Mötesbok: KSNAU (2025-12-09)

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott

Datum: 2025-12-09

Plats: Kommunstyrelsens sammanträdesrum

Kommentar:

Dagordning

Beslutsärenden

371/25 Upphandling: Licensförsörjning (25137) - Antagande av leverantör 3

372/25 Upphandling: Kalkning av våtmarker och Sjöar dnr 25199 – Antagande av leverantör 10

373/25 Upphandling: Fordon - operationell leasing - tilldelningsbeslut 17

374/25 Upphandling: Bilpool - beslut tilldelning 20

375/25 Upphandling: Konferensanläggningar, dnr 25159 - Delegering till upphandlingschef att besluta om antagande av leverantör 26

376/25 Upphandling: Ramavtal tekniskt stöd, inspektion byggnadsverk, dnr 25160 - delegering till upphandlingschef att besluta om antagande av leverantör 28

377/25 Upphandling: Bemanningstjänster sjuksköterskor
25022 - Förfrågningsunderlag
30

378/25 Upphandling: Textilslöjdsmaterial, dnr 25266 - Förfrågningsunderlag
50

379/25 Tillfälligt förstärkt styrgrupp 78

380/25 Finansiering av Svenska rallyt 2026 80

381/25 European Youth Capital (Europas ungdomshuvudstad) 81

382/25 Svar på remiss: EU-kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordningar för perioden 2028–2034 85

383/25 Svar på remiss: Aktualiserad regional utvecklingsstrategi 2020-2030 för Västerbottens län 302

384/25 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 368

385/25 Teknisk ramjustering - Städning 649

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 654

Till KS/KF

387/25 Nämndinitiativ: Decembersatsningar; Bore Sköld (V) 1362

Samråd/information

388/25 Information: Väven 10 år 1365

389/25 Ekonomisk rapport januari-september och januari-oktober 2025 1371

390/25 Stadsdirektören informerar 2025-12-09 1372

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-12-04

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00852

Tillfälligt förstärkt styrgrupp

Förslag till beslut
Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att tillfälligt förstärkt styrgrupp för Umeå kommun tillsätts i enlighet med förslag i ärendebeskrivning

att tillfälligt förstärkt styrgrupp för Umeå kommun får uppdrag i enlighet med förslag i ärendebeskrivning

att paragrafen justeras omedelbart.

Ärendebeskrivning
Kommunstyrelsen beslutade vid sitt sammanträde den 11 nov 2025 att ge stadsdirektör i uppdrag att *ta fram förslag till en tillfälligt förstärkt styrgrupp för Umeå kommuns visselblåsarfunktion. Förslaget fastställs av kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott.*

Ärendet är av brådskande karaktär då Umeå kommun idag står utan fungerande styrgrupp för kommunens visselblåsarfunktion. Något som innebär att arbete med tidigare inkomna ärenden samt nya ärenden som tillkommer ej kan bedömas, utredas eller fördelas på ett korrekt och ändamålsenligt sätt.

Tillfälligt förstärkt styrgrupp innehar sin roll och arbetar till dess att inrättandet av en varaktig organisation för Umeå kommuns visselblåsarfunktion träder ikraft, eller senast till 2026-05-31. Varaktig organisation ska utformas i enlighet med ny riktlinje för visselblåsarfunktion i Umeå kommun som ska fastställas av kommunstyrelsen.

Stadsdirektör har därför upprättat förslag om att till den tillfälligt förstärkta styrgruppen *tillsätta*:

- Olov Häggström, SLK Demokrati och juridik
- Anders Wårell, SLK Samhällsskydd och beredskap
- Theresia Brundin, SLK
- Birgitta Forsberg, SLK

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00852

Samt förslag att den tillfälligt förstärkta styrgruppen får i *uppdrag* att:

- Hantera inkommen kö av inkomna ärenden som kvarstår att hantera
- Följa upp ärenden som lagts för extern utredning
- Sammanställa ärendestatus för rapportering till kommunstyrelsen
- Hantera nyinkomna ärenden
- Informera nämndspresidium, stadsdirektör/förvaltningschef i ärenden av principiell vikt
- Vidta åtgärder med anledning av inkomna ärenden samt avsluta ärenden
- Beställa externa utredningar med attesträtt för kostnader som uppstår
- Bistå i beredning av förslag till riktlinje och rutin
- Återrapportera till kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott (KSNAU) och stadsdirektör om hur arbetet fortskrider

Beredningsansvariga

Elin Pietroni

Elin Pietroni
stadsdirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-11-26

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/01073

Finansiering av Svenska rallyt 2026

Förslag till beslut
Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att kostnaden 2025 (för Rally VM 2026), 14 700 tkr tas från kommunstyrelsens anslag för oförutsedda kostnader

Ärendebeskrivning
Stadsledningskontoret har tillsammans med UKF i uppdrag att se över finansieringen av tillväxtskapande event i kommunkoncernen. I avvaktan på detta föreslås att kostnaden 2025 för Rally VM, 14,7 mnkr, i sin helhet tas på kommunstyrelsens anslag för oförutsedda kostnader.

Med detta beslut är anslaget för oförutsedda kostnader förbrukat 2025.

Beredningsansvariga
Lena Höök Gustafsson
Peter Juneblad

Beslutet ska skickas till
Åsa Sjöström SLK ekonomi

Elin Pietroni
stadsdirektör

Lena Gustafsson
ekonomidirektör

Filen hittades inte. Den är antingen borttagen eller utcheckad

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-12-03

Kommunstyrelsens närings- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/01072

European Youth Capital (Europas ungdomshuvudstad)

Förslag till beslut

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar

att ansöka om att Umeå utses till European Youth Capital (EYC) 2029

att bevilja kommunstyrelsen 600 tkr 2026 för arbetet med ansökan från kommunstyrelsens anslag för oförutsedda behov och civil beredskap.

Ärendebeskrivning

Bakgrund

Världen har ett demokratiunderskott – endast cirka 7 % av världens befolkning lever i fullvärdiga demokratier.[1] Det är ett allvarligt läge som kräver att vi tar ansvar för att stärka demokratin, både globalt och lokalt. I Umeå ser vi att barn och ungdomar är en underrepresenterad grupp när det gäller inflytande och delaktighet i de lokala beslutsprocesserna.

Historiskt har Umeå haft strukturer för att stödja ungdomsdemokrati, såsom ungdomsombud (2004–2014), lokala råd och ett centralt ungdomsråd (2007–2012). Efter kulturhuvudstadsåret 2014 var det endast Rådslaget – ett forum för dialog mellan ungdomar och politiker/tjänstepersoner om hållbar stadsutveckling – som levde kvar, men även detta forum avslutades 2019. Under det senaste decenniet har arbetet med att öka ungdomars möjligheter till inflytande och delaktighet främst skett inom ramen för nämndernas grunduppdrag. Exempel på arbete med ungdomsdelaktighet sker inom elevråd och elevkårer på skolor, i fritidsgårdarnas och kulturskolans verksamhet, politiska ungdomsförbund samt inom föreningslivet, men ofta är det redan engagerade ungdomar som deltar. Det finns därför ett tydligt behov av att ta nya tag och skapa bredare möjligheter för delaktighet.

[1] Demokratiindex sammanställs av The Economist genom dess dotterföretag Economist Intelligence Unit, vilka mäter tillståndet för demokratin i 167 av världens länder. Democracy Index 2024 - Economist Intelligence Unit

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/01072

För att bygga ett motståndskraftigt samhälle och fortsätta göra Umeå till en attraktiv stad att bo och arbeta i behöver ungdomarnas egenmakt och deltagande stärkas både i sin egen utveckling och i Umeå kommuns utveckling. Umeås kandidatur till EYC 2029 är ett åtagande att arbeta för att stärka ungdomarnas egenmakt, öka deras delaktighet i samhällsutvecklingen och främja europeiska värderingar i ett långsiktigt perspektiv.

Pågående utvecklingsarbete och lärdomar

Inom ramen för *Youth Democracy Project* med Cape Agulhas, Sydafrika, och Youth Democracy Network, samverkar tjänstepersoner och politiker från Fritidsnämnden, Gymnasienämnden, Tekniska nämnden och Kommunstyrelsen. Med innovationsutveckling och tjänstedesign som grund har arbetet påbörjats med att undersöka och utveckla strategier och strukturer för ökad ungdomsdelaktighet. Några centrala reflektioner från projektets första år är:

- Ungdomars möjligheter till delaktighet är idag svaga och otydliga. Det behövs ett helhetsgrepp och gemensam utforskning av nya metoder.
- Det finns goda exempel i flera förvaltningar, men det övergripande arbetet kan systematiseras och samordnas bättre för att ungdomsdelaktighet ska genomsyrar kommunens arbete.
- Samverkan mellan förvaltningarna behöver utvecklas för att skapa synergier och resurseffektivitet.
- Umeå kan lära av andra kommuner i Sverige, men också av kommuner i Finland och Norge, där ungdomsråd är lagkrav och ungdomsdemokrati prioriteras långsiktigt. Tromsö, som blir EYC 2026, är ett föredöme med sitt strategiska och fokuserade arbete.

Syfte och motiv till ansökan

Arbetet med ungdomsdemokrati behöver fortsätta och förstärkas. Bedömningen är att en ansökan om EYC 2029 skulle fungera som en katalysator och bidra till ett perspektivskifte där ungdomar tillfrågas och är en självklar samarbetspart i utvecklingen av Umeå. Det bidrar också till att Umeå ska fortsätta växa tryggt och säkert. Det är viktigt att betona att det inte är kommunen som ska ålägga ungdomarna att vara delaktiga, utan att intresset och engagemanget ska komma från ungdomarna själva. Kommunens roll är att skapa förutsättningar och tillskapa och vidareutveckla arenor där detta kan ske.

EYC är en utmärkelse som delas ut av European Youth Forum och syftar till att stärka unga, öka deras deltagande och lyfta fram ungdomsperspektivet i stadens utveckling. Under ett år får den utvalda staden visa upp innovativa idéer och projekt, men arbetet har långsiktiga effekter på ungdomars

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/01072

vardag och stadens attraktivitet. Förutom ökat ungdomsinflytande ger utmärkelsen internationell synlighet och stärker stadens varumärke.

Genom att uppmuntra diskussioner och utbyten på internationell nivå kan städer bättre koppla samman sin ungdomspolitik med den europeiska nivån. En av de viktigaste aspekterna är att förbättra ungdomarnas vardagsliv i den kommun som valts ut som ungdomshuvudstad, inte bara under festligheterna, utan på lång sikt. Att säkerställa att ungdomarna är informerade och aktivt engagerade i samhället och ges möjligheter till en bättre framtid är också en prioritet för EYC-initiativet. Turism och ökad internationell prestige är ytterligare fördelar.

Ansökningsprocess och erfarenheter

Ansökningsprocessen består av tre steg, med start i december och final i november året därpå. Erfarenheter från tidigare ansökande städer visar att processen i sig leder till nya former av samverkan mellan unga och beslutsfattare, oavsett om man vinner titeln eller inte. Sedan starten 2009 har cirka 170 städer ansökt och fått betydande fördelar av processen, framför allt genom att nya former av interaktion mellan beslutsfattare och unga har etablerats.

Sammanfattning

Genom att ansöka om EYC 2029 tar Umeå ett strategiskt steg för att långsiktigt stärka ungdomsdemokratin, öka ungas delaktighet och bidra till ett mer hållbart och inkluderande samhälle. Arbetet bygger på redan påbörjade insatser och samverkan, och ansökan blir en naturlig fortsättning och förstärkning av detta arbete.

Beredningsansvariga

Mikael Brändström, Utvecklingsdirektör
Cathrin Alenskär, Internationell strateg
Karolina Hörstedt, Enhetschef Fritid Unga

Beslutet ska skickas till

-

Elin Pietroni
stadsdirektör

Mikael Brändström
utvecklingsdirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-12-02

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00851

Remiss: EU-kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordningar för perioden 2028–2034

Förslag till beslut
att godkänna och skicka svar på remiss i enlighet med det bifogade förslaget

Ärendebeskrivning
EU-kommissionen har i juli 2025 lagt fram ett förslag till EU:s långtidsbudget 2028–2034. Regeringen har utifrån detta skickat remissen ”EU-kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordningar för perioden 2028–2034”. Förslagen omfattar ett flertal förordningar kopplade till EU:s långtidsbudget och syftar till att skapa ett gemensamt regelverk för partnerskapsplaner och fonder för genomförande av EU:s politik kommande sjuårsperiod. Umeå kommuns remissvar innehåller generella synpunkter och synpunkter på tre av förslagen till förordningar:

- *Inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning*
- *Inrättande av Europeiska fonden för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden*
- *Inrättande av Europeiska socialfonden som en del av den nationella och regionala partnerskapsplanen*

Umeå kommun och Västerbotten har sedan inträdet i EU tagit del av sammanhållningspolitikens olika EU-fonder. De är viktiga verktyg för lokal och regional utveckling och skapar stora mervärden för Sverige och EU. Det finns flera grundläggande delar i EU:s nya budgetförslag och förordningar som väckt oro på lokal och regional nivå. Umeå kommuns synpunkter sammanfattas som:

- Stark oro för den centralisering som förslagen väntas leda till
- Vikten av att förordningarna säkerställer EU-sammanhållningspolitikens kärnprinciper:

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00851

    - Partnerskapsprincipen, ett brett deltagande och lokal och regional nivås inflytande och involvering
    - Platsbaserad utgångspunkt, att regionala avsnitt i de nationella och regionala partnerskapsplanerna ska vara obligatoriska för att öka träffsäkerhet och effektivitet i genomförandet
    - Flernivåstyrning, att olika aktörer på olika nivåer involveras och arbetar mot samma gemensamma mål
- Fortsatt öronmärkta medel för de nordliga glesbefolkade regionerna med stöd från artikel 174 i Lissabonfördraget och protokoll 6 i Sveriges anslutningsfördrag, som båda erkänner regionens unika strukturella utmaningar.
- Öronmärkta medel för hållbar stadsutveckling enligt artikel 11 samt att integrerade territoriella investeringar (ITI) behålls och stärks som ett centralt verktyg.

Synpunkterna stämmer i stora delar överens med Region Västerbottens remissyttrande och de gemensamma budskap som SKR och regionerna har arbetat fram tillsammans. Deadline för remissen är 23 december.

Beslutsunderlag

- Umeå kommuns förslag till remissvar
- Inbjudan till remiss
- Förordning, Inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning
- Förordning, Inrättande av Europeiska fonden för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden (COM/2025/552)
- Förordning, Inrättande av Europeiska socialfonden som en del av den nationella och regionala partnerskapsplanen (COM/2025/558)

Beredningsansvariga

Mikael Brändström, Emmy Sundin

Beslutet ska skickas till

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet, li.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till li.eu-fonder.28@regeringskansliet.se. Ange diarienummer LI och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Elin Pietroni
Stadsdirektör

Mikael Brändström
Utvecklingsdirektör

Regeringskansliet

Remiss LI2025/01620

2025-09-23

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Remiss av EU-kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordningar för perioden 2028–2034 om inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, jordbruk och landsbygd, fiske och hav, välstånd och säkerhet, om villkor för genomförandet av unionens stöd till den gemensamma jordbrukspolitiken, om ändring av stödsystemet för frukt, grönsaker, bananer och mjölk i skolor (EU:s skolprogram), om ändring av regler för sektorsspecifika insatser, proteinsektor, hampa, marknadsnormer, importtullar och krisberedskap, om villkor för genomförandet av unionens stöd till den gemensamma fiskeripolitiken, Europeiska havspakten och unionens havs- och vattenbrukspolitik, om inrättande av Europeiska fonden för regional utveckling inbegripet för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden, om inrättande av Europeiska socialfonden för sysselsättning av god kvalitet, kompetens och social inkludering, om unionens stöd för asyl, migration och integration, om unionens stöd för inre säkerhet, om unionens stöd för Schengenområdet, integrerad gränsförvaltning och viseringspolitik (COM(2025) 540, 541, 542, 552, 553, 554, 558, 559, 560, 565).

Remissinstanser

1. 2030-sekretariatet
2. Agrifood
3. Almi AB

Telefonväxel: 08-405 10 00
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Herkulesgatan 17
E-post: li.registrator@regeringskansliet.se

4. Arbetsförmedlingen
5. Arbetsgivarverket
6. Arjeplogs kommun
7. Arla
8. Betodlarna
9. Biodlarna
10. Biodlingsföretagen
11. Birdlife
12. Blekinge tekniska högskola
13. Bodens kommun
14. Bottenviksbågen
15. Boverket
16. Branschråd för Lantbrukets Rådgivningsföretag
17. Brottsförebyggande rådet
18. Brottsoffermyndigheten
19. Coompanion
20. De Recirkulerande Vattenbrukarna Sverige
21. Diskrimineringsombudsmannen
22. Djurens rätt
23. Djurskyddet Sverige
24. Eda kommun
25. Ekobrottsmyndigheten
26. Ekologiska lantbrukarna
27. Ekonomistyrningsverket
28. Eksjö kommun
29. Energimyndigheten
30. Euroregion Baltic
31. Falu kommun
32. Fellesrådet
33. Fiskbranschens Riksförbund

34. Folkbildningsrådet
35. Folkhälsomyndigheten
36. Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd
37. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
38. Fremia
39. Funktionsrätt Sverige
40. Fåravelsförbundet
41. Förbundet Svensk Fäbodkultur
42. Företagarna
43. Försäkringskassan
44. Gislaveds kommun
45. Gotlands kommun
46. Greater Copenhagen
47. Gränskommitén Innlandet-Dalarna
48. Gård & Djurhälsan
49. Gällivare kommun
50. Göteborgs kommun
51. Halmstads kommun
52. Hampaodlarnas Riksförbund
53. Haninge kommun
54. Havs- och vattenmyndigheten
55. Havs- och Kustfiskarnas Producentorganisation
56. Hela Sverige ska leva
57. Heby kommun
58. Hofors kommun
59. Hultsfreds kommun
60. Hushållningssällskapens Förbund
61. Hylte kommun
62. Härjedalens kommun
63. IF Metall

64. Industriarbetsgivarna
65. Innovatum Science Park
66. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering
67. IUC (Industriella utvecklingscentra)
68. IVL Svenska miljöinstitutet
69. Jämställdhetsmyndigheten
70. Kalmar kommun
71. Karlskrona kommun
72. Karlstads kommun
73. Katrineholms kommun
74. Kiruna kommun
75. Klippans kommun
76. Krav
77. Krokoms kommun
78. Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien
79. Kungsbacka kommun
80. Kungl. Tekniska högskolan
81. Kustbevakningen
82. Kvarkenrådet
83. Kött- och Charkföretagen
84. Lammproducenterna
85. Landsorganisationen i Sverige
86. Lantbrukarnas Riksförbund
87. Lantmännen
88. Laxå kommun
89. Leader Sverige
90. Lekebergs kommun
91. Lessebo kommun
92. Linköpings kommun
93. Linköpings universitet

94. Linnéuniversitet
95. Livsmedelsverket
96. Ljusnarsbergs kommun
97. Lokal utveckling Sverige
98. LRF Ungdomen
99. Ludvig & Co
100. Ludvika kommun
101. Luleå kommun
102. Luleå tekniska universitet
103. Lunds universitet
104. Länsstyrelsen i Blekinge län
105. Länsstyrelsen i Dalarnas län
106. Länsstyrelsen i Gotlands län
107. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
108. Länsstyrelsen i Hallands län
109. Länsstyrelsen i Jämtlands län
110. Länsstyrelsen i Jönköpings län
111. Länsstyrelsen i Kalmar län
112. Länsstyrelsen i Kronobergslän
113. Länsstyrelsen i Norrbottens län
114. Länsstyrelsen i Skåne län
115. Länsstyrelsen i Stockholms län
116. Länsstyrelsen i Sörmlands län
117. Länsstyrelsen i Uppsala län
118. Länsstyrelsen i Värmlands län
119. Länsstyrelsen i Västerbottens län
120. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
121. Länsstyrelsen i Västmanlands län
122. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
123. Länsstyrelsen i Örebro län

124. Länsstyrelsen i Östergötlands län
125. Malmö kommun
126. Malmö universitet
127. Markaryds kommun
128. Matfiskodlarna
129. Melleruds kommun
130. Migrationsverket
131. MidtSkandia
132. Mittuniversitetet
133. Mora kommun
134. Myndigheten för kulturanalys
135. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
136. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
137. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
138. Myndigheten för yrkeshögskolan
139. Mälardalens universitet
140. Nationella Landsbygdsnätverket
141. Nationellt Centrum för Marin Vattenbruksforskning
142. Nationellt kompetenscentrum för vattenbruk
143. Naturskyddsföreningen
144. Naturvårdsverket
145. Nordkalottrådet
146. Nordiska ministerrådet
147. Norrbottens Kustfiskares Producentorganisation
148. Norrköpings kommun
149. Norsjö kommun
150. Organic Sverige
151. Ovanåkers kommun
152. Pajala kommun
153. Perstorps kommun

154. Polismyndigheten
155. Post- och telestyrelsen
156. Producentorganisationen Kustfiskarna Bottenhavet
157. Ragunda kommun
158. Region Blekinge
159. Region Dalarna
160. Region Gävleborg
161. Region Halland
162. Region Jämtland Härjedalen
163. Region Jönköpings län
164. Region Kalmar län
165. Region Kronoberg
166. Region Norrbotten
167. Region Skåne
168. Region Stockholm
169. Region Sörmland
170. Region Uppsala
171. Region Värmland
172. Region Västerbotten
173. Region Västernorrland
174. Region Västmanland
175. Region Örebro län
176. Region Östergötland
177. Riksantikvarieämbetet
178. Riksgälden
179. Riksföreningen Sveriges stadsmissioner
180. Riksidrottsförbundet
181. RISE Research Institutes of Sweden AB
182. Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige
183. Rädda barnen

184. Röda korset
185. Sala kommun
186. Sametinget
187. Sigtuna kommun
188. Simrishamns kommun
189. Skara kommun
190. Skellefteå kommun
191. Skogsstyrelsen
192. Skärgårdarnas Riksförbund
193. Skärgårdssamarbetet
194. Skövde kommun
195. Socialstyrelsen
196. Sollefteå kommun
197. Specialpedagogiska skolmyndigheten
198. Statens jordbruksverk
199. Statens skolverk
200. Statens Veterinärmedicinska Anstalt
201. Statistikmyndigheten SCB
202. Statskontoret
203. Stiftelsen Lantbruksforskning
204. Stockholms kommun
205. Storumans kommun
206. Strömsunds kommun
207. Sundsvalls kommun
208. Surahammars kommun
209. Svenska Fåravelsförbundet
210. Svenska Insjöfiskares Centralförbund
211. Svenska Köttföretagen
212. Svenska Samernas Riksförbund
213. Svenska Tornedalingars Riksförbund

214. Svenska Ägg
215. Svensk Fågel
216. Svensk Mjölk
217. Svenskt näringsliv
218. Svenskt Vattenbruk och Sjömat
219. Sveriges akademikers centralorganisation
220. Sveriges Biodlares Riksförbund
221. Sveriges Fiskares Producentorganisation
222. Sveriges Fiskevattenägareförbund
223. Sveriges Frö- och Oljeväxtodlare
224. Sveriges Grisföretagare
225. Sveriges hembygdsförbund
226. Sveriges Jordbruksarrendatorer
227. Sveriges Jordägareförbund
228. Sveriges Kommuner och Regioner
229. Sveriges Lantbruksuniversitet
230. Sveriges Mjölkbönder
231. Sveriges Nötköttsproducenter
232. Svenska bonde och småbrukarförbundet
233. Sveriges Spannmålsodlarförening
234. Svinesundskommittén
235. Sveriges Sportfiske och Fiskevårdsförbund
236. Sweden Food Arena
237. Swedish Pelagic Federation Producentorganisation
238. Säkerhetspolisen
239. Söderhamns kommun
240. Sölvesborgs kommun
241. Teknikföretagen
242. Tierps kommun
243. Tillväxtbolaget för Sveriges Lantbrukare

244. Tillväxtverket
245. Tjänstemännens centralorganisation
246. Trafikverket
247. Torsby kommun
248. Tranemo kommun
249. Trollhättans kommun
250. Trosa kommun
251. Tullverket
252. Umeå kommun
253. Umeå universitet
254. UNHCR:s kontor för de nordiska och baltiska länderna
255. Uppsala kommun
256. Vadstena kommun
257. Vansbro kommun
258. Verket för innovationssystem (Vinnova)
259. Vetenskapsrådet
260. Visita
261. Världsnaturfonden WWF
262. Västerviks kommun
263. Västerås kommun
264. Västra Götalandsregionen
265. Växa
266. Åklagarmynidgheten
267. Älvdalens kommun
268. Öckerö kommun
269. Örebro kommun
270. Örebro universitet
271. Örnsköldsviks kommun
272. Östersunds kommun
273. Österåkers kommun

Den 16 juli 2025 antog Europeiska kommissionen ett förslag till flerårig budgetram för perioden 2028–2034. Förslaget innehåller bland annat ett gemensamt grundläggande regelverk för en övergripande EU-fond under delad förvaltning (NRP-fonden), COM(2025) 565 final, där sammanhållningspolitiken, den gemensamma jordbrukspolitiken och fiskeripolitiken liksom de s.k. inrikesfonderna ingår. Förordningen består av två huvuddelar: Nationella och regionala partnerskapsplaner (NRPP) samt regelverk för EU-faciliteten. Förslaget till förordning för NRP-fonden kompletteras av ett övergripande ramverk för genomförandet, samt 8 sektorsspecifika regelverk. Se lista nedan.

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, jordbruk och landsbygd, fiske och sjöfart, välstånd och säkerhet för perioden 2028–2034 och om ändring av förordning (EU) 2023/955 och förordning (EU,Euratom) 2024/2509

  EUR-Lex - 52025PC0565 - SV - EUR-Lexresource.html

  Resource.html

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om fastställande av villkoren för genomförandet av unionens stöd till den gemensamma jordbrukspolitiken för perioden 2028–2034 (COM/2025/560)

  EUR-Lex - 52025PC0560 - SV - EUR-Lex

— Förslag till RÅDETS FÖRORDNING om ändring av förordning (EU) nr 1370/2013 vad gäller stödordningen för utdelning av frukt och grönsaker, bananer och mjölk vid utbildningsanstalter (EU:s skolprogram) (COM/2025/554)

  EUR-Lex - 52025PC0554 - SV - EUR-Lex

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om ändring av förordning (EU) nr 1308/2013 vad gäller programmet för frukt, grönsaker och mjölk i skolan (EU:s skolprogram), sektorsspecifika interventioner, inrättandet av en

proteinsektor, krav på hampa, möjligheten till handelsnormer för ost, proteingrödor och kött, tillämpning av tilläggsimporttullar, regler om försörjning i nödsituationer och vid allvarliga kriser samt säkerheter (COM/2025/553)

EUR-Lex - 52025PC0553 - SV - EUR-Lex

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om fastställande för perioden 2028–2034 av villkoren för genomförandet av unionens stöd till den gemensamma fiskeripolitiken, till europeiska världshavspakten och till unionens havs- och vattenbrukspolitik som en del av Nationella och regionala partnerskapsfonden som fastställs i förordning (EU) .... [NRP-fonden] (COM/2025/559)

EUR-Lex - 52025PC0559 - SV - EUR-Lex

— Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av Europeiska fonden för regional utveckling inbegripet för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden som del av den fond som inrättats genom förordning (EU) […] [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och om fastställande av villkor för genomförandet av unionsstöd till regional utveckling 2028–2034 (COM/2025/552)

EUR-Lex - 52025PC0552 - SV - EUR-Lex

— Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av Europeiska socialfonden som en del av den nationella och regionala partnerskapsplanen enligt förordning (EU) [NRP-förordningen] och om villkor för genomförandet av unionens stöd till sysselsättning av god kvalitet, kompetens och social inkludering under perioden 2028–2034 (COM/2025/558)

EUR-Lex - 52025PC0558 - SV - EUR-Lex

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om inrättande av unionsstödet för asyl, migration och integration för perioden 2028–2034 (COM/2025/540)

EUR-Lex - 52025PC0540 - SV - EUR-Lex

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om inrättande av unionsstödet för inre säkerhet för perioden 2028–2034) (COM/2025/542)

EUR-Lex - 52025PC0542 - SV - EUR-Lex

— Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om inrättande av unionsstödet för Schengenområdet, för den europeiska integrerade gränsförvaltningen och för den gemensamma viseringspolitiken, för perioden 2028–2034 (COM/2025/541)

EUR-Lex - 52025PC0541 - SV - EUR-Lex

Observera dock att COM/2025/245, som behandlar frågor om det övergripande ramverket för uppföljning av budgetutgifter och prestation samt horisontella regler för unionens program och verksamheter är föremål för en egen remiss.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i förslagen. Materialet är omfattande och aktörer berörs i olika utsträckning av förslagen. Remissinstanserna ombeds vänligen att tydligt ange vilken förordning och artikel eller skäl som eventuella synpunkter avser. Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta. För andra remissinstanser innebär remissen ett erbjudande att lämna synpunkter.

Remissvaren ska ha kommit in till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet **senast den 23 december 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till li.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till li.eu-fonder.28@regeringskansliet.se. Ange diarienummer LI2025/01620 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

Tobias Olsson
Departementsråd

EUROPEAN
COMMISSION

Brussels, 16.7.2025
COM(2025) 565 final

2025/0240 (COD)

Proposal for a

REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL

establishing the European Fund for economic, social and territorial cohesion, agriculture and rural, fisheries and maritime, prosperity and security for the period 2028-2034 and amending Regulation (EU) 2023/955 and Regulation (EU, Euratom) 2024/2509

{SWD(2025) 565 final}

EXPLANATORY MEMORANDUM

1. CONTEXT OF THE PROPOSAL

• Reasons for and objectives of the proposal

Over the past years, EU funds with nationally pre-allocated envelopes have crucially supported the delivery of key EU objectives and EU common policies – from economic, territorial and social cohesion to ensuring a fair standard of living for the agricultural community, access to affordable food, support to the Common Fisheries Policy, or creating an Area of Freedom, Security and Justice. Currently, there are several funds that are predominantly pre-allocated to Member States. Yet, the profound challenges our Union faces call for a reflection on how to improve their design to best deliver on our joint priorities.

While regional and territorial disparities have been substantially reduced, including by EU cohesion policies, 29% of EU citizens still live in regions with a GDP per capita below 75% of the EU average and about 135 million people live in places which, in the last two decades, have slowly fallen behind. The current divergent growth trajectories risk widening socio-economic gaps between and within Member States, notably between rural and urban areas.

At the same time, food security and nature protection sustain Europe's quality of life with the Common Agricultural Policy (CAP) able to guarantee that 450 million Europeans have access to safe, high quality and diversified food products at affordable prices, while contributing to preserve vibrant rural areas and make significant progress towards sustainability. Yet, long-term risks for food security and the effects of climate change and environmental degradation put the agricultural sector under increasing pressure. In addition, farmers, fishers, rural and coastal areas are increasingly affected by unfair global competition, higher energy prices, a lack of younger farmers and fishers and difficulties in accessing capital. For example, despite the substantial support from the CAP, the agricultural income per worker remains volatile and significantly below the average wage in the EU economy (60% in 2023).

War, insecurity, poverty and a lack of opportunities have strengthened migration flows, and the weaponisation of migration at the EU borders has illustrated new forms of threats. At the same time, the global political and economic landscape poses challenges of unprecedented magnitude, with war still raging on the European continent and also in the neighbourhood.

While these are only a few of the many challenges faced by our Union, they show the need to improve the design of EU support to best deliver on our shared priorities and common policies and ensure that the EU budget continues to play a key role in supporting fair and inclusive growth, sustainable economic convergence, intergenerational fairness and security. In this regard, the 2024-2029 Political Guidelines of the Commission call for a strengthened, modernised cohesion and growth policy, aimed at reducing economic, social and territorial disparities, supporting employment and strengthening the competitiveness of the Union. The Mid-Term Review of Cohesion Policy already introduces flexibility and offers incentives to direct investments toward emerging challenges, while maintaining the key focus on reducing regional disparities. They also call for ensuring the fisheries sector to remain sustainable, competitive and resilient and with upholding a level playing field for the European fisheries chain. They pledge that European Oceans Pact will focus on boosting the blue economy and ensuring the good governance and sustainability of our oceans in all of their dimensions. They also call for a Common Agriculture Policy that is more targeted and finds the right balance between incentives, investment and regulation and ensures that farmers have a fair and sufficient income. More broadly, they also pledge to support measures to reinforce Europe's defence and security and tackle migration, including effective protection of the EU external

borders, as well as preparedness or the fight against climate change. On different occasions, EU Heads of State have called for increasing the resilience of EU agriculture to preserve food security in the long term, the value of vibrant rural communities, and the essential role of the CAP in that regard. Moreover, they called on the need to ensure a stable and predictable policy framework, including to accompany the farmers in tackling environmental and climate challenges.

The Commission Communication of 19 February 2025 entitled 'A Vision for Agriculture and Food' [6] sets out general principles for the CAP post-2027. Those principles include a CAP relying on objectives and targeted requirements, further responsibility and accountability for Member States on how they meet the CAP policy objectives, the essential role of the CAP in supporting and stabilising farmers income and attracting a future generation of farmers, a simpler and more targeted policy with a clearer balance between incentives and mandatory requirements, more flexibility for farmers and a shift from conditions to incentives.

More broadly, this 2028-2034 multi-annual financial framework is an opportunity to design a more policy-oriented, simpler, impactful and responsive budget to help Member States and their regions address priorities and challenges in the most effective, inclusive and efficient way, drawing on all the lessons learned from the current programmes. The Commission's communication on 'the road to the next MFF' published on 11 February 2025 stressed in that respect the need to address '*the complexities, weaknesses and rigidities that are currently present and maximise the impact of every euro it spends'* while guaranteeing the budget's ability to respond to a changing reality.

This proposal for a Regulation aims to respond to these various challenges by:

- **ensuring better coherence** between EU priorities and national and regional actions;
- **achieving simplification and better value for money** by building a simpler and more efficient delivery system;
- **addressing emerging policy priorities** by facilitating the reallocation resources to respond to new needs and unforeseen crises, **without putting at risk the fulfilment of long-term objectives.**

To achieve these objectives, this initiative provides for the grouping of nationally pre-allocated envelopes under a Fund to:

- **Simplify the current framework** – moving from close to 540 programmes to 27 National and Regional Partnership Plans and one Interreg Plan, with a wide eligibility scope and a single set of rules, will reduce administrative costs at all levels, while facilitating access to funding for EU businesses, including SMEs, local authorities and project promoters and keeping the focus on reducing regional disparities. For the agricultural sector, this presents an evolution based on the most recent reform, which already and for the first time is based on strategic national plans and performance. Likewise, the new framework guarantees coherence by integrating the CAP interventions from the current two-funds structure under one single umbrella. Such alignment brings further flexibility and simplification.
- **Provide a more integrated programming process**, allowing a more differentiated and qualitative approach to deliver on EU priorities, tailored to each Member State's national and regional challenges, moving away from a "one-size-fits-all" approach. Integrated programming will also enable stronger synergies between policies, for instance to empower Member States to address the challenges faced by rural and coastal areas in a more comprehensive manner, as well as with other EU spending

programmes (e.g. the European Competitiveness Fund or the Connecting Europe Facility). In doing so, the Fund will also ensure continued support to those who need it the most, including least developed regions and farmers most in need with a strong focus on generational renewal.

- **Ensure that the EU budget supports success**, by providing Member States and regions with the necessary objectives to engage in an ambitious reform agenda, which will benefit the EU as a whole, and by guiding spending where it matters and can bring the highest EU added-value – notably by encouraging Member States and regions to select more projects with a high EU added-value than today, including cross-border and multi-country projects (in particular IPCEIs). Consistency will be ensured across the board, with better policy planning at all levels and a more efficient allocation of EU funds, where they can achieve the best results, as well as fostering stronger synergies between policies.
- **Foster ownership at all levels**, with a multi-level governance and a strong regional dimension, based on shared management and the partnership principle, ensuring support is focused on the needs of each Member State and its regions and sectors, as well as continuity and predictability for managing authorities and beneficiaries;
- **Enable faster and better value for money,** by linking the provision of funds to Member States to the progress achieved in the implementation of measures rather than the reimbursement of eligible costs;
- **Enshrine strong safeguards to ensure respect of the Rule of Law** and the effective application of the European Charter of Fundamental Rights throughout implementation.
- **Encourage more flexibility and adaptability,** with the progressive allocation of funds throughout the programming period, an easier revision of the plans, and a reserve at EU level (EU Facility) offering additional room to adjust to new priorities and crises.

An EU Facility will complement implementation at national and regional level. The EU Facility will support transnational and innovative projects, with a high EU added-value, which require additional coordination efforts at EU level. It will also provide technical support to Member States to effectively implement their National and Regional Partnership Plans. Furthermore, the Facility will help Member States in swiftly addressing urgent and specific needs as a response to a crisis situation such as a major national or regional natural disaster, and foster repair and recovery in view of increasing resilience following a crisis. It will also cater for uncertainty by providing the Union with additional room of manoeuvre to adjust to emerging priorities at Union level, which require a coordinated response.

This proposal is accompanied by the proposals for sector-specific Regulations, which set out specific conditions for the provision of Union support in policy areas covered by the Plans. This Union support will be provided under the Fund, in accordance with the rules governing that Fund as proposed in this Regulation.

- **Consistency with existing policy provisions in the policy area**

The Fund will help better exploit synergies between the policies covered by the scope of this initiative and hence support their delivery. For example, by bringing cohesion policy, the Common Agricultural Policy and the Common Fisheries Policy under a single programming approach, Member States will have a wider toolbox to address the challenges faced by farmers and communities in rural and coastal areas (e.g. infrastructure development; for

services, digitalisation, access to water and energy infrastructure; skills development, generational renewal). Likewise, by bringing migration with cohesion under the same programming approach, Member States and regions will be better equipped to integrate migrants in the labour market while protecting their borders.

A simplified framework for nationally pre-allocated envelopes will make it easier to capitalise on synergies with other EU budget programmes, with the steering mechanism ensuring coherent programming without overlaps. Synergies will be particularly relevant with the European Competitiveness Fund InvestEU Instrument, the Connecting Europe Facility, the Erasmus+ programme, the programme for the Single Market, Customs, and cooperation between national authorities (SMP+), and the Global Europe Fund.

- **Consistency with other Union policies**

The Fund will support and therefore deliver increased consistency with other Union policies, such as:

- the Commission Communication on implementation and simplification 'A simpler and faster Europe'[1], which launches a new drive to speed up, simplify and improve EU policies and laws, make rules clearer and easier to understand and faster to implement.
- the Competitiveness Compass for the EU[2], which calls for horizontal enablers such as removing barriers to the single market, deepening the capital markets through implementing reforms underpinning the savings and investments Union as well as simplifying the regulatory environment through a refocused EU budget. Having a simplified framework for nationally pre-allocated envelopes will allow in that respect to better exploit synergies with other instruments of the EU budget, including the European Competitiveness Fund and Horizon Europe.
- the Clean Industrial Deal[3], which sets out a joint roadmap for competitiveness and decarbonisation and identifies the post-2027 MFF as a key enabler for the clean transition. As part of the Clean Industrial Deal, the Commission adopted the Action Plan for Affordable Energy[4] which aims to lower energy costs for all, accelerate the deployment of renewable energy, increase energy efficiency or energy crisis preparedness.
- The Commission Communication of 5 March 2025 on the Union of Skills[5], which sets out the necessary actionable steps to equip people with the right skills and achieve more competitive and inclusive Europe.
- The "Vision for Agriculture and Food"[6] of 19 February 2025, which puts forward measures to ensure long-term competitiveness, sustainability and resilience of the EU's farming and food sector.
- Research and Innovation policy through the Ocean Pact Research and Innovation Strategy; and the Water Resilience Research & Innovation Strategy in a synergetic way.

1 COM(2025) 47 final.
2 COM(2025) 30 final.
3 COM(2025) 85 final.
4 COM(2025) 79 final.
5 COM(2025) 90 final.
6 COM(2025) 75 final.

- The White Paper for European Defence – Readiness 2030 of 19 March 2025 which provides for a new approach to defence and identifies investment needs. It outlines key lines of action on how to safeguard Europe's security, including through massive investments into defence and building up the readiness of the European defence industry.
- The Commission Communication of 5 March 2025 on Industrial Action Plan for the European automotive sector which sets out the necessary steps for the transition to zero-emission, connected and increasingly automated vehicles.
- The Commission Communication of 9 December 2020 on Sustainable and Smart Mobility Strategy – putting European transport on track for the future sets out the necessary steps for European transport system's path towards achieving sustainable, smart and resilient mobility.
- The Union of Equality and its related Strategies[7] that aim at combating discrimination based on sex, racial or ethnic origin, religion or belief, disability, age or sexual orientation.The European ocean Pact of 5 June 2025 which sets out a comprehensive strategy to better protect the ocean, promote a thriving blue economy and support the well-being of people living in coastal areas.
- Communication on EU Preparedness Union Strategy to prevent and react to emerging threats and crises.
- The Omnibus packages adopted in the course of 2025[7] aiming for, i.a., simplification, consistency with other pieces of legislation, and reducing the number of data points. The Net Zero Industry Act and the Critical Raw Materials act, also from the perspective of tight permitting deadlines.
- The Commission Communication of 5 June 2025 on a European Water Resilience Strategy.
- The Digital Decade Policy Programme 2030 , established by Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council, which sets the Union's digital transformation objectives targets for 2030 and provides for a monitoring and cooperation mechanism based on national Digital Decade strategic roadmaps; the annual communications on the 'State of the Digital Decade", which evaluates the Union's progress towards the 2030 digital targets and provides actionable recommendations for each Member State
- The Commission Communication on the AI Continent Action Plan.
- The Commission Communication of 19 March 2025 on the Savings and Investments Union[8], which puts forward measures to create better investment opportunities for EU citizens and financing choices for EU companies, thereby making financial markets a horizontal enabler of the EU's strategic objectives.

This initiative will also ensure consistency with the European Climate Law, as required by Article 6(4) of Regulation (EU) 2021/1119.

7 Omnibus 1 and 2 of 26 February 2025.
8 COM(2025) 124 final.

2. LEGAL BASIS, SUBSIDIARITY AND PROPORTIONALITY

- **Legal basis**

EU action is justified by multiple legal bases reflecting the different policies supported by the Fund:

- Article 174 TFEU commits the EU to promote economic, social and territorial cohesion.
- Articles 176, 177 and 162 TFEU establish the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the European Social Fund respectively and define their respective objectives.
- Articles 38 and 42(3) TFEU empowers the Union to define and implement a common agriculture policy (CAP) and common fisheries policy (CFP). Article 39 TFEU sets the objectives of the CAP, which include the increase of agricultural productivity, a fair standard of living for the agricultural community, stabilise markets, assure the availability of supplies and that these supplies reach consumers at reasonable prices. Article 42 TFEU enables the Union to determine the extent to which Union rules on competition and State aid apply to production and trade in agricultural products listed in Annex I to TFEU.
- Article 175 TFEU lists the Structural Funds, which shall support the achievement of economic, social and territorial cohesion – the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, Guidance Section; European Social Fund; European Regional Development Fund. Article 177 TFEU provides that "*the European Parliament and the Council […] shall define the tasks, priority objectives and the organisation of the Structural Funds, which may involve grouping the Funds*."

- **Subsidiarity (for non-exclusive competence)**

The objectives of the proposal cannot be achieved by Member States acting alone, as the challenges are of a cross-border nature, and not limited to single Member States or to a subset of Member States.

Nationally pre-allocated envelopes play a vital role in delivering on EU priorities across all Member States and regions. For instance, cohesion policy promotes integration and cooperation among Member States, helping reduce regional disparities within and between Member States. The Common Agricultural Policy ensures a level playing field among Member States and farmers in the single market, guaranteeing food security throughout the Union, enhancing the attractiveness of the sector also for young farmers and new entrants, and addressing challenges of a cross-border and global nature. The conservation of marine resources, being an EU exclusive competence, puts a responsibility on the Union in terms of policy making and financing. In the field of home affairs, EU funding is necessary to ensure a common approach and fostering cooperation in the Area of Freedom Security and Justice.

Funding at Union level is also necessary to support EU public goods that are insufficiently prioritised by Member States due, for instance, to market failures, but which bring high EU-wide benefits, such as cross-border projects or Important Projects of Common European Interest.

Addressing these challenges through nationally pre-allocated envelopes would provide added-value by creating ownership and ensuring that support takes into account the specific needs of each Member State and its regions. It would also help the EU achieve its policy objectives more efficiently by linking EU funding to reforms, thereby enhancing the EU's leverage to

encourage and assist Member States in overcoming institutional and regulatory obstacles that hinder the fulfilment of EU policy priorities. Reforms can also help to increase the positive impact of investments, hence increasing the value of each euro spent.

- **Proportionality**

In accordance with the principle of proportionality, the proposed Regulation does not go beyond what is necessary to achieve the objectives mentioned under section 1. The proposal specifically aims at furthering previous simplification efforts, by further unifying and consolidating rules, and ensuring a stronger focus on performance and flexibility to maximise the effectiveness and responsiveness of EU spending.

- **Choice of the instrument**

The most appropriate vehicle to operationalize the proposed framework is i.e. a regulation establishing a Fund with a broad eligibility scope and setting out the single set of rules governing the National and Regional Partnership Plans to be prepared by each Member State for the post-2027 period.

3. RESULTS OF EX-POST EVALUATIONS, STAKEHOLDER CONSULTATIONS AND IMPACT ASSESSMENTS

- **Stakeholder consultations**

The Commission actively engaged with stakeholders in the process of the initiative, notably through:

- ***dedicated events,*** such as the Citizens' panel on the new European budget, the Annual Budget Conference, Tour d'Europe (a round of consultations carried out by the Commissioner for the Budget, Anti-Fraud and Public Administration across Member States and regions), and;
- ***a dedicated Open Public Consultation*** (from 12 February to 7 May 2025).

Stakeholder consultations struck a similar note to the conclusion of the impact assessment, highlighting as key features for the future funding framework the need for simplification, greater flexibility and the importance of ensuring support for all regions based on their specific needs rather than uniform allocations. Addressing structural disparities, including persisting social, economic, regional and territorial disparities, remains a top concern, as well as the need to enhance administrative capacity. Enhancing multilevel governance and stakeholder participation also emerged as a clear priority.

The concerns raised by stakeholders are addressed in the various simplification measures included in the Fund's regulation as well as by the various rules governing the design and implementation of the Plans.

- **Collection and use of expertise**

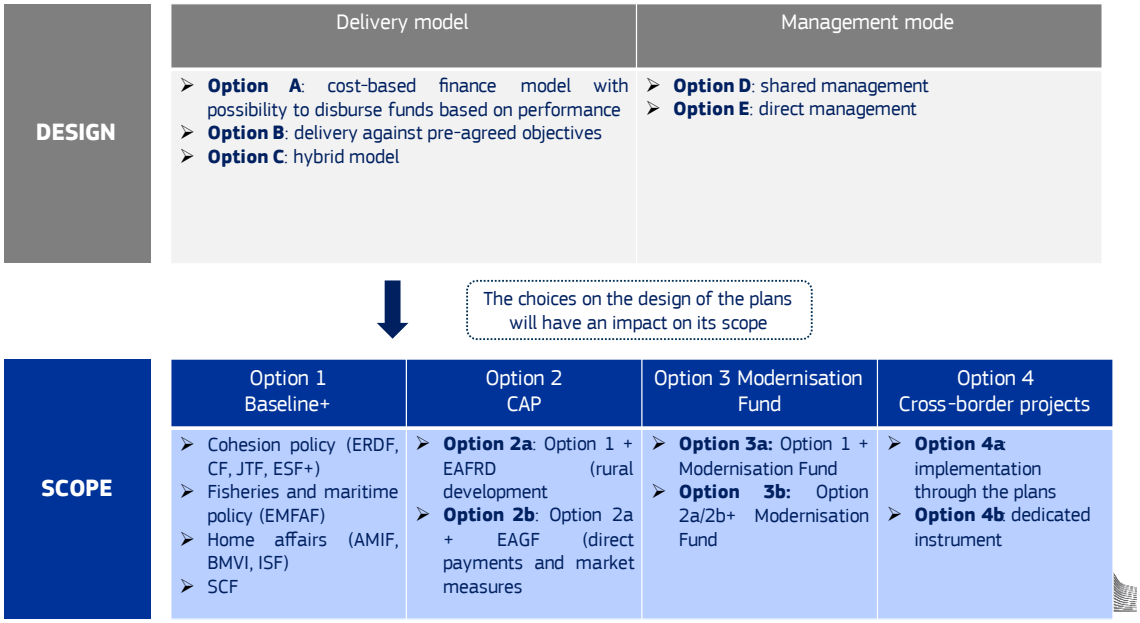
The preparation of the impact assessment and the draft regulation by the Commission was based on a review of the available litterature as documented in the impact assessment report, e.g. based on EU budget programmes evaluations (mid-term and ex post), the spending review exercise, reports and documents from other EU institutions such as the European Parliament and the European Court of Auditors.

In particular, the analysis drew from the reflections of the high-level expert group on the future of cohesion policy, which was convened in 2024 and found that cohesion policy should operate in concert with other EU and national policies, as these are mutually dependent and

must work together to reach their collective goals. It also collected evidence from the 2024 report of the Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture, which called for a CAP that (1) provides socio-economic support targeted to the farmers who need it most; (2) promotes positive environmental, social and animal welfare outcomes for society; and (3) invigorates enabling conditions for rural areas. It also called for a more proactive role of cohesion policy to support the attractiveness of rural areas and the CAP. Additional inputs on the future of the CAP were collected through dedicated meetings organised in the framework of existing EU stakeholders' platforms and *ad hoc* technical workshops bringing together EU stakeholders and Member States.

- **Impact assessment**

The proposal was supported by an impact assessment, which examined options for the design of the plan, focusing on the delivery model – how payments are made – and on the management mode – how EU spending is implemented and overseen. Design features have an impact on the scope of the plans, which was examined in a second stage.

The impact assessment concluded that the preferred option for the design of the plans is a delivery model against pre-agreed objectives (Option B), under shared management (Option D). On the one hand, delivery against pre-agreed objectives ensures better coherence, value for money and accountability compared to a cost-based delivery model, since the specific results to be achieved are set out in advance. Providing financial support upon the fulfilment of milestones and targets further provides incentives to deliver on the implementation of agreed measures. Such a delivery model also provides a simpler framework for having reforms at Member States level and enables to further enhance coherence between EU and national/regional/local activities. On the other hand, shared management will cater best for the multi-level governance and strong regional dimension of the plans. It would also ensure simplicity for Member States and regions which could build on the structures already put in place for the management of EU funds with nationally pre-allocated envelopes and hence lead to lower adjustment costs for Member States' authorities compared to direct management (except for the Social Climate Fund).

As for the scope of the plans, the impact assessment showed that having a plan per Member State would ensure more coherent, coordinated programming of pre-allocated envelopes, reflecting the different needs at national and regional level while ensuring support for EU priorities identified in the steering mechanism. The impact assessment concluded that a bigger scope of the plans as foreseen in Option 3b would bring the most policy coherence to the plans, allowing to capitalise on the synergies that exist between policies and removing existing overlaps.

All options are expected to reduce the administrative costs for Member States and regions – albeit to different extents. Option 1 would reduce the number of programmes from more than 400 to a plan for each Member State, while moving away from the two-step programming in cohesion policy to single programming based on a single set of rules, is also expected to reduce implementation delays – without prejudice to a strong multi-level governance and regional dimension. Option 2a would partially help better exploit the synergies with other EU policies such as cohesion but would reverse the strategic planning approach to the whole CAP that was introduced with the CAP Strategic Plans 2023-2027. It is expected to bring some further simplification given the similarities between the CAP and the Common Provisions Regulation, but with some adjustment costs for Member States' authorities which would need to work under two different systems for the two CAP funds. The full integration of the CAP (Option 2b) would remedy this but the introduction of specific rules for the integration of area and animal-based interventions on which farmers directly rely for their livelihood would nevertheless remain necessary to preserve the integrity of the single market and fair competition between farmers. Overall, Options 2b and 3 were found to bring higher simplification gains and better policy synergies than Options 1 and 2a.

Having one single envelope per Member State would ensure the efficient and flexible allocation of funding across policy areas, allowing Member States to address new priorities such as defence capabilities or preparedness. It would also make it easier to reallocate resources to respond to unforeseen challenges or shifting policy needs without needing to re-open the legislative framework. The impact assessment concluded that a bigger scope of the plans as foreseen in Option 3b would bring the most flexibility compared to the other two options.

- **Regulatory fitness and simplification**

While the proposed regulation does not correspond to a revision of existing legislation linked to the REFIT, the proposed initiative is fully in line with the REFIT objectives of simplification and reduction of red tape. Compared to the status quo (where EU funds with nationally pre-allocated envelopes are governed by separate fund-specific regulations and implemented through different programmes), this initiative would create one single rulebook for the implementation of nationally pre-allocated envelopes, through one single programming document per Member State – the National and Regional Partnership Plans.

The initiative is expected to result in a significant reduction of administrative burden and improved efficiency. Having one common set of rules is expect – over the short to medium term – to reduce costs for national/regional/local administrations as well as stakeholders. Bringing together different EU funds also provides the opportunity to increase synergies and flexibility in the use of EU resources, which is conducive to a better allocation of resources and a more efficient EU budget, with macroeconomic and society-wide benefits in the long term. The focus on EU priorities, while taking into account national and regional needs, is also expected to contribute to a more efficient use of EU resources.

While one-off adjustment costs are expected for national and regional authorities and beneficiaries (including businesses) to adjust to the new set-up, recurrent compliance and

administrative costs are expected to be reduced compared to the status quo thanks to the simplification efforts.

- **Fundamental rights**

Alongside the Conditionality Regulation which will continue to apply to the whole of the EU budget, this Regulation includes strong safeguards to ensure that the funds are implemented in compliance with the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the principles of the rule of law, as set out in Article 2(a) of Regulation (EU, Euratom) 2020/2092. The inclusion in the future Plans of reforms linked, inter alia, to recommendations from the Rule of Law Report is also expected to enhance the protection of fundamental rights and strengthen compliance with the Charter.

4. BUDGETARY IMPLICATIONS

The Commission's proposal for a multi-annual financial framework sets out an amount of EUR 865 076 000 000 for the Fund for the period 2028-2034.

The Fund also makes available to Member States for the implementation of their Plans a total amount of loan support of EUR 150 000 000 000. The Commission should be able to contract borrowings on the financial markets in accordance with the diversified funding strategy.

Details on financial and staffing needs can be found in the Legislative Financial Digital Statement (LFDS).

5. OTHER ELEMENTS

- **Implementation plans and monitoring, evaluation and reporting arrangements**

This initiative will be monitored through the performance framework applicable for the 2028-2034 multiannual financial framework, which is set out in the proposal for a Regulation xx [performance regulation]. The performance framework provides for an implementation report during the implementation phase of the programme, as well as a retrospective evaluation to be carried out in accordance with Article 34(3) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509. The evaluation shall be conducted in accordance with the Commission's Better Regulation Guidelines and will be based on indicators relevant to the objectives of the Fund.

- **Detailed explanation of the specific provisions of the proposal**

Title I – General provisions [Article 1 to 9]

The Fund brings together the European Funds with nationally pre-allocated envelopes and is established for the period 2028 to 2034. Article 2 defines general objectives which should be pursued through specific objectives grouped around five pillars (Article 3).

The Commission and the Member States should implement the National and Regional Partnership Plans and the Interreg Plan under shared management while the Commission may resort to direct, shared or indirect management when implementing the EU Facility (Article 5) and contributions from the Global Europe Instrument included in chapters supporting outermost regions' cooperation may be implemented in shared or in indirect management.

Each Member State should organize and implement a comprehensive partnership for the National and Regional Partnership Plan and each chapter, in line with the principle of multi-level governance and bottom-up approach, to ensure a balanced representation of various partners (Article 6).

Article 7 defines the horizontal principles applicable to the Regulation, including the obligation for Member States to comply, in the implementation of the Fund, with the principles of the rule of law and the Charter of Fundamental rights of the European Union as well as the principle of non-discrimination and gender equality in line with Regulation (EU) 202X/XXXX [Performance Regulation]. They should also foster synergies and ensure effective coordination between the Fund and other Union programmes and instruments.

This Title establishes horizontal conditions regarding compliance with the rule of law and Charter of Fundamental Rights of the European Union and sets out the terms of their application (Articles 8 and 9).

Title II - Financial framework [Article 10 to 20]

The financial envelope of the Fund is EUR [xx] for the period 2028 to 2034, out of which EUR [xx] should be allocated to the Plans, EUR [xx] to the EU Facility and EUR [xx] to the Interreg Plan (Article 10).

The rules linked to the additional resources and the use of such to be made by a Member State to the provisioning of the budgetary guarantee, to the financing of the financial instrument or to any amounts of non-repayable support when combined with the budgetary guarantee or the financial instrument in a blending operation as are laid down in Article 11.

The Fund may support technical and administrative assistance at the initiative of the Commission for the implementation of the Plan and the Interreg Plan (Article 12). At the initiative of a Member State, the Fund may support actions necessary for the effective implementation of the Fund (Article 13).

The distribution of the funds across the Member States within the Fund will be made in accordance with Annex I. Member States will have flexibility through the implementation phase to be able to respond to crises and unforeseen circumstances (Article 14).

Article 14 defines the rules on budgetary commitments. Articles 15 and 16 describe the cases where the Commission should decommit any amount in a Plan and the Interreg Plan and the procedural steps in case of a decommitment. Member States should be able to receive pre-financing subject to the adoption of a Council implementing decision approving a Plan (Article 17).

Upon a request from a Member State, the Commission may grant the Member State concerned a loan for the implementation of its Plan (Article 18). Article 19 sets out the details of the loan agreement and the rules for the Commission’s empowerment to borrow the necessary funds on the financial markets or from financial institutions.

The minimum national contribution rate to the estimated costs of the measures of the Plan should be calculated based on Article 20.

Title III – National and Regional Partnership Plans [Article 21 to 25]

Each Member State should submit to the Commission a National and Regional Partnership Plan which should be prepared and implemented in cooperation with the partners (Article 21). The Plan should include the elements set out in Article 22 and Annex V. Upon positive assessment, the Commission should make a proposal for a Council implementing decision (Article 23).

During the implementation phase, the Member States may request a reasoned amendment of their National and Regional Partnership Plan, setting out the expected impact on the achievement of objectives (Article 24). The Member States should also submit amended plans as part of the mid-term review by 31 March 2031 (Article 25).

Title IV - EU Facility [Article 26 to 34]

The Regulation establishes the EU Facility to increase flexibility and cater for unforeseen crises. The Facility will cover Union actions and emerging challenges and priorities cushion (the 'budget cushion') (Article 26). The EU Facility may be implemented in the form of budgetary guarantees, financial instruments and blending operations (Article 27), or with participation of third countries (Article 28) or Support for activities in or in relation to third countries (Article 29) and other entities under direct and indirect management (Article 30). Article 31 lays down the objectives and actions to be supported and the respective procedural steps for Union actions. Article 32 sets out rules on expenditure related to public intervention measure under the Unity Safety Net and Article 33 specifies cases where the amount allocated to the budget cushion should be used. The Member States may request to amend their Plans in case of crisis situations (Article 34).

Title V – Common Agricultural Policy [Article 35 to 45]

Article 35 lists the types of interventions for which Union support is granted to pursue the objectives of the Common Agricultural Policy. Specific requirements for CAP interventions are specified in Article 36 and the rules on monitoring of agricultural resources in Article 37. Article 38 sets out rules on crisis payments to farmers following natural disasters, adverse climatic events and catastrophic events. Crop-specific payments for cotton are established in Article 39.

Member States should design the CAP interventions set out in this Regulation, Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] and Regulation (EU) No 1308/2013 in accordance with Article 40 [WTO] and Annex XVII [WTO Annex] (Article 40). Article 41 outlines the rules on the implementation of the Memorandum of Understanding on oilseeds between the European Economic Community and the United States of America.

Articles 42-45 set out rules on support for the smaller Aegean islands, including the scope and common requirements, specific supply arrangements, support for local agricultural products and related control and penalties.

Title VI Outermost regions [Article 46 to 48]

The Regulation provides that Member States concerned shall implement measures to address challenges that each of their outermost regions is facing, fulfilling the objectives set out in Article 46. The Regulation lays down rules regarding the specific supply arrangements for the agricultural products listed in Annex I TFEU (Article 47) and support for local agricultural products (Article 48).

Title VII – Governance of the plan [Article 49 to 57]

Member States should identify for the Plan one or more managing authorities, one or more paying agencies and one or more audit authorities (Article 49) which should fulfil key requirements set in Annex IV. If the Member State identifies more than one managing authority it should set up a coordinating authority. The Regulation defines the functions of the

coordinating authority (Article 50), of the managing authority (Article 51), of the paying agency (Article 52), of the audit authority (Article 53).

Member States should set up one or more monitoring committees for one or more chapters of the Plan. If more than one monitoring committee is set up, the Member State should also establish a coordinating committee to ensure the overview and monitoring of the implementation (Article 54). Article 55 defines the composition and Article 56 the functions of the monitoring committee. Article 57 defines the objectives of the EU and national CAP Network.

Title VIII - Management and financial rules [Article 58 to 70]

The Regulation specifies the appropriate measures to protect the financial interest of the Union and compliance with the applicable law (Article 58). The Member States should submit to the Commission by 15 February of each year following 2028 the assurance package (Article 59). The Regulation also outlines the responsibilities of the Commission (Article 60), defines the single audit approach (Article 61). Article 62 sets up the control system for farm stewardship and common fisheries policy. The Regulation sets out the responsibilities of the Commission and the Member States regarding the data collection and recording (Article 63) and transparency (Article 64).

The Regulation lays down rules on payments, including submission and assessment of payment applications (Article 65), time limits and interruption of the payments' deadline (Article 66), suspension of payments (Article 67), financial corrections by the Commission (Article 68) and durability and reversal (Article 69) and Integrated Administration and Control System (IACS) (Article 70).

Title IX - Specific type of support [Article 71 to 79]

The Regulation stipulates the rules for when the Member States wish to include in their Plans existing or newly created financial instruments implemented directly by, or under the responsibility of, the managing authority (Article 71). It also stipulates the tasks linked to management verifications and audits of financial instruments (Article 72). Article 73 sets out the rules on management verifications and audits for ex-ante assessed entities as beneficiaries.

Member States should support local cooperation initiatives (Article 74), including integrated territorial and urban development in their Plans (Article 75), community-led local development (Article 76), support under LEADER (Article 77).

Article 78 sets out rules on the use of simplified form of support towards the beneficiaries.

Member States may support measures where the underlying operation(s) consist(s) of the second phase of an operation already selected and started under Regulation (EU) No 2021/1060 if the relevant conditions are met (Article 79).

Title XII – Social Climate Fund and Modernisation Fund [Article 80 to 83]

Given the significant overlaps in terms of e.g., policy objectives, and the implementation timeline, the Social Climate Plans should be integrated as separate chapters of the Plans from 2028 onwards. Articles 80 and 81 set out the procedural rules, accompanied by the amendments of Regulation (EU) 2023/955. To enhance synergies and consistency, Member States benefitting from support under the Modernisation Fund will aim to ensure consistency

between the investments financed within their NRP Plans and those presented to the Investment Committee of the Modernisation Fund (Article 82). Article 83 sets out amendments to Regulation (EU) 2023/955.

Title XIII – Institutional and final provisions [Article 84 to 90].

The Regulation contains provisions related to the rules applying to undertakings, state aid rules and potential derogation from these rules (Articles 84-85).

The Regulation confers the power on the Commission to adopt delegated acts for an indeterminate period from the entry into force of this Regulation (Articles 86 and 87).

The rules on the committee procedure are established in Article 88.

The provisions on shared management under the Financial Regulation are amended to adapt them to the delivery model of this Regulation (Article 89).

2025/0240 (COD)

Proposal for a

REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL

establishing the European Fund for economic, social and territorial cohesion, agriculture and rural, fisheries and maritime, prosperity and security for the period 2028-2034 and amending Regulation (EU) 2023/955 and Regulation (EU, Euratom) 2024/2509

THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty on the Functioning of the European Union, and in particular Article 42, Article 43(3), Article 46, point (d), Article 91(1), point (d), Article 149, Article 153 (2), point (a), and Articles 164, 175, 177 and 178, Article 192(1), Article 194(2), Article 209(1), Article 212(2), Article 322(1), point (a), and Article 349, thereof,

Having regard to the 1979 Act of Accession, and in particular paragraph 6 of Protocol No 4 on cotton attached thereto,

Having regard to the proposal from the European Commission,

Having regard to the opinion of the Court of Auditors,

After transmission of the draft legislative act to the national parliaments,

Having regard to the opinion of the European Economic and Social Committee,

Having regard to the opinion of the Committee of the Regions,

Acting in accordance with the ordinary legislative procedure,

Whereas:

(1) Article 174 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) provides that, in order to promote its overall harmonious development, the Union is to develop and pursue actions that lead to the strengthening of its economic, social and territorial cohesion. It further lays down that the Union shall, in particular, aim at reducing disparities between the levels of development of the various regions and the backwardness of the least favoured regions.

(2) Article 175 TFEU requires that Member States coordinate their economic policies in such a way as to attain the objectives set out in Article 174 TFEU. The Union also supports the achievement of those objectives by the action it takes through the Structural Funds, including the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, Guidance Section; the European Social Fund and the European Regional Development Fund. The Commission's Communication on the road to the next multiannual financial framework[1] emphasises that the effectiveness of Union funding is hampered by fragmentation of the financial architecture coupled with complexity and rigidities that increases risk of overlaps. Financing of the Union's policy objectives is scattered across overlapping programmes, each with its own set of rules. These elements generate administrative burden for recipients and Member States and limit the flexibility of the Union budget.

(3) Article 38 and 43(2) TFEU provides that the Union shall define and implement a common agricultural policy (CAP) and a common fisheries policy (CFP). Article 39 TFEU provides for the objectives of the Common Agriculture Policy (CAP), which include the increase of agricultural productivity, a fair standard of living for the agricultural community, to stabilise markets and assure the availability of supplies and that these supplies reach consumers at reasonable prices. Article 42 TFEU enables the Union to determine the extent to which Union competition and State aid rules should apply to production and trade in agricultural products listed in Annex I to the TFEU.

(4) Article 162 TFEU highlights the objectives to be pursued to improve employment opportunities for workers in the internal market and to contribute to raising the standard of living.

(5) Article 152 TFEU recognises social dialogue as a key component of the European social model and a common objective of the Union and its Member States.

(6) Articles 9, 19 and 153 TFEU provide for a comprehensive framework on social inclusion, including combatting poverty and discrimination, as core objective of the Union. This aims at ensuring that all citizens have the opportunities and resources to fully participate in economic, social, and cultural life. This includes access to the labour market, equal access to facilities, services, and benefits, promoting a standard of living and well-being in line with the EU values.

(7) The Union needs to achieve its objectives within a challenging economic, social and demographic context including persisting regional and territorial disparities, the impacts of climate change and challenges related to food security and nature protection, insufficient and uneven progress on the Union's digital transformation, undermining efforts to strengthen the Union's digital sovereignty as well as significant economic and social consequences. That is coupled with a challenging geopolitical and geoeconomic context that has an impact on the Union's defence, security (including economic security) and migration policies. Effectively addressing these challenges requires a more focused, simple and impactful Union budget, to ensure the Union added value and clear alignment between Union financial support and Union policy priorities across all policy areas and management modes and to [continue efforts to] simplify rules on Union financial support.

(8) This Regulation should set out rules on the tasks, priority objectives, and organisation of the Fund. In order to further develop a coordinated and harmonised implementation of Union support implemented under shared management, namely the European Regional Development Fund (ERDF), of the European Social Fund (ESF), and the Cohesion Fund, measures financed under shared management in the common agriculture and fisheries policies, and support under Title V of Part III of the TFEU, horizontal rules based on Article 322 TFEU should also be established. Sector specific regulations may set out specific conditions to complement this Regulation. Those conditions should not be in contradiction with this Regulation. In case of doubt, this Regulation shall prevail.

(9) The Union budget, implemented together with the Member States, should, in particular, provide for a strengthened, modernised cohesion and inclusive growth policy contributing to reduce regional disparities across the Union, promoting the sustainable development and competitiveness of the Union, its technological sovereignty, its digital transformation, and its security. This policy should be elaborated in partnership with national, regional and local authorities; and should step up on climate and water resilience and preparedness with an overarching objective for

Union action to prepare for growing climate risks. The Union budget should continue to support a CAP that is simpler and targeted that has the right balance between incentives, investment and regulation and ensures that farmers have a fair and sufficient income, attractive for young farmers. The Union budget should ensure the predictability necessary for a common policy that provides income support.

(10) It is in this context key to continue efforts to simplify rules and improve current delivery models to maximise the effectiveness and responsiveness of Union spending and bring about simplification to Member States, regional and local authorities and beneficiaries. The funds allocated to Member States should therefore incorporate a stronger focus on results, simplification and maximising public investment with high Union added value, including using public procurement strategically to promote key policy objectives, and leveraging private capital. Accordingly, the Union should set the objectives and types of interventions while greater responsibility and accountability for meeting those objectives should be borne by the Member States. As a consequence, there is a need to ensure greater subsidiarity and flexibility in order to take better account of the local and regional conditions and needs.

(11) In accordance with Article 177 TFEU, the European Parliament and the Council are to by means of regulations, define tasks, priority, objectives and the organisation of the Structural Funds, which may involve grouping the Funds. To develop a more coordinated, harmonised and effective implementation of Union Funds, this Regulation should provide for the grouping of nationally pre-allocated funds under the European Fund for Economic, Territorial, Social, Rural and Maritime Sustainable Prosperity and Security (‘the Fund’). The Fund should be implemented through National and Regional Partnership Plans (the ‘NRP Plans’) and the Union Facility (‘the Facility’), which aims at increasing flexibility and catering for unforeseen crises and to finance interventions complementing and reinforcing the Plans that require Union-level steer or coordination, as well as evidence-based policy support and additionality to mobilisation of private investment.

(12) The Eastern border regions of the EU face the dual challenge of enhancing security while supporting their economies, businesses and people that have been negatively impacted as a direct or indirect consequence of Russia’s war of aggression against Ukraine. The National and Regional Partnership Plans will provide comprehensive and coherent support to the Member States and regions facing those challenges.

(13) With the aim of ensuring a more efficient use of Union funding, the Fund should address the outlined challenges in a holistic, coordinated and consistent manner, reflecting the different national and regional needs of each Member State while ensuring support for all relevant Union priorities and value for money. Furthermore, the Fund should contribute to a streamlined and well-coordinated framework while relying on a strong multi-level governance and partnership. It should provide a basis to ensure a more efficient and flexible allocation of funding across different policy areas while allowing Member States to address new policy priorities and reallocate resources to respond to unforeseen challenges and crises.

(14) The support to Member States, regions and local communities in delivering on Union policy priorities and maximising efficiency maximisation of Union funding should be achieved, through the support for measures of high Union relevance linked to the most pressing challenges affecting Europe. Those challenges should be addressed by pursuing five high level objectives: Europe’s sustainable prosperity across all regions; Europe’s defence capabilities and security; supporting people, strengthening Europe’s

societies and Europe's social model; sustaining Europe's quality of life; protecting and strengthening democracy, rule of law and upholding Union values.

(15) The Union's sustainable prosperity should be supported by strengthening its industrial base and fostering the attractiveness of territories to support the right to stay, including via strategies for the integrated development of urban, rural and coastal areas and fostering European territorial cooperation. The measures should focus on the completion of the trans-European transport and energy networks, which are key for a genuine Energy Union, and decarbonisation projects, including promoting renewable energy generation, energy efficiency, storage and developing smart energy systems, domestic transmission and distribution grids, while enabling regions, sectors and people to address the impacts of the transition towards the Union's climate target. The trans-European transport networks have to be completed by 2030 for the core network and by 2040 for the extended core network to support the green and digital transition of transport and mobility. They should also aim to promote innovative economic transformation, help achieve the 3% of GDP Research and Development target and the development and use of advanced technologies , the uptake of advanced digital solutions, including AI, secure and trusted ICT connectivity, while bridging the innovation and digital divides. The measures should help implement the recommendations issues under Article 6 of the Digital Decade Policy Programme 2030 and support digital transformation. They should also contribute to strengthening the resilience of the healthcare systems and long-term care services, support affordable housing. Measures should also support a competitive and sustainable tourism sector in the EU, aiming at balanced tourism, managing tourist flows and fostering Europe as the first tourist destination in the world.

(16) In the area of the Union's defence capabilities and security, measures should reinforce the Union's defence industrial base and military mobility and strengthen the Unions' preparedness, threat detection, critical energy and transport infrastructure protection and resilience and crisis response, including by strengthening cybersecurity. This should include measures to develop the dual use TEN-T infrastructure in order to allow for largescale movements of troops and heavy equipment and material at short notice. Measures should also aim to ensure high level of security in the Union, including integration measures that are consistent with the objectives set out in Regulation (EU) [...] concerning Union support for asylum including subsidiary protection, temporary protection, migration and integration, Regulation (EU) […] concerning Union support for European [integrated] border management, including functioning of the Schengen area and for European visa policy, and Regulation (EU) […] Union support for internal security.

(17) Measures supporting people and strengthening Union's societies and the Union's social model should contribute to the implementation of the European Pillar of Social Rights and achieving its headline targets, in accordance with the guidelines for employment referred to in Article 148(4) TFEU, by supporting projects in the policy areas of employment and labour mobility, skills development, education, social inclusion and poverty reduction, and therefore strengthening the Union's resilience and competitiveness. They should aim to ensure equal opportunities, equal access to the labour market, fair and quality working condition, social protection and inclusion, in particular focusing on enhancing labour supply, ensuring quality and inclusive education and training, lifelong learning and material support for the most deprived, closing existing gaps, including gender gaps. The measures should support investments in children and young people, marginalised and disadvantaged

communities, third country nationals and should ensure equal access to services. They should also contribute to strengthening the resilience of the healthcare systems and long-term care services, support social and affordable housing and focus on achieving a socially fair transition towards climate neutrality, addressing the social impacts of the inclusion of greenhouse gas emissions from buildings and road transport within the scope of Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council.

(18) Sustainable Union's quality of life should be supported by ensuring fairer and sufficient income for farmers and their long-term competitiveness and contributing to long-term food security. The general objectives of the Fund should in respect to the CAP be defined at the Union level and implemented by the Member States through their plans. The measures should also improve the attractiveness and living standards in rural areas and fair working conditions and foster generational renewal; improve farmers' preparedness and ability to cope with crises and risks, enhance the access to knowledge and innovation and accelerate the green and digital transition for a thriving agri-food sector. The measures should support sustainability, competitiveness and resilience of the Union fisheries and of the Union aquaculture sector, boosting the sustainable and competitive blue economy in coastal, island and inland areas, enhancing the socio-economic opportunities and the resilience of the local communities and ensuring strong ocean governance in all dimensions, with safe, secure, clean and sustainably managed ocean. They should actively enhance climate action by promoting greenhouse gas emissions reduction, supporting mitigation efforts, and facilitating adaptation to climate change impacts. They should enhance climate action, ecosystem services provision, supporting efficient water management and resilience, strengthening sustainable development, environmental protection, enhancing the conservation and restauration of biodiversity and natural resources, including soil, and improving animal welfare. To recognise the positive climate impacts of farmers and to facilitate their access to voluntary market-based incentives, the Commission and the Member States continue to work on developing carbon removals methodology and estimating greenhouse gas emissions reductions achieved by the CAP.

(19) The NRP Plans should continue to support the development of innovative, stakeholder-driven projects that contribute to the EU's strategic priorities, thereby enhancing the EU's environmental and climate resilience and leadership, while preserving the Union's natural resources and biodiversity that underpin our wellbeing and prosperity, building on the experience of the LIFE programme.

(20) In order to protect, strengthen democracy, rule of law and uphold Union values, support should be dedicated to sustaining and further developing open, rights-based, democratic, equal and inclusive societies as well as to strengthening justice systems, anti-corruption frameworks, media pluralism and effective checks and balances. The measures should also aim to contribute to better governance by enhancing the efficiency of public administration, including judicial authorities, and the institutional capacity of public authorities and stakeholders in Member States, regions and local communities. This should enhance the efficiency and effectiveness of supported measures. To ensure that the social dimension of Europe as set out in the European Pillar of Social Rights is duly put forward and that a sufficient amount of resources is targeting those most in need, Member States should allocate resources to fostering social inclusion. Due to the particular need to support children in poverty Member States should also programme resources to address the measures under the Child Guarantee. In light of persistently high levels of youth unemployment and inactivity in

a number of Member States and regions, in particular affecting young people who are neither in employment, nor in education or training, it is necessary that those Member States continue to invest sufficient resources towards measures to promote youth employment, including through the implementation of the Youth Guarantee. Member States should therefore allocate an appropriate amount of resources to this challenge. Member States seriously affected by youth unemployment should allocate resources of the ESF to support youth employability.

(21) The further development of market-based funding in all the Member States, and in particular in those where capital markets are currently less developed, will make an important contribution to the Union's sustainable prosperity, and competitiveness. In pursuing these goals, the Savings and Investments Union requires a bottom-up approach in a shared responsibility of Member States and EU institutions. While EU-level measures are warranted in key areas where all Member States should move in lockstep to address EU-wide shortcomings, other measures will also require a coordinated approach but will rely more on Member States acting individually.

(22) Since the objectives of this Regulation cannot be sufficiently achieved by the Member States but can rather – by reason of the extent and specificities of some the aforementioned challenges – be better achieved at Union level, the Union may adopt measures in accordance with the principle of subsidiarity as set out in Article 5 of the Treaty on European Union (TEU). In accordance with the principle of proportionality as set out in that Article, this Regulation does not go beyond what is necessary to achieve those objectives. Regions will remain at the centre of the Fund with the partnership principle and multi-level governance as the underlying elements. To ensure continuity, the Fund will build as much as possible on existing pro structures with regional and local authorities, social partners, and other relevant stakeholders playing a key role in the design, management, implementation and monitoring of the supported measures under the Fund.

(23) As a complement to actions supported by Regulation (EU) […] [Global Europe], the Fund may support actions in or in relation to third countries. Such actions should ensure full coherence with the principles and general objectives of Union external policy, with the Union's international commitments, and the rights and principles enshrined in the Union acquis.

(24) The principle of partnership is a key feature in the implementation of the NRP Plans, building on the multi-level governance approach and ensuring the involvement of regional, local, urban and other public authorities, civil society organisations, economic and social partners. In order to provide continuity in the organisation of partnership, the European code of conduct on partnership for Partnership Agreements and programmes supported by the European Structural and Investment Funds established by the Commission Delegated Regulation (EU) No 240/2014[9] (the 'European code of conduct on partnership') should continue to apply to the Plans.

(25) The NRP Plans aim to ensure high value for money by making payments from the Commission to Member States conditional upon the achievement of outputs and the fulfilment of conditions agreed, irrespective of the form of reimbursement from

[9] Commission Delegated Regulation (EU) No 240/2014 of 7 January 2014 on the European code of conduct on partnership in the framework of the European Structural and Investment Funds (OJ L 74, 14.3.2014, p. 1).

Member States to beneficiaries. Linking disbursements with agreed and pre-set milestones, targets and outputs covering the full lifespan of the supported measure will contribute to the regularity of payments to Member States. To facilitate this process, Member States should be able to submit payment applications up to six times a year. To simplify financing and reduce administrative burden for beneficiaries, Member States are encouraged to use the same form of reimbursement applied for payments from the Commission to Member State or standard scales of unit costs, lump sums or flat rates.

(26) The Fund should be implemented in accordance with Regulation (EU, Euratom) 202X/XXXX [Performance regulation] which establishes the rules for the expenditure tracking and the performance framework for the budget, including rules for ensuring a uniform application of the principles of 'do no significant harm' and gender equality referred to in Article 33(2), points (d) and (f) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 respectively, rules for monitoring and reporting on the performance of Union programmes and activities, rules for establishing a Union funding portal, rules for the evaluation of the programmes, as well as other horizontal provisions applicable to all Union programmes, such as rules on information, communication and visibility. The Fund should ensure accessibility, taking into account the Charter of Fundamental Rights of the European Union, including the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The Fund should not support actions that contribute to any form of segregation, discrimination or exclusion, including of racialised communities such as Roma, and, when financing infrastructure, should ensure the accessibility for persons with disabilities.

(27) This Regulation should include strong safeguards to ensure that the Fund is implemented in a way that ensures respect with the rights, freedoms and principles set out in the Charter of Fundamental Rights of the European Union and of the principles of the rule of law as set out in Article 2(a) of Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council[10]. Therefore, as part of the validation process of their NRP Plans, Member States should provide assurance on the fulfilment of these two horizontal conditions, with an identification of potential deficiencies and remedial actions based, in particular, on the country-specific challenges identified in the context of the Rule of Law Report and European Semester, as well as infringement proceedings and judgments of the Court of Justice of the European Union. All Member States should be required to review their NRP Plans halfway through implementation, as part of the mid-term review, to address any new deficiencies identified, in particular, in the context of the latest Rule of Law Report. At any time during the implementation and following exchanges with the Member State concerned, there should be a possibility to block part or all of the payments made to a Member State if one or more of the Rule of Law and Charter horizontal conditions is not fulfilled. With due regard to the principle of proportionality, the determination of the non-fulfilment and identification of the specific measures concerned should take into account the actual or potential impact of the non-fulfilment on the sound financial management of the Union budget or on the financial interests of the Unions as well as the nature, duration, gravity and scope of the breach.

[10] Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on a general regime of conditionality for the protection of the Union budget (OJ L 433I, 22.12.2020, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2020/2092/oj)

(28) The global amounts to be allocated per Member State should be set out by the Commission in accordance with the allocation methodology laid down in this Regulation through a single implementing decision. That decision should as a rule cover the amounts under this Regulation and as set out in Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXXX [asylum], Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXXX [border management] and Article 4 of Regulation 202X/XXXX [internal security].

(29) Each Member State should submit to the Commission a NRP Plan, as a rule, by 31 January 2028 so that it can be given careful and timely consideration. To ensure fast implementation of the Fund, Member States should be able to submit a draft NRP Plan from June 2027. Member States should design and implement the NRP Plans in partnership with local and regional authorities, economic, social and rural partners and civil society organisations and other relevant stakeholders in accordance with the national legal framework and the rules set out in this Regulation. The NRP Plans should be designed in close cooperation with the Commission, prepared in accordance with the template provided and made publicly available following their adoption by the Council on the basis of the Commission's assessment and proposal for a Council implementing decision. In line with current arrangements, Member States will have the possibility to include regional and territorial chapters in their NRP Plan and should be required to ensure that regional managing authorities receive regular payments, based on the progress of their respective measures, and an amount at least equivalent to their Union contribution by the end of the period, subject to potential corrections resulting from the implementation of their respective chapter(s). To ensure effective governance of the NRP Plan, Member States should set up monitoring committees for the chapters and a coordinating committee at the level of the NRP Plan.

(30) In order to ensure the national ownership, Member States wishing to receive support should submit to the Commission NRP Plans that are duly reasoned and substantiated. The NRP Plans should detail how it represents a comprehensive contribution to all objectives of the Fund, taking into account the specific national, regional and territorial challenges of the Member State concerned. It should also include an explanation of how it contributes to effectively addressing the relevant country-specific challenges identified, inter alia, in the context of the European Semester and other relevant documents officially adopted by the Commission related to the objectives supported by the Fund, and how it contributes to the completion of the internal market, notably by including reforms, investments and other interventions with a cross-border, transnational or multi-country dimension. To strengthen Union competitiveness in strategically important sectors while ensuring that the level playing field is not compromised, the NRP Plans should include cross-border and multi-country projects, in particular Important Projects of Common European Interest (IPCEIs) focusing on either research, development, innovation or first industrial deployment or on the construction of important infrastructure open for third party use, taking into account, in particular, the analyses provided in the latest Annual Single Market and Competitiveness Report. Member States should concentrate resources under their Plans on reducing economic social and territorial disparities, in particular in less developed regions. They should also support generational renewal and social measures and thriving fisheries and aquaculture production.

(31) The Plan should ensure complementarity and synergies between different measures supporting different policy areas and targeting different groups of beneficiaries. This is particularly important to offer a comprehensive policy response to develop thriving rural and coastal areas and ensure vibrant agricultural and fisheries sectors. Member

States are in particular encouraged to promote such synergies in the design of the measures and chapters and in the application of the cofinancing rates. For measures supporting basic services and infrastructure in rural and coastal areas as well as rural and coastal businesses, Member States should developed an integrated planning to ensure that rural and coastal communities have access to finance through appropriate mechanisms, including policy actions to specific; mechanisms and governance structures to coordinate the programming and implementation of EU, national, regional and local policies, the programming of locally and regionally integrated funding approaches, taking into account the specific context and capacities of the target beneficiaries, the creation of capacity building targeting both the administrations and the beneficiaries. The NRP Plan should set out the detailed set of measures and arrangements for its monitoring and implementation, including establishing NRP Plan authorities, monitoring and coordinating committee, the estimated costs of those measures and the national contribution and measures to enhance the quality of governance and reinforce the administrative capacity of public administrations. Close cooperation between the Commission, the Member States and their regions should be sought and achieved throughout the process; policy learning and experimentation should be encouraged.

(32) Financial support for a NRP Plan should be possible in the form of a loan, subject to the conclusion of a loan agreement with the Commission, on the basis of a duly substantiated request by the Member State concerned presented together with the submission of its NRP Plan. The request for loan support should be justified by the higher financial needs linked to additional reforms and investments included in the NRP Plan and by a higher cost of the NRP Plan than the sum of the Union financial contribution and the national contribution.

(33) To maximise impact and national ownership of Union funding while upholding principles of equity and solidarity, the national contribution to the estimated costs of the different measures of the NRP Plan should reflect the varying levels of economic development of regions in terms of per capita in relation to the EU-27 average. Compliance with this co-financing requirement should be assessed ex ante as part of the approval procedure of the Plan. The additionality of the EU contribution will be monitored by the Commission over the lifetime of the programme.

(34) This Regulation should lay down an indicative financial envelope for the Fund. For the purpose of this Regulation, current prices should be calculated by applying a fixed 2% deflator.

(35) In order to foster synergies between the NRP Plans and other Union instruments, it should be possible to include in the Plans measures implemented through financial contributions made by the Member State to the [ECF InvestEU Instrument] or to other Union instruments implementing policies aligned to the objectives of the NRP Plan, including contributions necessary to support the implementation through those instruments, provided that such measures comply with this Regulation.

(36) In duly justified cases, such as crisis situations or other imperative grounds of public interest, the Commission should be able to propose to the Council to adopt an implementing decision approving a NRP Plan in time to allow the necessary actions under this Regulation, while identifying the deficiencies which need to be addressed and the corresponding measures impacted by such deficiencies, for which no payments should be made until the situation has been remedied.

(37) Member States should have the possibility to make a reasoned request to amend the NRP Plan within the period of implementation of the Fund. The Commission should assess the compliance of the amended NRP Plan with this Regulation in a manner proportionate to the changes proposed. In order to avoid excessive administrative burden, it should be possible for Member States to make minor adjustments to or correct clerical errors in the NRP Plans, by a simple notification of those changes to the Commission, provided that such amendments comply with the requirements of the NRP Plan.

(38) Each Member State should carry out a mid-term review of its NRP Plan. That review should provide a fully-fledged proposed amendment of the NRP Plan based on the progress in implementing measures, the main results of relevant evaluations and a review of the estimated total costs of the measures covered by the NRP Plan, while also providing the opportunity to take into account new challenges as well as the occurrence of any crisis. For the purposes of the mid-term review, the socioeconomic situation of the Member State or region concerned, including any major negative financial, economic or social development should be also taken into account. The amended NRP Plan submitted by the Member State following the mid-term review should include a proposal for the programming of the flexibility amount with revised or new measures together with their estimated costs and corresponding milestones and targets.

(39) An EU Facility should be set-up to complement implementation at national and regional level. The EU Facility should support projects of a transnational dimension, with a high Union added value, which require additional coordination efforts at Union level, as well as evidence-based policy support and which contribute to the objectives set out in this Regulation. It should also help Member States in swiftly addressing urgent and specific needs as a response to a crisis situation, such as a major national or regional natural disaster, and foster repair and recovery in view of increasing resilience following a crisis. It should also cater for uncertainty by providing the Union with additional room for manoeuvre to adjust to emerging priorities at Union level, which require a coordinated response. It should finally provide technical support to Member States to effectively implement the policies covered by this Regulation. In the context of future enlargements, it is essential to ensure that the Union's legislative and budgetary framework can also effectively accommodate support for the accession of new Member States. In doing so, the Facility should have the possibility to resort to shared, direct or indirect management depending on the type of measure and the most effective course of action.

(40) In case of crises as a result of natural disasters and to ensure availability of resources throughout the duration of the Fund, Union support should be complementary to the efforts of the Member States concerned and be used to cover a share of the measures implemented to deal with the damage caused by a crisis. To finance these interventions and simplify procedures, a part of the natural envelope of each Member State should constitute the flexibility amount ("crisis and mid-term review measures"). This will ensure sufficient financial resources for Member States to react to crises until the end of the implementation of the NRP Plans. The estimation of the type and amount of support to be provided to the Member State concerned should follow a multi-step approach whereby the Member State should first proceed to amending its NRP Plan before requesting to programme a part of its unallocated flexibility amount and, where the flexibility amount requested and available is not sufficient to cover the needs, request additional support from the Union actions. It should be possible for the

Commission to use the budget cushion as a last resort option to provide support should other resources under the Facility prove insufficient to cover the needs.

(41) A Unity Safety Net should be established to stabilize agricultural markets in times of market disturbances. It should be used to address periods and threats of market imbalance, including those caused by issues related to animal or plant health, which impact the prices of agricultural products and the costs of inputs in the whole or part of the internal market. In order to safeguard the Union's strategic autonomy in food supply and ensure food security, the funding allocated for market support through the Unity Safety Net should take into account mounting uncertainties in agricultural markets and increased indirect impact of animal health issues on market balance. The Union safety net does not aim to compensate for direct losses suffered by farmers due to natural disasters. In line with the goal of stabilising the Union agricultural markets, resources dedicated to promotion campaigns about Union farm products should continue in order to open up new market opportunities for the Union agricultural sector and increase the visibility and market share of its products both within the Union and internationally.

(42) With a view to ensuring consistency, the budgetary guarantee and financial instruments, including when combined with non-repayable support in blending operations under the EU Facility should be implemented in accordance with Title X of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 of the European Parliament and of the Council[11] and the [ECF Regulation] and with technical arrangements, terms and conditions established by the Commission for the purposes of its application. Support under the EU Facility in the form of a budgetary guarantee or financial instruments, including when combined with non-repayable support in a blending operation, should be provided exclusively through the [ECF InvestEU Instrument]. To provide broader access to implementing partners for budgetary guarantees and financial instruments, the Commission should be able to conclude agreements in indirect management with all the categories of entities listed under Article 62(1), first subparagraph, point (c) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509. To ensure sound financial management and budgetary discipline and to limit outstanding payments, the provisioning for the budgetary guarantee implemented under the EU Facility should not be committed after the end of the last year of the multiannual financial framework (MFF) and should be constituted by the end of the third year after the end of the MFF. Budgetary commitments for that provisioning should take into account the progress in granting the budgetary guarantee. The constitution of the provisioning should take into account the progress in the approval and signature of the financing and investment operations supporting the objectives of the EU Facility.

(43) For a more impactful and efficient policy, the new CAP is simplified, with a streamlined set of interventions, and builds on the experience of the previous programming period. It simplifies the tools, avoiding fragmentation and enhancing the strategic approach by Member States. By using the synergies with other policies in the NRP Plan, additional tools should be available for the CAP to effectively contribute to developing a resilient, innovative, and environmentally responsible agricultural sector across Europe.

---

[11] Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 of the European Parliament and of the Council of 23 September 2024 on the financial rules applicable to the general budget of the Union (OJ L, 2024/2509, 26.9.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2509/oj).

(44) Income support for farmers should continue to be an essential policy instrument to guarantee a fair income to farmers. It contributes to fostering a competitive, resilient and sustainable agricultural sector pursuing the benefits of high-quality production and resource-efficiency, which ensures generational renewal and thus long-term food security. CAP support should be focused on active farmers defined in compliance with WTO rules. With a view to further improve the performance of the CAP, area-based income support should be targeted towards farmers who exercise agriculture as a principal activity. Income support should be targeted to farmers who need it most with a particular attention to the farmers in areas with natural constraints, women, young farmers and new farmers. At the same time, rural economic development, ensuring infrastructure improvements and digital transformation that eliminate regional disparities, benefits the attractiveness of rural areas, social inclusion and enhanced employment opportunities in rural areas.

(45) For distinguishing beneficiaries in the context of the CAP, the criteria defining the concept of principal activity should include the share of agricultural income within the total income, labour inputs on the farm, company object and inclusion of their agricultural activities in national or regional registers. Member States should be allowed to also use negative lists to identify those applicants who do not meet the definition of ‘farmer’.

(46) The Common Fisheries Policy and the Union’s maritime policy should contribute to sustainable fisheries and the conservation of marine biological resources, the generational renewal and energy transition of fisheries sustainable aquaculture activities, and processing and marketing of fishery and aquaculture products, sustainable blue economy in coastal, island and inland areas, marine knowledge, skilling of blue economy related activities, the resilience of coastal communities and in particular of small-scale coastal fishing, the strengthening of international ocean governance and observation and enabling seas and ocean to be safe, secure, clean and sustainably managed

(47) The outermost regions face specific challenges linked to their remoteness, topography and climate as referred to in Article 349 TFEU and also have specific assets, in particular to develop a sustainable blue economy. Therefore, the concerned Member States should include measures to support each outermost region in their NRP plan to provide for their specific needs and challenges such as food security, housing, transport, water and waste management, energy, education and skills, migration, climate change resilience and adaptation, environmental protection, access to healthcare, energy, transport and digital connectivity and economic development, including a sustainable and diversified blue economy.

(48) The measures should include support for guaranteeing supply of products essential for human consumption or for processing and as agricultural inputs by mitigating the additional costs incurred due to their extreme remoteness and/or insularity, without harming local production and the growth thereof. The measures should also include support for securing the long-term future and development of agriculture, fisheries and aquaculture, including the production, processing, marketing and sale of local crops and products, and the diversification of food production, with a particular focus on food security and self-sufficiency, and maintaining and strengthening their competitiveness. In addition, the measures should include support, including compensations, for specific supply arrangements for agriculture, support to local agricultural production and processing, and to assist local fisheries and aquaculture production, processing and marketing, and support to enhance transport, energy and

digital connectivity. It should be possible for Member States to grant additional financing for the implementation of that support. As State aid, such financing should be notified to the Commission, which may approve it under this Regulation as part of that support.

(49) In order to address the specific conditions of the Common Fisheries Policy referred to in Regulation (EU) No 1380/2013 and to contribute to compliance with the rules of the Common Fisheries Policy, specific provisions for the rules on interruption, suspension and financial corrections should be laid down. Where a Member State has failed to comply with its obligations under the Common Fisheries Policy, or where the Commission has evidence that suggests such lack of compliance, the Commission should, as a precautionary measure, be allowed to interrupt payment deadlines. In addition to the possibility of interruption of the payment deadline, and in order to avoid an evident risk of paying out ineligible expenditure, the Commission should be allowed to suspend payments and impose financial corrections in cases of serious non-compliance with the rules of the Common Fisheries Policy by a Member State

(50) Horizontal financial rules adopted by the European Parliament and the Council based on Article 322 TFEU apply to this Regulation. Those rules are laid down in Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 and determine in particular the procedure for establishing and implementing the general budget of the Union. Rules adopted pursuant to Article 322 TFEU also include a general regime of conditionality for the protection of the Union's budget in the case of breaches of the principles of the Rule of Law in the Member States established by Regulation (EU, Euratom) 2020/2092.

(51) Transparency, information, communication and visibility activities are essential in making Union action visible on the ground and ensuring the traceability of funds and should be based on true, accurate and updated information. To fulfil these goals, it is necessary to provide for appropriate arrangements for collection and reporting of data needed for multiple purposes only once. With a view to avoiding duplication of efforts and reducing the administrative burden for the Member States, data collected and made available for audit and control, transparency, performance monitoring and evaluation should be streamlined and publication requirements should be established with the aim to ensure maximum transparency.

(52) In order to safeguard the financial interests and the budget of the Union, proportionate measures should be established and implemented at the level of Member States and the Commission. The Commission should be able to interrupt payments deadlines, suspend payments and apply financial corrections where the respective conditions are fulfilled. The Commission should respect the principle of proportionality by taking into account the nature, gravity and frequency of irregularities and their financial implications for the budget of the Union. In accordance with Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, Regulation (EU, Euratom) No 883/2013 of the European Parliament and of the Council(6), and Council Regulations (EC, Euratom) No 2988/95[(7)], (Euratom, EC) No 2185/96[(8)] and (EU) 2017/1939[(9)], the financial interests of the Union are to be protected through proportionate measures, including measures relating to the prevention, detection, correction and investigation of fraud, corruption and conflicts of interests, and, where appropriate, the imposition of administrative penalties. In particular, in accordance with Regulations (Euratom, EC) No 2185/96 and (EU, Euratom) No 883/2013, the European Anti-Fraud Office (OLAF) has the power to carry out administrative investigations, including on-the-spot checks and inspections, with a view to establishing whether there has been fraud, corruption or any other illegal activity affecting the financial interests of the Union. In accordance

with Regulation (EU) 2017/1939, the European Public Prosecutor's Office (EPPO) is competent to investigate and prosecute fraud and other criminal offences affecting the financial interests of the Union as provided for in Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council. In accordance with Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, any person or entity receiving Union funds is to fully cooperate in the protection of the Union's financial interests, to grant the necessary rights and access to the Commission, OLAF, the EPPO and the Court of Auditors (ECA) and to ensure that any third parties involved in the implementation of Union funds grant equivalent rights. Member States should swiftly report to the Commission irregularities detected, and any follow-up action they have taken with regard to such irregularities and with regard to any OLAF investigations. The competent authorities of the Member States participating in the enhanced cooperation on the establishment of the EPPO pursuant to Regulation (EU) 2017/1939 should also report to the EPPO without undue delay any criminal conduct in respect of which it could exercise its competence, in accordance with Regulation (EU) 2017/1939.

(53) To reduce the administrative burden and costs on recipients of Union funding as well as to avoid duplication of audits and management verifications of the same measures, the concrete application of the single audit principle should be applied for the Fund. The audit authority should carry out audits and ensure that the audit opinion provided to the Commission is reliable. That audit opinion should provide assurance to the Commission that the Member State's management and control systems function properly, and that the assertions made in the management declaration submitted by the coordinating body are correct.

(54) In accordance with the principle and rules of shared management, Member States and the Commission should be responsible for the management and control of the Plans and give assurance on the legal and regular use of the Union funds. Since Member States have the primary responsibility for such management and control, they should ensure that operations supported by the Fund comply with applicable law, including applicable public procurement and State aid rules..

(55) Procedures for the selection of operations applied by Member States can be competitive or non-competitive provided that the criteria applied, and procedures used are non-discriminatory, inclusive, accessible when appropriate for persons with disabilities, and transparent, taking into account the Charter of Fundamental Rights of the European Union, and that the operations selected maximise the contribution of the Union funding and are in line with the horizontal principles defined in this Regulation.

(56) With a view to ensuring the principle of sound financial management, Member States should ensure that the amount of the estimated total costs of their NRP Plan remain reasonable and plausible throughout its implementation and request an amendment of their NRP Plan where necessary. The Fund's delivery model should aim at providing predictability and consistency between payment levels and the individual implementation pace of each measure by assigning ex-ante pay-out values to each milestone and target. Furthermore, a review of the estimated total costs of the reforms and investments and other interventions covered by the NRP Plan should be conducted by the Member State as part of the mid-term review with corresponding adjustments whenever justified. Additionally, when submitting its final annual assurance package for the last financial year, the Member State should confirm that the total payments from the Commission do not exceed the total amount paid by the Member State to the beneficiaries in implementing the Plan, taking into account the national contribution. For the same reasons of sound financial management, the Commission

should be allowed to recover amounts previously paid for interim steps of a measure if the final milestone or target of the given measure is not fulfilled and to take action in case of a reversal of a milestone or a target occurring up to five years after the date of the corresponding Commission payment.

(57) In order to significantly simplify procedures and reduce administrative burden for recipients, Member States and the Commission while providing robust safeguards on the regular and effective use of Union funds, the NRP Plans should embed measures to facilitate implementation, both in their design and implementation as and in monitoring provisions. Such elements should comprise, for instance, providing technical assistance and support to Member States, limiting audit duplications through the application of the single audit approach and moving away from invoice checks to focus on actual results. The national audit authorities and the Commission should not be expected, in that respect, to verify the underlying costs of the operations for the purpose of their audit work. With a view to simplification, technical assistance should be provided throughout implementation via a flat-rate applicable to all payments. The Fund should also provide for sufficient flexibility, whether via streamlined procedures for the amendments of the Plans or better responsiveness to unpredicted crises via multiple mechanisms that allow for mobilising resources for such events, such as revision of the Plan, the flexibility amount or access to the Facility. The Fund should also allow Member States to decide themselves which milestones and targets should be submitted in each payment application on the basis of their respective pace of implementation. With a view to ensuring regular disbursements and the timely delivery of Union objectives on the ground, an annual decommitment rule should ensure that Member States submit regular payment applications for sufficiently substantial amounts.

(58) The Social Climate Fund established by Regulation (EU) 2023/955 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023[12] pursues similar objectives and support similar actions in a comparable implementation timeline. Therefore, the Social Climate Plans should be integrated into the NRP Plans from 2028 onwards. This should allow for a more efficient use of Union funds and support a more effective and coherent delivery of the objectives of the fund. This would avoid running similar systems and processes being run in parallel thereby bringing clear benefits in terms of improved policy planning, policy consistency and simplification efforts. It should also ensure the application of common rules, notably regarding respect for the rule of law and compliance with the Charter of Fundamental Rights of the European Union, while Member States' current allocations under the Social Climate Fund would continue to apply. Synergies between existing and future investments under the Modernisation Fund and the measures of the Plans should also be encouraged through coordinated programming with a view to ensuring better complementarity and policy coherence between the Union budget and the resources allocated to the Modernisation Fund.

(59) Articles 107, 108 and 109 TFEU should apply to the support under this Regulation. Nevertheless, in accordance with Article 42 TFEU, in view of the specific characteristics of the agricultural sector, those provisions should not apply to support falling within the scope of Article 42 TFEU that are carried out under and in conformity with this Regulation, Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] or Regulation (EU) No 1308/2012 as well as additional national financing for those

[12] Regulation (EU) 2023/955 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a Social Climate Fund and amending Regulation (EU) 2021/1060 (OJ L 130, 16.5.2023, p. 1).

interventions where the Union support falls within the scope of Article 42 TFEU. For the fishery and aquaculture products listed in Annex I TFEU to which Articles 107, 108 and 109 thereof apply, the Commission may authorise, in accordance with Article 108 TFEU, operating aid in the outermost regions referred to in Article 349 TFEU in respect of the sectors producing, processing and marketing fishery and aquaculture products, with a view to alleviating the specific constraints in those regions as a result of their isolation, insularity or remoteness.

(60) The provisions of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 on shared management should be adapted to the delivery model of this Regulation. For that purpose, it is necessary to enable the submission of information related to the implementation progress and to adapt the content of the management declaration and audit opinion accordingly.

(61) In order to supplement or amend certain non-essential elements of this Regulation, the power to adopt acts in accordance with Article 290 TFEU should be delegated to the Commission in respect of Articles on support for local agricultural, fisheries and aquaculture products, reporting on irregularities, calculation of penalties for stewardship, data collection and recording, IACS, as well as Annexes on fulfilment of milestones and targets, progress on implementation, Union actions, financial corrections, EU school scheme, CAP interventions, CAP cooperation. It is of particular importance that the Commission carry out appropriate consultations during its preparatory work, including at expert level, and that those consultations be conducted in accordance with the principles laid down in the Interinstitutional Agreement of 13 April 2016 on Better Law-Making[13]. In particular, to ensure equal participation in the preparation of delegated acts, the European Parliament and the Council receive all documents at the same time as Member States' experts, and their experts systematically have access to meetings of Commission expert groups dealing with the preparation of delegated acts.

(62) In order to ensure uniform conditions for the implementation of the NRP Plan for [the list of Union actions, farming practices, reduction coefficients for oilseeds], implementing powers should be conferred on the Commission. Those implementing powers should be exercised in accordance with Regulation (EU) No 182/2011 of the European Parliament and of the Council[14].

(63) The advisory procedure should be used for the adoption of the Interreg Plan. The examination procedure should be used for the adoption of the implementing acts related to fixing the indicative reference support area for each Member State in relation to oilseeds, and to Integrated Administration and Control System.

(64) Since acts applicable to the 2021-2027 programming period should continue to apply to programmes and operations supported by the Funds covered under the 2021-2027 programming period and since the implementation period of that Regulation is expected to extend over to the programming period covered by this Regulation and in order to ensure continuity of implementation of certain operations approved by that Regulation, phasing provisions should be established. Each individual phase of a phased operation, which serves the same overall objective, should be implemented in

13 OJ L 123, 12.5.2016, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/agree_interinstit/2016/512/oj

14 Regulation (EU) No 182/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 laying down the rules and general principles concerning mechanisms for control by Member States of the Commission's exercise of implementing powers (OJ L 55, 28.2.2011, p. 13, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2011/182/oj).

accordance with the rules of the programming period under which it receives funding, while the managing authority may proceed with selecting the second phase on the basis of the selection procedure carried out under 2021-2027 programming period for the relevant operation, provided that it satisfies itself that the conditions set out in this Regulation for phased implementation are complied with.

(65) Taking into account the need to implement Union Funds covered by this Regulation in a coordinated and harmonised manner, and in order to allow for its prompt implementation, it should enter into force on the day following that of its publication in the *Official Journal of the European Union*,

HAVE ADOPTED THIS REGULATION:

TITLE I
GENERAL PROVISIONS

Article 1
Subject matter

1. This Regulation establishes the 'European Fund for Economic, Territorial, Social Cohesion, Agriculture and Rural, Fisheries and Maritime Prosperity and Security' Fund (the Fund). It lays down rules on:

   (a) tasks, priority objectives, organisation and grouping under the Fund of:

      (i) the Structural Funds and Cohesion Fund;

      (ii) instruments for the common agriculture policy (the CAP);

      (iii) instruments for the common fisheries policy;

      (iv) instruments funded from the auctioning of allowances in the framework of the emission trading systems set up under Directive 2003/87/EC to address the social impacts of the introduction of an emission trading system for buildings and road transport on vulnerable households, vulnerable micro-enterprises and vulnerable transport users;

      (v) support to security and defence capabilities.

   (b) the financial rules for Union support to be implemented by means of the National and Regional Partnership Plans (the 'NRP Plans'), the Interreg Plan as set out in the Regulation XX [Regional development, Chapter II on the Interreg Plan] (the 'Interreg Plan') and the EU Facility (the 'Facility');

   (c) the financial resources for the period from 1 January 2028 to 31 December 2034.

2. The Regulations listed below may set out specific conditions to complement this Regulation which shall not be in contradiction with this Regulation:

      (a) Regulation XX [establishing the European Fund for Regional development including for European Territorial Cooperation (Interreg) and Cohesion Fund as part of the Fund set out in Regulation (EU) […] [NRP] and establishing conditions for the implementation of the Union support to regional development from 2028 to 2034]

      (b) Regulation XX [establishing the European Social Fund as part of the Fund set out in Regulation (EU) […] [NRP] and establishing conditions

for the implementation of the Union support to quality employment, skills and social inclusion for the period from 2028 to 2034]

(c) Regulation XX [establishing the Common Agriculture Policy as part of the Fund set out in Regulation (EU) […] [NRP] and establishing conditions for the implementation of the Union support to support the implementation of the Common Agricultural Policy (CAP) of the Union in accordance with Title III of Part III of the TFEU, ensuring a fair standard of living for the agricultural community and the availability of food, increasing agricultural productivity, stabilising markets, and supporting long-term food security from 2028 to 2034]

(d) Regulation XX [establishing Common Fisheries Policy and Union's maritime policy as part of the Fund set out in Regulation (EU) […] [NRP] and establishing conditions for the implementation of ……. from 2028 to 2034]

(e) Regulation (EU) […] establishing the Union support for asylum migration and integration for the period from 2028 to 2034

(f) Regulation (EU) […] establishing the Union support for European integrated border management and European visa policy for the period from 2028 to 2034

(g) Regulation (EU) […] establishing the Union support for internal security for the period from 2028 to 2034

(h) Regulation (EU) 202X/XXXX amending Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council[15] as regards the school fruit, vegetables and milk scheme ('EU school scheme'), interventions in certain sectors, the creation of a protein sector, requirements for hemp, the possibility for marketing standards for cheese, protein crops and meat, application of additional import duties and rules on the availability of supplies in time of emergencies and severe crisis, to the extent relevant to the support under this Regulation.

In case of doubt about the application between this Regulation and the policy-specific regulations referred to in the first subparagraph, this Regulation shall prevail.

Article 2

General objectives of the Fund

1. With the overall aim of promoting economic, social and territorial cohesion, the sustainable development and competitiveness of the Union, its security and its preparedness, the Fund shall support the following general objectives:

(a) to reduce regional imbalances in the Union and the backwardness of the least favoured regions and promote European territorial cooperation in accordance with Part Three, Title XVIII of the TFEU, including supporting projects in the area of environment and trans-European networks in the area of transport

15 Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007 (OJ L 347, 20.12.2013, p. 671, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1308/oj).

infrastructure in accordance with Article 177(2) TFEU ('European Regional Development Fund and Cohesion Fund');

(b) to support quality employment, education and skills and social inclusion in accordance with Part Three, Title XI and Title XVIII of Part Three of the TFEU ('European Social Fund') and to contribute to a socially fair transition towards climate neutrality in accordance with Article 91(1), point (d), Article 192(1) and Article 194(2) TFEU;

(c) to support the implementation of the CAP of the Union in accordance with Parth Three, Title III of the TFEU;

(d) to support the implementation of the common fisheries policy of the Union in accordance with Part Three, Title III of the TFEU;

(e) to protect and strengthen democracy in the Union and uphold Union values in accordance with Article 2 TEU.

Article 3
Specific objectives of the Fund

1. The general objectives referred to in Article 2 shall be pursued across all regions through the following specific objectives:

(a) to support the Union's sustainable prosperity across all regions by:

(i) fostering the attractiveness of territories to support the right to stay including by supporting strategies for the integrated development of urban and rural areas, including support for territorial services and infrastructure;

(ii) strengthening the Union's industrial base, resilient supply chains and boosting sustainable and competitive manufacturing, in particular in the areas of net zero and critical raw materials technologies, with special attention to the competitiveness of small- and medium-sized enterprises, by fully integrating environmental and climate ambitions to accelerate a clean industrial transition;

(iii) supporting a just transition towards the Union's 2030, 2040 and 2050 targets for energy and climate, in particular by prioritising support for clean energy generation and infrastructure, promoting energy efficiency and decarbonisation, storage and technology, developing smart energy systems and domestic transmission and distribution grids also taking into account the Trans-European Network (TEN-E) and technology and promoting a circular economy, ensuring that all territories and everyone can contribute and benefit from the clean transition;

(iv) supporting the digital transformation towards the Digital Decade targets and objectives set out in the Digital Decade Policy Programme 2030, thereby contributing to the achievement of a digitally sovereign, secure, and inclusive Union, and promoting the development and use of advanced technologies, including AI secure and trusted digital infrastructure and services, basic and advanced digital skills, digital public services, and ICT connectivity, while addressing the digital divide;

(v) supporting research, development and innovation, including the diffusion of innovation across all regions;

(vi) supporting measures, including reforms to further the Saving and investments Union and foster the development of market-based funding options;

(vii) supporting social and affordable housing;

(viii) enhancing Union transport infrastructure and contributing to the completion of the trans-European network for transport, in particular on the core and extended core network, while decarbonising and improving connectivity, security and accessibility for remote, peripheral and less connected areas; support the green and digital transition of transport;

(ix) support for tourism, including sustainability;

(x) supporting efficient water management, quality and resilience, environmental protection, climate adaptation, climate resilience and enhancing biodiversity, soil quality and natural resources, promoting circularity, bioeconomy and wider resource efficiency, strengthening pollution prevention, control and remediation, preserving and restoring nature and enhancing biodiversity and natural resources, as well as promoting the New European Bauhaus solutions in the built environment.

(b) to support the Union's defence capabilities and security across all regions by:

(i) reinforcing the Union's defence industrial base and military mobility, in particular by developing dual-use TEN-T infrastructure;

(ii) strengthening the Union's preparedness to crises and disasters by mainstreaming the principle of 'preparedness by design';

(iii) strengthening the Union's security by improving threat detection, prevention and response threat detection capabilities, including by strengthening energy and transport critical infrastructure and cybersecurity;

in a manner fully consistent with the objectives set out:

- in Regulation (EU) […] establishing the Union support for asylum migration and integration for the period from 1 January 2028 to 31 December 2034;
- in Regulation (EU) […] establishing the Union support for European integrated border management and European visa policy for the period from 1 January 2028 to 31 December 2034;
- in Regulation (EU) […] establishing the Union support for internal security for the period from 1 January 2028 to 31 December 2034.

(c) to strengthen social cohesion by supporting people and strengthening the Union's societies and the Union's social model by:

(i) supporting employment, equal access to the labour market, fair and quality working conditions and labour mobility;

(ii) enhancing labour supply and improving education and lifelong acquisition of skills, in particular by promoting upskilling and reskilling;

(iii) promoting equal opportunities for all, supporting strong social safety nets, fostering social inclusion and fighting poverty and homelessness, and supporting investment in social infrastructure;

(iv) facilitating access to services and associated infrastructure, including modernization, digitalization and strengthening the quality and resilience of healthcare systems, child and long-term care services;

(v) addressing the challenges of demographic change across the EU, which include labour shortages and disparities between generations and regions;

(vi) addressing the social impacts of the inclusion of greenhouse gas emissions from buildings and road transport within the scope of Directive 2003/87/EC.

(d) to sustain the quality of life in the Union by:

(i) supporting fairer and sufficient income for farmers and their long-term competitiveness, including the farmers' position in the value chain;

(ii) contributing to long-term food security;

(iii) improving the attractiveness and living standards, including access to healthcare, in rural areas and fair working conditions and fostering generational renewal; improving farmers' preparedness and ability to cope with crises and risks; enhancing the access to knowledge and innovation and accelerating the digital and green transition for a thriving agri-food sector;

(iv) ensuring sustainability, competitiveness and resilience of the Union fisheries and aquaculture sector, boosting the sustainable and competitive blue economy in coastal, island and inland areas, enhancing the socio-economic opportunities and the resilience of the local communities and ensuring strong ocean governance in all dimensions, with safe, secure, clean and sustainably managed ocean;

(v) enhancing sustainable agriculture and forestry management practices to promote resilient climate action, provision of multiple ecosystem services, supporting efficient water management, quality and resilience, the implementation of nature-based solutions, strengthening sustainable development, environmental protection, enhancing the conservation and restoration of biodiversity, soil and natural resources, and improving animal welfare.

(e) to protect and strengthen fundamental rights, democracy, the rule of law and to uphold Union values by:

(i) sustaining and further developing open, rights-based, democratic, equal and inclusive societies, including by building civil society and social partners' capacities to uphold Union values, citizenship education and youth participation;

(ii) promoting and upholding the rule of law through strengthening justice systems, anti-corruption frameworks, media pluralism, information integrity, media literacy, and effective checks and balances;

(iii) enhancing the efficiency of public administration and the institutional capacity of public authorities and stakeholders at national, regional and local level;

(iv) promoting culture as a catalyst for European values and supporting a vibrant and diverse cultural sector.

Article 4
Definitions

For the purposes of this Regulation, the following definitions apply:

(2) ‘applicable law’ means Union law and the national law directly relating to its application;

(3) ‘beneficiary’ means:

(a) a public or private law body, an entity with or without legal personality, or a natural person who is not a participant, responsible for initiating or both initiating and implementing an operation under the NRP Plan and the Interreg Plan and to whom the document setting out the conditions for support has been provided;

(b) in the context of financial instruments, the body that implements the holding fund or, where there is no holding fund structure, the body that implements the specific fund or, where the managing authority manages the financial instrument, the managing authority;

(c) in the context of the CAP, a farmer who is:

(i) a natural or legal person whose holding is situated in the Union and whose principal activity is agricultural activity in accordance with the criteria defined by the Member States in line with this Regulation; or

(ii) natural person or small legal person, whose principal activity is not agriculture, but who is engaged in at least a minimum level of agricultural activity, as defined by Member States.

(4) ‘chapter of the NRP Plan’ means a part of the NRP Plan focusing on a specific challenge, sector, policy or geographic area,

(5) ‘contractor’ means an entity or a natural person with whom the beneficiary or the recipient enters into a contract for the specific purpose of implementing one or more operations or a part thereof;

(6) ‘recipient’ means an entity with or without legal personality, or a natural person, who is not a participant, receiving resources from the Union budget through a beneficiary;

(7) ‘final recipient’ means an entity with or without legal personality or a natural person who is not a participant, receiving support under a financial instrument and who is understood as a recipient for the purposes of Article 38(1) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509;

(8) ‘participant’ means a natural person benefiting directly from an operation without initiating or implementing the operation;

(9) ‘operation’ means:

(a) a project, contract, action or group of projects or group of actions selected in the context of implementing a measure in the Plan;

(b) in the context of financial instruments, a contribution from the NRP Plan and the Interreg Plan to a financial instrument and the subsequent financial support provided to final recipients by that financial instrument;

(c) in the context of the CAP, a payment granted to farmers under area- and animal-based CAP income support interventions referred to in Article 35(1) [Types of intervention], points (a) to (g), (o) and (p).

(10) 'measure' means a reform, an investment or another intervention at national or sub-national level supported under the NRP Plan or the Interreg Plan;

(11) 'milestone' means a qualitative achievement used to measure progress towards the achievement of a measure;

(12) 'target' means a quantitative achievement used to measure progress towards the achievement of a measure;

(13) 'pay-out value' means the amount to be paid by the Commission to the Member State for the progress achieved in the implementation of the measures of the Plan, taking into account the amounts set aside for reforms;

(14) 'Agricultural Knowledge and Information system' or 'AKIS' means the combined organisation and knowledge flows between persons, organisations and institutions who use and produce knowledge and innovations for agriculture and interrelated fields referred to in Article 20 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation].

(15) 'organic farming' means organic production system certified in accordance with Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council[16];

(16) 'holding' means all the units used for agricultural activities and managed by a farmer and situated within the territory of the same Member State, within the territorial scope of the Treaties, as defined in Article 52 TEU in conjunction with Articles 349 and 355 TFEU;

(17) 'the smaller Aegean islands' means any islands in the Aegean Sea except the islands of Crete and Evia.

(18) 'seals' means Seals of Excellence and Sovereignty Seals granted in the implementation of Union programmes in the 2021 to 2027 programming period and Seals granted under Union programmes implemented in direct management in the 2028-2034 period such as the Competitiveness seal;

(19) 'subcontractor' means a person or entity with whom the contractor has concluded a contract to perform part of a contract for the specific purpose of implementing one or more operations or a part thereof;

(20) 'crisis' means crises as defined in Article 2, point (22) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509;

(21) 'pillar assessment' means the assessment referred to in Articles 157(3) and (4) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509;

[16] Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007 (OJ L 150 14.6.2018, p. 1).

(22) Member States shall further establish in their NRP Plans the definitions of ‘agricultural activity’, ‘agricultural area’, ‘eligible hectare’, and ‘young farmer’ in accordance with objective and non-discriminatory criteria and the principle of proportionality.

(a) ‘agricultural activity’ shall be determined through one or both of the following activities:

(i) production of agricultural products, which consists of all activities aimed at obtaining those products; where agricultural products means products listed in Annex I to the TFEU, with the exception of fishery products, as well as cotton and short rotation coppice;

(ii) maintenance of agricultural areas, which consists of the activities aiming at keeping the land in a state suitable for grazing or cultivation; where duly justified for animal welfare or environmental reasons, extensive grazing of an agricultural area that does not result in an increase of agricultural production for the farmers concerned may also be considered ‘maintenance’.

(b) ‘agricultural area’ shall be defined in such a way as to comprise only land which is used for agricultural activities, including when it forms agroforestry systems.

(c) ‘eligible hectare’ shall be defined in such a way as to comprise only areas which are at the farmers’ disposal and which comprise:

(i) agricultural areas on which an agricultural activity is performed under the farmer’s control in terms of management, benefits and financial risks. If non-agricultural activities are also performed on these areas, the agricultural activity shall be predominant.

(ii) areas for which support is provided under Article 35(1) points (a) and (g) [d*egressive income support, small farmers*] of this Regulation, or under the basic income support for sustainability under Title III, Chapter II, Section 2, Subsection 2, [*BISS [all incl. entitlements], small farmers scheme*], of Regulation (EU) 2021/2115, where agricultural activity is not performed due to commitments and obligations arising from Union or national interventions or other programmes which contribute to the environmental and climate-related CAP specific objectives

(iii) Member States may decide to include in the notion of ‘eligible hectare’ landscape features, not covered by the commitments and schemes referred to in point (ii), provided that these landscape features do not significantly hamper the performance of agricultural activity and are not predominant on the agricultural parcel

(d) ‘young farmer’ shall be defined in such a way as to fulfil at least the following conditions:

(i) an upper age limit set between 35 years and 40 years;

(ii) being ‘head of the holding’.

Where a farmer is deemed to fall within the definition of ‘young farmer’ at the moment of first access to support, that status shall be maintained for the full duration

of the period of eligibility established under the relevant support scheme, irrespective of the farmer subsequently exceeding the upper age limit.

(23) ‘new farmer’ shall be determined in such a way as to refer to a farmer other than a young farmer and who is head of the holding for the first time.

(24) ‘public expenditure’ for the purposes of the CAP, means any contribution to the financing of operations the source of which is the budget of the national, regional and local public authorities, the budget of the Union made available to the Fund, the budget of public law bodies or the budget of associations of public authorities or public law bodies;

(25) ‘support rate’ for the purposes of the CAP, means the rate of public expenditure to an operation; in the context of financial instruments it refers to the gross grant equivalent of the support as defined in Article 2, point (20) of Commission Regulation (EU) No 702/2014;

(26) ‘small-scale coastal fishing’ means fishing activities carried out by:

(a) marine and inland fishing vessels of an overall length of less than 12 metres and not using towed gear as defined in Article 2, point (1) of Council Regulation (EC) No 1967/2006 [(28)]; or

(b) fishers on foot, including shellfish gatherers;

(27) ‘fisher’ means any natural person engaging in commercial fishing activities, as recognised by the Member State concerned;

(28) ‘fishing’ means any natural person engaging in commercial fishing activities, as recognised by the Member State concerned;

(29) ‘sustainable blue economy’ means all sectoral and cross-sectoral economic activities throughout the internal market relating to ocean, seas, coasts and inland waters, covering the Union’s insular and outermost regions and landlocked countries, including emerging sectors and non-market goods and services, aimed at ensuring environmental, social and economic sustainability in the long term and which are consistent with the SDGs, and in particular SDG 14, and with Union environmental legislation;

(30) ‘maritime policy’ means Union policy that aims to foster integrated and coherent decision making to maximise the sustainable development, economic growth and social cohesion of the Union, particularly of the coastal and insular areas and of the outermost regions, and of the sustainable blue economy sectors, through coherent maritime-related policies and relevant international cooperation;

(31) ‘maritime security and surveillance’ means activities carried out in order to understand, prevent wherever applicable and manage in a comprehensive way all the events and actions related to the maritime domain which would impact the areas of maritime safety and security, law enforcement, defence, border control, protection of the marine environment, fisheries control, trade and economic interest of the Union;

(32) ‘European marine observation and data network’ or ‘EMODnet’ means a partnership assembling marine data and metadata in order to make those fragmented resources more available and usable by public and private users by offering quality-assured, interoperable and harmonised marine data;

(33) ‘maritime spatial planning’ means a process by which the relevant Member State’s authorities analyse and organise human activities in marine areas to achieve ecological, economic and social objectives;

(34) ‘ocean observation’ means the foundation of all marine knowledge. It forms the basis of understanding of marine ecosystems and factors that influence them. It provides critical data for weather forecasting, climate change mitigation and adaptation strategies, extreme events monitoring, civil security – sea condition, floods-, maritime shipping, offshore energy, fisheries and aquaculture and increasingly security and defence. It creates the foundation for evidence-based decision-making and it provides crucial information on how human activities influence ocean health and what services the ocean provides to societies.

(35) ‘irregularity’ means any breach of applicable law, which has, or would have, the effect of prejudicing the budget of the Union by receiving unjustified reimbursement based on milestones, targets and outputs to that budget;

(36) ‘holding fund’ means a funds set up under the responsibility of a managing authority under one or more chapters of the Plan;

(37) ‘specific fund’ means a fund through which a managing authority or a holding fund provides financial products to final recipients;

(38) ‘body implementing a financial instrument’ means a body, governed by public or private law, carrying out tasks of a holding fund or specific fund.

(39) ‘less developed regions’ means regions whose GDP per capita is less than 75 % of the average GDP per capita of the EU-27 (‘less developed regions’);

(40) ‘transition regions’ means regions whose GDP per capita is between 75 % and 100 % of the average GDP per capita of the EU-27 (‘transition regions’);

(41) ‘more developed regions’ means regions whose GDP per capita is above 100 % of the average GDP per capita of the EU-27 (‘more developed regions’).

The classification of regions under one of the three categories of region shall be determined on the basis of how the GDP *per capita* of each region, measured in purchasing power standards (PPS) and calculated on the basis of Union figures for the period 2021-2023, relates to the average GDP *per capita* of the EU-27 for the same reference period.

The Commission shall adopt a decision, by means of implementing act, setting out the list of regions fulfilling the criteria of one of the three categories of region set out in points 38 to 40 and of Member States fulfilling the criteria set out in paragraph 2(a) of Article 22. That list shall be valid from 1 January 2028 to 31 December 2034.

Article 5
Management of the Fund

1. The Member States and the Commission shall implement the envelope financed from the Union budget and any additional resources allocated to the NRP Plans and the Interreg Plan under shared management in accordance with Article 62(1), first subparagraph point (b) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, without prejudice to paragraph 2 of this Article and Article 6(3) of Regulation XX [Regional development, Interreg Plan] [provisions providing for the use of indirect management in the case of certain Interreg cooperation types].

2. The Commission shall implement Title IV on the Facility under direct, shared or indirect management in accordance with Article 62(1), first subparagraph, points (a), (b) and (c), of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

3. The technical assistance at the initiative of the Commission referred to in Article 10 shall be implemented under direct or indirect management, in accordance with Article 62(1), first subparagraph, points (a) and (c), of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

Article 6
Partnership and multi-level governance

1. For the NRP Plan and each chapter, and the Interreg Plan chapter as referred to in Chapter II of Regulation XX [Regional development, Interreg Plan], each Member State shall organise and implement a comprehensive partnership in accordance with its institutional and legal framework and taking into account the specificities of the chapters concerned. That partnership shall include a balanced representation of the following partners:

   (a) regional, local, urban, rural and other public authorities or associations representing such authorities;

   (b) economic and social partners, including farmers, fishers and their organisations;

   (c) relevant bodies representing civil society, such as environmental partners, non-governmental organisations, youth organisations, and bodies responsible for promoting social inclusion, fundamental rights, rights of persons with disabilities, gender equality and non-discrimination, national human rights institutions and organisations;

   (d) research organisations and universities, where appropriate.

2. The partnership established in accordance with paragraph 1 shall operate in accordance with the multi-level governance principle and a bottom-up approach. The Member State shall involve partners referred to in each subparagraph of paragraph 1 in the preparation of the Plan and throughout the preparation, implementation and evaluation of chapters, including through participation in monitoring committees in accordance with Article 55.

3. The organisation and implementation of the partnership shall be carried out in accordance with the European code of conduct on partnership established by Commission Delegated Regulation (EU) No 240/2014.

4. Regarding the partners referred to in paragraph 1, point (a), the Member State shall ensure that all authorities concerned by the relevant chapters of the Plan are appropriately represented in accordance with the corresponding territorial level and the geographical coverage of the chapter, as appropriate.

5. Member States may derogate from the requirements on partnership and multi-level governance for the purposes of the Union support established by Regulation (EU) 202X/XX [border management] and Regulation (EU) 202X/XX [internal security] if duly reasoned and substantiated by the Member State in its Plan. For the purposes of the Union support for asylum, migration and integration established by Regulation (EU) 202X/XX [migration, asylum and integration], partnerships shall include regional, local, urban and other public authorities or associations representing such

authorities, civil society organisations, such as refugee organisations and migrant-led organisations, as well as national human rights institutions and equality bodies, and, where appropriate, international organisations and economic and social partners.

6. At least once a year, the Commission shall consult organisations which represent partners at Union level on the implementation of the Plans.

Article 7
Horizontal principles

1. Member States shall design the measures in the NRP Plan and Interreg Plan in a way that ensures respect of

   (a) the principles of the rule of law as set out in Article 2, point (a), and Article 3 of Regulation (EU, Euratom) 2020/2092;

   (b) the rights, freedoms and principles set out in the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

   The Member States shall respect those rights, freedoms and principles throughout the preparation and implementation of their respective Plans.

2. The Member States and the Commission shall take appropriate steps to prevent any discrimination based on gender, racial or ethnic origin, religion or belief, disability, age or sexual orientation during the preparation, implementation, monitoring, reporting and evaluation of the Plans. In particular, accessibility for persons with disabilities shall be taken into account throughout the preparation and implementation of the Plans.

3. Payments under interventions referred to in Articles 35(1), points (a) to (f) and points (o) and (p), to the extent that they concern support for local agricultural products shall be subject to compliance with "farm stewardship" as laid down in Article 3 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation]. Payments subject to the farm stewardship requirements referred to in Annex I, parts A and C, to Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] shall be deemed to comply with the principle of "do no significant harm" as set out in Article 33(2), point (d), of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

4. Support from the Fund shall be additional to national public funding.

5. The Commission and the Member States concerned shall, in a manner commensurate to their respective responsibilities, ensure coordination, consistency and synergies between the Fund and other Union programmes and instruments. For that purpose, they shall ensure the following:

   (a) complementarity and consistency among different instruments at Union, national and regional levels, both in the planning phase and during implementation;

   (b) close cooperation between the authorities responsible for implementation and control at Union, national and regional levels to achieve the objectives of the Fund and synergies between measures under different objectives of the Fund.

   Operations may receive support from other Union programmes and instruments provided that such support and milestones and targets resulting in payments do not cover the same costs. For the purposes of the first subparagraph, Member States and the Commission shall cooperate in designing and implementing operations which are

cumulatively financed under the Plan and another Union programme in view of avoiding double funding.

Article 8

Respect of the rights, freedoms and principles set out in the Charter of Fundamental Rights

1. Member States shall put in place and maintain effective mechanisms to ensure compliance of the measures supported by their Plans and their implementation with the relevant provisions of the Charter of Fundamental Rights of the European Union throughout the implementation of the Fund ('Charter horizontal condition').

   They shall provide an assessment of those mechanisms, in accordance with Article 22(2), point (q) [requirements for the NRP Plan] and inform the Commission of any modification impacting the fulfilment of the Charter horizontal condition.

2. Where the Commission considers that a Member State does not fulfil or no longer fulfils the Charter horizontal condition, as provided for in paragraph 1, it shall notify the Member State concerned of its assessment, based on information provided by the Member State concerned in its NRP Plan, in response to Commission observations, and taking into account relevant information, including the Rule of Law and European Semester country-specific reports.

3. The Member State concerned may present its observations and eventual remedial measures, including changes to the NRP Plan, within two months following the notification of the assessment pursuant to paragraph 2.

4. Where the Commission concludes that the Charter horizontal condition is not fulfilled, it shall adopt an implementing decision determining the non-fulfilment of the Charter horizontal condition and identifying the specific measures of the NRP Plan affected by the non-fulfilment, within two months of receiving the Member State's observations referred to in paragraph 3.

   For that purpose, the following aspects of the non-fulfilment of the Charter horizontal condition shall be taken into consideration:

   (a) the actual or potential impact on the sound financial management of the Union budget or on the financial interests of the Union;

   (b) the nature, duration, gravity and scope.

5. The Member State may submit payment applications for the specific measures identified in the decision referred to in paragraph 4, but the Commission shall not make the corresponding payments until the Charter horizontal condition has been fulfilled.

6. The Member State concerned shall inform the Commission as soon as it considers that the Charter horizontal condition has been fulfilled. The Commission shall assess that information within two months from receipt. Where the Commission considers that the Charter horizontal condition has been fulfilled, it shall repeal the decision referred to in paragraph 4.

   Where the Commission disagrees with the Member State regarding the fulfilment of the Charter horizontal condition, it shall inform the Member State thereof and set out its assessment.

7. The Commission shall reduce proportionately the Union financial contribution of the Member State as regards the specific measures concerned or, in respect of loan

support, take any measure available under the loan agreement, where the decision referred to in paragraph 4 has not been repealed within one year of its adoption.

8. If the breach identified by the Commission could also constitute a breach of the rule of law horizontal condition, the procedure of Article 9 shall be activated by priority.

Article 9
Respect for the principles of the rule of law

1. Member States shall ensure the respect of the principles of the rule of law as set out in Article 2, point (a), and Article 3 of Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 throughout implementation of the Fund (the 'rule of law horizontal condition'). They shall inform the Commission of any modification impacting the fulfilment of that condition.

2. Where the Commission considers that a Member State does not fulfil or no longer fulfils the rule of law horizontal condition, it shall notify the Member State concerned of its assessment, taking into account relevant information, including information provided by the Member State concerned in its NRP Plan, in response to Commission observations, and the Rule of Law and European Semester country-reports.

3. The Member State concerned may present its observations and eventual remedial measures, including changes to the NRP Plan, within two months following the notification of the assessment pursuant to paragraph 3.

4. Where the Commission concludes that the rule of law horizontal condition is not fulfilled, it shall propose to Council an implementing decision determining the non-fulfilment of the Rule of Law horizontal conditions and identifying the specific measures of the NRP Plan affected by the non-fulfilment, within two months of receiving the Member State's observations referred to in paragraph 4.

   For that purpose, the following aspects of the non-fulfilment of the Rule of Law horizontal condition shall be taken into consideration:

   (a) the actual or potential impact on the sound financial management of the Union budget or on the financial interests of the Union;

   (b) the nature, duration, gravity, and scope.

   The Council shall adopt the implementing decision within four weeks of the adoption of the Commission proposal

5. The Member State may submit payment applications for the specific measures identified in the decision referred to in paragraph 4, but the Commission shall not make the corresponding payments until the Rule of Law horizontal condition has been fulfilled.

6. The Member State shall inform the Commission as soon as it considers that the breach of the rule of law horizontal condition has been remedied. The Commission shall assess that information within two months of receipt. If the Commission considers that the breach has been remedied in full, it shall propose to the Council to repeal the decision referred to in paragraph 4. If the Commission considers that the breach has been remedied in part, it shall propose to the Council to amend the decision referred to in paragraph 4 accordingly. The Council shall adopt the

implementing decision within four weeks of the adoption of the Commission proposal.

7. The Commission shall reduce proportionately the Union financial contribution of the Member State as regards the specific measures of the Plan concerned or, in respect of loan support, take any measure available under the loan agreement, where the decision referred to in paragraph 4 has not been repealed [within [one] year of its adoption].

8. The Commission shall immediately inform the European Parliament of any decision proposed, adopted, amended or repealed pursuant to paragraphs 4 and 6.

TITLE II
FINANCIAL FRAMEWORK

CHAPTER 1
Common provisions

Article 10
Budget

1. The financial envelope for the implementation of the Fund for the period from 1 January 2028 to December 2034 shall be EUR 865 076 000 000 in current prices.

2. The financial envelope shall be allocated as follows:

   (a) EUR 782 879 000 000 shall be allocated to the NRP Plans referred to in Title III in accordance with Annex I [Allocation key], of which:

      (i) At least EUR 217 798 000 000 for less developed regions by establishing minimum amounts per Member State based on the methodology set out in Annex II;

      (ii) At least EUR 295 700 000 000 for CAP interventions referred to in Article 35(1) [types of support], paragraph 1, points (a) to (k) and (r) and paragraph 10 and for interventions listed in article 35 paragraph 11;

      (iii) At least EUR 34 215 510 000 as follows: EUR 11 975 428 500 as set out in Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXX [establishing the Union support for asylum, migration and integration for the period from 2028 to 2034], EUR 15 396 750 000 as set out in Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXX [Establishing the Union support for the Schengen area, for European integrated border management and for the common policy on visas for the period from 2028 to 2034] and EUR 6 843 331 500 as set out in Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXX [establishing the Union support for internal security for the period from 2028-2034] for the objectives set out in Article 3 of those Regulations.

   (b) EUR 71 933 000 000 shall be allocated to the Facility referred to in Title IV;

   (c) EUR 10 264 000 000 shall be allocated to the Interreg Plan referred to in Chapter II of Regulation XX [Regional development, Interreg Plan];

(d) Up to 0.5% of the financial envelope shall be allocated to technical assistance at the initiative of the Commission, as referred to in Article 12 [technical assistance].

3. In addition to the allocation set out in the second paragraph, point (a), the Union financial contribution shall include EUR 50 100 000 000 from the amounts for the Social Climate Fund set out in Article 30d(4), fourth subparagraph, points (c) to (g) of Directive 2003/87/EC to be implemented under the Plans, in accordance with the distribution set out in Annex II to Regulation (EU) 2023/955. This amount shall constitute external assigned revenue within the meaning of Article 21(5) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

4. An amount of EUR 150 000 000 000 of loan support shall be available to Member States for the implementation of their Plans.

5. At least 14 % of the financial envelope referred to in paragraph 2 and of the amount referred to in paragraph 4 shall be dedicated to meeting the Union's social objectives, calculated by using the coefficients referred to in Article 6(1) of Regulation (EU) [Performance Regulation]. The amount set out in paragraph 2, point (a) letter (ii), as well as the external assigned revenue from the Social Climate Fund, shall be excluded from the basis for the calculation of this minimum allocation.

6. The Commission shall adopt an implementing act to establish the maximum amount to be allocated per Member State by applying the methodology set out in Annex I, with regard to the objectives referred to in Article 2 and 3.

Article 11
Additional resources and use of resources

1. Member States, Union institutions, bodies and agencies, third countries, international organisations, international financial institutions, or other third parties, may make additional contributions to the Fund. Additional financial contributions shall constitute external assigned revenue within the meaning of Article 21(2), points (a), (d), or (e) or Article 21(5) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

2. For the purpose of implementing a measure under their NRP Plan, Member States may propose to include in their NRP Plan, as estimated costs, the amounts of financial contributions to be made by Member States to Union programmes or instruments implementing policies aligned to the objectives of the NRP Plan for the purposes of implementing the measure through those programmes or instruments. Such contributions may also be made to the provisioning of the budgetary guarantee, to the financing of the financial instrument or to any amounts of non-repayable support when combined with the budgetary guarantee or the financial instrument in a blending operation, under the [ECF InvestEU Instrument]. The measure shall comply with the requirements of this Regulation. Where such amounts contribute to the provisioning of the budgetary guarantee under [ECF InvestEU Instrument], they shall, where relevant, be complemented by a back-to-back guarantee from the Member State covering the non-provisioned contingent liability.

3. Member States may at the time of submission of their initial Plan, or with any request for amendment, request to reallocate part of the amount set out in Article 4 of Regulation (EU) XX (MIGRATION), Article 4 of Regulation (EU) XX (BORDERS) and Article 4 of Regulation (EU) XX (SECURITY) to implement objectives set out in another of those Regulations. The Commission shall only object to a request for

reallocation where such reallocation would affect the amended Plan's compliance with the requirements of Article 22 set out in this Regulation.

Article 12

Technical assistance at the initiative of the Commission

1. At the initiative of the Commission, the Fund may support technical and administrative assistance for the implementation of the Plan and the Interreg Plan, such as preparatory, monitoring, control, audit and evaluation activities, corporate information technology systems and platforms, information and communication activities, including through the set-up of EU-wide networks of Member States' authorities and other relevant stakeholders, corporate communication on the political priorities of the Union, and all other technical and administrative assistance or staff-related expenses incurred by the Commission for the management of the Fund, and where appropriate with third countries.

2. The Fund shall also support all other technical and administrative assistance required to implement and manage the Common Agricultural Policy and Common Fisheries Policy, including fisheries control and enforcement measures, market controls, collection or purchase of data, including satellite data, geo-spatial data and meteorological data, monitoring of resources, development and maintenance of electronic certification of organic products and related corporate information technology systems, development, registration and protection of the indications, abbreviations and symbols referring to the Union quality schemes and contributions under international agreements.

3. The actions referred to in paragraph 1 may cover previous and subsequent programming periods.

4. The Commission shall adopt a financing decision when a contribution from this Fund is envisaged in accordance with Article 110 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

5. Depending on the purpose, the actions referred to in this Article may be financed either as operational or administrative expenditure.

6. In accordance with Article 196(2), second subparagraph, point (a), of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, in duly justified cases specified in the financing decision and for a limited period, technical assistance actions at the initiative of the Commission supported under this Regulation in direct management and the underlying costs may be considered to be eligible from 1 January 2028, even if these actions were implemented and incurred before the grant application was submitted.

Article 13

Technical assistance at the initiative of the Member State

1. At the initiative of a Member State, the Fund may support actions, which may concern previous and subsequent programming periods, necessary for the effective implementation of the Fund, including to provide financing for carrying out, amongst other, functions such as preparation, training, management, monitoring, evaluation, information, visibility and communication.

2. Technical assistance to each NRP Plan and each Interreg Plan chapter shall be established as a flat rate of up to 3% and 8% respectively, applied to the amount

included in each payment application pursuant to Article 65 [payment applications]. The flat rate shall be 10% for the Interreg Plan chapters supporting outermost cooperation and cooperation on external borders.

3. In the event of a reduction of the Union financial contribution, including due to de-commitment or a financial correction, the Member State shall, at the closure of the NRP Plan, return to the Union budget any resources paid for technical assistance in accordance with paragraph 1 which exceed the percentage of the Union financial contribution set out in paragraph 2.

4. The Member States shall ensure that the amounts paid by the Commission for the NRP Plans are distributed in a balanced and proportionate manner across all the chapters of the Plan to promote all supported objectives.

5. The Member States may request support to prepare reforms included in their NRP Plans.

CHAPTER 2
Support under the Plans

Article 14
Budgetary commitments

1. The budgetary commitments of the Union of the financial allocation of each Plan shall be made by the Commission in annual instalments in accordance with Article 112(2) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 during the period between 1 January 2028 and 31 December 2034 as follows (rounded):

   (a) 15.8% in 2028;

   (b) 15.5% in 2029;

   (c) 15.1% in 2030;

   (d) 14.8% in 2031;

   (e) 14.4% in 2032;

   (f) 12.8% in 2033;

   (g) 11.7% in 2034.

2. A flexibility amount, corresponding to 25% of the Union financial contribution of a Member State as set out in Annex I [allocation method], shall only be available for programming as follows:

   (a) Up to one fifth may be requested by a Member State in accordance with Article 34 (Amendment of the plan in case of crisis situations), with the remaining amount to be programmed in accordance with Article 25 (mid-term review);

   (b) three fifths may be requested by a Member State in accordance with Article 25 [midterm review] of which a part may be requested before the mid-term review in duly justified and exceptional circumstances;

   (c) one fifth may only be requested by the Member State as of 2031, in accordance with Article 34 (Amendment of the plan in case of crisis situations). As of 30 June 2033, any unprogrammed amount shall be available for programming for any amendment of the Plan.

The part of the financial contribution allocated to interventions referred to in Article 35(1) points (a) to (h), (j), (k) and (r) [types of intervention] shall not be counted towards the flexibility amount.

For the flexibility amount, the time limit set out in Article 15(1) shall only start when amounts are programmed in accordance with points (a), (b), and (c).

This paragraph does not apply to the Union financial contribution of a Member State to the Interreg Plan.

Article 15
Decommitments

1. The Commission shall decommit any amount in an NRP Plan and the Interreg Plan chapter which has not been used for pre-financing, in accordance with Article 17 [pre-financing] or for which a payment application has not been submitted in accordance with Articles 65 [submission and assessment of payment applications], by 31 October of the calendar year following the year of the budgetary commitments.

2. The amount concerned by decommitment shall be reduced by the amounts equivalent to that part of the budgetary commitment for which:

   (a) the operations are suspended by a legal proceeding or by an administrative appeal having suspensory effect; or

   (b) it has not been possible to make a payment application for reasons of *force majeure* seriously affecting implementation of all or part of the NRP Plan or the Interreg Plan chapter.

   The national authorities claiming *force majeure* as referred to in the first subparagraph, point (b), shall demonstrate the direct consequences of the *force majeure* on the implementation of all or part of the NRP Plan or the Interreg Plan chapter.

3. By 31 January, the Member State shall send to the Commission information on the exceptions referred to in paragraph 2, first subparagraph points (a) and (b) for the amount to be declared by 31 December of the preceding year.

4. The appropriations corresponding to decommitments in accordance with Article 7(3) of Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 and Articles 8 [Charter] and 9 [RoL horizonal condition] of this Regulation may be made available again for use under other Union instruments or programmes implemented under direct or indirect management, in particular those contributing to supporting Europe’s democracy, civil society, Union values or the fight against corruption.

5. This Article shall not apply to amounts made available as externally assigned revenue and paragraphs 1 to 3 shall not apply to interventions listed in Article 35(1), (a) to (g) [types of intervention].

Article 16
Procedure for decommitment

1. On the basis of the information it has received as of 31 January, the Commission shall inform the Member State of the amount of the decommitment.

2. The Member State shall have two months from the Commission's information referred to in paragraph 1 to agree to the amount to be decommitted or to submit its observations.

3. Where the decommitment concerns amounts committed under the NRP Plan, the Member State shall submit to the Commission a request for an amendment of the NRP Plan by 30 June reflecting, the reduced amount of support. The amounts concerned by the decommitment and the corresponding reduction shall be distributed in the NRP Plan based on the progress achieved in implementing measures across the chapters of the NRP Plan.

4. For the Interreg Plan, financial commitments shall be made at the level of the chapter. Where the decommitment concerns amounts committed under an Interreg chapter, the Member State hosting the managing authority shall submit to the Commission a request for an amendment of the Interreg chapter by 30 June reflecting the reduced amount of support.

5. In the absence of a submission referred to in paragraphs 3 and 4, the Commission shall reduce the contribution from the Fund for the calendar year concerned, no later than 31 October in accordance with those paragraphs.

6. Following the decommitment procedure set in this Article, the Commission shall make a proposal for a new Council implementing decision approving the NRP Plan in accordance with Article 23 reflecting the amounts concerned by the decommitment.

Article 17
Pre-financing

1. Subject to the adoption by the Council of the implementing decision referred to in Article 23 and to the availability of funds, the Commission shall make a pre-financing payment. The amount of pre-financing shall be 10% of the Union financial allocation referred to in Article 14 [budgetary commitments] and shall be paid in tranches over three consecutive years, as follows: 4% in 2028, 3% in 2029, and 3% in 2030. Where the implementing decision is adopted by the Council after 31 July 2028, only the tranches of 2029 and 2030 shall be paid.

2. The Commission shall pay a pre-financing of an amount of 12% of the Union financial contribution from the Fund to each Interreg Plan chapter, as set out in the implementing act approving the Interreg Plan chapter pursuant to Article 8 of Regulation XX [Regional development, Interreg Plan], subject to available funds. That amount shall be paid in three equal tranches of 4% over three consecutive years.

   Where an Interreg Plan chapter receives support from the Global Europe Instrument, specific rules for pre-financing derogating from this paragraph may be established in the implementing act referred to in paragraph 1 of Article 8 of Regulation XX [Regional development, Interreg Plan] [Approval and amendment of the Interreg Plan] .

3. The amounts paid as pre-financing shall be cleared from the Commission accounts at the latest upon reception of the annual assurance package for the last year of implementation.

Article 18
Request for a loan support

1. The request for loan support by a Member State shall set out the following:
   (a) the amount of the requested loan support;
   (b) the measures in accordance with Article 21 [Preparation and submission of the Plan] to be financed by the loan support;
   (c) the financial needs linked to the measures referred to in point (b);
   (d) an explanation why the estimated cost of the NRP Plan is higher than the total of the Union financial contribution, taking into account the national contribution.
2. The loan support shall not be higher than the difference between the total estimated costs of the Plan, as revised where relevant, and the total of the Union financial contribution and the national contribution.
3. The Member States shall submit to the Commission the request for loan support by 31 January 2028.
4. The Commission shall allocate the amounts of loan support referred to in Article 10(4) to the Member States while taking into account the principles of equal treatment, solidarity, proportionality and transparency. The share of loans granted to the three Member States representing the largest share of the loans granted shall not exceed 60 per cent of the maximum amount referred to in Article 10(4).

   Where, following the allocation of loans referred to in paragraph 3, amounts remain available for loan support, the Commission may publish new calls for expressions of interest for loan support. In such a case, the procedure set out in paragraphs 1 to 5 of this Article and Article 19 shall apply *mutatis mutandis*.
5. The loan shall be paid subject to the fulfilment of milestones and targets in accordance with Article 65 [payment application].
6. The Commission shall assess the request for loan support in accordance with Article 23 [Commission proposal and Council implementing decision].

Article 19
Loan agreement and borrowing and lending operations

1. In order to finance support under the Plan in the form of loans, the Commission shall be empowered, on behalf of the Union, to borrow the necessary funds on the capital markets or from financial institutions in accordance with Article 224 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.
2. Upon adoption of the Council implementing decision referred to in Article 23 [Commission proposal and Council implementing decision], the Commission shall enter into a loan agreement with the Member State. In addition to the elements laid down in Article 223(4) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, the loan agreement shall lay down the maximum loan amount, the availability period, the maximum duration of each disbursement of the loan and the detailed terms and conditions of the support. Such agreements may also contain the amount of the pre-financing and rules on clearing of pre-financing

Article 20
National contribution to estimated costs

1. The minimum national contribution rate to the estimated costs of a measure of the Plan shall not be lower than:

   (a) 15% for less developed regions;

   (b) 40% for transition regions;

   (c) 60% for more developed regions.

2. Where for a given measure, it is not possible to determine the proportion of implementation in less developed regions, the national contribution rate to the estimated costs shall not be lower than the population weighted average of the applicable contribution rates of its regions laid down in paragraph 1.

3. The national contribution rate at the level of each Interreg chapter shall be no lower than 20%. The rate shall be decreased by [5] percentage points for chapters supporting outermost regions' cooperation and cross-border cooperation on external borders.

4. No national contribution shall be requested for interventions referred to in Article 35, points (a), (b), (c) and (g). No additional national financing shall be provided for those interventions. Any contribution rate derogating from those of paragraph 1 set out for interventions referred to in Title V, including where no national contributions are requested, shall only apply to a total amount of interventions not exceeding the Member State's share of the amount set out in Article 10(2), point (a)(ii), as laid down in Annex I.

TITLE III
NATIONAL AND REGIONAL PARTNERSHIP PLANS

CHAPTER 1
Preparation and adoption of the Plan

Article 21
Preparation and submission of the Plan

1. Each Member State shall prepare and submit to the Commission the NRP Plan setting out their agenda of reforms, investments and other interventions. Each Plan shall comprise measures which form a comprehensive and coherent package. The Member State shall make the Plan submitted to the Commission publicly available on the website referred to in Article 64 [Transparency].

2. Each Member State shall prepare and implement the Plan in partnership with partners as set out in Article 6 [Partnership], including regional and local authorities, and in accordance with their institutional, legal and financial framework. The Plan shall include national, sectoral and, where relevant, regional and territorial chapters.

3. Only measures whose implementation started from 1 January 2028 shall be eligible for financing provided that they comply with the requirements set out in this Regulation and Regulations listed in Article 1 paragraph 1.

   By way of derogation from the first subparagraph, expenditure related to legal commitments to beneficiaries incurred under the interventions financed under

Regulation (EU) 2021/2115 may be eligible for contribution, provided such expenditure is provided in the relevant NRP Plan in accordance with this Regulation and Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation].

Article 22
Requirements for the NRP Plan

1. Each NRP Plan shall be duly reasoned and substantiated and shall set out the elements referred to in paragraph 2 of this Article, in accordance with the template set out in Annex V.

2. The NRP Plan shall:

   (a) support the general objectives laid down in Article 2 and contribute in a comprehensive and adequate manner to all the specific objectives laid down in Article 3, taking into account the specific challenges of the Member State concerned, and provide an intervention strategy demonstrating how those objectives will be addressed and financed by the Plan, what level of financing is needed to ensure achievement of the general objectives, and how that level of financing is justified. The NRP Plan of Member State with a per capita GNI of less than 90 % of the Union average shall in particular demonstrate that it contributes in an adequate manner to the specific objectives set out in Article 3(a), points (vii) and (ix), and Article 3(d), point (v).

   (b) effectively address all or a significant subset of challenges identified:

      (i) in the context of the European Semester, in particular in the relevant country-specific recommendations addressed to the Member State, including those related to the European Pillar of Social Rights;

      (ii) in other relevant documents officially adopted or assessed by the Commission related to the objectives laid down in Article 3 [specific objectives], including CAP national recommendations laid down in Article 2 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation], Digital Decade recommendations based on Article 6 of the Decision establishing the Digital Decade Policy Programme, and National Energy and Climate Plans;

      (iii) in relevant documents and strategies adopted by the Council or the Commission in the field of internal security, European integrated border management, visa policy and asylum and migration, taking into account the Schengen IT architecture, the Schengen evaluation mechanism in accordance with Regulation (EU) 2022/922, vulnerability assessments in accordance with Regulation (EU) 2019/1896 and the European Union Agency for Asylum monitoring mechanism in accordance with Regulation (EU) 2021/2303.

   The Member State shall provide an explanation on how the challenges and country-specific recommendations are addressed by the NRP Plan and what level of financing is envisaged and how the NRP Plan will:

   (a) be consistent, in particular, with the national medium-term fiscal structural plans under Regulation (EU) 2024/1263, national restoration plans under

Regulation (EU) 2024/1991 of the European Parliament and of the Council[17], National Energy and Climate Plans under Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council[18]; and national digital decade strategic roadmaps under Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council[19];

(b) contribute to the completion of the Single Market, notably by providing for measures with a cross-border, transnational or multi-country dimension, including by taking into account projects located on the core and the extended core network as defined in Regulation (EU) 2024/1679 of the European Parliament and of the Council[20] by taking into account and enabling, through national network developments, projects of common interest as defined in Regulation (EU) 2022/869 of the European Parliament and of the Council[21], and by supporting Important Projects of Common European Interest (IPCEIs) and operations that have been awarded a Competitiveness Seal, and by implementing measures underpinning the Savings and Investments Union;

(c) provide the list and description of measures grouped in chapters, including the general and specific objectives that each of them primarily pursues and the list of envisaged milestones and targets, with their indicative completion date during the programming period, including the additional measures and related milestones and targets in case the Member State concerned requests loan support. Measures linked to the CAP shall comply with the requirements set out in Title V [CAP] and Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] and Regulation (EU) 202X/XXXX [CMO] and those linked to the Common Fisheries Policy with the requirements set out in Article XX of Regulation XX [CFP]. The indicators proposed for the targets shall be based on the output indicators listed in Annex I to Regulation (EU) 202X/XXXX [Performance Regulation] except where duly justified;

(d) set out the total estimated costs of the measures in accordance with the template set out in Annex V, as part of the Plan or of a request for its amendment, for a total amount at least equivalent to the sum of the Union

17 Regulation (EU) 2024/1991 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2024 on nature restoration and amending Regulation (EU) 2022/869 (OJ L, 2024/1991, 29.7.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1991/oj).

18 Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council (OJ L 328, 21.12.2018, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj).

19 Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030 (OJ L 323, 19.12.2022, p. 4, ELI: http://data.europa.eu/eli/dec/2022/2481/oj).

20 Regulation (EU) 2024/1679 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 on Union guidelines for the development of the trans-European transport network, amending Regulations (EU) 2021/1153 and (EU) No 913/2010 and repealing Regulation (EU) No 1315/2013 (OJ L, 2024/1679, 28.6.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1679/oj).

21 Regulation (EU) 2022/869 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on guidelines for trans-European energy infrastructure, amending Regulations (EC) No 715/2009, (EU) 2019/942 and (EU) 2019/943 and Directives 2009/73/EC and (EU) 2019/944, and repealing Regulation (EU) No 347/2013 (OJ L 152, 3.6.2022, p. 45, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2022/869/oj).

financial contribution, any requested loans, and national contribution, together with information on existing or planned Union financing where relevant, backed up by appropriate justification and by explanations of how it is plausible and reasonable and in line with the principle of cost efficiency, sound financial management and commensurate to the expected economic and social impact. The non-programmed amount set aside as flexibility amount shall be considered as part of the total estimated costs of the measures;

(e) set out clear arrangements for the effective monitoring and implementation of the Plan by the Member State concerned, including the responsible authorities and monitoring committees reflecting the objective of establishing a robust multi governance system based on the partnership principle, the envisaged approach to communication and visibility, an identification of potential technical support needs, as well as clear and effective arrangements between the national and regional authorities in terms of responsibilities for programming, implementation, financial management, monitoring and evaluation, in accordance with the institutional and legal framework of the Member State;

(f) reduce economic, social and territorial disparities in less developed, transition and more developed regions, in particular by:

(i) allocating resources to less developed, transition and more developed regions, in accordance with their specific challenges, to be reported in Annex V based on methodology set out in Annex VII;

(ii) concentrate resources on less developed regions by establishing minimum amounts per Member State based on methodology set out in Annex II;

(iii) focusing on the specific needs of border regions, northern sparsely populated regions, rural and urban areas, areas affected by industrial transition, islands, to be reported in Annex V based on methodology set out in Annex VII;

(iv) strengthening the economic and social development of outermost regions; to be set out in dedicated measures for the territories concerned in accordance with Article 46;

(g) concentrate resources on:

(i) supporting generational renewal in the agricultural sector, in accordance with Article 8 of Regulation XX [CAP, generational renewal], as well as in the fisheries and aquaculture sector;

(ii) social measures in accordance with Annex VI [social allocations].

(iii) supporting fisheries, aquaculture and maritime activities, including small scale fishing, the implementation of the CFP as set out in Regulation EU XX [CFP] as well as the European Ocean Pact in accordance with Annex V [Plan’s template].

(h) effectively contribute to:

(i) promoting the use of cooperation interventions as referred to in Article 74 [cooperation interventions], including integrated territorial investment in cities, urban, rural and coastal areas, community-led local development,

or other territorial tools including just transition and smart specialisation strategies, as well as LEADER as referred to in Article 77 [LEADER];

(ii) improving farm resilience and management of risks at farm level and supporting the digital and data-driven transition of agriculture and rural areas to enhance their competitiveness, sustainability and resilience;

(iii) the environmental and climate priority areas set out in Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP - Environment and climate priority areas].

(i) promote partnership, knowledge exchange and as relevant distribution of agricultural products by setting out:

(i) which stakeholders have been consulted, how these were selected, how their representativeness and prevention of conflict of interest has been ensured and how their input is reflected in the Plan in line with the code of conduct on partnership[22], and by including a summary of the consultation process conducted for the preparation of the Plan and each chapter;

(ii) an Agricultural Knowledge and Innovation System including its organisation set-up in accordance with Article 20 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation – Agricultural knowledge and innovation systems and farm advisory services];

(iii) the modalities for the EU school scheme in accordance with Title I, Part II, Chapter IIa of Regulation (EU) No 1308/2013.

(j) specify the way in which the NRP Plan and its implementation comply with the principle set out in Article 6(3), including a description of the protective practices referred to in Article 3(4) of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation], their territorial scope, farmers and other beneficiaries subject to the practice and a summary of the protective practice, and complementarity between the elements of the farm stewardship and the relevant measures supported under the NRP Plan;

(k) explain how the Member State's system and arrangements are sufficient to ensure a regular, effective and efficient use of Union resources, in compliance with sound financial management and the protection of the financial interests of the Union, based on the key requirements laid down in Annex IV [key requirements], together with measures to address potential deficiencies;

(l) specify the arrangements in place to ensure that in the event of interruption of payment deadlines or suspension of Union funding, financial corrections or other measures to ensure the protection of Union's financial interests, the Member States will comply with their obligations to continue the payments to beneficiaries, recipients, final recipients, contractors and participants;

(m) where appropriate, provide a security self-assessment based on common objective criteria identifying any security issues, and detailing how those issues will be addressed in order to comply with relevant applicable law.

[22] Commission Delegated Regulation (EU) No 240/2014 of 7 January 2014 on the European code of conduct on partnership in the framework of the European Structural and Investment Funds (OJ L 74, 14.3.2014, p. 1).

(n) justify the coherence of the Plan and the synergies and complementarities between measures supporting the objectives as referred to in Articles 2 and 3, with a description of how the needs of more than one target group will be addressed, including the needs of rural and coastal communities, and the arrangements in place to capitalise on such synergies ;

(o) provide a self-assessment of the compliance with the Charter horizontal condition referred to in Article 8 [Charter Article];

(p) specify the way in which the Plan and its envisaged implementation ensure the respect of the Rule of Law horizontal condition referred to in Article 9 [RoL horizontal condition], including the follow-up given to the country-specific recommendations issued in the framework of the latest Rule of Law Report and European Semester, together with measures to address those identified country-specific challenges.

(q) ensure that the NRP Plan contributes to the Union's social objectives. At least 14% of the total Union contribution and loans shall be dedicated to meeting these objectives, calculated by using the coefficients referred to in Article 6(1) of Regulation (EU) …/… [Performance Regulation]. The amount set out in Article 10(2), point (a) (ii), as well as externally assigned revenue from the Social Climate Fund shall be excluded from the basis for the calculation of this minimum allocation.

(r) ensure that the NRP Plan contributes to the Union's climate and environmental objectives. A minimum percentage of the total Union allocation of the NRP Plan shall be dedicated to meeting these objectives, corresponding to the specific climate and environment spending target referred to in Annex III of Regulation (EU) …/… [Performance Regulation].

By way of derogation from paragraph 1, the Commission may request Member States to contribute a lower or higher minimum percentage of the total allocation of the plan for climate and environmental objectives. The specific percentage shall be established by the Commission in the context of the approval of the NRP Plan.

The determination of the percentage shall take into account the Commission's assessment of the Member State's progress and projected trajectory towards achieving their targets under Regulation (EU) 2018/842 (Effort Sharing Regulation), as detailed in its most recent National Energy and Climate Plan assessment, and their targets under Regulation (EU) 2024/1991 (Nature Restoration Regulation), in accordance with the Nature Restoration Plans.

3. The Commission is empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 87 [Exercise of the delegation] to amend the template set out in Annex V.

Article 23
Commission proposal and Council implementing decision

1. The Commission shall assess the Plan or the amended Plan submitted by the Member State and its compliance with this Regulation within four months of its submission and make a proposal for a Council implementing decision. When carrying out the assessment, the Commission shall ensure that the NRP Plan complies with all requirements laid down in this Regulation, in particular in Article 22.

2. The Commission may make observations to Member States and request additional information.

In duly justified cases, the Commission may request the inclusion of additional measures or the modification of measures proposed by the Member State.

The Member State shall provide the requested additional information and, if needed, review its Plan, taking into account the observations and requests made by the Commission. The deadline set out in paragraph 1 shall be interrupted from the working day following the date following that on which Commission sends its observations or a request for revised documents to the Member State and until the Member State responds to the Commission.

3. Where the Plan does not comply with the requirements referred to in paragraph 1, the Commission shall communicate a duly justified reasoning to the Member State concerned within the deadline set out in paragraph 1.

4. Where the Commission concludes that the Plan complies with the requirements referred to in paragraph 1, the Commission proposal for a Council implementing decision shall lay down:

(a) the total Union contribution.

(b) the amount of the loan support where the Member State concerned makes such a request; and the related amount of pre-financing, as well as the availability period of the loan;

(c) the list of measures covered by the Union contribution and loans contained in the NRP Plan;

5. In duly justified cases, where the Commission concludes that one or more measures of the Plan do not comply with the requirements referred to in paragraph 1, and that a corresponding request made in accordance with paragraph 2, second subparagraph, has not been satisfactorily addressed by the Member States, it may include in the Commission proposal referred to in paragraph 4 an identification of the deficiencies affecting those measures.

6. The Council shall adopt the implementing decisions referred to in paragraph 1, as a rule, within four weeks of the adoption of the Commission proposal.

7. Once the Council has adopted an implementing decision as referred to in paragraph 6, the Commission shall adopt a financing decision within the meaning of Article 110 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, including the following:

(a) the milestones and targets in relation to the implementation of measures contained in the NRP Plan, and for each of them, the corresponding pay-out value;

(b) the Union contribution per year, based on the percentages set out in Article 14(1) [commitments];

The notification of that Commission decision to the Member State concerned shall constitute a legal commitment.

Where Article 4(2), point (b), of the MFF Regulation applies, that financing decision may be amended in accordance with the outcome of the annual budgetary procedure.

8. Payment applications for the specific measures affected by deficiencies identified in the implementing decisions adopted by the Council may be submitted by the

Member State concerned, but the Commission shall not make the corresponding payments until the deficiencies have been remedied.

CHAPTER 3
Revision of the NRP Plan

Article 24
Amendment of the NRP Plan

1. A Member State may submit to the Commission a reasoned request for an amendment of its NRP Plan, together with the amended NRP Plan, setting out the expected impact of that amendment on the achievement of the objectives laid down in Articles 2 and 3.

2. The Commission shall assess the compliance of the amended NRP Plan with this Regulation, including Article 23 [Commission proposal and Council implementing decision], and may make observations within three months of the submission of the amended NRP Plan.

3. In duly justified cases, irrespective of whether the Member State submitted a reasoned request for an amendment of its NRP Plan pursuant to paragraph 1, the Commission may also propose to the Member State to amend existing measures or to introduce new ones.

4. The Member State shall review the amended NRP Plan within one month from the date of submission of the Commission's observations referred to in paragraph 2, taking into account the observations and the proposals by the Commission as referred to paragraphs 2 or 3.

5. Where the Commission has not submitted observations or where it is satisfied that any observations made have been duly taken into account, and where the amendment of the NRP Plan would result in a modification of the total Union contribution, of the amount of loan support or the list of measures or in one or more measures of the Plan no longer complying with the requirements referred to in Article 23(1) [Commission proposal and Council implementing decision], the Commission shall make a proposal for a new Council implementing decision in accordance with Article 23 no later than four months after the submission of the amended NRP. The Council shall adopt the new implementing decision, as a rule, within four weeks of the adoption of the Commission proposal. The Commission shall then amend the financing decision referred to in Article 23(7) [Commission proposal and Council implementing decision] accordingly.

   Where the amendment of the NRP Plan would not result in a modification of the total Union contribution, of the amount of loan support or the list of measures, the Commission shall proceed directly by amending the financing decision referred to in Article 23(7) [Commission proposal and Council implementing decision] accordingly.

6. The adoption of the decisions referred to in paragraph 5 shall not be required:

   (a) for corrections of a purely clerical or editorial nature or in the case of minor adjustments to the NRP Plan, representing an increase or decrease of less than 5 % of a target set out in the NRP Plan. Member States shall apply those rules only once per target and shall notify the Commission of such adjustments.

Such amendments shall comply with all requirements of the NRP Plan, including the revision of costing information;

(b) for amendments in accordance with Article 31(7).

7. Member States shall ensure that the amount of the estimated total costs of their NRP Plan remain reasonable and plausible throughout its implementation, in accordance with the principle of sound financial management, and request an amendment of their Plan where necessary in accordance with paragraph 1.

8. The specific measures identified in the implementing decision referred to in Article 9(4) or subject to a decision imposing measures for the protection of the budget under Regulation (EU, Euratom) 2020/2092 shall not be amended until the decision has been repealed, unless the amendment is intended to support measures that contribute to the fulfilment of the Rule of Law horizontal condition or to addressing the situation that led to the adoption of the aforementioned decisions.

9. The specific measures identified in the implementing decision referred to in Article 8(4) [Charter conditions] shall not be amended until the decision has been repealed, unless the amendment is intended to support measures that contribute to:

(a) the fulfilment of the Charter horizontal condition;

(b) addressing significant changes in the priorities of the Union, within the limit of 30% of the amounts associated with the specific measures concerned.

10. Member States shall not be required to review parts of the NRP Plan that are not directly affected by the intended changes proposed by the Member State.

Article 25
Mid-term review

1. The Member State shall review their NRP Plans, taking into account the following elements:

(a) the challenges identified in accordance with Article 22(2), points (a), (b) and (c) [Requirements of the Plan];

(b) the socio-economic situation of the Member State or region concerned, with special emphasis on territorial needs, taking into account any major negative financial, economic or social development;

(c) the main results of relevant interim assessment reports;

(d) the progress towards the achievement of measures, taking into account major difficulties encountered in the implementation of the NRP Plan;

(e) Important Projects of Common European Interest (IPCEI) and projects that have been awarded a Seal;

(f) occurrence of any crisis;

(g) the need to ensure continuous compliance of the Rule of Law and the Charter horizontal conditions in the implementation of the Plan, taking into consideration in particular the country-specific challenges identified in the context of the Rule of Law Report and the European Semester.

2. The Member State shall submit an amended NRP Plan presenting the outcome of the mid-term review, including a review of the estimated total costs of the measures

covered by the Plan and a proposal for additional measures to be supported by the flexibility amount referred to in Article 14(2) by 31 March 2031.

3. The amended NRP Plan shall include the following:

(a) revised or new measures;

(b) the updated estimated total costs of the Plan and the flexibility amount requested;

(c) revised or new milestones and targets.

4. The revised Plan shall be approved in accordance with Article 24 [on amendment].

TITLE IV
EU FACILITY

Article 26
General provision on the implementation of the EU Facility

1. The amount referred to in Article 10(2), point (b), [Budget] shall be allocated through the Facility.

2. It shall be implemented under shared, direct or indirect management as set out in the financing decision adopted in accordance with Article 31(1).

3. The Facility may provide funding in any form in accordance with Regulation (EU, Euratom) 2024/2509. It may take the form of grants awarded directly to bodies under Article 70 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509. Grants implemented under direct management shall be awarded and managed in accordance with Title VIII of that Regulation. The Facility may also provide funding in the form of budgetary guarantees and financial instruments, including when combined with grants or with other forms of non-repayable support in blending operations of financial instruments within blending operations.

4. Funding from the Facility shall be used for its components, which are as follows:

(a) EUR 63 223 000 000 billion for Union actions, including the Unity Safety Net as referred to in paragraph 1, point (j) of Annex XV [Union actions], Union actions as referred to in paragraph 1, point (l) of Annex XV (Union actions supported by the EU Facility, Home affairs actions), support LIFE actions as referred to in paragraph 1, point (n) of Annex XV [Union actions], Solidarity Actions as referred to in paragraph 1, point (i) of Annex XV [Union actions] supported by the EU Facility;

(b) EUR 8 710 000 000 for emerging challenges and priorities cushion (the ‘budget cushion’).

5. The Commission shall establish the overall amount to be made available for the Facility under the annual appropriations of the Union budget.

6. Union actions as referred to in paragraph 1, point (c) of Annex XV [Union actions supported by the EU Facility, social investment and skills policy window] shall be implemented in accordance with paragraphs 7, 8, 9 of this Article and Article 27 [Implementation in the form of budgetary guarantees, financial instruments and blending operations].

Articles 21 to 25 [ECF InvestEU Instrument], Article 14 [Governance and Advisory Boards], Article 1 [Subject matter], Article 31 [Access to Union funding], 26 [Advisory services] and Article 28 [Business support] of Regulation [ECF] shall apply to the implementation of those Union actions.

7. For the purposes of Union actions referred to in paragraph 1, point (c) of Annex XV, the financial envelope of the Facility shall be used for the provisioning of the respective amount of the budgetary guarantee established by the [ECF Regulation].

8. In accordance with Article 214(2) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, the provisioning referred to in paragraph 7 shall be constituted until [2037] and shall take into account the progress in the approval and signature of the financing and investment operations supporting the objectives of the Facility.

9. Member States, Union institutions, bodies and agencies, third countries, international organisations, international financial institutions, or other third parties, may make additional financial or non-financial contributions available to the Facility. Financial contributions shall constitute external assigned revenue within the meaning of Article 21(2), points (a), (d), or (e) or Article 21(5) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

10. By way of derogation from Article 63 and Article 64 [data collection and recording and transparency], where the Facility is implemented in direct or indirect management, the rules set out in Article 36(6) and (10) and Article 38 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 shall apply.

11. The Facility may provide Union support to actions in or in relation to third countries, provided that the action contributes to the objectives set out in Articles 2 and 3 of this Regulation, Article 3 of Regulation [asylum and migration], Article 3 of Regulation [borders and visa], and Article 3 of Regulation [internal security]. Such actions shall serve the interests of internal Union policies and be consistent with activities undertaken within the Union.

Article 27

Implementation in the form of budgetary guarantees, financial instruments and blending operations

1. The budgetary guarantee and financial instruments, including when combined with grants or with other forms of non-repayable support in blending operations, under the Facility, shall be implemented in accordance with Title X of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

2. By way of derogation from Article 211(5) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, where financial instruments or budgetary guarantees are implemented under indirect management, the Commission shall conclude agreements with entities pursuant to Article 62(1), first subparagraph, point (c) of that Regulation.

3. Where the financing decision implementing the Facility provides for Union funding in the form of a budgetary guarantee, it shall use the budgetary guarantee established by Regulation XX [ECF Regulation] within its maximum amount.

4. Without prejudice to Article 26(9), specific contributions to the budgetary guarantee established by the [ECF] or to financial instruments may be made by Member States, third countries and other third parties in accordance with Article 211(2) and Article 221(2) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509. Such contributions to the budgetary guarantee shall result in an additional amount of the budgetary guarantee.

Where such contributions are made in the form of cash, they shall constitute external assigned revenue within the meaning of Article 21(2) points (a), (d) and (e) and Article 21(5) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

5. The Commission shall grant the budgetary guarantee or entrust the implementation of financial instruments and blending operations through the contribution agreements or guarantee agreements concluded under Regulation [ECF Regulation] with entities referred to in Article 62(1), first subparagraph, point (c) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 in line with the rules of the Regulation [ECF Regulation].

Notwithstanding the first subparagraph, the Commission may conclude separate contribution agreements or guarantee agreements with other entities than those referred to in that subparagraph in line with the rules of the Regulation [ECF Regulation].

Article 28
Third countries associated

1. The Facility may be opened to the participation of the following third countries through full or partial association, in accordance with the objectives laid down in Articles 2 and 3 and in accordance with the relevant international agreements or any decisions adopted under the framework of those agreements and applicable to:
   (a) members of the European Free Trade Association which are members of the European Economic Area, as well as European Micro-States;
   (b) acceding countries, candidate countries and potential candidate countries;
   (c) European Neighbourhood Policy countries;
   (d) other third countries.
2. The Association Agreements for programme participation shall:
   (a) ensure a fair balance as regards the contributions and benefits of the third country participating in the Union programmes;
   (b) lay down the conditions of participation in the programmes, including the calculation of financial contributions, consisting of an operational contribution and a participation fee, to a programme and its general administrative costs;
   (c) not confer on the third country any decision-making power in the programme;
   (d) guarantee the rights of the Union to ensure sound financial management and to protect its financial interests. The third country shall grant the necessary rights and access required under Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 and Regulation (EU, Euratom) No 883/2013, and guarantee that enforcement decisions imposing a pecuniary obligation on the basis of Article 299 TFEU, as well as judgements and orders of the European Court of Justice, are directly enforceable;
   (e) where relevant, ensure the protection of security and public order interests of the Union.
3. By way of derogation from paragraph 1, participation of third countries shall be excluded for measures contributing to the specific objectives set out in Article 3, points (d)(i), (ii) and (iii).

Article 29

Support for activities in or in relation to third countries

Union support may be provided for actions in or in relation to third countries, provided that those actions contribute to the objectives set out in Article 3 [Specific objectives]. Such actions shall serve the interests of internal Union policies and be consistent with activities undertaken within the Union.

Article 30

Eligible entities under direct and indirect management

1. In award procedures for grants, prizes, financial instruments and blending under direct and indirect management the following legal entities may be eligible to receive Union funding:

   (a) entities established in a Member State or an associated third country;

   (b) international organisations;

   (c) other entities established in non-associated third countries where the funding of such entities is essential for implementing the action and contributes to the objectives set out in Articles 2 and 3.

2. In addition to Article 168(2) and (3) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, associated third countries referred to in Article 28 of this Regulation may, where relevant, participate in and benefit from any procurement mechanisms set out in Article 168(2) and (3) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509. Rules applicable to Member States shall be applied, mutatis mutandis, to participating associated third countries.

3. Award procedures affecting security or public order, in particular concerning strategic assets and interests of the Union or its Member States, shall be restricted in accordance with Article 136 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

4. The work programme referred to in Article 110 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 or the documents related to the award procedure may further specify the eligibility criteria set out in this Regulation or set additional eligibility criteria for specific actions. In particular, in award procedures, the eligibility of high-risk suppliers shall be restricted in line with EU law, for security reasons.

Article 31

Union actions

1. The Commission shall, by means of implementing acts, adopt a financing decision as referred to in Article 110 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 identifying objectives and actions to be supported and specifying the amounts for the Union actions set out in Annex XV to this Regulation [Union actions]. That financing decision may be annual or multiannual. The identification of objectives and actions shall be based on fair and transparent criteria and shall ensure a balanced distribution.

2. For the purposes of Union actions referred to in paragraph 1, point (j) of Annex XV to this Regulation [Union actions, Unity Safety Net] and subject to budgetary availabilities, the financing decision referred to in paragraph 1 shall be amended, as appropriate to support the adoption of the delegated or implementing acts pursuant to Regulation (EU) No 1308/2013. Those Union actions shall be considered as output-

based interventions and shall be implemented under shared management in accordance with the provisions established under this Regulation.

3. The financing decision referred to in paragraph 1 shall take into account the share of the amounts that the Commission is to make available to the Member States:

   (a) in accordance with Articles 7 of Regulation XX [Borders Regulation] which shall constitute internal assigned revenue in accordance with Article 21(3) of Regulation (EU, Euratom) 2025/2509 and

   (b) in accordance with Article 8 of Regulation XX [Borders Regulation] and Article 9 of Regulation XX [Migration Regulation] which shall constitute external assigned revenue in accordance with Article 21(5) of Regulation (EU, Euratom) 2025/2509.

   The amounts referred to in the first subparagraph shall be made available in accordance with paragraph 7 of this Article.

4. Where the Union action is implemented in direct management, members of the evaluation committee referred to in Article 153 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 may be external experts.

5. Contributions to a mutual insurance mechanism may cover the risk associated with the recovery of funds due by recipients and shall be considered a sufficient guarantee under Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

6. Where the Union action is implemented in shared management, the Member State shall receive Union support for the implementation of that action, in addition to its financial contribution under Article 10 [Budget].

   The funding for Union actions shall not be used for other measures in the Member State's NRP Plan, except in duly justified circumstances and as approved by the Commission through the amendment of the Member State's NRP Plan, including where resources are reprogrammed under the Plan in accordance with Article 34 [amendment of the Plan in crisis situations].

   The second subparagraph shall apply also where resources are reprogrammed under the Plan in accordance with Article 34 [amendment of the Plan in crisis situations].

7. Where the Union action is implemented in accordance with paragraph 6, taking into account the type of Union action and the preference of the Member State concerned, the Commission may allocate funding from the EU Facility to a Member State in accordance with the financing decision referred to in paragraph 1. Following such an allocation, the Member State concerned shall propose additional measures to be added to the NRP Plan. This procedure shall not be used for the Union actions referred to in paragraph 1, point (i) of Annex XV and actions concerning more than one Member State of Annex XV [Union actions] and, by way of derogation from Article 13(3) [Technical assistance at the initiative of Member States], shall not increase the Union support for technical assistance. If the Commission accepts part of or all of the proposed additional measures, it shall notify the Member State accordingly. This notification shall constitute a legal commitment, complementing the legal commitment referred to in Article 23(7). The Member State shall include all accepted additional measures in its Plan, for information, at the occasion of the next amendment requiring decisions in accordance with Article 24(5).

8. Where a NRP Plan is amended in order to provide a response to Union actions as referred to in paragraph 1, point (i) of Annex XV (Union actions, natural disasters),

the measures requested by the Member State and related to such amendments shall be eligible from the date when the crisis occurred and shall be programmed for the objective "Supporting measures for addressing crisis via reconstruction, repair and enhancing resilience". That objective shall be additional to those laid down in Article 2 and 3 (objectives of the Plan) and shall only be used for measures programmed as a response to crisis situations, including where resources are reprogrammed under the NRP Plan in accordance with Article 34 [amendment of the Plan in crisis situations].

9. In addition to Article 12(4) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, commitment and payment appropriations for Union actions referred to in paragraph 1, points (i) and (j) of Annex XV [Union actions, Unity Safety Net] not used by the end of the financial year for which they were entered shall be automatically carried over.

Commitment appropriations carried over in accordance with the first subparagraph may be used until 2034. Commitment and payment appropriations carried over in accordance with the first subparagraph shall be used first in the following financial year.

10. On 1 September of each year, at least one quarter of the annual amount provided for in the budget for Union actions referred to in paragraph 1, point (i) of Annex XV shall remain available in order to cover needs arising by the end of that year.

11. In addition to the eligible costs criteria set out in Article 189 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, the costs incurred by the Member States for implementing the veterinary and phytosanitary emergency measures under specific objective set out in point (g) of Annex XV [Union actions] to this Regulation shall: (a) be eligible prior to the date of submission of the grant application in accordance with Article 196(2), second subparagraph, point (b) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509; (b) be eligible from the date of the suspected occurrence of an animal disease or the presence of a plant pest, provided that that occurrence or presence is subsequently confirmed. The submission of the grant application shall be preceded by the notification to the Commission of the occurrence of the animal disease in accordance with Article 19 or 20 and rules adopted on the basis of Article 23 of Regulation (EU) 2016/429, or the presence of the Union quarantine pest in accordance with Article 9, 10 or 11 of Regulation (EU) 2016/2031 of the European Parliament and of the Council. By way of derogation from Article 111(2) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, the Commission shall make the budgetary commitment for the grant awarded for such emergency measures after the payment applications submitted by Member States have been assessed.

Article 32

Expenditure related to public intervention measures under the Unity Safety Net

1. For the purposes of the Unity Safety Net established as a Union action under the Facility, where a sum per unit is not determined in respect of a public intervention, the measure concerned shall be financed on the basis of uniform standard amounts, in particular as regards funds originating in the Member States used for buying in products, for material operations arising from storage and, where appropriate, for the processing of the products eligible for public intervention referred to in Article 11 of Regulation (EU) No 1308/2013.

2. The Commission shall adopt implementing acts fixing the amounts referred to in paragraph 1. Those implementing acts shall be adopted in accordance with the advisory procedure referred to in Article 229(4) of Regulation (EU) No 1308/2013.

Article 33

Emerging challenges and priorities cushion

1. The amount referred to in Article 26(4), point (b), [budget cushion] shall be used where most needed and duly justified, in particular:

   (a) to ensure an appropriate response of the Union in the event of unforeseen circumstances;

   (b) to promote new Union-led initiatives or priorities.

2. The Commission shall, by means of implementing acts, adopt financing decisions as referred to in Article 110 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 identifying objectives and actions to be supported and specifying the amounts for the budget cushion set out in Article 26(4), point (b), of this Regulation [General provision on the implementation of the EU Facility].

3. In addition to Article 12(4) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, commitment and payment appropriations not used by the end of the financial year for which they were entered shall be automatically carried over.

   Commitment appropriations carried over in accordance with the first subparagraph may be used until the end of 2033. Commitment and payment appropriations carried over in accordance with the first subparagraph shall be used first in the following financial year.

Article 34

Amendment of the NRP Plan in case of crisis situations

1. Member States may request to amend the NRP Plans in accordance with Article 24 [Amendment of the plan] to provide support to measures of a similar nature to those referred to in paragraph 1 point (i) of Annex XV [natural disasters], as well as to provide crisis payments to farmers that are affected by natural disasters and supporting investments in the restoration of agricultural potential, provided that they were recognised as such by a competent public authority of the Member State.

   A Member State may only provide crisis payments to farmers if:

   (a) its competent authority formally recognised that a natural disaster, adverse climatic event or catastrophic event, as defined by the Member State, has occurred;

   (b) measures were adopted in accordance with Regulation (EU) 2016/2031 to eradicate or contain a plant disease or pest;

   (c) measures were adopted to prevent or eradicate animal diseases listed in the Annex to Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1882; or

   (d) measures were adopted regarding an emerging disease in accordance with Article 6(3) and Article 259 of Regulation (EU) 2016/429.

2. Where the request for amendment exceeds 1 % of the Union financial contribution under the Plan, the Member State may, in addition, request to programme up to 2.5% of the amount of the Union financial contribution from their unprogrammed flexibility amount within the limits set out in Article 12 [Budgetary commitments] for measures referred to in paragraph 1 of this Article.

3. Where the amount requested and available under paragraph 2 is not sufficient to cover the needs, Member States may request additional support from the Union actions as referred to in Article 26 [General provision on the implementation of the EU Facility], subject to the availability of funding.

4. Where the amount available under paragraph 3 is not sufficient to cover the needs, Member States may receive additional support from the 'budget cushion' as referred to in Article 26(4), point (b) [General provision on the implementation of the EU Facility], subject to availability of funding.

5. The Member States shall submit a request setting out the reasons and describing the damages, repair and recovery needs for the amendment of the NRP Plan referred to in paragraph 1 and where applicable, paragraphs 2 and 3, within four months from the date when the crisis was recognised as such by a competent authority. The amendment shall include the following elements:

   (a) description of measures addressing damages deriving from the crisis and fostering repair and recovery from the crisis, with their estimated costs and corresponding milestones and targets;

   (b) where applicable, the amounts requested from the flexibility amount and from the Facility, up to the amount of the total estimated costs of the related measures, taking into account reprogrammed amounts.

6. By way of derogation from Article 24 [Amendment of the plan], the Commission shall do its utmost to approve any amendment to the NRP Plan within 15 working days of its submission by a Member State.

7. The Commission shall pay up to 80 % of the allocation of the measures referred to in paragraph 5, as set out in the decision approving the plan amendment referred to in paragraph 6, subject to the availability of funding, as exceptional pre-financing. Such payment shall be additional to the pre-financing for the NRP Plan provided for in Article 17 [Pre-financing] and shall be cleared on a yearly basis.

8. Member States may decide to use the procedure set out in this Article for the support provided under paragraph 1, point,s (l) of Annex XV (Union actions supported by the EU Facility, Home Affairs actions).

9. Paragraphs 3 and 4 shall not apply to the provision of crisis payments to farmers affected by natural disasters.

TITLE V
COMMON AGRICULTURAL POLICY

CHAPTER I

Article 35
Types of intervention

1. In line with the interventions listed in Article XX [types of support] of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation], the following CAP interventions are set out:

   (a) degressive area-based income support;

   (b) coupled income support

   (c) crop specific payment for cotton

(d) payment for natural and other area specific constraints;

(e) support for disadvantages resulting from certain mandatory requirements;

(f) agri-environmental and climate actions;

(g) support for small farmers;

(h) support for risk management tools;

(i) support for investments for farmers and forest holders;

(j) support for the setting-up of young farmers, new farmers, rural businesses and start-ups and development of small farmers;

(k) support for farm relief services;

(l) LEADER;

(m) Support for knowledge sharing and innovation in agriculture, forestry and rural areas;

(n) Territorial and local cooperation initiatives;

(o) interventions in outermost regions referred to in Article 46

(p) interventions in smaller Aegean islands referred to in Article 42

(q) EU school scheme referred to in Title I, Part II, Chapter IIa, of Regulation (EU) No 1308/2013;

(r) Support for interventions in certain sectors referred to in Title X of Regulation (EU) No 1308/2013.

2. The interventions referred to in paragraph 1, points (a), (b), (c) and (g) shall not apply to outermost regions referred to in Title IV.

3. Interventions referred to in paragraph 1, points (a) to (k) and (r) shall be income support interventions to be financed from the Fund in accordance with Article 10(2), point (a) (ii) [Budget].

The planned average aid per hectare for degressive area-based income support referred in the first subparagraph shall not be less than EUR 130 and not more than EUR 240 for each Member State. For cotton, the aids are defined in Article 38.

4. Subject to compliance with Article 20(4) [national contribution to the estimated costs], the minimum national contribution to the interventions referred to in paragraph 1 points (d) to (k) shall be no less than 30% of the total estimated costs of each intervention.

The maximum support rate applicable to the interventions referred to in paragraph 1 point (1) [investments for farmers] shall be 75% of the total eligible costs of each intervention. However, the maximum support rate applicable to the interventions referred to in paragraph 1, point (i), targeting young farmers shall be 85 % of the eligible public expenditure.

5. The financial allocation to coupled income support interventions as referred to in paragraph 1, point (b) shall be limited to a maximum of 20% of the Union contribution set out by the Member State in the NRP Plan for CAP income support interventions referred to in paragraph 1, points (a), (c), (f) and (g). This percentage may be increased by a maximum of 5 percentage points, provided that the amount corresponding to the percentage exceeding 20% is allocated to protein crops, farmers

combining the production of crops and livestock or agricultural areas at a risk of abandonment of agricultural production in particular in the Eastern border regions, defined in the Plans. For the purposes of this Article, Eastern border regions means Union NUTS2 regions bordering the Russian Federation, Belarus or the Ukraine, by land or sea, not covering the entire territory of the Member State concerned.

6. The minimum national contribution to the total eligible public expenditure of the EU school scheme interventions referred to in Title, Part II, Chapter IIa of Regulation (EU) No 1308/2013 shall be 30% of the total eligible public expenditure of each intervention.

Member States may, in addition to Union financial assistance and the national contribution to the costs of the interventions referred to in the first subparagraph, grant additional national financing.

The amount of Union financial assistance set out the NRP Plan for the awareness-raising interventions referred to in Article 29 of Regulation (EU) No 1308/2013 shall not exceed 15 % of the total amount of the Union financial assistance and the national contribution set out in the NRP Plan for the EU school scheme interventions referred to in the first subparagraph.

The amount of Union financial assistance set out in the NRP Plan for the supply and distribution of products containing free sugars or having a fat content above 4 % shall not exceed 10 % of the total amount of the Union financial assistance and the national contribution set out in the NRP Plan for the interventions referred to in the first subparagraph.

7. The EU school scheme shall be without prejudice to any separate national school schemes which are compatible with Union legislation. Union funding may be used to extend the scope or effectiveness of any existing national school schemes or school distribution schemes providing fruit, vegetables and milk in educational establishments but shall not replace funding for those existing national schemes, except for free distribution of meals to children in educational establishments.

8. Subject to compliance with Article 20(4) [national contribution to the estimated costs], the minimum national contribution to the eligible public expenditure of the interventions in certain sectors referred to in Title I, Part II, Chapter IIa, of Regulation (EU) No 1308/2013 shall be 30 % of the eligible public expenditure of each intervention.

The maximum support rate applicable to those interventions shall be 75 % of the total eligible costs of each intervention.

By way of derogation from the first and second subparagraph, the minimum national contribution to the eligible public expenditure of interventions in the apiculture sector implemented by beneficiaries other than producer organisations, associations of producer organisations or identified producer groups shall be at least equal to the Union financial assistance granted for these interventions.

By way of derogation from the second subparagraph, Member States may decide to increase the maximum support rate to up to 95 % of the total eligible costs of each intervention for interventions linked to generational renewal, research and innovation, risk management or environment and climate, and for producer organisations implementing operational programmes for the first time.

By way of derogation from the second subparagraph, Member States may also decide to compensate producers for loss of revenue due to the implementation of the interventions referred to in Article 31, point (n), of Regulation (EU) No 1308/2013, by covering up to 100 % of the relevant loss for a maximum period of three years.

By way of derogation from second subparagraph, Member States may decide to increase the maximum support rate for interventions concerning market withdrawals for free distribution to 100 % for market withdrawals which do not exceed 5 % of the volume of the production marketed by a producer organisation. The volume of the production shall be calculated as the average of the overall volumes of products for which the producer organisation is recognised and which are marketed by the producer organisation during the three previous years. Member States shall ensure that the compensation granted for market withdrawals does not exceed the market price of the withdrawn products.

9. Subject to compliance with Article 20(4), the Union financial assistance to be granted to recognised producer organisations, associations of producer organisations or identified producer groups implementing interventions in certain sectors referred to in Article 31 of Regulation (EU) No 1308/2013 shall be limited to:

(a) 4.1% of the value of the marketed production of each producer organisation;

(b) 4.5% of the value of marketed production of each association of producer organisations;

(c) 5% of the value of marketed production of each transnational producer organisation or transnational association of producer organisations.

Those limits may be increased by 0,5 percentage points, where the operational programme comprises one or more interventions linked to generational renewal, research and innovation, risk management or environment and climate, provided the amount in excess of the relevant percentage set out in the first subparagraph, points (a), (b) or (c), is used solely to finance expenditure related to the implementation of these interventions.

Member States shall establish in their NRP Plans rules relating to the calculation of the support for distillation of by-products of wine, ensuring a fair compensation to both distillers and wine producers.

If Member States establish in their NRP Plans that the entities referred to in Article 32(3) of Regulation (EU) No 1308/2013 may be beneficiaries of the interventions in certain sectors referred to in Article 31 of that Regulation, Member States shall also provide support for the setting-up of producer organisations in accordance with Article74 [cooperation] in addition to the support provided for the implementation of the intervention.

The Union financial assistance and national contribution to each intervention in certain sectors referred to in Article 31 of Regulation (EU) No 1308/2013 shall together not exceed 100 % of actual costs of the intervention.

10. Support for the interventions referred to in paragraph 1 may only be provided under the conditions laid down in this Title. Any amount relative to claim year 2027 set out in Annex V of Regulation (EU) 2021/2115 as well as claims related to types of interventions referred to in Article 42 of Regulation (EU) 2021/215, claims related to

Regulations (EU) 228/2013 and 229/2013 shall be counted as part of -budgetary commitments- for the financial year 2028 as laid down in Article 14(1), point(a).

By derogation from Article 23(7) of this Regulation, the financing decision within the meaning of Article 110 of the Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 may be adopted for the amount referred to in the first sub-paragraph and the amount may be committed and paid before the adoption of the implementing decision referred to in Article 23(6) of this regulation.

11. Interventions of the Common Fisheries Policy include

(a) support for sustainable fisheries and the restoration and conservation of aquatic biological resources, energy transition of fisheries and aquaculture as well as actions improving safety;

(b) support for the innovation for more selective fishing activities and for the conservation, protection and restoration of aquatic biodiversity and ecosystems;

(c) support for the Common Market Organisation (CMO);

(d) support to fishers or aquaculture producers for the compensation to operators of the fishery and aquaculture sector for their income foregone or additional costs and compensation to recognised producer organisations and associations of producer organisations which store fishery products listed in Annex II to Regulation (EU) No 1379/2013, provided that those products are stored in accordance with Articles 30 and 31 of that Regulation.

12. When determining amounts to be paid out for support provided for CAP interventions as referred to in Article 35 paragraph 1, points (a) to [h] and [j], [k] and [r], and paragraph 11, payout values shall be computed without setting aside amounts for reforms.

Article 36
Specific requirements for CAP interventions

1. Member States shall provide for each intervention in their Plans:

(a) the type of intervention on which it is based, the territorial scope and the type of area targeted by the intervention;

(b) where applicable, sectors targeted by the intervention or group of farmers or other beneficiaries targeted under the intervention, CAP environment and climate priority area, in accordance with Article 4 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation];

(c) An explanation of the relevant criteria of Annex 2 to the WTO Agreement on Agriculture as referred to in Article 40 [WTO domestic support] and in Annex XVII [WTO annex];

(d) A description of the design of the intervention, including the eligibility conditions, and for agri-environmental and climate actions referred to in Article 10 of Regulation XX [CAP];

(e) a description of farming practices covered by the intervention based on the Joint Research Centre classification of farming practices in accordance with paragraph 5 of Article 3 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation].

(f) in relation to the interventions in certain sectors referred to in Part II, Title I, Chapter IIa of Regulation (EU) No 1308/2013, justification for targeting the selected sectors and complementarity with other CAP interventions, and where relevant, with other measures set out in the Plan;

2. Member States shall determine the amount of support for transition actions referred to in Article 10(1), point (b), of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] based on cost estimates set out in the transition plans. The support shall be limited to [EUR 200 000] per farmer per programming period of the Plan.

3. Where public support granted under Article 13 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] for an investment operation does not exceed EUR 100 000 and is not subject to rules on public procurement, that support shall take the form of standard scales of unit costs, lump sums or flat rates.

Article 37

Monitoring of agricultural resources

The Fund may support actions taken by the Commission through remote-sensing applications used for the monitoring of agricultural resources, which shall aim to give the Commission the means to:

(a) manage Union agricultural markets in a global context;

(b) ensure agri-economic and agri-environmental-climate monitoring of agricultural land use and agricultural land use change, including agro-forestry, and monitoring of the condition of soil, crops, water, biodiversity, agricultural landscapes and agricultural land so as to enable estimates to be made, in particular as regards yields and agricultural production and agricultural impacts associated with exceptional circumstances, and to enable the assessment of the resilience of agricultural systems and progress towards the achievement of the relevant United Nations Sustainable Development Goals;

(c) share the access to the estimates referred to in point (b) in an international context, such as the initiatives coordinated by United Nations organisations, including the constitution of greenhouse gas inventories under the United Nations Framework Convention on Climate Change, or other international agencies;

(d) contribute to specific measures increasing the transparency of world markets, taking account of Union objectives and commitments;

(e) ensure technological follow-up of the agri-meteorological system.

Article 38

Crisis payments to farmers following natural disasters, adverse climatic events and catastrophic events

1. Member States may provide crisis payments to farmers that are affected by natural disasters, adverse climatic events or catastrophic events. Those payments shall aim at ensuring continuity of the agricultural activity of those farmers and shall be subject to the conditions set out in this Article and as further specified by the Member States.

2. Support under this Article shall be subject to the formal recognition by the competent authority of the Member State that a natural disaster, adverse climatic event or catastrophic event, as defined by the Member State, has occurred and that these

events, or measures adopted in accordance with Regulation (EU) 2016/2031 to eradicate or contain a plant disease or pest, or measures adopted to prevent or eradicate animal diseases listed in the Annex to Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1882 or measures adopted regarding an emerging disease in accordance with Article 6(3) and Article 259 of Regulation (EU) 2016/429 have directly caused a damage resulting in the destruction of at least 30 % of the average annual production of the farmer in the preceding three-year period or a three-year average based on the preceding five-year period, excluding the highest and the lowest entry.

3. The losses shall be calculated either at holding level, at the level of the holding's activity in the sector concerned or in relation to the specific area concerned.

4. Member States shall establish the applicable support rates for compensating the loss of production. Those rates shall be higher for farmers who also implement interventions, or other preventive actions at farm level, to reduce the level of production and income risks for which support is granted. Indexes may be used for calculating the loss of production.

5. When granting support under this Article, Member States shall ensure that overcompensation as a result of the combination of this support with other national or Union support instruments or private insurance schemes is avoided.

Article 39

Crop-specific payment for cotton

1. Bulgaria, Greece, Spain and Portugal shall grant a crop-specific payment for cotton to farmers producing cotton falling within CN code 5201 00. Those Member States shall establish specific requirements to guarantee a minimum level of production efficiency and product quality.

2. The Member States referred to in paragraph 1 shall ensure that the supported cotton production does not put excessive strain on natural resources such as water and soil. To that end, or for other environmental or socio-economic reasons, those Member States may grant the aid only for specific cotton varieties, in specific regions, or for specific types of farming, or may establish requirements related to agronomic practices.

3. The crop-specific payment for cotton shall be granted per hectare of eligible area of cotton.

4. The following national base areas are established:

   (a) Bulgaria: 3 342 ha;

   (b) Greece: 250 000 ha;

   (c) Spain: 48 000 ha;

   (d) Portugal: 360 ha.

5. The following fixed yields in the reference period are established:

   (a) Bulgaria: 1.2 tonne/ha;

   (b) Greece: 3.2 tonne/ha;

   (c) Spain: 3.5 tonne/ha;

(d) Portugal: 2.2 tonne/ha.

6. The amount of the crop-specific payment per hectare of eligible area shall be calculated by multiplying the yields laid down in paragraph 2 with the following reference amounts:

(a) Bulgaria: EUR 636.13

(b) Greece: EUR 229.37;

(c) Spain: EUR 354.73;

(d) Portugal: EUR 223.32.

7. If the eligible area of cotton in a given Member State in a given year does not exceed the base area laid down in paragraph 1, then the amount per hectare referred to in paragraph 3 may be increased either by a coefficient obtained by dividing the national base area by the actual eligible area, or increased by 25%, whichever is smaller.

8. If the eligible area exceeds the base area, the amount per hectare shall be reduced proportionately to the overrun of the base area.

9. For the purposes of this Article, an ‘approved interbranch organisation’ means a legal entity made up of and founded by farmers producing cotton and at least one ginner. Such organisations shall ensure efficient and durable action with the goal to concentrate supply and to adapt production to market requirements.

10. The Member State where the ginners are established shall approve interbranch organisations that satisfy the criteria laid down in paragraph 1.

11. In the case of farmers who are members of an approved interbranch organisation, the crop-specific payment for cotton for hectares that are eligible within the national base area laid down in paragraph 4 shall be increased by an amount of EUR 2. For this purpose, Member States may establish specific requirements for the members of such interbranch organisations.

CHAPTER II
International Obligations

Article 40
WTO domestic support

1. Member States shall design the CAP income support interventions on the basis of the types of intervention listed in Annex XVII [*WTO Annex*] to this Regulation, including the definitions and conditions laid down in Article 4, in such a way that they qualify under the criteria of Annex 2 to the WTO Agreement on Agriculture.

2. The support referred to in Article 35 paragraph 1 points (a), (d), (g), (o) and (p) shall qualify under the criteria of the paragraphs of Annex 2 to the WTO Agreement on Agriculture indicated in Annex XVII [*WTO Annex*] to this Regulation for those interventions. For other interventions, the paragraphs of Annex 2 to the WTO Agreement on Agriculture indicated in Annex XVII to this Regulation [*WTO Annex*] are indicative and those interventions may instead comply with a different paragraph of Annex 2 to the WTO Agreement on Agriculture if that is specified and explained in the NRP Plan.

Article 41

Implementation of the Memorandum of Understanding on oilseeds

1. Where Member States provide for area-based interventions relevant for the Annex to the Memorandum of Understanding between the European Economic Community and the United States of America on oilseeds under GATT, the total of the support area based upon the planned outputs included in the Plans of the Member States concerned shall not exceed the maximum support area for the whole Union.

2. Each Member State that intends to grant the support referred to in paragraph 1 of this Article shall indicate the corresponding planned outputs in hectares in the NRP Plan.

3. If all planned outputs proposed by Member States in their NRP Plans exceed the maximum support area for the whole Union referred to in paragraph 1 of this Article, the Commission shall adopt implementing acts fixing the indicative reference support area for each Member State calculated on the basis of each Member State's share of the average cultivation area in the Union during the previous five years starting with the year preceding the submission of the Plan proposal. Those implementing acts shall be adopted in accordance with the examination procedure referred to in Article 88 [*committee procedure*].

4. The Commission shall inform each of those Member State of the reduction coefficient. The Member States shall adjust the proposed planned outputs in the NRP Plans in accordance with the reduction coefficients.

5. If a Member State intends to increase the planned outputs referred to in paragraph 1 set out in the NRP Plan approved by the Commission, it shall notify the Commission by means of a request to amend the NRP Plan.

6. Where necessary to avoid that the maximum support area for the whole Union referred to in paragraph 1 is exceeded, the Commission shall set reduction coefficients or revise existing reduction coefficients for all Member States that exceeded their reference support area in their NRP Plans.

   The Commission shall set or revise the reduction coefficients referred to in the first subparagraph by means of an implementing decision.

7. Member States shall exclude the cultivation of confectionery sunflower seed from any area-based intervention referred to in paragraph 1.

CHAPTER III
Support for the smaller Aegean islands

Article 42

Scope and common requirements

1. This Chapter lays down specific types of intervention for agriculture to mitigate the difficulties caused by the insularity, small size and distance from markets of the smaller Aegean islands.

2. For the purposes of this Regulation 'the smaller Aegean islands' means any islands in the Aegean Sea except the islands of Crete and Evia.

3. In addition to contributing to the specific objectives set out in Article 3, point (d), the interventions referred to paragraph 1 shall contribute to the following objectives:

(a) guaranteed supply to the smaller Aegean islands of products essential for human consumption or for processing and as agricultural inputs by mitigating the additional costs incurred due to their extreme remoteness or insularity, without harming local production and the growth thereof;

(b) securing the long-term future and development of agricultural activities in the smaller Aegean islands, including the production, processing and sale of local crops and products, with a particular focus on food security and self-sufficiency, and maintaining and strengthening their competitiveness.

4. Greece may implement in smaller Aegean islands the interventions referred to in Article 35(1), except for those referred to in point (o) [outermost regions] of the first paragraph of that Article [Types of intervention].

5. Farm stewardship referred to in Article 3 of Regulation (EU) …/… [CAP Regulation] shall apply to beneficiaries receiving support for local agricultural products referred to in Article 44 [Support for local agricultural products].

6. However, beneficiary of support for local agricultural products referred to in Article 44 [Support for local agricultural products] receiving an annual payment that does not exceed EUR 3 000 shall be exempt from farm stewardship requirements referred to in Annex XI, parts A and C, of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] …/….

Article 43
Specific supply arrangements

1. Specific supply arrangements shall be established for the agricultural products listed in Annex I to the TFEU which are essential in the smaller Aegean islands for human consumption, for the manufacture of other products or as agricultural inputs.

2. Greece shall establish in its Plan, at the geographical level which it deems most appropriate, a maximum volume of each agricultural product, from among the products listed in Annex I to the TFEU, to quantify the annual supply requirements for the smaller Aegean islands.

3. The maximum volume of agricultural products referred to in the first subparagraph shall comprise also the volumes of those products required by undertakings packaging and processing products intended for the local market, for consignment to the rest of the Union or for export to third countries as part of regional trade or within the context of traditional trade flows. The maximum volume of the products referred to in the first subparagraph shall be established taking into account in particular the quantities of those products established in the supply forecast balance sheets in the previous programming period.

4. Support shall be granted to supply the smaller Aegean islands with Union products to ensure special supply requirements established in accordance with paragraph 2 in terms of price and quality, while maintaining the Union’s share in the supplies of those products.

5. No support shall be granted for the supply of products which have already benefited from the specific supply arrangements in another smaller Aegean islands.

6. Only products of sound, fair and marketable quality shall benefit from the specific supply arrangements.

7. In implementing the specific supply arrangements, Greece shall take account in particular of the need to ensure that existing local production is not destabilised nor obstructed in its development and of the requirement laid down in paragraph 5.

Article 44
Support for local agricultural products

1. Greece shall grant support for production, processing, marketing and transport of raw and processed agricultural products in the smaller Aegean islands.

2. Greece shall design the interventions so as to ensure the continuity and the development of local agricultural production in the smaller Aegean islands.

3. Greece shall provide for a fair distribution of payments. Greece may cap the amount of the support to be granted to a beneficiary in a given calendar year or use degressive payments.

4. Greece may grant support for marketing of products outside of the region in which they are produced. That support shall not exceed 10% of the value of the production marketed, delivered to a destination zone in a given calendar year.

5. When a Plan is amended in accordance with Article 24 [amendments to Plans], beneficiaries affected by the exceptional natural disaster or the severe meteorological event may continue to benefit from support in the form of measures to support production, processing or sale provided for in paragraph 1 irrespective of their level of activity throughout the restoration period, but subject to a formal commitment to restore their agricultural production capacity.

Article 45
Controls and penalties

1. For the specific supply arrangements, Greece shall conduct verifications by means of administrative, physical and on-the-spot checks.

2. The administrative checks carried out on the import, entry, export and dispatch of agricultural products shall be exhaustive and shall involve cross-checks with the supporting documents. The physical checks carried out in smaller Aegean islands concerned on the import or entry of agricultural products shall involve a representative sample amounting to at least 5 % of the licences and certificates.

3. In the case of measures to support the local production, Greece shall conduct verifications by means of administrative and on-the-spot checks.

4. Administrative checks shall be exhaustive and shall include cross checks with, inter alia, data from the integrated administration and control.

5. Aid applicants for specific supply arrangements and support the local production shall be selected to undergo on-the-spot checks by the competent authority on the basis of a risk analysis and the representativeness of the aid applications submitted, the competent authorities shall perform on-the-spot checks by sampling, for each action, at least 5 % of aid applications. The sample shall also represent at least 5 % of the amounts covered by the aid for each action.

   In all appropriate cases, Greece shall make use of the Integrated Administration and Control System provided for in Article 70.

   Every on-the-spot check shall be the subject of an inspection report relating the details of the checks carried out.

TITLE VI
OUTERMOST REGIONS

Article 46
Outermost regions

1. Member States concerned shall prepare, as part of their Plan, measures to address the Union's outermost regions' permanent and structural constraints which severely restrain their development, as recognised in Article 349 TFEU. The measures may be implemented in a dedicated chapter. The measures shall address the following objectives:

   (a) Providing for their specific needs and challenges, such as food security, housing, sustainable transport, water and waste management, energy, employment and labour mobility, in particular for young people, decarbonisation, circularity, education and skills, social inclusion, migration, climate change resilience and adaptation, environmental protection, blue economy, access to healthcare, energy, sustainable transport and digital connectivity and economic development, including a sustainable and diversified blue economy;

   (b) guaranteeing supply of products essential for human consumption or for processing and as agricultural inputs by mitigating the additional costs incurred due to their extreme remoteness and/or insularity, without harming local production and the growth thereof;

   (c) securing the long-term future and development of agricultural fisheries, aquaculture, including the production, processing, marketing and sale of local crops and products, and the diversification of food production, with a particular focus on food security and self-sufficiency, and maintaining and strengthening their competitiveness.

2. In addition, the chapters shall also include other interventions [supported from resources set out in Article 10 – Budget], including compensation, related to:

   (a) specific supply arrangements referred to in Article 47

   (b) specific support to assist local agricultural production and processing referred to in Article 48

   (c) Promoting a level-playing field for fishery and aquaculture products from the outermost regions

   (d) specific support to assist local fisheries and aquaculture production and processing and marketing referred to in Article 48

   (e) specific support to the economic, social and territorial development in particular, to enhance decarbonised transport, clean energy and digital connectivity with a view to offsetting the additional costs linked to their remoteness and to provide for a level-playing field with continental Europe, fostering their security and resilience;

   (f) specific support to enhance access to employment and labour mobility, education, skills and social inclusion with a view to offsetting the additional costs linked to their remoteness and to provide for a level-playing field with continental Europe, fostering their security and resilience.

(g) the structural support to the fishery and aquaculture sector, compensation for additional costs to the fishery sector and aquaculture sector, including the methodology for its calculation and any other investment in the sustainable blue economy necessary to achieve a sustainable coastal development.

Article 47

Specific supply arrangements

1. Specific supply arrangements may be established for the products listed in Annex I to the TFEU which are essential in the outermost regions for human consumption, for the manufacture of other products or as agricultural inputs.

2. The Member State concerned shall establish, at the geographical level which it deems most appropriate, a maximum volume of each product listed in Annex I to the TFEU, to quantify the annual supply requirements for each outermost region.

   The maximum volume of products shall comprise also the volumes of those products required by undertakings packaging and processing products intended for the local market, for consignment to the rest of the Union or for export to third countries as part of regional trade or within the context of traditional trade flows. The maximum volume of the products shall be established taking into account in particular the quantities of those products established in the supply forecast balance sheets in the previous programming period.

   A separate forecast supply balance may be established to cover the requirements of undertakings packaging and processing products intended for the local market, for consignment to the rest of the Union or for export to third countries as part of regional trade or within the context of traditional trade flows.

3. No customs duties shall apply to direct imports from third countries into the outermost regions of products covered by the specific supply arrangements that fall within the maximum volume established in the NRP Plans in accordance with paragraph 2.

   Products which have entered the Union’s customs territory under inward processing or customs warehousing arrangements shall be considered for the purposes of this Article to be direct imports from third countries.

4. Support shall be granted to supply the outermost regions with Union products to ensure special supply requirements established in accordance with paragraph 2 in terms of price and quality, while maintaining the Union’s share in the supplies of those products.

   No support shall be granted for the supply of products which have already benefited from the specific supply arrangements in another outermost region.

5. Only products of sound, fair and marketable quality shall benefit from the specific supply arrangements. Products from third countries shall provide an equivalent level of guarantees to those produced under the Union’s veterinary and plant health standards.

6. In implementing the specific supply arrangements, Member States shall take account in particular of the need to ensure that existing local production is not destabilised nor obstructed in its development and of the requirement laid down in paragraph 6.

7. Member States shall conduct verifications by means of administrative, physical and on-the-spot checks. The administrative checks carried out on the import, entry, export and dispatch of products shall be exhaustive and shall involve cross-checks with the supporting documents. The physical checks carried out in the outermost region concerned on the import or entry of products shall involve a representative sample amounting to at least 5 % of the licences and certificates.

Article 48

Support for local agricultural, fisheries and aquaculture products

1. Each Member State concerned shall determine, in line with the criteria laid down in accordance with paragraph 7of this Article, for each outermost region, the list of agricultural, fishery and aquaculture products and the quantity of those products eligible for compensation of the additional costs incurred by operators.

2. The list referred to in paragraph 1 shall comprise at least the following elements:

   (a) a description of the interventions envisaged;

   (b) a list of the aid constituting income support interventions in accordance with Article 35(1);

   (c) the aid amount established for each intervention and the provisional amount for each action in order to achieve one or more objectives for the programme.

3. The interventions may consist of support for production, processing, marketing and transport of raw and processed agricultural, fisheries and aquaculture products in the outermost regions.

   When establishing the lists and the quantities referred to in paragraph 1, Member States shall take into account all relevant factors, in particular the additional costs incurred by operators in the outermost regions, and the need to ensure that the compensation is compatible and consistent with the rules of the Common Agricultural Policy and the Common Fisheries Policy.

4. Member States shall provide for a fair distribution of payments. Member States may cap the amount of the support to be granted to a beneficiary in a given calendar year or use degressive payments.

5. The compensation shall not be granted for fishery and aquaculture products:

   (a) caught by third country vessels, with the exception of fishing vessels which fly the flag of Venezuela and operate in Union waters, in accordance with Council Decision (EU) 2015/1565 (37);

   (b) caught by Union fishing vessels that are not registered in a port of one of the outermost regions;

   (c) imported from third countries.

6. Paragraph 5, point (b), shall not apply if the existing capacity of the processing industry in the outermost region concerned exceeds the quantity of raw material supplied.

7. The Commission is empowered to adopt delegated acts, in accordance with Articles 86 and 87, to supplement this Regulation by laying down the criteria for the calculation of the additional costs resulting from the special characteristics of the regions concerned.

TITLE VII
GOVERNANCE OF THE PLAN

CHAPTER 1
Plan authorities and their functions

Article 49
Plan authorities

1. For the purposes of Article 63(3) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, each Member State shall identify one or more managing authorities, one or more paying agencies and one or more audit authorities for the Plan. The authorities identified shall fulfil the relevant key requirements set out in Annex IV to this Regulation. All authorities identified for the purposes of this Article shall have the possibility for exchanges with the Commission.

2. Where a Member State entrusts the implementation of the Plan to authorities in charge of implementing cohesion policy, the CAP or European Maritime Fisheries and Aquaculture Fund in the 2021-2027 programming period and based on all available audit results the Commission did not question the effective functioning of these authorities, these authorities shall be deemed to comply with the key requirements.

3. Where a Member State identifies more than one managing authority, it shall set up a coordinating authority. A managing authority may be entrusted with carrying out certain functions of the coordinating authority. Arrangements between the coordinating authority and the managing authority shall be recorded in writing.

4. The managing authority may identify one or more intermediate bodies to carry out certain tasks under their responsibility. Arrangements between the managing authorities and intermediate bodies shall be recorded in writing. The tasks delegated to intermediate bodies shall not be entrusted further to other bodies.

5. The audit authority shall be a public authority, functionally independent from the auditees. Audit work may be carried out by a public or private body other than the audit authority under the responsibility of that authority. Where the Member State identifies more than one audit authority, it shall set up coordination arrangements for the preparation of the annual audit opinion and summary of audits referred to in Article 53 [functions of the audit authority].

6. Member States shall ensure that the principle of separation of functions between and within the authorities identified for the Plan is respected.

7. Member States shall accredit paying agencies responsible for the management and control of the measures referred to in Article 35(1) and the Union actions referred to in Annex XV, paragraph 1, points (h) and (j), of this Regulation [Uion actions], implemented under shared management and may entrust their functions, as referred to in Article 52 [functions of the paying agency], to the managing authority or to another body.

8. The managing and the audit authorities may be responsible for one or more chapters of the Plan. They shall be provided with appropriate resources to carry out their tasks.

9. When carrying out their functions, the plan authorities may use a single integrated and interoperable information and monitoring system, including a single data-mining and risk-scoring tool, as referred to in Article 36(2), point (d) of the Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, to access and analyse the relevant data, with a view to a generalised application by Member States.

10. Annual review meetings shall be organised once a year between the Commission and each Member State to examine the performance of the Plan or its chapters. The relevant authorities and the coordinating authority shall participate in the review meetings. The outcome of the review meeting shall be recorded in writing. The Member State shall follow up issues raised during the review meeting which affect the implementation of the plan or one or more chapters and shall inform the Commission within three months of the measures taken.

Article 50
Functions of the coordinating authority

The coordinating authority shall be responsible for:

(a) monitoring the implementation of the Plan while ensuring sound governance practices and the maintenance of adequate administrative capacity by the authorities responsible for the Plan;

(b) ensuring coherence in the implementation of the various chapters of the Plan;

(c) submitting payment applications for the plan to the Commission in accordance with Article 65;

(d) providing forecasts of the amount for payment applications to be submitted for the current and subsequent calendar year by 31 January and 30 July in accordance with the template set in Annex X [on payment forecast];

(e) providing the management declaration referred to Article 59(1), point (c) [Annual assurance package] in accordance with the template set out in Annex XII [management declaration] signed by the managing authority or the paying agency;

(f) coordinating and submitting to the Commission all the documents requested as part of the annual assurance package referred to in Article 59 [annual package];

(g) ensuring financial flows to managing authorities, guaranteeing that with each payment made by the Commission, such authorities receive the amounts due to them, in accordance with the progress made in the implementation of the measures included in their respective chapters and taking into account potential financial corrections resulting from the implementation of their chapters and that they receive by the end of the period an amount at least equivalent to their Union contribution;

(h) ensuring a framework to strengthen the administrative capacity of authorities, stakeholders, partners, and beneficiaries at national and local levels, and promoting policy learning and experimentation;

(i) supporting the work of a coordinating committee by providing the necessary information and ensuring the follow-up of the decisions and recommendations of the coordinating monitoring committee;

(j) communicating to Union citizens the role objectives and results of the NRP Plan in accordance with Article 18 of Regulation [Performance regulation] through a single

website portal providing access to all chapters of the NRP Plan pursuant to Article 64(1).

Article 51
Functions of the managing authority

1. The managing authority shall be responsible for managing the Plan or a part of the Plan with a view to delivering its objectives. It shall have the following functions:

(a) selecting operations with a view to maximising the contribution of the Plan towards the achievement of the objectives of the Fund, defined at the level of its chapters and measures by establishing and applying criteria and procedures which are non-discriminatory and transparent;

(b) carrying out management verifications to ensure the fulfilment of the milestones and targets set out in the Plan and the effective use of funds in compliance with applicable law; for the purposes of drawing up the management declaration, the managing authority is not expected to verify the underlying costs of the operations;

(c) applying effective and proportionate measures and procedures, taking into account the risks identified, to prevent, detect, and correct irregularities, including fraud, corruption, conflict of interests, and double-funding and ensure compliance of the underlying operations with applicable law, in accordance with the relevant key requirements set out in Annex IV [key requirements];

(d) supporting the work of the monitoring committee by providing the necessary information in a timely manner and ensuring the follow-up of the decisions and recommendations of the monitoring committee;

(e) if relevant, supervising intermediate bodies, while ensuring sound governance practices and the maintenance of adequate administrative capacity;

(f) strengthening the administrative capacity of intermediate bodies (if relevant), and beneficiaries, and promoting policy learning and experimentation;

(g) ensuring that a beneficiary receives the amount due in relation to the implementation of a measure in full and no later than [80] days from the date of submission of the payment claim by the beneficiary; and for interventions referred to in Article 35, points (a) to (g), (o), (p), and (r) [types of interventions], ensuring that the payment to beneficiaries takes place not later than 30 June of the year following the year of the submission of the payment claim. The deadline may be interrupted if information submitted by the beneficiary does not allow the managing authority to establish whether the amount is due;

(h) recording and storing electronically the data necessary for monitoring, evaluation, financial management, verifications and audits in accordance with Article 58 [Responsibilities of the MS] and Annex IV [key requirements], and ensure the security, integrity and confidentiality of data and the authentication of users;

(i) ensuring that each beneficiary is provided with a document setting out the conditions for support; financing plan, limits of execution and where applicable the method to apply the conditions for payment;

(j) ensuring that beneficiaries comply with their obligation to ensure the visibility of the Union support, in accordance with Article 18 of Regulation (EU, Euratom) XX [Performance regulation]

(k) signing the management declaration referred to in point (a) paragraph 1 of Article 59(1), point (c) (1, point (a) [Annual assurance package] in accordance with the template set out in Annex XII [management declaration];

(l) submitting information on the implementation progress of the measures in the Plan as required by Article 58 [Responsibilities of Member States] and Annex IX [Reporting on progress in implementation of measures].

2. Management verifications referred to paragraph 1, point (b) shall be risk-based and proportionate to the risks identified ex ante and in writing.

3. Management verifications shall include administrative verifications in respect of payment claims made by beneficiaries and on-the-spot verifications of operations. Those verifications shall be carried out before submission of the annual assurance package in accordance with Article 59.

Article 52
Functions of the paying agency

1. The paying agency shall have an administrative organisation and a system of internal control that complies with internationally recognised standards of internal control and that provides sufficient guarantees that payments are legal, regular and properly accounted for.

2. Each Member State shall, taking into account its institutional provisions, restrict the number of its accredited paying agencies to a single paying agency at national level or, where applicable, one per region.

3. In relation to the measures referred to in Article 35 [CAP type of interventions], the paying agency shall perform the tasks of the managing authority listed in Article 51(1) [managing authority], points (b), (c), (f), (g), (h), (i), (j) and (k) and (2) and (3) of that Article.

The paying agency may delegate the performance of its tasks, with the exception of making payments.

4. The paying agency shall provide the coordinating authority with the necessary information for the purpose of Article 50, points (c), (e) and (f) of Regulation [CA].

The person in charge of the paying agency shall draw up and provide to the coordinating authority the management declaration referred to in Article 59(1), point (c), of this Regulation [Submission of the annual assurance package].

5. Each Member State shall continuously monitor the compliance of the paying agency with the requirements laid down in paragraph 1 and be in charge of issuing, reviewing and withdrawing their accreditation.

Where the Member State has determined that an accredited paying agency no longer respects one or more of the requirements laid down in paragraph 1 in a manner that affects the fulfilment of its tasks, the Member State shall put the paying agency's accreditation under probation without delay. It shall draw up a plan including actions and deadlines to remedy the deficiencies found within a period to be determined according to the severity of the problem. That period which shall not exceed 12

months from the date on which the accreditation is put under probation. In duly justified cases, the Commission may, upon request of the Member State concerned, grant an extension of that period.

Article 53
Functions of the audit authority

1. The audit authority shall be responsible for carrying out audits on the fulfilment of milestones and targets, and system audits in order to provide assurance to the Commission regarding the effective functioning of the management and control systems, including whether the management and control systems ensure the legality and regularity of the underlying transactions and the effective and timely protection of the financial interests of the Union. The audits shall provide assurance on the effective use of funds in compliance with the applicable law.

2. The audit authority shall draw up:

   (a) an annual audit opinion for the purposes of Article 63(7) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 in accordance with the template set out in Annex XIII of this Regulation which shall establish whether

      (i) data entered in the payment applications submitted for the reference period as referred to Article 59(1), point (a), [assurance package] are complete, accurate and reliable;

      (ii) the management and control systems function properly and ensure the effective and timely protection of the financial interests of the Union and the legality and regularity of the underlying transactions;

      (iii) the use of funds is compliant with the applicable law;

      (iv) whether the audit work puts in doubt the assertions made in the management declaration.

   (b) a summary of the audits carried out as referred to in Article 59(1), point (b), [Assurance package] including an analysis of the nature and extent of the weaknesses identified and any corrective action taken or planned;

   Audit work shall be carried out in accordance with internationally accepted audit standards.

3. The audit authority shall prepare an audit strategy based on a risk assessment, taking into account the management and control system description provided for as required in Article 22(2), point (m), covering system audits, and audits regarding the milestones and targets, and the effective use of funds in compliance with applicable law. All newly identified managing authorities shall be subject to a system audit before the submission of the first payment application.

4. The audit authority is not expected to verify the underlying costs of the operations for the purpose of its audit work.

CHAPTER II
Monitoring arrangements

Article 54
Monitoring committee and coordinating committee

1. Each Member State shall set up one or more monitoring committees for the chapters of the NRP Plan, as appropriate in function of the chapter concerned. All chapters of the Plan shall be covered. The same monitoring committee may cover more than one chapter.

2. Where the Member State sets up more than one monitoring committee, it shall also set up a coordinating committee which shall ensure the overview and the monitoring of the implementation of the plan, after consulting the relevant authorities managing each of the NRP Plan's chapters, within three months of the date of notification to the Member State concerned of the decision approving the NRP Plan. The coordinating committee shall approve all elements listed under Article 56(1) [functions of the monitoring committee]

3. The rules laid down in Articles 55 and 56 shall apply to the coordinating committee and to the monitoring committee.

4. Each monitoring committee and the coordinating committee shall adopt its rules of procedure, including provisions regarding the prevention of any conflict of interest and the application of the principle of transparency.

5. The monitoring committee shall meet at least once a year and shall review the implementation of the chapter or chapters of the NRP Plan under its responsibility, including all issues that affect the progress towards achieving their objectives.

6. The rules of procedure of the monitoring committee and the data and information shared with the monitoring committee shall be published on the website referred to in Article 64.

Article 55
Composition of the monitoring committee

1. Each Member State shall determine in a public procedure and based on objective and transparent criteria, the composition and the size of the monitoring committee, ensuring a balanced representation of the relevant Member State authorities and intermediate bodies and of representatives of the partners referred to in Article 6 [partnership]. The number of such partners shall be equal or superior to members belonging to authorities or intermediate bodies.

   The composition of the monitoring committee shall take into account the chapter or the chapters of the Plan the monitoring committee is responsible for. The composition and size of the monitoring committee shall enable the committee to carry out its work efficiently and effectively.

   Each member of the monitoring committee shall have a vote.

   The Member State shall publish and annually update the list of the members of the monitoring committee on the website referred to in Article 64.

2. Representatives of the Commission shall participate in the work of the monitoring committee in an advisory capacity.

Article 56
Functions of the monitoring committee

1. The monitoring committee shall examine:
   (a) the progress in implementation of the measures included in the chapter of the Plan;
   (b) any issues that affect the performance of the chapter and the measures taken to address those issues;
   (c) the fulfilment of the Rule of Law and Charter horizontal conditions laid down in Articles 8 and 9 [Rule of law and charter horizontal conditions] and their application throughout the programming period;
   (d) the progress made in carrying out evaluations, syntheses of evaluations and any follow-up given to findings;
   (e) the implementation of information, communication and visibility actions with regards to reforms and investments and other interventions included in the chapter;
   (f) the progress in administrative capacity building for public institutions, partners and beneficiaries, where relevant;
   (g) the effective functioning of the partnership as regards the chapter or chapters of the Plan under its responsibility.
2. The monitoring committee shall approve for the chapter(s) under its responsibility:
   (a) any proposal for the amendment of the chapter or chapters of the NRP Plan under its responsibility, except for amendments pursuant to Article 34 [Union actions, EU Facility].
   (b) the methodology, criteria and procedures for the selection of operations, including any changes thereto. The criteria applied and procedures used shall be non-discriminatory, inclusive and transparent, ensuring accessibility to persons with disabilities, ensuring gender equality, and take account of the Charter of Fundamental Rights of the European Union;
   (c) the evaluation roadmap and any amendment thereto;
   (d) the communication strategy;
   (e) territorial development strategies.
3. The coordinating committee shall examine and approve the same elements as the ones mentioned in the preceding paragraph but at the level of the Plan. In case of divergent opinions, the opinion of the monitoring committee responsible for the chapter shall prevail.
4. In case of delays or challenges in the implementation of different chapters of the Plan, the coordinating committee can issue recommendations to the authorities managing the chapters of the Plan on improving the effectiveness of these chapters in achieving their objectives, including any corrective actions that shall be taken by the authorities.

Article 57
European and national CAP Network

1. Each Member State shall, at the latest 12 months after the approval by the Commission of the Plan, establish and support a national network for CAP ('national CAP network') for the networking of organisations and administrations, advisors, researchers and other innovation actors, and other actors in the field of agriculture and rural development at national level. The national CAP networks shall build on the existing networking experience and practices in the Member States.

2. The Commission shall establish a European network for the Common Agricultural Policy ('European CAP network') to link national networks, organisations, and administrations in the field of agriculture and rural development at Union level.

3. The objectives of the national and European CAP networks shall be to:

   (a) involve stakeholders in the design and implementation of the CAP interventions of the NRP Plan;

   (b) support Member State administrations in implementing the CAP interventions;

   (c) improve the quality of the NRP Plans and in particular their measures related to agriculture and disseminate results;

   (d) foster innovation, peer-to-peer learning, and knowledge-sharing;

   (e) enhance monitoring and evaluation capacities;

   (f) disseminate information on the CAP and funding opportunities;

   (g) contribute to further development of the CAP.

4. To achieve the objectives referred to in paragraph 6, the networks shall:

   (a) collect, analyse, and disseminate information on good practices concerning the CAP as well as analysis on developments in agriculture and rural areas;

   (b) build capacity for Member States' administrations and other actors involved in the implementation, monitoring and evaluation of the NRP Plans concerning the CAP;

   (c) facilitate exchanges, peer-to-peer learning, and networking, including where relevant exchanges with networks in third countries;

   (d) support the networking of funded cooperation projects, such as local action groups under Article 77 *[LEADER]*, EIP-AGRI operational groups referred to in Article 19 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] and promote links to other Union-funded strategies.

5. The European CAP network and the national CAP networks shall collaborate and carry out joint activities in the achievement of the objectives referred to in paragraph 3. The European CAP network shall use a distinctive visual identity.

TITLE X
MANAGEMENT AND FINANCIAL RULES

CHAPTER I
General management rules

Article 58
Responsibilities of Member States

1. The Member States shall take appropriate measures to protect the financial interests of the Union and to ensure that the use of funds in the implementation of the Plans complies with the applicable law, including applicable public procurement and State aid rules. They shall in particular ensure the prevention, detection, correction and reporting of irregularities, including fraud, corruption and conflicts of interest.

2. For the purposes of paragraph 1, the Member States shall:

   (a) establish effective and efficient management and control systems for their Plans in accordance with the key requirements set out in Annex IV and ensure their proper functioning in accordance with the principle of sound financial management;

   (b) ensure and regularly check that the support provided has been properly used to achieve the established milestones and targets or outputs and take all the appropriate actions to ensure that the use of funds in the implementation of the Plans complies with applicable law;

   (c) take appropriate measures to prevent, detect and correct irregularities including fraud, corruption, conflicts of interest, <u>including the use of data mining tools</u>;

   (d) apply corrective measures where the applicable law is not respected;

   (e) ensure the avoidance of double funding from the Union budget, and take immediate measure to correct any situation of double funding by cancelling the most recent funds decided to the concerned operation;

   (f) ensure compliance with the obligations set out in Article 130 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509;

   (g) ensure the reporting of all cases of suspected fraud, corruption and irregularities, including conflict of interest, double funding and other breaches of the applicable law in the Commission's Irregularity Management System (IMS); the Commission shall summarise and publish that information annually and shall communicate it to the European Parliament;

   (h) ensure that the Commission, OLAF, the Court of Auditors and, in respect of those Member States participating in enhanced cooperation pursuant to Regulation (EU) 2017/1939, the EPPO:

      (i) can exercise their respective competences as provided for in Article 129(1) of the Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 including by requiring expressly the recipients of Union funds to provide or ensure the necessary rights and access;

      (ii) receive access to the data referred to in Article 63 [on data collection and publication] within the exercise of their respective competences.

(i) have systems and procedures in place to ensure that all supporting documents necessary for the audit trail related to a measure supported by the Fund are kept at the appropriate level for a ten year period from 31 December of the year in which the last payment by the Commission to the Member State is made; where a redress procedure has been initiated, an appeal has been lodged or where court proceedings have begun, the supporting documents shall be kept until those procedures or any subsequent recovery procedures are terminated;

(j) make arrangements to ensure the effective examination of complaints concerning the use of the Fund, in accordance with their institutional and legal frameworks, and upon request by the Commission, examine complaints submitted to the Commission falling within the scope of the NRP Plan and inform the Commission of the results of these examinations;

(k) ensure that all exchanges of information between beneficiaries of funding and the NRP Plan authorities, as well as with the Commission, are carried out by means of electronic data exchange systems which includes, among others, use of automatic and interactive forms and calculations, ensures record-keeping and data storage in the system enabling both administrative verifications of payment claims submitted by beneficiaries and audits as well as allows for automatic synchronisation and transmission of data between beneficiaries' and Member States' systems;

(l) ensure that all official exchanges of information with the Commission are carried out by means of an electronic data exchange system referred to in Annex XVI [SFC2028: electronic data exchange system between the Member States and the Commission]. Member States are not expected to verify the underlying costs of the operations and the measures when assessing the fulfilment of milestones and targets.

3. Member States shall inform the Commission by 15 February of each year on the progress in achieving the objectives established in the Plans, quantifying the fulfilment of each target and milestone, and progress achieved for output-based interventions supported by the Plans. This information shall be provided in accordance with the template set out in Annex IX [Reporting on progress in implementation of measures]. If no quantification on progress of milestones and targets is available in the progress reporting systems, the Member state shall provide an estimation of progress achieved, in accordance with the template set out in Annex IX [Reporting on progress in implementation of measures]. The information made available shall cover progress until the end of year N and shall be submitted as part of the annual assurance package referred to in Article 57(1), point (a).

4. The Commission is empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 86 [delegated acts] supplementing paragraph 2, point (g) of this Article, with rules on the criteria for determining the cases of suspected fraud, corruption and irregularity to be reported and on the data to be provided in that context.

Article 59

Submission of the annual assurance package

1. For the purpose of Article 63 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509, Member States shall submit to the Commission by 15 February of each year following 2028 the following documents (‘the annual assurance package’):

(a) reporting on the implementation progress of the measures in the Plan set out in Article 58(4) [Responsibilities of Member States], in accordance with the template set out in Annex IX [Reporting on progress in implementation of measures], referencing the payment applications submitted in the previous financial year;

(b) the summary of the audits referred to in Article 53(2)(b) [functions of the audit authority];

(c) a management declaration, in accordance with the template set out in Annex XII, indicating that:

(i) the information submitted with the payment application(s) is complete, accurate and reliable;

(ii) the funds were properly used;

(iii) the management and control systems put in place function properly and give the necessary assurance that the funds were managed in accordance with all applicable laws, including on the prevention, detection, reporting and correction of conflicts of interests, corruption, double funding, fraud and other irregularities, and in line with the principle of sound financial management;

(iv) the information referred to in point (a) provides a true and fair view of the implementation progress;

(d) the annual audit opinion referred to in Article 53(2) [functions of the audit authority] in accordance with the template set out in Annex XII;

2. The Commission shall take into account the information provided in the annual assurance package in order to decide whether any of the measures specified in Articles 66, 67 and 68 [interruptions][suspension of payments][financial corrections] are necessary.

3. When submitting the final annual assurance package for the last financial year, the Member State shall confirm that the total payments from the Commission do not exceed the total amount paid by the Member State to the beneficiaries in implementing the Plan, taking into account the national contribution.

Article 60

Responsibilities of the Commission

1. The Commission shall obtain reasonable assurance that Member States have put in place management and control systems that comply with the requirements laid down in this Regulation and that these systems function effectively and efficiently during the implementation of the Plans.

2. The Commission shall draw up, for the purposes of its own audit work, an audit strategy and an audit plan which shall be based on a risk-assessment and the principle of proportionality.

3. The Commission and the audit authority shall coordinate their audit work.

4. For the purpose of audits, the Commission officials or their authorised representatives shall, in accordance with Article 58(2), point (h) [responsibilities of MS], have access to all necessary records, documents and metadata, irrespective of the medium in which they are stored, relating to the plan implementation, including

operations supported by the Fund or to management and control systems and shall receive copies in the specific format requested. The Commission officials or their authorised representatives may request supplementary information and perform on-the-spot audits.

5. The Commission shall carry out audits during the implementation of the Fund and up to three years following the date of the final payment.

6. The Commission is not expected to verify the underlying costs of the operations for the purpose of its audit work.

Article 61
Single audit approach

1. When carrying out audits, the Commission and the audit authorities shall take due account of the principles of single audit and proportionality in relation to the level of risk to the budget of the Union.

2. The Commission and audit authorities shall first use all the information and records referred to in Article 58(2), point (h) (Responsibilities of Member States), including results of management verifications, and may request and obtain additional documents and audit evidence from the plan authorities and beneficiaries concerned where, based on their professional judgement, this is required to support robust audit conclusions.

3. For Plans for which the Commission concludes that the opinion of the audit authority is reliable, and the Member State concerned participates in the enhanced cooperation on the establishment of the EPPO, the Commission's own audits shall be limited to auditing the work of the audit authority.

4. The Commission and the audit authority may decide not to audit milestones and targets in any year where they have already been subject to an audit by the European Court of Auditors.

5. Notwithstanding paragraph 3, any milestone and target may be subject to more than one audit, if the audit authority concludes, based on its professional judgement, that it is not possible to draw up a valid audit opinion.

6. Paragraph 2 shall not apply where:

   (a) there is a specific risk or suspicion of fraud, corruption or conflicts of interest or another serious non-compliance with the responsibilities of Member States referred to in Article 58 [Responsibilities of Member States];

   (b) there is a need to re-perform the work of the audit authority for obtaining assurance as to its effective functioning following the risk assessment exercise performed by the Commission;

   (c) there is evidence that the functioning of the audit authority does not comply with the key requirements laid down in Article 53 [functions of the audit authority] and Annex IV [A&C requirements].

7. The Commission and the audit authorities shall meet on a regular basis and, unless otherwise agreed, at least once a year to examine the audit strategy, the annual control report and the audit opinion, to coordinate their audit plans and methods, and to exchange views on issues relating to the improvement of management and control systems.

Article 62

Control system for farm stewardship and common fisheries policy

1. Member States shall as part of the controls referred to in Article 58 [Responsibilities of Member States] verify the compliance of beneficiaries with the requirements of the farm stewardship referred to in Article 3 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] and with Article XX paragraph XX of Regulation (EU) 202X/XXXX [CFP Regulation].

   Where the area eligible for the support referred to in the first subparagraph, as declared in the geo-spatial application referred to in Article 70 [IACS], does not exceed 10 hectares, the beneficiaries shall be exempted from controls and penalties under this Article.

   Where a beneficiary has been selected for an on-the-spot check on an aid application or on a payment claim, Member States shall, to the extent possible and taking account of the associated risks, not select that beneficiary for a subsequent check and control sample for that year, except when the circumstances require more than one on-the-spot check in order to ensure the effective protection of the financial interests of the Union. This provision shall not reduce the level of checks.

2. Member States shall make use of their control and enforcement systems in the areas of climate and environment, public health, plant health and animal welfare, social and employment legislation, applicable labour standards, fisheries and aquaculture to ensure that beneficiaries of the support comply with the requirements set out in the first paragraph.

3. The managing authority or paying agency shall be notified where relevant at least once a year of cases of non-compliance where enforceable decisions in that respect have been made under the applicable control and enforcement systems referred to in paragraph 2. That notification shall include an assessment and grading of the severity, extent, permanence or reoccurrence and intentionality of the non-compliance concerned.

4. The administrative penalties referred to in paragraph 5 shall only apply to non-compliance with the requirements of the farm stewardship referred to in Article 3 of Regulation XX *[CAP, farm stewardship]* where that non-compliance is the result of an act or omission directly attributable to the beneficiary concerned, and where one or both of the following conditions are met:

   (a) the non-compliance is related to the agricultural activity of the beneficiary, as defined by Member States in their NRP Plans in accordance with Article 4, point (21), point (a) [*framework definition of agricultural activity*];

   (b) the non-compliance concerns the holding as defined in Article 4(15) [*definitions - holding*] or other areas managed by the beneficiary situated within the territory of the same Member State.

   However, if the non-compliance concerns forest areas, the penalties referred to in paragraph 5 shall not be applied where no support is claimed for the area concerned.

5. Member States shall set up a system of administrative penalties applying to beneficiaries referred to in paragraph 4 who do not comply, at any time in the calendar year concerned, with the requirements of the farm stewardship.

   The penalties shall consist of the reduction or exclusion of the total amount of the payments under measures listed in Article 35(1), points (a) to (f), and (o) and (p) to

the extent they concern support for local agricultural products, of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] granted or to be granted to the beneficiary concerned in respect of aid applications that the beneficiary has submitted or will submit in the course of the calendar year of the finding of the non-compliance. The penalties shall be calculated on the basis of the payments granted or to be granted in the calendar year in which the non-compliance occurred. However, where it is not possible to determine the calendar year in which the non-compliance occurred, the reductions or exclusions shall be calculated on the basis of the payments granted or to be granted in the calendar year of the finding of the non-compliance.

For the calculation of those penalties, account shall be taken of the severity, extent, permanence or reoccurrence and intentionality of the non-compliance determined, in line with the assessment referred to in paragraph 3. A penalty imposed pursuant to the national legislation implementing the legal acts listed in Annex I, parts A and B, to Regulation XX [CAP] for the same act or omission of a farmer or other beneficiary shall be taken into account in the calculation of penalties referred to in the first subparagraph.

The expenditure which has been reduced as a result of the application of a penalty shall be considered legal and regular. The reduction shall, as a general rule, be 3 % of the total amount of the payments. In the case of intentional non-compliance, the reduction shall be at least 15 % of the amount of those payments.

Member States shall provide that no administrative penalty shall be imposed if:

(a) The non-compliance is due to force majeure or exceptional circumstances;

(b) The non-compliance is due to an order from a public authority.

6. In case of a non-compliance with Article XX of Regulation (EU) XX [Common Fisheries Policy], the support paid to the beneficiary shall be recovered and an application for support submitted by a beneficiary shall be inadmissible for a specified period of time laid down pursuant to paragraph 8 of this Article, if it has been determined through a final decision by the competent authority concerned that the beneficiary has committed fraud.

7. Where a case as listed in Article XX of Regulation (EU) XX [Common Fisheries Policy] occurs between in the period of application and the five years after the final payment, the support paid to the beneficiary shall be recovered. The recovery shall be proportionate to the nature, gravity, duration and repetition of the serious infringements or offences by the beneficiary concerned and the importance of support to the economic activity of that beneficiary.

8. In order to ensure a level playing field among Member States and the effectiveness, proportionality and dissuasive effect of the penalties referred to in paragraph 5 and recoveries and inadmissibility referred to Article XX of Regulation EU XX [Common Fisheries Policy], and in paragraph 6 and 7 of this Article, the Commission is empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 86 supplementing this Regulation with

(a) detailed rules on the application and calculation of the penalties;

(b) the identification of the threshold triggering, and the period of time of, the inadmissibility as well as the arrangements for recovering the support granted, including thresholds triggering it.

Article 63
Data collection and recording

1. For the purposes of audit and controls, transparency and performance monitoring and evaluation, Member States shall collect, record and store electronically the information referred to in points (a) to (g), while ensuring the security, integrity and confidentiality of data and the authentication of users and allowing automated data exchange with the electronic system identified by the Commission:

   (a) on the beneficiary:

      (i) whether the beneficiary is a public or private law body, or an entity with or without legal personality, or a natural person or a group of natural persons;

      (ii) the entity's full legal name, address, and their VAT identification number or tax identification number where available or another unique identifier established at country level;

      (iii) if natural person, first and last name, date of birth, locality and national identification number;

      (iv) information on all beneficial owners of the beneficiary, if any, as defined in Article 4(6) of Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council[23], namely first name(s) and last name(s), date(s) of birth and VAT registration number(s) or tax identification number(s) where available or another unique identifier at country level;

      (v) the amount of Union contribution committed in the document setting out the conditions for support;

      (vi) indication of the associated measure under the Plan with the measure's sequence number and operation's identifier;

      (vii) in relation to financial instruments, information whether the beneficiary is the body that implements a holding fund or, where there is no holding fund structure, the body that implements a specific fund, or, where the managing authority implements financial instrument directly, information on the managing authority.

      (viii) In relation to CAP interventions referred to in Article 35(1),

         - gender, whether the beneficiary is a farmer, a forest holder, a young farmer, a newly-set-up business; for sectoral interventions, the type of producer organisation;
         - geolocation of the holding, whether it is located in an area with natural or specific constraints as referred to in Article 8 of Regulation (EU) 202/XXXX [CAP Regulation][Payment for natural or other area-specific constraints], in a nitrate vulnerable

[23] Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (OJ L 141, 5.6.2015, p. 73, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2015/849/oj).

zone[24], in Natura 2000 area as referred to in Article 9 of that Regulation [Support for disadvantages resulting from certain mandatory requirements];

- the type of farming[25], whether the holding is farmed organically[26], the total number of hectares of arable land, of permanent grassland area, with permanent crops, on which no agricultural activity is performed but which are eligible, the total number of hectares subject to stewardship, out of which protected practices;

(b) on the recipient and the final recipient:

(i) whether the recipient or the final recipient is a natural or legal person and in case of a legal person, whether it is a public or a private law body;

(ii) in the case of a legal person, the recipient's or the final recipient's full legal name and their VAT identification number or tax identification number where available or another unique identifier established at country level, and in the case of a natural person, the first and last name of the recipient, the date of birth and the tax identification number where available or another unique identifier;

(iii) for financial instruments concerning interventions supporting the Common Agricultural Policy implemented under shared management, gender, whether the final recipient is a farmer, a forest holder, a young farmer, a newly-set-up business, and the number of contracts signed between the final recipient and the bank;

(iv) the locality of the recipient or the final recipient, namely the address of the recipient when the recipient or the final recipient is a legal person; the region on NUTS 2 level when the recipient or the final recipient is a natural person and is domiciled in the Union or the country when the recipient or the final recipient is a natural person and is not domiciled in the Union;

(v) information on all beneficial owners of the recipient or the final recipient, if any, as defined in Article 3(6) of Directive (EU) 2015/849, namely first name(s) and last name(s), date(s) of birth and VAT registration number(s) or tax identification number(s) where available or another unique identifier at country level;

(vi) the amount of Union contribution committed, the indication of the associated measure under the Plan and the operation's identifier.

(c) on the contractor:

---

24 As designed under Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources (OJ L 375, 31.12.1991, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1991/676/oj).

25 As defined in the Union typology for holdings referred to in Article 5b of Council Regulation (EC) No 1217/2009 of 30 November 2009 setting up a network for the collection of accountancy data on the incomes and business operation of agricultural holdings in the European Community (OJ L 328, 15.12.2009, p. 27, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2009/1217/oj).

26 As laid down in Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007 (OJ L 150, 14.6.2018, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/848/oj).

(i) the name and VAT registration or tax identification number;

(ii) information on all beneficial owners of the contractor, if any, as defined in Article 3(6) of Directive (EU) 2015/849, namely first name(s) and last name(s), date(s) of birth and VAT registration number(s) or tax identification number(s) where available or another unique identifier at country level;

(iii) information on all contracts, namely name, date, reference, contract amount and any relevant identifier or identification number;

(iv) indication of the associated measure under the Plan with the measure's sequence number and operation's identifier.

(d) on the subcontractor:

(i) the name, VAT registration or tax identification number;

(ii) information on the sub-contract, namely name, date, reference, contract amount and any relevant identifier or identification number;

(iii) indication of the associated measure and operation under the Plan with the measure's sequence number and operation's identifier.

(e) on the operation:

(i) name and unique identifier and geolocation of the operation or, for mobile operations, operations implemented in the cloud or operations covering several locations, the location of the beneficiary;

(ii) short description and objectives of the operation, with the exception of the CAP interventions referred to in Article 35(1), points (a) to (g), (o) and (p);

(iii) unique identifier of the call(s) of proposals and tenders under which the operation was selected and the related information in accordance with Article 12(4) of Regulation (EU) [Performance Regulation];

(iv) date of submission of the application for funding and date of the document setting out the condition for support;

(v) amount of Union contribution as set out in the document setting out the conditions for support;

(vi) amount paid out to the beneficiary for the operation;

(vii) co-financing rate applicable to the associated Chapter of the Plan and, where applicable, additional national financing;

(viii) start date and end date of the operation as indicated in the document setting out the conditions for support;

(ix) actual date when the operation is physically completed or fully implemented;

(x) currency of the operation as set out in the document setting out the condition for support;

(xi) unique identifier of the Plan under which the operation is supported;

(xii) information on whether the operation is with the participation of a third country or takes place in a third country; if so, identification of that third country;

(xiii) sequence number of the measure, milestone and target, intervention field and performance indicators pursuant to Article 14 of Regulation [Performance Regulation] to which the operation contributes and the progress in achievements and for each indicator;

(xiv) for CAP interventions referred to in Article 35(1): the eligible area, the farming practices covered where applicable, whether this farming practice is newly implemented, the agricultural sector, group of farmers or area targeted, the type of area supported the area or number of animals or capital insured, the category of investments, the type of training;

(xv) information on whether the financial instrument is combined with programme support in the form of grants within the meaning of Article 71;

(xvi) information on whether the financial instrument operation is implemented across consecutive programming periods concerned below: the 2021-2027 programming period and post- the 2027-2034 programming period;

(xvii) where the financial instrument is organised through a holding fund, information about the body implementing a specific fund under the holding fund

(xviii) in relation to financial instrument operations, the amount of private and public resources mobilised in addition to the Funds, by product: loans; guarantees; equity of quasi-equity; grants within a financial instrument operation.

(f) on Community-Led Local Development, in relation to each Local Action Group (LAG):

(i) number of members by category, number of members in decision making by category and gender, inclusion of young people in decision-making;

(ii) Number of actions implemented by type of beneficiary and by area, number of actions with innovation; amount of Union contribution committed and paid to actions for capacity building and preparatory actions, and for the management, monitoring and evaluation of the strategy and its animation;

(iii) Support of LAG provided for regional development, employment and social policy, or for the development of coastal and aquaculture communities;

(g) on each EIP-AGRI operational group:

(i) title of the project; project coordinator and partner(s): type of partner, name, address, email and telephone; start and end date, objectives and nature of the project; key thematic areas addressed; territorial scope, geographical location; ‘practice abstract(s)’ with main findings of the project; project contribution to CAP specific objectives; final report.

(ii) if applicable, funding source(s) additional to Union contribution and cofinancing.

2. Member States shall make available to the Commission the information referred to in paragraph 1 two times per year via automatic data exchange arrangements.

3. In relation to the data referred to in paragraph 1 related to the CAP interventions , the Member States shall make available to the Commission annually at the latest by 31 October of the year N the information concerning area and animal-based payments made in claim year N-1, sectoral interventions implemented in calendar year N-1, and any other interventions as appropriate.

4. Member States shall set up their systems for collection of data in a digital-ready and interoperable way based on the principle that data is collected only once and re-used. Member States shall ensure that beneficiaries, recipients, final recipients, contractors and sub-contractors are to the extent possible not confronted with duplication of data requests, have access to all relevant data related to them and can easily reuse these data to complete and submit applications. Whenever possible, Member States shall re-use existing registers and databases.

5. The Commission is empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 86 [Exercise of the delegation] to amend the data categories set out in paragraph

Article 64
Transparency

1. The Member State shall, within six months of the adoption of the Council decision referred to in Article 23 [Commission proposal and Council implementing decision], ensure that a website is operational where information on support under this Regulation is available, covering the Plan’s objectives, activities, available funding opportunities and achievements.

2. The Member State shall ensure the publication of the information set out in Article 63(1) [Data collection and recording] on the website referred to in paragraph 1 of this Article, subject to the protection of personal data and the exceptions listed in paragraph 5 of this Article. The information shall be updated at least every six months.

   By way of derogation from the first subparagraph, as regards CAP interventions referred to in Article 35(1), Member States shall ensure by 31 May of the year N+1 the publication of the information referred to in Article 63(3) [Data collection and recording], with the exception of the data referred to in points (a)(iv), (a)(ix) and (e)(xiv) of paragraph 1 of that Article.

   The Member State shall also ensure the publication on that website of the elements referred to in Article 12(4) of Regulation (EU) [Performance Regulation] in relation to calls for proposals and tenders under the Fund, as well as a timetable of the planned calls for proposals under the Fund, with those elements, that is updated at least two times a year.

   The information shall be in the official language or languages of the Member State and/or in either English, French or German, and shall remain available on the website for two years from the date of its initial publication. The data published on the website referred to in paragraph 1 shall be in a digital-ready, open, interoperable and machine-readable format, which allows data to be sorted, searched, extracted, compared and reused.

3. The Member State shall, before publication takes place in accordance with paragraph 2, inform the beneficiaries and request them to inform recipients, final recipients, contractors and subcontractors that the data will be made public.

4. The Commission shall publish the data as referred to in paragraph 2 of this Article on the centralised website referred to in Article 12 [Single Gateway] of the Regulation [Performance Regulation].

   For the purposes of the first subparagraph, the Commission shall publish the share of the Union contribution in the amounts referred to in Article 63 [Data collection and recording]. The Union contribution shall be established by multiplying the amounts referred to in Article 63 [Data collection and recording] to the co-financing rate applicable to the associated Chapter of the Plan. Amounts in currency other than euro shall be converted to euro by using the monthly accounting exchange rate referred to in Article 19(3) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

5. Information shall not be published where Union law or national law excludes such publication for reasons of security, public order, criminal investigations, or where the information falls under points a) to d) of Article 38(3) of the Regulation (EU, Euratom) 2024/2509.

   Information on name and surname of farmers shall not be published if the amount received by them in one year is equal to or less than EUR 2500.

CHAPTER II
RULES ON PAYMENTS

Article 65
Submission and assessment of payment applications

1. Payments by the Commission shall be made in accordance with the budget appropriations and subject to the available funding.

2. The Member States shall submit to the Commission a payment application in accordance with the template set out in Annex XI [template for payment application]. The amounts included in a payment application shall correspond to the amounts justified by the fulfilment of milestones and targets or corresponding outputs for other interventions, in accordance with the decision approving the Plan and based on the evidence collected and verified by the Member State.

3. In assessing the fulfilment of milestones and targets, the Member State shall evaluate each milestone and target in its entirety, taking into account its wording, underlying purpose, and context, pursuant to Annex VIII [Assessment guidelines on the satisfactory fulfilment of milestones and targets under the Fund].

4. Payment applications shall be submitted by the Member States to the Commission in accordance with the template set out in Annex XI up to six times a year by 31 October.

5. Payment applications shall not be admissible if the latest assurance package due has not been submitted yet in accordance with Article 59 [annual assurance package] and until such time that it is submitted.

6. Subject to available funding, the Commission shall make the payment within 60 days of the date on which it receives a payment application. Amounts may be paid in one or more instalments.

7. The cumulative total amount of pre-financing and payments made shall not exceed 95 % of the contribution from the Funds to the Plan. When this ceiling is reached, the coordinating authority shall continue transmitting to the Commission payment applications. Without prejudice to the provisions of Articles 66, 67 and 68, the Commission shall pay the final balance no later than 10 months after the receipt of the documents for the last year of implementation.

8. The Commission is empowered to adopt a delegated act in accordance with Article 86 to amend Annexes VIII and IX [on the payment application and the fulfilment of milestones and targets].

Article 66

Time limits and interruption of the payment deadline

1. Where a time limit is set for the Commission to take any action towards Member States, that time limit shall start when all information in accordance with the requirements laid down in this Regulation has been submitted by the Member State.

2. That time limit shall be suspended from the date following that on which the Commission sends its observations or a request for revised documents to the Member State and until the Member State responds to those observations or provides those documents.

3. Taking into account the information at its disposal and the principle of proportionality, the Commission may interrupt the payment deadline for a maximum period of six months or, in respect of loan support, take any measure available under the loan agreement, where any of the following conditions is met:

   (a) that information suggests a serious non-compliance of a Member State with the obligations laid down in Article 58 [responsibilities of Member States], for which corrective measures have not been taken;

   (b) the Commission intends to carry out verifications in particular to determine if one or more milestone or target or output included in a payment application has not been fulfilled or achieved;

   (c) a milestone or a target, for which a payment has been disbursed, may have been reversed pursuant to Article 69 [reversals].

4. The Commission shall inform the Member State concerned of the reasons for the interruption in writing and, where relevant, shall request it to remedy the situation.

Article 67

Suspension of payments

1. The Commission may suspend all or part of the payments, or, in respect of loan support, take any measure available under the loan agreement, taking into account the principle of proportionality, in any of the following cases:

   (a) the Member State has failed to take the corrective measures to remedy the situation giving rise to an interruption under Article 66(3) [interruption], point (a);

   (b) there is a serious non-compliance with the obligations laid down in Article 58 [Responsibilities of Member States], for which corrective measures have not been taken;

(c) one or more milestone or target or output included in a payment application has not been fulfilled or a milestone or a target, for which a payment has been disbursed, has been reversed pursuant to Article 69 [reversals];

(d) there is a reasoned opinion by the Commission in respect of an infringement procedure under Article 258 TFEU on a matter that puts at risk the effective implementation of the measures.

(e) the Council has decided that a Member State:

(i) has not taken effective action to correct its excessive deficit, unless the Council has adopted a recommendation under Article 25 of Regulation (EU) 2024/1263 of the European Parliament and of the Council in the event of a severe economic downturn in the euro zone or the Union as a whole;

(ii) has not taken corrective action to correct its excessive imbalances, unless the Council has adopted amendments to its recommendation under Article 9(4) of Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council;

(iii) has decided that a Member State does not comply with the policy requirements contained in the macroeconomic adjustment programme referred to in Article 7 of Regulation (EU) No 472/2013 of the European Parliament and of the Council for reasons within the control of the Member State concerned.

(f) the Commission has concluded that a Member State does not comply with the adjustment programme and Memorandum of Understanding referred to in Articles 3 and 3a of Council Regulation (EC) No 332/2002.

2. Before taking a decision on a suspension, the Commission shall inform the Member State of its conclusions and give the Member State the opportunity to present, within two months, its observations on the Commission's assessment. The deadline may be extended if mutually agreed. The Commission shall take into account all relevant information and observations provided by the Member State before taking a decision on the suspension.

3. The Commission shall lift the suspension when the Member State has taken corrective measures remedying the elements referred to in paragraph 1. Such measures may include the amendment of the Plan inserting additional conditions for payment.

Article 68
Financial corrections by the Commission

1. The Commission shall apply financial corrections to reduce proportionately the Union financial contribution and, where applicable, recover from the Member States any amount due to the Union budget, or, in respect of loan support, take any measure available under the loan agreement, where it determines that one of the following situations exists:

(a) the Member State concerned has not taken the necessary measures referred to in Article 67(2) [Suspension of payments] and where payments have been suspended for at least six months;

(b) there is fraud, corruption or conflicts of interests affecting the financial interests of the Union, which was not detected and reported and corrected by the Member State;

(c) there is a serious non-compliance with the obligations laid down in Article 58 [Responsibilities of Member States], for which corrective measures were not taken by the Member State;

(d) amounts were paid out for an unfulfilled milestone or target or unachieved output, which was not detected and reported by the Member State and corrective measures have not been taken by the end of the Plan; where a Member State reports such findings to the Commission, the suspension procedure set out in Article 67(1), point (c), (Suspension of payments) applies;

(e) a milestone or target, for which a payment has been disbursed, has been found to be reversed after the last payment made under the Plan and corrective measures were not taken by the end of the Plan.

2. When deciding on the amount of the financial correction, the Commission shall respect the principle of proportionality and shall take into account the seriousness, frequency and financial implications of the deficiencies listed in paragraph 1. It shall as much as possible correspond to the actual financial loss or risk for the Union budget. Where the actual level of undue payments, and the amount of financial damage suffered by the Union, cannot be determined by the Commission with reasonable effort, the Commission may determine the amount by applying extrapolated or flat-rate corrections in accordance with Annex XIV [Determination of the level of flat-rate financial corrections].

In case of an unfulfilled milestone or target, which was not detected and reported by the Member State, as referred to in paragraph 2, point (d), the value of the correction applied by the Commission shall be determined in proportion to the part which is unfulfilled.

Where a final milestone or target of a given measure was not fulfilled, the value of the correction applied by the Commission shall be determined in proportion to the implementation of the measure, taking into account the previous payments made.

3. Before taking a decision on a financial correction, the Commission shall inform the Member State of its conclusions and give the Member State the opportunity to present, within two months, its observations on the Commission’s assessment. The deadline may be extended if mutually agreed. The Commission shall take into account all relevant information and observations provided by the Member State before taking a decision on the application of the financial correction.

4. Without prejudice to paragraph 1, the Commission shall reduce proportionately the support and recover any amount due to the Union budget in all cases affecting the financial interests of the Union or the achievement of milestones and targets that have not been corrected by the Member State or serious non-compliance with the key requirements mentioned in Annex IV [key requirements], or with the obligations laid down in Article 58 [Responsibilities of Member States] that was not corrected by the Member State by the submission of assurance package in the final accounting year.

5. Where following the amendment of a plan, a measure for which amounts were disbursed for completed milestones or targets, is removed, amounts previously

disbursed shall be recovered without reducing the Union financial contribution and reprogrammed towards other measures.

Article 69
Durability and Reversals

1. The Member State shall ensure that the fulfilment of any of the relevant milestones and targets remains ensured for at least five years after the date of the Commission payment corresponding to the achievement of the milestone or target.

2. Where the Commission considers that the requirements laid down in paragraph 1 have not been respected, or where the Member State informs about the reversal in the assurance package, the Commission shall follow the procedures referred to in Articles 66, 67, 68 [interruption, suspension of payments, correction].

3. Paragraphs 1 and 2 shall not apply to investments under the specific objectives laid down in Article 3, point (c), which are not investments in infrastructure unless they are subject to an obligation of maintenance of investment under State aid rules or where such obligation of maintenance is set out in the Plan.

4. Operations supporting relocation shall not be eligible.

Article 70
Integrated Administration and Control System (IACS)

1. Each Member State shall set up and operate an integrated administration and control system (the ‘integrated system’). It shall apply to the interventions listed in Article 35(1), points (a) to (g).

2. To the extent necessary, the integrated system shall also be used for the management of [farm stewardship] referred to in Article XX of Regulation XX [CAP], and in all appropriate cases to the measures referred to in Title VI [provisions on support for outermost regions].

3. The integrated system shall comprise the following elements:

   (a) an agriculture monitoring system (AMS). The AMS is a procedure of regular and systematic observation, tracking and assessment of agricultural activities and practices by technological means, including Copernicus Sentinels satellite data;

   (b) a geo-spatial and animal-based application system (GSA). The GSA is a digital application tool for the beneficiary to declare agricultural activities and practices of the holding;

   (c) a land parcel identification system (LPIS);

   (d) a system for the identification and registration of animals;

   (e) a system for the identification of beneficiaries of the interventions listed in paragraphs 1 and 2;

   (f) a control and penalty system. Member States shall annually carry out administrative checks on the aid application and payment claims to verify legality and regularity. Those checks shall be supplemented by on-the-spot checks, which may be executed remotely with the use of technology. However, Member States may choose not to carry out on the spot checks where the

eligibility conditions of measures are monitored under the agriculture monitoring system referred to in point (a) of this Article.

4. Member States shall annually assess the quality of the elements of the integrated system referred to in paragraph 3, points (a), (b) and (c), in accordance with the methodology set up at Union level.

Where the assessment reveals deficiencies in the elements of the integrated system, Member States shall adopt appropriate remedial actions or, failing that, shall be requested by the Commission to set up a roadmap detailing the timeline for implementing the outstanding remedial actions.

An assessment report and, where appropriate, the remedial actions and the timetable for their implementation shall be submitted to the Commission by 15 February following the calendar year concerned.

5. The Commission shall supply the satellite data, required for the agriculture monitoring system, free of charge to the authorities competent for the agriculture monitoring system or to suppliers of services authorised by those authorities to represent them. For the purpose of the quality assessment of the integrated system referred to in paragraph 4, the Commission shall provide them, free of charge, the necessary Very High Resolution imagery. The Commission shall remain the owner of the satellite data and imagery.

6. Without prejudice to the responsibilities of the Member States for the implementation and application of the integrated system Member States shall establish the European land monitoring system. It shall provide information to farmers to support sustainable management of their holdings. Furthermore, it shall provide data for CAP policy development and monitoring, and promote sharing of farm sustainability data.

7. The European land monitoring system shall comprise at least the data related to the elements of the integrated system referred to in paragraph 3 and, where applicable, data shared by farmers with public authorities in accordance with Article 10 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation]. The Member States may provide additional services to enhance the European land monitoring system with other sources of information to the benefit of the farmers.

8. Where necessary to ensure that the integrated system provided for in this Chapter is implemented in an efficient, coherent and non-discriminatory way which protects the financial interests of the Union, the Commission is empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 87, supplementing this Regulation with:

(a) rules on the methodology set up at Union level for the annual quality assessment of the elements of the integrated system, referred to in paragraph (3), points (a), (b) and (c);

(b) rules on the LPIS, referred to in paragraph 3, point (c).

9. The Commission may adopt implementing acts laying down rules on:

(a) the form and content of, and arrangements for transmitting or making available to the Commission of:

(i) the assessment report referred to in paragraph (4);

(ii) the remedial actions provided by Member States;

(b) basic features of, and rules on:

(i) AMS;

(ii) GSA;

(iii) LPIS

(iv) the European land monitoring system.

10. Those implementing acts shall be adopted in accordance with the examination procedure referred to in Article 87(3) [*committee procedure, examination procedure*].

TITLE XI
SPECIFIC TYPE OF SUPPORT

Article 71
Financial instruments

11. Member States may include in their Plans support to existing or newly created financial instruments implemented directly by, or under the responsibility of, the managing authority.

12. The use of financial instruments and their possible combination with grant support shall be justified with regard to the corresponding market needs and their capacity to de-risk and leverage private capital. The estimated costs of a financial instrument shall be established in accordance with paragraph 11.

13. Member States shall select bodies implementing financial instruments. Where a financial instrument is implemented by a holding fund, the body implementing the holding fund shall select bodies implementing specific funds through transparent procedures.

14. Management fees shall be performance based.

Where bodies implementing a holding fund are selected through a direct award of contract the amount of management fees shall be subject to a ceiling of up to 7% of the financial contribution of the Plan for equity or quasi-equity products and up to 5% for any other financial products.

Where bodies implementing a specific fund are selected through a direct award of contract the amount of management fees shall be subject to a ceiling of up to 15% of the financial contribution of the Plan for equity or quasi-equity products and up to 7% of the financial contribution of the Plan for any other financial products.

15. Member States may directly award a contract for the implementation of a financial instrument to the following beneficiaries:

(a) the EIB group

(b) international financial institutions in which a Member State is shareholder

(c) a publicly-owned bank or institution, established as a legal entity carrying out financial activities on a professional basis, which fulfils all of the following conditions:

(i) there is no direct private capital participation, with the exception of non-controlling and non-blocking forms of private capital participation required by national legislative provisions, in conformity with the

Treaties, which do not exert a decisive influence on the relevant bank or institution, and with the exception of forms of private capital participation which confer no influence on decisions regarding the day-to-day management of the financial instrument supported by the Funds;

(ii) it operates under a public policy mandate given by the relevant authority of a Member State at national or regional level, which includes carrying out, as all or part of its activities, economic development activities contributing to the objectives of the Funds;

(iii) it carries out, as all or part of its activities, economic development activities contributing to the objectives of the Funds in regions, policy areas or sectors for which access to funding from market sources is not generally available or sufficient;

(iv) it operates without primarily focusing on maximising profits, but ensures a long-term financial sustainability for its activities;

(v) it ensures that the direct award of a contract referred to in paragraph 4 does not provide any direct or indirect benefit for commercial activities by way of appropriate measures in accordance with applicable law;

(vi) it is subject to the supervision of an independent authority in accordance with applicable law,

(d) other bodies fulfilling the conditions laid down in the Article 12 of Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council[27] apply.

16. Financial instruments may be combined with the support in the form of grants in a single financial instrument operation in a single funding agreement, where both distinct forms of support shall be provided by the body implementing the financial instrument. In such a case, the rules applicable to financial instruments shall apply to that single financial instrument operation. The support in the form of grants shall be directly linked and necessary for the financial instrument and shall not exceed the value of the investments supported by the financial product. Separate records shall be kept for each type of support.

17. Final milestones and targets in measures implemented as financial instruments shall require the support to have been provided to final recipients.

18. For activities falling within the scope of Article 42 TFEU, the total amount of support for working capital provided to a final recipient shall not exceed a gross grant equivalent of EUR 300 000 over any period of three fiscal years. The same ceiling shall apply for the maximum amount of aid provided through financial instruments to a given project by young farmer, including for setting-up.

19. Grants shall not be used to reimburse support received from financial instruments. Financial instruments shall not be used to pre-finance grants.

20. Support from the Funds paid to financial instruments shall be placed in accounts in financial institutions domiciled within Member States and shall be managed in line with active treasury management and the principles of sound financial management.

[27] Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement and repealing Directive 2004/18/EC (OJ L 94, 28.3.2014, p. 65, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj).

Interest and other gains attributable to support from the Fund paid to financial instruments shall be used for the same objective, as the initial support from the Funds, including for the payments of management fees incurred by the bodies implementing the financial instrument either within the same financial instrument; or, following the winding up of the financial instrument, in other financial instruments or other forms of support for further investments in final recipients, until the end of the eligibility period. Any interest and other gains not used in accordance with the previous sentence shall be deducted from the overall support.

21. The estimated costs of a financial instrument shall be established on the basis of the targeted volume of the proposed financial products and the corresponding management fees. The following categories may also be included as part of the estimated costs of financial instruments:

(a) payments to final recipients, in the case of loans, equity and quasi-equity investments;

(b) resources set aside for guarantee contracts, whether outstanding or having already come to maturity, in order to honour possible guarantee calls for losses, calculated on the basis of a multiplier ratio established for the respective underlying disbursed new loans or equity investments in final recipients;

(c) payments to, or for the benefit of, final recipients where financial instruments are combined in a single financial instrument operation in accordance with paragraph 5 of this article.

(d) management fees incurred by the bodies implementing the financial instrument.

(e) Arrangement fees, or any part thereof, charged to final recipients, shall not be included in the estimated costs.

22. Resources paid back, before the end of the eligibility period, to financial instruments from investments in final recipients or from the release of resources set aside for guarantee contracts, including capital repayments and any type of generated income that is attributable to the support from the Fund, shall be re-used in the same or other financial instruments for further investments in final recipients to cover the losses in the nominal amount of the Fund contribution to the financial instrument resulting from negative interest, if such losses occur despite active treasury management, or for any management fees associated to such further investments, taking into account the principle of sound financial management.

Member States shall adopt the necessary measures to ensure that during a period of eight years after the end of the eligibility period the resources returned are re-used in accordance with the objectives of the Plan, either within the same or in other financial instruments or in other forms of support.

Article 72

Management verifications and audits of financial instruments

1. The managing authority shall carry out on-the-spot management verifications in accordance with Article 51 [functions of the managing authority] only at the level of bodies implementing the financial instrument. The managing authority may rely on verifications carried out by external bodies and may not carry out on-the-spot management verifications, provided that it has sufficient evidence of the competence

of these external bodies. In the context of guarantee funds, the managing authority may carry out on-the-spot management verifications at the level of the bodies providing support to final recipients if the evidence of functioning of the management and controls is not available at the level of the body implementing the financial instrument or of the managing authority.

2. The audit authority shall carry out audits in accordance with Article 53 [functions of the audit authority], as appropriate, at the level of bodies implementing the financial instrument. The audit results of external auditors of bodies implementing the financial instrument may be taken into account by the audit authority for the purposes of the overall assurance and on this basis, the audit authority may decide to limit its own audit work. In the context of guarantee funds, the bodies responsible for the audit may conduct audits of the bodies providing support to final recipients if the evidence of support are not available at the level of the body implementing financial instrument or of the managing authority.

3. Managing authorities and audit authorities may rely on the results of the Pillar Assessment conducted in accordance with Article 157 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2059.

4. The managing authority shall not carry out on-the-spot management verifications at the level of the EIB group, other international financial institutions in which a Member State is a shareholder.

5. The EIB group, other international financial institutions in which a Member State is a shareholder shall provide control reports supporting the payment claims to the managing authority.

6. The EIB, other international financial institutions in which a Member State is a shareholder shall provide to the Commission and to the audit authority an annual audit report drawn up by their external auditors by the end of each calendar year. The report shall constitute the basis for the audit authority’s work.

7. System audits shall not be performed at the level of individual financial instrument operations.

8. The audit trail shall be available at the level of the bodies implementing financial instruments or at the level of the bodies providing support to final recipients in the context of guarantee funds.

Article 73

Management verifications and audits for ex-ante assessed entities as beneficiaries

1. This Article applies where a beneficiary is an entity referred to in Article 62(1), first subparagraph, point (c) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2059, whose systems, rules and procedures have been positively assessed ex-ante by the Commission pursuant to Article 157(4) and (7) of that Regulation.

2. Managing authorities and audit authorities may rely on the results of the ex-ante pillar assessment carried out by the Commission in accordance with Article 157 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2059, taking into account supervisory measures referred to in the third paragraph of that Article.

3. For the purposes of the annual assurance package referred to in Article 58, the managing authority shall require the ex-ante assessed entities to provide documents on the implementation of the Union support, that may be equivalent to those referred

to in Article 158(1) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2059, including a management declaration confirming that the conditions for the use of the Union support have been met.

4. The managing authority may rely on verifications carried out by external bodies at the level of an ex-ante assessed entity and, subject to paragraphs 4 and 5, may decide not to carry out on-the-spot management verifications at the level of that entity, provided that it has sufficient evidence of the competence of those external bodies.

5. The managing authority shall carry out on-the-spot management verifications at the level of an ex-ante assessed entity where:

   (a) that managing authority identifies a specific risk of irregularity, including a suspicion of fraud, corruption or conflicts of interest with respect to an operation initiated or implemented by an ex-ante assessed entity;

   (b) that managing authority identifies a specific risk that the Union support provided has not been properly used or that the use of the funding in the implementation of the plans does not comply with applicable law.

6. Audits and controls carried out at the level of an ex-ante assessed entity may be taken into account by the audit authority for the purposes of the overall assurance and, on this basis, the audit authority may decide to limit its own audit work.

7. Where the audit authority identifies a specific risk of irregularity, including a suspicion of fraud, corruption or conflicts of interest with respect to an operation initiated or implemented by an ex-ante assessed entity, it may carry out audits.

Article 74
Territorial and local cooperation initiatives

1. Member States may establish, and provide support for cooperation in the following areas:

   (a) integrated territorial and urban development

   (b) community-led local development, including LEADER, and other citizens-led initiatives;

   (c) smart-village strategies,

   (d) projects of the EIP-AGRI operational groups referred to in Article 19(2) [EIP] of Regulation XX [CAP];

   (e) quality schemes recognised by the Union or by the Member States, and their use by farmers;

   (f) support producer groups, producer organisations or interbranch organisations;

   (g) promote and support intergenerational cooperation, including farm succession;

   (h) support other forms of cooperation contributing to the specific objectives.

2. That cooperation referred to in paragraph 1 shall involve at least two actors and shall contribute to achieving one or more of the specific objectives laid down in Article 3 [specific objectives].

3. Member States shall limit the support for setting-up of producer groups, producer organisations or interbranch organisations to 10 % of the turnover of the group or organisation with a maximum of EUR 100 000 per year; that support shall be

degressive and limited to the first five years following recognition or the start of joint activities intended to lead to recognition as determined by Member States in the Agriculture chapter of their Plans.

Article 75
Integrated territorial and urban development`

1. Support for territorial development shall be based on integrated territorial development strategies, including via community-led local development, focused on urban areas, rural areas, islands, coastal areas, or any appropriate territorial area as well as smart specialisation or territorial just transition strategies, or strategies for decarbonisation developed with the support of Union instruments in the 2021 to 2027 period, taking account, where relevant, of a functional area and place-based approach. Corresponding milestones and targets shall be established in the Plan.
2. Integrated territorial development and urban development strategies shall:
   (a) contribute to achieving the objectives laid down in Articles 2 and 3 [Objectives of the Plan];
   (b) set out the geographical area and population covered by the strategy;
   (c) provide an analysis of the development needs and a description of an integrated approach to address the identified development needs;
   (d) set out key objectives with measurable targets;
   (e) set out the involvement of partners in the preparation and implementation of the strategy.
3. Strategies implemented pursuant to this Article shall be selected by managing authority(ies) in view of providing support, including for its preparation. They shall be implemented under the responsibility of the relevant territorial or urban authorities or bodies, who shall select or be involved in the selection of operations.

Article 76
Community-led local development

1. Community-led local development shall:
   (a) focus on subregional areas, rural and coastal areas;
   (b) be designed and implemented by local action groups composed of representatives of public and private local stakeholders, in which no single interest group controls the decision-making;
   (c) be carried out through strategies in accordance with Article 75 [Integrated territorial and urban development], supportive of innovative features in the local context, networking and cooperation with other territorial actors
2. Support from the Fund for community-led local development shall cover:
   (a) capacity building and preparatory actions supporting the design of the strategy;
   (b) preparation and implementation of the operations selected under the strategy, including cooperation activities;

(c) the management, monitoring and evaluation of the strategy and its animation, including the facilitation of exchanges between stakeholders and communication of the strategy and the Union.

3. When preparing and implementing community-led local development, the following tasks shall be carried out exclusively by the local action groups:

(a) preparing the local development strategy;

(b) building the capacity of local actors to develop and implement operations;

(c) drawing up a non-discriminatory and transparent selection procedure and criteria, which avoids conflicts of interest and ensures that no single interest group controls selection decisions.

(d) selecting operations;

(e) monitoring progress towards the achievement of objectives and evaluating the implementation of the strategy;

(f) communicating of the local development strategy and the role of Union in its support.

4. The local action group may be a beneficiary and may implement operations in accordance with the strategy, provided that the local action group ensures that the principle of separation of functions is respected.

Article 77
Support under LEADER

1. Support provided through LEADER referred to in Article 18 of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] shall comply with the following requirements:

(a) the use of simplified cost options shall be mandatory for the costs of operation of the LEADER local action groups;

(b) support for projects carried out in accordance with the LEADER local development strategies not exceeding EUR 20 000 shall be provided in the form of lump sums and may be differentiated in accordance with objective and non-discriminatory criteria;

(c) support to rural business start-ups for non-agricultural activities in rural areas may be provided in the form of lump sums up to maximum EUR 100 000 and may be differentiated in accordance with objective and non-discriminatory criteria;

(d) the use of simplified cost options shall be encouraged for projects implemented under the LEADER local development strategies.

2. The support provided under this Article may cover the costs of the preparation of the local development strategies or the costs of operations implemented or a combination of both. Member States shall ensure that the costs of operations comply with the requirements laid down for the relevant types of interventions laid down in this Regulation.

Article 78

Use of simplified form of support towards the beneficiaries

1. Unless provided otherwise in this Regulation, where the total estimated cost of an operation does not exceed EUR 400 000, the public support provided to the beneficiary by the Member State shall take the form of financing not linked to cost or, a unit costs, lump sums or, flat rate, except for operations for which the support constitutes state aid.

3. For operations supported under interventions referred to in Article 34(1) [Types of interventions], the requirements of the first sub-paragraph shall apply only to those operations of which the total cost does not exceed EUR 100 000.

Article 79

Conditions for measures which include operations with phased implementation

1. Member States may support measures where the underlying operation(s) consist of the second phase of an operation already selected for support and started under Regulation (EU) No 2021/1060, provided that all the following conditions are met:

   (a) the operation, as selected for support under Regulation (EU) 2021/1060, has two phases identifiable from a financial point of view with separate audit trails;

   (b) the total cost of the operation referred to in point (a) exceeds EUR 5 000 000;

   (c) the costing for the measure exclusively takes into account costs for which expenditure has not been included in a payment application in relation to the first phase;

   (d) the second phase of the operation complies with applicable law and is eligible for support under this Regulation;

   (e) the Member State establishes milestones and targets for the second and final phase of the operation.

2. This Regulation shall apply to the measure for which the second phase of the operation is included.

TITLE XII

SOCIAL CLIMATE FUND AND MODERNISATION FUND

Article 80

Social Climate Plan chapter

1. The Plan submitted to the Commission in accordance with Article 21 (preparation and submission of the Plan) shall include the measures and investments contained in the Social Climate Plan submitted by the Member State under Regulation (EU) 2023/955 in a separate Social Climate Plan chapter.

2. Eligible measures and investments included in the Social Climate Plans shall continue to be eligible under the Plan, subject to Article 7 [horizontal principles].

3. The rules laid down in this Regulation shall apply to the Social Climate Plan chapter.

4. By derogation from paragraph 3, a Member State may choose to continue implementing its Social Climate Plan chapter under the rules laid down in Regulation (EU) 2023/955. In case of doubt about the application between Regulation (EU)

2023/955 and this Regulation, Regulation (EU) 2023/955 shall prevail, without prejudice to Articles 6, 8 and 9 of this Regulation.

5. The national contribution set out in Article 15 of Regulation 2023/955 shall continue to apply to the Social Climate Plan chapter.

6. Member States may, when preparing or amending their National and Regional Partnership Plans, programme all or part of their available resources under the Social Climate Fund to other measures contributing to the objectives laid down in Article 3, point (c)(vi), including through measures set out in Article 8 of Regulation (EU) 2023/955, within their Social Climate Plan chapter.

Article 81
Transfer of resources

Member States may request in their initial Plan to transfer amounts from their 2026 and 2027 allocations under the Social Climate Fund. Such amounts shall be programmed within their Social Climate Plan chapters. These amounts shall constitute external assigned revenue in accordance with Article 21(5) of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 and contribute to the objectives laid down in Article 3, point (c)(iv), including through measures set out in Article 8 of Regulation (EU) 2023/955.

Article 82
Synergies with the Modernisation Fund

1. Investments supported within the framework of the Modernisation Fund shall be designed and implemented with the aim of ensuring consistency and synergies with the measures of the NRP Plan.

2. When preparing their NRP Plans, Member States benefitting from the Modernisation Fund shall describe the investments they plan to submit to the investment committee set out in paragraph 5 of Article 10d of Directive 2003/97/EC over the next 3 years and provide an explanation of the synergies with the measures of the NRP Plan.

3. Member States shall provide an explanation of how the investments it plans to finance under the Modernisation fund have been designed taking into account the policy the expected synergies between existing and future Modernisation Fund investments and the reforms and investments of the NRP Plan.

Article 83
Amendments to Regulation (EU) 2023/955

Regulation (EU) 2023/955 is amended as follows:

(1) Article 10 is replaced by the following:

‘Article 10
Resources of the Fund

1. A maximum amount of EUR 65 000 0000 for the period from 1 January 2026 to 31 December 2032 in current prices shall be made available, in accordance with Articles 10a(8b), 30d(3) and 30d(4) of Directive 2003/87/EC, for implementation of the Social Climate Plans. That amount shall constitute external assigned revenue for the purposes of Article 21(5) of Regulation (EU,

Euratom) 2018/1046, without prejudice to Article 30d(4), sixth subparagraph, of Directive 2003/87/EC.

The annual amounts, within the limit of the maximum amount laid down in the first subparagraph of this paragraph, shall not exceed the amounts referred to in Article 30d(4), fourth subparagraph, of Directive 2003/87/EC.

Amounts for the years 2028 to 2032 shall be made available for the implementation of the investments and measures of the Social Climate Plan under the National Regional Partnership Plans in accordance with Article 27a of this Regulation and Article 20 of Regulation XXX [NRPP Regulation] for the period from 2028 to [2032].

Where the emission trading system established in accordance with Chapter IVa of Directive 2003/87/EC is postponed until 2028 pursuant to Article 30k of that Directive, the maximum amount to be made available shall be EUR 54 600 000 000 and the annual amounts allocated shall not exceed the respective amounts referred to in the Article 30d(4), fifth subparagraph, of Directive 2003/87/EC.

2. By way of derogation from Article 22(2) of Regulation (EU, Euratom) 2018/1046 and without prejudice to Article 19 of this Regulation, commitment appropriations covering the relevant annual amount, referred to in paragraph 1 of this Article shall be made available automatically at the beginning of each financial year, starting from 1 January 2026, up to the relevant applicable annual amounts referred to in the second and fourth subparagraphs of paragraph 1.

3. The amounts referred to in paragraph 1 may also cover expenses pertaining to preparatory, monitoring, control, audit and evaluation activities which are required for the management of the Fund and the achievement of its objectives, in particular studies, meetings of experts, consultation of stakeholders, information and communication actions, including inclusive outreach actions, and corporate communication of the political priorities of the Union, insofar as they are related to the objectives of this Regulation, expenses linked to IT networks focusing on information processing and exchange, corporate IT tools, and all other technical and administrative assistance expenses incurred by the Commission for the management of the Fund. Expenses may also cover the costs of other supporting activities such as quality control and monitoring of projects on the ground and the costs of peer counselling and experts for the assessment and implementation of the eligible actions.

(2) The following Article 27a is inserted

‘Article 27a
Social Climate Plans and National and Regional Partnership Plans

1. Member States shall include in National and Regional Partnership Plans to be submitted in accordance with Article 21 of Regulation XXX [NRPP Regulation] the investments and measures of Social Climate Plans prepared and adopted in accordance with this Regulation in a separate chapter, as set out in Article 80 of Regulation xx [NRPP Regulation].

2. The rules of Regulation XXX [NRPP Regulation] shall apply to the Social Climate Plan chapter.

3. By derogation from paragraph 3, a Member State may choose to continue implementing its Social Climate Plan chapter under the rules of this Regulation. In case of doubt about the application between Regulation XXX [NRPP Regulation] and this Regulation, this Regulation shall prevail, with the exception of Articles 6, 8, and 9 of Regulation XXX [NRPP Regulation].

4. Without prejudice to outstanding payment requests submitted by the Member State to the Commission under Article 20 of this Regulation, upon adoption of the implementing decision referred to in Article 23 [Commission proposal and Council implementing decision] approving the National and Regional Partnership Plan, the Commission shall amend or terminate the agreement set out in Article 19 of this Regulation, in case such an agreement has been concluded with Member States.'

TITLE XI
INSTITUTIONAL AND FINAL PROVISIONS

CHAPTER 1
Competition rules for the agricultural, fisheries and aquaculture sectors

Article 84
Rules applying to undertakings

Where support is granted through CAP interventions referred to in Article 35(1) of Regulation (EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] to forms of cooperation between undertakings, it may be granted only to such forms of cooperation which comply with the competition rules provided for in Regulation (EU) No 1308/2013.

Article 85
State aid

1. Save as otherwise provided for in this Article, Articles 107, 108 and 109 TFEU shall apply to support under this Regulation(EU) 202X/XXXX [CAP Regulation] and Regulation (EU) No 1308/2013 in relation to types of interventions laid down in Part II, Title I, Chapter IIa of that Regulation or to aid granted by Member States to undertakings in the Union fishery and aquaculture sector;

2. Articles 107, 108 and 109 TFEU shall not apply to support paid by Member States pursuant to and in accordance with this Regulation and to the national contribution to eligible costs provided by Member States for the CAP interventions referred to in Article 35(1), points (d) to (f) and (h) to (r) or to the additional national financing provided for CAP interventions referred to in Article 35(1), points (d) to (f) and (h) to (r), falling within the scope of Article 42 TFEU or to aid granted by Member States to undertakings in the Union fishery and aquaculture sector, falling within the scope of Article 42 TFEU.

3. Support provided by Member States referred to in paragraph 1 in relation to operations falling within the scope of Article 42 TFEU that is intended to provide additional financing for interventions referred to in Article 35(1), points (d), (e), (f) and (h) to (r), of this Regulation for which Union support is granted at any time during the Plan period may only be made if it complies with this Regulation,

Regulation (EU) …[CAP Regulation] and Regulation (EU) No 1308/2013 and set out in the NRP Plan.

4. Member States shall not provide additional national financing for interventions referred to in Article 35(1), points (a), (b), (c) and (g), of this Regulation.

5. For the agricultural, fishery and aquaculture products covered by Annex I to the TFEU, to which Articles 107, 108 and 109 thereof apply, the Commission may authorise, in accordance with Article 108 TFEU, operating aid in the sectors producing, processing and marketing those products, with a view to alleviating the specific constraints on farming, fisheries and aquaculture production in the outermost regions and the smaller Aegean islands as a result of their isolation, insularity, small size and extreme remoteness.

   Member States may grant additional financing for the implementation of interventions in outermost regions and smaller Aegean islands pursuant to this Regulation. In such cases, the Member States shall notify the additional financing to the Commission and the Commission may approve it in accordance with this Regulation as part of the Plans**.** Thus, aid notified shall be regarded as notified within the meaning of the first sentence of Article 108(3) TFEU.

6. By way of derogation from Article 211 of Regulation (EU) No 1308/2013 and Article 3 of Council Regulation (EC) No 1184/2006[28], Articles 107, 108 and 109 TFEU shall not apply to payments to support local agricultural production and specific supply arrangements made by Member States in accordance with this Regulation.

CHAPTER 2
Delegation and committee procedure

Article 86

Delegation of powers as regards amendments of certain Articles and Annexes

The Commission is empowered to adopt delegated acts in accordance with Article 87 [Exercise of delegation] to amend Articles 48 [Support for local agricultural, fisheries and aquaculture products], 58 [Responsibilities of Member States, reporting on irregularities], 62 [calculation of penalties for stewardship], 63 [data collection and recording], 70 [IACS], Annexes VIII [fulfilment of milestones and targets], IX [progress on implementation], XI [payment application], XV [Union actions], XIV [financial corrections], to this Regulation in order to adapt them to changes occurring during the programming period.

Article 87

Exercise of the delegation

1. The power to adopt delegated acts is conferred on the Commission subject to the conditions laid down in this Article.

[28] Council Regulation (EC) No 1184/2006 of 24 July 2006 applying certain rules of competition to the production of, and trade in, agricultural products (OJ L 214, 4.8.2006, p. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2006/1184/oj).

2. The power to adopt delegated acts referred to in Article 86 shall be conferred on the Commission for an indeterminate period of time from the date of entry into force of this Regulation.

3. The delegations of power referred to in Article 86 may be revoked at any time by the European Parliament or by the Council. A decision to revoke shall put an end to the delegation of the power specified in that decision. It shall take effect on the day following the publication of the decision in the *Official Journal of the European Union* or at a later date specified therein. It shall not affect the validity of any delegated acts already in force.

4. Before adopting a delegated act, the Commission shall consult experts designated by each Member State in accordance with the principles laid down in the Interinstitutional Agreement of 13 April 2016 on Better Law-Making.

5. As soon as it adopts a delegated act, the Commission shall notify it simultaneously to the European Parliament and to the Council.

6. A delegated act adopted pursuant to paragraph 5 shall enter into force only if no objection has been expressed either by the European Parliament or by the Council within a period of one month of notification of that act to the European Parliament and the Council or if, before the expiry of that period, the European Parliament and the Council have both informed the Commission that they will not object. That period shall be extended by one month at the initiative of the European Parliament or of the Council.

7. The empowerment conferred in Article 5(3) of Regulation (EU) No 1303/2013[29] on the Commission to adopt a delegated act to provide for a European code of conduct on partnership shall remain in force for the 2028-202X programming period. The delegation of power shall be exercised in accordance with Article 86 of this Regulation.

Article 88
Committee procedure

1. The Commission shall be assisted by a committee. That committee shall be a committee within the meaning of Regulation (EU) No 182/2011.

2. Where reference is made to this paragraph, Article 4 of Regulation (EU) No 182/2011 shall apply.

3. Where reference is made to this paragraph, Article 5 of Regulation (EU) No 182/2011 shall apply.

[29] Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006 (OJ L 347, 20.12.2013, p. 320, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1303/oj).

CHAPTER 3
Regulation (EU, Euratom) 2024/2509

Article 89
Amendments to Regulation (EU, Euratom) 2024/2509

Article 63 of Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 is amended as follows:

(1) in paragraph 5, point (a) is replaced by the following:

"(a) information, providing a true and fair view of the implementation progress during the reference period as defined in sector-specific rules, or their accounts on the expenditure that was incurred during the reference period as defined in sector-specific rules, in the execution of their tasks and that was presented to the Commission for reimbursement;"

(2) paragraph 6 is replaced by the following:

"6. The accounts referred to in paragraph 5, point (a), shall include pre-financing and sums for which recovery procedures are ongoing or have been completed. The information or the accounts referred to in paragraph 5, point (a), shall be accompanied by a management declaration confirming that, in the opinion of those in charge of the management of the funds:

(a) the information contained therein, including the information referred to in paragraph 5, point (a) is properly presented, complete and accurate;

(b) the expenditure was used for its intended purpose, or the amounts for which payment had been requested from the Commission were in line with the conditions for payment, as defined in sector-specific rules;

(c) the control systems put in place ensure the legality and regularity of the underlying transactions."

(3) in paragraph 7, the first subparagraph is replaced by the following:

"The accounts referred to in paragraph 5, point (a) or the information on the basis of which payment has been requested from the Commission, and the summary referred to in point (b) of that paragraph shall be accompanied by an opinion of an independent audit body, drawn up in accordance with internationally accepted audit standards. That opinion shall establish whether the control systems put in place function properly and ensure the legality and regularity of the underlying transactions and state whether the audit work puts in doubt the assertions made in the management declaration referred to in paragraph 6. It shall also establish whether the accounts or the information on the basis of which payment has been requested from the Commission give a true and fair view and whether the use of funds complies with applicable law or expenditure for which reimbursement has been requested from the Commission is legal and regular."

CHAPTER 4
Final provisions

Article 90
Entry into force

This Regulation shall enter into force on the day following that of its publication in the *Official Journal of the European Union*.

This Regulation shall be binding in its entirety and directly applicable in all Member States.

Done at Brussels,

For the European Parliament	*For the Council*
The President	*The President*

LEGISLATIVE FINANCIAL AND DIGITAL STATEMENT

1. FRAMEWORK OF THE PROPOSAL/INITIATIVE 3
1.1. Title of the proposal/initiative 3
1.2. Policy area(s) concerned 3
1.3. Objective(s) 3
1.3.1. General objective(s) 3
1.3.2. Specific objective(s) 3
1.3.3. Expected result(s) and impact 3
1.3.4. Indicators of performance 3
1.4. The proposal/initiative relates to: 4
1.5. Grounds for the proposal/initiative 4
1.5.1. Requirement(s) to be met in the short or long term including a detailed timeline for roll-out of the implementation of the initiative 4
1.5.2. Added value of EU involvement (it may result from different factors, e.g. coordination gains, legal certainty, greater effectiveness or complementarities). For the purposes of this section 'added value of EU involvement' is the value resulting from EU action, that is additional to the value that would have been otherwise created by Member States alone. 4
1.5.3. Lessons learned from similar experiences in the past 4
1.5.4. Compatibility with the multiannual financial framework and possible synergies with other appropriate instruments 5
1.5.5. Assessment of the different available financing options, including scope for redeployment 5
1.6. Duration of the proposal/initiative and of its financial impact 6
1.7. Method(s) of budget implementation planned 6
2. MANAGEMENT MEASURES 8
2.1. Monitoring and reporting rules 8
2.2. Management and control system(s) 8
2.2.1. Justification of the budget implementation method(s), the funding implementation mechanism(s), the payment modalities and the control strategy proposed 8
2.2.2. Information concerning the risks identified and the internal control system(s) set up to mitigate them 8
2.2.3. Estimation and justification of the cost-effectiveness of the controls (ratio between the control costs and the value of the related funds managed), and assessment of the expected levels of risk of error (at payment & at closure) 8
2.3. Measures to prevent fraud and irregularities 9
3. ESTIMATED FINANCIAL IMPACT OF THE PROPOSAL/INITIATIVE 10
3.1. Heading(s) of the multiannual financial framework and expenditure budget line(s) affected 10

3.2. Estimated financial impact of the proposal on appropriations 12
3.2.1. Summary of estimated impact on operational appropriations 12
3.2.1.1. Appropriations from voted budget 12
3.2.1.2. Appropriations from external assigned revenues 17
3.2.2. Estimated output funded from operational appropriations 22
3.2.3. Summary of estimated impact on administrative appropriations 24
3.2.3.1. Appropriations from voted budget 24
3.2.3.2. Appropriations from external assigned revenues 24
3.2.3.3. Total appropriations 24
3.2.4. Estimated requirements of human resources 25
3.2.4.1. Financed from voted budget 25
3.2.4.2. Financed from external assigned revenues 26
3.2.4.3. Total requirements of human resources 26
3.2.5. Overview of estimated impact on digital technology-related investments 28
3.2.6. Compatibility with the current multiannual financial framework 28
3.2.7. Third-party contributions 28
3.3. Estimated impact on revenue 29
4. DIGITAL DIMENSIONS 29
4.1. Requirements of digital relevance 30
4.2. Data 30
4.3. Digital solutions 31
4.4. Interoperability assessment 31
4.5. Measures to support digital implementation 32

1. FRAMEWORK OF THE PROPOSAL/INITIATIVE

1.1. Title of the proposal/initiative

Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the European Fund for European Fund for Economic, social and territorial cohesion, agriculture and rural, fisheries and maritime, prosperity and security for the period 2028-2034

1.2. Policy area(s) concerned

Competitiveness

Regional development

Social affairs

Agriculture

Defence

Preparedness

Home affairs

Maritime and fisheries

Environment and climate action

Democracy, culture and EU values

1.3. Objectives

1.3.1. General objectives

The Fund aims to:

- reduce regional imbalances in the Union and the backwardness of the least favoured regions and promote European territorial cooperation;

- support quality employment, education and skills and social inclusion and contribute to a socially fair transition towards climate neutrality;

- support the implementation of the common agricultural policy of the Union;

- support the implementation of the common fisheries policy of the Union;

- and protect and strengthen democracy in the Union and uphold Union values.

1.3.2. Specific objectives

The specific objectives of the Fund are structured around five pillars and aim to contribute to Europe’s sustainable prosperity across all regions, to support Europe’s defence capabilities and security; to support people and strengthen the Union’s societies and the Union’s social model; to sustain the quality of life in the Union; and to protect and strengthen fundamental rights, democracy, the rule of law and to uphold Union values.

1.3.3. Expected result(s) and impact

The proposed regulation sets out the financial rules for the Union support provided under the European Fund for Economic, Social and Territorial Cohesion, Agriculture and Rural, Fisheries and Maritime, Prosperity and Security by means of the National

and Regional Partnership Plans ('Plans'), Interreg Plan and the EU Facility. It provides for the financial resources for the 2028-2034 programming period.

This new Fund aims at strengthening the economic, social and territorial cohesion of the Union, supporting the implementation of the common agricultural and fisheries policy, boosting the competitiveness of the Unions, strengthening migration and border management, and reinforcing defence and security and protecting Europe's democracy. It will also contribute to other cross-cutting EU priorities like environmental protection and the fight against climate change, preparedness, promoting the rule of law and completing the Single Market, in synergy with other Union budget programmes.

The support provided under the National and Regional Partnership Plans will be tailored to local needs and contexts, while ensuring alignment with EU priorities. By aligning with other policies and easing delivery for all beneficiaries, cohesion, agriculture, home affairs and social policies are expected to become more effective and resilient.

With its single rulebook and reduced number of programming documents, the Fund aims at significantly simplifying procedures and reducing administrative burden for beneficiaries, Member States and the Commission while providing robust safeguards on the regular and effective use of EU funds.

Objective-based delivery and a combination of mutually reinforcing investments and reforms will bring more impact and value for money. Payments will be conditional upon the fulfilment of pre-agreed objectives, which is expected to deliver funds and results more efficiently and speedily.

The Plans will embed measures to facilitate implementation, be it in their design, implementation or monitoring provisions. The Fund will also provide for sufficient flexibility, whether, for instance, via phased allocations and better responsiveness to unforeseen crises via, notably, the EU Facility.

1.3.4. Indicators of performance

The output and result indicators for the purpose of monitoring progress and achievements of this programme will correspond to the common indicators provided under the Regulation (EU, Euratom) 202X/XXXX [Performance regulation] proposed alongside the present regulation.

1.4. The proposal/initiative relates to:

☐ a new action

☐ a new action following a pilot project / preparatory action[30]

☒ the extension of an existing action

☒ a merger or redirection of one or more actions towards another/a new action

[30] As referred to in Article 58(2), point (a) or (b) of the Financial Regulation.

1.5. Grounds for the proposal/initiative

1.5.1. Requirements to be met in the short or long term including a detailed timeline for roll-out of the implementation of the initiative

The Fund shall be applicable from 2028 for the entire length of the multiannual financial framework.

Member States will programme their budgetary allocations in line with the requirements set out in the Regulation, taking into account, in particular, the relevant country-specific challenges identified, inter alia, in the context of the European Semester and other relevant documents officially adopted related to the objectives supported by the Fund.

The new programming period will start on 1 January 2028 and Member States are expected to submit their initial Plan by 31 January 2028 with a view to ensuring the timely launch of the new programming period.

Implementation in direct management under the EU Facility will also start immediately after the entry into force of the programme.

1.5.2. Added value of EU involvement (it may result from different factors, e.g. coordination gains, legal certainty, greater effectiveness or complementarities). For the purposes of this section 'added value of EU involvement' is the value resulting from EU action, that is additional to the value that would have been otherwise created by Member States alone.

Reasons for action at European level (ex-ante): EU added value is generated by providing investments and reforms that would not take place otherwise, by widening the scope of existing actions, supporting the mainstreaming of innovations and by enhancing the capacity of Member States administrations. Ample evidence demonstrates that EU policies would not have been implemented without complementary EU investment. Thanks to European funding, Member States and their regions have invested in areas, target groups and reforms in a way that would have been impossible with national funding only. While the competence to deal with some of the policies covered by the present Fund rests mainly at national level, given the scale and effect of the challenges, action has proven more effective and efficient if the EU level supports the efforts made by Member States and helps promote reforms beneficial to individual countries and the EU as a whole.

Expected generated Union added value (ex-post): As highlighted by recent crises, the many challenges faced by European economies and societies in particular as regards, inter alia, agriculture, security, social and territorial cohesion or climate adaptation, call for continued investments and reforms in these areas. The initiative is expected to contribute to implement EU policies and priorities in these areas in a coordinated and coherent way, promote best practices and cooperation (to improve policy-making and implementation capacity, facilitate transnational cooperation), promote EU values (such as the rule of law and fundamental rights) and assist Member States in overcoming institutional and regulatory obstacles that hinder the fulfilment of EU policy priorities, including the implementation of the EU acquis and completion of the Single Market. Funding at Union level shall also support EU public goods such as strategic policies that may be insufficiently prioritised by Member States due, for instance, to market failures, but which bring high EU-wide benefits. These include projects benefitting more than one Member State, such as cross-border projects or Important Projects of Common European Interest.

1.5.3. Lessons learned from similar experiences in the past

This Fund builds upon experience gathered in the implementation of other relevant Union funding in the 2021-2027 programming period which identified the following key lessons learned:

(1) Simplification: there is a need to reduce complexity and administrative burden and costs for Member States' authorities, beneficiaries and the Commission caused by the current fragmentation of EU support and the co-existence of different eligibility rules, delivery models and assurance systems.

(2) Flexibility: the need for a more flexible budget that is able to respond to new needs and emerging priorities throughout the entire programming period. These flexibilities should be embedded in the design of the Fund while still ensuring the predictability of EU funding and the delivery of long-term policy objectives.

(3) Coherence: the need for strengthened coherence across funds and policy frameworks. The EU budget should make full use of its size to incentivise investments and reforms that contribute to Union objectives and address national and regional challenges in a more holistic and coordinated manner. This should contribute to greater coherence between EU priorities and national and regional actions and enhance value for money.

1.5.4. Compatibility with the multiannual financial framework and possible synergies with other appropriate instruments

Consistency and complementarity between the Fund and other EU funds, notably the European Competitiveness Fund (ECF), the Connecting Europe Facility (CEF), Erasmus and the Global Europe Fund, shall be ensured, in particular, through the steering mechanism which will provide guidance on the key policy priorities to be financed under each annual budget procedure. Potential synergies with the ECF, Global Europe Fund, and CEF stem from the possibility to support under the Fund reforms and investments contributing to cross-border initiatives and European competitiveness.

The Commission and the Member States should (i) ensure complementarity, synergy, coherence and consistency among different instruments at Union, national and regional levels, both in the planning phase and during implementation; (ii) close cooperation between the authorities responsible for the implementation and control at Union, national and regional levels to achieve the objectives of the Fund.

The financial support from the Fund will be additional to the support provided under other Union funds and programmes. Operations may receive support from other Union programmes and instruments provided that such support does not cover the same cost. For that purpose, Member States and the Commission should cooperate in designing and implementing operations which are cumulatively financed under the National Regional and Partnership Plan and another Union programmes to ensure double funding is avoided.

1.5.5. Assessment of the different available financing options, including scope for redeployment

The Fund will provide non-repayable financial support and loans, if requested by Member States, to support the fulfilment of the objectives of the Fund. It may also provide funding in the form of financial instruments.

The National and Regional Partnership Plans and the Interreg Plan will be implemented under shared management while the Facility will have the possibility to resort to shared, direct or indirect management depending on the type of measure and most effective course of action.

1.6. Duration of the proposal/initiative and of its financial impact

☐ **limited duration**

– ☐ in effect from [DD/MM]YYYY to [DD/MM]YYYY

– ☒ financial impact from 2028 to 2034 for commitment appropriations and from 2028 to 2035 for payment appropriations.

☐ **unlimited duration**

– Implementation with a start-up period from YYYY to YYYY,

– followed by full-scale operation.

1.7. Method(s) of budget implementation planned

☒ **Direct management** by the Commission

– ☒ by its departments, including by its staff in the Union delegations;

– ☒ by the executive agencies[31]

☒ **Shared management** with the Member States

☒ **Indirect management** by entrusting budget implementation tasks to:

– ☒ third countries or the bodies they have designated

– ☒ international organisations and their agencies (to be specified)

– ☒ the European Investment Bank and the European Investment Fund

– ☒ bodies referred to in Articles 70 and 71 of the Financial Regulation

– ☒ public law bodies

– ☒ bodies governed by private law with a public service mission to the extent that they are provided with adequate financial guarantees

– ☒ bodies governed by the private law of a Member State that are entrusted with the implementation of a public-private partnership and that are provided with adequate financial guarantees

– ☒ bodies or persons entrusted with the implementation of specific actions in the common foreign and security policy pursuant to Title V of the Treaty on European Union, and identified in the relevant basic act

– ☒·bodies established in a Member State, governed by the private law of a Member State or Union law and eligible to be entrusted, in accordance with sector-specific rules, with the implementation of Union funds or budgetary guarantees, to the extent that such bodies are controlled by public law bodies or by bodies governed by private law with a public service mission, and are provided with adequate financial guarantees in the form of joint and several liability by the controlling bodies or equivalent financial guarantees and which may be, for each action, limited to the maximum amount of the Union support.

Comments

[31] The Fund might be (partially) delegated to an executive agency, subject to the outcome of the cost/benefit analysis and related decisions to be taken, and to the related administrative appropriations for programme implementation in the Commission and the executive agency being adapted accordingly.

2. MANAGEMENT MEASURES

2.1. Monitoring and reporting rules

In order to monitor the performance of the implementation of the Fund a system for requesting and executing payments from the Fund will be set up.

In order to receive funds from the Fund, Member States should submit their National Regional and Partnership Plans to set the reforms, investments and other interventions to be financed. The Commission is to assess those Plans based on the requirements outlined in this Regulation. The disbursement of the financial contribution will follow the completion of pre-set objectives agreed with the Member State concerned. For that purpose, Member States may submit a payment application up to six times a year in line with the template annexed to this Regulation.

The performance of the Fund will be monitored through the performance framework provided in the Performance Regulation proposed alongside the present regulation, including through the common list of intervention fields and output and result indicators.

An implementation report will be published by the Commission no later than four years after the start of the programme's implementation, in order to assess the progress made towards the achievement of their objectives. A retrospective evaluation will be carried out by the Commission at the latest three years after the end of the programming period of the programme with a view to assessing the effectiveness, efficiency, relevance, coherence and Union added value of the programme.

2.2. Management and control system(s)

2.2.1. Justification of the budget implementation method(s), the funding implementation mechanisms, the payment modalities and the control strategy proposed

The management, control and audit of the Fund will be governed by specific rules to ensure transparency, accountability and the proper use of EU funding, in line with applicable law and the principle of sound financial management.

The Regulation includes, in particular, strong safeguards to ensure the robustness and quality of national control systems and allow effective and timely action in case of deficiency.

Key requirements of the management and control systems of the Member States, including on the prevention, detection and correction of cases of fraud, corruption and conflicts of interests as well as on compliance with applicable law, including public procurement and State aid rules, will be clearly defined ex ante and will have to be met throughout implementation. Before approving each Plan, the Commission will assess whether Member States have adequate arrangements in place to comply with these requirements and ensure the protection of the Union's financial interests. These requirements should enable a maximum use of existing structures already in place for the management of EU funds, with possible adaptations of their procedures to ensure adequate assurance. In case of serious deficiency, Member States will have to take corrective action before payments can be undertaken.

The level and intensity of controls is tailored to the objective-based delivery model of the Fund and is based on clear sequencing and division of duties between the Commission and Member States.

In line with the single audit principle, Commission audits under shared management will first and foremost consist of systems audits to avoid duplications of controls and audits and reduce the administrative burden, thereby addressing demands for simplification and predictability. The audit authority should carry out audits and ensure that the audit opinion provided to the Commission is reliable. That audit opinion should provide assurance to the Commission that the Member State's management and control systems function properly and that the assertions made in the management declaration submitted by the coordinating body are correct.

The Commission will however retain the possibility to conduct more targeted checks, for instance in case of a specific risk or suspicion of fraud, corruption or conflicts of interest or a serious breach by the Member State of its obligations, and act in a timely and proportionate manner if deficiencies have not been properly addressed by Member States.

2.2.2. Information concerning the risks identified and the internal control system(s) set up to mitigate them

The risks mainly relate to irregularities or serious non-compliance of the Member States with its obligations under the present regulation, notably as regards the protection of the Union's financial interests and compliance with the rule of law and Charter horizontal conditions.

To safeguard the Union's financial interests, the proposed regulation establishes proportionate measures at the level of Member States and the Commission, in line with their respective responsibilities.

Member States are required to maintain robust management, control and audit systems to ensure compliance with all key requirements throughout implementation and to provide, each year, an assurance package to report on the sound and regular use of funds.

The Commission will conduct regular audits on the work performed by national authorities to assess the robustness and reliability of national procedures and will issue, whenever relevant, recommendations with a clear implementation timeline to remedy deficiencies. There will be a possibility to block payments at any time during implementation and in line with the principle of proportionality, taking into account the nature, duration, gravity and scope of the identified deficiency.

2.2.3. Estimation and justification of the cost-effectiveness of the controls (ratio between the control costs and the value of the related funds managed), and assessment of the expected levels of risk of error (at t & at closure)

The assessment by the Commission of the level of risk at payment and at closure will be based on a set of criteria, e.g. the risk profile of the milestones and targets, the information included in the annual assurance package submitted by the Member States, notably the summary of audits carried out by national authorities, the results of Commission's own audits, as well as findings from the IAS and ECA's audits. Given the novelty of the approach, the levels of low risk expenditure to be considered as an equivalent to the materiality threshold will be established once the implementation has started.

In order to ensure that controls remain cost-effective, the Commission aims to strike the right balance between effectiveness, efficiency and economy. The concrete

application of the single audit principle should be applied for the Fund with a view to reducing the administrative burden and costs on recipients of Union funding as well as to avoid duplication of audits and management verifications of the same measures.

2.3. Measures to prevent fraud and irregularities

The Regulation contains the necessary provisions to ensure that the implementation of the Fund complies with the protection of the financial interests of the Union.

The financial interests of the Union are to be protected through proportionate measures, including measures relating to the prevention, detection, correction and investigation of fraud, corruption and conflicts of interests, and, where appropriate, the imposition of administrative penalties. In particular, the European Anti-Fraud Office (OLAF) has the power to carry out administrative investigations, including on-the-spot checks and inspections, with a view to establishing whether there has been fraud, corruption or any other illegal activity affecting the financial interests of the Union. The European Public Prosecutor's Office (EPPO) is competent to investigate and prosecute fraud and other criminal offenses affecting the financial interests of the Union. Any person or entity receiving Union funds is to fully cooperate in the protection of the Union's financial interests, to grant the necessary rights and access to the Commission, OLAF, the EPPO and the Court of Auditors (ECA) and to ensure that any third parties involved in the implementation of Union funds grant equivalent rights. Member States should swiftly report to the Commission irregularities detected, including fraud, and any follow-up action they have taken with regard to such irregularities and with regard to any OLAF investigations. The competent authorities of the Member States participating in the enhanced cooperation on the establishment of the EPPO pursuant to Regulation (EU) 2017/1939 should also report to the EPPO without undue delay any criminal conduct in respect of which it could exercise its competence, in accordance with Regulation (EU) 2017/1939.

3. ESTIMATED FINANCIAL IMPACT OF THE PROPOSAL/INITIATIVE

3.1. Heading(s) of the multiannual financial framework and expenditure budget

Heading of multiannual financial framework	Budget line	Type of expenditure	Contribution			
	Number	Diff./Non-diff.[1]	from EFTA countries[2]	from candidate countries and potential candidates[3]	From other third countries	other assigned revenue
1	02. European Fund for Economic, Territorial, Social Cohesion, Agriculture and Rural, Fisheries and Maritime, Prosperity and Security	**Diff.**	**YES**	**YES**	**YES**	**YES**
1	02.01 Support expenditure of the National and Regional Partnership Fund	Non Diff.	NO	NO	NO	NO
1	02.02 National and Regional Partnership Plans and Interreg Plan - Operational Expenditure	Diff.	NO	NO	NO	NO
1	02.02.01 Europe's sustainable prosperity	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.02 Europe's defence capabilities and security	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.02.01 Migration, asylum, border management, visa and internal security	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.02.02 Other	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.03 Supporting people, strengthening Europe's societies and Europe's social model	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.04 Sustaining Europe's quality of life	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.04.01 CAP and CFP interventions	Diff.	NO	NO	NO	NO
1	02.02.04.02 Other	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.05 Protecting Union's democracy, rule of law and upholding Union values	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.06 Flexibility	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.07 Interreg Plan	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.02.08 Technical assistance at the initiative of the Commission - operational expenditure	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03 EU Facility	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03.01 Union actions	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03.01.01 Crisis situations - European Union Solidarity	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03.01.02 Unity Safety Net (stabilisation of agricultural markets)	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03.01.03 Migration, asylum, border management, visa and internal security	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03.01.04 Other Union actions	Diff.	YES	YES	YES	NO
1	02.03.02. Emerging challenges and priorities cushion	Diff.	YES	YES	YES	NO

3.2. Estimated financial impact of the proposal on appropriations

3.2.1. Summary of estimated impact on operational appropriations

– ☐ The proposal/initiative does not require the use of operational appropriations

– ☒ The proposal/initiative requires the use of operational appropriations, as explained below

3.2.1.1. Appropriations from voted budget

Heading of multiannual financial framework	**1**

			Year	Year	Year	Year	Year	Year	Year	**TOTAL MFF**
			2028	**2029**	**2030**	**2031**	**2032**	**2033**	**2034**	**2028-2034**
Operational appropriations										
02. European Fund for Economic, Territorial, Social Cohesion, Agriculture and Rural, Fisheries and Maritime, Prosperity and Security	Commitments	(1a)	135,571.000	133,134.000	130,131.000	127,411.000	123,879.000	111,535.000	103,415.000	**865,076.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.01 Support expenditure of the National and Regional Partnership Fund	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02 National and Regional Partnership Plans and Interreg Plan - Operational Expenditure	Commitments	(1a)	123,887.000	122,988.000	120,223.000	117,315.000	114,259.000	101,388.000	93,083.000	**793,143.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.02.01 Europe's sustainable prosperity	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.02 Europe's defence capabilities and security	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.02.01 Migration, asylum, border management, visa and internal security	Commitments	(1a)	5,847.000	5,633.000	5,407.000	5,170.000	4,922.000	3,945.000	3,291.510	**34,215.510**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**

02.02.02.02 Other	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.03 Supporting people, strengthening Europe's societies and Europe's social model	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.04 Sustaining Europe's quality of life	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.04.01 CAP and CFP interventions	Commitments	(1a)	42,272.000	42,268.000	42,265.000	42,261.000	42,257.000	42,204.000	42,172.000	**295,699.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.02.04.02 Other	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.05 Protecting Union's democracy, rule of law and upholding Union values	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.06 Flexibility	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.02.07 Interreg Plan	Commitments	(1a)	0.000	1,753.000	1,782.000	1,810.000	1,840.000	1,524.000	1,555.000	**10,264.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.02.08 Technical assistance at the initiative of the Commission - operational expenditure	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.03 EU Facility	Commitments	(1a)	11,684.000	10,146.000	9,909.000	10,095.000	9,621.000	10,147.000	10,331.000	**71,933.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.03.01 Union actions	Commitments	(1a)	10,512.000	8,951.000	8,690.000	8,852.000	8,353.000	8,853.000	9,012.000	**63,223.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.03.01.01 Crisis situation - European Union Solidarity	Commitments	(1a)	2,706.000	2,760.000	2,815.000	2,872.000	2,929.000	2,988.000	3,047.000	**20,117.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
02.03.01.02 Unity Safety Net (stabilisation of agricultural markets)	Commitments	(1a)	900.000	900.000	900.000	900.000	901.000	900.000	900.000	**6,301.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**

02.03.01.03 Migration, asylum, border management, visa and internal security	Commitments	(1a)	3.401.000	3.469.000	3.539.000	3.609.000	3.682.000	3.755.000	3.830.000	**25.285.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.03.01.04 Other Union actions	Commitments	(1a)								**0.000**
	Payments	(2a)								**0.000**
02.03.02. Emerging challenges and priorities cushion	Commitments	(1a)	1,172.000	1,195.000	1,219.000	1,243.000	1,268.000	1,294.000	1,319.000	**8,710.000**
	Payments	(2a)	pm							**0.000**
TOTAL appropriations	Commitments	=1a+1 b+3	**135,571.000**	**133,134.000**	**130,131.000**	**127,411.000**	**123,879.000**	**111,535.000**	**103,415.000**	**865,076.000**
	Payments	=2a+2 b+3	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**

			Year	Year	Year	Year	Year	Year	Year	**TOTAL MFF 2028-2034**
			2028	**2029**	**2030**	**2031**	**2032**	**2033**	**2034**	
TOTAL operational appropriations (including contribution to decentralised agency)	Commitments	(4)	135,571.000	133,134.000	130,131.000	127,411.000	123,879.000	111,535.000	103,414.000	**865,076.000**
	Payments	(5)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**
Ÿ TOTAL appropriations of an administrative nature financed from the envelope for specific programmes		(6)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**
TOTAL appropriations under HEADING 1 of the multiannual financial framework	Commitments	=4+6	**135,571.000**	**133,134.000**	**130,131.000**	**127,411.000**	**123,879.000**	**111,535.000**	**103,415.000**	**865,076.000**
	Payments	=5+6	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**
TOTAL operational appropriations (including contribution to decentralised agency)	Commitments	(4)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**
	Payments	(5)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**

Ÿ TOTAL appropriations of an administrative nature financed from the envelope for specific programmes		(6)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**
TOTAL appropriations under HEADING 1	Commitments	=4+6	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**
of the multiannual financial framework	Payments	=5+6	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**

Heading of multiannual financial framework	**4**

		Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **2032**	Year **2033**	Year **2034**	**TOTAL MFF 2028-2034**
Ÿ Human resources		435.090	435.090	435.090	435.090	435.090	435.090	435.090	**3045.630**
Ÿ Other administrative expenditure		26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	**188.461**
TOTAL	Appropriations	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**3234.091**

TOTAL appropriations under HEADING 4 of the multiannual financial framework	(Total commitments = Total payments)	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**3234.091**

		Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **2032**	Year **2033**	Year **2034**	**TOTAL MFF 2028-2034**
TOTAL appropriations under HEADINGS 1 to 4	Commitments	**136,033.013**	**133,596.013**	**130,593.013**	**127,873.013**	**124,341.013**	**111,997.013**	**103,877.013**	**868,310.091**

of the multiannual financial framework	Payments	**pm**								

3.2.1.2. Appropriations from external assigned revenues

Social Climate Fund			Year	Year	Year	Year	Year	Year	Year	**TOTAL MFF 2028-2034**
			2028	**2029**	**2030**	**2031**	**2032**	**2033**	**2034**	
• Operational appropriations										
02.02.03 Supporting people, strengthening Europe's societies and Europe's social model	Commitments	(1a)	10,481.600	10,281.600	10,081.600	9,781.600	9,381.600			**50,008.000**
	Payments	(2a)	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.			**50,008.000**
• Appropriations of an administrative nature financed from the envelope of specific programmes[3]										
02.0102		(3)	**18.400**	**18.400**	**18.400**	**18.400**	**18.400**			**92.000**
TOTAL appropriations under Heading 1	Commitments	=1a+1b+3	**10500.000**	**10300.000**	**10100.000**	**9800.000**	**9400.000**			**50100.000**
	Payments	=2a+2b+3	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**			

3.2.2. Estimated output funded from operational appropriations (not to be completed for decentralised agencies)

Commitment appropriations in EUR million (to three decimal places)

Indicate objectives and outputs			**Year**		**Year**		**Year**		**Year**		**Year**		**Year**		**Year**		**TOTAL 2028-2034**	
⇩			**2028**		**2029**		**2030**		**2031**		**2032**		**2033**		**2034**			
	OUTPUTS																	
	Type	Average cost	No	Cost	No	Cost	No	Cost	No	Cost	No	Cost	No	Cost	No	Cost	No	Cost
SPECIFIC OBJECTIVE No 1…																		
- Output																	**0**	**0.000**
- Output																	**0**	**0.000**
- Output																	**0**	**0.000**
Subtotal for specific objective No 1			**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**

SPECIFIC OBJECTIVE No 2 ...																		
- Output																	**0**	**0.000**
- Output																	**0**	**0.000**
- Output																	**0**	**0.000**
Subtotal for specific objective No 2			**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**
TOTALS			**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**	**0**	**0.000**

3.2.3. Summary of estimated impact on administrative appropriations

– ☐ The proposal/initiative does not require the use of appropriations of an administrative nature

– ☒ The proposal/initiative requires the use of appropriations of an administrative nature, as explained below

3.2.3.1. Appropriations from voted budget

VOTED APPROPRIATIONS	Year 2028	Year 2029	Year 2030	Year 2031	Year 2032	Year 2033	Year 2034	TOTAL 2028 - 2034	POST 2034	GRAND TOTAL
HEADING 7										
Human resources	435.090	435.090	435.090	435.090	435.090	435.090	435.090	**3045.630**	435.090	**3480.720**
Other administrative expenditure	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	**188.461**	26.923	**215.384**
Subtotal HEADING 7	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**462.013**	**3234.091**	**462.013**	**3696.104**
Outside HEADING 7										
Human resources	29.290	29.290	29.290	29.290	29.290	29.290	29.290	**205.030**	29.290	**234.320**
Other expenditure of an administrative nature	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**	0.000	**0.000**
Subtotal outside HEADING 7	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**205.030**	**29.290**	**234.320**
TOTAL	**491.303**	**491.303**	**491.303**	**491.303**	**491.303**	**491.303**	**491.303**	**3439.121**	**491.303**	**3930.424**

3.2.3.2. Appropriations from external assigned revenues

EXTERNAL ASSIGNED REVENUES	Year 2028	Year 2029	Year 2030	Year 2031	Year 2032	Year 2033	Year 2034	TOTAL 2028 - 2034	POST 2034	GRAND TOTAL
HEADING 7										
Human resources	7.150	7.150	7.150	7.150	7.150	0.000	0.000	**35.751**	0.000	**35.751**
Other administrative expenditure	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**	0.000	**0.000**
Subtotal HEADING 7	**7.150**	**7.150**	**7.150**	**7.150**	**7.150**	**0.000**	**0.000**	**35.751**	**0.000**	**35.751**
Outside HEADING 7										
Human resources	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**	0.000	**0.000**
Other expenditure of an administrative nature	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**	0.000	**0.000**
Subtotal outside HEADING 7	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**	**0.000**
TOTAL	**7.150**	**7.150**	**7.150**	**7.150**	**7.150**	**0.000**	**0.000**	**35.751**	**0.000**	**35.751**

3.2.3.3. Total appropriations

TOTAL VOTED APPROPRIATIONS + EXTERNAL ASSIGNED REVENUES	Year 2028	Year 2029	Year 2030	Year 2031	Year 2032	Year 2033	Year 2034	TOTAL 2028 - 2034	POST 2034	GRAND TOTAL
HEADING 7										
Human resources	442.240	442.240	442.240	442.240	442.240	435.090	435.090	**3081.381**	0.000	**3081.381**

Other administrative expenditure	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	26.923	**188.461**	0.000	**188.461**
Subtotal HEADING 7	**469.163**	**469.163**	**469.163**	**469.163**	**469.163**	**462.013**	**462.013**	**3269.842**	**0.000**	**3269.842**
Outside HEADING 7										
Human resources	29.290	29.290	29.290	29.290	29.290	29.290	29.290	**205.030**	0.000	**205.030**
Other expenditure of an administrative nature	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	**0.000**	0.000	**0.000**
Subtotal outside HEADING 7	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**29.290**	**205.030**	**0.000**	**205.030**
TOTAL	**498.453**	**498.453**	**498.453**	**498.453**	**498.453**	**491.303**	**491.303**	**3474.872**	**0.000**	**3474.872**

The appropriations required for human resources and other expenditure of an administrative nature will be met by appropriations from the services that are already assigned to management of the action and/or have been redeployed within those services, together, if necessary, with any additional allocation which may be granted to the services in charge of the management of the Fund under the annual allocation procedure and in the light of budgetary constraints.

These estimates also include the human resources and other expenditure of an administrative nature required for the implementation of the objectives set out in Regulation (EU) 202X/XXX [return and readmission, solidarity], Regulation (EU) 202X/XXX [support to common visa policy] and Regulation (EU) 202X/XXX [cross-border cooperation in relation to terrorism and serious and organised crime] and the implementation of Union support under Regulation (EU) 202X/XXX [implementation of Union support for CAP], Regulation (EU) 202X/XXX [implementation of Union support for regional development], Regulation (EU) 202X/XXX [implementation of Union support for quality employment, skills and social inclusion], Regulation (EU) 202X/XXX [implementation of Union support for CFP/maritime policy].

3.2.4. Estimated requirements of human resources

– ☐ The proposal/initiative does not require the use of human resources

– ☒ The proposal/initiative requires the use of human resources, as explained below

3.2.4.1. Financed from voted budget

Estimate to be expressed in full-time equivalent units (FTEs)

VOTED APPROPRIATIONS	Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **2032**	Year **2033**	Year **2034**	POST **2034**
• Establishment plan posts (officials and temporary staff)								
20 01 02 01 (Headquarters and Commission's Representation Offices)	2180	2180	2180	2180	2180	2180	2180	2180
20 01 02 03 (EU Delegations)	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 01 (Indirect research)	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 11 (Direct research)	0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify)	0	0	0	0	0	0	0	0
• External staff (in Full Time Equivalent unit: FTE)								
20 02 01 (AC, END from the 'global envelope')	250	250	250	250	250	250	250	250
20 02 03 (AC, AL, END and JPD in the EU Delegations)	0	0	0	0	0	0	0	0
Admin. Support - at Headquarters	230	230	230	230	230	230	230	230

line [XX.01.YY.YY] [2]	- in EU Delegations	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 02 (AC, END - Indirect research)		0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 12 (AC, END - Direct research)		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify) - Heading 7		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify) - Outside Heading 7		0	0	0	0	0	0	0	0
TOTAL		**2660**	**2660**	**2660**	**2660**	**2660**	**2660**	**2660**	**2660**

3.2.4.2. Financed from external assigned revenues

EXTERNAL ASSIGNED REVENUES		Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **2032**	Year **2033**	Year **2034**	POST **2034**
• Establishment plan posts (officials and temporary staff)									
20 01 02 01 (Headquarters and Commission's Representation Offices)		0	0	0	0	0	0	0	0
20 01 02 03 (EU Delegations)		0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 01 (Indirect research)		0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 11 (Direct research)		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify)		0	0	0	0	0	0	0	0
• External staff (in Full Time Equivalent unit: FTE)[1]									
20 02 01 (AC, END from the 'global envelope')		0	0	0	0	0	0	0	0
20 02 03 (AC, AL, END and JPD in the EU Delegations)		0	0	0	0	0	0	0	0
Admin. Support line [XX.01.YY.YY] [2]	- at Headquarters	57	57	57	57	57	0	0	0
	- in EU Delegations	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 02 (AC, END - Indirect research)		0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 12 (AC, END - Direct research)		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify) - Heading 4		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify) - Outside Heading 4		0	0	0	0	0	0	0	0
TOTAL		**57**	**57**	**57**	**57**	**57**	**0**	**0**	**0**

3.2.4.3. Total requirements of human resources

TOTAL VOTED APPROPRIATIONS + EXTERNAL ASSIGNED REVENUES	Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **2032**	Year **2033**	Year **2034**	POST **2034**
• Establishment plan posts (officials and temporary staff)								
20 01 02 01 (Headquarters and Commission's Representation Offices)	2180	2180	2180	2180	2180	2180	2180	2180
20 01 02 03 (EU Delegations)	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 01 (Indirect research)	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 11 (Direct research)	0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify)	0	0	0	0	0	0	0	0

• **External staff (in Full Time Equivalent unit: FTE)**									
20 02 01 (AC, END from the 'global envelope')		250	250	250	250	250	250	250	250
20 02 03 (AC, AL, END and JPD in the EU Delegations)		0	0	0	0	0	0	0	0
Admin. Support line [XX.01.YY.YY] [2]	- at Headquarters	287	287	287	287	287	230	230	230
	- in EU Delegations	0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 02 (AC, END - Indirect research)		0	0	0	0	0	0	0	0
01 01 01 12 (AC, END - Direct research)		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify) - Heading 4		0	0	0	0	0	0	0	0
Other budget lines (specify) - Outside Heading 4		0	0	0	0	0	0	0	0
TOTAL		**2717**	**2717**	**2717**	**2717**	**2717**	**2660**	**2660**	**2660**

The staff required to implement the proposal (in FTEs):

	To be covered by current staff available in the Commission services	**Exceptional additional staff***		
		To be financed under Heading 7 or Research	**To be financed from BA line**	**To be financed from fees**
Establishment plan posts	2180			N/A
External staff (CA, SNEs, INT)	537*			N/A

* this amount includes the 57 FTE for the Social Climate Fund, which are financed from the assigned revenue.

Description of tasks to be carried out by:

Officials and temporary staff	Programme management, general administrative, financial and technical support, policy coordination, audit
External staff	Programme management, general administrative, financial and technical support, policy coordination, audit

3.2.5. Overview of estimated impact on digital technology-related investments

TOTAL Digital and IT appropriations	Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **2032**	Year **2033**	Year **2034**	**TOTAL 2028 - 2034**
HEADING 7								
IT expenditure (corporate)	19.926	19.926	19.926	19.926	19.926	19.926	19.926	**139.482**
Subtotal HEADING 7	**19.926**	**19.926**	**19.926**	**19.926**	**19.926**	**19.926**	**19.926**	**139.482**
Outside HEADING 7								
Policy IT expenditure on operational programmes								

Subtotal outside HEADING 7	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**
TOTAL	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**	**pm**

3.2.6. Third-party contributions

The proposal/initiative:

– ☐ does not provide for co-financing by third parties

– ☐ provides for the co-financing by third parties estimated below:

Appropriations in EUR million (to three decimal places)

Years	Year **2028**	Year **2029**	Year **2030**	Year **2031**	Year **20232**	Year **2033**	Year **2034**	Total
EEA/EFTA	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Candidate countries	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
Thirs countries, including neighbouring countries	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.
TOTAL appropriations co-financed	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.	p.m.

3.3. Estimated impact on revenue

– ☒ The proposal/initiative has no financial impact on revenue.

– ☐ The proposal/initiative has the following financial impact:

– ☐ on own resources

– ☐ on other revenue

– ☐ please indicate, if the revenue is assigned to expenditure lines

EUR million (to three decimal places)

Budget revenue line:	Appropriations available for the current financial year	Impact of the proposal/initiative[32]			
		Year **2024**	Year **2025**	Year **2026**	Year **2027**
Article …….					

For assigned revenue, specify the budget expenditure line(s) affected.

Other remarks (e.g. method/formula used for calculating the impact on revenue or any other information).

[32] As regards traditional own resources (customs duties, sugar levies), the amounts indicated must be net amounts, i.e. gross amounts after deduction of 20% for collection costs.

4. DIGITAL DIMENSIONS

4.1 Requirements of digital relevance

If the policy initiative is assessed as having no requirement of digital relevance:

Justification of why digital means cannot be used to enhance policy implementation and why the 'digital by default' principle is not applicable

Otherwise:

High-level description of the requirements of digital relevance and related categories (data, process digitalisation & automation, digital solutions and/or digital public services)

Reference to the requirement	**Requirement description**	**Actors affected or concerned by the requirement**	**High-level Processes**	**Categories**
Articles 3 on specific objectives and 22 on requirements for the NRP Plan	The Plans shall contribute in a comprehensive and adequate manner all the Fund's specific objectives, taking into account the specific challenges of the Member State concerned, including: i) supporting the digital transformation and promoting the development and use of advanced technologies and ICT connectivity, while addressing the digital divide; ii) support the […] digital transition of transport; iii) improving the attractiveness and living standards in rural and coastal areas and fair working conditions	Member States	Support to the digital transition	Digital solutions and/or digital public services, digital infrastructures, training

	and […] accelerating the digital transition for a thriving agri-food sector. The Plans shall be consistent, inter alia, with the […] national digital decade strategic roadmaps under Decision (EU) 2022/2481 and effectively contribute, in particular, to supporting the digital and data-driven transition of agriculture and rural areas.			
Article 63 on Data collection and recording	Member States shall collect, record and store electronically the required information on (i) the beneficiary, (ii) the recipient and the final recipient, (iii) the contractor, (iv) the subcontractor, (v) the operation, (vi) on Community-Led Local Development, in relation to each Local Action Group (LAG), (vii) on each EIP-AGRI operational group for the purposes of audit and controls, transparency and performance monitoring, analysis, evaluation and statistics while ensuring the security, integrity and confidentiality of data and the authentication of used and allowing automated data exchange with the electronic system identified by the Commission.	Member States, European Commission	Data collection and recording	Data
Article 64 on Transparency	Member States shall ensure that a website is operational where information on support under this Regulation is available, covering the Plan's objectives, activities, available	Member States	Transparency	Data

	funding opportunities and achievements. Member States should also ensure the publication of the information referred in Article 63 on the website. They should also ensure publication on the website of the elements referred to in the [Performance Regulation].			
Article 64 on Transparency	The European Commission shall publish the data referred to in Article 63 on the centralised website referred to in the [Performance Regulation].	European Commission	Transparency	Data
Article 58 on the responsibilities of Member States, Annex IV on key requirements for the Member State's management, control and audit systems and Annex XVI on SCF2027,	Member States ensure the reporting of all cases of suspected fraud, corruption and irregularities, including conflict of interest, double funding and other breaches of the applicable law in the Commission's Irregularity Management System (IMS); the Commission shall summarise and publish that information annually and shall communicate it to the European Parliament. Member States shall ensure that all official exchanges of information with the Commission are carried out by means of an electronic data exchange system referred to in Annex XVI [SFC2027: electronic data exchange system between the Member States and the Commission]	Member States, European Commission	Data collection and recording	Data
Article 58 on the	Member States shall ensure that all	Member States	Process	Data

responsibilities of Member States	exchanges of information between beneficiaries of funding and the Plan authorities, as well as with the Commission, are carried out by means of electronic data exchange systems.		digitalisation	
Annex XIV on Union actions supported through the EU Facility	The Facility shall support the implementation of the Common Fisheries Policy, inter alia to provide scientific advice, data collection and knowledge for the purposes of promoting sound and efficient fisheries management decisions; develop and implement the EU fisheries control system, promote clean and healthy oceans, develop and disseminate market intelligence for fishery and aquaculture products, promote maritime security and surveillance	European Commission	Data collection and recording	Data digital solutions

4.2. Data

High-level description of the data in scope

Type of data	**Reference to the requirement(s)**	**Standard and/or specification (if applicable)**
Data on (i) the beneficiary, (ii) the recipient and the final recipient, (iii) the contractor, (iv) the subcontractor, (v) the operation, (vi) on Community-Led Local Development, in relation to each Local Action Group (LAG), (vii) on each EIP-AGRI operational group	Article 63 on Data collection and recording	The Commission shall publish this data, subject to exceptions provided for by the regulation, on a centralised website with the share of Union contribution referred to in the [Performance regulation]. Information on name and surname, in case of a natural person, or name, in case of a legal entity, shall not be published, if the amount received

		by them in one year is equal to or less than EUR 2500.
Information on the Member State's Plan's objectives, activities, available funding and opportunities. Data on (i) the beneficiary, (ii) the recipient and the final recipient, (iii) the contractor, (iv) the subcontractor, v) the operation, (vi) on Community-Led Local Development, in relation to each Local Action Group (LAG), (vii) on each EIP-AGRI operational group Information linked to the relevant elements referred to in the Performance Regulation in relation to calls for proposals and tenders under the Fund Timetable of the planned calls for proposals under the Fund.	Article 64 on Transparency	This data should be in at least one of the official language or languages of the Member State and/or in either English, French or German and shall remain available on the website for two years from the date of its initial publication. The data published on the website shall be a digital-ready, open, interoperable and machine-readable format, which allows data to be sorted, searched, extracted, compared and reused. The information shall be updated at least every six months. The information on the calls for proposals shall be updated at least two times a year.
Data for monitoring, progress reporting, evaluation, financial management verifications and audits	Article 58 on the responsibilities of Member States and Annex XVI on SCF2027	Member States shall have systems and procedures in place to ensure that all supporting documents necessary for the audit trail related to a measure supported by the Fund are kept at the appropriate level for a 10-year period from 31 December of the year in which the last payment by the Commission to the Member State is made; where a redress procedure has been initiated, an appeal has been lodged or where court proceedings have begun, the supporting documents shall be kept until those procedures or any subsequent recovery procedures are terminated;

Electronic data exchange systems	Article 58 on the responsibilities of Member States	These systems shall include, among others, use of automatic and interactive forms and calculations, ensure record-keeping and data storage in the system enabling both administrative verifications of payment claims submitted by beneficiaries and audits as well as allow for automatic synchronisation and transmission of data between beneficiaries' and Member States' systems.

Alignment with the European Data Strategy

Explanation of how the requirement(s) are aligned with the European Data Strategy

The Regulation contributes to the general objectives of the European Data Strategy, as it aims at facilitating modern and effective data management and sharing, including for the purpose of supportive public administrations and facilitating better policymaking, i.e., better performance data management will enable reinforced steering of programmes management.

Each Member State will also need to ensure consistency with their respective national digital decade strategic roadmap under Decision (EU) 2022/2481 when designing their National and Regional Partnership Plan.

Alignment with the once-only principle

Explanation of how the once-only principle has been considered and how the possibility to reuse existing data has been explored

//

Explanation of how newly created data is findable, accessible, interoperable and reusable, and meets high-quality standards

The data published on the website shall be a digital-ready, open, interoperable and machine-readable format, which allows data to be sorted, searched, extracted, compared and reused.

Data flows

High-level description of the data flows

Type of data	**Reference(s) to the requirement(s)**	**Actors who provide the data**	**Actors who receive the data**	**Trigger for the data exchange**	**Frequency (if applicable)**
Data on (i) the beneficiary, (ii) the recipient and the final recipient, (iii) the contractor, (iv) the subcontractor, (v) the operation, (vi) on Community-Led Local Development, in relation to each Local Action Group (LAG), (vii) on each EIP-AGRI operational group	Article 63	Member States	European Commission	Adoption of the decision for approval of the Plan	Two times per year, annually for the interventions supporting the Common Agricultural Policy
Data on (i) the beneficiary, (ii) the recipient and the final recipient, (iii) the contractor, (iv) the subcontractor, (v) the operation, (vi) on Community-Led Local Development, in relation to each Local Action Group (LAG), (vii) on each EIP-AGRI operational group	Article 64	European Commission	The public	Reception of the information from the Member State	Regular updates based on the information received from Member States
Information on the Member State's Plan's objectives, activities, available funding and opportunities. Data on (i) the beneficiary, (ii) the recipient and the final recipient, (iii) the contractor, (iv) the subcontractor, (v) the operation, (vi) on Community-Led Local Development, in relation to each Local	Article 64	Member States	The public	Adoption of the decision for approval of the Plan	Website operational within 6 months of the adoption of the Commission decision of the approval of the Plan. The data shall be

Action Group (LAG), (vii) on each EIP-AGRI operational group Information linked to Article 10(3) of the Performance Regulation. Timetable of the planned calls for proposals under the Fund					updated every 6 months.

4.3. Digital solutions

High-level description of digital solutions

Digital solution	Reference(s) to the requirement(s)	Main mandated functionalities	Responsible body	How is accessibility catered for?	How is reusability considered?	Use of AI technologies (if applicable)
//						

For each digital solution, explanation of how the digital solution complies with applicable digital policies and legislative enactments

The digital solutions supported by the future National and Regional Partnership Plans will be tailored to each Member State's national and regional needs and challenges, with a view to ensuring the effective delivery of the Plans' objectives and compliance by Member States with their obligations under this Regulation. The Commission may also develop new digital solutions and/or upgrade existing ones as necessary to fulfil its responsibilities under this Regulation.

Digital solution #1

Digital and/or sectorial policy (when these are applicable)	Explanation on how it aligns
AI Act	N/A

EU Cybersecurity framework	N/A
eIDAS	N/A
Single Digital Gateway and IMI	N/A
Others	N/A

4.4. Interoperability assessment

High-level description of the digital public service(s) affected by the requirements

Digital public service or category of digital public services	**Description**	**Reference(s) to the requirement(s)**	**Interoperable Europe Solution(s)**	**Other interoperability solution(s)**
NA	//	//	//	//

When carrying out their functions, the plan authorities may use a single integrated and interoperable information and monitoring system, including a single data-mining and risk-scoring tool, as referred to in Article 36(2)(d) of the Financial Regulation, to access and analyse the relevant data, with a view to a generalised application by Member States.

Impact of the requirement(s) as per digital public service on cross-border interoperability

Digital public service #1

Assessment	**Measure(s)**	**Potential remaining barriers (if applicable)**
Alignment with existing digital and sectorial policies **Please list the applicable digital and sectorial policies identified**	NA	NA

Organisational measures for a smooth cross-border digital public services delivery **Please list the governance measures foreseen**	NA	NA
Measures taken to ensure a shared understanding of the data **Please list such measures**	NA	NA
Use of commonly agreed open technical specifications and standards **Please list such measures**	NA	NA

4.5. Measures to support digital implementation

High-level description of measures supporting digital implementation

Description of the measure	**Reference(s) to the requirement(s)**	**Commission role** (if applicable)	**Actors to be involved** (if applicable)	**Expected timeline** (if applicable)
//				

National and Regional Partnership Plans may include dedicated measures to support digital implementation, including reforms, training schemes and investments in digital infrastructures, depending on the specific needs and challenges identified in the Member States and regions concerned.

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 16.7.2025
COM(2025) 552 final

2025/0238 (COD)

Förslag till

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING

om inrättande av Europeiska fonden för regional utveckling inbegripet för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden som del av den fond som inrättats genom förordning (EU) […] [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och om fastställande av villkor för genomförandet av unionsstöd till regional utveckling 2028–2034

MOTIVERING

1. BAKGRUND TILL FÖRSLAGET

• Motiv och syfte med förslaget

Den 16 juli 2025 antog kommissionen ett förslag om nästa fleråriga budgetram (FBR) för perioden 2028–2034[1]. Förslaget omfattar Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) och Sammanhållningsfonden.

Även om regionala och territoriella skillnader har minskat avsevärt, bland annat genom EU:s sammanhållningspolitik, bor 29 procent av EU:s befolkning fortfarande i regioner med en BNP per capita som understiger 75 procent av unionsgenomsnittet, och många utmaningar kvarstår medan nya uppstår. Dessa utmaningar måste hanteras genom en förstärkt, moderniserad sammanhållnings- och tillväxtpolitik, i samarbete med nationella, regionala och lokala myndigheter.

En enklare, mer fokuserad och mer verkningsfull budget har definierats som ett centralt mål i kommissionens meddelande *Vägen till nästa fleråriga budgetram*[2]. Det offentliga samrådet visade också på en bred enighet bland berörda parter om behovet av förenkling och större flexibilitet, som är de möjliggörande faktorer för en mer effektiv och ändamålsenlig EU-budget som oftast framhålls.

Syftet med förordningen är att ta itu med regionala obalanser och stödja utvecklingen av de regioner som utvecklas långsammare (artikel 176 i EUF-fördraget) genom att stödja reformer och investera i den sociala och ekonomiska utvecklingen i alla EU:s regioner och städer samt stärka det territoriella samarbetet (särskilt genom Interregplanen). Sammanhållningsfonden syftar till att stödja investeringar och reformer på miljö- och transportområdet i medlemsstater med lägre BNP per capita (artikel 177).

I denna förordning fastställs bestämmelser som är tillämpliga på både Eruf och Sammanhållningsfonden, inbegripet för ”europeiskt territoriellt samarbete” (Interreg).

• Förenlighet med befintliga bestämmelser inom området

Eruf och Sammanhållningsfonden kommer att samverka med och fullständigt komplettera övriga politikområden inom ramen för de nationella och regionala partnerskapsplanerna, och därigenom främja synergieffekter mellan dessa politikområden. I förordningen om inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, jordbruk och landsbygd, fiske och havsfrågor, välstånd samt säkerhet för perioden 2028–2034 och om ändring av förordning (EU) 2023/955 och förordning (EU, Euratom) 2024/2509 (*förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden*) fastställs gemensamma bestämmelser för [nio] fonder med delad förvaltning på EU-nivå.

• Förenlighet med unionens politik inom andra områden

Sammanhållningspolitiken eftersträvar synergieffekter och samstämmighet med relevanta EU-instrument och EU-politikområden, särskilt Europeiska konkurrenskraftsfonden, Horisont

[1] COM(2025) 571 final.

[2] https://commission.europa.eu/document/download/6d47acb4-9206-4d0f-8f9b-3b10cad7b1ed_en?filename=Communication%20on%20the%20road%20to%20the%20next%20MFF_en.pdf

Europa, Fonden för ett sammanlänkat Europa och Europa i världen. Komplementaritet och synergier i unionens långsiktiga budget och med medlemsstaterna kommer att maximeras bl.a. genom samordningsverktyget för konkurrenskraft, som kommer att anpassa industri- och forskningspolitik och investeringar på EU-nivå och nationell nivå kring projekt av gemensamt europeiskt intresse eller EU-mervärde. Samstämmighet kommer också att uppnås genom den nya strukturen i den fleråriga budgetramen, som säkerställer synergieffekter mellan relevanta unionsprogram, undviker överlappningar och fokuserar på investeringar med stort mervärde för unionen med Eruf och Sammanhållningsfonden, med fokus på reformer och investeringar av nationell och regional betydelse. Territoriell sammanhållning och hållbar utveckling kräver att man tar itu med behoven hos både nuvarande och framtida generationer samt att ungdomar måste ges chansen att spela en aktiv roll i utformningen av motståndskraftiga och välmående regioner. Det är viktigt att underlätta ungdomarnas tillgång till utbildning, sysselsättning, innovationsekosystem och bostäder och att främja deras medborgerliga och demokratiska deltagande samt att stödja kultursektorn.

Eruf kommer också att säkerställa samstämmighet med EU:s nuvarande och kommande jämställdhetsstrategier[3] samt med lagstiftning som syftar till att bekämpa alla former av diskriminering på grund av kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning.

2. RÄTTSLIG GRUND, SUBSIDIARITETSPRINCIPEN OCH PROPORTIONALITETSPRINCIPEN

• Rättslig grund

EU:s åtgärder motiveras av artikel 174 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (*EUF-fördraget*): ”[Unionen ska] utveckla och fullfölja sin verksamhet för att stärka sin ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållning. Unionen ska särskilt sträva efter att minska skillnaderna mellan de olika regionernas utvecklingsnivåer och eftersläpningen i de minst gynnade regionerna.”

Erufs syfte framställs i artikel 176 i EUF-fördraget: ”Europeiska regionala utvecklingsfondens syfte är att bistå med att avhjälpa de viktigaste regionala obalanserna i unionen genom att delta i utvecklingen och den strukturella anpassningen av regioner som utvecklas långsammare samt i omstruktureringen av industriregioner på tillbakagång.”

Sammanhållningsfondens syfte framställs i artikel 177 i EUF-fördraget: ”En enligt samma förfarande upprättad sammanhållningsfond ska lämna ekonomiska bidrag till projekt på miljöområdet och till transeuropeiska nät inom infrastrukturen på transportområdet.”

Artikel 178 i EUF-fördraget utgör den rättsliga grunden för att anta genomförandebestämmelser för Eruf, den sammanhållningspolitiska fond som stöder målet Europeiskt territoriellt samarbete (Interreg).

Enligt artikel 174 i EUF-fördraget ska dessutom särskild hänsyn tas till dels landsbygdsområden, dels områden som påverkas av strukturomvandlingar och dels regioner med allvarliga och permanenta, naturbetingade eller demografiska nackdelar, såsom de nordligaste regionerna med mycket låg befolkningstäthet, öregioner, gränsregioner och bergsregioner.

3

I artikel 349 i EUF-fördraget föreskrivs särskilda åtgärder för att ta hänsyn till den strukturella, sociala och ekonomiska situationen i de yttersta randområdena, vilken förvärras av vissa särdrag som allvarligt begränsar områdenas utveckling.

- **Subsidiaritetsprincipen (för icke-exklusiv befogenhet)**

Eruf och Sammanhållningsfonden främjar integration och samarbete mellan medlemsstaterna och minskar de regionala skillnaderna inom och mellan medlemsstaterna, inbegripet mellan stads-, landsbygds- och kustområden och glesbefolkade områden samt mellan fastlandet och de yttersta randområdena och öarna i Europa. Finansieringen av sammanhållningspolitiken har lett till investeringar som inte skulle ha förverkligats i samma omfattning och takt eller med samma ambition om EU-finansieringen inte funnits tillgänglig. Därför kan inte förslagets syfte uppnås genom att medlemsstaterna agerar på egen hand, och unionens stöd skapar mervärde.

EU-nivå tillför mervärde till åtgärder på nationell nivå. Finansieringen av sammanhållningspolitiken 2014–2020 var betydande och uppgick till nästan 13 procent av de totala offentliga investeringarna i EU och till 51 procent i sammanhållningsländerna[4]. Ekonomiska studier[5] visar konsekvent på att sammanhållningspolitiken har en positiv inverkan på den regionala ekonomiska tillväxten, även på lokal nivå[6]. Dessutom tyder makroekonomiska simuleringar[7] på en total ökning av EU:s BNP från sammanhållningspolitiska investeringar på nästan 1 procent fram till året för maximal effekt. Fördelarna är särskilt betydande i mindre utvecklade regioner, där BNP-prognoserna överstiger prognoser utan sammanhållningspolitik i slutet av genomförandeperioden. Mer utvecklade regioner ser en mindre, men positiv, effekt på lång sikt på grund av spridningseffekter (fördelar som sprids mellan regioner). Dessa spridningseffekter bidrar med omkring 15 procent av EU:s totala BNP, med den högsta andelen (45 procent) i utvecklade regioner[8].

Dessutom är de politiska valen i förordningen proportionella eftersom medlen kommer att genomföras genom delad förvaltning: Programmen förvaltas inte direkt av Europeiska kommissionen utan genomförs i stället i partnerskap med medlemsstaterna.

---

4 Resultat av programplaneringen 2021–2027 – sammanhållningspolitik | Data | Europeiska struktur- och investeringsfonderna (europa.eu)

5 Pellegrini m.fl. (2013), ”Measuring the impact of European Regional Policy on economic growth: A regression discontinuity approach”, *Papers in Regional Science*, vol. 92, s. 217–233; Becker m.fl. (2013), ”Absorptive Capacity and the growth and investment effects of regional transfers: A regression discontinuity design with heterogeneous treatment effects”, *American Economic Journal: Economic Policy*, vol. 5, nr 4; Becker m.fl. (2018), ”Effects of EU Regional Policy: 1989–2013”, *Regional Science and Urban Economics*, vol. 69, s. 143–152; Crescenzi, R. och Giua, M. (2020), ”One or many Cohesion Policies of the European Union? On the differential economic impacts of Cohesion Policy across Member States”, *Regional Studies*, vol. 54, nr 1, s. 10–20; Di Caro P. och Fratesi, U. (2022), ”One policy, different effects: Estimating the region–specific impacts of EU cohesion policy”, *Journal of Regional Science*, vol. 62, s. 307–330.

6 Bachtrögler-Unger m.fl. (2023), ”EU cohesion policy on the ground: Analyzing small-scale effects using satellite data”, *Regional Science and Urban Economics* vol. 103, 103954.

7 Den nionde sammanhållningsrapporten https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/cohesion-report_en.

8 Monfort, P., Crucitti, F., Lazarou, N. och Salotti, S. (2021), *The economic spillovers of EU Cohesion policy 2007-2013*, Europeiska kommissionen, JRC125419.

- **Proportionalitetsprincipen**

Förslaget är förenligt med proportionalitetsprincipen och går inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dess mål. Det omfattas av handlingsutrymmet för att stärka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen. Målen och motsvarande unionsstöd står i proportion till vad instrumentet syftar till att uppnå. Förslaget syftar också till att öka de tidigare förenklingsinsatserna genom att ytterligare ena och konsolidera reglerna.

- **Val av instrument**

Det lämpligaste instrumentet för att genomföra det nuvarande förslaget är en förordning från Europaparlamentet och rådet om Eruf [och Sammanhållningsfonden] som kompletterar [förslaget till förordning om en nationell och regional partnerskapsfond].

3. RESULTAT AV EFTERHANDSUTVÄRDERINGAR, SAMRÅD MED BERÖRDA PARTER OCH KONSEKVENSBEDÖMNINGAR

- **Efterhandsutvärderingar/kontroller av ändamålsenligheten med befintlig lagstiftning**

De preliminära resultaten av **efterhandsutvärderingen** av Eruf och Sammanhållningsfonden visar att programmen är på väg att uppfylla de flesta av sina mål. Hittills har medlen stött över 2,5 miljoner små och medelstora företag och bidragit till att skapa över 370 000 arbetstillfällen. Hela 24 miljoner barn har nytta av nybyggda barnomsorgsplatser. Dessutom investerades över 66 miljarder euro i klimatrelevanta projekt, och EU:s kapacitet för produktion av förnybar energi ökade med mer än 6 000 megawatt. Medlen gjorde det också möjligt att införa åtgärder för skydd av skogsbränder som gynnar mer än 24 miljoner människor baserat på rapporterade programuppgifter, och att förbättra bredbandsåtkomst för mer än 8 miljoner hushåll.

Förenklingsåtgärder som infördes under programperioden 2014–2020 har lett till en viss minskning av bördorna, men det finns utrymme för ytterligare förenkling, t.ex. genom att utvidga tillämpningsområdet för förenklade kostnadsalternativ och finansiering som inte är kopplad till kostnader. Nationellt införda regler som går utöver kraven på EU-nivå (nationell överreglering) bidrar dock fortfarande till att komplicera genomförandet av Eruf och Sammanhållningsfonden.

Prestationsramen, genom gemensamma indikatorer, delmål och mål, möjliggjorde en robust databas för bevis och analys, särskilt genom insamling av harmoniserade framstegsuppgifter, inklusive bidragsmottagarnas uppgifter. Att förbättra de nationella databasernas interoperabilitet och tillgänglighet skulle, utöver att främja bättre övervakning och stärka politikens resultatorientering, också kunna minska den administrativa bördan.

Eruf och Sammanhållningsfonden möjliggjorde investeringar som sannolikt inte skulle ha genomförts av medlemsstaterna utan fonderna genom finansieringsnivån, förmågan att tränga in ytterligare privata investeringar och inriktningen på investeringar. Dessutom tillför Eruf och Sammanhållningsfonden mervärde genom flerårig planering och kontinuitet i finansieringen.

Bevis visar på att stödet till stor del var relevant för att tillgodose bidragsmottagarnas fortsatta såväl som framväxande behov under hela programperioden. Investeringar var relevanta för den europeiska konkurrenskraften och anpassades främst till den europeiska gröna given, om än med vissa inkonsekvenser mellan medlemsstaterna. På EU-nivå anslogs de flesta

investeringar till politikområden som var förenliga med de nödvändiga reformer som identifierades i de landsspecifika rekommendationerna, med variationer mellan medlemsstaterna. På det hela taget har landsspecifika rekommendationer fungerat som ett användbart verktyg för att hjälpa medlemsstaterna att rikta in investeringarna på reformbehoven. Det finns färre belägg för att landsspecifika rekommendationer utarbetade under programperioden påverkar prioritering eller omfördelning.

Eruf och Sammanhållningsfonden är väl lämpade för att stödja territoriell sammanhållning. Deras utformning och styrningsstruktur säkerställer att investeringsstrategier tar itu med territoriella utmaningar och möjliggör både nationell och decentraliserad regional programplanering och regionalt genomförande genom att EU:s prioriteringar anpassas till territoriella behov. I vissa fall skulle en mer flexibel tillämpning av principen om tematisk koncentration ha möjliggjort en bättre anpassning till territoriella särdrag. Modellsimuleringar tyder på att sammanhållningspolitiska insatser har en positiv inverkan på EU:s ekonomi. EU:s BNP beräknas vara upp till 0,6 procent högre i slutet av den politiska perioden jämfört med ett hypotetiskt scenario utan politiken.

När det gäller Interreg identifierades ökad harmonisering och mer robusta samordningsmetoder för olika EU-finansieringsflöden som nyckelområden för framtida förbättringar.

De preliminära utfallen av **halvtidsöversynen** av Eruf, Sammanhållningsfonden och Fonden för en rättvis omställning visar på att genomförandet visserligen började sent och gick långsamt i början av programperioden, men påskyndades avsevärt under första halvåret 2024. Fördröjningarna berodde till stor del på yttre faktorer i samband med covid-19-krisen och Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Krishanteringsinstrument på EU-nivå, särskilt faciliteten för återhämtning och resiliens, prioriterades av medlemsstaterna.

Fonderna är konstruerade för territoriella hänsyn och med territoriella verktyg, och de är därigenom väl lämpade för att hantera regionala skillnader. Tillräcklig administrativ kapacitet är en förutsättning, men ännu inte en realitet, för alla program. Partnerskap och flernivåstyrning har en stark positiv inverkan på programplaneringen och genomförandet, men förbättringar kan fortfarande göras vad gäller intressenternas engagemang och deltagandebaserat beslutsfattande.

Övergången från förhandsvillkor till färre och tydligare nödvändiga villkor har förbättrat effektiviteten. De allra flesta nödvändiga villkor är redan uppfyllda och har lett till reformer inom bl.a. smart specialisering, transport och klimat. På vissa områden har de nödvändiga villkoren och delmålen i faciliteten för återhämtning och resiliens stärkts ömsesidigt. Att anpassa villkoren till specifika nationella och regionala sammanhang i stället för att hålla dem allmänt tillämpliga för alla program skulle kunna öka synergieffekterna mellan sammanhållningspolitiska investeringar och relevant sektorspolitik och lokala behov.

Det finns god praxis i medlemsstaterna som kombinerar sammanhållningspolitiken och finansieringen från faciliteten för återhämtning och resiliens för att stödja kompletterande åtgärder. Reformer som delmålen i faciliteten för återhämtning och resiliens har bidragit till gynnar sammanhållningsinvesteringar, och tvärtom: Nödvändiga villkor kan också gynna investeringar i faciliteten för återhämtning och resiliens.

Nya förenklingsåtgärder bidrar till att minska den administrativa bördan. Förenklade kostnadsalternativ och finansiering som inte är kopplad till kostnader erbjuder stor potential, men användningen av dem har förblivit ojämn.

Eruf och Sammanhållningsfonden gör det möjligt att ta itu med särskilda utvecklingsutmaningar som inte skulle eftersträvas i samma utsträckning om de inte funnits. Fondernas mervärde omfattar ett långsiktigt strategiskt perspektiv och kapacitetsuppbyggnad på subnationell och subregional nivå, med positiva spridningseffekter till genomförandet av nationella instrument. Principen om flernivåstyrning och partnerskap kopplar samman EU-nivå, nationell nivå och regional nivå genom en platsbaserad strategi som är unik för de utvärderade fonderna gentemot andra nationella instrument och EU-instrument. Fonderna bidrar till områden med en tydlig europeisk dimension, däribland klimatåtgärder, övergång till digital teknik, försvar, transeuropeiska transporter och mellanregionalt och gränsöverskridande samarbete.

De antagna anslagen uppvisar en mycket hög grad av anpassning till både rådets strategiska agenda och kommissionsordförandens riktlinjer samt prioriteringarna i den europeiska planeringsterminen. Dessutom bidrar fonderna till de områden för att stimulera tillväxt som tas upp i rapporten om EU:s framtida konkurrenskraft. Detta visar sammanhållningspolitikens fortsatta relevans för den nuvarande politiska cykeln och förväntade framtida behov.

- **Samråd med berörda parter**

Kommissionen har aktivt samarbetat med berörda parter under initiativets process, särskilt genom särskilda evenemang och offentliga samråd, i enlighet med motsvarande kapitel i motiveringen till förslaget till förordning (EU) [...] om en nationell och regional partnerskapsfond.

- **Insamling och användning av sakkunnigutlåtanden**

Information om kommissionens användning av extern experthjälp finns i motsvarande kapitel i motiveringen till förslaget till förordning (EU) [...] om en nationell och regional partnerskapsfond.

- **Konsekvensbedömning**

Information om kommissionens konsekvensbedömning finns i motsvarande kapitel i motiveringen till förslaget till förordning (EU) [...] om en nationell och regional partnerskapsfond.

- **Lagstiftningens ändamålsenlighet och förenkling**

Initiativet förväntas bidra till en betydande minskning av den administrativa bördan och kostnaderna samt förbättrad effektivitet i genomförandet av unionsstöd – se även motsvarande kapitel i motiveringen till förslaget till förordning (EU) [...] om en nationell och regional partnerskapsfond.

- **Grundläggande rättigheter**

Unionsstödet kommer att genomföras i enlighet med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och rättsstatsprincipen i enlighet med artikel 2 a i förordning (EU, Euratom) 2020/2092 – se även motsvarande kapitel i motiveringen till förslaget till förordning (EU) (förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden).

Tillika med villkorlighetsförordningen, som kommer att fortsätta gälla för EU:s hela budget, innehåller den här förordningen starka skyddsåtgärder för att säkerställa att fonderna genomförs i enlighet med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och rättsstatsprincipen i enlighet med artikel 2 a i förordning (EU, Euratom) 2020/2092. Att i framtida planer införa reformer, som bland annat är kopplade till rekommendationerna i

rapporten om rättsstatsprincipen, förväntas också förbättra skyddet av de grundläggande rättigheterna och stärka efterlevnaden av stadgan.

Detta initiativ kommer även att respektera principerna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

4. BUDGETKONSEKVENSER

5. ÖVRIGA INSLAG

- **Genomförandeplaner samt åtgärder för övervakning, utvärdering och rapportering**

Unionsstödet enligt detta förslag kommer att genomföras genom delad förvaltning av medlemsstaterna och direkt/indirekt förvaltning av kommissionen. Genomförandet av unionsstödet kommer att övervakas genom den prestationsram som gäller för den fleråriga budgetramen 2028–2034 och som fastställts i förslaget till förordning (EU) [...] [Prestationsram].

- **Ingående redogörelse för de specifika bestämmelserna i förslaget**

Merparten av reglerna för genomförande av och utnyttjande av medel från Eruf och Sammanhållningsfonden omfattas av förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

I kapitel I fastställs de allmänna bestämmelserna om omfattningen av stödet från Eruf, inbegripet för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg), och Sammanhållningsfonden för perioden 2028–2034.

I kapitel II fastställs regler för Interregs främjande av samarbete mellan medlemsstaterna och deras regioner inom unionen samt mellan medlemsstaterna, deras regioner och icke-medlemsstater eller regionala integrations- och samarbetsorganisationer inom ramen för en Interregplan.

Kapitel III omfattar särskilda slutbestämmelser.

2025/0238 (COD)

Förslag till

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING

om inrättande av Europeiska fonden för regional utveckling inbegripet för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden som del av den fond som inrättats genom förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och om fastställande av villkor för genomförandet av unionsstöd till regional utveckling 2028–2034

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA FÖRORDNING

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artiklarna 177, 178 och 349,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande[9],

med beaktande av Regionkommitténs yttrande[10],

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet, och

av följande skäl:

(1) Enligt artikel 176 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (*EUF-fördraget*) är Europeiska regionala utvecklingsfondens (Eruf) syfte att bistå med att avhjälpa de viktigaste regionala obalanserna i unionen. Enligt den artikeln samt artikel 174 andra och tredje styckena i EUF-fördraget ska Eruf bidra till att minska skillnaderna mellan de olika regionernas utvecklingsnivåer och eftersläpningen i de minst gynnade regionerna, där särskild hänsyn ska tas till regioner som påverkas av allvarliga och permanenta naturbetingade eller demografiska nackdelar, däribland framför allt nackdelar till följd av demografisk nedgång, t.ex. de nordligaste regionerna med mycket låg befolkningstäthet, öregioner, gränsregioner och bergsregioner.

(2) Sammanhållningsfonden inrättades för att bidra till det övergripande målet att stärka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen i unionen genom att bidra ekonomiskt till miljöområdet och till transeuropeiska nät inom området transportinfrastruktur (TEN-T) enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1315/2013[11].

---

9 EUT C , , s. .

10 EUT C , , s. .

11 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1315/2013 av den 11 december 2013 om unionens riktlinjer för utbyggnad av det transeuropeiska transportnätet och om upphävande av beslut nr 661/2010/EU (EUT L 348, 20.12.2013, s. 1).

(3) Detta unionsstöd inom ramen för Eruf och Sammanhållningsfonden ska tillhandahållas inom ramen för Nationella och regionala partnerskapsfonden i enlighet med reglerna för den fonden vilka fastställs i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden][12].

(4) I förordning (EU) XX [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] fastställs gemensamma regler för olika fonder, däribland Eruf, Europeiska socialfonden (ESF), Sammanhållningsfonden, Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF), Asyl- och migrationsfonden (Amif), Fonden för inre säkerhet och instrumentet för gränsförvaltning och visering, som verkar inom en gemensam ram (*fonderna*).

(5) De övergripande principerna i artikel 3 i fördraget om Europeiska unionen (*EU-fördraget*) och i artikel 10 i EUF-fördraget, inklusive principerna om subsidiaritet och proportionalitet i artikel 5 i EU-fördraget, ska respekteras vid genomförandet av Eruf och Sammanhållningsfonden med beaktande av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Medlemsstaterna ska också respektera skyldigheterna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och säkerställa tillgänglighet i enlighet med artikel 9 och i enlighet med unionsrätten, och därigenom harmonisera tillgänglighetskraven för produkter och tjänster. Medlemsstaterna och kommissionen ska sträva efter att undanröja ojämlikheter och främja jämställdhet mellan kvinnor och män och integrera genusperspektivet samt bekämpa diskriminering på grund av kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Fonderna bör inte stödja åtgärder som bidrar till någon form av segregering. Erufs och Sammanhållningsfondens mål ska eftersträvas inom ramen för hållbar utveckling och unionens arbete med att bevara, skydda och förbättra miljön i enlighet med artiklarna 11 och 191.1 i EUF-fördraget, med beaktande av principen att förorenaren betalar. För att skydda den inre marknadens integritet bör insatser som gynnar företag uppfylla bestämmelserna om statligt stöd i artiklarna 107 och 108 i EUF-fördraget.

(6) Eruf och Sammanhållningsfonden ska bidra till de särskilda politiska mål som anges i artiklarna 2 och 3 i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] inom de respektive områden som fastställs i fördragen. Det är nödvändigt att ytterligare specificera möjligheterna till stöd från Eruf och Sammanhållningsfonden för mindre gynnade områden, stadsområden och de yttersta randområdena. Det är dessutom nödvändigt att fastställa bestämmelser för genomförandet av det europeiska territoriella samarbetet (Interreg).

(7) I linje med principen om rättvisa mellan generationerna och unionens åtagande för barnets rättigheter och ungdomsstrategin ska Eruf och Sammanhållningsfonden stödja åtgärder som bidrar till en hållbar utveckling för framtida generationer, främja ungdomars tillgång till möjligheter i alla territorier och tillgodose ungdomars särskilda behov i mindre gynnade områden, särskilt i mindre gynnade regioner och regioner med minskande befolkning, inbegripet infrastruktur för kompetens, innovation, entreprenörskap, hållbara försörjningsmöjligheter och kultur eller idrott. Sådant stöd får genomföras genom integrerade stadsstrategier eller lokala strategier.

(8) Medlemsstaterna, och särskilt de med betydande utmaningar för den romska befolkningen, ska särskilt uppmärksamma jämlikhet och inkludering för romerna. Stöd

12 EUT…

ska inte ges till åtgärder som bidrar till någon form av segregering eller uteslutning av personer med funktionsnedsättning och marginaliserade samhällen som romernas.

(9) För att främja hållbar stadsutveckling anses det nödvändigt att stödja integrerad territoriell utveckling i syfte att på ett effektivare sätt hantera de ekonomiska, miljömässiga, klimatmässiga, demografiska och sociala utmaningar som påverkar stadsområden, inbegripet funktionella stadsområden, samtidigt som hänsyn tas till behovet av att främja kopplingar mellan stad och landsbygd. Åtgärder som återspeglar dessa strategier ska fastställas i lämpliga kapitel i de nationella och regionala partnerskapsplanerna.

(10) Särskild uppmärksamhet ska ägnas de yttersta randområdena, nämligen genom att anta åtgärder enligt artikel 349 i EUF-fördraget, där åtgärder föreskrivs för de yttersta randområdena för att kompensera för de merkostnader som uppstår i dessa regioner till följd av en eller flera av de permanenta begränsningar som avses i artikel 349 i EUF-fördraget, nämligen avlägsen belägenhet, ökaraktär, ringa storlek, besvärliga terräng- och klimatförhållanden samt ekonomiskt beroende av ett fåtal produkter, vilka på grund av sin bestående natur och sammanlagda verkan allvarligt hämmar områdenas utveckling. För att skydda den inre marknadens integritet, och liksom är fallet med alla insatser som medfinansieras av Eruf och Sammanhållningsfonden, ska allt stöd från Eruf för att finansiera drifts- och investeringsstöd i de yttersta randområdena uppfylla bestämmelserna om statligt stöd enligt vad som anges i artiklarna 107 och 108 i EUF-fördraget.

(11) För att stödja en harmonisk utveckling av unionens territorium på olika nivåer ska Eruf, inom ramen för Interreg, stödja gränsöverskridande samarbete, transnationellt samarbete, interregionalt samarbete och samarbete mellan de yttersta randområdena.

(12) Interreg ska genomföras utanför de nationella och regionala partnerskapsplanerna i form av en Interregplan i syfte att fastställa det specifika sammanhanget för samarbetsmålet och de nödvändiga genomförandebestämmelserna för projekt som omfattar flera länder, inbegripet de fyra delarnas särdrag.

(13) Eruf, inom ramen för Interreg, får bidra till alla specifika mål. Dessutom ska den bidra till ytterligare specifika mål för att ta itu med särskilda frågor som rör bättre samarbetsstyrning, ett tryggare och säkrare Europa och mer motståndskraftiga regioner som gränsar till Ryssland, Belarus och Ukraina. För att Eruf, inom ramen för Interreg, ska kunna stödja såväl investeringar i infrastruktur som investeringar i anslutning till dessa samt utbildning och integration måste det fastställas att Eruf också får stödja verksamhet inom de specifika mål som anges i artikel [3.1 c – Specifika mål för social sammanhållning] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

(14) Kommissionen ska tilldelas genomförandebefogenheter att anta och ändra förteckningarna över Interregkapitel och förteckningen över det totala beloppet från unionsstöd till varje Interregkapitel. Dessa genomförandebefogenheter ska utövas i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 182/2011 av den 16 februari 2011 om fastställande av allmänna regler och principer för medlemsstaternas kontroll av kommissionens utövande av sina genomförandebefogenheter. Trots att dessa akter är av allmän karaktär ska det rådgivande förfarandet tillämpas eftersom de bara genomför bestämmelser på ett tekniskt sätt. Beslutet om godkännande av det relevanta Interregplankapitlet ska utgöra ett finansieringsbeslut i den mening som

avses i artikel 110.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) 2024/2509[13].

(15) Dessutom ska medlemsstaterna även utarbeta kapitel för att fastställa viktiga programplaneringsinslag för genomförandet av stödet. Dessa kapitel ska godkännas regelbundet av kommissionen.

(16) För att stödet från Eruf och unionens externa finansieringsinstrument ska kunna användas så effektivt som möjligt ska en mekanism inrättas för att organisera återlämnandet av sådant stöd i de fall då program för externt samarbete inte kan antas eller måste avbrytas, även med tredjeländer som inte får stöd från något av unionens finansieringsinstrument. Denna mekanism ska användas för att säkerställa att programmen fungerar så bra som möjligt, och att maximal samordning mellan dessa instrument uppnås.

(17) För att uppmuntra till och främja samarbetsåtgärder ska samarbete mellan partner i en viss medlemsstat eller mellan olika medlemsstater när det gäller stöd som ges förbli möjligt under alla specifika mål. Detta fördjupade samarbete är ett komplement till samarbetet inom ramen för Interreg och får omfatta partner från alla regioner i unionen, men får även omfatta gränsregioner och regioner som alla omfattas av en makroregional strategi eller havsområdesstrategi, eller en kombination av dessa.

(18) Mot bakgrund av de unika och särskilda förhållandena på ön Irland, och i syfte att stödja samarbetet mellan Irland och Nordirland enligt långfredagsavtalet, ska ett nytt gränsöverskridande ”PEACE PLUS”-kapitel fortsätta att genomföras på grundval av tidigare samarbetsprogram mellan Irlands och Nordirlands grevskap i gränsregionerna. Med tanke på kapitlets praktiska betydelse är det nödvändigt att se till att, när det gäller att stödja åtgärder för fred och försoning, Eruf även bidrar till att främja social, ekonomisk och regional stabilitet i de berörda regionerna, särskilt genom åtgärder som främjar sammanhållning mellan lokalsamhällen. Med hänsyn till kapitlets särdrag ska det förvaltas på ett integrerat sätt där bidrag från Förenade kungariket integreras i programmet som externa inkomster avsatta för särskilda ändamål.

(19) Eftersom målet för denna förordning, nämligen att stärka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen genom att avhjälpa de viktigaste regionala obalanserna i unionen, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av de omfattande skillnaderna mellan de olika regionernas utvecklingsnivåer och eftersläpningen i de regioner som utvecklas långsammare samt de begränsade finansiella resurserna i medlemsstaterna och regionerna, kan uppnås bättre på unionsnivå får unionen besluta om åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i EU-fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går denna förordning inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det målet.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

KAPITEL I

Allmänna bestämmelser

[13] Europaparlamentets och rådets förordning (EU, Euratom) 2024/2509 av den 23 september 2024 om finansiella regler för unionens allmänna budget (omarbetning) – PE/99/2023/REV/1 – (EUT L, 2024/2509, 26.9.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2509/oj).

Artikel 1 ***Innehåll***

I denna förordning fastställs särskilda villkor för genomförandet av unionsstöd i enlighet med de allmänna mål som fastställs i artikel 2 i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden], särskilt leden a och e.

I denna förordning fastställs också de bestämmelser som är nödvändiga för genomförandet av unionsstöd för främjande av europeiskt territoriellt samarbete (*Interreg*) i syfte att främja samarbete mellan medlemsstaterna och deras regioner inom unionen och mellan medlemsstaterna, deras regioner och tredjeländer, partnerländer, andra territorier eller utomeuropeiska länder och territorier (ULT) eller regionala integrations- och samarbetsorganisationer.

Detta unionsstöd ska tillhandahållas inom ramen för Nationella och regionala partnerskapsfonden i enlighet med reglerna för den fonden vilka fastställs i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

Artikel 2 ***Stöd från Eruf och Sammanhållningsfonden***

Eruf och Sammanhållningsfonden ska stödja de specifika mål som anges i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och som bidrar till det allmänna mål som anges i artikel 2.1 a i den förordningen i enlighet med fondernas respektive tillämpningsområde enligt artiklarna 176 och 177 i EUF-fördraget.

Artikel 3 ***Definitioner***

1. *europeiskt territoriellt samarbete (Interreg)*: samarbete mellan medlemsstaterna och deras regioner inom unionen samt mellan medlemsstaterna, deras regioner och icke-medlemsstater, som finansieras, eller regionala integrations- och samarbetsorganisationer, genom Nationella och regionala partnerskapsfonden och, i tillämpliga fall, genom instrumentet Europa i världen.
2. *icke-medlemsstat*: tredjeländers eller partnerländers territorier samt medlemsstaternas utomeuropeiska länder och territorier.

I detta kapitel gäller att när ”medlemsstat” nämns i bestämmelserna i artiklarna 69 [Medlemsstaternas ansvar], 70 [Inlämnande av det årliga garantipaketet], 74 [Insamling och registrering av uppgifter] och 77 [Inlämning och bedömning av betalningsansökningar] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska detta tolkas som ”den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten”.

Artikel 4 ***Stöd till mindre gynnade områden***

1. I enlighet med artikel 174 i EUF-fördraget ska medlemsstaterna ägna särskild uppmärksamhet åt att ta itu med utmaningarna i mindre gynnade regioner och områden, särskilt landsbygdsområden, områden som påverkas av industriell omställning, regioner med allvarliga och permanenta, naturbetingade eller demografiska nackdelar, såsom de nordligaste regionerna med mycket låg befolkningstäthet, öregioner, gränsregioner och bergsregioner samt även regioner för en rättvis omställning och regioner som gränsar till Ryssland, Belarus och Ukraina. Medlemsstaterna och regionerna ska, där så är lämpligt, i sina nationella och regionala partnerskapsplaner fastställa en integrerad strategi för att ta itu med demografiska utmaningar eller särskilda behov i de regioner och områden som avses i denna punkt, i enlighet med artiklarna 72–74 [integrerad lokal och stadsutveckling] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

En sådan integrerad strategi kan inbegripa ett åtagande om särskild finansiering för detta ändamål och kan ingå i särskilda kapitel i de nationella och regionala partnerskapsplanerna.

Artikel 5 ***Hållbar stadsutveckling***

Som en del av den territoriella utvecklingen ska medlemsstaterna stödja integrerade strategier för stadsutveckling som är inriktade på hållbar utveckling och på att ta itu med miljö-, energi- och klimatutmaningar, särskilt den rättvisa omställningen till en ren och klimatneutral och resilient ekonomi senast 2050, med särskild uppmärksamhet på bostäder, fattigdom och kulturarvet och på att utnyttja den digitala teknikens potential för innovation och energieffektivitet, stödja utvecklingen av funktionella stadsområden och stödja kopplingar mellan stad och landsbygd.

Artikel 6 ***De yttersta randområdena***

Åtgärder ska fastställas i de nationella och regionala partnerskapsplanerna för att täcka strukturstöd för deras ekonomiska, sociala och territoriella utvecklingskostnader och driftskostnader eller ersättning, inbegripet tillhandahållande av tjänster inom ramen för en skyldighet att tillhandahålla allmännyttiga tjänster och avtal i dessa regioner, i syfte att kompensera för de merkostnader som uppstår i de yttersta randområdena till följd av en eller flera av de bestående faktorer som hämmar deras utveckling och som anges i artikel 349 första stycket i EUF-fördraget.

KAPITEL II

Interregplan

Artikel 7 ***Tillämpningsområde***

1. Interreg ska inrikta sig på att stödja följande delar av samarbetet:

   (a) Samarbete mellan angränsande regioner i syfte att främja en integrerad och harmonisk regional utveckling mellan intilliggande land- och sjögränsregioner (gränsöverskridande samarbete).

   (b) Samarbete över större transnationella territorier eller kring havsområden, med deltagande av nationella, regionala och lokala partner i medlemsstater och icke-medlemsstater i syfte att uppnå en högre grad av territoriell integration (transnationellt samarbete).

   (c) Samarbete i syfte att öka sammanhållningspolitikens effektivitet genom att främja utbyte av erfarenheter, innovativa metoder och kapacitetsuppbyggnad (interregionalt samarbete).

   (d) Samarbete mellan de yttersta randområdena och med intilliggande icke-medlemsstater eller regionala integrations- och samarbetsorganisationer för att underlätta deras regionala integration och en harmonisk utveckling i deras grannskap (de yttersta randområdenas samarbete).

   Såvida det i denna förordning inte fastställs särskilda krav ska samarbete mellan två eller flera europeiska partner, varav ingen är medlemsstat eller deras regioner, genomföras i enlighet med de särskilda regler som anges i förordning XX [Europa i världen].

2. Interregplankapitlen till stöd för gränsöverskridande samarbete, transnationellt samarbete och interregionalt samarbete ska genomföras genom delad förvaltning. Bidrag från instrumentet Europa i världen som ingår i kapitlen till stöd för de yttersta randområdenas samarbete får genomföras genom delad eller indirekt förvaltning. De samarbetsprogram som avses i punkt 1 och som medfinansieras av Nationella och regionala partnerskapsfonden får ta emot bidrag från de pelare som avses i artikel 3.1 a, b, c och e i förordning XX [instrumentet Europa i världen].

3. De regler som fastställs i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska gälla för Interregplanen, utom när mer specifika regler fastställs i den här förordningen för genomförandet av Interregplanen.

4. Utöver de specifika mål som anges i artikel 3 a och c i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska Interreg stödja ”bättre samarbetsstyrning”, ”ett tryggare och säkrare Europa” och ”mer motståndskraftiga regioner som gränsar till Ryssland, Belarus och Ukraina”.

5. När det gäller det gränsöverskridande Peace Plus-programmet, där det verkar till stöd för fred och försoning, ska Eruf, som ett specifikt mål inom ramen för det allmänna målet i artikel 2 a i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] också bidra till att främja social, ekonomisk och regional stabilitet i de berörda regionerna, särskilt genom åtgärder för att främja sammanhållning mellan lokalsamhällen.

6. Artiklarna XX [Lånestöd], XX [Låneavtal samt upplåning och utlåningsverksamhet] och XX [Halvtidsöversyn] och artikel 14.2 [25 procents flexibilitetsbelopp] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska inte tillämpas på Interregplanen.

Artikel 8 ***Krav för Interregplankapitlen***

1. Interregplanen ska innehålla Interregplankapitel. Varje kapitel ska motsvara samarbete inom ett visst geografiskt område.

2. Den medlemsstat som är värd för den eventuella förvaltande myndigheten ska lämna in ett Interregplankapitel till kommissionen senast sex månader efter det att denna förordning har trätt i kraft, på alla deltagande medlemsstaters och icke-medlemsstaters vägnar.

3. Varje Interregplankapitel ska innehålla följande i enlighet med mallen i bilagan till denna förordning. Interregplankapitlet ska innehålla följande:

   (a) Uppgift om vilken del av Interregsamarbetet som berörs och den geografiska täckningen.

   (b) Beskrivning av Interregplankapitlets interventionsstrategi på grundval av en tydlig analys av territoriella behov och klyftor inom det område som omfattas, där åtgärderna för samarbete fastställs, inbegripet eventuella åtgärder för territoriell eller lokal utveckling, och man förklarar hur dessa åtgärder förväntas bidra till de mål som anges i artiklarna 2 och 3 [politiska mål] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och till de Interregspecifika mål som anges i artikel 7.4 i den här förordningen och till övergången till klimatneutralitet.

   (c) En förteckning över och en beskrivning av åtgärderna, inklusive de allmänna och specifika mål som främst eftersträvas genom varje åtgärd, och en

förteckning över planerade delmål och mål med respektive preliminärt slutdatum under programperioden. De indikatorer som föreslås för målen ska baseras på de outputindikatorer som förtecknas i bilaga I till förordning XX [Prestation], utom i vederbörligen motiverade fall.

(d) Totala uppskattade kostnader för åtgärderna, i förekommande fall tillsammans med information om befintlig eller planerad unionsfinansiering med lämplig motivering och förklaringar av hur den är förenlig med principen om kostnadseffektivitet och sund ekonomisk förvaltning och hur den står i proportion till de förväntade ekonomiska och sociala effekterna.

(e) Tydliga arrangemang för varje medlemsstats, inbegripet ansvariga myndigheters och inrättade övervakningskommittéers, effektiva övervakning och genomförande av Interregplankapitlet, vilka återspeglar målet att inrätta ett robust system för flernivåstyrning på grundval av principen om partnerskap, samt den planerade strategin för information, kommunikation och synlighet i enlighet med bestämmelserna i förordning xx [prestationsförordningen].

(f) Främjande av partnerskap och kunskapsutbyte genom angivande av vilka intressenter som har rådfrågats, hur de har valts ut, hur deras representativitet har säkerställts och hur deras synpunkter återspeglas i Interregplankapitlet i enlighet med uppförandekoden för partnerskap samt genom att en sammanfattning av samrådsprocessen för utarbetandet av Interregplankapitlet ingår.

(g) Fastställande av ansvarsfördelningen mellan de deltagande medlemsstaterna och, i tillämpliga fall, icke-medlemsstater, om den förvaltande myndigheten eller kommissionen ålägger finansiella korrigeringar i enlighet med reglerna för Nationella och regionala partnerskapsfonden vilka fastställs i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

(h) Förklaring om arrangemang och system för att säkerställa en regelbunden, ändamålsenlig och effektiv användning av unionens resurser i överensstämmelse med sund ekonomisk förvaltning och skyddet av unionens ekonomiska intressen.

Artikel 9 ***Godkännande och ändring av Interregplanen***

1. Kommissionen ska anta en genomförandeakt i enlighet med det förfarande som avses i artikel 13.2 [Kommittéförfarande] där följande fastställs:

(a) Förteckningen över Interregplankapitlen, benämningen av respektive kapitelområde och det preliminära anslaget från fonden och, i tillämpliga fall, från instrumentet Europa i världen.

(b) I förekommande fall, detaljerade arrangemang som omfattar Interregs särskilda genomförandevillkor för att säkerställa ett konsekvent tillvägagångssätt.

De inslag som anges i första stycket led a ska fastställas på grundval av den information som varje medlemsstat lämnar om den planerade fördelningen av dess andel av anslaget till Interregplanen enligt den metod som fastställs i bilaga I [Metod för beräkning av det ekonomiska bidraget för varje medlemsstat inom ramen för fonden] till förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

Den genomförandeakt som avses i första stycket ska utgöra den allmänna delen av Interregplanen.

2. Kommissionen ska bedöma de Interregplankapitel eller de ändrade Interregplankapitel som lämnats in av den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten, inom fyra månader från inlämnandet. När kommissionen gör sin bedömning ska den kontrollera att Interregplankapitlet uppfyller alla krav i artikel 5 och följer mallen i bilagan till denna förordning [mall för Interregkapitlet]. Kommissionen får lämna synpunkter och begära ytterligare information. Tidsfristen för godkännandet ska avbrytas från och med dagen efter det datum då kommissionen översänder sina synpunkter eller en begäran om reviderade handlingar till medlemsstaten, och till dess att medlemsstaten svarar kommissionen.

3. Om de Interregplankapitel eller de ändrade Interregplankapitel som lämnats in av den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten uppfyller alla krav i artikel 8 och följer mallen i bilagan till denna förordning, ska kommissionen genom en genomförandeakt godkänna dessa Interregplankapitel [eller ändrade Interregplankapitel].

4. Efter godkännandet av Interregplankapitlen i enlighet med punkt 3 får kommissionen genom genomförandeakter godkänna de Interregplankapitel som lämnas in därefter som uppfyller alla krav enligt artikel 8 [Krav för Interregplankapitlen] och som följer mallen i bilagan till denna förordning [mall för Interregkapitel] var tredje månad. I övriga fall får kommissionen godkänna ändringar av Interregplankapitlen var sjätte månad, på begäran av den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten.

5. I de genomförandeakter som föreskrivs i punkterna 3 och 4 ska följande anges för varje Interregplankapitel:

   (a) Totala uppskattade kostnader för Interregplankapitlet, fastställda av kommissionen på grundval av ett förslag från den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten.

   (b) Beloppet för det ekonomiska bidraget från förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och, i tillämpliga fall, beloppet för det ekonomiska bidraget från instrumentet Europa i världen och beloppet för andra nationella bidrag än nationell medfinansiering.

   (c) Beloppet för det totala bidraget från unionen per år enligt artikel 14 [åtagande] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

   (d) Det förfinansieringsbelopp som ska betalas ut och huruvida förfinansieringen ska betalas ut i sin helhet det år då kapitlet godkänns eller i delbetalningar i enlighet med artikel 17.2 i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

6. Beslutet om godkännande av det berörda Interregplankapitlet ska utgöra ett finansieringsbeslut i den mening som avses i artikel 110.1 i förordning (EU, Euratom) 2024/2509, och dess anmälan till den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten ska utgöra ett rättsligt åtagande.

7. Storleken på unionens ekonomiska bidrag, nationella bidrag från icke-medlemsstater och nationell medfinansiering enligt Interregplankapitlet får inte överstiga de totala uppskattade kostnaderna för kapitlet.

Artikel 10 ***Uppgifter för de myndigheter som ansvarar för Interregplankapitlet och övervakningskommittén***

1. Medlemsstater och, i tillämpliga fall, icke-medlemsstater som deltar i ett Interregplankapitel ska utse endast en förvaltande myndighet och endast en revisionsmyndighet som ska vara belägna i samma medlemsstat. En samordnande myndighet enligt artikel 49 i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska inte utses för Interregplanen.

2. Utöver artikel 50 i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska varje förvaltande myndighet för ett Interregplankapitel ansvara för förvaltningen av kapitlet så att dess mål uppnås och ansvara för att

   (a) betalningsansökningar för Interregplankapitlet utarbetas och lämnas in till kommissionen i enlighet med artikel 63 [betalningar] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden],

   (b) prognoser tillhandahålls för beloppet för de betalningsansökningar som ska lämnas in för innevarande och påföljande kalenderår senast den 15 februari och den 31 juli i enlighet med mallen i bilaga X [betalningsprognoser] till förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden],

   (c) den förvaltningsförklaring som avses i artikel XX.1 a [Årligt garantipaket] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] undertecknas och tillhandahålls i enlighet med mallen i bilaga XII till den förordningen,

   (d) alla handlingar som krävs som en del av det årliga garantipaketet enligt artikel 70 [årligt garantipaket] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] samordnas och överlämnas till kommissionen.

3. Medlemsstaten och, i tillämpliga fall, den icke-medlemsstat som deltar i Interregplankapitlet får besluta att de förvaltningskontroller som anges i artikel XX [den förvaltande myndighetens uppgifter] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska göras genom att varje medlemsstat fastställer ett organ eller en person som ansvarar för sådana kontroller på dess territorium. Kommissionen får fastställa ytterligare krav som sådana organ eller personer ska uppfylla i den genomförandeakt som föreskrivs i artikel 9.1 [godkännande och ändring av Interregplanen].

4. Den förvaltande myndigheten ska bistås av det gemensamma sekretariatet, med personal som representerar de stater som deltar i Interregplankapitlet. Det gemensamma sekretariatet ska bistå den förvaltande myndigheten och övervakningskommittén när de utför sina respektive uppgifter. Det gemensamma sekretariatet ska också ge information till potentiella bidragsmottagare om finansieringsmöjligheter inom Interregprogrammen samt bistå bidragsmottagare och partner vid genomförandet av insatserna.

5. Utöver de regler som fastställs i artikel 52 [revisionsmyndighetens uppgifter] i förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska revisionsmyndigheten när det gäller Interregplankapitlen, om den inte har befogenhet att utföra sina uppgifter inom hela det territorium som omfattas av ett samarbetsprogram, bistås av en grupp revisorer som består av en företrädare för varje medlemsstat och, i tillämpliga fall, icke-medlemsstater som deltar i

Interregprogrammet. Varje medlemsstat och, i tillämpliga fall, icke-medlemsstat ska ansvara för de revisioner som utförs på dess territorium.

6. En övervakningskommitté ska inrättas för varje Interregplankapitel. Övervakningskommittén ska ansvara för urvalet av Interreginsatser i enlighet med strategin och målen för Interregplankapitlet. Kommissionen får fastställa ytterligare krav som övervakningskommittén ska uppfylla i den genomförandeakt som föreskrivs i artikel 9.1 [godkännande och ändring av Interregplanen].

Artikel 11 ***Bestämmelser för icke-medlemsstater***

1. Bidraget från förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] till Interregplankapitlen, som också ska stödjas genom instrumentet Europa i världen, inbegripet för de yttersta randområdena, ska fastställas av kommissionen och de berörda medlemsstaterna. Det bidrag som fastställts för varje medlemsstat får inte omfördelas mellan de berörda medlemsstaterna i ett senare skede. Medlemsstaternas deltagande och instrumentet Europa i världens bidragsmottagare ska beaktas för motsvarande bidrag från instrumentet Europa i världen till Interregplankapitlen. Stöd enligt förordning (EU) [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] ska beviljas kapitel för externt gränsöverskridande samarbete, förutsatt att proportionella belopp tillhandahålls genom instrumentet Europa i världen.

2. För genomförandet av ett Interregplankapitel med delad förvaltning i en icke-medlemsstat ska en finansieringsöverenskommelse ingås mellan kommissionen, som företräder unionen, och varje deltagande icke-medlemsstat, företrädd i enlighet med dess nationella rättsliga ram. Denna finansieringsöverenskommelse ska anses vara ett verktyg för att genomföra unionens budget i enlighet med förordning (EU, Euratom) 2024/2509.

   Den medlemsstat som är värd för den förvaltande myndigheten för det berörda Interregplankapitlet, företrädd i enlighet med dess nationella rättsliga ram, får också vara part i finansieringsöverenskommelsen.

   Om en icke-medlemsstat är skyldig att till den förvaltande myndigheten överföra ett annat ekonomiskt bidrag till stöd för Interregplankapitlet än dess medfinansiering av unionsstödet (*nationellt bidrag*) ska reglerna för det nationella bidraget fastställas i finansieringsöverenskommelsen.

   Varje finansieringsöverenskommelse ska ingås senast den 31 december året efter det år då det första budgetåtagandet gjordes och ska anses ha ingåtts den dag då den sista parten undertecknar den. Om ett Interregplankapitel rör mer än ett tredjeland ska minst en finansieringsöverenskommelse ingås före den dag för undertecknande som anges i första meningen.

3. Om genomförandet av en insats kräver att en bidragsmottagare som är en offentlig myndighet belägen i en icke-medlemsstat upphandlar tjänster, varor eller bygg- och anläggningsarbeten, får bidragsmottagaren tillämpa något av följande:

   (a) Nationella lagar och författningar i den berörda icke-medlemsstaten, under förutsättning att finansieringsöverenskommelsen tillåter det och att kontraktet tilldelas det anbud som är ekonomiskt mest fördelaktigt eller, i förekommande fall, det anbud som har det lägsta priset, samtidigt som intressekonflikter undviks.

(b) De upphandlingsförfaranden som föreskrivs i artiklarna 181 och 182 i förordning (EU, Euratom) 2024/2509.

Artikel 12 ***Återbetalning av medel och avbrytande***

1. Om Interregplankapitlet inte har lämnats in till kommissionen senast [2029 eller] 2030, senast den 31 mars det berörda året ska det årliga bidraget från NRP till Interregplankapitlet omfördelas till ett annat Interregplankapitel i vilket den berörda medlemsstaten deltar.

2. Om det senast den 31 mars 2031 fortfarande finns Interregplankapitel som inte har lämnats in till kommissionen ska det bidrag från NRP till dessa Interregplankapitel för de återstående åren fram till 2034 som inte har omfördelats till ett annat Interregplankapitel tilldelas det Interregplankapitel i vilket den berörda medlemsstaten deltar.

3. Varje Interregplankapitel som redan har godkänts av kommissionen ska avbrytas eller så ska dess anslag minskas i enlighet med tillämpliga regler och förfaranden, särskilt om

   i. inget av de partnerländer som omfattas av det berörda externa gränsöverskridande Interregplankapitlet har undertecknat motsvarande finansieringsöverenskommelse inom tidsfrister na i artikel [XX] i Interregplanen, eller

   ii. Interregplankapitlet inte kan genomföras som planerat på grund av problem i förbindelserna mellan de deltagande länderna.

   I de fall som avses i första stycket ska bidrag från NRP enligt punkt 1, motsvarande årliga delbetalningar som ännu inte gjorts, eller årliga delbetalningar som gjorts och dragits tillbaka helt eller delvis under samma budgetår och som inte har omfördelats till ett annat Interregplankapitel, tilldelas ett annat Interregplankapitel i vilket den berörda medlemsstaten deltar.

4. Bidraget från [externa fonder] som minskas enligt denna artikel ska användas i enlighet med förordningen [Europa i världen].

Artikel 13 ***Peace Plus***

1. Ett Peace Plus ska omfatta samarbete mellan irländska och nordirländska grevskap vid gränsen, som ska genomföras med delad förvaltning både i Irland och i Förenade kungariket.

2. Organet för särskilda EU-program ska i de fall det utsetts till förvaltande myndighet anses vara beläget i en medlemsstat.

3. Förenade kungarikets ekonomiska bidrag till unionsverksamhet för dess deltagande i Peace Plus-kapitlet, i form av externa inkomster enligt artikel 21.2 e i förordning (EU, Euratom) 2024/2509, ska ingå i budgetanslagen för [Rubrik 1, [...], delprogrammet Interregplanen].

4. När Peace Plus-kapitlet verkar för att stödja fred och försoning ska det också bidra till att främja social, ekonomisk och regional stabilitet i de berörda regionerna, särskilt genom åtgärder som främjar sammanhållningen mellan lokalsamhällen.

5. När Peace Plus-kapitlet verkar för fred och försoning får insatser som får stöd ha partner från endast ett deltagande land.

KAPITEL III

Slutbestämmelser

Artikel 14 ***Kommittéförfarande***

Kommissionen ska bistås av en kommitté som ska inrättas i enlighet med artikel 88 [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden].

Artikel 15 ***Ikraftträdande och tillämpning***

Denna förordning träder i kraft den tjugonde dagen efter det att den har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Den ska tillämpas från och med den dag då förordning (EU) [...] om inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, jordbruk och landsbygd, havsfrågor, välstånd samt säkerhet börjar tillämpas för perioden 2028–2034.

Denna förordning är till alla delar bindande och direkt tillämplig i alla medlemsstater i enlighet med fördragen.

Utfärdad i Bryssel den

På Europaparlamentets vägnar	*På rådets vägnar*
Ordförande	*Ordförande*

FINANSIERINGS- OCH DIGITALISERINGSÖVERSIKT FÖR RÄTTSAKT

[…]

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 16.7.2025
COM(2025) 558 final

2025/0239 (COD)

Förslag till

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING

om inrättande av Europeiska socialfonden som en del av den nationella och regionala partnerskapsplanen enligt förordning (EU) [NRP-förordningen] och om villkor för genomförandet av unionens stöd till sysselsättning av god kvalitet, kompetens och social inkludering under perioden 2028–2034

MOTIVERING

1. BAKGRUND TILL FÖRSLAGET

• Motiv och syfte med förslaget

Genom detta förslag inrättas Europeiska socialfonden (ESF), som kommer att vara det viktigaste instrumentet för investeringar i Europas befolkning och i befolkningens framtid och beredskap. I förslaget återspeglas det rådande sociala och ekonomiska sammanhanget och det utgör ett konkret svar på den europeiska allmänhetens önskemål om ett mer socialt Europa och om mer omfattande investeringar i människorna i Europeiska unionen. Europeiska socialfonden är EU:s viktigaste instrument för att främja och stärka den sociala sammanhållningen i Europas samhällen. Detta förslag åtföljer förslaget till förordning om nationella och regionala partnerskapsplaner (NRP-förordningen). De båda förordningarna förstärker och kompletterar varandra. Europeiska socialfonden kommer, som en del av sammanhållningspolitiken, att genomföras som ett element i de övergripande [nationella och regionala partnerskapsplanerna] och komplettera [NRP-förordningen] när det gäller de politiska områden som specifikt omfattas av Europeiska socialfonden. Europeiska socialfonden stöder målen i den nationella och regionala partnerskapsplanen inom tillämpningsområdet för dess stöd, på det sätt som anges i denna förordning.

Europas styrka är dess befolkning. Den 17 november 2017 proklamerade Europaparlamentet, rådet och kommissionen gemensamt den europeiska pelaren för sociala rättigheter[1]. I den fastställs tydliga och ambitiösa mål för sysselsättning, kompetens och fattigdomsminskning. Att nå dessa mål är inte bara ett moraliskt ofrånkomligt krav; det är även en ekonomisk nödvändighet. I de politiska riktlinjerna för 2024–2029 konstateras att vår unika sociala marknadsekonomi ger Europa många fördelar framför konkurrenterna.

I meddelandet från kommissionen till Europaparlamentet, Europeiska rådet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén om konkurrenskraftskompassen[2] anges följande: ”En effektiv socialpolitik som bygger på den europeiska pelaren för sociala rättigheter är avgörande för att skapa ett konkurrenskraftigt EU. En mer konkurrenskraftig ekonomi med hög produktivitet säkerställer att vår sociala modell är ekonomiskt hållbar på lång sikt och att medborgarna ser tydliga vägar till sin egen ekonomiska framgång. Alla européer måste kunna bidra till och dra nytta av de stora förbättringarna av konkurrenskraften.” Det har genomgående visat sig att ekonomier med de mest effektiva investeringarna i humankapital också hör till de mest konkurrenskraftiga, motståndskraftiga och ekonomiskt sunda.

I Europeiska rådets slutsatser av den 20 mars 2025 betonas att ”[m]ed anledning av kommissionens meddelande av den 5 mars 2025 om en kompetensunion bör ytterligare insatser göras för att förbättra förvärvet, erkännandet och bibehållandet av färdigheter i hela EU, från uppbyggnad av grundläggande färdigheter till deltagande i livslångt lärande, omskolning och kompetensutveckling i linje med den europeiska pelaren för sociala rättigheter och dess handlingsplan”. I samma slutsatser hänvisas till Budapestförklaringen, särskilt vad gäller behovet att ”[utnyttja] Europas talang och investering i kompetens för att främja arbetstillfällen av hög kvalitet i hela unionen”. Utöver att man säkerställer att människor är kvalificerade, krävs det också ett högt arbetskraftsdeltagande, mot bakgrund av den rådande demografiska situationen.

Trots de framsteg som gjorts bör åtgärder för att motverka arbetslöshet, kompetensklyftor, brist på arbetskraft och den fortsatt höga fattigdomen fortfarande prioriteras inom hela EU. Detta hotar inte bara utsikterna att uppnå de överordnade mål som fastställts för den europeiska pelaren för sociala rättigheter, utan hindrar också arbetet för att stärka Europas konkurrenskraft i en alltmer globaliserad värld.

Sociala frågor och tjänster för medborgare, vilket innefattar såväl utbildning, inbegripet förskoleverksamhet och barnomsorg, som hälso- och sjukvård och långvarig vård och omsorg, samt tillgång till subventionerade boenden och bristande framsteg i fråga om fattigdomsminskning, är av allra största vikt för europeiska medborgare[3]. Mer förväntas från unionens sida inom dessa områden. Det finns ett ökat behov av riktade åtgärder för att ta itu med dessa utmaningar.

Mot bakgrund av en ökad geostrategisk osäkerhet och en ökad frekvens av extrema väderhändelser är det dessutom mycket viktigt att vara förberedd på det oväntade. [Under utbrottet av coronaviruset visade instrumentet för tillfälligt stöd för att minska risken för arbetslöshet i en krissituation (Sure) vikten av att skydda anställda och egenföretagare och därigenom minska förekomsten av arbetslöshet och inkomstbortfall. Genom detta förslag ges en bekräftelse på europeisk solidaritet, som även kan tillhandahållas i framtiden när omständigheterna på vederbörligt sätt motiverar behovet.]

Europeiska socialfonden kommer att stödja genomförandet av EU:s politik samt nationella eller regionala strukturreformer inom områdena sysselsättning, utbildning och kompetens, social inkludering och vård- och omsorgstjänster, inklusive långvarig vård och omsorg samt hälso- och sjukvård. Detta motsvarar området för riktlinjerna för sysselsättningen (artikel 148 i EUF-fördraget). Europeiska socialfonden kommer att bidra till medlemsstaternas insatser för att minska arbetslösheten, främja kvalitet och lika möjligheter inom utbildning och förbättra den sociala inkluderingen och integrationen. Därtill kommer Europeiska socialfonden specifikt att bidra till genomförandet av kompetensgarantin i linje med kompetensunionen. Att stödja individuella utbildningskonton bör ur denna synvinkel vara en viktig dimension som hjälper Europas strategiska företagsinvesteringar att nå framsteg inom den närmaste framtiden genom att företagen får tillgång till rätt kompetens. Europeiska socialfonden kommer dessutom att stödja upprätthållandet och vidareutvecklingen av öppna, rättighetsbaserade, demokratiska, jämlika och inkluderande samhällen som bygger på rättsstaten och på social dialog För att främja integrerade strategier uppmuntras dessutom investeringar från fonderna i både infrastruktur och människor.

Följaktligen kommer Europeiska socialfonden att bidra till att bygga upp ett socialt Europa som skapar möjligheter och till ekonomisk, social och territoriell sammanhållning i enlighet med artikel 174 i EUF-fördraget, vilket är en nödvändig förutsättning för att EU ska kunna fungera väl som en stabil och livskraftig ekonomisk och politisk union.

- **Förenlighet med befintliga bestämmelser inom området**

Europeiska socialfonden kommer, som en del av sammanhållningspolitiken, att verka inom ramen för den nationella och regionala partnerskapsplanen och dess enhetliga regelverk. Europeiska socialfonden bygger vidare på den långvariga synlighet och bevisade framgång som kännetecknat Europeiska socialfonden+ (ESF+), som en tillförlitlig ram för investering i människor, i linje med den europeiska pelaren för sociala rättigheter, den europeiska planeringsterminen och riktlinjerna för sysselsättningen. Europeiska socialfonden kommer därför, samtidigt som den är nära kopplad till den nationella och regionala partnerskapsplanen, att behålla sin oberoende rättsliga grund enligt artikel 162 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (*EUF-fördraget*).

Ett effektivt och ändamålsenligt genomförande av åtgärder som stöds av den nationella och regionala partnerskapsplanen, inklusive Europeiska socialfonden, är beroende av god förvaltning och partnerskap mellan alla aktörer på relevanta territoriella nivåer och de socioekonomiska aktörerna, särskilt arbetsmarknadens parter och civilsamhällesorganisationer.

Europeiska socialfonden stöder politiska åtgärder och prioriteringar som syftar till att skapa full sysselsättning, förbättra kvaliteten och produktiviteten i arbetet, öka den geografiska och yrkesmässiga rörligheten för arbetstagare inom unionen, förbättra utbildningssystemen och främja rättvisa mellan generationer, social inkludering och hälsa.

Det övergripande politiska målet för förordningen om Europeiska socialfonden är att skapa ett effektivare och mer motståndskraftigt ”socialt Europa” och genomföra den europeiska pelaren för sociala rättigheter, samt de sociala och sysselsättningspolitiska prioriteringar som godkänts inom ramen för den europeiska ekonomiska styrningsprocessen. Europeiska socialfonden kommer att bidra till genomförandet av de integrerade riktlinjer som antagits i enlighet med artiklarna 121 och 148.4 i EUF-fördraget och de relevanta landsspecifika rekommendationer som antagits inom ramen för den europeiska planeringsterminen. Den kommer även att bidra till det övergripande målet om smart och hållbar tillväxt för alla efter 2030 (FN:s mål för hållbar utveckling[2]) och uppåtgående konvergens.

Dessutom kommer Europeiska socialfonden att bidra till att förbättra sysselsättningsmöjligheterna, höja levnadsstandarden och hälsonivån samt öka arbetskraftens rörlighet och den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen i enlighet med EUF-fördraget och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna samt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Europeiska socialfonden syftar därtill till att bidra till kompetensunionen och integreringen av tredjelandsmedborgare. Fastställande av en minimiandel och minimibelopp för Europeiska socialfonden kommer att säkerställa att de EU-prioriteringar som beskrivs ovan på ett adekvat sätt återspeglas i den investeringsvolym som direkt riktar sig till EU-medborgare.

- **Förenlighet med unionens politik inom andra områden**

Europeiska socialfonden har som mål att förbättra synergierna och samstämmigheten med andra åtgärder för investering i utveckling av humankapital inom ramen för det nationella och regionala partnerskapet (den nationella och regionala partnerskapsplanen), i synnerhet med stödet inom ramen för sammanhållningspolitiken och fiskeri- och jordbrukspolitiken, samt med Europeiska konkurrenskraftsfonden.

Europeiska socialfonden kommer att fortsätta att komplettera det stöd som ges av Erasmus. Europeiska socialfonden och Erasmus har liknande verksamhetsområden, i synnerhet att hjälpa människor att skaffa sig nya färdigheter, att bidra till kompetenshöjning för att svara mot näringslivets behov och att höja den digitala kompetensen och utbildningskvaliteten.

2. RÄTTSLIG GRUND, SUBSIDIARITETSPRINCIPEN OCH PROPORTIONALITETSPRINCIPEN

- **Rättslig grund**

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), i synnerhet artiklarna 164, 174 och 175 i EUF-fördraget, utgör den rättsliga grunden för de åtgärder som omfattas av detta förslag. Den rättsliga grunden för Europeiska socialfonden är artiklarna 162 och 164 i EUF-fördraget, och den rättsliga grunden för stödet för att bekämpa fattigdom, särskilt genom åtgärder mot livsmedelsbrist och grundläggande materiell fattigdom, och för stödet för att främja EU:s grundläggande värden är artikel 175 tredje stycket i EUF-fördraget.

I detta förslag fastställs tillämpningsområdet för Europeiska socialfondens stöd i förhållande till de specifika mål som är definierade i NRP-förordningen samt riktade åtgärder inom området social innovation. Dessutom hänvisas till Europeiska socialfondens kommitté enligt artikel 163 i EUF-fördraget.

För att förbättra samordningen och harmonisera genomförandet av stöd inom ramen för delad förvaltning, i det huvudsakliga syftet att förenkla genomförandet av politiken, antog kommissionen dessutom den 16 juli 2025 ett förslag till förordning om nationella och regionala partnerskapsplaner. Europeiska socialfonden omfattas också av dessa gemensamma bestämmelser.

- **Grundläggande rättigheter**

Vid sidan av villkorlighetsförordningen, som kommer att fortsätta att gälla för hela EU-budgeten, innehåller denna förordning kraftfulla skyddsåtgärder för att säkerställa att medlen förvaltas i enlighet med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och med rättsstaten enligt artikel 2 a i förordning (EU, Euratom) 2020/2092. Detta initiativ kommer även att respektera principerna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

- **Subsidiaritetsprincipen (för icke-exklusiv befogenhet)**

Inom områdena social- och sysselsättningspolitik och folkhälsa har EU antingen delad befogenhet med medlemsstaterna (artikel 4 i EUF-fördraget), befogenhet att fastställa villkor inom vilka medlemsstaterna måste samordna sina åtgärder (artikel 5 i EUF-fördraget) eller befogenhet att vidta åtgärder för att stödja, samordna eller komplettera medlemsstaternas åtgärder (artikel 6 i EUF-fördraget).

Europeiska socialfonden bygger på subsidiaritetsprincipen. Vid delad förvaltning delegerar kommissionen den strategiska programplaneringen och genomförandet till EU-medlemsstaterna och regionerna. EU:s åtgärder begränsas också till vad som är nödvändigt för att nå målen i fördragen. Delad förvaltning syftar till att säkerställa att beslut fattas så nära medborgarna som möjligt och att åtgärder på EU-nivå är motiverade mot bakgrund av de möjligheter och de särdrag som förekommer på nationell, regional och lokal nivå. Delad förvaltning för EU närmare medborgarna och kopplar samman lokala behov med europeiska mål. Dessutom ökar egenansvaret för EU:s mål, då medlemsstaterna och kommissionen får dela beslutsbefogenheter och ansvar.

- **Proportionalitetsprincipen**

I enlighet med proportionalitetsprincipen går detta förslag inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dess mål.

- **Val av instrument**

Europaparlamentets och rådets förordning väljs som instrument för att inrätta Europeiska socialfonden.

3. RESULTAT AV EFTERHANDSUTVÄRDERINGAR, SAMRÅD MED BERÖRDA PARTER OCH KONSEKVENSBEDÖMNINGAR

[Se konsekvensbedömningen för NRP-förordningen]

4. BUDGETKONSEKVENSER

[placeholder]

Den totala budgeten för Europeiska socialfonden uppgår till XX miljarder euro (i löpande priser) för perioden 2028–2034.

Närmare information om finansiella behov och personalbehov finns i finansierings- och digitaliseringsöversikten för NRP-förordningen.

5. ÖVRIGA INSLAG

- **Genomförandeplaner samt åtgärder för övervakning, utvärdering och rapportering**

[Se konsekvensbedömningen för NRP-förordningen]

- **Ingående redogörelse för de specifika bestämmelserna i förslaget**

I förordningen om Europeiska socialfonden anges innehållet och definieras tillämpningsområdet för Europeiska socialfondens stöd i förhållande till de mål som fastställs i NRP-förordningen. Därtill ingår bestämmelser rörande området social innovation. Slutligen beskrivs den kommitté som avses i artikel 163 i EUF-fördraget och datumet för ikraftträdande.

2025/0239 (COD)

Förslag till

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING

om inrättande av Europeiska socialfonden som en del av den nationella och regionala partnerskapsplanen enligt förordning (EU) [NRP-förordningen] och om villkor för genomförandet av unionens stöd till sysselsättning av god kvalitet, kompetens och social inkludering under perioden 2028–2034

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA FÖRORDNING

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artiklarna164 och 175 tredje stycket,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande,

med beaktande av Regionkommitténs yttrande,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet, och

av följande skäl:

(1) Den 17 november 2017 proklamerade Europaparlamentet, rådet och kommissionen den europeiska pelaren för sociala rättigheter som ett svar på de sociala utmaningarna i Europa. Pelarens tjugo principer är indelade i tre kategorier: lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden, rättvisa arbetsvillkor samt socialt skydd och social inkludering. De tjugo principerna i den europeiska pelaren för sociala rättigheter bör ligga till grund för åtgärderna inom ramen för Europeiska socialfonden (ESF). Den 4 mars 2021 lade kommissionen fram en handlingsplan för genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter (*handlingsplanen*), med ambitiösa men realistiska överordnade mål för unionen för 2030 när det gäller sysselsättning (att minst 78 % av befolkningen i åldern 20–64 år ska vara sysselsatt), kompetens (att minst 60 % av alla vuxna ska delta i utbildning varje år) och fattigdomsminskning (att minst 15 miljoner, varav fem miljoner barn, ska lyftas ur riskzonen för fattigdom eller social utestängning) (*unionens överordnade mål för 2030*) och kompletterande delmål samt en reviderad social resultattavla. För att bidra till genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter bör Europeiska socialfonden stödja investeringar i människor och systemreformer inom politikområdena sysselsättning, utbildning och social inkludering och därigenom bidra till ekonomisk, social och territoriell sammanhållning i enlighet med artikel 174 i EUF-fördraget.

(2) De riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik som föreskrivs i artikel 148.2 i EUF-fördraget och som rådet årligen antar inom ramen för den europeiska planeringsterminen är ett viktigt instrument för samordningen av sysselsättnings- och socialpolitiken på unionsnivå och nationell nivå. De tillhandahåller gemensamma prioriteringar och mål för åtgärder som rör sysselsättning, utbildning, kompetens och sociala frågor i syfte att förbättra unionens konkurrenskraft och skapa bättre

förutsättningar för investeringar i unionen, skapa arbetstillfällen och främja social sammanhållning. Europeiska socialfonden är unionens viktigaste instrument när det gäller att stödja riktlinjerna för sysselsättningen och uppnå unionens mål inom sysselsättnings- och socialpolitiken. Riktlinjerna för sysselsättningen kompletterar principerna i den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Mot denna bakgrund bör tillämpningsområdet för Europeiska socialfonden under perioden 2028–2034 vara helt i linje med rådets beslut (EU) ... [1] [riktlinjer för sysselsättningen som antas av rådet senast den 1 januari 2027].

(3) På unionsnivå utgör den europeiska planeringsterminen för samordning av den ekonomiska politiken ramen för fastställande av nationella reformprioriteringar och övervakning av deras genomförande. Medlemsstaterna bör lämna in årliga lägesrapporter om genomförandet av sina nationella medelfristiga finans- och strukturpolitiska planer. Ramen bör ligga till grund för enhetlig användning av unionsfinansiering, inbegripet i syfte att maximera mervärdet av det ekonomiska stöd som ska erhållas.

(4) Unionen står inför strukturella utmaningar till följd av den ekonomiska globaliseringen, sårbara leveranskedjor, hanteringen av migrationsströmmar och det ökade säkerhetshotet, omställningen till ren energi, tekniska och demografiska förändringar, en åldrande arbetskraft, brist på subventionerade boenden samt växande kompetens- och arbetskraftsbrist inom många sektorer och regioner.

(5) Med tanke på förändringarna på arbetsmarknaden bör unionen ha beredskap för nuvarande och framtida utmaningar genom att investera i relevant kompetens, se till att tillväxten blir mer inkluderande och förbättra sysselsättnings- och socialpolitiken, inklusive när det gäller arbetskraftens rörlighet och omstrukturering av sektorer, med särskild hänsyn till stads- och landsbygdsområden med särskilda sociala brister.

(6) Från och med nu och fram till 2040 kommer antalet personer på unionens arbetsmarknad att minska med en ungefär miljon varje år. Vissa regioner påverkas inte endast av att arbetskraften minskar, utan även av att andelen av befolkningen med tertiär utbildning är liten och har stagnerat, vilket gör det svårt att kompensera för förlusten av arbetskraft genom högre arbetsproduktivitet. Detta kommer att öka trycket på unionens sociala välfärdsmodell och sätta press på dess hållbarhet och tillräcklighet. Det kommer även att öka bristen på arbetskraft och kompetens på arbetsmarknaden, vilket innebär en påfrestning för den ekonomiska tillväxten och konkurrenskraften. För vissa sektorer kommer detta att leda till tryck på arbetskraftskostnaderna. Därför måste Europeiska socialfonden stödja ett ökat deltagande på arbetsmarknaden, i synnerhet för kvinnor, unga, personer med funktionsnedsättning och romska grupper, samt stödja arbetsgivare när det gäller att hitta rätt personer till lediga jobb, ge äldre arbetstagare egenmakt genom lämpliga arbetsmarknadsåtgärder och insatser på arbetsplatserna, säkerställa en kvalificerad arbetskraft som kan hantera stora samhällsutmaningar och stödja en hälsosam balans mellan arbete och privatliv, bland annat genom att säkerställa tillgång till barnomsorg av god kvalitet.

(7) Den 29 januari 2025 presenterade kommissionen konkurrenskraftskompassen. Kompassen banar väg för att Europa ska bli en plats där framtidens teknik, tjänster och rena produkter uppfinns, tillverkas och släpps ut på marknaden, och den första klimatneutrala kontinenten. Den lyfter fram fem övergripande möjliggörande faktorer

[1] För in hänvisning.

för konkurrenskraft, bland annat främjande av kompetens och arbetstillfällen av god kvalitet, och betonar att grunden för Europas konkurrenskraft är dess medborgare. För att vara konkurrenskraftig och förberedd inför framtiden måste unionen stödja och rusta sina medborgare med de färdigheter och den kompetens som krävs för att lyckas inom lärande, arbete och privatliv.

(8) Den 26 februari 2025 antog kommissionen därtill meddelandet *Given för en ren industri: en gemensam färdplan för konkurrenskraft och fossilfrihet*. Det är mycket viktigt att uppmärksamma den avgörande roll kompetens har när det gäller att underlätta en framgångsrik övergång till en renare och mer konkurrenskraftig framtid för industrin inom unionen. En högkvalificerad arbetskraft är nödvändig för att driva på innovation och främja utfasning av fossila bränslen och cirkularitet inom viktiga industriområden. Detta fokus på kompetensutveckling är avgörande för att unionens mål om en rättvis omställning ska uppnås och för att unionens globala konkurrenskraft ska upprätthållas och stärkas. Vidare råder det en ojämn fördelning av miljöresurser och dessa resursers fördelar i samhället, vilket även är fallet med miljörisker och hälsorisker. Det är mer sannolikt att utsatta grupper drabbas oproportionerligt hårt.

(9) Kompetensunionen syftar till att stödja utvecklingen av högkvalitativa, inkluderande och anpassningsbara utbildnings- och kompetenssystem för att öka unionens konkurrenskraft, beredskap, säkerhet och demokrati. Därför bör unionen, i linje med kompetensunionen, säkerställa tillräcklig finansiering för att bygga upp en solid kompetensgrund och främja livslånga och framtidsinriktade möjligheter till kompetenshöjning och omskolning för alla, i synnerhet för att hantera utmaningarna i samband med den digitala och den gröna omställningen. Detta kommer framför allt att bidra till digitala färdigheter och viktig möjliggörande teknik, men även till färdigheter som stöder framväxande sektorer, i syfte att se till att människor har de färdigheter som krävs med tanke på digitalisering, tekniska och innovationsdrivna förändringar och sociala och ekonomiska förändringar, och som underlättar övergångar på arbetsmarknaden och rörlighet, samt i synnerhet stöder lågutbildade eller lågkvalificerade vuxna. I linje med kompetensunionen måste utmaningarna i samband med den digitala och den gröna omställningen hanteras genom kompetenshöjning och omskolning för arbetstagare, anpassning av utbildningen efter industrins behov och främjande av partnerskap mellan utbildningsinstitutioner, arbetsgivare och myndigheter. Det är även nödvändigt att öka rörligheten och uppnå en lämplig kompetensfördelning på den inre marknaden, bland annat genom enklare kompetensportabilitet, samt att kunna attrahera och behålla kompetens inom EU.

(10) I förordning (EU) [NRP-förordningen] fastställs allmänna bestämmelser om den nationella och regionala partnerskapsplanen, i synnerhet de mål som ska främjas genom den nationella och regionala partnerskapsplanen, samt bestämmelser om utarbetande, genomförande, förvaltning och kontroll av sådana planer. Europeiska socialfonden är en av de fonder med nationellt förhandsfördelade medel som grupperas under den nationella och regionala partnerskapsplanen i enlighet med förordning (EU) [...] [NRP-förordningen]. Det är därför nödvändigt att klargöra tillämpningsområdet för Europeiska socialfondens stöd i förhållande till de mål som anges i NRP-förordningen och fastställa särskilda bestämmelser om genomförandet av Europeiska socialfonden.

(11) Ett effektivt och ändamålsenligt genomförande av åtgärder som stöds av den nationella och regionala partnerskapsplanen, inklusive Europeiska socialfonden, är beroende av god förvaltning och partnerskap mellan alla aktörer på relevanta territoriella nivåer och

de socioekonomiska aktörerna, särskilt arbetsmarknadens parter och civilsamhällesorganisationer.

(12) För att stärka de europeiska samhällena och den europeiska sociala modellen bör medlemsstaterna avsätta ett minimibelopp av medlen inom sina nationella och regionala partnerskapsplaner som antagits i enlighet med förordning (EU) [NRP-förordningen] till Europeiska socialfonden. De olika socioekonomiska utmaningarna är av varierande karaktär och allvarlighetsgrad i medlemsstaterna, vilket innebär att det krävs en mer flexibel strategi när det gäller programplaneringen. Samtidigt som en miniminivå av stöd till socialpolitiken är nödvändig för att säkerställa åtgärder som står i proportion till dessa utmaningar, måste stödet också vara i enlighet med de nationella och regionala särdragen. De underliggande orsakerna till sociala skillnader eller sociala problem måste ligga till grund för den relativa betydelse som ges till investeringar och reformer inom ramen för riktlinjerna för sysselsättningen och Europeiska socialfonden. Detta innebär att politiska skyddsåtgärder i form av tematisk koncentration bör fastställas i samarbete mellan medlemsstaterna och kommissionen. När det gäller minimibeloppet för Europeiska socialfonden måste även en balans hittas mellan det strategiska intresset för unionen att investera i sin befolkning, och därmed i kvaliteten på arbetskraftsutbudet och i sociala framsteg, och de investeringsbehov som omfattas av andra specifika mål som anges i artikel 3 i [NRP-förordningen].

(13) Europeiska socialfonden bör stödja sysselsättning, lika tillgång till arbetsmarknaden för alla, rättvisa arbetsvillkor av hög kvalitet och rörlighet för arbetskraften. Europeiska socialfonden bör stödja medlemsstaterna när det gäller att erbjuda arbetslösa och personer som står utanför arbetskraften ändamålsenligt, snabbt, samordnat och individanpassat stöd, som hjälp med att söka efter arbete, utbildning, kompetenshöjning och omskolning samt tillgång till andra stödtjänster, med särskild uppmärksamhet på personer i utsatta situationer och personer som påverkas negativt av den gröna och den digitala omställningen eller av arbetsmarknadschocker samt personer som befinner sig längst bort från arbetsmarknaden. Europeiska socialfonden bör fortsätta att fokusera på ungdomsarbetslösheten och problemet med unga som varken arbetar eller studerar genom åtgärder för att förebygga att unga lämnar skolan med högst grundskoleutbildning och genom strukturella förbättringar av övergången från skola till arbetsliv, bland annat genom att den förstärkta ungdomsgarantin genomförs fullt ut, vilket även bör främja arbetstillfällen av hög kvalitet för ungdomar. Därtill bör Europeiska socialfonden fortsätta att investera i kompetens som är avgörande för den gröna och den digitala omställningen.

(14) Europeiska socialfonden bör öka arbetskraftsutbudet och förbättra utbildningen och det livslånga förvärvandet av färdigheter. I synnerhet bör Europeiska socialfonden bidra till framsteg inom utbildning och övergången till arbete, stödja livslångt lärande, däribland formellt, icke-formellt och informellt lärande som äger rum under alla skeden i livet, och anställbarhet, samt bidra till konkurrenskraft, samhällsinnovation och ekonomisk innovation genom att stödja skalbara och hållbara initiativ inom dessa områden. Detta kan exempelvis uppnås genom lärande på arbetsplatsen och lärlingsutbildningar, livslång vägledning, bedömning av framtida kompetensbehov i samarbete med näringslivet, aktuellt utbildningsmaterial, prognoser avseende och uppföljning av utexaminerade, utbildning av lärare, validering av läranderesultat och erkännande av kvalifikationer.

(15) Europeiska socialfonden bör underlätta tillgången till tjänster, bland annat genom att stärka moderniseringen, digitaliseringen och resiliensen inom såväl hälso- och sjukvård som långvarig vård och omsorg. Europeiska socialfonden bör stödja

medlemsstaterna i genomförandet av åtgärder för att undanröja alla former av diskriminering och säkerställa lika möjligheter för alla, i synnerhet för grupper som är underrepresenterade på arbetsmarknaden, så att lika tillgång till tjänster säkerställs. Tillgång till ekonomiskt överkomliga och hållbara tjänster av hög kvalitet, som förskoleverksamhet och barnomsorg, fritidsverksamhet, utbildning samt hälso- och sjukvård och långvarig vård och omsorg, i synnerhet familje- och samhällsbaserad vård, är en nödvändig förutsättning för att säkerställa lika möjligheter och arbetskraftens rörlighet. Europeiska socialfonden bör säkerställa att alla, även barn i enlighet med den europeiska barngarantin, har tillgång till grundläggande tjänster av hög kvalitet. De särskilda behoven hos personer med funktionsnedsättningar, inbegripet tillgänglighet, bör beaktas i samband med dessa tjänster, liksom självständigt boende. Europeiska socialfonden bör även bidra till moderniseringen av systemen för socialt skydd, särskilt i syfte att främja deras tillgänglighet.

(16) Stöd genom Europeiska socialfonden bör användas för att främja lika möjligheter för alla, stödja starka sociala skyddsnät, stödja social inkludering och rättvisa mellan generationer samt bekämpa fattigdom. Europeiska socialfonden bör stödja medlemsstaternas insatser för att bekämpa fattigdom, inklusive genom åtgärder mot materiell fattigdom i syfte att förhindra att ogynnsamma förutsättningar överförs från generation till generation, samt främja social inkludering genom att garantera lika möjligheter för alla och motverka diskriminering och ojämlikhet i fråga om hälsa. Detta innebär att en rad strategier behöver inriktas på de mest utsatta personerna, oavsett ålder, inbegripet barn som lever i fattigdom, marginaliserade grupper som romer, arbetande fattiga och de personer som har det sämst ställt. Europeiska socialfonden bör främja en aktiv inkludering av personer som befinner sig långt från arbetsmarknaden i syfte att säkerställa deras socioekonomiska integration. Europeiska socialfonden bör även bekämpa hemlöshet, bland annat genom förebyggande och avhjälpande åtgärder i linje med Lissabonförklaringen från 2021. Stöd till social innovation spelar en viktig roll för uppnåendet av dessa mål och bör därför främjas.

(17) Principerna om demokrati, rättsstaten och skydd av grundläggande rättigheter utgör grundläggande värden för unionen. Dessa värden är grundläggande för varje enskild person, i synnerhet för de personer som är mest utsatta. De är därtill viktiga för ett effektivt genomförande av Europeiska socialfonden. Därför bör Europeiska socialfonden även stödja främjandet och genomförandet av dessa värden för alla. Europeiska socialfonden kommer också att fortsätta att främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dessutom kommer Europeiska socialfonden att säkerställa samstämmigheten med jämlikhetsunionen och de relaterade strategier som syftar till att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning och säkerställa social sammanhållning genom att upprätthålla och utveckla öppna, demokratiska, jämlika och inkluderande samhällen som bygger på grundläggande rättigheter och rättsstaten.

(18) Enligt förordning (EU) [NRP-förordningen] ska medlemsstaterna följa övergripande principer vid utarbetandet och genomförandet av de nationella och regionala partnerskapsplanerna. I detta sammanhang bör medlemsstaterna även uppmuntras att använda Europeiska socialfonden för att stödja riktade åtgärder som främjar övergripande principer som jämställdhet och tillgänglighet till tjänster för personer med funktionsnedsättning, samt för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att aktivt delta.

(19) För att säkerställa att Europas sociala dimension i enlighet med den europeiska pelaren för sociala rättigheter stärks, och att tillräckliga medel inriktas på de mest behövande, bör medlemsstaterna avsätta medel från Europeiska socialfonden till att främja social inkludering.

(20) Som en följd av det särskilda behovet att stödja barn som lever i fattigdom bör medlemsstaterna även avsätta medel från Europeiska socialfonden för åtgärderna inom ramen för barngarantin.

(21) Europeiska socialfonden bör bidra till minskad fattigdom genom att stödja nationella program som syftar till att åtgärda livsmedelsbrist och materiell fattigdom och främja social integration av personer som riskerar att drabbas av fattigdom eller social utestängning och av de personer som har det sämst ställt. Medlemsstaterna bör avsätta medel från Europeiska socialfonden till åtgärder mot de former av extrem fattigdom som har störst inverkan i fråga om social utestängning, såsom hemlöshet, livsmedelsbrist och materiell fattigdom.

(22) Med tanke på den fortsatt höga andelen unga som är arbetslösa eller står utanför arbetskraften i ett antal medlemsstater och regioner, något som särskilt drabbar unga som varken arbetar eller studerar, bör dessa medlemsstater fortsätta att anslå tillräckliga medel från Europeiska socialfonden till åtgärder för att främja ungdomssysselsättning, inbegripet genom att genomföra ungdomsgarantin. Medlemsstaterna bör därför avsätta tillräckliga medel till denna utmaning. Medlemsstater med mycket hög ungdomsarbetslöshet bör avsätta medel från Europeiska socialfonden till att främja ungas anställbarhet.

(23) Ett effektivt och ändamålsenligt genomförande av åtgärder som stöds av Europeiska socialfonden är beroende av god förvaltning och partnerskap mellan alla aktörer på relevanta territoriella nivåer och de socioekonomiska aktörerna, särskilt arbetsmarknadens parter och det civila samhället. Det är därför viktigt att medlemsstaterna uppmuntrar arbetsmarknadens parter och det civila samhället att delta i genomförandet av Europeiska socialfonden. Medlemsstater som har erhållit en landsspecifik rekommendation inom detta område bör avsätta medel från Europeiska socialfonden till att främja kapacitetsuppbyggnad för arbetsmarknadens parter och civilsamhällesorganisationer.

(24) Med tanke på de yttersta randområdenas särdrag och begränsningar bör medlemsstaterna i kapitlet om de yttersta randområdena ta med åtgärder för att främja sysselsättning och arbetskraftens rörlighet, i synnerhet för unga, och för att främja utbildning och kompetens samt social inkludering.

(25) Eftersom målet för denna förordning, nämligen att öka effektiviteten på arbetsmarknaden och främja tillgången till sysselsättning av god kvalitet, att förbättra såväl tillgången till utbildning som kvaliteten på denna utbildning, att främja social inkludering och hälsa samt att minska fattigdom, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går denna förordning inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det målet.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Innehåll

1. I denna förordning fastställs särskilda villkor för genomförandet av Europeiska socialfonden under programperioden 2028–2034 som en del av unionens stöd i enlighet med de allmänna mål som fastställs i artikel 2 i förordning XX [NRP-förordningen], särskilt leden b och e.
2. Detta stöd från unionen ska tillhandahållas inom ramen för den nationella och regionala partnerskapsplanen, i enlighet med bestämmelserna i förordning (EU) [...] [NRP-förordningen].

Artikel 2

Stöd från Europeiska socialfonden

1. Europeiska socialfonden (ESF) ska stödja de specifika mål som fastställs i artikel 3 i förordning XX [NRP-förordningen].
2. Vid tillämpning av punkt 1 ska medlemsstaternas användning av Europeiska socialfonden i enlighet med artikel 2 b i förordning XX [NRP-förordningen] grundas på riktlinjerna för medlemsstaternas sysselsättningspolitik, som i enlighet med artikel 148.2 i EUF-fördraget fastställs i beslut (EU) xxxx [riktlinjer för sysselsättningen som antas av rådet senast den 1 januari 2027].

Artikel 4

Social innovation

1. Social innovation ska stödjas inom de områden som omfattas av Europeiska socialfondens tillämpningsområde, särskilt i syfte att prova, utvärdera och skala upp innovativa lösningar, även på lokal eller regional nivå, för att tillgodose sociala behov i samarbete med relevanta partner och, i synnerhet, arbetsmarknadens parter.
2. Kommissionen ska använda tekniskt bistånd på eget initiativ, i enlighet med artikel 12 i förordning (EU) [NRP-förordningen], för att underlätta kapacitetsuppbyggnad för social innovation, i synnerhet genom att stödja ömsesidigt lärande och transnationellt samarbete, upprätta nätverk, samt sprida och främja god praxis och bra metoder.

Artikel 5

Stöd för demografisk omställning

Medlemsstaterna och regionerna ska, när så är lämpligt, fastställa en integrerad strategi för hantering av utmaningar som härrör från den demografiska omställningen i ett eller flera särskilda kapitel i den nationella och regionala partnerskapsplanen.

Artikel 6

Stöd för motverkande av materiell fattigdom

1. Medlemsstaterna får tillhandahålla stöd för motverkande av materiell fattigdom genom utdelning av livsmedel och varor som överensstämmer med unionsrätten om konsumentprodukters säkerhet.

2. Medlemsstaterna och bidragsmottagarna ska välja livsmedlen och/eller det grundläggande materiella biståndet på grundval av objektiva kriterier som är knutna till behoven hos de personer som har det sämst ställt. I urvalskriterierna för livsmedel, och i förekommande fall för varor, ska hänsyn även tas till klimatrelaterade aspekter och miljöaspekter för att säkerställa en skälig och rättvis grön omställning, i synnerhet i syfte att minska slöseri med livsmedel och plastprodukter för engångsbruk. Där så är lämpligt ska valet av den typ av livsmedel som ska delas ut ske med beaktande av hur dessa livsmedel bidrar till att de personer som har det sämst ställt får en balanserad kost. Livsmedel och/eller grundläggande materiellt bistånd får lämnas direkt till de personer som har det sämst ställt eller indirekt, till exempel i form av kuponger eller kort, såväl i elektronisk form som i annan form, förutsatt att dessa enbart kan lösas in mot livsmedel och/eller grundläggande materiellt bistånd. Stöd till de personer som har det sämst ställt ska ges utöver alla eventuella socialförmåner som kan tillhandahållas genom nationella socialsystem eller enligt nationell lagstiftning.

3. Kommissionen och medlemsstaterna ska säkerställa att bistånd som ges inom ramen för stödet för motverkande av materiell fattigdom respekterar värdigheten hos de personer som har det sämst ställt och förhindrar att de stigmatiseras.

4. Medlemsstaterna ska komplettera tillhandahållandet av livsmedel och/eller grundläggande materiellt bistånd med kompletterande åtgärder, såsom hänskjutande till behöriga organ, eller genom att främja social integration av de personer som har det sämst ställt.

   Det första stycket ska inte tillämpas om tillhandahållande av sådana åtgärder inte är möjligt, till exempel om stödet ges till följd av en nödsituation såsom en naturkatastrof.

5. I denna artikel avses med *de personer som har det sämst ställt* fysiska personer, antingen enskilda, familjer, hushåll eller grupper bestående av sådana personer, inbegripet barn i utsatta situationer och hemlösa personer, vars behov av bistånd har fastställts på grundval av objektiva kriterier som har angetts av nationella behöriga myndigheter i samråd med relevanta aktörer med undvikande av intressekonflikter, och som kan innehålla sådana element som gör det möjligt att rikta in sig på de personer som har det sämst ställt i vissa geografiska områden.

Artikel 7

Partnerskap

Medlemsstaterna ska säkerställa ett meningsfullt deltagande från arbetsmarknadens parter och civilsamhällesorganisationer, i enlighet med artikel 6 i förordning XX [NRP-förordningen],

när det gäller tillhandahållande av stöd till åtgärder som främjar sysselsättning av god kvalitet, utbildning och kompetens samt social inkludering.

Artikel 8

Kommitté inrättad enligt artikel 163 i EUF-fördraget

1. Kommissionen ska biträdas av den kommitté som inrättats enligt artikel 163 i EUF-fördraget (*kommittén*) med avseende på det stöd som tillhandahålls för det allmänna mål som avses i artikel 3.1 c [specifikt mål – sysselsättning] i förordning XX [NRP-förordningen].
2. Varje medlemsstat ska utse en företrädare för regeringen, en företrädare för arbetstagarorganisationerna, en företrädare för arbetsgivarorganisationerna och en suppleant för varje ledamot för en tid av högst sju år. Om en ledamot är frånvarande ska suppleanten automatiskt ha rätt att delta i överläggningarna. Kommittén ska även ha en företrädare från var och en av de organisationer som företräder arbetstagarorganisationer och arbetsgivarorganisationer på unionsnivå.
3. Kommittén får avge yttranden i alla frågor som rör genomförandet av Europeiska socialfonden.

Artikel 9

Ikraftträdande och tillämpning

Denna förordning träder i kraft den tjugonde dagen efter det att den har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Den ska tillämpas från och med den dag då förordning (EU) [...] om inrättande av den nationella och regionala partnerskapsplanen för perioden 2028–2034 börjar tillämpas.

Denna förordning är till alla delar bindande och direkt tillämplig i alla medlemsstater.

Utfärdad i Bryssel den

På Europaparlamentets vägnar	*På rådets vägnar*
Ordförande	*Ordförande*

FINANSIERINGS- OCH DIGITALISERINGSÖVERSIKT FÖR RÄTTSAKT

[…]

Umeå kommun 2025-12-09

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Remissvar: EU-kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordningar för perioden 2028–2034 (LI2025/01620)

Inledning

Umeå kommun välkomnar möjligheten att lämna synpunkter på remissen över EU-kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordningar för perioden 2028-2034. Umeå kommuns remissvar innehåller generella synpunkter och synpunkter på tre av förslagen till förordningar.

Generella synpunkter

Umeå kommun ser positivt på ansatsen att stärka samordningen mellan olika fonder och uppskattar förslaget om ett gemensamt regelverk. Vi anser också att det finns fördelar med att minska antalet förvaltande myndigheter. Genom att samla fonderna hos en myndighet förbättras möjligheterna till effektiv samordning och ökade synergier mellan olika fonder och program.

Umeå kommun uttrycker dock stark oro för införandet av nationella kuvert enligt förslag. Förslaget riskerar att urholka sammahållningspolitikens grundläggande principer om lokalt och regionalt inflytande, flernivåstyre och platsbaserad utveckling. Därför är det av största vikt att i förordningstext säkerställa partnerskapsprincipen, den lokala och regionala nivåns reella inflytande i utformning och genomförande av sammanhållningspolitiken. För att skapa territoriell sammanhållning och för att minska skillnader i utvecklingsmöjligheter mellan olika delar av landet måste medel öronmärkas till samtliga regionkategorier.

Ett ändamålsenligt och effektivt genomförande av sammanhållningspolitiken kräver därtill en platsbaserad utgångspunkt. Umeå kommun förordar obligatoriska regionala kapitel i de Nationella regionala partnerskapsplanerna (NRPP). Regionala kapitel säkerställer sammanhållningspolitikens ändamålsenlighet på lokal och regional nivå och möjliggör deltagande i både utformning och genomförande av programmen.

Det råder oklarheter kring hur Sveriges NRPP ska utformas. Både struktur och innehåll är avgörande för hur samarbetet och genomförandet faktiskt kommer att ske. Det finns flera aspekter där den nationella nivån behöver ge tydligare besked, bland annat:

- Vilken process ska användas för att ta fram planen?
- Hur och i vilken omfattning kommer regionerna att bli delaktiga?
- På vilken nivå kommer partnerskapen att etableras?

Synpunkter på ”Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om inrättande av Europeiska fonden för ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, jordbruk och landsbygd, fiske och sjöfart, välstånd och säkerhet för perioden 2028–2034 och om ändring av förordning (EU) 2023/955 och förordning (EU,Euratom) 2024/2509”

Regionerna i Sverige har enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar det huvudsakliga ansvaret för att samordna de regionala utvecklingsinsatserna i sina respektive geografier och ska bära den demokratiska förankringen. Det innebär att regionerna fortsatt bör ha en central och tydlig roll i genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik inklusive utformning av NRPP. Därför är det viktigt att det klargörs på vilket sätt Sveriges NRPP ska struktureras och omsättas i praktiken, samt vilken nivå som ansvarar för deras genomförande. Det är också oklart hur Sverige ska kunna koppla insatserna i planerna till de landspecifika rekommendationerna, varav exempelvis en icke-fungerande bostadsmarknad och hushållens höga skuldsättning är svåra att adresseras i NRPP. Umeå kommun anser att:

- programmering, genomförande och uppföljning av NRPP bör ske på regional och lokal nivå.
- det bör vara ett krav att regioner inkluderas i framtagandet av NRPP för att säkerställa att satsningarna blir träffsäkra och anpassade efter de lokala och regionala behoven.

För Norra Sverige är de tidigare öronmärkta medel för de nordliga glesbefolkade områdena avgörande för att fortsätta hantera särskilda utmaningar såsom gles befolkning, långa avstånd till större marknader, små lokala skattebaser och begränsade ekonomiska resurser. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget och norra Sveriges strategiska position i det europeiska Arktis, är det än viktigare att kunna genomföra investeringar i infrastruktur, näringsliv och samhälle så att norra Sverige kan fortsätta utvecklas till gagn för hela EU. Umeå kommun vill i kommande långtidsbudget se

- öronmärkta medel för de nordliga glesbefolkade regionerna med stöd från artikel 174 i Lissabonfördraget och protokoll 6 i Sveriges anslutningsfördrag, som båda erkänner regionens unika strukturella utmaningar.

Vidare anser Umeå kommun att den särskilda öronmärkning för hållbar stadsutveckling (artikel 11) ska bibehållas och stärkas. 75 % av EU:s befolkning bor i städer. Städerna är nyckelaktörer för att nå EU:s klimat- och tillväxtmål men riskerar att marginaliseras om medel enbart styrs via NRPP. Det är fortsatt viktigt att säkerställa öronmärkt finansiering inom exempelvis mobilitet, klimat, energi och social inkludering. Umeå kommun vill i kommande långtidsbudget se:

- öronmärkta medel för hållbar stadsutveckling enligt artikel 11
- att integrerade territoriella investeringar (ITI) behålls och stärks som ett centralt verktyg, med tydliga krav på partnerskap och lokal förankring.

För närvarande finns en diskrepans mellan regelverken vad gäller vilka åtgärder som är stödberättigade inom *Europeiska regionala utvecklingsfonden* (ERUF), *Europeiska socialfonden* (ESF) samt *Interreg* och den nationella förordningen (2003:596) om stöd till projektverksamhet inom regional utvecklingspolitik. Denna diskrepans utgör ett påtagligt hinder för länets utveckling samt för en effektiv implementering av den regionala utvecklingspolitiken. Det föreslagna regelverket vilar dessutom på en prestationsbaserad modell för genomförandet av program och fonder medan nationell medfinansiering baseras på faktiska kostnader.

- Umeå kommun menar att det är av största vikt att regelverken för EU:s fonder och den nationella medfinansieringen anpassas sinsemellan.

Umeå kommun anser att den föreslagna nationella bidragsnivån för mer utvecklade regioner (Artikel 20) är för hög. Det regionala anslag 1:1 och kommunala medel, som till stor del medfinansierar EU-programmen, behöver räcka till fler projekt. En allt för hög nationell bidragsnivå riskerar även att skapa inlåsningseffekter för EU-medlen om den nationella medfinansieringen inte räcker till. Därför vill Umeå kommun

- att andelen EU-finansiering för projekt i mer utvecklade regioner höjs till 50 %. På så sätt skulle den nationella medfinansieringen kunna begränsas till maximalt 50 %, vilket skulle minska trycket på anslag 1:1, ge utrymme för att bevilja stöd till fler projekt och minska risken för inlåsningseffekter.

Umeå kommun ser positivt på att Leader placeras med de andra fonderna under sammanhållningspolitiken. Att samla Leader under det gemensamma regelverket för NRP-planerna skapar bättre förutsättningar för en mer aktiv användning av Integrerade territoriella investeringar (ITI) och lokalt ledd utveckling (LLU). Dock karaktäriseras Leader av frågor kring lokal och regional utveckling snarare än jordbruksfrågor. Leadermetoden har goda förutsättningar att tillämpas för arbete med exempelvis civilt beredskap. Umeå kommun anser att

- förslaget bör breddas så att insatser under Leader inte enbart begränsas till jordbruksrelaterade åtgärder utan bör kunna tillämpas i en mycket bredare bemärkelse för att möta de komplexa behov som finns i olika lokala och regionala sammanhang.

Synpunkter på ”Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av Europeiska fonden för regional utveckling inbegripet för europeiskt territoriellt samarbete (Interreg) och Sammanhållningsfonden som del av den fond som inrättats genom förordning (EU) […] [förordningen om Nationella och regionala partnerskapsfonden] och om fastställande av villkor för genomförandet av unionsstöd till regional utveckling 2028–2034 (COM/2025/552)”

Förordningsförslagen medför betydande och omfattande nya möjligheter till insatser inom Interreg. Dock saknas en tydlig analys av vilka insatser som är relevanta och motiverade i ett gränsregionalt sammanhang, något som är av största vikt för Umeå kommun och det breda samarbetet inom Kvarkenregionen. Sammantaget riskerar förordningarna att ersätta gränsregional, platsbaserad utveckling med styrning mot nationella och sektoriella intressen, liksom att stora geografiska Interregområden riskerar att ersätta gränsregional samverkan med transnationellt samarbete. Därför efterfrågar Umeå kommun svar på följande frågor:

- Ska varje medlemsland ta fram en gränsregional plan som anger vilka gränsregioner landet vill samverka med eller kommer EU att utarbeta en gemensam plan i samarbete med medlemsländerna?
- Hur kommer regionerna att involveras i processen?

De föreslagna förordningarna innebär att det kompletta regelverket för Interreg inte kommer att vara färdigt vid programperiodens start eftersom Interregplanen i stället kommer att fastställas genom implementerande akter först när samtliga kapitel har tagits fram. Det är oklart vilka konsekvenser detta får för Interregkapitlen och genomförandet av dessa.

- Därför efterfrågar Umeå kommun ett förtydligande av hur regelverket faktiskt är tänkt att fungera utan att fördröja genomförandet av Interregkapitlen från början.

Synpunkter på ”Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av Europeiska socialfonden som en del av den nationella och regionala partnerskapsplanen enligt förordning (EU) [NRP-förordningen] och om villkor för genomförandet av unionens stöd till sysselsättning av god kvalitet, kompetens och social inkludering under perioden 2028–2034 (COM/2025/558)”

Den stora efterfrågan på kompetens i norra Sverige, tillsammans med den låga arbetslösheten, gör att åtgärder som enbart fokuserar på att inkludera personer utanför arbetsmarknaden eller att vidareutbilda redan anställda inte är tillräckliga för att möta behoven. För att främja hållbar tillväxt och konkurrenskraft i norra Sverige behöver tillgång till kompetens möta behoven på arbetsmarknaden. För detta behöver socialfondens insatser riktade till individer kompletteras med strategiskt och strukturellt arbete med fokus på kapacitet och samverkan för att hitta nya sätt att lösa utmaningar med kompetensförsörjning och för att fler ska flytta till och bosätta sig i norra Sverige.

- Inom ramen för EU:s socialfond efterfrågar Umeå kommun särskilt möjligheter att genomföra strategiska samverkansprojekt som syftar till att öka befolkningstillväxten och säkerställa en långsiktigt hållbar kompetensförsörjning.

Behovet av regionala och lokala perspektiv på demografiska utmaningar medför att det bör bli obligatoriskt att i särskilda kapitel i NRPP adressera demografiska utmaningar.

- Umeå kommun understryker återigen vikten av regionala/territoriella kapitel, då de demografiska utmaningarna ser olika ut för landets olika regioner.

Avslutande reflektioner

Umeå och Västerbotten har tack vare EU:s stöd och investeringsmöjligheter genomgått en betydande utveckling inom en rad områden. Det har inte bara varit avgörande för tillväxten i regionen, utan har också bidragit till att skapa viktiga mervärden för Sverige och för EU som helhet. Sammanhållningspolitiken har gjort att alla typer av aktörer getts incitament att placera sig i större sammanhang, samarbeta och ta sig an att bidra till EU:s målsättningar. Kommuner och regioner har länkats samman med det europeiska projektet, vilket gett EU ökad legitimitet på lokal och regional nivå. Umeå kommun vill se en framtida EU-budget som tar hänsyn till lokala förutsättningar.

Hans Lindberg	Elin Pietroni
Kommunstyrelsens ordförande	Stadsdirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-12-02

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00913

Remiss av aktualiserad regional utvecklingsstrategi 2020-2030 för Västerbottens län

Förslag till beslut
att godkänna och skicka svar på remiss i enlighet med det bifogade förslaget

Ärendebeskrivning
Under 2025 aktualiserar Region Västerbotten den regionala utvecklingsstrategin (RUS), *Västerbotten – en attraktiv region där olikheter skapar utvecklingskraft, regional utvecklingsstrategi 2020–2030*. Detta görs för att anpassa skrivningarna utifrån omvärldsförändringar och nya behov. Den övergripande dokument- och målstrukturen är dock densamma som tidigare.

RUS är en central del i det svenska och europeiska regionala tillväxtarbetet och är styrdokumentet för samverkan mellan Region Västerbotten och kommunerna. RUS beaktas av statliga myndigheter, styr och påverkar fördelning av regionala och europeiska projektmedel och utgör grunden för påverkansarbete för Västerbotten. Inför nästa EU-programperiod och väntad centralisering av EU-medel är det än viktigare med en regional utvecklingsstrategi som tydligt speglar regionens utmaningar och styrkor, och som också är synkad med EU:s utpekade fokusområden.

Umeå kommun välkomnar en aktualisering av nuvarande RUS men anser fortfarande att delar behöver utvecklas. Framför allt ifrågasätter Umeå kommun att det fortfarande inte tydligt framgår att den regionala utvecklingskraften bygger på ökad befolkningstillväxt och att RUS än tydligare behöver ta avstamp i ett tillväxtperspektiv. Sammanfattningsvis anser Umeå kommun att strategin ska:

- tydligare betona vikten av befolkningstillväxt i Västerbotten
- tydliggöra Umeås roll som regional knutpunkt och centrum för länet och hela norra Sverige
- tydligare adressera hur länets storleksolikheter ska hanteras och hur tillväxten i den regionala kärnan gynnar hela länet

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00913

- se över de utmaningar och behov som lagts till under varje prioriterat område. Dessa är på skiftande nivå och är många till antalet (totalt 109), och ger ingen tydlig riktning
- särskilt se över skrivningar i prioritering 6, Västerbotten – rik på kompetenser. Här önskas ett än tydligare fokus på att aktivt attrahera talanger till Västerbotten, lyfta universitetens roll och stärka studenters koppling till arbetsgivare

Yttrandet har beretts med sakkunniga från olika verksamheter i Umeå kommun. Dead line för remissvar är den 23 december 2025.

Beslutsunderlag

Förslag till remissvar, Aktualisering av regionala utvecklingsstrategin
Remissversion, Aktualisering av regionala utvecklingsstrategin
Inbjudan till remiss

Beredningsansvariga

Daniel Levisson, Linda Gustafsson, Emmy Sundin

Beslutet ska skickas till

Remissvar skickas till regionalutveckling@regionvasterbotten.se
Ange *Remissvar aktualiserad regional utvecklingsstrategi i Västerbotten dnr RUN 234–2025*

Elin Pietroni
Stadsdirektör

Mikael Brändström
Utvecklingsdirektör

Västerbotten – en attraktiv plats där olikheter skapar utvecklingskraft

Extern remissversion av aktualiserad Regional utvecklingsstrategi 2020–2030

region västerbotten

Extern remissversion

Västerbotten – attraktiva platser där olikheter skapar utvecklingskraft
Regional utvecklingsstrategi 2020–2030

Produktion: Regionala utvecklingsförvaltningen, Region Västerbotten
Omslagsfoto: Mattias Andersson. På väg mot en hållbar framtid.
Figurer, karta och tabeller: Anna Norin, Region Västerbotten
Grafisk form: Helen Bäckman, Region Västerbotten (layout kommer att uppdateras i slutversionen)

Innehållsförteckning

Från strategi till samhandling 7
Regional utvecklingsstrategi – en gemensam kraftsamling 7
Viktiga aktörer i kraftsamlingen 8
Finansiering, uppföljning och påverkansarbete 9
Hur är strategin uppbyggd? 9
Västerbotten – en attraktiv plats där olikheter skapar utvecklingskraft 11
En gemensam vision 11
Högst livskvalitet i Sverige 11
Västerbotten i en större geografi 11
En mångfald av länkade platser 11
En omvärld i förändring 12
Två övergripande hållbarhetsmål 15
Livskraftig plats år 2030 15
Cirkulär plats år 2030 15
Vägen till ett hållbart Västerbotten år 2030 17
– tre inriktningar och sex prioriteringar 17
Regionala utvecklingsmål från RUS till EU 18
Inriktningar 19
Sammanhållen utveckling 19
Jämlik och jämställd inkludering 19
Föregångare i omställning 19
Prioriteringar 20
Prioritering 1: Västerbotten – nytänkande och smart 21
Delprioritering 1.1 Stärka strukturer för en nytänkande och smart plats 22
Delprioritering 1.2 Digital transformation 24
Delprioritering 1.3 Utveckling av innovationer 25
Prioritering 2: Västerbotten – platsdrivet näringsliv 26
Delprioritering 2.1 Stärka strukturer för platsdrivet näringsliv 27
Delprioritering 2.2 Nya och växande livskraftiga företag 28
Prioritering 3: Västerbotten – nära och tillgängligt 27
Delprioritering 3.1 Samverkanskraft för en nära och tillgänglig plats 28
Delprioritering 3.2 Robust transportinfrastruktur 29
Delprioritering 3.3 Hållbara resor och transporter 29
Delprioritering 3.4 Robust digital infrastruktur 31
Prioritering 4: Västerbotten – hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i 32
Delprioritering 4.1 Samverkanskraft för hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i 33
Delprioritering 4.2 Hållbara lokala livsmiljöer 35
Delprioritering 4.3 Levande kulturliv och kulturarv 37
Delprioritering 4.4 Hållbar konsumtion och resurseffektiv energianvändning 38
Prioritering 5: Västerbotten – framtidens jämlika hälsa 35
Delprioritering 5.1 Samverkanskraft för framtidens jämlika hälsa 36
Delprioritering 5.2 Hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer 37
Delprioritering 5.3 Hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer 38
Delprioritering 5.4 Framtidens vård och omsorg 39
Prioritering 6: Västerbotten – rik på kompetenser 39
Delprioritering 6.1 Samverkanskraft för en plats rik på kompetenser 40
Delprioritering 6.2 Likvärdigt deltagande i arbets- och samhällsliv, särskilt genom utbildning 41
Delprioritering 6.3 Attrahera och behålla kompetenser 43

Förslag remissversion

Foto: Jonas Westling
Tillsammans för trygga barn.

Förord

<nytt förord kommer efter remissrunda>

Rickard Carstedt (S)
Regionala utvecklingsnämndens ordförande
Region Västerbotten

Patrick Sällström
Regional utvecklingsdirektör
Region Västerbotten

Extern remissversion

Foto: Patrick Trägårdh
Friluftsliv med utsikt över Umeälven.

Från strategi till samhandling

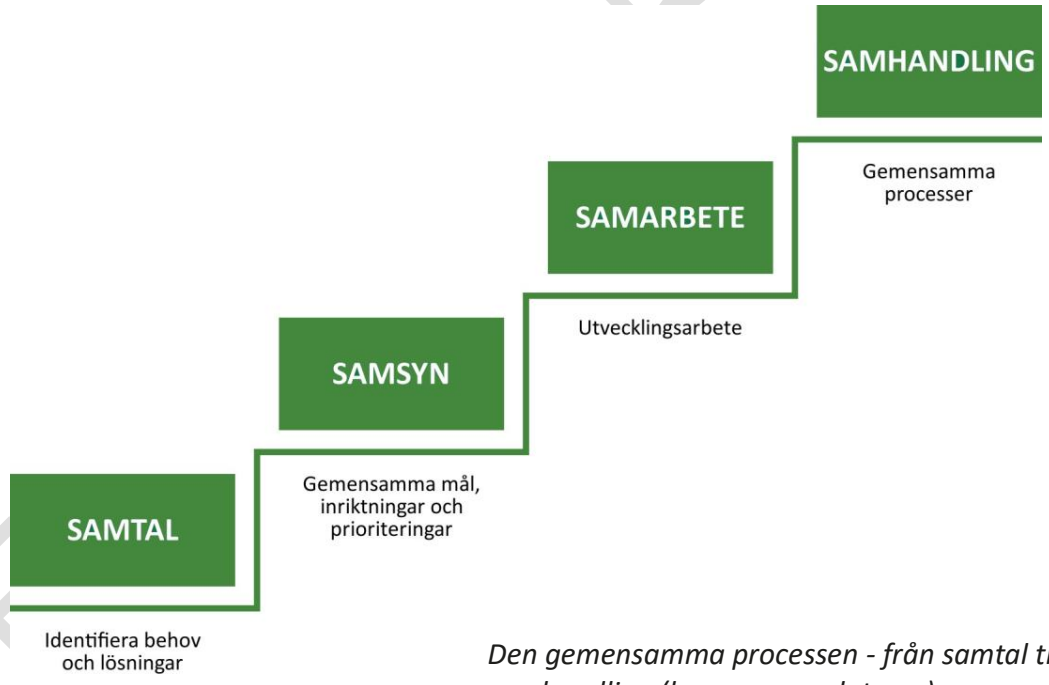
Den regionala utvecklingsstrategin är ett uppdrag från regeringen och tas fram för att visa vägen för en önskvärd utveckling i Västerbotten till år 2030. Strategin, som beslutas av regionfullmäktige, visar länets gemensamma ambitioner och är tänkt att vara vägledande för aktörer inom alla sektorer.

Strategin ska identifiera mål och prioriteringar för utvecklingen framåt utifrån Västerbottens förutsättningar. Den ska även koppla ihop länets förutsättningar med de övergripande målen för både den regionala utvecklingspolitiken på nationell nivå och EU:s sammanhållningspolitik.

Strategin samlar mål för många olika områden. De fördjupas med ytterligare strategier, planer och agendor**.** För de olika områdena finns det kompletterande strategier, planer eller agendor som ger en mer detaljerad bild (se tabell för respektive prioritering). Strategin är även grund för finansiering.

Regional utvecklingsstrategi – en gemensam kraftsamling

Det behövs gemensam kraftsamling av länets aktörer från samtal till samhandling för att göra verklighet av den önskvärda utvecklingen till år 2030 (se figur). Strategin har sin utgångspunkt i de samtal som förts för att identifiera utmaningar och behov, både i det ursprungliga framtagande och i de många skriftliga inspel som kommit in under aktualiseringen 2025-26. De har byggt en förståelse kring utmaningar, behov och möjligheter som landat i samsyn med gemensamma mål, inriktningar och prioriteringar. Dessa omsätts sedan i samarbete för att ge kraft i genomförandet av strategin. Tillsammans kan aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå ta det till samhandling för den förändring som behövs.

Den gemensamma processen - från samtal till samhandling (kommer uppdateras)

Remissversion

När de gemensamma prioriteringarna är satta, styr och samordnar strategin arbetet för hållbar tillväxt. Mer konkret sker detta genom att den regionala utvecklingsstrategin:

- ligger till grund för andra regionala strategier och program, till exempel regionala EU-program och länstransportplanen
- vägleder lokala strategier, planer och program
- kopplar länets strategier med nationella och europeiska program och strategier
- är länets gemensamma utgångspunkt för regionala utvecklingsfrågor i dialogen på nationell och europeisk nivå

Viktiga aktörer i kraftsamlingen

För att lyckas krävs att många aktörer driver på och arbetar tillsammans. Det behövs engagemang från hela samhället och från alla delar av länet.

Boende, besökare och blivande invånare är Västerbottens viktigaste tillgång. År 2025 bor här cirka 280 000 människor, och under 2024 gjordes närmare två miljoner övernattningar av besökare. En tredjedel av västerbottningarna är födda utanför länet. Att fler väljer Västerbotten som plats att leva i och uppleva är både välkommet och avgörande för en hållbar regional utveckling.

Det samiska urfolket har levt och verkat i länet sedan urminnes tider. Det innebär en långvarig och levande närvaro med språk, kultur och näringar som vilar på principer om hållbarhet, långsiktighet och nära samspel med naturen. Dessa kunskaper och erfarenheter utgör en viktig resurs i det regionala utvecklingsarbetet. Sametinget, de sju samebyarna - Gran, Malå, Rans, Ubmeje tjeälddie, Vapsten, Vilhelmina norra och Vilhelmina södra - samt andra samiska organisationer är centrala aktörer. Jämlika och långsiktiga partnerskap med det samiska samhället skapar förutsättningar för att ta till vara samisk kompetens, företagande och kulturella perspektiv.

Västerbotten är hem för flera av Sveriges nationella minoriteter: samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De har särskilda rättigheter enligt svensk lag och bidrar med kulturell mångfald och perspektiv som berikar länets utveckling.

Civilsamhället involverar Västerbottens invånare i samhällsliv och samhällsutveckling. Det omfattar allt från bya- och bostadsrättsföreningar till idrottsföreningar, studieförbund och trossamfund. De fungerar som röstbärare för samhällsintressen, utförare av aktiviteter och tjänster, innovatörer som löser samhällsutmaningar och gemenskap där människor kan umgås. Samlande organisationer, som till exempel SAMFORMA och RF-SISU Västerbotten, spelar en viktig roll genom att stärka samverkan, sprida kunskap och företräda civilsamhällets bredd. Civilsamhällets organisationer är en kraft för utveckling i Västerbotten.

Näringslivets företag behövs på en plats för att skapa jobb, driva ekonomisk tillväxt och bidra med skatteintäkter till samhällets utveckling. De bidrar till platsens attraktionskraft för boende och besökare, innovationskraft och motståndskraft mot kriser. Näringslivsorganisationer, som till exempel Västerbottens handelskammare och Företagarna, samlar företag, driver på utveckling och påverkar beslut som rör företagsklimatet. Företag och näringslivsorganisationer är centrala i samarbeten med kommuner, regioner och andra aktörer för att lösa gemensamma utmaningar.

Kommunerna har en nyckelroll i kraftsamlingen för regional utveckling: De samordnar lokala resurser, planerar för lokal hållbar utveckling och skapar goda villkor för näringsliv, civilsamhälle, boende och besökare. Genom sitt ansvar för samhällsservice och lokal infrastruktur bidrar de aktivt till att stärka länets attraktivitet och konkurrenskraft. Västerbottens kommunsamarbeten, Region 10, Skellefteåregionen och Umeåregionen, ger ytterligare kraft för samhandling.

Region Västerbotten ansvarar för den regionala utvecklingen i länet med uppdraget att samordna de insatser som behövs för att nå målen i den regionala utvecklingsstrategin. Det är det ena av organisationens två basuppdrag. Region Västerbotten ansvarar även för att erbjuda tillgänglig och jämlik hälso- och sjukvård av god kvalitet, och för att främja hälsa och förebygga ohälsa i befolkningen.

De fyra nordligaste regionerna delar utmaningar med gleshet och långa avstånd mellan samhällen och till mer befolkningstäta delar av Europa. Samhandling och gemensamma resurser som Europaforum norra Sverige, North Sweden Stockholm Office och North Sweden European Office är viktiga byggstenar. Det finns ett stort antal samverkansytor som samlar de fyra nordligaste regionerna i olika frågor. Det finns även samverkansytor som samlar andra regioner inom och utanför Sverige och bidrar med kraft i arbetet med regional utveckling.

Universiteten bidrar med kunskap, forskning och idéer som kan leda till innovation, vilket stärker näringsliv och samhälle. Genom utbildning av kompetens, samverkan med lokala aktörer och utveckling av nya lösningar skapar de förutsättningar för hållbar tillväxt och ökad attraktivitet i Västerbotten.

- Umeå universitet är ett brett universitet med en rad starka centrumbildningar och utbildningar på flera campus och orter
- Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) med spetskompetens inom skogsvetenskap, miljö och naturresurser
- Luleå tekniska universitet (LTU) har verksamhet i Skellefteå med fokus på teknik, industriell utveckling och digitalisering

Nationella myndigheter bidrar med styrning, resurser och kunskap och har en utpekad roll att stärka lokala och regionala aktörer. Genom samordning, finansiering och strategiskt stöd skapar de förutsättningar för långsiktig och hållbar utveckling i hela landet. Deras insatser hjälper till att koppla samman nationella mål med regionala behov och möjligheter. Här finns bland annat: Arbetsförmedlingen, Boverket, Energimyndigheten, Jordbruksverket, Kulturrådet, Lantmäteriet, Länsstyrelsen, Sveriges geologiska undersökning (SGU), Skogsstyrelsen, Tillväxtverket, Trafikverket och VINNOVA.

Andra nationella organisationer som Sveriges kommuner och region (SKR) och Rådet för hållbara städer bidrar med samverkan, kunskapsutbyte och strategiskt stöd som kompletterar myndigheternas arbete. SKR företräder kommuner och regioner och driver utvecklingsfrågor och Rådet för hållbara städer samordnar insatser för hållbar stadsutveckling mellan flera aktörer.

Extern remissversion

Utbildningsanordnare från grund- och gymnasieskolor till folkhögskolor och studieförbund erbjuder flexibel och behovsanpassad utbildning som stärker kompetensförsörjningen. De bidrar till inkludering, livslångt lärande och möjliggör omställning i arbetslivet. Genom lokal närvaro och samverkan med arbetslivet skapar de direkt nytta för platsen.

Organisationer som stöttar företags- och innovationsutveckling har en viktig roll som möjliggörare. De bidrar med rådgivning, finansiering, nätverk och kunskap som gör det möjligt för företag att växa, ställa om och möta nya behov. I Västerbotten finns ett brett spektrum av sådana aktörer från företagsinkubatorer och testbäddar till kluster och science parks.

Internationella aktörer, särskilt på EU-nivå, bidrar med kraft i genomförandet. Västerbotten är aktiv i flera gränsöverskridande samarbeten. Northern Sparsely Populated Areas (NSPA) lyfter nordliga perspektiv i EU:s politik. Inom Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR) och Assembly of European Regions (AER) ger kunskapsutbyte och påverkanskraft. Västerbotten deltar även i Barents-samarbetet, ett gränsregionalt nätverk i norra Europa som fokuserar på fred, hållbarhet och samverkan.

Samverkan har byggts upp under lång tid genom gemensamma strukturer och förtroendefulla relationer mellan olika aktörer. Den gör det möjligt att samla kraft och resurser inom olika områden, där aktörer arbetar tillsammans för att möta länets gemensamma utmaningar. Särskilt viktig är den överenskommelse om samverkan för regional utveckling som Region Västerbotten har med de femton kommunerna, där gemensamma delegationer och beredningar driver arbetet framåt. Tillsammans har Region Västerbotten och kommunerna byggt upp en unik struktur som skapar utvecklingskraft med utgångspunkt i lokala behov och förutsättningar. För en aktuell beskrivning av samverkansstrukturer och gemensamma insatser, se den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Finansiering, uppföljning och påverkansarbete

En källa till finansiering av strategin är de nationella medel som Region Västerbotten har mandat att besluta om. De medlen styrs av de mål, inriktningar och prioriteringar som anges i den här strategin. Insatser ska utgå från de identifierade behoven i länet och bidra till målet i aktuell delprioritering. Insatser ska integrera de tre inriktningarna och även långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen (Agenda 2030). De strategier, planer och agendor som finns inom olika prioriteringar fördjupar bilden kring vilka utmaningar och behov som finns. Hur regionala utvecklingsnämnden hos Region Västerbotten arbetar med finansiering beskrivs i Agenda för hållbar regional finansiering (kommer att uppdateras).

Utvecklingsmedel från kommuner, näringsliv, civilsamhällets organisationer och andra är avgörande för att driva den förändring som strategin syftar till. Gemensamma satsningar kan växlas upp medel från olika program för en större effekt och nytta tillbaka till länet. Nationella program bidrar med finansieringsmöjligheter. EU:s fonder har en särskild betydelse för regional utveckling i de glesa miljöerna i norra Sverige, Finland och Norge. När strategin skrivs finns Europeiska socialfonden, ESF+, Europeiska regionala utvecklingsfonden, ERUF, för Övre Norrland, Interreg Aurora, Interreg Northern Periphery and Arctic samt Östersjöprogrammet. Det finns även EU-program som ESPON för analys och URBACT för stadsutveckling.

En viktig del i genomförandet av strategin handlar om uppföljningen. Utgångspunkt för uppföljningen är det gemensamma lärandet. Region Västerbotten tar fram den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten som beskriver hur insatser bidrar till mål och inriktningar. Det tas även fram en årlig sammanställning av hur Region Västerbotten beviljat företagsstöd, stöd till kommersiell service och projektmedel och använt de nationella medlen för att genomföra strategin. Överenskommelsen om samverkan för regional utveckling med kommunerna följs också upp och utvärderas kopplat till den regionala utvecklingsstrategin. Hur regionala utvecklingsnämnden hos Region Västerbotten arbetar med uppföljning av den regionala utvecklingsstrategin beskrivs i Agenda för strategiskt lärande (kommer att uppdateras).

De flesta områden i strategin påverkas av beslut på nationell och EU-nivå. För att identifiera dessa och aktivt arbeta för att de blir i riktning med den regionala utvecklingsstrategins utpekade mål beslutar regionala utvecklingsnämnden hos Region Västerbotten om en Regional påverkansagenda.

Hur är strategin uppbyggd?

Strategin innehåller fem delar:

1. Inledningen "Från strategi till samhandling" beskriver om uppdrag, aktörer och genomförande.

2. Den andra delen, "Västerbotten – attraktiva platser där olikheter skapar utvecklingskraft", beskriver den gemensamma visionen och de övergripande hållbarhetsmålen kopplat till Västerbottens nuläge med styrkor och samhällsutmaningar.

3. Den tredje delen, "Vägen till ett hållbart Västerbotten år 2030 – tre inriktningar och sex prioriteringar" beskriver hur Västerbottens vision och övergripande hållbarhetsmål hänger ihop med mål för EU och Sverige ner till Västerbottens prioriteringar och delprioriteringar.

4. Fjärde delen, "Inriktningar", beskriver de tre inriktningar som behöver genomsyra arbetet framåt.

5. Den avslutande delen, "Prioriteringar" beskriver de sex målområdena med sammantaget tjugo mål för var och en av delprioriteringarna. Varje delprioritering innehåller en beskrivning av utmaningar, som lyfter fram de hinder och problem som behöver hanteras för att nå målen, samt identifierade behov, som pekar på vad som krävs för att möta respektive utmaning och driva utvecklingen framåt. För varje prioritering listas även andra strategier och planer som är relevanta för att nå målen.

Extern remissversion

Foto: Jonas Westling
Nybyggnation i Skellefteå.

Västerbotten – en attraktiv plats där olikheter skapar utvecklingskraft

En gemensam vision

Västerbotten är ett län med stor variation i natur, samhällen och människor. Från fjäll till kust, från by till stad, från urskog till brukad mark skapas livsmiljöer med olika uttryck. Tillsammans bildar de en helhet som är både rik och mångsidig.

I Västerbotten finns människor med olika erfarenheter, kunskaper och perspektiv. När dessa möts uppstår nya idéer och lösningar. Alla behövs, och varje insats, oavsett omfattning, är en del av helheten. När olikheter får samspela stärks utvecklingskraften.

Attraktiva platser kännetecknas av livskvalitet, tillgång till service, möjligheter till företagande, fritid, kulturliv, arbete och utbildning tillsammans med en känsla av tillhörighet. De attraktiva platserna finns i Västerbotten och med utvecklingskraft kan de bli framtidens attraktiva samhällen.

Det sammantaget pekar ut den gemensamma visionen

> *"Västerbotten – en attraktiv plats där olikheter skapar utvecklingskraft"*

Med visionen som vägledning och Västerbottens styrkor som grund finns goda förutsättningar att möta länets och världens utmaningar till år 2030.

Högst livskvalitet i Sverige

Västerbotten utmärker sig som ett län där människor trivs, utvecklas och vill stanna kvar. Med 280 000 invånare år 2025 och en lång period av befolkningstillväxt är det tydligt att länet erbjuder goda livsvillkor och i en tid där kreativitet, kunskap och samverkan är avgörande för regional utveckling, är människorna Västerbottens viktigaste resurs.

Det bekräftas i mätningen av *BRP+, ett breddat mått på regional utveckling* som inkluderar livskvalitet tillsammans med ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Västerbotten har det högsta indexvärdet för livskvalitet i hela Sverige, 73 jämfört med rikssnittet på 46 vid mätningen år 2025. Även i den samlade hållbarhetsbedömningen placerar sig länet i toppskiktet, med det tredje högsta värdet bland alla län. Resultaten visar att Västerbotten har ett starkt utgångsläge för en fortsatt stark regional utveckling.

Västerbotten i en större geografi

Västerbotten är en del av norra Sverige, Sápmi, Sverige, Norden, Östersjön, Europa, Arktis och världen. Länet sträcker sig från fjällkedjan Skanderna ner till Bottniska viken och omfattar landskapet Västerbotten samt delar av Lappland och Ångermanland.

Länet är en del av Norrland, den nordliga halvan av Sverige. Geografiskt ligger länet i Sápmi, urfolket samernas land sedan urminnes tider. Västerbotten delar utmaningar och möjligheter med resten av den glest befolkade delen av norra Finland, Sverige och Norge och är även en del av Barentsområdet och den arktiska delen av Europa. Internationellt delar länet en landgräns med Norge och en sjögräns med Finland och är därmed en del av EU:s makroregion kring Östersjön.

Länet har cirka 280 000 invånare uppdelat på 15 kommuner[1] där Västerbotten har den största kommunen i norra Sverige med drygt 134 000 invånare. Västerbotten är även det län med Sveriges befolkningsmässigt minsta kommuner där fem kommuner har färre än 3 000 invånare.

Det geografiska läget och de demografiska skillnaderna bidrar till särskilda utmaningar men också en tradition av samverkan, lokalt, nationellt och internationellt. Fram till år 2030 finns både behov och potential att stärka Västerbottens internationella närvaro.

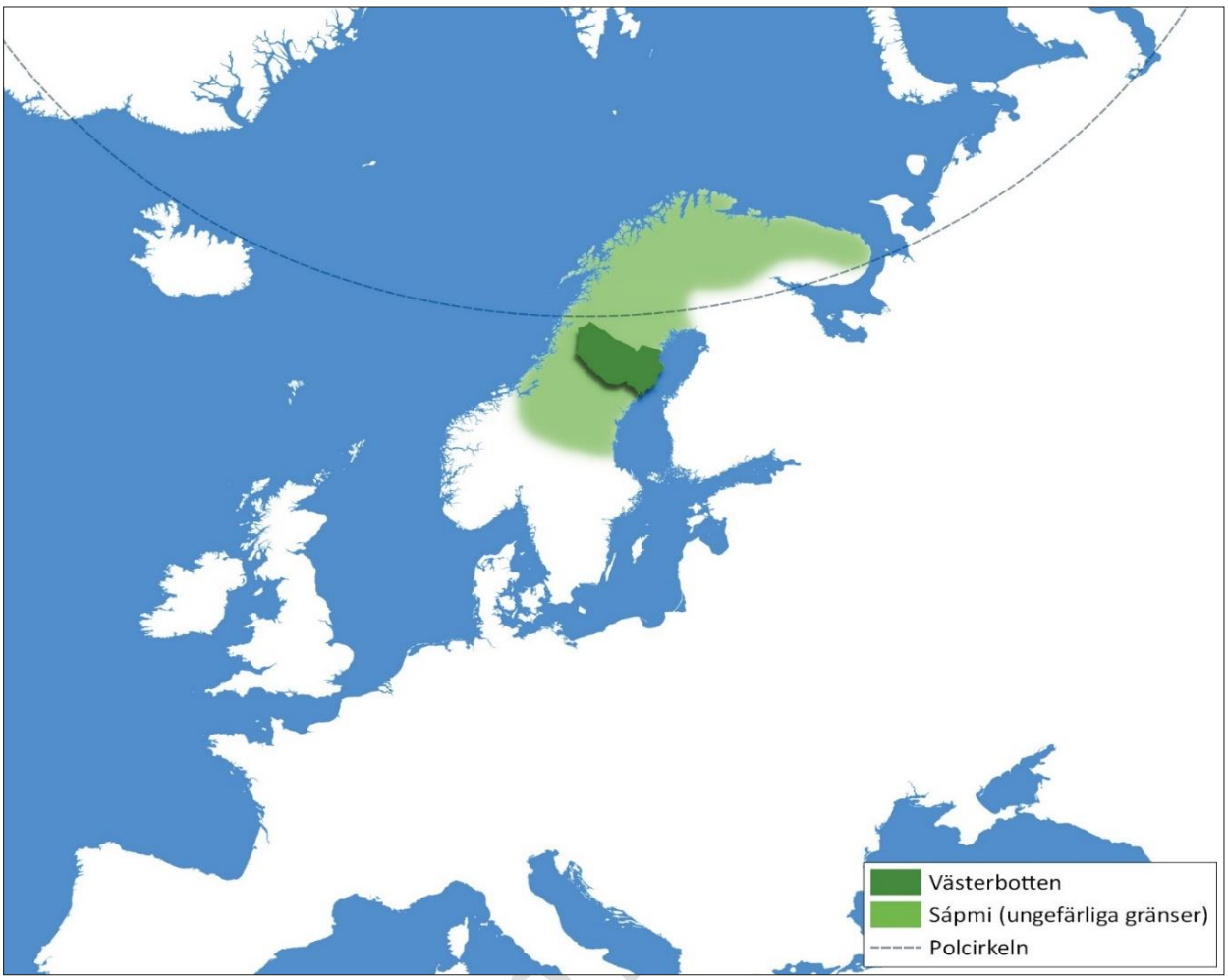
En mångfald av länkade platser

Västerbotten rymmer en mångfald av platser, som skogsbyar, jordbruksbygder, kustmiljöer, fjällbyar, stadscentra, industriorter och universitetsmiljöer. Varje plats har sina egna förutsättningar, men utveckling sker inte isolerat. Det finns en växelverkan mellan orter som växer och orter som minskar, mellan städer och landsbygder och mellan lokal identitet och regional betydelse. Denna växelverkan kräver gemensamma lösningar och en förståelse för att olika delar kan ha olika roller i den regionala helheten.

Geografisk placering spelar stor roll. Bygder nära större tätorter har ofta bättre tillgång till marknader, arbetskraft och service, medan liknande bygder längre bort har svårare att finansiera investeringar och behålla unga. Långa avstånd mellan samhällen och till andra delar av Sverige och Europa innebär särskilda utmaningar för den regionala utvecklingen inom alla områden.

Extern remissversion

[1] Västerbottens kommuner med antal invånare per 31/12 2024: Dorotea 2 294, Sorsele 2 357, Bjurholm 2 359, Åsele 2 694, Malå 2 962, Norsjö 3 968, Vindeln 5 417, Storuman 5 577, Vilhelmina 6 229, Robertsfors 6 690, Nordmaling 6 942, Vännäs 9 132, Lycksele 12 118, Skellefteå 78 150, Umeå 134 249.

Västerbottens län - den geografiska platsen för strategin (kartan kommer att uppdateras)

Älvar, berg, vägar och järnvägar har historiskt format hur samhällen vuxit fram. Platser med god tillgång till resurser, kompetens och kommunikationer har tillväxtfördelar, men även mindre platser i länet växer genom lokal drivkraft.

Funktionella kopplingar mellan platser är avgörande. Pendling, handel, utbildning och besöksnäring binder samman olika delar av länet. Att förstå kopplingarna är centralt för att kunna ta vara på hela länets potential. Det handlar om att se varje plats unika förutsättningar och samtidigt bygga ett sammanhängande system där olika platser kan stärka varandra. Västerbottens framtid formas inte av enskilda platser utan av hur dessa platser hänger ihop.

En omvärld i förändring

Världen omkring Västerbotten förändras snabbt och påverkar hela länet. Globala konflikter, geopolitiska spänningar och ett ökat säkerhetshot påverkar trygghet, beredskap och framtidstro. Sveriges medlemskap i Nato innebär nya förutsättningar för totalförsvaret, samtidigt som hotbilden breddas från militära angrepp till cyberattacker, desinformation och terrorism. Arktis har gått från att vara en region präglad av samarbete till ett område där klimatförändringar, nya handelsvägar och stormaktsintressen skapar en mer osäker säkerhetspolitisk situation.

Samtidigt utmanas demokratiska rättigheter i flera delar av världen, vilket även kan påverka samhällsklimatet lokalt med förändrade värderingar och minskad tillit.

Befolkningen i Sverige och EU blir allt äldre samtidigt som födelsetalen minskar, vilket innebär färre i arbetsför ålder samtidigt som behovet av vård och omsorg ökar. Flyttströmmar inom och mellan länder påverkar samhällen, arbetsmarknader och livsvillkor.

AI, digitalisering och teknikutveckling skapar nya möjligheter för företag, civilsamhälle, offentlig sektor och individer men också växande risker och digitala sårbarheter.

EU:s konkurrenskraft har försvagats i jämförelse med andra globala aktörer som USA och Kina. EU har lägre investeringar i forskning och innovation, svagare teknikutveckling och en långsammare digital omställning. Fler handelshinder och en ökad osäkerhet kring globala handelsvillkor påverkar den ekonomiska utvecklingen negativt med effekter för invånare, näringsliv, civilsamhälle och offentliga aktörer.

EU:s sammanhållningspolitik förändras i skuggan av aktuella omvärldshändelser. Den nationella politiken för regional utveckling står också inför möjliga förändringar där ambitionen är en mer sammanhållen politik för regional utveckling och landsbygd.

Klimatförändringarna påverkar hela Västerbotten. Länet väntas få varmare temperaturer, mer nederbörd, kortare snösäsong och mer extremväder med risk för översvämningar, stormskador, ras och skred. Detta påverkar både ekosystem, livsmiljöer, samhällsservice och näringsliv. Skogsbruk, jordbruk och rennäring är särskilt utsatta och påverkas direkt av förändrade växtsäsonger, markförhållanden och vattenflöden. Även besöksnäringen påverkas direkt av förändrade säsonger. Infrastruktur för transporter, vatten, avlopp, el och digital uppkoppling utsätts för större påfrestningar. Även om det delvis kan innebära nya möjligheter, exempelvis längre växtsäsonger eller minskade uppvärmningsbehov, finns omfattande risker för stor negativ påverkan och stora anpassningsbehov.

Den gröna omställningen med ökade behov av mineraler och förändrade ekonomiska strukturer bidrar med möjligheter för Västerbotten men riskerar även att påverka lokala samhällen och näringar negativt, även här är skogsbruk, jordbruk och rennäring extra utsatta.

För en aktuell beskrivning av omvärldsförändringar, se den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Extern remissversion

Foto: Johan Gunséus
Laboration vid Norrlands universitetssjukhus.

Två övergripande hållbarhetsmål

I Västerbotten tar det regionala utvecklingsarbetet sikte på två övergripande hållbarhetsmål: en Livskraftig plats och en cirkulär plats. Tillsammans utgör de en vägvisare för länets långsiktiga utveckling med människan, platsen och de mänskliga rättigheterna i centrum. Strategin utgår från Agenda 2030[2] och dess princip om att ingen ska lämnas utanför. Den bygger på allas rätt att leva ett liv i trygghet, delaktighet och värdighet, oavsett bakgrund, ålder eller livssituation

.

Livskraftig plats år 2030

År 2030 är Västerbotten en plats som välkomnar nya invånare och där mänskliga rättigheter är en självklar grund för samhällsutvecklingen. En Livskraftig plats bidrar till de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 och främjar ett samhälle där varje individ har rätt att delta, påverka och leva ett liv i trygghet och värdighet.

Invånarna lever hälsosamma liv med gott välbefinnande och god livskvalitet. Västerbotten har minskat det ekonomiska utanförskapet. Det finns tillgång till inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet med möjligheter till livslångt lärande. Det finns anständiga arbetsvillkor för alla. Ingen går hungrig och länet tryggar sin livsmedelsförsörjning samt ställer om mot ett hållbart jord- och skogsbruk.

Västerbotten är ett jämställt län där kvinnor och flickor har egenmakt och ojämlikheten har minskat. Jämställdhet stärker ekonomisk tillväxt, social hållbarhet och demokratisk delaktighet. Det civila samhällets egenvärde respekteras, och det finns tillgång till rättvisa samt effektiva och inkluderande institutioner. Livsmiljöer är inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara med respekt för människors rätt till trygghet, tillgänglighet och delaktighet.

Samtidigt visar nuläget (sidan x) att Västerbotten står inför flera utmaningar: ekonomisk utsatthet, psykisk ohälsa bland unga, ojämlik utbildning och inkomstskillnader mellan kön och kommuner. En Livskraftig plats innebär att dessa utmaningar möts med kraft, samverkan och med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna för att skapa ett samhälle där alla har möjlighet att leva ett gott liv.

Cirkulär plats år 2030

År 2030 är Västerbotten en cirkulär plats som tar tillvara möjligheter för hållbar utveckling i hela länet och förvaltar sina rika naturtillgångar med respekt för både människor och ekosystem. En cirkulär plats bidrar till de globala målen i Agenda 2030 med utgångspunkt i varje individs rätt till en hälsosam miljö, tillgång till resurser och möjlighet att leva ett liv i balans med naturen.

En cirkulär plats ser möjligheter och använder sina tillgångar för att skapa goda ekonomiska förutsättningar, samtidigt som den bidrar till omställningen mot ökad hållbarhet. Den säkerställer tillgång till rent vatten och sanitet, liksom till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig och förnybar energi. Det finns tillgång till digital konnektivitet som möter behoven hos invånare, besökare, offentliga och privata verksamheter på olika platser.

Västerbotten verkar för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, bygger motståndskraftig infrastruktur, främjar innovation och verkar för en inkluderande och hållbar industriell utveckling. En cirkulär plats innebär också att omedelbara åtgärder vidtas för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser, i linje med rätten till ett hälsosamt klimat för nuvarande och framtida generationer.

Samtidigt visar nuläget (sidan y) att Västerbotten står inför flera utmaningar kopplade till hållbar resursanvändning, klimatpåverkan och regionala skillnader i tillgång till infrastruktur, energi och samhällsservice. En cirkulär plats innebär att dessa utmaningar möts med innovation, samverkan och ett rättighetsbaserat perspektiv – för att säkerställa att omställningen är inkluderande, rättvis och hållbar för alla invånare, nu och i framtiden.

Externremissversion

[2] Länk till beskrivning av målen i Agenda 2030.

Regional utvecklingsstrategi 2020–2030

Utmaningar för en Livskraftig plats, i urval[3]

<här kommer infografik med data för ett urval av samhällsutmaningar?>

Utmaningar för en Cirkulär plats, i urval

<här kommer infografik med data för ett urval av samhällsutmaningar?>

Extern remissversion

[3] Länk till indikatorer för målen i Agenda 2030.

Vägen till ett hållbart Västerbotten år 2030 – tre inriktningar och sex prioriteringar

Vägen till ett hållbart Västerbotten år 2030 bygger på tre inriktningar och sex prioriteringar. De tre inriktningarna beskriver hur Västerbotten behöver arbeta för att nå målen. De sex prioriteringarna visar vilka områden som behöver förändras för att Västerbotten ska bidra till Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats. Varje prioritering förtydligas i totalt 20 delprioriteringar, som utgår från de utmaningar som finns inom respektive område.

Det finns en röd tråd[4] från de behov som identifierats, till målen i delprioriteringarna, och vidare till de övergripande målen för hållbar utveckling. De identifierade behoven handlar om att skapa förmåga och kapacitet för att uppnå kortsiktiga samhällsförändring enligt målen i delprioriteringarna. Dessa kortsiktiga samhällsförändringar bidrar i sin tur till långsiktig samhällsförändring i linje med Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats.

Livskraftig plats | **Cirkulär plats**

• Sammanhållen utveckling • Jämlik och jämställd inkludering • Föregångare i omställning •

Västerbotten – nytänkande och smart	Västerbotten – platsdrivet näringsliv	Västerbotten – nära och tillgänglig	Västerbotten – hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i	Västerbotten – framtidens jämlika hälsa	Västerbotten – rik på kompetenser
1.1 Stärka strukturer för en nytänkande och smart plats	2.1 Stärka strukturer för platsdrivet näringsliv	3.1 Samverkanskraft för en nära och tillgänglig plats	4.1 Samverkanskraft för livsmiljöer att bo, verka och leva i	5.1 Samverkanskraft för framtidens hälsa	6.1 Samverkanskraft för en plats rik på kompetenser
1.2 Digital transformation	2.2 Nya och växande livskraftiga företag	3.2 Robust transport-infrastruktur	4.2 Hållbara lokala livsmiljöer	5.2 Hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer	6.2 Likvärdigt deltagande i arbets- och samhällsliv, särskilt genom utbildning
1.3 Utveckling av innovationer		3.3 Hållbara resor och transporter	4.3 Levande kulturliv och kulturarv	5.3 Hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer	6.3 Attrahera och behålla kompetenser
		3.4 Robust digital infrastruktur	4.4 Hållbar konsumtion och resurseffektiv energianvändning	5.4 Framtidens vård och omsorg	

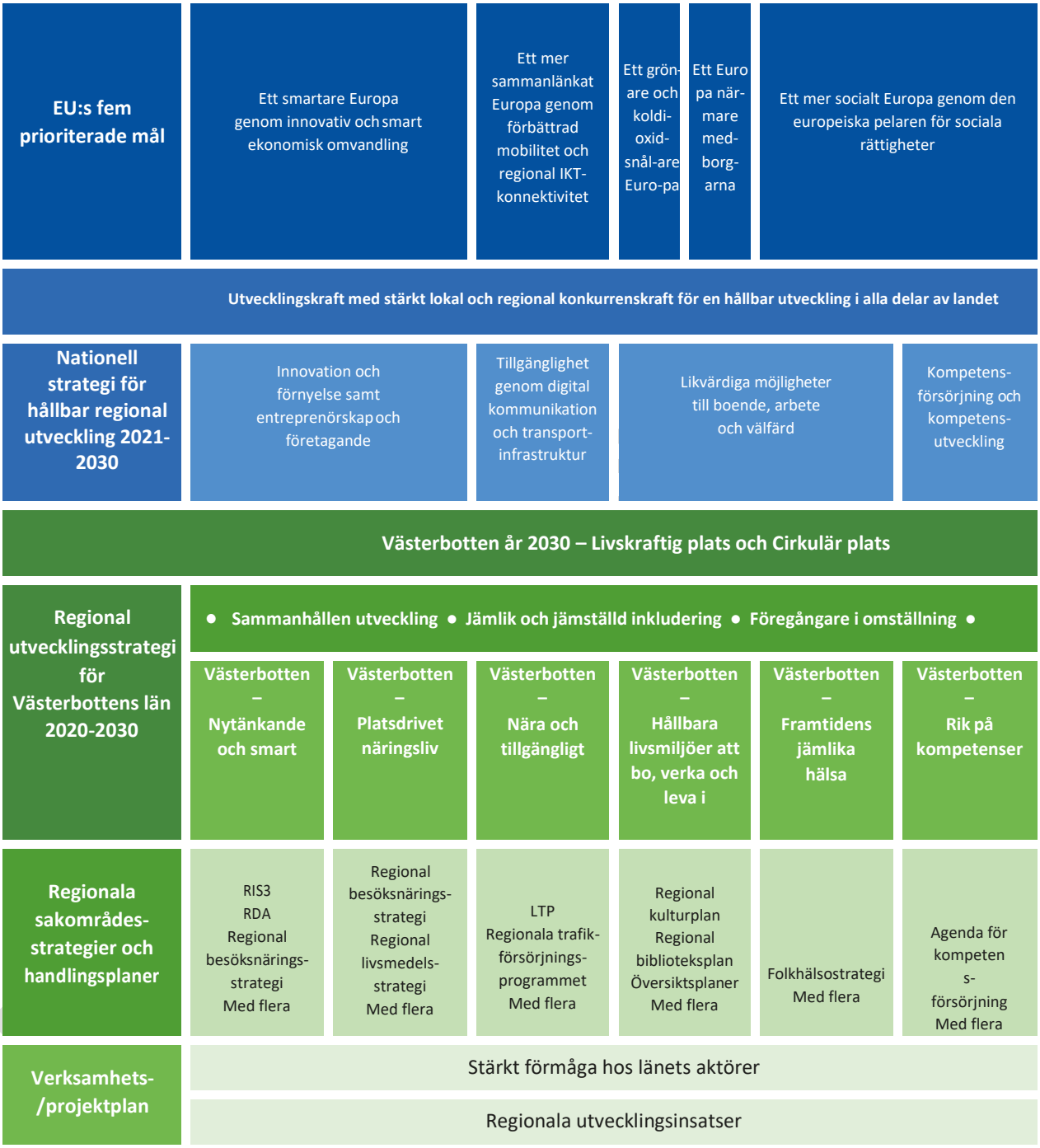
• Västerbotten – en attraktiv plats där olikheter skapar utvecklingskraft •

Vägen till en livskraftig och cirkulär plats - vision, inriktningar och prioriteringar

[4] Ofta kallad effektkedja eller resultatkedja

Regionala utvecklingsmål från RUS till EU

Västerbottens arbete för en hållbar utveckling bidrar till det nationella målet för den regionala utvecklingspolitiken: *Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet*. Det bidra även till de fem prioriterade mål som styr EU:s sammanhållningspolitik. De övergripande målen i den regionala utvecklingsstrategin fördjupas och beskrivs mer detaljerat i olika sakområdesstrategier och handlingsplaner, se även under respektive prioritering.

Strategin i sitt sammanhang - från verksamhet till EU:s övergripande mål

Inriktningar

Inriktningar beskriver hur Västerbottens aktörer behöver arbeta för att uppnå målen i strategin. De tre inriktningarna Sammanhållen region, Jämlik och jämställd inkludering och Föregångare i omställningen ska ingå som en del i regionala utvecklingsinsatser.

Sammanhållen utveckling

Västerbottens olika platser har olika förutsättningar men utveckling sker inte isolerat. Städer, landsbygder och glesbygder är sammanlänkade där varje plats bidrar med sina styrkor och har en roll i den gemensamma utvecklingen. Västerbottens framtid formas av hur platserna kan länkas och stärka varandra.

Regionala utvecklingsinsatser tar avstamp i de skilda förutsättningarna och länkar samman städer, landsbygder och glesbygder för en sammanhållen utveckling inom Västerbotten och i relation till omvärlden.

Jämlik och jämställd inkludering

Västerbotten arbetar för en jämställd och jämlik inkludering där människor ges likvärdiga möjligheter – oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Alla människor ska ha likvärdiga möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla områden i livet. Miljöer, tjänster och information utformas för att fungera för olika människors behov från början, utan att någon ska behöva be om särskilda lösningar för att kunna vara delaktig[5].

Regionala utvecklingsinsatser bidrar till att skillnader mellan grupper utjämnas för en jämställd och inkluderande utveckling.

Föregångare i omställning

Västerbottens tillgångar ger en möjlighet att vara föregångare i omställningen till en minskad påverkan på klimat och miljö. I Västerbotten finns naturresurser, förnybara energikällor, forskning, kunskap, näringsliv, civilsamhälle och invånare, som ger Västerbotten en fördel i att utveckla beredskap för klimatförändringarna samt ställa om till ett cirkulärt samhälle med minskade klimatutsläpp och bevarande av biologisk mångfald.

Regionala utvecklingsinsatser bidrar till att länet blir en föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar

[5] Universell utformning

Extern remissversion

Prioriteringar

Foto: Johan Gunséus
Spelare och tränare i elhockey, Johanna Mårtensson.

Prioritering 1: Västerbotten – nytänkande och smart

För att möta komplexa samhällsutmaningar och ta vara på möjligheter behöver Västerbotten en utveckling som är nytänkande, säker och smart. På så sätt kan länets aktörer bidra till Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats. Det finns möjligheter att bidra till hållbar ekonomisk tillväxt, industriell innovation, hållbara städer och samhällen, minskad klimatpåverkan och jämställdhet. Här behövs:

→Stärka strukturer för en nytänkande och smart plats i delprioritering 1.1
Samverkans- och stödstrukturerna i Västerbotten är en viktig katalysator för digital transformation och accelererad innovationsutveckling hos civilsamhället, näringslivet och offentliga aktörer.

→ Digital transformation i delprioritering 1.2
Grön omställning, ökad effektivitet och stärkt konkurrenskraft kräver förändrade arbetssätt, affärsmodeller och ledarskap i grunden för att ta vara på digitaliseringens möjligheter.

→ Utveckling av innovationer i delprioritering 1.3
Innovationsutveckling är avgörande för att möta samhällsutmaningar och stärka konkurrenskraften.

Externremiss

Insatser kan direkt påverka samhällsutmaningarna inom:

Insatser kan indirekt påverka samhällsutmaningarna inom:

Delprioritering 1.1 Stärka strukturer för en nytänkande och smart plats

Målet för delprioriteringen är att stärka samverkans- och stödstrukturer för en nytänkande och smart plats i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Samverkans- och stödstrukturerna i Västerbotten är en viktig katalysator för digital transformation och innovationsutvecklingsförmåga hos civilsamhället, näringslivet och offentliga aktörer. Det handlar om att skapa tillgång till rätt kompetens, resurser, finansieringsmöjligheter och fysiska miljöer där idéer kan testas och utvecklas.

I Västerbotten finns redan en stark grund att bygga vidare på. Länet har under lång tid arbetat systematiskt med att samla aktörer för att gemensamt stärka digital transformation med hjälp av centraliserade resurser och digitala lösningar över kommungränserna. Det regionala innovationsstödsystemet är väl etablerat och erbjuder stöd utifrån Västerbottens styrkor och möjligheter. Det här innebär goda förutsättningar att hantera utmaningar för att stärka samverkans- och stödstrukturer för en nytänkande och smart plats.

Utmaningar för att stärka strukturer för en nytänkande och smart plats:

Utmaning 1: Ett omfattande system med många olika samverkansstrukturer och aktörer innebär att stödet blir splittrat och möjligheter för samhandling inte tas tillvara.

Utmaning 2: För att samverkans- och stödstrukturer ska fungera effektivt krävs att aktörer har en tydlig riktning för sin egen utveckling samt kapacitet att agera strategiskt inom gemensamma system. I dag finns variationer i hur organisationer prioriterar, tar ägarskap och utvecklar sin beställarförmåga.

Utmaning 3: Det finns en geografisk obalans där de långa avstånden gör det ännu svårare för företag, organisationer och verksamheter att ta del av stödstrukturerna.

Utmaning 4: Det behöver finnas starka drivande aktörer som ger kraft åt stödstrukturerna. Det kan exempelvis vara kluster, science parks och specialiserade finansiärer/rådgivare.

Utmaning 5: Brist på helhetsbild över stödstrukturerna gör det svårare att ta del av det stöd som finns.

Utmaning 6: Snabba omvärldsförändringar, teknikutveckling, AI, samhällskriser och ett ökat fokus på totalförsvar med dubbel civil och militär användning innebär behov av gemensam lägesbild och analys.

Viktiga aktörer är de som skapar förutsättningar för digital transformation och innovationsutveckling. Det inkluderar universitet, forskningsinstitut, Region Västerbotten, kommuner, Länsstyrelsen, VINNOVA, Tillväxtverket, PTS, Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) samt andra nationella myndigheter, klusterorganisationer, finansiärer, inkubatorer, testbäddar, science parks, näringslivsorganisationer, digitala och innovativa företag samt civilsamhällets organisationer, utbildningsanordnare, folkbildningen, LEADER-områden och organisationer som samlar urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Aktuella samverkansytor beskrivs i den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk den regionala samordningen. Det kan handla om att stärka övergripande regionala samverkansstrukturer och utveckla arbetssätt för att hitta fler områden för samhandling.

2. Stärk kapaciteten för strategiskt deltagande i samverkansstrukturer. Det kan handla om att faciliterade utvecklingsprocesser, erfarenhetsutbyten mellan aktörer samt verktyg för att tydliggöra roller och ansvar i samverkanssystemet.

3. Minska den geografiska obalansen i strukturerna. Det kan handla om tillgång till riktad finansiering för glesa geografier, lokala innovationsarenor, mobila testbäddar, platsoberoende inkubatorer och samlande regionala innovationsstrukturer.

4. Framtidssäkra starka drivande aktörer i stödstrukturen. Det kan handla om kompetensutveckling och att arbeta för långsiktiga styr- och finansieringslösningar.

5. Skapa ingångar som ger fler möjlighet att hitta stöd och resurser. Det kan handla om inkluderande matchningsplattformar och platsoberoende mötesplatser.

6. Vässa framtidsförmågan i samverkansstrukturerna. Det kan handla om gemensam omvärldsbevakning, system för mätning och kunskapsspridning kring organisationers utmaningar.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Vägen framåt – exempel på andra strategier och planer

- *Regional digitaliseringsstrategi för Västerbotten 2022–2030*
- *Regional innovationsstrategi 2022-2030*
- *S3 Västerbotten Roadmap for Smart Economic Transformation*
- *Mer mat från Västerbotten,* Regional livsmedelsstrategi 2021-2030
- *Energiagenda för regionala utvecklingsnämnden Strategi för Västerbottens regionala skogsprogram*
- Lokala utvecklingsstrategier och planer
- *Sametingets näringspolitiska strategi: Sápmi – en näringsmässig resurs*
- *Rennäringspolitiska strategin - Sápmi en region som berikar Sverige*
- *Ett jämställt Västerbotten 2023-2030*
- *Tillsammans för klimatet: Klimat- och energistrategi för Västerbottens län 2020*

Extern remiss

Delprioritering 1.2 Digital transformation

Målet med delprioriteringen är digital transformation av företag och verksamheter i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Digitaliseringens snabba utveckling påverkar hela samhället, från privatliv till näringsliv, och har blivit en avgörande drivkraft för innovation, nya arbetssätt och hållbar omställning. För att Sverige ska behålla sin konkurrenskraft krävs fortsatt utveckling, då det tidigare digitala försprånget har minskat. Den digitala mognaden är ojämnt fördelad mellan aktörer vilket gör det viktigt att hantera utmaningar för att fler ska kunna ta del av utvecklingen. Förmåga till digital transformation är nödvändig för att möta en snabb förändringstakt i omvärlden, stödja en fortsatt grön omställning samt möta demografiska utmaningar. Det behövs ledarskap, förmåga och kapacitet att utveckla nya digitala lösningar som ökar tillgång till välfärd och service, ökar effektiviteten, konkurrens- och attraktionskraften hos såväl offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhället.

Det handlar inte enbart om teknik, utan om att förändra arbetssätt, affärsmodeller och ledarskap i grunden. Utan en sådan transformation riskerar organisationer och företag att tappa i relevans och förmåga att bidra till samhällsutvecklingen.

Västerbotten har goda förutsättningar att ta nästa steg i den digitala transformationen. Länet har en gemensamt ägd digital infrastruktur, stark forskning och kompetens, ett växande digitalt näringsliv samt gemensamma plattformar och lösningar som stärker länets förmåga att ställa om. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för digital transformation.

Utmaningar för digital transformation:

Utmaning 1: Splittrade digitala lösningar i separata arbetsprocesser leder till merarbete, ineffektivitet och system som inte stödjer det som verksamheten vill uppnå. Det kan även handla om att synergivinster uteblir när olika aktörer inför lösningar om inte är synkade. En del i utmaningen är att lösningar införs utan tydlig behovsanalys.

Utmaning 2: Allt fler människor, saker, platser och tjänster är kontinuerligt uppkopplade. Det skapar risker och sårbarheter som måste hanteras. Mindre organisationer är ofta extra sårbara på grund av begränsade resurser för cybersäkerhet och riskhantering. Beroendet av utländska leverantörer innebär ytterligare sårbarheter i en omvärld av förändring. Samtidigt kan störningar i större organisationer påverka många andra aktörer och funktioner.

Utmaning 3: Det finns en undernyttjad potential i att arbeta med AI, automation eller datadrivna flöden och tjänster för att skapa effektivitet i verksamheten eller att ha bättre anpassade tjänster för kunder, deltagare och invånare. Samtidigt innebär användningen av dessa tekniker juridiska och etiska utmaningar. Det handlar bland annat om risken för att förstärka ojämlikheter, otillbörlig övervakning samt användning av data utan respekt för rättigheter till kunskap, traditioner och kreativa verk. Om användning inte sker med respekt för dessa rättigheter riskerar individer, organisationer och samhällen att påverkas negativt.

Utmaning 4: Inte tillräckligt många digitala tjänster och lösningar är tillgänglighetsanpassade och för att kunna använda tjänster behövs en grundläggande nivå av digital kompetens vilket gör att de som saknar det hamnar i ett digitalt utanförskap.

Utmaning 5: För att kunna ta tillvara på digitaliseringens möjligheter krävs att organisationer har tillräcklig digital kompetens, inte bara teknisk förståelse, utan även förmåga att förändra arbetssätt, använda digitala verktyg strategiskt och leda utveckling. Samhällets digitalisering innebär återkommande förändring, vilket ställer krav på kontinuerlig kompetensutveckling.

Viktiga aktörer är de som kan förbättra sin verksamhet och sina resultat med hjälp av digital transformation, som företag, offentliga verksamheter samt organisationer inom civilsamhället. Andra viktiga aktörer är de som kan bidra till digital transformation hos andra, se under delprioritering 1.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk helhetssyn på verksamhet och teknik. Det kan handla om utgångspunkt i behov, strategisk planering, ledningskompetens, införa ramverk som Enterprisearkitektur, för en eller flera organisationer.

2. Säkerställ digital robusthet och cybersäkerhet. Det kan handla om att införa ett ledningsstyrt riskbaserat systematiskt informationssäkerhetsarbete, höja medvetenhet och kompetens, etablera säkerhetsövervakning och incidenthantering, kravställan i upphandling samt bedriva omvärldsbevakning.

3. Fler organisationer har nytta av datadrivna flöden, automation och AI. Det kan handla om att skapa förutsättningar för att fler organisationer ska kunna identifiera behov och potential för värdeskapande, strukturera data på ett liknande sätt, beakta juridiska och etiska aspekter, skydda samiska värden och urkunskaper från exploatering, automatisera processer och tillgå ändamålsenlig teknik.

4. Stärk digital inkludering och tillgänglighet. Det kan handla om att tillgänglighetsgranska digitala tjänster och använda olika kanaler för nå ut med utbildning och stöd där det behövs.

5. Stärk digital kompetens hos organisationer. Det kan handla om riktade utbildningsinsatser, utbildning i digitalt ledarskap och nya former för lärande.[6]

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

[6] Se även delprioritering 6.2

Remissversion

Delprioritering 1.3 Utveckling av innovationer

Målet för delprioriteringen är att stärka utveckling av innovationer hos företag och verksamheter i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Innovationsutveckling är avgörande för att möta samhällsutmaningar och stärka konkurrenskraften. Genom att utveckla nya varor, tjänster, arbetssätt och affärsmodeller kan både offentliga och privata aktörer bidra till ett mer hållbart och effektivt samhälle. EU halkar efter andra delar av världen i konkurrenskraft och det gap som finns i innovationskraft pekas ut som en del av utmaningen.

Västerbotten är ett starkt innovationslän med bredd och spets. Det finns starka kluster med utgångspunkt i forskning, det finns aktiva utvecklingsmiljöer och drivna företag och verksamheter. Den regionala innovationsstrategi pekar ut styrkeområden för Västerbotten där det finns potential för innovation och där Västerbotten är starkt i ett globalt eller nationellt perspektiv. Västerbottens styrkeområden är skoglig bioekonomi, gruva och mineral, hållbara energisystem, tillverkningsindustri, besöksnäring, livsmedel, kulturella & kreativa branscher, life science och digitalisering. I den regionala digitaliseringsstrategin lyfts digital och datadriven innovationsutveckling. I Västerbotten finns världsledande forskning på universitet och forskningsinstitut inom en rad områden. Den offentliga sektorn är en betydande del av arbetsmarknaden och har stor potential att frigöra innovationskraft genom nya arbetssätt och lösningar. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för utveckling av innovationer.

Utmaningar för utveckling av innovationer:

Utmaning 1: Kunskap och idéer hos invånare, civilsamhälle, urfolket samerna och andra nationella minoriteter har potential att vara drivkrafter för innovationer som kan lösa samhällsutmaningar och behöver tas om hand bättre. Lokalt finns kunskap kring utmaningar och möjliga nytänkande lösningar i städer, landsbygder och glesbygder som kan vara till nytta för hela samhället.

Utmaning 2: Mindre aktörer och invånare saknas ofta som medskapare i arbetet med att utveckla innovationer där de skulle kunna bidra med kunskap som kompletterar experter och större aktörer i en gemensam innovationsutveckling.

Utmaning 3: Stöd för innovationsutveckling behöver kunna bidra till att hantera hinder som kan uppkomma under hela kedjan av innovationsutveckling från idé och behov till prototyp, test och implementering. Hinder kan vara bristande samordning, otillräcklig innovationsledningskompetens, hinder i upphandlingar och regelverk samt begränsad tillgång till testmiljöer och finansiering i rätt skede.

Utmaning 4: Det är glapp mellan vilket stöd som går att få och de behov som finns hos lokala företag och verksamheter. Det finns skillnader i behov mellan olika näringar och beroende på platsens förutsättningar i städer, landsbygder och glesbygder. Det finns även skillnader i drivkrafter och arbetssätt, där exempelvis samiska företag, idéburet och socialt företagande och kreatörsdrivna verksamheter kan ha andra stödbehov.

Utmaning 5: Det finns en potential för fler kluster och plattformar att bli världsledande och satsa på excellens inom sitt område, exempelvis genom den banbrytande teknik som pekas ut som särskilt intressant för att stärka EU:s konkurrenskraft. Hit hör artificiell Intelligens (AI) och autonoma system, avancerad digital teknik (inklusive halvledare), kvantteknik, energiteknik, material- och produktionsteknik och bioteknik.

Viktiga aktörer inkluderar de som kan bidra i eller driva processer för att utveckla innovationer: invånare, företag, civilsamhällets organisationer och offentliga verksamheter. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 1.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Fånga utmaningar och idéer från fler grupper och platser. Det kan handla om mobila demokratilabb, gemensamma aktiviteter med lokalt aktiva organisationer och digitala plattformar riktade till exempelvis barn och unga.

2. Få med en mångfald av aktörer genom hela kedjan av innovationsutveckling. Det kan handla om mikrofinansiering för att möjliggöra deltagande, matchningsaktiviteter och inkluderande upphandlingar.

3. Säkra stöd för hela kedjan från idé och behov till prototyp, test och implementering. Det kan handla om innovationsledningskompetens, AI-kompetens, hantera bromsklossar, innovationsvänliga offentliga upphandlingar, finansieringsmöjligheter, klimatkontrakt, bättre tillgång till testbäddar och stöd för att skydda innovationer.

4. Utveckla och erbjud rätt stöd på rätt plats för fler målgrupper. Det kan handla om riktade stöd i olika former eller mer flexibla stöd, stöd på olika språk, riktade stöd till olika typer av verksamheter som exempelvis offentliga verksamheter, mikroföretag, glesbygdsföretag, samiska, idéburna, kreatörsdrivna eller nationella minoriteters verksamheter.

5. Satsa på kluster som kan ta steget till världsledande forskning och innovation. Det kan handla om att agera långsiktigt, framtidssäkra utvecklingsmiljöer och att koppla kluster till EU genom smart specialisering med S3 Missions for Smart Economic Transformation (se delprioritering 2.2).

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Externremissversion

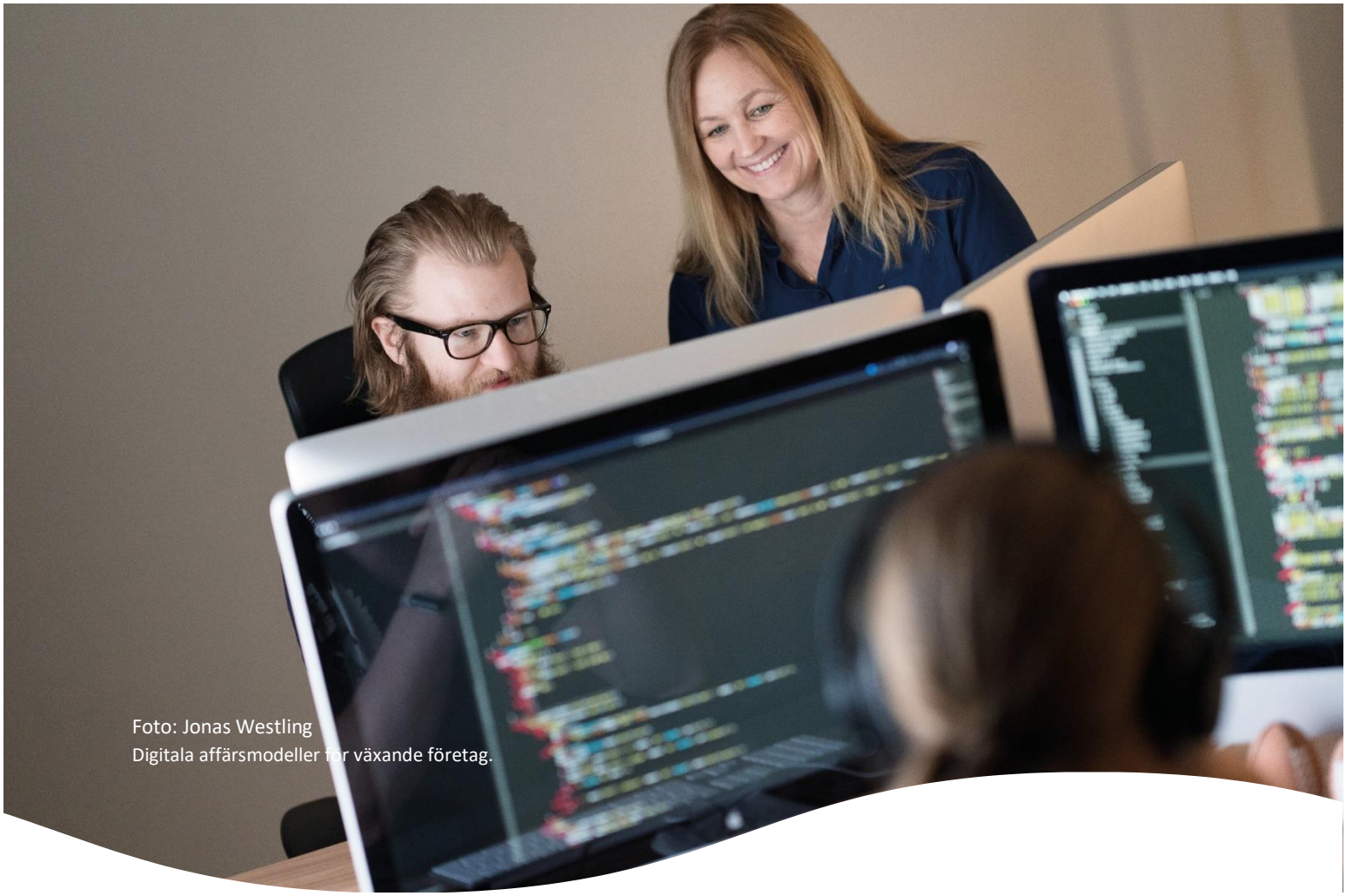

Foto: Jonas Westling
Digitala affärsmodeller för växande företag.

Prioritering 2: Västerbotten – platsdrivet näringsliv

Ett platsdrivet näringsliv är en nyckel för att skapa hållbar lokal utveckling och stärka motståndskraften i samhällen. Det kan bidra till Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats med ingen hunger, ekonomisk tillväxt, energi för alla, hållbar industri, minskad klimatpåverkan och biologisk mångfald. Här behövs:

→ Stärka strukturer för platsdrivet näringsliv i delprioritering 2.1
För att företag ska kunna starta, växa och bidra till lokal utveckling krävs mer än en god idé, det behövs tillgång till samordnande stöd, nätverk och samverkan.

→ Nya och växande livskraftiga företag i delprioritering 2.2
Ett livskraftigt näringsliv är avgörande för Västerbottens utveckling. För att företag ska kunna växa och vara konkurrenskraftiga krävs förutsättningar att möta förändringar i omvärlden, ta tillvara nya möjligheter och hantera risker.

Insatser kan direkt påverka samhällsutmaningarna inom:

Insatser kan indirekt påverka samhällsutmaningarna inom:

erad regional utvecklingsstrategi 2020-2030 för Västerbottens län - KS-2025/00913-2 Svar på remiss: Aktualiserad regional utvecklingsstrategi 2020-2030 för Västerbottens län : Remissversion, Aktualisering av regionala utvecklingsstrategi 2025-2026

Delprioritering 2.1 Stärka strukturer för platsdrivet näringsliv

Målet för delprioriteringen är att stärka samverkans- och stödstrukturer för platsdrivet näringsliv i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

För att företag ska kunna starta, växa och bidra till lokal utveckling krävs mer än en god idé, det behövs tillgång till stöd, nätverk och samverkan. I Västerbotten finns redan många aktörer som arbetar för att stärka näringslivet, men för att möta framtidens behov krävs att dessa strukturer utvecklas och samordnas. Stöd- och samverkansstrukturer ska kunna göra det möjligt att erbjuda rådgivning, finansiering, kompetensutveckling och annat stöd på ett sätt som är tillgängligt och relevant för företag i hela länet.

I Västerbotten finns ett brett nätverk av organisationer, initiativ och samarbeten som stöttar företag och blivande entreprenörer. Det handlar om kommuner, Region Västerbotten, universitet, kluster, inkubatorer och civilsamhällets organisationer. Vissa arbetar med hela näringslivet, andra fokuserar på enskilda branscher eller målgrupper. Det finns också etablerade samarbeten inom områden som skog, livsmedel, energi och besöksnäring. Det här innebär goda förutsättningar att hantera utmaningar för att stärka samverkans- och stödstrukturer för platsdrivet näringsliv.

Utmaningar för att stärka strukturer för platsdrivet näringsliv:

Utmaning 1: Det stora antalet aktörer med skilda fokus riskerar splittring och risk för att funktioner saknas. Utmaningen förstärks av de olika uppdrag som finns på lokal, regional, nationell och EU-nivå.

Utmaning 2: Eftersom många av länets näringar verkar med marken som utgångspunkt finns det betydande intressekonflikter, mellan både olika näringar och olika samhällsbehov. När marken behövs till många användningsområden och det även sker en påverkan från klimatförändringarna sätts lokala och traditionella näringar som rennäringen under hård press som påverkar möjligheten att överleva. Marken har betydelse inte bara för vad den kan användas till eller vad den kan ge utan den har även natur- och kulturvärden i sig och förändringar i markens användning påverkar de lokala livsmiljöerna för de som bor på platsen.

Utmaning 3: De snabba omvärldsförändringarna och risk för samhällskriser innebär att det behöver finnas kapacitet i stöd- och samverkansstrukturer för att kunna stötta företag och blivande entreprenörer att hantera dessa.

Utmaning 4: Det finns en geografisk obalans i möjligheten att dra nytta av stöd- och samverkansstrukturer. Utmaningen är att utveckla kapacitet för att nå företag och blivande entreprenörer på landsbygder och glesbygder, särskilt de med långa avstånd till kuststäderna.

Utmaning 5: Det finns en undernyttjad potential i att stärka rollen för olika organisationer i stöd- och samverkansstrukturerna. Civilsamhällets organisationer har potential att ha en mer aktiv och medskapande roll i stöd- och samverkansstrukturerna, särskilt för att stötta idéburna entreprenörer och sociala företag. De tre universiteten fungerar som kunskapsnoder som genom forskning, utbildning och samverkan har stor potential att stärka det lokala näringslivet. Det samiska samhällets organisationer kan bidra med samisk kompetens, företagande och kulturella perspektiv som kan skapa nytta brett i ett platsdrivet näringsliv. Här är utmaningen att omsätta detta i praktiken och hitta former för att koppla forskning, studenter och företag.

Viktiga aktörer är de som möjliggör ett platsdrivet näringsliv, såsom kommuner, Region Västerbotten, universitet, forskningsinstitut, Länsstyrelsen, Tillväxtverket, Jordbruksverket, Energimyndigheten samt andra nationella myndigheter, utbildningsanordnare, inkubatorer, kluster, näringslivsorganisationer, civilsamhällets organisationer, företag, folkbildningen, LEADER-områden samt organisationer som samlar urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Även destinationsorganisationer bidrar med viktiga resurser. Aktuella samverkansytor beskrivs i den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk den regionala samordningen. Det kan handla om att gemensamma strategier, nya områden för samhandling och säkra långsiktig styrning och finansiering.

2. Stärka kapaciteten i stöd- och samverkansstrukturer för att konstruktivt hantera intressekonflikter kring markanvändning. Det kan handla om metoder för dialogprocesser, uppmuntra användning av förhandssamtycke, stärkt delaktighet av berörda aktörer, modeller för samförvaltning, utbildning och medvetandegörande.

3. Vässa framtidsförmågan i stöd- och samverkansstrukturerna. Det kan handla om gemensam omvärldsbevakning, kompetensutveckling, arbetssätt för varselberedskap och påverkansarbete.

4. Minska den geografiska obalansen i stöd- och samverkansstrukturerna. Det kan handla om tillgång till riktad finansiering för glesa geografier, mobila testbäddar och platsoberoende inkubatorer.

5. Utveckla rollen för civilsamhälle, universitet och det samiska samhällets organisationer i stöd- och samverkansstrukturerna. Det kan handla om att inkludera dessa i befintliga strukturer eller att skapa nya plattformar för att koppla dessa till företag och blivande entreprenörer.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 2.2 Nya och växande livskraftiga företag

Målet för delprioriteringen är nya och växande livskraftiga företag i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Ett livskraftigt näringsliv är avgörande för Västerbottens utveckling. För att företag ska kunna växa och vara konkurrenskraftiga krävs förutsättningar att möta förändringar i omvärlden, ta tillvara nya möjligheter och hantera risker. Det handlar om att stärka både befintliga företag och skapa goda villkor för nya företag att etableras. Ett inkluderande och jämlikt företagsklimat är centralt för att fler ska kunna ta steget till företagande, oavsett bakgrund eller plats. Företag spelar också en viktig roll för lokal attraktionskraft, samhällsutveckling och motståndskraft.

Västerbotten har ett starkt och varierat näringsliv med goda möjligheter att växa. Här finns både etablerade näringar och nya sektorer som utvecklas snabbt. Det finns många företag med sin bas i länets naturtillgångar och landskap. Skogen bidrar till arbetstillfällen, klimatnytta och rekreation. Livsmedelsproduktionen bidrar till öppna landskap, biologisk mångfald och självförsörjning. Besöksnäringen bidrar till att platser utanför större orter kan befolkas, utvecklas och locka till inflyttning. Rennäring och andra samiska näringar är både ekonomiskt och kulturellt viktiga. Länets produktion av förnybar energi och mineralutvinning är styrkor i den gröna omställningen. Västerbottens företag skapar värde både lokalt och globalt. Det finns fördelar i form av forskning inom cirkulär ekonomi, resurseffektiv produktion, hållbara affärsmodeller och miljödriven teknikutveckling. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens nya och växande livskraftiga företag.

Utmaningar för nya och växande livskraftiga företag:

Utmaning 1: Omställningen till cirkulära och fossilfria företag går långsamt samtidigt som den omställningen pekas ut som helt nödvändig för EU:s framtida konkurrenskraft. Minskat beroende av resurser, särskilt från utanför EU, och minskat beroende av fossila energikällor är prioriterat.

Utmaning 2: Det finns glapp mellan aktörer i Västerbotten och de resurser för omställning som finns på EU-nivå. Det kan handla om samhandlingsmöjligheter, kunskapsplattformar och finansieringskällor. Det finns potential att dra större nytta av detta i de kluster och samverkansstrukturer som finns i Västerbotten genom att arbeta med smart specialisering i S3 Missions for Smart Economic Transformation.

Utmaning 3: Västerbotten drar inte fullt ut nytta av de möjligheter till strategiska satsningar och etableringar som finns utifrån länets natur-, kultur- och kunskapsresurser, exempelvis vätgasproduktion och utvinning av kritiska mineraler. En central del i detta är att genomföra satsningar först efter avvägning med andra samhällsbehov, med respekt för lokala livsmiljöer och näringar samt i samsyn med de som bor och verkar på platsen.

Utmaning 4: Västerbotten har den nästa högsta exportnivån per anställd i Sverige men en stor del av den är koncentrerad till ett fåtal branscher och orter. Det finns möjligheter i att bredda exportbasen och få fler små och medelstora företag att ta steget ut på internationella marknader. En delutmaning handlar om att skydda befintlig export och stötta fler företag att exportera när spelreglerna på världsmarknaden är osäkra.

Utmaning 5: Många mindre kommuner har ett mer sårbart näringsliv med mindre branschbredd och låg grad av lokal förädling av naturresurser.

Utmaning 6: Det finns en låg ekonomisk bärkraft för företag inom grundläggande kommersiell service i länets landsbygder och glesbygder med minskande kundunderlag och köptrohet. Som följd blir det geografiska avstånden till närmaste servicepunkt allt längre. Tillgången till grundläggande kommersiell service, dagligvaror, drivmedel, postombud, apoteksombud och grundläggande betaltjänster, är en grundförutsättning för det omgivande näringslivet liksom för möjligheten att bo och verka. Det är också centralt för att samhällen ska fungera vid samhällskriser.

Utmaning 7: Urfolket samerna driver företag inom olika näringar och deras företagande är ofta både organiserat på annat sätt och integrerad med platsen. Det innebär att det behövs stöd som gör att de kan växa på platsen och bidra till platsens livsvillkor och attraktionskraft. Liknande utmaningar delas med idéburna, sociala och kreatörsdrivna företag.

Utmaning 8: Företag på landsbygder och glesbygder står ofta inför särskilda hinder när det gäller att växla upp sin verksamhet. Det handlar inte bara om geografiska avstånd och begränsad tillgång till kapital och arbetskraft, utan också om brist på nätverk och resurser som ofta finns i mer tätbefolkade områden. Många saknar möjligheter att investera i ny teknik, effektiv logistik eller ändamålsenliga lokaler.

Utmaning 9: Det finns ett glapp mellan de som säger sig vilja starta företag och de som faktiskt gör det. Det är också skillnad mellan olika platser och grupper i nyföretagande. Unga visar stor vilja att starta företag, men möter särskilda hinder kopplade till ekonomisk trygghet, erfarenhet och tillgång till nätverk. Det finns även potential för ökat nyföretagande kopplat till universiteten. Det behöver vara enklare för fler att starta och driva företag, oavsett ålder, kön, bakgrund eller plats.

Utmaning 10: En stor utmaning är osäkerheter till följd av handelskrig och ekonomisk utveckling, risk för samhällskriser, effekter av miljö- och klimatförändringar och andra yttre hot som påverkar näringslivet.

Utmaning 11: Företagens överlevnad utmanas även av andra faktorer. Enskilda företag kan behöva lägga ner verksamheten lokalt till följd av konkurs, flytt uppköp eller fusion med varsel till följd. En betydande del av Västerbottens företag står inför en generationsväxling. Här finns risk att entreprenörskraft och kompetens inte tas tillvara.

Viktiga aktörer är blivande entreprenörer bland invånare, inom akademin och civilsamhället liksom etablerade företag och inom olika branscher, storlekar och företagsformer. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 1.1.

Extern remissversion

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Accelerera omställningen till cirkulära och fossilfria företag och branscher. Det kan handla om att införa ny teknik, nya affärsmodeller, ta vara på restflöden, byta till fossilfri energi och använda resurser mer effektivt.

2. Koppla Västerbotten till EU med S3[7] Missions for Smart Economic Transformation. Det handlar om att växla upp breda samarbeten där det finns potential för smart ekonomisk omställning med kunskap, kompetens och medel på EU-nivå.

3. Möjliggör strategiska gröna satsningar med hänsyn till lokala värden, intressen och långsiktig hållbarhet. Det kan handla om att undanröja hinder exempelvis minskad tid för tillståndsprocesser eller lokal tillgång till energiförsörjning i alla delar av länet, utveckla platsvarumärket, respektera samiska markrättigheter, säkerställa konsultation med urfolket samerna samt använda metoder för etableringar som integrerar det lokala samhället i processen.

4. Stärk företag i att navigera internationella marknader. Det kan handla om stöd i att etablera sig på nya marknader, bygga internationella nätverk, förstå handelsregler och skapa förutsättningar för export.

5. Bredda det lokala näringslivet. Det kan handla om riktade satsningar till platser med låg branschbredd, ökad lokal förädling av naturresurser och utveckling av nya företag från civilsamhället.

6. Utveckla ekonomisk bärkraft för grundläggande kommersiell service. Det kan handla om ekonomiska stöd, översyn av ersättningsnivåer för olika ombudstjänster och införa nya tekniska och funktionella servicelösningar.

7. Synliggör och investera i fler företag som växer ur platsens kultur, samhälle och natur. Det kan handla att synliggöra villkor, anpassa stödformer och att erbjuda riktad finansiering utifrån de särskilda villkoren i befintliga och blivande företag.

8. Bygg robusta lokala företagsmiljöer. Det kan handla om att företag, föreningar och samhällsaktörer går samman och delar erfarenheter och resurser som maskinpooler, lokaler och logistiklösningar. Det kan även handla om riktade finansieringsstöd.

9. Underlätta entreprenörskap för fler. Det kan handla om att skapa fler ingångar, mentorskap för unga, riktade stöd och nya metoder för att fånga intresse.

10. Stärk företagens motståndskraft för yttre hot. Det kan handla om riskanalyser, kontinuitetsplanering och ta fram gemensamma planer med andra.

11. Trygga företagens överlevnad och ta vara på resurser. Det kan handla om att stärka beredskapen vid varsel och stötta generationsväxlingar.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Vägen framåt – exempel på andra strategier och planer

- *S3 Västerbotten Roadmap for Smart Economic Transformation*
- *Mer mat från Västerbotten* Regional livsmedelsstrategi 2021-2030
- *Strategi för hållbar besöksnäring i Västerbotten 2022–2026*
- *Regional handlingsplan - vid större varsel eller omställning*
- Regionalt serviceprogram för Västerbotten 2025 –2030
- Strategi för Västerbottens regionala skogsprogram
- Lokala utvecklingsstrategier och planer
- Sametingets näringspolitiska strategi: Sápmi – en näringsmässig resurs
- Rennäringspolitiska strategin - Sápmi en region som berikar Sverige
- Ett jämställt Västerbotten 2023-2030
- Tillsammans för klimatet: Klimat- och energistrategi för Västerbottens län 2020

Remissversion

Foto: Jonas Westling
Hållbart resande.

Prioritering 3: Västerbotten – nära och tillgängligt

För att Västerbotten ska möta framtidens samhällsutmaningar och bidra till Livskraftig plats och Cirkulär plats krävs att människor och verksamheter kan nå varandra, oavsett var i länet de befinner sig. Ett nära och tillgängligt Västerbotten kan direkt bidra till flera målen i Agenda 2030 genom att främja jämlik tillgång till samhällsservice, skapa förutsättningar för hållbar tillväxt, minska klimatpåverkan och stärka social sammanhållning. Genom att utveckla robust transportinfrastruktur, ställa om till hållbara resor och transporter samt säkerställa en tillförlitlig digital infrastruktur skapas möjligheter för boende, besökare, företag och samhällsfunktioner att bo, verka och leva i hela länet. Här behövs:

→ Samverkanskraft för en nära och tillgänglig plats i delprioritering 3.1
Beredskap inför framtidens behov kräver en samordnad utveckling inom transportinfrastruktur, hållbar mobilitet och robust digital infrastruktur.

→ Robust transportinfrastruktur i delprioritering 3.2
Transportinfrastruktur som binder samman städer, landsbygder och glesbygder skapar förutsättningar för rörlighet, försörjning, samhällsservice och konkurrenskraft.

→ Hållbara resor och transporter i delprioritering 3.3
Hållbara resor och transporter är centrala för att minska klimatpåverkan, förbättra folkhälsan och skapa bättre förutsättningar för människor att leva och verka i hela Västerbotten.

→ Robust digital infrastruktur i delprioritering 3.4
Digital infrastruktur är en grundförutsättning för att människor, verksamheter och samhällsfunktioner ska kunna dra nytta av digitaliseringens möjligheter, oavsett om man bor i städer, landsbygder eller glesbygder.

Delprioritering 3.1 Samverkanskraft för en nära och tillgänglig plats

Målet för delprioriteringen är att stärka samverkanskraften för en nära och tillgänglig plats i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Närhet och tillgänglighet är en grundförutsättning för att människor och verksamheter ska kunna leva, bo och verka i hela Västerbotten. Det handlar om att minska avstånd, förbättra restider och öka säkerheten men också om att skapa närhet mellan platser, människor och funktioner. För att möta framtidens behov krävs samverkan och samhandling. Klimatförändringar, urbanisering, globalisering och teknikutveckling ställer ytterligare krav som kräver gemensamma ansträngningar. Det handlar om samverkan mellan aktörer i Västerbotten men även i ett större geografiskt perspektiv för att knyta ihop Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder med övriga Sverige, grannländerna Norge och Finland och resten av EU.

I Västerbotten finns etablerade samarbeten som bidrar till att utveckla närhet och tillgänglighet, både inom länet och i samverkan med andra regioner, nationellt och internationellt. Exempelvis samverkar aktörer kring transportinfrastruktur som Bottniska korridoren och Norrbotniabanan och kollektivtrafiken utvecklas gemensamt genom Västerbottensmodellen. Även Västerbottens digitala infrastruktur har byggts upp genom framgångsrika långsiktiga samarbeten. Det här innebär goda förutsättningar att hantera utmaningar för att stärka samverkanskraften för en nära och tillgänglig plats.

Utmaningar för att stärka samverkanskraften för en nära och tillgänglig plats:

Utmaning 1: Det finns många aktörer på lokal, regional, nationell och EU-nivå som påverkar utvecklingen av ett nära och tillgängligt Västerbotten. Det handlar om allt från vägföreningar och kommuner till myndigheter, universitet och privata aktörer. Det sker en snabb utveckling i omvärlden som innebär att fler aktörer kan behöva inkluderas. Samtidigt pågår många parallella initiativ utan tydlig samordning.

Utmaning 2: Långa förberedelsetider för investeringar i infrastruktur, fordon och teknik kräver strategisk framförhållning och tillgång till kapital. Utan gemensam riktning och kapacitet för samhandling riskerar insatser att bli ineffektiva eller försenade. Den snabba teknikutvecklingen och nya digitala lösningar kräver också strategisk framförhållning. Samtidigt innebär förändringar i omvärlden ett ökande behov av beredskap för samhällskriser, klimatförändringar och förändrat säkerhetsläge.

Utmaning 3: Det behövs uppdaterad och tillförlitlig kunskap tillsammans med gemensamma lägesbilder för att kunna prioritera och agera snabbt när möjligheter uppkommer. Det behövs även kunskap som förbereder för samhällskriser, klimatförändringarnas effekter och beredskap för yttre hot.

Utmaning 4: Brister i lokal förankring och inkludering riskerar att försvåra genomförande och minska nyttan av investeringar. När investeringar i infrastruktur inte utgår från lokala behov eller samordnas med lokala förutsättningar kan det leda till negativ påverkan på boende, verksamheter och näringsliv. Anpassningar kan behövas för att minska den negativa effekten på livsmiljöer, djur och natur. Det finns också en undernyttjad potential i att involvera lokala företag, markägare och invånare i både planering och genomförande.

Viktiga aktörer är de som bidrar till samordning, investeringar och lokal förankring för närhet och tillgänglighet. Det inkluderar kommuner, Region Västerbotten, grannregioner, Länsstyrelsen, Trafikverket, Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), andra nationella myndigheter, kollektivtrafikmyndigheter, universitet, forskningsinstitut, näringslivsorganisationer, privata aktörer, lokala företag, markägare, civilsamhällets organisationer, invånare, folkbildningen, LEADER-områden samt organisationer som samlar urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Gränsregionala samarbeten i Norden och EU är också centrala. Aktuella samverkansytor beskrivs i den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Öka samordningen mellan lokal, regional, nationell och EU-nivå. Det kan handla om tydliga samverkansstrukturer, samverkansavtal och gemensamma strategier.

2. Säkerställ strategisk framförhållning och krisberedskap. Det kan handla omvärldsbevakning, gemensamma strategiska ställningstaganden, vara förberedd för teknikutveckling, beredskapsplaner för samhällsviktig trafik och insatser för att säkra långsiktig finansiering.

3. Säkerställ gemensamma underlag för snabbt agerande. Det kan handla om behovsanalyser (som Hållplatsbristlistan och bredbandskartläggningar), lägesbilder, systemanalyser och riskanalyser.

4. Stärk de lokala samhällenas roll i planering och genomförande. Det kan handla om tidig dialog med boende, markägare och lokala företag inför investeringar, ta höjd för kostnader för lokal anpassning exempelvis trygga passager för renar, minska framkomlighetsproblem vid investeringar och samordning av projekt med exempelvis odlingssäsonger eller turistsäsonger.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 3.2 Robust transportinfrastruktur

Målet för delprioriteringen är att investera i robust transportinfrastruktur i Västerbotten städer, landsbygder och glesbygder.

Transportinfrastruktur är avgörande för att människor och verksamheter ska kunna leva, verka och utvecklas i hela Västerbotten. För att länet ska vara tillgängligt och sammanlänkat krävs robusta och hållbara lösningar som fungerar över tid och i hela geografin. Infrastruktur som binder samman städer, landsbygder och glesbygder skapar förutsättningar för rörlighet, försörjning, samhällsservice och konkurrenskraft. I en tid av omställning och ökade krav på hållbarhet behöver transportinfrastrukturen utvecklas med hänsyn till både klimatmål och andra regionala mål. Investeringar och flaskhalsar i omvärlden, särskilt angränsande län, kan få stor betydelse för tillgängligheten för invånare och verksamheter i Västerbotten.

Västerbotten har en strategisk position med viktiga transportstråk i både nord–sydlig och öst–västlig riktning. I öster ingår delar av länet i Bottniska korridoren och det europeiska TEN-T Core Network, medan västra delen har Inlandsbanan och väg E45. Förbindelser över Kvarken bidrar till att knyta samman Sverige, Finland och Norge. Ett utbud av hamnar, godsterminaler och flygplatser med reguljär trafik är en styrka för att upprätthålla tillgänglighet för invånare och verksamheter. Tillsamman med en bas i långsiktig samverkan är dessa styrkor en bra utgångspunkt för att hantera de utmaningar som finns för att möta framtidens behov av robust trafikinfrastruktur.

Utmaningar för robust transportinfrastruktur:

Utmaning 1: Kvaliteten på transportinfrastrukturen varierar mellan olika delar av länet och varierar under året. Det finns både behov av nyinvesteringar och av att åtgärda brister. En acceptabel standard på transportinfrastrukturen gör det möjligt för invånare och verksamheter att ha en fungerande vardagslogistik och för besökare att kunna nå länets olika destinationer under alla årstider.

Utmaning 2. Brister i trafik infrastrukturen kan påverka folkhälsan negativt. I flera delar av länet saknas säkra och attraktiva gång- och cykelvägar, vilket begränsar möjligheten till aktiva resor. Buller är länkat till en rad negativa hälsoeffekter och skador i trafiken kan få långvariga följder för hälsan.

Utmaning 3: Otillräcklig kapacitet och svaga kopplingar i det regionala och gränsöverskridande transportsystemet begränsar tillgänglighet och konkurrenskraft. Brister i infrastruktur i öst–västlig riktning och flaskhalsar i det nord–sydliga stråket längs Bottniska korridoren försvårar effektiva resor och transporter. Svaga länkar mellan glesbygd och regionala noder minskar möjligheten till arbete, samhällsservice, utbildning och näringslivsutveckling i hela länet.

Utmaning 4: Brist på tillgänglig och geografiskt spridd infrastruktur för el, vätgas och biodrivmedel försvårar elektrifiering och övergång till fossilfria drivmedel, särskilt för tunga fordon och i gles- och landsbygdsområden. Det påverkar både näringslivets möjligheter att ställa om och invånares tillgång till hållbara transportalternativ.

Utmaning 5: Vägar, broar och energiförsörjning är inte alltid anpassade för extremväder, samhällsstörningar eller dubbelanvändning vid höjd beredskap. Avsaknad av kontinuitetsplanering och robust infrastruktur riskerar att påverka både vardagsfunktioner och totalförsvarets behov negativt.

Viktiga aktörer är de som har uppdrag att planera, bygga, förvalta och utveckla fysisk transportinfrastruktur: Trafikverket, kommuner, Region Västerbotten, grannregioner och andra nationella myndigheter. Även privata aktörer har viktiga roller, liksom markägare och lokala företag som påverkas av eller bidrar till infrastrukturens utveckling. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 3.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk transportinfrastrukturens kvalitet under alla årstider. Det kan handla om att hantera tjälskott, åtgärda underhållsskulden, robust vinterunderhåll och förebygga solkurvor.

2. Åtgärda brister i transportinfrastruktur som riskerar bidra negativt till folkhälsan. Det kan handla om att investera i gång- och cykelvägar för aktiva resor eller investeringar för att bygga bort buller eller olycksrisk.

3. Investera i länsöverskridande stråk, regionalt viktiga noder och länkar till noderna. Det kan handla om utökad kapacitet i de läns- och landsöverskridande stråken i öst-västlig riktning och i Bottniska korridoren, stärka regionalt viktiga noder för både privat resande, tjänsteresor och godstrafik samt hantera flaskhalsar och svaga länkar till noder från länets olika landsbygder och glesbygder.

4. Investera i fossilfri ladd- och tankinfrastruktur för både personfordon och tunga fordon. Det kan handla om infrastruktur för elektricitet, vätgas och biodrivmedel.

5. Framtidssäkra trafikinfrastrukturen. Det kan handla om att säkra dubbelanvändning i händelse av krig, klimatanapassning av vägar och broar och kontinuitetsplanering för exempelvis ladd- och tankinfrastruktur.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 3.3 Hållbara resor och transporter

Målet för delprioriteringen är omställning till hållbara resor och transporter för boende, besökare, företag och verksamheter i Västerbotten städer, landsbygder och glesbygder.

Omställning till hållbara resor och transporter är central för att minska klimatpåverkan, förbättra folkhälsan och skapa bättre förutsättningar för människor att leva och verka i hela Västerbotten. I ett län med långa avstånd och varierande tillgång till transportlösningar behövs fler alternativ som är klimatsmarta, trygga och tillgängliga. För barn och unga kan det innebära säkrare skolvägar och större självständighet. För företag och samhällsservice handlar det om effektivare logistik och minskade kostnader. I många delar av Västerbotten är bilen det enda realistiska alternativet, vilket skapar utmaningar för både klimat och tillgänglighet. Godstransporter sker till stor del med fossila drivmedel och utan samordning.

Västerbotten har styrkor som skapar goda förutsättningar för en omställning till hållbara resor och transporter. Det finns forskning inom elektrifiering, autonoma fordon, hållbara drivmedel och mobilitetstjänster. Länets tillgång till förnybar energi, särskilt vatten- och vindkraft, ger en strategisk fördel i elektrifieringen av både person- och godstransporter. Västerbotten har också en stark industriell bas och väl utbyggd fysisk infrastruktur för omlastning som ger goda förutsättningar för att utveckla samordnade och fossilfria godstransporter. En bas i långsiktig samverkan, samt ett växande engagemang från civilsamhället och ungdomsrörelser, stärker förmågan att möta olika gruppers behov. Den geografiska variationen mellan städer, landsbygder och glesbygder driver fram innovativa lösningar. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens hållbara resor och transporter.

Utmaningar för en omställning till hållbara resor och transporter:

Utmaning 1: Att minska behovet av resor är en viktig del i omställningen till hållbara resor. Många resor sker av nödvändighet eftersom arbete, vård och service kräver fysisk förflyttning. Det begränsar människors vardagsliv och bidrar till ökad klimatpåverkan.

Utmaning 2: Gång- och cykelresor har stor potential att bidra till både klimatmål och folkhälsa. Trots detta upplevs de ofta som orealistiska alternativ i vardagen, särskilt för barn, unga och äldre. Många väljer bort dessa färdsätt, trots att de har stor potential att ersätta korta resor med bil.

Utmaning 3: Godstransporter som inte är samordnade leder till onödiga utsläpp och höga kostnader. Här finns en potential i att utveckla logistikflöden och samordning.

Utmaning 4: För att möjliggöra hållbart resande krävs inte bara nya färdsätt utan de behöver hänga ihop och är anpassade till behoven. I dagsläget är bristen på samordning mellan olika transportslag, tillsammans med avsaknaden av gemensamma bokningssystem, ett hinder för att resa smidigt och klimatsmart. Detta är särskilt påtagligt i områden med begränsat trafikunderlag, där varje resa behöver planeras noggrant och där flexibilitet är avgörande.

Utmaning 5: Nedskärningar och ojämn tillgång till kollektivtrafik riskerar att öka ojämlikheten mellan platser och försvåra människors möjlighet att bo och verka i eller att besöka Västerbotten. Det är en särskild utmaning för unga utanför städer och tätorter som har få alternativ för att kunna förflytta sig till arbete och fritidsaktiviteter.

Utmaning 6: Ett glest befolkat län med långa avstånd mellan orter och till platser i omvärlden ställer krav på tillgång till tidsmässigt hållbara kommunikationer. Tillgången till flygplatser med ett relevant utbud av flyg är avgörande för att invånare och verksamheter ska kunna nå ut och för att andra ska kunna besöka Västerbottens olika delar.

Utmaning 7: Trots att teknikutvecklingen går snabbt framåt med elektrifiering, autonoma fordon och digital mobilitet används dessa lösningar fortfarande i begränsad omfattning. Med långa avstånd, stark industri och ett behov av effektiva transporter finns en tydlig möjlighet att använda ny teknik för att ställa om till mer hållbara resor och godstransporter.

Utmaning 8: Trots god tillgång till förnybar energi sker fortfarande en stor del av resor och transporter med fossila drivmedel. Elektrifiering och övergång till hållbara drivmedel behöver accelereras både för person- och godstrafik.

Viktiga aktörer är de som bidrar till att utveckla och möjliggöra hållbara resor och transporter i sina verksamheter: företag, kommuner, Region Västerbotten, universitet, forskningsinstitut och civilsamhällets organisationer. Även boende och besökare kan förändra sitt resande. Aktörer som arbetar med samordning och strategisk utveckling beskrivs i delprioritering 3.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Minska behovet av resande. Det kan handla om distansarbete, digital vård, multifunktionella mötesplatser och mobil mammografi.

2. Öka det aktiva resandet med gång och cykel. Det kan handla om trygghetsåtgärder, trafiksäkerhetsåtgärder, cykelveckor och skolprojekt.

3. Öka samordning av godstransporter Det kan handla om samlastning av godstransporter, datadrivna lösningar för att optimera flöden och samordnad logistik.

4. Öka möjligheten för sömlösa resor utifrån behov. Det kan handla om gemensamma bokningssidor, fysiska knytpunkter och sömlösa byten för olika sätt att förflytta sig.

5. Säkerställ tillgång till tillförlitlig och ekonomiskt hållbar kollektivtrafik för invånare och besökare. Det kan handla om fokus på starka stråk, tillgänglighetsanpassning, strategiskt arbete med nya lösningar, anropsstyrd trafik och tillgång till pendlingsparkeringar

6. Säkerställ ett relevant utbud av hållbara flyganslutningar. Det kan handla om påverkansarbete, skapa förutsättningar för flyg med alternativa drivmedel och verka för fler flyglinjer.

7. Vara i framkant med att ta vara på teknikutveckling. Det kan handla om autonoma fordon, elvägar, digital trafikstyrning och AI-baserad planering.

Extern remissversion

8. Accelerera omställningen från fossilberoende till fossilfria resor och transporter. Det kan handla om informationsinsatser, investera i fordon och krav i upphandling.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Vägen framåt – exempel på andra strategier och planer

- *Regional digitaliseringsstrategi för Västerbotten 2022–2030*
- Länstransportplan (under framtagande)
- Regionalt trafikförsörjningsprogram för Västerbottens län 2020–2025
- Lokala utvecklingsstrategier och planer
- Ett jämställt Västerbotten 2023-2030
- Tillsammans för klimatet: Klimat- och energistrategi för Västerbottens län 2020

Extern remiss

Delprioritering 3.4 Robust digital infrastruktur

Målet för delprioriteringen är att investera i robust digital infrastruktur i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Tillförlitlig digital konnektivitet är en grundförutsättning för att människor, verksamheter och samhällsfunktioner ska kunna dra nytta av digitaliseringens möjligheter, oavsett om man bor i städer, landsbygder eller glesbygder. Den möjliggör platsoberoende arbete, utbildning, vård och service, och är avgörande för att möta samhällsutmaningar kopplade till klimatförändringar, krisberedskap och totalförsvar. Därför behövs investeringar i robust digital infrastruktur. Det finns fortfarande platser där tillgången är begränsad och en del av infrastrukturen är uttjänt. Samtidigt ökar kraven på kapacitet, tillförlitlighet och säkerhet i takt med att fler funktioner blir beroende av uppkoppling.

Västerbotten har en stark digital infrastruktur som byggts upp över tid. Regionala satsningar och samarbeten

har resulterat i ett säkert och stabilt bredbandsnät som binder samman viktiga samhällsfunktioner. Forskning och teknisk utveckling inom områden som cybersäkerhet, 5G, 6G, satellitkommunikation och smarta nät är ytterligare styrkor i Västerbotten. Västerbotten har också gemensamma lösningar för drift och övervakning av nätet, vilket gör det mer motståndskraftigt vid störningar och kriser. Tillsammans med en bas i kraftfull samverkan och samhandling innebär dessa styrkor goda möjligheter att hantera utmaningar för att möta framtidens behov av robust digital infrastruktur.

Utmaningar för att investeringar i robust digital infrastruktur:

Utmaning 1: I Västerbotten saknas en heltäckande bild av den digitala infrastrukturen, särskilt i landsbygder och glesbygder. Behov syns inte alltid i tillgängliga data, som exempelvis behov hos företag som har sin verksamhet utanför bebyggda områden. Teknikutvecklingen och behoven ändras snabbt med exempelvis drönare, sjukvård i hemmet, behov av att kunna jobba uppkopplat längs väg och järnväg, men behov och konsekvenser för digital infrastruktur är inte alltid tillräckligt analyserade.

Utmaning 2: Trots att Västerbotten har kommit långt i bredbandsutbyggnaden finns fortfarande områden utan tillgång till stabil uppkoppling. Samtidigt är delar av infrastrukturen föråldrad och lever inte upp till framtidens behov.

Utmaning 3: Investeringar i digital infrastruktur är kostsamma och särskilt i glesa områden där marknaden inte bär sig är det svårt att hitta hållbara finansieringslösningar för drift och utbyggnad. Nationella modeller tar inte alltid hänsyn till regionala förutsättningar, vilket gör att investeringar uteblir.

Utmaning 4: I ett län med stora avstånd och begränsade alternativ kan störningar i digitala nät få allvarliga konsekvenser för samhällsviktiga verksamheter i städer, landsbygder och glesbygder. I takt med att allt fler funktioner blir beroende av uppkoppling ökar sårbarheten vid kriser, extremväder, cyberattacker eller andra yttre hot.

Utmaning 5: Digital infrastruktur är mer än bredband. Behovet av att kunna dela känslig information digitalt och ha en rådighet ökar främst inom vård men även för andra samhällstjänster, inom näringsliv och bland individer. Nya affärsmodeller, plattformar och tekniklösningar behövs skapas för att kunna öka nyttjandet av den digitala infrastrukturen.

Viktiga aktörer är de som har uppdrag att planera, bygga, förvalta och utveckla digital infrastruktur: kommuner, Region Västerbotten, Länsstyrelsen, nationella myndigheter som Post- och telestyrelsen samt privata aktörer inom telekom, teknik och nätinfrastruktur. Lokala företag och näringar i glesbygd är centrala för att identifiera behov och bidra till genomförande. Andra viktiga aktörer är de som skapar förutsättningar för samhandling, samordnar insatser eller verkar för långsiktig finansiering, och som beskrivs i delprioritering 3.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Utveckla arbetet med att identifiera nuvarande och framtida behov. Det kan handla om kartläggning av områden utan täckning, dialog med näringar utanför bebyggda områden om både behov och konsekvenser, identifiera framtida infrastruktur- och teknikbehov och analys av konsekvenser av utfasning av äldre teknik och infasning av ny.

2. Investera och återinvestera i god och ändamålsenlig överföringskapacitet för invånare, besökare och verksamheter. Det kan handla om återinvesteringar i uttjänt infrastruktur, utbyggnad till områden utan täckning, ta tillvara teknikutveckling samt öka samverkan och samordning av resurser för gemensamt nyttjande.

3. Verka för långsiktig finansiering av framtidens digitala infrastruktur. Det kan handla om påverkansarbete för regional upphandling och identifiera finansieringsmodeller för drift.

4. Säkerställ robusthet och säkerhet i den digitala infrastrukturen. Det kan handla om alternativa kommunikationsvägar vid störningar eller hot, investera i reservlösningar (redundans) och uppdaterade system och protokoll.

5. Stärk möjligheterna till säker digital informationsdelning. Det kan handla om att öka kännedom om nytta, ny teknik och nya tjänster, samordna aktörer, integrera samiska och andra minoritetsspråk i lösningar samt utveckla integration med befintliga system.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

oto: Sergey Gavrilov
Caught in the middle, dansföreställning på Norrlandsoperan.

Prioritering 4: Västerbotten – hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i

Hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i är en grundförutsättning för att Västerbotten ska kunna möta framtidens samhällsutmaningar och samtidigt stärka sin attraktionskraft för att nå Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats. Miljöer med tillgång till bostäder, grundläggande service, förnybar energi, kultur, natur och en aktiv fritid gör att länet kan bidra till en framtid med god hälsa, minskad ojämlikhet, ansvarsfull resursanvändning och minskad klimatpåverkan. Ett levande kulturliv för besökare, nuvarande och nya invånare bidrar till en Livskraftig plats. Tillsammans med omställning till mer hållbar konsumtion och resurseffektiv energianvändning kan framtidens livskvalitet säkras. Här behövs:

→ Samverkanskraft för hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i delprioritering 4.1
Förmågan att samla aktörer för samhandling kommer att vara en förutsättning för att rusta hållbara livsmiljöer för framtiden.

→ Hållbara lokala livsmiljöer i delprioritering 4.2

Attraktiva och välfungerande miljöer med möjligheter för en aktiv fritid gör det möjligt för fler att bo kvar, flytta hit eller besöka länet. Västerbotten har en mångfald av lokala livsmiljöer från fjällbyar till kuststäder.

→ Levande kulturliv och kulturarv i delprioritering 4.3

Ett levande kulturliv är en viktig grund för delaktighet, gemenskap och livskvalitet, oavsett var i Västerbotten man bor.

→ Hållbar konsumtion och resurseffektiv energianvändning i delprioritering 4.4
De konsumtionsval som görs i vardagen påverkar miljö och klimat och här har Västerbotten flera styrkor som kan bidra till att förändra detta i en riktnings som är mindre belastande.

Insatser kan direkt påverka samhällsutmaningarna inom:

Insatser kan indirekt påverka samhällsutmaningarna inom:

Delprioritering 4.1 Samverkanskraft för hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i

Målet för delprioriteringen är att stärka samverkanskraften för hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i, i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Livsmiljöer är en central del av regional utveckling. De påverkar människors möjlighet att bo kvar, flytta in, engagera sig och må bra, och är avgörande för platsens attraktionskraft, social sammanhållning och hållbar samhällsutveckling. I Västerbotten formas livsmiljöer av natur och byggd miljö tillsammans med de möjligheter som finns för tillgång till kulturliv, naturupplevelser, fritidsaktiviteter, grundläggande samhällsfunktioner och med en konsumtion som är hållbar över tid. Olika platser har skilda förutsättningar och utmaningar. Här krävs förmåga att samla aktörer med olika perspektiv och ansvar för kraftfull samhandling.

Västerbotten har flera styrkor som skapar goda förutsättningar för att samverka inom hållbara livsmiljöer. Inom områden som kultur, samhällsbyggnad och energiomställning har aktörer i länet utvecklat tydliga samverkansstrukturer över sektorsgränser och geografier. Samarbeten mellan kommuner, region, myndigheter, civilsamhälle och näringsliv bidrar till att utveckla livsmiljöer som fungerar för både människor och verksamheter, i städer, landsbygder och glesbygder. Västerbotten har lång erfarenhet av platsbaserad utveckling, bland annat genom LEADER-områden och lokala utvecklingsplaner, vilket har skapat strukturer för lokal samverkan och engagemang. De större städerna i länet är dessutom aktiva i nationella och regionala samarbeten för att utveckla hållbara urbana miljöer, vilket visar på bredden i samverkansstrukturer i länet. Det här innebär goda förutsättningar att hantera utmaningar för att stärka samverkan för framtidens hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i.

Utmaningar för att stärka samverkanskraften för hållbara livsmiljöer att bo, leva och verka i:

Utmaning 1: Västerbotten är ett län med stor variation i livsmiljöer, från urbana miljöer till glesbygd. En utmaning är att säkerställa att invånare i hela länet ges verkliga möjligheter att påverka utvecklingen av sina livsmiljöer. Det handlar inte bara om fysisk planering, utan även om tillgång till kulturliv, fritidsaktiviteter, naturmiljöer och kulturarv. När människor upplever att deras röster räknas stärks både engagemang och tillit, vilket är avgörande för demokratin.

Utmaning 2: Det förändrade säkerhetsläget, klimatförändringar och andra snabba samhällsförändringar ställer ökade krav på robusthet och beredskap. I Västerbotten saknas ofta samordnade strukturer och tillräcklig kapacitet för att arbeta långsiktigt och förebyggande med dessa frågor. Det försvårar möjligheten att snabbt mobilisera resurser och samverka effektivt vid kris eller krig.

Utmaning 3: Västerbotten präglas av stora geografiska och demografiska skillnader, med både växande städer och kommuner med minskande befolkningsunderlag. Att planera för dessa skilda förutsättningar kräver tillgång till aktuell kunskap, analyskapacitet och kompetens. Många aktörer saknar resurser för att följa upp, analysera och omsätta data i strategisk planering, vilket försvårar samordning, prioritering och långsiktig utveckling.

Utmaning 4: Kommunerna i Västerbotten har samma grunduppdrag, men mycket olika förutsättningar att genomföra dem. Särskilt mindre kommuner har begränsade resurser att hantera offentliga uppdrag som formar livsmiljöer. Samtidigt bär kommunerna en stor del av kostnaderna för samhällsutveckling. Det finns behov av långsiktiga finansieringslösningar som utjämnar skillnader i förutsättningar.

Utmaning 5: Civilsamhällets organisationer spelar en viktig roll i samhällsutvecklingen, inte minst i mindre orter. Men deras deltagande i samverkan begränsas ofta av skillnader i resurser, kapacitet och otydliga roller. Samtidigt har de en unik förmåga att snabbt identifiera behov och mobilisera lösningar, särskilt vid samhällskriser. Det finns behov av att utveckla samverkansformer som både respekterar civilsamhällets självständighet och möjliggör deras deltagande.

Utmaning 6: I Västerbotten finns ett stort antal aktörer inom olika sektorer som alla påverkar livsmiljöernas utveckling. För att bygga hållbara livsmiljöer krävs kapacitet att samordna insatser, utveckla kommunsamarbeten, noder och kluster för att undvika splittrade och tillfälliga insatser.

Viktiga aktörer är de som bidrar i samverkan och samhandling för hållbara livsmiljöer. Det inkluderar kommuner, Region Västerbotten, Länsstyrelsen, Boverket, Naturvårdsverket, Lantmäteriet, andra nationella myndigheter, statliga myndigheter, kommunsamarbeten, civilsamhällets organisationer, universitet, forskningsinstitut, näringslivsorganisationer, kulturaktörer, internationella samarbetspartners, folkbildningen, Folkets hus och parker, LEADER-områden samt organisationer som samlar urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Aktuella samverkansytor beskrivs i den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk lokal inkludering och demokrati. Det kan handla om att utveckla metoder för medborgardialog, barnkonsekvensanalyser, och inkluderande planeringsprocesser som stärker invånarnas inflytande.

2. Bygg strukturer och kapacitet för robusthet och krisberedskap. Det kan handla om att etablera samverkansplattformar för civil beredskap, utveckla krisplaner i samverkan med civilsamhället, och stärka kompetens inom riskhantering.

3. Stärk kompetens och analyskapacitet i samverkansstrukturer. Det kan handla om att utveckla regionala kunskapsnav, erbjuda gemensamma utbildningsinsatser och gemensamma lägesbilder.

4. Verka för mer jämlika förutsättningar för kommunernas uppdrag. Det kan handla proaktivt verka för långsiktiga finansieringslösningar, utveckla regionala stödstrukturer och påverkansarbete för utjämningssystemets utformning.

5. Inkludera fler i samverkansstrukturer. Det kan handla om att skapa flexibla samverkansformer, erbjuda kapacitetstöd till mindre organisationer, samverkansavtal med exempelvis företrädare för urfolket samerna och andra nationella minoriteter samt utveckla inkluderande processer som respekterar civilsamhällets självständighet.

Extern remissversion

6. Stärk regional samordning och samhandling inom hållbara livsmiljöer. Det kan handla om att resurser till strukturer för samordning mellan kommuner, särskilt kopplat till fysisk planering, service och beredskap, hitta fler områden för samhandling och etablera noder för kultur och fritid.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Vägen framåt – exempel andra strategier och planer

- *Energiagenda för regionala utvecklingsnämnden*
- *Region Västerbottens kulturplan 2024-2027*
- *Regional biblioteksplan 2025-2028*
- Lokala utvecklingsstrategier och planer, inklusive LEADER strategier
- Sametingets strategier och program: Näringslivspolitiskt program 2022-2025, Rennäringspolitisk strategi: Sápmi - en region som berikar Sverige, Eallinbiras - Iellemebirás - Jielemen bijre – Livsmiljöprogrammet och Kulturpolitiskt handlingsprogram 2018-2021.
- Ett jämställt Västerbotten 2023-2030
- Tillsammans för klimatet: Klimat- och energistrategi för Västerbottens län 2020
- Grön infrastruktur i Västerbottens län – regional handlingsplan
- Klimatanpassa Västerbotten 2020 – 2025. Regional vägledning och handlingsplan för klimatanpassning
- Hållbara Västerbotten – åtgärdsprogram med miljömålen i sikte 2019-2025

Extern remissversion

Delprioritering 4.2 Hållbara lokala livsmiljöer

Målet för delprioriteringen är att förvalta och utveckla hållbara lokala livsmiljöer i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Lokala livsmiljöer med god samhällsservice är avgörande för att människor ska kunna leva ett gott liv och för att samhället ska fungera. De påverkar hur vi bor, rör oss, möts och känner oss trygga. Attraktiva och välfungerande miljöer gör det möjligt för fler att bo kvar, flytta hit eller besöka länet. De är också viktiga för företag som är beroende av fungerande samhällsservice och stabila lokalsamhällen och i förlängningen för länets ekonomiska utveckling. Ett långsiktigt arbete med att ta hand om och utveckla livsmiljöerna[8] stärker både den sociala hållbarheten och den lokala utvecklingen.

Livsmiljöerna i Västerbotten formas av länets geografiska och kulturella mångfald, från fjällbyar i glesbygd till kuststäder, alla med stark lokal identitet och närhet till naturen. I Västerbotten finns omfattande lokal initiativkraft för att bidra till livskraftiga samhällen även på platser med begränsad befolkning. Det finns engagemang för idrott för alla, tillsammans med elitidrott och idrottsevenemang i världsklass. Samtidigt finns en stark tradition av samisk närvaro och kultur, som bidrar till en djupare förståelse för landskapets värden och behov. Västerbotten har även starka grundförutsättningar när det gäller kommunal service med exempelvis uppmärksammat gott dricksvatten. I Skellefteå och Umeå, länets två växande större städer, pågår ambitiösa satsningar på hållbar stadsutveckling. Det finns fördelar i form av forskning inom framtidens bostäder, hållbart samhällsbyggande, träbyggnation, arkitektur och klimatanpassning. Det här tillsammans med den starka basen i samverkan och samhandling ger Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningarna för framtidens hållbara lokala livsmiljöer.

Utmaningar för att förvalta och utveckla lokala livsmiljöer:

Utmaning 1: I Västerbotten står växande städer och avfolkningsorter inför olika typer av bostadsutmaningar. I städerna ökar trycket på bostadsmarknaden, vilket riskerar att leda till trångboddhet, svårigheter för unga att komma in på bostadsmarknaden och brist på ändamålsenliga lokaler. I andra delar av länet saknas tillgång till kapital för bostadsbyggande samtidigt som det kan vara en låg efterfrågan på befintliga bostäder. Det finns även behov tillgängliga, flexibla och ändamålsenliga lokaler för näringsliv och föreningsliv, inklusive möjligheter för evenemang. För idrottsrörelsen behövs ytor både för att nå många och för att möjliggöra idrott på elitnivå.

Utmaning 2: Fritidsmöjligheterna i Västerbotten varierar beroende på plats och livssituation. I landsbygder finns ofta god tillgång till naturbaserade aktiviteter, medan andra typer kan vara svårare att nå, särskilt för unga och äldre. Barn och ungas tillgång till fritidsmöjligheter är en rättighet enligt Barnkonventionen. I tätorter kan utbudet vara större, men också präglat av trängsel, brist på ytor och ojämlik tillgång beroende på socioekonomiska faktorer. Idrott för alla behöver kompletteras med möjligheter för elitidrottande. Civilsamhället har en avgörande roll i att skapa lokala mötesplatser och aktiviteter.

Utmaning 3: Det kan vara svårt att ta del av Västerbottens natur och naturarv på grund av både geografiska faktorer och individuella förutsättningar. Naturen omfattar tillgång till landskap, ekosystem och rekreationsmöjligheter, medan naturarvet rymmer platsens historia, traditionell markanvändning och kulturella betydelser kopplade till landskapet. För många är dessa miljöer nära och självklara, medan andra möter hinder som svårt att hitta information, fysiska barriärer eller otillräckliga transportmöjligheter. Samisk och lokal kunskap om natur och landskap riskerar att gå förlorad om den inte aktivt förmedlas och ges utrymme i utvecklingen av livsmiljöer.

Utmaning 4: I Västerbotten finns behov av att utveckla samhällsplaneringen så att fler perspektiv inkluderas och att livsmiljöer utformas med omsorg om trygghet, trivsel och tillgänglighet. När arkitektur, form, design och kulturella uttryck inte ges tillräckligt utrymme riskerar miljöer att bli funktionella men samtidigt exkluderande eller ojämlika. Den gestaltade livsmiljön påverkar hur människor upplever och använder sin omgivning, och bristande delaktighet eller begränsade resurser kan leda till att miljöer inte speglar hela befolkningens behov och erfarenheter. Samhällsplaneringen är ett centralt verktyg för att hantera skilda behov och förutsättningar tidigt mellan invånare, verksamheter och näringsliv.

Utmaning 5: Västerbotten påverkas redan av klimatförändringens effekter som ökad nederbörd, värmeböljor och förändrade snöförhållanden. Försämring av naturmiljöer minskar samtidigt den naturliga bufferten. Risk för samhällskriser, terrorism och en förändrad geopolitisk situation skapar nya behov av beredskap. En samhällsutveckling som präglas av ökad polarisering, minskad tillit och hot mot samhällsfunktioner minskar ytterligare samhällets motståndskraft.

Utmaning 6: Kommunerna i Västerbotten står inför stora utmaningar med att upprätthålla grundläggande samhällsfunktioner. De ansvarar för en bred uppsättning fysisk infrastruktur som är avgörande för invånarnas vardag och samhällets funktionalitet[9] som vattenförsörjning, avlopp, lokala vägar, gång- och cykelvägar, skolbyggnader, äldreboenden, avfallshantering, belysning, räddningstjänstlokaler och anläggningar för fritid och kultur.

Utmaning 7: Energibehovet ökar samtidigt som energisystemet är under omställning. Omställningen till ett fossilfritt samhälle innebär ett växande behov av energi i olika former, el, värme och fossilfria drivmedel, inom transport, uppvärmning, jordbruk, skogsbruk, industri och vardagsliv. Samtidigt påverkas energisystemet av omvärldsfaktorer som klimatförändringar och säkerhetspolitiska risker. I Västerbotten finns redan idag utmaningar med kapacitetsbrist.

Utmaning 8: I Västerbotten finns intressekonflikter kring markens användning som behöver synliggöras och hanteras i samhällsplaneringen. Det kan handla om strategiska företagsinvesteringar, jordbruk, infrastruktur, skogsbruk, rennäring och andra samiska näringar, besöksnäring, naturvård och bostadsbyggande. Marken används också för sådant som påverkar människors vardag direkt, som tillgång till rent vatten, rekreation, pollinering och skydd mot översvämningar. Mark och landskap bär även på natur- och kulturarv med betydelse för lokala platsers identitet, historia och lokal kunskap. För urfolket samerna är kulturen sammanvävd med marken.

Viktiga aktörer i utvecklingen av lokala livsmiljöer: boende, besökare, civilsamhällets organisationer, kommuner, det lokala näringslivet, Region Västerbotten. Andra centrala

[8] Kulturliv och kulturarv är en självklar del av de lokala livsmiljöernas attraktivitet och tas upp i delprioritering 5.3.

[9] Även robust digital infrastruktur, se delprioritering 3.4

Endast remissversion

aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 4.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Synliggör behov och uppmuntra investeringar i attraktiva boenden och flexibla ändamålsenliga lokaler och ytor. Det kan handla om att analysera olika gruppers och verksamheters bostads- och lokalbehov, utveckla flexibel användning av byggnader och att utforska olika modeller för investeringar där marknadsvärden är låga, som partnerskap, gemensamt ägande, modulhus eller påverkansarbete för riktade nationella och EU-stöd.

2. Underlätta för aktiv fritid och elitsatsningar, oavsett individuella förutsättningar och plats. Det kan handla att mobila koncept, kunskapsstöd kring inkludering och tillgänglighet, digitala aktiviteter och riktade stöd för aktiviteter.

3. Gör det lättare att få ta del av Västerbottens natur och naturarv för nuvarande och framtida generationer. Det kan handla om att sprida samisk och lokal naturkunskap, tematiska naturstigar, virtuella naturupplevelser och öppna digitala kartor, ta bort fysiska hinder, transportlösningar till naturarv och berättarträffar som samlar unga och äldre.

4. Stärk kapaciteten för en inkluderande samhällsplanering med väl gestaltade livsmiljöer. Det kan handla om kompetensutveckling kring gestaltade livsmiljöer, barnkonsekvensanalys, ungdomsråd och andra arbetssätt för att boende, verksamheter och företag kan vara med som medskapare, särskilt barn och unga.

5. Öka beredskapen för klimatförändringar, samhällskriser och yttre hot i de lokala livsmiljöerna. Det kan handla om att integrera klimatanpassning, krisberedskap och civilt försvar i styrning och ledning, proaktiva konkreta åtgärder baserat på risk- och sårbarhetsanalyser, lokala beredskapslösningar i samverkan med civilsamhälle och insatser för att stärka social tillit, delaktighet och informationsberedskap.

6. Främja investeringar och återinvesteringar i lokal fysisk infrastruktur. Det kan handla om att säkra statlig finansiering, planeringskapacitet, samordnade investeringar, gemensamma upphandlingar och långsiktiga reinvesteringsplaner för åldrande anläggningar.

7. Stärk energisystemets kapacitet, flexibilitet och tillgänglighet. Det kan handla om att bygga ut elnätet, sektorskoppling mellan energibärare, klimatanpassning, energilagring, smart styrning och energigemenskaper där man går samman för att tillsammans producera, lagra och använda förnybar energi.

8. Hantera intressekonflikter i samhällsplaneringen. Det kan handla om att använda verktyg för konsekvensanalys, inkludera sociala och kulturella effekter i konsekvensbeskrivningar, ta vara på urfolket samernas kunskap och respektera deras rättigheter, säkerställa konsultation med urfolket samerna, analysera olika gruppers behov och relationer till marken och dess användning, skapa forum för dialog mellan aktörer och etablera strukturer för medling och prioritering.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 4.3 Levande kulturliv och kulturarv

Målet för delprioriteringen är att fylla Västerbottens livsmiljöer med levande kulturliv och kulturarv i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Ett levande kulturliv är en grund för delaktighet, gemenskap och livskvalitet i hela Västerbotten. Kultur och eget skapande stärker både individens utveckling och samhällets hållbarhet och attraktionskraft. Kulturen skapar möten, formar identitet och gör länets städer, landsbygder och glesbygder till platser där människor vill bo, verka och leva. Konst och kultur ska vara fri, dynamisk och obunden. Konst och kultur ska vara fri, dynamisk och obunden. Genom sin förmåga att spegla och ifrågasätta stärker konsten och kulturen demokratin, skapar utrymme för yttrandefrihet och ger alla möjlighet att delta i samhällets gemensamma berättelse. När människor har nära till konst och kultur skapas bättre möjligheter för ett samhälle där alla kan vara med och påverka, och där det är hållbart att leva.

Västerbotten har ett omfattande och inkluderande kulturliv. Länets kulturella infrastruktur rymmer allt från starka kulturinstitutioner, kulturskolor och bibliotek till fria kulturskapare, föreningsliv och folkbildning. Här finns ett engagerat civilsamhälle och lokala kulturarv[10] som binder samman historia och samtid. Urfolket samernas kultur och kulturliv är ett levande kulturarv där språk, berättartraditioner, jojk, slöjd (duodji), och renskötsel är djupt förankrade i platsen. Professionella kulturskapare är en styrka för Västerbotten genom att de bidrar med konstnärlig kvalitet, nya perspektiv och ett rikt kulturliv. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens levande kulturliv och kulturarv.

Utmaningar för att förvalta och utveckla kulturliv och kulturarv:

Utmaning 1: Västerbotten står inför utmaningen att människor i städer, landsbygder och glesbygder ska ha likvärdiga möjligheter att delta i ett fritt kulturliv. De stora geografiska avstånden, tillsammans med skillnader i sociala och ekonomiska villkor samt variation i kulturaktörers närvaro skapar ojämlika förutsättningar som riskerar att begränsa tillgången till kultur i länet. Kulturen ska vara demokratisk, tillgänglig och angelägen för alla, med särskilt fokus på att värna barn och ungas rätt till kultur och möjligheterna till eget kreativt skapande. Detta är villkor som är fastslagna i barnkonventionen. Utöver det platsbundna utbudet behöver även digitaliseringens möjligheter tas tillvara. Kulturen, i både fysisk och digital form, ska vara närvarande och relevant för alla som bor i Västerbotten.

Utmaning 2: Att vara professionell kulturskapare i ett län med långa avstånd innebär särskilda utmaningar. Ojämlik tillgång till stödstrukturer förstärker den ekonomiska osäkerheten och bristen på långsiktiga villkor försvårar ytterligare. Se även prioritering 2 Västerbotten - platsdrivet näringsliv.

Utmaning 3: I Västerbotten finns en risk att språk, dialekter, berättelser, traditioner, kulturmiljöer och föremål försvagas eller försvinner när människor flyttar och kunskap inte förs vidare mellan generationer. Fysiska, tekniska och sociala hinder begränsar tillgången till kulturarvet. För att säkra kulturarvet behöver barn och unga ges möjlighet att både ta del av och bidra till berättelser, uttryck och traditioner.

Utmaning 4: Kultursektorn i Västerbotten är sårbar inför klimatförändringar, samhällskriser och yttre hot, samtidigt som den civila beredskapen kan vara låg och ojämnt fördelad. Kulturmiljöer[11] riskerar att skadas av extremväder, tekniska system kan vara otillräckligt skyddade mot störningar och det kan saknas tydliga rutiner för hur kulturverksamheter ska agera vid kriser, hot eller våld. Dessutom är kulturens roll i totalförsvaret och krisberedskapen ännu inte fullt utvecklad eller integrerad.

Viktiga aktörer är de som kan bidra med ett ökat utbud av inom kulturlivet, som kulturinstitutioner och kulturorganisationer, kommuner, region, civilsamhället, näringslivet och näringslivsfrämjande organisationer. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 4.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk möjligheterna att delta i ett fritt kulturliv, oavsett individuella förutsättningar och plats. Det kan handla om mobila lösningar, digital tillgång, uppmuntra lokalt engagemang, lokal delning av resurser mellan aktörer, utbud på oväntade platser och stöd till varierat, tillgängligt och inkluderande utbud, inklusive möjligheter för eget skapande.

2. Stärk förutsättningarna att vara professionell kulturskapare i ett fritt kulturliv. Det kan handla om långsiktig finansiering, mentorskap, residensprogram, samordna med andra sakområden, stöd till fria grupper, kulturellt anpassade stöd, digitala verktyg och ändamålsenlig kulturinfrastruktur.

3. Bevara och tillgängliggör Västerbottens kulturarv för nuvarande och framtida generationer. Det kan handla om riktade satsningar för att hålla minoritetsspråk och dialekter levande, stärka synligheten för lokala kulturarv, digitalisering med öppen tillgång, ta bort fysiska hinder och utbyten mellan unga och äldre.

4. Öka beredskapen för klimatförändringar, samhällskriser och yttre hot i kultursektorn. Det kan handla om att stärka rollen i totalförsvaret, stärka folkbibliotekens roll som samhällsviktig verksamhet, beredskapsplanering, klimatanpassa kulturmiljöer, teknisk säkerhet och rutiner vid hot eller våld.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

[10] Kulturarv är spår från tidigare generationer som bevaras, används och ges betydelse i nutiden. Det kan vara traditioner, byggnader, språk eller berättelser som anses värdefulla att föra vidare.

[11] Kulturmiljöer är platser där människor har påverkat landskapet genom byggnader, verksamheter och andra spår av liv. Dessa miljöer förändras över tid genom användning, förvaltning och nya tolkningar.

Extern remissversion

Delprioritering 4.4 Hållbar konsumtion och resurseffektiv energianvändning

Målet för delprioriteringen är omställning till hållbar konsumtion och resurseffektiv energianvändning, i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Omställningen till hållbar konsumtion och energianvändning berör hela samhället, från individer och familjer till företag, myndigheter och organisationer. De konsumtionsval som görs i vardagen har påverkan på miljön och klimatet i varje steg, från råvaruuttag till slutanvändning. Barn och unga är centrala för att bygga framtidens hållbara konsumtionsmönster. För att konsumtionen ska bli hållbar krävs ett cirkulärt tänkande: minska resursanvändningen, minska avfall, återbruka det som redan finns och återvinna material på ett smart sätt. Återbruk och avfallsminimering ger stor klimatnytta, vilket gör det viktigt att främja beteenden och beslut som förlänger livslängden på produkter och minskar behovet av nyköp. För att det ska fungera i praktiken krävs också strukturer som gör det lätt att välja rätt, oavsett om man bor i en stad eller i glesbygd med långt till service.

Västerbotten har flera styrkor som bidrar till omställningen mot en mer hållbar konsumtion. Den goda tillgången till förnybar energi ger förutsättningar för fossilfri produktion och elektrifiering. Det finns ett växande nätverk av hållbara lokala producenter, särskilt inom livsmedel, som bidrar till kortare transportkedjor och minskad klimatpåverkan. Kommuner och offentliga aktörer arbetar aktivt med hållbar upphandling och samordning för att minska svinn och använda resurser mer effektivt. Avfallshanteringen utvecklas med insatser för återbruk, reparation och bättre materialåtervinning. I både städer, landsbygder och glesbygd finns ett starkt engagemang för delningsekonomi, återbruk och småskalig produktion. Urfolket samernas traditioner med ett cirkulärt förhållningssätt till naturresurser bidrar med kunskap om hur människan kan leva i balans med miljön. Det finns fördelar i form av forskning lösningar för energiåtervinning, energilagring och effektiv användning av el i elintensiva industrier. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens hållbara konsumtion.

Utmaningar för omställning till hållbar konsumtion:

Utmaning 1: En utmaning är att det finns konsumtion som helt eller delvis inte används fullt ut eller blir till svinn. Det gäller både individuella konsumtionsmönster och inköp inom företag och organisationer. Det skapar en onödig negativ påverkan på miljö och klimat, genom utsläpp, avfall och övernyttjande av naturresurser.

Utmaning 2: Det är ofta svårt att som konsument eller verksamhet avgöra vilka produkter och tjänster som faktiskt är hållbara. Bristen på tillgänglig och tydlig information om miljöpåverkan, innehåll och ursprung gör att många väljer alternativ som inte stödjer målen för hållbar utveckling. Information är inte heller alltid tillgänglig i ett format som når barn och unga, samt personer med andra språkbehov, inklusive nationella minoriteter. Detta minskar genomslaget för hållbara alternativ på marknaden.

Utmaning 3: I dagens konsumtionssamhälle är det vanligt att produkter slängs trots att de går att reparera eller återanvända. Det bidrar till kortare livslängd på varor och ökad resursförbrukning. Kunskap och kompetens för hur man hushållar med resurser finns i länet, särskilt på landsbygder och glesbygder och hos urfolket samerna och andra minoritetsgrupper, men behöver tas tillvara och spridas till fler.

Utmaning 4: Materialflöden kan vara dåligt sorterade vilket gör återvinningen ineffektiv. Viktiga resurser går förlorade när material inte kan återföras till kretsloppet i tillräcklig utsträckning. Det bromsar utvecklingen mot en cirkulär ekonomi och bidrar till ökad miljöpåverkan.

Utmaning 5: Trots tillgången till förnybar energi är det avgörande att minska den totala energianvändningen genom effektivisering och beteendeförändringar. Hushåll, företag och andra verksamheter är beroende av energi men har inte alltid tillgång till teknik, kunskap eller resurser för att göra energieffektiva val.

Viktiga aktörer är de som har en roll i att förändra sin konsumtion: boende, besökare, företag, offentliga aktörer, och civilsamhällets organisationer. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 4.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Minska onödig konsumtion och svinn. Det kan handla om att se över inköpsrutiner, delningstjänster som verktygsbibliotek och datadrivna modeller för behov och inköp.

2. Gör det lättare att göra hållbara konsumtionsval. Det kan handla om att synliggöra lokalt och hållbart producerade produkter från Västerbotten och Norrland, synliggöra miljö- och klimatpåverkan i alla led, informera för en giftfri vardag och inkluderande informationsmaterial riktat till barn, unga och personer med andra språkbehov.

3. Gör det lättare att reparera och använda igen Det kan handla om lokala reparationscaféer, sprida traditionell kunskap om resurshushållning, ställa krav på reparerbarhet vid inköp och upphandling och lokala ytor för återbruk av exempelvis byggmaterial.

4. Utveckla en effektiv materialåtervinning. Det kan handla om att designa för återvinning, sortera bättre samt tydliggöra och stärka marknader för återvunnet material.

5. Uppmuntra energisparande, energieffektiviseringar och övergång till fossilfri energianvändning. Det kan handla om smarta hem, energiåtervinning för material som inte kan återanvändas, rådgivning, kompetensutveckling och finansiering.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Utan remissversion

Foto: Jonas Westling Hälsorummet i Bastuträsk.

Prioritering 5: Västerbotten – framtidens jämlika hälsa

Hälsa är en central del i ett Västerbotten som bidrar till Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats. När människor ges möjlighet att leva ett friskt, aktivt och meningsfullt liv stärks både individens livskvalitet och samhällets motståndskraft. Ett kraftfullt arbete idag minskar hälsoklyftorna och stärker den framtida hälsan hos de som bor i Västerbotten. Det stärker även människors möjligheter att delta i arbete, utbildning och samhällsliv, samtidigt som sociala klyftor och ojämlikheter minskar. Hälsa påverkar och påverkas av flera dimensioner i Agenda 2030, från miljö och klimat till jämlikhet och ekonomisk utveckling. Här behövs:

→ Samverkanskraft för framtidens jämlika hälsa i delprioritering 5.1

Stark samverkan är en nyckelfaktor för att gemensamt skapa beredskap och kraft i arbetet med framtidens jämlika hälsa.

→ Hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer i delprioritering 5.2

Hälsosamma levnadsvanor grundläggs tidigt och formas av miljön runt individen, vilket gör insatser i förskola, skola, arbetsliv och civilsamhälle avgörande. För att minska hälsoklyftor, främja ett hållbart och aktivt liv och trygga nära relationer krävs ett långsiktigt arbete.

→ Hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer i delprioritering 5.3

Arbets- och verksamhetsmiljöer påverkar människors hälsa och är avgörande för både välmående och möjligheten att attrahera och behålla deltagare och medarbetare. Västerbotten har resurser och aktörer, men fortsatt utveckling krävs för att möta framtidens behov.

→ Framtidens vård och omsorg i delprioritering 5.4

Behovet av vård och omsorg förändras snabbt med medicinsk utveckling, förändrad demografi och ökande sjukdomsbörda. Västerbottens styrkor inom glesbygdsmedicin och e-hälsa ger möjligheter, men utmaningar som långa avstånd och minskande resurser kommer att behöva insatser för att säkra jämlik och tillgänglig vård i hela länet.

Extern remiss

Delprioritering 5.1 Samverkanskraft för framtidens jämlika hälsa

Målet för delprioriteringen är att stärka samverkankraften för framtidens jämlika hälsa i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Ett gott hälsoläge utan påverkbara skillnader mellan grupper är en grundläggande förutsättning för regional utveckling. Ett långsiktigt och förebyggande folkhälsoarbete, tillsammans med tillgänglig vård, tandvård och social omsorg, bidrar till att människor kan leva aktiva, trygga och delaktiga liv. Det stärker arbetsförmåga, utbildningsmöjligheter och social sammanhållning och därmed också förutsättningarna för hållbar tillväxt och samhällsutveckling. För att uppnå jämlik och jämställd hälsa krävs samverkan för att minska påverkbara hälsoklyftor mellan olika grupper och geografiska områden. I ett län med stora geografiska skillnader och långa avstånd behövs väl etablerade och starka samverkansstrukturer för att samordna insatser, bygga gemensam beredskap och överkomma hinder som delade uppdrag och resursbrist kan medföra.

Västerbotten har en lång tradition av samverkan mellan offentliga aktörer, civilsamhälle och akademi, där som lett till gemensamma lösningar. Det finns en stark kunskapsbas inom forskning och utbildning, särskilt inom medicin, folkhälsa och samhällsvetenskap. Civilsamhällets engagemang, med allt från idrottsrörelse och folkbildning till lokala föreningar, bidrar med närhet, tillit och förmåga att nå grupper som annars riskerar att hamna utanför. Det här innebär goda förutsättningar att hantera utmaningar för ännu starkare samverkan för framtidens jämlika hälsa.

Utmaningar för att stärka samverkanskraften för framtidens jämlika hälsa:

Utmaning 1: Folkhälsomålen och kunskapen om hälsoläget skulle kunna vara en mer integrerad del i arbete inom regional utveckling. Den goda tillgången till data om befolkningens hälsa skulle kunna användas bredare och i fler sammanhang. Det finns behov av att synliggöra hur hälsa hänger ihop med andra samhällsmål.

Utmaning 2: Samverkan mellan aktörer inom vård, tandvård, folkhälsoarbete och social omsorg försvåras av uppdelade uppdrag och brist på resurser för samhandling. Aktörer har olika förutsättningar att bidra, och det saknas långsiktiga strukturer för gemensam finansiering, kunskapsdelning och lärande. Informationsflöden är ibland otillräckliga, vilket försvårar samhandling och gemensamt agerande. Gränsöverskridande samarbeten, både nya och redan etablerade, har potential att bidra till gemensam kraft i arbetet för framtidens jämlika hälsa. Det är särskilt relevant i arbetet med att stärka hälsoläget för urfolket samerna.

Utmaning 3: Det förändrade säkerhetsläget, effekter av klimatförändringar, risk för större olyckor och samhällskriser ställer ökade krav på robusthet och beredskap inom vård, folkhälsoarbete och omsorg. En viktig del av utmaningen handlar om koordinering av uppdrag och ansvar mellan aktörer.

Utmaning 4: Många samhällsaktörer bidrar till att skapa framtidens hälsa, exempelvis idrottsrörelsen, kultursektorn, folkbildningen och lokala föreningar. De skulle kunna vara tydligare involverade i strukturerad samverkan. Det behövs även fler möjligheter för ökad dialog med invånare, särskilt med grupper som barn, unga och äldre. Potentialen att skapa jämlika förutsättningar för hälsa genom delaktighet, kultur och rörelse tas inte fullt tillvara.

Viktiga aktörer är de som bidrar i samverkan och samhandling för framtidens hälsa. Det inkluderar offentliga aktörer inom vård, hälsa och omsorg, universitet, forskningsinstitut, Länsstyrelsen, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, andra nationella myndigheter, utbildningsanordnare, privata utförare, civilsamhällets organisationer, invånare, folkbildningen, kultursektorn, LEADER-områden samt organisationer som samlar urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Aktuella samverkansytor beskrivs i den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk jämlik och jämställd hälsa som en gemensam utvecklingsfråga för hållbar regional utveckling. Det kan handla om att sprida kunskap om folkhälsomålen och hälsoläget, synliggöra kopplingar mellan samhällsmål och integrera i andra strategier och planer.

2. Stärk regional samordning och samhandling inom vård, tandvård, folkhälsoarbete och social omsorg. Det kan handla om långsiktig finansiering av samverkansplattformar, gemensamma planer, synliggöra och sprida resultat, involvera över landsgränser samt tydliggöra ansvar och roller.

3. Bygg gemensam kapacitet för robusthet och krisberedskap. Det kan handla om att ta fram och aktualisera krisplaner, kontinuitetsplanering i samverkan och stärka kompetens inom risk och säkerhet.

4. Involvera fler i dialog och strukturerad samverkan. Det kan handla om att medborgardialog (särskilt barn, unga och äldre), utveckla arbetsformer för medskapande, involvera lokala föreningar, och bygg inkluderande strukturer där kraften i exempelvis idrottsrörelsen, Folkbildningen och organisationer som samlar de nationella minoriteterna tas tillvara.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Remissversion

Delprioritering 5.2 Hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer

Målet för delprioriteringen är invånare med hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Hälsosamma levnadsvanor har stor betydelse för liv med energi, balans och välmående. Matvanor, fysisk aktivitet, skärmvanor samt olika typer av riskbeteenden är alla delar av de levnadsvanor som påverkar välbefinnandet. Hälsosamma levnadsvanor grundläggs tidigt och formas i hög grad av omgivningen, inte enbart av individuella beslut. Förskola, skola, arbetsliv och civilsamhälle spelar därför en viktig roll i att skapa förutsättningar för goda vanor genom hela livet. Trygga nära relationer som stärker självkänsla, motverkar ensamhet och ger stöd i livets olika skeden är också avgörande för hälsa och välbefinnande. För att skapa ett hållbart Västerbotten krävs ett brett och långsiktigt arbete för att främja hälsosamma levnadsvanor och trygga nära relationer, med särskilt fokus på barn och unga, men även den växande gruppen äldre. En frisk och aktiv befolkning stärker lärande, arbetsförmåga, jämlikhet och social sammanhållning, vilket i sin tur påverkar kompetensförsörjning, attraktivitet och samhällsekonomi.

Västerbotten har en stark grund för att främja hälsosamma levnadsvanor. Långsiktigt systematiskt arbete med bland annat hälsoundersökningar och ett engagerat civilsamhälle bidrar med en stark grund. Länet har också ledande forskning som ger goda förutsättningar att utveckla och följa upp insatser. Det finns ett brett engagemang i länet inom civilsamhället med en viktig roll för att bidra till hälsosamma levnadsvanor. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens hälsosamma levnadsvanor.

Utmaningar för hälsosamma levnadsvanor:

Utmaning 1: Ohälsosamma matvanor är en betydande orsak till både fysisk och psykisk ohälsa. Kunskap och praktiska möjligheter att göra hälsosamma och klimatsmarta val varierar mellan olika delar av länet och mellan grupper med olika livsvillkor. Goda matvanor grundläggs tidigt i livet, men hälsosamma val har positiva effekter genom hela livet. För att främja bättre matvanor krävs insatser som utgår från barns och ungas behov, och som samtidigt tar tillvara kulturella och traditionella perspektiv, exempelvis samisk och andra minoritetsgruppers matkultur. Matens roll som kulturbärare och källa till gemenskap behöver lyftas fram i det hälsofrämjande arbetet.

Utmaning 2: Fysisk inaktivitet är en av nutidens största folkhälsoutmaningar. Sverige är ett av världens mest stillasittande länder, och skillnaderna i rörelsemönster mellan olika grupper ökar. Barn, unga, äldre och personer i socioekonomiskt utsatta områden är särskilt drabbade, vilket riskerar att fördjupa både ohälsa och ojämlikhet.

Utmaning 3: Skärmtiden ökar snabbt och påverkar både fysisk aktivitet, sömn och psykisk hälsa, särskilt bland barn och unga. Digitala vanor formas tidigt och kan vara svåra att förändra utan stöd. Det finns ett behov av att skapa balans mellan skärmanvändning och andra hälsofrämjande aktiviteter i vardagen.

Utmaning 4: Olika former av riskbeteenden kan få negativa konsekvenser för både fysisk och psykisk hälsa. Dessa beteenden grundläggs ofta tidigt och påverkas av faktorer som stress, ensamhet, brist på meningsfull sysselsättning eller tillgång till stöd.

Utmaning 5: Våld i nära relationer är en allvarlig kränkning av mänskliga rättigheter och ett omfattande folkhälsoproblem. Det påverkar både fysisk och psykisk hälsa, ofta med långvariga konsekvenser. Den som utövar våldet bär ansvaret och behöver förändra sitt beteende.

Viktiga aktörer är Västerbottens invånare och de som i sitt möte med invånare kan bidra till hälsosamma levnadsvanor: hälso- och sjukvårdsaktörer, arbetsgivare, skola, förskola, andra utbildningsanordnare, äldreomsorg och social omsorg, idrottsrörelsen och civilsamhällets organisationer. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 5.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Fler gör hälsosamma och klimatsmarta matval. Det kan handla om att sprida kunskap om hållbar och hälsosam kost, måltidspedagogik i skolan, synliggör hälsosamt matutbud, ta inspiration från olika mattraditioner och aktiviteter för måltidsglädje hos äldre.

2. Fler har livsstilar där kultur, natur och fysisk aktivitet bidrar till hälsa och välbefinnande genom hela livet. Det kan handla om riktade satsningar för få fler att upptäcka rörelserikedom, styrketräning på äldreboenden och kultur på recept.

3. Fler har hälsosamma skärmvanor i vardagen. Det kan handla om skärmfri tid, stöd för digital balans och förändrade arbetssätt i skola och på arbetsplatser.

4. Färre har riskbeteenden som kan komma att leda till beroende, skada eller ohälsa. Det kan handla om att stärka skyddsfaktorer, riktat stöd till sårbara grupper, erbjuda evidensbaserade behandlingar och aktiviteter för social sammanhållning.

5. Ingen ska utsättas för våld i nära relationer Det kan handla om att förebygga våld genom tidiga insatser, öka kunskap hos yrkesverksamma, erbjuda stöd till utsatta och arbeta normförändrande för att främja jämlika och respektfulla relationer.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 5.3 Hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer

Målet för delprioriteringen är mer hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Den fysiska och den psykosociala hälsan påverkas positivt eller negativt av de sammanhang som människor befinner sig i till vardags. Hälsosamma miljöer på arbetsplatser, i skolor och inom föreningsverksamhet lägger grunden för en välmående befolkning. Att främja hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer är även ett konkret verktyg för att möta utmaningar inom kompetensförsörjning eller fortsatt möjlighet att bedriva verksamhet.

Västerbotten har flera styrkor som skapar goda förutsättningar att möta utmaningarna kopplade till hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer. Det finns ett väl etablerat kunskapscentrum för arbets- och miljömedicin som verkar i hela Norrland. Forskning inom arbetsmiljö, ergonomi, psykisk hälsa, fysisk aktivitet och ledarskap kan bidra till praktiska lösningar för både offentliga och privata verksamheter. Det har formerats miljöer som kan fungera som testbäddar för nya arbetsformer, distanslösningar och ergonomiförbättringar. Möjligheten till distansarbete är en tillgång i ett län med gleshet och långa avstånd. Många organisationer arbetar systematiskt med att förbättra arbets- och verksamhetsmiljön. Civilsamhället och folkbildningen är tillgångar för att exempelvis skapa socialt stödjande miljöer och främja hälsa. Länets rika kulturliv är ytterligare en styrka som kan bidra till hälsa och förebygga ohälsa. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer.

Utmaningar för hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer:

Utmaning 1: Trots ett växande fokus på arbetsmiljö fortsätter mobbning, diskriminering och utanförskap att vara verklighet på arbetsplatser och i verksamheter. Brist på inflytande och tystnadskultur kan leda till låg motivation, psykisk ohälsa och sjukskrivningar. För att arbets- och verksamhetsmiljöer ska främja hälsa och delaktighet behöver de verka med en förståelse för människors olika livsvillkor, bakgrunder och behov. Verksamhetsmiljöer för barn, unga och äldre inom skola, omsorg och civilsamhälle kan brist på social trygghet skapa otrygga miljöer som hämmar deltagande och utveckling.

Utmaning 2: Många upplever att arbetet tränger in i fritiden, ett problem som förvärras av lång pendling och små arbetsplatser där få delar på arbetet. Obalans mellan arbete och privatliv ökar risken för utmattning och minskad livskvalitet. I förlängningen riskerar det att korta arbetslivet med direkta negativa följder för individen men även innebär att förvärra problemen med kompetensförsörjning. Sämre arbetsmiljö och arbetsvillkor i kvinnodominerade yrken och branscher bidrar till högre ohälsotal bland kvinnor.

Utmaning 3: Det moderna arbetslivet genomgår stora förändringar, inte bara genom digitalisering och distansarbete, utan också genom nya fysiska arbetsformer som aktivitetsbaserade kontor och öppna landskap. Dessa förändringar kan ge ökad flexibilitet och samarbete, men innebär också nya arbetsmiljörisker. För vissa medför distansarbete isolering och bristande stöd, medan andra upplever stress, koncentrationssvårigheter eller ökad ljudnivå i öppna kontorsmiljöer. Alla yrkesgrupper eller arbetsplatser har inte heller likvärdiga förutsättningar att ta del av det nya arbetslivets möjligheter.

Utmaning 4: Många yrken i Västerbotten är antingen stillasittande, särskilt inom tjänstesektor och offentlig förvaltning, eller innebär monotona, fysiskt belastande moment, exempelvis inom vård, omsorg eller industri. Det ökar risken för belastningsskador, långtidssjukskrivningar och minskad arbetsförmåga. Särskilt på mindre arbetsplatser eller ideella verksamheter saknas ofta resurser för förebyggande ergonomiarbete.

Utmaning 5: Arbetsolyckor fortsätter att inträffa, med ibland livslånga konsekvenser. Pressade scheman, personalbrist och bristfälliga rutiner kan öka riskerna. Arbets- och verksamhetsmiljöer kan även utsättas för attentat och brottslighet.

Viktiga aktörer inkluderar de med ansvar för att utveckla hälsosamma arbets- och verksamhetsmiljöer: arbetsgivare, verksamhetsansvariga, fackförbund, liksom utförare och anordnare av verksamheter inom civilsamhället. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 5.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärka gemenskap, delaktighet och inflytande. Det kan handla om regelbundna dialogmöten, motverka tystnadskultur och utbilda i tillitsfull styrning.

2. Stärka kompetenser och ledarskap för återhämtning och stöd vid stress och psykisk ohälsa. Det kan handla om rutiner för tidig upptäckt, tillgång till samtalsstöd och utforming av miljöer.

3. Stärkt beredskap för ett förändrat arbetsliv. Det kan handla om att utveckla arbetsformer, kompetensstöd och nya metoder.

4. Stärka ergonomi och möjligheter till rörelse på arbetet eller i verksamheten. Det kan handla om rörelsepauser, samverkan mellan civilsamhälle och arbetsgivare och systematiskt arbete med ergonomi.

4. Stärka systematiskt arbete med säkerhet och krisberedskap. Det kan handla om systematiskt arbete, krisplaner och investeringar i säkrare utrusning.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 5.4 Framtidens vård och omsorg

Målet för delprioriteringen är att möta invånarnas framtida behov av hälso- och sjukvård, tandvård och social omsorg i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Behovet av hälso- och sjukvård, tandvård och social omsorg förändras snabbt till följd av medicinsk utveckling, demografiska skiften och en ökad sjukdomsbörda. Samtidigt växer skillnaderna i hälsa mellan olika grupper, med särskilda utmaningar för äldre, multisjuka, personer med svagare socioekonomiska villkor, urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Det pågår även större förändringar i hur vård och omsorg bedrivs som omställning till Nära vård och ny socialtjänstlag. Långa avstånd, minskande skatteunderlag och en krympande arbetsför befolkning gör det alltmer utmanande att tillhandahålla vård och omsorg i tid och på rätt nivå. Samtidigt är en pålitlig, tillgänglig och god vård och omsorg avgörande för att människor ska bo, leva och verka på en plats.

Västerbotten har en välutvecklad struktur för att möta invånarnas framtida behov av vård, tandvård och social omsorg. Det är en stor tillgång att länet rymmer ett universitetssjukhus med nationella uppdrag inom högspecialiserad vård och forskningsnära utveckling, vilket ger direkt tillgång till spetskompetens och nya behandlingsmetoder. Samtidigt finns ett brett vårdnätverk med två länssjukhus, sju sjukstugor med avancerade vårdmöjligheter och ett stort antal hälsocentraler, där sjukstugorna spelar en särskilt viktig roll i att erbjuda mer än grundläggande vård i glesbygd. Kommunerna har ett omfattande ansvar för socialtjänst, äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård, och genom nära samverkan med Region Västerbotten skapas sammanhängande vård- och omsorgskedjor. FoU Socialtjänst, som även utgör länets Regionala Samverkans- och Stödstruktur (RSS), bidrar till att utveckla kunskapsbaserade arbetssätt och stärka kvaliteten inom social omsorg i länets kommuner. Även tandvården har byggt upp ett förebyggande stöd för grupper med särskilda behov, vilket bidrar till bättre munhälsa och minskad ojämlikhet. Den nära kopplingen till akademin är en strategisk fördel, både för att omsätta forskning i praktiken och för att utbilda framtidens medarbetare. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens vård och omsorg.

Utmaningar för framtidens vård och omsorg:

Utmaning 1: Vårdens och omsorgens verksamheter står inför ökande krav till följd av demografiska förändringar, snabb medicinsk och teknologisk utveckling samt en växande sjukdomsbörda. Det innebär krav på att ha uppdaterad kunskap och resurser för att omsätta kunskapen i praktiskt arbete.

Utmaning 2: Befolkningsutvecklingen med en minskande andel i arbetsför ålder gör det allt svårare att bemanna verksamheter. Den utmaningen kommer inte enbart kunna lösas med hjälp av rekryteringar. Samtidigt är vårdflöden och arbetssätt inte alltid effektiva och anpassade för ett förändrat behov. Detta förlänger väntetider och riskerar att förvärra hälsoutfall och öka kostnader för både individ och samhälle.

Utmaning 3: Långa avstånd och varierande tillgång till vård i olika delar av Västerbotten begränsar invånares möjligheter till hälso- och sjukvård, tandvård och social omsorg. Utmaningen är särskilt stor för personer med större vårdbehov eller sämre hälsoläge, till exempel äldre, multisjuka, barn och unga, samt personer i socialt utsatta livssituationer. Vård och social omsorg utformas inte alltid med tillräcklig förståelse för människors olika livsvillkor, olikheter i funktionsförmåga, kulturella sammanhang och språkliga behov.

Utmaning 4: Ett mer instabilt omvärldsläge, risk för större olyckor, kriser och klimatrelaterade händelser ställer höga krav på robusta verksamheter. Det kan innebära ökande belastning på vård och omsorg men riskerar även att försämra möjligheten att upprätthålla nödvändig vård och omsorg vid olika händelser. Vård och omsorg har en central roll i totalförsvaret, där kommunernas och regionernas förmåga att upprätthålla hälso- och sjukvård även vid kris och krig är avgörande för samhällets motståndskraft.

Viktiga aktörer är de med uppdrag att tillhandahålla framtidens vård och omsorg: Region Västerbotten, kommuner och andra verksamheter inom hälso- och sjukvård samt social omsorg. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 5.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Ny kunskap och kontinuerligt lärande kring hur invånarnas framtida behov ser ut och kan mötas. Det kan handla om obligatorisk vidareutbildning, struktur för lärande, omsätta forskning i verksamhet, synliggöra skillnader i behov mellan städer, landsbygder och glesbygder samt utveckla arbetssätt kring användning av registerdata.

2. Utveckla flöden och arbetssätt från första kontakt till färdig insats. Det kan handla om att minska tid till behandling, underlätta kommunikation och övergångar mellan verksamheter, stöd till egen utveckling av arbetsplatsens flöden och optimera med hjälp av bland annat digitala lösningar.

3. Stärk nära omhändertagande på rätt sätt, vid rätt tid och på rätt plats. Det kan handla om tydliga ingångsvägar till kontakt, korta väntetiden till första kontakt, underlätta att invånare kan vara en aktiv partner med eget ansvar, mobila lösningar, rimliga fysiska avstånd, stärka kulturellt kompetent bemötande, språkanpassad information och riktade insatser för sårbara grupper.

4. Öka beredskap för större tillbud, samhällskriser och försvar. Det kan handla kontinuitetsplanering, försörjningsberedskap, omvärldsbevakning och riskövningar.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Vägen framåt – exempel andra strategier och planer

- *Målbild 2030 - vägen till framtidens hälso- och sjukvård i Västerbotten*
- *Framtidsbild Nära vård 2030*
- *Strategi för samisk hälsa - en hälso- och sjukvård som bidrar till en god hälsa och en vård på lika villkor för samer 2020-2030*
- *Strategi för folkhälsa och funktionsrätt 2024–2030*
- *Folkhälsostrategier på lokal nivå*
- *Lokala utvecklingsstrategier och planer*
- *Ett jämställt Västerbotten 2023-2030*
- *Tillsammans för klimatet: Klimat- och energistrategi för Västerbottens län 2020*

Extern remiss

Foto: Christina, WOCinTech Chat, unsplash.com
Yrkesmöjligheter inom tech

Prioritering 6: Västerbotten – rik på kompetenser

Utbildnings- och arbetsmarknadsmöjligheter har en central roll för att attrahera nya invånare, skapa möjligheter för invånare att bo kvar och för att offentliga verksamheter ska kunna tillhandahålla sina tjänster. Det har även en central roll för att skapa möjligheter för näringslivet att vara flexibelt med fortsatt innovations- och konkurrenskraft när klimatförändringar, urbanisering, globalisering och digitalisering ställer nya krav. På så sätt kan länets aktörer bidra till Agenda 2030-målen i Livskraftig plats och Cirkulär plats år 2030. Här behövs:

→ Samverkanskraft för en plats rik på kompetenser i delprioritering 6.1
Västerbotten har väl etablerade samverkansstrukturer med goda resultat och det behöver säkras för framtiden. Samtidigt finns vita fläckar där all potential inte fångas.

→ Likvärdigt deltagande i arbets- och samhällsliv, särskilt genom utbildning i delprioritering 6.2

Västerbotten är rikt på utbildningsresurser men dessa är inte likvärdigt tillgängliga för alla invånare på grund av långa avstånd, digitalt utanförskap och sociala barriärer. De är inte heller alltid anpassade för nuvarande och framtida behov.

→ Attrahera och behålla kompetenser i delprioritering 6.3

Bristen på medarbetare skapar problem i alla typer av verksamheter och kan inte enbart utbildas bort. Det är särskilt uttalat i länets mindre kommuner långt från större stad där det nu handlar om att hitta personer oavsett relevant kompetens.

Insatser kan direkt påverka samhällsutmaningarna inom:

Insatser kan skapa förutsättningar för samhällsutmaningarna inom:

Delprioritering 6.1 Samverkanskraft för en plats rik på kompetenser

Målet för delprioriteringen är ett sammanhållet och proaktivt kompetensförsörjningsarbete i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

För att Västerbotten ska vara rikt på kompetenser, nu och i framtiden, krävs att många aktörer agerar tillsammans. Det handlar om att skapa möjligheter för alla invånare att delta i samhälls- och arbetslivet, samtidigt som arbetsgivare behöver kunna attrahera, utveckla och behålla kompetens i hela länet. Kompetensförsörjning är avgörande för innovation, digitalisering, välfärdsservice och hållbar utveckling. I en tid av snabba förändringar, demografiska skiften och ökande behov av omställning krävs samverkanskraft för att samla kunskap, bygga strukturer och skapa lösningar som fungerar i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Redan idag finns en bas med funktionella samverkansytor. Strategirådet för kompetensförsörjning är en samlande nod för Västerbottens kommuner för utveckling och samverkan för att möta kompetensförsörjningsutmaningarna i Västerbotten. Kompetensråd Västerbotten är ett strategiskt initiativ som syftar till att stärka matchningen mellan gymnasial utbildning och arbetsmarknadens behov. Rådet fungerar som en plattform för dialog och samverkan mellan skolhuvudmän, branscher och näringsliv. Inom ramen för Kompetensråd Västerbotten finns dessutom fyra branschråd knutna till arbetet. Inom utbildningsområdet finns ytterligare ett antal olika nätverk som samlar olika funktioner. Det finns även olika branschforum, exempelvis Branschforum Buss. Det här innebär goda förutsättningar att hantera utmaningar för ännu starkare samverkanskraft för framtidens kompetenser.

Utmaningar som hindrar samverkanskraft för rik på kompetenser:

Utmaning 1: Ett omfattande aktörslandskapet leder till splittrade enstaka insatser som inte drar nytta av synergier. En del i utmaningen handlar om att inkludera fler aktörer och ta vara på den potential som finns, exempelvis inom civilsamhället. Uppdrag är inte alltid utformade på ett sätt som gör att det går att agera tillsammans på ett bra sätt. En del i utmaningen handlar om att utveckla formerna för att involvera arbetsgivare i samverkansstrukturer på ett sätt som är relevant och hanterbart för dem.

Utmaning 2: Begränsad tillgång till kunskap om nuläge och framtida behov försvårar prioriteringar och gemensam planering. Det behövs en grund i fakta kring vad som behövs och vad som fungerar för olika personer och platser.

Utmaning 3: Det är även en undernyttjad potential i att dra nytta av de möjligheter som finns med olika program och insatser på nationell och EU-nivå, särskilt möjligheter för finansiering av insatser.

Utmaning 4: En ökande osäkerhet i omvärlden kräver beredskap för samhällshotande risker i samverkansstrukturerna. Det ställer krav på att snabbt kunna analysera läget, samordna insatser och agera gemensamt.

Viktiga aktörer är de som bidrar i samverkan och samhandling för rik på kompetenser. Det inkluderar kommuner, universitet, Skellefteå Universities Alliance, forskningsinstitut, Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Skolverket, Myndigheten för yrkeshögskolan, andra nationella myndigheter, utbildningsanordnare, näringslivsorganisationer, företag, civilsamhällets organisationer, folkbildningen, LEADER-områden samt organisationer som samlar urfolket samerna och andra nationella minoriteter. Aktuella samverkansytor beskrivs i den årliga uppföljningsrapporten Resultat Västerbotten.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk samordningen mellan aktörer. Det kan handla om tydliggörande av ansvarsfördelning, gemensamma målbilder, struktur för lärande, synliggöra aktörskartan med roller, påverkansarbete för att förändra uppdrag och inkludera fler i samhandling.

2. Ny kunskap och kontinuerligt lärande kring hur utbildningsbehov och hur de kan mötas. Det kan handla om bättre spridning av regionala prognoser, gemensamma strukturer för lärande, nya mätmetoder och gemensam uppföljning av vad som fungerar i olika delar av länet.

3. Öka nyttan för Västerbottens aktörer av nationella och EU-initiativ. Det kan handla om att ta del av kunskapsplattformar, och nyttja finansieringsmöjligheter.

4. Starkare robusthet för framtida utveckling och samhällshotande risker. Det kan handla om gemensam omvärldsanalys, scenarioarbete och bygga ledningskompetens.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

Delprioritering 6.2 Likvärdigt deltagande i arbets- och samhällsliv, särskilt genom utbildning

Målet för delprioriteringen är likvärdiga och tillgängliga möjligheter för invånare att delta i arbetsliv och samhälle, särskilt genom utbildning och livslångt lärande, i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

Utbildning och kompetensutveckling är avgörande för både individers livschanser och samhällets utveckling. I en snabbt föränderlig värld med nya krav från arbetsliv, teknik och samhällsutmaningar behöver människor kunna lära och utvecklas genom hela livet. Samtidigt riskerar bristande tillgång till utbildning på olika platser att förstärka sociala klyftor och utanförskap, särskilt i områden med begränsade resurser. Människor har också olika förutsättningar att ta del av lärande genom livet, beroende på exempelvis livssituation, språk, kultur, teknikvana eller funktionsförmåga. Kunskap och erfarenheter från samer och andra nationella minoriteter kan bidra med viktiga perspektiv i utbildningen. För att uppnå målet om likvärdiga och tillgängliga lärandemöjligheter behöver utbildningssystemet utformas med hänsyn till denna mångfald av behov och perspektiv.

Västerbotten har ett brett och mångsidigt utbildningslandskap som skapar goda förutsättningar för likvärdigt lärande i hela länet. Här finns tre universitet med stark samverkan med arbetsliv och samhällsaktörer, ett väl utbyggt nätverk av lärcentrum i alla kommuner, samt ett stort antal utbildningsanordnare med olika profiler. Folkhögskolorna erbjuder flexibla och inkluderande utbildningsformer. Studieförbunden spelar en viktig roll för folkbildning i vardagen och bidrar till att lärande blir möjligt i fler faser av livet. Kommunerna har ett centralt ansvar för att erbjuda utbildning och stödstrukturer som möter lokala behov. Västerbotten har också lyckats attrahera flera yrkeshögskoleutbildningar, särskilt inom områden som är viktiga för den gröna omställningen. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar för framtidens likvärdiga och tillgängliga lärandemöjligheter.

Utmaningar för likvärdiga och tillgängliga lärandemöjligheter:

Utmaning 1: Tillgången till fysiska lärmiljöer som är utrustade, bemannade och kopplade till utbildningsaktörer varierar i länet. Det finns Lärcentrum i alla kommuner samtidigt som enskilda orter saknar tillgång till fysiska lärmiljöer. Det försvårar möjligheten att studera nära hemorten, särskilt för grupper som har svårare att resa eller delta digitalt. Strukturer behöver finnas för olika delar av livet för att möjliggöra ett livslångt lärande.

Utmaning 2: Platsoberoende lärande är fortfarande ojämnt utvecklat. För att nå fler behövs både ett bredare och mer tillgängligt utbud av distansutbildningar. Det ställer krav på att fler utbildningsanordnare stärker sitt arbete med att erbjuda flexibla lösningar och anpassa innehåll och teknik till olika målgrupper och förutsättningar i hela länet.

Utmaning 3: Lärandemiljöer är inte alltid anpassade utifrån människors olika behov och livssituationer. För att möjliggöra likvärdiga och tillgängliga lärandemöjligheter krävs att utbildning utformas med hänsyn till olika förutsättningar, fysiska, kognitiva, språkliga, kulturella och sociala. Lärmiljöer kan även stärkas genom att ge utrymme och respekt för språk, traditionell kunskap och kultur. Brister i tillgänglighet, pedagogisk flexibilitet och stödstrukturer riskerar att begränsa människors möjlighet att ta del av lärande genom livet.

Utmaning 4: Det breda och mångfacetterade utbildningslandskapet i Västerbotten kan vara svårt att orientera sig i, särskilt för individer som står långt från utbildning eller arbetsmarknad. Det saknas ofta samlade, lättillgängliga och målgruppsanpassade strukturer för vägledning och information som stödjer livslångt lärande och gör det möjligt att ta nästa steg.

Utmaning 5: Framtidens kompetenser formas i takt med att samhället förändras, och utbildningssystemet behöver hänga med. Västerbotten står inför komplexa samhällsutmaningar och snabba förändringar i teknik, arbetsliv och livsstil. För att möta dessa krävs kompetenser som går bortom traditionell yrkeskunskap, till exempel förmågan att förstå och använda ny teknik, tänka kritiskt, samarbeta över gränser och snabbt anpassa sig till nya förutsättningar. Samtidigt blir lärande i fler faser av livet allt viktigare, där folkbildning, civilsamhälle och arbetsliv spelar en växande roll. För att klara omställningen behöver utbildningssystemet vara flexibelt, framtidsorienterat och se livslångt lärande som en självklar del av samhällsutvecklingen.

Utmaning 6: Allt fler unga och vuxna riskerar att hamna utanför utbildning, arbetsmarknad och sociala sammanhang. Skolsvårigheter, psykisk ohälsa och bristande stödstrukturer bidrar till att individer tappar framtidstro och möjligheter till delaktighet. Utmaningen är att utveckla inkluderande och tillgängliga insatser som kan möta olika behov och stärka individens resurser, självkänsla och livschanser.

Viktiga aktörer är invånare och de med uppdrag att tillhandahålla lärandemöjligheter för invånare: folkbildningen (folkhögskolor och studieförbund), universitet, kommunala och privata utbildningsanordnare, lärcentrum samt nationella myndigheter med ansvar för utbildning och kompetensförsörjning. Andra centrala aktörer är de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 6.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Investera i lokal och länkad infrastruktur för framtidens lärande. Det kan handla om att bredda användning av befintliga lokaler, utveckla tydlighet kring ansvar och funktion och koppla ihop Lärcentrum och andra lärmiljöer.

2. Vässa möjligheter för platsoberoende lärande. Det kan handla om pedagogiska stödstrukturer för distansstudenter, anpassa för olika målgrupper och erbjuda fler utbildningsmöjligheter.

3. Utveckla lärandemiljöer som möter olika behov och förutsättningar. Det kan handla om tillgänglighetsanpassning, språkstöd, digitalt stöd och flexibla pedagogiska lösningar och stärka kulturellt kompetent bemötande.

4. Utveckla samlade och tillgängliga strukturer för vägledning och lärande. Det kan handla om digitala plattformar och riktade insatser för grupper med särskilda behov eller låg utbildningsvana.

Extern remissversion

5. Främja framtidskompetenser som stärker individer, företag och verksamheter i omställning och utveckling. Det kan handla om att framtidssäkra utbildningsplanering, integrera kompetenser som AI, systemförståelse och samarbetsförmåga på alla nivåer samt utveckla indikatorer för att följa upp hur dessa kompetenser byggs över tid.

6. Förebygg och kompensera skolsvårigheter och social utslagning. Det kan handla om alternativa utbildningsmöjligheter, fleraktörslösningar och coaching.

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

1. *Likvärdighet betyder kapacitet att möta individer med olika förmågor och bakgrund, på olika platser. Tillgängliga innebär att det finns att tillgå både geografiskt och tidsmässigt. Utbildningssystem med hög kvalitet förmår att ge individer med olika förutsättningar ett bra utfall i form av förmåga till lärande och problemlösning, socialt och känslomässigt välmående samt en god utbildningsnivå. Definition från OECD*

Remissversion

Vägen framåt – exempel andra strategier och planer

- Agenda för kompetensförsörjning
- Regional handlingsplan – vid större varsel eller omställning
- *Mer mat från Västerbotten* regional livsmedelsstrategi 2021-2030.
- Lokala utvecklingsstrategier och planer
- Ett jämställt Västerbotten 2023-2030
- Tillsammans för klimatet: Klimat- och energistrategi för Västerbottens län 2020

Delprioritering 6.3 Attrahera och behålla kompetenser

Målet för delprioriteringen är att stärka hela kedjan från att identifiera rekryteringsbehov till att långsiktigt behålla medarbetare i Västerbottens städer, landsbygder och glesbygder.

I Västerbotten är det en obalans mellan de som kommer in på arbetsmarknaden och de som lämnar den och den obalansen förväntas öka framöver. Det innebär både brist på personer att rekrytera i allmänhet och en brist på nyckelkompetenser. Brist på tillgänglig arbetskraft innebär utmaningar med att tillhandahålla välfärdstjänster och nödvändig service, särskilt i inlandet. Det innebär även utmaningar för företag att både växa och kunna ställa om i en föränderlig omvärld. För att möta dessa utmaningar behöver kompetensförsörjningen ta höjd för att människor har olika vägar in i arbetslivet och olika förutsättningar att bidra, beroende på exempelvis livsvillkor, erfarenheter, språk, funktionsförmåga eller geografisk bakgrund. En breddad syn på kompetens och rekrytering är avgörande för att ta vara på hela potentialen i Västerbotten.

Västerbotten har flera styrkor som skapar goda förutsättningar för att attrahera och behålla kompetens i hela länet. Engagerade arbetsgivare med erfarenhet av att arbeta strategiskt med kompetensutveckling, validering och arbetsmiljö utgör en viktig tillgång. Samtidigt bidrar Västerbottens attraktiva livsmiljö, starka platsidentitet och pågående satsningar den gröna omställningen till en tydlig framtidsbild som lockar nya målgrupper och stärker platsens konkurrenskraft. Tillsammans med den bas i samverkan och samhandling som finns ger det Västerbotten goda förutsättningar att hantera utmaningar i att attrahera och behålla framtidens kompetenser.

Utmaningar för att attrahera och behålla kompetenser:

Utmaning 1: Västerbotten står i skärningspunkten mellan stora möjligheter och växande utmaningar. Länet påverkas av demografiska förändringar, snabb teknologisk utveckling, klimatomställning och tillväxt i näringsliv. Samtidigt brottas många verksamheter med kortsiktiga lösningar, reaktiv bemanning och svårigheter att förutse framtida kompetensbehov.

Utmaning 2: Att rekrytera externt har länge varit det givna förstahandsvalet, men när efterfrågan på kompetenser är större än utbudet, är det varken tillräckligt eller alltid möjligt. I Västerbotten märks det särskilt inom välfärdssektorn, teknikintensiva industrier och småföretag i glesbygd.

Utmaning 3: Rekryteringsprocesser tenderar att rikta sig till redan närliggande målgrupper både geografiskt och kompetensmässigt. Det innebär att många arbetsgivare omedvetet riskerar att missa värdefull kompetens bland nyanlända, unga på väg in i arbetslivet eller personer utanför länet, inklusive internationell kompetens, som skulle kunna lockas till en ny framtid i norr.

Utmaning 4: I ett läge med fortsatt låg arbetslöshet och växande konkurrens om kompetens blir förmågan att behålla medarbetare en allt viktigare framgångsfaktor. Att attrahera rätt personer är en utmaning i sig, men det är först när människor väljer att stanna, växa och bidra över tid som kompetensförsörjningen blir hållbar. Många roller kräver verksamhetsspecifik kunskap som inte finns att tillgå direkt på arbetsmarknaden. Det innebär att varje medarbetare också är en investering som behöver skyddas.

Viktiga aktörer är medarbetare, blivande medarbetare, arbetsgivare (privata och offentliga), fackliga parter, inflyttarservice och Arbetsförmedlingen. Centrala aktörer är även de som skapar förutsättningar för andra eller samlar aktörer för samhandling och som beskrivs i delprioritering 6.1.

Identifierade behov

Identifierade behov utifrån utmaningarna med exempel på typer av aktiviteter:

1. Stärk långsiktig strategisk kompetensplanering i alla typer av verksamheter. Det kan handla om kartläggning av kompetenskrav med bas i omvärldsbevakning, formulera handlingsplaner eller strategier och systematisk uppföljning.

2. Synliggör och stötta alternativ till rekryteringar. Det kan handla om intern rörlighet, intern kompetensutveckling, validering av faktisk kompetens, dela funktioner med andra organisationer och nya arbetssätt.

3. Vässa rekryteringsprocesser för fler målgrupper och platser. Det kan handla om att tidigt bygga relationer med studerande även utanför länet (som lärlingsplatser och praktik), se kompetens i nya grupper, rekryteringserbjudanden för familjer och samrekryteringar med andra arbetsgivare utanför länet.

4. Välkomnande och attraktiva arbetsgivare. Det kan handla om att stärka arbetsgivarvarumärket, välkomnande introduktion, olika typer av språktjänster, erbjuda utvecklingsmöjligheter och arbeta med arbetsmiljö (se 5.3).

Regionala utvecklingsinsatser ska långsiktigt bidra till de övergripande hållbarhetsmålen. De ska också:

- *ta avstamp i skilda förutsättningar och länka samman städer, landsbygder och glesbygder för en Sammanhållen utveckling*
- *bidra till att skillnader mellan grupper utjämnas för en Jämlik och jämställd inkludering*
- *bidra till att länet är en Föregångare i omställningen till ett cirkulärt samhälle med beredskap för klimat- och miljöförändringar*

Extern remissversion

www.regionvasterbotten.se

region västerbotten

region västerbotten

Remiss av aktualiserad regional utvecklingsstrategi 2020–2030 för Västerbottens län

Ett stort tack till alla som före sommaren kom med inspel i arbetet med att aktualisera den regionala utvecklingsstrategin för Västerbottens län. Inspelen har bidragit till att utveckla strategin och tydliggöra länets utmaningar fram till år 2030.

Vi inleder nu en remissomgång av förslaget till aktualiserad regional utvecklingsstrategi. **Sista datum för att lämna remissvar är den 23 december 2025**. Remissvar skickas till regionalutveckling@regionvasterbotten.se, ange *Remissvar aktualiserad regional utvecklingsstrategi i Västerbotten dnr RUN 234–2025*. Ta gärna stöd i de rekommendationer som Regeringskansliet har för remissvar.

Här finns den aktualiserade versionen av den regionala utvecklingsstrategin att ladda ner.

Kontaktperson för frågor kring aktualiseringen av den regionala utvecklingsstrategin är anna.norin@regionvasterbotten.se. Mer information om processen med att aktualisera strategin finns här.

Varmt välkommen att komma med synpunkter på förslaget till aktualiserad RUS!

Patrik Sällström,
Regional utvecklingsdirektör
Regionala utvecklingsförvaltningen
Region Västerbotten

Sändlista

Organisation

AC-Net

Adopticum

Akademi Norr

Almi

Arbets- och miljömedicinRegion Västerbotten

Arbetsförmedlingen Norra VB

Arbetsförmedlingen Södra VB

Arctic Business Incubator

Arctic Center of Energy

Arctic Game Lab

Arctic Ventures

Arjeplogs kommun

Arvidsjaurs kommun

BIC Factory

Biofuel Region

Bjurholms kommun

Boverket

Brottsoffermyndigheten

Business Sweden

CC Build

CERUM

Connect Sverige

Coompanion

Digital Impact North

Digitalisering och service Region Västerbotten

Dorotea kommun

Drivhuset

Energikontor Norr

Energimyndigheten

ESF ÖN

Expression

Folkbildning Västerbotten

Folkets Hus och Parker

FolkhälsoenhetenRegion Västerbotten

FoU Socialtjänst Region Västerbotten

Avsändare
Regionala utvecklingsförvaltningen
Köksvägen 11, 901 89 Umeå
Regionalutveckling@regionvasterbotten.se

region västerbotten

Fridays for Future

Funktionsrätt Västerbotten

Företagarna

Försvarsmakten

Försäkringskassan

Gaaltie Samien Museume

Garantia

Georange

Glesbygdsmedicinskt centrum

GoBusiness

Gold of Lapland

Grans sameby

Hela Sverige ska leva Västerbotten

Hela Sverige ska leva Västerbotten

Hushållningssällskapet

Hälso- och sjukvården

Inlandets teknikpartner

Inlandets teknikpartner

Innovationscentrum

IOGT-NTO

IUC Norr

IVL Miljöinstitutet

Jordbruksverket

Kvarkenrådet

Landsförbundet Svenska Samer, LSS

Lantmäteriet

LEADER Idériket Umeåregionen 2030

LEADER Lappland

LEADER Skellefteå älvdal

Ledningsstaben Region Västerbotten

LRF

LTU

Lycksele kommun

Lystkom

Länsstyrelsen

Länstrafiken i Västerbotten

Malå kommun

Avsändare
Regionala utvecklingsförvaltningen
Köksvägen 11, 901 89 Umeå
Regionalutveckling@regionvasterbotten.se

region västerbotten

Malå sameby

MidtSkandia

MSB

MUCF

Mötesplats Stöcke

Naturskyddsföreningen

NO

Nordmalings kommun

NorrGIS

Norrlandsfonden

Norrlandsoperan

Norrtåg

Norsjö Kommun

North Sweden

North Sweden Cleantech

Nyföretagarcentrum

Nyföretagarcentrum

Nyföretagarcentrum

Partnerinvest Norr

Piteå Science Park

Processum Biorefinery Cluster

Rans sameby

Region 10

Region Västerbotten

RF-SISU Västerbotten

RFSL Skellefteå

RFSL Umeå

RFSU

Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige

RISE

RISE

Robertsfors kommun

RUFRegion Västerbotten

Rådet för hållbara städer

Rådet för rörelserikedom

Rädda barnen

Rättighetscentrum

Avsändare
Regionala utvecklingsförvaltningen
Köksvägen 11, 901 89 Umeå
Regionalutveckling@regionvasterbotten.se

region västerbotten

Same ätnam

Samerådet

Sametinget

Samforma

Sáminuorra

Samtrafiken

SFRF

Skellefteå kommun

Skellefteå kraft

Skellefteå Science City

Skogsstyrelsen

Skogstekniska Klustret

SKR

SLU Umeå

Smittskydd

Socialstyrelsen

Sorsele kommun

Statens kulturråd

Storumans kommun

Svensk kollektivtrafik

Svenska Samernas Riksförbund

Svenskt näringsliv

Sveriges elevkårer

Såhkie

Såhkie

Såhkie

T2College

Tillväxtverket

Trafikverket

Transportföretagen

Träbransch Norr

Träinnovationsklustret

Ubmeje tjeälddie

Umeå Biotech Incubator

Umeå energi

Umeå kommun

Umeå universitet

Avsändare
Regionala utvecklingsförvaltningen
Köksvägen 11, 901 89 Umeå
Regionalutveckling@regionvasterbotten.se

region västerbotten

Umeå universitet Holding

Umeåregionen

Uminova Innovation

UnBoxx

Ung företagsamhet

VAKIN

Vapsten sameby

Vattenfall

Vilhelmina kommun

Vilhelmina norra sameby

Vilhelmina södra sameby

Vindelns innovationspark

Vindelns kommun

Vindelälven-Juhttátahkka

Vinnova

Visit Skellefteå

Visit Umeå

Vännäs kommun

Västerbottens handelskammare

Västerbottens museum

Youth2030 Movement

Åsele kommun

Örnsköldsviks kommun

Avsändare
Regionala utvecklingsförvaltningen
Köksvägen 11, 901 89 Umeå
Regionalutveckling@regionvasterbotten.se

region västerbotten

Umeå kommun 2025-12-09

Region Västerbotten

Remissvar: Aktualiserad regional utvecklingsstrategi 2020–2030 för Västerbottens län

Övergripande synpunkter

Umeå kommun välkomnar att den regionala utvecklingsstrategin (RUS) aktualiseras utifrån nya förutsättningar och behov. Vi ser fram emot en stärkt samverkan mellan Region Västerbotten och Umeå kommun vid förverkligandet av strategin. Vissa av kommunens initiala synpunkter vid RUS-aktualiseringen har tagits om hand men flera övergripande delar saknas i den senaste versionen.

Framför allt ifrågasätter Umeå kommun att det fortfarande inte tydligt framgår att den regionala utvecklingskraften bygger på **ökad befolkningstillväxt** och att RUS än tydligare behöver ta avstamp i ett tillväxtperspektiv.

Som den största kommunen i Västerbottens län har Umeå kommun en avgörande roll för hela regionens tillväxt. Umeå har haft kontinuerlig tillväxt under lång tid och det är centralt för hela regionen att denna utveckling fortsätter och **inte kan tas för givet**. Idag utgör Umeås befolkning ca 47 % av Västerbottens befolkning och Umeås roll som regional tillväxtmotor, knutpunkt och garant för service i hela länet - ex regionsjukhus, universitet och flygplats - behöver skrivas tydligare. Det finns **betydande regionala skillnader mellan Västerbotten och övriga län i norra Sverige**. Till skillnad från exempelvis Västernorrland och Jämtland där avsaknaden av en växande regional kärna hämmar utvecklingskraften har Västerbotten fortsatt att växa, inte minst som ett resultat av Umeås långvariga och stabila befolkningsökning. Detta har gjort länet till det befolkningsrikaste i norra Sverige och möjliggör en robustare arbetsmarknad, högre innovationskapacitet och bättre förutsättningar för både offentlig och privat service för hela länet.

I RUS behöver detta vara uttalat/synliggjort för att vi ska kunna ta höjd för den särställning och dynamik som uppstår när ett av landets över tid starkast växande kommuner finns i samma län med flera av landets minsta kommuner. Små kommuner står inför unika komplexa demografiska utmaningar som skiljer sig avsevärt från Umeås och Skellefteås. En stärkt RUS behöver tydligare och genomgående adressera **hur länets storleksolikheter ska hanteras**, och hur tillväxten i den regionala kärnan kan tas tillvara för att skapa ökad robusthet, serviceförsörjning och utvecklingskraft i hela länet.

Synpunkter på ”Västerbotten – en attraktiv plats där olikheter skapar utvecklingskraft”

I denna del saknas fortfarande mer beskrivande kartor/bilder av länet. Var vi finns på en Europakarta och i förhållande till polcirkeln är mindre relevant. Hur ser det faktiskt ut här, vilka bor här, vad finns här? Befolkningskoncentration, noder, utbildningsnivåer, arbetsmarknadsregioner, universitet, flöden osv för att ge mer ”kött och blod” i beskrivningen av Västerbotten. Inte minst **demografin** är viktig att visa och kunna koppla till prioriterade områden (läs befolkningstillväxt). Visa även på förbindelser med andra, dvs vikten av kollektivtrafik, starka noder, flygförbindelser osv. Vi är ett län i periferin, och en god tillgänglighet både inom territoriet och till omvärlden är avgörande för länets utvecklingskraft. Den kopplar till en mängd delområden som RUS hanterar, inte minst näringslivets konkurrenskraft. Vidare saknar vi en rad om Övre Norrlands position i EU social progress. Detta finns tydligt beskrivet i Västerbottens innovationsstrategi, som ett komplement till BRP+.

Övergripande synpunkter på hållbarhetsmål

Som övergripande synpunkt kan lyftas att det i strategins inledning där de två hållbarhetsmålen lyfts fram finns ett stycke om vikten av en jämställd region, något som sedan endast explicit återkommer i prioritering 5 Framtidens jämlika hälsa. Här skulle vi gärna se tydligare skrivningar som utgår från de könsspecifika utmaningar som finns i länet och hur RUS ska arbeta för att bemöta dessa.

Övergripande redaktionella synpunkter

Överlag upplevs RUS att fortsatt vara omfattande och svårläst. Flera beskrivande texter upprepas i målformuleringar, inriktningar och prioriteringar. Vi förstår logiken och strukturen, men dokumentet skulle vinna på att än mer skalas ner och delas upp i olika sektioner för att tydliggöra RUS budskap. Den långa beskrivningen av länets aktörer skulle kunna läggas som bilaga. Beskrivningen av hur strategin är uppbyggd upplevs komma något sent inledningen, kan läggas tidigare. Flera intressanta regionala rapporter och agendor – som nog inte alltid är kända utanför regionorganisationen - omnämns i texten. Bra vore med direktlänkar till dessa regionala uppföljningsrapporter, påverkans- och finansieringsagendor som hänvisas till, inte minst för att få förståelse för hur Region Västerbotten prioriterar i arbetet med regional utveckling.

Synpunkter på strategins 1-6 prioriteringar och delprioriteringar

Vi välkomnar att utmaningar och behov lagts in i RUS delprioriteringar men anser å andra sidan att dessa är väl många och att de är formulerade på en väldigt skiftande nivå. Totalt nämns 109 utmaningar (och lika många behov), utan någon typ av prioritering av dem sinsemellan, vilket ger läsaren en känsla av ”allt åt alla” och att strategin inte pekar ut särskilt mycket riktning.

Prioritering 1 – Västerbotten – nytänkande och smart

En övergripande synpunkt är att digital transformation ofta beskrivs som detsamma som innovation, vilket inte stämmer. Digitalisering är ett verktyg som kan underlätta omställning och utveckling, men är ett av flera verktyg.

Det finns ett starkt innovations- och affärsstödjande system i Västerbotten, och att tillgängliggöra detta till hela länet är angeläget och pekas också ut i RUS. Umeå kommun anser att detta behöver göras tillsammans med befintligt innovationsstödsystem, inte byggas i parallella strukturer, och att Region Västerbotten som delägare av innovationsstödsystemet har en viktig samordningsroll. Detta kan lyftas tydligare i 1,1.

Under delprioritering 1.3 Utveckling av innovationer anser vi att **offentlig sektor**, som i många fall är ”ägare” av stora samhällsutmaningar, kan ges en mer framträdande roll i texten. Offentlig sektor nämns som viktig, men det kan förstärkas genom att beskriva sektorns roll som bidragande och drivande samt att offentlig sektor i många fall kan fungera som systemvärd i komplexa utmaningar som rör ett helt system, där flera olika aktörer berörs men där ingen tydligt ”äger” problemet. Komplexa utmaningar/omställning kräver samarbete över gränser och då behöver förmågor som att ”leda i mellanrummen, agera som gränsgångare” stärkas. Vi saknar även begrepp som medborgarengagemang och stärka mottagarkapacitet i 1.3.

Prioritering 2 – Västerbotten – platsdrivet näringsliv

Utmaningar kopplade till **företagens finansiering** i Västerbotten och norra Sverige bör kompletteras med både tillgång till riskkapital och möjligheten att beviljas banklån. Regionen har ett begränsat antal aktörer, riskkapitalbolag och fonder, vilket innebär att företag kan ha svårt att hitta lämpliga investerare för att växa och utvecklas. Samtidigt möter många företag utmaningar med att få lån från banker. Detta bör adresseras i RUS för att skapa bättre förutsättningar för företagande.

Prioritering 3 – Västerbotten – nära och tillgängligt

Under 3.2 Robust transportinfrastruktur nämns stråken i nord-sydlig riktning explicit men inte stråken i **öst-västlig riktning**. Det är viktigt att lyfta det strategiska stråket Vasa - Umeå - Storuman - Mo-i-rana tydligare.

Under 3,3 Hållbara resor och transporter behöver formuleringen kring **flygförbindelser** utvecklas och ges en högre ambitionsnivå. Tillgången till fungerande och hållbara flyglinjer är avgörande inte bara för länets tillgänglighet, utan även för aktörers möjligheter till nationell och internationell samverkan, forskning och rekrytering. Frågan är särskilt angelägen i nuläget, då resandet ännu inte återgått till nivåerna före pandemin och det finns en risk att flygbolagen i lägre grad prioriterar Sverige. Strategin kan tydligare beskriva hur regionen och dess aktörer aktivt kan bidra till att säkra ett långsiktigt och hållbart flygutbud för norra Sverige. Vi anser även att möjligheterna med **drönartrafik** ska lyftas under identifierade behov i avsnitt 3.

Prioritering 4 – Västerbotten – hållbara livsmiljöer att bo, verka och leva i

Även i prioritering 4,3 Levande kulturliv och kulturmiljöer vill vi lyfta utmaningen med **tillgång till finansiering**. Exempelvis finns stor potential för en växande och livskraftig filmbransch i Västerbotten som kan skapa fler produktioner, skapa en bredd av arbetstillfällen i hela regionen och bidra till attraktionskraft genom att visa upp Västerbottens natur- och kulturmiljöer. I Västerbotten saknas dock särskild finansiering till branschen, vilket finns i flera andra regioner i Sverige.

Likt Umeå universitet anser vi att utbildningar och forskning inom konst, kultur, design och arkitektur bör lyftas fram som **strategiska resurser** i utvecklingen av ett levande kulturliv. Genom Konstnärligt campus och andra miljöer stärks professionella kulturskapares villkor och främjar kompetensförsörjning i hela länet. Vidare saknar vi **studieförbunden** som viktiga aktörer för Västerbotten

Prioritering 6 – Västerbotten – rik på kompetenser

Fortsatt anser vi att utbildnings-och arbetsmarknadsmöjligheter ges ett för stort fokus i prioritering 6. Skrivningarna genomsyras av en ton av att ”bara vi stärker lärandemiljöer i hela länet så löser det sig”. Vi efterfrågar ett tydligare fokus på utmaningen med bristen på människor och därmed arbetskraft vilket är gemensamt för hela länet och kärnan för arbetsgivare, oavsett inland eller kust. Prioritering 6 behöver få ett mycket tydligare fokus på **talangattraktion**, som är något annat än kompetensförsörjning. Talangattraktion handlar om att aktivt attrahera kvalificerade individer till en plats eller region. För att lyckas med omställning och fortsatt utveckling måste Västerbotten vara framåtlutad i detta. **Universitetens roll** vid talangattraktion och hur vi strategiskt tar det till vara bör tydligare framgå. Inte minst vikten av att underlätta för studenter att etablera sig i regionen genom att stärka **studenters koppling till arbetsgivare** i regionen.

I talangattraktion är samverkan och ansvarsfördelning mellan de tre nivåerna; nationell, regional och lokal av största vikt och betydelse för ett framgångsrikt resultat. Detta behöver beskrivas i 6.1, med förslag hur detta ska hanteras.

Hans Lindberg	Elin Pietroni
Kommunstyrelsens ordförande	Stadsdirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-11-14

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00870

Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99

Förslag till beslut
Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att svara på remissen enligt yttrandet nedan.

Ärendebeskrivning
Umeå kommun har fått rubricerad remiss för yttrande till Justitiedepartementet senast 19 december 2025.

Slutbetänkandet lämnar förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar som har permanent uppehållstillstånd att i högre utsträckning ansöka om svenskt medborgarskap. En annan del har handlat om att undersöka under vilka förutsättningar de permanenta uppehållstillstånd som beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd. Utredningen tar även ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas samt lämnar nödvändiga författningsförslag.

Stadsledningskontoret har inhämtat yttranden från individ- och familjenämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och har sammanlagt och delvis sammanvägt dessa yttranden till ett gemensamt förslag.

Yttrande
Sett ur ett socialtjänstperspektiv kan en kännbar effekt för de som får sitt permanenta uppehållstillstånd ändrat till ett tidsbegränsat vara att rätten till socialtjänstens stöd påverkas negativt. Stödet vid exempelvis funktionsnedsättning ger vid ett permanent uppehållstillstånd den enskilde rätt till ett tryggare och mer långsiktigt stöd än vid ett tillfälligt. För socialtjänstens del kan det även innebära att det blir svårare att planera stödinsatserna och personalresurser kopplad till det.

Förändringen som den nya lagstiftningen medför, riskerar slå hårdare mot vissa målgrupper som äldre och personer med funktionsnedsättning, men

även mot kvinnor då dessa i större utsträckning kommer att få det svårare att klara försörjningskravet för svenskt medborgarskap. Övergången till tidsbegränsade uppehållstillstånd kommer även påverka många barns behov av trygghet och kontinuitet negativt då fler barn kommer att leva i landet under mer tillfälliga förhållanden.

Många med permanent uppehållstillstånd har idag varaktiga anställningar inom kommunal vård- och omsorg och inom regionen, där de fyller en viktig funktion och gör skillnad för de personer som behöver samhällets stöd och hjälp. Det finns inom Umeå kommun, precis som i många andra kommuner även demografiska utmaningar samt svårigheter med personalförsörjningen inom dessa yrken. Förändringen som den nya lagstiftningen innebär, med fler tillfälliga uppehållstillstånd som följd, kan leda till att arbetskraftsbristen förvärras ytterligare. En konsekvens av det kan även bli att fler beslut om insatser inte verkställs i tid, så att enskilda inte får de stödinsatser de har rätt till.

Den nya lagstiftningen att ändra permanenta uppehållstillstånd till tillfälliga riskerar resultera i, precis som utredningen också uppger, att fler människor lever under mer tillfälliga förhållanden med ökad ovisshet och ohälsa som följd. Förändringen kan med andra ord medföra negativa effekter både ur ett individ- och samhällsperspektiv och utöver det bli kostsam för staten att genomföra.

4.4 Utredningens slutsatser
Utredningen hävdar i sina slutsatser att syftet med åtgärderna är att motverka bristande integration och växande utanförskap och att förändringarna är ändamålsenliga för att uppnå dessa. Det finns dock ingen garanti för att förslaget med den nya särskilda lagstiftningen där permanenta uppehållstillstånd ändras till tillfälliga leder till önskat utfall. I stället sätts en stor process i gång, som kommer påverka många människor negativt och som därmed även skulle kunna leda till minskad integration som följd.

Kap 5 En särskild lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar
Förslaget avstyrks. Om det nya förslaget att återkalla vissa permanenta uppehållstillstånd skulle bli verklighet innebär det en konvertering av ett stort antal beslut som kommer ha en ingripande, negativ påverkan på många människor. Det är även problematiskt att huvudregeln om gynnande beslut i förvaltningslagen frångås om förslaget blir verklighet. Den retroaktiva lagstiftningen riskerar också minska tilliten till vårt rättsväsen.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00870

6.2.2 Huvudregeln om återkallelse utgör i sig ett incitament att vilja bli svensk medborgare

Även om det för somliga skulle öka motivationen till att söka medborgarskap, så kan det för många människor bli en utdragen process och en lång tid i ovisshet som påverkar hälsan och livssituationen negativt. Detta behöver det i så fall finnas en handlingsplan för och det är även viktigt att ytterligare lyfta fram barnets bästa och jämställdhetsperspektivet i sammanhanget. Lönenivån inom försörjningskravet för medborgarskap ligger idag högt och kan därför vara svårt för många att uppfylla samt att förslaget på skärpta vandelskrav för uppehållstillstånd i vissa fall kan bli svårbedömt. Beslut om att skaffa ett nytt medborgarskap kan också särskilt påverka de personer som är från länder där inte dubbla medborgarskap godkänns, eftersom de i så fall kan bli av med sitt andra medborgskap. Det blir även komplicerat för personer från vissa länder att få svenska medborgarskap, då deras identitetshandlingar inte godkänns.

9.1 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Det blir tydligt utifrån utredningens beskrivning att belastningen kommer att öka hos berörda myndigheter. Det är med andra ord mycket som ska stärkas upp och fungera, så att ärendehanteringen håller en rättssäker och god kvalitet. Av den anledningen låter första januari 2027 som en kort tid för att påbörja arbetet och ha allt som behövs för uppdragens genomförande på plats.

10.3.2 Särskilt om konsekvenser för barn

Det är svårt att se några positiva effekter rörande integrationen för många av de barn som rotat sig här och som fortsättningsvis kommer att leva sina liv i Sverige under mer tillfälliga förhållanden. En farhåga som finns är att förändringen kan komma att innebära begränsningar i barnets livssituation och påverka mående och utveckling i negativ riktning. Det går heller inte riktigt av utredningen att förstå hur principen kring barnets bästa, som innebär att alla åtgärder som rör barn i första hand ska beakta vad som är barnets bästa kommer att kunna efterföljas. Om den nya särskilda lagen blir verklighet och eftersom den blir så ingripande, är det av särskild betydelse att det framgår tydligt på vilket sätt barnets bästa beaktats vid de beslut som tas.

10.4 Konsekvenser för staten

Utredningen bedömer att förslagen kommer att generera många ärenden, vara kostsam för det allmänna, framför allt initialt samt påverka Migrationsverket och domstolarnas verksamhet. Det blir tydligt att det kommer öka belastningen ytterligare på berörda myndigheter och det handlar också om komplexa bedömningar och beslut som ska göras i varje

enskilt fall och kanske under tidspress, då väntetiderna mest troligt kommer att vara långa. Det förefaller också bli en högre nivå administrativ hantering av upprepande karaktär på grund av det ökande antalet ärenden som förlängs, vilket inte är positivt ur ett resursperspektiv. Det är även viktigt att säkerställa att alla dessa bedömningar blir rättvisa och rättssäkra. Som tidigare nämnts är det också osäkert om åtgärderna kommer att vända utvecklingen i den riktning som utredningen önskar.

10.6 Konsekvenser för jämställdheten
Generellt sett tar det längre tid för kvinnor än för män att komma ut på arbetsmarknaden och kvinnor har därför precis som utredningen också uppger, inte i samma utsträckning lyckats uppnå försörjningskravet för medborgarskap samt att det även går att anta att fler kvinnor kommit hit genom familjeanknytning. Detta kommer att vara till deras nackdel om den nya ordningen blir verklighet, vilket är negativt ur ett jämställdhetsperspektiv.

Umeå kommun menar att utredningens uttalade syfte – att fler personer ska ansöka om svenskt medborgarskap – är positivt och i linje med ambitionen att stärka delaktighet och etablering i Sverige. Umeå kommun menar dock att det finns andra, mer ändamålsenliga vägar för att nå detta mål, såsom att förstärka incitamenten till språkinlärning, utbildning och arbetsmarknadsetablering.

Rättssäkerhet och tillit till staten
Permanenta uppehållstillstånd regleras i 7 kap. 1–3 §§ utlänningslagen (2005:716) och kan återkallas endast i individuellt prövade undantagsfall. Det finns i dag ingen generell möjlighet att kollektivt eller politiskt återkalla PUT. Ett införande av en sådan möjlighet skulle innebära en tydlig förskjutning från nuvarande ordning och riskera att underminera rättssäkerheten inom migrationssystemet.

Utredningen framhåller att rättssäkerheten ska garanteras genom undantagsregler och prövningar vid återkallelse, men samtidigt konstateras att rättsosäkerhet inte helt kan undvikas. Att i efterhand ändra villkoren för tillstånd som varit avsedda att vara permanenta kan dessutom uppfattas som retroaktiv lagstiftning till nackdel för den enskilde. Även om det juridiskt kan vara genomförbart, vill nämnden understryka rättssäkerhetsprincipen med förutsebarhet och skyddet mot ingripande retroaktiv lagstiftning – något som borde vara vägledande även för myndigheters handläggning och rätten att återkalla gynnande beslut.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00870

Umeå kommun betonar att varje beslut måste bygga på en individuell prövning och att den enskilde ska ha full möjlighet att få beslutet överprövat i domstol.

Övergångsbestämmelserna är här centrala. Dessa måste vara tydliga för att undvika att personer hamnar i en rättslig osäkerhet. Kommunerna kan i annat fall komma att möta ett ökat behov av rådgivning och stöd.

Konsekvenser för arbetskraftsförsörjning

Umeå står inför betydande utmaningar kopplade till kompetensförsörjning. Förslaget riskerar att försvåra denna utveckling genom att skapa osäkerhet bland potentiella arbetstagare och arbetsgivare och därmed hämma etableringen på arbetsmarknaden. Detta kan leda till minskad tillgång på arbetskraft inom flera samhällsviktiga sektorer.

Arbetsmarknad och social hållbarhet

Umeå kommun har genom sin arbetsmarknads- och integrationsavdelning en genomförandeplan som anger som mål att minska tiden i utanförskap och skapa snabbaste vägen till arbete eller studier. Genom att försvåra vägar till permanent bosättning och skapa osäkerhet kring rättslig status riskerar förslaget att motverka dessa mål. Det kan även innebära ökade kommunala kostnader för arbetsmarknadsinsatser, särskilt för grupper som står långt från arbetsmarknaden, såsom personer med funktionsnedsättning, äldre eller traumatiserade individer.

Trygghet och lokala konsekvenser

Umeås brottsförebyggande arbete, Umeå växer tryggt och säkert, bygger på tidiga och långsiktiga insatser för integration och social stabilitet. Ett införande av de föreslagna lagändringarna kan skapa oro och instabilitet bland personer med permanent uppehållstillstånd, oavsett hur länge de vistats i Sverige, vilket riskerar att försvaga det lokala arbetet för trygghet, delaktighet och sammanhållning.

Sammanfattning

Umeå kommun bedömer att förslaget i SOU 2025:99 kan få omfattande negativa konsekvenser för utbildning, etablering och social hållbarhet i Umeå kommun. Kommunen kommer sannolikt att möta ett ökat behov av stöd och vägledning, särskilt om rättsläget blir oklart. Migrationsrelaterade ärenden (förlängningar, överklaganden, utredningar) kan öka kommunala administrativa kostnader inom utbildning och integrationsstöd. Behovet av juridisk rådgivning och stöd till individer kan öka — kommuner kan behöva stärka sin kapacitet för att hantera detta. Tidigare förslag i SOU 2024:49 Minimiutredningen, där begränsningar av offentliga biträden lyfts av remissinstanser, är särskilt bekymmersamma i det avseendet. Om fler

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00870

frågor hamnar i rättslig eller myndighetsprövning kan kommunen framöver behöva samverka på nya sätt. Umeå kommun vill poängtera att framgångsrikt integrationsarbete bygger på förutsägbarhet och understryker vikten av stabila och långsiktiga villkor som grund för kommunens arbete med integration.

Mot denna bakgrund ställer sig Umeå kommun tveksam till förslaget i dess nuvarande form och anser att ytterligare konsekvensanalyser krävs, särskilt avseende rättssäkerhet, barns rättigheter och kommunala effekter, innan förslaget kan genomföras.

Beslutsunderlag

Remissen
GVN protokoll
IFN protokoll
IFN yttrande

Beslutet ska skickas till

Justitiedepartementet senast den 19 december 2025.
Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L7@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/01974 och remissinstansens namn

Elin Pietroni
stadsdirektör

Tomas Jakobsson
kommunsekreterare

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 2025-11-19

§ 113
Diarienr: SK-2025/00599

Yttrande om remiss från Justitiedepartementet – Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar- SOU 2025:99

Beslut

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden beslutar att ställa sig bakom remissyttrandet gällande Justitiedepartementets slutbetänkande *Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar* SOU 2025:99, enligt nedan.

Ärendebeskrivning

Regeringen har genom betänkandet SOU 2025:99 *Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar* föreslagit lagändringar som gör det möjligt att, under vissa förutsättningar, återkalla redan beviljade permanenta uppehållstillstånd (PUT) och ersätta dessa med tidsbegränsade tillstånd.
Det nuvarande svenska regelverket utgår från att ett permanent uppehållstillstånd utgör en stark och varaktig rättslig status, som endast kan återkallas i särskilda, individuellt prövade fall – exempelvis om tillståndet beviljats på oriktiga grunder, om personen varaktigt bosätter sig utanför Sverige eller om personen utvisas på grund av brott eller hot mot rikets säkerhet (7 kap. 1–3 §§ utlänningslagen, 2005:716). Förslaget i SOU 2025:99 innebär således ett principiellt skifte i svensk migrationsrätt.

Förslagets huvudsakliga innebörd
Utredningen föreslår att Migrationsverket ska ges möjlighet att:

- ompröva beviljade permanenta uppehållstillstånd utan föregående ansökan eller särskild händelse,
- återkalla tillståndet om skyddsbehovet anses ha upphört eller förändrats, eller vid bristande vandel,

- ersätta det permanenta tillståndet med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, samt
- besluta om undantag när synnerliga skäl talar emot återkallelse, till exempel vid stark anknytning till Sverige eller pågående medborgarskapsärende.

Utredningen bedömer att de framlagda författningsförslagen kan träda i kraft den 1 januari 2027. Vissa övergångsbestämmelser föreslås, bland annat för personer som ansökt om svenskt medborgarskap senast 31 december 2026.

Berörda grupper

Förslaget riktar sig främst till:

- skyddsbehövande (flyktingar och alternativt skyddsbehövande) som tidigare beviljats permanent uppehållstillstånd,
- familjemedlemmar till skyddsbehövande som fått PUT genom anknytning,
- personer vars skyddsbehov bedömts ha upphört, exempelvis till följd av förändrade förhållanden i hemlandet,
- personer som ännu inte beviljats svenskt medborgarskap och som inte omfattas av de föreslagna övergångsbestämmelserna, samt
- personer med skyddsgrundande PUT som inte längre uppfyller villkoren för bosättning eller där myndigheten bedömer att skyddsskäl inte längre föreligger, exempelvis efter längre vistelse i hemlandet.

Yttrande

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden vill inledningsvis framhålla att den begränsade remisstid som tilldelats gör det utmanande att på ett tillräckligt djupgående sätt analysera de konsekvenser som förslaget kan medföra för kommunens ansvar och resursfördelning.

Utredningen sammanfaller med flera andra statliga reforminitiativ inom integrationsområdet, vilka sammantaget påverkar varandra och riskerar att få kumulativa effekter för kommunernas verksamheter. Nämnden betonar därför vikten av en samlad och koordinerad bedömning, både inom och mellan kommunens nämnder, för att säkerställa ett helhetsperspektiv samt upprätthålla rättssäkerhet och ett tydligt barnrättsperspektiv.

Mot denna bakgrund fokuserar nämndens yttrande på de delar av förslaget som särskilt berör Arbetsmarknads- och integrationsavdelningen (AMI).
Nämnden menar att utredningens uttalade syfte – att fler personer ska ansöka om svenskt medborgarskap – är positivt och i linje med ambitionen att stärka delaktighet och etablering i Sverige. Nämnden menar dock att det finns andra, mer ändamålsenliga vägar för att nå detta mål, såsom att förstärka incitamenten till språkinlärning, utbildning och arbetsmarknads-etablering.

Rättssäkerhet och tillit till staten
Permanenta uppehållstillstånd regleras i 7 kap. 1–3 §§ utlänningslagen (2005:716) och kan återkallas endast i individuellt prövade undantagsfall. Det finns i dag ingen generell möjlighet att kollektivt eller politiskt återkalla PUT. Ett införande av en sådan möjlighet skulle innebära en tydlig förskjutning från nuvarande ordning och riskera att underminera rättssäkerheten inom migrationssystemet.

Utredningen framhåller att rättssäkerheten ska garanteras genom undantagsregler och prövningar vid återkallelse, men samtidigt konstateras att rättsosäkerhet inte helt kan undvikas. Att i efterhand ändra villkoren för tillstånd som varit avsedda att vara permanenta kan dessutom uppfattas som retroaktiv lagstiftning till nackdel för den enskilde. Även om det juridiskt kan vara genomförbart, vill nämnden understryka rättssäkerhetsprincipen med förutsebarhet och skyddet mot ingripande retroaktiv lagstiftning – något som borde vara vägledande även för myndigheters handläggning och rätten att återkalla gynnande beslut.
Nämnden betonar att varje beslut måste bygga på en individuell prövning och att den enskilde ska ha full möjlighet att få beslutet överprövat i domstol.
Övergångsbestämmelserna är här centrala. Dessa måste vara tydliga för att undvika att personer hamnar i en rättslig osäkerhet. Kommunerna kan i annat fall komma att möta ett ökat behov av rådgivning och stöd.

Konsekvenser för arbetskraftsförsörjning
Umeå står inför betydande utmaningar kopplade till kompetensförsörjning. Förslaget riskerar att försvåra denna utveckling genom att skapa osäkerhet bland potentiella arbetstagare och arbetsgivare och därmed hämma etableringen på arbetsmarknaden. Detta kan leda till minskad tillgång på arbetskraft inom flera samhällsviktiga sektorer.

Barnrättsperspektiv
Personer som levt länge i Sverige med permanent uppehållstillstånd kan påverkas negativt, både psykosocialt och ekonomiskt. Förslaget kan även medföra osäkerhet för barn och unga i familjer vars uppehållstillstånd berörs. I enlighet med barnkonventionen, som är svensk lag, ska barnets bästa ges avgörande betydelse i beslut som rör barn.
Nämnden bedömer att barnrättsperspektivet behöver förtydligas i lagförslaget, särskilt hur barns trygghet, utbildning och delaktighet ska garanteras vid eventuella återkallelser.

Arbetsmarknad och social hållbarhet
Arbetsmarknads- och integrationsavdelningens genomförandeplan anger som mål att minska tiden i utanförskap och skapa snabbaste vägen till arbete eller studier.
Genom att försvåra vägar till permanent bosättning och skapa osäkerhet kring rättslig status riskerar förslaget att motverka dessa mål.
Det kan även innebära ökade kommunala kostnader för arbetsmarknadsinsatser, särskilt för grupper som står långt från arbetsmarknaden, såsom personer med funktionsnedsättning, äldre eller traumatiserade individer.

Trygghet och lokala konsekvenser
Umeås brottsförebyggande arbete, *Umeå växer tryggt och säkert*, bygger på tidiga och långsiktiga insatser för integration och social stabilitet.
Ett införande av de föreslagna lagändringarna kan skapa oro och instabilitet bland personer med permanent uppehållstillstånd, oavsett hur länge de vistats i Sverige, vilket riskerar att försvaga det lokala arbetet för trygghet, delaktighet och sammanhållning.

Sammanfattning
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden bedömer att förslaget i SOU 2025:99 kan få omfattande negativa konsekvenser för utbildning, etablering och social hållbarhet i Umeå kommun.
Kommunen kommer sannolikt att möta ett ökat behov av stöd och vägledning, särskilt om rättsläget blir oklart.
Migrationsrelaterade ärenden (förlängningar, överklaganden, utredningar) kan öka kommunala administrativa kostnader inom utbildning och integrationsstöd.
Behovet av juridisk rådgivning och stöd till individer kan öka — kommuner kan behöva stärka sin kapacitet för att hantera detta.
Tidigare förslag i *SOU 2024:49 Minimiutredningen*, där begränsningar av offentliga biträden lyfts av remissinstanser, är särskilt bekymmersamma i det avseendet.

Om fler frågor hamnar i rättslig eller myndighetsprövning kan kommunen framöver behöva samverka på nya sätt. Nämnden vill poängtera att framgångsrikt integrationsarbete bygger på förutsägbarhet och understryker vikten av stabila och långsiktiga villkor som grund för kommunens arbete med integration. Mot denna bakgrund ställer sig gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden tveksam till förslaget i dess nuvarande form och anser att ytterligare konsekvensanalyser krävs, särskilt avseende rättssäkerhet, barns rättigheter och kommunala effekter, innan förslaget kan genomföras.

Beslutsunderlag
Bilaga: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar SOU 2025:99

Beredningsansvariga
Helén Andersson, verksamhetschef
Anna Persson, utbildningsstrateg

Beslutet ska skickas till
ksdiarium@umea.se,
Märk ämnesraden med diarienummer: KS-2025/00870

Yrkanden

Socialdemokraterna, Miljöpartiet och **Liberalerna** för bifall till tjänsteskrivelsens förslag till yttrande.

Moderaterna och Kristdemokraterna för avslag till tjänsteskrivelsens förslag.

Ändringsyrkande

Moderaterna för att ersätta tjänsteskrivelsens förslag till yttrande med nedanstående yttrande:

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har tagit del av betänkandet ***SOU 2025:99 – Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar*** *och ställer sig positiv till utredningens övergripande inriktning. Nämnden bedömer att förslagen bidrar till ett mer tydligt, förutsebart och långsiktigt hållbart regelverk inom migrationsområdet. Nämnden välkomnar att utredningen stärker vägen till svenskt medborgarskap och tydliggör sambandet mellan uppehållstillstånd, etablering och samhällsdelaktighet. Den ökade betoningen på språk, samhällskunskap och etableringsinsatser bedöms kunna förbättra individers möjligheter att komma i arbete och nå självförsörjning, vilket är betydelsefullt både för den enskilde och för kommunens utveckling. Nämnden anser att utredningens förslag bidrar till ökad rättssäkerhet genom tydligare kriterier och mer transparenta processer. För kommunen innebär detta även bättre förutsättningar att planera verksamheter inom utbildning, integration och arbetsmarknad. Kommunen ser också positivt på att utredningen beaktar barns situation och menar att ett tydligare regelverk kan skapa större trygghet och stabilitet för barn och familjer. Sammantaget tillstyrker nämnden utredningens huvudsakliga förslag.*

Kristdemokraterna för bifall till Moderaternas förslag till yttrande.

Propositionsordning

Ordföranden prövar tjänsteskrivelsens förslag mot Moderaternas ändringsyrkande och finner att nämnden beslutar att bifalla tjänsteskrivelsen.

UMEÅ KOMMUN

Yttrande

2025-11-05
Dnr: IFN-2025/00273

Kommunstyrelsen

Yttrande över remiss - Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar SOU 2025:99

Inledning

Individ- och familjenämnden har fått ta del av slutbetänkandet av miniminivåutredningen SOU 2025:99 - Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar och beretts möjlighet att lämna synpunkter på skrivelsens innehåll.

Slutbetänkandet lämnar förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar som har permanent uppehållstillstånd att i högre utsträckning ansöka om svenskt medborgarskap. En annan del har handlat om att undersöka under vilka förutsättningar de permanenta uppehållstillstånd som beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd. Utredningen tar även ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas samt lämnar nödvändiga författningsförslag.

Individ- och familjenämnden har valt att yttra sig över delar av utredningens innehåll och förslag.

Sammanfattande synpunkter

Sett ur ett socialtjänstperspektiv kan en kännbar effekt för de som får sitt permanenta uppehållstillstånd ändrat till ett tidsbegränsat vara att rätten till socialtjänstens stöd påverkas negativt. Stödet vid exempelvis funktionsnedsättning ger vid ett permanent uppehållstillstånd den enskilde rätt till ett tryggare och mer långsiktigt stöd än vid ett tillfälligt. För socialtjänstens del kan det även innebära att det blir svårare att planera stödinsatserna och personalresurser kopplad till det.

Förändringen som den nya lagstiftningen medför, riskerar slå hårdare mot vissa målgrupper som äldre och personer med funktionsnedsättning, men även mot kvinnor då dessa i större utsträckning kommer att få det svårare att klara försörjningskravet för svenskt medborgarskap. Övergången till tidsbegränsade uppehållstillstånd kommer även påverka många barns behov av trygghet och kontinuitet negativt då fler barn kommer att leva i landet under mer tillfälliga förhållanden.

Många med permanent uppehållstillstånd har idag varaktiga anställningar inom kommunal vård- och omsorg och inom regionen, där de fyller en viktig

Postadress 901 84 Umeå Lena Bolin
Besöksadress Skolgatan 31A
el växel 090-16 10 00 (växel) lena.bolin@umea.se

funktion och gör skillnad för de personer som behöver samhällets stöd och hjälp. Det finns inom Umeå kommun, precis som i många andra kommuner även demografiska utmaningar samt svårigheter med personalförsörjningen inom dessa yrken. Förändringen som den nya lagstiftningen innebär, med fler tillfälliga uppehållstillstånd som följd, kan leda till att arbetskraftsbristen förvärras ytterligare. En konsekvens av det kan även bli att fler beslut om insatser inte verkställs i tid, så att enskilda inte får de stödinsatser de har rätt till.
Den nya lagstiftningen att ändra permanenta uppehållstillstånd till tillfälliga riskerar resultera i, precis som utredningen också uppger, att fler människor lever under mer tillfälliga förhållanden med ökad ovisshet och ohälsa som följd. Förändringen kan med andra ord medföra negativa effekter både ur ett individ- och samhällsperspektiv och utöver det bli kostsam för staten att genomföra.

4.4 Utredningens slutsatser

Utredningen hävdar i sina slutsatser att syftet med åtgärderna är att motverka bristande integration och växande utanförskap och att förändringarna är ändamålsenliga för att uppnå dessa. Det finns dock ingen garanti för att förslaget med den nya särskilda lagstiftningen där permanenta uppehållstillstånd ändras till tillfälliga leder till önskat utfall. Istället sätts en stor process igång, som kommer påverka många människor negativt och som därmed även skulle kunna leda till minskad integration som följd.

Kap 5 En särskild lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

Förslaget avstyrks. Om det nya förslaget att återkalla vissa permanenta uppehållstillstånd skulle bli verklighet innebär det en konvertering av ett stort antal beslut som kommer ha en ingripande, negativ påverkan på många människor. Det är även problematiskt att huvudregeln om gynnande beslut i förvaltningslagen frångås om förslaget blir verklighet. Den retroaktiva lagstiftningen riskerar också minska tilliten till vårt rättsväsen.

6.2.2 Huvudregeln om återkallelse utgör i sig ett incitament att vilja bli svensk medborgare

Även om det för somliga skulle öka motivationen till att söka medborgarskap, så kan det för många människor bli en utdragen process och en lång tid i ovisshet som påverkar hälsan och livssituationen negativt. Detta behöver det i så fall finnas en handlingsplan för och det är även viktigt att ytterligare lyfta fram barnets bästa och jämställdhetsperspektivet i sammanhanget. Lönenivån inom försörjningskravet för medborgarskap ligger idag högt och kan därför vara svårt för många att uppfylla samt att förslaget på skärpta vandelskrav för uppehållstillstånd i vissa fall kan bli svårbedömt. Beslut om att skaffa ett nytt medborgarskap kan också särskilt påverka de personer som är från länder där inte dubbla medborgarskap godkänns, eftersom de i så fall kan bli av med sitt andra medborgskap. Det

blir även komplicerat för personer från vissa länder att få svenska medborgarskap, då deras identitetshandlingar inte godkänns.

9.1 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Det blir tydligt utifrån utredningens beskrivning att belastningen kommer att öka hos berörda myndigheter. Det är med andra ord mycket som ska stärkas upp och fungera, så att ärendehanteringen håller en rättssäker och god kvalitet. Av den anledningen låter första januari 2027 som en kort tid för att påbörja arbetet och ha allt som behövs för uppdragens genomförande på plats.

10.3.2 Särskilt om konsekvenser för barn

Det är svårt att se några positiva effekter rörande integrationen för många av de barn som rotat sig här och som fortsättningsvis kommer att leva sina liv i Sverige under mer tillfälliga förhållanden. En farhåga som finns är att förändringen kan komma att innebära begränsningar i barnets livssituation och påverka mående och utveckling i negativ riktning. Det går heller inte riktigt av utredningen att förstå hur principen kring barnets bästa, som innebär att alla åtgärder som rör barn i första hand ska beakta vad som är barnets bästa kommer att kunna efterföljas. Om den nya särskilda lagen blir verklighet och eftersom den blir så ingripande, är det av särskild betydelse att det framgår tydligt på vilket sätt barnets bästa beaktats vid de beslut som tas.

10.4 Konsekvenser för staten

Utredningen bedömer att förslagen kommer att generera många ärenden, vara kostsam för det allmänna, framför allt initialt samt påverka Migrationsverket och domstolarnas verksamhet. Det blir tydligt att det kommer öka belastningen ytterligare på berörda myndigheter och det handlar också om komplexa bedömningar och beslut som ska göras i varje enskilt fall och kanske under tidspress, då väntetiderna mest troligt kommer att vara långa. Det förefaller också bli en högre nivå administrativ hantering av upprepande karaktär på grund av det ökande antalet ärenden som förlängs, vilket inte är positivt ur ett resursperspektiv. Det är även viktigt att säkerställa att alla dessa bedömningar blir rättvisa och rättssäkra. Som tidigare nämnts är det också osäkert om åtgärderna kommer att vända utvecklingen i den riktning som utredningen önskar.

10.6 Konsekvenser för jämställdheten

Generellt sett tar det längre tid för kvinnor än för män att komma ut på arbetsmarknaden och kvinnor har därför precis som utredningen också uppger, inte i samma utsträckning lyckats uppnå försörjningskravet för medborgarskap samt att det även går att anta att fler kvinnor kommit hit genom familjeanknytning. Detta kommer att vara till deras nackdel om den nya ordningen blir verklighet, vilket är negativt ur ett jämställdhetsperspektiv.

Karolina Lundqvist
Socialdirektör

Lena Bolin
Utredare

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Individ- och familjenämnden 2025-11-19

§ 254

Diarienr: IFN-2025/00273

Remiss - Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar SOU 2025:99

Beslut

Individ- och familjenämnden yttrar sig till Kommunstyrelsen i enlighet med yttrande 2025-11-05.

Reservation

Igor Hell (M) reserverar sig till förmån för eget yrkande.

Ärendebeskrivning

Individ- och familjenämnden har fått ta del av slutbetänkandet av miniminivåutredningen SOU 2025:99 - Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar och beretts möjlighet att lämna synpunkter på skrivelsens innehåll.

Slutbetänkandet lämnar förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar som har permanent uppehållstillstånd att i högre utsträckning ansöka om svenskt medborgarskap. En annan del har handlat om att undersöka under vilka förutsättningar de permanenta uppehållstillstånd som beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd. Utredningen tar även ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas samt lämnar nödvändiga författningsförslag.

Individ- och familjenämnden har valt att yttra sig över delar av utredningens innehåll och förslag.

Individ- och familjenämndens beslutsordning

Yrkande

Igor Hell (M) yrkar:
”Individ och familjenämnden har tagit del av betänkandet SOU 2025:99 – Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar och ställer

sig positiv till utredningens övergripande inriktning. Nämnden bedömer att förslagen bidrar till ett mer tydligt, förutsebart och långsiktigt hållbart regelverk inom migrationsområdet.
Nämnden välkomnar att utredningen stärker vägen till svenskt medborgarskap och tydliggör sambandet mellan uppehållstillstånd, etablering och samhällsdelaktighet. Den ökade betoningen på språk, samhällskunskap och etableringsinsatser bedöms kunna förbättra individers möjligheter att komma i arbete och nå självförsörjning, vilket är betydelsefullt både för den enskilde och för kommunens utveckling.
Nämnden anser att utredningens förslag bidrar till ökad rättssäkerhet genom tydligare kriterier och mer transparenta processer. För kommunen innebär detta även bättre förutsättningar att planera verksamheter inom utbildning, integration och arbetsmarknad. Kommunen ser också positivt på att utredningen beaktar barns situation och menar att ett tydligare regelverk kan skapa större trygghet och stabilitet för barn och familjer.
Sammantaget tillstyrker nämnden utredningens huvudsakliga förslag."

Hanna Lundin-Jernberg (L), Andreas Sellstedt (V), Andreas Lundgren (S) och Ahmed Hersi (MP) yrkar bifall till tjänsteskrivelsens förslag till beslut.

Andreas Sellstedt (V) och Andreas Lundgren (S) yrkar avslag på Hell (M) yrkande.

Individ- och familjenämndens beslutsgång

Ordförande frågar om yrkandena är rätt uppfattade och finner så.

Ordförande ställer bifall till Hell (M) yrkande mot bifall till tjänsteskrivelsens förslag till beslut och finner att tjänsteskrivelsens förslag till beslut bifallits.

Reservation

Igor Hell (M) reserverar sig enligt följande:
"Individ och familjenämnden har tagit del av betänkandet SOU 2025:99 – Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar och ställer sig positiv till utredningens övergripande inriktning. Nämnden bedömer att förslagen bidrar till ett mer tydligt, förutsebart och långsiktigt hållbart regelverk inom migrationsområdet.

Nämnden välkomnar att utredningen stärker vägen till svenskt medborgarskap och tydliggör sambandet mellan uppehållstillstånd, etablering och samhällsdelaktighet. Den ökade betoningen på språk, samhällskunskap och etableringsinsatser bedöms kunna förbättra individers möjligheter att komma i arbete och nå självförsörjning, vilket är betydelsefullt både för den enskilde och för kommunens utveckling. Nämnden anser att utredningens förslag bidrar till ökad rättssäkerhet genom tydligare kriterier och mer transparenta processer. För kommunen innebär detta även bättre förutsättningar att planera verksamheter inom utbildning, integration och arbetsmarknad. Kommunen ser också positivt på att utredningen beaktar barns situation och menar att ett tydligare regelverk kan skapa större trygghet och stabilitet för barn och familjer. Sammantaget tillstyrker nämnden utredningens huvudsakliga förslag."

Beslutsunderlag

Yttrande 2025-11-05 över remiss
Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar SOU 2025:99-slutbetänkande av miniminivåutredningen

Beredningsansvariga

Annette Forsberg, verksamhetschef individ- och familjeomsorg
Karin Österberg, biträdande verksamhetschef individ- och familjeomsorg
Jennie Wiklund, enhetschef SoL under 65 myndighet
Cecilia Staflund, enhetschef LSS myndighet
Kristina Boqvist, biståndshandläggare LSS myndighet

Linnea Mustonen, biståndshandläggare LSS myndighet Lena Bolin, utredare

Beslutet ska skickas till
Kommunstyrelsen

Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

Slutbetänkande av
Miniminivåutredningen

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2025:99

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1365-1 (tryck)
ISBN 978-91-525-1366-8 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Johan Forssell

Regeringen beslutade den 2 oktober 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av det svenska regelverket för beviljande av asyl och förfarandet för prövningen av en asylansökan och lämna förslag till författningsändringar och andra åtgärder som syftar till att så långt det är rättsligt möjligt begränsa bl.a. asylsökandes rättigheter genom att anpassa regelverket till miniminivån enligt EU-rätten. Därutöver ska utredningen utreda under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras (dir. 2023:137). Den 21 november 2024 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv för utredningen som innebar en ändring av uppdraget om att anpassa det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå (dir. 2024:115). Utredningstiden för delbetänkandet där de nya uppdragen ingår förlängdes till den 30 mars 2025. Uppdraget att utreda under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras ska redovisas senast den 2 oktober 2025.

Som särskild utredare förordnades tillförordnad rådman (numera rådman) Josephine Boswell.

Som sakkunniga i utredningen förordnades från och med den 30 januari 2024 kanslirådet Cecilia Unga, Justitiedepartementet och rättssakkunnige Simon Nesterud, Justitiedepartementet. Som experter i utredningen förordnades från och med samma dag den rättsliga experten Anna Carlsson, Migrationsverket, kammarrättsrådet Robert Johansson och advokaten Emelie Jörwall.

Som sekreterare i utredningen anställdes från och med den 1 november 2023 rättsliga experten Daniel Böcker och den 1 december 2023 förvaltningsrättsfiskalen Jonas Persson.

Utredningen har antagit namnet Miniminivåutredningen (Ju 2023:18). Den 9 april 2025 överlämnade utredningen sitt delbetänkande *Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa*

anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt (SOU 2025:31).

Utredningen överlämnar härmed slutbetänkandet *Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar* (SOU 2025:99).

Josephine Boswell svarar som särskild utredare ensam för innehållet i betänkandet. Utredningens sakkunniga och experter har kontinuerligt getts tillfälle att kommentera texter och lämna synpunkter på förslagen. Ett särskilt yttrande har avgetts av Emelie Jörwall.

Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i september 2025

Josephine Boswell

Daniel Böcker
Jonas Persson

Innehåll

Sammanfattning **11**

Summary **15**

1 Författningsförslag **21**

1.1 Förslag till lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar 21

1.2 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) 24

1.3 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) 25

1.4 Alternativt förslag till 4 § lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar 28

2 Utredningens uppdrag och arbete **29**

2.1 Utredningens uppdrag 29

2.2 Utredningens arbete 30

3 Rättsliga utgångspunkter och vissa överväganden **31**

3.1 Inledning 31

3.2 Utlänningar som omfattas av översynen 32

3.2.1 Inledning 32

3.2.2 Vissa skyddsbehövande 33

3.2.3 Humanitära skäl och verkställighetshinder 35

3.2.4 Övriga asylrelaterade tillståndsgrunder 36

3.3 Internationell rätt och vissa offentligrättsliga principer 39

3.3.1 Inledning 39

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

3.3.2 EU:s rättighetsstadga ... 39
3.3.3 Europakonventionen ... 40
3.3.4 Barnkonventionen ... 41
3.3.5 Legalitetsprincipen ... 42
3.3.6 Objektivitetsprincipen ... 43
3.3.7 Statssuveränitetsprincipen ... 44
3.3.8 Proportionalitetsprincipen ... 45

3.4 Ändring av förvaltningsbeslut ... 47
3.4.1 Inledning ... 47
3.4.2 Allmänt om gynnande besluts rättskraft i svensk rätt ... 47
3.4.3 Tidigare gällande bestämmelser i svensk rätt ... 48
3.4.4 Ändring av beslut enligt förvaltningslagen ... 49
3.4.5 Förutsättningar för ändring av gynnande beslut genom retroaktiv lagstiftning ... 52

3.5 Återkallelse av uppehållstillstånd ... 54
3.5.1 Allmänt om uppehållstillstånd i svensk rätt ... 54
3.5.2 Grunder för återkallelse enligt utlänningslagen ... 56
3.5.3 Uppehållstillstånd är inte en civil rättighet och ett permanent uppehållstillstånd omfattas inte av skyddet för berättigade förväntningar ... 58

3.6 Grundläggande förutsättningar för tidsbegränsat uppehållstillstånd ... 62
3.6.1 Inledning ... 62
3.6.2 Identitet ... 62
3.6.3 Förutsättningarna för att beviljas uppehållstillstånd efter inresa och byte av tillståndsgrund ... 66
3.6.4 Vandel och vissa andra skäl för att vägra uppehållstillstånd ... 68
3.6.5 Schengens informationssystem (SIS) ... 70

3.7 Kommunikation och delgivning ... 71
3.7.1 Kommunikation ... 71
3.7.2 Delgivning ... 72

3.8 Offentligt biträde ... 72

3.9 Avslutande kommentarer ... 74

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

4 Översyn av befintliga permanenta uppehållstillstånd 77

4.1 Inledning 77

4.2 Ett permanent uppehållstillstånd får ändras genom ny lagstiftning 77

4.3 Fördelarna med att införa bestämmelser som möjliggör en översyn av vissa befintliga permanenta uppehållstillstånd överväger nackdelarna 78

4.3.1 Inledning 78

4.3.2 Uppdraget att utmönstra möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd 79

4.3.3 Uppdraget att ändra vissa permanenta uppehållstillstånd 79

4.4 Utredningens slutsatser 86

5 En särskild lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar 89

6 Återkallelse av permanenta uppehållstillstånd 91

6.1 Inledning 91

6.2 Åtgärder för att förmå vissa utlänningar att vilja bli svenska medborgare 92

6.2.1 Inledning 92

6.2.2 Huvudregeln om återkallelse utgör i sig ett incitament att vilja bli svensk medborgare 92

6.2.3 En möjlighet att undantas från huvudregeln om återkallelse vid ansökan eller anmälan om svenskt medborgarskap 93

6.2.4 Det bör *inte* införas bestämmelser om undantag från kraven för svenskt medborgarskap 94

6.2.5 Det bör *inte* införas bestämmelser om undantag från ansökningsavgiften för svenskt medborgarskap 95

6.3 Återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar 96

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

6.3.1 Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av den särskilda lagen ska återkallas 96
6.3.2 Återkallelse får *inte* beslutas när Migrationsverket tidigare avgjort frågan om återkallelse 99
6.3.3 Återkallelse ska i vissa fall kunna underlåtas redan på grund av ansökan eller anmälan om svenskt medborgarskap 100
6.3.4 Återkallelse kan underlåtas när synnerliga skäl talar emot det 106
6.4 Återkallelsebestämmelsen är förenlig med internationell rätt 111

7 Beviljande av tidsbegränsade uppehållstillstånd 113

7.1 Inledning 113
7.2 Frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd ska prövas enligt bestämmelserna i utlänningslagen och utlänningsförordningen 113
7.3 Offentligt biträde vid prövningen av frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd 114
7.4 Vissa frågor om förutsättningarna för tidsbegränsat uppehållstillstånd 115
7.4.1 Inledning 115
7.4.2 Tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas när utlänningen befinner sig i Sverige 116
7.4.3 Varaktigt bosatta i Sverige 118
7.4.4 Skyddsbehövande som omfattas av den särskilda lagen 120
7.4.5 Uppehållstillstånd på grund av anknytning 123
7.4.6 Uppehållstillstånd för arbete 125
7.5 Utlänningens vandel 131
7.6 Avgifter för prövning av ansökan om uppehållstillstånd 132
7.7 Förlängningsansökningar 133
7.8 Utvisning och tidsfrist för frivillig avresa 134

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

7.8.1 Utvisning ... 134
7.8.2 Tidsfrist för frivillig avresa ... 136
7.9 Överklagande ... 139

8 Följdfrågor ... 141

8.1 Förutsättningar för att beviljas svenskt medborgarskap efter återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd ... 141
8.2 Studiehjälp och studiemedel ... 142
8.3 Avregistrering från folkbokföringen och bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner ... 145
8.3.1 Avregistrering från folkbokföringen ... 145
8.3.2 Bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner ... 148
8.4 Vissa författningar där begreppet permanent uppehållstillstånd förekommer ... 149
8.5 Behovet av informationsinsatser ... 149

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 153

9.1 Ikraftträdande ... 153
9.2 Övergångsbestämmelser ... 154
9.3 Den särskilda lagen ska *inte* vara tidsbegränsad ... 154

10 Konsekvensanalys ... 157

10.1 Inledning ... 157
10.2 EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden ... 158
10.3 Konsekvenser för enskilda ... 160
10.3.1 Återkallelse av permanent uppehållstillstånd ... 160
10.3.2 Särskilt om konsekvenser för barn ... 168
10.3.3 Konsekvenser av att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd inte kan beviljas ... 172
10.4 Konsekvenser för staten ... 174
10.4.1 Inledning ... 175
10.4.2 Migrationsverkets verksamhet ... 175

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

10.4.3 Domstolarnas verksamhet ... 189
10.4.4 Statens kostnader för offentliga biträden ... 192
10.4.5 Försäkringskassans verksamhet ... 192
10.4.6 CSN:s verksamhet ... 193

10.5 Konsekvenser för arbetsmarknadsintegration och etablering ... 194

10.6 Konsekvenser för jämställdheten ... 196

10.7 Andra konsekvenser ... 197

10.8 Förslagens finansiering ... 199
10.8.1 Inledning ... 201
10.8.2 Migrationsverket ... 201
10.8.3 Migrationsdomstolarna ... 203
10.8.4 Migrationsöverdomstolen ... 203
10.8.5 Vissa kostnader har inte kunnat uppskattas ... 203
10.8.6 Framtida skatteintäkter och kostnadsbesparingar för det allmänna ... 205
10.8.7 Ökade anslag ... 207

11 Författningskommentar ... 209

11.1 Förslaget till lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar ... 209

11.2 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2015:716) ... 215

11.3 Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) ... 215

11.4 Alternativt förslag till 4 § lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar ... 217

Särskilt yttrande ... 221

Referenser ... 223

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:137 ... 235

Bilaga 2 Kommittédirektiv 2024:115 ... 251

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen har i de delar som redovisas i detta slutbetänkande haft i uppdrag att

- lämna förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar som har permanent uppehållstillstånd att ansöka om svenskt medborgarskap i högre utsträckning,
- undersöka under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd och ta ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas, samt
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Här följer en sammanfattning av utredningens förslag. I huvudsak syftar förslaget till att förmå berörda individer att i högre utsträckning vilja bli svenska medborgare, vilket ska åstadkommas genom att bl.a. asylrelaterade uppehållstillstånd ska ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd och leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring.

Återkallelse av permanent uppehållstillstånd

Utredningen föreslår att det införs en särskild lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd. Lagen ska omfatta samtliga utlänningar som har permanent uppehållstillstånd som flyktingar, alternativt skyddsbehövande, vidarebosatta (kvotflyktingar), varaktigt bosatta i Sverige eller som har beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter eller vid vissa

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

verkställighetshinder. Detsamma gäller utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd i enlighet med motsvarande äldre bestämmelser. Även utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd med stöd av den tillfälliga lagen eller gymnasielagen samt anhöriga till samtliga omnämnda grupper ska omfattas av den särskilda lagen.

Huvudregeln enligt den föreslagna lagen ska vara att ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av lagen ska återkallas och ersättas med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det. I syfte att förmå berörda utlänningar att vilja bli svenska medborgare föreslås en undantagsregel med innebörden att ett permanent uppehållstillstånd inte ska återkallas för en utlänning som inom viss tid initierat ett ärende om svenskt medborgarskap och som inte nekats medborgarskap genom ett beslut som fått laga kraft.

För att motverka oskäliga konsekvenser ska ett permanent uppehållstillstånd inte heller återkallas om synnerliga skäl talar emot det och det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd.

Beviljande av tidsbegränsat uppehållstillstånd

När ett permanent uppehållstillstånd återkallas med stöd av den särskilda lagen kommer den fortsatta vistelsen i Sverige att vara avhängig att utlänningen kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. När ett permanent uppehållstillstånd återkallas ska frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd aktualiseras ex officio, dvs. utan att utlänningen begär det. Utfallet av prövningen kommer dock att vara beroende av vilka grunder för uppehållstillstånd som utlänningen för fram.

Utredningen föreslår att frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd ska prövas enligt gällande bestämmelser i utlänningslagen och att ett sådant tillstånd ska få beviljas inifrån landet om förutsättningarna för uppehållstillstånd i övrigt är uppfyllda. Ett avsteg från prövningsordningen föreslås på så sätt att frågan om uppehållstillstånd på grund av ställning som varaktigt bosatt i Sverige ska prövas före övriga grunder för uppehållstillstånd. För att berörda utlänningar ska ges rimliga förutsättningar att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd föreslår utredningen att undantag görs från vissa krav för uppehållstillstånd som framstår som betydelselösa i vissa situa-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tioner. Det gäller bl.a. försörjningskravet vid familjeanknytning, vars syfte främst är att främja integrationen för utlandsbosatta familjemedlemmar som vill bosätta sig med den anhörige i Sverige. Det gäller också det s.k. unionsföreträdet, som syftar till att personer bosatta inom EU/EES och i Schweiz ska få kännedom om vakanser på den svenska arbetsmarknaden innan en tredjelandsmedborgare beviljas uppehållstillstånd för arbete här. Det förra kravet är inte relevant när utlänningen redan är bosatt i Sverige och åberopar familjeanknytning och det senare kravet är inte relevant när en i Sverige bosatt utlänning åberopar en redan pågående anställning som grund för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd för arbete.

Utvisning

Frågan om utvisning aktualiseras först om utlänningen varken kan eller vill bli svensk medborgare och det permanenta uppehållstillståndet återkallas samt utlänningen inte heller kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Den beslutande instansen ska som brukligt ta ställning till om ett utvisningsbeslut är förenligt med Sveriges konventionsåtaganden, t.ex. Europakonventionen och barnkonventionen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utredningen bedömer att framlagda författningsförslag kan träda i kraft den 1 januari 2027. Några särskilda övergångsbestämmelser föreslås inte.

Konsekvenser

Utredningen bedömer att framlagda förslag är förenliga med Sveriges internationella åtaganden och regeringsformen. Genom den föreslagna ordningen kommer det att ske en översyn av samtliga permanenta uppehållstillstånd som berörs av uppdraget. Som utgångspunkt kommer ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av den särskilda lagen att återkallas och det ska då göras en prövning av om utlänningen i stället kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. För den som

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

inte kan beviljas ett sådant tillstånd innebär det som utgångspunkt att han eller hon måste lämna landet.

Utredningens förslag bedöms initialt få stora verksamhetsmässiga konsekvenser för såväl Migrationsverket som domstolarna och initialt leda till betydande kostnadsökningar för det allmänna. Förutom arbete med informationsinsatser och verksamhetsanpassningar kommer Migrationsverket att behöva rekrytera och utbilda personal samt hantera en stor mängd ärenden enligt den särskilda lag som föreslås. Vidare kommer den föreslagna ordningen att generera ett ökat antal ärenden om svenskt medborgarskap respektive tidsbegränsade uppehållstillstånd. Det senare kommer att leda till att Migrationsverket framöver kommer att behöva hantera ett ökat antal förlängningsansökningar. För migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen kommer den särskilda lagen att innebära en kraftigt ökad måltillströmning och en ny måltyp att hantera. Även antalet mål om svenskt medborgarskap respektive förlängning av uppehållstillstånd kan antas öka som en följd av utredningens förslag.

Sammanfattningsvis bedömer utredningen att framlagda förslag kommer att medföra betydande kostnadsökningar för Migrationsverket och domstolarna som i vart fall initialt kommer att behöva finansieras genom ökade anslag. På sikt kan utredningens förslag antas medföra positiva ekonomiska effekter för samhället, bl.a. motverka utvecklingen med ett växande utanförskap och framväxten av parallella samhällen. Därmed bör också statens kostnader begränsas något. Det går dock inte att uppskatta vad en eventuell kostnadsminskning för det allmänna skulle kunna bli som en direkt följd av utredningens förslag. Däremot kan noteras att samhällets kostnader för olika former av utanförskap är mycket höga. Tidigare beräkningar visar t.ex. att de statsfinansiella kostnaderna av att en relativt stor andel av den arbetsföra delen av befolkningen inte kan försörja sig själva uppgår till cirka 270 miljarder kronor per år (det gäller alltså befolkningen i stort och inte enbart utlänningar som omfattas av utredningens förslag). Därtill bör den föreslagna ordningen kunna utgöra ett viktigt verktyg för staten i arbetet med att upptäcka fel och fusk när det gäller offentliga utbetalningar. Utredningens förslag bedöms således främja flera för staten centrala ändamål och åtgärderna bedöms vara proportionerliga i förhållande till det ingrepp i skyddet för enskildas privat- och/eller familjeliv som förslagen innebär.

Summary

Remit

In this final report, the Inquiry has outlined the following three parts of its remit:

- presenting proposals on measures that can be taken to induce aliens who have permanent residence permits to apply for Swedish citizenship to a greater extent,
- investigating and determining the conditions under which it would be possible to change permanent residence permits that have been granted to certain aliens to temporary residence permits and considering how such a scheme could be designed, and
- proposing necessary legislation.

A summary of the Inquiry's proposals follows below. Their primary aim is to induce more of the individuals concerned to want to acquire Swedish citizenship. This can be achieved through measures such as changing asylum-related residence permits to temporary residence permits, which would lead to either Swedish citizenship, returns or repatriation.

Revocation of permanent residence permits

The Inquiry proposes introducing a special act on the revocation of permanent residence permits. The act would cover all aliens who have been granted permanent residence permits based on their refugee status, are eligible for subsidiary protection, have resettled in Sweden (as quota refugees), are long-term residents of Sweden or have been granted permanent residence permits on the grounds of exception-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ally distressing circumstances or in cases of certain impediments to enforcement. The same would apply to aliens who have been granted permanent residence permits in accordance with equivalent older provisions. Aliens who have been granted permanent residence permits pursuant to the Act Temporarily Restricting the Possibility to Obtain Residence Permits in Sweden (2016:752) or the Act on Residence Permits for Upper Secondary School Studies (2017:353) and the dependants of all groups mentioned should be covered by the special act.

The main rule according to the proposed act is that a permanent residence permit covered by the act should be revoked and replaced by a temporary residence permit, if the relevant conditions are met. With the aim of inducing the aliens concerned to seek Swedish citizenship, the Inquiry proposes introducing an exemption according to which permanent residence permits would not be revoked for aliens who have initiated the process to obtain Swedish citizenship within a certain period of time and have not been denied citizenship through a decision that has become final and non-appealable.

To avoid unreasonable consequences, a permanent residence permit should not be revoked if there are exceptional grounds against doing so and there is no doubt as to whether the person should have a permanent residence permit in consideration of the good conduct expected of them.

Granting of temporary residence permits

When a permanent residence permit is revoked pursuant to the special act, an alien's continued residence in Sweden will be dependent on whether they can be granted a temporary residence permit. When a permanent residence permit is revoked, the question of a temporary residence permit arises ex officio, i.e. without the alien requesting it. However, the outcome of the examination of the case will depend on the alien's grounds for being granted a residence permit.

The Inquiry proposes that the question of temporary residence permits should be examined in accordance with the applicable provisions of the Aliens Act (2005:716) and that it should be possible to grant such permits from within Sweden if the conditions for a residence permit are otherwise met. The Inquiry proposes introducing a deviation from the order of examination which would re-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

quire that the question of residence permits based on long-term residence in Sweden be examined with priority over other grounds for residence permits. To give the aliens concerned reasonable conditions to be granted temporary residence permits, the Inquiry proposes introducing exemptions from certain requirements to be granted a residence permit if they appear insignificant in certain situations. For example, this would apply to the maintenance requirement for dependants, the purpose of which is primarily to promote the integration of family members residing abroad who wish to live with their relative in Sweden. This also applies to the principle of union preference, the aim of which is to make residents of EU/EEA countries and Switzerland aware of vacancies in the Swedish labour market before a third-country national is granted a residence permit to work here. The first requirement is not relevant when an alien already resides in Sweden and cites family ties, and the latter requirement is not relevant when an alien residing in Sweden cites ongoing employment as grounds to be granted a temporary residence permit for work.

Expulsion

The question of expulsion only arises if an alien either cannot or does not want to become a Swedish citizen, in which case their permanent residence permit will be revoked and they cannot be granted a temporary residence permit. As is customary, the decision-making body should determine whether expulsion decisions are consistent with Sweden's convention commitments such as the European Convention on Human Rights and the United Nation Convention on the Rights of the Child.

Entry into force and transitional provisions

The Inquiry considers that the presented legislative proposals could enter into force on 1 January 2027. No special transitional provisions are proposed.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Consequences

The Inquiry considers that the proposals presented are compatible with Sweden's international commitments and the Instrument of Government. Through the proposed scheme, all permanent residence permits affected by the remit would be reviewed. As a basic rule, residence permits covered by the special law would be revoked and an examination would then take place to determine whether the alien could instead be granted a temporary residence permit. Those who cannot be granted a temporary residence permit must, as a basic premise, leave the country.

The Inquiry's proposals can be expected to initially have major organisational consequences for both the Swedish Migration Agency and the courts and lead to significantly increased public costs. In addition to work involving information campaigns and organisational adjustments, the Swedish Migration Agency would need to recruit and train staff and manage a large number of cases in accordance with the proposed special act. Moreover, the proposed scheme would generate an increased number of cases concerning Swedish citizenship and temporary residence permits. The latter would lead to the Swedish Migration Agency needing to process a greater number of extension applications. For the migration courts and the Migration Court of Appeal, the special act would entail a significantly greater caseload and a new type of case to examine. The number of cases concerning Swedish citizenship and residence permit extensions could also be expected to increase as a result of the Inquiry's proposals.

On the whole, the Inquiry considers that the proposals presented above would entail significantly increased costs for the Swedish Migration Agency and the courts, which would initially need to be financed through increased appropriations in each case. In the long term, the Inquiry's proposals can be expected to have positive economic effects for society, as they would counteract the trend of growing social exclusion and the emergence of parallel societies. Thus, central government costs should also be limited somewhat. However, it is not possible to estimate the potential reduction in public spending that would be a direct result of the Inquiry's proposals. Nevertheless, society's costs as a consequence of various forms of social exclusion are very high. For example, previous calculations show that the costs incurred by the State due to the inability

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

of a relatively large proportion of the working-age population to support itself add up to approximately SEK 270 billion per year (this figure applies to the population as a whole, and not only to aliens affected by the Inquiry's proposals). The proposed scheme could also be an important tool for the central government's efforts to discover errors and fraud with respect to public disbursements. The Inquiry's proposals would therefore contribute several key aims of the central government, and the measures are deemed proportionate in relation to the intrusion on the individual's private and/or family life.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

Härigenom föreskrivs följande.

Syfte och tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar. Av 1 kap. 1 a § utlänningslagen (2005:716) framgår att denna lag ska tillämpas framför utlänningslagen, i den utsträckning som lagens bestämmelser avviker från utlänningslagen.

2 § De uttryck som används i denna lag har samma betydelse som i utlänningslagen (2005:716).

3 § Denna lag omfattar ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning

1. därför att han eller hon är flykting enligt 4 kap. 1 §, alternativt skyddsbehövande enligt 4 kap. 2 § eller övrig skyddsbehövande enligt den upphävda bestämmelsen i 4 kap. 2 a § utlänningslagen (2005:716),
2. som tagits emot i Sverige inom ramen för ett beslut som regeringen har meddelat om överföring av skyddsbehövande till Sverige (vidarebosättning) enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen,
3. därför att han eller hon uppfyller förutsättningarna för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige enligt 5 a kap. utlänningslagen,
4. på grund av synnerligen ömmande omständigheter enligt 5 kap. 6 § utlänningslagen eller särskilt ömmande omständigheter enligt den upphävda bestämmelsen i den paragrafen,

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

5. på grund av arbete efter avslag på asylansökan enligt den upphävda bestämmelsen i 5 kap. 15 a § utlänningslagen,

6. enligt den upphävda bestämmelsen i 12 kap. 16 c §[1] andra stycket eller vid verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § utlänningslagen,

7. enligt den upphävda lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, eller

8. enligt den upphävda lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

Vid tillämpning av första stycket omfattas även ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning i enlighet med motsvarande äldre bestämmelser. Detsamma gäller ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning på grund av anknytning till en utlänning som omfattas av första stycket.

Återkallelse av permanent uppehållstillstånd

4 § Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av denna lag ska återkallas.

Första stycket gäller inte om

1. Migrationsverket tidigare har beslutat avseende frågan om återkallelse enligt denna lag och beslutet har fått laga kraft.

2. utlänningen begärt att bli svensk medborgare genom en ansökan eller anmälan som registrerats hos Migrationsverket med registreringsdatum den 31 december 2026 eller tidigare, och det ärendet inte avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft, eller

3. synnerliga skäl talar emot det och, om utlänningen är 15 år eller äldre, det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd.

[1] Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31 föreslagit att bestämmelsen i 12 kap. 16 c § andra stycket utlänningslagen ska upphävas genom en lagändring som föreslås träda i kraft den 12 juni 2026.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Tidsbegränsat uppehållstillstånd

5 § Vid återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd enligt 4 § får utlänningen beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt bestämmelserna i utlänningslagen (2005:716) eller utlänningsförordningen (2006:97), om han eller hon uppfyller förutsättningarna för det.

I de situationer som avses i första stycket gäller inte 5 kap. 3 b och 18 § första stycket eller 6 kap. 2 § andra stycket och 4 § eller 8 kap. 5 § utlänningsförordningen, om utlänningen är bosatt i Sverige.

Beslutande myndighet

6 § Återkallelse av permanent uppehållstillstånd enligt denna lag beslutas av Migrationsverket.

Överklagande

7 § Migrationsverkets beslut enligt denna lag får överklagas till en migrationsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

1.2 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716) att det ska införas en ny paragraf, 1 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 kap.
	1 a §
	Om det i lagen (0000:00) om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar finns bestämmelser som avviker från denna lag, ska de bestämmelserna gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

1.3 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 4 § och 3 kap. 4 § studiestödslagen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2025:31	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
4 §	
Studiehjälp får lämnas till studerande som är svenska medborgare.	
Studiehjälp får också lämnas till studerande som inte är svenska medborgare, om de studerande	
1. är bosatta i Sverige och har permanent uppehållstillstånd här, och	
2. har bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att genomgå utbildning här.	
Kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 gäller inte för personer som har fått en varaktig anknytning till Sverige och som är	
1. utländska medborgare med uppehållsrätt enligt 3 a kap. 3 eller 4 § utlänningslagen (2005:716),	
2. schweiziska medborgare med uppehållstillstånd, eller	
3. familjemedlemmar till schweiziska medborgare som avses i 2 och själva har uppehållstillstånd.	
Studiehjälp får lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 2, 3, 3 a eller 6 § eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen eller med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå eller om det finns särskilda skäl.	Studiehjälp får lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 2, 3, 3 a eller 6 § eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen eller med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå, *ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har beviljats efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats enligt lagen (0000:00)*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar eller om det finns särskilda skäl.

I 1 kap. 4–7 §§ finns bestämmelser om att vissa utländska medborgare ska jämställas med svenska medborgare.

3 kap.

4 §

Studiemedel får lämnas till studerande som är svenska medborgare.

Studiemedel får också lämnas till studerande som inte är svenska medborgare, om studerande

1. är bosatta i Sverige och har permanent uppehållstillstånd här, och

2. har bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att genomgå utbildning här.

Kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 gäller inte för personer som har en varaktig anknytning till Sverige och som är

1. utländska medborgare med uppehållsrätt enligt 3 a kap. 3 eller 4 § utlänningslagen (2005:716),

2. schweiziska medborgare med uppehållstillstånd, eller

3. familjemedlemmar till schweiziska medborgare som avses i 2 och själva har uppehållstillstånd.

Studiemedel får lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 2, 3, 3 a eller 6 § eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen eller med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå eller om det finns särskilda skäl.

Studiemedel får lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 2, 3, 3 a eller 6 § eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen eller med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå, *ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har beviljats efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats enligt lagen (0000:00) om återkallelse av permanent uppe-*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

hållstillstånd för vissa utlänningar
eller om det finns särskilda skäl.

I 1 kap. 4–6 §§ finns bestämmelser om att vissa utländska medborgare ska jämställas med svenska medborgare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

1.4 Alternativt förslag till 4 § lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

Föreslagen lydelse enligt 1.1	*Alternativ lydelse*
4 §	
Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av denna lag ska återkallas.	
Första stycket gäller inte om	
1. Migrationsverket tidigare har beslutat avseende frågan om återkallelse enligt denna lag och beslutet vunnit laga kraft.	
2. utlänningen begärt att bli svensk medborgare genom en ansökan eller anmälan som registrerats hos Migrationsverket med registreringsdatum den 31 december 2026 eller tidigare, och ärendet inte avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft, eller	2. utlänningen begärt att bli svensk medborgare genom en ansökan eller anmälan som registrerats hos Migrationsverket med registreringsdatum den 31 december 2026 eller tidigare, och ärendet inte avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft *och det inte klart framgår att utlänningen saknar förutsättningar att beviljas svenskt medborgarskap*, eller
3. synnerliga skäl talar emot det och, om utlänningen är 15 år eller äldre, det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Utredningens uppdrag

Regeringen beslutade den 2 oktober 2023 att tillsätta en särskild utredare vars uppdrag framgår av kommittédirektiven dir. 2023:137 (se bilaga 1). Det övergripande uppdraget var att göra en översyn av det svenska regelverket för beviljande av asyl och förfarandet för prövning av en asylansökan samt lämna förslag till författningsändringar och andra åtgärder som syftar till att så långt det är rättsligt möjligt begränsa bl.a. asylsökandes rättigheter genom att anpassa regelverket till miniminivån enligt EU-rätten. Som ett deluppdrag skulle utredaren även ta ställning till hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa utlänningar. I dessa delar skulle uppdraget redovisas senast den 2 januari 2025.

Utredaren skulle även undersöka under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras samt lämna förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå vissa utlänningar att ansöka om svenskt medborgarskap i högre utsträckning och ta ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas med beaktande av grundläggande rättssäkerhetsprinciper samt överväga och föreslå nödvändiga undantag. I denna del ska uppdraget redovisas senast den 2 oktober 2025.

Den 21 november 2024 beslutades tilläggsdirektiven dir. 2024:115 (se bilaga 2) som en följd av att Europaparlamentet och rådet under våren 2024 antog tio rättsakter rörande hantering av migration och inrättande av ett gemensamt system för asyl på EU-nivå (migrations- och asylpakten). Det ursprungliga uppdraget ändrades därmed delvis och tiden för att redovisa vissa deluppdrag flyttades fram, men utredaren ska fortsatt fullfölja uppdraget om att undersöka under

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras m.m.

I april 2025 redovisade utredningen delbetänkandet *Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt* (SOU 2025:31).

I detta slutbetänkande redovisas utredningens förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar med permanent uppehållstillstånd att ansöka om svenskt medborgarskap i högre utsträckning. Vidare redovisas utredningens överväganden i fråga om under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd och förslag på hur en sådan ordning kan utformas.

2.2 Utredningens arbete

Utredningsarbetet har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med expert- och sakkunniggruppen. Utredningen har såvitt det varit möjligt även beaktat andra pågående eller nyligen avslutade utredningars arbete samt praxis som har bäring på utredningsuppdraget. I den mån nyligen avslutade utredningars förslag har övervägts inom ramen för arbetet med detta slutbetänkande redovisas detta i respektive avsnitt.

Utredningen har inte kunnat finna att något annat jämförbart land har gjort en översyn av befintliga permanenta uppehållstillstånd för vissa grupper som kan jämföras med den översyn som utredningens uppdrag innebär. Förslagen i betänkandet har således inte kunnat ta sin utgångspunkt i någon jämförelse av hur andra jämförbara länder har hanterat en liknande situation.

Utredningen höll den 16 december 2024 en hearing där representanter från Amnesty, Asylrättscentrum, Rädda Barnen, Röda Korset, Svenska kyrkan och UNHCR deltog.

Migrationsverket har bistått utredningen med att ta fram statistik om ärenden om uppehållstillstånd.

3 Rättsliga utgångspunkter och vissa överväganden

3.1 Inledning

I delbetänkandet *Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt* (SOU 2025:31) har utredningen föreslagit att det ska etableras en ordning med enbart tidsbegränsade uppehållstillstånd för flera grupper och deras anhöriga. Det gäller flyktingar, alternativt skyddsbehövande, vidarebosatta (kvotflyktingar), varaktigt bosatta samt de som beviljats uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter och vid vissa verkställighetshinder. Detta ska ske genom att bestämmelserna som reglerar möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd upphävs samt genom att det införs bestämmelser om tidsbegränsade uppehållstillstånd för utlänningar som i dag beviljas permanent uppehållstillstånd vid det första beslutstillfället, dvs. kvotflyktingar och utlänningar med ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

I detta slutbetänkande ska utredningen undersöka under vilka förutsättningar vissa permanenta uppehållstillstånd ska kunna ändras och ersättas med tidsbegränsade sådana. Vilka utlänningar som omfattas av översynen redogörs för i avsnitt 3.2. I avsnitt 3.3 beskrivs de rättssäkerhetsprinciper och internationella åtaganden som bedöms relevanta. I avsnitt 3.4 redogörs för under vilka förutsättningar en myndighet får ändra ett beslut samt under vilka förutsättningar föreskrifter med retroaktiv verkan får införas. En allmän bakgrund avseende uppehållstillstånd i svensk rätt samt under vilka förutsättningar ett sådant får återkallas enligt gällande rätt behandlas i avsnitt 3.5. I avsnitt 3.6 berörs de förutsättningar som i allmänhet ska vara uppfyllda för att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. I avsnitt 3.7 redogörs för vissa frågor om kommunikation och delgivning

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

medan avsnitt 3.8 behandlar frågor om offentligt biträde. Utredningen gör löpande vissa överväganden i fråga om hur olika rättsregler m.m. bedöms påverka uppdraget.

3.2 Utlänningar som omfattas av översynen

3.2.1 Inledning

Enligt utredningens direktiv ska översynen omfatta samma grupper som ingick i uppdraget att utmönstra möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd samt sådana utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd enligt den tillfälliga lagen[1] respektive gymnasielagen[2]. Även anhöriga till nämnda kategorier ska omfattas av översynen. Till detta kommer utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd på asylrelaterade grunder enligt motsvarande äldre bestämmelser samt deras anhöriga. I utredningens direktiv anges att cirka 130 000 utlänningar har permanent uppehållstillstånd som beviljats efter en ansökan om asyl eller genom ett beslut om vidarebosättning eller på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd efter asylansökan eller genom vidarebosättning. De flesta har haft dessa tillstånd kortare tid än nio år men en relativt stor grupp har haft permanent uppehållstillstånd längre tid än så. Regeringen anser att det är rimligt att den som bor och lever i Sverige under en längre tid också blir en fullständig del av det svenska samhället genom sitt medborgarskap och genom att leva upp till de krav som ställs för att få ett sådant. I samband med att permanenta uppehållstillstånd utmönstras för vissa grupper bör de utlänningar som berörs ges realistiska möjligheter att förvärva medborgarskap. Utredaren ska därför se över hur vissa utlänningar som har permanent uppehållstillstånd i stället ska förmås att vilja bli svenska medborgare. I den nämnda gruppen ingår ett stort antal individer som har beviljats uppehållstillstånd på asylrelaterade grunder enligt numera upphävda bestämmelser. Även dessa individer omfattas alltså av uppdraget. Nedan redogörs för vissa asylrelaterade tillståndsgrunder enligt äldre bestämmelser som ingår i översynen. Om en utlänning har beviljats permanent uppehållstillstånd på sådan grund omfattas han eller hon av uppdraget och den särskilda lag som föreslås. Det-

[1] Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
[2] Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

samma gäller anhöriga som har beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av anknytning till sådana utlänningar.

3.2.2 Vissa skyddsbehövande

Flyktingar och andra skyddsbehövande kan enligt nu gällande bestämmelser i utlänningslagen[3] beviljas permanent uppehållstillstånd efter viss tid med tidsbegränsat uppehållstillstånd om vissa särskilda krav är uppfyllda. Som följer av föregående avsnitt omfattar översynen dock även bl.a. skyddsbehövande som beviljats permanent uppehållstillstånd enligt numera upphävda bestämmelser. Nedan följer ett antal exempel på sådana grupper.

I 1954 års utlänningslag[4] fanns möjlighet att bevilja uppehållstillstånd till politiska flyktingar, vilket delvis motsvarar dagens bestämmelser om flyktingskap. I svensk rätt infördes en tydligare flyktingdefinition i 1980 års utlänningslag[5]. Definitionen motsvarar i huvudsak den som återfinns i 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (Genèvekonventionen) och dess revidering genom protokollet angående flyktingars rättsliga ställning från 1967 (New York-protokollet). Definitionen överfördes i princip oförändrad till 1989 års utlänningslag[6] och har därefter endast genomgått mindre förändringar i sak, bl.a. i fråga om att flyktingskap även kan föreligga när förföljelsen inte utgår från hemlandets myndigheter.

De utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt äldre bestämmelser om flyktingskap omfattas naturligtvis av uppdraget och den särskilda lag som föreslås. Detsamma gäller den som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt den numera upphävda grunden *skyddsbehövande i övrigt.* Denna tillståndsgrund fanns ursprungligen i 1989 års lag och avsåg utlänningar som inte är flyktingar men som bl.a. känner välgrundad fruktan för att straffas med döden eller med kroppsstraff eller att utsättas för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Denna nationella grund överfördes i huvudsak oförändrad till nu gällande utlänningslag. När bestämmelsen överfördes gjordes dock en utvidgning av bestämmelsen om väpnad konflikt i syfte att föra

[3] Utlänningslag (2005:716).
[4] Utlänningslag (1954:193).
[5] Utlänningslag (1980:376).
[6] Utlänningslag (1989:529).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

över främst de situationer som enligt 1989 års lag föll in under den i praxis utvecklade tillståndsgrunden politisk-humanitära skäl. Detta skedde genom att komplettera bestämmelsen med en skyddsgrund som inte bara tar hänsyn till väpnad konflikt utan också till andra svåra motsättningar i ett land. Därutöver tillkom vissa ytterligare skyddsrelaterade situationer som tidigare i praxis kommit att falla in under bestämmelsen om humanitära skäl[7].

I samband med att det första skyddsgrundsdirektivet[8] och det första asylprocedurdirektivet[9] genomfördes i svensk rätt skedde vissa förändringar avseende skyddsbehövande i utlänningslagen[10]. Skyddskategorin *alternativt skyddsbehövande* infördes i 4 kap. 2 § utlänningslagen och vissa av de rekvisit som tidigare kunde ligga till grund för att bevilja uppehållstillstånd som skyddsbehövande i övrigt överfördes till en separat bestämmelse i utlänningslagen; *övrig skyddsbehövande*. Enligt denna nationella skyddskategori kunde uppehållstillstånd beviljas utlänningar som varken var flyktingar eller alternativt skyddsbehövande. Möjligheten att bevilja tillstånd på denna grund utmönstrades i samband med övergången till en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel[11]. Såväl *skyddsbehövande i övrigt* som den som ansågs vara *övrig skyddsbehövande* kunde beviljas permanent uppehållstillstånd.

Genom skyddsgrundsdirektivet skedde även förändringar avseende flyktingar. En flykting får enligt nu gällande rätt en flyktingstatusförklaring (4 kap. 3 § utlänningslagen). Dessförinnan gällde att en sådan förklaring endast utfärdades efter begäran[12]. Flyktingar kunde därmed beviljas permanent uppehållstillstånd, men för att förklaras vara flykting krävdes en särskild begäran från den enskilde. Samtliga utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av skyddsskäl omfattas dock av översynen, dvs. oavsett om utlänningen har haft möjlighet att begära en statusförklaring och oavsett om en sådan har beviljats.

---

[7] Prop. 2004/05:170 s. 274.
[8] Rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april 2004 om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer skall betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd samt om dessa personers rättsliga ställning och om innehållet i det beviljade skyddet.
[9] Rådets direktiv 2005/85/EG av den 1 december 2005 om miniminormer för medlemsstaternas förfaranden för beviljande eller återkallande av flyktingstatus.
[10] Prop. 2009/10:31.
[11] Prop. 2020/21:191 s. 51 ff.
[12] Jfr t.ex. prop. 2009/10:31 s. 73.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Även utlänningar som enligt äldre bestämmelser fått permanent uppehållstillstånd på grund av anknytning till en utlänning som beviljats uppehållstillstånd på någon av ovan nämnda grunder omfattas av översynen. Det kan t.ex. röra sig om den som fått uppehållstillstånd på grund av anknytning till en skyddsbehövande enligt 2 kap. 4 § i 1989 års utlänningslag. Detsamma gäller sådana utlänningar som före nu gällande utlänningslag trädde i kraft beviljats permanent uppehållstillstånd inom ramen för flyktingkvoten[13]. Permanenta uppehållstillstånd som beviljats på någon av ovanstående grunder omfattas av översynen. Nedan redogörs för vissa äldre tillståndsgrunder avseende humanitära skäl samt verkställighetshinder som omfattas av uppdraget.

3.2.3 Humanitära skäl och verkställighetshinder

Enligt gällande rätt kan ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, och i förlängningen ett permanent sådant, beviljas på grund av synnerligen ömmande omständigheter samt vid vissa verkställighetshinder. De utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd på någon av dessa grunder omfattas av översynen. Detsamma gäller utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt motsvarande äldre bestämmelser.

Som exempel har uppehållstillstånd sedan lång tid tillbaka kunnat beviljas på grund av humanitära skäl[14], vilket i dag närmast motsvaras av möjligheten att beviljas uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter. I 1989 års utlänningslag fanns t.ex. en bestämmelse som medgav att uppehållstillstånd beviljades av humanitära skäl. Tillstånd på denna grund kunde beviljas utlänningar som på grund av sjukdom eller andra personliga förhållanden inte borde nekas uppehållstillstånd. Det kunde t.ex. bero på att förhållandena i hemlandet var sådana att det framstod som inhumant att tvinga utlänningen att återvända dit[15]. Utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av humanitära skäl enligt äldre bestämmelser ingår som sagt i utredningens uppdrag.

Enligt såväl 1980 års utlänningslag som 1989 års utlänningslag kunde även uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder

[13] Jfr prop. 2004/05:170 s. 276.
[14] Se t.ex. prop. 1968:142 s. 114 samt 31 § i den numera upphäva utlänningsförordningen (1980:377).
[15] Prop. 1988/89:86 s. 147.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

beviljas. Nu gällande bestämmelser om uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder finns i 12 kap. 18 § utlänningslagen, vilken är en nationell grund för uppehållstillstånd[16]. Denna grund ingår i uppdraget och det gör därmed även sådana permanenta tillstånd som har beviljats på grund av verkställighetshinder enligt äldre bestämmelser. Även utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av anknytning till utlänningar som beviljats uppehållstillstånd av humanitära skäl eller på grund av verkställighetshinder enligt äldre bestämmelser ingår i uppdraget.

3.2.4 Övriga asylrelaterade tillståndsgrunder

Migrationsverkets statistik över utlänningar som har permanent uppehållstillstånd bygger på ett system där varje tillstånd ges en viss s.k. klassningskod. Denna symboliserar oftast på vilken grund ett uppehållstillstånd har beviljats men i vissa fall kan den t.ex. i stället ge besked om att tillståndet har beviljats i ett ärende om förlängning. Klassningskoden kan i vissa fall även ange att tillståndet har beviljats på grund av anknytning, men det går inte att i samtliga fall avgöra på vilken grund anknytningspersonen själv beviljats uppehållstillstånd (om denne är en utlänning) och om tillståndet på grund av anknytning således är asylrelaterat. Beträffande bl.a. sådana uppehållstillstånd, men även ett stort antal andra tillstånd, behöver Migrationsverket därför vidta manuella åtgärder för att kunna avgöra om tillståndet är asylrelaterat och således omfattas av översynen.

Om det permanenta uppehållstillståndet har beviljats inom ramen för en asylprocess, eller i anslutning till en sådan, är det som utgångspunkt fråga om ett asylrelaterat uppehållstillstånd. I undantagsfall kan det dock uppstå situationer när det inte är fråga om ett asylrelaterat tillstånd. Så är t.ex. fallet när en person efter en asylansökan i stället har beviljats uppehållstillstånd inifrån landet på grund av anknytning till en svensk medborgare med hänvisning till att det inte skäligen kan krävas att utlänningen reser till ett annat land för att ge in ansökan där. Ett uppehållstillstånd är dock alltid att betrakta som asylrelaterat om en asylsökande fått avslag på sin asylansökan men stannat kvar i Sverige och sedermera beviljats permanent uppehållstillstånd på någon av de tillfälliga tillståndsgrunder som införts

[16] Prop. 2016/17:17 s. 76.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

genom åren för personer som bedömts sakna rätt till asyl. Som exempel på sådana tillfälliga tillståndsgrunder kan bl.a. följande nämnas[17].

I februari 1976 fattade den dåvarande regeringen ett beslut som kom att kallas ”det första nollställningsbeslutet”. Det beslutades då att samtliga turkiska assyrier/syrianer som rest in i Sverige före den 26 februari 1976 skulle beviljas uppehållstillstånd. I november 1976 beslutades om ett andra nollställningsbeslut. 1979 fattades ytterligare ett partiellt nollställningsbeslut om anhöriginvandring.

Tio år senare meddelade regeringen strax före nyår 1988 den s.k. amnestiregeln som innebar att personer som ansökt om asyl före den 1 januari 1988 skulle få stanna i Sverige. I maj 1989 meddelade regeringen den s.k. barnpraxisen, vilken innebar att familjer med minst ett barn under 17 år som ansökt om uppehållstillstånd och vid lagens ikraftträdande väntat i mer än ett år på ett lagakraftvunnet beslut skulle få stanna om inte övervägande skäl talade däremot.

Inför Utlänningsnämndens uppstart 1992 antog regeringen två undantagsbeslut som kallats *treterminsregeln* respektive *tidsförordningen*. Treterminsregeln innebar att om ett beslut omfattade ett barn som vid beslutstillfället gått minst tre terminer i svensk skola, förskola eller liknande, sedan ansökan gjordes kunde familjen beviljas uppehållstillstånd förutsatt att särskilda skäl inte talade däremot. Tidsförordningen innebar att barnfamiljer (i detta fall familjer med barn som var mellan sex och 18 år) som den 1 januari 1992 väntat i mer än 12 månader på ett slutligt beslut i sitt ärende skulle beviljas uppehållstillstånd om inte särskilda skäl talade däremot. Detsamma gällde för vuxna utlänningar med skillnaden att dessa behövde ha väntat på beslut i minst 18 månader. Den 14 april 1994 beslutade regeringen om en förordning som innebar att familjer som sökt asyl före den 1 januari 1993 och där minst en person då var under 18 år skulle beviljas uppehållstillstånd om inte särskilda skäl talade däremot.

När 2005 års utlänningslag antogs, och överprövningen av Migrationsverkets beslut flyttades till de nyinrättade migrationsdomstolarna, var det åter dags för nya undantagsregler. En tillfällig lag om verkställighetshinder kom att gälla mellan den 15 november 2005 och 31 mars 2006, då den nya utlänningslagen trädde i kraft. Genom den tillfälliga lagen gavs Migrationsverket möjlighet att under vissa

[17] Louise Dane (2019), *Den reglerade invandringen och barnets bästa – Barns rätt till familjeliv och privatliv enligt barnkonventionen, Europakonventionen, EU-rätten och svensk utlänningslagstiftning*, s. 103 ff.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

förutsättningar bevilja uppehållstillstånd om det i ett ärende om verkställighet framkom nya omständigheter. Målgruppen var i första hand barnfamiljer som vistades i Sverige utan tillstånd. När den särskilda prövningen enligt lagen avslutades den 1 oktober 2006 hade den gett upphov till 17 300 tillstånd. I gruppen barnfamiljer med längre vistelsetid samt för personer vars beslut om avlägsnande inte hade kunnat verkställas hade närmare 90 procent av de berörda fått bifall på sina ansökningar. Bland senare exempel på beslut som fattats i syfte att ge ökade möjligheter till uppehållstillstånd kan reglerna om uppehållstillstånd på grund av gymnasiestudier som drevs igenom under 2017 och 2018 nämnas[18]. Vidare utvidgades i juli 2021 möjligheten att beviljas uppehållstillstånd på grund av *särskilt ömmande omständigheter*, som infördes för barn under 2014, till att i vissa situationer även omfatta vuxna personer. Från den 1 december 2023 har begreppet särskilt ömmande omständigheter dock helt tagits bort från bestämmelsen i 5 kap. 6 § utlänningslagen[19].

Sammanfattningsvis kan sägas att i begreppet *asylrelaterade uppehållstillstånd* innefattas sådana permanenta uppehållstillstånd som har beviljats på någon av alla de numera upphävda tillståndsgrunder som har införts genom åren för att möjliggöra för den som sökt asyl, men som saknat skyddsskäl, att ändå få stanna i Sverige. Vid Migrationsverkets genomgång av statistiken över sådana permanenta uppehållstillstånd kan det inte uteslutas att det i enstaka fall ändå uppstår tveksamheter i fråga om ett permanent uppehållstillstånd ska omfattas av översynen. Vid den bedömningen är det av avgörande betydelse om det permanenta uppehållstillståndet har beviljats efter en ansökan om asyl, eller i anslutning till en sådan process, t.ex. när en asylsökande fått avslag på sin asylansökan men stannat kvar i Sverige och sedermera beviljats permanent uppehållstillstånd på någon annan grund. I de fallen är det som utgångspunkt fråga om ett asylrelaterat permanent uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget. Detsamma gäller den som har beviljats permanent uppehållstillstånd som anhörig till en sådan utlänning.

[18] Prop. 2016/17:133 och prop. 2017/18:252.
[19] Se prop. 2023/24:18.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

3.3 Internationell rätt och vissa offentligrättsliga principer

3.3.1 Inledning

Utredningens uppdrag går ut på att överväga bestämmelser som innebär att ett stort antal befintliga permanenta uppehållstillstånd ses över. En ordning med sådan innebörd kommer oundvikligen att innebära ingrepp i enskildas privat- och familjeliv, vars skydd regleras i bl.a. EU:s rättighetsstadga, Europakonventionen[20] och barnkonventionen[21]. Vidare följer av direktiven att grundläggande juridiska rättssäkerhetsprinciper ska beaktas vid översynen. I detta avsnitt redogörs översiktligt för den internationella rätt och de offentligrättsliga principer som utredningen bedömer som mest relevanta för uppdraget. Det kan å ena sidan hävdas att Sveriges internationella åtaganden har begränsad betydelse för den översyn som ingår i uppdraget. Detta eftersom möjligheten att bevilja permanent uppehållstillstånd i sig bygger på nationell lagstiftning utan någon koppling till internationell rätt. Å andra sidan behöver utredningen säkerställa att den ordning som föreslås är i överensstämmelse med såväl internationella åtaganden som grundläggande juridiska rättssäkerhetsprinciper.

3.3.2 EU:s rättighetsstadga

Medlemsstaterna har inte gett EU fristående kompetens på området mänskliga rättigheter. EU saknar alltså kompetens att skapa rättigheter och skyldigheter för enskilda som är generellt tillämpliga i medlemsstaterna, dvs. oavsett anknytning till unionsrätten. Av stadgan framgår explicit att den inte på egen hand kan utvidga kompetensområdet[22]. Till skillnad från Europakonventionen och barnkonventionen, som är tillämpliga i fall där en person befinner sig (eller har befunnit sig) under en konventionsstats jurisdiktion, binder EU-stadgan EU:s egna organ, institutioner och byråer när dessa agerar samt medlemsstaterna när de tillämpar EU-rätten.

Det är inte alltid enkelt att avgöra i vilka situationer medlemsstaterna är bundna av stadgan. Som utgångspunkt kan dock konsta-

[20] Den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
[21] FN:s konvention om barnets rättigheter (SÖ 1990:20).
[22] Se artikel 51.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

teras att medlemsstaterna inte är bundna då de stiftar eller tillämpar nationella lagar på områden där EU saknar lagstiftningskompetens. Det finns samtidigt gränsfall där en situation utan att innebära en direkt tillämpning av EU-rätten har rättsliga eller faktiska konsekvenser för unionsrättens tillämpning. I dessa situationer kan det vara svårt att avgöra om medlemsstaterna tillämpar nationell rätt eller EU-rätten. I de få avseenden utredningen bedömer att uppdraget aktualiserar frågeställningar med koppling till EU:s rättighetsstadga kommer detta att anges särskilt i respektive avsnitt där övervägandena aktualiseras. Större vikt kommer i stället att läggas vid Europakonventionen och barnkonventionen, eftersom dessa regelverk innebär ett tydligare skydd för enskilda i de frågor som uppdraget aktualiserar.

3.3.3 Europakonventionen

Europakonventionen är införlivad i svensk rätt och därmed bindande för myndigheter och domstolar[23]. Lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av denna. I artikel 7 stadgas legalitetsprincipen som innebär förbud mot retroaktiv straffлagstiftning. Det finns dock inte något förbud mot retroaktiv lagstiftning på andra rättsområden. Det finns i konventionen inte heller några bestämmelser som innebär en förpliktelse för en konventionsstat att medge utlänningar inresa eller vistelse på dess territorium och konventionen påverkar som utgångspunkt inte heller konventionsstaternas rätt att utvisa eller avvisa utlänningar. Utifrån uppdraget och följderna av de förslag som ska övervägas kan dock vissa artiklar få betydelse. Det är främst artikel 3 (förbud mot tortyr), artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv) samt artikel 13 (rätt till ett effektivt rättsmedel).

Artikel 3 innebär enligt praxis ett förbud mot att avvisa eller utvisa en utlänning om det finns grundad anledning att anta att utlänningen i hemlandet riskerar att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Av artikel 8 följer att var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv. En konventionsstats beslut kan innebära att en familj splittras eller hindras från att leva tillsammans. Frågor som bl.a. rör familjeåterför-

[23] 2 kap. 19 § regeringsformen samt lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ening kan därmed komma att omfattas av tillämpningsområdet för artikel 8. Det innebär att ett avvisnings- eller utvisningsbeslut kan utgöra ett brott mot skyddet för privat- och familjelivet. Artikel 13 innehåller regler om rätten till ett effektivt rättsmedel för den som har utsatts för en kränkning enligt konventionen. Av artikeln följer att var och en, vars i konventionen angivna fri- och rättigheter har kränkts, ska ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet. Det ställs dock inga krav på domstolsprövning. En konventionsstats rätt att avvisa eller utvisa en utlänning kan tänkas komma i konflikt med artikel 13, om inte staten tillhandahåller ett sådant rättsmedel som krävs när artikel 3 eller 8 berörs i ett avvisnings- eller utvisningsärende.

Därutöver kan sägas att artikel 6 (rätt till en rättvis rättegång) aktualiseras när en konventionsstat fattar beslut som rör enskildas civila rättigheter och skyldigheter. Att uppehållstillstånd inte är en civil rättighet och inte heller omfattas av skyddet för berättigade förväntningar redogörs för i avsnitt 3.5.3.

3.3.4 Barnkonventionen

Barnkonventionen antogs den 20 november 1989 och trädde för Sveriges del i kraft den 2 september 1990. Artikel 1–42 i konventionen utgör sedan den 1 januari 2020 svensk lag[24]. Inkorporeringen genomfördes i syfte att förtydliga att rättstillämparen ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till konventionen. Att konventionen inkorporerades var dock endast ett förtydligande av vad som gällt sedan den ratificerades och innebär i juridisk mening därmed ingen förändring i detta avseende[25].

Konventionen bygger på fyra grundprinciper; förbud mot diskriminering, principen om barnets bästa, rätten till liv och utveckling samt rätten att framföra sina åsikter och få dem respekterade och beaktade. Rättigheterna ska ses som en helhet, de är odelbara och ömsesidigt förstärkande. Principerna är vägledande för hur övriga rättigheter i konventionen ska tolkas. Principerna har dessutom en självständig betydelse och ska vara utgångspunkt i beslut och åtgärder som rör enskilda eller grupper av barn. Enligt artikel 3.1 gäller

[24] Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.
[25] Jfr bl.a. prop. 2017/18:186 s. 108.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand ska beaktas vad som är barnets bästa. Att beakta och säkerställa barnets rättigheter handlar främst om att vid olika åtgärder som berör barn göra en intresseavvägning mellan dels barnets bästa, dels motstående intressen, t.ex. statens intresse av en reglerad invandring.

Den huvudsakliga avvägningen mellan barnets bästa och andra intressen sker i lagstiftningsarbetet genom riksdagens beslut. En sådan avvägning ska dock även ske i det enskilda fallet för varje barn som berörs[26]. I ett lagstiftningsärende väger därmed barnets bästa tungt när olika intressen vägs mot varandra, men är inte ensamt utslagsgivande. I konventionen saknas bestämmelser som stadgar något generellt förbud mot att införa lagstiftning med retroaktiv verkan som berör barn i grupp eller enskilt. Som utredningen återkommer till finns varken för vuxna eller barn någon skyldighet att bevilja permanent uppehållstillstånd eller något förbud mot att införa bestämmelser om återkallelse av sådana tillstånd.

3.3.5 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen är central inom såväl svensk rätt som i övriga moderna rättsordningar och är en av de principer som anses kännetecknа en rättsstat. Principen stadgas dessutom i flera internationella konventioner, bl.a. i Europakonventionen som alltså saknar bestämmelser som uttryckligen förbjuder retroaktiv lagstiftning på andra områden än det straffrättsliga. Något allmänt uttryckligt förbud mot att ändra för den enskilde gynnande beslut kan inte heller utläsas ur andra internationella åtaganden.

Genom regleringen i 1 kap. 1 § tredje stycket regeringsformen är legalitetsprincipen explicit grundlagsfäst. Av bestämmelsen följer att den offentliga makten utövas under lagarna. I förarbetena uttalas bl.a. att grundsatsen om all maktutövnings lagbundenhet (legalitetsprincipen) är så viktig för den svenska folkstyrelsen att den bör slås fast i lagens inledande paragraf samt att lagbundenheten inte endast gäller sådana föreskrifter som riksdagen har beslutat om, utan även andra författningar och t.ex. sedvanerätt[27]. De fri- och rättigheter

[26] Prop. 1996/97:25 s. 248.
[27] Prop. 1973:90 s. 228 och s. 397.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

som följer av regeringsformen gäller som utgångspunkt för var och en som befinner sig i Sverige, dvs. även för utlänningar. Ett fåtal fri- och rättigheter tillkommer dock endast svenska medborgare eller får begränsas för utlänningar, t.ex. skyddet mot tvång att ge till känna åskådning (2 kap. 25 § första stycket 2). Även i 2 kap. 10 § regeringsformen stadgas legalitetsprincipen. Enligt det första stycket är retroaktiv strafflagstiftning förbjuden. Av det andra stycket följer att skatt eller statlig avgift som huvudregel inte får tas ut i vidare mån än vad som följer av föreskrift som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten.

Av betydelse för uppdraget är även 8 kap. 2 § regeringsformen som också ger uttryck för legalitetsprincipen. Av bestämmelsen följer bl.a. att sådana föreskrifter som är betungande och inskränkande för den enskilde ska meddelas genom lag. Legalitetsprincipen kan således sägas vara ett skydd mot en nyckfull och godtycklig maktutövning från det allmännas sida. Någon enhetlig definition finns dock inte, men principen brukar vanligen uppfattas som ett krav på att ingripanden mot enskilda ska ha ett klart författningsstöd[28]. Det krävs därmed att lagstiftningen uppnår ett visst mått av förutsebarhet.

Legalitetsprincipen stadgas även i förvaltningslagen[29]. I 5 § första stycket uppmärksammas principens betydelse på förvaltningsrättens område. Av första stycket följer att en myndighet endast får vidta åtgärder som har stöd i rättsordningen. Med rättsordningen avses, liksom stadgandet i regeringsformen, samtliga källor som bildar rättsordningen i vidsträckt mening[30]. Uttrycket innefattar därmed grundlagar, lagar, förordningar och föreskrifter samt sedvanerätt. Legalitetsprincipen kan sammantaget därmed sägas stadga att det allmännas rätt att fatta beslut ovillkorligen är beroende av att det i rättsordningen finns stöd för de beslut som fattas.

3.3.6 Objektivitetsprincipen

Objektivitetsprincipen kompletterar legalitetsprincipen genom att myndigheter och domstolar inte får låta sig påverkas av ovidkommande omständigheter när åtgärder som har uttryckligt stöd i rättsordningen vidtas. Principen förekommer i ett antal författningar

[28] Prop. 2009/10:80 s. 247 och prop. 2016/17:180 s. 57 f.
[29] Förvaltningslag (2017:900).
[30] Prop. 2016/17:180 s. 289.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

och är liksom legalitetsprincipen grundlagsfäst. Av 1 kap. 9 § regeringsformen följer att domstolar samt myndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter, dvs. privaträttsliga subjekt[31], i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.

Liksom legalitetsprincipen kommer objektivitetsprincipen till uttryck i förvaltningslagen. Av 5 § andra stycket följer att en myndighet i sin verksamhet ska vara saklig och opartisk. Bestämmelsen innebär ett förbud för myndigheterna att låta sig vägledas av andra intressen än dem som de är satta att tillgodose eller att grunda sina avgöranden med hänsyn till andra omständigheter än sådana som enligt tillämpliga författningar får beaktas vid prövningen av ett ärende. En myndighet får således inte låta sig påverkas av t.ex. en sökandes etniska bakgrund eller politiska åsikter, om de är ovidkommande. Diskriminering och andra former av obefogad särbehandling är ytterligare exempel på åtgärder som strider mot kravet på objektivitet[32]. Objektivitetsprincipen kan i förvaltningslagen beskrivas som att förvaltningsorganen i sin verksamhet inte får låta sig vägledas av andra intressen än dem de är satta att tillgodose och inte heller grunda sina avgöranden på andra omständigheter än sådana som enligt gällande författningar får beaktas vid prövningen av ett ärende[33].

3.3.7 Statssuveränitetsprincipen

Statssuveräniteten är grundläggande på migrationsområdet eftersom utgångspunkten är att stater själva äger rätten att besluta om villkoren för inresa, vistelse och utvisning ur landet. Staten anses därför ha rätt att besluta om vilka människor, utöver dess egna medborgare, som får och inte får befinna sig på dess territorium. Även om statssuveräniteten är utgångspunkten för migrationsrätten begränsas staters rätt för att fritt besluta om invandring genom bl.a. olika internationella och mellanstatliga avtal. En del i statssuveräniteten är som sagt att kunna neka personer som inte anses ha rätt att vistas i landet en sådan rätt, vilket i förlängningen innebär att dessa personer måste kunna utvisas ur landet.

[31] Prop. 2009/10:80 s. 247.
[32] Prop. 2016/17:180 s. 289 f.
[33] Strömberg och Lundell, *Allmän förvaltningsrätt* (2022), s. 71 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Utifrån regeringens mål att lägga om migrationslagstiftningen så att asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring är det svårt att se hur en ordning skulle kunna utformas utan att staten i enskilda ärenden behöver fatta beslut om utvisning, vilket i förekommande fall får anses vara en nödvändig åtgärd som kan vidtas i syfte att upprätthålla statssuveräniteten.

3.3.8 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen är central inom den svenska rättsordningen och inom EU-rätten har den en närmast konstitutionell ställning. Principen kan ur ett EU-rättsligt perspektiv sägas bestå av tre delar. Grovt förenklat kan man säga att den åtgärd som är aktuell ska vara ägnad att tillgodose det åsyftade ändamålet, vara nödvändig för att uppnå detta ändamål samt medföra fördelar som står i rimlig proportion till den skada åtgärden förorsakar[34]. Det ska alltså finnas en balans mellan mål och medel[35]. Principen tar utöver EU:s maktutövning i förhållande till medlemsstaterna även sikte på medlemsstaternas möjligheter att inskränka sådana rättigheter som följer av EU-rätten.

Proportionalitetsprincipen kommer även till uttryck i 2 kap. 21 § regeringsformen. Av 2 kap. 20 § följer att vissa fri- och rättigheter, bl.a. yttrandefriheten, får begränsas genom lag, i den utsträckning som följer av 21–24 §§. Sådana begränsningar får enligt 21 § endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Det krävs vidare att begränsningen inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Slutligen får begränsningen inte heller göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Av bestämmelsen följer således en förhållandevis tydlig proportionalitetsprincip som i princip överensstämmer med den EU-rättsliga principen. Särskild omsorg är därmed påkallad vid inskränkning av sådana fri- och rättigheter som erkänns i regeringsformen[36]. Vad som anses nödvändigt

[34] SOU 2010:29 s. 156.
[35] Prop. 2016/17:180 s. 61.
[36] Prop. 1978/79:195 s. 30 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

är dock en värderingsfråga[37]. Inslag av en proportionalitetsbedömning finns även i 2 kap. 15 § första stycket som föreskriver att undantag från egendomsskyddet endast får göras för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

I förvaltningslagen stadgas proportionalitetsprincipen i 5 § tredje stycket. I bestämmelsen anges att en myndighet får ingripa i ett enskilt intresse endast om åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet. Åtgärden får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot. I samband med att bestämmelsen kodifierades i förvaltningslagen uttalade den dåvarande regeringen att det för myndigheterna blir tydligare att inga åtgärder i det allmännas intresse får vidtas utan att motstående enskilda intressen samtidigt beaktas. Dessutom markeras Sveriges åtaganden enligt EU-rätten och Europakonventionen på ett generellt och mera tydligt sätt[38]. För att ett ingripande i ett allmänt intresse ska få göras krävs därmed att åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet. Åtgärden får vidare inte vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimlig proportion till den skada som åtgärden förorsakar den enskilde.

Uttrycket *enskilt intresse* tar främst sikte på intressen av personligt eller ekonomiskt slag som berör fysiska eller juridiska personer. Det bör rimligen omfatta sådana intressen som kan hävdas av enskilda som civila rättigheter i Europakonventionens mening, liksom de grundläggande fri- och rättigheter som stadgas i regeringsformen[39]. Det enskilda intresset måste vara klart identifierbart samt ha verklig substans[40]. Med *ingripande* avses främst åtgärder som innefattar våld eller tvång från det allmännas sida, t.ex. begränsad rörelsefrihet. Det kan även vara fråga om t.ex. återkrav av utgiven förmån eller om ingripanden genom myndighets faktiska handlande[41]. Myndigheterna har ett betydande handlingsutrymme och det ska finnas en rimlig balans mellan vad det allmänna vinner och den enskilde förlorar.

---

[37] Prop. 1998/99:3 s. 116.
[38] Prop. 2016/17:180 s. 62.
[39] Lundmark och Säfsten, Förvaltningslagen En kommentar, 26 augusti 2024, version 1C, Juno, kommentaren till 5 §, under rubriken *Tredje stycket.*
[40] SOU 2010:29 s. 182.
[41] Lundmark och Säfsten, Förvaltningslagen En kommentar, 26 augusti 2024, version 1C, Juno, kommentaren till 5 §, under rubriken *Tredje stycket.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Myndigheternas handlingsutrymme begränsas därmed endast på så sätt att det inte får föreligga ett klart missförhållande mellan det allmänna intresset av ett visst ingripande och den belastning som detta ingripande medför för den enskilde. Innan myndigheten väger intressen mot varandra måste den ta ställning till om åtgärden är lämplig och nödvändig, dvs. om det avsedda resultatet kan antas uppnås, samt om åtgärden är det minst ingripande alternativet. På detta sätt säkerställs att de åtgärder som vidtas är proportionella[42].

3.4 Ändring av förvaltningsbeslut

3.4.1 Inledning

Förvaltningsbeslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild får som huvudregel inte ändras till den enskildes nackdel. Som utredningen återkommer till finns dock ett antal undantag från denna huvudregel. Förutsättningarna för att ändra ett gynnande förvaltningsbeslut till den enskildes nackdel kan även påverkas av EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden i övrigt.

3.4.2 Allmänt om gynnande besluts rättskraft i svensk rätt

Att gynnande beslut som huvudregel inte får ändras till den enskildes nackdel är en allmän förvaltningsrättslig princip. Att sådana beslut inte ska kunna ändras bygger bl.a. på hänsynen till den enskildes trygghet, eftersom den enskilde kan ha förlitat sig på beslutet och vidtagit en rad åtgärder med anledning av detta[43]. Detta gäller generellt, dvs. inte bara nära beslutet är behäftat med en ursprunglig felaktighet utan även när ändrade förhållanden har förändrat förutsättningarna för ett beslut[44]. Att myndigheterna inte utan vidare kan ändra beslut får dessutom anses bidra till en rättssäker förvaltning. Beslut som är gynnande för en enskild får därmed som huvudregel negativ rättskraft. Ett beslut som är gynnande kan som utgångspunkt därför endast ändras till fördel för den enskilde. På EU-nivå motsvaras principen om gynnande besluts rättskraft närmast av principen om berät-

[42] Prop. 2016/17:180 s. 63.
[43] Se t.ex. RÅ 1995 ref. 10 och RÅ 2000 ref. 16.
[44] Se HFD 2022 ref. 8 I och II.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tigade förväntningar, som i huvudsak uppställer motsvarande undantag som i svensk rätt.

Från huvudregeln om gynnande besluts rättskraft anses i svensk rätt tre tydliga undantag gälla[45]. Dessa följer numera även av förvaltningslagen (se avsnitt 3.4.4). För det första förses inte sällan gynnande beslut med ett återkallelseförbehåll, dvs. det anges i beslutet att detta under vissa förutsättningar kan komma att återkallas eller ändras. Att ett gynnande beslut får ändras kan även följa uttryckligen av bestämmelser i den lag som beslutet grundas på. Gynnande beslut får även återkallas om tvingande säkerhetsskäl kräver det, t.ex. om enskildas liv eller hälsa kräver det. I sådana fall krävs det inte att beslutet är försett med något återkallelseförbehåll för att återkalla beslutet. Den tredje situationen är om den enskilde genom att lämna oriktiga uppgifter eller förtiga relevanta omständigheter vilselett beslutande myndighet på ett sådant sätt att det gynnande beslutet blivit oriktigt. Det krävs därmed att de oriktiga uppgifter som lämnats eller som förtigits har medfört att beslutet blivit oriktigt. Utöver dessa undantag har i praxis behandlats fler situationer där frågan om ytterligare undantag från principen om gynnande besluts rättskraft har prövats[46].

3.4.3 Tidigare gällande bestämmelser i svensk rätt

I varken 1971 års förvaltningslag[47] eller 1986 års förvaltningslag[48] fanns bestämmelser som uttryckligen gav myndigheterna generell befogenhet att göra sakliga ändringar i beslut som myndigheten fattat. Det fanns dock möjlighet att rätta beslut som innehöll uppenbara oriktigheter till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende. Beslut kunde även omprövas om en myndighet fann att ett beslut som den meddelat som första instans blivit uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning. Sådana beslut fick dock inte ändras till nackdel för enskild part. Den s.k. förvaltningsrättsutredningen föreslog dock att det utifrån rådande praxis skulle införas bestämmelser som gav beslutsmyndigheten befogenhet att ändra beslut,

[45] Se bl.a. prop. 1985/86:80 s. 39.
[46] Se t.ex. RÅ 2000 ref. 16.
[47] Förvaltningslag (1971:290).
[48] Förvaltningslag (1986:223).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

även till nackdel för den enskilde[49]. Den dåvarande regeringen ansåg dock att i vilka situationer gynnande beslut får ändras till nackdel för en enskild även i fortsättningen bör följa av de allmänna principer om förvaltningsbeslutens rättskraft som har utbildats i praxis och att sådana vidgade befogenheter för myndigheterna att rätta beslut till enskildas nackdel, utifrån rättssäkerhetssynpunkt, inte borde regleras i förvaltningslagen[50].

3.4.4 Ändring av beslut enligt förvaltningslagen

Nu gällande förvaltningslag gäller vid handläggning av ärenden hos förvaltningsmyndigheterna, såväl kommunala som statliga, samt vid handläggning av förvaltningsärenden hos domstolarna (1 § första stycket). Förvaltningslagen ger myndigheterna möjlighet att under vissa förutsättningar ändra beslut som myndigheten har fattat. Möjligheten finns även avseende sådana beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild. Förvaltningslagen är enligt 4 § subsidiär i förhållande till annan lagstiftning och förutsättningarna för att ändra gynnande beslut regleras inte sällan i speciallagstiftning. Utlänningslagens bestämmelser gäller därför i första hand när frågan om återkallelse av uppehållstillstånd aktualiseras (se avsnitt 3.5.2). I de fall annan lagstiftning reglerar förutsättningarna för att ändra ett gynnande beslut bör man, om inte annat tydligt framgår av bestämmelserna, kunna utgå från att den lagstiftningen uttömmande reglerar under vilka förutsättningar ett gynnande beslut får ändras till den enskildes nackdel[51].

Av 36 § förvaltningslagen följer att ett beslut som innehåller en uppenbar felaktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet. En sådan rättelse förutsätter i princip att någon saklig ändring av det tidigare beslutet inte sker, utan det är i stället fråga om rent formella rättelser. Bestämmelsen reglerar således rättelse av beslut som innehåller uppenbara oriktigheter till följd av förbiseende och ger endast myndigheten möjlighet, inte skyldighet, att ändra sådana beslut.

[49] Se SOU 1981:46 s. 137 ff. och SOU 1983:73 s. 148 ff.
[50] Prop. 1985/86:80 s. 39 ff.
[51] Jfr HFD 2023 ref. 56.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Av 37 § första stycket följer att en myndighet får ändra ett beslut som den har meddelat som första instans om den anser att beslutet är felaktigt på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning. Stycket ger uttryck för huvudregeln om besluts rättskraft och innebär att en myndighet får ändra ett beslut som den fattat om den anser att beslutet är felaktigt, så länge ändringen är gynnande för den enskilde. Av andra stycket följer under vilka förutsättningar ett beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild får ändras till dennes nackdel.

När bestämmelsen infördes uttalade den dåvarande regeringen att med begreppet *till sin karaktär gynnande* avses sådana beslut som i grunden ger enskilda rätt till en förmån av något slag. Det kan vara fråga om förmåner som är av personlig eller ekonomisk art, men att förmånen är av sådant slag är inte något absolut krav. Sådana beslut kännetecknas av att de typiskt sett ger den enskilde rätt till något som han eller hon inte hade innan beslutet fattades[52]. Förutsättningarna för ändring av sådana beslut överensstämmer i princip med vad som anfördes i förarbetena till 1986 års förvaltningslag och syftade inte till några ändringar avseende rättsläget[53]. Det finns skäl att betona att regleringen endast avser fall där ändringen är till nackdel för den enskilde. Ett gynnande beslut kan därmed utan hänsyn till andra stycket ändras i en för den enskilde ännu mer förmånlig riktning.

Av punkten 1 följer att ändring får ske om det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får ändras. För att ändring av ett gynnande beslut ska kunna ske på denna grund förutsätts således att det i beslutet finns ett tydligt återkallelseförbehåll[54], eller att det av de föreskrifter[55] som beslutet bygger på tydligt framgår att beslutet kan ändras till den enskildes nackdel. I de fall återkallelseförbehållet finns intaget i ett beslut förutsätts att det har utformats på ett sätt som uppfyller rimliga krav på förutsebarhet och är förenligt med kraven på legalitet, objektivitet samt proportionalitet[56]. Enligt punkten 2 får myndigheten ändra ett gynnande beslut till den enskildes nackdel om tvingande säkerhetsskäl kräver att beslutet ändras omedelbart. Utrymmet för ändring i sådana fall motiveras av viktiga allmänna in-

[52] Prop. 2016/17:180 s. 328 f.
[53] Prop. 1985/86:80 s. 39 samt prop. 2016/17:180 s. 228 f.
[54] Jfr t.ex. HFD 2020 ref. 37.
[55] Jfr HFD 2023 ref. 3.
[56] SOU 2010:29 s. 591.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tressen, t.ex. hänsynen till människors eller djurs liv och hälsa[57]. Dessutom kan omsorg om egendom ligga till grund för ändring. Det krävs för tillämpning dock att det allmänna intresse som ska skyddas är sådant att det krävs en omedelbar ändring[58]. Av punkten 3 följer att ett för den enskilde gynnande beslut får ändras om beslutet blivit felaktigt på grund av att den enskilde har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter. Det krävs därmed att de uppgifter som lämnats eller som har förtigits har varit relevanta för att beslutet blivit felaktigt. Huruvida vilseledandet eller de oriktiga uppgifterna har lämnats med uppsåt eller inte saknar betydelse[59].

I 38 § anges i vilka situationer en myndighet ska ändra ett beslut som den har meddelat som första instans. För ändring krävs dels att myndigheten anser att beslutet är uppenbart felaktigt i något väsentligt hänseende på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning, dels att beslutet kan ändras snabbt och enkelt utan att det blir till nackdel för någon enskild. Om förutsättningarna är uppfyllda har myndigheten därmed skyldighet att ändra beslutet. Bestämmelsen syftar till att så långt det är möjligt förskjuta tyngdpunkten i förfarandet nedåt i instansordningen och genom att myndigheten själv kan korrigera uppenbara felaktigheter kan beslut ändras snabbare, enklare och billigare än om handläggningen fortsätter i högre instans[60]. Av 39 § följer under vilka förutsättningar en myndighet får ändra ett beslut som har överklagats. Så får ske i de fall som avses i 38 §, och endast om överklagandet och övriga handlingar i ärendet ännu inte har överlämnats till den högre instans som ska pröva överklagandet. Bestämmelsen ger uttryck för en förvaltningsrättslig litispendensregel vid överklagande och innebär således att myndigheten när förfarandet pågår i överinstansen inte har rätt att ändra beslutet eller fatta ett nytt beslut i samma sak[61].

Ett ärende hos en myndighet kan initieras av den enskilde själv eller av myndigheten. Av 19 § förvaltningslagen följer hur ett ärende initieras av en enskild. Ett ärende initieras genom en ansökan, anmälan eller annan framställning och i bestämmelsen stadgas även vilka uppgifter som krävs för att myndigheten ska kunna inleda ett

[57] Se bl.a. RÅ 2004 ref. 78 och JO 1987/88 s. 258.
[58] Prop. 2016/17:180 s. 231.
[59] Prop. 2016/17:180 s. 233 f.
[60] Prop. 1985/86:80 s. 12 och 41.
[61] Prop. 2016/17:180 s. 238 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ärende. Någon bestämmelse som reglerar hur en myndighet i den egna verksamheten inleder ett ärende på eget initiativ finns dock inte[62]. I de fall en myndighet överväger att ändra ett beslut, t.ex. med stöd av 37 § andra stycket, gäller dock föreskrifterna avseende bl.a. rätt att ta del av uppgifter, kommunicering och utredningsansvar som följer av förvaltningslagen[63]. Motsvarande föreskrifter gäller i princip även när frågan om återkallelse av uppehållstillstånd aktualiseras, även om undantag finns[64].

3.4.5 Förutsättningar för ändring av gynnande beslut genom retroaktiv lagstiftning

I 2 kap. 10 § regeringsformen finns som sagt bestämmelser som brukar beskrivas som föreskrifter med förbud mot retroaktiv lagstiftning. Enligt första stycket gäller bl.a. att ingen får dömas till straff eller annan brottspåföljd för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks. I andra stycket anges att skatt eller statlig avgift som huvudregel inte får tas ut i vidare mån än vad som följer av föreskrift som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten. Förbud mot retroaktiv straff-lagstiftning finns även i t.ex. artikel 7 i Europakonventionen samt i artikel 15 i FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Regeringsformen eller annan lag innehåller såvitt avser andra rättsområden inte några regler som förbjuder retroaktiv lagstiftning eller lagstiftning med likartade effekter. Något generellt förbud mot sådan lagstiftning på andra rättsområden har inte heller upprätthållits, även om det har ansetts att sådan lagstiftning som huvudregel bör undvikas[65]. Tungt vägande skäl för sådan lagstiftning har motiverat att retroaktiv verkan har tillåtits i flera fall[66]. Det är dock viktigt att sådana frågor uppmärksammas och prövas noggrant i lagstiftningsarbetet[67].

Av allmänna förvaltningsrättsliga grundsatser anses följa att vilka föreskrifter som ska tillämpas i ett mål eller ett ärende är de föreskrif-

[62] Prop. 2016/17:180 s. 132.
[63] Lundmark och Säfsten, Förvaltningslagen En kommentar, 26 augusti 2024, version 1C, Juno, kommentaren till 37 §, under rubriken *Allmänt.*
[64] Jfr 13 kap. 9 och 9 a § utlänningslagen.
[65] Se prop. 1975/76:209 s. 125 f.
[66] Se t.ex. prop. 2021/22:74 s. 16 ff.
[67] SOU 1975:75 s. 159 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ter som är i kraft när prövning sker. Detta anses gälla även vid prövning av besvär över beslut som fattats före ikraftträdandet av de föreskrifter som gäller vid besvärsprövningen. Undantag från detta kan framgå av övergångsbestämmelser, av uttalanden i förarbeten eller där det av omständigheterna framgår att lagstiftaren inte avsett att de nya bestämmelserna ska tillämpas helt enligt de angivna grundsatserna i ett övergångsskede. För retroaktiv tillämpning till den enskildes nackdel bör det därför vara särskilt föreskrivet i övergångsbestämmelser eller av regelsystemet i övrigt tydligt framgå att en sådan tillämpning är avsedd. En sådan tillämpning får för den enskilde inte heller framstå som helt oförutsebar eller orimlig[68]. Om lagstiftaren har för avsikt att i strid med de bestämmelser som tidigare var gällande medge en omprövning utan att de faktiska omständigheterna förändrats bör detta uttryckas i lagstiftningsprocessen[69].

Huvudregeln om att gynnande förvaltningsbeslut inte får ändras eller återkallas utgör inte något hinder mot att gynnande beslut upphävs med stöd av senare tillkommen lagstiftning, förutsatt att denna lagstiftning inte är uppenbart oförenlig med regeringsformen eller i övrigt behäftad men någon grundläggande brist[70]. Som har konstaterats finns det alltså inte något allmänt förbud mot sådan lagstiftning i den svenska rättsordningen och något sådant allmänt förbud kan inte heller utläsas i svenska konventionsåtaganden eller av internationell praxis. Däremot har som sagt större eller mindre restriktivitet såvitt gäller lagstiftning med retroaktiva effekter som är till nackdel för enskilda iakttagits på olika rättsområden.

På senare tid har lagstiftning med retroaktiva effekter för enskilda bl.a. införts genom anpassningar av regelverket om tillfälliga anstånd med anledning av coronaviruset[71]. Anpassningen innebar en anståndsavgift för enskilda samt en möjlighet för Skatteverket att i vissa fall kunna återkalla beviljade anstånd helt eller delvis. Bestämmelserna hade ett retroaktivt inslag genom att även vissa befintliga anstånd omfattades. Den dåvarande regeringen bedömde att bestämmelserna inte utgjorde en sådan förbjuden retroaktiv skattelagstiftning som avses i 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen samt att de även i övrigt, bl.a. med hänsyn till de begränsade möjligheterna till återkallelse, var förenliga med regeringsformen samt med huvudregeln

[68] Jfr RÅ 1988 ref. 132 och RÅ 1996 ref. 57.
[69] Jfr RÅ 1995 ref. 10.
[70] RÅ 1999 ref. 76, särskilt avsnitt 4.7.
[71] Se prop. 2019/20:166 s. 40 ff.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

att gynnande förvaltningsbeslut i princip inte får ändras eller återkallas.

Av 2 kap. 19 § regeringsformen följer som sagt att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen. Enligt artikel 8 i konventionen har var och en rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Offentlig myndighet får inte inskränka dessa rättigheter annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. I ett flertal avgöranden har Europadomstolen uttalat sig om tolkningen och tillämpningen av artikeln när det gäller rätten för en utlänning att vistas i en konventionsstat. Av denna praxis framgår bl.a. att artikel 8 som regel inte förpliktigar konventionsstater att medge utlänningar inresa eller vistelse på dess territorium och att det står varje stat fritt att reglera villkoren för att utlänningar ska få vistas i landet[72]. Om en utlänning ska avvisas eller utvisas måste detta dock vara berättigat och proportionerligt. Staten måste i ett sådant fall uppnå en rättvis balans mellan den enskildes rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv å ena sidan och samhällets intressen å den andra sidan[73].

3.5 Återkallelse av uppehållstillstånd

3.5.1 Allmänt om uppehållstillstånd i svensk rätt

Enligt 2 kap. 4 § utlänningslagen är ett uppehållstillstånd ett tillstånd att vistas i Sverige under viss tid (tidsbegränsat) eller utan tidsbegränsning (permanent). En utlänning som vistas i Sverige under mer än tre månader ska ha uppehållstillstånd (2 kap. 5 §). Nordiska medborgare, utlänningar som har uppehållsrätt eller som har visering för längre tid än tre månader är undantagna detta krav (2 kap. 8 b §). Varken EU-rätten eller andra konventionsåtaganden kräver dock att det finns möjlighet att beviljas permanent uppehållstillstånd. Att

[72] Jfr t.ex. Europadomstolens domar i Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Storbritannien, nr 9214/80, 9473/81 och 9474/81, 28 maj 1985.
[73] Se t.ex. Europadomstolens avgöranden Boultif mot Schweiz, nr 54273/00, 2 augusti 2001 samt Üner mot Nederländerna, nr 46410/99, 18 oktober 2006.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

vissa utlänningar, t.ex. flyktingar och alternativt skyddsbehövande, i princip har rätt till uppehållstillstånd så länge statusen inte återkallas är en annan sak.

Det kan konstateras att ett permanent uppehållstillstånd innebär vissa fördelar för den enskilde i jämförelse med ett tidsbegränsat tillstånd. En utlänning som har ett permanent uppehållstillstånd är t.ex. undantagen från kravet på arbetstillstånd (2 kap. 8 c §). Enligt gällande rätt krävs som huvudregel även permanent uppehållstillstånd för att kunna vara anknytningsperson i ärenden om uppehållstillstånd liksom för att kunna förvärva svenskt medborgarskap[74].

Vad gäller uppehållstillståndens längd har det sett olika ut över tid. Enligt såväl 1954 års utlänningslag[75] som 1980 års utlänningslag[76] fick en utlänning som fick tillstånd att stanna i Sverige initialt uppehållstillstånd på viss tid. Permanent uppehållstillstånd infördes 1976 och ersatte då det tidigare bosättningstillståndet. Ändringen innebar att utlänningar först beviljades tidsbegränsat uppehållstillstånd för en tid av ett år, för att därefter kunna beviljas permanent uppehållstillstånd. Skälen för ändringen var bl.a. att minska myndigheternas arbetsbörda samt att förlängningar mycket sällan vägrades[77].

Genom en lagändring 1985 infördes en ordning som innebar att permanent uppehållstillstånd beviljades redan vid den första ansökan, om utlänningen hade för avsikt att bosätta sig i Sverige samt uppfyllde övriga villkor för uppehållstillstånd[78]. I praktiken gällde det utlänningar som beviljades asyl, de som fick uppehållstillstånd på grund av anknytning samt utlänningar som fick stanna i Sverige på grund av humanitära skäl. Utvecklingen har sedan dess gått i riktning mot ökad användning av tidsbegränsade uppehållstillstånd, t.ex. infördes bestämmelser om s.k. uppskjuten invandringsprövning vid familjeåterförening samt tidsbegränsade uppehållstillstånd vid tillfälliga verkställighetshinder. Under 2016 infördes den tillfälliga lagen, som innebar en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd för skyddsbehövande m.fl. När den tillfälliga lagen upphörde att gälla under 2021 överfördes denna ordning till utlänningslagen. Ett uppehållstillstånd som beviljas en flykting har initialt en giltighetstid om

[74] Utredningen har i SOU 2025:31 föreslagit en möjlighet för vissa utlänningar att beviljas svenskt medborgarskap om de haft tidsbegränsat uppehållstillstånd under viss tid och har välgrundade utsikter att beviljas varaktigt uppehållstillstånd.
[75] Utlänningslag (1954:193).
[76] Utlänningslag (1980:376).
[77] Prop. 1975/76:18 s. 143.
[78] Prop. 1983/84:144 s. 86 ff.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tre år, medan ett uppehållstillstånd som beviljas en alternativt skyddsbehövande har en giltighetstid om 13 månader. När skyddsgrundsförordningen[79] ska tillämpas från och med den 1 juli 2026 ska ett uppehållstillstånd som beviljas en flykting ha en initial giltighetstid om minst tre år, medan ett uppehållstillstånd som beviljas en alternativt skyddsbehövande ska ha en giltighetstid om minst ett år. Kvotflyktingar samt utlänningar som beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige beviljas enligt gällande rätt permanent uppehållstillstånd vid det första beslutstillfället[80].

Permanent uppehållstillstånd för skyddsbehövande m.fl. får enligt gällande rätt som regel beviljas först efter viss tid med tidsbegränsat uppehållstillstånd. Det krävs även att de särskilda kraven för permanent uppehållstillstånd i 5 kap. 7 § utlänningslagen är uppfyllda, dvs. att utlänningen kan försörja sig samt att det med hänsyn till utlänningens levnadssätt inte råder tveksamhet om att ett permanent uppehållstillstånd bör beviljas.

3.5.2 Grunder för återkallelse enligt utlänningslagen

Ett beslut om tidsbegränsat eller permanent uppehållstillstånd är till sin karaktär gynnande för den det berör. Det kan även konstateras att rent allmänt gäller att en ändring av ett visst beslut som gäller tills vidare, så att det i stället gäller under en tidsbegränsad period, är en sådan ändring som får anses vara till nackdel för den enskilde[81]. Ett beslut i vilket ett permanent uppehållstillstånd återkallas gäller inte omedelbart, dvs. det permanenta uppehållstillståndet gäller till dess att beslutet att återkalla det får laga kraft.

Förutsättningarna för att återkalla uppehållstillstånd finns i 7 kap. utlänningslagen[82]. I 13 kap. finns även bestämmelser som möjliggör att beslut rättas eller omprövas. Förutsättningarna för att återkalla uppehållstillstånd ska inte sammanblandas med i vilka situationer en

[79] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1347 av den 14 maj 2024 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande och för innehållet i det beviljade skyddet, om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU.
[80] I delbetänkandet SOU 2025:31 föreslås att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd på bl.a. dessa grunder ska utmönstras.
[81] Jfr t.ex. JO:s beslut den 14 juni 2018, dnr 921-2017.
[82] Förutsättningarna för allmän domstol att besluta om utvisning på grund av brott regleras i 8 a kap. utlänningslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

status som flykting eller alternativt skyddsbehövande får återkallas eftersom en sådan återkallelse inte per automatik medför att uppehållstillståndet återkallas. Vid prövningen av om ett gynnande beslut ska återkallas ska bl.a. den enskildes trygghet beaktas[83]. Det är inom ramen för uppdraget inte nödvändigt att redogöra för samtliga grunder för att återkalla ett uppehållstillstånd enligt gällande rätt. De grunder som i sammanhanget bedöms mest relevanta att få en överblick av redogörs för summariskt nedan[84].

Av 7 kap. 1 § utlänningslagen följer att ett uppehållstillstånd får återkallas om utlänningen har lämnat oriktiga uppgifter eller medvetet har förtigit omständigheter, som varit av betydelse för att få tillståndet. Denna grund kan t.ex. aktualiseras om det kommer fram att en utlänning som beviljats status som flykting har lämnat oriktiga uppgifter som varit av betydelse för att beviljas uppehållstillstånd. Har utlänningen när frågan om återkallelse prövas vistats här i landet i mer än fyra år med uppehållstillstånd får tillståndet endast återkallas om det finns synnerliga skäl för det. Återkallelse får enligt 3 § även ske för en utlänning som rest in i landet, om utlänningen har beviljats arbetstillstånd enligt 6 kap. 2 § första stycket och anställningen upphört eller om det kan antas att utlänningen t.ex. kommer att bedriva verksamhet med koppling till terrorism. Därutöver får återkallelse ske om den relation som låg till grund för att bevilja uppehållstillstånd har upphört[85]. Vid bedömningen av om ett uppehållstillstånd ska återkallas enligt 1 eller 3 § för en utlänning som rest in i landet ska hänsyn tas till den anknytning som utlänningen har till Sverige och andra skäl som talar mot att tillståndet återkallas. Det ska särskilt beaktas i vilken utsträckning utlänningen har etablerat sig i det svenska samhället. Hänsyn ska även tas till om utlänningen har barn i Sverige och om utlänningen har vistats här i landet med uppehållstillstånd under längre tid ställs högre krav för att återkallelse ska få ske.

Enligt 7 § ska ett permanent uppehållstillstånd återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Detta är en följd av att en förutsättning för permanent uppehållstillstånd är att utlänningen har för avsikt att vara bosatt i Sverige[86]. Om utlänningen till Migra-

[83] MIG 2014:6.
[84] Jfr Migrationsverket, *Årsredovisning 2024.*
[85] Utlänningen kan om den tillståndsgrundande relationen upphört dock beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om någon av förutsättningarna i 5 kap. 16 § är uppfyllda.
[86] Prop. 2004/05:170 s. 196.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tionsverket har anmält att han eller hon vill ha kvar uppehållstillståndet, trots upphörd bosättning, får återkallelse dock ske tidigast när två år har förflutit efter det att bosättningen här i landet upphörde. Om bosättningen i Sverige har upphört ska det permanenta uppehållstillståndet undantagslöst återkallas[87]. Bedömningen ska göras med utgångspunkt i samtliga omständigheter som vid prövningstillfället har relevans för frågan om bosättningen har upphört eller inte[88].

De huvudsakliga grunderna för återkallelse enligt gällande rätt kan sammanfattas som att förutsättningarna för tillståndet ska ha förändrats på något väsentligt sätt, att oriktiga uppgifter lämnats eller omständigheter som varit av betydelse förtigits eller att det kan antas att utlänningen här i landet kommer att bedriva viss verksamhet. Det bör även beaktas att Vandelsutredningen[89] har lämnat ett antal förslag på utökade möjligheter till återkallelse av uppehållstillstånd och vissa ändringar gällande de omständigheter som kan vägas emot en återkallelse.

3.5.3 Uppehållstillstånd är inte en civil rättighet och ett permanent uppehållstillstånd omfattas inte av skyddet för berättigade förväntningar

Uppehållstillstånd är inte en civil rättighet

Som redogjorts för är Europakonventionen central för den svenska rättsordningen och gäller som svensk lag. Eftersom 2 kap. 19 § regeringsformen även stadgar att en lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med konventionen skulle en ny föreskrift som strider mot konventionen vara grundlagsstridig. I konventionen uppställs främst civila och politiska rättigheter, såsom förbud mot tortyr, rätt till liv samt rätt till frihet och säkerhet.

Av artikel 6.1 i konventionen följer rätten till domstolsprövning. För att artikeln ska vara tillämplig krävs att den tvist saken gäller har sin grund i den nationella rätten och att denna rättighet kan karakteriseras som en civil rättighet. Det ska röra sig om en reell och seriös tvist som på i vart fall rimliga grunder kan hävdas ha sin grund i natio-

[87] Se MIG 2014:6.
[88] MIG 2021:2.
[89] SOU 2025:33.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

nell rätt och att denna rättighet eller skyldighet vid en på konventionen grundad tolkning kan karaktäriseras som civil[90]. Det ankommer på den nationella domstolen att avgöra om en rättighet eller skyldighet följer av de bestämmelser som är tillämpliga i det enskilda fallet[91]. Rättigheter eller skyldigheter som uttryckligen utesluts i nationell rätt kan därmed inte med framgång hävdas som civila rättigheter eller skyldigheter enligt konventionen[92].

Ett uppehållstillstånd är ett tillstånd att vistas i Sverige under viss tid eller utan tidsbegränsning. Med ett sådant tillstånd tillkommer dessutom rättigheter av skilda slag, t.ex. sociala förmåner. Ett uppehållstillstånd kan därmed sägas ha stor betydelse för den enskilde. Det kan dock konstateras att tvister som rör frågan om uppehållstillstånd anses falla utanför tillämpningsområdet för artikel 6.1. Ärenden om uppehållstillstånd innefattar därmed inte en prövning av civila rättigheter och artikel 6.1 är således inte tillämplig i sådana fall[93]. Detta gäller även i de fall ett beslut att få resa in i och stanna i landet har betydande följder för en enskilds privat- och familjeliv eller utsikter att erhålla arbete[94].

Ett permanent uppehållstillstånd omfattas inte av skyddet för berättigade förväntningar

Europadomstolen har inom ramen för artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen utvecklat ett skydd för berättigade förväntningar. Tilläggsprotokollet är också svensk lag genom lagen om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt artikel 1 i tilläggsprotokollet ska personer ha rätt till respekt för sin egendom, vilket är en civil rättighet. Vidare får ingen berövas egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Artikeln har en bred tillämpning och som egendom kan ses bl.a. förmåner som enskilda tillerkänts genom förvaltningsbeslut[95]. Även

[90] Se Károly Nagy mot Ungern, punkt 60.
[91] Se Anne-Marie Andersson mot Sverige, punkterna 33–37.
[92] Se Roche mot Storbritannien, punkterna 116–125.
[93] Se Maaouia mot Frankrike.
[94] Se Taheri Kandomabadi mot Nederländerna och MIG 2012:11.
[95] Jfr bl.a. Kjartan Asmundsson mot Island, punkt 39 och Béláné Nagy mot Ungern, punkterna 72–73.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

om *egendom* givits en mycket vid innebörd i praxis ska det vara fråga om materiell eller immateriell egendom av ekonomisk art. Det finns inte någon praxis från Europadomstolen som ger stöd för att ett permanent uppehållstillstånd skulle kunna betraktas som sådan egendom som omfattas av artikel 1 i tilläggsprotokollet och att det på den grunden skulle kunna utgöra en civil rättighet som omfattas av det skydd för berättigade förväntningar som utvecklats inom ramen för artikeln. Som redan har konstaterats finns det dessutom praxis från Europadomstolen som ger vid handen att ärenden om uppehållstillstånd inte innefattar en prövning av civila rättigheter.

Det bör i sammanhanget nämnas att även EU-domstolen genom sin praxis har utvecklat en allmän rättsprincip som innebär att den enskilde normalt bör kunna förvänta sig att beslutsfattaren inte tar tillbaka vad denne har gett i ett beslut. Denna princip om berättigade förväntningar har en stark position inom unionsrätten och är väl utvecklad av EU-domstolen. Den har främst betydelse för gynnande beslut som rör enskilda och måste beaktas så fort en myndighet tillämpar unionsrätten[96]. Principen om berättigade förväntningar anses vara en del av rätten till god förvaltning. Denna rättighet finns inskriven i artikel 41 i EU:s rättighetsstadga och har på så vis fått en mer konkret utformning. Att rättighetsstadgan är tillämplig när medlemsstaterna tillämpar unionsrätten framgår av artikel 51. Principen om skydd för berättigade förväntningar kan göras gällande mot unionsrättsliga bestämmelser endast i den utsträckning som en situation som kan ge upphov till berättigade förväntningar tidigare har skapats på unionsnivå, dvs. av en av unionens institutioner[97].

Som framgått finns det inte som en följd av unionsrätten någon rätt att beviljas permanent uppehållstillstånd. Bestämmelserna om permanent uppehållstillstånd i svensk rätt är i stället en rent nationell konstruktion. Enligt utredningens mening kan det således inte anses föreligga något sådant tidigare agerande från unionsinstitutionernas sida som kan ge upphov till berättigade förväntningar hos tredjelandsmedborgare beträffande möjligheten att behålla ett permanent uppehållstillstånd som beviljats enligt svensk rätt, som inte har sin grund i EU-rätten. En annan sak är att enskilda med stöd av EU-rätten i vissa situationer är berättigade till *uppehållstillstånd* och därmed kan förvänta sig att få stanna i Sverige, t.ex. när det finns ett

[96] Se SOU 2010:29 s. 88 ff. med de rättsfall som hänvisas till där.
[97] Se C-63/93, Duff m.fl., punkt 20, och C-14/01, Niemann, punkt 56.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

behov av internationellt skydd. Den ordning som föreslås innebär dock inte någon inskränkning i detta avseende.

Sammantaget bedömer utredningen att en ordning som innebär att svenska myndigheter under vissa förutsättningar ska ändra/återkalla permanenta uppehållstillstånd inte i sig bör anses strida mot bestämmelserna i Europakonventionen eller principen om berättigade förväntningar. Ett beslut om att neka uppehållstillstånd, vilket kan leda till ett beslut om utvisning, kan dock i enskilda fall få konsekvenser för den enskilde som gör att beslutet anses strida mot Europakonventionen, t.ex. kan beslutet utgöra en oproportionerlig inskränkning av rätten till skydd för den enskildes privat- och familjeliv enligt artikel 8.

Utvisning när förutsättningar för uppehållstillstånd saknas

Det kan redan här noteras att utredningens uppdrag inte direkt innefattar frågan om huruvida vissa beslut om avvisning eller utvisning är konventionsenliga, utan endast under vilka förutsättningar vissa permanenta uppehållstillstånd ska kunna ändras och ersättas med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det. Som utredningen återkommer till i avsnitt 7.8 innebär förslagen att vissa permanenta uppehållstillstånd inte kommer att kunna ersättas av ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, vilket kommer att leda till att utlänningen behöver lämna landet. Så kommer att kunna bli fallet när enskilda saknar behov av internationellt skydd, inte kan beviljas ställning som varaktigt bosatt och inte heller kan beviljas uppehållstillstånd på någon annan grund. Av naturliga skäl går det inte att avgränsa gruppen av individer som kan komma att behöva lämna Sverige som en följd av förslagen[98]. Det behöver nämligen göras en individuell bedömning i varje enskilt fall eftersom utlänningslagen innehåller flera olika tillståndsgrunder vars tillämplighet är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Om en utlänning inte uppfyller förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon grund kan den beslutande myndigheten behöva pröva frågan om beslutet att neka uppehållstillstånd och utvisa personen

[98] I avsnitt 10.3.3 gör utredningen dock en bedömning av om någon eller några grupper av utlänningar kan tänkas löpa förhöjd risk att utvisas till följd av förslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

är förenligt med rätten till respekt för den enskildes privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

3.6 Grundläggande förutsättningar för tidsbegränsat uppehållstillstånd

3.6.1 Inledning

För att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska beviljas krävs normalt att ett antal allmänna förutsättningar är uppfyllda, utöver de krav som föreskrivs för respektive tillståndsgrund. Eftersom utredningens förslag innebär att vissa permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade tillstånd, om det finns förutsättningar för det, redovisas nedan de generella förutsättningar som normalt ska vara uppfyllda för att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska beviljas.

3.6.2 Identitet

Begreppet identitet

Det saknas i svensk rätt en legal definition av begreppet identitet. I ärenden om svenskt medborgarskap består identiteten som regel av sökandens namn, ålder och, som huvudregel, medborgarskap[99]. Som utgångspunkt krävs för att identiteten ska anses styrkt att utlänningen har ett hemlandspass i original eller en annan fotoförsedd identitetshandling i original som utfärdats av behörig myndighet i hemlandet, under förutsättning att det inte finns skäl att ifrågasätta dokumentets äkthet och att handlingarna är tillförlitliga samt utfärdade på ett ur identitetssynpunkt tillfredställande sätt[100]. Utifrån principen om fri bevisprövning kan identiteten anses styrkt om de handlingar och uppgifter som åberopas sammantagna med övriga omständigheter anses utgöra tillräcklig bevisning[101]. I vissa fall kan en sökande som är eller har varit bosatt i ett annat land än hemlandet anses ha styrkt sin identitet genom handlingar som utfärdats av behöriga myndigheter i bosättningslandet, om sökanden antingen styrkt

[99] Prop. 1997/98:178 s. 15.
[100] Prop. 1997/98:178 s. 8.
[101] Jfr MIG 2010:17.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

sin identitet i bosättningslandet eller levt där under längre tid under samma identitet.

Huvudregeln är styrkt identitet

I utlänningslagen finns till skillnad från i lagen om svenskt medborgarskap[102] inget uttryckligt krav på att sökandens identitet ska vara styrkt. Av 2 kap. 1 § följer dock att en utlänning som reser in i eller vistas i Sverige ska ha ett pass. Vilka krav som ställs på en sådan handling följer av 2 kap. 4 § utlänningsförordningen[103]. Kravet på att ha ett pass för att vistas i Sverige gäller dock inte bl.a. utlänningar som har permanent uppehållstillstånd eller som kan beviljas eller har beviljats uppehållstillstånd som skyddsbehövande eller på grund av synnerligen ömmande omständigheter (2 kap. 1 § utlänningsförordningen). En sökande som inte kan styrka sin identitet och som efter inresa varken har rätt till uppehållstillstånd som t.ex. skyddsbehövande eller på grund av synnerligen ömmande omständigheter bör som huvudregel inte kunna beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på annan grund[104]. I de fall det saknas skäl att göra avsteg från kravet på styrkt identitet ska en ansökan om uppehållstillstånd avslås redan på den grunden att sökanden saknar en godtagbar passhandling[105].

Att en utlänning som ansöker om uppehållstillstånd som utgångspunkt ska ha styrkt sin identitet är en grundläggande förutsättning som anses nödvändig att upprätthålla för att tillgodose betydelsefulla allmänna intressen, såsom säkerhet och reglerad invandring. Detta krav gäller för samtliga tillståndsgrunder[106] och bevisbördan ligger på sökanden[107]. Det förekommer att begrepp som *visas*, *klarläggas* och *fastställas* används i detta sammanhang, men samtliga är ett uttryck för ett och samma höga beviskrav, nämligen att identiteten ska vara styrkt[108]. Om identiteten inte är styrkt bör ansökan i regel avslås[109]. Migrationsverket kräver även att en utlänning måste

[102] Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.
[103] Utlänningsförordning (2006:97).
[104] Jfr 5 kap. 18 § och prop. 1999/2000:43 s. 58 f.
[105] Se bl.a. MIG 2007:30 och MIG 2011:11.
[106] Prop. 1997/98:178 s. 10.
[107] Se t.ex. MIG 2007:9.
[108] Jfr MIG 2016:6.
[109] Jfr prop. 1997/98:36 s. 13 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

kunna styrka sin identitet för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige[110].

Undantag från kravet på styrkt identitet

Att identiteten ska vara styrkt gäller som sagt inte helt utan undantag. Förutsättningarna för att bevilja uppehållstillstånd trots att identiteten inte är styrkt varierar dock beroende på vilken tillståndsgrund som åberopas. Att det finns utrymme att i vissa fall frångå kravet beror i allt väsentligt på Sveriges internationella åtaganden. Skyddsbehövande behöver som framgått inte ha styrkt sin identitet för att beviljas uppehållstillstånd. Utgångspunkten är dock att det krävs styrkt identitet även i sådana ärenden. Sökanden har därmed ett ansvar för att så långt det är möjligt försöka klarlägga alla fakta i ärendet. En utlänning som åberopar skyddsskäl ska i vart fall som regel kunna göra identiteten sannolik[111].

I artikel 4 i skyddsgrundsförordningen anges att sökanden ska ha gjort en genuin ansträngning att underbygga ansökan om internationellt skydd, vilket innefattar identiteten. Att inte medverka till att identiteten fastställs kan, genom direkt tillämpliga bestämmelser i asylprocedurförordningen[112], medföra att sökanden blir föremål för ett påskyndat prövningsförfarande. Utifrån principen om non-refoulement ska dock en ansökan om internationellt skydd som huvudregel prövas i sak även om sökanden varken styrkt eller gjort sin identitet sannolik. En utlänning som har skyddsbehov får utifrån den principen nämligen inte avvisas eller utvisas under några omständigheter, vilket därmed även gäller i de fall identiteten varken styrkts eller gjorts sannolik.

Som framgått finns det ett fåtal situationer då det höga beviskravet på styrkt identitet inte kan upprätthållas. För merparten av övriga tillståndsgrunder, tex. uppehållstillstånd för arbete, gäller dock att identiteten ska vara styrkt för att uppehållstillstånd ska beviljas. I vissa fall kan det även i ärenden om uppehållstillstånd på grund av anknytning finnas skäl att göra undantag. Även i sådana ärenden

[110] Migrationsöverdomstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om en utlänning måste kunna styrka sin identitet för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige (mål nr UM 3115-24).
[111] Jfr MIG 2007:12 och MIG 2019:1.
[112] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348 av den 14 maj 2024 om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

gäller dock som huvudregel att identiteten ska vara styrkt. Vid en prövning av förutsättningarna för uppehållstillstånd ska som huvudregel först identitetskravet och därefter passkravet prövas. Först om dessa krav bedöms uppfyllda finns det anledning att pröva ytterligare förutsättningar för att en ansökan på grund av anknytning ska kunna bifallas[113]. En ansökan kan dock avslås redan om ett av övriga krav för uppehållstillstånd inte är uppfyllt[114].

I ärenden om uppehållstillstånd på grund av anknytning aktualiseras inte sällan frågan om det finns skäl att göra undantag från kravet på styrkt identitet. Det kan utifrån förhållandena i sökandens hemland vara svårt eller omöjligt att ordna handlingar som styrker identiteten. I sådana fall kan det finnas skäl att medge bevislättnad. Mot de allmänna och enskilda intressen som motiverar att sökandens identitet ska vara styrkt ska ställas Sverigesinternationella åtaganden, bl.a. familjeåterföreningsdirektivet[115]. Vid en sådan proportionalitetsbedömning kan det i enskilda fall vara tillräckligt att identiteten görs sannolik[116].

Skäl för bevislättnad kan föreligga i de fall en utlänning ansöker om uppehållstillstånd på grund av anknytning till sitt barns andra förälder, om föräldrarna levt tillsammans i hushållsgemenskap innan anknytningspersonen bosatte sig i Sverige, en DNA-analys som styrker släktskap har gjorts och samstämmiga uppgifter lämnats rörande bl.a. familj och hemförhållanden[117]. Det kan även vara relevant på vilken grund anknytningspersonen beviljats uppehållstillstånd eller om denne är svensk medborgare. I ärenden om familjeåterförening där anknytningspersonen är flykting måste försiktighet iakttas när det gäller att hänvisa familjemedlemmar till hemlandets myndigheter för att ordna identitetshandlingar[118].

Som utgångspunkt gäller således även i anknytningsärenden att identiteten ska vara styrkt. Även när det saknas skäl för bevislättnad ska det göras en proportionalitetsbedömning mellan å ena sidan familjemedlemmarnas intresse av att leva tillsammans i Sverige och å andra sidan de intressen som kräver ett klarläggande av identiteten, såsom säkerhet och reglerad invandring. Vid en sådan bedömning

[113] MIG 2011:11.
[114] Jfr 9 § första stycket förvaltningslagen.
[115] Rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening.
[116] Jfr MIG 2012:1.
[117] Jfr MIG 2016:6 och MIG 2016:13.
[118] MIG 2018:4.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

kan bl.a. beaktas om familjemedlemmarna haft några objektivt sett berättigade förväntningar att leva tillsammans här som en familj[119].

3.6.3 Förutsättningarna för att beviljas uppehållstillstånd efter inresa och byte av tillståndsgrund

Huvudregeln enligt 5 kap. 18 § första stycket utlänningslagen är att en utlänning ska ha ansökt om och beviljats uppehållstillstånd före inresan i Sverige[120]. Att utlänningar ansöker om och beviljas uppehållstillstånd före inresan är ett viktigt led i upprätthållandet av en reglerad invandring samt ett verksamt medel för att kontrollera de personer som vill komma hit[121]. Från den aktuella huvudregeln finns ett antal undantag. Enligt numera upphävda bestämmelser fanns även möjlighet att beviljas uppehållstillstånd för arbete inifrån landet genom s.k. spårbyte[122].

Utlänningar som har rätt till uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov eller på grund av synnerligen ömmande omständigheter är med stöd av 5 kap. 18 § andra stycket undantagna från huvudregeln om att uppehållstillstånd ska ha sökts och beviljats före inresan i Sverige. Även utlänningar som ansöker om förlängning av tidigare beviljade uppehållstillstånd, bl.a. på grund av anknytning, är undantagna från huvudregeln och behöver därmed inte lämna landet för att lämna in en förlängningsansökan. Vidare finns ett antal undantag som aktualiseras i mer begränsad omfattning.

Uppehållstillstånd kan även beviljas efter inresa om utlänningen har stark anknytning till en person som är bosatt i Sverige och det inte skäligen kan krävas att utlänningen reser till ett annat land för att ge in ansökan (5 kap. 18 § andra stycket 5). Det rör sig här om ett antal grunder för uppehållstillstånd på grund av anknytning enligt 5 kap. 3 § och 3 a §. En begäran om uppehållstillstånd på grund av anknytning kan även aktualiseras i samband med en ansökan om asyl[123]. Med stark anknytning avses att åberopad anknytning i och för sig är tillståndsgrundade[124]. Att det finns en stark anknytning

[119] Europadomstolens domar i Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Storbritannien, nr 9214/80, 9473/81 och 9474/81, 28 maj 1985.
[120] Jfr MIG 2025:10.
[121] Se bl.a. prop. 1994/95:179 s. 89.
[122] Prop. 2024/25:92.
[123] MIG 2007:31.
[124] Se Utlänningsnämndens beslut UN 386-00, UN 387-00, UN 388-00 samt UN 389-00.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

innebär dock inte utan vidare att huvudregeln ska frångås[125]. Vid bedömningen av om det är skäligt att utlänningen lämnar landet för att ge in en ansökan kan ett antal omständigheter beaktas. Något som talar mot att frångå huvudregeln är att utlänningen vistats illegalt i Sverige eller har stark anknytning till hemlandet genom anhöriga[126]. Sådana omständigheter som talar mot att frångå huvudregeln ska vägas mot sådana svårigheter som utlänningen kan möta om denne tvingas lämna landet för att lämna in ansökan. Det kan t.ex. röra sig om praktiska svårigheter, betydande kostnader eller anmärkningsvärt långa handläggningstider[127].

Enligt femte stycket ska vid skälighetsbedömningen även konsekvenserna för ett barn av att skiljas från sin förälder särskilt beaktas, om det står klart att uppehållstillstånd skulle ha beviljats om prövningen gjorts före inresan i Sverige. Att det ska stå klart att tillstånd hade beviljats innebär att det ska gå att konstatera att förutsättningarna för uppehållstillstånd är uppfyllda, bl.a. i fråga om giltigt pass, fastställd identitet och stark familjeanknytning. Det får inte heller finnas några särskilda skäl mot att bevilja tillstånd. Om det står klart att uppehållstillstånd kan beviljas ska därefter bedömas om det föreligger en risk för att ett barn skiljs från sin förälder om ansökan inte beviljas. Det ska därmed redan vid prövningen föreligga sammanlevnad eller regelbundet och frekvent umgänge[128]. Konsekvenserna av en sådan separation ska särskilt beaktas, bl.a. hur lång separationen kan förväntas bli, hur sammanlevnaden ser ut i vanliga fall och barnets särskilda behov utifrån ålder[129].

Enligt 5 kap. 18 § andra stycket 11 finns även möjlighet att göra undantag om det finns synnerliga skäl. De flesta fall där det finns skäl att göra undantag från huvudregeln faller som utgångspunkt under de övriga undantagen[130]. För att regeln om synnerliga skäl ska aktualiseras ska det alltså röra sig om absoluta undantagsfall[131]. Att en utlänning tidigare har haft ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på annan grund är inte skäl för att, oavsett omständigheterna

[125] Jfr MIG 2007:11.
[126] Prop. 1999/2000:43 s. 57.
[127] Jfr MIG 2011:23 och prop. 1999/2000:43 s. 56 f.
[128] Prop. 2009/10:137 s. 26 f.
[129] Prop. 2013/14:217 s. 44 och MIG 2011:27.
[130] Prop. 1999/2000:43 s. 65.
[131] Prop. 1994/95:179 s. 75.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

i övrigt, göra undantag från huvudregeln när utlänningen ansöker om fortsatt uppehållstillstånd och åberopar en ny grund för sin ansökan[132].

Således finns ett antal undantag från huvudregeln att uppehållstillstånd ska ha sökts och beviljats före inresan. Sådana undantag kan aktualiseras såväl när utlänningen rest in i landet utan att ha tillstånd som när utlänningen vistats i Sverige med tillstånd men saknar möjlighet att få förlängt uppehållstillstånd på samma tillståndsgrund. Som framgått är förutsättningarna för att göra undantag från huvudregeln förhållandevis begränsade i de fall utlänningen varken är skyddsbehövande eller ansöker om förlängning på samma tillståndsgrund som tidigare beviljats.

3.6.4 Vandel och vissa andra skäl för att vägra uppehållstillstånd

Även om de grundläggande förutsättningarna för att bevilja ett uppehållstillstånd är uppfyllda kan tillstånd ändå nekas under vissa förutsättningar. Enligt gällande rätt kan uppehållstillstånd, med vissa undantag, nekas om sökanden gjort sig skyldig till brott eller brott i förening med annan misskötsamhet (5 kap. 17 § första stycket första meningen utlänningslagen). Vid prövningen ska den grund för uppehållstillstånd som åberopas vägas mot anmärkningarnas tyngd i det enskilda fallet. Ju starkare skälen för uppehållstillstånd är, desto allvarligare brott bör krävas för att vägra uppehållstillstånd. Det ska även beaktas om utlänningen tidigare beviljats uppehållstillstånd i Sverige eller om det rör sig om en första ansökan. Om frågan om barnets bästa aktualiseras ska givetvis även detta beaktas[133]. Enligt första stycket andra meningen ska vid prövning av om uppehållstillstånd kan beviljas med stöd av 5 kap. 3 a § första stycket 1 och andra stycket dessutom beaktas om utlänningen eller utlänningens barn kan antas bli utsatt för våld eller för annan allvarlig kränkning av sin frihet eller frid om tillstånd skulle beviljas. Det rör sig om situationer där anknytningspersonen gjort sig skyldig till våldsbrott mot närstående eller till sexualbrott[134].

I 5 kap. 17 a § första stycket, som bygger på bestämmelser i familjeåterföreningsdirektivet, föreskrivs att uppehållstillstånd

[132] MIG 2016:18.
[133] Prop. 2021/22:224 s. 220 samt MIG 2019:23 och MIG 2024:1.
[134] Prop. 2004/05:170 s. 284.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

enligt 3 § i vissa fall får vägras. Enligt första punkten får uppehållstillstånd vägras om oriktiga uppgifter medvetet lämnats eller omständigheter förtigits som var av betydelse för att få uppehållstillståndet. Det har ingen betydelse om det är sökanden eller anknytningspersonen som lämnats de oriktiga uppgifterna eller förtigit omständigheter som är av betydelse för att få tillståndet[135]. Uppehållstillstånd får dock inte vägras om de omständigheter som åberopas varken rör sökanden eller anknytningspersonens ställning som anknytningsperson[136]. Enligt punkten 2 får uppehållstillstånd vägras om en utlänning adopterats eller ett äktenskap ingåtts eller ett samboförhållande inletts uteslutande i syfte att ge utlänningen rätt till uppehållstillstånd, dvs. det ska röra sig om s.k. skenförhållanden i syfte att kringgå reglerna[137]. Enligt punkten 3 får uppehållstillstånd även vägras om utlänningen utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet. Den som utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet får inte heller beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige (5 a kap. 3 §). Utöver ovan nämnda omständigheter kan tillstånd även t.ex. vägras om någon av makarna eller samborna är under 21 år.

Det ska även noteras att en utlänning under vissa förutsättningar kan uteslutas från att anses som flykting eller alternativt skyddsbehövande, bl.a. om denne gjort sig skyldig till brott mot mänskligheten (4 kap. 2 b § och 2 c § utlänningslagen). Flyktingstatus kan även vägras om utlänningen gjort sig skyldig till ett synnerligen grovt och det skulle vara förenat med allvarlig fara för allmän säkerhet att låta honom eller henne stanna i Sverige eller har bedrivit verksamhet som inneburit fara för rikets säkerhet (4 kap. 3 § andra stycket). Uppehållstillstånd kan i sådana fall dock beviljas på annan grund. Vid en prövning av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska beviljas kan, oavsett tillståndsgrund, därmed ett antal grunder för att vägra uppehållstillstånd aktualiseras.

Vandelsutredningen har föreslagit att uppehållstillstånd ska kunna vägras i fler fall vid brister i utlänningens levnadssätt än vad som är möjligt enligt gällande rätt. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Denna utredning har utgått ifrån att dessa förslag kommer att träda i kraft och bedömer att motsvarande krav på levnadssättet bör ställas på den som ska undantas från huvudregeln om att ett perma-

[135] Se prop. 2005/06:72 s. 87 och MIG 2014:5.
[136] MIG 2025:6.
[137] Se prop. 2005/06:72 s. 39 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

nent uppehållstillstånd ska återkallas enligt den ordning som föreslås (se avsnitt 6.3.4). I Vandelsutredningen definieras *vandel* som att en person lever på ett hederligt och skötsamt sätt, och därmed följer gällande författningar samt i Sverige verkställbara avgöranden och andra beslut av domstolar och myndigheter. Även bristande regelefterlevnad som inte är straffsanktionerad kan därmed ligga till grund för att vägra uppehållstillstånd. Vandelsutredningen föreslår skärpningar i de bestämmelser som möjliggör att uppehållstillstånd vägras. Detta gäller även i ärenden om ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

Utifrån den ordning som föreslås kommer prövningen av utlänningens skötsamhet att aktualiseras såväl vid prövningen av om det finns synnerliga skäl mot att återkalla ett permanent uppehållstillstånd som vid den efterföljande prövningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas (se avsnitt 7.5).

3.6.5 Schengens informationssystem (SIS)

SIS är ett system som Schengenländerna, däribland Sverige, använder för att utbyta information avseende polissamarbete, straffrättsligt samarbete och migrationskontroll. Regelverket styrs huvudsakligen av tre EU-förordningar som är direkt tillämpliga i medlemsstaterna; polisförordningen[138], gränsförordningen[139] och återvändandeförordningen[140]. För att en utlänning ska beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd krävs som utgångspunkt att en SIS-sökning sker. Beroende på utfallet av sökningen kan det i vissa fall finnas skäl att vägra uppehållstillstånd.

[138] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1862 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av Schengens informationssystem (SIS) på området polissamarbete och straffrättsligt samarbete, om ändring och upphävande av rådets beslut 2007/533/RIF och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1986/2006 och kommissionens beslut 2010/261/EU.
[139] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1861 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av Schengens informationssystem (SIS) på området in- och utresekontroller, om ändring av konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och om ändring och upphävande av förordning (EG) nr 1987/2006.
[140] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1860 av den 28 november 2018 om användning av Schengens informationssystem för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

3.7 Kommunikation och delgivning

3.7.1 Kommunikation

Av 25 § förvaltningslagen följer att om det inte är uppenbart obehövligt ska en myndighet innan den fattar ett beslut i ett ärende underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet (kommunikation). Myndigheten får dock i vissa fall avstå från sådan kommunikation. Förvaltningslagens regler om kommunikation är i princip även tillämpliga på utlänningsärenden, men i utlänningslagen regleras vissa undantag. I ett ärende om återkallelse av permanent uppehållstillstånd tillämpas bestämmelserna i förvaltningslagen endast om utlänningen är bosatt eller annars vistas i Sverige.

I 7 kap. 7 § utlänningslagen finns en bestämmelse som innebär att ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Den särskilda lag som utredningen föreslår omfattar vissa befintliga permanenta uppehållstillstånd och vid handläggning av ärenden enligt lagen får Migrationsverket därför utgå ifrån att den som har ett permanent uppehållstillstånd också är bosatt här, givet att det inte finns några konkreta omständigheter som pekar på motsatsen. Om det visar sig att en utlänning med permanent uppehållstillstånd inte längre är bosatt i Sverige finns det skäl att återkalla uppehållstillståndet med stöd av 7 kap. 7 § utlänningslagen. Om det däremot inte finns några indikationer på att personen flyttat utomlands innebär det att Migrationsverket som utgångspunkt kommer att behöva kommunicera med den enskilde innan myndigheten fattar ett beslut om återkallelse med stöd av den särskilda lag som utredningen föreslår.

Det är upp till Migrationsverket att bestämma hur underrättelse ska ske (se 25 § andra stycket förvaltningslagen). Med hänsyn till de konsekvenser ett beslut att återkalla ett permanent uppehållstillstånd medför är det dock rimligt att Migrationsverket som utgångspunkt kommunicerar skriftligen med den enskilde. Den som är folkbokförd i Sverige får förutsättas tillbringa sin dygnsvila på sin folkbokföringsadress minst en gång i veckan[141] och det får då också antas att den enskilde nås av underrättelser som skickas till hans eller hennes folkbokföringsadress. Även om underrättelse får ske genom delgiv-

[141] Jfr 7 § andra stycket folkbokföringslagen (1991:481).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ning finns det inte någon skyldighet att fullgöra kommunikationen på detta sätt. Enligt utredningens mening framstår det som mindre lämpligt ur effektivitets- och kostnadssynpunkt att underrätta enskilda genom delgivning i det stora antalet ärenden som utredningens förslag kan tänkas ge upphov till. Migrationsverket måste nämligen som utgångspunkt anses ha fullgjort sin kommunikationsplikt redan genom att skicka en underrättelse till individens folkbokföringsadress.

3.7.2 Delgivning

En myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende ska så snart som möjligt underrätta den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövligt. Myndigheten bestämmer hur underrättelsen ska ske. En underrättelse ska dock alltid vara skriftlig om en part begär det. Underrättelse får ske genom delgivning (33 § förvaltningslagen). Även om en myndighet har en valfrihet när det gäller formen torde det typiskt sett vara lämpligt att myndigheten lämnar en skriftlig underrättelse, vilket Migrationsverket också regelmässigt gör. Detsamma gäller att verket som regel även delger underrättelsen för att säkerställa att parten får del av den. Med hänsyn till de konsekvenser som ett beslut att återkalla ett permanent uppehållstillstånd medför får det anses naturligt att Migrationsverket delger den enskilde ett beslut att återkalla ett permanent uppehållstillstånd som fattas enligt den särskilda lagen. Verket får då liksom i andra fall använda sig av de metoder för delgivning som regleras i delgivningslagen[142].

3.8 Offentligt biträde

Utredningen föreslår i kapitel 6 och 7 att det ska etableras en ordning som innebär att vissa permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade sådana, om det finns förutsättningar för det. I de fall det kan antas saknas grund för att bevilja tidsbegränsat uppehållstillstånd kommer frågan om utvisning att kunna aktualiseras och i en sådan situation kan det finnas en rätt till offentligt biträde. Nedan redogörs därför översiktligt för nu gällande

[142] Delgivningslag (2010:1932).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

bestämmelser om rätten till offentligt biträde samt de förslag avseende offentligt biträde som har lämnats i delbetänkandet SOU 2025:31.

Av 18 kap. 1 § utlänningslagen följer i vilka mål och ärenden ett offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser, bl.a. när frågan om utvisning. Det råder en presumtion för att förordna ett offentligt biträde i de situationer som anges, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. I förarbetena har sådana situationer då det måste antas att behov av biträde saknas exemplifierats som då det framstår som klart att den sökande kommer att beviljas uppehållstillstånd. Förhållandena kan även vara sådana att offentligt biträde inte ska förordnas om det är uppenbart att någon grund för uppehållstillstånd inte föreligger och det inte finns hinder för avvisning till hemlandet[143]. Enligt gällande rätt kan offentligt biträde förordnas enligt 18 kap. 1 § även i de fall det rör sig om en ny ansökan om asyl efter att ett tidigare beslut om utvisning har preskriberats[144]. Sedan den 1 april 2025 gäller dock enligt 12 kap. 22 § utlänningslagen att ett beslut om avvisning eller utvisning som inte har meddelats av allmän domstol upphör att gälla först fem år från det att utlänningen har lämnat landet.

Enligt första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas i mål och ärenden om avvisning, som utgångspunkt dock inte i ett avvisningsärende hos Polismyndigheten. Av första stycket 2 följer att biträde ska förordnas i mål och ärenden om utvisning enligt 8 kap. 6 eller 10 § eller 11 § andra stycket utlänningslagen, vilket bl.a. avser utlänningar som fått avslag på asylansökan. Punkten 3 avser verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning om inhibition meddelats av Migrationsverket eller någon överinstans eller om ny prövning beviljats. Punkten 4 avser situationen då en utlänning hållits i förvar sedan mer än tre dagar. Enligt punkten 5 kan offentligt biträde förordnas i ärenden om hemsändande, vilket bl.a. innefattar utlänningar som inte är flyktingar och som vårdas enligt LVU[145]. För asylsökande ensamkommande barn förordnas enligt gällande rätt i princip undantagslöst ett offentligt biträde[146] och av det andra stycket följer att asylsökande ensamkommande barn ska förordnas offentligt biträde i ärenden enligt punkterna 1 och 2 samt om ny prövning

[143] Prop. 1988/89:86 s. 133 och prop. 1977/78:90 s. 67.
[144] MIG 2010:7.
[145] Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
[146] Prop. 1988/89:86 s. 135 samt prop. 2004/05:136 s. 18 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

beviljats. Ensamkommande barn ska även förordnas offentligt biträde om de hålls i förvar enligt 10 kap. 2 §.

Därutöver kan offentligt biträde förordnas enligt 18 kap. 1 a §, bl.a. i mål som rör överklagande av beslut i fråga om att inte bevilja eller att återkalla statusförklaring. Offentligt biträde ska även förordnas vid överklagande av Migrationsverket beslut att inte bevilja ny prövning. För att offentligt biträde ska förordnas i dessa situationer förutsätts att utlänningen befinner sig i Sverige samt att det inte är uppenbart att överklagandet inte kommer att bifallas. Dessa undantag gäller dock inte ensamkommande barn.

Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31 föreslagit att rätten till offentligt biträde ska begränsas i ärenden som faller inom asylprocedurförordningens tillämpningsområde. Förutsättningarna för att förordna ett offentligt biträde i sådana ärenden föreslås liksom enligt gällande rätt regleras i 18 kap. utlänningslagen. Förslagen innebär att asylsökande ensamkommande barn kommer att förordnas offentligt biträde under samma förutsättningar som övriga sökande. I de situationer det finns rätt till offentligt biträde kommer biträdets uppdrag hos Migrationsverket att vara begränsat till sådan rättslig rådgivning som avses i asylprocedurförordningen och sökandena kommer alltså inte att företrädas av ett offentligt biträde på det sätt som sker i dag. Ärenden som inte omfattas av förordningens tillämpningsområde kommer även fortsatt att omfattas av bestämmelserna i 18 kap. 1 §. När en utlänning första gången söker asyl i Sverige kommer ett offentligt biträde dock inte att förordnas med stöd av denna paragraf (enligt utredningens förslag i ovan nämnt delbetänkande).

3.9 Avslutande kommentarer

Migrationsverket kan inte med stöd av vare sig 37 § andra stycket förvaltningslagen eller bestämmelserna om återkallelse av uppehållstillstånd i 7 kap. utlänningslagen ändra befintliga permanenta uppehållstillstånd och ersätta dessa med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det, i enlighet med vad som avses med utredningens uppdrag. Samtidigt innehåller varken den svenska rättsordningen, grundläggande rättssäkerhetsprinciper eller Sveriges internationella förpliktelser något förbud mot att införa regler som innebär en sådan ordning. I följande kapitel finns utredningens över-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

väganden i fråga om för- och nackdelar med att införa en sådan ordning samt förslag till hur en sådan ordning skulle kunna utformas.

4 Översyn av befintliga permanenta uppehållstillstånd

4.1 Inledning

Ett övergripande syfte med utredningens uppdrag – där uppdraget i delbetänkandet SOU 2025:31 beaktas – är att åstadkomma en ordning där asylrelaterade uppehållstillstånd, inklusive uppehållstillstånd som aktualiseras för asylsökande som saknar skyddsbehov, är tillfälliga och leder till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring. Detsamma gäller anhöriga som beviljas uppehållstillstånd på grund av anknytning till sådana utlänningar. I detta kapitel redovisas utredningens överväganden om under vilka förutsättningar de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd. Härutöver redovisas utredningens överväganden i fråga om en sådan ordning är nödvändig och ändamålsenlig samt om den är proportionerlig utifrån de konsekvenser som den medför.

4.2 Ett permanent uppehållstillstånd får ändras genom ny lagstiftning

Som har redovisats i föregående kapitel har det i olika lagstiftningsärenden samt i praxis förts resonemang om att retroaktiv lagstiftning bör undvikas. Varken regeringsformen eller annan lag innehåller dock några bestämmelser som förbjuder att det på migrationsområdet införs lagstiftning med retroaktiv verkan som innebär att befintliga permanenta uppehållstillstånd ändras för vissa utlänningar och ersätts med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det. Det finns inte heller några svenska konventionsåtaganden som utgör hinder mot sådan lagstiftning. Som framgått finns det

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

dessutom redan i dag exempel på lagstiftning med retroaktiv verkan. En annan sak är huruvida det är lämpligt, ändamålsenligt och proportionerligt att införa lagstiftning med sådan innebörd och hur bestämmelserna i så fall bör utformas så att Sveriges internationella förpliktelser respekteras.

4.3 Fördelarna med att införa bestämmelser som möjliggör en översyn av vissa befintliga permanenta uppehållstillstånd överväger nackdelarna

4.3.1 Inledning

Utredningen konstaterar att regeringen genomför ett paradigmskifte på migrationsområdet där Sverige går från att i första hand vara ett land för asylinvandring till att i stället vara ett land för i första hand arbetskraftsinvandring. Regeringen bedömer att tidigare års omfattande invandring inneburit stora påfrestningar för samhället och medfört integrationsproblem som numera präglar de flesta politikområden. Dessa problem består bl.a. i arbetslöshet, bidragsberoende, kriminalitet, hedersrelaterat våld och förtryck samt framväxten av parallella samhällen. Enligt regeringen ska utlänningar som befinner sig i Sverige framöver därför ta ett större ansvar för att bli en del av det svenska samhället; alla som kan ska bli självförsörjande, ha kunskaper i det svenska språket samt förstå hur Sverige fungerar och respektera våra normer, regler och värderingar[1]. Därutöver har regeringen understrukit vikten av att det svenska medborgarskapet ska tillmätas större betydelse[2]. Regeringen har aviserat att förväntningarna och kraven för att bli en del av det svenska samhället ska bli tydligare och skärpas för att värna ett öppet och fritt samhälle.

[1] Se bl.a. prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 13, s. 26 f.
[2] Prop. 2023/24:107 s. 1.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

4.3.2 Uppdraget att utmönstra möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd

För att komma till rätta med de växande problemen har regeringen bl.a. bedömt att lagstiftningen för beviljande av asyl bör anpassas till EU:s rättsliga miniminivå. Ett viktigt led i det bedöms vara att asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för skyddsbehövande m.fl. Som en följd av regeringens ambition i detta avseende har utredningen i delbetänkandet SOU 2025:31 föreslagit att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för bl.a. utlänningar som beviljas uppehållstillstånd på asylrelaterade grunder och deras anhöriga. Förslaget bereds för närvarande i Regeringskansliet.

4.3.3 Uppdraget att ändra vissa permanenta uppehållstillstånd

Av utredningens direktiv avseende uppdraget att anpassa svensk rätt till EU:s rättsliga miniminivå framgår bl.a. att asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring. Skydd för den som flyr en konflikt eller en kris ska erbjudas tillfälligt samtidigt som den som bor och lever i Sverige under en längre tid ska bli en fullständig del av det svenska samhället genom sitt medborgarskap och genom att leva upp till de krav som ställs för att få ett sådant.

Av utredningens direktiv i fråga om uppdraget att ändra vissa permanenta uppehållstillstånd följer att det finns skäl att göra en översyn av under vilka förutsättningar befintliga permanenta uppehållstillstånd ska kunna ändras till tidsbegränsade tillstånd, om förutsättningarna för detta är uppfyllda. Detta eftersom varken EU-rätten eller annan internationell reglering kräver att uppehållstillstånd som beviljas ska vara permanenta. Utredningen ska även se över hur vissa utlänningar som har permanent uppehållstillstånd i stället ska förmås att vilja bli svenska medborgare. Om personen inte uppfyller förutsättningarna för eller inte vill bli svensk medborgare bör det övervägas om det permanenta uppehållstillståndet i stället ska kunna ändras till ett tidsbegränsat tillstånd på grund av en ställning som varaktigt bosatt i Sverige eller på annan grund, om förutsättningarna för detta

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

är uppfyllda. Det kan finnas situationer i enskilda fall när det vore oskäligt att ändra ett permanent uppehållstillstånd och det bör därför finnas möjlighet att göra undantag. En undantagsbestämmelse ska ha en restriktiv tillämpning och det ska krävas att personen uppfyller kraven för ett hederligt levnadssätt.

Det kan konstateras att flertalet av de utlänningar som omfattas av uppdraget har haft permanent uppehållstillstånd under längre tid än fem år. De allra flesta har fått sina tillstånd under en tid då det inte ställts något krav på egen försörjning för permanent uppehållstillstånd. På liknande vis har de allra flesta anhöriga som omfattas av utredningens uppdrag fått permanent uppehållstillstånd under en tid då det inte ställts några krav på att anknytningspersonen ska kunna försörja sig själv eller den anhörige. Som utredningen redovisar i kapitel 10 är självförsörjandegraden mycket låg i gruppen 20–64 år (födda utanför Europa). Samtidigt är andelen bidragstagare hög. I gruppen ingår bl.a. utlänningar som har permanent uppehållstillstånd på asylrelaterade grunder.

Utredningen anser att en ordning som innebär en översyn av de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget skulle främja det aviserade paradigmskiftet inom migrationspolitiken, dvs. där Sverige går från att i första hand vara ett land för asylinvandring till att i stället vara ett land för arbetskraftsinvandring och där asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring.

Att åstadkomma ett system där utlänningar som regel vistas i Sverige endast under tiden som de har en av samhället erkänd grund för detta, t.ex. på grund av skyddsbehov, bör stärka förtroendet för migrationslagstiftningen och utgör samtidigt ett tydligt incitament för berörda utlänningar att anstränga sig för att bli en del av det svenska samhället, om ambitionen är att permanenta sin vistelse i landet genom förvärv av svenskt medborgarskap. En sådan ordning kan antas främja integrationen och bör därmed motverka utvecklingen med växande utanförskap och parallella samhällen.

En positiv följdeffekt av att se över de uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget är att staten ges goda möjligheter att identifiera individer som inte längre är bosatta i Sverige eller som av andra skäl saknar rätt att behålla sina permanenta uppehållstillstånd och därmed kunna motverka fel och fusk när det gäller bl.a. utbetalningar av diverse förmåner. Staten kan naturligtvis identifiera sådana individer

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

även genom andra mindre ingripande åtgärder. Det förändrar dock inte det faktum att möjligheten att motverka fel och fusk i olika avseenden är en positiv följdeffekt av förslagen. I detta avseende vill utredningen framhålla följande.

Riksrevisionen[3] har konstaterat att regelverket för återkallelse av uppehållstillstånd under lång tid inte har tillämpats som det är tänkt. Som exempel har myndigheten konstaterat att 9 000 personer i slutet av 2020 hade kvar sina permanenta uppehållstillstånd trots att de registrerats som utflyttade från Sverige under 2019 eller tidigare. Sedan våren 2022 har Migrationsverket inlett ett arbete för att utveckla hanteringen av återkallelser och i regleringsbrevet för 2023 har regeringen gett verket i uppdrag att prioritera ärenden om återkallelse av uppehållstillstånd. Under 2023 återkallades cirka 3 300 tillstånd på grund av upphörd bosättning, jämfört med cirka 3 100 under 2024. Samtidigt visar Riksrevisionens granskning att bristerna i Migrationsverkets återkallelsearbete har förelegat under lång tid och att det under perioden 2013–2020 förekommit felaktiga utbetalningar från statliga myndigheter och kommuner på upp till 430 miljoner kronor. Utbetalningarna har gått till bl.a. personer som varaktigt flyttat från landet utan att deras permanenta uppehållstillstånd har återkallats. Av rapporten framgår vidare att ytterligare personer troligen har lämnat landet utan att det har registrerats av svenska myndigheter.

Att så är fallet bekräftas dessutom i Skatteverkets nationella lägesbild över befolkningen[4]. Under 2024 blev drygt 25 000 personer avregistrerade från folkbokföringen som utflyttade, utan att de själva anmält flytt från Sverige, vilket enligt Skatteverket indikerar att en stor del av felen i folkbokföringsdatabasen beror på att berörda personer inte anmäler ändrade bosättningsförhållanden. Skatteverket bedömer att minst 79 000 personer borde ha avregistrerats som utflyttade, då de inte längre kan antas bo i Sverige. Det finns flera ekonomiska incitament till varför personer inte anmäler sin flytt till utlandet. Genom att fortsätta att vara folkbokförd här kan man exempelvis ta del av vissa förmåner, däribland pension och barnbidrag. Enligt Skatteverket väljer vissa pensionärer att ändra sin folkbokföringsadress till sina vuxna barns folkbokföringsadress för att sedan bo i utlandet utan att avregistrera sig. I folkbokföringsdatabasen finns det cirka 30 000 personer som har flyttat till sina vuxna barn. Det

[3] Granskningsrapport *Systemet för återkallelser av uppehållstillstånd*, RiR 2023:19.
[4] Nationell lägesbild över befolkningen, Skatteverket 2025, dnr 8-174856.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

innebär inte att alla dessa har en felaktig folkbokföring men det kan ge en indikation om storleken på felen i folkbokföringen.

Utredningen bedömer att risken för detta fel är som störst bland utlänningar som har permanent uppehållstillstånd. Detta eftersom de inte sällan har en naturlig anknytning till ett annat land som de tidigare varit bosatta i samt att de, till skillnad från de som har tidsbegränsat uppehållstillstånd, saknar incitament att stanna kvar i Sverige för att säkerställa att de framöver beviljas permanent uppehållstillstånd. En ordning som innebär en översyn av de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget skulle således utgöra ett viktigt verktyg för staten i arbetet med att upptäcka fel och fusk när det gäller utbetalningar av diverse förmåner som utlänningar som flyttat utomlands saknar rätt till.

Som utredningen redogör för i kapitel 10 kan förslagen initialt antas medföra betydande kostnader för staten när det gäller handläggningen av ett stort antal mål och ärenden enligt den särskilda lagen. Till detta kommer förhållandevis ingripande konsekvenser för berörda individer, eftersom rätten att vistas i Sverige permanent kan upphöra och åtföljas av en prövning av om utlänningen i stället kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd alternativt behöver lämna landet. Samtidigt är det troligt att förslagen kommer att leda till framtida kostnadsbesparingar för det allmänna som en följd av att staten ges ökade förutsättningar att upptäcka fel och fusk när det gäller utbetalningar av diverse förmåner. Det är dock inte möjligt att göra någon tillförlitlig uppskattning i detta avseende. Som framgått har dock enbart kostnaderna för felaktiga utbetalningar i ett visst avseende årligen uppgått till betydande belopp. Det är allmänt känt att det allmännas totala kostnader för att hantera konsekvenserna av det växande utanförskapet och framväxten av parallella samhällen är betydligt större. Det följer t.ex. av SOU 2025:76[5] att utanförskapet är vår tids största utmaning, som påverkar oss alla på olika sätt. Utredningens förslag kan således antas främja statens arbete med att motverka ökade kostnader i flera olika avseenden, även om huvudsyftet med förslagen är att åstadkomma en ordning där asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och leda till antingen medborgarskap, återvändande eller återvandring.

Utredningen bedömer som sagt att den föreslagna ordningen kan införas samtidigt som Sveriges internationella åtaganden respekteras.

[5] Betänkandet *Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Som har konstaterats finns det nämligen inte några internationella eller nationella regler eller praxis som medför en skyldighet att bevilja utlänningar permanent uppehållstillstånd eller som utgör hinder mot att införa lagstiftning som innebär att vissa permanenta uppehållstillstånd ändras, givet att Sveriges internationella åtaganden respekteras vid prövningen. Tvärtom står det som regel medlemsstaterna fritt att reglera villkoren för att utlänningar ska få vistas i landet. En annan sak är att utlänningar som har en i unionsrätten grundad rätt till uppehållstillstånd måste garanteras tidsbegränsat uppehållstillstånd så länge den status som uppehållstillståndet grundas på kvarstår.

I den ordning som utredningen föreslår kommer enskildas rättigheter i detta och i andra avseenden att garanteras genom att det görs en individuell bedömning av förutsättningarna för återkallelse m.m. i varje enskilt fall. Vid en sådan prövning kommer det att finnas rimliga förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd för den som inte uppfyller förutsättningarna för eller inte vill bli svensk medborgare. Det kommer även att finnas vissa s.k. ventilbestämmelser som syftar till att motverka oskäliga konsekvenser för de utlänningar som berörs.

Som utredningen återkommer till kommer huvudregeln enligt förslagen vara att berörda utlänningar ska få sitt permanenta uppehållstillstånd återkallat. Den fortsatta rätten att vistas i Sverige kommer därefter att vara avhängig att det finns förutsättningar att i stället beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. För den som inte uppfyller förutsättningarna för detta innebär ett återkallat permanent uppehållstillstånd således att rätten att vistas i Sverige upphör. Enligt utredningens mening är detta en rimlig ordning utifrån att regeringen vill åstadkomma ett paradigmskifte vad gäller migrationslagstiftningen och att det inte finns någon skyldighet enligt internationell rätt att rent allmänt tillåta fortsatt vistelse i Sverige för tredjelandsmedborgare som har bott i landet under viss tid. Däremot kan det vid prövning av frågan om uppehållstillstånd aktualiseras mer eller mindre svåra överväganden i de fall en utlänning fått stark anknytning till Sverige men ändå saknar rättsliga förutsättningar att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

När det finns synnerliga skäl får uppehållstillstånd beviljas en utlänning som på annat sätt har särskild anknytning till Sverige (5 kap. 3 a § tredje stycket 3 utlänningslagen). Bestämmelsen är av undantagskaraktär och med ”synnerliga skäl” avses ömmande och udda

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

situationer. Bestämmelsen ska därför tillämpas restriktivt. Om uppehållstillstånd inte kan ges på annan grund, får tillstånd beviljas en utlänning om det vid en samlad bedömning av utlänningens situation finns sådana synnerligen ömmande omständigheter att han eller hon bör tillåtas stanna i Sverige. Vid denna bedömning kan det i undantagsfall anses vara oproportionerligt att utvisa en utlänning med hänsyn till t.ex. barnkonventionen eller den enskildes rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen[6]. Utrymmet för att bevilja uppehållstillstånd enligt 5 kap. 6 § utlänningslagen är dock mycket begränsat[7]. Samtidigt får förekomsten av denna ventil, och ventilen i ovan nämnda 5 kap. 3 a § tredje stycket 3, anses utgöra ett skydd för enskilda när det gäller att motverka oskäliga konsekvenser. Vid tillämpning av Europakonventionen krävs det t.ex. att det uppnås en rättvis balans mellan den enskildes rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv å ena sidan och samhällets intressen å andra sidan.

Vid utredningens överväganden av om det bör införas en ordning som medger återkallelse av vissa permanenta uppehållstillstånd är det av betydelse att berörda individer ska kunna beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd inifrån landet och att lagstiftningen erbjuder realistiska möjligheter för berörda utlänningar att stanna i Sverige när de har vistats här en längre tid. Så kommer t.ex. att vara fallet för de flesta utlänningar som har klarlagt sin identitet, har ett hederligt levnadssätt och har etablerat sig på arbetsmarknaden. Exempelvis finns en möjlighet att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige, vilket är en särskild rättslig ställning som ger vissa rättigheter som följer av direktivet om varaktigt bosatta[8]. Kraven för att beviljas sådan ställning är lägre än de nuvarande särskilda kraven för att beviljas permanent uppehållstillstånd enligt 5 kap. 7 § utlänningslagen. För att beviljas ställning som varaktigt bosatt krävs att utlänningen har varit lagligen bosatt i landet under minst fem år och att denne kan försörja sig och sin familj med egna medel så att *grundläggande behov av uppehälle och bostad är tillgodosedda*. Här avses i första hand arbetsinkomster, som inte är sporadiska eller härrör från tillfälliga korttidsanställningar, eller ett överskott från eget företagande av mera varaktig karak-

[6] Den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
[7] Se t.ex. MIG 2014:9.
[8] Rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tär. Även säker avkastning av förmögenhetstillgångar bör kunna utgöra en inkomstkälla och detsamma gäller regelbunden pension. Migrationsverket tillämpar dessutom reglerna på det sättet att det saknar betydelse huruvida en person har kunnat försörja sig själv genom egna medel, så länge denne har blivit försörjd av någon annan och inte legat det sociala biståndssystemet till last. En sådan utlänning kan således beviljas ställning som varaktigt bosatt, vilket innebär att t.ex. en maka eller ett barn, som försörjts av sin make/förälder, kan beviljas sådan ställning[9]. En utlänning som beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige har i princip fortsatt rätt till uppehållstillstånd så länge ställningen inte återkallas.

De flesta utlänningar som omfattas av uppdraget har varit lagligen bosatta i Sverige sedan i vart fall den 1 januari 2022 och har således goda förutsättningar att påverka sina möjligheter att stanna kvar här vid ett införande av förslagen[10]. Detsamma gäller övriga vuxna utlänningar som omfattas av uppdraget, dvs. även de som varit lagligen bosatta här kortare tid än fem år, även om sedvanliga regler om uppehållstillstånd på grund av arbete ställer högre krav på den enskildes inkomster (se avsnitt 7.4.6). I förlängningen innebär ett sådant uppehållstillstånd en möjlighet för utlänningen och dennes familj att på nytt beviljas permanent uppehållstillstånd[11]. Utifrån syftet med utredningens uppdrag är det en rimlig utgångspunkt att framför allt personer som har vistats i Sverige med asylrelaterade uppehållstillstånd kortare tid än fem år, och som inte längre har ett skyddsbehov gentemot sitt hemland, ska återvända dit. Det är därför en rimlig ordning att den gruppen, som antalsmässigt kan antas vara mycket liten, behöver uppfylla de sedvanliga kraven för uppehållstillstånd för arbete, om de saknar skyddsbehov men vill stanna kvar i landet för att arbeta.

På ett övergripande plan anser utredningen således att ett eventuellt införande av den föreslagna ordningen innebär tydliga konsekvenser för de enskilda som berörs och att konsekvenserna kan vara mycket ingripande. Dessa konsekvenser ska dock ställas i relation till statens intressen och de positiva effekter för det allmänna som kan antas uppnås i enlighet med vad som beskrivs i det föregående.

[9] Migrationsverket, Rättsligt ställningstagande, Möjligheten att beviljas ställning som varaktigt bosatt när personen saknar egen försörjning, RS/019/2021.
[10] Utredningens förslag föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.
[11] Jfr bl.a. 5 kap. 5 och 10 §§ samt 6 kap. 2 § utlänningslagen. För tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av arbete ställs som krav att lönen uppgår till minst medianlönen för Sverige vid tidpunkten för ansökan, dvs. ett högre krav än vad som gäller för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

I detta sammanhang har beaktats att det i såväl den särskilda lagen som i utlänningslagen finns olika ventilbestämmelser som syftar till att motverka oskäliga konsekvenser i enskilda fall och undvika att enskilda bedömningar ska stå i strid med Sveriges internationella åtaganden. Beslutande instans kommer t.ex. att behöva ta ställning till om ett beslut om utvisning är förenligt med bl.a. Europakonventionen respektive barnkonventionen, vilket gäller även vid tillämpning av dagens migrationslagstiftning.

Mot bakgrund av detta, och utifrån de skilda förutsättningar som finns för att bevilja tidsbegränsat uppehållstillstånd, bedömer utredningen att den ordning som föreslås bör motverka beslut som står i strid med t.ex. bestämmelserna i Europakonventionen och barnkonventionen. På så sätt bedöms förslagen i alla delar respektera Sveriges internationella åtaganden.

4.4 Utredningens slutsatser

Sammanfattningsvis bedömer utredningen att varken regeringsformen eller Sveriges internationella åtaganden utgör något hinder mot att införa lagstiftning som innebär att vissa permanenta uppehållstillstånd ändras och ersätts med tidsbegränsade sådana om det finns förutsättningar för det. Något generellt hinder mot sådan lagstiftning finns inte heller i den svenska rättsordningen i övrigt.

Utredningen konstaterar som sagt att regeringen bedömer att det finns ett angeläget allmänintresse av att genomföra ett paradigmskifte på migrationsområdet, där bl.a. asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring. Syftet är framför allt att motverka utvecklingen med växande utanförskap som innefattar integrationsproblem som består i arbetslöshet, bidragsberoende, kriminalitet, hedersrelaterat våld och förtryck samt framväxten av parallella samhällen. Utredningen anser att den föreslagna ordningen är ändamålsenlig för att åstadkomma det som regeringen önskar uppnå och att den innehåller prövningsmoment som kräver att enskildas individuella omständigheter alltid beaktas inför det beslut som staten fattar.

Förslagen innebär oundvikligen vissa inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter, t.ex. utgör redan ändringen av ett permanent uppehållstillstånd till ett tidsbegränsat sådant en sådan inskränkning, men

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

åtgärden bedöms samtidigt vara proportionerlig och ändamålsenlig för att tillgodose de syften som uppdraget vilar på. Sveriges internationella åtaganden medför inte heller någon generell skyldighet att tillåta fortsatt vistelse i Sverige för utlänningar som har bott i landet under viss tid. Vid proportionalitetsbedömningen har även beaktats att den föreslagna ordningen kan utgöra ett viktigt verktyg för staten i arbetet med att upptäcka fel och fusk när det gäller olika offentliga utbetalningar, även om det inte är ett specifikt mål med uppdraget.

Som framgått är huvudsyftet med den föreslagna ordningen att åstadkomma ett systemskifte i migrationslagstiftningen där framför allt asylrelaterade permanenta uppehållstillstånd ska ses över och kunna ändras. Eftersom den föreslagna ordningen främjar flera för staten angelägna ändamål samtidigt som den beaktar varje enskild individs individuella situation i syfte att motverka oskäliga konsekvenser bedömer utredningen att fördelarna med att införa den föreslagna ordningen överväger nackdelarna.

Slutligen kan noteras att utredningens uppdrag endast utgör en del i regeringens omläggning av migrationslagstiftningen i Sverige. Ett antal utredningar på migrationsområdet har slutförts i närtid, bl.a. avseende skärpta krav för svenskt medborgarskap samt utökade möjligheter att neka och återkalla uppehållstillstånd, medan andra utredningar fortfarande pågår. Den översyn som utredningen föreslår kan antas bidra till att främja vissa positiva effekter som primärt önskas uppnås genom lagstiftning som övervägs inom ramen för andra utredningar. Det gäller t.ex. uppvärderingen av det svenska medborgarskapet, eftersom en översyn av befintliga permanenta uppehållstillstånd bör leda till att berörda individer i större utsträckning vidtar åtgärder i syfte att kunna bli en del av det svenska samhället och på sikt bli medborgare här.

5 En särskild lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

Förslag: Det ska införas en särskild lag som reglerar förutsättningarna för att kunna återkalla vissa permanenta uppehållstillstånd och som reglerar undantag från vissa villkor för beviljande av tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Skälen för förslaget: Utredningen har bedömt att det inte finns något rättsligt hinder mot att införa lagstiftning som innebär en möjlighet att ändra vissa permanenta uppehållstillstånd och ersätta dessa med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det. Utredningen har också bedömt att en sådan ordning bör införas (se kapitel 4). Som utredningen återkommer till måste begreppet *ändras* i utredningsdirektiven innefatta att ett permanent uppehållstillstånd *återkallas* (se avsnitt 6.3.1). Av författningstekniska skäl bör förutsättningarna för att återkalla berörda permanenta uppehållstillstånd regleras i en särskild lag. Förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd följer som huvudregel av bestämmelserna i utlänningslagen[1]. I den särskilda lagen bör dock regleras vissa undantag från olika villkor för tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt utlänningslagen.

Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31[2] lämnat förslag på hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd kan utmönstras för vissa grupper. Nuvarande översyn ska omfatta samma grupper som ingick i det uppdraget och även vissa utlänningar som

[1] Utlänningslag (2005:716).
[2] Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations och asylpakt.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

beviljats permanent uppehållstillstånd enligt den tillfälliga lagen[3] respektive gymnasielagen[4] samt anhöriga till sådana utlänningar. Dessutom ska utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd enligt vissa äldre och numera upphävda tillståndsgrunder samt deras anhöriga omfattas (se avsnitt 3.2).

Genom översynen ska också övervägas och föreslås åtgärder som förmår utlänningar som har permanent uppehållstillstånd att i stället vilja bli svenska medborgare. Utredningen konstaterar att behovet av lagstiftning som möjliggör för staten att kunna återkalla vissa permanenta uppehållstillstånd är av övergående natur. Som följer av avsnitt 9.3 bedömer utredningen dock att den särskilda lagens giltighet inte ska begränsas i tid. Utredningen lämnar därför inte något förslag med sådan innebörd. Det bör av den särskilda lagen och utlänningslagen framgå att om bestämmelserna i den särskilda lagen avviker från bestämmelserna i utlänningslagen ska bestämmelserna i den särskilda lagen gälla.

Europaparlamentet och rådet antog under våren 2024 tio rättsakter rörande hantering av migration och inrättande av ett gemensamt system för asyl på EU-nivå (fortsättningsvis migrations- och asylpakten), som bl.a. innehåller bestämmelser som ska tillämpas direkt av svenska myndigheter. För att säkerställa att de tio rättsakterna i migrations- och asylpakten kan tillämpas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt och för att anpassa svensk rätt till dessa har Regeringskansliet i november 2024 gett en utredare i uppdrag att göra en översyn av svensk rätt i förhållande till rättsakterna (Ju 2024:E). I den mån pakten aktualiserar ett behov av anpassningar av svensk rätt utöver vad som redovisats i utredningens delbetänkande kommer det i huvudsak att hanteras inom ramen för ovan nämnd utredning. Detsamma gäller övergripande strukturella frågor avseende utlänningslagstiftningens utformning med anledning av de anpassningar som behöver göras i förhållande till rättsakterna. Utredningen vill framhålla att enskilda bestämmelser i den särskilda lagen kan komma att behöva anpassas utifrån vilka förändringar av utlänningslagstiftningen som görs i syfte att anpassa svensk rätt till rättsakterna i migrations- och asylpakten. Detsamma gäller förslag som lämnas av andra utredningar på migrationsområdet.

[3] Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
[4] Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

6 Återkallelse av permanenta uppehållstillstånd

6.1 Inledning

Enligt regeringens direktiv ska utredningen se över hur vissa utlänningar som har permanent uppehållstillstånd i stället ska förmås att vilja bli svenska medborgare. Om utlänningen inte uppfyller förutsättningarna för eller inte vill förvärva svenskt medborgarskap bör det övervägas om det permanenta uppehållstillståndet i stället ska kunna ändras till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av en ställning som varaktigt bosatt i Sverige eller på annan grund, om förutsättningarna för detta är uppfyllda. Enligt utredningens direktiv kan det finnas situationer i enskilda fall när det vore oskäligt att ändra ett permanent uppehållstillstånd och det bör därför finnas möjlighet att göra undantag. En undantagsbestämmelse ska ha en restriktiv tillämpning och det ska krävas att utlänningen uppfyller kraven för ett hederligt levnadssätt[1].

I detta kapitel finns förslag på åtgärder som utredningen anser bör vidtas för att förmå berörda utlänningar att ansöka om svenskt medborgarskap samt förslag till en ordning där vissa permanenta uppehållstillstånd ska kunna återkallas. Utredningens förslag på hur sådana tillstånd ska kunna ersättas med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det, finns i kapitel 7.

[1] Som utredningen återkommer till är *hederligt levnadssätt* ett begrepp som återfinns i lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

6.2 Åtgärder för att förmå vissa utlänningar att vilja bli svenska medborgare

6.2.1 Inledning

Utredningen konstaterar att regeringen anser att det är rimligt att den som bor och lever i Sverige under längre tid också blir en fullständig del av det svenska samhället genom sitt medborgarskap och genom att leva upp till de krav som ställs för att förvärva ett sådant. Det är mot den bakgrunden utredningen ska se över hur vissa utlänningar som har permanent uppehållstillstånd ska förmås att vilja bli svenska medborgare.

Utredningen konstaterar att det finns flera sätt att motivera den som haft permanent uppehållstillstånd under en längre tid att vilja bli medborgare. Det kan t.ex. handla om att införa särskilt förmånliga regler för förvärv av medborgarskap eller att förena en ansökan eller anmälan med vissa lättnader i andra avseenden. Utredningen anser att berörda utlänningar under vissa förutsättningar ska undantas från huvudregeln om återkallelse om de initierar ett ärende om svenskt medborgarskap. Det bör dock inte införas några särskilt förmånliga regler för förvärv av medborgarskap eller andra lättnader vid ansökan eller anmälan om sådant. Det skulle kunna motverka ambitionen att uppvärdera det svenska medborgarskapet.

6.2.2 Huvudregeln om återkallelse utgör i sig ett incitament att vilja bli svensk medborgare

I avsnitt 6.3 föreslås en reglering som innebär att staten, genom Migrationsverket, som utgångspunkt ska återkalla de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget och ersätta dessa med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det. En sådan ordning utgör i sig ett starkt incitament för de individer som vill fortsätta att åtnjuta en permanent vistelse i landet att initiera ett ärende om medborgarskap eller att aktivt delta i samhället för att på sikt kunna bli svenska medborgare. Liknande incitament finns även för vissa grupper utifrån vad som föreslagits avseende kvalificering till förmåner enligt socialförsäkringsbalken och ekonomiskt bistånd för icke-medborgare som bor i Sverige[2].

[2] SOU 2025:53.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Ett införande av den reglering som föreslås aktualiserar vissa riktade informationsinsatser (se avsnitt 8.5). Genom sådana insatser ges de utlänningar som uppfyller kraven för svenskt medborgarskap goda förutsättningar att i tid lämna in en ansökan eller anmälan för att kunna beviljas medborgarskap, i stället för att omfattas av huvudregeln om återkallelse av permanent uppehållstillstånd. Den som förvärvar svenskt medborgarskap är nämligen inte längre en utlänning enligt utlänningslagen och omfattas således varken av den lagen eller av den särskilda lag som utredningen föreslår.

6.2.3 En möjlighet att undantas från huvudregeln om återkallelse vid ansökan eller anmälan om svenskt medborgarskap

Migrationsverkets handläggningstider i ärenden om svenskt medborgarskap är för närvarande mycket långa[3]. Även om situationen skulle förbättras något under de kommande åren finns det en uppenbar risk att utlänningar som uppfyller kraven för svenskt medborgarskap och initierar ett ärende om detta inte hinner få ett beslut om medborgarskap innan utredningens förslag träder i kraft. Ytterligare en åtgärd för att få fler individer som uppfyller kraven för medborgarskap att vilja bli svenska medborgare är därför att införa en möjlighet att undantas från den föreslagna huvudregeln om återkallelse av permanent uppehållstillstånd genom att initiera ett ärende om medborgarskap. Utredningen anser att en sådan undantagsregel bör införas. Samtidigt är det viktigt att bestämmelsen utformas på ett sätt som motverkar att enskilda ges incitament att initiera ett ärende om medborgarskap trots att de inte uppfyller förutsättningarna för medborgarskap. Överväganden om hur undantagsregeln lämpligen bör utformas behandlas i avsnitt 6.3.3. Som utredningen återkommer till i följande avsnitt har det övervägts om ytterligare åtgärder bör vidtas för att förmå berörda grupper att vilja bli svenska medborgare, men utredningen har kommit fram till att så inte är fallet.

[3] Migrationsverkets årsredovisning 2024.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

6.2.4 Det bör *inte* införas bestämmelser om undantag från kraven för svenskt medborgarskap

Utredningen har övervägt om det för berörda grupper bör införas bestämmelser som innebär lägre krav för förvärv av svenskt medborgarskap. Detta skulle kunna utgöra ett incitament för att i högre utsträckning vilja bli svensk medborgare. Regeringen har dock vid flera tillfällen understrukit vikten av att det svenska medborgarskapet ska tillmätas stor betydelse, såväl rättsligt som symboliskt[4]. Regeringen har med utgångspunkt i bl.a. detta vidtagit olika åtgärder i syfte att det svenska medborgarskapet ska respekteras och värnas i högre grad än i dag samt för att motverka att personer som utgör en säkerhetsrisk eller som lever i Sverige under falsk identitet beviljas medborgarskap.

Som en följd av denna ambition har regeringen tillsatt en utredning med uppdraget att skärpa kraven för förvärv av svenskt medborgarskap[5]. Vidare har en parlamentarisk kommitté fått i uppdrag att lämna förslag på grundlagsändringar som möjliggör att det svenska medborgarskapet fråntas den som även är medborgare i en annan stat[6]. Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att analysera den föreslagna grundlagsändringen och att lämna förslag som innebär att det svenska medborgarskapet ska kunna fråntas den med dubbla medborgarskap som förvärvat medborgarskapet på felaktiga grunder eller som har begått vissa mycket allvarliga brott[7]. Regeringen gav i januari 2025 även Migrationsverket i uppdrag att vidta lämpliga åtgärder för att kraftigt stärka kvaliteten på utredningen i naturalisationsärenden[8]. I sammanhanget ska även beaktas vad som föreslagits avseende kvalificering till förmåner enligt socialförsäkringsbalken och ekonomiskt bistånd för icke-medborgare som redan bor i Sverige.

Mot denna bakgrund, och med särskilt beaktande av ambitionen att tydligt stärka betydelsen av det svenska medborgarskapet, anser utredningen att det inte bör införas några bestämmelser som innebär sänkta krav för förvärv av svenskt medborgarskap.

---

[4] Se bl.a. prop. 2023/24:107 s. 1.
[5] SOU 2025:1.
[6] SOU 2025:2.
[7] Ju 2025:12.
[8] Regeringens beslut den 9 januari 2025 (Ju2025/00019).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

6.2.5 Det bör *inte* införas bestämmelser om undantag från ansökningsavgiften för svenskt medborgarskap

Utredningen har övervägt om det för berörda grupper bör göras någon form av undantag från de avgifter som i dag tas ut för att initiera ärenden om svenskt medborgarskap. Enligt 11 § i medborgarskapsförordningen[9] ska en avgift tas ut för prövning av en ansökan eller anmälan om medborgarskap. Avgiften varierar beroende på ärendetyp och den högsta avgiften, 1 500 kronor, tas ut för naturalisationsärenden[10]. Någon avgift ska dock inte i något fall tas ut av den som är statslös och som fått flyktingstatusförklaring eller resedokument av en svensk myndighet.

Migrationsverkets genomsnittliga kostnad för handläggning av ett ärende om svenskt medborgarskap uppgick till 3 639 kronor[11] för 2024. Kostnaden per ärende överstiger alltså avsevärt den avgift som tas ut, och täckningsgraden för 2024 nådde inte det ekonomiska målet på 70 procent för ansökningar om svenskt medborgarskap. Det bör noteras att som grundprincip ska full kostnadstäckning gälla som ekonomiskt mål för myndigheternas verksamhet när avgift tas ut[12]. För 2024 uppgick Migrationsverkets kostnader för handläggningen av medborgarskapsärenden till cirka 274 miljoner kronor, medan intäkterna i form av avgifter för ansökningar och anmälningar om svenskt medborgarskap uppgick till drygt 82,6 miljoner kronor.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till den potentiellt ökade ärendemängden till följd av utredningens förslag framstår det som mindre lämpligt att sänka avgiften eller att inte ta ut någon avgift alls för berörda grupper. Det skulle nämligen vara förenat med avsevärt minskade intäkter för staten. Att fortsatt ta ut en avgift kan enligt utredningens uppfattning även utgöra ett visst incitament att inte lämna in en ogrundad ansökan eller anmälan om svenskt medborgarskap (se avsnitt 6.3.3). De avgifter som tas ut får för övrigt anses vara skäliga och det finns inte något som tyder på att dessa, eller de höjda avgifter som föreslås i SOU 2025:1, skulle avhålla utlänningar från att vilja bli svenska medborgare. Det bör därför inte införas något undantag från avgiften för att initiera ett ärende om svenskt medborgarskap.

---

[9] Medborgarskapsförordning (2001:218).
[10] I SOU 2025:1 föreslås att avgiften för naturalisationsärenden ska höjas avsevärt.
[11] Migrationsverkets årsredovisning för 2024, s. 33 och 91.
[12] Prop. 1989/90:138 s. 4 f. och 5 § andra stycket i avgiftsförordningen (1992:191).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

6.3 Återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

6.3.1 Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av den särskilda lagen ska återkallas

Innebörden av utredningens direktiv

Av direktiven framgår att om en berörd individ inte uppfyller förutsättningarna för eller inte vill bli svensk medborgare bör det övervägas om det permanenta uppehållstillståndet i stället ska *ändras* till ett tidsbegränsat sådant på grund av en ställning som varaktigt bosatt eller på annan grund, om förutsättningarna för det är uppfyllda. Det kan finnas situationer i enskilda fall när det vore oskäligt att ändra ett permanent uppehållstillstånd och det bör därför finnas möjlighet att göra undantag. En undantagsregel ska ha en restriktiv tillämpning och det ska krävas att kraven för ett hederligt levnadssätt är uppfyllda.

Utredningen bedömer att direktiven måste förstås på det sättet att begreppet *ändras* inte bara omfattar situationen att ett permanent uppehållstillstånd kan ändras till ett tidsbegränsat tillstånd, utan även att ett permanent uppehållstillstånd ska kunna ändras på det sättet att det i realiteten *återkallas* utan att ersättas av något tidsbegränsat tillstånd, om förutsättningarna för uppehållstillstånd *inte* är uppfyllda. Det skulle nämligen vara både orimligt och motsägelsefullt om begreppet *ändras* i direktiven skulle utesluta en översyn av de permanenta uppehållstillstånd som innehas av personer som saknar förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd, t.ex. utlänningar som saknar både skyddsbehov och annan tillståndsgrund, men även vissa icke-skyddsbehövande utlänningar som begått brott men inte utvisats av allmän domstol och som kan vägras uppehållstillstånd på vissa tillståndsgrunder[13]. Det skulle i så fall medföra den mycket märkliga effekten att sådana och andra utlänningar som saknar förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd inte omfattas av översynen och därmed får behålla sitt permanenta uppehållstillstånd, medan t.ex. skyddsbehövande som har förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd omfattas av översynen och därmed

[13] Det finns speciella undantagsfall där ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan aktualiseras för den som saknar möjlighet att beviljas uppehållstillstånd på annan grund, bl.a. när det finns synnerligen ömmande omständigheter eller vid verkställighetshinder.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

kan få sitt permanenta uppehållstillstånd ändrat till ett tidsbegränsat sådant.

Att direktiven inte rimligen kan förstås på det sättet får även anses följa av att det i direktiven anges att undantag från ändring av ett permanent uppehållstillstånd ska kunna ske endast i undantagsfall *och* att det då ska krävas att kraven för ett hederligt levnadssätt är uppfyllda. Det talar starkt för att direktiven inte syftar till att från uppdraget utesluta bl.a. kriminellt belastade individer och andra utlänningar som i regel saknar förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd. Det ter sig också främmande att för denna grupp föreslå en helt ny tillståndsgrund, dvs. för icke-skyddsbehövande som saknar annan grund för uppehållstillstånd eller på annat sätt inte får beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Utredningens förslag har tagits fram med utgångspunkt i detta resonemang. Det innebär sammantaget att utredningen bedömer att direktiven måste förstås på det sättet att utredningen kan utreda och föreslå en ordning där ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget ska kunna ändras (återkallas) utan att det ersätts med ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Huvudregel om återkallelse

Som framgått ska en undantagsregel gällande möjligheten att ändra ett permanent uppehållstillstånd ha en restriktiv tillämpning *och* det ska krävas att kraven för ett hederligt levnadssätt är uppfyllda. Enligt utredningens mening bör det därför föreslås en huvudregel om ändring/återkallelse som *inte* är *fakultativ*. Det rimliga är i stället att Migrationsverket som utgångspunkt *ska* återkalla ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget och att undantag i stället ska kunna göras i vissa specifika situationer. Att utforma huvudregeln på detta sätt förefaller även rimligt utifrån Europadomstolens praxis. En ordning där vissa permanenta uppehållstillstånd antingen får eller ska återkallas innebär ett ingrepp i rätten till respekt för enskildas privat- och familjeliv. Om en stat vill begränsa denna rätt krävs inte bara att ingreppet har stöd i nationell rätt. Enligt Europadomstolen krävs även att lagstödet finns tillgängliggjort för allmänheten och är tillräckligt tydligt och precist för att enskilda i någon mån ska kunna förstå och förutse hur ett beslut kommer att bli. Dom-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

stolen menar förvisso att det är förståeligt att vissa lagar och bestämmelser behöver vara mer öppet (och därmed otydligt) formulerade än andra, men framhåller att om en lag tillåter ett visst utrymme för rättstillämpare att göra egna bedömningar, s.k. skönsmässighet, så måste en indikation ges angående hur långt detta skönsmässiga utrymme sträcker sig[14]. Därvid kan åter nämnas att det av direktiven följer att undantag från en ordning om ändring av vissa permanenta uppehållstillstånd bör kunna medges endast för att motverka oskäliga konsekvenser.

Enligt utredningen framstår det alltså som mest ändamålsenligt och lämpligt att huvudregeln *inte* är *fakultativ*, utan att Migrationsverket som utgångspunkt *ska* återkalla de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget. När det finns förutsättningar för det ska Migrationsverket därefter ex officio ersätta det permanenta uppehållstillståndet med ett tidsbegränsat tillstånd (se kapitel 7). Det innebär alltså att i de fall en individ saknar behov av internationellt skydd och uppehållstillstånd inte kan beviljas på annan grund ska utgångspunkten vara att rätten att vistas i Sverige upphör. Genom en sådan ordning begränsas det skönsmässiga utrymmet för rättstillämparen och det blir enklare för de som berörs att kunna förutse kommande beslut vad gäller dess innehåll och konsekvenser. Den som har permanent uppehållstillstånd och omfattas av uppdraget kommer därmed kunna utgå ifrån att detta återkallas om personen inte vill eller kan bli svensk medborgare. Den fortsatta vistelsen i landet är då beroende av att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i stället kan beviljas.

Ett permanent uppehållstillstånd som återkallas med stöd av den särskilda lagen gäller till dess att beslutet om återkallelse har vunnit laga kraft[15]. Utredningen noterar att Migrationsverket anser att en person under en begränsad period – fram till dess att ett beslut om återkallelse har fått laga kraft – kan komma att inneha två parallella tillstånd, att detta är en konsekvens av den ordning som etablerats i MIG 2012:6 och att en sådan tillfällig överlappning får accepteras[16]. Motsvarande överlappning får enligt utredningens mening accepteras i de fall ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den

[14] Se t.ex. Europadomstolens avgörande Silver m.fl. mot Förenade kungariket, nr 5947/72 m.fl., 25 mars 1983, punkterna 86–88.
[15] Jfr 35 § förvaltningslagen (2017:900).
[16] Jfr Migrationsverket, Rättsligt ställningstagande, Hantering av ansökningar om uppehållstillstånd på flera grunder och ansökningar om uppehållstillstånd som görs av en utlänning som redan har uppehållstillstånd, RS/083/2021, s. 11–12.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

särskilda lagen och utlänningen samtidigt beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Vid handläggningen av ärenden enligt den särskilda lagen gäller sedvanliga bestämmelser om bl.a. kommunicering och utredningsskyldighet samt rätten att ta del av handlingar (se vidare i avsnitt 3.7). Som redogörs för i avsnitt 8.5 anser utredningen att det finns ett behov av informationsinsatser som går utöver den informationsgivning som normalt sker vid regelförändringar.

6.3.2 Återkallelse får *inte* beslutas när Migrationsverket tidigare avgjort frågan om återkallelse

Utredningens uppdrag är att göra en översyn av vissa permanenta uppehållstillstånd eftersom varken EU-rätten eller annan internationell reglering kräver att uppehållstillstånd som beviljas ska vara permanenta. Detta är en del i regeringens övergripande ambition att lägga om migrationslagstiftningen så att bl.a. asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring. Att staten ges möjlighet att inleda ett ärende om att återkalla vissa uppehållstillstånd får i sig anses innebära ett ingrepp i rätten till respekt för enskildas privat- och familjeliv. Utredningen konstaterar att det för att uppnå syftet med den föreslagna regleringen inte är nödvändigt att möjliggöra för Migrationsverket att kunna se över berörda uppehållstillstånd mer än en gång. När Migrationsverket i det enskilda fallet har fattat beslut i frågan om återkallelse enligt den särskilda lagen och det beslutet fått laga kraft ska myndigheten därmed inte på nytt kunna pröva den frågan avseende samma uppehållstillstånd. Det bör således föreskrivas i den särskilda lagen att huvudregeln om återkallelse inte ska tillämpas om Migrationsverket tidigare har beslutat i frågan om återkallelse enligt lagen. Den föreslagna bestämmelsen påverkar naturligtvis inte möjligheten att pröva frågan om återkallelse enligt bestämmelserna i utlänningslagen om det finns förutsättningar för det.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

6.3.3 Återkallelse ska i vissa fall kunna underlåtas redan på grund av ansökan eller anmälan om svenskt medborgarskap

Utredningen har bedömt att en åtgärd för att förmå berörda utlänningar att vilja bli svenska medborgare är att införa en möjlighet att undantas från den föreslagna regleringen om återkallelse redan genom att initiera ett ärende om medborgarskap. I detta avsnitt följer utredningens överväganden om vilka krav som ska vara uppfyllda för att kunna omfattas av undantagsregeln.

Utredningen bedömer att den särskilda lagen kan träda i kraft den 1 januari 2027 (se kapitel 9). De utlänningar som berörs föreslås dessförinnan få riktad information om lagen och konsekvenserna av att omfattas av den (se avsnitt 8.5). Det är därför rimligt att den som uppfyller kraven för svenskt medborgarskap och som vill bli svensk medborgare initierar ett medborgarskapsärende före den särskilda lagens ikraftträdande[17], för att kunna undantas från huvudregeln om återkallelse. Därigenom ges den aktuella gruppen också realistiska möjligheter att förvärva medborgarskap.

När Migrationsverket överväger att inleda ett återkallelseärende enligt den särskilda lagen kommer verket alltså först att behöva kontrollera om utlänningen har initierat ett ärende om svenskt medborgarskap före lagens ikraftträdande och om det ärendet har avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft. Bestämmelsen tar alltså sikte på ärenden som har initierats men inte avgjorts slutligt före den särskilda lagens ikraftträdande. Att utlänningen vid något tidigare tillfälle har initierat ett ärende om medborgarskap som avslagits genom ett beslut som har fått laga kraft ska därmed inte utgöra något hinder mot att tillämpa undantaget. Ett i rätt tid initierat medborgarskapsärende som ännu inte har avgjorts genom ett beslut som har fått laga kraft utgör därmed hinder för att fatta ett återkallelsebeslut enligt den särskilda lagen. Det innebär samtidigt att så snart medborgarskapsärendet har avgjorts genom ett beslut som har fått laga kraft föreligger det inte något hinder mot att inleda ett återkallelseärende enligt den särskilda lagen i de fall utlänningen inte beviljas svenskt medborgarskap.

Eftersom Migrationsverket inte får initiera ett återkallelseärende innan ett eventuellt avslagslagsbeslut i frågan om medborgarskap

[17] Ansökan eller anmälan ska registreras hos Migrationsverket senast den 31 december 2026.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

har fått laga kraft kan det för enskilda individer uppstå ett visst incitament att undvika delgivning av beslutet i ärendet om medborgarskap. Denna konsekvens är dock svår att undvika utifrån att berörda utlänningar ska ges incitament att vilja bli svenska medborgare i större utsträckning och att rättssäkerhetsskäl kräver att berörda individer får en slutlig prövning av frågan om medborgarskap innan det blir aktuellt att initiera ett återkallelseärende enligt den särskilda lagen. Denna konsekvens bör dock begränsas något av att de utlänningar som undanhåller sig delgivning genom att vistas utomlands riskerar att få sitt permanenta uppehållstillstånd återkallat enligt 7 kap. 7 § utlänningslagen. Vad gäller de utlänningar som faktiskt är bosatta i Sverige bör dessa normalt kunna delges genom någon av de metoder som finns till hands i delgivningslagen[18]. I sammanhanget kan framhållas att när det finns anledning att anta att en individ har avvikit eller på annat sätt håller sig undan kan förutsättningarna för stämningsmannadelgivning enligt 38 § vara uppfyllda. Då finns det normalt sett också utrymme att använda sig av kungörelsedelgivning (se 48 § första stycket 2 delgivningslagen).

I ärendet enligt den särskilda lagen ska den enskilde ges tillfälle att yttra sig i frågan om återkallelse, frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd samt i frågan om utvisning. Det ankommer på Migrationsverket i egenskap av beslutande myndighet att formulera en skrivelse som gör det möjligt för den enskilde att lämna adekvata uppgifter i de frågor som prövningen gäller. Om utlänningen inte svarar på begäran, eller lämnar uppgifter som gör att han eller hon inte kan anses omfattas av något av de undantag som föreslås, ska Migrationsverket återkalla det permanenta uppehållstillståndet samt ex officio pröva frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd och i förekommande fall frågan om utvisning. Om det vid utredningen kommer fram att utlänningen saknar förutsättningar att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd är utgångspunkten alltså att Migrationsverket ska fatta ett beslut om utvisning.

Det ska vid inledande av ett ärende enligt den särskilda lagen inte vara möjligt att beakta skälen för eventuell underlåtenhet att iaktta tidsfristen för att söka medborgarskap. I de fall en berörd utlänning ansöker om svenskt medborgarskap först efter det att den föreslagna lagen trätt i kraft ska Migrationsverket således först pröva frågan om återkallelse och därefter frågan om medborgarskap. I praktiken inne-

[18] Delgivningslag (2010:1932).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

bär det att medborgarskapsansökan kommer att avslås i de fall utlänningen saknar förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd, medan utlänningen kan beviljas medborgarskap om han eller hon beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd och även i övrigt uppfyller kraven för medborgarskap.

För att åstadkomma en undantagsregel som är både ändamålsenlig och effektiv, samt motverkar ogrundade medborgarskapsansökningar, har utredningen övervägt två olika förslag när det gäller bestämmelsens utformning.

Alternativ 1 (detta alternativ förordas *inte* av utredningen)

Det första alternativet som har övervägts, och som utredningen inte förordar, är att vissa ogrundade medborgarskapsärenden ska kunna avgöras inom ramen för återkallelseärendet enligt den särskilda lagen, dvs. inte i en separat medborgarskapsprocess på sedvanligt sätt. Sådan handläggning skulle kunna aktualiseras dels när en ansökan eller anmälan om medborgarskap är ofullständig, dels när det finns en tydlig brist i de materiella förutsättningarna för medborgarskap. I dessa situationer kan det nämligen klart framgå att utlänningen saknar förutsättningar att beviljas medborgarskap.

Att en ansökan eller anmälan är ofullständig kan avse att utlänningen redan vid inlämnandet underlåter att ge in allt underlag som krävs för prövningen eller underlåter att betala föreskriven ansökningsavgift. Det innebär också att i de fall utlänningen lämnar in en i och för sig formellt komplett ansökan eller anmälan, men samtidigt begär anstånd med att inkomma med ytterligare uppgifter som krävs för prövningen, och därefter inte lämnar in någon komplettering inom föreskriven tid, utgör det inte något hinder för Migrationsverket att initiera ett återkallelseärende. Genom att utforma undantagsregeln på detta sätt skulle de utlänningar som uppfyller kraven för medborgarskap ges incitament att vilja bli svenska medborgare och realistiska möjligheter att undantas från huvudregeln om återkallelse. Därtill skulle ofullständiga och ogrundade ansökningar/anmälningar motverkas.

Enligt detta alternativ skulle Migrationsverkets handläggning kunna gå till på följande sätt. Om en utlänning i rätt tid initierar ett ärende om svenskt medborgarskap ska Migrationsverket göra en över-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

siktlig genomgång av handlingarna i medborgarskapsärendet. Om det vid genomgången framgår att ansökan eller anmälan är fullständig, och det inte finns någon tydlig brist i förutsättningarna för svenskt medborgarskap, ska medborgarskapsärendet handläggas på sedvanligt sätt. Först därefter, och alltså enbart om individen nekas medborgarskap genom ett beslut som får laga kraft, ska ett återkallelseärende enligt den särskilda lagen initieras[19].

Om det vid en översiktlig genomgång av medborgarskapsärendet däremot framkommer att utlänningen lämnat in en **ofullständig ansökan eller anmälan,** ska utlänningen ***inte*** undantas från regleringen om återkallelse av permanent uppehållstillstånd. I sådana fall bör Migrationsverket först förelägga utlänningen att komplettera ärendet vid äventyr att ärendet kan komma att avgöras på befintligt underlag. Om utlänningen då kompletterar ärendet på föreskrivet sätt och det inte framkommer någon tydlig brist i förutsättningarna för medborgarskap ska medborgarskapsärendet handläggas på ordinärt sätt innan det blir aktuellt att eventuellt initiera ett återkallelseärende enligt den särskilda lagen. Om utlänningen däremot inte svarar inom föreskriven tid eller ansökan eller anmälan även efter kompletteringen är ofullständig ska den avslås inom ramen för det återkallelseärende som då ska initieras.

Det senare bör gälla även när det vid en översiktlig genomgång av en formellt komplett ansökan framkommer en eller flera **tydliga brister i förutsättningarna för svenskt medborgarskap**[20]. Det gäller alltså lätt konstaterbara brister, t.ex. att hemvisttiden uppenbart är otillräcklig, att sökanden saknar pass eller annan identitetshandling eller att sökanden nyligen dömts för grov eller upprepad brottslighet. På detta sätt undviks parallella processer i de fall en utlänning initierar ett medborgarskapsärende utan att uppfylla förutsättningarna för medborgarskap. Samtidigt innebär det att handläggningen hos såväl Migrationsverket som vid en eventuell överklagandeprocess innefattar frågor som normalt inte handläggs i ett sammanhang, dvs. frågan om medborgarskap respektive frågan om uppehållstillstånd[21]. När så blir fallet kommer prövningen av medborgarskapsfrågan visserligen att vara begränsad och endast avse lätt konstaterbara brister i förutsättningarna för medborgarskap. Prövningen bör som utgångs-

[19] Om sökanden beviljas svenskt medborgarskap omfattas denne varken av utlänningslagstiftningen eller den särskilda lag som utredningen föreslår.
[20] Här avses såväl nuvarande krav för medborgarskap som de krav som föreslås i SOU 2025:1.
[21] Även andra normalt förekommande frågor kan aktualiseras, bl.a. frågan om utvisning.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

punkt därför inte generera något större merarbete för vare sig Migrationsverket eller domstolarna.

Samtidigt medför en sådan ordning betydande organisatoriska utmaningar för framför allt Migrationsverket, som från den sedvanliga medborgarskapsverksamheten behöver överföra kvalificerad kompetens till en ny verksamhet som ska hantera ärenden enligt den särskilda lagen. Därtill medför ordningen att flertalet medborgarskapsärenden behöver gås igenom mer än en gång; först vid handläggningen enligt den särskilda lagen och därefter inom ramen för den ordinära medborgarskapsprocessen i de fall ansökan inte framstår som uppenbart ogrundad vid en översiktlig kontroll. Vidare kan Migrationsverket redan i dag sortera ut uppenbart ogrundade medborgarskapsärenden och avgöra dessa i ett snabbspår, vilket i viss mån bör motverka ogrundade ansökningar.

Därtill kan den övervägda ordningen medföra komplicerade situationer att hantera för både Migrationsverket och domstolarna. Detta eftersom förutsättningarna för medborgarskap kan ha ändrats när ett ärende överklagas till domstol. Så kan givetvis ske redan i dag och i sådana fall är det upp till domstolen att avgöra hur målet ska handläggas med beaktande av bl.a. instansordningsprincipen[22]. Antalet sådana fall och komplexiteten i ärendena/målen skulle dock kunna komma att öka om medborgarskapsfrågan och frågan om återkallelse i vissa fall ska avgöras i samma process.

Även om detta alternativ i vissa avseenden skulle kunna främja en effektiv beslutsprocess och framför allt motverka ogrundade medborgarskapsansökningar, har utredningen bedömt att det sannolikt blir mer ändamålsenligt och effektivt att inte utforma undantagsregeln på detta sätt. I avsnitt 1.4 lämnar utredningen dock ett alternativt författningsförslag på hur en undantagsregel skulle kunna utformas om detta alternativ bedöms mest lämpligt.

Alternativ *2* (detta alternativ förordas av utredningen)

Det andra alternativet som har övervägts, och som utredningen förordar, är att i de fall medborgarskapsärendet initieras i rätt tid, dvs. före den särskilda lagens ikraftträdande, är utlänningen undantagen

[22] Numera ska prövningen i såväl anmälnings- som naturalisationsärenden göras med utgångspunkt i förhållandena vid tidpunkten för beslutet.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

från huvudregeln om återkallelse till dess att beslutet i medborgarskapsärendet har fått laga kraft.

En fördel med en sådan ordning är att medborgarskapsärendet aldrig behöver gås igenom mer än en gång, utan enbart inom ramen för den sedvanliga medborgarskapsprövningen. En annan fördel är att såväl Migrationsverket som domstolarna kan avgöra mål och ärenden om medborgarskap på sedvanligt sätt, dvs. utan att det krävs organisatoriska förändringar eller kunskapsöverföring och andra anpassningar av verksamheterna. Det kan dessutom antas uppstå färre situationer där Migrationsverket och domstolarna behöver göra olika komplicerade processuella överväganden eftersom respektive process är koncentrerad till antingen frågan om uppehållstillstånd eller frågan om medborgarskap.

Denna ordning kommer dock oundvikligen medföra den icke-önskvärda konsekvensen att även utlänningar som uppenbart inte uppfyller kraven för svenskt medborgarskap kan initiera ett sådant ärende och på så sätt undantas från huvudregeln om återkallelse, så länge medborgarskapsärendet inte avgjorts genom ett beslut som har fått laga kraft. Utifrån nuvarande handläggningstider i ärenden om svenskt medborgarskap skulle det kunna innebära en betydande förskjutning av prövningstidpunkten i frågan om återkallelse. Vidare skulle det innebära en omotiverad kostnadsökning för staten om såväl Migrationsverket som migrationsdomstolarna skulle behöva avsätta resurser för att hantera åtskilliga separata processer avseende ogrundade medborgarskapsärenden innan frågan om återkallelse kan aktualiseras. En sådan utveckling bör i allra möjligaste mån undvikas.

Samtidigt har Migrationsverket som sagt redan förmåga att sortera ut uppenbart ogrundade medborgarskapsärenden och avgöra dessa i ett snabbspår, vilket bör kunna vidareutvecklas med anledning av den särskilda lagen och på så sätt motverka ogrundade medborgarskapsärenden. Det kan också tänkas att avgiften för att initiera ett ärende om medborgarskap i vissa fall kan ha motsvarande effekt. Det går dock inte att komma ifrån att med detta alternativ kan den som saknar förutsättningar att beviljas medborgarskap åstadkomma viss förskjutning av prövningstidpunkten enligt den särskilda lagen genom att ge in en ogrundad medborgarskapsansökan före den särskilda lagens ikraftträdande.

Sammanfattningsvis har utredningen ändå stannat vid att undantagsregeln bör utformas på detta sätt eftersom fördelarna i någon

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

mån får anses överväga nackdelarna. Det innebär alltså att om en berörd utlänning initierar ett ärende om svenskt medborgarskap före den särskilda lagens ikraftträdande ska frågan om återkallelse av dennes permanenta uppehållstillstånd initieras först om utlänningen nekas svenskt medborgarskap och det beslutet får laga kraft.

6.3.4 Återkallelse kan underlåtas när synnerliga skäl talar emot det

Av utredningens direktiv följer att det kan finnas situationer i enskilda fall när det vore oskäligt att ändra ett permanent uppehållstillstånd och att det därför bör finnas möjlighet att göra undantag. En undantagsregel ska ha en restriktiv tillämpning och det ska krävas att personen uppfyller kraven för ett hederligt levnadssätt. Med utgångspunkt i detta bedömer utredningen att det från huvudregeln om återkallelse bör införas en generell undantagsregel som rent allmänt tar sikte på att motverka oskäliga konsekvenser för de utlänningar som berörs.

Undantag när synnerliga skäl talar emot återkallelse

När det gäller utformningen av undantagsregeln har utredningen övervägt om denna bör utformas med utgångspunkt i 7 kap. 4 § utlänningslagen, som reglerar vissa förutsättningar som ska beaktas då frågan om återkallelse av uppehållstillstånd prövas enligt 1 eller 3 §. Det gäller bl.a. situationer då utlänningen medvetet har lämnat oriktiga uppgifter som varit av betydelse för att få tillståndet eller utan arbetstillstånd bedriver verksamhet som kräver sådant tillstånd. Vid prövningen ska hänsyn tas till utlänningens anknytning till Sverige och till om andra skäl talar mot att tillståndet återkallas. Vandelsutredningen har föreslagit att utrymmet för att beakta andra skäl mot att uppehållstillståndet återkallas ska begränsas[23]. Det föreslås att endast sådana skäl som starkt talar mot att uppehållstillstånd ska återkallas ska få beaktas.

Utredningen anser dock att undantagsregeln enligt den särskilda lagen inte bör formuleras med den av Vandelsutredningen föreslagna bestämmelsen i 7 kap. 4 § som förebild. Enligt direktiven ska undan-

[23] SOU 2025:33.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tagsregeln nämligen aktualiseras endast om en återkallelse innebär oskäliga konsekvenser och tillämpningen ska vara restriktiv. En sådan stram tillämpning skulle förmodligen inte uppnås med en undantagsregel som tar sin utgångspunkt i 7 kap. 4 § utlänningslagen. Utredningen anser i stället att undantagsregeln bör knytas till begreppet *synnerliga skäl*, som är ett välbekant begrepp inom migrationsrätten och som tydligt återspeglar den restriktiva tillämpning som avses.

I utlänningslagen har begreppet synnerliga skäl i vissa fall olika betydelse beroende på vilken bestämmelse som tillämpas. I 7 kap. 3 § tredje stycket finns t.ex. en bestämmelse som innebär att det i en särskild situation krävs synnerliga skäl för återkallelse när utlänningen vistats i Sverige med uppehållstillstånd i mer än fem år när frågan om återkallelse prövas. Med synnerliga skäl avses här t.ex. att ärendet är osedvanligt omfattande och komplext och därför tar ovanligt lång tid att utreda eller att det först efter lång tid upptäcks att utlänningen utgör ett så allvarligt hot mot samhället att starka skäl, t.ex. koppling till terrorism, talar för att han eller hon inte ska få behålla sitt uppehållstillstånd[24]. Andra bestämmelser som innehåller rekvisitet synnerliga skäl finns i 5 kap. 3 a § tredje stycket. Enligt denna reglering krävs det synnerliga skäl för att en utlänning ska få beviljas uppehållstillstånd i vissa situationer, bl.a. när utlänningen på annat sätt har särskild anknytning till Sverige. Det ska röra sig om ömmande och udda situationer för att uppehållstillstånd ska beviljas i ett sådant fall[25].

Oaktat att rekvisitet synnerliga skäl således kan ha olika betydelse signalerar begreppet alltså tydligt att bestämmelsen ska ha en restriktiv tillämpning. När frågan om återkallelse aktualiseras är det normalt Migrationsverket som har bevisbördan för de omständigheter som läggs till grund för återkallelsen[26]. Flera av återkallelsebestämmelserna i utlänningslagen är fakultativa och tar oftast sikte på att den enskilde har agerat på ett visst klandervärt sätt eller har underlåtit att agera på ett visst önskat sätt. Den ordning som utredningen nu föreslår bygger dock inte på någon fakultativ bestämmelse och förutsätter inte heller att den enskilde har agerat eller underlåtit att agera på ett visst sätt. Syftet med den särskilda lagen är i stället att göra en översyn av samtliga permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget. Utgångspunkten enligt lagen ska vara att ett sådant

[24] Prop. 2023/24:36 s. 36.
[25] Prop. 2004/05:170 s. 183 f. och 277.
[26] Se t.ex. MIG 2015:3.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

uppehållstillstånd *ska* återkallas och, om förutsättningarna är uppfyllda, ersättas med ett tidsbegränsat tillstånd. Det är alltså fråga om en särartad ordning som inte går att jämföra med den prövning som normalt sker i återkallelseärenden enligt utlänningslagen. Kravet på synnerliga skäl måste ses i ljuset av detta. Den restriktiva tillämpning som avses med rekvisitet syftar till att undvika oskäliga konsekvenser i enskilda fall.

Prövningen av rekvisitet synnerliga skäl

Vid prövningen av om det finns synnerliga skäl att göra undantag från huvudregeln om återkallelse bör det göras en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Prövningen bör endast ta sikte på frågan om ett beslut att återkalla det permanenta uppehållstillståndet innebär oskäliga konsekvenser för den berörda utlänningen. Vid den bedömningen ska inte tänkbara konsekvenser av att utlänningen i ett senare skede kan komma att sakna förutsättningar för att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beaktas. Det ska alltså inte göras någon preliminär bedömning av förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd eller eventuella konsekvenser av att ett sådant tillstånd inte kan beviljas[27]. Detta är i stället faktorer som ska beaktas inom ramen för den prövning av frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd som ska göras när Migrationsverket bedömt att det *inte* finns skäl att göra undantag från huvudregeln om återkallelse.

Av naturliga skäl är det inte möjligt att göra en uttömmande uppräkning av vilka omständigheter som kan ligga till grund för att anse att det föreligger synnerliga skäl mot att återkalla ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen. Detta är ytterst en fråga för rättstillämparen. Med hänsyn till undantagsregelns utformning och att den ska ges en restriktiv tillämpning är det dock naturligt att den inte ska kunna tillämpas enbart av det skälet att utlänningens förhållanden framstår som ömmande, vilket ibland kan vara fallet när en utlänning är född i Sverige, är ett barn, vistats i Sverige under lång tid, lider av ett funktionshinder eller har uppnått en mycket hög ålder eller liknande. Vid en samlad bedömning kan en eller flera sådana omständigheter dock vägas in och leda till att det sammantaget fram-

[27] Jfr MIG 2012:6.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

står som orimligt att hänvisa utlänningen till ett förfarande med tidsbegränsade tillstånd. Här kan alltså hänsyn tas till omständigheter som gör att utlänningen har utvecklat en mycket stark anknytning till Sverige och andra omständigheter som gör att utlänningen inte bör vara hänvisad till en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd.

Ett exempel på en situation där det skulle kunna föreligga sådana synnerliga skäl som avses är att utlänningen sedan flera år varit självförsörjande och etablerad på den svenska arbetsmarknaden och normalt sett kvalificerad för att bli svensk medborgare, men nyligen blivit uppsagd av orsaker utanför hans eller hennes kontroll och därför är *tillfälligt* förhindrad att bli medborgare på grund av att det föreslagna försörjningskravet för medborgarskap inte är uppfyllt[28]. I ett sådant fall skulle det beroende på omständigheterna i övrigt kunna framstå som stötande för rättskänslan att återkalla personens permanenta uppehållstillstånd och hänvisa denne till ett förfarande med tidsbegränsade uppehållstillstånd. Undantagsregeln ska dock ha en restriktiv tillämpning och är alltså inte avsedd att rent allmänt tillämpas i situationer där utlänningar utvecklat en stark anknytning till Sverige eller inte uppfyller kraven för svenskt medborgarskap. Det kan dock i enskilda situationer finnas utrymme att underlåta att återkalla ett permanent uppehållstillstånd för att undvika oskäliga konsekvenser i speciella fall. Detta förutsätter dock även att utlänningen, om han eller hon är 15 år eller äldre, uppfyller kraven för ett hederligt levnadssätt (se nedan).

Hederlig vandel

Enligt utredningens direktiv ska en undantagsregel kunna aktualiseras endast om utlänningen uppfyller kraven för ett hederligt levnadssätt. Detta villkor i direktiven är undantagslöst. Det bör enligt utredningens mening innebära att frågan om det finns synnerliga skäl att underlåta återkallelse bör aktualiseras enbart om utlänningen lever upp till de krav på skötsamhet som ställs.

När det gäller frågan om vilka krav som ska ställas i detta avseende konstaterar utredningen att begreppet *hederligt levnadssätt* förekommer i lagen om svenskt medborgarskap, men inte i utlänningslagen. Med hänsyn till att undantagsregeln rör frågan om återkallelse av per-

[28] Promemoria med kompletterande förslag till SOU 2025:1.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

manent uppehållstillstånd framstår det som lämpligt att utgå ifrån det begrepp som i dag gäller vid prövning av ansökningar om att beviljas permanent uppehållstillstånd[29].

Här kan noteras att Vandelsutredningen har föreslagit att bestämmelsen om särskilda krav för att beviljas permanent uppehållstillstånd ska ändras så att ett sådant tillstånd ska få beviljas endast om det med hänsyn till utlänningens förväntade *vandel* inte råder tveksamhet om att ett permanent uppehållstillstånd bör beviljas (se avsnitt 3.6.4). För att åstadkomma en reglering som är enhetlig och ändamålsenlig bedömer utredningen att undantagsregeln i den särskilda lagen bör ha motsvarande utformning som den föreslagna bestämmelsen om särskilda krav för permanent uppehållstillstånd. Vid en sådan prövning ska skälen för uppehållstillstånd normalt vägas mot omständigheterna som väcker tveksamhet kring den framtida vandeln[30]. Vandelsutredningens förslag innebär ingen förändring i detta avseende.

Som redogjorts för är prövningen enligt den särskilda lagen dock av särartad karaktär och skiljer sig från den prövning som normalt sker vid återkallelse enligt utlänningslagen. Syftet är nämligen att åstadkomma en omläggning av migrationslagstiftningen som innebär att asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade. Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget ska alltså som utgångspunkt återkallas om det inte finns synnerliga skäl som talar emot det. Det innebär att det inte kommer att ske någon samlad bedömning av skälen för respektive mot återkallelse, eftersom det inte är den enskildes handlande eller underlåtenhet att handla som utgör skälet för återkallelsen. Det är således endast skälen mot återkallelse som ska bedömas. Om den enskilde inte för fram några omständigheter som medför att det föreligger en undantagssituation ska det permanenta uppehållstillståndet återkallas.

Som framgått ska undantagsregeln om synnerliga skäl tillämpas restriktivt och det ska även krävas att det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd. I de fall Migrationsverket bedömer att utlänningen har vandelsanmärkningar av sådan karaktär att de normalt sett utgör hinder mot att bevilja permanent uppehållstillstånd ska det inte göras någon bedömning av om det föreligger syn-

[29] Se 5 kap. 7 § 2 utlänningslagen. Ett permanent uppehållstillstånd får beviljas endast om det med hänsyn till utlänningens förväntade levnadssätt inte råder tveksamhet om att ett permanent uppehållstillstånd bör beviljas.
[30] Prop. 2020/21:191 s. 69 och MIG 2023:1.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

nerliga skäl mot återkallelse. Är det däremot fråga om mindre vandelsanmärkningar som normalt sett inte utgör något hinder mot att bevilja permanent uppehållstillstånd ska Migrationsverket göra en prövning av om det föreligger synnerliga skäl mot återkallelse. I sammanhanget finns skäl att notera att när ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen kommer frågan om utlänningens skötsamhet även att aktualiseras vid prövningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas (se avsnitt 7.5).

Om det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel *inte* råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd *och* det anses föreligga synnerliga skäl mot att återkalla det permanenta uppehållstillståndet ska tillståndet således inte återkallas. Migrationsverket ska då i stället avsluta återkallelseärendet genom ett avskrivningsbeslut där skälen för att inte återkalla det permanenta uppehållstillståndet motiveras. När det beslutet har fått laga kraft kan Migrationsverket inte på nytt pröva frågan om återkallelse enligt den särskilda lagen (se avsnitt 6.3.2). Av vad som framkommit ovan följer att Migrationsverket inte ska fatta ett sådant avskrivningsbeslut i de fall utlänningen i rätt tid har initierat ett ärende om svenskt medborgarskap, men ännu inte fått detta prövat genom ett beslut som har fått laga kraft. I sådana fall ska Migrationsverket avvakta med eventuell handläggning enligt den särskilda lagen till dess att medborgarskapsfrågan avgjorts genom ett beslut som har fått laga kraft.

6.4 Återkallelsebestämmelsen är förenlig med internationell rätt

Som har konstaterats i tidigare kapitel är Sverige inte bundet av några internationella förpliktelser som kräver att utlänningar ges permanent uppehållstillstånd eller som hindrar staten från att införa bestämmelser som gör det möjligt att återkalla redan beviljade permanenta uppehållstillstånd under förutsättningar som staten bestämmer. En annan sak är att enskilda i vissa situationer har en i unionsrätten grundad rätt till uppehållstillstånd som staten måste respektera. Exempelvis har en utlänning som beviljats en statusförklaring med stöd av unionsrätten i princip rätt till uppehållstillstånd så länge statusförklaringen

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

inte återkallas. Motsvarande rätt till uppehållstillstånd har en utlänning som beviljats ställning som varaktigt bosatt i Sverige[31].

Utredningen konstaterar dock att det är möjligt för staten att tillgodose dessa och andra i unionsrätten grundade krav på uppehållstillstånd även i en ordning med enbart tidsbegränsade tillstånd[32]. En sådan ordning är även tillräcklig för att tillgodose enskildas fri- och rättigheter i övrigt enligt internationell rätt. Även i den föreslagna ordningen kommer staten t.ex. att vara förhindrad att verkställa ett beslut om utvisning om beslutet innebär en oproportionerlig inskränkning av individens rätt till respekt för sitt privat- eller familjeliv enligt Europakonventionen[33]. Att rättstillämparen i olika situationer behöver beakta och värdera enskildas rättigheter enligt bl.a. unionsrätten påverkar dock inte slutsatsen att Sverige kan införa lagstiftning som innebär att det görs en individuell bedömning av om utlänningens permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och om utlänningen i förekommande fall i stället kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Det bör avslutningsvis noteras att särskilda förfaranderegler kan komma att aktualiseras i vissa fall, t.ex. finns sådana regler i asylproceduförordningen[34] vid återkallelse av skyddsstatus. Det ankommer naturligtvis på den beslutande instansen att beakta denna och andra unionsrättsliga förpliktelser som kan komma att aktualiseras vid handläggning av frågor enligt den särskilda lagen.

Sammantaget bedömer utredningen att förslaget i aktuellt avseende är förenligt med såväl EU-rätten som Sveriges övriga internationella förpliktelser.

[31] Rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.
[32] Se utredningens överväganden i delbetänkandet SOU 2025:31.
[33] Den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
[34] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348 av den 14 maj 2024 om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU.

7 Beviljande av tidsbegränsade uppehållstillstånd

7.1 Inledning

Utredningen bedömer att det bör införas en ordning som innebär att de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget som huvudregel ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det.

I detta kapitel finns utredningens överväganden i fråga om den prövning som ska göras när ett permanent uppehållstillstånd återkallas med stöd av den särskilda lagen. Utredningen föreslår vissa lättnader avseende förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd i syfte att åstadkomma en ändamålsenlig ordning som inte medför orimliga resultat för de som berörs.

7.2 Frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd ska prövas enligt bestämmelserna i utlänningslagen och utlänningsförordningen

Förutsättningarna för att bevilja tidsbegränsat uppehållstillstånd regleras huvudsakligen i utlänningslagen[1]. Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan i vissa fall även beviljas med stöd av bestämmelser i utlänningsförordningen[2]. Det ingår inte i utredningens uppdrag att överväga eller föreslå några utökade grunder för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd när ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen.

I avsnitt 3.6 redogörs för de grundläggande förutsättningar som i regel ska vara uppfyllda för att bevilja ett tidsbegränsat uppehålls-

[1] Utlänningslag (2005:716).
[2] Utlänningsförordning (2006:97).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tillstånd; bl.a. krävs normalt att utlänningens identitet är klarlagd. Utredningen anser att när ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen bör frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd prövas enligt bestämmelserna i utlänningslagen och, i förekommande fall, enligt utlänningsförordningen. Detsamma gäller vid ansökan om förlängning av ett sådant tillstånd.

Vid tillämpning av den särskilda lagen ska frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd regelmässigt aktualiseras ex officio när ett permanent uppehållstillstånd återkallas, dvs. utan att utlänningen begär det. Utfallet av prövningen kommer dock att vara beroende av de grunder som utlänningen för fram. Viljeyttringen att beviljas uppehållstillstånd får i sammanhanget betraktas som en ansökan om uppehållstillstånd. Att frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd regelmässigt aktualiseras när ett permanent uppehållstillstånd återkallas innebär att frågan om utvisning inte aktualiseras redan när återkallelse sker[3], utan först om utlänningen därefter saknar förutsättningar att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd[4]. Utredningen kommer inledningsvis att beröra möjligheten att företrädas av ett offentligt biträde vid en sådan prövning och därefter specifika frågor rörande förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd m.m.

7.3 Offentligt biträde vid prövningen av frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd

Den särskilda lagen föreslås som sagt inte innehålla några bestämmelser som ger rätt till offentligt biträde vid handläggningen av ärenden enligt lagen. Behovet av offentligt biträde ska i stället bedömas enligt bestämmelserna i utlänningslagen[5]. Ett offentligt biträde ska enligt 18 kap. 1 § som regel förordnas i bl.a. mål och ärenden om utvisning. Om det måste antas att behov av biträde saknas, t.ex. om det framstår som klart att uppehållstillstånd kommer att beviljas eller om det är uppenbart att någon grund för uppehållstillstånd inte finns, ska ett biträde dock inte förordnas[6]. Enligt den ordning som föreslås kommer frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd att aktualiseras

[3] Jfr 8 kap. 16 § utlänningslagen.
[4] Jfr 8 kap. 6 § utlänningslagen.
[5] Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31 föreslagit vissa förändringar avseende rätten till offentligt biträde för den som ansöker om internationellt skydd.
[6] Prop. 1988/89:86 s. 133 och prop. 1977/78:90 s. 67.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

först när ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen. Det är alltså först i samband med detta som det eventuellt kan antas att utlänningen saknar förutsättningar att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och frågan om utvisning därmed kan komma att aktualiseras[7].

Förutsättningarna vid prövning av biträdesfrågan kommer alltså i allt väsentligt att vara desamma som vid prövning av en ansökan om förlängning av ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Om det t.ex. är uppenbart att utlänningen kommer att beviljas ställning som varaktigt bosatt eller att denne är skyddsbehövande ska därmed inget biträde förordnas. Beroende på omständigheterna kan givetvis även frågor om rättslig rådgivning, rättsligt bistånd och biträde aktualiseras. Dessa bestämmelser gäller i ärenden om internationellt skydd[8] och återfinns i huvudsak i asylprocedurförordningen[9]. Hur utredningen anser att dessa bestämmelser ska tillämpas i förhållande till nuvarande regler i utlänningslagen redovisas i delbetänkandet SOU 2025:31.

Sammanfattningsvis ska frågan om offentligt biträde hanteras enligt gällande bestämmelser i utlänningslagen samt i förekommande fall enligt asylprocedurförordningen. Någon särskild reglering i detta avseende föreslås inte med anledning av förslagen i detta betänkande.

7.4 Vissa frågor om förutsättningarna för tidsbegränsat uppehållstillstånd

7.4.1 Inledning

När frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd ska bedömas aktualiseras ett antal delfrågor, varav vissa finns anledning att belysa särskilt inom ramen för detta betänkande. Som redogjorts för i avsnitt 3.6 ska ett antal förutsättningar normalt vara uppfyllda för att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, t.ex. ska sökandens identitet normalt sett vara klarlagd. Därutöver gäller som huvudregel att ett uppehållstillstånd ska sökas och beviljas före inresan i Sverige. I en

[7] Se 18 kap. 1 § första stycket 2 utlänningslagen.
[8] Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att kompletterande bestämmelser till förordningens bestämmelser om rättslig rådgivning m.m. ska regleras i 18 kap. 1 a § utlänningslagen samt föreslagit vissa ändringar i 18 kap. 1 §.
[9] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348 av den 14 maj 2024 om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ordning där frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd ska bedömas i samband med att ett permanent uppehållstillstånd återkallas aktualiseras även vissa frågor om prövningsordningen enligt utlänningslagen. I vissa bestämmelser om uppehållstillstånd uppställs dessutom särskilt angivna krav för att tillstånd ska beviljas.

Nedan redovisas utredningens överväganden när det gäller vissa frågor om tidsbegränsat uppehållstillstånd vid tillämpning av den särskilda lagen. Några ytterligare undantag från utlänningslagens bestämmelser utöver de som särskilt redovisas föreslås inte[10]. Det innebär att övriga förutsättningar för uppehållstillstånd normalt ska vara uppfyllda, t.ex. att identiteten är klarlagd. Vad som gäller i förlängningsärenden redovisas i avsnitt 7.7. Det bör även noteras att när ett permanent uppehållstillstånd återkallas med stöd av den särskilda lagen kan frågan om härledd uppehållsrätt enligt rörlighetsdirektivet[11] eller enligt artikel 20 i EUF-fördraget[12] aktualiseras. Direktivet har genomförts genom ändringar i nationell rätt och bestämmelserna finns i huvudsak i 3 a kap. utlänningslagen. Att tredjelandsmedborgare i vissa fall även kan ha härledd uppehållsrätt med stöd av artikel 20 i fördraget följer av EU-domstolens praxis[13]. Utredningen lämnar dock inga förslag som påverkar förutsättningarna för sådan härledd uppehållsrätt.

7.4.2 Tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas när utlänningen befinner sig i Sverige

Enligt 5 kap. 18 § första stycket utlänningslagen ska en utlänning som vill ha uppehållstillstånd i Sverige ha ansökt om och beviljats sådant tillstånd före inresan i landet. En ansökan får inte bifallas efter inresan. I andra stycket föreskrivs dock en rad undantag, bl.a. undantas flyktingar samt alternativt skyddsbehövande och det finns även en allmän regel som medger att undantag görs om det finns synnerliga skäl (se avsnitt 3.6.3).

Det får förutsättas att en betydande andel av de utlänningar som har permanent uppehållstillstånd i Sverige har inrättat sig efter detta

[10] I avsnitt 7.6 föreslås att några ansökningsavgifter inte ska tas ut vid prövningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas.
[11] Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorium.
[12] Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.
[13] Se MIG 2023:10 och där angivna rättsfall.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

och etablerat sig här, bl.a. genom att ordna med egen försörjning och bostad. Det framstår därför som angeläget att det finns rimliga utsikter för berörda individer att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd inifrån landet. Enligt utredningens mening bör detta gälla även om den ursprungliga tillståndsgrunden inte längre är aktuell. Det är t.ex. rimligt att den som har flytt till Sverige på grund av en konflikt i sitt hemland, men som inte längre är i behov av internationellt skydd, ska kunna stanna i landet och beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på annan grund, t.ex. för arbete, utan att först behöva återvända till sitt hemland.

I detta sammanhang kan noteras att före genomförandet av det första skyddsgrundsdirektivet[14] i svensk rätt beviljades bl.a. flyktingar permanent uppehållstillstånd, men det krävdes en särskild begäran från den enskilde för att förklaras vara flykting. Det innebär att ett antal utlänningar som bedömts vara i behov av internationellt skydd och fått permanent uppehållstillstånd inte har någon giltig statusförklaring som kan ligga till grund för att bevilja tidsbegränsat uppehållstillstånd. Den enskilde har i dessa fall bevisbördan för att det finns ett skyddsbehov gentemot hemlandet. Detta skiljer sig på ett inte obetydligt sätt sig från de fall där en utlänning har en statusförklaring och därmed rätt till uppehållstillstånd så länge statusen inte återkallas. I dessa fall är det Migrationsverket som har bevisbördan för att personen inte längre är att betrakta som skyddsbehövande i förhållande till hemlandet. Det är rimligt att anta att flertalet individer som tidigare kommit till Sverige som skyddsbehövande, men som saknar statusförklaring, inte längre kan göra sannolikt att de har skyddsbehov gentemot sitt hemland. Därmed kan de inte beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på sådan grund. Det är enligt utredningens uppfattning rimligt att bl.a. dessa individer, men givetvis också de som får sin status återkallad, ska kunna beviljas tidsbegränsat tillstånd inifrån landet även på annan grund än skyddsbehov.

Det kan konstateras att nu gällande undantag i 5 kap. 18 § andra stycket inte medger en så generell tillämpning av utlänningslagens bestämmelser. Utredningen föreslår därför att det införs en bestämmelse i den särskilda lagen med innebörden att när ett permanent uppehållstillstånd återkallas med stöd av lagen får ett tidsbegränsat

[14] Rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april 2003 om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer skall betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd samt om dessa personers rättsliga ställning och om innehållet i det beviljade skyddet.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tillstånd därefter beviljas inifrån landet enligt bestämmelserna i utlänningslagen eller utlänningsförordningen. En sådan undantagsbestämmelse innebär i förekommande fall ett allmänt avsteg från principen om att uppehållstillstånd ska ha sökts och beviljats före inresan i landet. En tillämpning av detta undantag kräver givetvis att frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd aktualiseras i samband med att ett permanent sådant återkallas enligt den särskilda lagen och att utlänningen uppfyller förutsättningarna för att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (med undantag för vad som anges i avsnitt 7.4.5 och 7.4.6).

7.4.3 Varaktigt bosatta i Sverige

Av utredningens direktiv framgår att om en utlänning som omfattas av uppdraget inte uppfyller förutsättningarna för eller inte vill bli svensk medborgare bör det övervägas om det permanenta uppehållstillståndet i stället ska kunna ändras till ett tidsbegränsat sådant på grund av en ställning som varaktigt bosatt eller på annan grund, om förutsättningarna för detta är uppfyllda. Enligt utredningens mening bör Migrationsverkets beslut att återkalla ett permanent uppehållstillstånd därför i första hand åtföljas av en prövning av om utlänningen kan beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige, som härrör från direktivet om varaktigt bosatta[15], och därmed ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på denna grund.

En utlänning som har vistats i Sverige med uppehållstillstånd, eller på annan grund som lagligen bosatt, i fem år utan avbrott kan enligt 5 a kap. 1 § utlänningslagen beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige[16]. Detta gäller även sådana utlänningar som beviljats internationellt skydd[17]. Som redogjorts för gäller ett beslut om återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen inte omedelbart. Ett permanent uppehållstillstånd som återkallas enligt den särskilda lagen gäller därmed till dess att återkallelsebeslutet får laga kraft. Det innebär att utlänningen vid prövning av

[15] Rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.
[16] För den som är skyddsbehövande räknas även tiden mellan den dag då ansökan om asyl eller ansökan om ny prövning gavs in och den dag då uppehållstillstånd beviljades.
[17] Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/51/EU av den 11 maj 2011 om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG i syfte att utöka dess räckvidd till att omfatta även personer som beviljats internationellt skydd.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas som utgångspunkt är fortsatt lagligen bosatt i Sverige. Att ett permanent uppehållstillstånd återkallas utgör därmed i sig inget hinder mot att bevilja ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

För att beviljas sådan ställning krävs att utlänningen fullt ut kan försörja sig och sin familj med egna medel så att grundläggande behov av uppehälle och bostad är tillgodosedda samt att utlänningen inte utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet (5 a kap. 2 och 3 §§). Vid prövningen av om grundläggande behov av uppehälle och bostad är tillgodosedda bör hänsyn tas till den ekonomiska förmågan hos såväl sökanden som eventuella familjemedlemmar[18].

Ställning som varaktigt bosatt innebär en särskild rättslig ställning som ger vissa rättigheter som alltså följer av direktivet om varaktigt bosatta. Enligt direktivet ska den som beviljas sådan ställning få ett EU-uppehållstillstånd med en giltighetstid om minst fem år som, i förekommande fall efter ansökan, automatiskt förnyas när det löper ut (artikel 8.2). Enligt nuvarande bestämmelser i utlänningslagen ges den som beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige permanent uppehållstillstånd (5 kap. 2 b §). Anledningen till detta synes vara av praktisk natur eftersom vissa rättigheter som enligt direktivet ska tillkomma varaktigt bosatta kopplats till innehavet av ett permanent uppehållstillstånd. Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31 bedömt att en utlänning som uppfyller kraven för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige kan tillförsäkras dessa rättigheter även om ett tidsbegränsat tillstånd med en giltighetstid om fem år i stället beviljas. Utredningen har därför föreslagit att denna grupp ska beviljas tidsbegränsat tillstånd med sådan giltighetstid, dvs. i enlighet med direktivets miniminivå. Denna giltighetstid ska gälla såväl vid det första beslutstillfället som vid en eventuell förlängning. Utredningen har vidare föreslagit att anhöriga till sådana utlänningar ska beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd som är giltigt i två år[19]. Den som omfattas av den särskilda lagen och som uppfyller kraven för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige, eller som är anhörig till en sådan utlänning, bör beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd i enlighet med de förutsättningar som föreslås i delbetänkandet.

I sammanhanget kan noteras att en giltig statusförklaring inte utgör något hinder mot att samtidigt bevilja ställning som varaktigt

[18] Prop. 2005/06:77 s. 143.
[19] Författningsförslagen föreslås träda i kraft den 12 juni 2026.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

bosatt i Sverige och därmed ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om fem år. Varken systematiken eller prövningsordningen i utlänningslagen utgör nämligen något formellt hinder mot att bevilja ett femårigt uppehållstillstånd på grund av en ställning som varaktigt bosatt i de fall en utlänning som är skyddsbehövande i och för sig har rätt till uppehållstillstånd med en kortare giltighetstid. Denna ordning är för övrigt i linje med hur Migrationsverket redan i dag tillämpar bestämmelserna, även om nuvarande ordning innebär att varaktigt bosatta ges permanent uppehållstillstånd. Denna ordning är även förenlig med skyddsgrundsförordningen[20]. Förordningens artikel 24 medger nämligen att medlemsstaterna beviljar uppehållstillstånd till skyddsbehövande med längre giltighetstid än vad som anges i artikeln. Utredningen bedömer därmed att det inte behöver införas någon förtydligande bestämmelse i detta avseende.

7.4.4 Skyddsbehövande som omfattas av den särskilda lagen

Den som inte kan beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige men som är i behov av internationellt skydd har också en i EU-rätten grundad rätt till uppehållstillstånd. Vid beviljande av sådant uppehållstillstånd behöver detta som sagt ha *minst* sådan giltighetstid som skyddsgrundsförordningen föreskriver. Av artikel 24 i förordningen[21] framgår att ett uppehållstillstånd ska ha en initial giltighetstid på minst tre år för den som beviljas flyktingstatus och minst ett år för den som beviljas status som subsidiärt skyddsbehövande (alternativt skyddsbehövande). När de initiala tillstånden löper ut ska dessa förnyas med minst tre år för flyktingar och minst två år för alternativt skyddsbehövande. Varken EU-rätten eller internationella konventioner kräver att ett uppehållstillstånd som beviljas skyddsbehövande ska vara permanent.

Vid återkallelse av permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen ska det därmed, när förutsättningar för att bevilja ställning som varaktig bosatt i Sverige saknas, bedömas om ett tids-

[20] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1347 av den 14 maj 2024 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande och för innehållet i det beviljade skyddet, om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU.
[21] Ska som regel tillämpas från och med den 1 juli 2026.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

begränsat uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov kan beviljas. Den prövning som då ska göras är alltså densamma som i dag sker vid förlängningsansökningar. När utlänningen har en giltig statusförklaring ska Migrationsverket därmed som utgångspunkt bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd utifrån de tillståndstider som gäller för dessa grupper. Någon förtydligande bestämmelse med denna innebörd behöver inte föras in i den särskilda lagen.

Som redogjorts för kommer det att finnas individer som har bedömts vara i behov av internationellt skydd före genomförandet av det första skyddsgrundsdirektivet. Om dessa inte har begärt och därmed inte beviljats statusförklaring kommer Migrationsverket att behöva bedöma om utlänningen gjort sannolikt att det fortsatt finns behov av internationellt skydd. Det är rimligt att anta att det i flera av dessa fall relativt enkelt kommer att kunna konstateras att utlänningens skyddsbehov kvarstår, medan det i andra fall kan krävas att en noggrannare utredning genomförs. Det senare kan också bli fallet när en utlänning åberopar nya skyddsskäl. Samtidigt är det rimligt att anta att skyddsbehov som har bedömts föreligga i tiden före 2010 i flera fall inte längre gör sig gällande vid en framåtsyftande bedömning när den särskilda lagen trätt i kraft den 1 januari 2027. Detta med utgångspunkt i den mycket långa tid som förflutit sedan utlänningen lämnat sitt hemland. I de fall utlänningen genomfört resor till sitt hemland är utgångspunkten dessutom att det inte längre kan anses föreligga något skyddsbehov gentemot hemlandet.

Att sådana resor förekommer i viss omfattning är numera allmänt känt och som ett led i att förstärka arbetet med att förhindra, upptäcka och åtgärda missbruk av systemet med den reglerade invandringen, har regeringen gett Migrationsverket och Polismyndigheten i uppdrag att utarbeta gemensamma rutiner och samarbetsformer för informationsöverföring beträffande utländska medborgare som har beviljats flyktingstatus eller alternativ skyddsstatus och som reser till det land gentemot vilket asylskälen har prövats[22]. Det kan antas att ett stort antal hemlandsresor kommer att identifieras först vid tillämpningen av den särskilda lagen och att flertalet utlänningar som en följd av bl.a. dessa resor inte längre kan anses ha ett behov av behov av skydd gentemot sitt hemland. I flertalet av dessa ärenden bör skyddsprövningen vara relativt enkel, medan det i andra ärenden

[22] Regeringens beslut den 5 december 2024, *Uppdrag om förbättrad informationsöverföring från Polismyndigheten och utlandsmyndigheter till Migrationsverket*, dnr Ju2024/02530.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

kan komma att åberopas nya skyddsskäl. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan sådana nya skyddsskäl vara mer eller mindre svårutredda.

När det gäller utlänningar som först i återkallelseförfarandet åberopar skyddsskäl får dessa handläggas i enlighet med vad som normalt sker i ärenden om förlängning av uppehållstillstånd, vilket vid den särskilda lagens ikraftträdande innebär att handläggningen kommer att ske med utgångspunkt i bestämmelserna i EU:s migrations- och asylpakt. Detsamma gäller om Migrationsverket bedömer att det finns anledning att återkalla en sedan tidigare beviljad statusförklaring[23]. Om Migrationsverket finner anledning att fatta ett sådant beslut och utlänningen inte uppfyller förutsättningarna för att beviljas ställning som varaktigt bosatt ska verket bedöma om utlänningen uppfyller förutsättningarna för att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon annan grund.

Föreslagen ordning kommer även att omfatta kvotflyktingar, dvs. utlänningar som tagits emot i Sverige inom ramen för ett beslut som regeringen har meddelat om överföring av skyddsbehövande till Sverige (vidarebosättning). Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att kvotflyktingar och deras anhöriga inte längre ska ha möjlighet att beviljas permanent uppehållstillstånd, varken vid det första beslutstillfället eller senare. Det föreslås i stället att tidsbegränsat uppehållstillstånd ska beviljas utifrån de förutsättningar som normalt gäller för skyddsbehövande och deras anhöriga. Vid tillämpning av den särskilda lagen ska denna grupp således beviljas tidsbegränsade tillstånd i enlighet med de förutsättningar som föreslås i delbetänkandet. Utredningen har även bedömt att en ordning med enbart tidsbegränsade uppehållstillstånd för kvotflyktingar lever upp till Sveriges internationella åtaganden avseende kvotflyktingar, eftersom dessa kommer att ha rätt till uppehållstillstånd så länge beviljad statusförklaring inte återkallas.

[23] I ett sådant fall ska från och med den 12 juni 2026 bestämmelserna i asylprocedurförordningen tillämpas.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

7.4.5 Uppehållstillstånd på grund av anknytning

Om tidsbegränsat uppehållstillstånd inte kan beviljas på grund av ställning som varaktigt bosatt i Sverige eller på grund av skyddsbehov aktualiseras frågan om tillstånd kan beviljas på annan grund. En relativt vanlig tillståndsgrund som bör nämnas i detta sammanhang är uppehållstillstånd på grund av anknytning[24]. Sådant tillstånd kan aktualiseras dels när en utlänning initialt beviljats permanent uppehållstillstånd på denna grund, dels när en utlänning först i ärendet om återkallelse enligt den särskilda lagen för fram att det finns en tillståndsgrundande anknytning. Det kan därmed även röra sig om relationer som inletts först i Sverige. Vid beviljande av uppehållstillstånd på denna grund gäller normalt ett försörjningskrav som innebär att anknytningspersonen bl.a. ska kunna försörja sig själv och utlänningen. Frågan är om det är rimligt att upprätthålla detta krav för en i Sverige bosatt utlänning som omfattas av den särskilda lagen.

Det kan konstateras att Sverige under lång tid var den enda medlemsstaten i EU som inte uppställde någon form av försörjningskrav som villkor för anhöriginvandring. Med tiden ansågs det dock viktigt med en harmonisering av reglerna inom EU och ett försörjningskrav för vissa grupper infördes därför under 2010. Som skäl för att införa ett försörjningskrav uttalade den dåvarande regeringen att avgörande faktorer för en god integration är arbete, språkkunskaper och bostad för den egna familjen. Om anknytningspersonen redan är integrerad genom egen försörjning samt arbete främjas även de nyanlända familjemedlemmarnas integration[25]. När försörjningskravet infördes gällde att anknytningspersonen skulle kunna försörja sig själv samt ha en bostad av tillräcklig storlek för sig själv och utlänningen. I praktiken var kravet dock förenat med så många undantag att det aktualiserades endast för vissa mindre grupper.

I den tillfälliga lagen[26] utvidgades försörjningskravet på så sätt att anknytningspersonen även skulle kunna försörja den anhörige som ansökt om uppehållstillstånd, vilket överfördes till utlänningslagen i samband med att ordningen med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel infördes[27]. Enligt 5 kap. 3 b § utlänningslagen gäller

[24] I SOU 2025:95 föreslås skärpta krav för anhöriginvandring. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2027 och innebär bl.a. att möjligheterna att beviljas uppehållstillstånd på anknytning inskränks i vissa avseenden.
[25] Prop. 2009/10:77 s. 19.
[26] Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
[27] Prop. 2020/21:191 s. 104 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

numera att uppehållstillstånd på grund av anknytning till en person enligt 3 eller 3 a § endast får beviljas om anknytningspersonen kan försörja sig och utlänningen[28] samt har en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och utlänningen[29]. Därutöver finns ett antal undantag i 3 c–f §§, bl.a. om anknytningspersonen är ett barn, om det rör sig om ett väl etablerat förhållande eller om det finns särskilda skäl. Dessa undantag är dock avsevärt mer restriktiva än vad som gällde när försörjningskravet infördes under 2010.

Det kan ifrågasättas om kravet på att anknytningspersonen ska kunna försörja sig och utlänningen samt ha en bostad av tillräcklig storlek och standard bör upprätthållas när frågan om uppehållstillstånd aktualiseras i samband med återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen. Som framgått är syftet med försörjningskravet främst att främja nyanlända familjemedlemmars integration. I de fall som aktualiseras enligt den särskilda lagen är det dock fråga om utlänningar som har permanent uppehållstillstånd och som i de flesta fall också är bosatta här. Det finns inom denna grupp givetvis utlänningar som av olika skäl inte har integrerats i Sverige. Samtidigt framstår det som rimligt att en utlänning som får sitt permanenta uppehållstillstånd återkallat enligt den särskilda lagen ska kunna beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av anknytning utan att anknytningspersonen vid detta tillfälle ska träffas av ett försörjningskrav. Detta oavsett om relationen förelegat redan i hemlandet eller om den uppstått först i Sverige och oavsett om det permanenta uppehållstillståndet har beviljats med denna anknytning som grund.

Sammanfattningsvis anser utredningen att det bör införas en undantagsregel i den särskilda lagen med innebörden att försörjningskravet i 5 kap. 3 b § utlänningslagen inte ska tillämpas i ärenden enligt lagen, när det i övrigt finns förutsättningar att bevilja uppehållstillstånd på grund av anknytning. Utgångspunkten är att föreslaget undantag från försörjningskravet ska kunna aktualiseras endast när anknytningspersonen är bosatt i Sverige[30]. Som framgått behöver också övriga förutsättningar för att bevilja uppehållstillstånd på anknytning vara uppfyllda, t.ex. får det inte finnas skäl att vägra uppehållstillstånd[31].

[28] Hur försörjningsförmågan ska bedömas följer av 4 kap. 4 d § utlänningsförordningen.
[29] Vad som är en bostad av tillräcklig storlek och standard följer av Migrationsverkets föreskrifter om försörjningskravet vid anhöriginvandring, MIGRFS 2022:8.
[30] Jfr 5 kap. 3 § utlänningslagen och MIG 2007:36.
[31] Se bl.a. 5 kap. 17 och 17 a § utlänningslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Det finns även skäl att nämna att det i SOU 2025:95 har föreslagits att ett försörjningskrav också ska gälla i förlängningsärenden. Detta påverkar dock inte utformningen av utredningens förslag. Det är nämligen endast i samband med en tillämpning av den särskilda lagen som det är angeläget att ge berörda utlänningar vissa lättnader i förutsättningarna för uppehållstillstånd. Detta för att motverka oskäliga konsekvenser av att ett permanent uppehållstillstånd återkallas.

Några andra undantag från befintliga försörjningskrav vid uppehållstillstånd på grund av anknytning föreslås inte heller. Det innebär t.ex. att om en individ som omfattas av den särskilda lagen åberopar anknytning till en utlänning som har ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för arbete gäller som regel ett försörjningskrav.

7.4.6 Uppehållstillstånd för arbete

För att kunna beviljas uppehållstillstånd för arbete ska utlänningen som huvudregel ha ansökt om och beviljats ett sådant tillstånd före inresan i Sverige[32]. Utredningen föreslår i avsnitt 7.4.2 att det i den särskilda lagen ska införas en bestämmelse som möjliggör att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska kunna beviljas inifrån landet i de fall ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den lagen. Bestämmelsen ska således göra det möjligt att inifrån landet beviljas uppehållstillstånd för bl.a. arbete[33]. Vid prövningen av om ett sådant tillstånd kan beviljas aktualiseras även vissa övriga frågor som utredningen finner anledning att beröra nedan.

Det kan noteras att en prövning av om det finns förutsättningar för att bevilja uppehållstillstånd för arbete bör aktualiseras mycket sällan i ärenden enligt den särskilda lagen. Detta eftersom de flesta som omfattas av den lagen har varit lagligen bosatta i Sverige i minst fem år när förslagen föreslås träda i kraft. Om de är självförsörjande och i övrigt uppfyller förutsättningarna för ställning som varaktigt bosatt i Sverige kommer de således att beviljas sådan ställning och ett femårigt uppehållstillstånd. Som en följd av prövningsordningen i utlänningslagen kommer frågan om uppehållstillstånd för arbete inte att aktualiseras i dessa fall. Det är endast en mindre andel av de individer som omfattas av uppdraget som vid den särskilda lagens

[32] Se 6 kap. 4 § utlänningslagen.
[33] Se 5 kap. 10 § utlänningslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ikraftträdande kommer att ha varit lagligen bosatta i Sverige mindre än fem år och som av det skälet inte kommer att kunna kvalificera sig för en ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

För att bevilja uppehållstillstånd för arbete krävs att kraven för arbetstillstånd är uppfyllda. De grundläggande förutsättningarna regleras i 6 kap. 2 § utlänningslagen. Av första stycket följer att arbetstillstånd får ges till en utlänning som har ett anställningsavtal, om anställningen gör det möjligt för honom eller henne att uppnå en god försörjning samt att lönen, försäkringsskyddet och övriga anställningsvillkor inte är sämre än de villkor som följer av svenska kollektivavtal eller praxis inom yrket eller branschen[34]. Bestämmelsen är alltså fakultativ, vilket innebär att det inte finns någon ovillkorlig rätt att få arbetstillstånd. Även andra omständigheter än de som anges i bestämmelsen kan därmed beaktas, såsom utlänningens agerande eller att anställningen bedöms vara ett skenavtal[35]. Därutöver krävs givetvis att utlänningens identitet är klarlagd.

Enligt utredningens mening är det rimligt att när frågan om uppehållstillstånd för arbete aktualiseras inom ramen för ett ärende enligt den särskilda lagen ska som regel samtliga krav vara uppfyllda för att sådant tillstånd ska beviljas. Nedan följer dock några förslag till undantag från denna ordning.

Det ska *inte* ställas krav på heltäckande sjukförsäkring

I betänkandet *Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m.* (SOU 2024:15) föreslås vissa nya och/eller ändrade krav för arbetstillstånd. Ett sådant krav är att lönen ska uppgå till minst medianlönen för Sverige vid tidpunkten för ansökan (lönekravet)[36] och ett krav på att utlänningen, vid vistelse som kommer att uppgå till högst ett år, har eller har ansökt om en heltäckande sjukförsäkring som gäller i Sverige. Som skäl för att införa ett krav på heltäckande sjukförsäkring anförs i huvudsak följande.

En utlänning som ska vistas och arbeta i Sverige i minst ett år kommer att folkbokföras i Sverige och därmed omfattas av regionernas

[34] Vad som avses med god försörjning och hur lönen, försäkringsskyddet och övriga anställningsvillkor ska kontrolleras följer av 5 kap. utlänningsförordningen.
[35] Se MIG 2023:14 och prop. 2007/08:147 s. 27 f.
[36] På uppdrag av regeringen har Migrationsverket därefter med hjälp av Arbetsförmedlingen tagit fram förslag på yrken som kan komma att undantas från det föreslagna lönekravet för arbetstillstånd i Sverige, Migrationsverkets dnr 1.1.1.1-2025-2095.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

skyldighet att tillhandahålla även annan än omedelbar hälso- och sjukvård. En utlänning som vistas och arbetar i landet en kortare tid än så riskerar att inte anses bosatt här. Det bör därför uppställas ett krav på heltäckande sjukförsäkring för att en utlänning som ska vistas i Sverige i högst ett år ska få beviljas arbetstillstånd. Detta krav ska gälla utöver övriga krav, exempelvis kravet på att lönen, försäkringsskyddet och övriga anställningsvillkor inte är sämre än de villkor som följer av svenska kollektivavtal eller praxis inom yrket eller branschen som finns i 6 kap. 2 § första stycket 2.

Utredningen konstaterar att den som omfattas av den särskilda lag som föreslås redan har ett permanent uppehållstillstånd i Sverige. Vid prövningen enligt den särskilda lagen kommer utlänningen därför som regel att vara bosatt samt folkbokförd här[37]. För att uppehållstillstånd för arbete ska kunna bli aktuellt vid handläggningen enligt den särskilda lagen kommer det krävas att utlänningen har en anställning vid tidpunkten för prövningen, vilket i praktiken innebär att utlänningen behöver arbeta och vara bosatt i Sverige när prövningen sker. För att dessa förutsättningar ska vara uppfyllda krävs det alltså att utlänningen redan är folkbokförd i Sverige och denne omfattas därmed av regionernas skyldighet att tillhandahålla hälso- och sjukvård.

I de undantagsfall det kan bli aktuellt att pröva frågan om uppehållstillstånd för arbete vid handläggningen av ett ärende enligt det särskilda lagen kommer uppehållstillstånd alltså att kunna aktualiseras enbart om utlänningen redan är bosatt och folkbokförd i Sverige. I dessa situationer finns det inte något behov av att uppställa ett krav på heltäckande sjukförsäkring. För det fall riksdagen beslutar att införa ett sådant krav i 6 kap. 2 § första stycket 3 utlänningslagen[38], anser utredningen att det också bör införas en kompletterande bestämmelse i 5 § andra stycket i den särskilda lagen, med innebörden att i de situationer som avses i första stycket ska inte heller det föreslagna kravet på heltäckande sjukförsäkring i 6 kap. 2 § första stycket 3 utlänningslagen gälla.

[37] Om en individ har permanent uppehållstillstånd men inte är bosatt i Sverige ska dennes permanenta uppehållstillstånd återkallas i enlighet med 7 kap. 7 § utlänningslagen.
[38] Såsom föreslagits i SOU 2024:15.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Det ska *inte* ställas krav på att unionsföreträdet respekteras

I 6 kap. 2 § andra stycket utlänningslagen regleras det som brukar kallas unionsföreträdet eller gemenskapsföreträdet, som innebär att ett arbetstillstånd får ges endast om rekryteringsförfarandet är förenligt med Sveriges åtaganden inom EU. För att företrädet ska respekteras måste personer bosatta inom EU/EES och i Schweiz få kännedom om vakanser på den svenska arbetsmarknaden. Något absolut krav kring hur vakanser ska utannonseras finns inte, men det ska stå klart att anställningen fått tillräcklig spridning för personer inom EU/EES och i Schweiz[39]. Företrädet ska respekteras även om utlänningen enligt lagen om anställningsskydd[40] åberopar företrädesrätt[41]. Det krävs även att vakansen, oberoende av angiven ansökningstid, har utannonserats i Sverige och i EU/EES samt i Schweiz under minst tio dagar[42]. Om endast en begränsad krets personer kan komma i fråga för aktuell tjänst, t.ex. på grund av tjänstens speciella karaktär, kan dock ett rekryteringsförfarande som inte riktar sig till samtliga personer i EU/EES och i Schweiz anses vara förenligt med unionsföreträdet[43].

Unionsföreträdet är politiskt men inte juridiskt bindande och utgör därför inte i sig någon grund för rättsligt agerande. Av artikel 10 i EG-fördraget följer dock att medlemsstaterna ska avstå från åtgärder som strider mot fördraget och som äventyrar att fördragets mål uppnås (den s.k. lojalitetsprincipen). Detta gäller såväl rättsligt bindande som icke rättsligt bindande dokument. Att inhemska arbetssökande ska ges företräde har även bekräftats av kommissionen[44]. Unionsföreträdet innebär därmed att personer bosatta inom EU/EES och i Schweiz bör få kännedom om vakanser på den svenska arbetsmarknaden eftersom de ska ha företräde till nya anställningar. Vid utredningens val av åtgärder avseende arbetstillstånd krävs därmed att unionsföreträdet samt lojalitetsprincipen i förekommande fall respekteras. Frågan är då om kravet behöver upprätthållas när frågan om uppehållstillstånd för arbete aktualiseras inom ramen för den särskilda lagen.

[39] Prop. 2007/08:147 s. 36 f. och s. 60.
[40] Lag (1982:80) om anställningsskydd.
[41] MIG 2017:2.
[42] Prop. 2013/14:227 s. 8 samt MIG 2015:6 och MIG 2025:9.
[43] MIG 2018:2.
[44] Prop. 2007/08:147 s. 21.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Det är som sagt rimligt att utlänningar som har etablerat sig i Sverige ges realistiska möjligheter att stanna här om de uppfyller förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd. Det gäller bl.a. utlänningar som har etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden genom anställning och som inte kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på annan grund. För att ett uppehållstillstånd för arbete ska kunna aktualiseras vid prövningen enligt den särskilda lagen behöver utlänningen som sagt redan ha en anställning i landet, vilket innebär att utlänningen har rekryterats till denna anställning under tiden som han eller hon redan haft ett uppehållstillstånd i Sverige. Vid den rekryteringen har det inte varit nödvändigt att respektera principen om unionsföreträde.

I dessa situationer är det alltså inte fråga om en sådan vakans på arbetsmarknaden där anställningen behöver utannonseras i EU/EES och Schweiz för att rekryteringen ska vara förenlig med unionsföreträdet. Om anställningen har en lön som uppfyller det lönekrav som gäller vid prövningen och anställningsvillkoren även i övrigt uppfyller kraven i 6 kap. 2 § första stycket utlänningslagen bör uppehållstillstånd för arbete således kunna beviljas utan att anställningen utannonserats[45]. Denna ordning, där uppehållstillstånd för arbete kan beviljas utlänningar som redan är bosatta och arbetar i Sverige inom ramen för den anställning som tillståndet avser, kan inte anses strida mot unionsföreträdet enligt EU-rätten. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att det i den särskilda lagen införs en bestämmelse med innebörden att kravet på unionsföreträde inte behöver vara uppfyllt för att tidsbegränsat uppehållstillstånd för arbete ska kunna beviljas i ett ärende enligt den särskilda lagen.

Kravet på att unionsföreträdet ska respekteras kommer dock att behöva vara uppfyllt när en ansökan om förlängning av ett uppehållstillstånd för arbete gäller en ny anställning[46]. Därutöver ska givetvis även övriga förutsättningar för uppehållstillstånd för arbete vara uppfyllda för att tillstånd ska beviljas. Detsamma gäller den som vill beviljas uppehållstillstånd för att bedriva näringsverksamhet[47].

[45] Se 5 kap. 10 § och 6 kap. 2 § första stycket utlänningslagen.
[46] 6 kap. 4 a § utlänningslagen.
[47] 5 kap. 10 a § utlänningslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Övrigt

De utlänningar som omfattas av uppdraget har inte beviljats permanent uppehållstillstånd för arbete eller för att bedriva näringsverksamhet eller som anhörig till en person som beviljats uppehållstillstånd på någon av dessa grunder. Dessa grunder är också förhållandevis svaga tillståndsgrunder. Det är vidare naturligt att ställa som krav på den som befinner sig i Sverige för att arbeta eller för att bedriva näringsverksamhet att han eller hon också kan försörja sig själv och eventuella familjemedlemmar som denne avser att utgöra anknytningsperson för. Enligt utredningens uppfattning är det därför rimligt att upprätthålla det försörjningskrav som gäller vid uppehållstillstånd på grund av anknytning till utlänningar som beviljats uppehållstillstånd på dessa grunder. Detsamma gäller alltså om den som omfattas av den särskilda lagen gör gällande att han eller hon har en tillståndsgrundande anknytning till en person som har uppehållstillstånd för arbete eller för att bedriva näringsverksamhet i Sverige. Utredningen bedömer därför att det saknas skäl för att göra undantag från försörjningskravet i dessa fall.

Den som beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd för arbete i samband med att dennes permanenta uppehållstillstånd återkallas har möjlighet att på nytt beviljas permanent uppehållstillstånd[48]. Som redogjorts för kan det diskuteras om det är rimligt att återkalla ett permanent uppehållstillstånd för någon som på nytt kan komma att beviljas permanent uppehållstillstånd. Denna situation bör dock inte kunna aktualiseras i särskilt många fall och i de undantagsfall så ändå sker är det en oundviklig följd av att det inte ingår i uppdraget att se över möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd för de som har uppehållstillstånd för arbete. Det kan argumenteras för att detta är en rimlig ordning utifrån att regeringens åtgärder bl.a. syftar till att Sverige ska gå från att i första hand vara ett land för asylinvandring till att i stället vara ett land för i första hand kvalificerad arbetskraftsinvandring. Utredningen anser därför att det inte bör införas några bestämmelser i syfte att hindra den som får tidsbegränsat uppehållstillstånd för arbete att framöver kunna beviljas permanent uppehållstillstånd på sådan grund. Vilka konsekvenser denna ordning eventuellt kan leda till redovisas i kapitel 10.

[48] 5 kap. 5 § utlänningslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

7.5 Utlänningens vandel

Utredningen föreslår som sagt att det i vissa fall ska kunna göras undantag från huvudregeln om återkallelse enligt den särskilda lagen. Så ska kunna ske om det finns synnerliga skäl som talar emot återkallelse. Den föreslagna undantagsbestämmelsen kräver dock även, om utlänningen är 15 år eller äldre, att det inte med hänsyn till utlänningens förväntade vandel råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd (se avsnitt 6.3).

När ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen kommer det beslutet alltså att kunna innefatta en prövning av utlänningens vandel. En liknande prövning kan aktualiseras vid den efterföljande bedömningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas. Det innebär att utlänningens skötsamhet kan komma att bedömas i två närliggande frågor som ska prövas inom ramen för samma process. Prövningen enligt den särskilda lagen tar dock sikte på frågan om utlänningen bör ha ett permanent uppehållstillstånd, medan prövningen enligt utlänningslagen tar sikte på frågan om det finns skäl för att vägra ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Utredningen anser att en sådan ordning är motiverad eftersom prövningarna tjänar olika syften. Liknande situationer kan för övrigt uppstå redan vid tillämpning av dagens lagstiftning. Vidare följer det av direkt tillämpliga bestämmelser i unionsrätten att en utlännings skötsamhet ibland måste bedömas inför ett beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd, t.ex. ska frågan om uteslutande från internationellt skydd bedömas inför ett beslut om skyddsstatus och därmed inför ett beslut om uppehållstillstånd som skyddsbehövande.

Sammanfattningsvis konstaterar utredningen att en utlännings misskötsamhet både kan leda till ett återkallelsebeslut enligt den särskilda lagen och ett beslut om att inte bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt utlänningslagen. I andra fall kan misskötsamheten leda till ett återkallelsebeslut enligt den särskilda lagen, medan utlänningen beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd eftersom misskötsamheten inte är av sådan allvarlig karaktär att det finns skäl att vägra uppehållstillstånd. Vid bedömningen är det nämligen inte bara utlänningens misskötsamhet som är av betydelse, utan även den tillståndsgrund som det tidsbegränsade uppehållstillståndet avser. Detta eftersom grunderna för att vägra uppehållstillstånd skiljer sig åt. Enligt utredningens mening är den föreslagna ordningen rimlig

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

utifrån syftet med utredningens förslag och de olika grunder för att vägra uppehållstillstånd som regleras i utlänningslagstiftningen[49].

7.6 Avgifter för prövning av ansökan om uppehållstillstånd

Vid tillämpning av den särskilda lagen ska frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd regelmässigt aktualiseras ex officio när ett permanent uppehållstillstånd återkallas, dvs. utan att utlänningen begär det. Viljeyttringen att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd bör betraktas som en ansökan om uppehållstillstånd.

Som utgångspunkt gäller att Migrationsverket, och i förekommande fall utlandsmyndigheterna[50], ska ta ut en avgift av den som ansöker om uppehålls- och arbetstillstånd. Bemyndigandet för regeringen att meddela föreskrifter om sådana avgifter i vissa fall finns i 23 kap. 2 a § första stycket utlänningslagen. Enligt 8 kap. 5 § första stycket utlänningsförordningen gäller att avgift ska tas ut för prövning av ansökan om bl.a. uppehålls- och/eller arbetstillstånd, ställning som varaktigt bosatt i Sverige samt anknytning. I det andra stycket stadgas ett antal undantag då avgift inte ska tas ut. Om sökanden inte är undantagen ska en avgift därmed tas ut för prövning av en ansökan om uppehållstillstånd. Frågan är då om det är skäligt att ta ut en sådan avgift vid prövning av om en utlänning kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats med stöd av den särskilda lagen.

Som redogjorts för i avsnitt 6.2.5 ska som regel full kostnadstäckning gälla som ekonomiskt mål för myndigheternas verksamhet när avgift tas ut. Med hänsyn till det stora antalet ärenden som kommer att uppstå som en följd av utredningens förslag skulle det visserligen innebära viss kostnadstäckning att enligt gällande bestämmelser ta ut avgifter i ärenden om uppehållstillstånd. Det måste dock beaktas att det inte är fråga om en sedvanlig ansökan, utan i stället en prövning som sker ex officio till följd av att staten inför en ordning där vissa permanenta uppehållstillstånd ska återkallas. Till skillnad mot vad som normalt sett gäller vid prövning av frågan om tidsbegränsat

[49] Vandelsutredningen har i betänkandet SOU 2025:33 föreslagit skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd.
[50] Förordning (1997:691) om avgifter vid utlandsmyndigheterna.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

uppehållstillstånd är det alltså inte fråga om en process som är en följd av den enskildes agerande eller underlåtenhet att agera på ett visst sätt.

Enligt utredningens uppfattning framstår det under sådana förhållanden som oskäligt att ta ut en avgift från berörda utlänningar när frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd prövas i samband med återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen. Utredningen föreslår därför att det införs en undantagsbestämmelse i den särskilda lagen med innebörden att de avgifter som regleras i 8 kap. 5 § första stycket utlänningsförordningen inte ska tas ut i ärenden enligt lagen.

7.7 Förlängningsansökningar

Förlängningsärenden som avser ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som beviljats i samband med att ett permanent uppehållstillstånd återkallats enligt den särskilda lagen kommer att prövas enligt vid den tidpunkten gällande bestämmelser. Tillståndets giltighetstid kommer att vara beroende av bl.a. på vilken grund tillståndet beviljas. I avsnitt 7.4 har utredningen bedömt att när frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd aktualiseras inom ramen för ett ärende enligt den särskilda lagen ska som regel samtliga krav för att bevilja tillstånd vara uppfyllda. Utredningen har dock föreslagit vissa undantag från denna ordning. Det gäller t.ex. undantag från försörjningskravet vid uppehållstillstånd på grund av anknytning enligt 5 kap. 3 eller 3 a § utlänningslagen, liksom undantag från kravet på att unionsföreträdet ska respekteras vid uppehållstillstånd för arbete. Vid en förlängningsansökan ska undantag dock inte kunna göras från de bestämmelser i utlänningslagen som normalt ska tillämpas vid en ansökan om förlängning. Detta följer också av den särskilda lagen.

Det ska dock som redogjorts för noteras att det i SOU 2025:95 har föreslagits att det även i förlängningsärenden ska uppställas ett försörjningskrav vid uppehållstillstånd på grund av anknytning. Innebörden av den särskilda lagen är dock den som beskrivs ovan, dvs. prövningen i förlängningsärenden ska ta sin utgångspunkt i de bestämmelser i utlänningslagen som gäller när förlängningsärendet prövas. Vid ett eventuellt införande av ett försörjningskrav i ärenden om förlängning av uppehållstillstånd på grund av anknytning kommer det kravet alltså även att vara tillämpligt i ärenden om förläng-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ning av ett uppehållstillstånd som beviljats inom ramen för ett ärende enligt den särskilda lagen. Sammantaget kommer den särskilda lagen endast att tillämpas när frågan om uppehållstillstånd prövas i samband med återkallelse av permanent uppehållstillstånd enligt lagen.

En utlänning som har beviljats ställning som varaktig bosatt i Sverige eller har en giltig statusförklaring har i princip rätt till uppehållstillstånd vid en förlängningssituation så länge ställningen eller statusen inte återkallas. Utlänningar som beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd kommer även i fortsättningen att ha möjlighet att förvärva svenskt medborgarskap enligt de bestämmelser som gäller när prövningen görs[51] (se avsnitt 8.1).

7.8 Utvisning och tidsfrist för frivillig avresa

7.8.1 Utvisning

När ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen ska Migrationsverket göra en prövning av om utlänningen i stället kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt bestämmelserna i utlänningslagen eller utlänningsförordningen[52]. Det är således ett flertal grunder för uppehållstillstånd som kan aktualiseras, bl.a. ställning som varaktigt bosatt i Sverige, uppehållstillstånd som skyddsbehövande eller på grund av anknytning. Som redogjorts för föreslås dessutom ett antal undantag från vissa bestämmelser, exempelvis ska ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kunna beviljas inifrån landet. Därtill ska precis som i dag Sveriges internationella åtaganden respekteras. För de utlänningar som berörs kommer det därmed rent allmänt att finnas relativt goda förutsättningar att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

Om det däremot saknas grund för att bevilja ett tidsbegränsat tillstånd, eller i vissa fall finns skäl att vägra sådant tillstånd, är utgångspunkten att utlänningen inte längre har rätt att vistas i landet och därmed ska utvisas. I undantagsfall kan ett beslut att neka uppehållstillstånd och utvisa en utlänning anses strida mot ett svenskt konventionsåtagande. I sådana fall kan det bli aktuellt att ändå bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, t.ex. med stöd av bestämmelserna i 5 kap. 6 § utlänningslagen. Vid en sådan prövning ska utlänningens

[51] Se lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap samt jfr t.ex. SOU 2025:1 och SOU 2025:31.
[52] Som redogjorts för kan även frågan om härledd uppehållsrätt aktualiseras i detta skede.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

personliga förhållanden, såsom hälsotillstånd, anpassning till Sverige och situation i hemlandet beaktas[53]. Hur lång vistelse en utlänning haft i Sverige kommer därmed inte att ensamt vara avgörande. Utrymmet för att landa i slutsatsen att det finns synnerligen ömmande omständigheter är som redan konstaterats mycket begränsat.

I sammanhanget bör noteras att staten har ett inte obetydligt utrymme att inskränka t.ex. rätten till respekt för enskildas privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen[54], men det krävs att staten uppnår en rättvis balans mellan den enskildes rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv å ena sidan och samhällets intressen å den andra sidan. Ett utvisningsbeslut kräver att det har gjorts en individuell bedömning av utlänningens förutsättningar att få stanna i landet. Ett utvisningsbeslut enligt utlänningslagen måste därför som regel anses respektera Sveriges internationella åtaganden.

Som framgått innebär inte varje inskränkning av enskildas fri- och rättigheter enligt Europakonventionen eller barnkonventionen[55] en konventionskränkning. Av Europadomstolens praxis följer att staten har ett förhållandevis stort utrymme att reglera utlänningars inresa och vistelse i landet. I ärenden som omfattas av den särskilda lagen ska bl.a. den enskildes intresse av att kunna fortsätta sin vistelse i Sverige vägas mot statens intressen av att genomföra det aktuella förslaget, som är en del i en större omläggning av migrationslagstiftningen. Denna omläggning syftar till att bryta och vända den nuvarande utvecklingen med ett växande utanförskap som den tidigare stora asylinvandringen i kombination med bristande integration har bidragit till. Skydd för den som flyr en konflikt eller kris ska erbjudas tillfälligt och därefter leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring. Statens intresse av att övergå till en ordning med enbart tidsbegränsade uppehållstillstånd för vissa grupper bör således väga tungt vid bedömningen av om en inskränkning i respekten för en enskilds privat- eller familjeliv kan anses proportionerlig. Detta särskilt som den föreslagna ordningen innebär en nyanserad individuell bedömning i varje enskilt fall där berörda utlänningar ges rimliga förutsättningar att antingen förvärva svenskt medborgarskap eller beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd.

---

[53] Prop. 2004/05:170 s. 280 f.
[54] Den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
[55] FN:s konvention om barnets rättigheter.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Att det finns förutsättningar att fatta ett utvisningsbeslut när en utlänning saknar uppehållstillstånd i landet följer av 8 kap. 6 § utlänningslagen och behöver inte förtydligas i den särskilda lagen. Förtydligande bestämmelser behövs inte heller beträffande sådana frågor som normalt aktualiseras vid ett beslut om utvisning enligt utlänningslagen, t.ex. frågan om tidsfrist för frivillig avresa. Utredningen har dock gjort vissa överväganden i denna fråga (se nedan), även om det inte föranlett några förslag på författningsändringar.

7.8.2 Tidsfrist för frivillig avresa

Det är viktigt att det ingrepp i respekten för enskildas fri- och rättigheter som tillämpningen av den särskilda lagen normalt sett innebär i allra möjligaste mån begränsas. Det är alltså angeläget att utredningens förslag utformas på ett sätt som motverkar orimliga konsekvenser för de utlänningar som berörs. En sådan konsekvens skulle kunna vara att en utlänning som varit bosatt i Sverige under en längre tid abrupt tvingas lämna landet och inte ges rimliga förutsättningar att kunna avsluta sina engagemang i Sverige och att förbereda sig inför återkomsten till hemlandet. Ett återvändande kan även innebära psykiska påfrestningar samt vara förenat med olika praktiska hinder, t.ex. att ordna resehandlingar[56].

För att motverka orimliga konsekvenser i detta avseende har utredningen övervägt om bestämmelserna om frivillig avresa i 8 kap. 21 § utlänningslagen behöver kompletteras eller om de skulle kunna tillämpas på ett sätt som tillgodoser enskildas behov av att förbereda sig inför återkomsten till hemlandet.

Ett alternativ som utredningen har övervägt är att införa särskilda bestämmelser som endast gäller de grupper som omfattas av den särskilda lagen. Sådana bestämmelser skulle kunna reglera att en utlänning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet skulle kunna ges möjlighet att stanna i Sverige under en viss period.

I sammanhanget kan noteras att det i 21 kap. utlänningslagen finns regler om tillfälligt skydd enligt det s.k. massflyktsdirektivet[57]. Enligt artikel 1 i direktivet syftar detta bl.a. till att ge tillfälligt skydd

[56] Prop. 2001/02:185 s. 67.
[57] Rådets direktiv 2001/55/EG av den 20 juli 2001 om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

vid massiv tillströmning av fördrivna personer från tredje land vilka inte kan återvända till sitt ursprungsland. Av artikel 21.1 följer att medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra ett frivilligt återvändande för personer som beviljats tillfälligt skydd eller vars tillfälliga skydd har upphört. Enligt 21 kap. 6 § andra stycket kan *ett uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd* med en tillståndstid om högst två år beviljas om ett program för att förbereda att utlänningen återvänder självmant har inletts när ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd upphör.

Det kan argumenteras för att motsvarande reglering borde införas för de som behöver lämna Sverige efter tillämpning av den särskilda lagen. Bestämmelserna om tillfälligt skydd bygger dock på unionsrätten, medan förslaget om att återkalla vissa permanenta uppehållstillstånd handlar om att frångå svensk lagstiftning rörande en rent nationell angelägenhet där förslaget respekterar såväl EU-rätten som Sveriges övriga internationella åtaganden. Vidare framstår det varken som ändamålsenligt eller lämpligt att införa regler som får till följd att vissa utlänningar behöver återvända till sitt hemland men samtidigt ges tillstånd att vistas i Sverige ytterligare en tid. Utgångspunkten bör därför i stället vara att gällande regler om frivillig avresa tillämpas i de fall det bedöms nödvändigt att utlänningen vidtar vissa åtgärder innan han eller hon behöver återvända till sitt hemland.

Frågan är då om dessa bestämmelser möjliggör rimliga tidsfrister för frivillig avresa i de ärenden som omfattas av den särskilda lagen. Bestämmelserna om frivillig avresa i 8 kap. 21 § utlänningslagen motsvarar tidigare gällande 8 kap. 18 a §, med anpassningar utifrån att reglerna om utvisning på grund av brott placerats i ett eget kapitel. Paragrafen infördes för att genomföra artikel 7 i återvändandedirektivet[58]. Av 8 kap. 21 § första stycket framgår, såvitt här är relevant, att ett beslut om utvisning ska innehålla en tidsfrist inom vilken utlänningen frivilligt ska lämna landet i enlighet med beslutet (tidsfrist för frivillig avresa). Tidsfristen ska bestämmas till fyra veckor, men en längre tidsfrist får bestämmas om det finns särskilda skäl. I andra stycket regleras att en sådan tidsfrist i vissa fall inte ska meddelas, bl.a. om det finns en risk för att utlänningen avviker eller utgör en risk för allmän ordning och säkerhet. Dessa två undantagssitua-

[58] Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/115/EG av den 16 december 2008 om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tioner torde kunna aktualiseras vid utvisning av en utlänning som omfattas av den särskilda lagen. I de fallen är det enligt utredningens mening också rimligt att en tidsfrist för frivillig avresa inte meddelas. Utredningen konstaterar att övriga undantag i andra stycket inte kommer att aktualiseras för den som bor i Sverige med ett permanent uppehållstillstånd.

I samband med genomförandet av återvändandedirektivet angav den dåvarande regeringen att en medlemsstat enligt artikel 7.2 i direktivet ska förlänga tidsfristen för frivillig avresa med en lämplig tid när så är nödvändigt. Vid bedömningen ska omständigheterna i det enskilda fallet beaktas, t.ex. vistelsens längd, förekomsten av skolbarn eller av andra familjeband och sociala band. Det bedömdes att en bestämmelse om förlängning av tidsfristen för frivillig avresa borde tas in i utlänningslagen för att uppfylla direktivets krav. Vidare ansågs att förlängning av tidsfristen skulle kunna ske om det finns särskilda skäl. Inom begreppet särskilda skäl ryms både omständigheter som särskilt anges i direktivet och andra situationer där en förlängning av tidsfristen kan behövas, t.ex. om beslutet om utvisning inhiberas av något skäl[59].

Mot denna bakgrund bedömer utredningen att det redan med dagens regler är möjligt att förlänga tidsfristen för frivillig avresa utifrån sådana omständigheter som typiskt sett kan tänkas aktualiseras när ett beslut om utvisning fattas i samband med att ett permanent uppehållstillstånd återkallas med stöd av den särskilda lagen. Att Migrationsverket för närvarande sällan bestämmer en tidsfrist för frivillig avresa som överstiger fyra veckor saknar betydelse för denna slutsats. Vad som är en lämplig tidsfrist för frivillig avresa är i första hand en fråga för Migrationsverket att bedöma utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. I sammanhanget kan noteras att varken artikel 7.2 i återvändandedirektivet eller 8 kap. 21 § utlänningslagen uppställer någon bortre gräns för vad som kan anses utgöra ”en lämplig tid”.

Däremot utgör kravet på särskilda skäl, och de exempel som angetts ovan, en tydlig indikation på att en förlängning inte bör pågå längre än nödvändigt och alltså inte tills vidare. Syftet med den förlängda tidsfristen är inte att utlänningen inifrån Sverige ska kunna vidta varje åtgärd som beslutet om utvisning kan tänkas ge upphov

[59] Prop. 2011/12:60 s. 33–34 och 88.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

till, utan att motverka orimliga konsekvenser som kan tänkas uppstå som en följd av utvisningsbeslutet.

Utredningens förslag kan tänkas leda till situationer där en utlänning behöver avyttra eller säga upp en bostad eller avsluta en pågående skoltermin eller liknande. I sådana situationer bör det normalt kunna bestämmas en tidsfrist för frivillig avresa som uppgår till ett fåtal månader. Detta för att utlänningen ska kunna fullgöra nödvändiga åtaganden i nämnda avseenden. Detsamma gäller i fråga om den som inför återkomsten till hemlandet behöver ordna med bostad eller skolgång eller i övrigt behöver vidta rimliga åtgärder för att kunna återvända dit. I fall som rör barn kan beaktandet av barnets bästa leda till att en längre tidsfrist ska meddelas[60].

7.9 Överklagande

Migrationsverkets beslut enligt den särskilda lagen får som utgångspunkt anses påverka enskildas situation på ett betydligt sätt. Enligt utredningens mening bör Migrationsverkets beslut enligt den särskilda lagen därför få överklagas till en migrationsdomstol. Att beslut enligt den särskilda lagen ska få överklagas på detta sätt framstår ur ett rättssäkerhetsperspektiv som den enda rimliga lösningen. Det föreslås därför att det i den särskilda lagen införs en bestämmelse med innebörden att Migrationsverkets beslut enligt lagen får överklagas. Att en migrationsdomstols beslut som rör frågor enligt den särskilda lagen kommer att få överklagas till Migrationsöverdomstolen kommer att följa av den nuvarande bestämmelsen i 16 kap. 9 § utlänningslagen och behöver således inte regleras särskilt. I sammanhanget kan framhållas att de frågor om svenskt medborgarskap och tidsbegränsat uppehållstillstånd som aktualiseras som en följd av förslagen ska prövas enligt bestämmelserna i lagen om svenskt medborgarskap respektive utlänningslagen. Bestämmelsen om överklagande av Migrationsverkets beslut enligt den särskilda lagen avser därmed endast beslut om återkallelse av permanent uppehållstillstånd. I övriga frågor gäller bestämmelserna om överklagande i respektive lag.

[60] Jfr prop. 2011/12:60 s. 88.

8 Följdfrågor

8.1 Förutsättningar för att beviljas svenskt medborgarskap efter återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd

Enligt nuvarande ordning är en grundläggande förutsättning för förvärv av svenskt medborgarskap genom såväl anmälan som naturalisation att utlänningen är nordisk medborgare eller har permanent uppehållstillstånd, uppehållsrätt eller uppehållsstatus i Sverige. Utredningen föreslår att det ska införas en särskild lag som innebär att permanenta uppehållstillstånd ska återkallas för vissa utlänningar och att tidsbegränsade uppehållstillstånd i stället ska beviljas, om förutsättningarna för detta är uppfyllda. Även de utlänningar vars permanenta uppehållstillstånd ersätts med ett tidsbegränsat sådant ska dock ha möjlighet att i förlängningen förvärva svenskt medborgarskap. Frågan är om förslagen medför ett behov av ändringar i lagen om svenskt medborgarskap[1].

Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31 föreslagit att de utlänningar som berörs av förslaget om utmönstring av permanent uppehållstillstånd i fortsättningen ska kunna förvärva svenskt medborgarskap om de har välgrundade utsikter att beviljas varaktigt uppehållstillstånd, förutsatt att även övriga krav är uppfyllda. Enligt utredningen bör motsvarande krav ställas på den vars permanenta uppehållstillstånd återkallas med stöd av den särskilda lagen och som beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon av de grunder som berörs av utmönstringen som föreslås i delbetänkandet. Det rör sig därmed om tillståndsgrunder där det inte kommer vara möjligt att på nytt beviljas permanent uppehållstillstånd.

Har en utlänning med tidsbegränsat uppehållstillstånd, vars permanenta uppehållstillstånd återkallats med stöd av den särskilda lagen,

[1] Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

haft hemvist i Sverige sedan tio år ska detta därmed likställas med permanent uppehållstillstånd. Den hemvisttid utlänningen haft innan det permanenta uppehållstillståndet återkallades ska enligt gällande praxis i medborgarskapsärenden givetvis tillgodoräknas. Detsamma gäller hemvisttid som utlänningen, i förekommande fall, haft innan permanent uppehållstillstånd beviljades. Om utlänningen saknar möjlighet att beviljas permanent uppehållstillstånd och har haft hemvist här i landet sedan tio år ska därmed ingen prövning av om utlänningen har välgrundade utsikter att beviljas varaktigt uppehållstillstånd göras. Det saknas till följd av att befintliga permanenta uppehållstillstånd ska återkallas för vissa utlänningar därmed behov av ändringar i lagen om svenskt medborgarskap.

Det kan i vissa fall uppstå situationer då ett permanent uppehållstillstånd återkallas och ett tidsbegränsat tillstånd beviljas på någon av de grunder som även i fortsättningen kan leda till att permanent uppehållstillstånd beviljas. En utlänning som efter att det permanenta uppehållstillståndet har återkallats t.ex. beviljas uppehållstillstånd för arbete med stöd av utlänningslagen[2] kommer därmed ha möjlighet att senare beviljas permanent uppehållstillstånd om förutsättningarna för detta är uppfyllda. De grunder för uppehållstillstånd som kan aktualiseras i dessa fall får betraktas som svaga tillståndsgrunder[3]. Utredningen anser därför att det är rimligt att det för sådana utlänningar som huvudregel ska krävas permanent uppehållstillstånd för att svenskt medborgarskap ska förvärvas. En sådan ordning är förenlig med medborgarskapskonventionen[4]. Det innebär att 20 § första stycket andra meningen i lagen om svenskt medborgarskap[5] inte gäller sådana utlänningar som, efter att ha beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, på nytt kommer att ha möjlighet att beviljas ett permanent uppehållstillstånd.

8.2 Studiehjälp och studiemedel

Studiestöd i form av studiehjälp och studiemedel får som utgångspunkt lämnas till studerande som inte är svenska medborgare, om de är bosatta i Sverige och har permanent uppehållstillstånd samt

[2] Utlänningslag (2005:716).
[3] Jfr MIG 2013:13 och MIG 2019:23.
[4] 1997 års Europeiska konvention om medborgarskap.
[5] Enligt den lydelse som föreslås i delbetänkandet SOU 2025:31.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

har bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att genomgå utbildning här (2 kap. 4 § och 3 kap. 4 § studiestödslagen[6]). I samband med övergången till en permanent ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel för skyddsbehövande m.fl.[7] infördes bestämmelser med innebörden att studiehjälp och studiemedel ska få lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 3, 3 a eller 6 eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen. Frågan är om förslaget att permanenta uppehållstillstånd ska återkallas för vissa utlänningar, och att dessa ska ersättas med tidsbegränsade sådana, medför ett behov av ändringar i studiestödslagen.

Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa tillståndskategorier, bl.a. skyddsbehövande, samt har lämnat förslag som möjliggör att utlänningar som beviljats tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon av de grunder som berörs kan ha rätt till studiehjälp och studiemedel. Nuvarande bestämmelser i studiestödslagen samt de ändringar som föreslås i delbetänkandet innebär därmed att de utlänningar som berörs av utmönstringen även i fortsättningen kommer att ha möjlighet att ansöka om och kunna få rätt till studiestöd, även om de inte kan beviljas permanent uppehållstillstånd. Det ska även noteras att utlänningar med ställning som varaktigt bosatt, när permanent uppehållstillstånd utmönstras, fortsatt jämställs med svenska medborgare i fråga om rätten till studiestöd vid studier i Sverige (1 kap. 6 § studiestödslagen). Detsamma kommer att gälla den som beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som varaktigt bosatt i Sverige utifrån utredningens förslag om att befintliga permanenta uppehållstillstånd ska återkallas för vissa utlänningar.

Som framgår av avsnitt 7.2 föreslås att tidsbegränsade uppehållstillstånd, efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats med stöd av den särskilda lagen, i första hand ska beviljas med stöd av befintliga bestämmelser i utlänningslagen. De utlänningar som, när ett permanent uppehållstillstånd återkallats, beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon av de grunder som berörs av utmönstringen, kommer därmed även i fortsättningen ha möjlighet att ansöka

[6] Studiestödslag (1999:1395).
[7] Prop. 2020/21:191.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

om och få rätt till studiehjälp samt studiemedel[8]. Den som beviljas ställning som varaktigt bosatt kommer även fortsatt att jämställas med svenska medborgare i fråga om rätten till studiestöd för utbildning. Några ändringar i studiestödslagen behövs därför inte i detta avseende.

Det förhåller sig dock på ett annat sätt för de utlänningar som när ett permanent uppehållstillstånd har återkallats beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon grund som möjliggör att ett permanent uppehållstillstånd beviljas på nytt. Enligt gällande bestämmelser kan sådana utlänningar som utgångspunkt inte beviljas studiehjälp och studiemedel. Syftet med sådana grunder för uppehållstillstånd, t.ex. för arbete, är ett annat än att bedriva studier i Sverige och det kan enligt utredningens mening inte anses oskäligt att dessa inte har rätt till studiehjälp och studiemedel. Utifrån föreslagen ordning kan möjligheten att få studiestöd därmed inträda först när ställning som varaktigt bosatt i Sverige eller permanent uppehållstillstånd beviljas. För att i eventuella undantagsfall undvika oskäliga konsekvenser för sådana utlänningar som när den särskilda lagen träder i kraft bedriver studiestödsberättigande studier bör det dock vara möjligt att fortsatt ha rätt till studiestöd.

Av 2 kap. 4 § fjärde stycket respektive 3 kap. 4 § fjärde stycket i studiestödslagen följer att studiehjälp och studiemedel, om det finns särskilda skäl, även kan lämnas till utlänningar som inte uppfyller kravet på permanent uppehållstillstånd. Denna möjlighet att bevilja studiehjälp och studiemedel för att undvika oskäliga konsekvenser bör enligt utredningens mening kunna tillämpas på utlänningar som påbörjat studiestödsberättigande studier före den särskilda lagens ikraftträdande. Utredningen anser dock att det inte framstår som nödvändigt att avseende berörda utlänningar göra en prövning av om det finns särskilda skäl att lämna studiehjälp och studiemedel.

Utredningen anser i stället att det i fjärde stycket i respektive paragraf bör införas en bestämmelse med innebörden att studiehjälp och studiemedel kan lämnas till utlänningar som beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon av de grunder, t.ex. uppehållstillstånd för arbete, som möjliggör att permanent uppehållstillstånd kan beviljas på nytt. Det ska dock krävas att studierna påbörjats innan den särskilda lagen träder i kraft. Övriga förutsättningar för att beviljas studiehjälp och studiemedel ska givetvis vara uppfyllda. Föreslagen ordning

[8] Enligt den lydelse som föreslås i delbetänkandet SOU 2025:31.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

möjliggör fortsatt att studiehjälp och studiemedel kan lämnas om det finns särskilda skäl.

Med hänsyn till vilka tillståndsgrunder som kan aktualiseras och att de utlänningar som t.ex. beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för arbete vistas i Sverige i annat syfte än att studera kan det antas att det rör sig om ytterst få utlänningar som kan komma i fråga för det undantag som föreslås. Denna ordning utgör i enskilda undantagsfall dock ett skydd mot oskäliga konsekvenser till följd av att ett permanent uppehållstillstånd återkallas. Sådana utlänningar som inte bedriver studier när den särskilda lagen träder i kraft och som beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon av de grunder som möjliggör att ett permanent uppehållstillstånd beviljas kommer dock inte att omfattas av det undantag som föreslås. Rätt till studiehjälp och studiemedel kan då inträda först när utlänningen beviljas ett permanent uppehållstillstånd eller ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

8.3 Avregistrering från folkbokföringen och bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner

8.3.1 Avregistrering från folkbokföringen

Den som är bosatt i Sverige i folkbokföringslagens[9] mening har rätt till en rad förmåner. Det gäller t.ex. vård enligt hälso- och sjukvårdslagen[10] eftersom regionerna ansvarar för att erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta inom regionen (8 kap. 1 §). Regionerna ska enligt tandvårdslagen[11] erbjuda en god tandvård åt dem som är bosatta inom regionen (5 §). Även skollagen[12] använder folkbokföringen som definition för bosättning (29 kap. 2 §). Barn som är bosatta i Sverige har skolplikt och rätt till kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola (7 kap. 2 och 3 §§).

I de fall Migrationsverket återkallar ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen och det saknas förutsättningar att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd är utgångspunkten att ett beslut om utvisning och tidsfrist för frivillig avresa ska fattas.

[9] Folkbokföringslag (1991:481).
[10] Hälso- och sjukvårdslag (2017:30).
[11] Tandvårdslag (1985:125).
[12] Skollag (2010:800).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

I de fall ett uppehållstillstånd återkallas och utlänningen behöver lämna landet kan det precis som i dag uppstå situationer där frågan om avregistrering från folkbokföringen aktualiseras före utlänningens flytt till hemlandet. Frågan om en utlänning ska avregistreras från folkbokföringen när han eller hon saknar uppehållstillstånd är alltså inte någon ny frågeställning som uppstår till följd av utredningens förslag. En annan sak är att antalet situationer där Migrationsverket bestämmer en längre tidsfrist för frivillig avresa kan komma att öka som en konsekvens av förslagen och därmed kommer eventuellt även frågan om avregistrering före utlänningens flytt till hemlandet att aktualiseras i fler fall än i dag.

Som har redogjorts för i avsnitt 7.8.2 kommer Migrationsverket med stöd av gällande bestämmelser i utlänningslagen kunna förlänga tidsfristen för frivillig avresa i syfte att ge berörda utlänningar rimliga förutsättningar att avsluta vistelsen i Sverige och förbereda sig för att återvända till hemlandet. Mot bakgrund av detta har utredningen övervägt om nuvarande regler i folkbokföringslagen är tillräckliga för att möjliggöra fortsatt folkbokföring för de individer som berörs av utredningens förslag och som får ett beslut om utvisning och en tidsfrist för frivillig avresa.

När en person inte längre är att anse som bosatt i Sverige ska han eller hon avregistreras från folkbokföringen som utflyttad (20 § första stycket folkbokföringslagen). En person anses inte längre bosatt i Sverige om han eller hon kan antas komma att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila i utlandet under minst ett år, eller regelmässigt tillbringa sin dygnsvila både i Sverige och i utlandet och med hänsyn till samtliga omständigheter har sin egentliga hemvist i utlandet. Om en utlänning som måste ha uppehållstillstånd för att få vistas i Sverige saknar sådant tillstånd ska det särskilt beaktas vid bedömningen av om personen kan anses bosatt i Sverige eller inte. Omständigheten ska särskilt beaktas både när det gäller frågan om personen kan antas komma att regelmässigt tillbringa dygnsvilan i utlandet under minst ett år, och vid bedömningen av egentlig hemvist i de fall personen har dubbel bosättning (20 § tredje stycket).

Det innebär dock inte att en person som saknar uppehållstillstånd med automatik kan avregistreras från folkbokföringen. Det kan finnas andra omständigheter som, trots avsaknad av uppehållstillstånd, innebär att en person fortfarande anses bosatt i Sverige. En tidigare regering har med anledning av detta bedömt att det inte

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

bör införas några bestämmelser som innebär att en person som har haft uppehållstillstånd automatiskt ska avregistreras från folkbokföringen på grund av att han eller hon inte längre har tillstånd att uppehålla sig i landet. En bedömning måste ske med beaktande av övriga omständigheter i det enskilda fallet. Det kan i många fall finnas omständigheter som gör att en person som inte längre har uppehållstillstånd ändå kan anses bosatt i landet. I förarbetena anges att ett exempel på när avsaknaden av ett uppehållstillstånd kan få stor betydelse är när Skatteverket får information om att en utlänning inte har ansökt om förlängning av ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och verket vid den efterföljande bosättningskontrollen inte får kontakt med personen i fråga. Då bör det finnas tillräckliga skäl för avregistrering utan att någon ytterligare utredning behöver göras[13].

I de eventuella situationer där utredningens förslag leder till att frågan om avregistrering aktualiseras före utlänningens flytt till hemlandet får det på samma sätt som i dag göras en helhetsbedömning av om förutsättningarna för avregistrering är uppfyllda. Vid denna prövning kommer det på samma sätt som i dag att kunna beaktas att utlänningen får vistas i Sverige under tidsfristen för frivillig avresa och att bestämmelserna i folkbokföringslagen medger att en utlänning som saknar uppehållstillstånd ändå i många fall, beroende på omständigheterna, kan anses bosatt här under tidsfristen för frivillig avresa. När utlänningen under tidsfristen för frivillig avresa flyttar till hemlandet upphör han eller hon att vara folkbokförd utresedagen eller om flyttningen anmäls senare den dag anmälan kom in (36 § andra stycket folkbokföringslagen). I de fall en person har flyttat till utlandet utan att anmäla detta upphör folkbokföringen den dag Skatteverket fattar beslut om att avregistrera personen från folkbokföringen (35 § andra stycket folkbokföringslagen).

Sammanfattningsvis bedömer utredningen att nuvarande regler i folkbokföringslagen är tillräckliga för att möjliggöra fortsatt folkbokföring för de individer som berörs av utredningens förslag och som får beslut om utvisning och en tidsfrist för frivillig avresa.

[13] Prop. 2012/13:120 s. 55 f. och 155.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

8.3.2 Bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner

När det gäller tillgång till förmåner på socialförsäkringsområdet gäller ett annat bosättningsbegrepp än det som finns i folkbokföringslagen. Enligt socialförsäkringsbalken anses en person vara bosatt i Sverige om han eller hon har sin egentliga hemvist i landet. Den som kommer till Sverige och kan antas komma att vistas här längre tid än ett år ska som regel anses vara bosatt i landet (5 kap. 2 § och 3 § socialförsäkringsbalken). En person som anses vara bosatt i Sverige enligt bestämmelserna i socialförsäkringsbalken är försäkrad för bosättningsbaserade förmåner, t.ex. föräldrapenning på lägstanivå och grundnivå, barnbidrag, underhållsstöd, garantipension och bostadsbidrag. För att omfattas av socialförsäkringsskyddet ska den enskilde dessutom uppfylla de särskilda villkoren i 5 kap. socialförsäkringsbalken. Ett sådant villkor är att den enskilde har uppehållstillstånd (5 kap. 12 §). En förlust av ett uppehållstillstånd medför som regel att den försäkrade inte har rätt till bosättningsbaserade förmåner[14].

Av 5 kap. 12 § andra stycket socialförsäkringsbalken framgår dock att till den som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får bosättningsbaserade förmåner lämnas utan hinder av att tillståndet har upphört att gälla, om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd har kommit in till Migrationsverket innan det tidigare tillståndet har upphört att gälla och ansökan avser ett fortsatt tillstånd på samma grund eller på en sådan annan grund som enligt 5 kap. 18 § andra stycket 8 b, 5 b kap. 15 § andra stycket 3 eller 6 a kap. 4 § andra stycket 10 utlänningslagen kan beviljas efter inresan eller ett nytt tillstånd med stöd av någon bestämmelse i gymnasielagen[15]. Om ansökan avslås får förmåner lämnas till dess att utlänningens tidsfrist för frivillig avresa enligt 8 kap. 21 § första stycket utlänningslagen har löpt ut.

Enligt utredningens mening är det rimligt att rätten till bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner som regel upphör när ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen och det saknas grund för att bevilja utlänningen ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Utredningen bedömer således att det saknas skäl att föreslå någon ändring av villkoret på uppehållstillstånd i 5 kap. 12 § socialförsäkringsbalken, vilket redan i dag innebär att i de fall Migra-

[14] HFD 2016 ref. 43.
[15] Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tionsverket återkallar ett permanent uppehållstillstånd och beslutar att utvisa personen är utgångspunkten att rätten till bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner upphör när beslutet vinner laga kraft.

8.4 Vissa författningar där begreppet permanent uppehållstillstånd förekommer

I delbetänkandet SOU 2025:31 bedömer utredningen att utmönstringen av möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd för vissa grupper inte aktualiserar något behov av ändringar i vissa författningar där begreppet permanent uppehållstillstånd förekommer. Motsvarande överväganden gör sig gällande även i fråga om förslagen i detta betänkande. Det bedöms således inte heller nu finnas något behov av att föreslå några ändringar i olika författningar där begreppet permanent uppehållstillstånd förekommer (se utredningens resonemang i avsnitt 8.7.3 i delbetänkandet).

8.5 Behovet av informationsinsatser

Utredningens förslag kommer att beröra ett stort antal utlänningar som är bosatta här i landet och avser frågor som har stor betydelse för den enskilde. Det finns enligt utredningen därför skäl att överväga om det finns ett behov av särskilda informationsinsatser som går utöver de som normalt sker vid regelförändringar, och i så fall hur dessa lämpligen bör utformas.

Inom ramen för den allmänna serviceskyldigheten ska myndigheterna hjälpa enskilda med sådant som rör myndighetens verksamhet. Av 6 § andra stycket förvaltningslagen[16] följer att myndigheterna ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen och den ska utan onödigt dröjsmål ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp samt myndighetens verksamhet. Det gäller såväl den som är part i ett ärende som medborgare i allmänhet[17]. I 7 § anges att myndigheterna ska vara tillgängliga för medborgarna. Enligt 6 § myndig-

[16] Förvaltningslag (2017:900).
[17] Prop. 1985/86:80 s. 59.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

hetsförordningen[18] ska myndigheterna även tillhandahålla information om myndighetens verksamhet.

Myndigheter kan av regeringen i form av regleringsbrev eller särskilda uppdrag åläggas att genom informationsinsatser lämna information till allmänheten i olika frågor. Migrationsverket har för närvarande i uppdrag att intensifiera sitt arbete med informationsinsatser för att uppmuntra till frivillig återvandring[19]. Dessa informationsinsatser har i första hand riktats mot kommunerna för att dessa ska kunna förmedla information. Därutöver finns bl.a. en informationsfilm, en broschyr samt information på myndighetens externa webbplats[20].

I förarbetena till den s.k. gymnasielagen[21], som ställde vissa krav på den enskilde för att tillvarata sin rätt, lyfte ett flertal remissinstanser att lagförslaget var komplext och pekade på vikten av information till enskilda och andra berörda aktörer. Den dåvarande regeringen ansåg dock att bl.a. Migrationsverkets allmänna serviceskyldighet och att nya lagförslag som regel publiceras på myndighetens hemsida var tillräckliga informationsåtgärder[22]. En liknande fråga aktualiserades i samband med Förenade kungarikets utträde ur EU. För medborgare i Förenade kungariket som var bosatta och arbetade i Sverige med stöd av unionsrätten krävdes för fortsatt laglig vistelse här i landet att de berörda personerna inom föreskriven tid ansökte om och beviljades uppehållsstatus[23]. I artikel 37 i utträdesavtalet angavs uttryckligen att medlemsstaterna samt Förenade kungariket skulle sprida information om rättigheter och skyldigheter för personer som omfattas av utträdesavtalet, särskilt genom informationskampanjer i nationella och lokala medier samt i andra kommunikationskanaler[24].

Att ett permanent uppehållstillstånd som utgångspunkt ska återkallas enligt utredningens förslag innebär visserligen inte i sig att utlänningens rätt att vistas här i landet upphör. För de utlänningar som när det permanenta uppehållstillståndet återkallas saknar grund för uppehållstillstånd eller nekas uppehållstillstånd av andra skäl, t.ex. bristande vandel, kommer dock förslagen som huvudregel att

[18] Myndighetsförordning (2007:515).
[19] Regeringens beslut den 19 december 2024 (Ju2024/00000, Ju2024:00445, JU2024/00122 m.fl.).
[20] Migrationsverkets årsredovisning för 2024.
[21] Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.
[22] Prop. 2016/17:133 s. 33 f.
[23] Se prop. 2019/20:178.
[24] Avtal om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen (EUT L 29, 31.1 2020).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

innebära att rätten att vistas i Sverige upphör. Av utredningens direktiv följer även att berörda utlänningar ska förmås att vilja bli svenska medborgare. Utredningen har därför föreslagit att den som vill bli svensk medborgare, inom en viss angiven tidsfrist, ska lämna in en ansökan eller anmälan om svenskt medborgarskap. Det krävs därmed att den enskilde på egen hand agerar för att tillvarata sina rättigheter. Om en ansökan eller anmälan lämnas inom föreskriven tid får återkallelse inte ske förrän ett eventuellt beslut om avslag i medborgarskapsärendet fått laga kraft.

Att permanenta uppehållstillstånd som utgångspunkt ska ändras berör ett stort antal utlänningar som är bosatta här i landet och avser frågor som har en avsevärd betydelse för den enskilde. Det måste även beaktas att förslagen har en retroaktiv verkan och att berörda utlänningars rätt att vistas här i landet kommer att vara avhängig att det finns en grund för fortsatt uppehållstillstånd vid varje förlängningssituation eller att svenskt medborgarskap förvärvas. Utredningen anser att förslagen som lämnas medför att det finns ett behov av informationsinsatser, som på ett betydande sätt går utöver de som normalt sker vid regelförändringar. På vilket sätt den nödvändiga informationen ska lämnas bör utredningen inte uttala sig om. Det bedöms i stället lämpligt att Migrationsverket avgör vilka informationsinsatser som krävs för att tillgodose berörda utlänningars behov av information kring de förslag som lämnas.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

9.1 Ikraftträdande

Förslag: De föreslagna bestämmelserna ska träda i kraft den 1 januari 2027.

Utredningen föreslår att det införs en lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar (den särskilda lagen). Vidare föreslås mindre ändringar i vissa befintliga författningar. Det finns normalt anledning att låta ny lagstiftning träda i kraft så snart som möjligt. Vid bestämmande av tidpunkt för ikraftträdandet av den särskilda lagen måste samtidigt beaktas att den kommer att medföra en betydande påverkan på Migrationsverkets verksamhet. Även för domstolarna kommer den särskilda lagen att få betydande konsekvenser. Det ska även beaktas att förslagen har retroaktiv verkan och att berörda utlänningar som uppfyller förutsättningarna för svenskt medborgarskap ska ges realistiska möjligheter att initiera ett ärende om medborgarskap. Mot bakgrund av detta samt med hänsyn till den tid som kan beräknas gå åt för remissförfarandet, fortsatt beredning inom Regeringskansliet samt riksdagsbehandling bedöms det rimligt att de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 2027.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

9.2 Övergångsbestämmelser

Förslag: Det finns inte något behov av övergångsbestämmelser.

Huvudregeln inom förvaltningsrätten är att rättstillämparen ska tillämpa den lag som gäller vid tidpunkten för prövningen, om inget annat föreskrivs. Den särskilda lag som utredningen föreslår har en utpräglad retroaktiv verkan, eftersom utgångspunkten enligt lagen är att de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av den *ska* återkallas. För att undvika oskäliga konsekvenser i olika avseenden ska undantag från denna ordning kunna göras i vissa specifika situationer som regleras särskilt i lagen. Några ytterligare undantag från huvudregeln om återkallelse ska inte kunna göras. Enligt utredningens mening finns det därför inte något behov av övergångsbestämmelser.

9.3 Den särskilda lagen ska *inte* vara tidsbegränsad

Den särskilda lagen omfattar utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd på sådana tillståndsgrunder som ingick i uppdraget att utmönstra permanent uppehållstillstånd[1] samt utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt den tillfälliga lagen[2] respektive gymnasielagen[3]. Lagen omfattar även utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt motsvarande äldre upphävda tillståndsgrunder (se avsnitt 3.2). Även anhöriga till ovan nämnda grupper omfattas av den särskilda lagen.

Utredningen har som sagt tidigare föreslagit att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd på asylrelaterade grunder m.fl. ska utmönstras genom författningsändringar som föreslås träda i kraft den 12 juni 2026. Vidare föreslår utredningen nu att den särskilda lagen ska innehålla en bestämmelse som innebär att när Migrationsverket i det enskilda fallet har fattat beslut i frågan om återkallelse, och det beslutet fått laga kraft, ska myndigheten inte på nytt kunna pröva den frågan avseende samma uppehållstillstånd. Det innebär att den föreslagna lagen vid någon framtida tidpunkt inte längre kommer att fylla någon funktion. Det är emellertid inte möjligt att

[1] SOU 2025:31.
[2] Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
[3] Lag (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

förutse vid vilken framtida tidpunkt som bestämmelserna i den särskilda lagen inte längre kan komma att tillämpas. Detta utifrån bl.a. föreliggande handläggningstider i medborgarskapsärenden och Migrationsverkets behov av organisatoriska förändringar som en följd av utredningens förslag. Bedömningen kompliceras ytterligare av att även handläggningstiderna i domstol kommer att variera. Utredningen avstår därför ifrån att föreslå att den särskilda lagens giltighet ska begränsas i tid.

10 Konsekvensanalys

10.1 Inledning

Utredningen ska i enlighet med kommittéförordningen[1] och 6–7 §§ i den numera upphävda förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning[2] redovisa kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar.

Enligt regeringens direktiv ska utredningen lämna förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar med permanent uppehållstillstånd att i högre utsträckning vilja bli svenska medborgare. Utredningen ska vidare göra en översyn av under vilka förutsättningar befintliga permanenta uppehållstillstånd ska kunna ändras till tidsbegränsade sådana. Översynen ska omfatta samma grupper som ingick i uppdraget att utmönstra permanenta uppehållstillstånd (SOU 2025:31) samt de som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt den tillfälliga lagen[3] och gymnasielagen[4]. Även anhöriga till dessa kategorier omfattas av översynen.

Utredningen ska säkerställa att förslagen som lämnas är förenliga med EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden samt ha ett jämställdhetsperspektiv och ett integrationsperspektiv samt beskriva konsekvenserna för barn ur ett barnrättsperspektiv i enlighet med

[1] Kommittéförordning (1998:1474).
[2] Förordning (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Den 6 maj 2024 trädde förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar i kraft och förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning upphävdes. Samtidigt ändrades 14–15 §§ kommittéförordningen. Enligt övergångsbestämmelserna ska dock den nya förordningen respektive ändringar i kommittéförordningen inte tillämpas för kommittéer och särskilda utredare som tillkallats före ikraftträdandet. Eftersom utredningen tillkallades före ikraftträdandet har konsekvensbeskrivningarna här utformats utifrån den tidigare regleringen.
[3] Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att beviljas uppehållstillstånd i Sverige.
[4] Lag (2017:753) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

barnkonventionen[5]. Utredningen ska vidare beskriva de offentligfinansiella, samhällsekonomiska, verksamhetsmässiga och andra konsekvenser som förslagen kan medföra för berörda myndigheter, företag, kommuner och enskilda individer. Utredningen ska också analysera de offentligfinansiella effekterna av förslagen och lämna förslag till finansiering om förslagen innebär offentligfinansiella kostnader. Utredaren ska slutligen beakta effekterna för Migrationsverket och migrationsdomstolarna och vikten av att myndighetens samt domstolarnas processer ska vara ändamålsenliga, kostnadseffektiva och rättssäkra.

10.2 EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden

Bedömning: Vid utformningen av förslagen har internationell rätt, EU-rätten samt regeringsformen genomgående beaktats. Vidare har såväl internationell som nationell praxis vägts in. Det innebär bl.a. att bestämmelserna i Europakonventionen[6] och barnkonventionen har beaktats samt att förslagen utformats så att de är förenliga med Sveriges internationella åtaganden.

Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa grupper, bl.a. skyddsbehövande och deras anhöriga. Som ett led i regeringens ambition att asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade föreslår utredningen i detta slutbetänkande att de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av uppdraget ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade sådana, om det finns förutsättningar för det. Utredningen har genomgående redovisat de överväganden som legat till grund för slutsatsen att förslaget i alla delar bedöms förenligt med Sveriges internationella åtaganden.

Det kan framhållas att det inte finns några internationella åtaganden som förpliktigar Sverige att bevilja permanent uppehållstillstånd till skyddsbehövande eller andra utlänningar som omfattas av upp-

[5] FN:s konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter (SÖ 1990:20), artikel 1–42 gäller numera som svensk lag: lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.
[6] Den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

draget eller som innebär ett förbud mot att införa lagstiftning som innebär att vissa permanenta uppehållstillstånd återkallas enligt förutsättningar som staten bestämmer. Förslagen innebär att den vars permanenta uppehållstillstånd återkallas, men som uppfyller förutsättningarna för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige, kommer att beviljas sådan ställning och ett tidsbegränsat tillstånd som är giltigt i fem år. En sådan ordning är förenlig med bestämmelserna i direktivet om varaktigt bosatta[7]. Utlänningar som är i behov av internationellt skydd kommer att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd som ger skydd mot att avvisas eller utvisas till ett land där de löper risk att utsättas för skyddsgrundande behandling. En sådan ordning är förenlig med bl.a. bestämmelserna i asylprocedurförordningen[8] och innebär att Sverige även i övrigt uppfyller sina åtaganden beträffande skyddsbehövande. Den som beviljas ett sådant tillstånd kommer också att kunna vara anknytningsperson när det gäller sådan familjeåterförening som följer av familjeåterföreningsdirektivet[9] respektive sådan anhöriginvandring som följer av bl.a. EU-domstolens praxis.

Den som inte är i behov av internationellt skydd kommer att ges förutsättningar att beviljas uppehållstillstånd på annan grund i enlighet med vad som gäller enligt utlänningslagen[10] respektive utlänningsförordningen[11]. Den svenska utlänningsrätten kommer alltså även fortsättningsvis att respektera enskildas fri- och rättigheter och utgöra ett skydd mot beslut om utvisning när ett sådant beslut skulle stå i strid med Sveriges internationella åtaganden. Samtidigt innebär förslagen att berörda grupper inte längre kommer att kunna vara anknytningsperson när det gäller viss anhöriginvandring som enbart grundar sig på nationella bestämmelser. Vidare kan anhöriga till personer ur berörda grupper som regel inte utgöra anknytningsperson i ett senare ärende om uppehållstillstånd. Det finns dock inte några internationella bestämmelser som förpliktigar Sverige att möjliggöra anhöriginvandring i dessa fall. Även i dessa delar är utredningens förslag alltså förenliga med såväl EU-rätten som Sveriges internationella

[7] Rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.
[8] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348 av den 14 maj 2024 om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU.
[9] Rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening.
[10] Utlänningslag (2005:716).
[11] Utlänningsförordning (2006:97).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

förpliktelser i övrigt. Slutligen kan nämnas att berörda utlänningar även fortsatt kommer att kunna förvärva svenskt medborgarskap enligt villkor som är förenliga med Sveriges internationella förpliktelser. Detta utifrån de förslag om ändringar i lagen om svenskt medborgarskap[12] som lämnats i delbetänkandet SOU 2025:31. Utredningens överväganden i fråga om förslagens förenlighet med barnkonventionen redovisas särskilt i avsnitt 10.3.2.

10.3 Konsekvenser för enskilda

Bedömning: Förslaget att berörda permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det, kommer att medföra negativa konsekvenser för de utlänningar som berörs. Ett återkallat permanent uppehållstillstånd innebär att den trygghet som ett sådant tillstånd innebär försvinner. Den som beviljas ett tidsbegränsat tillstånd kommer att behöva ansöka om förlängning. En permanent vistelse kommer normalt sett att kunna uppnås först vid förvärv av svenskt medborgarskap, alternativt genom att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas på någon grund som möjliggör att permanent uppehållstillstånd senare beviljas. De utlänningar som berörs av förslagen kommer att kunna förvärva svenskt medborgarskap om de bedöms ha välgrundade utsikter att beviljas varaktigt uppehållstillstånd.

Rätten att vistas i Sverige upphör normalt sett för den som inte kan eller vill bli svensk medborgare och som saknar grund för att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Förslaget bedöms medföra en risk för ökad ohälsa, särskilt för barn.

10.3.1 Återkallelse av permanent uppehållstillstånd

Enskildas hälsa

Vid införandet av en permanent ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel för skyddsbehövande m.fl. bedömdes det finnas en risk för att det skulle medföra negativa hälsoeffekter

[12] Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

för asylsökande och nyanlända. I det sammanhanget framhölls att det fortfarande skulle vara möjligt att beviljas permanent uppehållstillstånd efter tidigast cirka tre år om vissa krav uppfylls. Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att den möjligheten ska tas bort. Vidare har utrikes födda generellt en ökad risk för bl.a. psykisk ohälsa i jämförelse med personer som är födda i Sverige och även generellt sämre levnadsvillkor[13].

Utredningen föreslår nu att vissa permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det. Den som har beviljats ett permanent uppehållstillstånd får som regel antas ha inrättat sig efter detta. När ett sådant tillstånd återkallas utgör det som utgångspunkt således en mycket ingripande åtgärd för den enskilde. Detta eftersom den förutsebarhet och trygghet som ett permanent uppehållstillstånd innebär försvinner. Särskilt ingripande blir förslagen för den som saknar förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd, eftersom utgångspunkten då är att utlänningen måste lämna Sverige. För denna grupp utgör utredningens förslag således en risk för negativa hälsoeffekter. Även för den grupp som i stället beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan det finnas en viss sådan risk. Detta eftersom den fortsatta vistelsen i landet då är avhängig att den aktuella tillståndsgrunden består vid en förlängningssituation. En övergripande konsekvens för individer i denna grupp är att de som regel kommer att behöva uppfylla kraven för svenskt medborgarskap för att på nytt kunna uppnå den förutsebarhet och trygghet som deras nuvarande permanenta uppehållstillstånd medför.

Det bör noteras att den som beviljas ett tidsbegränsat tillstånd på grund av t.ex. arbete åter kan beviljas permanent uppehållstillstånd efter viss tid. Det kan diskuteras huruvida det är rimligt att återkalla ett permanent uppehållstillstånd för en person som i framtiden åter har möjlighet att beviljas sådant tillstånd. Detta är dock en naturlig konsekvens av att det inte ingår i utredningens uppdrag att se över och föreslå ändringar beträffande möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd på grund av t.ex. arbete. Det kan i sammanhanget framhållas att de flesta individer som omfattas av utredningens förslag har haft permanent uppehållstillstånd i mer än fem år. De har därmed möjlighet att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige, om de kan försörja sig och sin familj på egen hand

[13] Se bl.a. prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 13, s. 20 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

och även uppfyller övriga krav för sådan ställning. Till följd av prövningsordningen i utlänningslagen, och att det ställs betydligt högre krav för att beviljas uppehållstillstånd på grund av arbete än ställning som varaktigt bosatt, kan antalet individer som beviljas tidsbegränsat tillstånd på grund av arbete som en följd av förslagen antas vara mycket begränsat. En stor del självförsörjande individer kommer dock att kunna beviljas ställning som varaktigt bosatt och därmed ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på den grunden.

När det gäller möjligheten att förvärva medborgarskap kan nämnas att det i betänkandet SOU 2025:1 har föreslagits avsevärt skärpta krav för svenskt medborgarskap. Det ska bl.a. krävas längre hemvist och den enskilde ska som regel kunna försörja sig själv för att kunna bli svensk medborgare[14]. I ljuset av detta kommer förslagen i denna utredning att leda till att stora grupper som i dag har permanent uppehållstillstånd framöver i stället kommer att leva i Sverige under förhållanden som kan framstå som tillfälliga. Så kan t.ex. bli fallet för vissa utlänningar som av olika skäl saknar arbetsförmåga eller som uppnått en hög ålder och som därmed kan ha svårt att uppfylla de skärpta kraven för svenskt medborgarskap. Samtidigt har det föreslagits undantag från försörjningskravet vid förvärv av svenskt medborgarskap, bl.a. om utlänningen uppbär ålderspension eller har en varaktig funktionsnedsättning som gör det omöjligt med en arbetsrelaterad inkomst. För de flesta utlänningar som uppnått en hög ålder eller har en varaktig funktionsnedsättning kommer det således även framöver att finnas rimliga möjligheter att förvärva svenskt medborgarskap. Det bör därför inte som en följd av förslagen i denna utredning bli så att dessa grupper lever i Sverige med tidsbegränsade uppehållstillstånd orimligt länge innan de ges möjlighet att förvärva svenskt medborgarskap. Det kan även tänkas att kvinnor i vissa fall kan ha större svårigheter än män att uppfylla kraven för svenskt medborgarskap (se avsnitt 10.6).

För utlänningar som dömts för allvarlig brottslighet eller som har varit verksamma i organisationer som gjort sig skyldiga till grova övergrepp kan dock vistelsen i Sverige under mycket lång tid vara tillfällig eftersom personen i fråga i praktiken är hänvisad till tidsbegränsade uppehållstillstånd[15]. Den tid som normalt måste ha förflutit innan medborgarskap kan förvärvas av en utlänning som varit

[14] Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juni 2026.
[15] Detta förutsätter givetvis att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

verksam i en sådan organisation är avsevärd[16]. Samtidigt kommer utlänningar som framöver begår liknande brottslighet sannolikt i allt högre utsträckning att utvisas ur landet enligt de skärpta regler om utvisning på grund av brott som föreslås träda i kraft den 1 januari 2027[17].

Enskildas integration och etablering i Sverige

Det påstås ibland i olika sammanhang att tidsbegränsade uppehållstillstånd motverkar enskildas integration i det svenska samhället och att permanenta uppehållstillstånd är en förutsättning för att utlänningar ska kunna etablera sig här i landet. Sådana invändningar framfördes bl.a. vid införandet av en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel för skyddsbehövande m.fl.[18]. Liknande synpunkter framfördes också som svar på utredningens förslag om hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa utlänningar[19].

Förespråkare för permanenta uppehållstillstånd lyfter ofta fram att enskilda individer upplever det som osäkert att vistas i Sverige med tidsbegränsat uppehållstillstånd och att det skapar en oro och stress, vilket i sin tur leder till att berörda individer upplever sig begränsade i fråga om skolgång och/eller att finna ett arbete[20]. Utredningen ifrågasätter inte att så kan vara fallet och att enskilda individer kan vara svårmotiverade i fråga om att bl.a. delta i etableringsinsatser när de ser sin framtid i landet som osäker. Som utredningen återkommer till kan ökad oro och stress också ha negativ inverkan på de individer som berörs, framför allt på barn (se avsnitt 10.3.2).

Utredningen har dock inte kunnat finna något faktamässigt stöd för att permanenta uppehållstillstånd på något mer övergripande plan skulle vara en avgörande eller ens bidragande faktor för att möjliggöra enskilda utlänningars etablering i Sverige eller att tidsbegränsade uppehållstillstånd skulle motverka enskildas etablering. Det är ett faktum att framväxten av det utanförskap vi ser i dag har skett under en tid då Sverige, till skillnad från många andra likvärdiga länder, haft per-

[16] Se t.ex. MIG 2019:11.
[17] SOU 2025:54.
[18] Se flertalet remissvar i prop. 2020/21:191.
[19] Se flertalet remissvar avseende SOU 2025:31.
[20] Se t.ex. *The impact of temporary residence permits on young refugees abilities to build a life in Sweden*, Lind, Hansen och Khoury, 2023.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

manent uppehållstillstånd som huvudregel för skyddsbehövande m.fl. Denna ordning har tillsammans med andra tilldragningsfaktorer, såsom ett generöst bidragssystem, lett till att Sverige haft en jämförelsevis hög asylinvandring, vilken i sin tur bidragit till det utanförskap vi ser i dag.

Regeringen beslutade under 2024 att utse en särskild utredare som ska fungera som nationell samordnare för arbetet mot utanförskap. Samordnaren har till regeringen överlämnat betänkandet *Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap*[21]. Av betänkandet framgår bl.a. följande. Det utanförskap som vi ser i samhället i dag är inte någon ny företeelse utan är resultatet av en utveckling som pågått under de senaste 40 åren och har en tydlig koppling till den demografiska förändringen i samhället och den migrations- och integrationspolitik som har förts av ett flertal regeringar. Det är också en utveckling som har förstärkts av att invandringen framför allt varit asyl- och anhörigrelaterad och att normer och värderingar i många invandrares ursprungsländer skiljer sig avsevärt från dem som dominerar i det svenska samhället. I betänkandet anges även att den tidigare mycket stora asylrelaterade invandringen, som bl.a. haft sin grund i att Sverige till skillnad från de flesta jämförbara länder i Europa beviljat permanenta uppehållstillstånd till skyddsbehövande m.fl., bidragit till aktuella utanförskapsproblem. Exempelvis är arbetslösheten för utrikes födda 18,4 procent, vilket är betydligt högre än genomsnittet för EU/EES och även jämfört med våra nordiska grannländer[22].

Ordningen med permanenta uppehållstillstånd har bedömts utgöra en av orsakerna till den s.k. flyktingkrisen 2015[23]. Som en följd av det gäller sedan sommaren 2016 att skyddsbehövande m.fl. i stället beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd vid det första beslutstillfället. Permanent uppehållstillstånd får beviljas först efter tre år med tidsbegränsat tillstånd och som regel endast om vissa särskilda krav är uppfyllda. Sedan denna ordning infördes har antalet asylrelaterade permanenta uppehållstillstånd minskat avsevärt, framför allt på senare år. De senaste fem åren har antalet individer som beviljats permanent

[21] SOU 2025:76.
[22] IFAU (2024:24) Arbetsmarknadsanknytning och utbildning: Skillnader mellan svensk och utländsk bakgrund, s. 12–15.
[23] Se t.ex. prop. 2015/16:174 s. 29.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

uppehållstillstånd som skyddsbehövande varit mycket begränsat[24]. Av Migrationsverkets statistik framgår att under 2020 beviljades drygt 250 flyktingar eller alternativt skyddsbehövande permanenta uppehållstillstånd. Under 2021 var det endast 64 flyktingar eller alternativt skyddsbehövande som beviljades permanent uppehållstillstånd och under perioden 2022–2024 har antalet permanenta uppehållstillstånd som beviljats dessa kategorier inte under något år varit fler än 50.

Det kan konstateras att etableringen för skyddsbehövande inte har försämrats under denna tid. Som anförts har det sedan lång tid tillbaka förhållit sig på det sättet att det generellt tar lång tid för nyanlända att etablera sig i Sverige och ordna egna inkomster. Denna bild bekräftas även av Konjunkturinstitutets nyligen presenterade rapport *Invandrares nettobidrag till de offentliga finanserna 1983–2022*. Av rapporten framgår att flyktingars nettobidrag varit negativt under samtliga analyserade år. Rapporten berör inte längden på flyktingars uppehållstillstånd, men det framträder en tydlig bild av att den s.k. flyktinggruppens negativa nettobidrag varierat över tid och haft sin grund i andra orsaker; bl.a. gruppens sammansättning, nivån på flyktinginvandringen och vistelsetiden i landet. Sedan 2017 har det genomsnittliga nettobidraget bland personer med flyktingbakgrund succesivt ökat något, även om det fortsatt är negativt. Enligt Konjunkturinstitutet kan denna utveckling förklaras av att flyktinginvandringen under perioden varit relativt låg och att nyanlända flyktingar gradvis etablerat sig på arbetsmarknaden.

Enligt utredningens mening förefaller det därmed främst vara andra faktorer än uppehållstillståndens längd som påverkar enskildas etablering i landet. Utvecklingen gällande nyanländas etablering synes i vart fall inte ha gått åt fel håll sedan övergången till en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel för skyddsbehövande m.fl. Om det överhuvudtaget går att dra några slutsatser i fråga om uppehållstillståndens längd som faktor för nyanländas etablering förefaller det historiskt sett snarast ha varit så att permanenta uppehållstillstånd bidragit negativt till den gruppens etablering, eftersom ordningen med permanenta uppehållstillstånd för skyddsbehövande m.fl. medfört en hög asylinvandring som i sin tur försvårat för enskilda att etablera sig här.

[24] Kvotflyktingar omfattas inte eftersom de beviljas permanent uppehållstillstånd vid det första beslutstillfället.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Det tar som sagt i genomsnitt flera år innan en nyanländ utlänning ordnar med egen försörjning. En betydande andel av de utlänningar som berörs av utredningens förslag har haft permanent uppehållstillstånd under lång tid och bör därför rent generellt anses ha goda möjligheter att ordna med egen försörjning här. Många av dessa utlänningar är dessutom sedan länge etablerade med egen försörjning i Sverige. Det bör även noteras att en andel av dessa utlänningar har beviljats permanent uppehållstillstånd efter att ha uppfyllt kravet på egen försörjning i 5 kap. 7 § utlänningslagen.

Som framgått har det av en annan utredning föreslagits ett krav på egen försörjning för förvärv av svenskt medborgarskap. Utifrån detta och denna utrednings förslag kommer berörda utlänningar att ha ett tydligt incitament att ordna med egen försörjning. Den som omfattas av uppdraget och som *uppfyller* kraven för svenskt medborgarskap kommer nämligen att undantas från den föreslagna ordningen om återkallelse av permanent uppehållstillstånd om han eller hon initierar ett medborgarskapsärende före ikraftträdandet av den särskilda lagen. Motsvarande incitament finns för den som varit lagligen bosatt i landet under minst fem år, men som inte uppfyller kraven för medborgarskap. En sådan person kan nämligen beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige och ett femårigt uppehållstillstånd, om han eller hon kan försörja sig och sin familj och även i övrigt uppfyller kraven för sådan ställning. En sådan ställning innebär i princip en rätt till uppehållstillstånd så länge den inte återkallas[25]. Till detta kommer att berörda utlänningar i vart fall, oberoende av vistelsetid i Sverige, har ett incitament att ordna med egen försörjning utifrån möjligheten att beviljas uppehållstillstånd för arbete. Vid ett införande av den ordning som utredningen föreslår har berörda utlänningar således mycket tydliga incitament att ordna med egen försörjning, vilket i sig får antas främja enskildas etablering i landet.

Det kan visserligen inte uteslutas att den föreslagna ordningen i vissa fall kan komma att leda till att enskilda individer ser sin framtid i landet som så osäker att de t.ex. avstår från ett arbetserbjudande eller att de avhåller sig från att etablera en näringsverksamhet i landet, vilket i sig skulle motverka etableringen. Den risken får dock anses som begränsad utifrån de tydliga incitament att ordna med egen för-

[25] Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att den som beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige ska beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd med en giltighetstid om fem år.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

sörjning som förslagen innebär. Sammantaget kan förslagen antas få vissa positiva effekter för enskildas etablering i Sverige.

Enskilda utlänningars möjlighet till anhöriginvandring begränsas i vissa avseenden

Utredningens förslag bedöms inte få någon större påverkan på anhöriginvandringen i första led, såsom när en anhörig vill återförenas med en familjemedlem som lever i Sverige på grund av skyddsbehov gentemot sitt hemland. Som redogjorts för i delbetänkandet kommer skyddsbehövande som har tidsbegränsat uppehållstillstånd även i fortsättningen att kunna utgöra anknytningsperson vid sådan familjeåterförening som följer av familjeåterföreningsdirektivet samt vid viss anhöriginvandring enligt nationella bestämmelser. För de utlänningar vars permanenta uppehållstillstånd återkallas och ersätts med tidsbegränsade tillstånd ska det framöver, på samma sätt som enligt nu gällande regler, krävas att utlänningen har välgrundade utsikter att beviljas varaktigt uppehållstillstånd för att kunna utgöra anknytningsperson. I normalfallet är detta krav uppfyllt för såväl skyddsbehövande som för de som har ställning som varaktigt bosatt i Sverige.

De utlänningar som beviljas uppehållstillstånd på grund av anknytning till utlänningar som beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd efter att deras permanenta tillstånd återkallats kommer också att vara hänvisade till tidsbegränsade tillstånd. Detsamma gäller de utlänningar som efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats på nytt beviljas uppehållstillstånd på grund av anknytning. En konsekvens av utredningens förslag blir att sådana utlänningar som regel inte kommer att kunna utgöra anknytningsperson i senare led, dvs. om den anknytningsgrundande relationen upphör och den anhörige etablerar en relation med en annan utlänning som i sin tur saknar uppehållstillstånd i Sverige.

Som utredningen redogjort för i delbetänkandet är detta dock en rimlig ordning eftersom den anhöriges vistelse i Sverige föranletts av familjerelationen till en utlänning som är bosatt här och inte till det egna behovet av internationellt skydd, en stark anknytning till Sverige eller liknande. I detta sammanhang kan dock noteras att anhöriga har möjlighet att beviljas ett eget uppehållstillstånd, oberoende av anknytningspersonen, genom att efter fem år med sådant

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tillstånd beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige. I en sådan situation kan berörda utlänningar därmed ändå utgöra anknytningsperson i ett ärende om uppehållstillstånd. Denna ordning är förenlig med Sveriges internationella åtaganden. Om det uppstår något särskilt undantagsfall medger lagstiftningen dessutom att uppehållstillstånd beviljas om det skulle anses strida mot ett svenskt konventionsåtagande att neka uppehållstillstånd.

En naturlig konsekvens av utredningens förslag är att vissa anknytningsgrunder inte kommer att kunna aktualiseras för den som åberopar uppehållstillstånd på grund av anknytning först efter att hans eller hennes permanenta uppehållstillstånd återkallats. En sådan person bör t.ex. inte kunna beviljas uppehållstillstånd enligt 5 kap. 3 a § första stycket 2 utlänningslagen, eftersom det enligt bestämmelsen krävs bl.a. ett särskilt beroendeförhållande mellan släktingarna som fanns redan i hemlandet. Om ett sådant beroendeförhållande har uppstått först i Sverige finns det begränsade möjligheter att beviljas uppehållstillstånd i landet. När det gäller t.ex. uppehållstillstånd på grund av särskild anknytning till Sverige är utrymmet mycket begränsat eftersom det krävs att det föreligger synnerliga skäl (5 kap. 3 a § tredje stycket 3). Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt och det ska röra sig om ömmande och udda situationer[26]. Det kan i undantagsfall även finnas möjlighet att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter i enlighet med 5 kap. 6 §, men även där är utrymmet mycket begränsat.

10.3.2 Särskilt om konsekvenser för barn

Barnets bästa beaktas i den ordning utredningen föreslår

Av Migrationsverkets statistik per den 28 april 2025 framgår att cirka 98 000 personer berörs av utredningens förslag, varav cirka 9 000 (drygt 9 procent) är barn. Till detta kommer att det finns en grupp om cirka 87 000 personer med permanent uppehållstillstånd där Migrationsverket behöver vidta manuella åtgärder för att kunna avgöra vilka individer som omfattas av utredningens förslag. Om samtliga i den gruppen omfattas av utredningens förslag och cirka 9 procent är barn skulle det innebära att ytterligare drygt 7 800 barn berörs av utredningens förslag.

[26] Se t.ex. MIG 2009:33, MIG 2014:9 och MIG 2016:8.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Enligt barnkonventionen ska konsekvenserna för barn redovisas när det gäller alla åtgärder som rör barn och vid alla åtgärder ska även i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Att beakta och säkerställa barnets rättigheter handlar främst om att vid olika åtgärder göra en intresseavvägning mellan dels barnets bästa, dels motstående intressen, t.ex. statens intresse av en reglerad invandring. En portalbestämmelse om barnets bästa finns även i 1 kap. 10 § utlänningslagen[27]. Inför t.ex. ett beslut om återkallelse av uppehållstillstånd eller utvisning måste därmed alltid barnets bästa beaktas. Prövningen av barnets bästa ska dock inte gå så långt att det i princip blir till ett eget kriterium för uppehållstillstånd att vara barn[28]. Det är viktigt att understryka att barnkonventionens artiklar varken var för sig eller tillsammans ger barn en rätt att vistas i Sverige. I vissa fall kan dock en utvisning av ett barn anses stå i strid med barnkonventionen[29]. Som framgått innebär principen om barnets bästa inte, tvärtemot hur den ibland verkar förstås, att det beslut som bäst motsvarar barnets bästa *måste* fattas. Som har nämnts tillåter principen om barnets bästa att andra intressen, t.ex. intresset av en reglerad invandring, ges företräde. Barnets bästa är således inte alltid utslagsgivande även om det ska beaktas särskilt.

Inom ramen för ett lagstiftningsärende kan det inte alltid göras en bedömning av vad som generellt är barnets bästa i en specifik situation eftersom en sådan bedömning är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Däremot kan det göras överväganden i fråga om hur vissa bestämmelser rent allmänt kan antas påverka barn. Utredningens förslag kommer som regel att medföra att barn och deras föräldrar får sina permanenta uppehållstillstånd ersatta med tidsbegränsade tillstånd, om förutsättningarna för det är uppfyllda. I vissa fall kan de i stället behöva återvända till hemlandet. Att ett barn som har följt med sina föräldrar till Sverige även följer med föräldrarna när de måste återvända till hemlandet kan inte i sig anses vara något som allmänt sett är negativt för barnet. Att barn i princip regelmässigt skulle ha det bäst i Sverige, oavsett språklig, kulturell och nationell bakgrund och tillhörighet strider mot de syften som barnkonventionen ger uttryck för[30]. För vissa barn kan det vara något positivt att få återvända till hemlandet och för andra kan det vara något posi-

[27] Jfr artikel 3 i barnkonventionen och artikel 24.2 i EU:s rättighetsstadga.
[28] Prop. 1996/97:25 s. 247.
[29] Se t.ex. MIG 2020:24.
[30] Prop. 1996/97:25 s. 249.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tivt att i stället få stanna i Sverige. Utredningens förslag kan således innebära olika resultat i fråga om vad som är barnets bästa. Vad som är centralt enligt utredningens mening är att den föreslagna ordningen tillgodoser att barnets bästa alltid beaktas särskilt inom ramen för prövningen av om ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas och även utgör en garanti för att barn inte utvisas ur landet om det skulle anses stå i strid med bestämmelserna i t.ex. barnkonventionen.

Barns psykiska hälsa kan påverkas negativt av längre tidsbegränsade vistelser och vid utvisning

I samband med övergången till en permanent ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd för skyddsbehövande m.fl. uttryckte ett antal remissinstanser en oro för att detta skulle innebära försämrad hälsa hos nyanlända, och då särskilt för barn[31]. Ett antal rapporter behandlar hur den förändrade ordningen påverkar hälsan för barn och unga vuxna[32]. Utredningen föreslår nu en ordning där huvudregeln är att vissa permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade uppehållstillstånd, om det finns förutsättningar för det.

Den trygghet som en rätt till permanent vistelse i Sverige innebär försvinner därmed som regel för de barn som berörs av förslaget och kan återuppnås först när svenskt medborgarskap förvärvas. Enligt de förslag som utredningen har lämnat i delbetänkandet ska barn med tidsbegränsade uppehållstillstånd kunna förvärva svenskt medborgarskap om de har välgrundade utsikter att beviljas varaktigt uppehållstillstånd. Det kan i sammanhanget noteras att det även för barn har föreslagits skärpta krav för förvärv av svenskt medborgarskap[33]. Utredningens förslag kommer alltså att kunna bidra till att vissa barn, som inte uppfyller kraven för svenskt medborgarskap, inte längre kommer att åtnjuta den trygghet som rätten att vistas i Sverige permanent innebär. Vidare kommer vissa barn som saknar grund för uppehållstillstånd att behöva lämna landet. För de barn som berörs i dessa avseenden kommer förslagen alltså att innebära sämre förutsebarhet och trygghet. Detta kan antas medföra en ökad risk för stress

[31] Prop. 2020/21:191 s. 150 ff.
[32] Se t.ex. *The impact of temporary residence permits on young refugees abilities to build a life in Sweden*, Lind, Hansen och Khoury, 2023.
[33] SOU 2025:1.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

och oro hos vissa barn och därmed påverka deras hälsa och utveckling negativt. Detta är en faktor som utredningen beaktat vid den intresseavvägning som gjorts i fråga om utredningens förslag bör införas.

Den föreslagna ordningen är förenlig med barnkonventionen

Regeringen har i flera tidigare lagstiftningsärenden bedömt att vissa författningsändringar kan leda till liknande risker för barn som utredningen har identifierat ovan. Samtidigt har åtgärderna bedömts vara motiverade utifrån att en mer restriktiv migrationspolitik är nödvändig för att bryta och vända utvecklingen med bristande integration och utanförskap[34]. Det i sin tur har bedömts kunna leda till bättre förutsättningar för bl.a. en fungerande integration för de personer, inklusive barn, som har beviljats eller som kommer att beviljas uppehållstillstånd i Sverige framöver. Även nu framlagda förslag syftar till att bl.a. bryta och vända den negativa utvecklingen.

Framlagda förslag skulle som sagt rent allmänt kunna innebära vissa försämringar för berörda barn i form av t.ex. sämre förutsebarhet och trygghet. Med hänsyn till vilka grupper som berörs – individer som är bosatta i Sverige med permanent uppehållstillstånd – får försämringarna och riskerna för barn anses vara mer påtagliga än vad som varit fallet när regeringen på senare tid genomfört andra förändringar i syfte att lägga om migrationspolitiken. Vid en avvägning utifrån ett proportionalitetsperspektiv bedömer utredningen dock att statens behov av att lägga om migrationslagstiftningen i syfte att bryta och vända utvecklingen med bristande integration och utanförskap väger så tungt att det måste ges företräde. Detta eftersom det är mycket angeläget att bryta den nuvarande utvecklingen med bristande integration och utanförskap som rent allmänt utgör en tydlig risk för att barns hälsa och utveckling skadas. Denna risk föreligger alltså inte bara i förhållande till de barn som omfattas av utredningens förslag och andra utländska barn i Sverige, utan rent allmänt i förhållande till barn i Sverige som på ett eller annat sätt löper risk att drabbas av de konsekvenser som bristande integration och utanförskap medför. Sammantaget bedömer utredningen därför att förslagen är proportionerliga och att de är i överensstämmelse med bestämmel-

[34] Se bl.a. prop. 2023/24:18.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

serna om barnets bästa i såväl EU-rätten som Sveriges internationella åtaganden i övrigt, bl.a. barnkonventionen.

10.3.3 Konsekvenser av att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd inte kan beviljas

Om ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt den särskilda lagen och utlänningen inte kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd är utgångspunkten som sagt att utlänningen inte längre har rätt att vistas i Sverige och därmed ska utvisas. Vid bedömningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas finns det ett antal tillståndsgrunder som den enskildes förhållanden kan behöva bedömas gentemot. När det fattas ett beslut som innebär att en utlänning ska utvisas föregås det således av en individuell bedömning av utlänningens förutsättningar att få stanna i landet, varvid Sveriges internationella förpliktelser respekteras. Ett eventuellt utvisningsbeslut kan därmed som utgångspunkt inte anses strida mot något svenskt konventionsåtagande.

Utredningen föreslår att återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd ska kunna underlåtas i vissa situationer, bl.a. om det finns synnerliga skäl som talar emot återkallelse. Syftet med denna undantagsregel är att motverka oskäliga konsekvenser. Undantagsregeln bör i princip vara förbehållen situationer där det framstår som stötande för rättskänslan att hänvisa utlänningen till en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd. De allra flesta som omfattas av utredningens uppdrag kommer således inte att undantas från den huvudregel om återkallelse som utredningen föreslår. En fråga som utredningen har diskuterat är om denna ordning riskerar att slå omotiverat hårt mot vissa grupper som t.ex. kan tänkas sakna förutsättningar att beviljas status som varaktigt bosatta i Sverige och även i övrigt kan få det svårt att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av befintliga regler i utlänningslagen respektive utlänningsförordningen. Så skulle kunna vara fallet i fråga om vissa utlänningar som av olika skäl har svårigheter att försörja sig på egen hand, t.ex. på grund av varaktiga funktionsnedsättningar eller som till följd av låg utbildningsbakgrund har svårt att få ett arbete. Detsamma kan aktualiseras för utlänningar som har uppnått en hög ålder eller som inte kan klarlägga sin identi-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

tet och som därmed inte kan beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige[35].

I sammanhanget bör noteras att det finns en möjlighet att få ställning som varaktigt bosatt i Sverige även för den som inte förvärvsarbetar, utan har sin försörjning ordnad på annat sätt, t.ex. genom inkomstbaserad pension eller genom förmögenhet[36]. Utlänningar som av något skäl saknar möjlighet att beviljas ställning som varaktigt bosatt eller uppehållstillstånd för arbete har dessutom möjlighet att beviljas uppehållstillstånd på andra grunder, t.ex. på grund av skyddsbehov eller om det föreligger synnerligen ömmande omständigheter.

Det ska även beaktas att utredningen har föreslagit undantag från vissa förutsättningar för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd, bl.a. i fråga om försörjningskravet vid anhöriginvandring. Även om förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd av naturliga skäl skiljer sig åt mellan olika individer finns det inte någon specifik grupp som på ett övergripande plan riskerar oskäliga konsekvenser som en följd av utredningens förslag (se dock särskilt nedan avseende brottsdömda utlänningar).

Utlänningar som har dömts för brott är en grupp som på ett mer övergripande plan kan mötas av tydliga och kännbara konsekvenser som en följd av utredningens förslag. Detta eftersom viss brottslighet kan utgöra hinder mot såväl svenskt medborgarskap som tidsbegränsat uppehållstillstånd. Regeringen har dock en mycket tydlig ambition om att utlänningar som begår brott i större utsträckning ska nekas uppehållstillstånd och/eller utvisas från landet[37]. Att brottsdömda utlänningar i högre utsträckning kan komma att behöva lämna landet som en följd av förslagen bedöms därför inte vara en sådan oproportionerlig konsekvens som ger anledning att utforma föreslagna bestämmelser på något annat sätt.

En annan fråga som har lyfts under utredningens arbete är om förslagen kan tänkas medföra oskäliga konsekvenser för utlänningar som ingår i en familj. Det kan nämligen konstateras att i enskilda fall kan det komma att bli så att vissa familjemedlemmar förvärvar medborgarskap eller beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd, medan andra får ett beslut som innebär att de inte längre har rätt att vistas

[35] Migrationsöverdomstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om en utlänning måste kunna styrka sin identitet för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige (mål nr UM 3115-24).
[36] Prop. 2005/06:77 s. 143 ff.
[37] Se bl.a. SOU 2025:33 och SOU 2025:54.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

i Sverige. Det kan t.ex. röra sig om unga vuxna som inte längre kan beviljas uppehållstillstånd på grund av anknytning till sina föräldrar eller syskon och inte heller kan beviljas tillstånd på annan grund. I sådana situationer kan det uppstå familjesplittringar till följd av att en eller flera familjemedlemmar inte längre har rätt att vistas här i landet. Det ska i sammanhanget dock beaktas att rätten till familjeliv inte endast avser relationer inom kärnfamiljen utan även unga vuxna och deras föräldrar eller andra nära släktingar kan i vissa situationer åtnjuta denna rättighet[38]. Utöver detta kan splittringar komma att uppstå även när en familjemedlem nekas uppehållstillstånd på grund av bristande vandel. Således kan det uppstå en rad situationer där den beslutande instansen ställs inför svåra överväganden, där bl.a. rätten till skydd för enskildas privat- och familjeliv enligt Europakonventionen behöver beaktas. De eventuella familjesplittringar som ändå kan uppstå i samband med ett utvisningsbeslut kommer att föregås av en individuell prövning, vilket innebär att den föreslagna ordningen respekterar Sveriges internationella åtaganden. Som utredningen tidigare har anfört bedöms de ingripande konsekvenser som kan uppstå som en följd av den föreslagna ordningen vara proportionerliga utifrån de övergripande syften som förslaget avser att främja.

10.4 Konsekvenser för staten

Bedömning: Utredningens förslag kommer att generera ett mycket stort antal mål och ärenden för Migrationsverket och domstolarna. Migrationsverket kommer därutöver att behöva lägga resurser på ett ökat antal förlängningsärenden, informationsinsatser, it-anpassningar, rekrytering och andra organisatoriska förändringar. Även om det föreligger en rad osäkerhetsmoment som gör det svårt att uppskatta storleken på kostnadsökningen för det allmänna kan slutsatsen dras att förslagen kommer att få stor påverkan på Migrationsverkets och domstolarnas verksamhet samt medföra betydande kostnadsökningar för det allmänna, främst på kort sikt.

[38] Se t.ex. Europadomstolens avgörande Nacic m.fl. mot Sverige.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

10.4.1 Inledning

I det följande redovisas utredningens överväganden i fråga om vilka verksamhetsmässiga konsekvenser som kan förväntas uppstå för det allmänna med anledning av förslagen. I viss mån berörs även de ekonomiska konsekvenser som kan antas uppstå. En sammanfattande beskrivning av de ekonomiska konsekvenserna samt förslag på finansiering finns i avsnitt 10.8. När utredningen redovisar statistikuppgifter gällande uppehållstillstånd rör det uppgifter från Migrationsverket som hämtats den 28 april 2025, om inte annat anges.

10.4.2 Migrationsverkets verksamhet

Migrationsverkets statistik och informationsinsatser

Migrationsverkets statistik över personer som har permanent uppehållstillstånd bygger på ett system där varje enskilt tillstånd ges en viss s.k. klassningskod. Klassningskoderna symboliserar oftast på vilken grund ett uppehållstillstånd har beviljats men i vissa fall kan den i stället ge besked om något annat, t.ex. att tillståndet har beviljats i ett ärende om förlängning. Vidare kan den i vissa fall ange att tillståndet har beviljats på grund av anknytning, men det går inte alltid att avgöra på vilken grund anknytningspersonen fått sitt uppehållstillstånd (om denne själv är utlänning) och om uppehållstillståndet på grund av anknytning till denne således är asylrelaterat. Beträffande bl.a. sådana uppehållstillstånd, men även beträffande ett stort antal andra uppehållstillstånd, behöver Migrationsverket vidta manuella åtgärder för att kunna avgöra om tillståndet omfattas av uppdraget.

Migrationsverket har beräknat att gruppen där myndigheten behöver vidta manuella åtgärder består av cirka 87 000 personer. Migrationsverket har utifrån två olika beräkningsalternativ, som bygger på att cirka 11–22 årsarbetskrafter behöver involveras i arbetet med att manuellt avgöra storleken på den berörda gruppen, bedömt att kostnaden för arbetet med att avgöra storleken på gruppen som omfattas av uppdraget kan beräknas uppgå till sammanlagt cirka 9–18 miljoner kronor. Hur många personer ur denna grupp som kommer att omfattas av uppdraget är bl.a. av intresse för beräkningen av kostnaden för informationsinsatser men även för kostnaden för Migrationsverkets och domstolarnas mål- och ärendehantering. Detta innebär

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

att de analyser och beräkningar som presenteras i det följande bygger på ett stort mått av osäkerhet och att de uppskattningar som presenteras ska beaktas med stor försiktighet.

Migrationsverket kan med relativt stor säkerhet avgöra att i vart fall cirka 98 000 personer med permanent uppehållstillstånd kommer att omfattas av utredningens förslag. Till detta kommer som sagt en relativt stor grupp om cirka 87 000 personer med permanent uppehållstillstånd som Migrationsverket inte kan bedöma närmare utan att vidta manuella åtgärder. Utredningens beräkningar nedan kommer därför inledningsvis att utgå ifrån gruppen om cirka 98 000 personer. Med utgångspunkt i dessa beräkningar kommer utredningen därefter att göra vissa antaganden och beräkningar avseende gruppen om cirka 87 000 personer, som eventuellt ingår i uppdraget. Potentiellt sett kan utredningens uppdrag alltså komma att avse sammanlagt 185 000 personer (98 000 + 87 000).

När det gäller Migrationsverkets kostnader för att vidta nödvändiga informationsinsatser har myndigheten bedömt att ett antal informations- och kommunikationsåtgärder behöver vidtas i olika steg både innan det framlagda förslaget träder i kraft och även därefter. Kostnaderna för åtgärderna kräver vidare analysarbete utifrån hur många individer som omfattas av uppdraget och kan därför inte bedömas inom ramen för detta betänkande.

Återkallelse av permanent uppehållstillstånd och beviljande av tidsbegränsade uppehållstillstånd

I Sverige finns det som sagt ett stort antal utlänningar som med relativt stor säkerhet kommer att omfattas av utredningens förslag, cirka 98 000 personer. Av dessa är cirka 39 500 flyktingar eller alternativt skyddsbehövande enligt 5 kap. 1 § utlänningslagen (varav cirka 10 000 är kvinnor och cirka 2 500 är barn), cirka 22 300 är kvotflyktingar, cirka 7 000 har beviljats permanent uppehållstillstånd på rund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter enligt 5 kap. 6 § (varav cirka 2 000 är kvinnor och 250 är barn) och cirka 1 500 har beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § (varav cirka 600 är kvinnor och 40 är barn). Det finns också cirka 19 000 som är anhöriga till utlänningar som är skyddsbehövande (varav cirka 9 500 är kvinnor och 1 500 är barn), cirka 1 600 spårbytare och cirka 1 000 har beviljats permanent uppe-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

hållstillstånd enligt den tillfälliga lagen och cirka 5 000 enligt gymnasielagen. Resterande personer som omfattas av utredningens uppdrag går inte att kategorisera i de olika grupperna ovan utan att manuella åtgärder vidtas. Utöver dessa kommer det tillkomma ett antal utlänningar som beviljas permanent uppehållstillstånd på vissa av ovan nämnda grunder innan utredningens förslag träder i kraft[39].

Det finns som sagt även en större grupp om cirka 87 000 individer där Migrationsverket behöver vidta vissa manuella åtgärder för att kunna avgöra vilka individer som berörs av utredningens förslag. Samtliga dessa individer kommer att behandlas lite längre ned i detta avsnitt. Utredningen kommer nu att övergå till att föra ett resonemang om den grupp som med relativt stor säkerhet kommer att ingå i utredningens uppdrag, dvs. 98 000 individer.

För att kunna beräkna hur många av dessa som kommer att generera ett ärende enligt den särskilda lagen behöver inledningsvis uppskattas hur många personer som kan tänkas uppfylla förutsättningarna för svenskt medborgarskap och som kan tänkas initiera ett ärende före den särskilda lagens ikraftträdande och därmed inte omfattas av den lagen. Det kan antas att vissa individer kommer att initiera ett ärende om medborgarskap som en direkt följd av utredningens förslag. Migrationsverkets resursbehov för att hantera medborgarskapsärenden föreligger dock oavsett vilka drivkrafter som legat bakom att ett ärende om medborgarskap initierats. Migrationsverkets resursbehov i detta avseende bör således inte kunna anses vara en konsekvens av utredningens förslag. I den mån så ändå anses vara fallet är det inte möjligt att uppskatta den kostnadsökning som utredningens förslag innebär, eftersom det inte går att mäta vilka bevekelsegrunder enskilda individer har för att vilja bli svenska medborgare. Däremot kan det göras en uppskattning av hur många individer som utifrån vissa objektivt konstaterbara omständigheter skulle kunna tänkas kvalificera sig för medborgarskap. Det går dock inte att fullt ut göra en bedömning av hur många som de facto uppfyller samtliga krav för medborgarskap, eftersom det finns flertalet individuella omständigheter som kan leda till att medborgarskap i slutändan ändå inte beviljas.

När utredningens förslag träder i kraft kommer det sannolikt att krävas bl.a. längre hemvisttid än i dag samt även ställas krav på egen

[39] I delbetänkandet SOU 2025:31 föreslås att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd från och med den 12 juni 2026 ska utmönstras för skyddsbehövande m.fl.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

försörjning för att kunna beviljas svenskt medborgarskap. Det har i en annan utredning föreslagits att det som regel ska krävas åtta års hemvisttid i Sverige för att förvärva medborgarskap[40]. För vissa grupper, bl.a. barn, unga vuxna, statslösa och de som är att bedöma som flyktingar ska i stället en något kortare hemvisttid gälla. Det går inte utan vidare att identifiera samtliga dessa grupper i gruppen av personer som ingår i utredningens uppdrag. Däremot kan slutsatsen dras att i gruppen som omfattas av uppdraget har fler än 50 000 personer redan den 28 april 2025 haft permanent uppehållstillstånd i mer än sju år. Till detta kommer att huvudregeln sedan snart nio år tillbaka är att skyddsbehövande och deras anhöriga beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd vid det första beslutstillfället.

I gruppen om 98 000 personer, som ingår i utredningens uppdrag, har cirka 58 000 (drygt 59 procent) beviljats permanent uppehållstillstånd som flykting eller alternativt skyddsbehövande eller som anhörig till sådana personer. Det innebär att gruppen som uppfyller de föreslagna skärpta hemvistkraven redan i dag bör vara betydligt fler än 50 000 och framför allt vara betydligt fler när utredningens förslag föreslås träda i kraft den 1 januari 2027. I samma riktning pekar den omständigheten att det för flera grupper, bl.a. flyktingar och barn, kommer att ställas krav på kortare hemvisttid än åtta år. Vid en försiktig uppskattning gör utredningen därför antagandet att det vid tidpunkten för ikraftträdandet bör finnas i vart fall 70 000 individer som har tillräcklig hemvisttid för att kunna förvärva svenskt medborgarskap.

Av de individer som ingår i Migrationsverkets statistik är drygt nio procent barn (9 000/98 000). Följaktligen är drygt 63 000 (70 000 × 90 procent) av de med tillräcklig hemvisttid vuxna och de kommer som utgångspunkt att omfattas av det föreslagna försörjningskravet för medborgarskap[41]. Av naturliga skäl kommer en del personer som i dag är barn att vara vuxna när förslagen föreslås träda i kraft och dessa kommer därmed omfattas av försörjningskravet. Samtidigt kommer ytterligare en del vuxna som i dag hade omfattats av försörjningskravet sannolikt att undantas från det när förslagen föreslås träda i kraft eftersom de då börjat uppbära inkomst-

[40] SOU 2025:1.
[41] Från försörjningskravet föreslås även flera vuxna undantas, bl.a. utlänningar som bedriver vissa studier, som uppbär inkomstgrundad ålderspension och om det finns särskilda skäl.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

grundad ålderspension. Utredningen utgår därför ifrån siffrorna ovan vid de fortsatta beräkningarna.

För att det föreslagna försörjningskravet ska vara uppfyllt krävs en årsinkomst av lön eller näringsverksamhet som lägst uppgår till tre inkomstbasbelopp[42]. Detta motsvarar det s.k. självförsörjningsmått som regeringen tog fram i 2024 års ekonomiska vårproposition[43] som ett komplement till det tidigare sysselsättningsmåttet. Sedan ett par år tillbaka för SCB statistik över olika gruppers självförsörjandegrad med utgångspunkt i hur många som har en självförsörjningsgrundande inkomst om minst tre inkomstbasbelopp per år. Enligt statistik för 2023 var cirka 58 procent självförsörjande i gruppen 20–64 år (födda utanför Europa).

I den gruppen ingår dock inte bara personer som omfattas av utredningens uppdrag utan även personer som kommit till Sverige för att arbeta eller som bor här av andra skäl samt individer som numera är svenska medborgare. Sannolikt är självförsörjningsgraden i de grupper som ingår i utredningens uppdrag därför något lägre. Vid en försiktig uppskattning där självförsörjningsgraden bedöms uppgå till endast cirka 40 procent i berörda grupper innebär det att uppskattningsvis 25 200 vuxna (63 000 × 40 procent) skulle kunna tänkas uppfylla både hemvistkravet och försörjningskravet för svenskt medborgarskap när utredningens förslag träder i kraft. Till detta kommer uppskattningsvis cirka 5 000 barn som är undantagna från försörjningskravet samt ytterligare ett antal individer som är undantagna från försörjningskravet på andra grunder. Antalet individer som kan tänkas uppfylla både hemvistkravet och försörjningskravet, eller som är undantagna från det senare, bör uppskattningsvis kunna uppgå till 35–40 000 individer när utredningens förslag föreslås träda i kraft.

Samtidigt innebär de skärpta medborgskapsreglerna att det också kommer att ställas högre krav på skötsamhet och levnadssätt samt att vuxna som regel kommer att omfattas av krav på bl.a. kunskaper i svenska och samhällskunskap. Det är naturligtvis inte möjligt att uppskatta hur många personer som kommer att omfattas av dessa krav och som kan tänkas uppfylla dem. Förutom barn kommer dock även vissa andra grupper att undantas från kraven. Samtidigt kommer vissa personer inte att kunna förvärva medborgarskap eftersom de inte kan styrka sin identitet. Vid ett försiktigt antagande om att endast

[42] Promemoria med kompletterande förslag till SOU 2025:1.
[43] Prop. 2023/24:100.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

cirka 25 000 individer ansöker om och uppfyller kraven för svenskt medborgarskap återstår cirka 73 000 individer som skulle kunna generera ett ärende enligt den särskilda lagen (98 000 – 25 000).

Av dessa individer kommer dock ett inte obetydligt antal att ha beviljats svenskt medborgarskap enligt de generösare regler som upphör först sommaren 2026. Vid en försiktig uppskattning utifrån Migrationsverkets grad av beviljade medborgarskap för april 2025 (drygt 1 200), vilket är lägre än normalt till följd av att verksamheten förbereds på att oftare kräva personlig inställelse, bedömer utredningen att ytterligare i vart fall 10 000 personer ur berörda grupper kommer att förvärva medborgarskap före ikraftträdandet av den särskilda lagen. Som sagt bedömer Migrationsverket att i vart fall 98 000 individer kommer att omfattas av uppdraget. Med utgångspunkt i ovanstående resonemang i fråga om hur många individer i denna grupp som kan tänkas beviljas svenskt medborgarskap före den 1 januari 2027, eller som dessförinnan initierat ett ärende om medborgarskap och som kan tänkas uppfylla förutsättningarna för medborgarskap, gör utredningen antagandet att cirka 63 000 personer återstår och kan tänkas generera ett ärende enligt den särskilda lagen (98 000 – 25 000 – 10 000). Som framgår av resonemanget ovan bygger denna uppskattning dock på en rad osäkerhetsfaktorer.

Utredningens förslag om att införa en särskild lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa grupper kommer således att leda till ett mycket stort antal mål och ärenden för Migrationsverket och domstolarna att hantera. Tillämpningen förutsätter nämligen att Migrationsverket inleder ett ärende och gör en individuell prövning av förutsättningarna för återkallelse m.m. i varje enskilt fall. I de fall grund för återkallelse föreligger ska myndigheten också pröva frågan om utlänningen kan beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och i de fall grund för sådant tillstånd saknas pröva frågan om utvisning.

Den resursåtgång som respektive ärende kan tänkas ta i anspråk är naturligtvis mycket svår att uppskatta. Resursåtgången kan nämligen komma att bli tämligen begränsad i vissa ärenden där individen uppfyller förutsättningarna för ställning som varaktigt bosatt eller har en statusförklaring som det inte finns skäl att överväga återkallelse av eller fortsatt lever i den relation som det permanenta uppehållstillståndet grundas på. I sådana ärenden bedömer utredningen att det får antas att resursåtgången bör motsvara kostnaden för att hand-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

lägga ett genomsnittligt förlängningsärende. Den genomsnittliga styckkostnaden för att avgöra ett sådant ärende uppgick till 7 748 kronor under 2024.

Däremot kan ärenden där utlänningen kan antas sakna förutsättningar att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd vara mer resurskrävande. I bl.a. dessa och i flera andra ärenden kan det uppstå flera mer eller mindre svårbedömda frågor och utredningen bedömer att resursåtgången i dessa ärenden närmast får antas motsvara kostnaden för att handlägga ett komplext asylärende. Den genomsnittliga styckkostnaden för att avgöra ett asylärende uppgick till 17 314 kronor under 2024.

Utredningen har i det föregående uppskattat att antalet individer som kan tänkas generera ett ärende enligt den särskilda lagen är cirka 63 000. Av den ursprungliga gruppen om 98 000 individer har hela 67 procent (65 600/98 000) redan den 28 april 2025 haft permanent uppehållstillstånd i mer än fyra år. Om motsvarande andel antas gälla för gruppen som kan generera ett ärende enligt den särskilda lagen kan det uppskattas att i vart fall cirka 42 200 (63 000 × 67 procent) bör kunna ha möjlighet att kvalificera sig för ställning som varaktigt bosatt i Sverige[44]. Därtill är huvudregeln sedan nio år tillbaka att skyddsbehövande och deras anhöriga beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd vid det första beslutstillfället, vilket innebär att gruppen som uppfyller kravet på laglig bosättning under de senaste fem åren kommer att vara betydligt högre än 42 200 när förslagen träder i kraft. Utredningen uppskattar med viss försiktighet att i vart fall 50 000 personer kan komma att uppfylla kravet på laglig bosättning under de senaste fem åren när den särskilda lagen träder i kraft. Vid ett rent hypotetiskt antagande att cirka 40 procent av dessa också uppfyller kravet på att vara självförsörjande, liksom kravet på att ha klarlagt sin identitet, skulle eventuellt 20 000 personer (50 000 × 40 procent) kunna få ställning som varaktigt bosatt och därmed ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på denna grund. Som framgått baseras detta dock på vissa hypotetiska antaganden. Utredningen har valt att göra sådana antaganden för att överhuvudtaget kunna åstad-

[44] Storleken på denna grupp är dock mycket svår att uppskatta eftersom Migrationsverket kräver att en utlänning ska ha klarlagt sin identitet för att kunna beviljas ställning som varaktigt bosatt. Migrationsöverdomstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om en utlänning måste kunna styrka sin identitet för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige (mål nr UM 3115-24).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

komma någon form av fingervisning i fråga om statens kostnader som en följd av utredningens förslag.

Av de återstående 43 000 individerna (63 000 – 20 000) kommer en inte obetydlig andel att ha en statusförklaring som ger rätt till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd så länge grund för återkallelse av statusen saknas; cirka 63 procent ur gruppen om 98 000 individer har beviljats permanent uppehållstillstånd som flykting, alternativt skyddsbehövande eller som kvotflykting. En inte obetydlig andel av resterande individer kommer sannolikt att kunna beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd som anhörig till dessa grupper; cirka 19 procent av gruppen om 98 000 individer har nämligen beviljats permanent uppehållstillstånd som anhörig till en person ur ovan nämnda grupper av skyddsbehövande.

Av de 43 000 individer som inte kan tänkas ansöka om och beviljas medborgarskap och som inte heller kan antas uppfylla kraven för ställning som varaktigt bosatt bör således en stor andel kunna ges tidsbegränsade uppehållstillstånd som skyddsbehövande eller som anhöriga till dessa. Till detta kommer att det även i övriga grupper, t.ex. i fråga om de som fått permanent uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter eller på grund av verkställighetshinder, bör finnas ett inte obetydligt antal ärenden där det står relativt klart att grunden för uppehållstillstånd kvarstår och att det därmed finns förutsättningar att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Det saknas underlag som gör det möjligt att uppskatta hur stor gruppen som kan tänkas generera ett mer svårbedömt och resurskrävande ärende kan tänkas bli. För att ändå åstadkomma någon form av fingervisning gällande vilka kostnader som förslagen kan tänkas leda till utgår utredningen vid sina fortsatta beräkningar ifrån en uppskattad siffra om 15 000 mer svårbedömda och resurskrävande ärenden. Denna siffra skulle naturligtvis kunna sättas högre för att kostnaderna för förslagen med säkerhet inte ska underskattas. Samtidigt gör utredningen senare vissa beräkningar utifrån att en hel grupp om cirka 87 000 kan komma att omfattas av uppdraget, även om det naturligtvis är osannolikt att så kommer att vara fallet. Genom att göra på detta sätt bedömer utredningen dock att kostnaderna för förslagen inte bör underskattas.

Sammantaget kommer den särskilda lagen med all säkerhet att generera ett mycket stort antal ärenden för Migrationsverket (uppskattningsvis cirka 63 000) och dessa kommer alldeles oavsett svårig-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

hetsgrad att leda till en mycket stor arbetsbörda för myndigheten. Vid antagandet ovan om att cirka 15 000 av dessa ärenden är lika resurskrävande som handläggningen av ett genomsnittligt asylmål skulle det innebära en ökad kostnad för Migrationsverket om 259 710 000 kronor (15 000 × 17 314 kronor). Om resterande antal uppskattade ärenden om 48 000 (63 000 – 15 000) i stället bedöms vara lika resurskrävande som ett genomsnittligt förlängningsärende skulle det innebära ytterligare en ökad kostnad för Migrationsverket om 371 904 000 kronor (48 000 × 7 748 kronor).

I takt med att individer ansöker om och beviljas permanent uppehållstillstånd innan förslaget om utmönstring av möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd träder i kraft under sommaren 2026[45] kommer gruppen dessutom att utökas något. De ärenden som tillkommer under denna tid får dock antas vara relativt få till antalet[46]. Som regel får dessa också antas vara lätthanterade eftersom individen då relativt nyligen bedömts ha en grund för att beviljas uppehållstillstånd och således även bör uppfylla kraven för ett tidsbegränsat tillstånd. Denna grupp får anses så obetydlig att den inte påverkar beräkningarna ovan i något nämnvärt avseende.

Vad som däremot utgör en *stor osäkerhetsfaktor* är att det även finns en grupp om cirka 87 000 personer där Migrationsverket behöver vidta vissa manuella åtgärder för att avgöra vilka som omfattas av uppdraget. Om det av försiktighetsskäl antas att samtliga dessa individer omfattas av utredningens förslag, vilket i sig är osannolikt, och motsvarande resonemang används avseende denna grupp som i fråga om gruppen om 98 000 personer skulle det kunna tillkomma ytterligare ett stort antal ärenden att hantera. Utredningen har i det föregående uppskattat att cirka 64 procent av gruppen om 98 000 personer kan tänkas generera ett ärende enligt den särskilda lagen (63 000/98 000). Om motsvarande andel i gruppen om 87 000 personer skulle generera ett ärende enligt den särskilda lagen skulle det innebära ytterligare cirka 55 700 ärenden (87 000 × 64 procent) att handlägga.

I fråga om gruppen om 98 000 personer har utredningen antagit att 15 000 ärenden av den ursprungliga gruppen, dvs. knappt 24 procent av de ärenden som kan tänkas uppstå som en följd av den särskilda lagen (15 000/63 000), skulle kunna antas vara mer resurs-

[45] Se SOU 2025:31.
[46] Av Migrationsverkets statistik för januari–april 2025 framgår att endast ett tiotal personer per månad har beviljats permanent uppehållstillstånd på de grunder som uppdraget omfattar.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

krävande och motsvara genomsnittskostnaden för att avgöra ett asylärende. Övriga ärenden har bedömts kunna motsvara genomsnittskostnaden för ett förlängningsärende. Om dessa utgångspunkter används även avseende gruppen om 87 000 individer skulle denna grupp alltså som mest kunna generera ytterligare cirka 55 700 ärenden, varav cirka 13 400 (55 700 × 24 procent) kan antas vara mer resurskrävande än övriga ärenden om cirka 42 300 (55 700 – 13 400). De tillkommande kostnaderna för att avgöra dessa ärenden skulle med utredningens resonemang kunna uppskattas till 232 007 600 kronor (13 400 × 17 314 kronor) för de mer resurskrävande ärendena och till 327 698 100 kronor (42 300 × 7 747 kronor) för de mindre resurskrävande ärendena.

Med detta resonemang skulle Migrationsverket alltså teoretiskt sett kunna behöva hantera som mest totalt cirka 118 700 ärenden enligt den särskilda lagen (63 000 + 55 700). Som framgått är det dock osannolikt att antalet ärenden i realiteten kommer att uppgå till detta antal. Ur ett försiktighetsperspektiv är det dock värt att ändå nämna denna siffra. Det skulle naturligtvis innebära ett väsentligen utökat resursbehov för att handlägga en sådan ärendemängd (se mer om detta i avsnitt 10.8). Som redan har understrukits vid flera tillfällen utgör dessa uppskattningar dock inte något tillförlitligt underlag för att uppskatta samhällets kostnader för genomförandet av förslagen. Utredningens antaganden och beräkningar syftar endast till att ge en fingervisning om det resursbehov som eventuellt kan tänkas uppstå på kort sikt som en följd av utredningens förslag.

Förlängningsärenden

När Migrationsverket återkallar ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen och beviljar ett tidsbegränsat uppehållstillstånd innebär det att uppehållstillståndet kommer att behöva förlängas med vissa intervall, förutsatt att tillståndsgrunden kvarstår. Utredningen har i det föregående bedömt att i vart fall cirka 63 000 personer kan tänkas generera ett ärende enligt den särskilda lagen men att antalet ärenden även skulle kunna uppgå till 118 700.

Utredningen utgår ifrån att en relativt stor grupp av de som beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

kommer att leva i Sverige med sådana tillstånd under relativt lång tid. Den som får ställning som varaktigt bosatt kommer inte att generera ett förlängningssärende lika ofta som den som t.ex. beviljas tillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter. I det förra fallet kommer en förlängningssituation att uppkomma vart femte år medan en förlängningssituation i det senare fallet kommer att uppkomma i princip varje år. Däremellan finns övriga kategorier av tidsbegränsade tillstånd, bl.a. för skyddsbehövande och deras anhöriga, som kan komma att behöva förlängas vart annat eller vart tredje år. En relativt stor andel av de som omfattas av uppdraget kan tänkas beviljas tidsbegränsade uppehållstillstånd som varaktigt bosatt eller som skyddsbehövande, eller som anhörig till dessa grupper. Av försiktighetsskäl beaktar utredningen att hela den potentiella gruppen om 118 700 individer i teorin skulle kunna beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd som behöver förlängas med vissa intervall. För att inte överdriva kostnaderna allt för mycket är det vid ett sådant antagande rimligt att utgå ifrån att tillstånden förlängs mer sällan än vad som annars vore fallet. Utredningen har vid sina uppskattningar därför utgått ifrån att Migrationsverket årligen skulle kunna få hantera förlängningsärenden motsvarande en femtedel av den potentiella gruppen 118 700 individer, dvs. cirka 23 700 förlängningsärenden per år (118 700 × 0,2).

I takt med att vissa individer förvärvar svenskt medborgarskap kommer gruppen med uppehållstillstånd som behöver förlängas att minska över tid. Detsamma gäller om säkerhetssituationen i något land där många skyddsbehövande kommer ifrån ändras på ett sådant sätt att befintliga statusförklaringar återkallas och ett större antal individer behöver återvända till sina hemländer. Det är naturligtvis inte möjligt att uppskatta vid vilken tidpunkt vissa personer med tidsbegränsat uppehållstillstånd kan tänkas uppfylla kraven för medborgarskap eller av olika skäl kan tänkas behöva återvända till sitt hemland. Utredningen stannar därför vid att anta att Migrationsverket under de kommande fem åren efter förslagens ikraftträdande kan komma att behöva hantera i genomsnitt cirka 23 700 extra förlängningsärenden per år som en följd av förslagen. Det skulle innebära ett utökat årligt resursbehov för Migrationsverket om cirka 183 603 900 kronor (23 700 × 7 747 kronor), se mer om detta i avsnitt 10.8. Till detta kommer att Migrationsverket kan förväntas få ökade kostnader som en följd av att antalet överklagade ärenden kan antas öka som en följd

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

av förslagen. Det går dock inte att ens göra någon rimlig hypotetisk uppskattning av antalet ytterligare sådana ärenden att hantera och vad det innebär för Migrationsverket när det gäller ökade kostnader för omprövning och processföring. Det står dock klart att Migrationsverket kommer att behöva ytterligare resurser även inom ramen för den verksamheten.

Ärenden om svenskt medborgarskap

Av regeringens direktiv följer att ett övergripande syfte med att se över vissa befintliga permanenta uppehållstillstånd är att förmå berörda individer att vilja bli svenska medborgare. Med hänsyn till att berörda permanenta uppehållstillstånd som utgångspunkt ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade tillstånd, får det antas att antalet ärenden om svenskt medborgarskap kommer att öka på kort sikt. Utredningen föreslår nämligen en undantagsregel med innebörden att ett permanent uppehållstillstånd som regel inte ska prövas enligt den särskilda lagen förrän ärendet om medborgarskap avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft.

Avgifterna för att i vissa fall initiera ett ärende om medborgarskap bör i någon mån motverka ogrundade medborgarskapsansökningar. En betydande andel av de medborgarskapsärenden som initieras bör därför rimligen utmynna i att svenskt medborgarskap förvärvas. Någon tillförlitlig uppskattning av hur många ärenden om medborgarskap som kommer att initieras på kort sikt som en direkt följd av förslagen låter sig dock inte göras. Detsamma gäller hur många ärenden som kan tänkas leda till svenskt medborgarskap efter att reglerna om skärpta krav för sådant förvärv trätt i kraft.

Att vissa permanenta uppehållstillstånd som regel ska återkallas bör även på längre sikt utgöra ett incitament att vilja bli svensk medborgare, eftersom en rätt att vistas i Sverige permanent normalt inte kommer att kunna uppnås på annat sätt. Det finns dock en rad osäkerhetsmoment som gör det svårt att uppskatta hur stor ökningen av antalet medborgarskapsärenden kan tänkas bli, bl.a. utifrån att någon tillförlitlig uppskattning av hur många som kan tänkas uppfylla de skärpta kraven för medborgarskap inte går att göra. Migrationsverkets resursbehov för att avgöra ärenden om svenskt medborgarskap föreligger även utan utredningens förslag. Att det som en direkt följd

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

av utredningens förslag skulle tillkomma ett stort antal välgrundade medborgarskapsärenden att hantera framstår inte som sannolikt. I den mån det som en följd av förslagen tillkommer ett stort antal ogrundade ärenden kommer dessa att kunna hanteras inom ramen för ett snabbspårsförfarande. Kostnaderna för att hantera dessa går dock inte att uppskatta.

Offentligt biträde och tolkkostnader

Utredningen har beträffande gruppen om 98 000 personer, som omfattas av uppdraget, uppskattat att den grupp som kan tänkas generera ett mer svårbedömt och resurskrävande ärende hos Migrationsverket kan uppskattas till i vart fall 15 000 personer (cirka 15 procent). Om motsvarande andel av gruppen om 87 000 personer genererar ett mer svårbedömt och resurskrävande ärende skulle det innebära ytterligare cirka 13 000 svårbedömda ärenden (87 000 × 15 procent) att handlägga. Med detta resonemang skulle Migrationsverket alltså komma att behöva hantera sammanlagt cirka 28 000 svårbedömda ärenden enligt den särskilda lagen (15 000 + 13 000). Om det rent hypotetiskt antas att frågan om utvisning aktualiseras i hälften av dessa ärenden skulle det innebära att det som regel skulle föreligga rätt till ett offentligt biträde i vart fall i cirka 14 000 ärenden. Det kan dock antas att offentligt biträde utifrån nuvarande regelverk skulle kunna komma att aktualiseras i ännu fler ärenden än så.

I vissa fall när utlänningen först i återkallelseärendet åberopar ett behov av internationellt skydd kommer biträdets uppdrag att vara begränsat till maximalt två timmars rättslig rådgivning hos Migrationsverket[47], medan utlänningen i de fallen som regel har rätt till sedvanligt kostnadsfritt biträde vid ett eventuellt överklagande. I andra fall kommer den enskilde att förordnas ett offentligt biträde hos Migrationsverket enligt bestämmelserna i 18 kap. 1 § utlänningslagen, i den lydelse som föreslagits i delbetänkandet, vilket innebär att biträdet i dessa fall kommer att biträda den enskilde såväl hos Migrationsverket som vid en eventuell överklagandeprocess. Det är inte möjligt att bedöma hur stor andel av berörda individer som kan tänkas förordnas ett biträde som enbart ger rättslig rådgivning i enlighet med vad som föreslagits i delbetänkandet respektive som biträder den enskilde i

[47] Se utredningens förslag om detta i SOU 2025:31.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

enlighet med nu gällande bestämmelser. Det står således klart att myndighetens kostnader för offentliga biträden kommer att öka som en följd av utredningens förslag. Det finns dock sådana osäkerhetsmoment beträffande de faktorer som påverkar en eventuell beräkning att det inte går att uppskatta hur stor kostnadsökningen kan tänkas bli.

Som en följd av förslagen kan det antas att Migrationsverkets kostnader för tolkning kommer att öka. Även om merparten av de utlänningar som berörs har bott i Sverige under en längre tid, och därmed får förutsättas ha en sådan språkförmåga i svenska att behovet av tolk är begränsat, får det ändå antas att flertalet individer kan behöva stöd av en tolk i de undantagsfall det kan bli fråga om en muntlig utredning. I asylprocedurförordningen, som kan aktualiseras utifrån utredningens förslag, finns vissa bestämmelser om rätt till offentligt bekostad tolk. Det ska i sammanhanget även noteras att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att se över vissa tolkfrågor[48]. I uppdraget ingår bl.a. att se över om det är rättsligt möjligt och ändamålsenligt att avgiftsbelägga offentligt finansierad tolk. Utredningen bedömer dock sammantaget att Migrationsverkets kostnader för tolk kommer att öka som en följd av de förslag som lämnas. Liksom vad gäller kostnader för offentligt biträde finns det dock ett flertal osäkerhetsmoment som medför att det inte går att uppskatta hur stor kostnadsökningen kan tänkas bli.

Mottagande och återvändande

Enligt gällande rätt har den som ansöker om asyl som utgångspunkt vissa rättigheter enligt LMA[49], bl.a. dagersättning och boende. När ett permanent uppehållstillstånd återkallas och ett tidsbegränsat tillstånd beviljas gäller det befintliga permanenta uppehållstillståndet till dess att återkallelsebeslutet får laga kraft[50]. Det innebär att de utlänningar som under Migrationsverkets handläggning åberopar ett skyddsbehov normalt sett inte kommer att omfattas av bestämmelserna om mottagande av asylsökande enligt LMA[51]. Förslaget

[48] A 2025:01 En översyn av vissa tolkfrågor.
[49] Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.
[50] Jfr 35 § förvaltningslagen (2017:900).
[51] Jfr HFD 2022 ref. 40.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

om en ny mottagandelag[52], samt det nya mottagandedirektivet[53] som träder i kraft under 2026, innebär ingen förändring i detta avseende.

Om utlänningen inte uppfyller förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd och får ett beslut om utvisning kan han eller hon under vissa förutsättningar komma att omfattas av LMA när beslutet om utvisning får laga kraft. Det bör i sammanhanget beaktas att ett beslut om utvisning numera upphör att gälla först fem år efter att utlänningen har lämnat landet. Det är inte möjligt att göra några tillförlitliga uppskattningar av hur många individer som kan tänkas få ett beslut om utvisning, och som sedermera kan komma att uppfylla förutsättningarna för att ha rätt till bistånd och boende. Med hänsyn till vad som anförts torde den situationen inträffa mycket sällan, varför det är rimligt att anta att förslagen inte kommer medföra några ökade mottagningskostnader av betydelse. Däremot kan Migrationsverkets kostnader för återvändande antas öka som en följd av förslagen. En uppskattning av kostnaderna i detta avseende är dock beroende av en rad osäkra faktorer. Förutom antalet ytterligare återvändandeärenden är det bl.a. av betydelse till vilket land återvändandet ska ske och individens individuella förutsättningar, såsom tillgång till identitetshandlingar och viljan att samarbeta inför och i samband med återvändandet. Enligt utredningen går det därför inte att på ett tillförlitligt sätt göra någon uppskattning av hur mycket Migrationsverkets kostnader för återvändande kan komma att öka som en följd av förslagen.

10.4.3 Domstolarnas verksamhet

Återkallelse av permanent uppehållstillstånd och beviljande av tidsbegränsade uppehållstillstånd

Utredningens förslag bedöms få betydande konsekvenser för domstolarnas verksamhet, även om dessa konsekvenser inte kommer att bli lika betydande som för Migrationsverket. I det föregående har uppskattats att förslagen kan komma att generera mellan cirka 63 000–118 700 ärenden enligt den särskilda lagen. Den osäkerhet som föreligger i fråga om hur många ärenden som kan komma att aktualiseras

[52] SOU 2024:68.
[53] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1346 av den 14 maj 2024 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

gör det naturligtvis omöjligt att åstadkomma någon rimlig uppskattning av vilka kostnadsmässiga konsekvenser utredningens förslag kan antas medföra för domstolarna. För att ändå ge någon fingervisning om storleksordningen på de kostnader som förslagen skulle kunna tänkas medföra gör utredningen vissa översiktliga uppskattningar och överväganden. Vid det fortsatta resonemanget antar utredningen rent hypotetiskt att antalet ärenden blir så högt som 100 000 och att berörda individer i relativt hög utsträckning är benägna att överklaga återkallelsebeslut även när ett tidsbegränsat tillstånd beviljas. Det är dock mycket svårt att förutse hur många individer som kan tänkas överklaga ett beslut om återkallelse enligt den särskilda lagen. Stora grupper kommer nämligen i stället att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Bortsett från den osäkerhet som det naturligtvis innebär att ha ett tidsbegränsat tillstånd kommer flera sådana utlänningars situation i Sverige inte att påverkas nämnvärt av förslagen. Den som beviljas ställning som varaktigt bosatt kommer t.ex. att beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som i princip undantagslöst kommer att förnyas vart femte år. Personer i denna grupp får därför antas vara något mindre benägna att överklaga, eftersom återkallelsen kommer att ha relativt begränsad betydelse. Vid ett rent hypotetiskt antagande att överklagandefrekvensen i gruppen om 100 000 personer är 60 procent skulle det innebära att förslagen skulle kunna generera ett mycket stort antal mål för migrationsdomstolarna att hantera, dvs. 60 000. I sammanhanget bör framhållas att om det i stället görs en bedömning utifrån en betydligt högre överklagandegrad, exempelvis 90 procent, så kommer de kostnadsmässiga och organisatoriska utmaningarna för domstolarna att bli betydligt större. Utredningen har dock medvetet använt sig av en något lägre överklagandegrad. Detta eftersom beräkningarna utgår ifrån en grupp individer som antalsmässigt förmodligen kommer att vara betydligt mindre när Migrationsverket avgjort vilka personer som omfattas av förslaget.

Frågan i ett överklagat ärende kommer normalt sett vara begränsad till om det finns skäl att göra undantag från återkallelse i enlighet med undantagen som föreslås i den särskilda lagen. Det kommer alltså normalt sett att handla om att bedöma huruvida det finns synnerliga skäl emot återkallelse, vilket är en förhållandevis avgränsad och enkel fråga. Ett stort antal mål bedöms därför ta mindre resurser i anspråk än ett genomsnittligt migrationsmål. I flera fall, t.ex. när utlänningen

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

bedömts sakna grund för tidsbegränsat uppehållstillstånd, kommer prövningen även att avse frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd och utvisning, vilket normalt sett bör innebära att prövningen blir mer resurskrävande. Den genomsnittliga kostnaden för att avgöra ett migrationsmål i migrationsdomstol uppgick till 10 605 kronor under 2024. Vid ett rent hypotetiskt antagande att utredningens förslag skulle generera 60 000 mål till migrationsdomstolarna skulle det kunna innebära en sammanlagd kostnadsökning om 636 300 000 kronor (60 000 × 10 605 kronor).

Vad gäller antalet mål enligt den särskilda lagen som kan tänkas överklagas till Migrationsöverdomstolen konstaterar utredningen att överklagandefrekvensen till domstolen uppgick till 22 procent under 2024. Om motsvarande frekvens antas gälla för mål enligt den särskilda lagen kan utredningens förslag tänkas leda till ytterligare 13 200 mål hos Migrationsöverdomstolen (60 000 × 22 procent). Den genomsnittliga styckkostnaden för att avgöra ett mål i Migrationsöverdomstolen uppgick till 8 181 kronor under 2024. Vid antagandet att utredningens förslag skulle kunna generera 13 200 mål till Migrationsöverdomstolen skulle det således kunna innebära en kostnadsökning om nästan 108 000 000 kronor för domstolen (13 200 × 8 181 kronor). Kostnaderna för domstolarnas ökade måltillströmning behandlas vidare i avsnitt 10.8.

Ärenden om svenskt medborgarskap

Utredningen bedömer att antalet ärenden om svenskt medborgarskap kommer att öka såväl på kort som på lång sikt. Som anförts ovan är det dock inte möjligt att uppskatta i vilken utsträckning förslagen kan antas bidra till en sådan utveckling. Domstolarnas resursbehov för att avgöra överklagade ärenden om medborgarskap föreligger även utan utredningens förslag. I den mån det som en följd av förslagen tillkommer ofullständiga eller ogrundade ärenden kommer dessa i många fall att kunna handläggas inom ramen för ett snabbspårsförfarande. Kostnaderna i detta avseende har inte kunnat uppskattas, vilket berörs vidare i avsnitt 10.8.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Förlängningsärenden

Ökningen av antalet förlängningsärenden hos Migrationsverket bedöms i nuläget inte påverka domstolarnas situation, eftersom de flesta förlängningsärendena leder till att uppehållstillstånd beviljas. Denna situation kan dock komma att förändras avsevärt framöver beroende på bl.a. olika händelser i vår omvärld. Om exempelvis säkerhetssituation i ett land varifrån många skyddsbehövande kommit förbättras på ett väsentligt sätt kan det leda till att flertalet skyddsstatusar och uppehållstillstånd återkallas och att frågan om utvisning aktualiseras, vilket typiskt sett genererar fler överklaganden till domstol. En sådan utveckling är dock inte möjlig att förutse och beräkna inom ramen för detta uppdrag.

10.4.4 Statens kostnader för offentliga biträden

Som redogjorts för kan det antas att Migrationsverkets kostnader för offentliga biträden kommer att öka som en följd av utredningens förslag. Liksom vad gäller kostnaderna för Migrationsverket finns det en rad osäkerhetsmoment som gör det svårt att bedöma hur stor kostnadsökningen kan tänkas bli. Utredningen gör bedömningen att merparten av de utlänningar som berörs av förslaget kommer att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd och därmed inte anses ha rätt till något offentligt biträde vid överklagande av Migrationsverkets beslut. Någon tillförlitlig uppskattning av domstolarnas kostnader för biträden som en följd av utredningens förslag låter sig inte göras. Det kan dock antas att kostnadsökningen inte kommer att vara obetydlig.

10.4.5 Försäkringskassans verksamhet

I avsnitt 8.3.2 redogörs för vissa regler i socialförsäkringsbalken som rör bosättningsbaserade förmåner och när sådana kan lämnas för personer som behöver ha uppehållstillstånd i Sverige. Några ändringar i dessa bestämmelser föreslås inte. Förslaget att befintliga permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och ersättas med tidsbegränsade tillstånd för vissa utlänningar kommer dock att få vissa konsekvenser för Försäkringskassans verksamhet.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Att ett stort antal utlänningar som haft permanent uppehållstillstånd i stället beviljas tidsbegränsade tillstånd, som ska förlängas med viss regelbundenhet, medför att Försäkringskassan kommer att behöva bevaka, följa upp och pröva betydligt fler ärenden än tidigare. Det ska dock beaktas att det är fråga om handläggning som redan i dag förekommer och som det finns upparbetade rutiner för att hantera. Hur många utlänningar som Försäkringskassan kan tänkas behöva hantera är svårt att uppskatta. Det beror på att det finns ett antal osäkerhetsmoment, bl.a. utifrån hur många som blir svenska medborgare och hur många som får ett beslut om utvisning. Utredningen bedömer sammantaget att de anpassningar av verksamheten som Försäkringskassan kan behöva vidta i detta avseende initialt bör kunna hanteras inom ramen för befintliga resurser. Det kan dock inte uteslutas att myndigheten på sikt kan komma att behöva ökade resurser för att hantera ett ökat antal individer med tidsbegränsade uppehållstillstånd.

10.4.6 CSN:s verksamhet

Prövningen av rätten till studiestöd för utlänningar kräver olika utredningsinsatser från CSN beroende på om utlänningens uppehållstillstånd är tidsbegränsat eller permanent. När utlänningen har permanent uppehållstillstånd kan studiestöd normalt beviljas för den sökta studieperioden genom helt maskinell prövning. I de fall utlänningen har haft ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som har löpt ut behöver CSN utreda om personen har ansökt om förlängning och uppfyller kraven för studiestöd enligt bestämmelserna i 2 kap. 4 a § respektive 3 kap. 4 a § studiestödslagen.

Utredningen föreslår att den som beviljas tidsbegränsat tillstånd efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats enligt den särskilda lagen ska vara undantagen kravet på permanent uppehållstillstånd för rätt till studiestöd. Det gäller både den som beviljas tidsbegränsat tillstånd i direkt anslutning till att ett permanent uppehållstillstånd återkallats och den som senare beviljas tidsbegränsat tillstånd i samband med en förlängningsansökan. Berörda utlänningar kommer därmed att ha rätt till studiestöd i samma omfattning som i dag. Förslagen innebär dock att CSN oftare kommer att behöva göra en bedömning av om förutsättningarna enligt studie-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

stödslagen är uppfyllda i de fall det tidsbegränsade tillståndet har löpt ut. Den prövningen kan utifrån nuvarande it-systemstöd inte göras maskinellt, utan kräver manuella åtgärder, bl.a. genom kontakter med Migrationsverket. Det kan därför antas att CSN:s kostnader kommer att öka som en följd av förslagen. Det är dock inte möjligt att uppskatta hur många personer som kommer att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd och som därefter ansöker om studiestöd. Det är därför inte heller möjligt att tillförlitligt bedöma storleken på den förväntade kostnadsökningen.

10.5 Konsekvenser för arbetsmarknadsintegration och etablering

Utredningen konstaterar att regeringen har lagt om inriktningen för integrationspolitiken med målet att utlänningar som kommer till Sverige så fort som möjligt ska etablera sig på arbetsmarknaden och bli självförsörjande. Av målet framgår att den som långvarigt befinner sig i Sverige ska anstränga sig för att bli en del av det svenska samhället och att samhället både ställer krav och ger möjligheter till integration. För att komma till rätta med integrationsproblemen krävs enligt regeringen en större tydlighet om de krav som ställs och de förväntningar som finns på den enskilde vad gäller självförsörjning, språkkunskaper samt kunskaper om grundläggande lagar, regler och värderingar i samhället. I syfte att öka genomslaget för det nya målet har fem delmål formulerats; (1) ekonomisk integration, (2) språklig integration, (3) utbildning, (4) demokratisk integration samt (5) social och kulturell integration[54].

När ordningen med tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel infördes riktades viss kritik mot att detta skulle försvåra nyanländas etablering, bl.a. till följd av svårigheterna att känna sig trygg och etablera sig på arbetsmarknaden. Det påtalades även att arbetsgivare kan känna viss tvekan kring att anställa nyanlända utifrån att det är svårt att förutse om personer som saknar permanent uppehållstillstånd på längre sikt kommer att vara kvar som arbetstagare i landet. Dessutom beskrevs tidsbegränsade tillstånd som en utmaning för att kunna genomföra diverse integrationsinsatser[55]. Som har redo-

[54] Prop. 2024/25:1 utgiftsområde 13, s. 26.
[55] Se bl.a. SOU 2020:54 s. 425 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

gjorts för i avsnitt 10.3.1 bedömer utredningen dock att det saknas faktamässigt stöd för påståendet att enskildas integration och etablering försämrats sedan ordningen med tidsbegränsade uppehållstillstånd infördes.

Ett övergripande syfte med utredningens förslag är att förmå utlänningar som har permanent uppehållstillstånd att vilja bli svenska medborgare, vilket är i linje med regeringens integrationspolitiska mål. De utlänningar som berörs har i de flesta fall haft permanent uppehållstillstånd sedan minst fyra år tillbaka och får under denna tid förutsättas ha haft förhållandevis goda förutsättningar att integreras samt ordna med egen försörjning. Fler än hälften av de som berörs av förslagen har dessutom redan under våren 2025 haft permanent uppehållstillstånd under längre tid än sju år. En icke-obetydlig andel får alltså förutsättas vara väletablerade samt integrerade i Sverige redan vid förslagets ikraftträdande. Ett flertal individer har dessutom redan uppfyllt nu gällande försörjningskrav för att beviljas permanent uppehållstillstånd och bör således ha goda förutsättningar att uppfylla även försörjningskraven för ställning som varaktigt bosatt respektive svenskt medborgarskap (se nedan). De negativa konsekvenserna för arbetsmarknadsintegrationen och etableringen för dessa utlänningar bör enligt utredningens bedömning vara förhållandevis begränsade. I betänkandet SOU 2025:1 har föreslagits att det ska införas krav på egenförsörjning för förvärv av medborgarskap. Berörda utlänningar kommer därmed att ha ett tydligt incitament att ordna med egen försörjning. Detsamma kan gälla för vissa utlänningar utifrån vad som föreslagits avseende bl.a. kvalificering till förmåner enligt socialförsäkringsbalken[56]. För utlänningar som av olika skäl inte kan beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på samma grund som det permanenta tillståndet beviljades kommer det finnas möjlighet att beviljas tidsbegränsat tillstånd för bl.a. arbete. En större andel av de individer som berörs kommer dessutom att uppfylla förutsättningarna för ställning som varaktigt bosatt i Sverige, som ställer betydligt lägre krav på försörjningsförmågan. Denna ordning utgör ett starkt incitament att ordna med egen försörjning. Det kommer även finnas möjlighet att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd för att bedriva näringsverksamhet här i landet[57].

[56] SOU 2025:53.
[57] Se 5 kap. 10 a § utlänningslagen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Det kan naturligtvis inte uteslutas att förslagen i vissa fall leder till effekter som motverkar enskilda individers etablering. Med hänsyn till att de utlänningar som berörs i allmänhet har vistats i Sverige under flera år bedömer utredningen dock att det rent allmänt bör finnas goda förutsättningar för den som berörs av förslagen att ordna med egen försörjning, vilket innebär att risken för sådana effekter får anses vara begränsad. Regeringens integrationspolitiska mål ger dessutom uttryck för att den som långvarigt befinner sig i Sverige ska anstränga sig för att bli en del av samhället, bl.a. genom att försörja sig själv och lära sig språket. För den som långvarigt vill bo i Sverige samt bli en del av samhället finns det därför skäl att alldeles oavsett utredningens förslag göra sådana anpassningar att egen försörjning kan uppnås. Utredningen bedömer sammantaget att den föreslagna ordningen kommer att kunna ha positiva effekter för enskildas integration och etablering på arbetsmarknaden.

10.6 Konsekvenser för jämställdheten

Det övergripande målet för den svenska jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Målet tar sikte på både samhälleliga strukturer, processer, villkor och möjligheter samt på den individuella friheten, kopplat till kön och makt. Under 2016 beslutade riksdag och regering om sex jämställdhetspolitiska delmål under det övergripande målet: (1) en jämn fördelning av makt och inflytande; (2) ekonomisk jämställdhet; (3) jämställd utbildning; (4) jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet; (5) jämställd hälsa; samt (6) att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.[58]

I dag är det främst män som efter viss tid i Sverige etablerar sig på arbetsmarknaden och skaffar sig sådan försörjning som gör att försörjningskravet för permanent uppehållstillstånd anses uppfyllt[59]. Utredningens förslag att befintliga permanenta uppehållstillstånd ska återkallas och, om förutsättningarna är uppfyllda, ändras till tidsbegränsade sådana berör betydligt fler män än kvinnor. Samtidigt har som framgått föreslagits krav på egen försörjning för förvärv av medborgarskap. Att nyanlända kvinnors etablering på arbetsmarknaden

[58] Prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 13, s. 49.
[59] Se t.ex. RiR 2015:17 och SOU 2025:76 s. 93 f.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

generellt tar längre tid än nyanlända mäns etablering och att kvinnor i större utsträckning arbetar deltid samt har otrygga anställningar kan medföra att det tar längre tid för kvinnor att uppfylla det krav på egen försörjning som förmodligen kommer att krävas för förvärv av medborgarskap när utredningens förslag träder i kraft. Detta är dock inte en konsekvens av utredningens förslag. Samtidigt bör de kvinnor som beviljats permanent uppehållstillstånd efter att ha uppfyllt de särskilda kraven i 5 kap. 7 § utlänningslagen som utgångspunkt inte ha några betydande svårigheter att uppfylla även kravet på egen försörjning för förvärv av medborgarskap. För de utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd utan att behöva uppfylla någon form av försörjningskrav finns det dock en risk att utredningens förslag i större utsträckning påverkar kvinnor än män.

Den särskilda lagen är könsneutralt utformad. Däremot kan utredningens förslag, med hänsyn till att utländska kvinnor oftare saknar egen försörjning, antas medföra att en större andel kvinnor än män under längre tid kommer att leva i Sverige under förhållanden som får betraktas som tillfälliga. Det kan dock inte antas att fler kvinnor är män riskerar att få ett beslut om utvisning. Det vandelskrav som föreslagits i SOU 2025:33 kan dock, mot bakgrund av att det sedan lång tid tillbaka förhåller sig på det sättet att avsevärt fler män än kvinnor lagförs för brott, antas medföra att fler män än kvinnor nekas uppehållstillstånd[60]. Förslagen bedöms dock sammantaget inte få sådana konsekvenser för jämställdheten som motiverar att de utformas på annat sätt.

10.7 Andra konsekvenser

Utredningens förslag att vissa permanenta uppehållstillstånd ska återkallas rör vissa specifika grupper i enlighet med uppdraget. Utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd på sådana tillståndsgrunder som inte omfattas av uppdraget kommer således inte att bli föremål för den ordning om återkallelse som föreslås. I sammanhanget kan nämnas att utredningen i delbetänkandet SOU 2025:31 har föreslagit att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa grupper. Vissa grupper som inte omfattades av det uppdraget kommer därför även i fortsättningen att

[60] Se Brottsförebyggande rådet, *Personer lagförda för brott 2024.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ha möjlighet att beviljas permanent uppehållstillstånd. Det gäller t.ex. utlänningar som beviljas uppehållstillstånd för arbete och anhöriga till dessa. Att möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd finns kvar för vissa grupper, medan den tas bort för andra grupper medför, som utredningen beskrivit i delbetänkandet, en uppenbar risk för ökat missbruk vad avser de tillståndsgrunder som även fortsatt kan leda till ett permanent uppehållstillstånd. Risken för detta kan antas öka ytterligare som en följd av förslagen i detta betänkande. Det kan t.ex. antas att antalet försök att få uppehållstillstånd för arbete med åberopande av skenanställningar eller genom annat missbruk kan komma att öka som en följd av att vissa individer inte kommer att kunna beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på annan grund, liksom att de flesta tillståndsgrunder framöver enbart kommer att kunna leda till tidsbegränsat uppehållstillstånd och först efter en längre tids vistelse i landet till svenskt medborgarskap[61].

Vidare kan nämnas att regeringen nyligen har föreslagit en kraftig höjning av det återvandringsbidrag som kan lämnas när en person vill lämna Sverige för att bosätta sig permanent i ett annat land. Förslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2026[62]. En av förutsättningarna för att kunna beviljas bidraget är att sökanden har beviljats uppehållstillstånd på någon av vissa angivna grunder. Utredningen lämnar nu förslag på en ordning som innebär att ett stort antal permanenta uppehållstillstånd kommer att återkallas. I flera fall kommer ett återkallelsebeslut inte att åtföljas av ett beslut om tidsbegränsat uppehållstillstånd, utan i stället av ett beslut om utvisning. Den som berörs av översynen kommer i förväg att underrättas om den särskilda lagen och eventuella konsekvenser av den. Det är rimligt att anta att ett antal individer då kommer att bedöma sina möjligheter att få stanna i Sverige som så begränsade att de inte räknar med att få stanna kvar här. Dessa individer har då ett tydligt incitament att ansöka om återvandringsbidrag i god tid innan den särskilda lagen träder i kraft, eftersom motsvarande medel inte kan erhållas om utlänningen senare saknar uppehållstillstånd. Utredningens förslag skulle alltså kunna bidra till ett ökat antal ansökningar om återvandringsbidrag. Oavsett utgången i respektive ärende skulle det medföra ökade kostnader för staten att hantera dessa. Det är inte möjligt att uppskatta hur många individer som skulle kunna tänka sig att ansöka om återvandringsbidrag som

[61] Se utredningens förslag i delbetänkandet SOU 2025:31.
[62] Regeringens promemoria *Ett höjt bidrag vid återvandring.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

en direkt följd av förslagen eller vilka kostnader det skulle kunna tänkas medföra för staten. Med hänsyn till storleken på den föreslagna höjningen av återvandringsbidraget och antalet individer som omfattas av utredningens uppdrag skulle det dock potentiellt sett kunna bli fråga om betydande kostnadsökningar för det allmänna.

Slutligen kan konstateras att utredningens förslag inte bedöms innebära några nya åtaganden för kommuner eller regioner och inte heller några ekonomiska konsekvenser för dessa. I den mån kommunerna eller regionerna har arbetstagare som omfattas av uppdraget kommer dessa utlänningar att ha goda förutsättningar att få stanna kvar i landet även om deras ursprungliga tillståndsgrund inte längre är aktuell. Vid den särskilda lagens ikraftträdande kommer nämligen de allra flesta individer som omfattas av lagen att uppfylla bosättningskravet för att kunna beviljas ställning som varaktigt bosatt och därmed ett tidsbegränsat uppehållstillstånd[63]. Vidare kommer en relativt stor andel att ha sådan hemvisttid att de kan ansöka om medborgarskap. Det kan naturligtvis inträffa situationer där enskilda inte uppfyller kraven för vare sig svenskt medborgarskap eller tidsbegränsat uppehållstillstånd och därmed behöver lämna landet. Detta bedöms dock inte ske på något mer övergripande plan i fråga om yrkesverksamma individer och det bör således inte heller medföra några betydande konsekvenser för företag eller för sysselsättning eller offentlig service i olika delar av landet. Några konsekvenser för miljön bedöms inte heller uppstå. Utöver vad som redovisas särskilt bedöms inte några beaktansvärda konsekvenser uppstå på andra områden.[63]

10.8 Förslagens finansiering

Bedömning: Utredningens förslag bedöms under en inledande period om uppskattningsvis fem år kunna medföra ökade kostnader för staten som uppgår till betydande belopp. Utredningens uppskattningar, som är mycket osäkra och i flera fall grundas på rent hypotetiska antaganden, pekar på att den ökade resursåt-

[63] För att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige gäller att sökanden ska kunna försörja sig och sin familj med egna medel så att grundläggande behov av uppehälle och bostad är tillgodosedda (se 5 a kap. 2 § utlänningslagen). Migrationsverket kräver vidare att sökanden ska kunna klarlägga sin identitet; Migrationsöverdomstolen har meddelat prövningstillstånd när det gäller frågan om det ska krävas styrkt identitet för att kunna beviljas status som varaktigt bosatt (UM 3115-24).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

gången för handläggning av mål och ärenden enligt den särskilda lagen skulle kunna uppgå till i vart fall cirka 1 191 miljoner kronor för Migrationsverket, cirka 636,3 miljoner kronor för migrationsdomstolarna och cirka 108 miljoner kronor för Migrationsöverdomstolen. Utöver detta skulle Migrationsverkets årliga kostnader kunna öka med cirka 183 miljoner kronor som en följd av ett ökat antal förlängningsärenden.

I uppskattningarna ovan ingår inte kostnader för offentligt biträde samt tolk hos Migrationsverket och i domstolarna. Ytterligare kostnader för staten som inte varit möjliga att uppskatta inom ramen för uppdraget är merkostnader för Migrationsverket, Kriminalvården och Polismyndigheten som en följd av ett ökat antal verkställighetsärenden. Detsamma gäller eventuella merkostnader för Försäkringskassan och CSN som en följd av att individer med tidsbegränsat uppehållstillstånd kräver andra handläggningsåtgärder än de med permanent uppehållstillstånd.

Eventuella skatteintäkter och kostnadsbesparingar för det allmänna som en följd av att berörda utlänningar ges ett tydligt incitament att ordna egen försörjning har inte heller kunnat uppskattas. Detsamma gäller eventuella kostnadsbesparingar till följd av att icke-självförsörjande utlänningar, som varken har ett skyddsbehov eller som kan beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon annan grund, kan komma att behöva återvända till sina hemländer.

De kostnadsökningar som bedöms kunna uppstå under de närmaste åren ryms inte inom ramen för Migrationsverkets och domstolarnas befintliga budgetanslag och behöver därför finansieras med ökade anslag. Det är inte möjligt att bedöma den ökade kostnaden per år eftersom en sådan uppskattning är beroende av flera olika osäkra faktorer, framför allt hur många individer som slutligen omfattas av lagstiftningen samt Migrationsverkets förutsättningar att kunna börja handlägga ärenden enligt den särskilda lagen och i vilken takt så kan ske.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

10.8.1 Inledning

Utredningen har i avsnitt 10.4 bedömt att utredningens förslag om en särskild lag om återkallelse av vissa permanenta uppehållstillstånd kommer att generera ett mycket stort antal mål och ärenden för Migrationsverket och domstolarna. Migrationsverket kommer därutöver att behöva lägga resurser på informationsinsatser och organisatoriska förändringar och verksamhetsanpassningar, vilket inkluderar bl.a. rekrytering, it-utveckling och utbildning. Även om det föreligger en rad osäkerhetsmoment som gör det svårt att uppskatta storleken på den sammantagna kostnadsökningen för det allmänna kan slutsatsen dras att förslagen initialt kommer att få stor påverkan på Migrationsverkets och domstolarnas verksamheter samt medföra betydande kostnadsökningar för det allmänna, i vart fall under en inledande period om uppskattningsvis fem–sju år från det att utredningens förslag beslutas av riksdagen. Utredningens kostnadsmässiga uppskattningar bygger på att en stor del av de utlänningar som kan tänkas beröras av utredningens förslag också kan antas generera ett ärende enligt den särskilda lagen. Nedan följer en sammanfattning av de kostnadsmässiga resonemang som förts i avsnitt 10.4 samt vissa kompletterande ställningstaganden.

10.8.2 Migrationsverket

Det är inte möjligt att bedöma när Migrationsverkets arbete med den särskilda lagen kan tänkas inledas och hur många ärenden som myndigheten därefter kommer att kunna avgöra under respektive år. Det är dock rimligt att anta att tiden för att avgöra den stora ärendemängd som den särskilda lagen kommer att innebära inte bör understiga fem–sju år. Utifrån mycket osäkra uppskattningar bedömer utredningen att Migrationsverkets kostnader för att handlägga samtliga ärenden enligt den särskilda lagen skulle kunna uppgå till **sammanlagt cirka 1 191 miljoner kronor,** fördelat på en inledande period om cirka fem–sju år från det att utredningens förslag beslutas av riksdagen (631 614 000 kronor + 559 705 700 kronor). Som följer nedan kommer ytterligare verksamhetsgrenar hos Migrationsverket att kräva utökade resurser. Det är dock inte möjligt att i nuläget göra någon uppskattning av Migrationsverkets ökade kostnader i dessa avseenden. De överväganden som legat till grund för den kostnads-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

mässiga uppskattningen ovan har redovisats mer utförligt i avsnitt 10.4. Nedan följer en sammanfattning.

Utredningen har bedömt att det i **gruppen om 98 000 individer**, som med säkerhet omfattas av utredningens uppdrag, finns 63 000 individer som skulle kunna generera ett ärende enligt den särskilda lagen. Utredningen har uppskattat att hanteringen av en sådan ärendemängd skulle kunna innebära en merkostnad för Migrationsverket om **631 614 000 kronor** (259 710 000 kronor + 371 904 000 kronor). Uppskattningen bygger på antagandet att det skulle kosta Migrationsverket 259 710 000 kronor att avgöra 15 000 mer resurskrävande ärenden (15 000 × 17 314 kronor) och 371 904 000 kronor att avgöra 48 000 mindre resurskrävande ärenden (48 000 × 7 748 kronor).

Utredningen har även bedömt att det i **gruppen om 87 000 individer**, där det är osäkert hur många som omfattas av uppdraget, finns 55 600 individer som utredningen uppskattningsvis bedömer skulle kunna generera ett ärende enligt den särskilda lagen. Utredningen har uppskattat att hanteringen av en sådan ärendemängd skulle kunna innebära en merkostnad för Migrationsverket om **559 705 700 kronor** (232 007 600 kronor + 327 698 100 kronor). Uppskattningen bygger på antagandet att det skulle kunna kosta 232 007 600 kronor att avgöra 13 400 mer resurskrävande ärenden (13 400 × 17 314 kronor) och 327 698 100 kronor att avgöra 42 300 mindre resurskrävande ärenden (42 300 × 7 747 kronor).

Utredningen har vidare antagit att Migrationsverket under åren efter förslagets ikraftträdande kan komma att behöva hantera i genomsnitt cirka 23 700 **extra förlängningsärenden** per år som en följd av utredningens förslag. Det skulle i så fall kunna innebära ett utökat årligt resursbehov för Migrationsverket om ytterligare **183 603 900 kronor** (23 700 × 7 747 kronor).

Till detta kommer bl.a. kostnader för att identifiera samtliga uppehållstillstånd som berörs av förslaget, kostnader för informationsinsatser och för att hantera ett ökat antal frågor från allmänheten till Migrationsverket. Storleken på dessa kostnadsposter är dock inte möjliga att uppskatta. Detsamma gäller Migrationsverkets ökade kostnader för offentliga biträden och tolk, omprövning och processföring samt för delgivning och ett ökat antal återvändandeärenden (se mer om detta i avsnitt 10.8.5).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

10.8.3 Migrationsdomstolarna

Migrationsdomstolarnas ökade kostnader för att hantera de mål som kan tänkas uppstå som en följd av förslagen skulle utifrån vissa hypotetiska antaganden kunna uppgå till cirka 636 miljoner kronor.

Utredningen har utifrån ett rent hypotetiskt antagande om en överklagandefrekvens om 60 procent i en uppskattad grupp om 100 000 individer och ärenden bedömt att utredningens förslag skulle kunna generera 60 000 mål till migrationsdomstolarna. Utifrån den genomsnittliga styckkostnaden för att avgöra ett migrationsmål i migrationsdomstol under 2024 skulle hanteringen av en sådan mängd mål därmed kunna innebära en kostnadsökning för migrationsdomstolarna om 636 300 000 kronor (60 000 × 10 605 kronor).

10.8.4 Migrationsöverdomstolen

Migrationsöverdomstolens ökade kostnader för att hantera de mål som kan tänkas uppstå som en följd av förslagen skulle utifrån vissa hypotetiska antaganden kunna uppgå till cirka 108 miljoner kronor.

Eftersom i princip alla mål i Migrationsöverdomstolen kräver prövningstillstånd har utredningen utgått ifrån den överklagandefrekvens som rent allmänt gäller till Migrationsöverdomstolen. Under 2024 uppgick den till 22 procent. Utifrån denna skulle utredningens förslag kunna tänkas leda till ytterligare 13 200 mål för Migrationsöverdomstolen att hantera (60 000 × 22 procent), vilket utifrån den genomsnittliga styckkostnaden för 2024 skulle kunna innebära en kostnadsökning om 108 000 000 kronor (13 200 × 8 181 kronor).

10.8.5 Vissa kostnader har inte kunnat uppskattas

Ytterligare en kostnadspost för Migrationsverket och domstolarna att hantera som en följd av utredningens förslag är som sagt kostnader för offentliga biträden. Det föreslås i och för sig inte att den särskilda lagen ska innehålla någon bestämmelse som innebär en möjlighet för den enskilde att förordnas ett offentligt biträde vid prövning av frågor enligt lagen. Däremot förväntas handläggningen av ett ärende enligt den särskilda lagen som regel leda till en prövning av frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt utlänningslagens

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

bestämmelser. Inte heller i ett sådant fall föreligger det dock normalt någon rätt till ett offentligt biträde. I de fall det kan antas att det saknas grund för tidsbegränsat uppehållstillstånd, varpå frågan om utvisning kan aktualiseras, finns det däremot normalt anledning att förordna ett offentligt biträde med stöd av utlänningslagens bestämmelser. Det går dock inte att uppskatta hur många sådana ärenden som kan tänkas uppstå som en följd av utredningens förslag.

Till detta kommer att det inte är möjligt att göra något rimligt antagande i fråga om vad som skulle kunna utgöra en rimlig genomsnittskostnad för ett offentligt biträde i ett sådant ärende (se avsnitt 10.4). Statens ökade kostnader för offentliga biträden kan därmed inte uppskattas på ett tillförlitligt sätt. Detsamma gäller eventuellt ökade tolkkostnader. Detta eftersom det inte är möjligt att bedöma hur många individer som omfattas av uppdraget, hur många av dessa som behärskar det svenska språket på sådant sätt att de saknar behov av tolk samt i vilken omfattning det uppstår sådana handläggningsmoment att ett eventuellt tolkbehov över huvud taget kan komma att aktualiseras som en följd av förslagen. Inte heller ökade kostnader som en följd av ett eventuellt ökat antal ärenden om återvandringsbidrag går att uppskatta inom ramen för detta betänkande. Detsamma gäller eventuellt ökade kostnader för delgivning av beslut i ärenden om medborgarskap (se avsnitt 6.3.3).

Utifrån den osäkerhet som finns i fråga om hur många utvisningsbeslut som skulle kunna uppstå som en följd av utredningens förslag är det inte heller möjligt att göra någon uppskattning av antalet tillkommande verkställighetsärenden som Migrationsverket, Kriminalvården och Polismyndigheten skulle kunna komma att behöva hantera. Utredningens förslag kommer att få vissa konsekvenser för både Försäkringskassans och CSN:s verksamheter. Det är dock inte möjligt att uppskatta hur många ytterligare individer med tidsbegränsade uppehållstillstånd som respektive myndighet skulle kunna komma att behöva hantera som en följd av utredningens förslag och vilka merkostnader det skulle kunna innebära för respektive myndighet.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

10.8.6 Framtida skatteintäkter och kostnadsbesparingar för det allmänna

Det är inte möjligt att beräkna eventuellt ökade skatteintäkter och kostnadsbesparingar för det allmänna som en direkt följd av utredningens förslag. Det kan dock konstateras att den särskilda lagen kommer att ge berörda individer ett tydligt incitament att ordna med egen försörjning. Det gäller bl.a. den som vill kunna uppfylla eventuellt framtida krav på egenförsörjning för medborgarskap och därmed undantas från förslagen. Det gäller även den som har varit lagligen bosatt i Sverige under minst fem år när förslagen föreslås träda i kraft och som då skulle kunna beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som varaktigt bosatt i Sverige. Ställning som varaktigt bosatt kan beviljas om utlänningen fullt ut kan försörja sig och sin familj med egna medel så att grundläggande behov av uppehälle och bostad är tillgodosedda. Gruppen som skulle kunna nyttja denna möjlighet skulle antalsmässigt kunna vara mycket stor[64], det skulle eventuellt kunna ingå mellan 80 000–100 000 personer i denna grupp när förslagen träder i kraft.

Självförsörjningsgraden i gruppen är i dag sannolikt relativt låg. Utredningen har tidigare konstaterat att enligt SCB:s statistik för 2023 var cirka 58 procent självförsörjande i gruppen 20–64 år (födda utanför Europa). Utredningen har därefter antagit att självförsörjningsgraden sannolikt är lägre i de grupper som ingår i uppdraget, bl.a. eftersom statistiken även innefattar utlänningar som kommit till Sverige för att arbeta och vissa svenska medborgare. Utredningen har vid en försiktig uppskattning därför gjort antagandet att självförsörjningsgraden uppgår till endast cirka 40 procent i de grupper som omfattas av utredningens uppdrag. Det incitament att ordna med egen försörjning som förslagen innebär omfattar således väldigt många individer, uppskattningsvis mellan 48 000–60 000, om det antas att 60 procent i gruppen om 80 000–100 000 personer inte är självförsörjande. Potentiellt sett skulle utredningens förslag alltså kunna bidra till att självförsörjningsgraden förbättras i en relativt stor grupp av i dag icke-självförsörjande individer.

[64] Migrationsverket kräver att en utlänning ska ha klarlagt sin identitet för att kunna beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige. Migrationsöverdomstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om en utlänning måste kunna styrka sin identitet för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige (mål nr UM 3115-24).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Det går dock inte att uppskatta storleken på de skatteintäkter och kostnadsbesparingar som utredningens förslag eventuellt skulle kunna leda till i detta avseende. Även om en individ har ett tydligt incitament att ordna med egen försörjning finns det ett flertal andra faktorer som påverkar om personen i slutändan kommer att bli självförsörjande; bl.a. utbildningsbakgrund, språkkunskaper och arbetslivserfarenhet. Det kan dock konstateras att förslagen leder till att en stor grupp av individer ges ökade drivkrafter att ordna egen försörjning, vilket på sikt bör bidra till att fler också vidtar åtgärder som leder till egen försörjning, vilket i sin tur bör öka statens skatteintäkter och leda till kostnadsbesparingar för det allmänna.

Som exempel framgår det av betänkandet *Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndstagare*[65] att under 2022 betalades drygt 10,73 miljarder kronor i ekonomiskt bistånd ut till hushållen. Det motsvarade i genomsnitt 67 020 kronor per år och biståndshushåll. Drygt hälften av mottagarna var utrikes födda. Utredningen har som sagt antagit att självförsörjningsgraden sannolikt är lägre i de grupper som omfattas av utredningens förslag än i gruppen 20–64 år (födda utanför Europa) enligt statistiken ovan. Utifrån det resonemanget bör rimligen andelen biståndshushåll i de grupper som omfattas av utredningens förslag också vara något högre än vad gäller i gruppen utrikes födda. Samtidigt förhåller det sig inte på det sättet att alla individer som inte är självförsörjande uppbär ekonomiskt bistånd. Det finns en rad andra offentliga ersättningar som en individ kan uppbära och som bidrar till att personen inte är att betrakta som självförsörjande, utan att för den delen motta ekonomiskt bistånd.

Vid ett rent hypotetiskt antagande att utredningens förslag skulle kunna bidra till att antalet biståndshushåll minskar med 10 000 skulle det innebära en direkt kostnadsbesparing för det allmänna om 670,2 miljoner kronor (10 000 × 67 020 kronor). Till det kommer ökade skatteintäkter som en följd av beskattningen på ökade arbetsinkomster. Steget från bidragsförsörjning till egenförsörjning medför naturligtvis även andra samhällsekonomiska vinster än ökade skatteintäkter och minskade kostnader som en direkt följd av personens ökade arbetsinkomster och minskade bidragsbehov.

Svenskt Näringsliv har tidigare beräknat att de statsfinansiella kostnaderna av att en relativt stor andel av den arbetsföra delen av befolkningen inte kan försörja sig själva uppgår till cirka 270 mil-

[65] SOU 2025:15.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

jarder kronor per år (det gäller alltså inte enbart utrikes födda). En minskning av antalet icke-självförsörjande med endast tio procent skulle ge ett tillskott på 27 miljarder i statens budget[66].

Ovanstående exempel är som sagt inte någon beräkning av hur statens skatteintäkter och kostnadsbesparingar bedöms kunna förändras om utredningens förslag genomförs. Med anledning av att en andelsmässigt stor del av den icke-självförsörjande delen av befolkningen är utrikes födda bedöms det incitament till egenförsörjning som utredningens förslag innebär dock kunna främja en utveckling där fler utrikes födda går från bidragsberoende till egenförsörjning vilket på sikt kan bidra till att de statsfinansiella kostnaderna minskar med betydande belopp.

10.8.7 Ökade anslag

De kostnadsökningar som utredningens förslag skulle kunna leda till ryms inte inom ramen för bl.a. Migrationsverkets och domstolarnas befintliga budgetanslag och behöver därför finansieras med ökade anslag. Som har framgått går det inte att beräkna storleken på den årliga anslagsökning som respektive myndighet är i behov av framöver.

[66] Svenskt Näringslivs rapport *Reformer för fler i arbete*, 19 februari 2023.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

Syfte och tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar. Av 1 kap. 1 a § utlänningslagen (2005:716) framgår att denna lag ska tillämpas framför utlänningslagen, i den utsträckning som lagens bestämmelser avviker från utlänningslagen.

Paragrafen innehåller en allmän bestämmelse om lagens innehåll och dess förhållande till utlänningslagen. Övervägandena finns i kapitel 5.

I paragrafen anges att det i lagen finns bestämmelser om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar. Paragrafen innehåller också en upplysningsbestämmelse som anger att det av 1 kap. 1 a § utlänningslagen framgår att bestämmelserna i den särskilda lagen har företräde framför bestämmelserna i utlänningslagen när de avviker från dessa.

2 § De uttryck som används i denna lag har samma betydelse som i utlänningslagen (2005:716).

Av paragrafen framgår att de uttryck som används i lagen har samma betydelse som i utlänningslagen.

3 § Denna lag omfattar ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning

1. därför att han eller hon är flykting enligt 4 kap. 1 §, alternativt skyddsbehövande enligt 4 kap. 2 § eller övrig skyddsbehövande enligt den upphävda bestämmelsen i 4 kap. 2 a § utlänningslagen (2005:716),

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

2. som tagits emot i Sverige inom ramen för ett beslut som regeringen har meddelat om överföring av skyddsbehövande till Sverige (vidarebosättning) enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen,
3. därför att han eller hon uppfyller förutsättningarna för att beviljas ställning som varaktigt bosatt i Sverige enligt 5 a kap. utlänningslagen,
4. på grund av synnerligen ömmande omständigheter enligt 5 kap. 6 § utlänningslagen eller särskilt ömmande omständigheter enligt den upphävda bestämmelsen i den paragrafen.
5. på grund av arbete efter avslag på asylansökan enligt den upphävda bestämmelsen i 5 kap. 15 a § utlänningslagen,
6. enligt den upphävda bestämmelsen i 12 kap. 16 c § andra stycket[1] eller vid verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § utlänningslagen,
7. enligt den upphävda lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, eller
8. enligt den upphävda lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

Vid tillämpning av första stycket omfattas även ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning i enlighet med motsvarande äldre bestämmelser. Detsamma gäller ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning på grund av anknytning till en utlänning som omfattas av första stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka permanenta uppehållstillstånd som omfattas av lagen. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Av *första stycket* framgår att denna lag omfattar permanenta uppehållstillstånd som beviljats på någon av de grunder som anges i punkterna 1–8.

I *andra stycket*, första meningen, regleras att även ett permanent uppehållstillstånd som beviljats en utlänning i enlighet med motsvarande äldre bestämmelser omfattas av lagen. Det innebär att ett permanent uppehållstillstånd som beviljats på motsvarande äldre grunder enligt t.ex. 1989 års utlänningslag eller andra numera upphävda bestämmelser också omfattas av lagen. Av den andra meningen följer att lagen även gäller för utlänningar som beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av anknytning till sådana utlänningar som omfattas av första stycket. Det innebär att den som har permanent uppehållstillstånd som anhörig till en utlänning som beviljats permanent uppehållstillstånd enligt någon av de bestämmelser som anges i första stycket, eller enligt någon motsvarande äldre bestämmelse, omfattas av lagen.

[1] Utredningen har i delbetänkandet SOU 2025:31 föreslagit att bestämmelsen i 12 kap. 16 c § andra stycket utlänningslagen ska upphävas genom en lagändring som föreslås träda i kraft den 12 juni 2026.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Återkallelse av permanent uppehållstillstånd

4 § Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av denna lag ska återkallas.

Första stycket gäller inte om

1. Migrationsverket tidigare har beslutat avseende frågan om återkallelse enligt denna lag och beslutet har fått laga kraft.

2. utlänningen begärt att bli svensk medborgare genom en ansökan eller anmälan som registrerats hos Migrationsverket med registreringsdatum den 31 december 2026 eller tidigare, och det ärendet inte avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft, eller

3. synnerliga skäl talar emot det och, om utlänningen är 15 år eller äldre, det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd.

Paragrafen reglerar återkallelse av de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av lagen samt de undantag från återkallelse som kan aktualiseras. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

I *första stycket* finns huvudregeln om återkallelse som innebär att Migrationsverket som utgångspunkt ska återkalla ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av lagen i enlighet med 3 §.

I *andra stycket* finns tre undantagsregler från huvudregeln i första stycket.

Av *andra stycket 1* följer att Migrationsverket endast kan pröva frågan om återkallelse enligt lagen vid ett tillfälle. Om Migrationsverket har fattat ett beslut om att inte återkalla ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen kan myndigheten alltså inte på nytt ta upp frågan om återkallelse av det tillståndet. Bestämmelsen påverkar dock inte Migrationsverkets möjligheter att besluta om återkallelse enligt bestämmelserna i utlänningslagen om förutsättningarna för sådan återkallelse är uppfyllda.

I *andra stycket 2* regleras en undantagsregel för den som begärt att bli svensk medborgare före lagens ikraftträdande. Regeln syftar till att förmå utlänningar med permanent uppehållstillstånd att ansöka om medborgarskap i högre utsträckning. För att bestämmelsen ska aktualiseras krävs det att ansökan eller anmälan om medborgarskap registrerats hos Migrationsverket senast den 31 december 2026. Eftersom det är Migrationsverkets registreringstidpunkt som är avgörande vid prövningen ankommer det således på den enskilde att försäkra sig om att ansökan eller anmälan sker i så god tid att Migrationsverket kan registrera den före årsskiftet. Det krävs även att det aktuella ärendet om svenskt medborgarskap inte har avgjorts genom

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

ett beslut som fått laga kraft. Bestämmelsen tar således sikte på medborgarskapsärenden som har initierats men inte avgjorts slutligt före den särskilda lagens ikraftträdande. Att utlänningen vid något tidigare tillfälle har initierat ett medborgarskapsärende som avslagits genom ett beslut som har fått laga kraft utgör därmed inte något hinder mot att tillämpa bestämmelsen. Ett ärende om återkallelse av permanent uppehållstillstånd ska alltjämt initieras om utlänningen efter den särskilda lagens ikraftträdande nekas medborgarskap och det beslutet får laga kraft.

Av *andra stycket 3* följer att det ska vara möjligt att frångå huvudregeln om återkallelse om synnerliga skäl talar emot det. Det kan i enskilda fall framstå som orimligt att hänvisa en utlänning till ett förfarande med tidsbegränsade uppehållstillstånd. Det bör då finnas utrymme att underlåta en tillämpning av huvudregeln i första stycket. Vid bedömningen kan hänsyn tas till omständigheter som gör att utlänningen har utvecklat en mycket stark anknytning till Sverige och andra omständigheter som gör att utlänningen inte bör vara hänvisad till en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd. Det ska dock inte göras någon preliminär bedömning av förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd eller eventuella konsekvenser av att ett sådant tillstånd inte kan beviljas. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Om utlänningen är 15 år eller äldre får bestämmelsen tillämpas endast om det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder någon tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd. Om det i en sådan situation finns vandelsanmärkningar som gör att personen normalt hade varit förhindrad att beviljas ett permanent uppehållstillstånd ska det inte göras någon prövning av om det finns synnerliga skäl mot återkallelse. Till skillnad mot vad som gäller vid återkallelse enligt utlänningslagen är det endast skälen mot återkallelse som ska bedömas. Vandelskravet har samma innebörd som det föreslagna särskilda kravet för att beviljas permanent uppehållstillstånd som finns i betänkandet SOU 2025:33. Det innebär ett utökat och skärpt krav på en utlännings vandel i förhållande till vad som för närvarande gäller för att beviljas permanent uppehållstillstånd.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Tidsbegränsat uppehållstillstånd

5 § Vid återkallelse av ett permanent uppehållstillstånd enligt 4 § får utlänningen beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt bestämmelserna i utlänningslagen (2005:716) eller utlänningsförordningen (2006:97), om han eller hon uppfyller förutsättningarna för det.

I de situationer som avses i första stycket gäller inte 5 kap. 3 b och 18 § första stycket eller 6 kap. 2 § andra stycket och 4 § eller 8 kap. 5 § utlänningsförordningen, om utlänningen är bosatt i Sverige.

Paragrafen reglerar vissa förutsättningar för tidsbegränsat uppehållstillstånd när ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 7.2, 7.4 och 7.5.

Av *första stycket* följer att en prövning av frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd ska göras när ett permanent uppehållstillstånd återkallas samt att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas när det finns förutsättningar för det. Prövningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas ska alltså ske ex officio. När ett tidsbegränsat uppehållstillstånd beviljas sker det med stöd av bestämmelserna i utlänningslagen eller utlänningsförordningen.

I *andra stycket* regleras vissa undantag från olika bestämmelser i utlänningslagen. Det gäller dels undantag från huvudregeln om att uppehållstillstånd och arbetstillstånd ska ha sökts och beviljats före inresan i landet, dels undantag från vissa materiella krav för uppehållstillstånd respektive arbetstillstånd när utlänningen är bosatt i Sverige. När det gäller uppehållstillstånd på grund av anknytning till en person enligt 5 kap. 3 eller 3 a § utlänningslagen behöver anknytningspersonen inte uppfylla kravet på försörjning och bostad i 3 b §, om övriga förutsättningar för uppehållstillstånd på grund av sådan anknytning är uppfyllda. Vidare kan arbetstillstånd beviljas enligt 6 kap. 2 § första stycket även om utlänningen inte uppfyller kravet på unionsföreträde. Undantag från detta krav kan aktualiseras bara om utlänningen har en anställning i Sverige vid tidpunkten för prövningen. Därutöver ska i förekommande fall inte någon ansökningsavgift tas ut vid prövningen av om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kan beviljas eller inte. De särskilt angivna undantagen kan således aktualiseras endast i samband med att frågan om tidsbegränsat uppehållstillstånd prövas i samband med att ett permanent uppehållstillstånd återkallas enligt lagen. Vid ansökan om förlängning av ett sådant tidsbegränsat uppehållstillstånd gäller i stället bestämmelserna i utlänningslagen fullt ut.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Beslutande myndighet

6 § Återkallelse av permanent uppehållstillstånd enligt denna lag beslutas av Migrationsverket.

Paragrafen reglerar att Migrationsverket är handläggande och beslutande myndighet enligt denna lag.

Överklagande

7 § Migrationsverkets beslut enligt denna lag får överklagas till en migrationsdomstol.

Paragrafen reglerar att Migrationsverkets beslut enligt denna lag får överklagas till en migrationsdomstol. Övervägandena finns i avsnitt 7.9.

Lagen reglerar frågan om återkallelse av befintliga permanenta uppehållstillstånd för vissa utlänningar. I sådana ärenden kan aktualiseras även frågor om bl.a. tidsbegränsat uppehållstillstånd och utvisning enligt utlänningslagen. I sådana frågor gäller sedvanliga bestämmelser om överklagande i utlänningslagen.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Övervägandena finns i kapitel 9.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

11.2 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2015:716)

1 kap.

1 a §

Om det i lagen (0000:00) om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar finns bestämmelser som avviker från denna lag, ska de bestämmelserna gälla.

Paragrafen, som är ny, reglerar förhållandet mellan utlänningslagen och lagen om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar. Övervägandena finns i kapitel 5.

Av paragrafen följer att bestämmelserna i den särskilda lagen har företräde framför bestämmelserna i utlänningslagen när de avviker från dessa.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Övervägandena finns i kapitel 9.

11.3 Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

2 kap.

4 §

Studiehjälp får lämnas till studerande som är svenska medborgare.

Studiehjälp får också lämnas till studerande som inte är svenska medborgare, om de studerande

1. är bosatta i Sverige och har permanent uppehållstillstånd här, och
2. har bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att genomgå utbildning här.

Kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 gäller inte för personer som har fått en varaktig anknytning till Sverige och som är

1. utländska medborgare med uppehållsrätt enligt 3 a kap. 3 eller 4 § utlänningslagen (2005:716),
2. schweiziska medborgare med uppehållstillstånd, eller

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

3. familjemedlemmar till schweiziska medborgare som avses i 2 § och själva har uppehållstillstånd.

Studiehjälp får lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 2, 3, 3 a eller 6 § eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen eller med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå, *ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har beviljats efter att ett permanent uppehållstillstånd har återkallats enligt lagen (0000:00) om ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar* eller om det finns särskilda skäl.

I 1 kap. 4–7 §§ finns bestämmelser om att vissa utländska medborgare ska jämställas med svenska medborgare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om till vilka personer studiehjälp får lämnas. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Fjärde stycket ändras så att utlänningar som beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon grund som inte är särskilt angiven i detta stycke ska ha möjlighet att beviljas studiehjälp efter att ett permanent uppehållstillstånd återkallats med stöd av den särskilda lagen. Det gäller bara studier som påbörjats före den särskilda lagens ikraftträdande.

3 kap.

4 §

Studiemedel får lämnas till studerande som är svenska medborgare.

Studiemedelfår också lämnas till studerande som inte är svenska medborgare, om de studerande

1. är bosatta i Sverige och har permanent uppehållstillstånd här, och
2. har bosatt sig i Sverige huvudsakligen i annat syfte än att genomgå utbildning här.

Kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 gäller inte för personer som har fått en varaktig anknytning till Sverige och som är

1. utländska medborgare med uppehållsrätt enligt 3 a kap. 3 eller 4 § utlänningslagen (2005:716),
2. schweiziska medborgare med uppehållstillstånd, eller
3. familjemedlemmar till schweiziska medborgare som avses i 2 § och själva har uppehållstillstånd.

Studiemedel får lämnas även om kravet på permanent uppehållstillstånd i andra stycket 1 inte är uppfyllt, om den studerande har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1, 2, 3, 3 a eller 6 § eller 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen eller med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå, *ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har beviljats efter att ett permanent uppehållstillstånd har åter-*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

kallats enligt lagen (0000:00) om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar eller om det finns särskilda skäl.

I 1 kap. 4–6 §§ finns bestämmelser om att vissa utländska medborgare ska jämställas med svenska medborgare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om till vilka personer studiemedel får lämnas. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Fjärde stycket ändras utifrån att utlänningar som beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd på någon grund som inte är särskilt angiven i detta stycke ska ha möjlighet att beviljas studiemedel efter att ett permanent uppehållstillstånd återkallats med stöd av den särskilda lagen. Det gäller bara studier som påbörjats före den särskilda lagens ikraftträdande.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

Övervägandena finns i kapitel 9.

11.4 Alternativt förslag till 4 § lag om återkallelse av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar

4 §

Ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av denna lag ska återkallas.

Första stycket gäller inte om

1. Migrationsverket tidigare har beslutat avseende frågan om återkallelse enligt denna lag och beslutet vunnit laga kraft.

2. utlänningen begärt att bli svensk medborgare genom en ansökan eller anmälan som registrerats hos Migrationsverket med registreringsdatum den 31 december 2026 eller tidigare, och ärendet inte avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft *och det inte klart framgår att utlänningen saknar förutsättningar att beviljas svenskt medborgarskap*, eller

3. synnerliga skäl talar emot det och om utlänningen är 15 år eller äldre, det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd.

Paragrafen reglerar återkallelse av de permanenta uppehållstillstånd som omfattas av lagen samt de undantag från återkallelse som kan aktualiseras. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

I *första stycket* finns huvudregeln om återkallelse som innebär att Migrationsverket som utgångspunkt ska återkalla ett permanent uppehållstillstånd som omfattas av lagen i enlighet med 3 §.

I *andra stycket* finns tre undantagsregler från huvudregeln i första stycket.

Av *andra stycket 1* följer att Migrationsverket endast kan pröva frågan om återkallelse enligt denna lag vid ett tillfälle. Om Migrationsverket fattat ett beslut om att inte återkalla ett permanent uppehållstillstånd enligt den särskilda lagen kan myndigheten alltså inte på nytt ta upp frågan om återkallelse av det tillståndet. Bestämmelsen påverkar dock inte Migrationsverkets möjligheter att besluta om återkallelse enligt bestämmelserna i utlänningslagen om förutsättningarna för sådan återkallelse är uppfyllda.

I *andra stycket 2* regleras en undantagsregel för den som begärt att bli svensk medborgare före lagens ikraftträdande. Regeln syftar till att förmå utlänningar med permanent uppehållstillstånd att ansöka om medborgarskap i högre utsträckning. För att bestämmelsen ska aktualiseras krävs det att ansökan eller anmälan om medborgarskap registrerats hos Migrationsverket senast den 31 december 2026. Eftersom det är Migrationsverkets registreringstidpunkt som är avgörande vid prövningen ankommer det på den enskilde att försäkra sig om att ansökan eller anmälan sker i så god tid att Migrationsverket kan registrera den före årsskiftet. Det krävs även att det aktuella ärendet om svenskt medborgarskap inte har avgjorts genom ett beslut som fått laga kraft. För undantagsregelns tillämplighet krävs vidare att utlänningen ger in det underlag som behövs för att frågan om medborgarskap ska kunna prövas och att det inte finns någon tydlig brist i förutsättningarna för att beviljas svenskt medborgarskap. Om det framkommer en sådan brist, t.ex. otillräcklig hemvisttid, ska utlänningen nekas medborgarskap inom ramen för det återkallelseärende som då ska initieras.

Av *andra stycket 3* följer att det ska vara möjligt att frångå huvudregeln om återkallelse om synnerliga skäl talar emot det. Det kan i enskilda fall framstå som orimligt att hänvisa en utlänning till ett förfarande med tidsbegränsade uppehållstillstånd. Det bör då finnas utrymme att underlåta en tillämpning av huvudregeln i första stycket. Vid bedömningen kan hänsyn tas till omständigheter som gör att utlänningen har utvecklat en mycket stark anknytning till Sverige och andra omständigheter som gör att utlänningen inte bör vara hänvisad

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

till en ordning med tidsbegränsade uppehållstillstånd. Det ska dock inte göras någon preliminär bedömning av förutsättningarna för att beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd eller eventuella konsekvenser av att ett sådant tillstånd inte kan beviljas. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Om utlänningen är 15 år eller äldre får bestämmelsen tillämpas endast om det med hänsyn till utlänningens förväntade vandel inte råder någon tveksamhet om att han eller hon bör ha ett permanent uppehållstillstånd. Om det i en sådan situation finns vandelsanmärkningar som gör att personen normalt hade varit förhindrad att beviljas ett permanent uppehållstillstånd ska det inte göras någon prövning av om det finns synnerliga skäl mot återkallelse. Till skillnad mot vad som gäller vid återkallelse enligt utlänningslagen är det endast skälen mot återkallelse som ska bedömas. Vandelskravet har samma innebörd som det föreslagna särskilda kravet för att beviljas permanent uppehållstillstånd som finns i betänkandet SOU 2025:33. Det innebär ett utökat och skärpt krav på en utlännings vandel i förhållande till vad som för närvarande gäller för att beviljas permanent uppehållstillstånd.

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande av advokaten Emelie Jörwall

Under de senaste åren har omfattande lagstiftningsreformer genomförts inom migrations- och asyllagstiftningsområdet. Lagstiftningen inom rättsområdet har stor inverkan på den enskildes liv. Av den anledningen finns det starka skäl att ställa höga krav på rättssäkerheten.

Utredningen har bl.a. fått direktiv att undersöka under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som redan har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd och hur en sådan ordning ska kunna utformas.

Advokatsamfundet är remissinstans i många statliga utredningar och har genom åren konsekvent svarat på de remisser som har gått ut på det migrationsrättsliga området. Advokatsamfundets inställning har alltid varit att uppehållstillstånd som ska beviljas ska vara permanenta och inte tillfälliga. Advokatsamfundet har även berört frågan i sitt remissvar till delbetänkandet ”Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migration- och asylpakt” (SOU 2025:31) och undertecknad hänvisar till detta generellt.

I detta slutbetänkande behandlas dock en delvis annan omständighet nämligen att återkalla ett antal redan beviljade permanenta uppehållstillstånd. Direktiven från regeringen går således ännu längre än vad som tidigare har behandlats vad gäller just permanenta uppehållstillstånd.

Det kan konstateras att ett beslut om ett uppehållstillstånd – tillfälligt eller permanent – är ett s.k. positivt eller gynnande förvaltningsbeslut för den enskilde som det berör. Vad utredningen nu behandlar är således återkallande av ett förvaltningsbeslut som enligt undertecknad är särskilt anmärkningsvärt eftersom det innebär att staten ensidigt river upp ett giltigt och lagligen fattat beslut. Enligt

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

en allmänt vedertagen förvaltningsrättslig princip får ett sådant beslut inte återkallas till nackdel för den enskilde, annat än i undantagsfall, exempelvis när beslutet tillkommit genom oriktiga uppgifter.

Även om det inte finns ett uttryckligt förbud mot retroaktiv lagstiftning i Sverige måste det i sammanhanget dock särskilt beaktas att det som nu behandlas berör särskilt utsatta enskilda individer som lämnat sitt hemland och som efter ett beviljat permanent uppehållstillstånd planerat sin framtid i Sverige. Den lagstiftning som tillkommit i Sverige under senare år med retroaktiva effekter är inte i närheten av den inskränkning av den enskildes integritet som ett återkallande av ett permanent uppehållstillstånd har. Undertecknad menar att omständigheten att återkalla ett permanent uppehållstillstånd står i strid med framför allt legalitetsprincipen, proportionalitetsprincipen samt principen om barnets bästa, som utredningen också berör.

Den enskilde ska utifrån dessa principer normalt skyddas mot en oberäknelig och godtycklig maktutövning för att kunna känna trygghet. Framför allt innebär direktiven och utredningens nu givna förslag ett hot mot rättssäkerheten i Sverige.

Vad gäller de personer som *de facto* lever och bor i Sverige med ett permanent uppehållstillstånd och som i många fall har gjort det i flera år kommer utredningens förslag att få stora negativa konsekvenser i form av otrygghet, risk för ökad ohälsa, påverkad integration samt osäkerhet kring vilken form av uppehållstillstånd som ska kunna bli aktuellt vid en förlängningsansökan

Referenser

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1968:142, *Kungliga Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för utlänningspolitiken m.m.*

Prop. 1973:90, *Kungliga Maj:ts proposition med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.*

Prop. 1975/76:18, *Regeringens proposition om ändring i utlänningslagen (1954:193) m.m.*

Prop. 1975/76:209, *om ändring i regeringsformen.*

Prop. 1977/78:90, *om ändring i utlänningslagen (1954:193) m.m.*

Prop. 1978/79:195, *om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m.m.*

Prop. 1983/84:144, *om invandrings och flyktingpolitiken.*

Prop. 1985/86:80, *om ny förvaltningslag*.

Prop. 1988/89:86, *med förslag till ny utlänningslag m.m.*

Prop. 1989/90:138, *om ansöknings- och expeditionsavgifter vid statliga myndigheter.*

Prop. 1994/95:179, *Ändringar i utlänningslagen.*

Prop. 1996/97:25, *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv.*

Prop. 1997/98:36, *Återkallelse av uppehållstillstånd.*

Prop. 1997/98:178, *Medborgarskap och identitet.*

Prop. 1998/99:3, *Åtgärder mot dopning.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Prop. 1999/2000:43, *Uppehållstillstånd på grund av anknytning.*

Prop. 2001/02:185, *Uppehållstillstånd med tillfälligt skydd vid massflykt.*

Prop. 2004/05:136, *Stärkt skydd för ensamkommande barn.*

Prop. 2004/05:170, *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden.*

Prop. 2005/06:72, *Genomförande av EG-direktivet om rätt till familjeåterförening samt vissa frågor om handläggning och DNA-analys vid familjeåterförening.*

Prop. 2005/06:77, *Genomförande av EG-direktiven om unionsmedborgares rörlighet inom EU och om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.*

Prop. 2007/08:147, *Nya regler för arbetskraftsinvandring.*

Prop. 2009/10:31, *Genomförande av skyddsgrundsdirektivet och asylprocedurdirektivet.*

Prop. 2009/10:77, *Försörjningskrav vid anhöriginvandring.*

Prop. 2009/10:80, *En reformerad grundlag.*

Prop. 2009/10:137, *Åtgärder mot familjeseparation inom migrationsområdet.*

Prop. 2011/12:60, *Genomförande av återvändandedirektivet.*

Prop. 2012/13:120, *Folkbokföringen i framtiden.*

Prop. 2013/14:217, *Enklare regler om uppehållstillstånd för vissa vårdnadshavare som sammanbor med barn i Sverige.*

Prop. 2013/14:227, *Åtgärder mot missbruk av reglerna om arbetskraftinvandring.*

Prop. 2015/16:174, *Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.*

Prop. 2016/17:17, *Genomförande av det omarbetade asylproceduredirektivet.*

Prop. 2016/17:133, *Kompletteringar av den tillfälliga lagen för uppehållstillstånd rörande studier på gymnasienivå.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Prop. 2016/17:180, *En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag.*

Prop. 2017/18:186, *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Prop. 2017/18:252, *Extra ändringsbudget för 2018 – Ny möjlighet till uppehållstillstånd.*

Prop. 2019/20:166, *Extra ändringsbudget för 2020 – Fler kraftfulla åtgärder med anledning av coronaviruset.*

Prop. 2019/20:178, *Kompletterande bestämmelser till utträdesavtalet mellan Förenade kungariket och EU i fråga om medborgarnas rättigheter.*

Prop. 2020/21:191, *Ändrade regler i utlänningslagen.*

Prop. 2021/22:74, *En utvidgad rätt till återköp och flytt av fond- och depåförsäkringar.*

Prop. 2021/22:224, *Utvisning på grund av brott – ett skärpt regelverk.*

Prop. 2023/24:1, *Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet.*

Prop. 2023/24:18, *Vissa skärpta villkor för anhöriginvandring och begränsade möjligheter till uppehållstillstånd av humanitära skäl.*

Prop. 2023/24:36, *Vissa ändringar i regelverket om säkerhetsärenden enligt utlänningslagen.*

Prop. 2023/24:100, *2024, års ekonomiska vårproposition.*

Prop. 2023/24:107, *Ändringar i medborgarskapslagen.*

Prop. 2024/25:1, *Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet.*

Prop. 2024/25:92, *Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Statens offentliga utredningar, SOU

SOU 1975:75, *Medborgerliga fri- och rättigheter.*

SOU 1981:46, *Ändringar i förvaltningslagen*.

SOU 1983:73, *Ny förvaltningslag*.

SOU 2010:29, *En ny förvaltningslag*.

SOU 2020:54, *En långsiktigt hållbar migrationspolitik.*

SOU 2024:15, *Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m.*

SOU 2024:68, *Mottagandelagen – En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande.*

SOU 2025:1, *Skärpta krav för svenskt medborgarskap.*

SOU 2025:2, *Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter.*

SOU 2025:15, *Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndstagare.*

SOU 2025:31, *Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt.*

SOU 2025:33, *Skärpta och tydliga krav på vandel för uppehållstillstånd.*

SOU 2025:53, *Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper.*

SOU 2025:54, *Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott*

SOU 2025:76, *Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap.*

SOU 2025:95, *Skärpta villkor för anhöriginvandring.*

Regeringsbeslut m.m.

Regeringens beslut den 21 december 2022 (Ju 2022/03643, Ju 2022/00472, Ju 2022/00732 m.fl.). *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Migrationsverket.*

Regeringens beslut den 5 december 2024 (Ju2024/02530). *Uppdrag om förbättrad informationsöverföring från Polismyndigheten och utlandsmyndigheter till Migrationsverket.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Regeringens beslut den 19 december 2024 (Ju2024/00000, Ju2024:00445, JU2024/00122 m.fl.). *Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket.*

Regeringens beslut den 9 januari 2025 (Ju2025/00019). *Uppdrag att förstärka säkerhetsperspektivet i Migrationsverkets verksamhet som rör medborgarskap.*

Övrigt

Promemoria med kompletterande förslag till SOU 2025:1. *Självförsörjning som krav för svenskt medborgarskap.*

Promemoria. *Ett höjt bidrag vid återvandring*.

Internationella konventioner, avtal och EU-rättsakter m.m.

Den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (SÖ 1952:35).

FN:s konvention från 1951 angående flyktingars rättsliga ställning (Genèvekonventionen), reviderad genom dess tilläggsprotokoll från 1967 (New York-protokollet).

FN:s konvention om barnets rättigheter, antagen den 20 november 1989 (SÖ 1990:20).

1997 års Europeiska konvention om medborgarskap, antagen den 6 november 1997 (SÖ 2001:20).

Rådets direktiv 2001/55/EG av den 20 juli 2001 om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta.

Rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening.

Rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorium.

Rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april 2004 om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer skall betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd samt om dessa personers rättsliga ställning och om innehållet i det beviljade skyddet.

Rådets direktiv 2005/85/EG av den 1 december 2005 om miniminormer för medlemsstaternas förfaranden för beviljande eller återkallande av flyktingstatus.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/115/EG av den 16 december 2008 om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/51/EU av den 11 maj 2011 om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG i syfte att utöka dess räckvidd till att omfatta även personer som beviljats internationellt skydd.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1860 av den 28 november 2018 om användning av Schengens informationssystem för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1861 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av Schengens informationssystem (SIS) på området in- och utresekontroller, om ändring av konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och om ändring och upphävande av förordning (EG) nr 1987/2006.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1862 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av Schengens informationssystem (SIS) på området polissamarbete och straffrättsligt samarbete, om ändring och upphävande av rådets beslut 2007/533/RIF och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1986/2006 och kommissionens beslut 2010/261/EU.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Avtal om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen (EUT L 29, 31.1 2020).

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1346 av den 14 maj 2024 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1347 av den 14 maj 2024 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande och för innehållet i det beviljade skyddet, om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348 av den 14 maj 2024 om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU.

Böcker, artiklar, rapporter och statistik m.m.

RiR 2015:17, *Nyanländas etablering – är statens insatser effektiva?*

Dane, L (2019), *Den reglerade invandringen och barnets bästa – Barns rätt till familjeliv och privatliv enligt barnkonventionen, Europakonventionen, EU-rätten och svensk utlänningslagstiftning.*

Migrationsverket (2021), Rättsligt ställningstagande: *Möjligheten att beviljas ställning som varaktigt bosatt när personen saknar egen försörjning*, RS/019/2021.

Migrationsverket (2021), *Rättsligt ställningstagande, Hantering av ansökningar om uppehållstillstånd på flera grunder och ansökningar om uppehållstillstånd som görs av en utlänning som redan har uppehållstillstånd*, RS/083/2021.

Migrationsverket: *Föreskrifter om försörjningskravet vid anhörigin-vandring,* MIGRFS 2022:8, beslutade den 19 juli 2022.

Strömberg, H och Lundell, B (2022), *Allmän förvaltningsrätt.*

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Svenskt Näringslivs rapport *Reformer för fler i arbete*, 19 februari 2023.

Lind, J, Hansen, C. och Khoury, N. (2023), *The impact of temporary residence permits on young refugees abilities to build a life in Sweden*, Social sciences 12:143.

Lundmark, J och Säfsten, M, *Förvaltningslagen En kommentar,* 26 augusti 2024, version 1C, Juno.

Riksrevisionen, Granskningsrapport *Systemet för återkallelser av uppehållstillstånd*, RiR 2023:19.

Engdahl, M och Liljeberg, L, *Arbetsmarknadsanknytning och utbildning: Skillnader mellan svensk och utländsk bakgrund*, IFAU Rapport 2024:24.

Migrationsverket, *Årsredovisning 2024.*

Brottsförebyggande rådet (2025), *Personer lagförda för brott 2024.*

Konjunkturinstitutet Specialstudie (2025), *Invandrades nettobidrag till de offentliga finanserna 1983–2022*.

Skatteverket, *Nationell lägesbild över befolkningen* (2025), dnr 8-174856.

Migrationsverket, *Redovisning av lista med förslag på yrken som kan undantas från ett lönekrav som villkor för arbetstillstånd*, dnr 1.1.1.1-2025-2095.

Rättsfall m.m.

Europadomstolen

Silver m.fl. mot Storbritannien, nr 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 samt 7136/75, 25 mars 1983.

Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Storbritannien, nr 9214/80, 9473/81 och 9474/81, 28 maj 1985.

Anne-Marie Andersson mot Sverige, nr 20022/92, 27 augusti 1997.

Maaouia mot Frankrike, nr 39652/98, 5 oktober 2000.

Boultif mot Schweiz, nr 54273/00, 2 augusti 2001.

Taheri Kandomabandi mot Nederländerna, nr 6276/03, 29 juni 2004.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Kjartan Asmundsson mot Island, nr 60669/00, 12 oktober 2004.
Roche mot Storbritannien, nr 32555/96, 19 oktober 2005.
Üner mot Nederländerna, nr 46410/99, 18 oktober 2006.
Nacic m.fl. mot Sverige, nr 16567/10, 15 maj 2012.
Béláné Nagy mot Ungern, nr 53080/13, den 13 december 2016.
Károly Nagy mot Ungern, nr 56665/09, 14 september 2017.

EU-domstolen

Dom den 15 februari 1996 i mål C-63/93.
Dom den 6 mars 2003 i mål C-14/01.

Migrationsöverdomstolen

Migrationsöverdomstolens avgörande den 26 februari 2007, mål nr UM 23-06 (MIG 2007:9).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 21 mars 2007, mål nr UM 249-06 (MIG 2007:11).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 19 mars 2007, mål nr UM 540-06 (MIG 2007:12).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 2 oktober 2007, mål nr UM 930-06 (MIG 2007:30).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 15 juni 2007, mål nr UM 1198-06 (MIG 2007:31).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 23 oktober 2007, mål nr UM 356-07 (MIG 2007:36).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 3 juni 2009, mål nr UM 5223-08 (MIG 2009:33).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 22 april 2010, mål nr UM 1457-10 (MIG 2010:7).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 8 september 2010, mål nr UM 3135-09 (MIG 2010:17).
Migrationsöverdomstolens avgörande den 12 maj 2011, mål nr UM 8325-10 (MIG 2011:11).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Migrationsöverdomstolens avgörande den 29 november 2011, mål nr UM 44-11 (MIG 2011:23).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 14 december 2011, mål nr UM 8625-10 (MIG 2011:27).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 18 januari 2012, mål nr UM 10897-10 (MIG 2012:1).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 30 april 2012, mål nr UM 9789-10 (MIG 2012:6).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 18 juni 2012, mål nr UM 7513-10 (MIG 2012:11).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 25 juni 2013, mål nr UM 2065-13 (MIG 2013:13).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 20 mars 2014, mål nr UM 9643-12 (MIG 2014:5).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 18 mars 2014, mål nr UM 2974-13 (MIG 2014:6).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 25 april 2014, mål nr UM 4082-13 (MIG 2014:9).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 26 februari 2015, mål nr UM 2884-13 (MIG 2015:3).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 28 maj 2015, mål nr UM 10004-14 (MIG 2015:6).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 7 april 2016, mål nr UM 2908-15 (MIG 2016:6).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 1 juni 2016, mål nr UM 8907-14 (MIG 2016:13).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 1 september 2016, mål nr UM 8434-15 (MIG 2016:18).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 31 januari 2017, mål nr UM 1963-16 (MIG 2017:2).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 24 januari 2018, mål nr UM 4647-17 (MIG 2018:2).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 5 mars 2018, mål nr UM 2630-17 (MIG 2018:4).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Migrationsöverdomstolens avgörande den 27 februari 2019, mål nr UM 1349-18 (MIG 2019:1).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 19 juni 2019, mål nr UM 10872-18 (MIG 2019:11).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 14 november 2019, mål nr UM 20729-18 (MIG 2019:22).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 28 november 2019, mål nr UM 6877-19 (MIG 2019:23).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 22 december 2020, mål nr UM 2944-20 (MIG 2020:24).

Migrationsdomstolens avgörande den 19 januari 2021, mål nr UM 210-20 (MIG 2021:2).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 19 januari 2023, mål nr UM 3049-22 (MIG 2023:1).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 24 augusti 2023, mål nr UM 11026-22 (MIG 2023:10).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 26 oktober 2023, mål nr UM 10702-22 (MIG 2023:14).

Migrationsöverdomstolens avgöranden den 7 december 2023, mål nr UM 6128-23 (MIG 2023:16).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 15 januari 2024, mål nr UM 8958-23 (MIG 2024:1).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 16 april 2025, mål nr UM 5104-24 (MIG 2025:6).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 16 juni 2025, mål nr 2028-25 (MIG 2025:9).

Migrationsöverdomstolens avgörande den 1 juli 2025, mål nr UM 1032-25 (MIG 2025:10).

Utlänningsnämnden

Utlänningsnämndens beslut den 18 september 2000 (388-00).

Utlänningsnämndens beslut den 18 september 2000 (389-00).

Utlänningsnämndens beslut den 4 oktober 2000 (386-00).

Utlänningsnämndens beslut den 4 oktober 2000 (387-00).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Regeringsrätten och Högsta förvaltningsdomstolen

Regeringsrättens avgörande den 28 november 1988,
mål nr 976-1988 (RÅ 1988 ref. 132).

Regeringsrättens avgörande den 17 mars 1995,
mål nr 1967-1994 (RÅ 1995 ref. 10).

Regeringsrättens avgörande den 31 maj 1996,
mål nr 3665-94 (RÅ 1996 ref. 57).

Regeringsrättens avgörande den 16 juni 1999,
mål nr 1424-1998, 2397-1998 och 2939-1998 (RÅ 1999 ref. 76).

Regeringsrättens avgörande den 14 mars 2000,
mål nr 7818-1998 (RÅ 2000 ref. 16).

Regeringsrättens avgörande den 21 juni 2004,
mål nr 6566-00 (RÅ 2004 ref. 78).

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 13 juni 2016,
mål nr 3297-15 och 3298-15 (HFD 2016 ref. 43).

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 30 juni 2020,
mål nr 2636-19 (HFD 2020 ref. 37).

Högsta förvaltningsdomstolens avgöranden den 18 februari 2022,
mål nr 755-21 och 2667-21 (HFD 2022 ref. 8 I och II).

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 13 oktober 2022,
mål nr 1179-22 och 1180-22 (HFD 2022 ref. 40).

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 13 januari 2023,
mål nr 6933-20 (HFD 2023 ref. 3).

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 21 november 2023,
mål nr 4261-22 (HFD 2023 ref. 56).

Övrigt

Justitieombudsmannens beslut den 3 december 1986
(dnr 2402-1985, JO 1987/88 s. 258).

Justitieombudsmannens beslut den 14 juni 2018
(dnr 921-2017).

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Kommittédirektiv 2023:137

Anpassning av det svenska regelverket för beviljande av asyl och asylförfarandet till miniminivån enligt EU-rätten

Beslut vid regeringssammanträde den 2 oktober 2023

Sammanfattning

En särskild utredare ska göra en översyn av det svenska regelverket för beviljande av asyl och förfarandet för prövningen av en asylansökan och lämna förslag till författningsändringar och andra åtgärder som syftar till att så långt det är rättsligt möjligt begränsa bl.a. asylsökandes rättigheter genom att anpassa regelverket till miniminivån enligt EU-rätten. Syftet är att säkerställa ett ansvarsfullt och restriktivt regelverk.

Utredaren ska bl.a.

- göra en översyn av reglerna gällande beviljande av asyl och förfarandet för prövningen av en asylansökan i syfte att åstadkomma en reglering som inte går utöver vad som krävs enligt miniminivån enligt EU-rätten,
- ta ställning till hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa utlänningar,
- undersöka under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras och ta ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas samt överväga och föreslå nödvändiga undantag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Uppdraget ska, i de delar som gäller anpassning av det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå, redovisas senast den 2 januari 2025. I övriga delar ska uppdraget redovisas senast den 2 oktober 2025.

Uppdraget att anpassa det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå

Regelverket för beviljande av asyl och förfarandet för prövningen av en asylansökan behöver ses över

Asylinvandringen till Sverige har under senare år varit omfattande. Även om andelen asylsökande som söker sig till Sverige har minskat tar Sverige fortfarande emot fler asylsökande per capita än flera andra länder i Europa, däribland våra nordiska grannländer. Den tidigare stora invandringen i kombination med bristande integration har bidragit till att Sverige står inför stora utmaningar med ett växande utanförskap. För att bryta och vända den utvecklingen genomför regeringen nu ett paradigmskifte inom svensk migrationspolitik med målet att kraftigt minska antalet asylsökande som söker sig till Sverige och beviljade uppehållstillstånd. Utgångspunkten ska vara att skydd för den som flyr en konflikt eller kris ska erbjudas tillfälligt och för den som flyr Sveriges närområde och därefter leda till antingen svenskt medborgarskap, återvändande eller återvandring. Sverige ska inte i något avseende vara mer generöst i synen på asyl eller ansvar för att pröva en ansökan om internationellt skydd än vad som följer av förpliktelser enligt EU-rätten eller andra juridiskt bindande internationella regler som Sverige åtagit sig att följa. Ett viktigt led i det arbetet är att säkerställa att det svenska regelverket för beviljande av asyl och förfarandet för prövningen av en asylansökan inte är mer generöst än vad som krävs enligt EU-rätten. En utredning ska därför, genom en genomlysning av svensk rätt i förhållande till EU-rätten, ta fram förslag till författningsändringar och andra åtgärder som syftar till att så långt det är rättsligt möjligt begränsa bl.a. asylsökandes rättigheter.

Inom EU regleras frågor om asylförfarandet och beviljande av internationellt skydd bl.a. av Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/32/EU av den 26 juni 2013 om gemensamma förfaranden för att bevilja och återkalla internationellt skydd (omarbetning), här kallat det omarbetade asylprocedurdirektivet, och av Europaparla-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

mentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning), här kallat det omarbetade skyddsgrundsdirektivet. Direktiven innehåller bl.a. bestämmelser om bedömningen av ansökningar om internationellt skydd, förutsättningar för att betraktas som flykting eller subsidiärt skyddsbehövande (vilket i svensk rätt motsvaras av begreppet alternativt skyddsbehövande), skyddsstatus, grundläggande principer och garantier och förfaranden för beviljande och återkallande av internationellt skydd. Direktiven fastställer endast en miniminivå för normer och förfaranden och det är möjligt för medlemsstaterna att införa eller behålla förmånligare bestämmelser förutsatt att de är förenliga med direktiven. I syfte att anpassa det svenska regelverket för beviljande av asyl, asylförfarandet och rättigheter för asylsökande, den som beviljas uppehållstillstånd på asylrelaterade grunder och anhöriga till sådana personer till EU:s rättsliga miniminivå och utifrån vad som i övrigt följer av intresset av en restriktiv asylpolitik ska utredaren särskilt analysera vilka möjligheter som finns enligt dessa EU-direktiv att skärpa det svenska regelverket. Sedan flera år pågår förhandlingar inom EU om en reformering av det gemensamma regelverket för asyl bl.a. gällande förslag till en skyddsgrundsförordning och en asylprocedurförordning. Förhandlingarna är inte avslutade.

I Sverige finns regler om asylförfarandet och beviljande av internationellt skydd framför allt i utlänningslagen (2005:716) och utlänningsförordningen (2006:97). Frågor om anpassningar av det svenska regelverket inom ramen för miniminivån enligt EU-rätten har delvis setts över tidigare. Någon fullständig översyn har dock inte gjorts av hur det svenska regelverket för beviljande av asyl och förfarandet för prövningen av en asylansökan förhåller sig till miniminivån enligt EU-rätten. En sådan översyn är nödvändig för att säkerställa att det svenska regelverket inte ska vara mer generöst än vad som krävs för en medlemsstat. En utredare bör därför få i uppdrag att göra en systematisk genomgång av genomförandet av EU-rätten i svensk utlänningsrätt. Om utredaren bedömer att en bestämmelse inte motsvarar de lägst ställda kraven i EU-rätten ska utredaren lämna förslag på författningsändringar som innebär att bestämmelsen utgår från EU:s

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

miniminivå. Utredaren ska också ta fram förslag på åtgärder i övrigt som är rättsligt möjliga att genomföra i syfte att anpassa Sveriges asyllagstiftning till EU:s miniminivå, vilket kan bidra till att minska antalet asylsökande till Sverige.

Utredaren ska vid sina överväganden säkerställa att de förslag som läggs fram är förenliga med den miniminivå som följer av EU-rätten och andra juridiskt bindande internationella regler som Sverige åtagit sig att följa.

Det svenska regelverket om beviljande av asyl och förfarandet förprövningen av en asylansökan ska anpassas till EU:s rättsliga miniminivå

Det omarbetade skyddsgrundsdirektivet och det omarbetade asylproceduredirektivet har genomförts i svensk rätt genom framför allt ändringar i utlänningslagen och utlänningsförordningen. Det finns dock skillnader mellan direktiven och svensk rätt i ett antal avseenden. EU-direktiv är bindande för medlemsstaterna när det gäller det resultat som ska uppnås, men överlåter åt medlemsstaterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet (artikel 288 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt). Det innebär t.ex. att en medlemsstat inte behöver använda sig av samma terminologi eller systematik som i direktivet. Till viss del beror skillnaderna på att gällande svensk lagstiftning inte innehåller lika detaljerade bestämmelser som direktiven eller annan terminologi eller att det avsedda resultatet uppnås på annat sätt än genom lagstiftning, t.ex. genom rättspraxis. I Sverige utgår vidare prövningen av en asylansökan från en prövning av uppehållstillstånd till skillnad från den EU-rättsliga regleringen av internationellt skydd där statusen som flykting eller subsidiärt skyddsbehövande är det centrala. Det finns också skillnader som har sin grund i att delar av direktiven innehåller fakultativa bestämmelser som Sverige har valt att inte genomföra och som därför saknar motsvarighet i svensk rätt. Sverige har i flera avseenden även genomfört direktiven på ett sätt som har gått utöver vad som krävs enligt miniminivån i direktiven. Det innebär att det finns utrymme för att anpassa det svenska regelverket för att det inte ska vara mer generöst än vad som är en skyldighet för en medlemsstat enligt EU-rätten.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Utredaren ska sammanfattningsvis

- göra en systematisk genomgång av EU-rätten och, vid behov, lämna förslag på författningsändringar som innebär att svensk rätt följer miniminivån i EU:s regelverk för att så långt det är möjligt begränsa asylsökandes rättigheter,
- ta fram förslag på åtgärder i övrigt som är rättsligt möjliga att genomföra i syfte att anpassa Sveriges asyllagstiftning till EU:s miniminivå, och
- lämna förslag på nödvändiga författningsändringar.

I det följande lämnas exempel på några materiella skillnader och områden där det finns utredningsbehov som särskilt bör uppmärksammas av utredaren. Det ska betonas att uppräkningen nedan inte är uttömmande utan endast en exemplifiering. En genomgående analys av relevant svensk lagstiftning och praxis behöver göras för att utröna vilka författningsändringar och andra åtgärder som är nödvändiga för att så långt det är rättsligt möjligt kunna säkerställa ett ansvarsfullt och restriktivt regelverk, vilket kan bidra till att minska antalet som söker sig till Sverige.

Utgångspunkten vid översynen ska vara att grunderna för att bevilja uppehållstillstånd efter ansökan om asyl inte ska vara fler eller mer generösa än vad som följer av EU-rätten eller sådana internationella konventioner som är tillämpbara och juridiskt bindande för Sverige. Det centrala för uppdraget är att anpassa svensk rätt i de delar där resultatet av den svenska regleringen är mer förmånligt för asylsökande och skyddsbehövande jämfört med vad som följer av miniminivån enligt EU-rätten. Avsikten med uppdraget är alltså inte att genomföra direktiven på nytt. Utan att avvika mer än ytterst nödvändigt från det övergripande uppdraget bör, vid analysen av vilka anpassningar av svensk rätt som behöver göras, beaktas att det i vissa undantagsfall kan finnas starka skäl att avvika från miniminivån. Det kan t.ex. vara fallet för att främja ett enhetligt men framför allt ändamålsenligt regelverk. Ett exempel på en sådan avvikelse är giltighetstiden för uppehållstillstånd som beviljas alternativt skyddsbehövande där lagstiftaren vid flera tillfällen har bedömt att giltighetstiden vid det första beslutstillfället ska bestämmas till 13 månader trots att det omarbetade skyddsgrundsdirektivet inte kräver ett tillstånd som gäller längre än ett år (jfr prop. 2015/16:174 s. 30 och prop. 2020/21:191

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

s. 61–62). Det kan också finnas skäl att avvika från miniminivån i syfte att inte ensidigt förlänga eller fördyra asylprocessen eller motverka ett välfungerande återvändande.

Beviljande och återkallelse av internationellt skydd

För att det svenska regelverket om beviljande av internationellt skydd och asylförfarandet ska anpassas till EU:s rättsliga miniminivå bör bl.a. bestämmelserna i 4 kap. utlänningslagen om flyktingar och andra skyddsbehövande ses över.

Återkallelse av skyddsstatus

Enligt det omarbetade skyddsgrundsdirektivet ska en person upphöra att vara flykting om han eller hon inte längre kan fortsätta att vägra att begagna sig av skyddet i det land där han eller hon är medborgare eftersom de omständigheter som ledde till att han eller hon erkändes som flykting inte längre föreligger (artikel 11.1 e). För att ändrade förhållanden ska kunna ligga till grund för att en person ska upphöra att vara flykting krävs enligt svensk rätt att de hänför sig till förhållandena i hemlandet (jfr 4 kap. 5 § första stycket 5 utlänningslagen, UtlL). I det avseendet har alltså den svenska lagstiftaren valt att genomföra direktivet med snävare förutsättningar än vad direktivet medger. Det ska därför lämnas förslag på ytterligare möjligheter att konstatera att en person har upphört att vara flykting i svensk rätt, t.ex. på grund av att de individuella omständigheter som låg till grund för att personen ansågs vara flykting inte längre är aktuella. Utgångspunkten bör vara att svensk rätt ska motsvara de möjligheter till återkallelse av internationellt skydd som EU-rätten ger.

Enligt svensk rätt innebär inte heller ett beslut om återkallelse av en utlännings flyktingstatus eller status som alternativt skyddsbehövande att också hans eller hennes uppehållstillstånd återkallas (jfr 7 kap. UtlL). Vid genomförandet av det första skyddsgrundsdirektivet gjordes bedömningen att direktivet måste tolkas på så sätt att det ger en möjlighet för medlemsstaterna att återkalla en utlännings uppehållstillstånd om utlänningens flyktingstatus eller status som alternativt skyddsbehövande har återkallats (prop. 2009/10:31 s. 142–143). I linje med att anpassa det svenska regelverket till EU:s rättsliga

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

miniminivå ska det därför undersökas hur en ordning om att återkalla uppehållstillstånd som skyddsbehövande i de fall skyddsstatusen har återkallats kan införas.

Beviskrav och bevisbörda

I svensk rätt gäller principen om fri bevisföring och fri bevisvärdering. Det är den asylsökande som har bevisbördan för att han eller hon är i behov av internationellt skydd och som ska göra både sin berättelse och sin identitet sannolik. Migrationsverket har dock en utredningsskyldighet och måste se till att ärendet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Den svenska ordningen ska i jämförelse med EU-rätten inte innebära en mer generös ordning både vad gäller bevisbörda och beviskrav. Enligt EU-rätten får medlemsstaterna betrakta det som den sökandes skyldighet att så snart som möjligt lägga fram alla faktorer som behövs för att styrka ansökan om internationellt skydd (artikel 4.1 i det omarbetade skyddsgrundsdirektivet). Den sökandes identitet är en av de faktorer som avses i bestämmelsen (artikel 4.2).

Förslag ska tas fram för att det ska finnas en huvudregel som i enlighet med skyddsgrundsdirektivet innebär att den sökande ska styrka sin identitet och alla omständigheter som åberopas som grund för en ansökan om asyl med alla faktorer som den sökande förfogar över, exempelvis dokumentation och resehandlingar. Undantag från huvudregeln om den sökandes bevisbörda och beviskrav ska strikt spegla de krav som framgår av artikel 4.5 i direktivet. Utredaren bör dessutom ta fram förslag på vilka rättsföljder som så långt som möjligt begränsar den sökandes rättigheter enligt EU-rätten om den sökande inte uppfyller sin bevisbörda och beviskrav.

I uppdraget ska ingå att se över möjligheterna att skärpa eller förtydliga regler om bevisbörda och beviskrav enligt vad som är möjligt enligt EU-rätten. Utredaren ska därför säkerställa att svensk rätt är i överensstämmelse med miniminivån enligt EU-rätten och annan internationell rätt när det gäller beviskrav och bevisbörda i asylprocessen.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Utredaren ska därför

- lämna förslag om att införa ytterligare möjligheter att konstatera att en person har upphört att vara flykting i svensk rätt,
- ta ställning till om det kan införas ytterligare möjligheter att konstatera att en person har upphört att vara skyddsbehövande i svensk rätt,
- ta ställning till under vilka förutsättningar det kan införas en möjlighet att återkalla uppehållstillstånd som beviljats skyddsbehövande i de fall statusen återkallats,
- ta ställning till hur reglerna om bevisbörda och beviskrav i asylprocessen kan skärpas eller förtydligas i svensk rätt,
- ta fram förslag om rättsföljder om sökande inte uppfyller sin bevisbörda och beviskrav, på ett sätt som så långt som det är möjligt enligt EU-rätten begränsar den sökandes rättigheter,
- ta ställning till under vilka förutsättningar i övrigt svensk rätt kan anpassas för att inte vara mer generös än miniminivån enligt EU-rätten när det gäller beviskrav och bevisbörda i asylprocessen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Asylförfarandet

Artikel 31.8 och artikel 32.2 i det omarbetade asylprocedurdirektivet ger medlemsstaterna möjlighet att i vissa fall införa påskyndade förfaranden och att anse ansökningar som uppenbart ogrundade, vilket innebär att sökanden inte har en automatisk rätt att stanna kvar i medlemsstaten under den tid ett överklagande prövas i domstol (artikel 46.6). Sverige har endast delvis genomfört direktivets bestämmelser genom bestämmelser i 8 kap. 19 § UtlL om beslut om omedelbar verkställighet vid uppenbart ogrundade ansökningar. Sedan 2021 finns i svensk rätt även bestämmelser om säkra ursprungsländer. Det bör analyseras om ytterligare möjligheter att betrakta ansökningar som uppenbart ogrundade enligt artikel 31.8 och artikel 32.2 i det omarbetade asylprocedurdirektivet kan införas och därmed möjliggöra beslut om omedelbar verkställighet i fler situationer. Utgångspunkten ska vara att möjligheterna att införa påskyndade förfaran-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

den och att besluta om omedelbar verkställighet ska genomföras i så stor utsträckning som möjligt i svensk rätt. Detsamma gäller möjligheterna att införa andra åtgärder i restriktiv riktning, t.ex. som en följd av ogrundade ansökningar.

I detta sammanhang finns även skäl att se över bestämmelsen i 5 kap. 1 b § UtlL om när en asylansökan får avvisas. Sverige har i detta avseende infört mer förmånliga bestämmelser än vad som följer av artikel 33 i det omarbetade asylprocedurdirektivet om ansökningar som inte kan tas upp till prövning, i och med att en asylansökan i vissa situationer inte får avvisas, t.ex. om sökanden fått en särskild anknytning till Sverige (5 kap. 1 b § andra stycket 2 UtlL).

Vidare är bestämmelser om att anse en ansökan som implicit återkallad enligt artikel 28 i det omarbetade asylprocedurdirektivet inte införda i svensk rätt. En ansökan kan exempelvis anses som implicit återkallad om sökanden har underlåtit att infinna sig till en personlig intervju. Det kan leda till att ansökan får avskrivas och i vissa fall avslås. Inom ramen för översynen ska det övervägas hur en ordning med sådana bestämmelser kan införas.

Utredaren ska därför

- ta ställning till vilka ytterligare möjligheter som finns enligt EU-rätten att betrakta ansökningar som uppenbart ogrundade och därmed kunna besluta om omedelbar verkställighet i fler situationer och, utifrån sina ställningstaganden, lämna sådana förslag,
- ta ställning till hur en ordning för när en asylansökan får avvisas bör utformas och införa möjligheter att anse en ansökan som implicit återkallad och, oavsett ställningstagande i sak, lämna sådana förslag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Offentligt bekostat biträde och tolk i asylförfarandet

Vid genomförandet av det omarbetade asylprocedurdirektivet konstaterades att direktivet ger ett större utrymme för att låta bli att förordna offentligt biträde än vad som gäller enligt 18 kap. UtlL (prop. 2016/17:17 s. 54). Det omarbetade asylprocedurdirektivet innehåller t.ex. inte några bestämmelser som innebär en skyldighet för medlemsstaterna att tillhandahålla offentligt biträde vid prövningen

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

hos Migrationsverket. Direktivet fokuserar i stället på offentligt biträde vid prövningen i domstol. För ensamkommande barn ska medlemsstaterna dock utse en företrädare som företräder och bistår barnet under hela asylförfarandet, dvs. även hos Migrationsverket (artiklarna 20–22 och 25). Enligt utlänningslagen ska offentligt biträde förordnas för asylsökande om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Detta gäller både inför prövningen hos Migrationsverket och vid prövningen i domstol. För ensamkommande barn förordnas i princip alltid ett offentligt biträde.

Även rätten till tolk som bekostas av offentliga medel är mer vidsträckt i svensk rätt än vad som följer av det omarbetade asylproceduredirektivet (artikel 12 och artikel 15 c). Det finns inte några bestämmelser i utlänningslagen om rätt till tolk under asylförfarandet. Regleringen av rätten till tolk finns i stället i de allmänna bestämmelserna i 13 § förvaltningslagen (2017:900) och 50 § förvaltningsprocesslagen (1971:291). Enligt 13 § förvaltningslagen ska en myndighet använda tolk om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska. I 50 § förvaltningsprocesslagen anges att en tolk vid behov ska anlitas om en part som ska höras inför rätten inte behärskar svenska.

Inom ramen för uppdraget att anpassa det svenska regelverket om skyddsbehövande och asylförfarandet till EU:s rättsliga miniminivå ska det övervägas hur rätten till offentligt bekostat biträde och tolk i asylärenden kan begränsas.

Utredaren ska därför

- analysera i vilken utsträckning det svenska regelverket gällande rätten till offentligt bekostat biträde och tolk i asylförfarandet är mer förmånligt än vad som krävs enligt EU-rätten,
- utifrån resultatet av analysen överväga och ta ställning till hur rätten till offentligt bekostat biträde och tolk i asylförfarandet kan begränsas genom ändringar i utlänningslagen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa grupper

Den svenska asylprövningen utgår från uppehållstillståndet som sådant. En asylsökande som inte uppfyller kriterierna för att beviljas internationellt skydd kan i vissa fall beviljas uppehållstillstånd på andra grunder, såsom familjeanknytning eller synnerligen ömmande omständigheter. Som en följd av det prövas i svensk rätt även andra eventuella grunder för uppehållstillstånd i samma förfarande. Ett skyddsbehov kan också uppkomma först efter att en asylsökande har fått ett avslag på sin asylansökan och ett avlägsnandebeslut. I vissa fall finns då möjlighet att bevilja en sådan person ett uppehållstillstånd på grund av verkställighetshinder (12 kap. 18 § UtlL). En utlänning som fått avslag på sin asylansökan kan under vissa förutsättningar även beviljas uppehållstillstånd på grund av arbete (5 kap. 15 a § UtlL).

Uppehållstillstånd som beviljas en person efter en ansökan om asyl är som huvudregel tidsbegränsade (jfr t.ex. 5 kap. 1 a och 6 §§ UtlL). Ett permanent uppehållstillstånd kan beviljas först efter att en utlänning har haft tidsbegränsat uppehållstillstånd i minst tre år och förutsätter vidare att utlänningen uppfyller vissa särskilda krav, bl.a. att han eller hon kan försörja sig (5 kap. 7 § UtlL). Även anhöriga till dessa personer kan beviljas permanent uppehållstillstånd under liknande förutsättningar (5 kap. 3 och 3 a §§ UtlL). En person som har vistats i Sverige med uppehållstillstånd i fem år utan avbrott kan ansöka om ställning som varaktigt bosatt. Den som beviljats en sådan ställning ska även beviljas permanent uppehållstillstånd (5 kap. 2 b § UtlL). En utlänning som har tagits emot i Sverige inom ramen för ett beslut som regeringen har meddelat om överföring av skyddsbehövande till Sverige (vidarebosättning), s.k. kvotflyktingar, beviljas permanent uppehållstillstånd redan vid det första beslutstillfället (5 kap. 2 § UtlL). Varken EU-rätten eller internationella konventioner kräver dock att ett uppehållstillstånd ska vara permanent. I vissa fall har dock lagstiftaren valt att knyta rättigheter som följer av EU-rätten till ett permanent uppehållstillstånd. Det gäller t.ex. för personer som beviljats ställning som varaktigt bosatta och vid viss anhörig-invandring.

Ett viktigt led i att anpassa det svenska regelverket för beviljande av asyl och asylförfarandet till EU:s rättsliga miniminivå är att asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och att möjlig-

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

heten att bevilja permanent uppehållstillstånd för dessa tas bort. Det bör därför utredas hur möjligheten att beviljas permanenta uppehållstillstånd ska utmönstras för utlänningar som beviljas uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov (5 kap. 1 § UtlL) vidarebosättning (5 kap. 2 § UtlL), synnerligen och särskilt ömmande omständigheter (5 kap. 6 § UtlL), vissa verkställighetshinder (12 kap. 18 § UtlL) och arbete efter avslag på asylansökan (5 kap. 15 a § UtlL). För att främja ett enhetligt och ändamålsenligt regelverk och för att undvika parallella system bör det även undersökas hur permanenta uppehållstillstånd för vissa utlänningar ska utmönstras för varaktigt bosatta. Permanent uppehållstillstånd ska även utmönstras för anhöriga till dessa grupper.

Utredaren ska därför

- ta ställning till hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för utlänningar som beviljas uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov, vidarebosättning, synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter, på grund av vissa verkställighetshinder, arbete efter avslag på asylansökan eller som varaktigt bosatta, liksom för anhöriga till dessa grupper, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Medborgarskap

Eftersom permanent uppehållstillstånd som huvudregel krävs för att svenskt medborgarskap ska beviljas enligt gällande rätt behöver även förutsättningarna för att bevilja svenskt medborgarskap ses över. Utmönstringen av permanent uppehållstillstånd ska inte innebära sänkta krav för medborgarskap.

Utredaren ska därför

- ta ställning till vilka ändringar som behöver göras i medborgarskapslagstiftningen med anledning av att permanent uppehållstillstånd utmönstras för vissa grupper, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Även vissa befintliga permanenta uppehållstillstånd bör ses över

Som nämnts ovan kräver inte EU-rätten eller annan internationell reglering att uppehållstillstånd som beviljas ska vara permanenta. Det finns därför skäl att göra en översyn av under vilka förutsättningar befintliga permanenta uppehållstillstånd ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd.

Det svenska medborgarskapet förenar människor i Sverige oavsett bakgrund och innebär ett rättsligt förhållande mellan medborgaren och staten som medför rättigheter och skyldigheter för båda parter. I Sverige har nästan 130 000 personer permanenta uppehållstillstånd som har beviljats efter en ansökan om asyl eller genom ett beslut om vidarebosättning eller på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd efter en asylansökan eller genom ett beslut om vidarebosättning. De flesta har haft dessa tillstånd kortare tid än nio år men en relativt stor grupp har haft permanenta uppehållstillstånd längre tid än så. Regeringen anser att det är rimligt att den som bor och lever i Sverige under en längre tid också blir en fullständig del av det svenska samhället genom sitt medborgarskap och genom att leva upp till de krav som ställs för att få ett sådant. I samband med att permanenta uppehållstillstånd utmönstras för vissa grupper bör de som berörs ges realistiska möjligheter att få medborgarskap. Utredaren ska därför även se över hur vissa utlänningar som har permanent uppehållstillstånd i stället ska förmås att vilja bli svenska medborgare.

Om personen inte uppfyller förutsättningarna för eller inte vill ansöka om svenskt medborgarskap bör det övervägas om det permanenta uppehållstillståndet i stället ska kunna ändras till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på grund av en ställning som varaktigt bosatt eller på annan grund, om förutsättningarna för detta är uppfyllda.

Det kan finnas situationer i enskilda fall när det vore oskäligt att ändra ett permanent uppehållstillstånd och det bör därför finnas möjligheter att göra undantag. En undantagsbestämmelse ska ha en restriktiv tillämpning och det ska krävas att personen uppfyller kraven för ett hederligt levnadssätt.

Översynen ska omfatta samma grupper som ingår i uppdraget om att utmönstra permanent uppehållstillstånd samt utlänningar som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt den tillfälliga lagen respektive lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

gymnasial nivå. Även anhöriga till dessa kategorier ska omfattas av översynen.

Vid översynen ska utredaren beakta att gynnande förvaltningsbeslut som huvudregel inte får ändras till den enskildes nackdel (37 § förvaltningslagen). Huvudregeln är dock försedd med ett antal undantag, se t.ex. 37 § andra stycket förvaltningslagen. Huvudregeln har inte heller ansetts utgöra något hinder mot att gynnande beslut upphävs med stöd av senare tillkommen lagstiftning, förutsatt att denna lagstiftning inte är uppenbart oförenlig med regeringsformen eller i övrigt är behäftad med någon grundläggande brist (se RÅ 1999 ref. 76). Vid översynen ska utredaren beakta grundläggande juridiska rättssäkerhetsprinciper.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå utlänningar med permanent uppehållstillstånd att ansöka om svenskt medborgarskap i högre utsträckning,
- undersöka under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras till tidsbegränsade uppehållstillstånd och ta ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med EU-rätten och Sveriges internationella åtaganden. Utredaren ska genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv och ett integrationsperspektiv i den analys som görs. En redogörelse för konsekvenserna för barn ur ett barnrättsperspektiv i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska göras i den mån förslagen berör barn. Det ska särskilt säkerställas att asylrätten värnas.

Utredaren ska vidare lämna en redogörelse för offentligfinansiella, samhällsekonomiska, verksamhetsmässiga och andra konsekvenser som förslagen kan medföra för berörda myndigheter, för företag, för kommuner och för enskilda individer. Utredaren ska så tidigt som möjligt i arbetet analysera de offentligfinansiella effekterna av de förslag som utreds. Om de förslag som utredningen lämnar innebär

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

offentligfinansiella kostnader ska förslag till finansiering lämnas. Konsekvensanalysen ska löpa parallellt med det övriga arbetet.

Utredaren ska beakta effekterna för Migrationsverket och migrationsdomstolarna och vikten av att myndighetens och domstolarnas processer ska vara ändamålsenliga, kostnadseffektiva och rättssäkra.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska föra dialog med och inhämta upplysningar från andra relevanta utredningar samt beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet. Utredaren ska också, i den utsträckning det behövs, föra dialog med och inhämta upplysningar från myndigheter och organisationer som berörs av frågorna.

Utredaren får överväga sådana närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

Uppdraget ska, i de delar som gäller anpassning av det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå, redovisas senast den 2 januari 2025. I övriga delar ska uppdraget redovisas senast den 2 oktober 2025.

(Justitiedepartementet)

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Kommittédirektiv 2024:115

Tilläggsdirektiv till Utredningen om anpassning av det svenska regelverket för beviljande av asyl och asylförfarandet till miniminivån enligt EU-rätten (Ju 2023:18)

Beslut vid regeringssammanträde den 21 november 2024

Ändring i uppdraget

Regeringen beslutade den 2 oktober 2023 kommittédirektiv om anpassning av det svenska regelverket för beviljande av asyl och asylförfarandet till miniminivån enligt EU-rätten (dir. 2023:137). Uppdraget om att anpassa det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå ändras nu på grund av att vissa rättsakter i EU:s migrations- och asylpakt har antagits, som innebär att det EU-rättsliga regelverket framöver i huvudsak kommer att utgöras av EU-förordningar som är direkt tillämpliga i Sverige. Det är en skillnad från den befintliga regleringen som i huvudsak utgörs av EU-direktiv som endast fastställer en miniminivå för normer och förfaranden. Utredaren ska nu bl.a.

- analysera och ta ställning till behovet av anpassningar av svensk rätt i förhållande till bestämmelser i migrations- och asylpakten som avser rättslig rådgivning, rättsligt bistånd och biträde,
- analysera och ta ställning till om det enligt svensk rätt ska vara möjligt att neka prövning av en asylansökan i fler situationer, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Utredaren ska även fortsättningsvis ta ställning till hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa utlänningar och får även utreda sådana närliggande frågor som inte ingår i utredningen Anpassning av svensk rätt till EU:s migrations- och asylpakts (Ju 2024:E) uppdrag.

Utredningstiden för delbetänkandet där de nya uppdragen ingår förlängs. Delbetänkandet ska redovisas senast den 31 mars 2025. Tidpunkten då slutbetänkandet senast ska lämnas är fortfarande den 2 oktober 2025.

Uppdraget att anpassa det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå ändras

Under våren 2024 antog Europaparlamentet och rådet tio rättsakter om migration och asyl (fortsättningsvis migrations- och asylpakten). Genom migrations- och asylpakten fastställs en uppsättning nya regler för att hantera migration och inrätta ett gemensamt asylsystem på EU-nivå. Det gemensamma EU-systemet ska bl.a. säkerställa att EU har starka och säkra yttre gränser, snabba och effektiva förfaranden och ett effektivt system för solidaritet och ansvar. Två av de rättsakter som ingår i migrations- och asylpakten är asylproceduförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348 av den 14 maj 2024 om upprättande av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU) och asyl- och migrationshanterings-förordningen (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1351 av den 14 maj 2024 om asyl- och migrationshantering, om ändring av förordningarna (EU) 2021/1147 och (EU) 2021/1060 och om upphävande av förordning (EU) nr 604/2013).

Till skillnad från den befintliga regleringen som i huvudsak utgörs av EU-direktiv som endast fastställer en miniminivå för normer och förfaranden och som har genomförts i svensk rätt, ska EU-förordningarna tillämpas direkt av svenska myndigheter på samma sätt som lagar och andra nationella föreskrifter. Det finns därför anledning att ändra uppdraget om att anpassa det svenska regelverket till EU:s rättsliga miniminivå. I stället för uppdraget som ingick i de ursprungliga direktiven ska utredaren utreda de frågor i asylproceduförordningen och asyl- och migrationshanteringsförordningen som har anknytning till det ursprungliga uppdraget och där det finns ett utrymme

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

för medlemsstaterna att välja om regler ska tillämpas eller inte. Det gäller frågor om rätten till rättslig rådgivning, rättsligt bistånd och biträde samt om uppenbart ogrundade ansökningar och avvisning av asylansökan.

Utgångspunkten för utredarens arbete i dessa delar ska vara att Sverige ska ha ett regelverk som så långt det är rättsligt möjligt begränsar bl.a. asylsökandes rättigheter. Utredaren bör dock beakta att det i vissa undantagsfall kan finnas starka skäl att avvika från den mest restriktiva regleringen. Det kan t.ex. vara fallet för att främja ett enhetligt och ändamålsenligt regelverk. Utredaren ska också beakta vikten av en rättssäker och kostnadseffektiv asylprocess och ett välfungerande återvändande. Utredaren ska även i övrigt beakta effekterna för berörda myndigheter, bl.a. Migrationsverket och migrationsdomstolarna, samt vikten av att myndigheternas och domstolarnas processer är ändamålsenliga, kostnadseffektiva och rättssäkra.

För att säkerställa att de tio rättsakterna i migrations- och asylpakten kan tillämpas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt och för att anpassa svensk rätt till dessa har Regeringskansliet dessutom gett en utredare i uppdrag att göra en översyn av svensk rätt i förhållande till rättsakterna (Ju 2024:E). Utredaren ska i de delar av uppdraget som handlar om att anpassa svensk rätt till EU:s migrations- och asylpakt föra en nära dialog med den utredningen.

Utredaren ska även fortsättningsvis ta ställning till hur möjligheten att beviljas permanent uppehållstillstånd ska utmönstras för vissa utlänningar och får även fortsättningsvis utreda sådana närliggande frågor som inte ingår i uppdraget att göra en översyn av svensk rätt i förhållande till asyl- och migrationspakten.

Utredaren ska också fullfölja uppdraget om att undersöka under vilka förutsättningar permanenta uppehållstillstånd som har beviljats vissa utlänningar ska kunna ändras, lämna förslag på åtgärder som kan vidtas för att förmå vissa utlänningar att ansöka om svenskt medborgarskap i högre utsträckning och ta ställning till hur en sådan ordning skulle kunna utformas med beaktande av grundläggande rättssäkerhetsprinciper samt överväga och föreslå nödvändiga undantag. Utredaren ska även fortsatt beakta att gynnande förvaltningsbeslut som huvudregel inte får ändras till den enskildes nackdel (37 § förvaltningslagen [2017:900]). Huvudregeln är dock försedd med ett antal undantag, se t.ex. 37 § andra stycket förvaltningslagen. Huvudregeln har inte heller ansetts utgöra något hinder mot att gynnande beslut

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

upphävs med stöd av senare tillkommen lagstiftning, förutsatt att denna lagstiftning inte är uppenbart oförenlig med regeringsformen eller i övrigt är behäftad med någon grundläggande brist (se RÅ 1999 ref. 76).

Utredaren ska även fortsatt förhålla sig till det som framgår i avsnittet om konsekvensbeskrivningar i de ursprungliga direktiven, däribland att säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med Sveriges internationella åtaganden.

Rättslig rådgivning, rättsligt bistånd och biträde i asylprocessen

Asylprocedurförordningen innehåller inte några bestämmelser som innebär en skyldighet för medlemsstaterna att tillhandahålla ett offentligt biträde i det administrativa förfarandet (prövningen) hos Migrationsverket. Däremot har asylsökande rätt till kostnadsfri rättslig rådgivning vid det administrativa förfarandet och rätt till kostnadsfritt rättsligt bistånd och biträde vid överklagandeförfarandet (artiklarna 16 och 17 i asylprocedurförordningen). Bestämmelser om rättsligt bistånd och biträde finns även i asyl- och migrationshanteringsförordningen (artikel 43). För att dessa bestämmelser ska kunna tillämpas på ett effektivt sätt behöver en utredare se över hur de förhåller sig till svensk rätt. Dessutom finns det fortsatt ett behov av att se över om det svenska regelverket är mer förmånligt än vad som krävs enligt EU-rätten och i så fall hur rätten till offentligt bekostat biträde i asylförfarandet kan begränsas.

Utredaren får nu även i uppdrag att

- analysera och ta ställning till behovet av anpassningar av svensk rätt i förhållande till bestämmelserna om rättslig rådgivning, rättsligt bistånd och biträde i asylprocedurförordningen och i asyl- och migrationshanteringsförordningen,
- analysera i vilken utsträckning det svenska regelverket gällande rätten till offentligt bekostat biträde i asylförfarandet är mer förmånligt än vad som krävs enligt asylprocedurförordningen och asyl- och migrationshanteringsförordningen,
- utifrån resultatet av analysen överväga och ta ställning till hur rätten till offentligt bekostat biträde i asylförfarandet kan begränsas genom ändringar i utlänningslagen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

manent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 - KS-2025/00870-6 Svar på remiss: Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar, SOU 2025:99 : andring-av-permanent-uppehallstillstand-for-vissa-utlanningar-sou-202599

Uppenbart ogrundade ansökningar och avvisning av ansökan

Utredaren skulle enligt de ursprungliga direktiven ta ställning till vilka ytterligare möjligheter som fanns enligt det omarbetade asylprocedurdirektivet att betrakta ogrundade ansökningar som uppenbart ogrundade. Enligt asylprocedurförordningen gäller att medlemsstater kan bemyndiga nationella myndigheter att förklara att ogrundade ansökningar ska anses som uppenbart ogrundade under vissa omständigheter (artikel 39.4 i asylprocedurförordningen).

Enligt de ursprungliga direktiven skulle utredaren även se över bestämmelsen i 5 kap. 1 b § utlänningslagen (2005:716) om när en asylansökan får avvisas. Möjligheten att avvisa en ansökan kommer framöver att regleras av asylprocedurförordningen. Genom nationell rätt kan medlemsstaterna bemyndiga till den beslutande myndigheten att neka prövning av en ansökan under vissa förutsättningar (artikel 38.1 i asylprocedurförordningen).

Utredaren får nu därför även i uppdrag att

- analysera och ta ställning till om nationella myndigheter ska bemyndigas att förklara att ogrundade asylansökningar ska anses som uppenbart ogrundade ansökningar i enlighet med den möjlighet som finns enligt asylprocedurförordningen,
- analysera och ta ställning till om det enligt svensk rätt ska vara möjligt att neka prövning av en asylansökan i fler situationer än vad som följer direkt av asylprocedurförordningen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Redovisning av uppdraget

Utredningstiden för delbetänkandet där de nya uppdragen ingår förlängs. Delbetänkandet ska redovisas senast den 31 mars 2025. Tidpunkten då slutbetänkandet senast ska lämnas är fortfarande den 2 oktober 2025.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.
25. Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. A.
26. Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. U.
27. En socionomutbildning i tiden. U.
28. Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. A.
29. Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. A.
30. Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. Fi.
31. Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. Ju.
32. Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. LI.
33. Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. Ju.
34. Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. Ju.
35. Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. A.

36. Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. UD.
37. Skärpta villkor för friskolesektorn. U.
38. Att omhänderta barn och unga. S.
39. Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. S.
40. Säkrare tivoli. Ju.
41. Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. S.
42. Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. Ju.
43. Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. S.
44. Förbättrat stöd i skolan. U.
45. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. Ju.
46. Tryggare idrottsarrangemang. Ju.
47. Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? KN.
48. Stärkt pandemiberedskap. S.
49. Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. Ju.
50. En ny nationell myndighet för viltförvaltning. LI.
51. Bättre förutsättningar för klimatanpassning. KN.
52. Ökad insyn i politiska processer. Ju.
53. Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. S.
54. Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. Ju.
55. En reformerad samhällsorientering för bättre integration. A.
56. Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Ju.
57. Polisiär beredskap i fred, kris och krig. Ju.
58. En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. LI.
59. Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ju.
60. En starkare fondmarknad. Fi.
61. Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. S.
62. Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. S.
63. Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. S.
64. En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. LI.
65. En mer flexibel hyresmarknad. Ju.
66. En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. Ju.
67. Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. LI.
68. Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. KN.
69. Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. LI.
70. Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. A.
71. Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. S.
72. Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. U.
73. En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. A.
74. Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. A.
75. Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. Fi.
76. Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. A.
77. En översyn av den statliga lönegarantin. A.
78. En reformerad underrättelseverksamhet. Fö.
79. Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. Fö.

80. Koordinatbestämda fastighetsgränser. Ju.
81. En ny organisation av ekobrotts-bekämpningen. Ju.
82. Sysselsättning och boende på lands-bygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmel-serna. LI.
83. Ett nationellt förbud mot tiggeri. Ju.
84. Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. S.
85. Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utveck-lingspolitik. LI.
86. Redo! En utredning om personalför-sörjningen av det militära försvaret. Fö.
87. Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. Ju.
88. Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. KN.
89. En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. LI.
90. Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. Fi.
91. Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. Ju.
92. En kulturkanon för Sverige. Ku.
93. En robust skogspolitik för aktivt skogsbruk. Del 1 och 2. LI.
94. En säkrare utrikesförvaltning. UD.
95. Skärpta villkor för anhöriginvandring. Ju.
96. Fler möjligheter till ökat välstånd. Fi.
97. Krishantering och ändrade rörelseregler för försäkringsföretag. Volym I, II, III & IV. Fi.
98. En bättre organisering av fastighetsbildningsverksamheten. LI.
99. Ändring av permanent uppehålls-tillstånd för vissa utlänningar. Ju.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. [25]

Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. [28]

Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. [29]

Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. [35]

En reformerad samhällsorientering för bättre integration. [55]

Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. [70]

En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. [73]

Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. [74]

Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. [76]

En översyn av den statliga lönegarantin. [77]

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. [3]

Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]

AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]

En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. [20]

Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. [30]

En starkare fondmarknad. [60]

Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. [75]

Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. [90]

Fler möjligheter till ökat välstånd. [96]

Krishantering och ändrade rörelseregler för försäkringsföretag. Volym I, II, III & IV. [97]

Försvarsdepartementet

Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. [6]

En reformerad underrättelseverksamhet. [78]

Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. [79]

Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. [86]

Justitiedepartementet

Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]

Straffbarhetsåldern. [11]

Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. [31]

Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. [33]

Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. [34]

Säkrare tivoli. [40]

Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. [42]

Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. [45]

Tryggare idrottsarrangemang. [46]

Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. [49]

Ökad insyn i politiska processer. [52]

Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. [54]

Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. [56]

Polisiär beredskap i fred, kris och krig. [57]

Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. [59]

En mer flexibel hyresmarknad. [65]

En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. [66]

Koordinatbestämda fastighetsgränser. [80]

En ny organisation av ekobrotts-bekämpningen. [81]

Ett nationellt förbud mot tiggeri. [83]

Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. [87]

Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. [91]

Skärpta villkor för anhöriginvandring. [95]

Ändring av permanent uppehållstillstånd för vissa utlänningar. [99]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]

En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändnings-sektorn (LULUCF). [21]

Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. [22]

Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? [47]

Bättre förutsättningar för klimatanpassning. [51]

Nya samverkansformer, modern bygg-nads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. [68]

Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. [88]

Kulturdepartementet

Publiken i fokus – reformer för ett star-kare filmland. [24]

En kulturkanon för Sverige. [92]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]

Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. [32]

En ny nationell myndighet för viltförvaltning. [50]

En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. [58]

En ny kontrollorganisation i livsmedels-kedjan – för ökad effektivitet, lik-värdighet och konkurrenskraft. [64]

Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. [67]

Effektivare samverkan för djur- och folk-hälsa. [69]

Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jord-bruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. [82]

Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. [85]

En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. [89]

En robust skogspolitik för aktivt skogsbruk. Del 1 och 2. [93]

En bättre organisering av fastighetsbildningsverksamheten. [98]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]

Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Att omhänderta barn och unga. [38]

Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. [39]

Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. [41]

Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. [43]

Stärkt pandemiberedskap. [48]

Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. [53]

Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. [61]

Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. [62]

Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. [63]

Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. [71]

Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. [84]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. [26]

En socionomutbildning i tiden. [27]

Skärpta villkor för friskolesektorn. [37]

Förbättrat stöd i skolan. [44]

Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. [72]

Utrikesdepartementet

Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. [36]

En säkrare utrikesförvaltning. [94]

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2025-11-28

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00965

Teknisk ramjustering - Städning

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott beslutar

att bevilja en teknisk ramjustering fr om 1 januari 2026 om 1 700 tkr från gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden till tekniska nämnden.

Ärendebeskrivning

Städning av Forslundaskolan har ansvars- och budgetmässigt legat under Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden men föreslås nu överföras till Städ- och verksamhetsservice under Tekniska nämnden. Hanteringen av städningen blir därmed likställd med övriga skolor inom kommunen.
I och med detta behöver en ramjustering göras från gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden till tekniska nämnden om 1 700 tkr från 1 januari 2026. Siffran är baserad på 2025 års budget och utfall samt är indexerad till 2026 års nivå.

Beslutsunderlag

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens beslut
Tekniska nämndens beslut

Beredningsansvariga

Anette Sjödin, controller

Beslutet ska skickas till
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Tekniska nämnden
Anette Sjödin

Elin Pietroni
Stadsdirektör

Lena Höök Gustafsson
Ekonomidirektör

Umeå kommun **Protokollsutdrag**
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 2025-10-22

§ 99
Diarienr: SK-2025/00526

Teknisk ramjustering - Städ - Forslundagymnasiet

Beslut
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden beslutar att föreslå att kommunstyrelsen beslutar om att teknisk ramjustering genomförs från gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden till tekniska nämnden med 1,7 mnkr från och med 1 januari 2026.

Ärendebeskrivning
Städning av Forslundagymnasiet har ansvars- och budgetmässigt legat under gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, men ansvar och budget föreslås nu överföras till städ- och verksamhetsservice under tekniska nämnden. Hanteringen av städningen blir därmed likställt med övriga skolor inom kommunen.

I och med detta behöver en ramjustering göras från gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden till tekniska nämnden motsvarande 1,7 mnkr från 1 januari 2026. Siffran är baserad på 2025 års budget och utfall samt är indexerad till 2026 års nivå.

Beredningsansvarig
Sofia Öberg, Ekonomichef GVN
Marcus Bystedt, Ekonomichef TN

Propositionsordning
Ordföranden prövar tjänsteskrivelsens förslag och finner att nämnden beslutar att bifalla tjänsteskrivelsen.

Umeå kommun **Protokollsutdrag**

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 2025-10-22

Beslutet ska skickas till

Marcus Bystedt

Sofia Öberg

Anette Sjödin, SLK ekonomi

KS

Umeå kommun
Tekniska nämnden

Protokollsutdrag
2025-10-23

§ 97
Diarienr: TN-2025/00738

Teknisk ramjustering - Städning

Beslut
Tekniska nämnden beslutar

att föreslå Kommunstyrelsen att besluta om att teknisk ramjustering genomförs från gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden till tekniska nämnden med 1,7 mnkr från och med 1 januari 2026.

Ärendebeskrivning
Städning av Forslundaskolan har ansvars- och budgetmässigt legat under Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden men föreslås nu överföras till Städ- och verksamhetsservice under Tekniska nämnden. Hanteringen av städningen blir därmed likställd med övriga skolor inom kommunen.

I och med detta behöver en ramjustering göras från Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden till Tekniska nämnden motsvarande 1,7 mnkr från 1 januari 2026. Siffran är baserad på 2025 års budget och utfall samt är indexerad till 2026 års nivå.

Beredningsansvariga
Sofia Öberg, Ekonomichef GVN
Marcus Bystedt, Ekonomichef TN

Beslutet ska skickas till
Marcus Bystedt
Anette Sjödin, SLK ekonomi
KS

Umeå kommun
Tekniska nämnden

Protokollsutdrag
2025-10-23

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-11-17

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00024

KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09

Förslag till beslut

Remisser

Kulturdepartementet - En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92). Kulturnämnden för eget yttrande till Kulturdepartementet senast 7 januari 2026

Justitiedepartementet - Kompletterande förslag tillbetänkandet Skärpta regler och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33). Gymnasie – och utbildningsnämnden och Individ – och familjenämnden för eget yttrande till Justitiedepartementet senast 28 november 2025

Finansdepartementet - Ekonomifunktionen för yttrande till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Finansdepartementet senast 23 januari 2026. KSNAU 2025-01-07, KS 2025-01-13

Riksarkivet - Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter. Kommunstyrelsen överlämnar denna remiss till Byggnadsnämnden, Fritidsnämnden, Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Individ- och familjenämnden, Överförmyndarnämnden, Gymnasie - och vuxenutbildningsnämnden, För - och grundskolenämnden, Kulturnämnden, Tekniska nämnden och Äldrenämnden för yttrande till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Riksarkivet senast 30 januari 2026. BN 2025-12-10, FN 2025-12-10, MHN 2025-12-11, IFN 2025-12-17, ÖFUR 2025-12-17, GVN 2025-12-17, FGN 2025-12-18, KN 2025-12-18, TN 2025-12-18 ÄN 2025-12-18, KSNAU 2026-01-07, KS 2026-01-13

Finansdepartementet - Betänkandet Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation, SOU 2025:101. Tekniska nämnden för yttrande till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Finansdepartementet senast 23 februari 2026. Kopia till Dataskyddsombudet och Informationssäkerhetssamordnare. TN 2025-12-29, KSNAU 2026-02-03, KS 2026-02-10

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/00024

Inbjudan

Sveriges kommuner och regioner - Inbjudan till årets första Trygghetsdag 2026 - Kameror i lokalt brottsförebyggande arbete, 22 januari 2026, digitalt

Förnamn, Efternamn Therese Stellén
Befattning

Från: SKR Evenemang <evenemang@skr.se>
Skickat: den 14 november 2025 08:04
Till: Umeå kommun
Ämne: Inbjudan till årets första Trygghetsdag 2026 - Kameror i lokalt brottsförebyggande arbete

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Evenemang från SKR

För vidarebefordran till Tjänstemän och förtroendevalda inom kommun och region som arbetar trygghet och säkerhet, berörda inom Polismyndigheten, Länsstyrelsen, näringslivet och civilsamhället.

Trygghetsdag 2026:
Kameror i lokalt brottsförebyggande arbete

Under dagen fokuserar vi på kameror i brottsförebyggande syfte. Vi tittar även på hur de nya bestämmelserna ser ut och vad forskningen säger.

Datum: 22 januari 2026
Tid: 09:00-12:00
Digitalt
Kostnad: 1100 kronor exklusive moms.
Anmälan och mer information
Trygghetsdag 2026: Kameror i lokalt brottsförebyggande arbete | SKR

Det händer mycket inom det brottsförebyggande området.

- Den 1 juli 2023 trädde den lag ikraft som ger kommunerna ett brottsförebyggande ansvar, Lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (2023:196). Lagen har inneburit en stor omställning av det brottsförebyggande arbetet i Sveriges kommuner.
- Den 1 april 2025 infördes nya regler i Kamerabevakningslagen (2018:1200). Ett av syftena med förändringarna var att få bort de långa handläggningstiderna för att få tillstånd att sätta upp kameror. Något som välkomnades av många. Men ansvaret för att det blir rätt har lagts

över på kommuner och regioner.

Under den här dagen ska vi fokusera på kameror i brottsförebyggande syfte.

- Hur ser nya bestämmelserna ut?
- Vad säger forskningen om kameraövervakning i brottsförebyggande syfte?
- Vilka risker och arbetsinsatser krävs det för att ha kameror och vad är effekterna?

Det är några av de frågor vi ska försöka få svar på under dagen.

Varmt välkommen!

Konferensen anordnas i samarbete med Brottsförebyggande rådet, Brå.

För frågor och mer information, kontakta SKR:s kontaktcenter:
info@skr.se 08-452 70 00
Läs mer om hur vi behandlar personuppgifter

Från: Annika Dalén
Skickat: den 20 oktober 2025 09:02
Till: Umeå kommun; Kulturförvaltningen Kultur
Kopia: Linda Gustafsson
Ämne: Sv: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

JUSK avstår från att yttra sig på ärendet.

Med vänliga hälsningar,
Annika Dalén
Utvecklingsstrateg jämställdhet
090-16 58 91
annika.dalen@umea.se
Umeå kommun
Stadsledningskontoret
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se/jamstalldhet

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

---

Från: Umeå kommun
Skickat: den 17 oktober 2025 14:53
Till: Kulturförvaltningen Kultur
Kopia: Linda Gustafsson ; Annika Dalén
Ämne: VB: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Hej!
Kommunstyrelsen överlämnar denna remiss till Kulturnämnden för eget yttrande till Kulturdepartementet. Sista dag för att besvara remissen är **7 januari 2026.** Kopia på nämndens protokollsutdrag inkl. yttrande skickas till ksdiarium@umea.se, märk ämnesraden med diarienummer: KS-2025/00932.
Kopia till Linda Gustafsson och Annika Dalén med svar till KS diarium om JUSK ska yttra sig eller inte.

Med vänlig hälsning
Registrator
090 – 16 10 00
umea.kommun@umea.se
Umeå kommun
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

Från: Marlene Quiñones
Skickat: den 1 oktober 2025 16:32
Till: info ; info@arbetsam.com; arkeion@arkeion.se; arvika.kommun@arvika.se; info@blekingemuseum.se; info@bohuslansmuseum.se; kommun@borgholm.se; info@naringslivshistoria.se; info@dalarnasmuseum.se; registrator ; kommun@eksjo.se; info@elevernasriksforbund.se; info@folkbildningsradet.se; info ; info@frantzwagner.org; info@funktionsratt.se; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; registrator ; info@hhs.se; kommunen@haparanda.se; kontaktcenter@helsingborg.se; info@ideellkultur.se; registrator ; info@jamtli.com; kommun@jokkmokk.se; info ; info@jkpglm.se; info@kalmarlansmuseum.se; registratur ; INFO@KAU.SE; klys@klys.se; info ; elisabet@kreativsektor.se; info@kulturen.com; info@kalmarlansmuseum.se; Helena.chreisti@kungahuset.se; kungl biblioteket ; Kitte.wagner@dramaten.se; Fredrik.lindgren@operan.se; kommun@laholm.se; info ; lunds.kommun@lund.se; ulf.dernevik@lansmuseerna.se; lansmuseetgavleborg@xlm.se; stockholm@lansstyrelsen.se; servicecenter@mariestad.se; registrator ; mora.kommun@mora.se; info ; info ; registrator@nacka.se; registrator ; registrator ; annika.pontikis@nobelprize.org; norrbottens.museum@norrbotten.se; norrkoping.kommun@norrkoping.se; kommun@nykoping.se; info@nuft.se; kommun@ockelbo.se; region.dalarna@regiondalarna.se; regiongotland@gotland.se; regionen@rjl.se; regionnorrbotten@norrbotten.se; region@skane.se; registrator.rlk@regionstockholm.se; region.vasternorrland@rvn.se; region@regionvastmanland.se; region@regionostergotland.se; info@regionmuseet.se; registrator ; riksarkivet ; info@sverigesmuseer.se; registrator@riksrevisionen.se; info@riksteatern.se; kommun.info@sala.se; sameskolstyrelsen ; kansli ; spsm ; info ; sfv ; info@shm.se; registrator ; kulturradet ; registrator ; registrator ; registrator ; registrator ; info@ajtte.com; info@arbetetsmuseum.se; dst@dtm.se; info@nordiskamuseet.se; info@skansen.se; erik@strindbergsmuseet.se; registrator@filminstitutet.se; info@tekniskamuseet.se; info@thielskagalleriet.se; kommunstyrelsen@stockholm.se; info@sv.se; ks@storuman.se; kommun@stromstad.se; sundsvalls.kommun@sundsvall.se; info@svbib.se; info@svenskscenkonst.se; info@svenskturism.se; info@arkivforbundet.se; si ; kyrkostyrelsen@svenskakyrkan.se; info@sapmi.se; info@str-t.com; info@stfturist.se; info@svensktfriluftsliv.se; riksidrottsforbundet@rf.se; info@sfdelegation.se; info@sverigeselevkarer.se; info@sverigeselevrad.se; info@hembygdsforbundet.se; info ; remiss@sverigeslarare.se; sodertalje.kommun@sodertalje.se; info@solvesborg.se; nfo.museet@regionsormland.se; tillvaxtverket ; Umeå kommun ; info@upplandsmuseet.se; Kommunledningskontoret@uppsala.se; registrator ; vadstena.kommun@vadstena.se; info@visitsweden.com; info@Visita.se; museet@varmlandsmuseum.se; info@vbm.se; info@vgmuseum.se; kommun@vastervik.se;

regionstyrelsen@vgregion.se; kommunstyrelsen@vaxjo.se; info@almhult.se; Kommun@orebro.se; info@olm.se; info@ostergotlandsmuseum.se; kundcenter@ostersund.se
Kopia: Regeringskansliet@atta45.se
Ämne: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Du får inte ofta e-post från marlene.quinones@regeringskansliet.se. Läs om varför det här är viktigt

En kulturkanon för Sverige - Regeringen.se
En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)
Remissinstanser
1. Allmänna arvsfonden
2. Arbetslivsmuseernas samarbetsråd
3. Arkeion
4.
5. Arvika kommun
6. Blekinge museum
7. Bohusläns museum
8. Borgholms kommun
9. Centrum för näringslivshistoria
10. Dalarnas museum
11. Ekonomistyrningsverket
12. Eksjö kommun
13. Elevernas riksförbund
14. Folkbildningsrådet
15. Forum för levande historia
16. Frantzwagner Sällskapet
17. Funktionsrätt Sverige
18. Göteborgs stad
19. Göteborgs universitet
20. Handelshögskolan i Stockholm
21. Haparanda kommun
22. Helsingborgs kommun
23. Ideell kulturallians
24. Institutet för språk och folkminnen
25. Jamtli
26. Jokkmokks kommun
27. Judiska centralrådet

28. Jönköpings läns museum
29. Kalmar läns museum
30. Kammarkollegiet
31. Karlstads universitet
32. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)
33. Konstnärsnämnden
34. Kreativ sektor
35. Kulturen i Lund
36. Kulturparken Småland
37. Kungl. biblioteket
38. Kungl. Hovstaterna
39. Kungliga Dramatiska Teatern
40. Kungliga Operan
41. Laholms kommun
42. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer (LSU)
43. Lunds kommun
44. Länsmuseernas samarbetsråd
45. Länsmuseet Gävleborg
46. Länsstyrelsen i Stockholms län
47. Mariestad kommun
48. Moderna museet
49. Mora kommun
50. Myndigheten för kulturanalys
51. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
52. Nacka kommun
53. Nationalmuseum
54. Naturhistoriska riksmuseet
55. Nobelstiftelsen
56. Norrbottens museum
57. Norrköpings kommun
58. Nyköpings kommun
59. Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT)
60. Ockelbo kommun
61. Region Dalarna
62. Region Gotland

63. Region Jönköping
64. Region Norrbotten
65. Region Skåne
66. Region Stockholm
67. Region Västernorrland
68. Region Västmanland
69. Region Östergötland
70. Regionmuseet i Skåne
71. Riksantikvarieämbetet
72. Riksarkivet
73. Riksförbundet Sveriges museer
74. Riksrevisionen
75. Riksteatern
76. Sala kommun
77. Sameskolstyrelsen
78. Sametinget
79. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)
80. Statens centrum för arkitektur och design
81. Statens fastighetsverk
82. Statens historiska museer
83. Statens konstråd
84. Statens kulturråd
85. Statens maritima och transporthistoriska museer
86. Statens musikverk
87. Statens skolverk
88. Statskontoret
89. Stiftelsen Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum
90. Stiftelsen Arbetets museum
91. Stiftelsen Drottningholms slottsteater
92. Stiftelsen Nordiska museet
93. Stiftelsen Skansen
94. Stiftelsen Strindbergmuseet
95. Stiftelsen Svenska Filminstitutet
96. Stiftelsen Tekniska museet
97. Stiftelsen Thielska galleriet

98. Stockholms stad
99. Storumans kommun
100. Strömstads kommun
101. Studieförbunden
102. Sundsvalls kommun
103. Svensk biblioteksförening
104. Svensk scenkonst
105. Svensk Turism
106. Svenska arkivförbundet
107. Svenska institutet
108. Svenska kyrkan
109. Svenska Samernas Riksförbund
110. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset
111. Svenska Turistföreningen
112. Svenskt Friluftsliv
113. Sverige Riksidrottsförbund
114. Sverigefinländarnas delegation
115. Sveriges elevkårer
116. Sveriges elevråd
117. Sveriges hembygdsförbund
118. Sveriges kristna råd
119. Sveriges lärare
120. Södertälje kommun
121. Sölvesborgs kommun
122. Sörmlands museum
123. Tillväxtverket
124. Umeå kommun
125. Upplandsmuseet
126. Uppsala kommun
127. Uppsala universitet
128. Vadstena kommun
129. Visit Sweden
130. Visita
131. Värmlands museum
132. Västerbottens museum

133. Västergötlands museum
134. Västerviks kommun
135. Västra Götalandsregionen
136. Växjö kommun
137. Älmhults kommun
138. Örebro kommun
139. Örebro läns museum
140. Östergötlands museum
141. Östersunds kommun

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på överväganden och förslag i betänkandet om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid (avsnitt 6) samt konsekvenser (avsnitt 7).
Remissvaren ska ha kommit in till Kulturdepartementet **senast den 7 januari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till ku.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ku.kkm@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ku2025/00871 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.
Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.
Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.
Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.
För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.
Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se
Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Åtta45
Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1) Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se
Ida Wettervik
Expeditions- och rättschef
Kopia till
Åtta45, e-postadress: Regeringskansliet@atta45.se
Med vänlig hälsning
Marlene Quiñones
Kanslisekreterare
Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturmiljö
Tfn 08-405 57 26
Mobil 072-213 02 45
marlene.quinones@regeringskansliet.se

www.regeringen.se

Regeringskansliet

Från: Kulturförvaltningen Kultur
Skickat: den 20 oktober 2025 09:12
Till: Umeå kommun
Ämne: Sv: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Hej,

Kulturnämnden yttrar sig över remissen på sammanträdet 18 december.

Med vänlig hälsning
Maria Nordenback
registrator och nämndsekreterare
Umeå kulturförvaltning
090-16 33 09
umea.kultur@umea.se

Umeå kommun
Kulturförvaltningen
901 78 Umeå
Besöksadress: Storgatan 31 A
www.umea.se

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

Från: Umeå kommun
Skickat: den 17 oktober 2025 14:53
Till: Kulturförvaltningen Kultur
Kopia: Linda Gustafsson ; Annika Dalén
Ämne: VB: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Hej!

Kommunstyrelsen överlämnar denna remiss till Kulturnämnden för eget yttrande till Kulturdepartementet. Sista dag för att besvara remissen är **7 januari 2026.** Kopia på nämndens protokollsutdrag inkl. yttrande skickas till ksdiarium@umea.se, märk ämnesraden med diarienummer: KS-2025/00932.

Kopia till Linda Gustafsson och Annika Dalén med svar till KS diarium om JUSK ska yttra sig eller inte.

Med vänlig hälsning
Registrator
090 – 16 10 00
umea.kommun@umea.se

Umeå kommun
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se

UMEÅ KOMMUN

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

Från: Marlene Quiñones <marlene.quinones@regeringskansliet.se>
Skickat: den 1 oktober 2025 16:32
Till: info <info@arvsfonden.se>; info@arbetsam.com; arkeion@arkeion.se; arvika.kommun@arvika.se; info@blekingemuseum.se; info@bohuslansmuseum.se; kommun@borgholm.se; info@naringslivshistoria.se; info@dalarnasmuseum.se; registrator <registrator@esv.se>; kommun@eksjo.se; info@elevernasriksforbund.se; info@folkbildningsradet.se; info <info@levandehistoria.se>; info@frantzwagner.org; info@funktionsratt.se; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; registrator <registrator@gu.se>; info@hhs.se; kommunen@haparanda.se; kontaktcenter@helsingborg.se; info@ideellkultur.se; registrator <registrator@isof.se>; info@jamtli.com; kommun@jokkmokk.se; info <info@jfst.se>; info@jkpglm.se; info@kalmarlansmuseum.se; registratur <registratur@kammarkollegiet.se>; INFO@KAU.SE; klys@klys.se; info <info@konstnarsnamnden.se>; elisabet@kreativsektor.se; info@kulturen.com; info@kalmarlansmuseum.se; Helena.chreisti@kungahuset.se; kungl biblioteket <kungl.biblioteket@kb.se>; Kitte.wagner@dramaten.se; Fredrik.lindgren@operan.se; kommun@laholm.se; info <info@lsu.se>; lunds.kommun@lund.se; ulf.dernevik@lansmuseerna.se; lansmuseetgavleborg@xlm.se; stockholm@lansstyrelsen.se; servicecenter@mariestad.se; registrator <registrator@modernamuseet.se>; mora.kommun@mora.se; info <info@kulturanalys.se>; info <info@mucf.se>; registrator@nacka.se; registrator <registrator@nationalmuseum.se>; registrator <registrator@nrm.se>; annika.pontikis@nobelprize.org; norrbottens.museum@norrbotten.se; norrkoping.kommun@norrkoping.se; kommun@nykoping.se; info@nuft.se; kommun@ockelbo.se; region.dalarna@regiondalarna.se; regiongotland@gotland.se; regionen@rjl.se; regionnorrbotten@norrbotten.se; region@skane.se; registrator.rlk@regionstockholm.se; region.vasternorrland@rvn.se; region@regionvastmanland.se; region@regionostergotland.se; info@regionmuseet.se; registrator <registrator@raa.se>; riksarkivet <riksarkivet@riksarkivet.se>; info@sverigesmuseer.se; registrator@riksrevisionen.se; info@riksteatern.se; kommun.info@sala.se; sameskolstyrelsen <sameskolstyrelsen@sameskolstyrelsen.se>; kansli <kansli@sametinget.se>; spsm <spsm@spsm.se>; info <info@arkdes.se>; sfv <sfv@sfv.se>; info@shm.se; registrator <registrator@statenskonstrad.se>; kulturradet <kulturradet@kulturradet.se>; registrator <registrator@smtm.se>; registrator <registrator@musikverket.se>; registrator <registrator@skolverket.se>; registrator <registrator@statskontoret.se>; info@ajtte.com; info@arbetetsmuseum.se; dst@dtm.se; info@nordiskamuseet.se; info@skansen.se; erik@strindbergsmuseet.se; registrator@filminstitutet.se; info@tekniskamuseet.se; info@thielskagalleriet.se; kommunstyrelsen@stockholm.se; info@sv.se; ks@storuman.se; kommun@stromstad.se; sundsvalls.kommun@sundsvall.se; info@svbib.se; info@svenskscenkonst.se; info@svenskturism.se; info@arkivforbundet.se; si <si@si.se>; kyrkostyrelsen@svenskakyrkan.se; info@sapmi.se; info@str-t.com; info@stfturist.se; info@svensktfriluftsliv.se; riksidrottsforbundet@rf.se; info@sfdelegation.se; info@sverigeselevkarer.se; info@sverigeselevrad.se; info@hembygdsforbundet.se; info <info@skr.org>; remiss@sverigeslarare.se; sodertalje.kommun@sodertalje.se; info@solvesborg.se; nfo.museet@regionsormland.se; tillvaxtverket <tillvaxtverket@tillvaxtverket.se>; Umeå kommun <umea.kommun@umea.se>; info@upplandsmuseet.se; Kommunledningskontoret@uppsala.se; registrator <registrator@uu.se>; vadstena.kommun@vadstena.se; info@visitsweden.com; info@Visita.se; museet@varmlandsmuseum.se; info@vbm.se; info@vgmuseum.se;

kommun@vastervik.se; regionstyrelsen@vgregion.se; kommunstyrelsen@vaxjo.se; info@almhult.se; Kommun@orebro.se; info@olm.se; info@ostergotlandsmuseum.se; kundcenter@ostersund.se
Kopia: Regeringskansliet@atta45.se
Ämne: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Du får inte ofta e-post från marlene.quinones@regeringskansliet.se. Läs om varför det här är viktigt

En kulturkanon för Sverige - Regeringen.se

En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Remissinstanser

1. Allmänna arvsfonden
2. Arbetslivsmuseernas samarbetsråd
3. Arkeion
4.
5. Arvika kommun
6. Blekinge museum
7. Bohusläns museum
8. Borgholms kommun
9. Centrum för näringslivshistoria
10. Dalarnas museum
11. Ekonomistyrningsverket
12. Eksjö kommun
13. Elevernas riksförbund
14. Folkbildningsrådet
15. Forum för levande historia
16. Frantzwagner Sällskapet
17. Funktionsrätt Sverige
18. Göteborgs stad
19. Göteborgs universitet
20. Handelshögskolan i Stockholm
21. Haparanda kommun
22. Helsingborgs kommun
23. Ideell kulturallians

24. Institutet för språk och folkminnen
25. Jamtli
26. Jokkmokks kommun
27. Judiska centralrådet
28. Jönköpings läns museum
29. Kalmar läns museum
30. Kammarkollegiet
31. Karlstads universitet
32. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)
33. Konstnärsnämnden
34. Kreativ sektor
35. Kulturen i Lund
36. Kulturparken Småland
37. Kungl. biblioteket
38. Kungl. Hovstaterna
39. Kungliga Dramatiska Teatern
40. Kungliga Operan
41. Laholms kommun
42. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer (LSU)
43. Lunds kommun
44. Länsmuseernas samarbetsråd
45. Länsmuseet Gävleborg
46. Länsstyrelsen i Stockholms län
47. Mariestad kommun
48. Moderna museet
49. Mora kommun
50. Myndigheten för kulturanalys
51. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
52. Nacka kommun
53. Nationalmuseum
54. Naturhistoriska riksmuseet
55. Nobelstiftelsen
56. Norrbottens museum
57. Norrköpings kommun
58. Nyköpings kommun
59. Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT)
60. Ockelbo kommun
61. Region Dalarna
62. Region Gotland

63. Region Jönköping
64. Region Norrbotten
65. Region Skåne
66. Region Stockholm
67. Region Västernorrland
68. Region Västmanland
69. Region Östergötland
70. Regionmuseet i Skåne
71. Riksantikvarieämbetet
72. Riksarkivet
73. Riksförbundet Sveriges museer
74. Riksrevisionen
75. Riksteatern
76. Sala kommun
77. Sameskolstyrelsen
78. Sametinget
79. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)
80. Statens centrum för arkitektur och design
81. Statens fastighetsverk
82. Statens historiska museer
83. Statens konstråd
84. Statens kulturråd
85. Statens maritima och transporthistoriska museer
86. Statens musikverk
87. Statens skolverk
88. Statskontoret
89. Stiftelsen Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum
90. Stiftelsen Arbetets museum
91. Stiftelsen Drottningholms slottsteater
92. Stiftelsen Nordiska museet
93. Stiftelsen Skansen
94. Stiftelsen Strindbergmuseet
95. Stiftelsen Svenska Filminstitutet
96. Stiftelsen Tekniska museet
97. Stiftelsen Thielska galleriet
98. Stockholms stad
99. Storumans kommun
100. Strömstads kommun
101. Studieförbunden

102. Sundsvalls kommun
103. Svensk biblioteksförening
104. Svensk scenkonst
105. Svensk Turism
106. Svenska arkivförbundet
107. Svenska institutet
108. Svenska kyrkan
109. Svenska Samernas Riksförbund
110. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset
111. Svenska Turistföreningen
112. Svenskt Friluftsliv
113. Sverige Riksidrottsförbund
114. Sverigefinländarnas delegation
115. Sveriges elevkårer
116. Sveriges elevråd
117. Sveriges hembygdsförbund
118. Sveriges kristna råd
119. Sveriges lärare
120. Södertälje kommun
121. Sölvesborgs kommun
122. Sörmlands museum
123. Tillväxtverket
124. Umeå kommun
125. Upplandsmuseet
126. Uppsala kommun
127. Uppsala universitet
128. Vadstena kommun
129. Visit Sweden
130. Visita
131. Värmlands museum
132. Västerbottens museum
133. Västergötlands museum
134. Västerviks kommun
135. Västra Götalandsregionen
136. Växjö kommun
137. Älmhults kommun
138. Örebro kommun
139. Örebro läns museum
140. Östergötlands museum

141. Östersunds kommun

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på överväganden och förslag i betänkandet om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid (avsnitt 6) samt konsekvenser (avsnitt 7).
Remissvaren ska ha kommit in till Kulturdepartementet **senast den 7 januari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till ku.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ku.kkm@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ku2025/00871 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.
Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Åtta45

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1) Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se

Ida Wettervik
Expeditions- och rättschef

Kopia till
Åtta45, e-postadress: Regeringskansliet@atta45.se

Med vänlig hälsning

Marlene Quiñones
Kanslisekreterare

Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturmiljö
Tfn 08-405 57 26
Mobil 072-213 02 45
marlene.quinones@regeringskansliet.se
www.regeringen.se

Regeringskansliet

Från: Marlene Quiñones <marlene.quinones@regeringskansliet.se>
Skickat: den 1 oktober 2025 16:32
Till: info; info@arbetsam.com; arkeion@arkeion.se; arvika.kommun@arvika.se; info@blekingemuseum.se; info@bohuslansmuseum.se; kommun@borgholm.se; info@naringslivshistoria.se; info@dalarnasmuseum.se; registrator; kommun@eksjo.se; info@elevernasriksforbund.se; info@folkbildningsradet.se; info; info@frantzwagner.org; info@funktionsratt.se; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; registrator; info@hhs.se; kommunen@haparanda.se; kontaktcenter@helsingborg.se; info@ideellkultur.se; registrator; info@jamtli.com; kommun@jokkmokk.se; info; info@jkpglm.se; info@kalmarlansmuseum.se; registratur; INFO@KAU.SE; klys@klys.se; info; elisabet@kreativsektor.se; info@kulturen.com; info@kalmarlansmuseum.se; Helena.chreisti@kungahuset.se; kungl biblioteket; Kitte.wagner@dramaten.se; Fredrik.lindgren@operan.se; kommun@laholm.se; info; lunds.kommun@lund.se; ulf.dernevik@lansmuseerna.se; lansmuseetgavleborg@xlm.se; stockholm@lansstyrelsen.se; servicecenter@mariestad.se; registrator; mora.kommun@mora.se; info; info; registrator@nacka.se; registrator; registrator; annika.pontikis@nobelprize.org; norrbottens.museum@norrbotten.se; norrkoping.kommun@norrkoping.se; kommun@nykoping.se; info@nuft.se; kommun@ockelbo.se; region.dalarna@regiondalarna.se; regiongotland@gotland.se; regionen@rjl.se; regionnorrbotten@norrbotten.se; region@skane.se; registrator.rlk@regionstockholm.se; region.vasternorrland@rvn.se; region@regionvastmanland.se; region@regionostergotland.se; info@regionmuseet.se; registrator; riksarkivet; info@sverigesmuseer.se; registrator@riksrevisionen.se; info@riksteatern.se; kommun.info@sala.se; sameskolstyrelsen; kansli; spsm; info; sfv; info@shm.se; registrator; kulturradet; registrator; registrator; registrator; registrator; info@ajtte.com; info@arbetetsmuseum.se; dst@dtm.se; info@nordiskamuseet.se; info@skansen.se; erik@strindbergsmuseet.se; registrator@filminstitutet.se; info@tekniskamuseet.se; info@thielskagalleriet.se; kommunstyrelsen@stockholm.se; info@sv.se; ks@storuman.se; kommun@stromstad.se; sundsvalls.kommun@sundsvall.se; info@svbib.se; info@svenskscenkonst.se; info@svenskturism.se; info@arkivforbundet.se; si; kyrkostyrelsen@svenskakyrkan.se; info@sapmi.se; info@str-t.com; info@stfturist.se; info@svensktfriluftsliv.se; riksidrottsforbundet@rf.se; info@sfdelegation.se; info@sverigeselevkarer.se; info@sverigeselevrad.se; info@hembygdsforbundet.se; info; remiss@sverigeslarare.se; sodertalje.kommun@sodertalje.se; info@solvesborg.se; nfo.museet@regionsormland.se; tillvaxtverket; Umeå kommun; info@upplandsmuseet.se; Kommunledningskontoret@uppsala.se; registrator; vadstena.kommun@vadstena.se; info@visitsweden.com; info@Visita.se; museet@varmlandsmuseum.se; info@vbm.se; info@vgmuseum.se; kommun@vastervik.se; regionstyrelsen@vgregion.se; kommunstyrelsen@vaxjo.se; info@almhult.se; Kommun@orebro.se; info@olm.se; info@ostergotlandsmuseum.se; kundcenter@ostersund.se
Kopia: Regeringskansliet@atta45.se
Ämne: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)
Bifogade filer: En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Du får inte ofta e-post från marlene.quinones@regeringskansliet.se. Läs om varför det här är viktigt

En kulturkanon för Sverige - Regeringen.se

En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Remissinstanser

1. Allmänna arvsfonden
2. Arbetslivsmuseernas samarbetsråd
3. Arkeion
4.
5. Arvika kommun
6. Blekinge museum
7. Bohusläns museum
8. Borgholms kommun
9. Centrum för näringslivshistoria
10. Dalarnas museum
11. Ekonomistyrningsverket
12. Eksjö kommun
13. Elevernas riksförbund
14. Folkbildningsrådet
15. Forum för levande historia
16. Frantzwagner Sällskapet
17. Funktionsrätt Sverige
18. Göteborgs stad
19. Göteborgs universitet
20. Handelshögskolan i Stockholm
21. Haparanda kommun
22. Helsingborgs kommun
23. Ideell kulturallians

24. Institutet för språk och folkminnen
25. Jamtli
26. Jokkmokks kommun
27. Judiska centralrådet
28. Jönköpings läns museum
29. Kalmar läns museum
30. Kammarkollegiet
31. Karlstads universitet
32. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)
33. Konstnärsnämnden
34. Kreativ sektor
35. Kulturen i Lund
36. Kulturparken Småland
37. Kungl. biblioteket
38. Kungl. Hovstaterna
39. Kungliga Dramatiska Teatern
40. Kungliga Operan
41. Laholms kommun
42. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer (LSU)
43. Lunds kommun
44. Länsmuseernas samarbetsråd
45. Länsmuseet Gävleborg
46. Länsstyrelsen i Stockholms län
47. Mariestad kommun
48. Moderna museet
49. Mora kommun
50. Myndigheten för kulturanalys
51. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
52. Nacka kommun
53. Nationalmuseum
54. Naturhistoriska riksmuseet
55. Nobelstiftelsen
56. Norrbottens museum
57. Norrköpings kommun
58. Nyköpings kommun

59. Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT)
60. Ockelbo kommun
61. Region Dalarna
62. Region Gotland
63. Region Jönköping
64. Region Norrbotten
65. Region Skåne
66. Region Stockholm
67. Region Västernorrland
68. Region Västmanland
69. Region Östergötland
70. Regionmuseet i Skåne
71. Riksantikvarieämbetet
72. Riksarkivet
73. Riksförbundet Sveriges museer
74. Riksrevisionen
75. Riksteatern
76. Sala kommun
77. Sameskolstyrelsen
78. Sametinget
79. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)
80. Statens centrum för arkitektur och design
81. Statens fastighetsverk
82. Statens historiska museer
83. Statens konstråd
84. Statens kulturråd
85. Statens maritima och transporthistoriska museer
86. Statens musikverk
87. Statens skolverk
88. Statskontoret
89. Stiftelsen Ájtte, Svenskt fjäll- och samemuseum
90. Stiftelsen Arbetets museum
91. Stiftelsen Drottningholms slottsteater
92. Stiftelsen Nordiska museet
93. Stiftelsen Skansen

94. Stiftelsen Strindbergmuseet
95. Stiftelsen Svenska Filminstitutet
96. Stiftelsen Tekniska museet
97. Stiftelsen Thielska galleriet
98. Stockholms stad
99. Storumans kommun
100. Strömstads kommun
101. Studieförbunden
102. Sundsvalls kommun
103. Svensk biblioteksförening
104. Svensk scenkonst
105. Svensk Turism
106. Svenska arkivförbundet
107. Svenska institutet
108. Svenska kyrkan
109. Svenska Samernas Riksförbund
110. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset
111. Svenska Turistföreningen
112. Svenskt Friluftsliv
113. Sverige Riksidrottsförbund
114. Sverigefinländarnas delegation
115. Sveriges elevkårer
116. Sveriges elevråd
117. Sveriges hembygdsförbund
118. Sveriges kristna råd
119. Sveriges lärare
120. Södertälje kommun
121. Sölvesborgs kommun
122. Sörmlands museum
123. Tillväxtverket
124. Umeå kommun
125. Upplandsmuseet
126. Uppsala kommun
127. Uppsala universitet
128. Vadstena kommun

129. Visit Sweden
130. Visita
131. Värmlands museum
132. Västerbottens museum
133. Västergötlands museum
134. Västerviks kommun
135. Västra Götalandsregionen
136. Växjö kommun
137. Älmhults kommun
138. Örebro kommun
139. Örebro läns museum
140. Östergötlands museum
141. Östersunds kommun

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på överväganden och förslag i betänkandet om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid (avsnitt 6) samt konsekvenser (avsnitt 7).
Remissvaren ska ha kommit in till Kulturdepartementet **senast den 7 januari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till ku.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ku.kkm@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ku2025/00871 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.
Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Åtta45

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1) Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se

Ida Wettervik
Expeditions- och rättschef

Kopia till
Åtta45, e-postadress: Regeringskansliet@atta45.se

Med vänlig hälsning

Marlene Quiñones
Kanslisekreterare
Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturmiljö
Tfn 08-405 57 26
Mobil 072-213 02 45
marlene.quinones@regeringskansliet.se
www.regeringen.se

Regeringskansliet

Från: Marlene Quiñones <marlene.quinones@regeringskansliet.se>
Skickat: den 14 oktober 2025 14:20
Till: info; info@arbetsam.com; arkeion@arkeion.se; arvika.kommun@arvika.se; info@blekingemuseum.se; info@bohuslansmuseum.se; kommun@borgholm.se; info@naringslivshistoria.se; info@dalarnasmuseum.se; registrator; kommun@eksjo.se; info@elevernasriksforbund.se; info@folkbildningsradet.se; info; info@frantzwagner.org; info@funktionsratt.se; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; registrator; info@hhs.se; kommunen@haparanda.se; kontaktcenter@helsingborg.se; info@ideellkultur.se; registrator; info@jamtli.com; kommun@jokkmokk.se; info; info@jkpglm.se; info@kalmarlansmuseum.se; registratur; INFO@KAU.SE; klys@klys.se; info; elisabet@kreativsektor.se; info@kulturen.com; info@kalmarlansmuseum.se; Helena.chreisti@kungahuset.se; kungl biblioteket; Kitte.wagner@dramaten.se; Fredrik.lindgren@operan.se; kommun@laholm.se; info; lunds.kommun@lund.se; ulf.dernevik@lansmuseerna.se; lansmuseetgavleborg@xlm.se; stockholm@lansstyrelsen.se; servicecenter@mariestad.se; registrator; mora.kommun@mora.se; info; info; registrator@nacka.se; registrator; registrator; annika.pontikis@nobelprize.org; norrbottens.museum@norrbotten.se; norrkoping.kommun@norrkoping.se; kommun@nykoping.se; info@nuft.se; kommun@ockelbo.se; region.dalarna@regiondalarna.se; regiongotland@gotland.se; regionen@rjl.se; regionnorrbotten@norrbotten.se; region@skane.se; registrator.rlk@regionstockholm.se; region.vasternorrland@rvn.se; region@regionvastmanland.se; region@regionostergotland.se; info@regionmuseet.se; registrator; riksarkivet; info@sverigesmuseer.se; registrator@riksrevisionen.se; info@riksteatern.se; kommun.info@sala.se; sameskolstyrelsen; kansli; spsm; info; sfv; info@shm.se; registrator; kulturradet; registrator; registrator; registrator; registrator; info@ajtte.com; info@arbetetsmuseum.se; dst@dtm.se; info@nordiskamuseet.se; info@skansen.se; erik@strindbergsmuseet.se; registrator@filminstitutet.se; info@tekniskamuseet.se; info@thielskagalleriet.se; kommunstyrelsen@stockholm.se; info@sv.se; ks@storuman.se; kommun@stromstad.se; sundsvalls.kommun@sundsvall.se; info@svbib.se; info@svenskscenkonst.se; info@svenskturism.se; info@arkivforbundet.se; si; kyrkostyrelsen@svenskakyrkan.se; info@sapmi.se; info@str-t.com; info@stfturist.se; info@svensktfriluftsliv.se; riksidrottsforbundet@rf.se; info@sfdelegation.se; info@sverigeselevkarer.se; info@sverigeselevrad.se; info@hembygdsforbundet.se; info; remiss@sverigeslarare.se; sodertalje.kommun@sodertalje.se; info@solvesborg.se; info.museet@regionsormland.se; tillvaxtverket; Umeå kommun; info@upplandsmuseet.se; Kommunledningskontoret@uppsala.se; registrator; vadstena.kommun@vadstena.se; info@visitsweden.com; info@Visita.se; museet@varmlandsmuseum.se; info@vbm.se; info@vgmuseum.se; kommun@vastervik.se; regionstyrelsen@vgregion.se; kommunstyrelsen@vaxjo.se; info@almhult.se; Kommun@orebro.se; info@olm.se; 'info@ostergotlandsmuseum.se'; kundcenter@ostersund.se
Ämne: En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)
Bifogade filer: En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp

Flagga: Har meddelandeflagga

Du får inte ofta e-post från marlene.quinones@regeringskansliet.se. Läs om varför det här är viktigt

Hej,

För ett tag sedan fick ni remissen för betänkandet *SOU 2025:92 En kulturkanon för Sverige.*
Tyvärr verkar det ha blivit ett fel i länken till tryckeriets beställningsportal.

Använd den här länken för att beställa pappersexemplar av betänkandet:
https://e-handel.atta45.se/Online/Default?regeringskansliet=remissinstanser

Betänkandet finns också tillgängligt som pdf på regeringen.se.

Övriga uppgifter i remissutskicket är oförändrade.

Med vänlig hälsning

Marlene Quiñones
Kanslisekreterare
Kulturdepartementet
Enheten för kultur och kulturmiljö
Tfn 08-405 57 26
Mobil 072-213 02 45
marlene.quinones@regeringskansliet.se
www.regeringen.se

Regeringskansliet

En kulturkanon för Sverige

Betänkande av kommittén En kulturkanon för Sverige

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2025:92

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Omslagsbild: Den svenske industrimannen och uppfinnaren Sven Wingquist sittandes i det stora kullager, som visades på jubileumsutställningen i Göteborg/Järnvägsmuseet och de transporthistoriska samlingarna

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1347-7 (tryck)

ISBN 978-91-525-1348-4 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet Parisa Liljestrand

Regeringen beslutade den 21 december 2023 att ge en kommitté i uppdrag att ansvara för att ta fram en svensk kulturkanon. Historikern Lars Trägårdh förordnades samma dag som kommitténs ordförande.

Som ledamöter i kommittén förordnades den 29 februari 2025 verksamhetsledaren för Läsfrämjarinstitutet Marlen Eskander, journalisten Gunilla Kindstrand, publicisten PJ Anders Linder samt docenten i litteraturvetenskap Peter Luthersson. På egen begäran entledigades Marlen Eskander den 19 november 2024 och Peter Luthersson entledigades, också på egen begäran, den 13 januari 2025. Kommittén har antagit namnet En kulturkanon för Sverige.

I februari 2025 utsåg kommittén expertgrupper med uppgift att självständigt avgöra vilka verk som ska ingå i Sveriges kulturkanon. Följande personer har ingått i expertgrupperna: professorn Hans-Gunnar Axberger, docenten Katarina Barrling, professorn Daniel Waldenström, författaren Henrik Berggren, professorn Bengt Kristensson Uggla, ämbetsmannen Inga-Britt Ahlenius, professorn Svante Nordin, professorn och författaren Torsten Pettersson, professorn Mattias Lundberg, docenten och överintendenten/museichefen Karin Sidén, skribenten och tidigare förläggaren Björn Linnell samt professorn Karin Helander.

Felicia Gaumont Skaarud anställdes som biträdande sekreterare i kommittén på halvtid fr.o.m. 5 mars 2024 och fr.o.m. 1 mars 2025 på heltid. Som sekreterare anställdes Zoi Santikos och Björn Östbring fr.o.m. 15 april 2024. Zoi Santikos var anställd på halvtid under april månad och därefter på heltid. Björn Östbring var anställd som huvudsekreterare under perioden 15 april 2024–31 december 2024, och som sekreterare fr.o.m. 1 januari 2025. Helene Biller anställdes som sek-

reterare fr.o.m. 1 september 2024 och som ny huvudsekreterare fr.o.m. 1 januari 2025. Zoi Santikos avslutade sitt arbete i kommittén den 31 december 2024. Eric Arborén Åström anställdes som sekreterare fr.o.m. 1 januari 2025.

Härmed överlämnar kommittén betänkandet *En kulturkanon för Sverige* (SOU 2025:92). Uppdraget är i och med detta slutfört.

Stockholm i augusti 2025

Lars Trägårdh

Gunilla Kindstrand
PJ Anders Linder
Helene Biller
Eric Arborén Åström
Felicia Gaumont Skaarud
Björn Östbring

Innehåll

Sammanfattning 9

1 Uppdrag och utgångspunkter 15

1.1 Utredningsuppdraget 15

1.2 Kommitténs tolkning av uppdraget 15

1.3 Kommitténs arbete 17

1.4 Samråd och samtalspartners 18

1.5 Betänkandets disposition 19

2 Historisk utblick 21

2.1 En kulturkanon för Sverige: Varför? Varför nu? Och hur var det förr? 21

2.1.1 En gång hade vi en kanon (1809–1962) 24

2.1.2 Uppbrottet från den historiska kanonen (1962–2025) 29

2.1.3 Skolreformerna: Från folkskola till grundskola (1962–2025) 35

2.2 Konsekvenserna och behovet av en kulturkanon för Sverige 39

3 Internationell utblick 41

3.1 Danmark 42

3.1.1 Litteraturkanon 2004, 2014 och 2025 42

3.1.2 Historiekanon 2006 43

3.1.3 Kulturkanon 2006 44

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.1.4 Demokratikanon 2008 ... 46
3.1.5 Nuläge ... 47

3.2 Nederländerna ... 49
3.2.1 Bakgrund ... 50
3.2.2 Uppdrag och tillvägagångssätt ... 50
3.2.3 Resultat och tillgängliggörande ... 51
3.2.4 Revidering ... 52
3.2.5 Nuläge ... 53

3.3 Frankrike, Storbritannien och USA ... 54
3.3.1 Frankrike ... 54
3.3.2 Storbritannien ... 59
3.3.3 USA ... 59

3.4 Sammanfattning och slutsatser ... 62

4 Folkets kanon ... 65

4.1 En kulturkanon ska vara en angelägenhet för alla ... 65

4.2 Arbetet med Folkets kanon ... 66

4.3 Förslagen från svenska folket ... 67

5 En kulturkanon för Sverige – omfattning och innehåll ... 113

5.1 Arbetet med att ta fram en kanon ... 113
5.1.1 Kulturkanonens uppbyggnad – konstarter och samhälle ... 113
5.1.2 Expertgrupperna ... 114
5.1.3 Kriterier för urval av verk ... 115
5.1.4 Hur har expertgrupperna arbetat och vilka avgränsningar har de gjort? ... 116

5.2 En kulturkanon för Sverige – hundra verk och referenspunkter som format Sveriges kultur och historia ... 120

5.3 Litteratur 1: nio prosaverk ... 122

5.4 Litteratur 2: tio dikter ... 131

5.5 Bild och form ... 141

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.6 Musik ... 152
5.7 Film och scenkonst ... 163
5.8 Lärdom och sakprosa ... 174
5.9 Lag och rätt ... 181
5.10 Religion ... 192
5.11 Ekonomi ... 203
5.12 Uppfinningar ... 215
5.13 Offentlighet ... 225

6 Kommitténs överväganden och förslag ... 237

6.1 Principiella utgångspunkter ... 237
6.2 Kommitténs förslag om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid ... 239
6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet ... 240
6.2.2 En ny stiftelse bildas ... 242
6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal ... 244
6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna ... 250
6.2.5 Tillgängliggörande av kanon genom informationsmaterial och en tryckt publikation ... 254
6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen ... 256
6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid ... 257
6.2.8 Tillgängliggörande av kanon genom skolväsendet ... 257
6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända ... 262

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.3 Interimslösningar för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon i avvaktan på att en stiftelse bildas 264
6.3.1 En tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon 265
6.3.2 Tillfälliga stimulansmedel till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt 266
6.3.3 En tidig folkutgåva av kanon i bokform 266

7 Konsekvenser 269

7.1 Ekonomiska konsekvenser 270

7.2 Övriga konsekvenser 272

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:180 275

Bilaga 2 Förteckning över utvalda verk 281

Sammanfattning

Sverige är i dag präglat av en stor splittring rörande tillit, trygghet, social sammanhållning och gemenskap. I detta läge finns behov av att tydliggöra och tillgängliggöra det kulturella arv som har format landet, som en gemensam referensram för både nya och etablerade medborgare.

Genom att lyfta fram verk och företeelser som haft varaktig betydelse för svensk kultur och samhällsutveckling – inom både konstnärliga och samhälleliga fält – syftar kulturkanonen till att främja en medborgerlig bildning som kan stärka gemenskapen och bredda förståelsen för Sveriges historiska förankring.

En kulturkanon för Sverige – hundra verk som har satt en varaktig prägel på det svenska samhället

Sakkunniga experter har utifrån av kommittén fastställda kriterier självständigt valt ut 100 verk och företeelser som har satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition. Tillsammans utgör dessa verk en kulturkanon för Sverige.

En kulturkanon för Sverige har en holistisk ansats och består av två kategorier – konstarter respektive samhälle – med sammanlagt tio områden. Inom konstartskategorin finns följande områden: litteratur, bild och form, musik, film och scenkonst samt lärdom och sakprosa. Dessa områden speglar både det gemensamma och den mångfald samt kritiska ådra som har präglat svensk kultur över tid. I kategorin samhälle ingår områdena: lag och rätt, religion, ekonomi, uppfinningar samt offentlighet. Dessa områden representerar aspekter av svensk kultur och samhällsutveckling som utgör dess institutionella och materiella bas, i en historisk rörelse där förändring och kontinuitet är centrala beståndsdelar.

För att levandegöra verken presenteras de med utförliga motiveringar som placerar dem i sina respektive sammanhang och i ett historiskt perspektiv. På så sätt fungerar de som fönster mot en bredare bildningsresa genom svensk kultur och samhällsutveckling. Kulturkanonens vägledande ledord är bildning, gemenskap och inkludering.

En ny stiftelse bildas för att förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon

Kommittén föreslår att en självständig stiftelse bildas med uppgift att långsiktigt förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon. Kommittén bedömer att förvaltningen av kulturkanonen kräver en verksamhetsform som garanterar självständighet, flexibilitet och oberoende från kortsiktiga politiska beslut. Stiftelseformen bedöms särskilt väl lämpad för detta ändamål, då den möjliggör en varaktig förvaltning med hög grad av autonomi och bred finansieringsbas. Staten föreslås vara stiftare, och stiftelsekapitalet föreslås avskiljas från Allmänna arvsfonden. Regeringen föreslås skyndsamt vidta de åtgärder som krävs för att inleda bildandet av stiftelsen, inklusive att ta fram ett stiftelseförordnande.

En digital portal med fönster mot en bredare bildningsresa

Den huvudsakliga kanalen för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon ska vara en digital portal som utgör basen för en bredare bildningsresa. Portalen ska presentera de 100 utvalda verken och samtidigt fungera som tematiska ingångar, s.k. fönster, till Sveriges historia, kultur och samhällsutveckling. Med inspiration från Nederländerna föreslås portalen erbjuda en pedagogisk och interaktiv upplevelse genom multimedia, tidslinjer och möjligheter till fördjupning, vilket främjar nyfikenhet och lärande. Portalen föreslås utformas för att vara tillgänglig för en bred publik, inklusive skola och personer med särskilda behov.

En utgångspunkt är att verken som ingår i kulturkanonen inte ska betraktas som slutstationer, utan snarare som avgångshallar, eller just fönster, för vidare utforskning. Stiftelsen föreslås ansvara för

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

utveckling och långsiktig förvaltning av portalen i samverkan med relevanta kultur- och kunskapsinstitutioner.

Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

För att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon bland kultur- och kulturarvsaktörer föreslår vi att ett nätverk bildas av statliga, regionala och ideella aktörer inom kultur- och kulturarvsområdet, där stiftelsen föreslås ha ett särskilt samordningsansvar. Nätverket ska främja samverkan, erfarenhetsutbyte och gemensamma projekt Den digitala portalen ska fungera som ett nav för att synliggöra aktörernas kanonarbete och lokala initiativ. Kommittén betonar vikten av regionala kanonprojekt, där länsinstitutionerna, och då särskilt länsmuseerna, kan ta en central roll i att engagera lokala aktörer och utveckla regionala perspektiv som kan bredda kanonens innehåll. Dessutom föreslås en permanentkanonutställning i Sverige, inspirerad av det nederländska exemplet, som särskilt riktar sig till barn, unga och ovana museibesökare.

Informationsmaterial och en tryckt publikation

För att nå bred spridning av kulturkanon föreslås att den nya stiftelsen åläggs ansvar för att ta fram och sprida informationsmaterial och kunskapsunderlag om Sveriges kulturkanon. Detta ska omfatta ett brett informationsuppdrag riktat till allmänheten samt ett långsiktigt ansvar att ta fram en illustrerad publikation baserad på expertgruppernas urval.

Informationsmaterialet ska bidra till att synliggöra och levandegöra kulturkanonen i olika sammanhang och för skilda målgrupper. Materialet kan bestå av digitala resurser, affischer, broschyrer eller interaktiva presentationer och ska utformas för att väcka intresse och engagemang för kulturarvet. Den tryckta publikationen blir också ett fysiskt och beständigt uttryck för kanon som kan leva vidare över tid.

Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Kommittén föreslår att en kulturkanon för Sverige ska utvärderas och vid behov revideras efter tio år. Ansvaret för detta föreslås ligga på den nya stiftelsen.

Kulturkanon inom skolväsendet

Barn och unga är en central målgrupp när det gäller tillgängliggörandet av kulturkanonen. En kulturkanon för Sverige innehåller en bred repertoar av centrala händelser och verk som har blivit viktiga referenspunkter för svensk kultur och tradition. Denna kunskap bör komma skolans elever och lärare till del. Vi föreslår att regeringen, i samband med den översyn av läroplaner och kurs- och ämnesplaner som följer av läroplansutredningens förslag, överväger att införa skrivningar om kulturkanon i relevanta delar av skolans styrdokument.

Kulturkanon för nyanlända

Samhällsorientering för nyanlända syftar till att ge grundläggande kunskap om det svenska samhället och underlätta etablering för de som är nya i Sverige. Utredningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända föreslår i sitt betänkande *En reformerad samhällsorientering för bättre integration* (SOU 2025:55) att samhällsorienteringen inordnas som en nationell kurs inom komvux i sfi, för att säkerställa likvärdighet och enhetlighet. Den nya kursen föreslås omfatta bl.a. undervisning om Sveriges grundläggande värderingar såsom demokrati, rättsstatens principer, och praktiska aspekter av vardagslivet i Sverige. Kommittén konstaterar att flera verk som valts ut att ingå i Sveriges kulturkanon är relevanta för kursens innehåll, då de speglar företeelser som präglat det svenska samhället och därmed bidrar till ökad förståelse för dagens Sverige. Kommittén föreslår därför att regeringen beaktar detta vid reformeringen av samhällsorienteringen och att Statens skolverk i sitt uppdrag att ta fram kursplan även får i uppdrag att införliva tillämpliga delar av kulturkanon i den nya kursen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Interimslösningar i avvaktan på att en stiftelse bildas

I väntan på att den nya stiftelsen är bildad och har inlett sin verksamhet föreslås ett antal övergångslösningar. För dessa tillfälliga uppdrag ansvarar regeringen eller den regeringen bestämmer. Ett av dessa interimistiska förslag är att en temporär kanonwebbplats utvecklas, som baseras på de 100 utvalda verken och expertgruppernas motiveringar. Vidare föreslås öronmärkta medel i stimulansbidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att möjliggöra regionala kanonprojekt. För att snabbt sprida kanon till en bred allmänhet föreslås också en folkupplaga av en tryckt bok, baserad på expertgruppernas urval och motiveringar.

1 Uppdrag och utgångspunkter

1.1 Utredningsuppdraget

Kommittén har enligt direktiven (dir. 2023:180) haft i uppdrag att ta fram en svensk kulturkanon som ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering. Syftet är att göra svensk kultur tillgänglig för fler.

Av direktiven framgår att kommittén ska utse vilka konst- och kulturområden som ska ingå i Sveriges kulturkanon och fastställa kriterier för valet av verk. Med utgångspunkt i dessa kriterier ska expertgrupper med sakkompetens inom de olika områdena självständigt avgöra vilka verk som ska ingå i kanon. Kommittén ska också under arbetets gång skapa en öppen och inkluderande process, där allmänheten ges möjlighet att lämna förslag. I uppdraget ingår även att föreslå hur en kulturkanon ska tillgängliggöras och hållas relevant över tid.

1.2 Kommitténs tolkning av uppdraget

Kulturbegreppet

Kommittén har valt en bred definition av kulturbegreppet. Denna omfattar inte enbart litteratur och andra konstarter utan även den kultur som kommer till uttryck i hur samhällets gemensamma institutioner är kulturellt präglade över tid genom lagstiftning och politiska, religiösa, vetenskapliga och ekonomiska institutioner, värderingar, normer och praktiker.

Vidare har kommittén tagit fasta på en definition av kultur som kan betona såväl beständighet som förändring.

Utifrån detta har valet gjorts att skapa två expertgrupper: en för konstarter inom områdena litteratur, musik, bild och form, film och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

scenkonst samt lärdom och sakprosa, där experterna fick uppdraget att välja verk av hög kvalitet som har gjort bestående intryck och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition, samt en för samhälle, inom områdena religion, lag och rätt, ekonomi, uppfinningar och offentlighet där experterna fick välja ut dokument, platser, produkter, enskilda händelser eller motsvarande som satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk offentlighet och självförståelse. För att framhäva kriteriet rörande varaktighet och beständighet valde kommittén dessutom att verken som valdes skulle vara minst 50 år gamla.

I linje med sitt uppdrag har kommittén också skapat möjlighet för allmänheten att lämna förslag till inslag i kulturkanon. På den nätportal – Folkets kanon – där förslagen kunnat lämnas har det inte ställts samma begränsande krav vad gäller tidpunkter och genrer som på expertgruppernas urval utan det har varit möjligt att nominera helt fritt. Många förslag har också rört områden utöver de tio som kommittén valt ut, t.ex. matkultur, traditioner, sedvänjor, spel och sport ingår. Intresset har varit stort och förslagen har gjorts tillgängliga för expertgrupperna allt eftersom de lämnats.

Bildning, gemenskap och inkludering

I direktivet ingår också tre ledord beträffande syftet med en kulturkanon: *bildning*, *gemenskap* och *inkludering*. Kommitténs tolkning är att frågan om *gemenskap* i dag är aktuell då oron är stor rörande splittring, segregering, bristande social sammanhållning, misslyckad integration av invandrare, upplevd otrygghet och systemhotande kriminalitet. Frågan om ett gemensamt ”vi” uppfattas som alltmer angelägen. Vad gäller *bildning* är vår samtid präglad av en oro rörande skolans kapacitet att erbjuda alla unga lika tillgång till läskunnighet, kunskap, bildning och tillgång till vårt gemensamma kulturella kapital.

I dessa två fall syns begreppen relativt klara och tydliga. Det gäller dock inte det tredje begreppet – *inkludering*. Detta kan ses som ett begrepp som signalerar ”mångfald”, det vill säga vikten av att erkänna och positivt betrakta den mångkultur som kännetecknar dagens Sverige, och som normativt uttrycks i det ideologiskt laddade honnörsordet ”multikulturalism”. Det kan, å andra sidan, också uppfattas

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mer prosaiskt i termer av en process där individer upptas in i en delad gemenskap.

Kommittén har landat i den senare tolkningen vilken kan sammanfattas som att de tre ledorden, sammankopplade, betyder följande: att genom bildning inkludera alla i en delad gemenskap. Denna tolkning har i sin tur bäring på valet av kommitténs kulturbegreppsdefinition. Genom att välja det bredare kulturbegreppet blir det möjligt att fånga såväl de beständiga, varaktiga element som kännetecknar vad vi kan kalla ”basen”: de lagar och institutioner som utgör de ”sega” strukturer i samhället som är gemensamma och inte är föremål för valfrihet eller snabb förändring, såväl som den pluralism, öppenhet, förändring och valfrihet som utgör kulturella uttryck i det frivilliga samhället – ibland kallat civilsamhället – där inte minst konstarterna ingår som centrala element.

Kanon kontra fönster och referenspunkter

Givet denna komplexitet – eller ambivalens – har kommittén även beslutat att förstå kanon mindre som ett slutgiltigt och avstängt rättesnöre, för att i stället anamma de kompletterande och nyanserande metaforerna ”fönster” och ”referenspunkter”. Här har vi bland annat blivit inspirerade av den nederländska kulturkanonen (som vi diskuterar mer utförligt i följande kapitels jämförande utblick). Tanken är att de verk som expertgrupperna väljer inte ska ses som ultimativa eller uteslutande utan som fönster som öppnar upp: kanon som en avgångshall snarare än en slutstation.

1.3 Kommitténs arbete

Kommitténs arbete har genomförts i tre faser. I den första fasen, våren och hösten 2024, samlade kommittén in information om andra kanoninitiativ och en modell för Sveriges kulturkanon utvecklades. Arbetet byggde huvudsakligen på genomgångar av undersökningar, rapporter och annan referenslitteratur inom området.

Under den andra arbetsfasen, hösten 2024, förberedde tillsättandet av expertgrupperna: kompetensprofiler för experterna utarbetades uppdragsbeskrivningar togs fram och kriterier för urval av verk mejslades ut.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Den tredje och sista arbetsfasen inleddes i februari 2025. De två expertgrupperna utsågs och genomförde sedan arbetet med att välja vilka verk och händelser som ska ingå i Sveriges kulturkanon. Expertgruppernas urval av verk skedde helt självständigt och utan påverkan från kommittén. Däremot samrådde de båda grupperna med varandra. Parallellt med detta lanserades hemsidan Folkets kanon, där svenska folket fick möjlighet att lämna förslag. I den tredje fasen av arbetet har också ingått att sammanställa kommitténs bedömningar och förslag och att producera själva betänkandet.

1.4 Samråd och samtalspartners

Kommittén har genomfört ett antal möten med enskilda samt med organisationer, myndigheter och andra aktörer. Kommittén har bl.a. träffat Riksantikvarieämbetet, Statens skolverk, Statens fastighetsverk, Bildkonst Sverige, Riksförbundet Sveriges museer, Sveriges arkitekter, Länsmuseernas samarbetsråd, Kulturskolan Stockholm och Gastronomiska akademien. Kommitténs ordförande har därutöver fört samtal med bl.a. David Ek, Lennart Rohdin, Yvonne Rock, Johan Wennström, Eva Bergquist, Joel Halldorff, Pratik Vithlani, Agneta Dreber, Navid Modiri, Magnus Lindgren, Payam Moula, Lawen Redar, Petra Kahn, Nathalie Rothschild, Linn Mårdstam, Etienne de Gonneville, Katerina Doytchinov, Denis Ravaille, Inger Enkvist, Patrik Ribe, Victor Johansson, Peter Ollén, Emil Mönster, Anders Bäckström, Måns Lönnroth, Magnus Persson, Jonas Qvarsebo, Per Selle, Daniel Sävborg, Claes Brunius, Maciej Zaremba, Lars Åberg, Carl Jan Granqvist, Carsten von Otter, Lars Strannegård, Eva Seilitz, Daniel Sundberg, Cecilia Wikström, Henrik Pålsson-Edgren, Magnus Henrekson och Bengt Sandin.

För att inhämta information från andra länder har flera internationella kontakter tagits. Under hösten 2024 genomfördes en studieresa till Nederländerna. I Nederländerna träffade kommittén Frits van Oostrom, Hubert Slings och James Kennedy. Uppföljande kommunikation genomfördes via mejl med Frits van Oostrom, Hubert Slings och James Kennedy. Kommittén har också fört samtal med Jakob Hoffman på Børne- og Undervisningsministeriet i Danmark och med med Fabrice Blanchard, Maryvonne de Saint Pulgent, Bruno Henri-Rousseau, Alexandra Kowalski, Didier Leschi och Pap Ndiaye

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i Frankrike. I samband med ett besök i USA träffade kommitténs ordförande Lisa Tiersten och Roosevelt Montás vid Columbia University.

Kommittén har också fört samtal med utredningen En förbättrad samhällsorientering för nyanlända (A2023:06).

Under hösten 2024 genomfördes rundabordssamtal med representanter från Svenska Tornedalingars Riksförbund, Met Nuoret, Romer International Sverigefinländarnas delegation, Svenska kyrkan, Stockholms stift, Paideia folkhögskola, Trajosko Drom, Riksorganisationen Romer i Sverige, Sverigefinländska ungdomsförbundet, Sverigefinländarnas Arkiv, V-akka, Finlandssvenskarnas riksförbund, Sveriges Jiddischförbund, Judiska ungdomsförbundet, Judiska Centralrådet/Judiska församlingen i Stockholm, Judisk kultur i Sverige och Judiska museet. Flera samiska organisationer blev också inbjudna till rundabordssamtalet. Ingen av dessa deltog i mötet.

Kommitténs ordförande träffade även Erling Fredriksson och Lena Engqvist Forslund från Tornedalsteatern, samt med Anders Bäckström, Helena Lindström, Peter Waara, Bengt Bucht och Eva Hellman från Tornedalssällskapet i Uppsala.

Utöver de aktörer som nämns ovan har kommitténs ordförande bjudits in till och deltagit vid ett stort antal konferenser, föreläsningar och seminarier. Vid dessa evenemang träffade ordföranden representanter från organisationer och myndigheter, men även ett mycket stort antal enskilda medborgare, som på olika sätt bidragit med perspektiv och fört utredningsarbetet framåt.

1.5 Betänkandets disposition

Betänkandet är indelat i sju kapitel. Kapitel 2 består av en historisk utblick som dels fördjupar förståelsen av sambandet mellan kultur och samhällsgemenskap, dels beskriver hur ett nationellt kulturarv och en informell kanon etablerades under andra halvan av 1800-talet men under de senaste decennierna har kommit att försvagas. Kapitlet utgör en del av den centrala problemställningen på vilken utredningen vilar. I kapitel 3 redogör vi för kontexten, utformningen och användandet av officiella kanon i andra länder, med fokus främst på Danmark och Nederländerna.

Kapitel 4 behandlar Folkets kanon, den webbplats kommittén tagit fram för att möjliggöra för allmänheten att lämna förslag på verk,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

personer, uttryck eller motsvarande som de anser ha särskild betydelse för svensk kultur. Webbplatsen har också syftat till att bjuda in till och skapa en plattform för svensk vardagskultur, dess mångfald och variation från olika delar av landet.

I kapitel 5 presenteras de 100 verken som utgör Sveriges kulturkanon och motiveringarna för dessa. Kapitlet innehåller också definitioner, principer och vägval som kommittén beslutat om och som utgjort förutsättningar för expertgruppernas arbete med att välja ut verken. Vi beskriver även förfarandet bakom valen av de sakkunniga experterna.

I kapitel 6 redogörs för kommitténs överväganden och förslag om hur kulturkanon långsiktigt ska förvaltas och tillgängliggöras. Förslagens konsekvenser beskrivs i kapitel 7.

2 Historisk utblick

2.1 En kulturkanon för Sverige: Varför? Varför nu? Och hur var det förr?

Vi lever i tuffa tider. Världen tycks vara i gungning på ett sätt som få nu levande människor födda i Sverige har upplevt. Men vi har varit där förr. Låt oss gå tillbaka till 1935. Även detta var en tid präglad av kriser och hot, med ekonomisk depression, fascism i Italien och Hitler vid makten i Tyskland. Ingen visste säkert, men många fruktade att ett nytt krig stod för dörren. Och att demokratin var hotad.

I dag är det få som känner till att man i Sverige då valde att organisera ett stort firande av den svenska riksdagens 500-årsjubileum. Firandet avsåg riksmötet i Arboga 1435 då Engelbrekt Engelbrektsson utsågs till befälhavare över Sveriges väpnade styrkor. Det ansågs vara det första riksmötet där även bönder var med. Modern historieforskning är av annan uppfattning. Men det viktiga var att man, i detta politiskt prekära läge, valde att tillsammans med de övriga nordiska länderna genomföra en stor manifestation, där svensk och nordisk identitet kopplades till demokrati och frihet. Firandet pågick i flera dagar, i såväl Stockholm som i Arboga, och förutom kungen och statsministern deltog representanter för alla nordiska parlament tillsammans med medlemmar av hundratals folkrörelseorganisationer.[1]

Evenemanget kan ses som ett svar på Hitlers förhoppning om en grandios nordisk rasgemenskap under tyskt ledarskap. Mot detta nazistiska ideal ställdes vid firandet en helt annan berättelse, byggd på Erik Gustaf Geijers inflytelserika historia om Sverige, där demokrati och folkfrihet stod i centrum. Geijers berättelse skulle efter publiceringen komma att påverka inte minst Socialdemokraternas partiledare Per-Albin Hansson.

[1] Karl Hildebrand och Eric Hallin, *Riksdagens Minnesfest 1935*. P.A. Norstedts & Söner. Stockholm, 1936.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

I dag är det lätt att avfärda dessa utsagor som nationalromantisk fiktion, som berättelser utan täckning i historiska, vetenskapliga fakta. Så blev det också ganska snart efter andra världskrigets slut då historiker som Erik Lönnroth och stridbara publicister som Herbert Tingsten kritiserade såväl Geijers kreativa förhållningssätt till källor och källkritik som Socialdemokraternas entusiasm för vad som nu anklagades för att vara nationalistiskt självförhärligande.

Problemet med denna kritik var att barnet kastades ut med badvattnet. En berättelse om nationell identitet som bygger på en föreställning om ett kulturarv där frihet och lagbunden ordning är centrala komponenter är i sig viktig. Att i en iver att kritisera enskilda detaljer överge varje försök att formulera en historiskt förankrad berättelse om Sverige riskerar att landa i både historielöshet och en tämligen förvirrad syn på vilka vi har varit, blivit och kan komma att bli.

I viss mån är detta just vad som har skett. Ett sätt att förstå den nuvarande regeringens tillsättande av en kommitté för att iscensätta ”en kulturkanon för Sverige” är att se det som ett försök att komma till rätta med denna förvirring genom att (åter)skapa en berättelse om vilka vi är, vad som ”håller oss samman”, det vill säga vad som gör att vi är just ett ”samhälle” snarare än en geografisk plätt bebott av ett antal människor med olika föreställningar om historia, kultur, identitet och värderingar.

Redan detta har visat sig kontroversiellt. Beslutet att skapa en kulturkanon mötte ett omedelbart motstånd, inte på empirisk grund (någon kanon att kritisera fanns ju inte än) utan rent principiella skäl. Kritiken bottnade i vad vi kan kalla de nya ”överideologier” som har kommit att bli centrala för svensk nationell identitet efter det andra världskriget. Det blev tydligt i den debatt som florerade 2006 i samband med att den folkpartistiska riksdagsledamoten Cecilia Wikström, tillika ledamot i kulturutskottet, lade fram ett förslag om en litterär kanon.[2] I den hetsiga debatt som följde ställdes kanonidén mot ideal om mångkultur, internationalism och modernism.[3] Sverige sågs av kritikerna som postnationellt. Inte bara nationalismen ansågs förkastlig, utan även nationalstat och nationell demokrati uppfattades

[2] Cecilia Wikström, ”Skapa svensk litteraturkanon” i *Sydsvenskan*, 22 juli 2006.
[3] Stefan Jonsson menade, till exempel, i sin kritik av Wikström att ”närhelst en politisk grupp har använt kulturen för att ena sin befolkning till ett folk med ett gemensamt mål, har resultatet blivit det motsatta, intolerans, rasism, lynchningar, upplopp, död”. ”Världen bortom folkpartiet” i *Dagens Nyheter*, 2006-08-26.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

stundtals som ett förlegat och chauvinistiskt tankegods i en tid av globalisering, migration och multikulturalism.

Dagens debatt påminner delvis om den som utspelade sig 2006. Men läget är annorlunda i dag. Vad är det då som står på spel? 2006 tycktes nationalstaten för en del debattörer vara på väg ner i historiens papperskorg.[4] Politiker från såväl höger som vänster pläderade för mer eller mindre öppna gränser och fri global rörlighet. Till höger fanns visioner om en global marknadsekonomi utan statligt regelkrångel och höga skatter; från vänster förhoppningar om en värld utan gränser där mänskliga rättigheter trumfade det nationella, exkluderande medborgarskapet. Så sent som 2014 kunde den moderate statsministern Fredrik Reinfeldt plädera för ”öppna hjärtan” och sommaren efter deklarerade hans socialdemokratiske efterträdare, Stefan Löfven, att ”mitt Europa bygger inga murar”. Efter flyktingkrisen 2015 och de konsekvenser som följt i kölvattnet av stor invandring och misslyckad integration är sådana positioner i dag svårare att inta, för att uttrycka det försiktigt.

Den optimistiska och aningslösa postnationella ideologin har överväldigats av vad som ibland kallas för ”det svenska tillståndet”. I dag har vi ett splittrat Sverige där variationen vad gäller fundamentala sociala värden som tillit, trygghet och framtidstro är enorm. På Södermalm i Stockholm är otryggheten låg och tilliten hög. Närmare 80 procent av tillfrågade personer säger sig lita på andra. Att därifrån cykla till Rågsved, en annan stadsdel i Stockholm, tar 40 minuter. Det innebär också att man rör sig 40 procentenheter neråt på tillitsskalan. Och skulle man resa ännu längre söderöver – till stadsdelarna Navestad och Hageby i Norrköping – så är vi nere på under 20 procent som litar på andra.[5]

Inte så konstigt, då, att många i dag ställer frågor om vilka vi är, om vad som kan hålla oss samman. Hela frågan om ”samhälle” har blivit akut. Såväl regeringen som den socialdemokratiska oppositionen har återupplivat tankefiguren ”gemenskap” mot bakgrund av allt fler bevis på splittring, otrygghet och brottslighet, inte minst

[4] Magnus Persson, t.ex. noterar i ett kapitel om kanon-striden 2006, att läget numera är annorlunda än på slutet av 1800-talet. ”Då bevittnade man etableringen av nationalstaten. Idag bevittnar vi dess avveckling.” *Den goda boken: samtida föreställningar om litteratur och läsning*, 91. Studentlitteratur, 2012.

[5] Tillitsbarometern 2020, https://www.mchs.se/arkiv/projekt/ccf/tillitsbarometern.html (senast kontrollerad den 30 juni 2025) och Gemenskapsbarometern 2024, https://www.dagenssamhalle.se/styrning-och-beslut/demokrati/nya-siffror-enorma-skillnader-i-tillit-och-framtidstro-i-kommunerna/ (senast kontrollerad den 30 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

vad gäller samhällskontraktets kärna, det vill säga den systemhotande välfärdsbrottsligheten.[6] Skolans roll och dess nuvarande kris debatteras också flitigt, inklusive dess kapacitet att erbjuda såväl kunskap och bildning som att utgöra en kompass för värderingar där de plikter och rättigheter som utgör samhällskontraktet står i balans med varandra. Tillit och gemenskap bottnar i ömsesidighetens logik. Det räcker inte med väluttänkta lagar och icke-korrupta institutioner; det krävs också att medborgarna är bildade och pålitliga och att de har internaliserat lagen i form av normer.

2.1.1 En gång hade vi en kanon (1809–1962)

Efter slaget vid Poltava följde närmre 100 år av geopolitiskt förfall som slutade med förlusten av den östra rikshalvan till Ryssland. I detta läge – 1809 – stod Sverige inför risken att dela Polens öde: att utraderas från Europas karta som självständig stat. Ryssen attackerade från norr, dansken från söder.

Men i stället kom denna existentiella kris att leda till att en ny föreställning om Sverige. Denna växte fram under en tid där nya idéer om nation, medborgarskap och demokrati kom att dominera politiken runt om i Europa. Inte minst kom de franska och amerikanska revolutionerna att inspirera dessa rörelser, förknippade med den liberala nationalism som nådde en höjdpunkt med 1848 års revolutioner runt om i Europa.

Sverige var inget undantag; även här sammanföll kampen för nationell suveränitet med demokratiska mål. En viktig grupp utgjordes av Götiska förbundets medlemmar och då i synnerhet historikern Erik Gustav Geijer, som nämnts redan i inledningen till detta kapitel. Geijer var influerad av den franska revolutionen och kom med tiden – i synnerhet efter det berömda ”avfallet” 1838 – att röra sig från en konservativ hållning till en mer liberal position. Den individuella frihetens framsteg, skrev Geijer, ”är historiens egen rörelse”.[7]

Geijers centrala bidrag var att som historiker skriva fram en berättelse om Sverige som kopplade samman forntid med samtid, och romantisk fiktion med handfasta historiska fakta. Hans narrativa ryggrad var föreställningen om den lagbundna ordningens djupa

[6] Se till exempel *Tiden* nr 3/2023.
[7] Citerad i Henrik Berggren och Lars Trägårdh, *Är svensken människa*, Norstedts, 2015, s. 95.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

rötter i Sverige – tanken om att ”land ska med lag byggas”. Denna var i sin tur kopplad till frihetsbegäret, synligt inte minst i hans hyllning till Odalbonden och Tinget. Slutligen betonade han alliansen mellan kungarna som stod för det nationella allmänintresset och bönderna som representerade allmoge och folk. Som senare historiker har noterat kan man visserligen debattera den faktiska frihetsgraden för många bönder, men att feodalism och livegenskap plågade svensk allmoge i lägre grad än i nästan alla andra europeiska länder kvarstår som fundamentalt faktum.

Geijer mötte redan under sin levnadstid skarp kritik från Anders Fryxell, som i sina skrifter om Geijers ”aristokratifördömande” anklagade Geijer för att ha underskattat adelns viktiga roll. Senare skulle Geijers narrativ om Sverige, svenskar och svensk kultur även komma att kritiseras av historikern Erik Lönnroth, som utifrån sin källkritiska forskning menade att Geijer stundtals skrev mer som nationalromantiker än som modern forskare. Detta gällde inte minst tolkningen av Engelbrekt som bondeledare och förkämpe för såväl böndernas frihet som Sveriges nationella suveränitet.

Geijers svenska historia kom att få ett enormt genomslag, inte bara inom akademin utan kanske främst genom den litteratur och de läroböcker som kom att användas i folkskolan. Ett standardverk var C.T. Odhners *Lärobok i fäderneslandets historia: bearbetad för folkskolan* från 1877 där böndernas kamp mot herrarna hyllades.[8] Enligt Odhner gav Engelbrekt ”den svenska allmogen sin frihet och självständighet åter” och enade den svenska nationen.[9] Även Erik Lönnroth tvingades medge att ”Geijers historieuppfattning, präglad av djup originalitet, har gått in i eftervärldens medvetande”.[10]

Lönnroths observation bekräftas av den socialdemokratiska statsministern Per Albin Hansson när han på 1930-talet skriver att: ”Hur bristfällig den officiella uppfostran än var i tider som vi kunna kalla gamla, även om de icke äro långt avlägsna, nog lärde vi oss beundran för de män som höjde upprorsfanan och ledde frihetskampen mot utländska och inhemska fogdar och folkförtryckare”.[11]

Denna berättelse om Sverige påverkade på djupet andra böcker i folkskolan, inte minst *Läsebok för folkskolan* som gavs ut i många

[8] Se även Georg Brandell, *Sveriges Historia: Berättad för folkskolans barn*. A.V. Carlsons Bokförlag-Aktiebolag, Stockholm, 1904, andra upplagan 2006.
[9] C.T. Odhner, *Lärobok i fäderneslandets historia: bearbetad för folkskolan.* 1902, s. 97.
[10] Erik Lönnroth, ”Den svenska riksdagens uppkomst”, i Scandia 15, 1943, s. 1.
[11] Per Albin Hansson, ”Demokrati, tal och uppsatser”, Stockholm, *Tiden*, 1935, s. 132–133.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

upplagor och med en rad kompendier mellan 1868 och 1951.[12] Denna läsebok var i hög grad upplagd just som en kanonantologi, med ett stort urval av texter, såväl litterära som sakprosa och lagtexter, av tongivande tänkare och författare genom tiderna. Även om fokus låg på Sverige omfattade denna serie av läseböcker även imponerande kompendier av översättningar av texter från hela världen.[13] Det nationella perspektivet var med andra ord inte främmande för det internationella och universella.

Men det var inte bara de nationella och patriotiska historiska perspektiven som förmedlades i folkskola och i folkbildning utan med tiden kom även det modernare begreppet ”medborgarskap” att få en alltmer central plats. Ett sådant exempel var den synnerligen ambitiösa och omfattande serie böcker som gick under samlingsnamnet *Medborgarens bok* och som kom ut i sju delar och en mängd upplagor mellan 1884 och 1952.[14] Författaren var Gustaf A. Aldén, och han var som föreståndare för Folkhögskolan i södra Vi djupt rotad i den svenska folkbildningstraditionen.

I samma anda lanserade Värner Rydén, den förste socialdemokratiske ecklesiastikministern, boken *Medborgarkunskap*, en dåtida bestseller som gavs ut i en mängd upplagor mellan 1923 och 1959. Boken var en modern, demokratisk och sekulär ersättare av katekesen, som kombinerade många av de element som ingick i Odhner, i *Läsebok för folkskolan* och *Medborgarens bok*, det vill säga såväl svensk historia som konkret information om hur svensk demokrati fungerar, lokalt och nationellt, och vad det i praktiken innebär att vara en svensk medborgare. En modern variant av *Bondepraktikan*, ämnad för en allmoge på väg in i det nya demokratiska tidevarvet.[15] Symptomatiskt för den tidens bildningstradition utövades denna bildning i medborgarskap sålunda båda underifrån – via den frivilliga folkbildningen – och ovanifrån – via den obligatoriska folkskolan.

---

[12] Henrik Edgren, *En kungsådra för nationens samhörighet: Läsebokför förskolan i det sena 1800-talet och tidiga 1900-talets skola och samhälle*, Lund, Nordic Academic Press, 2024. Se även *Läs om ditt samhälle* (Folkskolans läsebok) av Arvid Rosén och Oscar Jonsson, P.A. Norstedt & Söner 1949, 1954.

[13] Läsebok för Folkskolan, Särskild parallellupplaga till tionde upplagan, femte avdelningen. Stockholm: P.A. Norstedts & Söner, 1922.

[14] Gustaf A. Aldén. *Medborgarens bok: Handledning för menige man*, i sju delar, från 1884. Lars Hökerbergs förlag.

[15] Boken kom senare att kritiseras för de inledande avsnitten där det refererades till ”den nordiska rasen”, men i huvudsak bestod boken dels av ett historiskt avsnitt, dels av en genomgång av hur svensk demokrati fungerar i praktiken.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Som det tidigare citatet från Per Albin Hansson visade, kom denna kanoniska och historiska bildningstradition, som tillgängliggjordes såväl ovanifrån via folkskolan som underifrån via folkbildning och folkhögskolor, att påverka synen på svensk nationell identitet. Av speciell vikt var att denna föreställning påverkade den svenska socialdemokratins utveckling från en marxism präglad av anti-nationell internationalism, klasskamp och kritik av den ”borgerliga” demokratin till ett omfamnande av nationell demokrati som kom att få sitt främsta retoriska uttryck i begreppet ”folkhem”.

Socialdemokratins nationella vändning kom till pregnant uttryck i en valaffisch från 1930-talet där valspråket, mot bakgrund av socialismens röda och svenska flaggans blågula färger, löd: ”Svenska folkets väg är folkfrihetens och demokratins väg”. Den Geijerska berättelsen kommer till uttryck i en historisk trappa där Torgny lagman står på första steget och Engelbrekt på det andra. De representerade dels principen ”land ska med lag byggas”, dels vad Erik Gustaf Geijer beskriver som de två svenska friheterna, dvs böndernas frihet från livegenskap och adligt förtryck samt Sveriges frihet från dansk överhöghet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Figur 2.1 Valaffisch för Socialdemokratiska arbetapartiet från 1934

Källa: Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Detta närmande mellan socialistisk internationalism och en demokratisk nationalism hade även sina rötter i en folkbildningstradition som var inspirerad av den danske grundaren av den nordiska folkhögskoletraditionen, prästen och folkbildaren N.S.F. Grundtvig. Inspirerad av den tyske filosofen Johann Gottlieb Fichte – inte minst hans verk *Reden an die Deutsche Nation* (1806), Grundtvig kom att förfolkliga den tyska *Bildungs* traditionen i syfte att göra den tillgänglig inte bara för borgerskapet utan för hela folket – och då i synnerhet bönderna.

På danska kom begreppet att bli *dannelse*, en översättning av *Bildung* med dess betoning på att utveckla personligheten genom tämligen sträng självuppfostran baserad på läsning och disciplin. Det var en syn på karaktärsdaning som kombinerade den liberala

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

självhjälpstraditionen med en nationalromantisk syn på folket som nationens kärna.[16]

Detta var en folkrörelsetradition som spred sig till de andra nordiska länderna, inklusive Sverige, och som kom att utgöra ett speciellt bidrag till den nordiska demokratiseringen underifrån; med fokus på bönder och (senare) arbetare, och i Sverige även med kopplingar till såväl frikyrkorörelser som nykterhetsrörelser.

Centralt för dessa rörelser var tämligen stränga moraliska ideal som var ämnade att undvika formerandet av ett trasproletariat. Målet var att lyfta fattiga bönder och arbetare ur mörker och elände via bildning. Denna ambition var kopplad till dygder som skötsamhet och arbetsetik. Ett av de klassiska historiska verken som fångar denna moraliska logik är Ronny Ambjörnssons studie, *Den skötsamme arbetaren.*

Denna moral- och dygdelära kopplades i sin tur till arbetar- och folkrörelsernas negativa syn på välgörenhet. Vad man pläderade för var rätten och plikten att arbeta, betala skatt och förtjäna sociala rättigheter. Denna logik kom också att bli det svenska samhällskontraktets hårda kärna allt eftersom den folkhemska välfärdsstaten tog form.

2.1.2 Uppbrottet från den historiska kanonen (1962–2025)

I kapitlets första del låg fokus på det som en gång fanns. Detta för att uppmärksamma att vi i Sverige för inte så länge sedan de facto hade en historisk kulturkanon med stark betoning på medborgarkunskap. ”Kanon” må inte ha varit termen för dagen, men inte minst *Folkskolans läsebok* byggde på en rad texter av kanonisk art.

I detta avsnitt vänder vi oss mot uppbrottet som sker efter andra världskriget. Vi kommer att kort beskriva hur nya föreställningar om såväl skola, bildning, medborgarskap och fostran tar plats inom

[16] Folket i kontrast till den borgerliga medel- och överklassen; ibland benämnt som ”småfolket”. Även begreppet ”folklig” uppfattades på detta sätt. Inom arbetarrörelsen kom folket i denna tappning – mer som demos än ethnos – att ta över rollen som det primära, ideologiska ledordet. Man kan se en rörelse från ”klass” till ”folk” med början på tidigt nittonhundratal och med en höjdpunkt under 1930-talet då folkhems ideologin kom att dominera inom Socialdemokratin under Per Albin Hansson. Studerar man Socialdemokraternas partiprogram mellan 1902 och 1949, ser man hur begreppet arbetare gradvis ersätt av begreppet folk i takt med att partiet rör sig från att vara ett klasskampsparti till att bli ett folkparthemsparti. Se Lars Trägårdh, ”Varieties of Volkish Ideologies” in *Language and the Construction of Class Identities*, Bo Stråth (ed), Gothenburg: Gothenburg University Press, 1990.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ramen för en rad nya överideologier med konsekvenser för synen på svensk nationell identitet. Dessa innebar att blicken vändes bort från svensk historia och kultur. Vi inleder med att diskutera de nya överideologierna för att sedan fokusera på skolan.

Modernism

Tendenser i skolreformerna gick hand i hand med modernismens genombrott som en överideologi i Sverige. Sverige blev med tiden känt som ”världens modernaste land” som till och med blev titeln för ett populärt TV-program om svenskhet och svensk mentalitet, med Fredrik Lindström som programledare och historikern Peter Englund som bisittare. Programserien visades under 2006 och 2007, men tankefiguren har en betydligt längre historia än så. Den kan härledas inte minst till Stockholmsutställningen 1930, men också till den starka ställning som äktenskapet mellan ingenjörskap och entreprenörskap fick i Sverige under den 100-årsperiod av rekordstor ekonomisk tillväxt som kännetecknade Sverige mellan 1870 och 1970. Fokus kom att ligga på uppfinningar, ingenjörskap och entreprenörskap, på en symbios mellan industri och demokrati, välstånd och välfärd.

Sverige kom sålunda redan på 1930-talet att uppfattas som en ”modell” skriven i modernitetens tecken. I detta avseende stack Sverige tidigt ut ur ett bredare europeiskt perspektiv. Tillsammans med USA var det ett av de få länder som inte hängav sig åt antimodernism och en nostalgisk, tillbakablickande föreställning om förlust, nedgång och förfall – i synnerhet under mellankrigstidens Europa. En radikal och orädd modernism blev en bärande del i svensk nationell identitet. Bara ett par år efter Stockholmsutställningen kunde sålunda en socialdemokratisk valaffisch från 1936 deklarera att svenskarna var ”Framtidsfolket”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Figur 2.2 Valaffisch för Socialdemokratiska arbetarpartiet från 1936

Källa: Arbetarrörelsens arkiv och biliotek.

Detta var en tankefigur som även gick på export med stor framgång, i synnerhet under 1960-talets rusiga guldår. I böcker som David Jenkins *The Progress Machine* (1969) och Richard F. Tomassons *The Prototypical Modern Society* (1970) kom tanken om Sverige som världens mest moderna land att torgföras, oftast med entusiasm och även viss avundsjuka. Alla var dock inte frälsta: under samma tid kom den brittiske journalisten Roland Huntford ut med boken *The New Totalitarians* (1971) där Sverige beskrevs som ett förverkligande av Huxleys dystopiska saga om den ”sköna nya världen”; ett land av lydiga robotar som dyrkade staten och en själsdödande samhällsordning.

Förvisso fanns det även i Sverige intellektuella som intog en mer kritisk hållning gentemot den moderna välfärdsstaten, men Huntford imponerade inte på de svenska politiker och journalister som ofta med hull och hår anslöt sig till tesen om Sverige som den progressiva modernismens hemort i världen. 1984 kom detta till uttryck i

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ett specialnummer om Sverige i den ledande amerikanska tidskriften *Dædalus*. Sverige presenterades av Arne Ruth, dåvarande chefredaktör och chef för kulturredaktionen på *Dagens Nyheter*, som ”The Second New Nation” – det vill säga precis bakom den ”första” moderna nationen: USA.[17]

Volvo kom sålunda att ersätta Engelbrekt; modernitet puffade bort historia; betoningen på tämligen sträng uppfostran fick ge vika för idealisering av ungdom, frihet och framtid. Vinsterna med denna utveckling och dessa ideal var stora. Sverige gick mellan 1870 och 1970 ifrån att vara ett av Europas fattigaste länder till att bli ett av världens rikaste länder; unga människor kunde undfly patriarkala och hierarkiska sociala strukturer, inte minst i familjen som blev allt mer individualiserad.

Samtidigt innebar modernismen att blicken vändes bort från de historiska rötterna, från banden som kopplade ihop generationer. I denna situation tog man de sammanhållande krafterna för givna, vilket inte var helt obegripligt mot bakgrund av att de som ännu ledde samhället hade fostrats i en annan tid, utifrån de gamla bildningsidealen i en skola där kunskap premierades – och då inte bara teknisk kunskap utan även humanistiska ideal och idéer.

Internationalism

Den modernistiska överideologin kom också att kompletteras med en internationalism som blev ytterligare en grundbult i efterkrigstidens formande av svensk nationell identitet. Med tiden kom allt fler frågor att ställas om hur Sverige hade agerat under kriget. Den eftergiftspolitik som räddade Sverige från kriget framstod som moraliskt belastad: järnhandel med Hitler-Tyskland, transiteringar av tyska trupper till det ockuperade Norge, en njugg behandling av judiska flyktingar. Bilden var inte entydig – när vinden vände kom Sverige att agera i en mer pro-allierad riktning. Men även det kunde kritiseras som opportunism i självviska syften.

I detta läge erbjöd FN:s andre generalsekreterare, Dag Hammarskjöld, en väg ut. Som djupt troende såg han det som självklart att alla människor hade samma värde inför Gud, en tanke som i sekula-

[17] Arne Ruth, ”The Second New Nation: The Mythology of Moderns Sweden”, *Dædalus*, 113, nr 2.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

riserad form kom att uttryckas i termer av mänskliga rättigheter. Han var en naturlig kosmopolit som pekade ut en väg för Sverige som aktör på den globala scenen. Sverige skulle axla ett större ansvar för fattiga länder i den tredje världen som ofta ännu var kolonier utan nationell frihet.

Detta arv axlades av kommande svenska ledare. Inte minst kom Olof Palme att stå för de ideal som med tiden innebar att Sverige i sympatiserande kretsar blev känt som en moralisk stormakt. Biståndspolitiken, enprocentsmålet, SIDA, allt detta blev till något som var konkret i det materiella och ansågs utgöra ett moraliskt bevis för Sveriges internationalism och förmåga till global solidaritet. Palme själv var visserligen i grunden en svensk patriot med en vision som var mindre präglad av utopiskt kosmopolitiska tänkande än av förhoppningen om en ny, bättre, postkolonial värld av demokratiska folkhem utifrån svensk mall. Men fröet var sått för en mer radikal internationalism som kom att bli ännu mer tongivande efter Berlinmurens fall, socialismens kollaps som den ungdomliga idealismens hörnsten, och framväxten av den nya utopism som gjorde den postnationella tanken om mänskliga rättigheter till sitt nyckelbegrepp efter 1990.

Likt modernismen blev denna överideologi en viktig del av svensk nationell identitet, både på hemmaplan och i världens ögon. Den kunde också uppfattas som varande i samklang med andra delar av svenska anspråk på att vara en godhetsregim, med ideal som jämställdhet, barns rättigheter, jämlikhet och en utvecklad välfärdsstat.

Samtidigt var det en föreställning som likt modernismen vände blicken bort från historia och det specifika i den svenska kulturen. Betonandet av modernitet och internationalism samverkade till en ny förståelse av Sverige som radikalt post-nationellt och i grunden ett uttryck för universella ideal som undflydde partikulära och nationella traditioner och begränsningar. Först på senare år kom forskning som *World Values Survey* att visa att Sverige i själva verket var allt annat än normalt (i betydelsen genomsnittligt), med ett samhällskontrakt som var extremt på flera sätt, från en radikal individualism till extremt hög social tillit.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Multikulturalism

Den tredje överideologin kom sist: multikulturalismen. Den var kopplad till invandring och i viss mån erkännandet av nationella minoriteter. Men den måste förstås mot bakgrund av den medborgaruniversalism som var en stor styrka för det svenska samhällskontraktet. Denna logik kännetecknade länge invandringspolitiken i Sverige, inte minst under efterkrigstiden fram till 1970-talet. Då var regeln arbetskraftsinvandring, där assimilering i termer av språk och kultur var en given förutsättning. Kopplingen mellan arbete och invandring var också helt central och inte för inte låg politiken under AMS, Arbetsmarknadsstyrelsen. I det stora hela var detta en framgångsrik politik som skapade förutsättningar för integration, gemenskap och inkludering.

Denna era tog slut när reglerna för arbetskraftsinvandring skärptes vid 1960-talets slut[18] och definitivt i samband med den ekonomiska nedgång som följde efter oljekrisen 1973. Med tiden kom i stället en ny typ av invandring att bli legio: flyktinginvandring på humanitära grunder. Denna var också högst kompatibel med den internationalistiska överideologin och den framväxande idealism som byggde på idéer som mänskliga rättigheter och gränslöshet, i synnerhet efter Berlinmurens fall 1989.

Denna nya överideologi innebar också att assimilering blev ett skällsord och att politiken i stället kom att betona kulturell mångfald, rätten till hemspråksundervisning samt tolerans för olika värderingar och religioner.

Men åter riktades blicken bort från svensk kultur och historia. Dessutom kom frågor om kulturella skillnader och hur man i verkligheten skulle kunna integrera det stora antal människor som kom till Sverige från länder med väldigt annorlunda kultur att präglas av en stor portion av aningslöshet. Anti-nationalismen ledde till en blindhet rörande såväl svensk kultur som andra länders.

[18] Kungl. Maj.ts proposition nr 142 år 1968 (prop. 1968:142 – höst).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

2.1.3 Skolreformerna: Från folkskola till grundskola (1962–2025)

Redan under och direkt efter andra världskriget sjösattes viktiga utredningar rörande skolan. Till en början, i 1940 års skolutredning, betonades behovet av en skola i samhällets intresse, där den fostrande tanken var ett huvudspår, med målet att skapa nationellt sinnade medborgare. Efter andra världskriget kom dessa ideal gradvis, med en början i 1946 års skolkommission, att ersättas av pedagogiska ideal som premierade kritiskt tänkande mot bakgrund av det auktoritära tänkande som kännetecknat inte minst Nazi-Tyskland.

Ett offer för denna kritik av tysk bildnings-tradition blev de klassiska bildningsideal som var centrala för tysk *Bildung* och som via tyska filosofer och pedagoger, inte minst Johann Friedrich Herbert och Tuiskon Ziller, kommit att genomsyra även svensk pedagogik under den tid mellan 1860 och fram till reformerna efter andra världskriget vilket nationalekonomen Magnus Henrekson och statsvetaren Johan Wennström utpekar som central för den svenska skolans styrka.[19]

Detta var en styrka som, nota bene, även byggde på ett ännu djupare historiskt arv, som inte minst hängde ihop med en jämförande hög läskunnighet i Sverige. Denna var kopplad till det svensklutherska betonandet av att alla medborgare skulle kunna läsa och förstå bibeln – eller i vart fall katekesen och psalmboken – och där även husförhören och prästernas roll vad gäller folkbokföring för att inte tala om såväl formell som informell social kontroll i socken och lokalsamhälle spelade en stor roll.

Enligt nationalekonomen och skolforskaren Gabriel Heller Sahlgren och Johan Wennström kom man efter andra världskriget att i Sverige missförstå kopplingarna – eller snarare skillnaderna – mellan *Bildung* och den tyska skolan som den utvecklades under Nazismen.[20] För nazisterna var *Bildung* ett hot då den hade som syfte att fostra bildade och potentiellt kritiska och fritänkande medborgare. Som Johan Östling visar i sin avhandling, var detta en insikt som närmst var självklar i Tyskland efter kriget där man också

[19] Magnus Henrekson och Johan Wennström, *Dumbing Down – The Crisis of Quality and Equity in a Once-Great School System and How to Reverse the Trend*. Palgrave Macmillan, 2022.
[20] Johan Wennström och Gabriel Heller Sahlgren (2022). ”När barnen fick makten i den nazistiska skolan”. *Kvartal*, 4 maj; Gabriel Heller Sahlgren och Johan Wennström. ”The Fatal Conceit: Swedish Education after Nazism.” *Journal of Controversial Ideas* 2022.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fick se en renässans för de klassiska, humanistiska bildningsidealen från tiden före Hitler. Detta var en tradition, skriver Östling, som man såg som ”ett värn” mot inte bara absurda rasteorier utan även en ”tekniskt-mekanisk världsbild” som underminerade den humanistiska synen på individ och samhälle.[21]

I Sverige, däremot, kom man i stället att förknippa ”tysk” pedagogik med katederdisciplin och den typ av auktoritära lärare som bl.a. kom skildrades i den för skoldebatten inflytelserika filmen *Hets*, från 1944, med Alf Sjöberg som regissör och Ingmar Bergman som manusförfattare. I stället kom en mer ”progressiv” pedagogik, inte minst inspirerad av amerikanen John Dewey, men med inspiration även från Ellen Key, att hamna i centrum.[22]

Denna vändning kopplades till ett större fokus på den framväxande socialvetenskapen, mer influerad av vetenskapliga ideal som befrämjade en mer teknisk och framtidsorienterad syn på samhället än den som satte nationell gemenskap, bildning och historia i högsätet.[23] Detta ledde i sin tur till att historieämnet förlorade mark samtidigt som det nya, mer moderna ämnet samhällskunskap kom att ta mer plats.

Bland de ledande gestalterna i introduktionen av den nya reformpedagogiken fanns inte minst Socialdemokraterna Alva Myrdal och Stellan Arvidsson. Centrala tankar inkluderade ”fri fostran” – en idé som uttrycktes redan i 1946 års skolkommission. Denna pedagogik premierade ideal som eleven i centrum, kritiskt tänkande samt en syn på skolan som en demokratisk arena där elever och lärare ingick i en mer jämlik relation, med läraren som ”coach” till elever som var självgående och självlärande. Med detta följde även att den klassiska katederundervisningen sattes under kritisk lupp och idén om läraren som auktoritet på sina ämnen blev föremål för växande kritik.[24]

Inte minst efter den politiska turbulensen 1968 kom med tiden kravet på bildning och kunskap, historia och nationell identitet, att

[21] Johan Östling, *Nazismens sensmoral: Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Stockholm: Atlantis, 2008.
[22] Magnus Henrekson (red), *Kunskapssynen och pedagogiken*. Dialogos, 2017; Inger Enkvist, *De svenska skolreformerna 1962–1985 och personerna bakom dem*. Gidlunds förlag, 2016. Inger Enkvist, *Kunskap i kris: ideologier i svensk skola på 2020-talet*, Gidlunds förlag, 2023.
[23] Herbert Tingsten, *Gud och fosterlandet: Studier i hundra års skolpropaganda*, P.A. Norstedts & Söner, 1969. Thom Axelsson och Jonas Qvarsebo, *Skola och medborgaruppfostran – mellan pedagogik, vetenskap och moral*. Studentlitteratur 2022. Pontus Larsson, *Skola, historia och fostran*. Linköpings universitet, 2025. Ingmarie Danielsson Malmros, *Det var en gång ett land: Berättelser om svenskhet i historieläroböcker och elevers föreställningsvärldar,* Agerins bokförlag, 2012.
[24] Bengt Sandin och Maria Sundkvist, *Barn barndom och samhälle*. Gleerups, 2014. Hans Albin Larsson, *Mot bättre vetande: En svensk skolhistoria*. SNS förlag, Stockholm. 2011.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ersättas av ett fokus på kritiskt tänkande, anti-auktoritära klassrum, och med jämlikhet som det övergripande målet. Det var en ansats som kom på bekostnad av en mer traditionell betoning på kunskap och bildning, inklusive det kanoniska kunskapsstoff som kännetecknade folkskolan och dess läromedel.

Den pragmatiska förståelsen av att elever har olika förutsättningar gällande begåvning och talang, som hade kännetecknat den gamla skolan med dess mångfald av skoltyper – från folkskola till läroverk, med yrkesutbildning och flickskolor – kom att ses som omodern och diskriminerande. I stället blev målet en skola för alla, en ”enhetsskola” som sedan mynnade ut i grundskolan och i ett reformerat gymnasium som inte längre var samma exklusiva bildningsskola som förr. Även lärarens status devalverades, även detta i jämlikheten och universalismens tecken.

Efter 1975 blev inte gemensamma läromedel längre obligatoriska och med tiden kom skolor och lärare att få allt större frihet att forma sina egen undervisning. De gamla bildningsidealen kom att framstå som gammalmodiga, auktoritära och nationalistiska, med för stort fokus på klassiska texter i en tid av modernism, snabb förändring, invandring och ökad etnisk mångfald som med tiden kom att forma de normativa överideologier som diskuterats ovan. Samhällskunskap blev det nya modeämnet; historia tappade delvis sin position.

Devalveringen av lärarledd undervisning, med kunskap, fostran och bildning som skolans främsta uppdrag, fick dock inte omedelbar effekt. Lärare som var skolade i den gamla pedagogiken och de klassiska kunskapsidealen utgjorde bromsklossar. Denna tröghet var man redan tidigt var medveten om. I en apokryfisk formulering (som ibland, på oklara grunder, hänförs till Alva Myrdal) konstaterades att det ambitiösa reformprogrammet inte kunde få fullt genomslag förrän den nuvarande kadern av lärare hade gått i pension.

Effekterna på svenska elevers kunskap skulle också bli synliga först kring 1990-talets ingång och än mer efter 2000 i takt med att alarmerande resultat från de storskaliga och jämförande undersökningar som numera genomförs (TIMSS sedan 1995, PISA från 2000). Svaga svenska resultat i framför allt Pisamätningarna gav sent om sider upphov till en intensiv debatt om skolan, där inte minst den konstruktivistiska synen har blivit ifrågasatt. Samtidigt, och delvis överlappande, diskuteras vad reformer som kommunalisering, fritt skolval och skolpeng har inneburit. Modernismens ytterst enhetliga

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

skolsystem, där de fristående skolorna utgjorde en försvinnande liten del, har ersatts av ett system med ett mycket stort antal skolhuvudmän, kommunala och privata. Till detta ska läggas att andelen elever med utländsk bakgrund har ökat kraftigt. Resultatet är ett betydligt mer heterogent skolsystem med klart färre gemensamma nämnare.[25]

Även medborgarskapsidealet kom att utmanas. Den handfasta undervisningen i medborgarkunskap som utmärkte tiden från folkskolans införande till efterkrigstidens reformer kom med tiden att överflyglas inte bara av den nya reformpedagogiken utan även av den negativa synen på nationalism och betoningen på svensk kultur och historia. Idéer om mänskliga rättigheter och multikulturalism blev efter Berlinmurens fall 1989 centrala, normativa begrepp och grunden för en idealism som attraherade inte minst många ungdomar.

Dessa idéer ansågs centrala för demokratin, framför allt för de som förespråkade den ”liberala demokratin”, ett tankegods där begränsningar av majoritetsdemokratin genom maktdelning, minoritetsskydd och rättigheter var centrala principer. Men jämfört den handfasta presentation av demokrati som en medborgerlig praktik som kom till uttryck i de tidigare nämnda *Medborgarens bok* och *Medborgarkunskap*, framstår det liberala demokratibegreppet som mer abstrakt än konkret. I den offentliga debatten talas gärna om ”demokratins kris” samtidigt som kunskapen om hur demokrati fungerar konkret ofta saknas eller syns förvirrad.

Till exempel kunde Stiftelsen Rättsfonden (2022) publicera resultaten från en undersökning av vad svenska gymnasister visste om rättsstatens roll i en demokrati.[26] Man började med att fråga vad fyra ofta använda läroböcker i samhällskunskap hade att förmedla om demokrati och kom fram till att ”eleverna förväntas föra teoretiska resonemang om demokratin, men det ställs inga krav på konkreta insikter om områden som det ska resoneras om”. Enkäten visade i sin tur att de flesta gymnasister inte ens vet vad en ”rättsstat” betyder. Man noterar att många aldrig har hört ordet – därav skriftens dramatiska titel: ”Aldrig hört ordet ... – vaddå rättsstat?”.

Detta ledde inte bara Rättsfonden men även andra aktörer i bl.a. folkbildningsvärlden att plädera för ett återupprättande av medbor-

[25] Magnus Henrekson och Johan Wennström, *Dumbing Down – The Crisis of Quality and Equity in a Once-Great School System and How to Reverse the Trend*. Palgrave Macmillan, 2022.
[26] Rättsfonden. ”Aldrig hört ordet … – vaddå rättsstat?” Vad vet svenska gymnasister om rättsstatens roll i en demokrati? Rättsfondens skriftserie nr 44, 2022.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

garkunskap som ett ämne där unga och vuxna får konkret utbildning i hur demokrati faktiskt utövas. Detta var en gång Sverige och de andra nordiska ländernas paradgren, med folkrörelserna kända som ”demokratiskolor” som arbetade underifrån samtidigt som folkskolan, speciellt efter början av 1900-talet, inkluderade samma ämne i sin undervisning.[27]

2.2 Konsekvenserna och behovet av en kulturkanon för Sverige

Så kom vi då hit: Till ett Sverige präglat av splittring, separatism och en tillits- och trygghetskris.

I vilken mån kan en ny kulturkanon för Sverige vara ett svar på denna kris? Ledorden i regeringens direktiv är: Bildning – Gemenskap – Inkludering. Som vi antyder ovan vore det naivt att tro att en kulturkanon, hur raffinerat konstruerad den än må vara, i sig skulle bota den svenska sjukan. Och precis som var fallet med de nederländska och danska kanonprojekten står dess betydelse och faller med frågan om hur den används. Skolan är helt central, likaså den bildning som erbjuds nyanlända. Även folkbildningen måste ges en viktig roll, så även kulturarvsaktörer.

En förhoppning är dock att ett grundligt nytänkande rörande svensk historia och kultur, och då inte minst de sega, grundläggande rättsliga, politiska, ekonomiska, religiösa, vetenskapliga institutioner, lagar och regler som har format Sverige under lång tid, ska kunna utgöra en karta och kompass som erbjuds alla barn och nyanlända. Som en väg till att bli delaktig i det gemensamma kulturella kapitalet: en nyckel till att kunna leva och söka sin lycka och frihet i ett land som på många sätt har unikt goda förutsättningar för detta.

[27] Betoningen av folkbildningens roll för bildning och dess funktion som demokratiskola har återkommande uppmärksammats även under senare tid, se t.ex. Kenneth Abrahamsson, Per-Ola Jansson och Torvald Åkesson (red), D*emokratin som bildningsväg*. Carlsson, 2022; Sara Johansson (red), *Sällskapet för folkundervisningens befrämjande 1822–2022*, Förlaget näringslivshistoria, 2022: Kenneth Abrahamsson, *Medborgaren i samhällsdialogen*, Publica, 1993. Lene Rachel Andersen och Thomas Björkman, *The Nordic Secret*. Fri Tanke. 2017.

3 Internationell utblick

Viljan att i en kanon fånga nationell identitet och kultur är inte unik för Sverige. I detta kapitel beskrivs och diskuteras liknande projekt i andra länder. Gemensamt för dessa är dels att sådana försök tenderar att skapa debatt, dels att de har sina ursprung i behovet av – och svårigheten i – att skapa en balans mellan två delvis motstridiga ideal: gemenskap och mångfald.

Detta gäller inte minst de danska och nederländska kanonprojekten vilka är av speciell relevans för Sverige. Likt Sverige var dessa två länder kända för att ha hög social tillit, stark nationell gemenskap och utvecklade välfärdsstater baserade på inkluderande samhällskontrakt där nyckelord som tolerans, jämlikhet och jämställdhet var centrala.

I båda fallen var bakgrunden till kanoninitiativen den växande sociala och politiska spänningen under 2000-talet i kölvattnet av ökad invandring kombinerad med misslyckad integration. Att kunna forma ett gemensamt ”vi” som inkluderar unga och nyanlända i ett individualistiskt och hypermodernt samhälle framstod inte längre som självklart. Frågan hur detta skulle kunna åstadkommas landade i ambitionen att via kanonprojekt skapa en gemensam kulturell referensram som kunde utgöra ett enande kitt i samhällen där separatism och segregering började framstå som pluralismen och multikulturalismens baksida.

Vi börjar med Danmark och Nederländerna för att sedan göra kortare, kompletterande nedslag i Frankrike, England och USA, tre länder där man på olika sätt har hanterat frågor rörande kanonisering, tillgång till det gemensamma kulturarvet och befrämjandet av en gemensam nationell identitet.[1]

[1] Andra exempel är den regionala flamländska historiekanon som togs fram 2023 (Canon van Vlaanderen 2023) samt Lettlands kulturkanon från 2008 (National Library of Latvia, 2024).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.1 Danmark

I Danmark tog man under mitten av 2000-talet fram flera officiella kanoner. Nedan tecknas i korthet de olika varianterna. Den kulturkanon som togs fram av kulturdepartementet 2006 var den mest ambitiösa satsningen i termer av process och slutprodukt. Dock förvaltas och tillgängliggörs den inte längre. De kanoner som i dag är i bruk är litteraturkanonen från 2004 och historiekanonen från 2006. Båda dessa togs fram på uppdrag av det danska utbildningsdepartementet och har funktionen att ange obligatoriska element inom respektive skolämne.

Under 2025 har den danska S-regeringen dessutom bestämt att revidera litteraturkanon under den socialdemokratiske barn- och utbildningsminister Mattias Tesfayes ledning. I det nya geopolitiska läget har kanon uppfattats som en motvikt till de nya hoten från omvärlden som ytterligare har förstärkt den redan existerande oron gällande den sociala sammanhållningen inom landet. I detta läge har frågan ställts om den ”inre försvarslinjen” och behovet av en ”andlig upprustning”.

3.1.1 Litteraturkanon 2004, 2014 och 2025

Det danska utbildningsdepartementet tog 2004 fram en obligatorisk litteraturkanon för grundskola och gymnasium. Redan under 1990-talet hade dåvarande utbildningsminister Bertel Haarder (Venstre) tillsatt en kanonkommitté vars uppdrag var att undersöka litteraturundervisningen i skolan. Kommitténs arbete resulterade i en rapport som främst argumenterade för vikten av att eleverna skulle få stifta bekantskap med klassisk litteratur av hög kvalitet. Ledamöterna argumenterade för litteraturens egenvärde och underströk att själva diskussionen om kanon var viktigare än fastställandet av en.[2] Rapporten utmynnade således inte i några konkreta förslag till skolväsendet utan var snarare ett inlägg i debatten om litteraturens och danskundervisningens villkor.

I början av 2000-talet återupplivades diskussionen om kanon. Ytterligare en kommitté tillsattes, denna gång under utbildningsminister Ulla Tørnæs (Venstre) med syfte att bygga vidare på rap-

[2] Epinion 2020, ”Undersoegelse af laerernes brug af kanonlisterne i dansk og historie”, s. 7.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

porten från 1994, men med det tydliga uppdraget att ta fram en obligatorisk litteraturkanon till grundskolan och gymnasiet.[3] Kommittén bestod av 13 experter med kompetens inom utbildningsväsendet, förlagsbranschen samt språk- och litteratur-området. Ordförande var Jørn Lund (som sedermera även blev ordförande för arbetet med Kulturkanon). Arbetet resulterade i en obligatorisk lista på 14 författare för grundskola och gymnasium samt vägledande icke-obligatoriska litteraturlistor. Elever ska under sin skolgång ha läst minst en text av varje författare. Angående undervisning kring kanon betonade kommittén vikten av att framhäva författarskapens bredare betydelse och inverkan på det danska samhället, men också att detta gemensamma litterära arv inte är enhetligt eller kan betraktas som uttryck för en nationell identitet.[4]

Urvalet väckte omedelbart kritik på grund av den skeva könsrepresentationen: 13 manliga och en kvinnlig författare.[5] Kritiken på denna punkt har varit återkommande och är i skrivande ögonblick även ett argument i samband med den revidering som utförs 2025.

Redan under 2014 skedde en mindre revidering för grundskolan.[6] Den omarbetning som nu – 2025 – genomförs rör gymnasiet.

3.1.2 Historiekanon 2006

Under 2006 lanserades en historiekanon i Danmark.[7] Urvalet gjordes av en kommitté ledd av historieprofessorn Knut J.V. Jespersen. Att ta fram en historiekanon var bara en del av kommitténs uppdrag. Den övergripande uppgiften var att ge förslag på hur historieundervisningen skulle stärkas i allmänhet. Det som valts ut att ingå i kanon gavs inga motiveringar eller presentationer i rapporten.

Syftet med en historiekanon var att hjälpa elever att få en kronologisk överblick över särskilt viktiga händelser och brytpunkter i historien. Kanonlistan rymmer allt från Tutanchamon till Kalmarunionen, reformationen och 11 september. Inriktningen var således inte att förmedla enbart dansk historia.

[3] Undervisningsministeriet 2004, ”Dansk litteraturs kanon. Rapport fra Kanonudvalget”, s. 7, 14.
[4] Undervisningsministeriet 2004, s. 23.
[5] Politiken 2004.11.22, ”Kvinderne mangler i den litterære kanon”.
[6] Epinion 2020, s. 7.
[7] Undervisningsministeriet 2006, ”Rapport fra Udvalget til styrkelse af historie i folkeskolen”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Arbetet har reviderats två gånger och består i dag av 30 händelser eller personer. Den senaste revideringen gjordes 2022 då Förintelsen tillkom, liksom punkten ”Nordatlanten og rigsfællesskabet”.[8]

Läroplanen för historieämnet anger att elever ska ha gått igenom samtliga punkter på listan när de avslutar årskurs 9. Däremot finns inget krav på att lärarna måste undervisa om kanonpunkterna i kronologisk ordning. Kanonpunkterna kan i undervisningen täckas in under behandlingen av andra problemställningar och teman snarare än vara styrande för historieundervisningens upplägg.[9]

Till skillnad från litteraturkanon från 2004 och kulturkanon 2006 är inte historiekanon begränsad till att täcka enbart dansk historia och kultur. Den principiella debatten kring historiekanon handlade i högre grad om olika pedagogiska ideal och ambitioner inom historieämnet. Kommitténs uppdrag motiverades av en önskan att ändra historieundervisningen i riktning mot att förmedla grundkunskaper och etablera en kronologisk historie-uppfattning. Detta i kontrast till den då rådande kursplanen från 1995, vars huvudsakliga syftesformulering angav att historie-undervisningen ska ”styrke elevernes historiebevidsthed og identitet og øge deres lyst til og motivation for aktiv deltagelse i et demokratisk samfund”. Inriktningen på kommitténs arbete och rekommendationer var att åter betona mer direkta historiekunskaper, vilka beskrevs som en förutsättning för att utveckla genuin historiemedvetenhet.[10]

3.1.3 Kulturkanon 2006

Den mest ambitiösa satsningen på en kanon var paradoxalt nog den som med tiden visat sig röna minst framgång, nämligen den kulturkanon som lanserades 2006.[11] Arbetet sjösattes av dåvarande kulturminister Brian Mikkelsen, Det Konservative Folkeparti, år 2004.

Den danska kulturkanonen skulle rymma och presentera ”de største og vigtigste værker i den danske kulturarv”, och syftet var att fungera som en vägvisare i en lång och komplex dansk kulturhistoria. Det fanns en önskan om att bidra till en levande debatt om

[8] Børne- og Undervisningsministeriet 2022, ”Kommissorium for kanonudvalg vedrørende tilføjelsen af Holocaust til kanonpunktet Augustoprøret og jødeaktionen 1943 i historiekanon”.
[9] Børne- og Undervisningsministeriet 2023, ”Historie. Læseplan 2019”, s. 27.
[10] Undervisningsministeriet 2006, s. 8, 14.
[11] Kulturministeriet 2006, ”Kulturkanon” (Særnummer av Kulturkontakten).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dansk konst och kultur, samt att inspirera medborgarna till bildning och fördjupning. Kulturkanon skulle även bidra till att stärka gemenskapen genom att lyfta fram det gemensamma historiska arvet och belysa hur det format danskarna.[12]

Kulturministeriet tillsatte under 2005 sju kommittéer för respektive konst- och kulturområde. Varje kommitté bestod av fem ledamöter, varav en ordförande. Ledamöterna var utövande konstnärer eller andra ämnesexperter. Uppdraget var att välja ut tolv verk[13] som förutom att de i särskilt hög grad kunde ge konstnärliga upplevelser också kunde anses ha varit betydelsefulla för en tidigare generation och likväl vara relevanta för kommande generationer. Verken skulle inte bara hålla hög konstnärlig kvalitet utan också illustrera hur dansk konst och kultur utvecklats i växelverkan med europeiska och internationella strömningar.

De sju kommittéordförandena höll gemensamma möten under arbetets gång, detta för att säkerställa att det inte uppstod överlappningar mellan verken i respektive grupp, samt för att garantera att den slutgiltiga kanonen framstod som enhetlig. Språkforskaren Jørn Lund hade rollen som ”overformand”, en huvudordförande för det övergripande arbetet.

I januari 2006 publicerades urvalet och kontextualiserade texter om varje verk, samt en kortfattad beskrivning av kommittéernas arbete och hur de nått fram till det slutgiltiga urvalet. Kanonen bestod av 108 verk, indelade i åtta kategorier: arkitektur, bildkonst, formgivning och konsthantverk, film, litteratur, musik, scenkonst samt en separat kanon för barnkultur. Den sistnämnda kategorin tillkom under arbetets gång med att välja ut verk till de sju förutbestämda områdena.

Rapportens texter om verken bearbetades ytterligare inför en boksatsning. Boken *Kulturkanon* gavs ut på Politikens förlag, genomillustrerad i fyrfärg med en tillhörande DVD.[14] Syftet med att tillgängliggöra kanon i bokform var att presentera verken på ett inspirerande sätt med förhoppningen att kunna bidra till ytterligare fördjupning. Boken gavs ut hösten 2006 i samband med skolstart, och delades ut i gratis klassuppsättningar till grundskolan, gymnasiet, yrkeshögskolor samt vuxenutbildning. Den såldes också i bokhandeln till ett

[12] Kulturministeriet 2006, s. 4–5.
[13] Med undantag för musikområdet där kommittén totalt valde ut 24 verk: tolv verk inom populärmusik och tolv inom konstmusik.
[14] Kulturministeriet & Hammershøy et al. 2006, Kulturkanon.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

subventionerat pris. Utöver den tryckta boken lanserades även en särskild kanonhemsida som administrerades av kulturministeriet. Syftet med hemsidan var att nå ut bredare och mer långsiktigt och att utnyttja de digitala mediernas möjlighet till interaktivitet.

Kulturkanons hemsida lades ner redan 2009 på grund av att kostnader för bild- och filmrättigheter blev för omfattande när det treåriga avtalet hade löpt ut. Beslutet att inte förhandla fram ett nytt avtal avspeglar förmodligen en bedömning att intresset och genomslaget blivit mindre än man från regeringen hade hoppats på.[15]

3.1.4 Demokratikanon 2008

År 2008 lanserades en demokratikanon som bestod av ett urval av händelser, filosofiska strömningar och politiska texter som alla haft betydelse för utvecklingen av det danska statsskicket.[16] Kommittén som tog fram demokratikanonen leddes av samma person som lett arbetet med historiekanonen, professor Knud J.V. Jespersen.

I förordet skrev dåvarande statsminister Anders Fogh Rasmussen (Venstre) om syftet med en demokratikanon: ”Vi må indse, at opslutningen om folkestyret og respekten for de grundlæggende frihedsrettigheder ikke er en selvfølge. Friheden skal vindes, udvikles og forsvares i hver ny generation. Regeringen ønsker derfor at styrke kendskabet til de principper om frihed og folkestyre, som det danske samfund bygger på”.[17]

Innehållet, bestående av 35 punkter, är inte begränsat till danska händelser och texter, utan innehåller även flera av upplysningens internationella tänkare och händelser som t.ex. westfaliska freden, franska revolutionen, och Berlinmurens fall. Kanonrapporten rymmer en inledande text som skiljer mellan å ena sidan demokratins idéer kring jämlikhet, frihet, och tolerans, och å andra sidan demokrati som styrelseform.[18]

Syftet var att fungera som inspiration, med syfte att väcka debatt och förståelse för förutsättningarna för den moderna danska demokratin. Här finner man också ekon från Grundtvigs tankar om *dan-*

[15] Politiken 2009.05.12, ”Kulturkanon på nette lukker”. Lektor Niels D. Lund vid Danmarks Biblioteksskole: Se även Politiken 2016.01.28, ”Den gamle kulturkanon endte som en fuser”.
[16] Undervisningsministeriet 2008, ”Demokratikanon. Udvalget til udarbejdelse af en demokratikanon”.
[17] Undervisningsministeriet 2008, s. 5.
[18] Undervisningsministeriet 2008, s. 89.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

nelse, det vill säga den danska tolkningen av det tyska begreppet *Bildung*, där tonvikten ligger på att fostra och forma individer genom bildning i historia och kultur med syftet att skapa allmänbildade, demokratiskt sinnade medborgare. Ett samtida uttryck för detta finner man hos Søren Peter Hansen, direktør, Tænketanken Prospekt, när han skriver i texten *Grundlovens sjæl – dannelse og folkeoplysning i et demokratisk samfund*:

Dannelse og folkeoplysning er afgørende for et velfungerende demokrati. Og det handler om mere end viden – det er en livslang proces, hvor individet lærer at forstå sig selv som en del af historiske, kulturelle og sociale fællesskaber. Den enkelte borger må ikke blot udvikle sig personligt men også evne at indgå i det fælles. Demokratiet, som Grundloven bygger på, forudsætter oplyste og ansvarlige borgere. Det er ikke nok med valg og strukturer. Demokratiet kræver en befolkning med dømmekraft, historisk bevidsthed og vilje til dialog. Derfor er dannelse og folkeoplysning ikke luksus men nødvendigheder.[19]

Demokratikanonen är inte obligatorisk i skolsystemet men kommittén föreslog att pedagogiskt material kring demokratikanonen skulle tas fram med sikte på skolan och som en hjälp i skolans redan befintliga uppdrag att undervisa om demokratin.[20]

3.1.5 Nuläge

Ett flertal olika kanonprojekt genomfördes således under en kort period under 2000-talet. Under 2010-talet togs enbart ett sådant initiativ, och det blev kortvarigt. Vad som i stället karakteriserar 2010-talet är att de icke-obligatoriska kanoner som tagits fram inte gavs fortsatt politiskt stöd utan avvecklades. Detta gäller som vi såg ovan inte minst det ambitiösa projektet från 2006 med en ”kulturkanon” vars ambition var att etablera en kanon som omfattade konstarterna i stort.

De obligatoriska kanonerna i skolsystemet tycks däremot vara väl etablerade. I dagsläget är det främst de kanoner som tagits fram av utbildningsdepartementet och riktar sig till skolorna som fortfarande är aktuella, dvs. litteraturkanon från 2004 och historiekanon

[19] https://www.taenketankenprospekt.dk/2025/06/05/grundlovens-sjael-dannelse-og-folkeoplysning-i-et-demokratisk-samfund/ (hämtad 2025-06-05).
[20] Undervisningsministeriet 2008, s. 84–86.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

från 2006. Under socialdemokraten Mette Fredriksens första regering slöts ett blocköverskridande avtal om skolpolitiken, och som en del i detta arbete gjordes en studie och utvärdering av kanonlistornas användning i skolorna och lärarnas syn på dem. Syftet var att undersökningen skulle fungera som underlag för avtalsparterna i de fortsatta diskussionerna om kanonlistornas roll i skolan och ett eventuellt behov av revidering.[21] Utvärderingen visar att respektive kanon påverkar undervisningen, och att lärarnas åsikter på det stora hela är positiva. Rapporten sammanfattar lärarnas uppfattningar på följande vis:

> Dansklærerne udtrykker tilfredshed med, at der findes en fælles kanonliste for eleverne. De betragter en fælles kanonliste som en god tilgang til at skabe en fælles bevidsthed om landets værdier og kulturarv formidlet gennem litteraturen. Historielærerne betragter indsigt i egen kultur og historie, som en måde at øge elevernes bevidsthed om, hvorfor ens samfund og levevilkår ser ud, som de gør i dag. Ideen om et kulturfællesskab er lærerne derfor positivt stemt over for. Historielærerne udtrykker derudover, at de er glade for, at der er en fælles kanonliste, der er ens for alle elever uanset, hvor i landet børnene vokser op og går i skole. Undervisningen på baggrund af kanonlisterne kan imidlertid medføre en række udfordringer i praksis, men lærerne har sædvanligvis en holdning til, hvordan disse udfordringer bør/kan håndteres.[22]

Många lärare inom både danska och historia uttrycker att innehållet i de obligatoriska kanonlistorna är i stort sett sådant som de ändå skulle ha undervisat om även om det inte hade fastslagits i en kanon. Samtidigt upplevs själva styrningen som negativ. Urvalet av litteratur anses generellt bra, men många lärare anser att flera författarskap är för svåra för eleverna, eller för otidsenliga och svåra att engagera eleverna i. Det finns därför en rädsla att ”eleverne mister deres læselyst og interesse, i det kanonforfatterne sprogligt opleves som for krævende”.[23]

Vissa lärare använder kanonpunkterna som utgångspunkt för sin undervisningsplanering, medan vissa knappt skänker kanonlistan en tanke. Vanligast är dock ett mellanting, där kanonlistan exempelvis används som en checklista för att kontrollera att alla kanonpunkter täcks in – en ”eftertjek af årsplanen”. Att kanonlistan kan ha en relativt undanskymd roll i undervisningsplaneringen möjliggörs inte minst av att de flesta läromedel har anpassats för att täcka innehållet

[21] Epinion 2020, s. 3.
[22] Epinion 2020, s. 5.
[23] Epinion 2020, s. 10–11.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i kanonerna. Framför allt historielärarna bedömer att ”så længe man anvender forlagsmateriale eller fagportaler, så vil kanonlisten af sig selv indgå”.[24]

Även det politiska stödet för de obligatoriska kanonerna ämnade för undervisning i skolan tycks vara brett. Ett tecken på detta är den tidigare nämnda revidering av litteraturkanon som pågår 2025, denna gång under ledning av den socialdemokratiske ministern Mattias Tesfaye. Även den kritik som tidigare funnits från bl.a. Dansklärarföreningen och Danska akademin har minskat och Dansklärarföreningen driver inte längre avskaffade av kanon. Stöd finns, som noterats, inte bara bland de borgerliga partierna utan även inom S. Sammantaget kan man dra slutsatsen att det finns ett stabilt stöd för kanonlistornas fortsatta existens, men att det också existerar ett tryck på återkommande revideringar, i synnerhet vad gäller litteraturkanon.

3.2 Nederländerna

Under mitten av 2000-talet togs även en kanon fram i Nederländerna.[25] Den nederländska kanon, *Canon van Nederland*, är en historiekanon som består av en tidslinje med 50 ”fönster” som skildrar historiska händelser, personer eller fenomen som har haft stor betydelse för Nederländernas historia och moderna utveckling. Kanon utformades med sikte på användning i grundskolans senare årskurser eller de första årskurserna i gymnasieskolan, men ambitionen var också att nå ut bredare än så och bli ett redskap för bildning och historisk kunskap för alla och envar i Nederländerna.

Nederländernas kanon arbetades fram under 2005 under ledning av professor Frits van Oostrom. Resultatet presenterades ett år senare i form av en rapport och med en hemsida. Arbetet reviderades under 2019 under ledning av professor James Kennedy.

[24] Epinion 2020, s. 25. Se även s. 5–6.
[25] OCW 2007, ”A key to Dutch history. Report by the committee for the development of the Dutch canon”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.2.1 Bakgrund

Under 2005 publicerades en rapport av det nederländska utbildningsrådet som uttryckte oro över dåvarande utbildnings-system och unga människors kunskapsluckor vad gällde nederländsk historia.[26] Man tog särskilt fasta på utmaningarna som rörde integration och ansåg att införandet av en kanon skulle kunna bidra till ökad förståelse för det gemensamma kulturarvet.

Rapporten togs i huvudsak emot väl och markerade därmed ett skifte i uppfattningen om kanon. År 1989 hade en kommitté tagit fram förslag på läslistor med klassiker att använda i skolundervisningen. Förslaget hade mötts av stora protester och implementerades aldrig i skolan. Även 2005 fanns skepsis, med det rådde stor enighet i parlamentet om att följa utbildningsrådets rekommendation.

Den politiska kontexten i Nederländerna dessa år präglades av morden på politikern Pim Fortyn (2002) och filmregissören Theo van Gogh (2004). Frågor om migration, integrationsproblem och nationell identitet stod i fokus.

Ministern för departementet för utbildning, kultur och vetenskap (OCW), Maria J.A. van der Hoeven (Kristdemokraterna, regeringen Balkenede II), formulerade i maj 2005 uppdraget att ta fram ett utkast på en historiekanon för Nederländerna.[27] Uppdraget motiverades med att den sociala utvecklingen hade gett frågan om nederländsk identitet ny aktualitet. Kanon skulle bidra till gemensam kunskap om Nederländernas kultur och samhälle, och fokusera på ”värdefulla delar av vår historia som vi vill föra vidare till nya generationer”. Detta kunde innefatta både positiva och negativa historiska händelser och erfarenheter – det viktiga skulle vara vad som har format den nederländska kulturen. Särskilt fokus skulle även ges till internationella sammanhang och till samspelet med andra kulturer.

3.2.2 Uppdrag och tillvägagångssätt

Kommittén fick ett år på sig för att utarbeta en historiekanon. Kommittén skulle också ge förslag på hur den skulle användas i skolan. Dessutom skulle kulturinstitutionernas roll i kanonfrågan ses över

[26] Onderwijsraad (the Education Council of the Netherlands) 2005, ”De stand van educatief Nederland”.
[27] OCW, 2005. ”Taakopdracht voor de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och ett förslag läggas fram om hur kanon skulle kunna leva vidare och revideras i framtiden.

Kommittén bestod av åtta ledamöter och en sekreterare under ledning av litteratur- och humanioraprofessor Frits van Oostrom. De flesta ledamöterna var verksamma akademiker inom bland annat historia, filosofi och ämnesdidaktik, men kommittén rymde även en politiker och en person verksam inom skolvärlden.

Under året hölls 14 kommittémöten, samt ytterligare möten i mindre grupper med representanter från bland annat lärarkåren. Kommittén inledde sitt arbete genom att lansera en särskild kanonhemsida. Webbsidan blev senare en plattform för den färdiga kanon, men fungerade initialt som ”work in progress” med ett diskussionsforum och möjlighet för allmänheten att lämna synpunkter på det pågående arbetet. Allmänheten gavs exempelvis tillfälle att betygsätta olika händelser utifrån kanonisk kvalitet. På hemsidan fanns information om alla ledamöter, mötesschema och en översikt av kommande aktiviteter. Webbsidan besöktes över 50 000 gånger under arbetet med framtagandet av kanon, med mer än 15 000 unika besökare.

3.2.3 Resultat och tillgängliggörande

Rapporten som publicerades år 2006 bestod av två delar. I den första delen beskrevs arbetet med framtagandet av kanon, dess syfte och kommitténs slutsats. Där ingick bland annat ett trettiotal punkter med konkreta förslag på hur skolan skulle kunna implementera kanon i undervisningen. Den andra delen bestod av själva kanon: en tidslinje med femtio ”fönster”, dvs. de händelser, personer och företeelser som valts ut som ingångar till Nederländernas historia. Den pedagogiska tanken med ”fönster” innebär att det bakomliggande sammanhanget är minst lika centralt som det konkreta fenomen som valts som ingång till ämnet. Idén har ordförande van Oostom beskrivit som ett sätt att navigera mellan starka önskemål om ”listor” och samtidigt den starka kritiken mot kanon som just en definitiv lista.[28]

[28] Tre intervjuer genomfördes den 15 och 16 oktober 2024 med Frits van Oostrom, James Kennedy samt Hubert Slings.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Efter sex månader publicerades ytterligare en delrapport som samlade den respons som inkommit och presenterade kommitténs svar och några mindre förändringar som dessa föranlett.

För att utveckla och förvalta kanon skapades en stiftelse som gavs namn efter hemsidan: Stichting entoen.nu. Bland de pedagogiska produkter som togs fram fanns en informationsplansch för klassrummen och förslaget att lärarna skulle arbeta med ”dagens” eller ”veckans fönster”. Men det främsta verktyget för att tillgängliggöra kanon har varit genom en hemsida.

Hemsidan öppnade möjligheter att koppla annan information till de enskilda händelserna, allt ifrån lästips till förslag på platser att besöka för ytterligare fördjupning. Kommitténs rapport ger ett exempel på hur fönstret för Rembrandts Nattvakten skulle kunna användas, beroende på elevernas ålder och förkunskaper och hur referenserna på hemsidan kan hjälpa lärare att leda vidare eleverna inte bara i Rembrandts och 1600-talets måleri, utan också till andra konstnärer och tidsepoker.[29]

På hemsidan har fönstren grupperats utifrån olika teman, men det primära presentationssättet är en rak kronologisk presentation av de 50.

Lanseringen fick ett varmt mottagande i media och allmänhet. En stor tidning hade som rubrik på sin förstasida: ”En kanon som inte vill vara en lag”. Det speglar en medveten strategi från ordförande van Ostroom: kommittén valde att lägga störst fokus på behovet av historiekunskaper i befolkningen i stort, och tona ned frågor om nationell identitet. Även den pedagogiska idén om ”fönster” hade en avväpnande funktion genom att de syftade till att behandla många olika historiska teman, och tilläts ge en mångfacetterad bild av landets historia och behandla även mörka och svåra ämnen.

3.2.4 Revidering

Rekommendationen i den ursprungliga rapporten var att utvärdering och eventuell revidering skulle ske efter fem år. Detta betraktades senare som en för kort tid, eftersom kanonen knappt hade hunnit implementeras i skolorna. Revidering dröjde till 2019–2020 och då på initiativ av minister Ingrid van Engelshoven (från socialliberala

[29] OCW 2007, s. 43–44.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

partiet D66 och regeringen Rutte III). En central motivering för revideringen var bristande representation av kvinnor i kanon.[30] Detta var en viktigare fråga än kanonens hantering av det koloniala arvet. De koloniala frågorna hade behandlats i den ursprungliga kanon men kom att få större roll i den reviderade versionen.

Historieprofessor James Kennedy fick uppdraget att leda revideringen. Kommittén hade fria händer att göra om kanon från grunden, men valde att sätta en gräns att maximalt byta ut 20 procent av fönstren.

Resultatet presenterades i juni 2020.[31] Kanon består fortsatt av totalt 50 fönster i kronologisk ordning, varav tio bytts ut. Texterna till återstående 40 fönster har dessutom uppdaterats och fler hänvisningar och referenser har lagts till. Dessutom reducerades antalet teman som används på hemsidan för att gruppera fönstren (från 14 till 7). Kommittén beslutade också att hemsidan skulle byta namn till canonvannederland.nl.

Bland de tio händelser och personer som tagits bort från kanon återfinns bland andra greve Floris V av Holland, Amsterdams kanaler, multikulturalism och konströrelsen De Stijl. De borttagna fönstren finns fortfarande lättillgängliga under webbplatsens arkiv och går att fortsatt ta del av eller användas i undervisningen. Bland de som lagts till finns exempelvis Maria av Burgund, nationalfärgen orange och migranternas historia.

Kommittén hade även i uppdrag att rekommendera ett intervall för när kanon bör revideras i framtiden. Kommitténs slutsats blev 10 år.[32]

3.2.5 Nuläge

Det ursprungliga direktivet angav att kanon skulle utvecklas med syfte att komma till användning inom både grundskola och gymnasium. Av allt att döma har kanon i dag en väletablerad status inom skolsystemet.

Det dröjde till 2009/2010 innan kanon togs in bland de nationella utbildningsmålen. Förslaget att integrera kanon var ursprungligen

[30] Det var ursprungligen bara i tre av fönstren som kvinnor var huvudpersoner. Efter revideringen är det sju fönster där kvinnor är huvudpersoner.
[31] Stichtung entoen.nu 2020, ”Open vensters voor onze tijd. De Canon van Nederland herijkt”; Canonvannederland.nl 2020, ”The canon of the Netherlands has been renewed!”.
[32] Stichtung entoen.nu 2020, s. 37–38.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mer ambitiöst, men reviderades längs vägen för att bli mindre detaljerat och ge lärare större självständighet. Nederländerna har av tradition starkt oberoende för skolorna och deras huvudmän att bestämma över undervisningen. Att kanon blivit en del av läroplanen innebär därför inte att det material som tagits fram (hemsidans texter och filmer) är obligatoriskt. Undervisning om kanonpunkterna kan utgå från vanliga textböcker, vilka nuförtiden ofta rymmer eget material om kanon.

Kommittén 2006 valde att inrikta sig på att göra kanon och textmaterialet lämpligt för de äldre årskurserna i grundskolan. Skälet var framför allt att det är den skolform som alla genomgår. Revideringskommittén valde att i högre grad skapa material som passade gymnasieskolan.

Av den senaste mer omfattande utvärderingen framgår att ungefär 60 procent av lärarna på både grundskolan och gymnasiet i någon mån använder sig av kanon och dess pedagogiska material. Dess position och roll bedömdes dock vara starkare i grundskolan än på gymnasienivå.[33]

Sedan 2017 finns en ambitiös historisk utställning baserad på kanon vid det nationella Openluchtmuseum i Arnhem, som även har tagit över driften av hemsidan. Hemsidan har cirka en miljon besökare om året. Av allt att döma finns brett politiskt stöd för kanons fortsatta existens.

3.3 Frankrike, Storbritannien och USA

3.3.1 Frankrike

Under besök i Frankrike genomfördes intervjuer[34] för att få en uppfattning om hur fransk kultur, historia och kultur delges till unga i skolor, nyanlända som söker medborgarskap, samt tillgängliggörs allmänheten i stort.

Bland andra intervjuades den förre utbildningsministern Pap Ndiaye, numera fransk ambassadör (Conseil de l'Europe i Strasbourg) om

[33] Stichting entoen.nu/Oberon 2019, ”De Canon van Nederland. Vervolgonderzoek 2018/19”, s. 44–45, 47.

[34] Intervjuerna genomfördes början av juni 2024 i Paris och Strasbourg. Den 5 juni med Didier Leschi och Fabrice Blanchard, båda chefer vid OFII (Office Français de l’Immigration et de l’Intégration); den 6 juni med Maryvonne de Saint Pulgent; och den 7 juni med Pap Ndiaye (i Strasbourg). Intervjun med Bruno Henri-Rousseau genomfördes den 11 april 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

undervisning i franska skolor rörande fransk kultur och historia; Maryvonne de Saint Pulgent, en framträdande aktör i franskt kulturliv, speciellt rörande kulturarvet; Alexandra Kowalski, sociolog vid Central European University i Wien som forskar om kulturarvsfrågor; Bruno Henri-Rousseau, entreprenör som länge arbetat med kommersiellt tillgängliggörande av kulturarv i Frankrike för Culturespace och numera vid Caumont Centre d'art; Didier Leschi och Fabrice Blanchard, båda chefer vid OFII (Office Français de l'Immigration et de l'Intégration); samt individer som nyligen gått igenom processen att söka franskt medborgarskap.

Skolan

På ett övergripande plan kan man säga att det i Frankrike inte finns en egentlig kanondebatt med avseende på skolundervisning. Det ses som självklart att fransk kultur och civilisation ”finns” samt att alla elever i franska skolor ska undervisas därefter.

Samtidigt är denna betoning på det ”franska” inbäddat i en föreställning om att den franska kulturen, eller civilisationen, också har universella anspråk. Frankrike har sedan den franska revolutionen betonat vad som kallas en civil, eller medborgerlig, nationalism i motsats till den etniska nationalism som till exempel har utmärkt Tyskland – och många andra länder – där etnicitet och ”kultur” i en mer avgränsad, nationell, mening är avgörande.[35]

I detta avseende ingår Frankrike i en mindre grupp länder, äldre statsbildningar, där institutioner och lagar har varit speciellt formativa. Till dessa kan man, i Europa, räkna även England, Nederländerna, Danmark och Sverige.

Frankrike utmärker sig också med sin centralism, inte minst vad gäller skolan. Betoningen ligger på den gemensamma kulturen, något som blivit ännu viktigare i en tid då den etniska mångfalden har ökat på grund av invandring från inte minst forna franska kolonier i Afrika. Enligt det franska utbildningsdepartementet har denna betoning på en gemensam fransk kultur i ämnen som historia, filosofi och historia under de senaste hundra åren möjliggjort integrationen av barn från Italien, Polen, Afrika och Portugal.

[35] Rogers Brubaker, Citiz*enship and Nationhood in France and Germany*, Harvard University Press, 1992.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Centralismen kommer även till uttryck när det gäller läroplaner och läromedel även om det existerar valfrihet mellan ett visst antal offentligt godkända läromedel. Privata skolor finns, likaså hemskolning, men i båda fallen måste undervisning följa den statliga läroplanen.

Denna stränga betoning på det fransk-universella har på senare tid lett till en kritik från dem som pläderar för större respekt för kulturell mångfald, inklusive acceptans av pluralism avseende religion. Tanken att skolan ska vara sekulär är dock fortsatt stark, och existerande förbud vad gäller uttryck för religiositet, till exempel slöjor, kan ses som uttryck för att den franska principen rörande strikt separation mellan religion och stat – laïcité – främst betonar frihet *från* religion i offentliga institutioner och platser, inklusive, och med speciell emfas, skolan.[36]

Medborgarskap och integration

En liknande ansats gäller den process och de krav som ställs på invandrare. Jämförelsen med USA är här betecknande.

I USA finns det formellt krav på att en invandrare som vill bli medborgare måste besitta vissa kunskaper om USA, dess historia, dess konstitution, etc. Det finns även ett medborgarprov och den ansökande måste besvara en rad frågor rörande sin hälsa, politiska åsikter, och även bevisa att personen inte har ett brottsregister.

Även om vi i detta nu – 2025 – ser tecken på att man i USA vill skärpa kraven och göra det svårare att bli medborgare, har processen historiskt lika mycket handlat om en välkomnande process där man efter att ha svurit sin ed på att respektera konstitutionen välkomnats till ett land där invandring har setts som central för såväl den nationella identiteten som det faktiska samhällslivet.

I Frankrike, där toleransens för religion, religiös pluralism och kulturell mångfald är mer begränsad, mot bakgrunden av principen om laïcité, framstår processen rörande naturalisering (medborgarskap), inklusive de kurser, prov, säkerhetsrutiner och intervjuer som ingår betydligt mer krävande.[37]

En av dem vi intervjuade var en nyligen naturaliserad amerikansk kvinna som berättade om vad hon menade var en plågsam och ut-

[36] Intervju med Pap Ndiaye den 7 juni 2024.
[37] Se t.ex. Livret du Citoyen, Février 2022, Ministère de L'Lintérieur, https://www.immigration.interieur.gouv.fr.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dragen process som tog flera år och var präglad mer av misstänksamhet än av välkomnande. Detta trots att hon var vit, välutbildad och talade flytande franska.[38]

Hennes kritiska perspektiv speglade den kritiska hållning som bland andra sociologen Alexandra Kowalski gav uttryck för. Enligt henne är fransk invandrings- och integrationspolitik ofta diskriminerande, inte minst gentemot muslimer och afrikaner.

Under intervjun på OFII fick vi, å andra sidan, höra att man i dag måste betona vikten av inte bara integration och assimilering, men även säkerhetsfrågor. De senare har sedan den våg av terroristattacker som har drabbat Frankrike, inte minst under 2015 (Charlie Hebdo, nattklubben Bataclan, med flera) kommit att bli alltmer centrala för OFII:s rutiner.[39]

Kulturarv

Den franske historikern och ledamoten av Franska akademin, Pierre Nora, myntade på 1980-talet begreppet ”lieux de mémoire” – minnesplatser – som blev väl känt tack vare hans inflytelserika trilogi med samma namn.[40] För historiker kom begreppet att bli ett viktigt redskap i analyserna av hur historiker och politiker har kommit att tänka kring och ibland politisera det kollektiva minnet i konkret, fysisk form. För Nora var platserna viktiga ankare för det kollektiva minnet utan vilket en upplevd gemenskap inte är möjlig. Det franska landskapet, med alla dess ruiner, borgar, slott, och monument, utgjorde en mosaik som förde samman levd historia med det samtida samhället på ett påtagligt sätt.

I Frankrike och många andra krigsdrabbade länder kom inte minst slagfälten att bli föremål för minnesskapande, men minnenas landskap spände över mycket mer än så. Inte bara slott, herresäten och krigsmonument, utan även dammar, broar, fabriker och mycket mer har kommit att levandegöra minnen, inspirera forskning och utgöra platser för folklig turism.

[38] Intervju den 5 juni 2024. Anonym.
[39] Didier Leschi, *Ce Grand Dérangement: L’Immigration en Face*. Nouvelle Èdition, Septembre 2023, Tract Gallimard, Paris.
[40] Denna serie av böcker publicerades på franska av förlaget Gallimard och kom senare ut på engelska på University of Chicago Press i fyra volymer. Det utgjorde ett samarbete mellan Nora och andra franska historiker. Fokus låg på såväl nationen som på platser och Frankrike i pluralis, dvs med uppmärksamhet riktad mot regioner och lokala platser.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Frankrike var tidigt ute med att systematisera och tillgängliggöra dessa minnesplatser. Som Maryvonne de Saint Pulgent noterade när vi talade med henne är dessa minnesplatser mer populära än museer.[41] Ett skäl till detta, menar hon, är att de upplevs som ”verkliga” och autentiska på ett sätt som inte är möjligt i ett museum där upplevelsen kan kännas distanserad och förmedlad: inlåst i en välorganiserad men ibland steril promenad från rum till rum av upphängda och utplacerade föremål utan naturlig fysisk kontext.

De tidiga franska initiativen att levandegöra historiska händelser och platser i Frankrike kom att inspirera internationella initiativ inom ramen för FN:s föregångare, Nationernas förbund (NF). 1922 etablerades the International Committee on Intellectual Cooperation (ICIC) där berömda kultur- och vetenskapspersoner som Henri Bergson, Albert Einstein och Marie Curie ingick. Ett par år senare, 1924, skapades The International Institute for Intellectual Cooperation (IIIC) med sitt säte i Paris.

Efter andra världskriget, när FN ersatte NF, skapades sedan 1946 UNESCO som blev redskapet för att internationalisera den franska traditionen att bevara, utveckla och tillgängliggöra kulturellt viktiga minnesplatser – världsarv – runt om i världen samt inspirera lokala och nationella åthävor i samma anda.

Med tiden har dessa aktiviteter i Frankrike även kommit att inspirerar samarbeten mellan den franska staten och företag som arbetar med kulturarv. Ett exempel på detta är Culturespace, ett vinstdrivande företag som sedan starten har utvecklat ett antal kulturarv, som från företagets grundande 1991, har lockat totalt cirka fem miljoner besökare. Upplägget har byggt på avtal där staten äger och har ansvar för underhåll medan Culturespace investerar i utveckling av och drift av projekten. Man etablerar även en formel för att dela på vinster på ett sådant sätt att vid en viss vinstnivå staten erhåller medel för underhåll.

[41] Intervju den 6 juni 2024.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.3.2 Storbritannien

Statens Fastighetsverk bjöd hösten 2024[42] in såväl en representant från Culturspace – Bruno Henri-Rousseau[43] – som två från den engelska National Trust till en konferens på Svartsjö slott utanför Stockholm där även representanter från den svenska kultur- och kulturarvssektorn fanns på plats.

National Trust (NT) representerar likt Culturespace en organisationsform som är fristående från staten – i detta fall den brittiska. Skapat 1895 som en fristående stiftelse, har NT i dag mer än 5 miljoner medlemmar, 10 000 anställda och tusentals volontärer. NT är i dag Europas största stiftelse med syftet att bevara natur och kultur, inklusive mer än 250 000 hektar jordbruksland, mer än 1 200 kilometer kustremsa och mer än 500 historiska fastigheter, trädgårdar och naturreservat.

National Trust och Culturespace representerar något tämligen osvenskt avseende kulturpolitik och tillgängliggörande av vårt gemensamma kulturarv och historia, då de som privata aktörer finansierar investering, utveckling och tillgängliggörande av kulturarvet, inte sällan i samarbete med statliga och offentliga aktörer. Vi återkommer till detta tema i slutkapitlet.

3.3.3 USA

I USA har debatten om vikten av en kulturkanon stundtals varit intensiv, inte minst provocerad av litteraturvetaren Harold Bloom vars mest kända bok är *The Western Canon: The Books and School of the Ages* (1994). Bloom var motståndare till den multikulturalism som kommit att bli allt mer vanligt förekommande i den amerikanska akademin mot slutet av 1900-talet. Ett berömt citat som tillskrivs Bloom är att han ska ha sagt om multikulturalismen att ”it means fifth-rate work by people full of resentment”.

Men det finns en annan sida av denna sak, nämligen en lång och ännu existerande tradition av att undervisa amerikanska collegestudenter i läsning av klassiker. Det främsta exemplet är Columbia Universitys ”core curriculum”, en obligatorisk kurs för alla studenter. Den är en form av kanonkurs med betoning på västerländska klas-

[42] Konferensen ägde rum på Svartsjö slott den 22 november, 2024.
[43] Intervjuad dels i samband med konferensen på Svartsjö slott, dels separat den 11 april 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

siker som spänner över ett brett fält – från filosofi och vetenskap till litteratur och konst. Dess rötter går tillbaka till år 1919 och första världskriget då en kurs skapades för att undervisa amerikanska soldater om de institutioner, värderingar och den kultur som de förväntades slåss och möjligen dö för. I detta låg, som vi såg i den danska betoningen på *dannelse*, en föreställning om en koppling mellan bildning, gemenskap, frihet och fostran av demokratiska medborgare.

Snart kom kursen att bli obligatorisk för alla studenter vid Columbia inom ramen för ett klassiskt bildningsideal där tanken var att samtliga, oavsett senare specialisering, skulle besitta en djup och gedigen allmänbildning. Likt dansk *dannelse*, och svensk folkbildning kom inspirationen från den tyska *Bildungs*-traditionen som i USA kom att bli känd som *liberal arts*. I grunden fanns medborgaridealet och idén om att ett fritt samhälle var beroende av att läkare, företagare, ingenjörer, vetenskapsmän, advokater och andra specialister, för att inte tala om politiker, bottnade i en bred bildning som omfattade kunskap från de gamla grekerna till dagens stora tänkare.

Det ska betonas att kursen aldrig har varit snävt fokuserat på amerikansk kultur utan snarare har en bredare ansats som på engelska kallas ”Western civilization”. I detta avseende påminns vi av den franska ansatsen, där det nationella uppfattas som ett uttryck för – eller del av – det universella om än i bemärkelsen det västerländska. Kopplat till detta är att man i USA, likt i Frankrike, omfattar en nationell identitet som är intimt kopplad till demokratiska, frihetliga institutioner snarare än en avgränsad, inåtvänd, exkluderande, etnisk, religiös eller rasbaserad nationell identitet.

Med tiden kom denna kurs, i olika versioner, att spridas till andra amerikanska universitet. Bortom kursen i sig kom även tanken om vikten av en bred allmänbildning – *liberal arts* – att genomsyra amerikansk akademisk grundutbildning.

I motsats till Europa, där man numera redan från början av universitetsundervisningen specialiserar sig, måste amerikanska studenter följa ett ”general education requirement”. Man väljer visserligen ett fokus – en major – inom ett visst område för sin examen, men man måste dessutom utifrån en väl specificerad formel ta ett antal kurser inom alla tre huvudområdena, det vill säga humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Under senare decennier har dock den klassiska core curriculum-kursen kommit att kritiseras för sitt betonande av västerländsk kultur. Den gemensamma, obligatoriska kursen har på många andra universitetet ofta övergetts till förmån för större valfrihet inom ramen för ”general education requirement” där obligatoriet på en gemensam bildningsbas har försvagats, eller, som på Columbia, har man reformerat kursen, åtminstone på marginalen, för att inkludera mer icke-västerländskt material.

För att fördjupa vår förståelse av denna utveckling intervjuade vi under våren 2025 professor Roosevelt Montás i New York.[44] Montás ledde under tio år the core curriculum. Montás kom till USA som 12-åring med sina föräldrar som invandrade från Dominikanska Republiken.

Som invandrare från den globala södern argumenterar Montás med lidelse för klassikerkursen stora betydelse; inte trots men just på grund av att han själv inte var född i USA. I sin bok *Rescuing Socrates: How the Great Books Changed My Life and Why They Matter for a New Generation*[45] berättar han hur han av en serie tillfälligheter började läsa klassiker och senare antogs till Columbia där han tog core curriculum-kursen och sedan läste vidare på avancerad nivå för att till slut ta jobbet att leda undervisningen av hela detta kurspaket.

Montás understryker framför allt vikten av *liberal arts* och en undervisning som ämnar till att skapa bildade medborgare som kan bära idealen om demokrati och frihet och tanken om det universella medborgarskapet in i framtiden. Hösten 2025 kommer Montás att lämna Columbia för att vidareutveckla sin ansats vid den kända liberal arts skolan Bard College utanför New York som Professor in Liberal Education and Civic Life.

I vårt samtal gav han uttryck för stor oro i en tid då denna idétradition i USA utsätts för stort tryck från både woke-vänstern och Trumphögern. Montás menar att båda läger har en djup oförståelse för vad bildning är liksom för att vi behöver unga människor som kan tänka kritiskt och ändå samtala med varandra på basis av en gedigen och gemensam bildning.

Roosevelt Montás pläderar för att de belägrade humanisterna måste återvända till sina rötter i en tradition av bildning och kritiskt tänkande

[44] Intervjun ägde rum på Columbia University den 8 april 2025.
[45] Roosevelt Montás, *Rescuing Socrates: How the Great Books Changed My Life and Why They Matter for a New Generation*. Princeton University Press, 2021.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och bekämpa den ideologiproduktion som är aktivistisk, men saknar en bas där kritiskt tänkande bottnar i klassisk bildning. Han är också skeptisk till den trend som under de senaste 50 åren har lett till att undervisning får allt lägre status inom akademien jämfört med forskning.

För humanister bör målet vara att i första hand guida och fostra blivande specialister i den klassiska allmänbildningens anda. Inte att själva bli ”specialister utan ande”, som Max Weber varnade för och dessutom inom ramen för en snart när oläsbar postmodern forskning som har mer med ideologisk tro och mindre med kunskap att göra.[46]

3.4 Sammanfattning och slutsatser

Ett par slutsatser som kan dras utifrån denna jämförande genomgång är att en kulturkanon, för att bli verksam och ett instrument för jämlik och rättvis tillgång till ett gemensamt kulturkapital och bildningstradition, bör vara direkt kopplad till skola och utbildning. Detta kan inrättas på rekommenderad, men ändå frivillig, basis som i Nederländerna. I detta fall fanns ingen möjlighet att välja ett obligatorium då den nederländska författningen inte tillät detta, men Frits van Oostrom menade[47] att hade det varit möjligt skulle det ha varit en bättre, mer rättvis och inkluderande, väg att gå för att nå ut till alla elever i skolan.

Att en kanon kan ingå som ett obligatoriskt moment i läroplaner och läromedel, ser vi i flera av de danska kanonerna samt även som ett lokalt påbud i exemplet från Columbia University. Detta just för att kunna bidra kraftfullt till principerna om bildning, gemenskap och inkludering. Andra typer av kanonprojekt, som bara har en vag förankring i skolan, tycks få ganska kort livslängd, som exemplet med den danska kulturkanonen från 2006 ger vid handen. Enligt representanter för det danska utbildningsdepartementet som vi talade med,

[46] Max Weber, Den protestantiska etiken och kapitalismens anda. Lund: Argos, 1985, s. 86.
[47] I mejlväxling 27 april 2025 skriver van Oostrom: ”I would have preferred an obligatory status for the canon in our primary schools, and judging from the developments since then, I am even more in favor of such an approach, considering the strangeness of the paradox that our canon was widely embraced, and even praised as a rare example of positive and effective educational policy – and on the other hand is living in limbo with just a gentle recommendation and left to the will (and whims) of the schools”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

tenderade frivilliga inslag i kanoner i allmänhet att falla bort emedan de obligatoriska överlevde.[48]

Det finns, å andra sidan, också möjligheter att på basis av frivillighet, pluralism och mångfald satsa på tillgängliggörande av kulturarvet i bred bemärkelse. Här ser vi hur olika former av samarbeten mellan offentliga och privata aktörer kan befrämja såväl en finansiell resurspluralism som en kreativitet i utförande och iscensättande.

Som exemplen från Frankrike och England visar kan ett sådant kulturellt entreprenörskap involvera såväl icke-vinstdrivande organisationer och stiftelser, likt National Trust i England, som vinstdrivande företag, likt Culturespace i Frankrike. Dessa företag och organisationer kan, ofta i samarbeten med offentliga institutioner och myndigheter, investera i, utveckla och tillgängliggöra det gemensamma kulturavet.

Slutligen är det viktigt att betona de grundläggande skillnaderna mellan individens relationer till stat kontra civilsamhälle som också har bäring för hur vi tänker kring obligatorium kontra frivillighet. I individens relation till staten – som i grundskolan och i invandrares integration via SFI och kurser i samhälls- och medborgarkunskap – kan det ställas krav på obligatoriskt inhämtande av kunskap, som främjar den enskildes möjligheter att fullt ut ta del i samhällslivet och att ta ansvar som samhällsmedlem och medborgare. Detta är den arena som kännetecknas av lagbunden ordning och medborgaruniversalism snarare än valfrihet och pluralism.

Där det, å andra sidan, handlar om individens plats, relationer och agerande i den arena vi kallar civilsamhället – det frivilliga samhället – är den styrande logiken snarare den motsatta. Detta är den arena i stället kännetecknas av frivillighet, egenmakt, självförvaltning, entreprenörskap, pluralism och mångfald.

[48] Intervju den 9 april 2025 med Jakob Daugbjerg Hoffmann, Chefkonsulent som arbetar för Mattias Tesfaye på det danska utbildningsdepartementet.

4 Folkets kanon

4.1 En kulturkanon ska vara en angelägenhet för alla

Kommittédirektivet innehåller en spänning mellan två aspekter av uppdraget: den ena omfattar en instruktion att skapa expertgrupper som ska utarbeta en officiell kanon grundad såväl i djup ämneskunskap som i en bred allmänbildning; den andra en uppmaning att skapa möjlighet för allmänheten att bidra.

I detta kapitel fokuserar vi på allmänhetens medverkan. Intresset för utredningen har varit stort, vilket har kommit till uttryck dels i en bred offentlig mediedebatt, dels i en rad intervjuer med kommitténs ordförande. Kanonprojektet har även diskuterats i såväl tv och radio som i poddar med betydande räckvidd.

Ur ett medborgarperspektiv har den stora mängden offentliga föreläsningar och samtal som har iscensatts under utredningens gång varit ännu viktigare. Kommitténs ordförande har inbjudits till ett femtiotal fora av denna karaktär, och mötena har varit betydelsefulla för framväxten av detta betänkande. Sammantaget talar vi om tusentals personer, såväl representanter för organisationer som enskilda medborgare, som på detta sätt har bidragit till utredningsprocessen. Detta gäller i synnerhet folkbildnings-Sverige, som både historiskt och i samtiden har spelat och fortsätter att spela en helt central roll för den folkliga och frivilliga bildningen och det aktiva medborgarskapet.

Dessutom har utredningen skapat en digital plattform för kulturkanon – benämnd Folkets kanon – som beskrivs närmare nedan. Tillsammans med kommunikation via brev, vykort, epost, sms, och telefonsamtal har utredningen på detta sätt kunnat ta emot och beakta en stor mängd förslag och tankar som ytterligare har breddat perspektiven på svensk kultur och historia.

4.2 Arbetet med Folkets kanon

Enligt direktiven har kommittén i uppdrag att under utredningsperioden skapa en öppen och inkluderande process där allmänheten ges möjlighet att komma med förslag till vad som ska ingå i en kulturkanon för Sverige. Som en del i detta valde kommittén att ta fram en webbplats där allmänheten gavs möjlighet att lämna förslag på verk, personer eller uttryck som de ansåg haft särskild betydelse för svensk kultur och samhälle. Webbplatsen syftade till att stimulera eftertanke och en bredare diskussion om vad som satt sin prägel på det svenska samhället. Här kunde också vardags- och populärkultur, regional och lokal kultur och andra uttryck, vid sidan om de kategorier och områden som kommittén valt ut, lyftas fram. Centralt för webbplatsen var också att visa upp mångfald och variation från olika delar av landet. Sammantaget har det bildats en ”folkets kanon”.

Expertgrupperna, som arbetade med att ta fram en kulturkanon för Sverige, bereddes möjlighet att i den mån deras deadline medgav ta del av samtliga inskickade förslag.

Om webbplatsen Folkets kanon

Webbplatsen Folkets kanon (www.kulturkanon.se) lanserades den 27 januari 2025 och var öppen fram till dess att utredningen avslutades den 31 augusti. Den var utformad på ett lekfullt sätt med tillgänglighet och användarvänlighet i fokus. Besökare kunde lämna egna förslag samt motivera varför det föreslagna borde ingå i en kulturkanon för Sverige.

En av webbplatsens huvudfunktioner var ett formulär som kunde fyllas i med förslag på verk, upphovsperson samt motivering. Vad man ville föreslå var helt fritt: böcker, dikter, visor, konstverk, händelser, traditioner, verksamheter etc. Förslagen publicerades inte automatiskt på webbplatsen, utan granskades av kommittén och lades upp manuellt allteftersom. Avsikten var att så många förslag som möjligt skulle publiceras.

Webbplatsen hade en sökfunktion som gjorde det möjligt att navigera bland de publicerade förslagen. Samtliga förslag sorterades också in under olika tematiska områden för att underlätta sökning. De tematiska områdena utgjordes till en början av de kategorier och områden som kommittén valt ut att ingå i den officiella kultur-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kanonen, dvs. litteratur, bild och form, lärdom och sakprosa, musik samt film och scenkonst, lag och rätt, religion, offentlighet, ekonomi och uppfinningar. Efterhand tillkom ett antal områden utifrån de förslag som skickades in från allmänheten, vilket beskrivs närmare nedan.

Till skillnad från de kriterier, uppsatta av kommittén som expertgrupperna hade att förhålla sig till, fanns inga angivna begränsningar för ämnen till Folkets kanon. Här fanns heller inte samma tidsbegränsning som för expertgrupperna, vilka slutrapporterade i maj 2025. Allmänheten hade möjlighet att skicka in förslag fram till sensommaren 2025 då betänkandet redovisades. Under hela utredningsperioden publicerades inkomna förslag på webbplatsen, vilken resulterade i en omfattande kulturbank fylld av allt från matkultur, spel- och idrottskultur och uppfinningar till litteratur, musik och samhälleliga företeelser.

4.3 Förslagen från svenska folket

Från den 27 januari 2025, då webbplatsen lanserades, fram till dess att den stängdes den 31 augusti hade allmänheten möjlighet att skicka in förslag. Under den första veckan kom det in cirka 5 000 förslag och under hela perioden inkom det över 9 000 förslag.

Kommittén tog även emot hela kanonlistor som tagits fram av organisationer och privatpersoner, däribland en kanon för bräd- och rollspel och en barn- och ungdomslitteraturkanon, vilket ytterligare bidrog till mångfalden bland förslagen. I följande avsnitt redogörs för några av de vanligast förekommande förslagen som skickades in till webbplatsen och därefter presenteras ett antal av de tematiska kanonlistor som antingen har publicerats på webbplatsen Folkets kanon, i detta betänkande eller på annan plats.

Förslag inom konstarterna

Av de förslag som skickades in inom kategorin konstarter föll de allra flesta in under området litteratur. Återkommande förslag var bland annat klassiker som Stad-serien av Per Anders Fogelströms, *Röda rummet* av August Strindberg och *Kvinnor och äppelträd* av Moa Martinson. Även verk av Esaias Tegnér, Carl Jonas Love Almqvist och Karin Boye föreslogs många gånger. En stor del av de litterära

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

förslagen bestod av barn- och ungdomslitteratur. Överlägset flest förslag fick Astrid Lindgrens bokserier som kretsar kring karaktärerna Emil i Lönneberga, Pippi Långstrump, Ronja Rövardotter med flera. Förslag om barnbokskaraktärerna Alfons Åberg, Bamse och Pettson och Findus förekom också i hög utsträckning.

Inom samtliga konstarter inkom förslag på både äldre och samtida verk, klassiska och populärkulturella. Inom musik föreslogs allt från Drottningholmsmusiken komponerad av Johan Helmich Roman och Fredmans Epistlar av Carl Michael Bellman till Monica Zetterlund, Nationalteatern, ABBA, The Latin Kings, Avicii och Bathory. Inom de övriga konstartsområdena återkom bl.a. förslag på konstverk av Anders Zorn, Hilma af Klint och Carl Johan de Geer samt filmer av Ingmar Bergman och Lukas Moodysson.

Förslag inom samhälle

De flesta förslagen från allmänheten inom samhällskategorin var kopplade till lag och rätt samt religion. Inom lag och rätt förekom bl.a. yttrandefrihetsgrundlagen, tryckfrihetsförordningen och strandskyddet många gånger. Inom religion föreslogs bibeln, lilla katekesen och koranen flera gånger.

Det inkom även många förslag med olika typer av politisk och civilsamhällelig natur, t.ex. var Saltsjöbadsavtalet, folkhemmet, folkbildning och folkrörelserna återkommande förslag. Många förslag var också kopplade till tidigare statsministern Olof Palme, såsom Palmeutredningen.

Det skickades också in många förslag på betydelsefulla enskilda händelser, däribland Almstriden, Göteborgskravallerna och Folkhälsomyndighetens presskonferenser under coronapandemin. Därutöver föreslogs vid upprepade tillfällen samhällsfunktioner såsom kommunala kulturskolan och Systembolaget.

Utöver detta kom det in många förslag på olika typer av svenska uppfinningar, såsom Spotify, skiftnyckeln och en hel kanonlista med svenska tekniska landvinningar, där bland annat det automatiska telefonväxelsystemet AXE inkluderades.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förslag inom vardagskultur

Tanken med webbplatsen var, som nämnts, att skapa ett forum där olika sorters kultur fick ta plats utan begränsningar. Många av dessa fria förslag handlade om svenska traditioner, sedvänjor och aktiviteter som är vanligt förekommande inslag i svensk vardag. Det fanns också förslag på företeelser inom mat, spel, kulturarv samt tv och radio. Med utgångspunkt i dessa formulerades ytterligare sju tematiska områden på webbplatsen: matkultur, idrottskultur, spelkultur, natur, vetenskap, kulturarv och kulturmiljö samt tv och radio. Totalt fanns det 17 tematiska områden.

Inom matkultur var förslagen ofta kopplade till en specifik stad eller region, såsom pitepalt, svartsoppa och spettekaka. Kanelbullen, semlan och företeelsen att fika föreslogs många gånger. Spelkultur och idrottskultur var också populära. Spelen *Minecraft* och *Drakar och demoner* förekom ofta. Inom idrott föreslogs GAIS och Elitloppet upprepade gånger. Även Friskis & Svettis, Simborgarmärket och Friluftsfrämjandets Skogsmulle förekom flera gånger. Inom tv och radio föreslogs bland annat barnprogrammet Fem myror är fler än fyra elefanter ett stort antal gånger, liksom tv-programmen Rederiet och Adventskalendern.

Utöver detta kom det in många förslag med koppling till svenska kulturella sedvänjor och traditioner, bl.a. midsommarfirande, raggarkulturen och påskägg med godis. Även lekar och ramsor som Bro bro breja, hoppa hage och brännboll föreslogs flera gånger. Det kom även in många förslag kopplade till den samiska kulturen, exempelvis den samiska konsthantverkstraditionen duodji, jojk samt samernas rennäring.

Tematiska kanonlistor

Som nämnt har intresset och engagemanget för utredningen och frågan om kulturkanon varit stort, detta har bland annat visat sig i den rad olika kanonlistor som tagits fram av oberoende parter under utredningsperioden. Det har handlat om allt från regionala kanoner till spelkanoner. En del av listorna har skickats in till kommittén, medan andra har publicerats på annat sätt. Nedan presenteras ett urval av de listor som tagits fram.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Spelkanon

Under Almedalsveckan 2024 överlämnades en spelkanon till ordföranden Lars Trägårdh, initierad av Dataspelsbranschen, branschorganisationen för Sveriges dataspel. Listan ska enligt initiativtagarna spegla det svenska spelundret och rymmer en bredd över genrer, tid och spelplattformar. Följande spel ingår i listan:[1]

Stugan

Utvecklat av: Kimmo Eriksson, Viggo Kann & Olle E Johansson, 1978/1986.

Ett av Sveriges tidiga spel för PC där spelaren i textform utforskar en mystisk och överraskande småländsk stuga. Spelet utvecklades av tre tonåringar med tillgång till en stordator. Det har inspirerat många och är fortfarande en källa till glädje med sina humoristiska texter.

BackPacker

Utvecklat av: Tati Mixedia, 1995.

BackPacker förkroppsligar vågen som gjorde dataspel till en folklig angelägenhet i Sverige på 1990-talet. Alla kunde förstå och uppskatta konceptet med att resa jorden runt med frågesport längs med destinationerna. BackPacker blev starten på något stort med nyblivna spelare och en växande inhemsk bransch.

Europa Universalis

Utvecklat av: Paradox Interactive, 2000.

Paradox Interactives historiska strategispel som täcker renässansen till upplysningen bjuder på ett stort djup som kräver mycket av spelaren. Genom att våga göra ett så avancerat spel definierade de subgenren Grand Strategy. Det goda mottagandet ledde till flera uppföljare och andra framgångsrika serier från Paradox som Hearts of Iron och Victoria.

[1] ”Listan över Sveriges spelkulturskatt är här”, tillgänglig på dataspelsbranschen.se (senast kontrollerad den 16 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ground Control

Utvecklat av: Massive Entertainment, 2000.

Massive Entertainment var en pionjär med deras ambitiösa 3D realtidsstrategispel som satte mer fokus på taktiska strider än resurshantering, i en blek framtid där mega-företag strider över koloniserade planeter. Ground Control stakade ut kartan för Massive som senare skapade spel som World in Conflict och The Division.

Battlefield 1942

Utvecklat av: DICE, (Digital Illusions CE) 2002.

Redan 1992 kom DICE första spel Pinball Dreams och visade hur levande flipperspel kunde bli på en dator och satte grunden för det som skulle bli en av landets mest framgångsrika spelstudior. Med Battlefield 1942 fick världen upp ögonen på Sverige som spelnation, och spelserien har varit älskad sedan dess.

Amnesia – The Dark Descent

Utvecklat av: Frictional Games, 2010.

Ett välgjort skräckspel med smart spelmekanik och omtalat manus. Spelet håller hög nivå av bild och ljud och använde sig skickligt av hela spelmediet och omhuldade fasor och känslor på ett sätt som naglade sig fast hos alla som vågade sig på att spela.

Minecraft

Utvecklat av: Mojang, 2011.

Ursprungligen utvecklat av en enda spelutvecklare, Markus Persson, och revolutionerade spelvärlden med sitt öppna sandlådespel, fokuserat på kreativitet och samarbetsbyggande i stor skala. I dag vittnar spelet om hur stort avtryck Sverige gjort i spelbranschen, och är en föregångare i svenska innovativa och globalt betydelsefulla spel.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Toca Tea Party

Utvecklat av: Toca Boca, 2011.

Med sin lekfulla design för surfplattor och mobil visade Toca Boca på nya möjligheter att skapa spel för de allra minsta. Toca Tea Party bröt ny mark för hur barnspel kunde se ut. Därefter har en lång serie innovativa spel och appar från utvecklaren älskats av nya barnkullar, nu samlades i Toca Boca World.

Candy Crush Saga

Utvecklat av: King, 2012.

Candy Crush Saga fick en hel värld att matcha godisar och levla upp. Spelet tog sig an nya målgrupper som annars inte såg sig som spelare, och har med sitt enorma genomslag inspirerat ett otal efterföljare, stärkt pusselspel som en genre att räkna med inom branschen, och varit en viktig byggsten för att etablera de svenska mobilspelen.

Star Stable Online

Utvecklat av: Star Stable Entertainment, 2012.

Star Stable Online gav entusiastiska hästtjejer ett alldeles eget MMORPG byggt på gemenskap och väldesignade äventyr. Genom att lyssna in sin målgrupp och släppa nytt innehåll varje vecka har man skapat ett älskat spel som håller hög kvalitet i innehåll och över tid.

Goat Simulator

Utvecklat av: Coffee Stain Studios, 2014.

Ett humoristiskt spel som blev ett framgångskvitto för spelindustrin i Skövde och gjorde avtryck i världen. Goat Simulator utmanar spelnormer, underhåller spelaren och tog tidigt fasta på att det också kan vara roligt att titta på när andra spelar knasiga spel.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

The Battle of Polytopia

Utvecklat av: Midjiwan, 2016.

The Battle of Polytopias strategiska djup och tillgänglighet har gett spelet dedikerade fans över hela världen. Spelet engagerar vare sig man spelar själv eller i grupp, och det faktum att det till och med hamnat förinstallerat i vissa bilar pekar på den innovativa attraktionskraft som kommit med spelet.

Budget Cuts

Utvecklat av: Neat Corporation, 2018.

För sin unika mekanik för att förflytta sig genom världen, samt till fullo använda VR motion controllers för maximal ”funfactor” när spelaren interagerar med objekt omkring sig. Budget Cuts bröt ny mark i VR när det kom, och sporrade en generation av spelmakare att ge sig in i detta nya medium för spel.

Sayonara Wild Hearts

Utvecklat av: Simogo, 2019.

En kondenserad spelupplevelse som lever upp till beskrivningen av att vara ett pop-album i spelform. Med Malmö-flörtar som falafelhak har det vunnit ett kulturellt erkännande på hemmaplan, samtidigt som spelupplevelsen med sin fart och rytm gått hem hos publiken globalt.

It Takes Two

Utvecklat av: Hazelight, 2021.

Skilsmässoparet i centrum har väckt spelkärleken till liv hos annars spelskeptiska familjer. Med fantastisk detaljnivå och känsla i allt från minispel till berättande är det ett modernt spel som vill berätta en historia genom att sätta fokus på samarbete spelare emellan.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Bordsspels- och rollspelskanon

I december 2024 överlämnades en Bordsspels- och rollspelskanon till Lars Trägårdh, vilken initierats av ION Game Design och Sverok Spelkulturförbundet. Enligt initiativtagarna ska listan representera spel som har en bredd över genrer, upphovspersoner och spelsystem. Följande bords- och rollspel ingår i listan:

Hnefatafl (Tafl-spel, 700-talet)

Hnefatafl får stå som representant för en hel familj av Tafl-spel. Troligen det närmaste vi har som vi kan se som ett ursprungligt svenskt spel. De moderna regler som spelet nu spelas efter är nedskrivna från Samisk tradition, där spelformen verkar ha varit stor. På detta sätt är spelet ett gott exempel på hur spelkultur traderas och kan vara både ursvensk och multikulturell på samma gång.

Svenskt bräde (1300-tal)

Bräde berättar en historia om kulturellt utbyte redan under medeltiden, vilket har skapat framstående spel såväl i Europa som i västra Asien och norra Afrika. Som en del i detta fanns, och finns, en levande kultur runt vad som på svenska kallas Bräde, och internationellt kallas Swedish Tables. Ett spel som varit ett av de historiskt helt avgörande, men som höll på att gå förlorat, tills traditionen återuppväcktes efter ett fynd i samband med bärgningen av Vasa.

Tjuv och polis (Alga, 1944)

Algas första egna spel, som dessutom fortfarande är i utgivning! Uppfinnaren är okänd, men första utgåvan är av Alga. Detta är både ett spel som många spelat och har ett förhållande till, och ett portalspel för Alga, Sveriges utan tvekan viktigaste bordspelsutgivare hittills.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Bondespelet (Sagokonst, 1951)

Ett riktigt klassiskt svenskt spel som hittats i var och varannan sommarstuga och vart och vartannat uppehållsrum sedan 1970-talet och framåt. Upphovspersonens identitet verkar förlorad i historien men det gavs ut för första gången 1950 och kom därmed att bli en stilbildare för spel under 1950-, 60- och 70-talen under den era då Alga var mer eller mindre allenarådande som brädspelspublicist i Sverige.

Jägerso (Alga, 1956)

Många spel från den nya stil av brädspel som kom efter andra världskriget återanvänder mekaniker som liknar varandra, ofta med någon alternativ presentation. Jägersro är en tidig klassiker som hade fler innovativa och för sin tid ovanliga designval än kanske något annat spel från Algas katalog. Den varierbara spellängden. De många alternativa vägarna till vinst. Och inte minst att man som spelare kan köpa delar av spelsystemet och tjäna på sina motståndares användning av det.

Travspelet med V65 (Alga, 1982)

Ett av de nydesignade spel som kom under 1980-talet som fick mest genomslag innan rollspelen tog över marknaden. Det bygger på en simulering av travtävlingar och har en rik flora av olika delar och moment. Förflyttningen är tärningsbaserad men berikas av både en bana där förflyttningar kan utföras på ett kreativt sätt och av en kombination av modifieringstärning och vanlig tärning. Ett spel som gått under radarn för många, men som var både välspritt i landet och mångfacetterat för sin tid.

Drakborgen (Alga & Brio, 1985)

En klassiker har fått många att spendera timmar med att dö många, många gånger i de mörka och oförlåtande labyrinterna kring en drakes håla. Ett nytänkande designarbete med karaktärsbaserad mekanik, brickbaserad spelplan, stor återspelbarhet, oförlåtande regler och stora svårighetsgrad som gav de spelare minnen för livet. En klassiker

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

som kombinerar rollspel med brädspel i ett spelsystem som gör varje val spännande där det gäller att balansera strategi, tur och mod.

Svea Rike (Target Games/Casper, 1996)

Svea Rike innehåller både intressanta spelmekaniska moment som gick bortom vad som var vanligt av ett familjespel vid tiden för dess publicering. Dess innehåll hjälpte dessutom till att lära ut svensk historia. Svea Rike var modernt för sin tid och har haft stor påverkan på hur svensk brädspelsdesignkultur utvecklats.

Terraforming Mars (FryxGames, 2016)

För de som har spel som intresse är Terraforming Mars en internationell superstjärna! Det första svenska spelet som legat på en topp 10-placering på den inofficiella världsranking som tillhandahålls av webbplatsen boardgamegeek. Med en frikostig kortbaserad ”engine builder”-mekanik och ett tema, tom titeln antyder, som ligger rätt i tiden har spelet charmat många.

Pax Viking (ION Game Design, 2021)

Ett spel rikt på innehåll med högt återspelsvärde om det för svensk del intressanta vikingaresorna i österled. Det kombinerar på ett elegant sätt många mekaniker som återfinns i modernare brädspel och erbjuder variabla vinstkriterier som med ett unikt handikappsystem om spelarna har olika erfarenhetsnivå. En annan del av spelet som sticker ut är hur det kombinerar ”engine builder” med närvaro och strategi på en karta. Spelet har rönt internationell framgång. En blivande klassiker.

Drakar och Demoner (Äventyrsspel/Target Games, 1982)

Spelet som ofta presenteras som synonymt med rollspel i Sverige. Det formade en generation och kom att göra rollspel till något som alla i Sverige under 1980-talet visste vad det var, antingen som spelare eller som oroliga tvivlare. Både regler och världsbeskrivning formades

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

till något som har hjälpt många, framför allt ungdomar, att bygga sina fantasivärldar. Och i stort sett alla seniora entreprenörer som har byggt det svenska digitala spelundret spelade Drakar och Demoner under sin ungdom.

Mutant (Äventyrsspel/Target Games, 1984)

Det första svenska rollspel som på riktigt skapade något helt nytt och eget, med en helt ursprunglig värld som gett upphov till en hel genre av nordiskt humoristiskt, men ändå allvarligt, postapokalyptiskt berättande. Sci-fi rollspelet utspelar sig i ett framtida Sverige efter den stora katastrofen. Ett rollspel som många spelat och minns och som faktiskt utspelade sig i ett framtida Sverige.

Kult (Äventyrsspel, 1991)

På samma sätt som Drakar och Demoner lyckades göra rollspel till något som de flesta kände till så gjorde Kult rollspel till något som många oroade sig över. Kult är också det första större svenska exemplet på att göra rollspel, och egentligen spel över huvud taget, till något som medvetet i designen riktades till en äldre och mognare målgrupp, där mörkare och allvarligare ämnen kan avhandlas. Det har varit bidragande till en stor del av den moderna uppfattningen av vad ett spel kan vara, framför allt i Sverige, men delvis även internationellt.

Eon (Neogames och Helmgast, 1996)

Den svenska rollspelskulturen har gått i vågor och i den kanske största dalen tog Eon fanan och höll intresset vid liv. Eon bidrog med många nytänkande designval i en spelgenre som höll på att fastna i gamla hjulspår, och var avgörande i att bredda antalet svenska utgivare. Utan Eon är risken att den i dag så levande svenska rollspelskultren hade varit betydligt mindre.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Nordiska väsen (Fria Ligan, 2020)

Nordiska väsen är det mest uppmärksammade moderna svenska rollspelet, som också utspelar sig i den svenska folktron. Ett vackert undantag i svensk speldesign som ofta saknar koppling till svenskt kulturarv. Spelsystemet är uppdaterat och mer nedbantat i regeldetaljer med ett ökat fokus på upplevelsen och det gemensamma berättandet, i linje med vad som är brukligt numera i rollspelssammanhang.[2]

Uppsävjaskolans litteraturkanon

Kommittén har fått ta del av en litteraturkanon framtagen under höstterminen 2024 av elever vid Uppsävjaskolan i Uppsala från förskoleklass upp till årskurs 5. Listan har temat ”Böcker vi gillat bäst att läsa 23/24” och innehåller uppåt 100 olika titlar, allt från *Ronja Rövardotter*, *Handbok för superhjältar* och *Lasse-Majas detektivbyrå* till Harry Potter-böckerna, *Häxorna* och *Historien om Bodri*. Samtliga böcker på listan har även en medföljande motivering skriven av eleverna.[3]

En kulturkanon för Västmanland

Det har även tagits fram ett antal regionala kulturkanoner, däribland en för Västmanland, en för Hälsingland samt ett initiativ till en sydöstskånsk kanon. Den västmanländska kulturkanonen publicerades i *Vestmanlands Läns Tidning* i april 2024 och togs fram av dess tidigare kulturredaktör Erik Jersenius. Enligt upphovspersonen ska de utvalda verken ha som ambition att spegla historiska skeenden i Västmanland, som även gärna i förlängningen får återspegla Sveriges historia. Följande verk ingår i listan:

[2] Listan översändes till kommitténs ordförande Lars Trägårdh och har publicerats på kulturkanon.se. När webbplatsen stängs ner i augusti 2025 kommer allt publicerat material arkiveras och finnas hos Riksarkivet.
[3] Listan översändes till kommittén och har publicerats på kulturkanon.se. När webbplatsen stängs ner i augusti 2025 kommer allt publicerat material arkiveras och finnas hos Riksarkivet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

- **Odendisastenen**, cirka 1050 av Rödballe (Fläckebo, Sala)
- **En lustig comedia vid namn Tisbe**, 1610 av Magnus Olai Asteropheros (Arboga)
- **Atlantica**, 1677–1702 av Olof Rudbeck (Västerås)
- **Svenska psalmboken**, 1819, **Den blomstertid nu kommer** av Johan Olof Wallin (Västerås)
- **Du gamla du fria**, 1844 av Richard Dybeck (Odensvi, Köping)
- **Markurells i Wadköping**, 1919 av Hjalmar Bergman (”Wadköping”/Västerås)
- **Vardag: Dikter**, 1926, **Slut på sommarlovet** av Gunnar Mascoll Silfverstolpe (Rytterne, Västerås)
- **Uppror i Järnbäraland**, 1945 av Maj Hirdman (Norberg)
- **Krakel Spektakel och Kusin Vitamin**, 1952 av Lennart Hellsing (Västanfors, Fagersta)
- **Klockorna**, 1960 av Bo Setterlind
- **Ja, dä ä dä!**, 1969, **Små lätta moln**, av Torbjörn ”Pugh” Rogefeldt (Västerås)
- **Yllet**, 1973 av Lars Gustafsson (Västerås)
- **För levande och döda**, 1989, **Näktergalen i Badelunda**, Tomas Tranströmer (Västerås)
- **Mig äger ingen**, 2007 av Åsa Linderborg (Västerås)
- **Cirkeln**, 2011 av Mats Strandberg och Sara Bergmark Elfgren (Västanfors, Fagersta)
- **Västmanland**, 2015 av Sven Olov Karlsson (Norberg)
- **Händelsehorisonten**, 2018 av Balsam Karam (Skinnskatteberg)[4]

[4] Västmanlands kulturkanon publicerades i artikeln *Lista: Här är länets kulturkanon – håller du med?* Och finns tillgänglig på VLT.se (senast kontrollerad den 16 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

En kulturkanon för Hälsingland

Under Hälsinglands bokmässa i maj 2025 presenterade Hälsinge Akademi en kulturkanon för Hälsingland. Kulturkanonen är framtagen av Akademins ledamöter och innehåller ”konstnärliga verk och föremål som har gjort bestående intryck och blivit viktiga referenspunkter i landskapets kultur och tradition samt företeelser och personer som satt varaktig prägel på Hälsingland och blivit viktiga för självförståelsen”. Hälsinglands kulturkanon består av totalt 75 verk och föremål inom områdena litteratur, film, fotografi, folkmusik, låtarv, klassisk/modern/jazz/populärmusik, konst, sakral konst, kulturhistoriska objekt, evenemang/händelser, maträtter, byggnader, scenartister, platser och personligheter. I listan finner man bland annat Hälsingelagen, filmen *Lång-Lasse i Delsbo,* Hilding Mickelssons hälsingebilder, Snickar-Erskes efterlämnade låtarv och maträtten kolbullar.[5]

En kulturkanon för sydöstra Skåne

I samband med att hemsidan lanserades i februari 2025 uppmärksammade *Ystads Allehanda* förslag med koppling till sydöstra Skåne som inkommit till hemsidan. Bland förslagen fanns rockbandet Bob Hund, duon Hasse & Tage, Filmerna *Bröderna Lejonhjärta* och *Den enfaldige mördaren* samt Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. Artikeln avslutades med uppmaningen ”Nu skapar YA en egen sydöstskånsk kulturkanon. Vilka verk bör vara med på listan? Vilka verk sitter i vår folksjäl – eller bör bli en del av den?”.[6] Nedan listas de svar som kom in till tidningen:

- ”I en sydöstskånsk kulturkanon bör Tomelilla Konstsamling, Sveriges första konstmuseum på landsbygden, med devisen ”Konsten åt landsbygdens folk”, vara en självklar komponent. 1927 skrev storstadspressen ”nu har kulturen flyttat 60 mil söderut” (Simon Grate). Yngve Andrén & Co’s innovativa, framsynta och ideella arbete gav kulturen på Österlen en rivstart och man behöver bara läsa Gunilla Blombergs jubileumsbok

[5] ”EN KANON FÖR HÄLSINGLAND, signerad Hälsinge Akademi”, tillgänglig på halsingeakademi.se (senast kontrollerad den 3 juni).
[6] Publicerades i artikeln *Vad ska ingå i en kulturkanon för Sverige? Här är förslagen från sydöst* och finns tillgänglig på ystadsallehanda.se (senast kontrollerad den 16 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

”Tomelilla Konstsamling 1924–2024” för att förstå vilken betydelse Konstsamlingen har haft för kulturen ända fram till våra dagar.”

- ”Självklart bör Wallander och den kulturvandring man kan gå i Ystad ingå i en sydostskånsk kulturkanon!”
- ”Det allra viktigaste kulturen från sydöstra Skåne är självklart Piraten, och det eftermäle han lämnade. Ska man verkligen bli skånsk kan man inte missa ”Bombibitt och jag”.”
- ”Den skånska dialekten, med alla dess olika märkliga ord. Det tycker jag är skånsk kulturkanon i sitt esse: Fubbick, Nimt, och Rullebör.”

Gastronomi – en kulturyttring

Om det är något vi människor har gemensamt i hela våra liv är det mat. Därför var det inte förvånande att bland de som först och sedan kontinuerligt tog kontakt med kommittén återfanns representanter för de akademier i Sverige som är hängivna den svenska gastronomiska kulturen. Nedan återfinner vi, efter en kort inledning, deras gemensamma förslag uppdelade i olika avdelningar: rätter, måltidstraditioner, gastronomisk litteratur, och konstnärliga verk med gastronomiusla inslag.

Det enskilt viktigaste argumentet för att gastronomi ska ingå i en svensk kulturkanon är att kost, dryck och måltider är bärare av kollektiv identitet och ett centralt element i det svenska kulturarvet. Det unika med gastronomin är att den återspeglar svensk nationell och regional kultur och fungerar som en allestädes närvarande, levande och dynamisk kulturyttring.

I samarbete med Gastronomiska Akademien och Måltidsakademien har Aptitum Akademi åtagit sig att samla några av de mest framträdande gastronomiska ”verken”. Dessa har valts ut från skilda gastronomiska kulturyttringar. De förenas av den betydelse de har haft och fortfarande har för att föra vidare svensk kulturhistoria mellan generationer tack vare sin breda förankring och inkluderande natur.[7]

[7] Listan över de gastronomiska ”verken” är framtagen av Aptitum Akademi i samarbete med Gastronomiska Akademien och Måltidsakademien. Översändes till kommitténs ordförande i juni 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Alla dessa verk visar hur gastronomi används som ett kraftfullt verktyg för att utforska teman som identitet, sociala strukturer, glädje, sorg, nostalgi och mänskliga relationer inom svensk konst och kultur.

Rätter

Akademierna har utgått från svensk husmanskost när det gäller urvalet av måltidsrätter. Begreppet husmanskost härstammar från ordet husman, ett äldre ord för bonde/husbonde och syftar på den kost som bonden serverade till sin familj och tjänstefolket som helt eller delvis fick sin lön i form av kost och logi. Liknande ord finns i tyskan, men i övriga Europa saknar de flesta språk jämförbara ord. Husmanskosten karaktäriserades av att den lagades varje dag, den lagades från grunden, var näringsrik och mättande, anpassad för människor med kroppsarbete och baserades på lokala råvaror som kunde lagras över året med dåtidens konserveringstekniker. Husmanskostens ursprung och internationella särart ska förstås utifrån att Norden enbart hade en årlig skörd, som stundom slog fel, och därtill en lång vinter. Råvaror måste hanteras och lagras på ett sätt som möjliggjorde användande under minst ett år. Fermentering, gravning, saltning och torkning används i dag för att skapa de unika smaker som nordbor har lärt sig älska, men ursprunget är överlevnad i en del av världen där de flesta råvaror producerades under en mycket begränsad del av året.

Husmanskost är något som många människor regelbundet möter. Det gör den tillgänglig och relevant för en bredare allmänhet och skapar gemensamma referensramar för medborgarna. Svensk måltidskultur har djupa rötter och en lång historia som sträcker sig tillbaka till medeltiden. Traditionella rätter som sill, köttbullar, gravlax och ärtsoppa är bärare av kulturarv och historia. De har överlevt generationer och berättar om svenskarnas livsstil, tillgång på råvaror, och sociala sammanhang genom tiderna.

Dessa rätter har akademierna valt ut som representativa för flera av de råvaror och konserveringstekniker som spelat stor roll under den svenska husmanskostens framväxt. I det slutliga urvalet har också beaktats hur vanligt förekommande rätterna är i olika sammanhang där husmanskosten illustreras med specifika rätter. Här har tagits hänsyn till hovtraktören Tore Wretmans urval i boken Svensk Husmanskost.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ärtsoppa och pannkakor (1200-talet, 1800-talet)

Ärtsoppa har serverats i Sverige så tidigt som på 1200-talet. Att rätten framför allt serveras på torsdagar tros ha sitt ursprung i en katolsk tradition att inte äta kött på fredagar vilket innebar att de som kunde gärna åt rejält på torsdagen, som kompensation för fredagens avhållsamhet. Ärtsoppans huvudingredienser är gula ärter och rimmat fläsk. Den innehåller ofta lök, kryddas med mejram och/eller timjan, ibland ingefära och äts ofta med senap. Ärtsoppa har tillagats av olika sorters ärter, med det gemensamt att de blötläggs innan kokning.

Pannkakor som efterrätt tillkom på 1800-talet och då till en början på restauranger. Få rätter har behållit sin status under så lång tid som ärtsoppan. Traditionen med ärtsoppa och pannkakor på torsdagar har varit central inom stora delar av den offentliga matlagningen. Ärtsoppan har de senaste århundradet intagits till lunch inom militären, i skolan och på lunchrestaurangerna än till middag i hemmen.

Sill och strömming (Medeltiden)

Sill (eller strömming som den kallas på ostkusten norr om Kalmarsund) har varit en av de viktigaste proteinkällorna i Sverige i århundraden. Tillgången har historiskt sett också varit mycket god. För att lagra fisken och även exportera den lärde man sig redan på medeltiden att lägga in den i salt. Från 1700-talet blev det allt vanligare att lägga in sillen i lag med ättika, socker och kryddor. Detta ökade hållbarheten och gav också sillen en mer varierad smak. Även rökning, torkning och fermentering (surströmming) har historiskt använts för att konservera sillen. Under århundraden har husmanskosten berikats med flera olika sillrätter: Sill och potatis, Stekt strömming med potatismos och Sillpudding är några av de mest betydande. Sill i olika former är också en självklar del av ett svenskt smörgåsbord, julbord eller påskbord.

Gravad lax med hovmästarsås (Medeltiden)

Att grava fisk är en gammal nordisk konserveringsteknik som går tillbaka till medeltiden. Genom att gnida in och låta fisken ligga i en blandning av salt och socker genomgår fisken en autolysprocess där

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kroppsegna enzymer bryter ner vävnaden och låter socker och salt tränga in och konservera fisken. Samtidigt verkar de mjölksyrebakterier som finns naturligt i fiskens skinn och i den omgivande miljön till att fermentera sockret som då får en förstärkt konserverande effekt. De bidrar också till den speciella gravade smaken. Metoden blev ett populärt alternativ till saltningen som krävde mycket större volymer av det dyra saltet. Lax var vanligast att grava, dels för att tillgången var mycket god ända fram till 1900-talet, dels för att dess feta karaktär gjorde gravningen extra lämplig som konserveringsmetod. Alla feta fiskar lämpar sig bra för gravning och genom historien har det därför varit vanligt att även grava sik, röding och makrill. Att servera hovmästarsås till gravad lax blev populärt på 1700-talet. Såsens söta och syrliga smak kompletterar den milda, feta smaken av gravad lax mycket väl. Namnet kommer av att den ofta tillreddes direkt vid bordet av hovmästaren.

Raggmunk med fläsk och lingon (1700-talet)

Rätten uppstod på 1700-talet när potatisen blev en del av det svenska hushållet. Raggmunk gjordes på det som fanns till hands på bondgårdarna: potatis, mjöl och mjölk. Även fläsk och lingon var råvaror som de flesta gårdar hade tillgång till under större delen av året. Potatis var relativt enkel att vinterlagra i en vanlig jordkällare som gav mörker och rätt temperatur. Fläsk var det vanligaste köttet. Grisar var enkla att föda upp då de kunde äta det mesta. Köttet bevarades genom att saltas och ibland även rökas. Lingon konserverades genom att läggas in i socker. Samma ingredienser förekommer i kroppkakor som har sitt regionala ursprung i Småland och på Öland.

Köttbullar med potatismos och lingon (1700-talet)

Köttbullar började dyka upp i Sverige under 1700-talet, med inspiration från liknande malda köttprodukter i andra länder. De blev snabbt populära som husmanskost eftersom de uppfyllde kraven på enkelhet och högt näringsinnehåll. Man kunde använda olika typer av kött, beroende på vad gården hade tillgång till. Potatismos eller kokt potatis blev ett naturligt tillbehör, liksom de sockerkonserverade lingonen och senare också inlagd gurka (pressgurka). Köttbullar är

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i sitt ursprung egentligen den minst svenska av våra exempel på husmanskost. Att de samtidigt har blivit den mest svenska rätten i ett internationellt perspektiv beror på flera faktorer: a) Tore Wretman hade stor betydelse för att lyfta den svenska husmanskosten i allmänhet, men kanske köttbullarna i synnerhet. b) Ikea lanserade ”Swedish meatballs” på alla sina varuhus. c) Köttbullar är en huvudkomponent på det internationellt kända svenska smörgåsbordet. Allra viktigast kanske ändå är kombination av smaker. Den salta köttbullen, det krämiga potatismoset, den söta lingonsylten och den syrliga gurkan skapar en smakupplevelse som tilltalar i princip alla som möter svensk husmanskost.

Andra typiska rätter som bygger på samma traditionella ingredienser

Råvaror som lax, sill, potatis, fläsk, lingon och lök går igen i ännu fler klassiska svenska rätter. Några exempel är; Fläsk med löksås, Pyttipanna, Fläskpannkaka med lingon, Rotmos med fläsklägg, Sillbullar med potatis, Laxpudding, inkokt lax, blodpudding med lingon. Palt med stekt fläsk och lingon. Bruna bönor med fläsk. Janssons frestelse.

Måltidstraditioner

Få kulturyttringar är så spridda, välkända och älskade som våra gemensamma måltidstraditioner. Vi vill lyfta fram några traditioner som över generationer har förenat svenskar från alla landsändar. Precis som alla andra urval i en kulturkanon är det mycket vi har tvingats att välja bort. Kräftskivan, surströmmingsskivan och gåsmiddagen är exempel på traditionella svenska festmåltider som hade kunnat vara med.

Akademierna har valt ut fem måltidstraditioner med ursprung i helt olika sociala och kulturella sammanhang, men som över tiden blivit självklara i de flesta svenskars medvetande. Samtliga dessa ”verk” är också helt unika i ett internationellt perspektiv och globalt förknippade med Sverige.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Smörgårdsbordet (1500-talet)

Smörgåsbordet har sina rötter i 1500-talets brännvinsbord och utvecklades under 1800-talet till en omfattande buffémåltid. Ursprungligen var det en förrätt med tilltugg till snapsen, men det blev snabbt en populär måltid på järnvägsstationer och vid festliga tillfällen i hemmen. Smörgåsbordet blev internationellt känt vid OS i Stockholm 1912 och världsutställningarna i New York 1939 och 1964. Det är en symbol för svensk matkultur och gästfrihet, med ett stort och varierat utbud av kalla och varma rätter. Typiska rätter inkluderar sill, gravlax, köttbullar, prinskorv, Janssons frestelse, ost, bröd och snaps. Smörgåsbordet är ursprunget till julbordet, påskbordet och midsommarbuffén och gör oss världsunika i det att måltiderna vid de tre största högtiderna i Sverige i princip saknar enskilda signaturrätter utan i stället bygger på en mångfald av traditionella rätter paketerade som ett smörgårdsbord.

Snapsvisan (1800-talet)

Snapsvisorna har sitt ursprung i borgerliga och akademiska miljöer under andra hälften av 1800-talet och blev folkliga när spritransonering och motboken infördes för cirka 100 år sedan. Snapsvisor är korta, humoristiska sånger som sjungs vid festliga tillfällen när man dricker snaps, t ex jul, påsk, midsommar och kräftskivan. Snapsvisan är unik för det svenska språkområdet (Sverige och Finland). Den skiljer sig från dryckesvisan (som finns i ett flertal kulturer) på flera sätt: Snapsvisan kan i princip handla om vad som helst medan dryckesvisan enbart besjunger själva drycken. Snapsvisan är en skålvisa som beledsagar skålen medan dryckesvisan inte nödvändigtvis behöver följas av att man skålar eller ens sitter till bords.

Fika (1910)

Traditionen har sina rötter i kaffets intåg i Sverige på 1700-talet, men ordet ”Fika” började användas först runt 1910. Den vanligaste förklaringen till själva ordet fika är att det är så kallad backslang av det gamla svenska ordet för kaffe, *kaffi*, som med omkastade stavelser blir fika. Fikat har delvis ett ursprung i hemmen där det blev

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

en folkets dryck och särskilt kvinnornas. Kaffe var det som serverades när någon kom på besök och det skulle alltid vara något till, ofta en bulle, en mjuk kaka och minst två sorters småkakor. Fika har dock också ett ursprung i det hårda arbetet inom jordbruket och på fabrikerna, där kaffepausen blev en stund för återhämtning. På fabrikerna hade kaffe införts vid klockan elva på förmiddagen och tre på eftermiddagen som en åtgärd för att minska det stora antalet olyckor vid just dessa tidpunkter. 11-kaffe och 3-kaffe lever kvar som en slags kulturell norm även om vi av praktiska skäl nu lägger våra kaffe- eller fikapauser vid andra tider.

Nobelfesten (1901)

”Festernas fest” är världens mest kända måltid, åtminstone sett till hur många människor som varje år har möjlighet att följa den i direktsändning. Den första Nobelmiddagen hölls i Spegelsalen på Grand Hôtel i Stockholm den 10 december 1901, med 113 gäster var den mindre än dagens storslagna bankett. År 1934 flyttades festen till Blå Hallen i Stockholms Stadshus och nu ryms 1 300 inbjudna gäster. Ur ett gastronomiskt perspektiv har måltiden stor betydelse genom att de rätter som serveras är moderna tolkningar av svenska kulinariska traditioner och råvaror. Nobelfesten är inte bara en hyllning till vetenskapliga och litterära framsteg, utan också en möjlighet att visa upp svensk kultur och gästfrihet, något som bidrar till en positiv Sverigebild. För oss svenskar är det ett tillfälle att samla släkt och vänner för att laga och avnjuta den egna Nobelmiddagen medan man följer TV-sändningen. Nobelmiddagen är ett tillfälle för alla att ta del av traditionell svensk ”vett och etikett” för en festligare middag med bordsplacering, serveringsregler, tal och skålar.

Skolmåltiden (1945, 1973)

Skolmåltider började erbjudas till fattiga barn redan under andra halvan av 1800-talet. Staten började ge bidrag till skolluncher på 1930-talet, och 1945 utformades riktlinjer för näringsriktig skolmat. 1973 blev gratis skolmat obligatoriskt för alla elever i grundskolan och detta fastställdes 1997 även i skollagen. Sedan 2011 ställs krav på att måltiderna ska vara näringsriktiga och följa Livsmedels-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

verkets rekommendationer. Skolmåltiden är en viktig del av utbildningen och har stor betydelse för elevernas hälsa, trivsel och lärande. Sverige har ett världsunikt system för skolmåltider, där synen har förändrats från att enbart handla om att mätta elever till att se måltiden som ett verktyg för att främja hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion. Än i dag är det bara ett fåtal länder i världen som har en obligatorisk, kostnadsfri skolmåltid för samtliga skolbarn.

Gastronomisk litteratur

Sverige anses som ledande i måltidslitteratur av internationella experter, både vad gäller böckernas kvalitet och antalet utgivna böcker per capita. Kokböckerna har haft en särställning i de svenska hemmen under flera århundranden. Dels i utbildande syfte, och dels genom den roll de haft i att föra vidare traditionella svenska rätter mellan generationer. Kokböckerna har också bidragit till att ständigt förnya den svenska gastronomin. Under de senaste decennierna har kokböcker blivit vanliga som coffee table books. Flera av dem kan anses ha en framträdande roll i det svenska kulturarvet. Några av dem tillhör också de mest sålda svenska böckerna alla kategorier.

Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber, Cajsa Warg (1755)

Boken anses vara den första riktigt inflytelserika kokboken i Sverige. Den blev snabbt en grundläggande resurs för hushållning och matlagning under 1700-talet och långt in på 1800-talet. Cajsa Warg, som egentligen hette Anna Christina Warg, arbetade som husföreståndarinna i förmögna Stockholmsfamiljer och använde sin omfattande erfarenhet för att skapa en kokbok som kombinerade praktiska råd med detaljerade recept. Många av recepten börjar med uttrycket ”man tager, om man så hafva kan”. Detta uttryck har senare blivit känt som ”man tager vad man haver”. Boken har haft en bestående påverkan på svensk kokkonst och hushållning. Cajsa Warg har blivit en ikon inom svensk matlagningshistoria.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kokkonsten som vetenskap och konst, Charles Emil Hagdahl (1879)

Hagdahl, som var läkare, kombinerade sin medicinska kunskap med sitt intresse för gastronomi, lantbruk och odling. Boken innehåller närmare 3 000 recept, varav många är provlagade i hans eget kök vid Hötorget i Stockholm. Boken ger en omfattande historik över kokkonstens utveckling och kombinerar vetenskapliga principer med matlagningens konst. Därtill erbjuder den roande läsning med intressanta kulturhistoriska uppgifter. Den betonar vikten av kunskap om födoämnen för människans hälsa och välbefinnande. Hagdahl samlade, systematiserade och provade recept från olika länder, särskilt Frankrike, och experimenterade med olika tekniker och ingredienser. Boken beskriver inte bara hur rätterna bör tillagas, utan innehåller även näringslära, vett och etikett, samt råd om hur husmodern bör hantera tjänstefolk och vad som ansågs vara lämpliga kvaliteter för en god husmor. Kokkonsten gjorde succé, fick stor spridning och ökade därmed intresset för gastronomi.

Prinsessornas kokbok, Jenny Åkerström (1929)

Titeln syftar på prinsessorna Margaretha, Märtha och Astrid som var döttrar till prins Carl och prinsessan Ingeborg. Jenny Åkerström undervisade dem vid sin hushållsskola i Stockholm och tillägnade dem boken. Den är känd för sina recept och koppling till svenska kungligheter. Boken har haft stor påverkan på svensk matlagning och introducerade bl.a. Prinsesstårtan. Den innehåller recept på både husmanskost och festmat, med kommentarer om vad prinsessorna tyckte om de olika rätterna.

Sju sorters kakor, ICA-förlaget (1945)

Boken har sålts i 3,8 miljoner exemplar och är med det inte bara Sveriges mest sålda bakbok och kokbok, utan också en av Sveriges med sålda böcker alla kategorier. Den har haft stor påverkan på svensk bakning och blivit en symbol för svensk fikakultur. Förutom cirka 300 recept innehåller boken en historik över kakbakandet genom tiderna, information om ingredienser, tillagning och förvaring.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Vår kokbok, KF Provkök (1951)

Boken skapades med syftet att vara en pedagogisk och lättanvänd resurs för svenska hushåll. Den har blivit norm för senare kokböcker, bl.a. genom införandet av exakta mått, tider och temperaturer i recepten, vilket gjorde det möjligt för alla, oavsett erfarenhet, att lyckas i köket. Boken har ständigt förnyats och alltid speglat sin samtid och anpassats efter samhällsförändringar och nya trender. Från traditionell husmanskost till invandrade maträtter har den kontinuerligt uppdaterats för att möta behoven hos svenska hushåll. Den har också tagit hänsyn till medicinska rön, teknisk utveckling och förändrade familjestrukturer. Boken har sålts i över 2 miljoner exemplar.

Svensk Husmanskost, Tore Wretman (1967)

Under 1960-talets stigande välstånd och framåtanda kände många inom gastronomin av en sorts ”teknikpessimism” som återspeglas i Tore Wretmans förord till sin blivande klassiker. Den utveckling som styrts av samhällsingenjörer mot stordrift och effektivitet, där tid blivit en bristvara, såg Wretman som ett hot mot husmanskosten i svenska hem, eftersom dessa rätter måste lagas från grunden och kräver mycket tid, omsorg och engagemang.

”Gemensamt för alla dessa rätter är att de härstammar ur självhushållningens nödvändighet att ta vara på allt och att de speciellt älskas av herrar. Särskilt män som blivit lite uttjatade på fest- och representationsmat.”

Wretman såg sin bok som ett sätt att bevara detta kulturarv, från aladåb till ölsupa. De utförliga recepten som varvas med förklaringar och personliga kommentarer utgör tillsammans med Slas illustrationer ett referensverk som tryckts om i flera upplagor och ständigt sålt slut. Husmanskosten som under 1800-talet vuxit fram i bondska kök och borgarhem var en produkt av sin tid, och precis som skedde då har rätter försvunnit och ersatts av nya, präglade av vårt mer utåtriktade samhälle. Men i dag är det många unga med nyväckt intresse som tar sig an de gamla recepten.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Konstnärliga verk med gastronomiska inslag

I den svenska skönlitteraturen finns tusentals exempel på hur gastronomin använts för att illustrera sociala, kulturella, geografiska och historiska sammanhang. Här nöjer vi oss med tre, samt några exempel från film, teater, opera och bildkonst.

Litteratur

Utvandrarna av Vilhelm Moberg

Moberg skildrar ofta torftigheten och enkelheten i den svenska bondens kost, men också de fåtaliga festmåltiderna och de nya, främmande matupplevelserna i Amerika. Festerna i Småland före utvandringen, den knappa provianten under resan över Atlanten och mötet med amerikansk mat som viltfågel och majsbröd är framträdande. Maten gestaltar klasskillnader, kampen för överlevnad, hemkänsla och förlust av tradition. Den symboliserar umbäranden men också hopp om ett bättre liv och en anpassning till en ny kultur.

Pippi Långstrump av Astrid Lindgren

Pippi är känd för sin okonventionella matlagning och sina färgstarka måltider. Våfflor på golvet, ”krumelurpiller”, pannkakskalas och Pippis förmåga att äta enorma mängder godis. Maten är ett uttryck för frihet, fantasi, lekfullhet och att bryta mot normer. Det understryker Pippis karaktär som en antiauktoritär figur som skapar sin egen värld.

Hemsöborna av August Strindberg

Mat och dryck är centrala i skildringen av livet på Hemsö. Klassiska exempel är den rika och ibland vilda maten vid fester, såsom kräftskivor, fiskmåltider, punch och brännvin. Måltiderna är ofta robusta och jordnära, med fokus på vad skärgården kan erbjuda. Scenen där drängen Carlsson blir bjuden på stora mängder är också minnesvärd. Maten används här för att skildra livskraft, sensualitet, social status och maktförhållanden. De rikliga måltiderna markerar fest och överflöd, men också en viss råhet och en koppling till naturen. Alkoholen

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

bidrar till konflikter och avslöjar karaktärernas sanna natur, samtidigt som den är en del av gemenskapen. Måltiderna blir också en scen för dramat, där spänningar och relationer utspelas.

Film

Fanny och Alexander av Ingmar Bergman

Julmiddagsscenen är en av filmens mest ikoniska. Det överdådiga julbordet med alla klassiska rätter, drycker och den festliga stämningen är central. Senare finns även den mer spartanska maten i bängelgården. Maten skildrar överflöd, trygghet, familj, tradition och sensualitet. Kontrasten till den stränga och torftiga maten i biskopshemmet förstärker temat om frihet kontra förtryck, och den förlorade oskulden.

Sällskapsresan av Lasse Åberg

Den klassiska scenen där Stig-Helmer kämpar med den frysta flygplansmaten, eller när han försöker förstå den lokala matkulturen på Gran Canaria. Bufféerna på charterhotellet är också en del av skildringen. Maten används för humoristisk effekt, för att skildra kulturkrockar och turismens absurditeter. Den symboliserar längtan efter det exotiska kontra den trygga men ack så tråkiga svenska maten.

Teater

Markurells i Wadköping av Hjalmar Bergman

Den berömda frukostscenen där Markurell äter sin rikliga frukost med aptit, som en viktig del av hans karaktär och morgonrutin. Han är känd för att vara en storätare och maten är en del av hans pondus och livskraft. Maten skildrar karaktär, makt, rutin och en viss jordnära sensualitet. Den förstärker Markurells starka personlighet och hans roll i den lilla staden.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Opera

Aniara av Harry Martinson

Även om det är en futuristisk och existentiell rymdopera, finns det subtila referenser till mat i form av ransonering och den brist på naturliga födoämnen som uppstår när Aniara kommer ur kurs. Bristen på riktig mat och minnena av den förstärker tragedin. Maten symboliserar förlust, brist, längtan efter det jordbundna och mänskligheten sårbarhet i rymdens oändlighet.

Konst

Carl Larssons akvareller, t.ex. Lisbeth fiskar eller scener från Ett hem

Larsson skildrar ofta idylliska familjemåltider, sommarfester med mat i trädgården, fisketurer och skördeaktiviteter. Maten och dukningen är en central del av de harmoniska hemmiljöerna han avbildar. Maten symboliserar hemkänsla, familjens värme, svensk sommaridyll, enkelhet och glädjen i det vardagliga livet. Den bidrar till Larssons bild av ett idealiserat Sverige.

Anders Zorns målningar, t.ex. Midsommardans eller porträtt med mat

Zorn avbildar ofta folkliga fester och sammankomster där mat och dryck är en naturlig del av festligheterna. Exempelvis i dansscener kan man ana maten vid sidan om, och hans porträtt kan ibland inkludera symboliska element relaterade till mat eller dryck. Även hans skildringar av dalkullor och deras liv kan antyda matkulturen. Maten (och drycken) bidrar till att skapa en känsla av folklighet, gemenskap, fest och en vitalitet som var typisk för hans skildringar av det svenska folklivet. Den förstärker känslan av autenticitet och tradition.

Ohistoriekanon

Under många århundraden var Sveriges historia betydligt mer omfattande än i dag och sträckte sig vida längre tillbaka i tiden. Forntiden och vikingatiden var fulla av mäktiga och minnesvärda händelser, detaljer och individer som fängslade och påverkade människor. Alla

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kände till dem – Ane den gamle som offrade sina barn för att få evigt liv, Ingjald illråde som enade riket genom svek och våld, slaget på Bråvallarna som var så väldigt att himmel och jord tycktes störta samman och mycket annat. De gällde för verklig historia men mötte inte enbart i de akademiska historieverken. Man läste om dem i skolan, konstnärer skildrade dem på monumentalmålningar och i skulpturer, författare skrev dikter, pjäser och romaner om dem. De knöts till verkliga platser i landskapet och tillhörde allmänbildningen, den gemensamma kunskapen.[8]

Det senaste århundradet har historikerna omvärderat dessa berättelser och avfärdat dem som sagor. Det har lett till att berättelserna glömts bort. Men det är inte en självklar konsekvens av historikernas utmönstring – ingen har på länge trott att Odysseus, Teseus eller Romulus och Remus funnits i verkligheten, ändå lever berättelserna om dem och fortsätter att fascinera och väcka tankar. På samma sätt levde länge de svenska fornhistorierna genom sin kraft att låta människor känna igen sig i berättelsernas personer, deras handlingar och öden, och därigenom bättre förstå sig själva och sin omvärld. Berättelserna skänkte tröst och väckte engagemang, de verkade inspirerande och avskräckande, de var gripande, spännande och underhållande, de gav precis som de antika sagorna och bibliska berättelserna en möjlighet att tolka det man upplevde i sitt eget liv och det man erfor om rikets eller världens stora skeenden. Många verkliga platser runtom i landet var laddade med mening och eggande mystik.

En central förutsättning var att de svenska fornhistorierna var en gemensam kunskap som delades av alla svenskar. Historierna skapade därmed en gemensam referensram som man kunde alludera på och räkna med att bli förstådd. Som delar av bilden av Sveriges någotsånär verkliga förflutna gav detaljerna och individerna hållpunkter som gjorde det möjligt att bättre förstå det förflutna och även den fysiska miljö man hade omkring sig. Just som berättelser åskådliggjorde fornhistorierna det förflutna och skapade känslan av ett gemensamt arv för alla svenskar.

Till följd av rollen som en gemensam kunskap levde fornhistorierna kvar i det allmänna medvetandet även långt efter att de alltmer vetenskapligt medvetna historikerna avfärdat dem. De fortfor att

[8] Ohistoriekanonen är framtagen av Daniel Sävborg och översändes till Lars Trägårdh i juni 2025. Se även Daniel Sävborg, *Händelser ur Sveriges ohistoria: En försvunnen tid*, Dialogos förlag, Stockholm, 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

återges i konsten och litteraturen långt in på 1900-talet och förblev en gemensam kunskap lika länge. I dag har mycket av detta förlorat sin status som gemensam kunskap. Skolreformatorer och modernitetsivrare har i missriktat nit sett till att historierna inte längre hör den gemensamma kunskapen till. Men forntidsberättelsernas värde hänger inte på deras historiska status, och inte heller utgör kunskapen om dem ett uttryck för exkluderande nationalism. Historierna tillhör kulturarvet och kunskapen om dem berikar förståelsen och gemenskapen hos alla som lever i Sverige med dess litteratur, konst och fornminnen som så ofta har koppling till dessa historier. Och kunskapen knyter samman vår tid och oss själva med tidigare perioder och generationer.

De historier som omtalas i det följande är ett urval, mycket begränsat, gällande sådana händelser och gestalter som länge bar på stor mening för de flesta i Sverige.

Domalde.

Domalde var enligt den isländske historieskrivaren Snorre Sturlassons Ynglingasaga från 1200-talet en sveakung som skulle ha offrats till gudarna för att folket skulle få god årsväxt och slippa svält. Han placerades i den allra äldsta tiden, bland de närmaste avkomlingarna till gudarna. Han fascinerade en romantisk diktare som Erik Johan Stagnelius och även andra 1800-talsdramatiker. I svensk historieskrivning tolkades med tiden hans död som ett självoffer – kungen valde att frivilligt dö för blotkniven för folkets skull. Den rollen som den osjälviske härskaren och tragiske hjälten har han på Carl Larssons monumentalmålning Midvinterblot i Nationalmuseums trapphall, ett konstverk som de flesta svenskar än i dag har sett, på plats eller på bild. Hos Larsson representerar han både den mörka hedendomen med dess blodighet och den förebildlige svenske härskaren som sätter sitt folk främst.

Ane den gamle.

Sveakungen Ane den gamle får en av de utförligaste biografierna i Snorre Sturlassons Ynglingasaga från 1200-talet. Han lider ständiga nederlag mot angripande fiender och tvingas gång på gång i landsflykt.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Han vill inte dö och offrar en efter en av sina söner till guden Odin för att få leva vidare. Men fastän han till slut är tvåhundra år gammal åldras han kroppsligen och blir allt svagare och skröpligare. Till sist kan han varken komma ur sängen eller äta själv, utan tvingas dia från en hornpip som ett spädbarn. Han vill offra sitt sista barn också, men då sätter folket stopp, sonen räddas och kung Ane dör. Denne sveakung blev i historieskrivning och diktning en bild både för den åldrige härskarens visdom och för den onde fadern som offrar sina barn, både för fredsälskaren och den misslyckade härföraren, han var både den ynklige egoisten och representanten för människans längtan efter evigt liv. Uttolkare från de mest skilda utgångspunkter kunde läsa in sina tankar och rädslor i honom. Skolböcker och populärhistoriska verk uppmärksammade honom, författarna älskade honom under både 1800- och 1900-tal; diktare som August Strindberg och Verner von Heidenstam lät hans öde uttrycka deras ideologi och världsbild. Han var känd av alla genom skolornas uppmärksamhet och genom sitt fascinerande öde. Under en stor del av 1900-talet kom han att knytas till Uppsala högar i en djärv tolkning som förutsatte hans existens som en historisk regent under 400-talet och som laddade Gamla Uppsala med ytterligare mytisk och suggestiv kraft. I dag är det få som förfäktar hans historiska status, men den tragiska och kusliga berättelsen om hans öde fortfar att fascinera.

Ingjald illråde.

Den fornisländska historieskrivningen ger Ingjald mer utrymme än någon annan sveakung i forntiden. Han får en fullständig biografi som börjar med misslyckanden i barndomen som leder till revanschism och härsklystnad. Med tiden blir han den onde kung Ingjald illråde som sviker och bränner inne alla sina konkurrenter om makten, småkungarna i det nuvarande Sverige. I äldre svensk historieskrivning, diktning och konst fick han en komplex roll: han hyllades som riksbyggare – skapare av ett enat Sverige – och likaså som lagstiftare – han skulle enligt då gällande historieskrivning ha gett svenskarna en gemensam lag under den vise lagmannen Viger spa, som nämns i Upplandslagen. Samtidigt var han genom sitt våldsamma handlande en varning för hänsynslöshet och lömskhet. Från 1700-talet till 2000-talet har han engagerat fler författare än någon forntida sveakung.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Den lysande berättelse Snorre Sturlasson skriver om honom i sin Ynglingasaga, och som återberättades i skolböcker och populärhistoriska verk, gjorde hans livssaga till en både skrämmande och tragisk historia som alla i Sverige mindes och kände till. Historikerna daterade honom till 600-talet, men under 1900-talet uttryckte disciplinens företrädare allt starkare skepsis mot berättelsernas trovärdighet.

Slaget på Bråvallarna.

Striden mellan danskarna under kung Harald Hildetand och sveakungen Ring gällde under medeltiden för det största av alla slag i Nordens historia. Det skildras i källorna som en strid där himmel och jord tycktes braka samman, där urtidens kaos återvänt och där gudarna själv deltog i kampen. De kvinnliga krigarnas centrala insatser i striden blev en utgångspunkt för myterna om den nordiska forntidens sköldmör, en romantisering som fortfarande påverkar konstverk och populäruppfattningar och där olika tider läst in sina egna ideal eller fördomar. I svensk historieskrivning kom slaget att få en central nationell roll. Det var en händelse där svearna segrade och därmed visade sin överlägsenhet, och det skedde i en koalition med götar och norrmän. Därtill visade sveakungen Ring ädelmod och respekt mot den besegrade fiendekungen, vilket stämde väl med den nationella självbilden. Slaget resulterade i sveakungens status som överhärskare över hela Norden, och även det passade väl in i den storsvenska självbilden. Men härutöver blev Bråvallaslaget en av de viktigaste startpunkterna för svensk arkeologi och historieturism: under 1600-talet grävde man fram en mängd genuina forntida föremål, man försökte tolka forntida monument som skeppssättningar, gravhögar och ristningar, man slog samman lösa folkliga traditioner om specifika platser med berättelserna om slaget och man besökte de platser som laddats med dess minnen och lät sig inspireras och fascineras. Från 1500-talet till 1800-talet var Bråvallaslaget ett omtyckt motiv bland svenska och danska konstnärer och under 1800- och 1900-tal ett lika omtyckt motiv för författarna, som däri kunde läsa in sina egna ideal och ideologier. August Malmströms monumentalmålning Bråvalla slag, som ännu möter på framträdande plats i Stockholms stadshus, var tidens mest hyllade svenska konstverk, och i en novell av August Strindberg blev Bråvallaslaget höjdpunkten.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Än i dag engagerar det populärhistoriker och hembygdsentusiaster. Så länge det ansågs höra historien till fördes det till 700-talet.

Hjalmar och Ingeborg.

Historien om Hjalmar och Ingeborg och striden på Samsö kombinerade två av de mest hyllade idealen och de mest omhuldade konstnärliga motiven under århundraden i Sverige: den ädle svenske hjälten som går i strid mot onda våldsmän, som kämpar hederligt mot den ohederlige motståndarens svarta magi, som besegrar sin fiende mot alla odds men som ändå efteråt dör en tragisk död av sina sår. Dessutom var den en äkta kärlekshistoria – den egentligen enda under forntiden. Den våldsamma striden gäller kvinnan, Ingeborg, den döende Hjalmars sista tankar går till henne och hon dör som följd av hans död. Som kärlekshistoria exploaterades berättelsen av otaliga diktare och konstnärer från 1500-tal till 1900-tal; under 1800-talet var denna historia ett av de allra mest populära motiven i dikt och konst. Flera av konstverken kan fortfarande beskådas, inte minst Mårten Eskil Winges och August Malmströms målningar, men har blivit svårförståeliga för en publik utan kunskap om berättelsen. Källorna till historien var som så ofta fornisländska dikter och sagor från 1100- och 1200-talen, men från och med renässansen blev det även en del av den officiella svenska historien. Som enda fornnordiska berättelse inkluderades den i Läsebok för folkskolan redan i dess första upplaga på 1860-talet och blev kvar där till den sista på 1960-talet. Härigenom fick den representera den fornnordiska traditionen och andan för de flesta svenskar och utgjorde mer än det mesta en genuint gemensam kunskap för alla svenskar oavsett bakgrund och profession.

Erik väderhatt.

Erik väderhatt presenterades i 1300-talets svenska historieskrivning som en kung på Ragnar lodbroks tid, alltså 800-talet. Hans tillnamn förklarades där av att han fick hednagudarna att ge honom den vind han ville genom att vrida på sin hatt. Medeltidens och renässansens historiker fängslades av hans koppling till forntida trolldom, och han fick mestadels tjäna som avskräckande exempel på svartkonst och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

vidskepelse. Senare identifierades han med en kung Erik Emundsson som Snorre Sturlasson skildrar i sina kungasagor – denne har enat Sveariket och företagit framgångsrika erövringståg i österled. Tillnamnet väderhatt gjorde att han knöts till Kungshatt, den fantasieggande Mälarön med sin imponerande höjd och sina branta stup. Under 1800-talet skildrades hans djärva språng från Kungshattkippan undan fienderna i praktfulla dikter och målningar. Erik väderhatt fick därmed rollen som både svensk riksenare och som hjältarnas hjälte. Han hyllades i konstverk, diktverk, böcker och tidningar, och man planerade ett ståtligt tusenårsjubileum 1882. Han var en av få fornkungar som alla svenskar mötte genom Läsebok för folkskolan, där hans roll som superhjälte fanns kvar intill sista upplagan på 1960-talet. Hans koppling till Kungshatt nära Stockholm gör denna plats laddad med mystik, och där lever hans minne fortfarande kvar.

Slaget på Fyrisvallarna.

I slaget på Fyrisvallarna utanför Uppsala skulle enligt de fornnordiska källorna sveakungen Erik segersäll ha besegrat sin brorson Styrbjörn, som krävt att få ta över kungatiteln efter sin döde far. Slaget på Fyrisvallarna är den händelse under svensk vikingatid som skildras ojämförligt utförligast av de norröna sagorna och det fick därigenom en framträdande roll i svensk historieskrivning och historiebild. Med tiden kom slaget att tolkas som en nationell kamp för Sverige mot en utländsk inkräktare – antingen Danmark eller allmänt rovgiriga våldsmän. Den rollen har slaget i de flesta av de dramer, romaner och noveller som skrevs under 1800-talet och det tidigare 1900-talet, liksom i Mårten Eskil Winges monumentalmålning, som fick andra pris i tävlingen om utsmyckning av Nationalmuseums trapphall. Vid sidan av denna nationella roll hade slaget på Fyrisvallarna en mer komplex roll som en skildring av en tragisk ung hjälte som är storslagen på de flesta vis men som för sin heders skull går i strid mot sitt eget fosterland och därmed stupar, ännu inte vuxen. Både slaget och dess huvudpersoner – Styrbjörn och Erik Segersäll – fortsatte att fascinera författarna under 1900-talet och blev ämne för författare som Verner von Heidenstam, Frans G. Bengtsson och Åke Ohlmarks. Erik Segersäll nämnd i nära samtida dokument som sveakung under slutet av 900-talet, medan Styrbjörns historiska existens har ifråga-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

satts. En sannolik historisk grund till sagornas skildring av slaget finns dock. En strid vid Uppsala vid den aktuella tiden nämns på ett antal runstenar i Skåne och Östergötland. Det gör det till ett av få fall då samtida svenska källor och senare norröna sagor behandlar samma ämne. Härigenom gör såväl runstenarna som den än i dag existerande platsen, Föret utanför Uppsala, ett antal platser i Sverige laddade med myter och en stämning av forntid, tragik och dikt.

Sigrid storråda.

Sigrid storråda var enligt medeltida nordisk historieskrivning Erik Segersälls hustru och därmed drottning av Sverige i slutet av 900-talet. Som änka uppvaktades hon av åtskilliga kungar och gifte sig till sist med Sven tveskägg av Danmark. Bilden av den kraftfulla och stolta, men också hänsynslösa och skrämmande, svenska drottningen inspirerade konstnärer och författare under lång tid och spelade en framträdande roll även i historieskrivningen. Hennes värdiga reaktion sedan hennes tilltänkte Olav Tryggvason slagit henne i ansiktet och avfärdat henne som hundhedning väckte beundran, liksom hennes framgångsrika hämnd för detta – Olav stupade vid Svolder och Norge erövrades av Sigrids son och make. Hennes val att bränna inne sina friare, med hänvisning till att de som småkungar var alltför lågbördiga för att vara värdiga henne, väckte både respekt och negativ moralisering av kommentatorerna. Hennes val att hålla fast vid hedendomen i samband med kung Olavs frieri gjorde henne till en komplex gestalt som olika konstnärer och bedömare kunde läsa in olika moraliska kvaliteter i – i Selma Lagerlöfs novell om henne är hon primärt, på gott och ont, den gamla hedendomens representant och därmed samtidigt det stora hoppet för alla inhemska naturväsen som tvingats gömma sig och fly undan kristendomen; för andra uttolkare är hon den stolta bevararen av de gamla traditionerna. Stoltheten framhävs också i konsten, där bland andra Mårten Eskil Winge avbildade henne i en storslagen målning. Bilden av henne hos Snorre Sturlasson spelade en viktig roll i den framväxande romantiseringen av vikingatiden och dess förkristna, påstått friare och mer jämlikare kvinnoroll. I vår tid är hon ofta den moderna kvinnan som inte viker sig för våldet från en man. Bröderna Weibull ägnade Sigrid storråda stort intresse

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och deras avfärdande av henne som en historisk gestalt har varit ett slags typexempel på deras källkritiska metod.

Blot-Sven och det sista hedniska motståndet i Sverige.

Maktkampen mellan den kristne kung Inge d.ä. och Sveriges sista hedniska kung, Blot-Sven var länge central i historieskrivningen. Händelsen har ofta beskrivits som den sista striden mellan hedendom och kristendom, där kristendomen en sista gång slås tillbaka – men ändå segrar till sist, och då oåterkalleligt. Isländska sagor från och med 1100-talets slut skildrar en dramatisk konfrontation på tinget, där den kristne kung Inge vägrar förrätta det hedniska offret, fördrivs och ersätts av stormannen Sven, som återinför de hedniska offerfesterna; efter en kort tid som kung dödas Blot-Sven av Inge som återtar tronen, varvid kristendomen slutligen segrar i Sverige. I svenska kungalängder från 1200-talet kallas han ”Sven avgudadyrkaren” och ”Sven blodkarl”, och i en svenska Eskillegenden sägs han ha kallats Blod-Sven och tvingat folket dricka offerdjurens blod. Händelserna tillskrevs en avgörande roll i det svenska kristnandet, och därtill var den en oerhört dramatisk historia som fascinerat historieskrivare och författare under lång tid, från dramer från det tidiga 1800-talet till en roman utgiven 2024 (Kalle Dixelius, Den som märker stenar). Det råder delade meningar inom forskningen om Blot-Svens existens men hans roll i den etablerade bilden av det förflutna är stor.

Den helige Sigfrid.

Missionsbiskopen Sigfrid omtalas i samtida källor och spelade en viss roll i det svenska och norska kristnandet under 1000-talet. Men under århundradena som följer växer berättelsen om honom. I Norge slås han samman med andra personer och förvandlas till kungarna Olav Tryggvasons och Olav den heliges närmaste man. I Sverige sägs han ha varit biskop av Växjö och Skara, och i en 1200-talskrönika sågs han vara den som förde kristendomen till Sverige och omvände landet. Senare under samma århundrade uppges han ha döpt Olof skötkonung, Sveriges förste kristne kung, som i verkligheten framhävt sig som kristen redan flera decennier före Sigfrids ankomst till

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Norden. Vid seklets slut tillkommer en utförlig Sigfridslegend som ännu starkare understryker hans roll som Sveriges kristnare. I legenden har ett helt nytt motiv tillkommit, hans samarbete med sina systersöner Unaman, Sunaman och Vinaman, som mördas av hedningarna; deras avhuggna huvuden återfinns sjungande i ett kar. Med kung Olofs hjälp kristnar Sigfrid framgångsrikt Värend och Sverige. I legenden är Sigfrid ett helgon, och han förblir under medeltiden ett av de mest uppskattade svenska helgonen med talrika bilder i kyrkorna. Att han skulle ha döpt Olof skötkonung är en uppgift som fortfarande möter i framställningar för allmänheten. Karet med de halshuggna systersönerna blir under senmedeltiden huvudmotivet i historien om Sigfrid och återges ännu på Växjö stifts vapen.

Finland i Sveriges kulturkanon

Efter utnämnandet av ordförande till kanonutredningen dröjde det bara några dagar innan förfrågningar från media. Den första kom från YLE i Finland. Man var nyfiken på om Finland på något sätt skulle inkluderas i en kulturkanon för Sverige. Frågan var helt rimlig. Som ordföranden, med rötter i Skåne, kunde notera var ju Skånes gemensamma historia med Sverige ganska kort jämfört med den tid – kring minst 600 år och mer än så om vi inkluderar de nära banden även efter 1809 – då Finland var en del av det svenska riket.

Intresset för Finlands plats i en svensk kulturkanon mattades inte heller av under utredningens gång, utan kontakterna snarare fördjupades. Ett flertal intervjuer med finländsk media genomfördes och kommitténs ordförande var även inbjuden till Finska Akademien i Stockholm.[9] Under denna period var ordförande även i kontakt med Stefan Nygård, historiker knuten till Helsingfors universitet, ett samarbete som ledde till en inbjudan till Hanaholmen, ett välkänt och betydelsefullt samarbets- och kulturcentrum för Sverige och Finland, där ett seminarium ägde rum i juni 2025 med målet att sammanställa verk, händelser, personer som fångade ”Finland i Sveriges kulturkanon”. De som deltog i seminariet och vars arbete resulterade i listan nedan, var följande personer: Ainur Elmgren, Patricia Berg, Johan Strang, Anu Lahtinen, Anna Baijars, Peter

[9] https://www.finskaakademien.se/.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Stadius, Mikko Majander, Eeva-Liisa Bastman, Stefan Nygård, Janne Wikström och Ina Lindberg.

Sankt Henrikslegenden

Sankt Henrikslegenden är en helgonberättelse som berättar om Finlands skyddshelgon, biskop Henrik, om kristendomens etablering in Finland och om det svenska rikets expansion österut. Den hör till Finlands äldsta litterära texter och speglar en tid av stora politiska, ideologiska och kulturella omvälvningar.

Balladtraditionen

Ballader, dvs. folkliga visor av medeltida ursprung, sjöngs överallt i Europa, men speciellt i Norden var balladkulturen stark och enhetlig. Via den svenskspråkiga befolkningen i Finland har dessa sånger också förmedlats till den finska kulturen, där sångerna ofta omarbetades till runometer. Tack vare en stark muntlig tradition bevarades de svenskspråkiga balladerna länge i Svenskfinland.

Kvinnofreden i Karelen 1316

Den första oktober 1316 utfärdade kung Birger Magnusson ett skyddsbrev för kvinnorna i Karelen som gav kvinnorna där, liksom i resten av Sverige, rätt till skydd och kvinnofrid samt fastslog att den som bröt mot detta kunde straffas.

Mikael Agricolas finska översättning av Nya Testamentet 1548

Oerhört viktigt verk för utvecklingen av det finska skriftspråket och ett pionjärarbete som lade grunden för finskspråkig religiös litteratur som användes i det svenska riket ända fram till 1880-talet, då en assimileringspolitik inleddes. En rätt betydande del (10–20 procent) av gudstjänsterna i det svenska riket fram till 1809 hölls på finska.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ortnamn

Ortnamn (såsom bebyggelsenamn och naturnamn) på samiska, finska och meänkieli tillhör kulturarvet i Sverige. Svenskan har lånat in många ortnamn från de samiska språken. Norrbottens län är rikt på ortnamn med ursprung i meänkieli. Många av de inlånade ortnamnen har försvenskats i uttal eller stavning. Ortnamn i de så kallade finnskogarna, främst i Värmland längs norska gränsen, återspeglar inflyttningen av svedjebrukande finnar från Savolax under 1500- och 1600-talen. Av cirka 7 000 dokumenterade finska ortnamn i Värmland används över hälften i levande tradition. Ortnamnen är det regionala och nationella kulturarvets levande monument och vittnar om flerspråkighetens djupa rötter i Sveriges historia.

Anders Mickelsson Keksi (1622 i Övertorneå – 1705)

Den förste allmogepoet på meänkieli vars namn finns bevarad i historiska källor. Han diktade på runomått, även känt som Kalevalamått, ett karakteristiskt versmått för den episka folkdiktningen i den östersjöfinska kulturkretsen (ett orimmat, allitterérande versmått, oftast med fyra trokéer per rad). Därmed är Keksi även den förste vid namn kände runosångaren i Norden. Eftersom meänkieli och besläktade dialekter talas på båda sidor om Torne älv, är Keksis bevarade verk – en dikt om islossningen i Torne älv 1677 och en smädedikt – milstolpar i Finlands och Sveriges delade folkliga kulturarv.

Den karolinska psalmboken (1695) och dess systerverk, den finska psalmboken (1701)

De tidiga psalmböckerna är folkböcker som påverkade poesi, litteratur, andlighet, läsvanor och musik i nästa två århundraden och introducerade poesi- och sångklassiker som ”Den blomstertid nu kommer” i den svenska och den finska kulturen. Den karolinska psalmboken var i användning mellan åren 1695–1819 i Sverige och 1701 års finska psalmbok ända till år 1886.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Frederna i Nystad 1721, Åbo 1743, Fredrikshamn 1809

Samtliga slutna på orter som i dag ligger i Finland. Fredrikshamn (namngivet efter den svenska kungen Fredrik I) låg i Ryssland från tiden efter hattarnas krig 1743. Dessa årtal och fredsavtal, slutna efter krigsförluster mot Ryssland är en central del av Sveriges historiska kanon. De är fortfarande aktuella som en historisk bakgrund till dagens geopolitiska läge.

Sveaborg

Sjöfästningen utanför Helsingfors representerar svensk ingenjörskonst och förkroppsligar Sveriges sista stora försvar av den östra rikshalvan. Byggd som ett ”Nordens Gibraltar” var fästningen ett uttryck för svensk militär ambition, men dess kapitulation 1808 var ett led i Sveriges övergång från stormakt till småstat.

Anders Chydenius, Den nationnale winsten (1765)

En betydande skrift inom svensk upplysningstradition kring ekonomiska frågor och marknadens inre mekanismer, som anses föregå många av de idéer som Adam Smith lanserade i *The Wealth of Nations* (1776). Chydenius hade också en betydande roll i samband med författandet av den första tryckfrihetslagen 1766.

Carl Axel Gottlund (1796–1875)

Författare och forskare från Finland som samlade folkdiktning och allmogetraditioner bland skogsfinnarna i Dalarna och Värmland. Gottlunds ambition var att bilda en finsk ”härad” och en finsk församling i finnskogarna, med andra ord, tillerkänna den finsktalande befolkningen större sociala och politiska rättigheter och ett institutionellt stöd för bevarandet av sin kultur. Han grundade den första finska föreningen i Sverige i modern tid, *Föreningen Stockholms Finnkår* (Tukhulmin Suomalaiskunta), med syfte att befrämja det finska språket och litteraturen i Sverige. Gottlunds livsverk visar hur den tidiga finska nationalismen påverkade Sverige långsiktigt. Gottlunds födelsedag, 24 februari, firas som sverigefinnarnas dag i Sverige

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sedan 2011 och Gottlund inspirerade etableringen av Förvaltningsområdet för finska i Sverige (sedan 2000). Förvaltningsområdets uppgift är att tillgodose den finsktalande minoritetens språkliga rättigheter och är ett konkret resultat av Sveriges unika historiska och kulturella relation till det finska språket.

J. L. Runeberg, Fänrik Ståls sägner (1848)

Ett av de centrala verken inom nordisk patriotisk diktning under mitten av 1800-talet, som fick stor genomslagskraft i Sverige. Trots Runebergs ställning som finsk nationalskald har detta verk även varit en del av Sveriges litterära kanon under en lång tid.

Zacharias Topelius, Fältskärns berättelser

Topelius magnum opus var i hundra år den mest spridda och lästa historiska romanen i både Finland och Sverige. Den har format generationers uppfattning om Sveriges och Finlands händelserika gemensamma historia under 1600- och 1700-talet och kombinerar underhållning med lättillgänglig historisk kunskap. Romanen trycktes först som följetong 1851–1866 och i bokupplaga i fem cykler, eller delar, 1853–1867. (fotnot: texten från SLS hemsida för Topelius samlade skrifter)

De finska folksagorna

Finska folksagor (tolkade av Katri Vala och Henry Peter Matthis, Kooperativa Förbundet 1944) introducerade den finska sagotraditionen till en rikssvensk publik under andra världskriget. Året innan utkom finlandssvenske Erik Thermans *Finska folksagor* på Söderströms förlag. Båda böckerna öste ur sagosamlingen *Suomen kansan satuja ja tarinoita* (1–4, Finska Litteratursällskapet 1852–1866), utgiven i urval på svenska redan 1864. Översättaren Therman använde sagorna som evidens för den finska kulturens öppenhet västerut. Poeten Vala och skandinavisten Matthis valde sagor som skulle tilltala en vuxen publik för att återintroducera kulturarvet till dess ursprungliga målgrupp. Katri Vala (Karin Wadenström, 1901–1944)

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

var en finsk poet med svenska rötter på fädernet och tornedalska rötter på mödernet, som har hyllats som den finskspråkiga modernismens pionjär och vars livsverk medvetet har överbryggat språkliga och nationella gränser.

Zacharias Topelius, Läsning för barn (1865–1896)

Topelius mångsidiga produktion för barn hade en avgörande betydelse för synen på barn, barndom, barnuppfostran och barnlitteratur i Norden under 1800- och det tidiga 1900-talet.

Dan Andersson (1888–1920)

Poet och författare med skogsfinska och vallonska rötter. Hans dikt genomsyras av ett brinnande patos för de utsatta och förtryckta och en intensiv, andlig längtan bortom den organiserade religionens normer. Dan Andersson har inspirerat tonsättare som Thorstein Bergman, Gunde Johansson, Gunnar Turesson, Ragnar Ågren och Sven Lind. Hans melankoliska poesi tillhör Finlands och Sveriges gemensamma kulturarv, och hans verser har förbehållslöst anammats i Finland via översättningar och coverinspelningar av finska artister. I Anderssons dikt, ofta tonsatt i moll, ekar ett ursvenskt vemod som i dag hotas av kulturell glömska väster om Östersjön.

Den finlandssvenska modernismen

Finlandssvenska poeter som Edith Södergran, Elmer Diktonius, Rabbe Enckell, Gunnar Björling och Henry Parland introducerade modernistiska idéer och uttrycksformer i den svenskspråkiga litteraturen under 1910- och 1920-talen. De bröt med den traditionella poesin och förmedlande impulser från europeiska strömningar som symbolism, expressionism och futurism till Norden.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ålandsfrågan (1917–1921)

Att den infekterade Ålandsfrågan mellan Sverige och Finland löstes på fredlig väg genom Nationerna förbund pekade mot svenska kärnvärden under det långa 1900-talet: demokratisk konfliktlösning, internationell rätt och folkrättsliga precedenser för självbestämmande.

Finnkampen (Sverigekampen i Finland)

Landskampen i friidrott mellan Sverige och Finland har arrangerats sedan 1925 (paus 1932–1939). Det är en unik landskampsinstitution även i internationell jämförelse och vittnar om det nära och långvariga förhållandet mellan länderna. Landskampsinstitutionen har varit ett återkommande möte som innehållit dramatik och tvister, men även utgjort ett forum för att manifestera det svenska och det finska i förhållande till varandra.

Finlandskommittén 1939–1940

Kommittén som koordinerade den svenska frivilligrörelsen under vinterkriget utgjorde den organisatoriska grunden för svenska frivilligkåren. Dess slagord ”Finlands sak är vår” symboliserar Sveriges moraliska dilemma mellan neutralitet och broderskap. 8 000 svenska frivilliga, massivt materiellt stöd och Finlandshjälpen var uttryck för grannlandssolidaritet, medan landets ställning utanför kriget skapade skuldkänslor. Episoden definierar Sveriges ställning som en humanitär stormakt som balanserar pragmatisk realpolitik med moraliska imperativ.

Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige

Den 1957 grundade föreningen visar på Sveriges och Finlands gemensamma arv av folkrörelseverksamhet och föreningsliv på gräsrotsnivå. Dess äldsta ännu existerande medlemsorganisation, Finska föreningen i Stockholm, grundades år 1894. SFRF var initiativtagare till bildandet av Sverigefinländarnas delegation (registrerad 2001) som har till uppgift att bevaka sverigefinländarnas språkliga, kulturella, samhälleliga och sociala intressen. Riksförbundets uppdrag är att

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

främja sverigefinnarnas gemensamma sociala och kulturella strävanden och att främja sverigefinnarnas aktiva deltagande i det svenska samhället och det nordiska samarbetet. SFRF ger ut nyhetstidningen *Ruotsin Suomalainen* sedan 1964.

Tornedalica

Bokförlaget etablerades 1962 på initiativ av Erik Weinz, Albert Pekkari, Edvin Mäkitalo och Göran Widmark. Sedan dess har förlaget publicerat 67 boktitlar från Nordkalotten och Tornedalen, och förlaget har påbörjat digitalisering av äldre titlar för att göra dem tillgängliga till allmänheten. Tornedalica är en ideell förening som ansvarar för och värnar om publikationer med ett kulturhistoriskt värde med anknytning till Nordkalottområdet, de nationella minoriteterna och Tornedalen. Bokförlaget Tornedalica gör med små medel en värdefull insats i bevarandet och förmedlingen av det lokala och regionala kulturarvet.

Projekt Älvdal (1974–2003)

Ett flerspråkigt projekt som startades 1974 av Bengt Andersson vid Norrbottens Bildningsförbund för att inventera folkmusikens immateriella kulturarv i Norrbotten. Folkmusiktraditionen dokumenterades genom att intervjua och spela in äldre människors framföranden. Resultatet blev notsamlingen *Folkmusik i Pite älvdal* (1978) och *Folkmusik i Kalix älvdal* (1980) samt nya inspelningar bland annat med musikgruppen *Norrlåtar*. År 2003 kom Hasse Alatalos bok *Nurmen lintu – Ängens fågel* ut, med noter, texter, svenska översättningar samt dokumentation om visorna och de människor som sjungit dem. Projekt Älvdal har i decennier bidragit till bevarandet och revitaliseringen av ett unikt regionalt kulturarv över språkgränserna.

Finska språknämnden i Sverige

Språknämnden grundades 1975 i anknytning till Svenska språknämnden i Stockholm och i nära samarbete med Svenska språkvårdsnämnden i Finland och dess finska motsvarighet Kielitoimisto. Samarbetet

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

över språkgränserna var givet i och med de gemensamma utmaningarna för finskan i Sverige och svenskan i Finland: Man ville utveckla en likvärdig terminologi inför framtiden inom förvaltning och samhälle på båda språken och därmed bevara ett unikt historiskt arv som förenar svenskan och finskan. Finska språknämnden i Sverige ingår nu i Isof, Institutet för språk och folkminnen, en statlig myndighet med syftet att bygga upp och sprida kunskap om språk och kultur i Sverige. De nationella minoriteternas språk och kultur är en del av det svenska kulturarvet som Isof har som uppgift att förvalta och vårda.

Märta Tikkanen, Män kan inte våldtas (1975)

Ett centralt verk och modern klassiker inom den nya feministiska litteraturen på 1970-talet. Tikkanens genombrottsroman kom ut mitt under en svensk våldtäktsdebatt. De svenska kritikerna var inledningsvis försiktigt positiva, i motsats till den rätt nedgörande kritik Tikkanen möttes av i sitt hemland Finland. Boken etablerad sig som en viktig partsinlaga i svensk offentlig debatt och var startskottet till att Tikkanen blev en av förgrundsgestalterna för kvinnorörelsen i hela Norden.

Antti Jalava, Asfaltblomman (1980)

Romanen blev en central sverigefinsk symbol genom den autentiska skildringen av finska arbetares vardag i svenska förorter, med kulturkrockar och den dubbla tillhörigheten mellan två länder. Boken påminner om den finska arbetskraftsinvandringen, som banade väg för Sveriges omvandling från emigrationsland till mångkulturellt välfärdssamhälle. Över en halv miljon emigrerade finnar etablerade Sveriges första stora språkminoritet efter andra världskriget. Det finsk-svensk kulturmötet blev en modell för senare invandring och var avgörande för förståelsen av modern svensk identitet och mångfald.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Folkets kanon och expertgruppernas utvalda verk

I arbetet med att ta fram en kulturkanon för Sverige har två expertgrupper, en för konstarter och en för samhälle, valt ut totalt 100 verk och företeelser som de anser haft en särskild betydelse för svensk kultur och samhällsutveckling. Samtidigt har allmänheten genom Folkets kanon haft möjlighet att bidra med sina egna förslag. Trots olika förutsättningar och perspektiv har det funnits många överensstämmelser mellan experternas val och de förslag som kommit från allmänheten. Detta belyser en till viss del gemensam förståelse av vilka verk och företeelser som varit avgörande för svensk kultur och samhälle.

Av de verk som expertgruppen valde inom kategorin konstarter återfinns 51 verk[10] bland de förslag som inkommit till Folkets kanon. Bland annat har Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* och Katarina Taikons *Katitzi* föreslagits över 30 respektive 20 gånger, dessutom har *Katitzi* valts ut särskilt av en hel skolklass som skickade in ett förslag de tyckte skulle ingå i kulturkanon. Därutöver har musikalbumet *Jazz på svenska* av Jan Johansson förslagits över 40 gånger och Karin och Carl Larssons konstnärshem Lilla Hyttnäs i Sundborn cirka 50 gånger. Av de dokument, platser, produkter eller enskilda händelser inom samhällskategorin som valts ut av expertgruppen, återfinns 25 bland de förslag som inkommit till Folkets kanon. Flera av de förslag som inkommit från allmänheten inom denna kategori kan även kopplas till företeelser som expertgruppen har valt ut, även om skilda saker valts ut för att symbolisera dem. Till exempel har expertgruppen valt ut Per Albin Hanssons folkhemstal, samtidigt som det till Folkets kanon inkommit över 50 förslag kopplade till folkhemmet. På liknande sätt har expertgruppernas val av Brunnsviks folkhögskola kopplingar till över 80 förslag i Folkets kanon relaterade till folkhögskolor, folkbildning och folkrörelser.

Många förslag har, som tidigare framkommit, rört företeelser utanför expertgruppernas områden: vardags- och populärkultur, regional och lokal kultur med mera. Sammantaget ger de en bred och variationsrik bild av vad människor i Sverige anser vara viktigt att bevara som delar av Sveriges kulturella arv. Att åskådliggöra

[10] Expertgruppen för konstarter hade i uppgift att välja ut tio verk inom varje område, förutom inom litteratur, där nio verk skulle vara prosa och det tionde en ”antologi” med tio dikter ur den svenska lyriken. Konstartsgruppen valde därför ut totalt 59 verk, inklusive dikterna.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

denna bredd, att visa hur mycket som hålls för betydelsefullt, har varit en av de bärande tankarna bakom Folkets kanon.

Reflektioner och lärdomar

Det stora gensvaret visar att det finns ett starkt engagemang och intresse bland allmänheten för kanonarbetet. Webbplatsen Folkets kanon har inte bara fungerat som ett insamlingsverktyg, utan också som ett forum för samtal och reflektion kring kulturens betydelse.

Webbplatsen har även genererat ringar på vattnet, bl.a. SJ:s sommarkampanj 2025 ”Semestra bland förslagen till Sveriges kulturkanon!”. Kampanjen tog avstamp i Folkets kanon och visade hur man via SJ:s transportmedel kunde uppleva några av de förslag som skickats in till webbplatsen. Totalt listades 25 förslag på SJ:s hemsida och bland förslagen fanns t.ex. Göteborgsvitsen, *Visa från Utanmyra*, *Doktor Glas* och Malmöfalafeln.

Andra exempel bidrar de skolklasser med, som byggt upp projekt runt Folkets kanon och skickat in det eleverna röstat fram som viktigt för en kulturkanon för Sverige.

Folkets kanon har utgjort en brygga mellan expertis och allmänhet. För framtida satsningar av liknande karaktär rekommenderar vi att formerna för digital medverkan vidareutvecklas och att kommunikation och tillgänglighet prioriteras högt.

Hemsidan finns arkiverad på Riksarkivet tillsammans med övrigt material från denna utredning. Domännamnet www.kulturkanon.se har förts över till Regeringskansliet och kan användas för en kommande satsning på en digital plattform för kulturkanonen, motsvarande förslaget vi lämnar i avsnitt 6.2.3. I framtiden kan det material som Folkets kanon genererat bland annat ses som en ögonblicksbild av 2020-talets kulturella strömningar och synen på kultur.

5 En kulturkanon för Sverige – omfattning och innehåll

I detta kapitel presenteras de verk, företeelser och uttryck som kan betraktas som centrala kulturella referenspunkter i det svenska samhället och som ingår i en kulturkanon för Sverige. Dessa benämns nedan som verken.

Kapitlet inleds med en redovisning av kommitténs arbete med att utse expertgrupper samt vilka kriterier och avgränsningar som kommittén beslutat om för arbetet med att välja ut verken. Därefter följer ett avsnitt där expertgrupperna beskriver hur de har tillämpat kommitténs kriterier, hur verken har valts ut och utgångspunkterna för detta arbete. I ett förord ges sedan en introduktion till verken som har valts ut. Slutligen presenteras varje verk och motiveringarna för dessa. Motiveringarna är skrivna av expertgrupperna. Som tidigare har nämnts har arbetet med att välja ut verken skett självständigt av expertgrupperna utan inblandning från kommittén.

5.1 Arbetet med att ta fram en kanon

5.1.1 Kulturkanonens uppbyggnad – konstarter och samhälle

I kommitténs uppdrag har det ingått att utse vilka konst- och kulturområden som ska ingå i en kulturkanon. En utgångspunkt för kommittén har, som vi tidigare har beskrivit, varit att ta fram en bred kulturkanon som präglas av ett holistiskt perspektiv. Den kanon som i det följande kommer att presenteras består därför av två olika kategorier: konstarter respektive samhälle. Inom dessa kategorier har kommittén utsett sammanlagt tio områden, fem för konstarter och fem för samhälle. I kategorin konstarter ingår följande områden: litteratur, bild och form, musik, film och scenkonst samt lärdom och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sakprosa. Dessa områden speglar både det gemensamma och den mångfald samt kritiska ådra som har präglat svensk kultur över tid. I kategorin samhälle ingår områdena lag och rätt, religion, ekonomi, uppfinningar samt offentlighet. Dessa områden representerar aspekter av svensk kultur och samhällsutveckling som utgör dess institutionella och materiella bas, i en historisk rörelse där förändring och kontinuitet är centrala beståndsdelar.

5.1.2 Expertgrupperna

Av uppdraget till kommittén framgår att arbetet med att välja ut de verk som ska ingå i en kulturkanon ska bedrivas inom grupper av personer med expertis inom de konst- och kulturområden som ska ingå. Enligt direktiven ska grupperna, nedan kallade expertgrupperna, utses av kommittén och bestå av det antal personer som kommittén bestämmer. En person ska inom varje grupp utses att vara sammankallande. Vidare framgår att principen om armlängds avstånd ska gälla vid framtagandet av en kulturkanon. Expertgrupperna ska därför arbeta självständigt, utan inblandning från vare sig kommittén eller regeringen, enligt de kriterier som kommittén fastställt. De verk som väljs ut av expertgrupperna ska sammanställas av kommittén till en kulturkanon.

Två expertgrupper knöts till kommittén: en med inriktning mot konstarter och en med fokus på samhällskategorin. Med två större grupper i stället för flera mindre skapades bättre möjligheter att balansera urvalen i tid och rum och undvika såväl dubbleringar som stora vita fält. Varje expertgrupp bestod av sex ledamöter, varav en utsågs till sammankallande inom gruppen. Följande personer utsågs att ingå i konstartsgruppen: professorn Svante Nordin, professorn och författaren Torsten Pettersson, professorn Mattias Lundberg, skribenten och tidigare förläggaren Björn Linnell, professorn Karin Helander samt docenten och museichefen Karin Sidén, som också var sammankallande i gruppen.

När det gäller samhällsgruppen utsågs: professorn Hans-Gunnar Axberger, docenten Katarina Barrling, författaren Henrik Berggren, professorn Bengt Kristensson Uggla, ämbetsmannen Inga-Britt Ahlenius samt professorn Daniel Waldenström, som inom gruppen utsågs till sammankallande.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.1.3 Kriterier för urval av verk

I enlighet med direktivet har kommittén fastställt vilka kriterier som skulle gälla vid valet av verk. Kriterierna utformades på ett sådant sätt att de sakkunniga experterna fick stor frihet att forma sitt eget arbete. Inom ramen för kriterierna har experterna själva kunnat fatta beslut om avgränsningar och eventuella ytterligare urvalskriterier för arbetet med att välja ut verken. Kriterierna beskrevs i en uppdragsbeskrivning som överlämnades till expertgrupperna.

Expertgrupperna fick i uppdrag att välja ut sammanlagt 100 verk som tillsammans ska utgöra Sveriges kulturkanon. Kriterierna formulerades som följer:

- Expertgruppen för konstarterna ska för vart och ett av de fem områdena välja ut tio verk av hög kvalitet som har gjort bestående intryck och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition.
- På området litteratur ska nio verk vara prosa och det tionde en ”antologi” med tio dikter ur den svenska lyriken.
- Expertgruppen för samhälle ska för vart och ett av de fem områdena välja ut tio dokument, platser, produkter, enskilda händelser eller motsvarande som satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk offentlighet och självförståelse.
- Det som väljs ska vara konkret och påtagligt: någonting som förvisso kan symbolisera ett värde eller en föreställning men som samtidigt ska gå att läsa, lyssna till eller besöka etc. En enskild persons verk kan vara en post, men inte den enskilda personen själv.
- De utvalda verken ska vara minst 50 år gamla.
- De utvalda verken ska utgöra en tidslinje.
- Av kommittédirektiven framgår att verk av både kvinnor och män ska ingå.

När det gäller tidsgränsen att verken ska vara minst 50 år gamla, dvs. vara tillkomna senast 1975, var en utgångspunkt att en viss tid bör ha gått sedan verket tillkom eller händelsen ägde rum för att man ska kunna hävda att ett verk, en händelse eller motsvarande är beständigt.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Med 50-årsgränsen ville kommittén även undvika att överskatta samtiden.

Avsikten med kriteriet att verken ska utgöra en tidslinje var att undvika att verken blir koncentrerade till en viss epok. Kommittén har genom detta kriterium också försökt säkerställa att de av experterna utvalda verken skapar förutsättningar för att utveckla fönster mot Sveriges historia och en bredare bildningsresa.

I syfte att sätta verken i ett sammanhang har expertgrupperna haft i uppdrag att redovisa inte bara listor med verk utan även motiveringar till verken och varför de ska ingå i en kulturkanon.

För att säkerställa en enhetlig redovisning innehöll uppdragsbeskrivningen även instruktioner om begränsningar i antal tecken och en mall för hur varje verk skulle redovisas. Den övergripande redovisningen av expertgruppernas arbete skulle omfatta högst 5 000 tecken, medan motiveringarna till verken skulle omfatta högst 1 500 tecken.

Expertgrupperna redovisade sitt uppdrag till kommittén den 7 maj 2025.

5.1.4 Hur har expertgrupperna arbetat och vilka avgränsningar har de gjort?

Som beskrivits ovan har expertgrupperna haft stor frihet att, inom ramarna för kriterierna som kommittén har fastställt, göra egna avgränsningar och avvägningar. I det följande beskriver respektive expertgrupp med egna ord hur de har arbetat, vilka avgränsningar och tolkningar de har gjort under urvalsprocessen samt skälen för dessa.

Expertgruppen för konstarterna

Expertgruppen för konstarterna har arbetat självständigt men inom ramar bestämda av kommittén för ”En kulturkanon för Sverige”. Till dem hör direktiven: fem kategorier (litteratur, musik, scenkonst och film, bild och form samt lärdom och sakprosa); tio verk per kategori; och en tidsgräns dragen vid år 1975.

Vid ett flertal möten har gruppen diskuterat tolkningar, tillämpningar och kritik av kanonbegreppet i forskning och kulturdebatt. Det angivna antalet konstarter och verk har i vissa kategorier upplevts som en svår begränsning och gruppen hade gärna arbetat med något

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

annat begrepp. Med den givna termen har den dock särskilt fastnat för det i Nederländerna tillämpade kanonbegreppet där verken betraktats som referenspunkter, eller ”fönster”, för vidare kunskap om verk, konstnärskap och relevanta kontexter. Eftersom barnkultur saknas som kategori har därtill barnkulturella perspektiv integrerats i samtliga verklistor.

Regeringsdirektivet för utredningen talar dels om ”kanon”, dels om inkludering och tillgängliggörande. Det innebär ett dubbelt perspektiv, rentav en partiell – och välkommen – omdefinition av begreppet ”kanon”, där två slags kriterier bör beaktas: etablerat konstnärligt värde och relevans för en bredare allmänhet i dagens Sverige.

De betydelsefulla kulturella referenspunkter som har gjort bestående intryck över tid är främst valda i sin egen rätt, men ibland även som representanter för en genre; många av dem har haft såväl nationell som internationell betydelse. I olika grad ges kontextuella beskrivningar som placerar dem i ett kulturellt sammanhang. För vissa verk har gruppen därtill koordinerat kategoriseringen, t.ex. av Karl-Birger Blomdahls opera Aniara under musiken, med text av Erik Lindegren efter Harry Martinsons versepos. Samtal har även förts med Expertgruppen för samhälle, som har upptagit vissa verk, t.ex. psalmdiktningen.

För litteraturens del lyder direktivet: ”nio prosaverk” och, som en tionde post, en miniantologi med ”tio dikter”. Urvalet består då dels av etablerade verk av synnerligen högt konstnärligt värde, dels av verk som är av god litterär kvalitet men lika mycket väljs för att de för 2020-talets icke-professionella läsare kan kännas relevanta och relaterbara. Det betyder bl.a. att en traditionell höglitterär kanon har kompletterats med barn- och populärlitteratur. Därutöver markeras att svensk kultur även före år 1975 var diversifierad bortom huvudfåran, i detta fall av ett verk med ett samiskt och ett verk med ett romskt perspektiv.

I behandlingen av musikaliska verk har konstnärlig höjd, historisk betydelse och faktiskt genomslag bedömts sida vid sida. Ingen av dessa ger i sig tillräcklig grund för att lyfta fram ett verk. Receptionen är deskriptivt avgörbar, medan konstnärlig höjd och historisk betydelse bedömts värderande. Uppdragets avgränsning innebär att vissa aktörer med stort genomslag, såsom ABBA, fallit utanför ramen då deras mest bestående insatser tillkommit efter 1975. De till ”folkets kanon” insända förslagen visar också tydligt att behovet av folkbild-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ning och framlyftande är mindre efter 1975, då musiken i fråga lever starkt i nutida kultur och medvetande.

Scenkonst och film har placerats inom samma område. Scenkonsten har betydligt äldre traditioner än den nyare filmkonsten. Därför finns fler kulturella referenspunkter från scenkonsten än från filmen. Eftersom scenkonst och film placerats tillsammans påvisas också kopplingar vad gäller överföringar av kulturella referenspunkter mellan dessa konstarter. Den levande scenkonsten är ögonblickets konst och går inte att återuppleva i efterhand. Därför måste de scenkonstnärliga verken fungera symboliskt eller relatera till en specifik del av, eller på annat sätt påminna om, scenkonstverket.

Med bild och form avses i urvalet bildkonst, skulptur, konsthantverk, design och i viss mån även arkitektur. För att kunna vidga och fördjupa urvalet har i flera fall specifika byggnader valts som rymmer både bild i vid bemärkelse och form, ibland från flera sekler. I urvalet av bild och form har kanonbegreppet betraktats som referenspunkter för olika former av kulturell relevans, såsom inomkonstnärlig relevans, verk med betydelse som uttryck för olika föreställningar, uppfattningar och synsätt i en viss tid, samt verk som haft relevans över tid och rum för en konstnärlig genre, för andra konstarter samt i samhälls- och konstdebatt.

I urvalet för sakprosa och lärdomshistoriskt viktiga verk har kanonbegreppet tolkats historiskt, det vill säga att det som valts haft störst betydelse, men inte nödvändigtvis det som borde ha haft det. Härvid frångås tre traditionellt förekommande nyanser av begreppet kanon, d.v.s. kanon som rättesnöre eller direktiv, kanon som en lista av mästerverk respektive kanon som haft en stark direkt inverkan.

Verken förtecknas kronologiskt inom de fem kategorierna, med särskild betoning på de längre motiveringar (bestämda till högst 1 500 tecken) som klargör verkens betydelse som kulturella referenspunkter.

Expertgruppen för samhälle

Samhällsgruppen bildades i februari 2025 och har haft sex möten. Efter inledande diskussioner kring uppdragets förutsättningar fördelades ämnesområdena inom gruppen. Utarbetade förslag har sedan

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

processats. Visst samråd har skett med företrädare för konstartsgruppen.

Gruppens experter har under begränsad tid utfört uppdraget vid sidan av ordinarie åtaganden. Någon sekreterare eller sekretariat har inte funnits att tillgå. En bedömning av våra val och motiveringar bör göras med beaktande av dessa förutsättningar.

De områden inom vilka urvalen skett är givna i uppdraget. Hur områdena ska definieras har föranlett ingående diskussioner. Övervägandena kring detta redovisas inte särskilt men framgår i viss mån indirekt genom urvalen.

Kanonkommittén har vidarebefordrat förslag från allmänheten (”folkets kanon”). Det har rört sig om ett stort och vittomfattande material som inspirerat men inom givna ramar inte varit möjligt att direkt beakta. I kommitténs uppdrag till gruppen ingår heller inte att detta ska ske.

Urvalen ska avse dokument, platser, produkter, enskilda händelser eller motsvarande. I stället för verk har gruppen föreställt sig fönster, vilka öppnar perspektiv på nutid och dåtid.

Urvalen ska ha satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk offentlighet och självförståelse. Gruppen har uppfattat detta så, att urvalen ska kunna tjäna till ledning för den som önskar orientera sig i vårt samhälle och kunna bidra till förståelse av dagens Sverige. Att i det sammanhanget tillämpa kanonbegreppet är svårt. En traditionell kanon torde syfta till att lyfta fram förebilder. Våra urval innefattar inga normativa ställningstaganden av det slaget.

Urvalen får inte gälla enskilda personer. De får avse något som en viss person har skapat eller åstadkommit men inte personen själv. I vissa fall skulle det ha tett sig naturligt att låta inflytelserika individer och deras livsgärningar stå som referenspunkter men detta har uppdragsramen alltså inte medgett. Ett exempel på hur detta påverkat är att i stället för Carl von Linné har dennes epokgörande Systema Naturae från 1735 tagits med. I andra fall har det inte varit möjligt att finna lösningar av det slaget.

Valda urvalsposter ska vara konkreta och påtagliga samt gå att läsa, lyssna till eller besöka etc. Det bör alltså inte vara exempelvis ideologier, ismer eller principer. Gruppen har så långt möjligt försökt tillgodose detta men i några fall tänjt på denna del av uppdragsbeskrivningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

En viktig avgränsning är att urvalen ska vara daterade före 1975. Gruppen har i och för sig förståelse för detta. Samtidigt har Sverige under det senaste halvseklet oåterkalleligen förändrats. Begränsningen har medfört att åtskilligt som därvid varit uppe till diskussion fått utgå. Det slutliga urvalet innefattar därmed inte senare referenspunkter av stor betydelse för nutida svensk offentlighet och självförståelse. Vi har försökt kompensera detta genom att styra urval och motiveringar mot sådant som förebådar utvecklingen efter 1975.

Vi noterade tidigt avsaknaden av förlaga; någon tidigare svensk ”samhällskulturell kanon” verkar inte existera. Våra urval och motiveringar återspeglar med nödvändighet subjektiva bedömningar. Att resultatet kan göras till föremål för diskussion och kritik är därvid lika självklart som angeläget.

Det har för gruppen inte framstått som tydligt hur resultatet av dess arbete ska användas. Enligt kommitténs direktiv ska denna sammanställa de urval som gjorts. Där framgår även att dessa ingår i en utvecklingsprocess där de kommer att ses över och justeras. Det urval gruppen gjort kan därmed ses som det första steget i en process, snarare än som en slutlig ”lista”.

Trots de vedermödor som varit förenade med arbetet vill vi framhålla att uppdraget varit meningsfullt och för oss själva givande.

5.2 En kulturkanon för Sverige – hundra verk och referenspunkter som format Sveriges kultur och historia

Nedan presenteras de 100 verk som har valts ut av expertgrupperna att ingå i en kulturkanon för Sverige. I ett inledande förord ger Karin Sidén (sammankallande i gruppen för konstarter) och Daniel Waldenström (sammankallande i gruppen för samhälle) en introduktion till listorna med utvalda verk. Därefter följer en presentation av verken och motiveringarna till deras urval, ordnade kronologiskt inom respektive kategori.

Först redovisas verken inom konstarterna i följande ordning: litteratur, bild och form, musik, film och scenkonst samt lärdom och sakprosa. Därefter följer verken inom kategorin samhälle fördelade på: lag och rätt, religion, ekonomi, uppfinningar samt offentlighet.

En förteckning över de utvalda verken finns i bilaga 2.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förord av Karin Sidén och Daniel Waldenström, 21 maj 2025

De listor som här följer är resultatet av två expertgruppers arbete inom de direktiv som angetts av kommittén för En kulturkanon för Sverige. Expertgrupperna för konstarterna respektive samhälle har haft i uppdrag att identifiera verk, företeelser och uttryck som kan betraktas som centrala kulturella referenspunkter i det svenska samhället, historiskt och i dag. Arbetet har utgått från ett antal fastställda ramar från kommittén för En kulturkanon för Sverige: fem konstarter respektive fem samhällsområden, tio poster per kategori samt en kronologisk avgränsning före år 1975.

Valen speglar både etablerade kulturella värden och en fortsatt relevans för en bredare allmänhet. Det innebär att traditionella urvalskriterier i vissa fall kompletterats med andra perspektiv, såsom representativitet, igenkänning och samhällsbärande betydelse. I synnerhet har ambitionen varit att synliggöra ett kulturellt och samhälleligt arv som är mångfasetterat, levande och tolkningsbart ur flera synvinklar.

I stället för att utgöra en slutlig och auktoritativ kanon, syftar listorna till att erbjuda orienteringspunkter för vidare reflektion och kunskap. De fungerar som ”fönster” in i svensk kultur och samhällsutveckling — med blicken riktad både mot historien och samtiden. I linje med uppdraget har expertgrupperna gjort avvägningar som förenar förståelse med urvalets konkretion: det som har valts kan läsas, ses, höras eller besökas, och i sig bära betydelse både som verk och som del av ett större sammanhang.

Detta förord markerar övergången från principiella överväganden till det faktiska urvalet. Listorna presenteras kronologiskt inom respektive kategori, åtföljda av motiveringar som placerar varje verk eller företeelse i sin kulturella eller samhälleliga kontext. De utgör början på en process där diskussion, användning och eventuell revidering ingår som naturliga nästa steg.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.3 Litteratur 1: nio prosaverk

Det går an (Carl Jonas Love Almqvist, 1839)

Spirande kärlek skildras finstämt engagerande. Stor potential för framtiden har den kvinnliga partens frimodiga omsorg om en jämställd relation.

Om verket

En ofta omtryckt samtidsroman av Carl Jonas Love Almqvist (1793–1866) om mäns och kvinnors samlevnad.

Motivering

Som en tidig svensk roman uppfyller *Det går an* elegant genreförväntningar om osmyckat språk, vardagsrealism och detaljerad karaktärsteckning. Insiktsfullt och fullt igenkännligt för vår tid skildras den spirande parrelationens psykologiska avläsningsförsök och försiktiga framstötar under en lång resa genom Mellansverige.

I sin egen tid var romanen en hårt kritiserad skandalsuccé och har förblivit en ständigt omtryckt klassiker. Orsaken är framför allt glashantverkaren Sara Videbecks övertygelse att hennes och sergeanten Alberts framväxande kärlek inte ska undergrävas av en juridisk formalisering. Det som går an för henne är en fri relation baserad på fortsatt tycke och ömsesidig respekt, inte på äktenskapet som ett obrytbart juridiskt-religiöst tvång. Viktigt för henne är därtill ekonomisk jämlikhet som en oundgänglig del av en jämställd relation.

Detta pekar framåt mot senare jämställdhetssträvanden men har även djupa rötter i de bibliska jämlikhetsideal som kristna kyrkor ofta har åsidosatt. Det är nämligen Saras övertygelse att människor kan förbli kloka och jämlika ”om de får leva i sitt liv, som Gud skapat dem” och inte fastnar i en ömsesidigt förgiftande relation. På så sätt gestaltar *Det går an* även kontinuiteten mellan moderna jämlikhetsideal och den demokratiska kristendom som i Bibeln formulerades av Paulus i Galaterbrevet 3:28: ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Giftas. Äktenskapshistorier 1–2 (August Strindberg, 1884 och 1886)

Noveller som kretsar kring tidens stora frågor om äktenskap, män och kvinnor, på ett sätt som än i dag är tankeväckande och provokativt.

Om verket

Två novellsamlingar av August Strindberg (1849–1912) som bl.a. omfattar ”Ett dockhem” och ”Dygdens lön”.

Motivering

Med dessa två verk gjorde August Strindberg sig omöjlig i sin samtids Sverige. Redan länge hade han irriterat de etablerade samhällsskikten, och nu såg de sin chans att näpsa den uppstudsige. Strindberg ställdes inför rätta, anklagad för att ha drivit gäck med religionen. Han frigavs, men uppståndelsen drev honom i exil.

Novellerna retade dock inte bara de gamla vanliga fienderna, utan även tidigare vänner som menade att Strindberg hade valt fel i den stora frågan om kvinnlig emancipation. I den radikala 1880-talsströmningen ”Det moderna genombrottet” var Strindberg en central gestalt – fram till nu. Med Giftasnovellerna inleds hans s.k. ”avfall” från stora delar av det som sågs som tidens progressiva krafter, olika former av tidiga socialdemokrater och socialliberaler.

I flera av novellerna angrep Strindberg vad han uppfattade som sin tids avart: överklassens ”kulturkvinna” som – liksom Nora i norrmannen Henrik Ibsens pjäs *Ett dockhem* – vill frigöra sig från mannen och äktenskapet. I de gamla vännernas ögon var Strindberg nu reaktionär. I ett företal till den första samlingen, som utgörs av en fingerad intervju med författaren, får intervjuaren utbrista: ”Herrn som är frisinnad gudbevars, har tillåtit sig att gyckla med kvinnofrågan. Hur vågar herrn det?” Och författaren svarar: ”Jag medger att det fordras större mod att gyckla med det fåniga på modet, än att låta sig bäras av en konjunkturström!”.

Sådan var Strindberg ständigt: svårbehandlad, motspänstig.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Gösta Berlings saga (Selma Lagerlöf, 1891)

Överdådigt skildras en förlorad värld i form av en döende herrgårdskultur som hotas av ansvarslös livsglädje och kapitalistiska spekulationer.

Om verket

En roman av Selma Lagerlöf (1858–1940) om herrgårdskulturens nedgång och fall i 1800-talets Värmland.

Motivering

”Äntligen stod prästen i predikstolen.” Med den klassiska inledningen till Gösta Berling hävdar den svenska provinsen och den fabulerande sagan sin rätt i svensk litteratur. Här skildras mäktiga, mörka krafter i de värmländska skogarna. I stormens öga står den avsuttne, försupne prästen Gösta Berling, en härjad romantisk hjälte vars vackra yttre döljer en sargad själ. Han och hans snyltande kamrater, kavaljererna, drar festande från herrgård till herrgård och för med sig oro och förödelse med sin ohämmade livsglädje.

Romanen återspeglar en förändringens tid i det slutande 1800-talets Sverige. Den industriella revolutionen och det nya finanskapitalet har påbörjat omvandlingen av ett äldre bonde- och brukssamhälle till ett modernt jordbruk och en modern industri. Då växer det fram en rörelse som vill bevara minnet av det samhälle som håller på att försvinna. Som ett monument över denna strävan föds Skansen, den snart förlorade svenska bondekulturens friluftsmuseum.

I litteraturen framhävs då landsbygden och det förflutna av ”nittiotalismen” – bl.a. av framstående poeter som Verner von Heidenstam, Gustaf Fröding och Erik Axel Karlfeldt – och även Gösta Berling blir en färgstark påminnelse om vad som måste överges då Sverige omfunktioneras.

Frågan återkom hos Selma Lagerlöf då hon kritiserade framstegstankens brist på andlighet i *Antikrists mirakler* (1897) men även då hon lät landet knytas samman på ett modernitetsfrämjande sätt i *Nils Holgersson underbara resa* (1906–1907).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Muittalus sámid birra. En bok om lapparnas liv (Johan Turi, 1917)

Ett grundläggande verk i samisk litteratur som underfundigt varvar folklivsskildring med magiska berättelser framvuxna ur muntligt berättande.

Om verket

Den svenska översättningen av en bok som år 1910 hade givits ut på den samiska Kautokeinodialekten med en dansk översättning av Emilie Demant Hatt efter muntlig och skriftlig framställning av Johan Turi (1854–1936), översatt till svenska av Sven Karlén och K.B. Wiklund år 1917.

Motivering

Den muntliga samiska berättarkonsten har varit lätt att nonchalera i en skriftorienterad kultur som den svenska. Därför var det av stor vikt att renskötaren och jägaren Johan Turi år 1908 förmedlade sin minnesskatt både muntligt och skriftligt till den danska etnografen Emilie Demant Hatt. Hon gav sedan ut texten i original år 1910 och i svensk översättning år 1917.

Som ”muittalus” (ung. ”minnesberättelse”) förmedlar Turi egna erfarenheter, men än mer ett kollektivt traderat stoff: sedvänjor vid renskötsel och jakt, folklig sjukvård och begravningar – och även vid umgänget med andar och vålnader. Detta kan han beteckna som ”skrock”, men oftast framför han spökberättelserna sakligt och respektfullt. Inledningsvis skriver han dock att det inte är ”säkert, om de äro alldeles riktiga, eftersom de inte ha varit uppskrivna”. Det är en brasklapp, men även en ironisk nick åt en självtillräcklig skriftkultur och rationalism. Så uppstår en mångbottnad helhet bortom den skarpa västerländska gränsen mellan realism och magi.

I den samiska litteraturen har Turis bok gjort avtryck långt fram i tiden. I olika konstellationer av muntlig tradition och självbiografiskt färgad fiktion möter renskötarlivet i romaner som Andreas Labbas *Anta* (1969) och *Anta och Mari* (1971) samt Per Idivuomas *Rövarvind* (1973) och *Sunnanvind* (1974). Särskilt tydligt återkommer Turis episodiska och fritt halvdokumentära berättande i Sara Ranta-Rönnlunds *Nådevalpar* (1971) och *Nåjder* (1972).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kallocain (Karin Boye, 1940)

I en framtid som i mycket blivit nutid visas med stor kraft hur individens frihetsvilja kan krocka med Statens maktutövning för det gemensamma bästa.

Om verket

En dystopisk framtidsroman av Karin Boye (1900–1941) om modernitetens och det moderna samhällets skrämmande utveckling.

Motivering

I skuggan av ett världskrig skriver Karin Boye den skrämmande framtidsskildringen *Kallocain*. Romanen är tillkommen under krigets första år och utkommer hösten 1940. Dessa upplevelser och framväxten av de två diktaturerna, nazisternas Tyskland och det kommunistiska Sovjetunionen, kastar sin mörka skugga över skildringen. Men det gäller också olika teorier och terapier som menar sig kunna bemästra det mänskliga psyket.

1900-talet blev dystopiernas århundrade, i stark konstrast till tidigare sekler, inte minst 1800-talet, där drömmar och utopier om en bättre, lyckligare framtid var många och fantasieggande.

Första världskriget (1914–1918) var det första moderna kriget, med sin maskinella krigföring och i dess kölvatten framväxten av den moderna storstaden med sina stora industriområden, ja hela städer byggda kring enorma industrikomplex, såväl i det kapitalistiska väst som det kommunistiska Sovjetunionen. Människan kan och ska styras som arbetskraft och som samhällsvarelse. Över dystopier som ryssen Evgenji Zamjatins *Vi* (1924), Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* (1932) och George Orwells *1984* (1949) kastar, liksom hos Karin Boye, moderniteten och den maskinella teknokratin sin djupa slagskugga. Världen tornar upp sig som människofientlig i sin rationalitet. Frihet är ett tillstånd att stilla bedja om i ett samhälle där Leo Kalls sanningsserum bidrar till kontroll och förtryck.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Pippi Långstrump (Astrid Lindgren, 1945)

Den klassiska svenska barnbokens mest ikoniska verk, debuten för ett uppburet författarskap och början på en högkonjunktur för svensk barnkultur.

Om verket

Den första i en serie barnböcker av Astrid Lindgren (1907–2002) med illustrationer av Ingrid Vang Nyman (1916–1959) om Pippi Långstrump och hennes vänner, apan herr Nilsson, hästen Lilla Gubben, samt skoleleverna Tommy och Annika.

Motivering

I slutet av andra världskriget (1939–1945) rider ett upproriskt och oberoende barn, Pippilotta Viktualia Rullgardina Krusmynta Efraimsdotter Långstrump, in i svensk barnlitteratur på sin häst Lilla Gubben och med sin apa Herr Nilsson. Det gör hon till äldre förläggares och skrämda föräldrars förtrytelse – och därmed förändras bilden av vad barn kan och bör vara. Samma år gav också Lennart Hellsing ut sin första barnbok och Tove Jansson sin första Muminbok.

Pippi Långstrump var ett av många fenomen som bidrog till det moderna Sverige. Ungefär samtidigt grundades t.ex. kvällstidningen Expressen. Pippi är liksom den, med dess blandning av sensationsjournalistik och liberala idéer, kritisk mot förlegade normer och tänkesätt. Sverige ska nu bli världens modernaste land, och i det ingår att göra städerna barnvänliga. Men också livets mörka sidor, såsom döden, möter hos Astrid Lindgren. Redan hos Pippi i form av den döda mamman i himlen, senare som huvudmotiv inte minst i *Bröderna Lejonhjärta* (1973).

Med Pippi föds också den moderna svenska barnboken, där Astrid Lindgren som redaktör och förläggare skulle hjälpa fram författare som har revolutionerat synen på barn och läsning samt placerat Sverige i barnkulturens framkant, bl.a. med Pippi-översättningar till 80 språk. På denna stam har det vuxit många barn- och ungdomsförfattare men även annan barnkultur, t.ex. teaterscenen Unga Klara

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och filmer som Kay Pollaks *Elvis!Elvis!* (1977) baserad på böcker av Maria Gripe.

Utvandrarna (Vilhelm Moberg, 1949)

Med nyanserad och engagerande inlevelse skildras en grupp människor som år 1850 utvandrar till Amerika, bort från fattigdom och överhetsförtryck.

Om verket

Det första verket av fyra i en romanserie av Vilhelm Moberg (1898–1973) om den svenska utvandringen till USA.

Motivering

Under åren 1830–1930 utvandrade en miljon svenskar till USA, ofta för att de som i *Utvandrarna* såg ”sina (jord)lotter förminskade men sina barnkullar förökade”. Moberg skildrar sålunda Karl-Oskar och Kristina Nilssons flykt från fattigdom och svält men även ”åkianernas” flykt undan religionsförföljelser. Sällsynt starkt levandegör han dem alla, bl.a. genom att återskapa deras ålderdomliga språk och självklara religiositet. Guds vilja är en ständig referenspunkt, men särskilt för Karl-Oskar gäller även människans egen strävsamhet. Och hos åkianerna möter vi samma bibliska jämlikhetsideal som i Almqvists *Det går an*: alla är ”jämlikar som syskon i Guds barnakull”.

Utvandrarna inledde en fyrdelad romanserie (1949–1959) som blev en folkkär höjdpunkt i den svenska arbetarlitteraturen, även företrädd av Moa Martinson, Ivar Lo-Johansson, Eyvind Johnson och Harry Martinson (födda mellan 1890 och 1904). Samtidigt pekade den framåt mot betydande romanprojekt som skildrade det moderna Sveriges framväxt genom enskilda individers upplevelser: Per Anders Fogelströms Stad-serie från Stockholm (1960–1968), Sven Delblancs Hedebysvit (1970–1976), Kerstin Ekmans Katrineholmsvit (1974–1983) och Sara Lidmans Jernbanesvit från Norrland (1977–1999).

Romansvitens både konstnärliga och folkliga genomslagskraft bekräftas av dess omvandling till Jan Troells förnämliga filmer

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Utvandrarna (1971) och *Nybyggarna* (1972) samt den populära musikalen *Kristina från Duvemåla* (1995) med musik av Benny Andersson.

Katitzi (Katarina Taikon, 1969)

Verket inleder en banbrytande barnboksserie om en ung romsk flickas kamp mot diskriminering och socialt tryck i 1930- och 1940-talets Sverige.

Om verket

Första delen i en barnboksserie av Katarina Taikon (1932–1995) om den romska flickan Katitzi.

Motivering

Med Katarina Taikons tretton barnböcker om Katitzi (smeknamn för Katarina), delvis byggda på hennes egna erfarenheter, tar den romska erfarenheten plats i barnlitteraturen.

I första delen får vi följa den sjuåriga Katitzis liv på ett barnhem, hennes möte med livet i ett romskt läger och erfarenhet av diskriminering såsom förvägrad rätt att gå i skola. I de följande böckerna går hennes liv vidare fram till att hon som ung vuxen, i romanen *Uppbrott* (1980), bryter sig loss ur sitt påtvingade äktenskap, börjar tjäna pengar och skapar sig ett eget liv.

När *Katitzi* kom ut var Katarina Taikon välkänd som aktivist och debattör i romska frågor. Bl.a. hade hon polemiserat mot författaren Ivar Lo-Johansson som hon angrep för vad hon såg som hans romantiserande syn på ”zigenarliv”. Där han förespråkade att romerna skulle få ”leva i enlighet med sin livsstil” krävde Katarina Taikon tillgång till det moderna välfärdssamhällets alla faciliteter. Mot det som Johansson hyllade, det pittoreska i det fria kringflyttande livet i läger och på vägarna, satte hon rinnande varmt och kallt vatten och moderna lägenheter.

I böckerna om Katitzi gestaltas en klyvnad mellan de två livsformerna: en solidarisk skildring av romsk vardag och verklighet, men även en dröm om att bryta sig loss, leva ett eget liv utanför klanens

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

krav och regler. Med viktiga romska förtecken är det 1900-talets karakteristiska konflikt mellan tradition och modernitet, invanda livsmönster och individuell frigörelse.

Den vedervärdige mannen från Säffle (Maj Sjöwall och Per Wahlöö, 1971)

En av författarnas starka brottsromaner som inledde ”det svenska deckarundret” genom chockverkan och en kärv bild av ett hårdnande samhällsklimat.

Om verket

En polisroman, den sjunde i en serie om tio verk utgivna åren 1965–1975 av Maj Sjöwall (1935–2020) och Per Wahlöö (1926–1975).

Motivering

I tio ”romaner om ett brott” skapade författarparet en ny och inflytelserik helhet av pusseldeckarens fyndiga intrigbygge (tydligt i *Den skrattande polisen*, 1968); Ed McBains råa amerikanska storstadsskildring; samt den svenska arbetarlitteraturens och 1960-talsradikalismens samhällskritik från vänster. *Den vedervärdige* inleds stilenligt med ett gåtfullt bajonettmord men sedan får intrikat intrigföring vika för Stockholmsskildring och en kritik av polisväsendet. Det framställs som godtyckligt brutalt mot enskilda medborgare och politiska demonstranter samt präglat av en kåranda som blockerar allt ansvarsutkrävande. Då den däröver förbittrade mördaren skjuter poliser från ett hustak är både kommissarie Beck och en kraschande polishelikopter dessutom så ineffektiva att mördaren oskadliggörs av en byggnadsarbetare, tidsenligt heroiserad i den socialistiska realismens anda.

Den konspiratoriska bilden av ledande samhällsskikt går tydligast igen i Stieg Larssons Millennium-trilogi (2005–2007). Också annars är det Sjöwall och Wahlöö som – tillsammans med Palmemordets avidyllisering av den svenska självbilden år 1986 – lägger grunden till ”det svenska deckarundret” med internationellt framgångsrika författare som Leif G.W. Persson, Henning Mankell, Håkan Nesser,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Åsa Larsson och Camilla Läckberg. Författarparets genomslag syns även i *Mannen på taket* (1976), Bo Widerbergs starka filmatisering av *Den vedervärdige*, och i över femtio ”Beckfilmer” ända fram till sommaren 2025.

5.4 Litteratur 2: tio dikter

”Skulle jag sörja, då vore jag tokot”, ur Helicons Blomster (Lasse Lucidor, 1688)

Med ett gott humör som uttrycksfullt talar genom seklerna gestaltar dikten såväl olyckans växlingar som en grundläggande livsbejakelse.

Om verket

En engagerande dikt av Lasse Lucidor, pseudonym för Lars Johansson (1638–1674), om livets vedermödor och glädjeämnen.

Motivering

Av 1600-talets författare hyllas Georg Stiernhielm (1598–1672) som ”den svenska skaldekonstens fader”. Hans elaborerade skapelser kräver dock större möda av läsaren än de visor som skrevs av pseudonymen Lasse Lucidor. I sin konstfulla enkelhet är de i dag mer tillgängliga.

Med sina studier i Tyskland återspeglade Lucidor livet i det stormaktstidens Sverige som var utbrett till Finland, Baltikum, Polen och norra Tyskland. Därmed var det mer kosmopolitiskt och mångspråkigt än vid någon annan tidpunkt.

Lucidor har ägnats många anekdotiska skildringar där han framställs som en stolt och egensinnig rumlare. ”Skulle jag sörja” betraktades av äldre forskare som nedtecknad när han satt i fängelse anklagad för att ha förtalat ett adligt brudpar. I dikten dyker hans namn upp, som något av en signatur. Som en följd av det har diktens jag ofta likställts med författaren – men det hör till senare tiders syn på dikt och liv. Tanken att diktaren i varje dikt gav utlopp åt privata känslor var främmande för 1600-talet. Då ansågs en diktare snarare skriva in sig i en tradition där varje diktform, varje genre, hade klara

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

regler för vad som skulle ingå. Diktaren skulle inte blotta sitt privata jag i lyriska utsvävningar utan vara en bärare av traditionens krav, i bästa fall – som i denna dikt – uppfyllda med energi och virtuositet. Det gör dikten levande också för dagens läsare: med gott humör beskriver den olyckans växlingar men även en grundläggande livsbejakelse.

”Drick ur ditt glas, se Döden på dig väntar”, Fredmans epistel nr 30, ur Fredmans epistlar (Carl Michael Bellman, 1790)

Ett av de mest kända av de många Bellmanverk som i ord och toner lever vidare i dag, starkare än kanske något annat från det svenska 1700-talet.

Om verket

En kombination av dikt och musik som står i Carl Michael Bellmans (1740–1795) viktigaste verk, utgivet på Åhlströms nottryckeri.

Motivering

Dikten ingår i *Fredmans epistlar*, en samling visor bestående av såväl text som musik. Redan titeln, med dess anspelning på aposteln Paulus ”epistlar” i Nya testamentet, vittnar om en värld av lekfull bibelparodi och upp och ner vända värden. Vi möter ”aposteln” Fredman där han tumlar runt med sina dryckesbröder och väninnor bland krogar och syltor: här finns fader Movitz och fader Berg, korpral Mollberg och – inte minst – sångmön Ulla Winblad, ”nymf och prästinna i Bacchi tempel”.

Med mycken möda har man tidvis försökt hitta faktiska förebilder till Bellmans gestalter och därmed blandat samman honom själv med hans figurer. I dag betraktas hans diktade värld snarare som just uppdiktad, en andra värld där dryckesguden Bacchus och kärleksguden Venus härskar. Där heter templet krogen och himmelriket sängen.

I denna dikt möter vi stackars Movitz där han lungsjuk och eländig inväntar döden – ett tillstånd som skildras med brutal påtaglighet. Dock, mörkret från dödsskuggans dal skingras av fader Fredmans

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

glada budskap: Drick! Sjung om livets vår! I en så kallad karnevalisk tradition ställer Bellman det sinnliga – mat, dryck och älskog – som ett slags utopisk motpol mot död och förgängelse.

Bellmans diktade värld lever genom att sjungas. Och genom åren har olika sätt att uppfatta och framföra hans sånger växlat, från 1800-talets pryda akademiska körsång till utlevande tolkningar av framstående Bellmantrubadurer som Cornelis Wreesvijk och Fred Åkerström.

”Några ord till min k. dotter, i fall jag hade någon, 1–33” (1798), ur Skaldeförsök (Anna Maria Lenngren, 1819)

En konstnärligt komplex dikt som med många bottnar av försåtlig ironi och satir problematiserar kvinnans ställning i 1700-talets svenska samhälle.

Om verket

En lång dikt av Anna Maria Lenngren (1754–1817) där diktjaget ger en antagen kvinnlig mottagare råd om nyttiga livsstrategier.

Motivering

Sveriges unika tryckfrihetsförordning av år 1766 stimulerade utgivningen av tidningar och journaler. Det är för att tillfredsställa behovet av nöje och tankeställare hos den därigenom framväxande publiken som Anna Maria Lenngrens författarskap utvecklas, med bidrag i tidningar och tidskrifter fram till den inflytelserika *Stockholms-Posten* (grundad 1778). Hennes medel blev den lätta humoristiska satirens, med små säkert fångade vardagsbilder och lätt parodierande idyller. Alla hennes texter publicerades anonymt och kom ut i urval först efter hennes död som *Skaldeförsök* (1819), en självvald (ironiskt?) anspråkslös titel.

Lenngrens lätta samtalston kan dölja satirens klo, bl.a. i dikten ”Pojkarne” (1797). I likartad stil utgör ”Några ord” (tryckt i *Stockholms-Posten* 1798) ett mångbottnat ironiskt ”försvar” för kvinnlig anpasslighet. Frågan om kvinnors uppfostran och samhällsställning hade då aktualiserats av den engelska kvinnorättskämpen Mary

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Wollstonecrafts inflytelserika *Till försvar för kvinnans rättigheter* (1792) och tidigare av Hedvig Charlotta Nordenflychts ”Fruentimrets försvar” (1761).

I sitt ämnesval och sin gestaltning förebådar ”Några ord” en litterär realism samtidigt som Lenngrens dikter är förankrade i den samtida klassicismens genrekrav. När försök görs att i titelns ”i fall jag hade någon” se ett uttryck för Lenngrens egen livsbesvikelse över sin barnlöshet sker en intimisering som leder bort från hennes karakteristiska retande dubbeltydighet.

”Vän! I förödelsens stund” (Erik Johan Stagnelius, odaterad)

I en av romantikens mest citerade och mest gripande dikter söker sig tanken från förtvivlan till det skapelseord som låter ordning födas ur kaos.

Om verket

En dikt som efter Erik Johan Stagnelius (1793–1823) död gavs ut i den av Lorenzo Hammarsköld ombesörjda utgåvan av hans samlade arbeten (1824–1826).

Motivering

Tämligen okänd under sin livstid, med endast ett fåtal utgivna verk, har Stagnelius av eftervärlden hälsats som en av 1800-talets mest spännande poeter. Ofta har hans öde legat till grund för bilden av det romantiska geniet som ensam, ung och fattig lämnar efter sig mästerverk, upptäckta efter hans död. Det är en senare ifrågasatt bild som bygger inte minst på anekdotiska skildringar av hans nära samtid.

Stagnelius diktning är full av lärda litterära och filosofiska referenser, hämtade från såväl antik mytologi som kristendom och gnostiskt världsförakt, där människan anses vara fjättrad vid materien i en ständig strävan mot ljus och ande. Den kräver stundtals kommentarer för att i dag förstås. Men ordens klangfärger och bildernas skimmer förmedlar också en berörande vilja att visa en väg ut ur existensens ödemark.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Dikten börjar i förtvivlan, ett dystert ”avgrundsdjup”. Men så ställs frågan ”Säg, vem räddar dig då?”, följd av tankstreck och början på ett svar. Och räddaren är en vänlig ängel, ”det heliga Ord” som skapade världarna. Så blir just skapelseordet – som kan vara dikten själv – den ”Vän! I förödelsens stund” som diktaren åkallar. Motsatserna upphävs. Mörkret består men är samtidigt ljusets förutsättning, ordning föds ur oordning: ”Natten är dagens mor, Kaos är granne med Gud”.

De två delarna av denna berömda slutrad har också använts som titlar för dramatikern Lars Noréns klassiska självbiografiska genombrottspjäser, samlade i volymen *Två pjäser* (1983).

”Triumf att finnas till …”, ur Septemberlyran (Edith Södergran, 1918)

Hämningslöst uttrycker dikten en kvinnlig självkänsla men även en allmänmänskligt berörande livsglädje och tacksamhet för livets gåva.

Om verket

En dikt ur Edith Södergrans (1892–1923) andra diktsamling.

Motivering

En särställning i svenskspråkig litteratur intar de finlandssvenska lyriska modernister som redan från år 1916 anknöt till de modernistiska strömningar i Europa som först senare skulle få genomslag i Sverige. Till dem hör, förutom pionjären Edith Södergran, den språksprängande Gunnar Björling (1887–1960), den kärve Elmer Diktonius (1896–1961) och den känsligt livsgrubblande Kerstin Söderholm (1897–1944).

Även i Sverige har Edith Södergran blivit en självklar klassiker och en favoritlyriker för många läsare. Ovanligt tydligt företräder hon det ideal som Elsa Grave formulerade i dikten ”Poesi är farligt” (i hennes *Avfall. Till och från*, 1974): ”Poesin är farlig / för alla begripligheters / fyrkantiga solar / som vill förbränna oss”.

Edith Södergran kan skriva skarpt avslöjande om mannens inställning till kvinnan (”Dagen svalnar”, 1–4) eller mot slutet av sitt

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

liv melankoliskt om livets väg mot Gud (”Det finns ingen som har tid i världen”) eller mot intighet (”Ingenting”). Men hon är också känd för en livsberusning och en hämningslös kvinnlig självkänsla som i den valda dikten famnar kosmos: ”Jag går på sol, jag står på sol, / jag vet av ingenting annat än sol”. Så är det ”Triumf att leva, triumf att andas, triumf att finnas till!”.

Den entusiasmen skulle falna i dödens närhet men även då, i dikten ”Ingenting”, kvarstod tacksamheten för livets gåva: ”Vi böra älska livets långa timmar av sjukdom / och trånga år av längtan / såsom de korta ögonblick då öknen blommar”.

”Det är vackrast när det skymmer”, ur Kaos (Pär Lagerkvist, 1919)

Med stark aftonstämning fångar dikten en förhöjd känsla av trygghet i tillvaron – och av obönhörligt annalkande förgänglighet.

Om verket

En ofta omtryckt dikt ur en diktsamling av Pär Lagerkvist (1891–1974).

Motivering

Pär Lagerkvist, nobelpristagare av år 1951, producerade sig i många litterära genrer. Bland hans romaner framträder särskilt *Dvärgen* (1944), en studie i ondska förlagd till renässansen men med adress i samtiden, och *Barabbas* (1950).

Denna religionsgrubblande roman om mannen som fick leva i stället för Jesus återspeglar en tros- och livsåskådningskamp som går igenom hela Lagerkvists författarskap. Hållningen kan då vara desperat. En gång var himlen gudomlig, men nu under det sekulariserade 1900-talet står en känslig människa under dess ”förkrympta valv” och kan bara utropa: ”Ångest, ångest är min arvedel” (i *Ångest*, 1916). Och detta då i bitter rytmimiterande kontrast mot de nationellt trygga som med Verner von Heidenstams ord och Wilhelm Stenhammars toner sjunger i kör: ”Sverige, Sverige, Sverige, fosterland” (”Sverige”, 1905).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Men stämningen hos Lagerkvist kan också svänga mot det mer rofyllda: ”Det är vackrast när det skymmer. / All den kärlek jorden rymmer / ligger samlad i ett dunkelt ljus”. Rymden är alltså fylld av omsorg och ”Herren själv utplånar fjärran stränder”. Men så mycket förtröstan kvarstår inte i 1900-talet att detta vore en garanti för ett liv efter döden. Pendeln svänger till en resignation mellan ångest och förtröstan: ”Allt är mitt, och allt skall tagas från mig”, ”Jag skall vandra – / ensam, utan spår”.

”Stjärnorna kvittar det lika”, ur En döddansares visor (Nils Ferlin, 1930)

Med bitande ironi kontrasteras människornas lidande mot en äldre uppfattning om ett medlidande inbyggt i en välmenande gudomlig världsordning.

Om verket

En dikt ur Nils Ferlins (1898–1961) debutsamling.

Motivering

Till arbetarförfattarna räknas vanligen de prosaister som nämndes ovan i samband med Mobergs *Utvandrarna*, men av dem var Harry Martinson även en arbetarpoet liksom bl.a. Dan Andersson (1880–1920) och Erik Lindorm (1889–1941). I miljöval och ibland i vardagligt språk anslöt de sig till Gustaf Frödings (1860–1911) folklighet, i kontrast mot bildningsbakgrunden hos poeter som Hjalmar Gullberg (1898–1961) och Karin Boye (1900–1941).

Hos Ferlin framträder också en vis- och gycklartradition inledd av Lasse Lucidor. I ”En valsmelodi” möter vi diktens jag som ”slåss med en smäktande vals, / och jag är ganska mager om bena, / tillika om armar och hals –”. Även ”Stjärnorna kvittar det lika” knyter an till musiken, men nu med en sardonisk kontrast i stil med Lagerkvists gentemot Heidenstam. En psalm av Lina Sandell (1832–1903) börjar nämligen ”Jag kan inte räkna dem alla, / de prov på Guds godhet jag rönt” – men hos Ferlin vrids det till: ”Man kan inte räkna dem

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

alla / sägner och sånt man hör … / Det säjs att en stjärna ska falla / var gång när en människa dör –". Men i en kall värld av änkor och hungrande barn är detta bara ett bittert minne av äldre gudsförtröstan: "– Stjärnorna kvittar det lika / om någon är född eller död".

Så blir dikten ett starkt uttryck för 1900-talets sekularisering. Den kristna tron är betvivlad eller förlorad, vägen till himlen stängd. För dödsgrubblet hos Ferlin, gudskampen hos Lagerkvist, finns ingen bot, men väl ett uttryck: dikten.

"Eufori", ur Färjesång (Gunnar Ekelöf, 1941)

En sommarkväll öppnar sig hisnande perspektiv av naturgemenskap då "allt är i allt" och "allt som var outsägligt och fjärran är outsägligt och nära".

Om verket

Den avslutande dikten i Gunnar Ekelöfs (1907–1968) femte diktsamling.

Motivering

I den svenska 1900-talspoesin står Gunnar Ekelöf som den store ensamme, samtida med Erik Lindegren (1910–1968) och Karl Vennberg (1910–1995), men inte som de inordnad som modernistisk "fyrtiotalist". Boktiteln *Non serviam* (1945) betygar diktarens vägran att tjäna någon kollektiv ideologi och en dikt i *Färjesång* börjar: "Jag tror på den ensamma människan". Ändå finns det, när allt tillfälligt har skalats bort, ett band till andra människor: "Det som är botten i dig är botten också i andra".

Den föreningen smyger sig genom "Eufori". "Du sitter i trädgården", börjar den, men växlar till ett opersonligt pronomen: "man kan sitta och känna de fjärran ländernas närhet". Och sedan, medan natten skrider och hundlokorna skummar, tar den mänskliga grundsubstansen formen av ett jag: "Ja, vara ett med natten, ett med mig själv".

Så är det bottnen i oss alla, utbytbara i det djupast mänskliga, som tar emot den grönskande sommarnaturen – den som viskar, den som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

lyssnar till det som ”jag” inte kan säga. ”Det är som om blommorna trängde sig närmre” och den gemensamma mänskliga livsupplevelsen blir till slut: ”allt som var outsägligt och fjärran är outsägligt och nära”.

Det är en mystik, men inte en som sträcker sig bortom horisonten mot fjärran anade världar. Det mystiska, det outsägliga men förnimbara, är här och nu. Det gömmer sig och det visar sig i träden och blommorna – i en vanlig svensk trädgård där en människa en sommarnatt sitter vid ett stearinljus med sin smörgås.

”Den halvfärdiga himlen”, ur Den halvfärdiga himlen (Tomas Tranströmer, 1962)

Omisskännligt gestaltar bildspråkets mästare hur en modlös social stämning öppnar sig mot en samhörighet och en uppenbarande blick på naturen.

Om verket

En dikt ur den svenske nobelpristagaren Tomas Tranströmers (1931–2015) tredje diktsamling.

Motivering

Tomas Tranströmer är Sveriges internationellt mest kände poet och nobelpristagare av år 2011. Hans dikter utspelar sig ofta i en lätt igenkännlig vardagsmiljö – men hans värld är större än så och dimensionen bortom det självklara markeras tydligt i hans boktitlar. Det finns *Hemligheter på vägen* (1958), det finns *Klanger och spår* (1966); kanske kräver de ett *Mörkerseende* (1970) för att bli uppdagade, där de ligger bortom det som vi uppfattar som den ogenomträngliga *Sanningsbarriären* (1978).

I den valda dikten råder först ”Modlösheten” och ”Ångesten”, men det sker en öppning: ”Allting börjar se sig omkring. / Vi går i solen hundratals”. Och gemenskapen är djupare än så: ”Var människa en halvöppen dörr / som leder till ett rum för alla”. De orden betonar bandet mellan individ och samhälle och kan även tillämpas som ett motto för litteraturläsning: författaren öppnar en dörr på gränt,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

läsarens andel är att skjuta upp den och gå in, för att i ett större sammanhang finna sig själv och bli mer fullständig som människa.

Till slut öppnar sig dikten ytterligare och går bortom människornas värld: ”Den oändliga marken under oss. // Vattnet lyser mellan träden. // Insjön är ett fönster mot jorden”. Det är Tomas Tranströmers särskilda signum: det överrumplande, uppenbarande bildspråket som sträcker ett känselspröt mot en vidare verklighet.

”Äktenskapsfrågan I–II”, ur Husfrid (Sonja Åkesson, 1963)

En dubbeldikt som drastiskt framställer ett ojämlikt äktenskap som ett kolonialistiskt slaveri för kvinnan och en källa till missnöje för mannen.

Om verket

En dikt i två delar av Sonja Åkesson (1926–1976) som problematiserar äktenskapet som samlevnadsform.

Motivering

Med titeln ”Äktenskapsfrågan” anger Sonja Åkesson två anknytningar för sina spegelvända dikter: dels till ett debattämne som framträdde då det svenska 1960-talet problematiserade förhållandet mellan könen; dels till en dikt av Gustaf Fröding i samlingen *Guitarr och dragharmonika* (1891). Den handlar om paret Erk och Maja som i gott samförstånd planerar äktenskap men också bekymrar sig för sin utkomst. I skarp kontrast mot det står läget på 1960-talet: problemet är inte livsuppehället utan slitningen mellan kvinnor och män med markant olika uppfattningar om samlivet.

I den första dikten kommer kvinnan till tals med en drastisk och bevingad beskrivning av sig själv som en motsvarighet till undersåtarna i koloniserade länder: ”Komma krypa knäna / tigga / vara Vit Mans slav”. Till bilden hör själsdödande hushållsarbete, mannens lynnighet och tillfälliga gester av jämställdhet. I den andra, mindre kända men lika talande dikten visar sig även mannen vara otillfredsställd: han känner sig nonchalerad av barnen och plågad av misstanken att hust-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

run aldrig har brytt sig om honom som människa, ”hon som väl tog en för att bli försörjd”.

Så framställer dikten med litterära medel och med drabbande kraft samma poäng som feminismen både på 1960-talet och senare: i ett samhälle med en i grunden ojämlik köns- och äktenskapsstruktur far både kvinnor och män illa.

5.5 Bild och form

Kalkmåleri i Härkeberga kyrka (Albertus Pictor, 1480-tal)

Albertus Pictor, Sveriges mest kända medeltida konstnär, har i Härkeberga kyrka skapat en rik och fascinerande bildvärld av hög konstnärlig nivå som inspirerat över sekler.

Om verket

Kalkmåleri av Albertus Pictor (cirka 1440–1509) på väggar och valv i Härkeberga kyrka, Uppland, med religiösa motiv samt skildringar relaterade till tidens livsregler och folktro.

Motivering

Albertus Pictor (född cirka 1440–1445 i Tyskland, död i Stockholm 1509) var verksam som målare och pärlstickare och hade viss tid egen verkstad i Stockholm med många medarbetare. Särskilt under 1480-talet utförde han och verkstaden ett flertal muralmålningar till vilka hör de i Härkeberga kyrka, Härnevi kyrka och Täby kyrka men också de i Lid och Floda kyrkor samt i kyrkorna Dingtuna och Kumla. Hans figurstil är kraftfull, utförd i klara färger och med en omväxlande ornamentik som är anpassad efter valvarkitekturen. Bilderna, som användes i predikningar under en bildfattig tid, är didaktiska men ger samtidigt uttryck för berättarglädje och ibland burlesk humor. Bildprogrammet i Härkeberga kyrka tillkom under Sveriges katolska tid och återger framför allt motiv från Gamla och Nya Testamentet med förebilder hämtade från *Biblia Pauperum* (”fattigmansbibeln”), men också skildringar av tidens moraliska livsregler och folktro. Albertus Pictor och verkstadens arbeten i medeltida kyrkor på olika

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

håll i Sverige håller en hög konstnärlig nivå, sett även ur ett europeiskt perspektiv, och ger en unik inblick i medeltidens föreställningsvärld.

Bildprogrammet i Härkeberga kyrka får här representera det rika och välbevarade medeltida kulturarv som ännu finns kvar i ett flertal kyrkor runt om i landet, bland annat i form av kalkmåleri, triumfkrucifix, träskulptur, altartavlor, dopfuntar och textilier. Till tidens framstående konstnärer hörde även bl.a. målaren och skulptören Haaken Gulleson verksam särskilt i Hälsingland och den tyskfödde Bernt Notke, som tillskrivits den kända skulpturgruppen Sant Göran och draken i Storkyrkan i Stockholm. Den bildvärld som Albertus Pictor företräder har bland annat inspirerat Ingmar Bergman i arbetet med filmen *Det sjunde inseglet* (1957).

Gripsholms slott (Henrik von Cöllen och Fredrik Nussdorffer, 1537) med statens porträttsamling (1822)

Ett av Sveriges mest välbevarade Vasaslott med världens äldsta nationella porträttsamling om cirka 5 000 verk, avbildande kända svenska personer från sent 1400-tal till i dag.

Om verket

Vasaslott med bildkonst, skulptur, möbler och konsthantverk från och med 1500-talet samt med statens porträttsamling med verk från sent 1400-tal till i dag. Byggmästarna var Henrik von Cöllen och Fredrik Nussdorffer på uppdrag av Gustav Vasa.

Motivering

Gripsholms slott började uppföras som försvarsborg på 1530-talet på Gustav Vasas initiativ och var då en del av det nationella försvarssystemet. Hertig Karls kammare på Gripsholm är i dag en av Sveriges mest välbevarade inredningar från 1500-talet. Även den så kallade Rikssalen med helfigursporträtt av Gustav Vasa och hans samtida europeiska regenter, minner i sina delar om slottets ursprungliga miljö. Gripsholm kom att genomgå betydande omdaningar under

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

änkedrottning Hedvig Eleonoras tid då bl.a. Drottningflygeln byggdes. Gustaf III lät uppföra en slottsteater med invigning 1782, ritad av Erik Palmstedt, i ett av slottets runda renässanstorn; Gripsholmsteatern är en av Europas mest välbevarade 1700-talsteatrar. På sent 1800-tal ägde flera omdiskuterade renoveringar rum under ledning av arkitekten Fredrik Lilljekvist. Renoveringen, som tillkom under en tid av starka nationella strömningar och då intresset var stort för äldre historiska stilar, förkastades av vissa samtida kritiker som historieförfalskning, däribland av Verner von Heidenstam i dennes artikel ”Gripsholm som fornminne” i skriften *Modern barbarism* (1894).

På Gripsholm finns sedan 1822 statens porträttsamling, världens äldsta nationella porträttsamling, som i dag omfattar cirka 5 000 porträtt i olika tekniker avbildande kända svenska personer från sent 1400-tal till i dag, alltifrån Willem Boys porträtt av Gustav Vasa som renässansfurste från 1550-talet till Marja Helanders fotografiska hedersporträtt från 2022 avbildande konstnären Britta Marakatt-Labba, internationellt känd i dag för sina verk med förankring i samisk kultur.

Självporträtt med allegorier (David Klöcker Ehrenstrahl, 1691)

Ett betydande självporträtt av stormaktstidens mest kända konstnär. Ehrenstrahl förnyade den inhemska konsten med verk förankrade i sin tid, som inspirerat över århundraden.

Om verket

Självporträtt med allegorier av David Klöcker Ehrenstrahl (1628–1698) är en oljemålning på duk som tillhör samlingarna på Nationalmuseum.

Motivering

I *Självporträtt med allegorier* från 1691 framställer David Klöcker Ehrenstrahl sig själv i rollen som uppburen hovmålare, som en svensk motsvarighet till Rubens, i allongeperuk och invid en personifikation av *Pictura* (målarkonsten) och *Inventio* (Fantasin eller Inbillningskraften). Självporträttet av den internationellt skolade Ehrenstrahl, framhåller inte bara hantverkets och fantasins betydelse för konst-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

skapandet utan också uppgiften att ”måla överhetens odödeliga beröm”. Ehrenstrahl, bördig från Hamburg, hörde till stormaktstidens många invandrade konstnärer, från Tyskland, Nederländerna, Frankrike och England, och kom som hovmålare att bli tongivande som konstnär under det karolinska enväldet. Med porträtt, genremåleri, djur- och naturmåleri samt med sina religiösa och allegoriska framställningar, förnyade Ehrenstrahl den inhemska konsten och gav uttryck för stormaktstidens föreställningar om människan, kungamakten, sociala hierarkier och om liv och död. Flera av eleverna i hans ateljé i Gamla Stan förde hans porträttstil vidare och blev uppmärksammade konstnärer i Sverige och utomlands, däribland Michael Dahl och David von Krafft. Hit hörde även dottern, konstnären Anna Maria Ehrenstrahl som anlitades flitigt i hemlandet i sin tid och var en av de första kvinnliga målarna i Sverige.

David Klöcker Ehrenstrahl hade en betydande ställning i det stormaktstida konstlivet och har ibland kallats för ”Den svenska målarkonstens fader”. Carl Larsson framhöll hans betydelse i en av freskerna i Nationalmusei trapphall medan John-Erik Franzén inspirerades av Ehrenstrahls karolinska kungaporträtt inför sitt omdiskuterade gruppporträtt från 1985 av den nuvarande kungafamiljen.

Kungliga slottet (Nicodemus Tessin d.y. och Carl Hårleman, 1771)

Med praktfulla inredningar och museer ger Kungliga Slottet, ett av Europas största och mest besökta kungliga slott, en unik inblick i den svenska monarkins rika kulturarv.

Om verket

Kungliga Slottet i Stockholm, ritat av Nicodemus Tessin d.y. (1654–1728) och Carl Hårleman (1700–1753), har interiörer med konst, möbler och konsthantverk från företrädesvis 1700- och 1800-talen, samt ett antal museer.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Efter att den ursprungligen medeltida slottsanläggningen Tre Kronor brunnit ner 1697, påbörjades byggandet av Kungliga Slottet efter ritningar av Nicodemus Tessin d.y. i italiensk barockstil. På grund av det Stora nordiska kriget avstannade byggnadsarbetena 1709 för att återupptas igen först 1727. Efter Tessins död året därpå, övertogs bygget av Carl Hårleman som kom att rita flera av slottets rokokointeriörer. Slottet togs i bruk 1754 av Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, men invändiga arbeten fortgick till 1770-talet under ledning av Carl Johan Cronstedt och Carl Gustaf Tessin.

För utsmyckningen av Kungliga slottet, ett av Europas största kungliga slott, inkallades under 1700-talet ett flertal skulptörer och hantverkare från Frankrike. I slottets många och skiftande interiörer finns betydande konstverk, möbler och konsthantverksföremål av såväl framstående utländska som svenska konstnärer, formgivare och konsthantverkare. Till de senare hör bl.a. skulpturer av 1700-talets mest kända svenska skulptör Johan Tobias Sergel, målningar av konstnärer som Alexander Roslin och Gustaf Lundberg från 1700-talet, möbler av Georg Haupt från samma århundrade och porträtt av Anders Zorn.

I Kungliga Slottet finns även de intresseväckande museerna Gustav III:s antikmuseum, Skattkammaren med riksregalierna, Livrustkammaren och Museum Tre Kronor. Kungliga Slottet används för representation av den nuvarande kungafamiljen och är i dag ett av Sveriges mest kända och besökta turistmål.

Nordisk sommarkväll (Richard Berg, 1899–1900)

Nordisk sommarkväll är ett betydande exempel på tidens nationalromantiska stämningsmåleri, som än i dag verkar inspirerande och uppmärksammas stort internationellt.

Om verket

Nordisk sommarkväll av Richard Bergh (1858–1919) är en oljemålning på duk som tillhör Göteborgs konstmuseum.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Nordisk sommarkväll är ett betydande exempel på det svenska nationalromantiska stämningsmåleriet från sekelskiftet 1900. I målningen utgör den nordiska naturen och skymningsljuset klangbottnar för stämningar och korrespondenser i sig och för de avbildade personernas känslolägen. Målningen tillkom under en tid då nationella strömningar var starka inom svensk konst, litteratur och musik och då den svenska naturen skildrades av många målare. Hit hör bl.a. Anders Zorns *Midsommardans*, prins Eugens *Molnet,* Otto Hesselboms *Vårt land* och verk av Charlotte Wahlström och Karl Nordström. *Nordisk sommarkväll* tillkom vid Ekholmsnäs gård på Lidingö. Som modell för kvinnan på altanen stod sångerskan Karin Pyk och för mannen författaren Per Hallström, som så småningom blev ersatt av konstnärsvännen prins Eugen. Richard Bergh kom tidigt att ge uttryck för en konstsyn som ytterst bottnade i symbolismen som idéströmning, och i en uppsats 1887 skrev han:” En tavla skall ej ge naturen sådan den är, utan sådan den verkar under en viss känslostämning hos betraktaren”. Han menade vidare att ”målaren måste vara skald”. Tanken på konstarternas samverkan var utbredd vid tiden men också reaktionen mot industrialisering och städernas expansion. Landsbygden och dess natur blev nu en källa för konstnärlig inspiration.

Richard Bergh var tongivande som konstnär, konstteoretiker och konstpolitiker i Sverige kring sekelskiftet 1900. Hans *Nordisk sommarkväll* inköptes av konstsamlaren Pontus Fürstenberg 1901, som året därpå skänkte målningen till Göteborgs konstmuseum. Verket är ett av de mest kända exemplen på nordisk sekelskifteskonst, ibland benämnt ”Northern Light”, och har visats på ett flertal utställningar runtom i Europa och USA alltsedan 1980-talet.

Lilla Hyttnäs, Sundborn (Karin och Carl Larsson, 1889–1912)

Sveriges mest kända konstnärshem och främsta exemplet på ett inflytande från Arts & Crafts i svensk heminredning. Har inspirerat design och inredning fram till i dag, däribland Ikea.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Lilla Hyttnäs i Sundborn, Dalarna, även kallat Carl Larsson-gården, är ett konstnärshem som skapades av Karin (1859–1928) och Carl Larsson (1853–1919).

Motivering

Konstnärsparet Karin och Carl Larsson kom 1889 till 1912 att bygga upp sitt konstnärshem Lilla Hyttnäs i Sundborn, Dalarna, som ett allkonstverk där arkitektur, konst, möbler, konsthantverk och trädgård samverkar i en helhet. Inspiration hämtades från den brittiska Arts & Crafts-rörelsen som framhöll allkonstverkstanken, hantverkets betydelse, återanvändning av historiska möbler och betydelsen av ett personligt skapat hem. Lilla Hyttnäs, som hade skänkts av Karin Larssons far Adolf Bergöö till paret Larsson 1888, var ursprungligen en enkel stuga som byggdes om till bostad och ateljé och omvandlades till ett konstnärshem. Byggnadsetapperna kan avläsas på husets fasader där olika stilar möts, som fasader med stående panel, delar av en faluröd stockstuga och putsad fasad, allt sammanhållet i ett färgackord av vitt, rött och grönt. Karin Larsson formgav egna möbler och vävde tyger och gobelänger till hemmet, medan äldre allmogemöbler återanvändes och målades om för att passa in i rummen. Vid tiden uppfattades Dalarna som nationens hjärta och flera konstnärshem uppfördes där, däribland Zorngården i Mora och Alfvénsgården i Tällberg. År 1899 utkom författaren och reformpedagogen Ellen Key med sin skrift *Skönhet för alla* som pläderade för äkta hantverk och ett personligt och funktionellt hem, som kontrast till tidens massproduktion och tunga, belamrade inredningar.

I en serie akvareller och i bilderboken *Ett hem* (1899) av Carl Larsson, spreds parets Larssons heminredningsideal. Boken som gavs ut i många upplagor fick stor spridning utomlands och har med sina motiv från Lilla Hyttnäs bidragit till att påverka synen på svensk design, modern inredning, mode, populärkultur och återbruk, både nationellt och internationellt fram till i dag.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Målningarna till templet (Hilma af Klint, 1906–1915)

Hilma af Klints mest kända verk är en fascinerande bildvärld som väckt internationell sensation och debatt, samt lett till en omvärdering av den abstrakta konstens framväxt.

Om verket

Målningarna till templet av Hilma af Klint (1862–1944) består av 193 verk, tillkomna mellan 1906 och 1915. Tillhör Hilma af Klint Foundation, Moderna Museet.

Motivering

Hilma af Klint var en svensk målare, teosof och pionjär inom abstrakt måleri. Hon studerade 1882–1887 vid Fruntimmersafdelningen på Konstakademien i Stockholm och ägnade sig initialt åt landskapsmåleri. Intresset för teosofi och andra esoteriska strömningar delade hon med flera andra kvinnliga konstnärer, däribland Anna Cassel som hon viss tid samverkade med. Hilma af Klint bildade 1896 gruppen *De fem*, som anordnade regelbundna andliga sammankomster. 1906 påbörjade hon *Målningarna till templet*, som består av 193 målningar i olika format. Hon ansåg sig i arbetet med målningssviten vara ledd av en andlig dimension, och skapade rika bildvärldar fyllda med symboler, bokstäver och ord. I verken förmedlade hon olika budskap som hon emottagit för att belysa existensens stora frågor. I sin skrift ”Symboler, Bokstäver och Ord” försökte hon själv tolka de olika teckenens komplexa betydelser. De abstrakta målningarna visades mycket sällan under hennes livstid, och hon angav i sina anteckningsböcker att hon önskade att de skulle visas först 20 år efter hennes död. I samband med en stor utställning om det spiritistiska i konsten, i Los Angeles 1986, fick hennes abstrakta verk ett internationellt genombrott.

I dag räknas af Klint till en av de viktigaste pionjärerna för den abstrakta konsten, vars *Målningarna till templet* påbörjades före den abstrakta konstens genombrott i Ryssland och Europa. Det har lett till en diskussion om abstrakt konst och en revidering av beskrivningen av den tidiga abstrakta konstens framväxt. På senare år har ett stort antal utställningar arrangerats runt om i världen, och populärkultur,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

däribland film, har ägnats hennes konstnärskap. Uppmärksamheten har lett till en debatt om konstnärlig upphovsrätt och om kommersialisering av konstnärskap.

Tomtebobarnen (Elsa Beskow, 1910)

Elsa Beskow var en pionjär inom barnbokskonsten, däribland med Tomtebobarnen (1910) som blev en stor internationell framgång och som lästs av generationer av barn i världen.

Om verket

Tomtebobarnen är en bilderbok av Elsa Beskow (1874–1953) som handlar om fyra tomtebobarn i en besjälad natur.

Motivering

Elsa Beskow föddes i Stockholm 1874 och gick på Tekniska skolan (nuvarande Konstfack). 1897 gav hon ut sin första bilderbok *Sagan om den lilla lilla gumman*. Genombrottet kom 1901 med *Puttes äventyr i blåbärsskogen, Tomtebobarnen* utkom 1910 och 1917 påbörjades utgivningen av de populära bilderböckerna om Tant Brun, Tant Grön och Tant Gredelin. Hon illustrerade även Alice Tegnérs sångbok *Nu ska vi sjunga* och läseböcker i serien *Nu ska vi läsa*. Beskow gav ut ett fyrtiotal bilderböcker och ett stort antal sagor.

Tomtebobarnen, som blev hennes internationella genombrott, handlar om fyra tomtebobarn som följer sina föräldrars strävanden i en besjälad natur fylld av magi. ”Min avsikt med denna bok är ju att rycka barnen med mig till skogen, att få dem att älska dess mossa, bark och stenar”, skrev Elsa Beskow om sin hyllade bilderbok. Beskow var en pionjär på barnbokens område med sina fantasifulla skildringar av natur, berättelser och stämningar.

Tidigare århundradens bildfattiga, moraliskt präglade barnböcker efterföljdes kring sekelskiftet 1900 av Elsa Beskow och andra illustratörer som bl.a. Ottilia Adelborg, Jenny Nyström, Carl Larsson och John Bauer som skapade bilderböcker där illustrationerna var bärande, estetiskt uttrycksfulla och uppmuntrade till barns inlevelse

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och fantasi. År 1900 publicerades Ellens Keys *Barnets århundrade*, *Sagabibliotekets* illustrerade böcker började att ges ut (1899–1954), John Bauer bidrog med illustrationer i *Bland tomtar och troll* (1907–1915) och flera tidningar för barn utgavs. Beskows fantasifulla bilderböcker, där vardag, magi och poesi samsas, har getts ut på många språk, de läses än i dag och har inspirerat generationer av barnbokskonstnärer, däribland Tove Jansson och Ilon Wikland.

Stockholms stadshus (Ragnar Östberg, 1923)

En av Sveriges mest kända byggnader som bl.a. är berömd för den årliga Nobelbanketten. Innehåller betydande verk av framstående svenska konstnärer, formgivare och hantverkare.

Om verket

Stockholms stadshus uppfördes 1911–1923 efter ritningar av Ragnar Östberg (1866–1945) och rymmer interiörer med konst, möbler och konsthantverk från 1900-talet.

Motivering

Stockholms stadshus var sin tids prestigebygge och ett av den nationalromantiska stilens viktigaste byggnadsverk. Arkitekturen i rött tegel minner om Stockholms och Sveriges historia, samtidigt som influenser även hämtats från italiensk renässansarkitektur, nordisk gotik och islamisk konst. Stadshusets påkostade inredningar med konst, möbler, textilier och konsthantverk, utfördes av ett antal av tidens tongivande svenska konstnärer och formgivare. Till dessa hörde bl. a. prins Eugen med fresken *Staden vid vattnet* och Einar Forseth med guldmosaiken i Gyllene salen, Axel Törnemans fresker, skulpturer av Christian Eriksson och Carl Eldh, möblemang av Carl Malmsten och Erik Spolén samt textilkonst av Maja Sjöström. Stockholm Konst tillför i dag byggnaden modern och samtida konst och design.

Stadshuset invigdes 23 juni 1923, på dagen 400 år efter att Gustav Vasa gjorde sitt intåg i Stockholm som nyvald kung, med dåvarande

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

statsministern Hjalmar Branting som talare på Borggården. Sedan dess har byggnaden använts både för politiska och ceremoniella ändamål samt för visningar och olika evenemang. I Stockholms stadshus hålls på nationaldagen en ceremoni för att välkomna nya stockholmare som fått svenskt medborgarskap under senaste året. Här arrangeras sedan 1930 även den årliga Nobelbanketten, vilket har gjort stadshuset berömt och till ett av Sveriges mest besökta turistmål.

Även om huset byggdes för Stockholms stadsfullmäktige och styret av staden, har stadshuset blivit en symbol för hela landet. Stockholms stadshus är också ett exempel på en betydande arkitektur i landet, för vilken Sverige gjort sig internationellt känt. Hit hör bl.a. även Skogskyrkogården och Stockholms stadsbibliotek, båda ritade av Gunnar Asplund.

Sitting … Six months later, Version A (Öyvind Fahlström, 1962)

Ett verk från 1960-talet av Öyvind Fahlström, en av våra internationellt mest kända konstnärer, som tillhörde popkonstens avantgarde och ägnade sig åt konstartsöverskridande uttryck.

Om verket

Öyvind Fahlströms (1928–1976) *Sitting … Six months later* (Version A) är en målning från 1962 i blandteknik som tillhör Moderna Museet.

Motivering

Öyvind Fahlström, som föddes i Sao Paolo i Brasilien, var verksam som tecknare, målare, grafiker, poet, författare, filmskapare, ljudkompositör och performancekonstnär. Fahlström arbetade även med installationer, kritik, manifest, radio, teater och tv. Han var länge verksam utomlands där han blev internationellt känd för bland annat sin informella konst, popkonst och konkreta musik. På 1960-talet hörde han till avantgardet i New York och umgicks där med konstnärer som bl.a. Robert Rauschenberg och Jasper Johns, och med tonsättaren John Cage. I sin konst undersökte Fahlström bland annat ekonomiska, politiska och sociala sammanhang, ofta uttryckt med

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

en kritisk udd. Fahlström var även viktig för avantgardeteatern och för teatrala happenings, bland annat på Pistolteatern i Stockholm. Öyvind Fahlström hade sin första separatutställning 1953, åren 1956–1959 bodde han i Paris och började då inkludera serietidningsklipp i sin konst. På 1950-talet ägnade han sig även åt informell konst och konkret poesi, samt i New York på 1960-talet skapade han sina verk av kartor och spel, men också happenings och performances. På Moderna museet i Stockholm, under Pontus Hulténs chefskap, kom Fahlström att delta med flera uppmärksammade happenings. De sista tio åren av sitt liv arbetade han även med film.

Öyvind Fahlström får med sitt verk *Sitting … Six months later* (Version A) i tempera på duk med fotocollage, träpärlor och tråd samt med rörliga delar av målad kartong, metall och vinyl representera 1960-talets experimentella, ifrågasättande konst och utvidgade konstbegrepp. Han är en av Sveriges mest kända konstnärer internationellt och en viktig inspiratör för konstnärer i dag.

5.6 Musik

Drottningholmsmusiken (Johan Helmich Roman, 1744)

Inget musikaliskt verk från svensk tid före 1800-talet har fått större historiskt genomslag än Drottningholmsmusiken.

Om verket

24 kortare orkestersatser av Johan Helmich Roman (1694–1758), framförda i samband med bröllopet mellan kronprinsen Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika av Preussen 1744.

Motivering

Den frihetstide hovkapellmästaren Johan Helmich Romans musik till det kungliga bilägret i samband med kronprins Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas bröllop i augusti 1744 innehåller många stycken som blivit kända och uppskattade i breda lager, däribland den inledande satsen, samt den menuettmelodi som Bellman lånade till Fredmans epistel nr 9, ”Käraste bröder, systrar och vänner”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Roman är den tidigaste musikaliske gestalten i svensk musikhistoria som kontinuerligt har uppmärksammats och värdesatts efter sin död, utan att behöva ”återupptäckas”. Hans tid som kapellmästare präglades av en professionalisering, internationalisering och modernisering av hovkapellet och det svenska musiklivet. Romans flera längre resor i Europa ledde till viktiga kontakter och erfarenheter som kom det svenska musiklivet till gagn. I ett äreminne över Roman nästan tio år efter dennes död skriver man: ”Vår Roman reste ut såsom stor Musicus och kom större hem igen”. I en tid då orkester- och kammarmusik tidigare främst varit en angelägenhet för hovet genomförde Roman på 1730-talet vad som sannolikt var de första offentliga konserterna i Sverige.

Drottningholmsmusiken har genom modern notutgivning, skivinspelningar samt radio och tv fått en mycket stark närvaro i moderna föreställningar och uppfattningar om det svenska 1700-talet.

Sjung med oss mamma, första häftet (Alice Tegnér, 1892)

Sångerna har alltsedan publiceringen sjungits av miljoner barn och vuxna – spontant, i skolan, i vardag och efter årstidens växlingar.

Om verket

Sånger för barn, familj och skola. Vissa är skrivna av Alice Tegnér (1864–1943) själv, andra är hennes bearbetningar av äldre visor.

Motivering

Det första häftet i samlingen innehåller såväl egna visor som bearbetningar av befintliga melodier. I den senare kategorin finns exempelvis ”Goder afton, goder afton, både herre och fru” och ”Borgmästar Munthe”. Bland Tegnérs originalmelodier har ”Ekorr’n satt i granen”, ”Bä, bä, vita lamm” och ”Dansa, min docka” blivit speciellt älskade. Texterna har ett enkelt och vardagsnära tilltal som stått sig i mer än ett sekel. *Sjung med oss mamma* är en pionjärinsats för svensk barnmusik, som följts upp av Knut Brodin, Gullan Bornemark, Georg Riedel och Georg ”Jojje” Wadenius. Visorna sprids ännu i skolor,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

barnverksamheter, muntligen över generationsgränserna och från barn till barn. I häftet ingår även psalmer, såsom Johan Olof Wallins ”Din klara sol går åter opp”.

Det första häftet utkom i många upplagor under hela 1900-talet, och följdes av åtta andra under fyrtio års tid, med Tegnérs originalkompositioner ”Sockerbagaren”, ”Blåsippan ute i backarna står”, ”Sov du lilla vide ung”, ”Tre pepparkaksgubbar” och många andra. Dessa har haft ett ojämförligt starkt genomslag och fått sådan klassikerstatus att de i dag ofta antas vara ”traditionella visor”. Häftena översattes bland annat i Tyskland och England. Tegnér tog initiativ till sångboken *Nu ska vi sjunga*, en sångbok för småskolan som sedan 1943 utkommit i många upplagor, illustrerade av Elsa Beskow. Här utgavs de visor som skolbarn vid insamlade önskemål själva önskade sjunga, vilket speglar ett för tiden ovanligt receptivt barnperspektiv. Tegnér har även komponerat solosånger, körverk och kammarmusik.

Midsommarvaka, Svensk Rapsodi nr 1 för stor orkester, op. 19 (Hugo Alfvén, 1903)

Verket är en av de mest spridda, kända och uppskattade svenska kompositionerna över huvud taget, både inom Norden och i större internationellt sammanhang.

Om verket

Rapsodi för orkester av Hugo Alfvén (1872–1960), programmatiskt föreställande ett svenskt midsommarfirande, med citat och referenser till svenska folkmelodier. Uruppförd 1904.

Motivering

Hugo Alfvén representerade många sidor av svenskt musikliv runt 1900, såväl nationalromantikens idealiserade bild av landsbygd och folklig kultur, som det akademiska musiklivet och den gryende amatörkörs-rörelsen, där han gjort viktiga bidrag med ”Jungfrun hon går i ringen”, ”Uti vår hage” och ”Glädjens blomster”. *Midsommarvaka* är en klingande gestaltning av ett midsommarfirande i det fria, inte

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

olikt det sätt som helgen fortfarande firas av många. Alfvén följde sin tids aktiva insamling och dokumentation av folklig kultur. *Midsommarvaka* spelades inom bara några år på många håll i Europa, Nordamerika, Afrika och Asien och gavs som balett i Paris (av Svenska baletten) och i London 1920. 1954 gjordes en skivinspelning med Alfvén själv som dirigent. Denna kom att få stor betydelse för styckets spridning och uppskattning i bredare kretsar. Inledningstemat har förekommit i filmer som ”Hon dansade en sommar” (1951) och har under titeln ”Swedish rhapsody” dykt upp i så olika sammanhang som hos countrygitarristen Chet Atkins, som signatur i Radio Sorong på Nya Guinea, hos det brittiska hårdrocksbandet Deep Purple, och i Piero Umilianis ”Mah-nà mah-nà” bland annat i ”The Muppet Show”.

Alfvén var känd för sin mästerliga instrumenteringskonst även i den symfoniska dikten *En skärgårdssägen* samma år (1904). Sitt stora genombrott som tonsättare fick han med sin andra symfoni 1899. Här är det en annan Alfvén som symfoniskt tecknar liv och död i absoluta termer. Hans mångsidighet framgår av hans stora framgång med körverk baserade på folkmelodier och på svensk lyrik, samt hans schlager ”Roslagsvår” till text av Alf Henrikson, 1954.

Tre inspelade låtar med spelmannen Hjort Anders Olsson

Inom svensk spelmanstradition förtjänar Hjort Anders Olsson att framhållas både som individuell spelman och som särskilt viktig förmedlare av äldre traditioner. Han samspelade med dokumentationsarbetet av folklåtar under det tidiga 1900-talet och har varit impulsgivare till många folkmusiker i yngre generationer.

Om verket

Tre exempel på Hjort Ander Olssons (1865–1952) musicerande: en polska, en vispolska och en gånglåt.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Hjort Anders Olsson är en av de mest omtalade personerna i svensk spelmanstradition. Genom sitt kringflyttande liv har hans låtrepertoar traditionsrötter såväl i uppväxtbygderna Bingsjö, Rättviks finnmark, som utmed Hälsingekusten och i Uppland, där han kom att bosätta sig. Hjort Anders samverkade med nya minnesinstitutioner som Nordiska museet och Skansen samt med den organiserade spelmansrörelsen, dess spelmanstävlingar och turnéer ute i landet.

Även om Hjort Anders tidigt och noggrant dokumenterats genom notuppteckningar och outgivna inspelningar har vi för tillgänglighetens skull här valt att framhålla tre utgivna exempel på hans eget spel. Låtarna tjänar som ingång till Hjort Anders individuella skapande och plats i traditionen. Den första är en polska efter Pekkos Per från Bingsjö (1808–1877) av vilkens låtar Hjort Anders anses vara en viktig förmedlare. ”Den börjar i dur och slutar i moll” enligt Hjort Anders och har fått stor spridning under namnet ”Polska i dur och i moll”. Den andra är en vispolska av Hjort Anders själv. Bägge finns utgivna på Vax Records/Naxos.

1950 registrerades Hjort Anders som upphovsperson till den välkända ”Gärdebylåten”, i samband med att radiomannen Matts Arnberg gav ut den i sättning för flera fioler. Melodin har traderats långt tidigare i Dalarna och Hälsingland, och även givits ut på skiva med Rättviks spelmanslag 1944. Just Hjort Anders version kom att bli speciellt inflytelserik och är den som spelats av många tusen fiolspelare genom åren. Inspelningen tillsammans med Nils Agenmark och Ole Hjort 1952 (utgiven på Philips) utgör det tredje exemplet på Hjort Anders betydelse.

Flyttningssång (Lars Sikku) och Till kåtan och hemmet (Frida Johansson)

Inspelningarna är en unik klingande dokumentation av en levande sångtradition hos norra Sveriges samiska befolkning.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Två samiska jojkar från tidigt 1900-tal, inspelade av Karl Tirén i Talma Sameby respektive Semisjaur-Njarg sameby 1914–1915.

Motivering

Järnvägstjänstemannen Karl Tiréns inspelningar av samisk jojk är en stor källa till kunskap om samiskt liv och kultur vid tidpunkten. Tanken med projektet var att bevara muntliga traditioner för framtiden. Indirekt fanns också tanken på att skapa bredare intresse för jojk och att inympa denna sångkultur i annan musikodling, vilket också skedde, dels hos tonsättare som Wilhelm Peterson-Berger och Erland von Koch, och senare hos många nutida samiska jojkare som hämtar inspiration från Sikku, Johansson och många av de andra som dokumenterades under 1910-talet. Numera ådrar sig inspelningarna från en tid då den samiska jojken lät mycket annorlunda än i dag både lokalt intresse i Sverige och Sapmi, och ett betydande internationellt engagemang. Unesco utsåg 2025 samlingen till ett världsminne.

Tirén hade under sin uppväxt i Jämtland tidig vänskap med samer och en inblick i samiskt liv, men hörde aldrig jojk, då detta hörde till den privata sfären. Under sitt arbete som järnvägstjänsteman kom han i kontakt med denna sångtradition i samband med spelmanstävlingar. Eftersom Tirén tidigt använde fonografens teknologi, har vi i dag en unik möjlighet att höra drygt sekelgammal jojk (skivetiketten Caprice). Sikkus och Johanssons jojkar representerar olika perspektiv på nomadiskt liv i norra Sverige runt 1900. De relaterar till spänningen mellan å ena sidan ett nomadiskt och cykliskt återkommande liv över stora områden, och enskilda platser som ett särskilt hem.

”Calle Schewens vals” och ”Möte i monsunen” (Evert Taube, 1931 och 1935)

Evert Taubes visor hör till det som både litterärt och musikaliskt fått spridning i breda samhällslager och som fortfarande traderas muntligt i allsång, referenser, citat och melodilån.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Två sånger som representerar olika sidor av vispoeten Evert Taube (1890–1976).

Motivering

Evert Taube förenade i sin visdiktning det högst lokala – Bohuslän, Roslagen eller Stockholm – med den globala sjömansromantiken. ”Calle Schewens vals” och ”Möte i monsunen” exemplifierar de två tendenserna i älskade visor som senare tolkats av många andra. De har vunnit en självklar plats i den svenska allsången, i vilken man kan förväntas att instämma. I efterföljd av sångpoeter som Carl Michael Bellman, Gunnar Wennerberg och Birger Sjöberg håller sig Taube delvis med ett återkommande persongalleri. Han var en viktig förmedlare mellan traditionen från dessa diktare och yngre trubadurer som Olle Adolphson och Cornelis Vreeswijk.

”Calle Schewens vals” tillkom i ett sammanhang där den svenska idyllen genomgick moderniserande förändringar. Ett musikaliskt arv från Bellmans viskonst är den kontrasterade passagen i molltonart, innan huvudmelodin återkommer. Valsen kan höras framförd av Taube själv 1936 (skivetiketten Columbia).

”Möte i monsunen” skildrar ett kosmopolitiskt sjömansliv, som Taube delvis upplevt själv, delvis fått berättat av sin far. Här figurerar karaktären Fritiof Andersson i en resa som sträcker sig från Sydafrika, Shanghai, Singapore, Siam (Thailand), Ceylon och Hamburg.

Taubes visor har överlevt tidens glömska och många senare vistraditioner genom större spridning i vidare folklager. Taube och Birger Sjöberg slog bägge igenom på 1920-talet med en tillbakablickande, delvis idyllisk bild av svenskt samhälle och kultur. När Sjöberg skildrade småstadslivet med dess vardag och strävanden, tecknade Taube det heroiska och starkt idealiserade, ett slags koncentrat av den ensamma individens drömmar om sin egen väg i livet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förklädd gud, op. 24 (Lars-Erik Larsson, 1940)

Ett verk som kom att få stor betydelse för Sverige under andra världskriget och som därefter fått klassikerstatus genom tusentals framföranden runt om i landet och utomlands.

Om verket

Lyrisk svit för orkester, kör, solister och recitatör. Musik av Lars-Erik Larsson (1908–1986), text av Hjalmar Gullberg.

Motivering

Under en orolig tid i Europa beställdes ett radiospel av de två skåningarna Lars-Erik Larsson och Hjalmar Gullberg, bägge anställda vid Radiotjänst. Mediet möjliggjorde ett samkonstverk med körsatser, solopassager och reciterade verser. Verket hör sedan dess till de oftast framförda svenska kör- och orkesterverken. Texten har via internationellt intresse översatts till flera språk.

Förklädd gud uruppfördes i direktsändning i radio 1940 dirigerat av tonsättaren. Uruppförandet under brinnande världskrig kom att prägla allvaret i hur helheten mottogs och tolkades, i synnerhet Gullbergs sent tilldiktade ord ”ej för de starka i världen, med de svaga – ej för krigare, men bönder som plöjt sin jordlott utan att klaga, spelar en gud på flöjt”. Sviten blev ett protestverk av betydande sprängkraft, där Apollon sammansmälts med Kristusgestalten i naturreligiösa föreställningar. Sensmoralen är att vi aldrig kan veta vem ibland oss som möjligen går omkring som en gud förklädd till medmänniska.

Förklädd gud är stilmässigt lättillgängligt i kontrast till 1940-talets gryende musikaliska modernism. Trots att modernister kom att dominera under efterkrigstiden har Larssons lyriska svit kommit att stå sig som det oftast framförda större verket i Sverige. I samverkan med den framväxande rörelsen av blandade amatörkörer i hela landet har *Förklädd gud* kommit att framföras regelbundet och beröra många lyssnare. På detta sätt är verket också en representant för 1900-talets körutveckling i Sverige, där i dag 540 000 svenskar, drygt 5 procent av befolkningen, sjunger i kör.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Aniara (Karl-Birger Blomdahl, 1958)

Aniara är den första science fiction-operan helt byggd på sin tids modernistiska tonspråk. I samverkan med de nya radio- och tv-medierna har verket haft ett genomslag långt bortom den mesta musik som skapats under 1900-talet.

Om verket

En opera (”Revy om människan i tid och rum”) av Karl-Birger Blomdahl (1916–1968) i två akter där samtidens främsta aktörer inom alla konstarter samlades för att realisera en futuristisk föreställning om människans agerande i det moderna och framtida samhället. Uruppförd på Kungl. Operan, 1959 och sänd i tv-version 1960.

Motivering

Rymdoperan *Aniara* i sju tablåer samlade sin tids tongivande kreatörer i ett samarbete över konstarterna. Harry Martinsons redan berömda versepos (1956) gjordes till libretto av poeten Erik Lindegren, med unikt ambitiösa insatser från Sveriges främsta inom regi (Göran Gentele), koreografi (Birgit Åkesson), dekor (Sven X:et Erixson), kostym (Börje Edh) och musikalisk interpretation (dirigent Sixten Ehrling). Temat med ett rymdskepp som kommer ur kurs och vad mänskligheten tar sig för när hoppet bedöms vara ute har visat sig genklinga i många moderna livs- och samhällssituationer. Förutom film- och radioversioner baserade på Blomdahls *Aniara*, har Martinsons rymdepos avsatt film, teater, radioföljetonger och tv-serier världen över.

Den forne ingenjörsstudenten Blomdahl odlade vid sidan av sin ledande ställning inom musikalisk modernism sedan ungdomsåren ett starkt intresse för astronomi, teknik och naturvetenskaper, vilket låg i tiden för det sena 1950-talets skärningspunkt av neurotisk svartsyn på existentiellt plan och framtidsoptimism vad gäller välfärd, teknologi och samhällsplanering. Allt detta sammanstrålade i tonsättningen av *Aniara*. Operan blev många människors första kontakt med tolvtonsteknik, elektronmusik och operaroller som uttrycktes helt genom dans (som piloten Isagel). Utöver den modernistiska stramheten finns utblickar till svensk romantik, jazzmusik och andra

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

referenser till ett jordiskt liv i det rymdsammanhang där operan utspelar sig.

Jazz på svenska (Jan Johansson, 1964)

Skivan har genom sitt sammanförande av olika musikaliska fält spelat en mycket stor roll i svenskt musikliv.

Om verket

Svenska folklåtar tolkade inom jazzidiomet av Jan Johansson (1931–1968) (piano) och Georg Riedel (bas).

Motivering

Detta album har nått långt utanför både jazzens och den moderna folkmusikens sfärer. *Jazz på svenska* är Sveriges genom tiderna mest sålda jazzskiva och erkänns klassikerstatus inom jazzvärlden. För många har den också blivit den första kontaktytan till svensk traditionsmusik. Det mest i många sammanhang spridda spåret är ”Visa från Utanmyra”, baserat på en uppteckning av Reser Anna Larssons framförande av Olof von Dalins ”O tysta ensamhet”. Detta spår sammanknyter därmed inte bara jazz och svensk folkmusik, utan även 1700-talets poesi med senare tiders systematiska folkmusikinsamling. Genom Georg Riedels emblematiska basspel, framfört helt utan tidigare erfarenhet av svensk folkmusik, blickar inspelningen även framåt till Riedels och Johanssons musik till filmatiseringar av Astrid Lindgrens barnböcker.

Redan före Johansson hade bland andra Lars Gullin och Bengt-Arne Wallin sammangift den afro-amerikanska jazzmusiken med svenska folklåtar. Ingen av dessa pionjärer fick dock samma genomslag som Johansson och Riedel med sin *Jazz på svenska*. Skivan bidrog till ett breddat intresse för jazz under en period då detta musikfält höll på att helt ebba ut i en ny kommersiell musikvärld. Frånvaron av trummor på skivan har bidragit till ett intuitivt och kontemplativt mottagande hos många lyssnare. Ljudteknikern Olle Swembel spelade en stor roll för det klingande slutresultatet genom konstnär-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ligt och tekniskt balanserande av Johanssons och Riedels intrikata samspel.

Symfoni nr 7 (Allan Pettersson, 1968)

Allan Petterssons sjunde symfoni blev tonsättarens stora genombrott och har blivit ett älskat verk världen över.

Om verket

Symfoni av Allan Pettersson (1911–1980) i en sammanhängande sats, ungefär 40 minuters speltid, uruppförd 1968.

Motivering

Hos Allan Petterson sammanflöt två drag i svenska efterkrigssamhället, dels en individualistisk strävan efter originalitet – att inte skriva som någon tonsättare i tidens strömningar och grupper – dels en önskan till kollektiv identifikation med lyssnare i bredare lager än vad som då var vanligt i konstmusiken. Bland Petterssons symfonier har den sjunde i sitt självbiografiska mörker och skönhet blivit ett älskat verk världen över. Det har förekommit i många filmer (bland annat Roy Anderssons), omnämnts i romaner, inspirerat till bildkonst, och är det svenska konstmusikverk som haft störst skivförsäljning. Trots internationell ryktbarhet är tonsättarnamnet möjligen mindre känt bland svenska folket än exempelvis Franz Berwalds eller Wilhelm Stenhammars, vilken understryks av fotografen Gunnar Källströms ord ”Vem fan är Allan Pettersson”, som också givit namn till en TV-dokumentär (1974).

Pettersson har kallats ”en av de sista stora symfonikerna” och jämförts med Gustav Mahler och Dimitrij Sjostakovitj. Det finns internationella sällskap och tidskrifter uteslutande ägnade åt Petterssons musik. Han stod medvetet helt utanför alla strömningar av såväl nyklassicism som skolbildande modernism. Efter uruppförandet av sjunde symfonin 1968 med efterföljande succé har verket prisats och belönats. Många har vittnat om livsomvälvande upplevelser i

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

samband med sina första kontakter med symfonin, och radioprogram och essäer har byggts helt på sådana personliga vittnesbörd.

5.7 Film och scenkonst

Drottningholms slottsteater (Carl Fredrik Adelcrantz, 1766)

En unik 1700-talsteater, del av Världsarvet Drottningholm, och den äldsta teater som regelbundet använder originalscenmaskineri i föreställningar.

Om verket

Drottningholms Slottsteater är belägen vid Drottningholms slott, ritades av Carl Fredrik Adelcrantz (1716–1796) och uppfördes 1766 för drottning Lovisa Ulrika (1720–1782).

Motivering

Drottning Lovisa Ulrika lät bygga teatern, som ritades av Carl Fredrik Adelcrantz. Han var arkitekt även till Ulriksdals slottsteater (Confidencen, 1753), som också är i bruk i dag. Lovisa Ulrika, född i Preussen, förde med sig internationella idéer och artister till svensk teater. På slottsteatrarna spelade ett italienskt operasällskap och franska skådespelare. L. J. Desprez ritade Drottningholmsteaterns Déjeunersalong och originalkulisser. Teaterlivet på Drottningholm blomstrade sommartid under Lovisa Ulrikas son, Gustav III. Efter Gustav III:s död användes Drottningholmsteatern mycket sällan. Teatern återupptäcktes 1921 och återinvigdes året efter. I dag ges föreställningar, där publiken kan uppleva originalmaskineri och dekorväxlingar inför öppen ridå. Teatern har inspirerat regissörer, t.ex. Ingmar Bergman för Mozarts *Trollflöjten* (TV2, 1975).

Teaterlivet intensifierades under Gustav III, teatern blev ett verktyg för att manifestera kungamakten. Han skapade de svenska nationalscenerna, genom att kombinera internationella influenser och konstnärer med det svenska språket. Kungliga Teatern (Operan) invigdes 1773 i Bollhuset med operan *Thetis och Pelée* med musik av F.A. Uttini och balett av balettmästare L. Gallodier. Gustav III

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

skrev själv utkast till operalibretton, bl.a. *Gustaf Wasa* (1786) med text av J. H. Kellgren, musik av J. G. Naumann och dekor av Desprez; den var länge ansedd som svensk nationalopera. Gustav III grundade Kungliga Dramatiska Teatern 1788.

Lejonets unge på Sundsvalls teater (Frida Stéenhoff, 1897)

Frida Stéenhoff är en av de kvinnliga 1800-talsdramatiker som återupptäckts. Sundsvalls teater representerar teaterlivets expansion under 1800-talet.

Om verket

Frida Stéenhoffs (1865–1945) drama, *Lejonets unge*, Nutidsskildring i fyra akter, publicerades 1896 och hade sin urpremiär på Sundsvalls teater 1897. Pjäsen är åtkomlig bl.a. på Litteraturbanken. Sundsvalls teater uppfördes 1894 efter ritningar av arkitekten Johan Erik Stenberg. Den är byggnadsminne sedan 1974.

Motivering

Rydbergska sällskapets urpremiär på Frida Stéenhoffs (under pseudonymen Harold Gote) kontroversiella samtidspjäs *Lejonets unge* blev en historisk skandalsuccé på Sundsvalls teater 1897. Det moderna genombrottets kvinnliga dramatiker som Alfhild Agrell, Victoria Benedictsson, Anne Charlotte Leffler och Frida Stéenhoff var flitigt spelade, både hyllade och omstridda, under 1800-talets sista decennier. Deras pjäser drev frågor om kvinnors ekonomiska, sociala, sexuella, moraliska och konstnärliga rättigheter. Stéenhoff var även samhällsdebattör och introducerade begreppet ”feminism”, i nuvarande betydelse, i föredraget *Feminismens moral* (1903). *Lejonets unge* pläderar för rätten till fri kärlek och föräldraskap utanför äktenskapet och siar om att nästa sekel blir ”Barnets århundrade” – vilket blev titeln på Ellen Keys bok (1900). Den kvinnliga 1800-talsdramatiken avfärdades senare som ”indignationsdramatik”, men återupptäcktes under 2000-talet, analyseras bl.a. utifrån feministiska perspektiv, spelas regel-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

bundet och inspirerar den samtida diskussionen om könsmaktsordning, historieskrivning och kvalitetsbegrepp.

I takt med industrialiseringen växte landsortsteatern snabbt under sent 1800-tal. Teaterintresset spreds över landet, det bildades fler och större resande teatersällskap. Under 1800-talets slut byggdes många nya teaterhus i städerna. En representativ teaterbyggnad var viktig för stadens status.

Sundsvalls teater från 1894 var den första i landet med elektriskt ljus. Den är i dag byggnadsminne.

Ett drömspel (August Strindberg, 1901)

Ett drömspel intar en särställning i dramatiken, då den spelats i Sverige och internationellt i en mängd tolkningar och inspirerat till nya pjäser.

Om verket

August Strindbergs (1849–1912) drama *Ett drömspel* från 1901 publicerades 1902 och hade sin urpremiär på Svenska teatern 1907. Pjäsen är åtkomlig bl.a. på Litteraturbanken.

Motivering

I förordet ”Erinran” formulerar August Strindberg den drömspelsdramaturgi med ”drömmens osammanhängande men skenbart logiska form” där ”Allt kan ske, allt är möjligt och sannolikt”, vilket genomsyrar inte bara *Ett drömspel* (1901) utan också pjäser präglade av Strindbergs drömspelsdramaturgi, skrivna av senare dramatiker. Sedan urpremiären på Svenska teatern 1907 har Indras dotter i *Ett drömspel* fått konstatera att ”Det är synd om människorna” i ett oräkneligt antal tolkningar. På svensk scen är pjäsen iscensatt av regissörer som Mauritz Stiller (Lorensbergsteatern 2016), Olof Molander med 5 uppsättningar (1935–1963), där den första som gavs på Dramaten placerades i sekelskiftets Stockholm och skärgård, samt Ingmar Bergman med 4 uppsättningar, (1963–1986), varav den första som tv-teater. *Ett drömspel* har även iscensatts på svensk scen av världsledande, internationella gästregissörer som t.ex. Max Reinhardts expressionistiska

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

tolkning (Dramaten 1921) och två postmoderna uppsättningar av Robert Lepage (Dramaten 1994) och Robert Wilson (Stockholms stadsteater 1998).

Ett drömspels berömmelse bygger även på innovativa iscensättningar utomlands. Strindbergs drama har filmatiserats och inspirerat dramatiker till nya pjäser, som t.ex. Staffan Westerbergs barnpjäs *Ett litet drömspel* (1981) och till musikdramatik, som Ingvar Lidholms opera *Ett drömspel* (1992) samt till nya djärva tolkningar och ny drömspelsdramatik som suger upp tidens strömningar också från 2000-talet.

Körkarlen (Victor Sjöström, 1921)

Körkarlen, efter Selma Lagerlöfs roman (1912), är ett virtuost exempel på den konstnärliga stumfilmens guldålder med stort internationellt genomslag.

Om verket

Körkarlen är en svensk dramafilm i regi av Victor Sjöström (1879–1960) från 1921, baserad på Selma Lagerlöfs roman från 1912. I rollerna: Victor Sjöström, Hilda Borgström m.fl. Fotograf: Julius Jaenzon. Produktionsbolag: Svensk Filmindustri.

Motivering

Den tidiga svenska filmhistorien domineras av regissörerna Victor Sjöström och Mauritz Stiller. Tillsammans bildade de 1922 filmproduktionsbolaget AB Svensk Filminspelning. Båda filmatiserade Selma Lagerlöfs romaner. Victor Sjöström regisserade även bl.a. *Ingmarssönerna* och *Karin Ingmarsdotter*, och Mauritz Stiller *Herr Arnes penningar* och *Gösta Berlings saga* (1924) med Greta Garbo. Sjöström, född 1879, och Stiller, född 1883 i Helsingfors, började båda sina karriärer som skådespelare och debuterade som filmregissörer 1912. Såväl Sjöström som Stiller har påverkat senare tiders filmskapare.

Körkarlen var den första produktionen som spelades in i SF:s nya Filmstaden-ateljéer i Råsunda. Trickfilmningar och komplicerade

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dubbelexponeringar av filmfotografen Julius Jaenzon förnyade filmens bildspråk. Victor Sjöström medverkade själv i rollen som David Holm. *Körkarlen* hade en framgångsrik premiär i New York 1922, vilket ledde till att Sjöström var verksam i Hollywood under knappt ett decennium. *Körkarlen* betraktas som del av en internationell filmkanon och har på 2000-talet utsetts till den bästa svenska filmen någonsin i filmkritikeromröstningar. Regissören Ingmar Bergman har framhävt dess betydelse och Sjöström gjorde sin sista filmroll i Ingmar Bergmans *Smultronstället* (1957).

Körkarlen är en kulturell referenspunkt som också gjort avtryck på teaterscenen, t.ex. i Per Olov Enquists pjäs *Bildmakarna* (Dramaten, 1998).

Gullregn med kupletten ”Den ökända hästen från Troja” (Karl Gerhard, 1940)

Revykungen Karl Gerhard uttryckte samhällskritik i den underhållande satirens form, bl.a. mot nazismen under Andra världskriget trots censur och polisingripande.

Om verket

Revyn Gullregn av Karl Gerhard (1891–1964) med premiär på Folkan i Stockholm 1940 innehöll den antinazistiska kupletten ”Den ökända hästen från Troja”. Musiken till kuplettens refräng är skriven av Isaak Dunajevskij, vers och arrangemang av Lille Bror Söderlundh.

Motivering

Revykungen Karl Gerhard var en lika tydlig som modig röst mot nazismen. Med revyn *Gullregn* och kupletten ”Den ökända hästen från Troja” utmanade han det politiska etablissemanget och blev uppkallad till utrikesministern. Kupletten förbjöds genom polisingripande. Detta hindrade inte Gerhard från att med humor och fräckhet utmana censuren och fortsätta framföra kupletten. Gerhards revy och kuplett finns med i Hasse Ekmans film *Jazzgossen* (1958). Kupletten har sjungits in av bl.a. Magnus Uggla (2006).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Svensk teater intog en ambivalent hållning mot 1930-talets fascism och den tyska nazismen. Pär Lagerkvists antifascistiska pjäs *Bödeln* hyllades i Norge 1934/1935, men bemöttes negativt i Stockholm. Antinazistiskt motstånd på svensk scen fanns främst på Göteborgs stadsteater, bl.a. genom uppsättningen av Vilhelm Mobergs roman *Rid i natt*. Teaterlivet i huvudstaden var politiskt kluvet. Dramaten gjorde ett omdiskuterat gästspel i Berlin 1941 med August Strindbergs *Gustav Vasa*. På Nya Teatern gavs Taggen-revyer med antinazistiska inslag.

Karl Gerhard var under 1920-talet samtida med Ernst Rolf och hans lyxigt påkostade revyer. Revytraditionen med satirisk, politisk udd har fått arvtagare, från 1960- och 1970-talens Hasse & Tage (Hans Alfredson och Tage Danielsson) till 2000-talets Henrik Dorsin bl.a. med gruppen Grotesco, som med social medvetenhet, global omvärldsblick och stundtals normbrytande provokation både gisslat självgod svenskhet och roat den svenska publiken.

Fröken Julie (Birgit Cullberg, 1950)

Ett modernt och nu klassiskt dansdrama av den världsberömda koreografen Birgit Cullberg om klass- och könskamp efter August Strindbergs pjäs.

Om verket

Koreografen Birgit Cullbergs (1908–1999) dansdrama *Fröken Julie*, efter August Strindbergs naturalistiska drama från 1888, hade premiär på Västerås teater 1950. I rollerna: Elsa Marianne von Rosen, Julius Mengarelli och Birgit Cullberg.

Motivering

Birgit Cullberg är en portalgestalt inom svensk danskonst. 1950 är ett danshistoriskt märkesår. Då introducerades det moderna dansdramat med Cullbergs *Fröken Julie* på Västerås teater i Riksteaterns regi. Cullbergs *Fröken Julie*, efter en av August Strindbergs mest spelade pjäser (1888), väckte stor uppmärksamhet genom såväl sin blandning av klassisk balett och emotionellt laddad modern dans som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

det psykologiskt intrikata och sensuellt-erotiska rörelsespråket för adelsfröken Julie och betjänten Jean. I dag är verket en modern klassiker som dansats på Kungliga teatern, av Cullbergbaletten, på många internationella scener i Europa och USA samt i tv.

Birgit Cullberg utbildades av bl.a. koreografen Kurt Jooss. Hon medverkade i Taggen-revyerna samt i Karl Gerhards revyer, bl.a. med det antinazistiska solot ”Kulturpropaganda”. Som koreograf inspirerades hon av dramatik, myter, engagemanget för fred, relationer samt privata erfarenheter. Birgit Cullberg har en lång rad av internationella framgångar med bl.a. *Månrenen, Romeo och Julia* och *Rapport* samt nyskapande tv-baletter som *Den elaka drottningen* och *Rött vin i gröna glas*. Hon grundade Cullbergbaletten 1967, där hennes son dansaren Niklas Ek var en kongenial uttolkare. Kompaniet leddes 1981–1993 av Cullbergs son, dansaren och koreografen Mats Ek, vars expressiva verk i dag dansas på världens scener. Birgit Cullberg dansade Moder Afrika i hans *Soweto* 1977. Cullbergbaletten är del av Riksteatern, i dag under namnet Cullberg.

Det sjunde inseglet (Ingmar Bergman, 1957)

Det sjunde inseglet är en av Ingmar Bergmans mest betydelsefulla filmer och en referenspunkt inom både konstfilm och populärkultur.

Om verket

Ingmar Bergmans (1918–2007) dramafilm *Det sjunde inseglet* hade premiär 1957. Filmen baserades på Bergmans pjäs *Trämålning*. I rollerna Max von Sydow, Bengt Ekerot, m.fl. Fotograf: Gunnar Fischer. Produktionsbolag: Svensk Filmindustri.

Motivering

Ingmar Bergman är en av världens mest berömda filmregissörer. Hans genombrott skedde på 1950-talet med internationellt prisbelönta filmer som *Sommarnattens leende*, *Det sjunde inseglet* och *Smultronstället*. 1952–1958 var han verksam regissör vid Malmö stadsteater och filmade på somrarna med teaterns ”Bergman-skådespelare”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Det sjunde inseglet inspirerades bl.a. av en medeltida kyrkomålning av Albertus Pictor, i filmen gestaltad i en ikonisk scen, där Max von Sydows Riddaren spelar schack med Bengt Ekerots Döden – en återkommande referenspunkt inom kultur- och filmhistorien. Slutscenen där Döden dansar bort med sina offer är en av filmhistoriens mest berömda.

Bland Ingmar Bergmans stora framgångar märks *Jungfrukällan* (1960), *Såsom i en spegel* (1961) och *Fanny och Alexander* (1982), alla Oscars-belönade som bästa utländska film. Till Bergmans mest betydande filmer räknas också *Nattvardsgästerna* (1963), *Tystnaden* (1963), *Persona* (1966) och *Viskningar och rop* (1972).

Bergman regisserade även folkkära produktioner för tv som hans *Scener ur ett äktenskap* (1973) – ett drama om äktenskap, otrohet och svek som sågs av 3,5 milj. svenskar när den gick och som ledde till att familjerådgivningen fick ett uppsving – och Mozarts *Trollflöjten* (1975). Under 2000-talet görs nya adaptioner av Bergmans verk, både i Sverige och utomlands. Hans filmer teatraliseras och Ingmar Bergman är i dag en av Sveriges mest spelade dramatiker, *Scener ur ett äktenskap* har getts i minst ett 90-tal uppsättningar i tre världsdelar.

Dom kallar oss mods (Stefan Jarl och Jan Lindqvist, 1968)

Filmen är första delen i den omdiskuterade Modstrilogin, ett tidsdokument och en av flera kulturella och samhällskritiska referenspunkter från 1968.

Om verket

Dom kallar oss mods är en dokumentärfilm och första delen i *Modstrilogin* av regissörerna Stefan Jarl (f. 1941) och Jan Lindqvist (f. 1941). Fotograf: Jan Lindqvist. Produktionsbolag: Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Jan Lindqvist & Stefan Jarl.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Modstrilogin *Dom kallar oss mods* (1968), *Ett anständigt liv* (1979) och *Det sociala arvet* (1993) är svensk filmhistorias kanske mest omtalade dokumentärfilmsprojekt, som påverkat samhällsdebatten i decennier. *Dom kallar oss mods* av filmskoleeleverna Stefan Jarl och Jan Lindqvist, lät de socialt marginaliserade ungdomarna Kenta och Stoffe bli centralfigurer i den autentiska skildringen av modsens tillvaro i Stockholms city. Deras dröm om frihet är en motpol till de välanpassade medborgarnas ”Svenssonliv”. Kameran följer modsens vardag tätt och nära. Intervjuer med modsen vittnar om droger, hemlöshet och bristande framtidstro. Frihetsdrömmen slutar i social misär.

Andra betydelsefulla filmer från samma år är den Guldbaggebelönade reportagefilmen *Den vita sporten* om demonstrationerna kring Davis Cup-matchen mellan Sverige och Rhodesia i Båstad 1968 av filmarkollektivet Grupp 13 med bl.a. Roy Andersson (långfilmsdebut med *En kärlekshistoria* 1970) och Bo Widerberg (som långfilmsdebuterade 1963 med *Barnvagnen* och *Kvarteret Korpen*) samt Mai Zetterlings dramafilm *Flickorna*, en uppgörelse med könsroller och fördomar som under 2000-talet betraktas som en feministisk kultfilm.

Samhällskritiska vindar blåste genom kulturlivet runt 1968. Fria teatergrupper spelade nya pjäser om samtida politiska frågor, t.ex. Narren i Stockholm samt Nationalteatern och musikgruppen Nynningen i Göteborg. Tidsandan influerade den progressiva musikrörelsen (”proggen”), som vände sig mot kommersiella krafter.

Fars lille påg (Franz Arnold, Ernst Bach och Nils Poppe, 1975)

Den starka lustspelstraditionen i teater och film representeras av Fars lille påg med Nils Poppe på Fredriksdalsteatern i Helsingborg 1975.

Om verket

Fars lille påg (1926) av Franz Arnold (1878–1960) och Ernst Bach (1876–1929) bearbetades för Fredriksdalsteatern 1975 med Nils Poppe (1908–2000) som teaterdirektör och på scenen. Uppsättningen tvsändes. Reprisen 1985 finns på SVT öppet arkiv och DVD-utgåva 2012.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Lustspelet *Fars lille Påg* med Nils Poppe var den första av en lång rad uppsättningar som tv-sändes från Fredriksdal. Skådespelaren och komikern Nils Poppes genombrott skedde med operetten *Blåjackor* på Oscarsteatern 1942. Den filmatiserades 1945 och blev en stor framgång. Poppe och moatjén Annalisa Ericson sågs som Europas svar på dansparet Fred Astaire och Ginger Rogers. Poppe var en folkkär aktör i ett 40-tal komedifilmer med roller som Soldat Fabian Bom (7 filmer) och Sten Stensson Stéen (4 filmer). Poppes *Aktören* eller *Pengar – en tragikomisk saga* vann pris på Biennalen i Venedig 1947. Han representerades 1959 på filmkomikerfestivalen ”100 clowns” i London, som ”Sweden’s greatest clown and comedian of the classic mould” och liknades vid Chaplin och Danny Kaye.

Sommarteater har långa traditioner med folkkära verk som *Värmlänningarna* (1846) och *Himlaspelet* (1941). Nils Poppes fysiska komik, improvisationsförmåga och popularitet fick stor betydelse för lustspelstraditionen sommartid. 1966 övertog han Fredriksdalsteatern i Helsingborg fram till han som 85-åring gjorde sin sista föreställning 1993. Då spelade han mot dansösen, clownen, skådespelaren och komikern Eva Rydberg, som sedan förde Fredriksdalstraditionen vidare med komedier och lustspel, 1994–2023, bl.a. med *Fars lilla tös*, en bearbetning av *Fars lille påg*. Virtuositeten i komisk plastik och tajming har även vidareförts genom bl.a. skådespelaren Gösta Ekman (t.ex. som Papphammar).

Medeas barn på Unga Klara (Suzanne Osten och Per Lysander, 1975)

En barntragedi utifrån barnens perspektiv och en barnkulturell milstolpe som genomgripande påverkat barnteaterns utveckling i Sverige och världen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Medeas barn är en barnpjäs av Suzanne Osten (1944–2024) och Per Lysander (f. 1944) med premiär på Unga Klara, Stockholms stadsteater, 1975 i regi av Suzanne Osten. Pjäsen finns publicerad bl.a. i Suzanne Osten, *Nio pjäser på Unga Klara*, Themis förlag (2009).

Motivering

Suzanne Ostens och Per Lysanders barntragedi från 1975 bygger på Euripides antika tragedi *Medea*. I *Medeas barn* gestaltas en skilsmässa ur barnens perspektiv. Barnen bearbetar föräldrarnas konflikt och sin utsatthet genom flykt- och rymningslekar. Genom barntragedins form skildras, med insikt, humor och empati, barns maktlöshet i en vuxenstyrd värld. Osten och Lysander låter Medeas barn i pjäsen uttrycka starka känslor av sorg, ångest och försoning på samma allvar som världsdramatiken erbjudit vuxenpubliken i över två årtusenden. I *Medeas barn* kräver barnet sina rättigheter och respekt för sina känslor. Efter premiären har pjäsen spelats på många scener i Sverige och utomlands.

Regissören Suzanne Osten är unik som banbrytare för barnteaterns starka utveckling från och med sent 1960-tal till i dag, från den fria gruppen Fickteaterns samhällskritiska teater till iscensättningar om barns existentiella frågor och komplexa känslor på scenen Unga Klara (1975–2009 som del av Stockholms stadsteater och till 2014 med Osten som konstnärlig ledare). Unga Klara är i dag nationell scen för barn och unga.

Suzanne Ostens djärvt innovativa och konstnärligt explosiva scenkonst för ung publik såväl tematiskt som gestaltningsmässigt, hennes definition av barnperspektiv och envetna arbete för barnets rätt till konstnärliga upplevelser redan 15 år före FN:s konvention om barnets rättigheter, har haft stort genomslag över hela världen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.8 Lärdom och sakprosa

Heliga Birgittas uppenbarelser (Heliga Birgitta, cirka 1370)

Birgitta var vår märkligaste medeltida personlighet och den internationellt bäst kända, ett europeiskt helgon med bestående inverkan och en häpnadsväckande skrift.

Om verket

Nedtecknade uppenbarelser av Heliga Birgitta (1303–1373), sedan utgivna, numera översatta till svenska.

Motivering

En kraft från ovan drev denna kvinna att resa till Rom för att reformera världen. Kungar, kejsare och påvar behandlade hon med barska tillsägelser. Hennes uppdrag kom från Gud själv och hade uppenbarats för henne genom syn och extas. Hon nedtecknade med bistånd av en lärd medhjälpare vad hon sett. Hennes visioner gav en skakande, skräckinjagande men samtidigt uppbygglig bild av en hinsides verklighet, Den återspeglade det som tilldrog sig på jorden så som det blev synligt för hennes tro.

Hennes inflytande kan spåras i Rom lika väl som i Vadstena. Fromma systrar har under århundradena sjungit lovsången i hennes åminnelse. Strindberg och Heidenstam har porträtterat henne som på en gång helig och maktfullkomlig. En påminnelse samtidigt om det halva årtusende när Sverige var ett romerskt katolskt land. Delar av hennes kloster revs av Gustav Vasas fogdar. Men minnet av Birgitta överlevde.

Historia om de nordiska folken (Olaus Magnus, 1555)

Det satte Sverige på kartan för en europeisk publik.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

En bok av Olaus Magnus (1490–1557) om Sveriges historia och geografi.

Motivering

Skriven av Sveriges siste katolska ärkebiskop placerade boken Sverige på kartan och lästes i hela Europa. Lika mycket geografi som historia beledsagades av en karta som blivit ikonisk. Här handlar det om folkseder och landskap, om djur och växter, om en exotisk terräng som slog Europa med häpnad och som fortfarande kan blända svenskar med sinne för källkritik. Saga eller verklighet gav detta en ny och intim bild av det nordiska land som författaren från sin exil i Rom bara kunde se för sin inre syn.

Även om bokens beskrivningar till stor del är hämtade från fantasin snarare än från verkligheten eller kanske just därför gav de en fängslade berättelse om landet i norr. Det hela bars av en varm patriotism och kunde därför accepteras även i Sverige trots att författaren var utstött på grund av sin katolska tro och lojalitet. Svenskarnas syn på sig själva har genom århundraden påverkats av denna bok liksom av dess illustrationer.

Christinas självbiografi (Drottning Christina, 1670–1680)

En av de märkligaste böckerna från svensk stormaktstid.

Om verket

Självbiografi, skriven på franska under Christinas (1626–1689) tid i Rom.

Motivering

Christina (d.1689) var en av stormaktstidens intressantaste figurer, liksom Heliga Birgitta med europeiskt rykte. En kättare i svenskt perspektiv men en som man aldrig glömt. En lysande bok även om

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

den inte når långt förbi barndomen. Unik i svensk litteraturhistoria även om den skrevs på franska.

Christina placerades i en nästan omöjlig situation som ensam kvinna i toppen på en hierarki av män. Hon flydde den lutherska ortodoxin och det kalla klimatet till Rom och den kontinentala kulturen. Ensam bland svenska monarker hade hon ett intresse för filosofi och inbjöd, med dessvärre olycklig utgång, René Descartes till Stockholm. Lika skön som Greta Garbo i filmen om henne var hon kanske inte. Men lika mycket en gåta för samtid och eftervärld.

Lappländsk resa (Carl von Linné, 1732)

Linné är en viktig figur i svensk tradition, hans landskapsskildringar är klassiska.

Om verket

Reseskildring från Lappland av Carl von Linné (1707–1778).

Motivering

Linnés reseböcker hör hemma i kanon, detta av många skäl (stil, inverkan, betydelse för att ge de olika svenska landskapen en del av deras identitet osv).

Linné är en central gestalt i svensk tradition. Han var vår mest kända naturvetenskapsman, mannen som ordnade naturen. Men han var också blomsterkungen som skickade ut generationer av svenska skolelever med portörer i handen att under sommarloven samla växter för herbariet och lära sig deras latinska namn enligt Linnés system.

Han skrev 1700-talets vackraste svenska prosa och de bilder han gav av våra landskap är oupplösliga delar av en sorts svensk landskapspatriotism, som alltid gått djupare än den nationella patriotismen.

Att Linné var den svensk som erhöll den främsta platsen i vetenskapernas historia har garanterat hans berömmelse även i hemlandet. Hans lärjungars många botaniska forskningsresor till alla kontinenter har givit honom en plats i globaliseringens vetenskapshistoria.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Drömbok (Emanuel Swedenborg, 1743–1744)

Swedenborgs betydelse svenskt och internationellt kan knappast överdrivas.

Om verket

Emanuel Swedenborgs (1688–1772) drömmar nedtecknade.

Motivering

Swedenborg är vår mest världsberömda protestantiska religiösa personlighet, en visionär liksom Heliga Birgitta. Hans syner av den andra världen, hans hemlighetsfulla korrespondenslära har inspirerat Blake och Baudelaire, Balzac och Dostojevskij. I alla världsdelar har han fått lärjungar och kyrkor.

Kant fann honom tokig, men det fanns metod i hans galenskap. Han höll lika strikt ordning på andarna som Linné på blommorna. Naturvetenskapligt och bergstekniskt skolad var han måhända en fantast, men med förankring i sinnevärlden. Hans skrifter på latin spreds över världen. Det hemlighetsfulla och säregna i hans visioner eggar fantasin.

Var och en som går förbi Swedenborg House i centrala London påminns om den betydelse den svenske andeskådaren haft för engelskspråkig kultur.

Fädernas gudasaga (Viktor Rydberg, 1887)

Asamytologin liksom Rydbergs tolkning av den är en del av det svenska arvet.

Om verket

Verket av Viktor Rydberg (1828–1895) skildrar den fornnordiska asamytologin.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Asasagan lever i våra ortnamn och i svensk medvetenhet, i konst och arkitektur, minne och fantasi. Den finns där på gränsen mellan förhistoria och historia, mellan fantasi och verklighet. Den inspirerade göticismen under stormaktstiden men också under den romantiska perioden vid 1800-talets början. Under seklets senare hälft fick den en återkomst, som Rydbergs verk bar vittne om.

Viktor Rydberg (d. 1895) var Sveriges viktigaste författare under senare delen av 1800-talet, romanförfattare och poet, men också religiös reformator och lärd fornforskare. En offentlig moralist av ojämförlig auktoritet i sin samtid. Hans Jubelfestkantat blev den akademiska idealismens stoltaste litterära monument. Hans Grottesång blev inspirerande för svensk arbetarrörelse.

Svenska folkets underbara öden (Carl Grimberg, 1915)

Verket blev klassiskt och normbildande för en viss syn på svensk historia. Det blev även mycket läst.

Om verket

Verket av Carl Grimberg (1875–1941) handlar i flera band om Sveriges historia.

Motivering

Den ”storsvenska” visionen av svensk historia, som gick tillbaka till Erik Gustaf Geijer och andra under 1800-talets början handlade om krig och kungar, men lika mycket om bönder och folkliga seder, om näringar och fester. Grimberg berättade för svenska folket och fick detta folk att känna stolthet över sin historia. Källkritiken har gått hårt åt delar av hans framställning.

Men historia är lika mycket sägen och fantasi som den är lärda fotnoter. Grimberg var inte främmande för fotnoterna. Men det var berättelserna han ville återge i ord, liksom det samtida historiemåleriet av bl.a. Gustaf Cederström och Carl Gustaf Hellqvist återgav det i bild och statyer av Bengt Erland Fogelberg och Johan Peter Molin

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

förmedlade det i sten. Historieskrivning är själv en del av det historiska förloppet. Grimbergs arbeten vittnade om det.

Grimberg hade berättarglädje som få, han skrev läroböcker och stora verk också om världshistorien, verk som lästes även i våra nordiska grannländer.

Barnets århundrade (Ellen Key, 1900)

Detta verk hade stor betydelse för samtiden och även för eftervärlden.

Om verket

Bok av Ellen Key (1849–1926) om temat barn.

Motivering

Vår mest berömda kvinnliga intellektuella som retat samtid och eftervärld men också var verksam under det sekelskifte som upptäckte barnen (Topelius, Carl Larsson Selma Lagerlöf m.fl.).

För det svenska 1890-tal som Ellen Key var en representant för var skönheten och fantasin centrala ting. Hon predikade ett konstens evangelium. För henne var kärleken viktigare än äktenskapet, barnen viktigare än böckerna. Profetissan byggde ett monument över sig själv genom sitt Strand (Liksom andra av hennes samtida Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Carl och Karin Larsson, Anders och Emma Zorn m.fl. gjorde något liknande).

Ellen Key översattes framför allt till tyska och blev en europeisk berömdhet.

Kris i befolkningsfrågan (Alva och Gunnar Myrdal, 1944)

Oerhört viktigt verk i sin tid, omdebatterat och ifrågasatt i efterhand.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

En debattskrift av Alva (1902–1986) och Gunnar Myrdal (1898–1987) med socialdemokratisk inriktning.

Motivering

En symbol för folkhemmet. Ett utkast till en social utopi. En skiss till en social ingenjörsvetenskap som var avsedd att lösa samhällsproblemen med förnuftets verktyg. En tanke om de vetenskapligt skolade experternas överlägsenhet. Lockande för många, förfärande för andra.

Gunnar Myrdal blev en representant för en ny riktning inom nationalekonomin. Internationellt rykte delade han med hustrun Alva som förkämpe för fredsrörelsen. Denna möjligen oheliga familj kompletterades av sonen Jan som i 1968-rörelsens anda gjorde uppror mot allt föräldrarna stått för.

Vägmärken (Dag Hammarskjöld, 1963)

En intresseväckande bok av den världsberömda svenska generalsekreteraren för FN, Dag Hammarskjöld.

Om verket

Bok av Dag Hammarskjöld (1905–1961) med tankar och aforismer i högstämd ton.

Motivering

Hammarskjöld var generalsekreteraren som införde ett andaktsrum i FN-byggnaden och som företog ensamma fjällvandringar, läste Pascal och Buber och efterlämnade en bok som bar vittne om hans hemliga andliga liv. Den bar också vittne om en idealism som ter sig typiskt svensk och som bidrar till att förklara både Hammarskjölds praktiska svårigheter och hans inspirerande föredöme.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Dag Hammarskjöld blev en svensk hjälte för en ny tid, en internationalist som samtidigt var bärare av en specifikt svensk tradition.

Det religiöst färgade stämningsliv som den efterlämnade boken vittnar om förefaller ha varit relativt okänt för Hammarskjölds samtida, men har blivit bestämmande för eftervärldens bild.

5.9 Lag och rätt

Magnus Erikssons landslag (kung Magnus Eriksson, cirka 1350)

Magnus Erikssons lagverk förde samman riket under gemensam rättsordning och utgör därmed en avgörande referenspunkt för Sveriges rättsliga utveckling.

Om verket

Magnus Erikssons (1316–1374) landslag sammanförde under 1300-talet de skilda landskapslagarna. Även de få stadslagarna hör till helheten.

Motivering

Sverige var under medeltiden ett valkungadöme. I början av 1300-talet rådde interregnum. Vid Mora stenar, enligt traditionen platsen för konungaval, samlades år 1319 stormän för att välja den då treårige Magnus Eriksson. Samtidigt undertecknades frihetsbrevet, ett dokument av konstitutionell karaktär.

Under kungens barndom utgick rikets styrelse från de kretsar som valt honom. I sin senare kungagärning verkade Magnus för rikets rättsliga enande. Landet bestod av lagsagor vilkas oskrivna normer nedtecknats i landskapslagar. Landslagen göt samman lagsagornas rättssystem till en enhet. Den började tillämpas vid 1300-talets mitt. Införlivandet i samhällena var en process av organisk natur, inte helt olik det rättsliga enande som delar av Europa genomgår i vår tid, där ökad ekonomisk och social rörlighet ensar betingelser för handel och vandel.

Ännu i början av 1400-talet fanns lagsagor där landslagen inte slagit igenom. På 1440-talet reviderades den och bar sedan Kristoffers

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

namn men i princip bestod den rättsordning som etablerades med Magnus Erikssons landslag i 400 år, fram till 1734 års lag.

Frihetsbrevet var ett slags avtal som förpliktade kungen att för framtiden bevara och försvara rättigheter, privilegier och sedvänjor men också åtaganden från de församlade att i gengäld vara lojala med styrelsen. Det har likheter med Magna Charta, det avtal som hundra år tidigare slöts mellan Englands konung och makteliter, och förebådar kungaeden i 1809 års regeringsform.

1734 års lag (Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen, 1734)

1734 års lag är vårt lands första och sannolikt sista allmänna lagkodifikation. Den utgör ännu förlaga till vår inofficiella lagbok.

Om verket

Sveriges rikes lag Gillad och antagen på riksdagen år 1734, stadfäst av konungen den 23 januari 1736 ersatte det lagverk Magnus Eriksson fyra sekler tidigare lade grunden till och som i reviderad form kallades Kristoffers landslag. Den gällde både land och stad och blev därmed Sveriges första för hela riket gemensamma lag.

Motivering

Det svenska samhället hade sedan Magnus Eriksson på 1300-talet grundade sitt lagverk genomgripande förändrats, socialt, politiskt och ekonomiskt. Behovet av en anpassad lag illustreras i protokoll från riksdagen, där det noteras att rikets undersåtar varit ”likasom uti mörker stadde”. Den lag som antogs har beskrivits som slutpunkten på den svenska stormaktstidens rättsutveckling och starten på det som följer. I riksdagen välkomnades den som ”ifrån all tvetydighet och åldersmörker ränsad”.

Lagens systematik liknade landskapslagarnas med indelning i balkar: giftermåls-, ärvda-, jorda-, byggninga-, handels-, missgärnings-, straff-, utsöknings- och rättegångsbalken. Fragment är ännu gällande och strukturen bibehållen i den årligen utkommande ”lagboken”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Nya lagverk har döpts i dess efterföljd, senast Miljöbalken och Socialförsäkringsbalken.

Byggninga- och Handelsbalken återges ännu. Under rubrikerna hittar man dock endast fragment av originalen, såsom den ofta citerade rubriken till kapitel 12 i byggningabalken: *Om huru svin må i ollonskog släppas*. Ännu gällande är Handelsbalkens 5 kap. 1 *§: Säljer man tvem ett; gälde skadan åter, och den behålle godset, som först köpte*, där tvem alltså är dativformen av två. Bestämmelsen illustrerar tidens lagstiftningsteknik, där normen beskrivs i form av en konkret händelses konsekvens. Ärvdabalken, jordabalken, utsökningsbalken och rättegångsbalken finns kvar men inte författningarnas originalinnehåll.

1766 års tryckfrihetsförordning (Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen, 1766)

1766 års tryckfrihetsförordning (TF) är central i Sveriges politiska historia. Dagens yttrandefrihetsgrundlagar och offentlighetsprincip följer i rakt nedstigande led.

Om verket

Kongl. Maj:ts Nådige Förordning Angående Skrif- och Tryck-friheten. Gifwen Stockholm i Råd-Kammaren then 2. Decembr, 1766. 1766 års tryckfrihetsförordning antas vara världens äldsta författning i sitt slag. Den innehöll ett vidsträckt censurförbud, ansvarsbestämmelser, anonymitetsrättigheter och bestämmelser om allmänna handlingar. Den upphävdes och ersattes successivt under följande decennier men återupplivades efter 1809.

Motivering

Förordningen tillkom under frihetstiden, då politiska grupperingar stred om inflytande. Efter ett maktskifte i början av 1760-talet tillträdde ett nytt parti, som sett sig missgynnat av censur och liknande frihetsinskränkningar. För att få bort censuren och säkerställa en rätt att sprida allmänna handlingar utarbetades förordningen, som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

saknade laglig förebild, även om censuren förbjudits också på annat håll och de allmänna upplysningsidéerna från utlandet påverkade.

När frihetstiden ändade och Gustaf III genomfört sin statskupp upphävdes så småningom det mesta. Men fröet var sått och friheten återkom i tydligare grundlagsform 1809–1810. Principerna från 1766 är sedan dess rådande i vårt land.

I hägnet av dessa grundlagsfästa principer har medborgerliga anspråk på att delta i och yttra sig över allmänna angelägenheter vuxit fram. Det bejakas i vår nuvarande regeringsforms portalbestämmelse där det slås fast att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning. Lika stor betydelse hade frihetligheten för pressens och sedermera massmediernas framväxt. Tryckfriheten möjliggjorde utvecklingen av en både politiskt och ekonomiskt central näring, tidningsindustrin, vilken i sin tur födde ett yrke: journalistiken. Detta är inte, lika lite som tryckfrihetens idé, unikt svenska företeelser men de tidiga rättsgarantier som kan härledas tillbaka till 1766 års TF gav hos oss det fria ordet en flygande start.

Offentlighetsprincipen (1766, 1809, 1937 och 1949)

Principen om att medborgarna ska ha insyn i förvaltning och rättskipning är grundläggande för svensk rättsordning och var i sin art länge världsunik.

Om verket

Offentlighetsprincipen innebär att allmänna angelägenheter ska skötas öppet och att sådant som därvid inhämtas eller framställs ska hållas allmänt tillgängligt.

Motivering

Grundsatsen om offentlighet kan spåras tillbaka till tiden då menigheten tog verksam del i avgörandet av rättstvister och andra allmänna angelägenheter vid häradsting och landsting. Det är offentlighetsprincipens ena del, som i dag tar sig uttryck i att domstolsförhand-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

lingar är offentliga, liksom sammanträden i riksdagen och motsvarande möten i kommunala och regionala församlingar.

Den andra delen tillkom 1766, med rätten att trycka sådant som rörde rättskipning och förvaltning. Den återkom i 1809 års regeringsform och den vid samma tid återskapade tryckfrihetsförordningen. Under 1800-talet uppkom, med oklart upphov, offentlighetsprincipen som sammanfattande benämning. Den används dock inte i lagstiftningen, där grundbegreppet sedan 1937 är allmän handling – *Om allmänna handlingars offentlighet* är ännu rubriken i gällande tryckfrihetsförordningens andra kapitel, som innehåller detaljerade bestämmelser om utlämnade av myndigheters handlingar.

Det handlar om just en princip. Offentligheten är inte undantagslös. Rikets säkerhet och andra allmänna behov kan ges företräde, liksom privatlivets helgd och enskilda affärsintressen med mera. Men utgångspunkten är alltid offentlighet; det är undantagen som ska motiveras, inte den medborgerliga insynsrätten. I modern lagstiftning har den rätten motiverats med behoven av rättssäkerhet, möjligheten att informera sig inför allmänna val och transparensen som redskap mot korruption och ineffektivitet.

1809 års regeringsform (Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen, 1809)

1809 års konstitutionella revolution ledde till en ny grundlag. Den gällde i över 150 år, under vilka Sveriges nutida styrelseskick tog form.

Om verket

Kongl. Maj:ts Och Riksens Ständers Fastställde Regerings-Form; Dat. Stockholm den 6 Junii 1809. 1809 års regeringsform fungerade som konstitution 1809–1974. Där stadgades att Sverige skulle vara en monarki och ett arvrike samt att kungen skulle vara av ”den rena evangeliska läran”. Han ägde rätt att allena styra riket.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Gustaf III efterträddes av sonen, Gustaf IV Adolf, som saknade sin faders talanger. Hans regeringstids mörker slutade ett i krig där riket miste sin östra del, Finland, till Ryssland. Han avsattes därefter med våldsmakt och landsförvisades. Sådan var situationen i mars 1809. På knappa tre månader utarbetades en ny regeringsform vilken antogs den 6 juni samma år.

Val av den landsförvisades efterträdare hade under parollen *konstitution först, konung sedan* fått vänta. I enlighet med den nya regeringsformen kunde, efter att ett första val gått om intet, den franske generalen Jean Baptiste Bernadotte väljs till kronprins för att sedan bli Sveriges konung 1814 och inleda den dynasti som ännu besätter tronen.

Den nya regeringsformen hämtade viss inspiration från utlandet och upplysningsidéerna men var inhemsk och författad i riksdagens konstitutionsutskott. Utskottet åkallade nationella särdrag vilka präglade det urgamla, aldrig utplånade svenska lynnet: *stolthet utan övermod, frihetskänsla utan yra, sanningsnit utan svärmeri samt redbar verksamhet utan skryt och iver.*

Karakteristiskt är att inga rättighetskataloger motsvarande dem som under samma epok antogs i Frankrike och USA förekommer. I stället anknöt grundlagen till det slags kungaeder som funnits i landslagarna och 1319 års frihetsbrev. Enligt § 16 skulle konungen exempelvis ”vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan att han lagligen förvunnen och dömd är”.

Rättegångsbalken (Sveriges riksdag, 1948)

Reglerna om tvistlösning och utkrävande av straffansvar utgör rättsordningens skelett. Där avtecknas samhällets rättskultur.

Om verket

Rättegångsbalk. Given Särö den 18 juli 1942; ikraftträdande den 1 januari 1948. Den ännu gällande rättegångsbalken från 1948 ersatte processordningen enligt 1734 års lag. Reformen hade förberetts under

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

decennier och innebar en genomgripande och bestående förändring av rättslivet.

Motivering

I fornsvensk tid var rättskipningen folkets angelägenhet och utövades på s.k. ting ledda av förtroendemän. När städer framträdde formades där ett eget domstolsväsende. Med rikstanken kom konungens domsrätt. Strukturen återspeglas i 1734 års rättegångsbalk, som mer bekräftade det som varit än förebådade något nytt. Likväl bestod den gamla balken i över två sekler. Till dess många brister hörde då ofullständighet, irrelevans och ålderdomlig formalism.

1948 års balk förändrade mycket; i rättslivet benämndes den, med en under resten av seklet bestående yrvakenhet, ”nya rättegångsbalken”. Åtskilligt var i praktiken obsolet. Det gällde till exempel brottsmisstänktas ”insättande på bekännelse”, dvs. frihetsberövande i väntan på erkännande. Möjligheten kvarstod men användes inte längre.

Domarens inkvisitoriska funktion upphörde. Parterna blev ansvariga för den utredning på vilken domaren grundar sin dom. En stor förändring gällde bevisning. Äldre bevisregler var formellt och legalt utformade så att om, förenklat uttryckt, två vittnen uppgav samma sak skulle förhållandet anses bevisat. Detta ersattes med en fri prövning, där domaren får beakta och tillåta allt han eller hon finner vara av betydelse, liksom bortse från annat, hur omvittnat det än är. Som återspegling av svensk rättskultur framträder de fria formerna, inte bara vid bevisprövningen utan även i rättegångsordningen i övrigt. Detsamma gäller nämnden, lekmän som deltar i dömandet under lagfarna domares ledning.

Europakonventionen (Europarådet, 1950)

Europakonventionen (EKMR) ger rättslig form åt mänskliga rättigheter som kan åberopas av var och en. Sedan 1995 är den en central del av den svenska rättsordningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Folkrättsligt fördrag mellan ursprungligen tio europeiska stater i syfte att främja samarbete om rättsstatliga principer med demokratin som grundval.

Motivering

Europarådet skapades efter andra världskrigets slut. Sverige var ett av tio grundarländer. En av rådets första åtgärder var utarbetandet av en konvention med FN:s deklaration om mänskliga rättigheter som förebild, fast med effektiva rättsliga garantier för den enskilde. Därför anförtroddes övervakningen åt en europeisk domstol inför vilken enskilda medborgare i de anslutna staterna kunde föra talan. Allt eftersom fler länder anslutit sig till Europarådet har domstolens upptagningsområde vuxit. I dag omfattas ett femtiotal länder.

Portalbestämmelsen föreskriver de fördragsslutande staternas skyldighet att respektera konventionen och garantera var och en de fri- och rättigheter den innehåller. I rättighetskatalogen uppräknas rätten till liv, frihet och säkerhet, rättvis rättegång, skydd för privat- och familjeliv, yttrandefrihet m.m., liksom ett antal förbud, t.ex. mot tortyr, slaveri och tvångsarbete. Processen inför domstolen, som är belägen i Strasbourg, är ingående reglerad. Ett antal tilläggsprotokoll har tillförts.

Sverige ratificerade konventionen 1953. Ratificering bedömdes inte kräva inkorporering, eftersom svensk rätt redan ansågs motsvara konventionens krav. Genom att svensk grundlag saknar rättighetskatalog fick EKMR dock ökad aktualitet. När konventionen 1995 slutligen inkorporerades och även formellt blev lag i Sverige fullföljdes en utveckling som startat nästan ett halvsekel tidigare.

Brottsbalken (Sveriges riksdag, 1965)

Brottsbalken anger en yttersta gräns för vilka beteenden som tolereras. Som en av riksdagen stiftad moralkodex återspeglar den rådande rättssyn.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Brottsbalk. Given Stockholms slott den 21 december 1962; ikraftträdande den 1 januari 1965. Brottsbalken är Sveriges allmänna strafflag. Där beskrivs vad som kan medföra brottsutredning och vilka straff eller påföljder som då kan utdömas. Den ersatte 1864 års strafflag.

Motivering

”Straffbalkar” fanns redan i landskapslagarna. Straffen kunde inte bara under medeltiden utan även senare vara drakoniska; avrättningen av kungamördaren Anckarström 1792 bär syn för sägen. Dödsstraffet avskaffades först 1921.

Vedergällningstankar var förlegade när brottsbalken stiftades. Individualprevention stod i fokus. Särskilt avseende fästes vid ”vad som finnes ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället”. Detta skulle dock ske ”med iakttagande av vad som kräves för att upprätthålla allmän laglydnad”. Bakom detta fanns tanken att strafflagen har en moralbildande verkan som kan förtas om brott inte får konsekvenser.

Strävan efter att låta vård och behandling ersätta straff (behandlingstanken) avsatte spår i uppdelningen mellan straff (fängelse och böter) och övriga påföljder (villkorlig dom, skyddstillsyn, m.m.). Behovet av allmänprevention har samtidigt följt som en skugga på lagstiftarens strävan att avfolka fängelserna, ett motto tillskrivet den tongivande kriminalpolitikern Karl Schlyters.

De grundläggande gränserna för vad som är straffbart bestod dock. De har under lång tid följt samhällsutvecklingen. Exempel på avkriminaliseringar är: homosexualitet (successivt från 1944); brott mot trosfrid (hädelse), pornografi/sedlighetsbrott och beljugande av myndighet (1970-tal). Exempel på nykriminaliseringar: våldtäkt inom äktenskap, barnaga, barnpornografi, dataintrång, olaga våldsskildring/videovåld, kränkande fotografering, olaga integritetsintrång, blåljussabotage.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

1974 års regeringsform (Sveriges riksdag, 1974)

Regeringsformen beskriver idéer och principer på vilka nationalstaten Sverige är uppbyggd. Tillsammans med successionsordningen (SO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) utgör den vår konstitution.

Om verket

1974 års regeringsform, *ikraftträdande den 1 januari 1975.* Regeringsformen (RF) är en av Sveriges grundlagar. De övriga är successionsordningen (SO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Namnet kan förstås bokstavligt – formen för hur riket regeras. Ändring i grundlag måste bekräftas efter riksdagsval (två riksdagsbeslut med mellanliggande val).

Motivering

1809 års RF var när den ersattes obsolet. Tiden från 1920-talet och framåt har kallats ”det författningslösa halvseklet”. Det är talande att resan från kungamakt till nutida parlamentarism företogs utan rättsligt stöd. När den nya regeringsformen 1974 stadgade att ”regeringen styr riket” var detta sedan länge realitet, trots att grundlagen föreskrev att riket styrdes av konungen allena. Land har inte alltid med lag byggts.

Med den nya regeringsformen stadfästes folkstyrelsen samtidigt som monarkin avlövades, bara ett pennstreck från att helt utraderas, som det uttrycktes av statsministern. Jean Baptiste Bernadottes sjunde arvtagare räddades kvar på tronen av den s.k. Torekovkompromissen, en överenskommelse mellan riksdagspartierna om att låta monarkin fortleva men blott som ceremoniel.

Den nya grundlagen kritiserades för att inte vara mer än en regeringsmanual. I långa stycken rör det sig också om regler för riksdagens, regeringens och myndigheternas arbete och samspel, med andra ord om regerandets former. Bakom detta finns dock principer, som i portalstadgandet: *All offentlig makt i Sverige utgår från folket.* Även bestämmelser vilka en gång avfärdades som snömos har fått patina och visat sig bära konkreta värden. Senare revideringar har bidragit.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

I enlighet med under efterkrigstiden rådande svensk rättssyn fanns ingen rättighetskatalog med 1974. Steg i den riktningen togs snart och i dag är regeringsformen ett mer levande dokument än när det tillkom.

Allemansrätten (sedvänja utvecklad över tiden)

Allemansrätten är en för svensk rättssyn särskiljande sedvänja som vuxit fram under lång tid samt präglar friluftsliv och ansvar för gemensam natur.

Om verket

Allemansrätten innebär att envar har frihet att röra sig i naturen och tillgodogöra sig blommor, bär, svamp med mera så länge inte markägares rätt störs.

Motivering

En rätt att ta väg över annans ägor kan spåras långt tillbaka, möjligen som en följd av att Sverige varit ett glest befolkat land där frihet för ”alle man” att röra sig i skog och mark framstått som oproblematisk. I lagarna finns tidiga spår exempelvis i stadganden om jakt, fiske och flottning. Någon rättighet i modern mening är det inte, det handlar snarare om begränsningar av äganderätten.

Rättsligen framträder allemansrätten tydligt i 1864 års strafflag. Där straffades tagande av olovlig väg över tomt eller plantering som kunde skadas. Av detta framgick motsatsvis att det i övrigt var fritt att röra sig även över odlad mark. På samma sätt straffades den som i naturen olovligen tog växande träd eller av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon nötter eller kåda med mera. Sådant som inte uppräknades var fritt att plocka, dit hörde och hör vilda bär och blommor, svamp med mera. Bestämmelserna finns delvis ordagrant kvar i gällande brottsbalk.

När termen allemansrätt kom i bruk är oklart. I lagtext är den sällsynt, men spår finns i plan- och bygglagstiftningen och andra regleringar som rör naturlivet. Regeringsformen 2 kap. 15 § omnämner att ”alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten”,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

vilket torde syfta på begreppets historiska och sedvanerättsliga innebörd. Allemansrätten förblir därmed en fragmentariskt reglerad frihet att under ansvar och hänsyn nyttja skog och mark. Som sådan är den kännetecknade för svensk rättskultur.

5.10 Religion

Husaby kyrka (1000-tal)

Sockenkyrkan: Med kristendomen kom en ny tro, men också ett nytt kulturlandskap med sockenkyrkor, ett samhällsbygge som gav oss våra kommuner.

Om verket

Husaby kyrka, som ligger sydost om Kinnekulle i Västergötland, är en av Sveriges äldsta kyrkor och platsen för Olof Skötkonungs såväl kungadop som kungagrav – därtill ett biskopssäte som blev en sockenkyrka.

Motivering

Husaby i Västergötland var från början ett biskopssäte som sedan blev en sockenkyrka, men vars torn också fungerat som försvarsverk. Här finns gravarna efter den förste sveakungen som lät döpa sig, Olof Skötkonung, och missionsbiskopen Unni, som vittnar om kristendomens tidiga historia i landet.

Den nya tron kom utifrån, förmedlad via engelsk och tysk mission, men den redan då tusen år gamla kyrkan med rötterna i Mellanöstern skulle snart också rent materiellt omforma kulturlandskapet genom sockenbildningen. Därmed uppstod ett lokalt spelrum för universell livsorientering där folket kunde möta idéer, konst, musik och språk från stora delar av världen. Sockenkyrkan erbjöd gudstjänster med präst, men också kyrkbacke och sockenstämma, embryot till senare tiders demokratiska offentlighet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kyrkan är det svenska samhälles äldsta organisation. Sockenkyrkan hade länge ansvar för skola, fattigvård, sjukvård – och var länge på många sätt samhället. Gudstjänstrummet fungerade också som konsthall och konsertsal, litteraturscen och plats för samhällsinformation. I socknen förrättades olika val och våra dagars kommuner uppstod genom att den borgliga kommunen 1862 skildes ut från den kyrkliga, men fortfarande anges ofta församlingen som födelseort.

Urbaniseringen förflyttade med tiden sockenkyrkorna från centrum till periferi och gjorde dem delvis obsoleta, men ännu ligger de kvar i kulturlandskapet som ett minne av ett dunkelt förflutet – och än i dag firar många där gudstjänst och än fler sluter upp kring högtider och förrättningar.

Vadstena kloster (Heliga Birgitta, 1384)

Ett andligt kultur- och kunskapscentrum, grundat av en kyrklig superkändis med egen orden som länge var Sveriges enda av Rom utnämnda helgon, Heliga Birgitta.

Om verket

Vadstena kloster, invigt 1384, planerades och ritades av Heliga Birgitta (1303–1373), som grundade Birgittinorden men också är känd för sina uppenbarelser. Verksamheten upphörde 1595, återvände 1935 genom Elisabeth Hesselblads försorg och klostret återupprättades 1963.

Motivering

Klosterrörelsen, som tidigt växte fram inom den kristna kyrkan, fick en stark expansion i vårt land på 1100-talet med etableringar som Alvastra, Nydala och Varnhem. Klostren var viktiga andliga centra med omfattande kontinentala nätverk som genom att förmedla studietekniker, högre bildning och sjukvård, teknologi, hantverkskunnande och odlingsmetoder, som väsentligt bidrog till samhällsbygget.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Änkan Birgitta Birgersdotter, känd för sina uppenbarelser, hade nära kontakter i hov och samhällselit, planerade och ritade klostret i Vadstena med Nordens största bibliotek och därtill landets största jordägare. Heliga Birgitta grundade en egen klosterorden för både nunnor och munkar, Birgittinorden, dog i Rom men begravdes i Vadstena, blev snart helgonförklarad och är Sveriges verkliga superkändis på kyrkans område.

Klostren var länge den viktigaste platsen för traditionsförmedling och högre bildning, bar upp såväl den andliga som kulturella infrastrukturen och bidrog på många sätt till samhällsutvecklingen. Lokalt förankrade och samtidigt integrerade i en gemensam europeisk bildningskultur med gemensam tro och latinet som gemensamt språk och kopplade till pilgrimsvandringar, vilka i vår tid fått ett nytt uppsving. I modern tid har klosterrörelsen återkommit också i Sverige, efter att successivt ha stängts ned i kölvattnen efter reformationen och till slut upphört under 1500-talets sista år, då i stället prästgården med den evangeliska prästfamiljen delvis övertog flera av klostrens samhällsbyggande funktioner.

Horologium Mirabile Lundense (Lunds domkyrka, 1423)

Tiden och kalendern: med kristendomen kom en ny tidsorientering som vi fortfarande lever med, även när den förlorat sin religiösa språksättning.

Om verket

Det astronomiska uret, *Horologium Mirabile Lundense* (”Det underbara uret i Lund”) finns sedan 1423 i Sveriges mest besökta kyrka, Lunds domkyrka. Efter att ha förfallit under 1600-talet, blev det under 1800-talet nedplockat, för att sedan renoveras i början av förra århundradet och återinvigas i samband med domkyrkans 800-årsjubileum 1923. Troligen konstruerat av bland annat Rostockurmakaren Nicolaus Lilienvelds (1350/1365–1420/1435), restaurerat av Julius Bertram-Larsen (1854–1935) och Theodor Wåhlin (1864–1948).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Uret i kyrkan är ingen tillfällighet. Den kristna kyrkan har alltid hållit ordning på tiden för att veta när gudstjänster och högtider ska hållas. Kyrkklockor och urtavlor har i sin tur påmint det omkringliggande samhället om vad klockan är.

Urtavlans olika visare markerar att en robust tidsuppfattning alltid måste grundas i himlakropparnas obönhörliga rörelser på himlen. Men av ”det underbara uret i Lund” framgår också att detta inte är all tid och att alla dagar inte har samma betydelse. I den roterande kalendern under urtavlan har händelser i Jesu liv som bär upp kyrkoåret skrivits in i den objektiva kosmologiska tiden och format högtider som advent, jul, påsk och pingst.

I kalendern har helgonens martyrdagar blivit våra namnsdagar. Veckan, som är en judisk-kristen uppfinning, fungerar här som ett ”litet” kyrkoår (med söndagen som påskdag) – samtidigt som bestående influenser från fornnordisk religion finns kvar i veckodagarnas namn, som t.ex. ”Tors-dag”. Tidräkningen och våra sätt att fira traditionella högtider har djupa historiska rötter, men har också influerats av och blandats upp med religiösa och sekulära traditioner från andra delar av världen. I grunden finns en tidskultur som på ett förunderligt sätt förenar årliga cykliska upprepningar med en linjär historisk tidsriktning som irreversibelt rör sig framåt. Denna tidsfilosofi, som också har djupa rötter i judisk historieteologi och islamsk astronomi, har på ett bestående sätt format det moderna organisationssamhället.

Malmöpsalmboken (Christiern Pedersen, 1528)

Psalmboken har en unik ställning i svenskt gudstjänstliv och en stark förankring i folkdjupet för livstydning i glädje och sorg från vaggan till graven.

Om verket

Ett tidigt uttryck för psalmtraditionen är *Malmöpsalmboken* (Malmøpsalmbog) från 1528, som nytrycktes av Christiern Pedersen (1480–1554) i något utvidgad och språkligt reviderad version 1533 i Malmö,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

den stad där den danska reformationen inleddes i juni 1527, men som sedan länge också är en självklar del av Sverige. Minst tre psalmer i Malmöpsalmboken sägs vara ”udtagne aff thet Swenske Exemplar” och således översättningar från (i dag förkomna) svenska förlagor.

Christiern Pedersen hade varit kanik i Lund, magister i Paris och utgett en översättning av Nya testamentet till danska under sin nederländska landsflykt med danske kungen, innan han slog sig ned som boktryckare i Malmö.

Motivering

Psalmer och körmusik, orglar och andra musikinstrument, är en oundgänglig del av kyrkans liv, ett kulturarv som kyrkorna i dag i hög grad delar med det övriga samhället. Psalmtraditionen går tillbaka till judisk tradition och sången i Jerusalems tempel och Psaltaren fungerade som sångbok redan i den första kristna församlingen. Den gemensamma församlingssången fick ett uppsving i och med reformationen, då också psalmdiktningen blomstrade i fria former.

Den första nationella psalmboken i Sverige kom 1695 och spreds i hela stormakten från Delaware till Ingermanland, men redan 1583 hade den första finskspråkiga psalmboken utkommit i det svenska riket. Bland senare psalmböcker kan nämnas den ”Wallinska psalmboken” från 1819 och 1937-års psalmbok, som också inkluderade en rad läsarsånger. Den nuvarande psalmboken från 1986 är en ekumenisk innovation med de 325 första psalmerna gemensamma för många kristna samfund. Psalmer som ”Den blomstertid nu kommer” och ”Härlig är jorden” är självklara delar av ett gemensamt kulturarv.

Psalmboken är en gudstjänstbok som också innehåller böner och evangeliebok. I Svenska kyrkans psalmbok finns därtill Luthers lilla katekes (1529/1544), som är en koncentrerad framställning av den kristna tron (budorden, trons artiklar, Herrens bön, dopet och nattvarden) författad av Martin Luther för att möta sin tids andliga nöd och okunskap. Genom katekesundervisningen lades grunden till läskunnighet, skolutbildning, samhällsforstran, men också inskolning i en hierarkisk samhällsform.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Gustav Vasas bibel (Biblia på Swensko, 1541)

Ingen som vill förstå kristen tro, eller tala, skriva och läsa på svenska, kommer undan Bibeln, som källa till bildskapande och kulturell kreativitet.

Om verket

Bibeln är en av världens mest spridda böcker med ojämförligt inflytande. Vasabibeln, *Biblia, Thet är: All then Helgha Scrifft, på Swensko*, utgör den första svenska översättningen av hela Bibeln och har som första text på nysvenska också varit avgörande för det svenska språkets utveckling. Bibeln är skriven av en stor mängd författare och denna den första översättningen till svenska gjordes troligen av bl.a. Olaus Petri (1493–1552), Laurentius Andreæ (1470–1552) och Laurentius Petri (1499–1573).

Motivering

Bibeln är en av de viktigaste källorna till kulturell orientering och meningsbildning i det svenska samhället. Bibeln är egentligen ett bibliotek av normerande texter vars omfång varierat över tid och rum men som inte är kronologiskt organiserat, utan berättar en frälsningshistoria. Den kristna Bibeln delas in i Gamla testamentet (som också utgör den Hebreiska Bibeln, Tanach, dock annorlunda organiserad) respektive Nya testamentet och omfattar 39 respektive 27 böcker plus apokryfer.

Originaltexterna är skrivna på hebreiska, arameiska och grekiska av människor från några folkspillror i Mellanöstern under en tusenårig tidsperiod. Urvalet har växt fram genom en komplicerad process: de ortodoxa kyrkorna har aldrig lyckats enas, romerska-katoliker fastställde sin kanon först på 1500-talet och någon luthersk kanon har aldrig fastslagits, även om omfånget för svensk del fixerades på 1800-talet då apokryferna försvann när reformerta bibelsällskap finansierade bibelspridningen.

I och med reformationen kom Bibeln mera i fokus och samtidigt skedde en uppvärdering av folkspråken och det är ingen överdrift att påstå att Vasabibeln, som skickades ut till alla kyrkor i landet

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

tillsammans med en mässordning på svenska, lade grunden till nysvenskan. Själva översättningsarbetet krävde också såväl användning av fornnordiska ord som språkliga nybildningar. Språk förändras emellertid och få kan i dag utan ansträngning läsa denna översättning, vilket redan titeln signalerar: Biblia, Thet är: All then Helgha Scrifft, på Swensko.

Konventikelplakatet (Svenska staten, riksdagens ständer, 1726)

Statens försök att begränsa mötesfriheten i ett enhetssamhälle med religionsplikt vittnar om en framväxande pluralism på väg mot religionsfrihet.

Om verket

Konventikelplakatet var en förordning som röstades igenom med stöd av samtliga ständer i riksdagen den 12 januari 1726 och som syftade till att bevara ”enheten i religionen” genom att förhindra samlingar av religiös karaktär utanför kyrkan.

Motivering

Konventikelplakatet tillkom efter en incident 1723 då det i Järla förekommit andliga samtal, psalmsång och fri bön i en grupp bestående av både män och kvinnor som inte var släkt med varandra. Beslutet om att begränsa mötesfriheten och klassa samlingar utanför kyrkan som lagbrott, med tunga straffålägganden i form av böter, fängelse eller landsförvisning i två år, togs enhälligt av ständerna. Staten var mån om enhetlighet och sammanhållning – vilket format synen på individ-stat. Kyrkan ville försvara läroämbetet och var rädd för villoläror men också själavårdsproblem då det skapat osäkerhet om giltigheten i prästers ämbetshandlingar – resultatet blev i stället en allt starkare kyrkokritik.

Sedan religionskrigen uppfattade man påtvingad enhet i lära och religiöst liv som en nödvändig grund för den absoluta staten, i enlighet med principen om ”en furste, en tro” – cuius regio, eius religio. Samtidigt växte pietism och herrnhutism fram som ställde den per-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sonliga autentiska erfarenheten framför dogmatikens rena lära med gemenskapsformer som byggde på frivilligt valda sammanslutningar av troende.

Konventikelplakatet upphävdes (eller snarare mildrades) 1858. 1860 blev det tillåtet att lämna statskyrkan till annat av staten godkänt trossamfund – först 1951 kom den egentliga religionsfrihetslagstiftningen på plats. 2000 särkopplades relationerna mellan kyrka och stat. Men innan dess hade Svenska kyrkan själv 1929 föreslagit att tillhörigheten skulle göras frivillig, men staten nekat.

Marstrands synagoga (1782)

Symbol för judisk tro och närvaro i svenskt samhälls- och kulturliv, men också en påminnelse om en historia av restriktioner för mosaiska bekännare.

Om verket

Sveriges första synagoga, inrymd i det nyanlagda utanverket Fredriksborg på Marstrand 1782, efter att Gustav III givit staden frihandelsprivilegier och därmed också en religionsfrihet som övriga landet inte ägde.

Motivering

Den judiska närvaron i Sverige är en historia präglad av restriktioner, även om tillfälliga besök av judar förekommit (t ex genom kontakterna med de baltiska provinserna och holländarnas etablering av Göteborg) och judar som valt (tvingats till) assimilering genom att döpa sig och konvertera. Det ”judereglement” från 1779 som 1782 tillåtit dem att bosätta sig i enskilda städer avskaffades 1838, men först 1870 fick judar med svenskt medborgarskap likvärdiga medborgerliga rättigheter.

1782 invigdes en synagoga på Marstrand, vars frihamnsprivilegier (Porto Franco) inkluderade en viss religionsfrihet för en växande judisk koloni. Redan 1794 hade dock många flyttat från ön, då frihamnsrättigheterna drogs in. Bland judarna som då lämnade ön

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fanns dess andre kantor, Gabriel Schlesinger, som ursprungligen kom från London men nu flyttade till det näraliggande Göteborg, där han fick samma uppdrag i stadens judiska församling, som redan tidigare haft två lokaler när dagens synagoga stod klar 1855.

Den förste juden som officiellt fick bosätta sig i Sverige utan att konvertera var Aaron Isaac, som kom till Stockholm från Tyskland redan 1774. I huvudstaden fanns sedan 1795 en synagoga i Gamla stan, vars verksamhet dock flyttade till Stora synagogan 1870.

Genom återkommande vågor av invandring har den judiska närvaron inom konst, kultur, vetenskap, statsförvaltning och näringsliv förstärkts och berikat landet – samtidigt som antijudiska och antisemitiska strömningar regelbundet behövt stävjas.

”O store Gud” (Carl Boberg, 1885)

En tidig svensk musikexportsuccé från 1800-talets svenska folkväckelse, som också var en musikrörelse med stor betydelse för Sveriges demokratisering.

Om verket

Sången ”O store Gud” är en av världens mest spelade andliga sånger – översatt till över hundra språk och vars engelska version, *How Great Thou Art*, sjungits av såväl Elvis Presley och Johnny Cash som Whitney Houston och vunnit Grammy – och därtill en viktig symbol för hela den svenska folkväckelsen. Bearbetning av svensk folkmelodi, text av Carl Boberg (1859–1940).

Motivering

Den folkväckelse som förändrade det andliga och kulturella landskapet i Sverige under andra halvan av 1800-talet var också en musikrörelse som spred och spreds med hjälp av nya andliga sånger, som t.ex. Lina Sandells (1832–1907) välkända ”Tryggare kan ingen vara” (SvPs 248), ”Blott en dag” (SvPs 249) och ”Bred dina vida vingar” (SvPs 190).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Den naturromantiska psalmen ”O store Gud”, som skulle bli än mer berömd, skrevs av Carl Boberg, som tidstypiskt förenade rollerna som predikant inom Svenska Missionsförbundet, slöjdlärare, redaktör och riksdagsman. Det starka affirmativa draget i dessa texter samexisterade visserligen i repertoaren med sånger som strängt tog avstånd från ”världen”, men folkväckelsen blev Sveriges första folkrörelse vars föreningsdemokrati och aktiva samhällsengagemang inspirerade såväl nykterhetsrörelse som arbetarrörelse.

Impulsen till folkväckelsen kom från den skotske metodistpastorn Georg Scott, men marken hade förberetts av omfattande pietistisk och herrnhutisk fromhet. Det första baptistiska dopet förrättades i Vallersvik 1848 och strax därefter grundade sjömannen F. O. Nilsson (1809–1881) den första baptistförsamlingen efter anglosaxisk förebild. I väckelsens andra huvudfåra, den nyevangeliska (ett slags pietistisk folkrörelselutherdom), sökte Carl Olof Rosenius (1816–1868) i stället med EFS och genom tidskriften Pietisten hålla väckelsen inom Svenska kyrkan. Med efterträdaren Paul Peter Waldenström (1838–1917) drev utvecklingen mot konflikt.

Kyrkomötets beslut att öppna prästämbetet för både män och kvinnor (Svenska kyrkans kyrkomöte, 1958)

Den i särklass allvarligaste konflikten i Svenska kyrkan under 1900-talet, som i dag fortsätter att såväl inspirera som förvåna i Sverige och omvärlden.

Om verket

Frågan om ”kvinnliga präster” skapade den djupaste konflikten i Svenska kyrkan under 1900-talet, då politiska och teologiska ambitioner att modernisera kyrkan i sin tur gav upphov till ett organiserat motstånd som faktiskt kunde sprängt kyrkan.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Efter att kvinnor fått rösträtt i riksdagsval 1921 och 1945 till slut fått tillträde till alla statliga tjänster, med undantag för prästtjänster, var frustrationen stor inte minst hos många kvinnor i kyrkan. När frågan varit uppe redan på 1920-talet hade de teologiska fakulteterna inte sett några teologiska hinder, men biskopsmöte och domkapitel hade avböjt.

Efter att ett kyrkomöte 1957 med två tredjedelars majoritet röstat nej hade regeringen tryckt på och riksdagen lagstiftat i frågan, därför sammankallades ett extrainsatt kyrkomöte som öppnade prästämbetet för både män och kvinnor. På palmsöndagen 1960 vigdes de tre första kvinnorna – Elisabeth Djurle, Ingrid Persson och Margit Sahlin – till präster i Svenska kyrkan. Det skulle dock bli många strider om den så kallade ”samvetsklausulen” som tillät undantag. Kontroversen blev djup och långvarig med motståndet organiserat i Svenska kyrkans fria synod och Missionsprovinsen.

Medan den så kallade ”exegetdeklarationen” 1951 fastslagit att vigning av kvinnor var ”oförenligt med nytestamentlig åskådning och skulle innebära ett avsteg från troheten mot den heliga Skrift” menade andra tongivande teologer att en sådan kategorisk argumentation var både oluthersk och vetenskapligt orimlig.

Efter att kyrkomötet avskaffat samvetsklausulen 1982 och 1993 fattat beslut om att kvinnoprästmotståndare inte längre kunde vigas till präster har debattens vågor stillnat och i dag är kvinnorna på väg att bli i majoritet.

Nattvardsgästerna (Ingmar Bergman, 1963)

För sin gestaltning av den lutherska religiösa sekulariseringen och dess stora genomslag i det internationella livsåskådningssamtalet.

Om verket

En filmisk gestaltning av Ingmar Bergman (1918–2007) på 89 minuter av den existentiella uppgörelsen med faderskomplexet i ett luthersk teologiskt universum där religiös tro och sekulariserad gudsövergivenhet är sammanflätade med varandra och samexisterar.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Under 1900-talet präglades Sverige av en omfattande sekularisering i kombination med en kyrko- och kristendomskritik som med tiden tilltog. I den inhemska debatten kom filosofiprofessorn Ingemar Hedenius genom Tro och vetande (1949) att leverera en dräpande kritik av raden av biskopar som nyss varit teologiprofessorer. Denna attack med fokus på frågor om ”Guds existens” fick en uppmärksamhet som inte har någon motsvarighet i svensk historia, men den stannade också inom landet.

En som däremot fick stor internationell uppmärksamhet var teater- och filmregissören Ingmar Bergman, som markerar ett andra spår i efterkrigstidens kristendomskritik, ett förhållande som iscensätts i ”Smultronstället” (1957) där han gestaltar själens sensuella mörker och kroppens andligt-erotiska relationella främlingskap under ytan hos en professor på väg till jubeldoktorspromotion.

Prästsonens självbiografiska uppgörelse med faderskomplexets både hotfulla och trygghetsskapande sidor, i en värld där Gud är frånvarande men kyrkklockorna fortfarande ringer, har teologiska övertoner som frammanar en existentiell svindel inför tillvarons gränssituationer. Gudsövergivenheten hos den lidande Människosonen på väggkrucifixet bakom den likaledes gudsövergivne prästen Thomas, spelad av Gunnar Björnstrand, i ”Nattvardsgästerna” (1963) öppnar perspektiv på luthersk andlighet bortom alternativen närvaro/frånvaro, religiöst/sekulärt i ett land där många, bokstavligt talat, är långt mer kristna än de faktiskt tror.

5.11 Ekonomi

Falu koppargruva (cirka 1400)

Gruvnäringen lade grunden till Sveriges välstånd symboliserat av malm, arbete och teknisk innovation i världsarvet Falu koppargruva.

Om verket

Gruvnäringen har sedan århundranden varit grunden för Sveriges välstånd och världsarvet Falu koppargruva var stormaktstidens ekonomiska motor.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Gruvnäringen har i över tusen år varit en hörnsten i Sveriges ekonomiska utveckling. Med tusentals gruvor, särskilt i Bergslagen, Norrbotten och Västerbotten, har malmbrytning och metallframställning inte bara byggt välstånd, utan också bidragit till teknologisk utveckling och lagt grunden för Sveriges industrialisering och handel.

Särskilt framträdande är Falu koppargruva – ett av Sveriges viktigaste historiska industrilandskap. Gruvan var i drift i hundratals år och nådde sin höjdpunkt under stormaktstiden, då den stod för majoriteten av världens kopparproduktion. Intäkterna från kopparn blev ett ekonomiskt nav under stormaktstiden och bidrog till att finansiera Sveriges politiska och militära ambitioner.

Invandrade tekniker och köpmän, däribland valloner, lärde oss konsten att tillverka tackjärn, mässing, gjuta kanoner och pressa järnplåtar. Den främste av dessa entreprenörer var holländaren Louis De Geer, grundare av flera bergsbruk, skeppsrederier och med tiden Sveriges rikaste man.

Kring gruvorna växte ett avancerat samhälle fram brukens industriella arbetsdelning, storproduktion och teknikutveckling skapade till en ny ekonomisk och social struktur på landsbygden.

Gruvnäringen gav även upphov till annan industriell verksamhet, i form av exempelvis smältverk och mekanisk industri. Flera av dagens ledande teknikföretag har sina rötter i denna tradition.

Sverige är fortfarande EU:s största producent av järnmalm och en viktig aktör inom bas- och ädelmetaller. Arvet från gruvnäringen lever vidare i teknik, export och regional utveckling – ett arv som Falu gruva tydligt symboliserar.

Riksbanken (Sveriges riksdag, 1668)

Den finansiella sektorn är ekonomins blodomlopp och Riksbanken, världens äldsta centralbank, garanterar stabilitet i penningväsende och kreditmarknad.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Riksbanken, grundad 1668, är världens äldsta ännu verksamma centralbank som ansvarar för penningpolitik och agerar garant för det svenska bankväsendets finansiering av företag och hushåll.

Motivering

Finanssektorn är en bärande del av Sveriges ekonomiska infrastruktur – den kanaliserar sparande till investeringar, möjliggör betalningar och hjälper hushåll, företag och offentlig sektor att hantera risker över tid.

Kärnan i detta system har sedan 1600-talet utgjorts av bankväsendet, där Sveriges riksbank intar en särskild roll. Grundad år 1668 är Riksbanken världens äldsta centralbank. Från att ha varit en institution för statens finansiering utvecklades den under 1900-talet till en modern centralbank med sedelmonopol, ansvar för penningpolitiken och uppdrag att trygga den finansiella stabiliteten.

Finanssektorns expansion under 1800-talet med sparbanker, affärsbanker och specialiserade kreditinstitut bidrog till industrialisering, jordbrukets omvandling och framväxten av ett investeringsdrivet näringsliv. Under 1900-talet har sektorn också formats av finansiella kriser. från 1920-talets deflation och Kreugerkraschen till 1990-talets bankkris, vilka lett till ökad reglering och modernisering.

Sedan 1980-talet har internationalisering och teknisk utveckling förändrat sektorn i grunden. Nya aktörer, instrument och marknader har vuxit fram, och Sverige har blivit en av Europas mest dynamiska finansmiljöer.

Att Riksbanken, med sina anor från 1600-talet, än i dag spelar en central roll visar finanssystemets långsiktiga betydelse för Sveriges ekonomiska kulturarv – som blodomloppet i en modern marknadsekonomi.

Storskiftet (1749)

Skiftesrörelsens effektivisering av jordbruket utökade livsmedelsförsörjningen, frigjorde arbetskraft och möjliggjorde Sveriges industrialisering och ekonomiska utveckling.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Jordbrukets omvandling från medeltida självhushållning till marknadsorienterad storskalighet genomfördes under skiftesrörelsen under 1700- och 1800-talen.

Motivering

Jordbruket har historiskt varit grunden för svensk ekonomi och försörjning. Långt in på 1900-talet levde majoriteten av befolkningen av jorden, ofta genom självhushållning. En växande befolkning och framväxande industri krävde dock en effektivare jordbruksstruktur.

Skiftesreformerna under 1700- och 1800-talen innebar en genomgripande förändring av landskapet. Med storskiftet (1749), enskiftet (1807) och laga skifte (1827) slogs tidigare uppsplittrade tegar samman till större, mer sammanhängande enheter. Rutger Macklean på Svaneholm var pionjär som redan på 1780-talet efter brittisk förebild att rationalisering av jordbruket kunde öka avkastningen och minska arbetsbördan.

Jordbrukets effektivisering möjliggjorde mekanisering, ökad produktivitet och i förlängningen Sveriges industrialisering. Omvandlingen frigjorde också arbetskraft, vilket dels gav upphov till en urbaniseringsvåg till städernas industrier, dels en proletarisering av landsbygden som efter missväxtåren på 1860-talet inledde den omfattande Amerikautvandringen då en fjärdedel av Sveriges befolkning emigrerade.

Även under 1900-talet har jordbruket haft stor betydelse, från smör- och fläskexport till statliga regleringar och målet om nationell självförsörjning efter andra världskriget.

Jordbruket är i dag en mindre sektor men har spelat en historisk roll för Sveriges ekonomiska omvandling och välfärdsbygge, liksom i vår försörjningsberedskap. Skiftesreformerna blev avgörande i övergången från medeltida struktur till modern livsmedelsförsörjning och industriell utveckling.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Näringsfrihetsförordningen (Johan August Gripenstedt, 1864)

Näringsfrihetsreformen 1864 och andra liberala lagändringar lade grunden för Sveriges entreprenörskap, industrialisering och välstånd.

Om verket

Förordningen för utvidgad näringsfrihet, 1864 års näringsförordning, infördes i Sverige 18 juni 1864. En rad liberala ekonomiska reformer under 1800-talet gav Sverige en modern och äganderättsskyddad ekonomisk bas. Till dessa hör frihandelsreformer, en ny aktiebolagslag, och näringsfrihetsreformen 1864 som avskaffade skråväsendet och gav myndiga personer oavsett kön eller bostadsort rätt att starta näringsverksamhet. Johan August Gripenfeldt (1800–1888) var Sveriges finansminister 1845–1855.

Motivering

Grunden för Sveriges moderna ekonomi vilar på de frihetliga reformer som genomfördes under 1800-talet. Näringsfrihetsförordningen från 1864 utgjorde en historisk vändpunkt. Genom att avskaffa de sista resterna av skråväsendet och ge både män och kvinnor rätt att bedriva handel och företagande, öppnades dörren till en ny tid av entreprenörskap, tillväxt och social rörlighet.

Vid denna tid anslöt sig Sverige även till det växande europeiska frihandelssystemet, där tullsänkningar banade väg för ökad internationell handel. Tillsammans med representationsreformen samma år och övergången till guldmyntfot 1873, lades den ekonomiska och politiska grund som möjliggjorde industrialisering och global integration.

Insikter om att öppna marknader och säkrad äganderätt inte bara gynnade tillväxt, utan också minskade privilegiesamhällets makt låg bakom dessa förändringar. Reformvågen, som förberetts av liberala tänkare som Anders Chydenius och leddes av reformpolitiker som Johan August Gripenstedt, innebar att gamla maktstrukturer ersattes av lagar som garanterade individens rätt att verka fritt på marknaden.

Näringsfrihet och frihandel blev därmed centrala beståndsdelar i den svenska utvecklingsmodellen, med ekonomisk öppenhet som drivkraft för både välstånd och social förändring. Än i dag utgör dessa

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

principer ett fundament för Sveriges roll som handelsnation och innovationsdriven ekonomi.

Industrilandskapet i Norrköping (Carl Theodor Malm, Theodor Glosemeyer, m.fl., cirka 1850–1920)

Industrilandskapet i Norrköping (1850–1920) gestaltar hur industrin omformade Sverige – ett arv av arbetsliv, innovation och samhällsbygge.

Om verket

Industrilandskapet runt Motala ström domineras av ståtliga fabriksbyggnader från det sena 1800-talet då Norrköping var landets största industristad, men har en förhistoria som går tillbaka till medeltida kvarnar och har senare genomgått en tidstypisk postindustriell omvandling med etablering av museer, Campus Norrköping och konsertsalen *Louis de Geer*. Arkitekterna var Carl Theodor Malm (1815–1890), Theodor Glosemeyer (1832–1886), Karl Flodin (1857–1930), Knut Pihlström (1875–1940), Werner Northun (1865–1936) m.fl.

Motivering

Industrin har länge varit en av Sveriges viktigaste ekonomiska drivkrafter och fungerat som en katalysator för forskning och utveckling. Som arbetsgivare och exportmotor har industrin format samhällsekonomin och människors vardagsliv i över ett sekel och står än i dag för en femtedel av BNP och tre fjärdedelar av exporten.

Basindustrin, med skogsbruk, gruvor, metall- och verkstadsindustri, lade grunden för Sveriges välstånd. Från sågverkens genombrott längs Norrlandskusten under 1800-talet till specialiserad stål- och pappersproduktion, har basindustrin etablerat både regionala samhällen och internationell närvaro.

Företag som Asea, SKF och LM Ericsson – den så kallade snilleindustrin – förenade tekniskt nytänkande med världsomspännande räckvidd. Fordonsindustrins Volvo, Saab och Scania blev internationellt tongivande. Industrin blev Sveriges största arbetsgivare och en ny arbetarklass växte fram, under efterkrigstiden även med betydande

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

inslag av arbetskraftsinvandring från särskilt framför allt Finland och Sydeuropa och Finland: under rekordåren 1968–1971 anlände 110 000 finländare för att arbeta i Sverige.

Industrilandskapet i Norrköping, med dess restaurerade byggnader och fabriker från 1600-talets hantverk till textilindustrins 1800-tal, vittnar om en epok där maskiner, arbetskraft och vattenkraft förenades i stadens framväxande industrimiljö – i dag omvandlad till universitetscampus, museum och konsertsal med framtiden som förväntanshorisont.

Harsprånget i Lule älv (Sveriges riksdag, 1900)

En symbol för hur naturresurser och ingenjörskonst format Sveriges energiförsörjning, industri och självbild in i modern tid.

Om verket

Under hela industrialiseringen fram till i dag har vattenkraften utgjort Sveriges största energikälla. Harsprånget i Lule älv är landets största vattenkraftverk.

Motivering

Energiförsörjningens utveckling i Sverige speglar landets ekonomiska omvandling från jordbrukssamhälle till högindustrialiserad välfärdsstat. Genom fyra historiska epoker – ved, kol, olja och el – har olika energikällor lagt grunden för produktion, transporter och samhällsutveckling.

Ved och träkol dominerade fram till mitten av 1800-talet, främst inom gruvdrift och uppvärmning. Därefter tog importerad stenkol över. Den var nödvändig för att driva ångmaskiner, gasverk och industrier, men skapade samtidigt importberoende som gjorde Sverige sårbart.

Under andra världskrigets handelsembargo stod vattenkraften för viktig elförsörjning, särskilt av tågtrafiken. Oljan blev efter kriget dominerande energikälla, främst på grund av bilismens framväxt. Oljekrisen 1973 tvingade dock Sverige att ställa om till elproduktion

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

från vattenkraft och kärnkraft. Elektrifieringen av malmbanan visade tidigt hur energiomställning kunde driva både infrastruktur och industri.

Energifrågan ett gränsland mellan ekonomi, miljö och säkerhet. I dag baseras Sveriges elproduktion till stor del på vattenkraft, en resurs som inte släpper ut koldioxid men som påverkar landskap och ekosystem. Miljöproblem förknippade med älvarnas utbyggnad, skogens avverkning och industrins utsläpp får allt större uppmärksamhet och politiskt avtryck.

Den svenska energiförsörjning präglas av långsiktigt planerad, statligt organiserad och tekniskt avancerad produktion. Utmaningarna för både klimat och närmiljö är dock omfattande.

Folkpensionsreformen (Sveriges riksdag, 1913)

Välfärdsstaten utmärker Sverige genom skattefinansierad omfördelning, ett universellt pensionssystem, och stark offentlig närvaro i vardagslivet.

Om verket

Den offentliga sektorns framväxt under 1900-talet förändrade Sverige i grunden, och kom med såväl socialförsäkringar och välfärdsstat som höga skatter och omfattande marknadsregleringar. Folkpensionen från 1913, världens första generella pensionssystem, symboliserar denna omvälvning.

Motivering

Välfärdsstaten är ett av den svenska samhällsekonomins mest utmärkande drag. Dess framväxt under 1900-talet speglar en djup samhällelig omvandling där ekonomisk omfördelning, social trygghet och skattefinansierad offentlig service har blivit centrala delar av samhälle och politik.

Grunden för den offentliga sektorns expansion lades med demokratins genombrott på 1910-talet. Redan 1913 års folkpension – världens första allmänna pensionssystem – innebar ett genombrott. Den byggdes senare ut till ett brett trygghetssystem för hela befolk-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ningen, där allmänna socialförsäkringar erbjöd ekonomiskt skydd vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraskap och ålderdom, oberoende av inkomstnivå.

Under efterkrigstiden förstärktes statens roll. Skatter och ökade offentliga utgifter byggde ett generellt välfärdssystem som omfattade skola, vård och omsorg. Jämlikheten som norm befästes även kulturellt t.ex. genom 1960-talets berömda Du-reform.

Samtidigt innebar regleringar av kapitalmarknader, kreditutbud och priser att välfärdsstaten övergick från en ren social modell till att också bli ett verktyg för ekonomisk centralstyrning. Industripolitiken och de höga skatterna under 1970- och 80-talen övergavs dock efter år av stagnation, hög inflation och slutligen den djupa 90-talskrisen.

Modellen har förändrats sedan 1990-talet, men dess grundidéer om solidarisk omfördelning, generella rättigheter och stark statlig närvaro fortsätter prägla samhällsekonomin och svenskarnas öppenhet gentemot en ständigt pågående strukturomvandling.

Saltsjöbadsavtalet (LO och SAF, 1938)

För att ha lagt grunden till samförstånd, arbetsfred och ekonomisk stabilitet – ett karaktäristiskt svenskt sätt att lösa intressemotsättningar.

Om verket

Saltsjöbadsavtalet var ett historiskt avtal som ingicks 1938 mellan företrädare för arbetsmarknadens parter, arbetsgivarföreningen Svenska Arbetsgivareföreningen och fackföreningsrörelsens Landsorganisationen, och som stipulerade regler för avtal inom arbetsmarknadsområdet.

Motivering

Den svenska arbetsmarknadsmodellen utgör en central del av landets ekonomiska kulturarv. Den kännetecknas av ett samspel mellan arbetsmarknadens parter – fackföreningar och arbetsgivarorgani-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sationer – där lönebildning och arbetsvillkor i huvudsak regleras utan statlig inblandning.

Modellen växte fram ur en tid präglad av arbetsmarknadskonflikter, där storstrejken 1909 och Ådalshändelserna 1931 blev avgörande för insikten om behovet av fredliga lösningar, vilket även andra nordiska länder erfarit.

Genombrottet kom 1938 med Saltsjöbadsavtalet, ett historiskt avtal mellan LO och SAF som skapade ordnade former för konfliktlösning och löneförhandling. Det blev startpunkten för ett långvarigt samförstånd som bidrog till stabilitet, låg konfliktnivå och stark ekonomisk utveckling under efterkrigstiden.

Under 1960- och 70-talen utvecklades modellen med solidarisk lönepolitik och aktiv arbetsmarknadspolitik och, i sin radikalaste form, löntagarfonder. Ambitionen var att kombinera jämlikhet och full sysselsättning, kompletterad med statligt omställningsstöd. Men den radikala inriktningen och industripolitikens växande problem skapade konflikter med arbetsgivare och ledde så småningom till modellens omformning mot minskad centralism.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen är djupt förankrad i folkrörelsetraditionen och har präglat bilden av Sverige som ett land där förhandling och ansvarstagande går före konfrontation. Den har starkt påverkat Sveriges ekonomi, samhällsklimat och internationella anseende.

Ikea Älmhult (Ingvar Kamprad, 1958)

Ikea symboliserar svensk entreprenörsanda och visar hur nyskapande affärsmodeller kan förändra såväl företag och världshandel som hem och vardagsliv.

Om verket

Det första Ikea-varuhuset i Älmhult, invigt 1958. Det entreprenörskap har präglat svenskt näringsliv och skapat välstånd sedan 1800-talet personifieras på många sätt av Ingvar Kamprads (1926–2018) Ikea.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Entreprenörskap och företagande är grundpelare i Sveriges ekonomiska kulturarv. I över ett sekel har entreprenörer spelat en avgörande roll i att forma och förnya det svenska näringslivet – från 1800-talets tekniska innovationer till dagens globala teknik- och finansbolag.

Under industrialiseringens genombrott kring 1900-talet växte det fram en rad företag ur uppfinnaranda och nytänkande. Alfred Nobel, Gustaf Dalén, Gustaf de Laval och Lars Magnus Ericsson är exempel på personer vars innovationer grundlade internationella industriframgångar.

Efterkrigstidens entreprenörer tog initiativ inom nya sektorer med fokus på förändrade affärsmodeller. Ingvar Kamprad revolutionerade möbelhandeln med Ikea, medan Erling Persson (H&M) och Per-Olof Ahl (Kappahl) formade en modern klädbransch. Samtidigt förvandlade byggentreprenörer som bröderna Mattsson och Olov Lindgren stadens silhuetter och människors boende.

Inom finanssektorn har entreprenörer som A O Wallenberg, Erik Penser och Olof Stenhammar fått arvtagare i dagens framgångsrika fintech- och riskkapitalföretag. Bland det svenska musikundrets entreprenörer finns Stikkan Anderson (Polar), Denniz Pop (Cheiron) och Niklas Zennström (Kazaa).

Entreprenörskap innebär risktagande och är inte alltid framgångsrikt. Ett av de kändaste misslyckanden är tändstickskungen Ivar Kreugers krasch 1932.

Sammantaget har entreprenörer spelat en nyckelroll i Sveriges ekonomiska utveckling och fortsätter att prägla landets framtid som nyskapande industrination.

Särbeskattningen av makar (Sveriges riksdag, 1971)

En reform som frigjorde kvinnors arbetskraft och lade grunden för ekonomisk jämställdhet i det moderna Sverige.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

I Sverige är ekonomisk jämställdhet en del av det samhälleliga kulturarvet som många tar för självklar. Dess grund finns i både kvinnorörelse och en omfattande familjepolitik där subventionerad förskola, pappaledighet och särbeskattning mellan makar frigjorde kvinnors arbetskraft och påverkade familjens ekonomiska styrkeförhållanden.

Motivering

Jämställdheten mellan kvinnor och män är i dag en självklar del av den svenska samhällsekonomin. Den har formats genom decennier av politiska reformer, opinionsbildning och sociala förändringar som gett kvinnor och män mer lika möjligheter på både arbetsmarknaden och i familjelivet.

Sveriges riksdag beslutade 1919 om allmän och lika rösträtt, vilket blev startpunkten för kvinnors formella inkludering i det demokratiska livet. Under 1900-talet följde reformer som lade grunden för ett mer jämställt samhälle, från lagen om kvinnors behörighet till statliga ämbeten 1923, till det allmänna barnbidragets införande 1948, betald föräldraledighet i tre månader för yrkesarbetande kvinnor 1955, införandet av särbeskattning av makars inkomster 1971 och föräldraförsäkringen 1974 där också föräldrar rätt att dela på ledigheten vid barns födelse. Dessa åtgärder har uppmuntrat kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, vilket i sin tur bidragit till alla individers ekonomiska frigörelse, och sannolikt stärkt Sveriges långsiktiga ekonomiska utveckling.

Låg löneskillnad mellan könen och en hög andel kvinnor i arbetslivet har blivit kännetecknande för det svenska samhället. Jämställdhet har kommit att inte enbart ses som en fråga om social rättvisa, utan också som ett effektivt verktyg för ekonomisk tillväxt och alla medborgares välfärd.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.12 Uppfinningar

Luft- och eldmaskin (Mårten Triewald, 1728)

Mårten Triewalds luft- och eldmaskin är ett exempel på den mottaglighet för nya idéer och innovationer som karaktäriserade 1700-talets Sverige.

Om verket

Sveriges första ångmaskin, av Mårten Triewald (1691–1749), köpman, kapten vid ingenjörstrupperna och medgrundare av Kungliga vetenskapsakademin.

Motivering

Mårten Triewalds luft- och eldmaskin är ett exempel på Sveriges öppenhet för de nya perspektiv, metoder och upptäckter som 1600-talets vetenskapliga revolution frambringat. Triewald hade kommit i kontakt med Newtons *Principia* och den nya fysiken under en vistelse i England. Dessutom hade han arbetat som inspektör vid en gruva i Newcastle, där man använde en ångdriven vattenpump för att dränera gruvan.

Väl hemma i Sverige försökte han konstruera en liknande apparat i Dannemora. Den pumpade också ut vatten, men aldrig i tillräckliga mängder för att torrlägga gruvan. Dessutom drabbades den av många problem och driftstörningar. Det skulle dröja närmare 30 år innan ångkraft prövades i Sverige igen.

De nya kunskaper och teorier som Triewald förde med sig från England slog dock rot. På Riddarhuset i Stockholm föreläste han om den Newtonska fysiken och 1739 blev han en av grundarna av Kungliga vetenskapsakademin. Vid denna tid var universiteten bildningsinstitutioner där man inte främst ägnade sig åt teknisk forskning och innovation. Den nya vetenskapsakademin var däremot inriktad på kunskap som kunde förbättra människors liv. Alla ledamöter var jämlika och de enda kriterierna för inval var meriter. Kunskap och nya rön skulle publiceras på svenska så att ”allmoge och fruntimmer” kunde ta del av dem.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Triewald och Kungliga Vetenskapsakademin är del av den svenska upplysningen på 1700-talet med namn som Polhem, Linné, Celsius, Berzelius och Scheele. Den lade grunden för Sveriges framtida utveckling till en industri- och kunskapsnation.

Systema Naturae (Carl von Linné, 1735)

Systema Naturae representerar den svenska upplysningen under 1700-talet och är det kanske mest kända svenska bidraget till vetenskapshistorien.

Om verket

Ett internationellt accepterat klassificeringssystem för växter och djur av botanikern, läkaren, geologen och zoologen Carl von Linné (1707–1778).

Motivering

Linnés klassificeringssystem av växter och djur var inte det första. Tidigare cirkulerade många varianter på namngivning, vilket innebar en risk för att flera forskare ovetande om varandra gav egna namn på samma växt eller djurart. Mest betydande var klassificering av växter. Linné delade in hela växtvärlden i 24 klasser med utgångspunkt i en egenskap som var enkel att observera, nämligen deras sexualorgan: antalet ståndare hos blomman och hur de är placerade runt pistillen.

Att växternas namn hjälpte till att sortera dem betydde inte att alla växter med samma släktnamn nödvändigtvis var släkt. Detta var Linné medveten om, men hans primära syfte med systematiken var att göra växterna enkla att identifiera. Linnés system spreds snabbt över världen tack vare dess geniala enkelhet. Det blev lättare att kommunicera effektivt med ett och samma system i stället för hänvisningar till lokala benämningar.

Medan Linnés idéer spreds uppstod också kritik, framför allt i Tyskland, där man använde ett klassificeringssystem som utgick ifrån formen på blommornas kronblad. När en av de tyska bota-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

nikerna ondgjorde sig över svenskens sexualsystem i ett brev 1737 svarade Linné på sitt slagkraftiga sätt: ”Vi är skapade till människor för att ha olika åsikter. Genom denna tvedräkt kommer slutligen sanningen att lysa fram. Vi botanister lever i en fri republik. Det är tillåtet för var och en att säga vad han behagar. Blott tiden kommer att döma oss.”

Linnes sexualsystem har reviderats och kritiserats men sedan 1700-talet har det fortsatt att vara en inspiration för svensk forskning och vetenskap.

Tabellkommissionen (Pehr Wargentin, 1756)

Tabellverket var den första statliga myndigheten för befolkningsstatistik i världen och lade grunden både för en effektiv svensk förvaltning och framgångsrik registerforskning.

Om verket

Tabellkommissionen (Statistiska centralbyrån) var en statlig myndighet för befolkningsstatistik. Pehr Wargentin (1717–1783) var astronom, matematiker och statistiker.

Motivering

Att sköta folkbokföringen var fram till 1900-talet kyrkans ansvar, men i takt med att staten krävde in allt fler statistiska uppgifter växte missnöjet med redovisningskravet bland prästerna. Lösningen blev att skapa en särskild myndighet för att bearbeta och analysera statistiken, Tabellkommissionen, som grundades 1756.

Till kommissionen knöts astronomen och matematikern Pehr Wargentin, som sedan 1749 var Kungliga Vetenskapsakademins ständige sekreterare. Han utvecklade statistiska metoder för att mäta livslängd, fastställa mortaliteten, beräkna inkomster och andra kunskaper om befolkningen som staten behövde för att kunna beräkna skatteinkomster, bygga städer, anlägga vägar och planera försvaret av riket.

Tabellkommissionen utökade statens makt över undersåtarna men den skapade också möjligheter för mer effektiv förvaltning och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

bättre planering för samhälleliga behov, inte minst när det gällde folkhälsan. Införandet av personnummer år 1947 gjorde det också möjligt att identifiera individer på ett unikt sätt. Olika system med personnummer finns i många länder, men Sverige fick de tidigt en bred användning och allmän acceptans vilket har skapat förutsättningar för det som kallas registerforskning och möjliggjort omfattande longitudinella studier.

Kunskap om åldrande är ett exempel på framgångsrik registerforskning. H70-studierna vid Göteborgs universitet gör att 70-åringar födda olika år har kunnat analyseras och följas. Socialstyrelsens cancerregister är ett annat exempel och tvillingregistret vid Karolinska institutet är det största i sitt slag i världen. Folkbokföringen har också varit ett ovärderligt material för historiker när det gäller att studera demografiska förändringar och sociala förhållanden i det förflutna.

Kakelugnen (Fredrik Wrede och Carl Johan Cronstedt, 1767)

Kakelugnen löste den svenska energikrisen på 1700-talet, har hög värmeeffektivitet och representerar svensk innovationsförmåga när det gäller att hålla medborgarna varma och torra i ett kallt klimat.

Om verket

En energieffektiv eldstad inklädd i kakel av Riksrådet Fabian Wrede (1724–1795) och arkitekten Carl Johan Cronstedt (1709–1779).

Motivering

På 1700-talet drabbades Sverige av en energikris. Skogen skulle ge både byggmaterial och bränsle till såväl järnbruk som bostäder. Den räckte inte till med dåtidens oekonomiska eldningstekniker, där omkring 90 procent av värmeeffekten gick förlorad. År 1767 gav det svenska Riksrådet generalen Fabian Wrede och arkitekten Carl Johan Cronstedt i uppdrag att utveckla en mer effektiv form av uppvärmning i bostäderna.

Lösningen blev den svenska kakelugnen. Den bestod av ett innovativt system av invändiga rökkanaler som kan vara upp till 10 meter

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i sammanslagen längd. Under passagen genom kanalerna värmer rökgaserna upp teglet, bruket och kaklet och ger därmed en långvarig värmeeffekt. Kunskap om hur man byggde kakelugnar spreds i särskilda informationsbroschyrer med ritningar, ett tidigt exempel på tillgängliggörande av ny teknik.

Kakelugnen möjliggjorde en helt ny typ av bostadsbyggande. Nu kunde man ha större fönster i hemmen, eftersom värmeförlusten genom glasytorna spelade mindre roll. Den verkliga storhetsepoken för den svenska kakelugnen kom med urbaniseringen under andra hälften av 1800-talet. I städerna byggdes många flerfamiljshus för såväl arbetare som medelklass, där kakelugnen utgjorde den primära värmekällan. Under 1920- och 1930-talen ersattes kakelugnarna av centralvärme.

Men kakelugnen försvann inte ur historien. Vår tids energikris i samband med en ökad respekt för gamla byggnadstekniker ledde i stället till att intresset återuppvaknade. Många människor vill ha levande eld som ett komplement till andra uppvärmningssystem och kakelugnar är både vackra och energieffektiva.

Justitieombudsmannen (Hans Järta och Bondeståndet, 1809)

Med införandet av Justitieombudsmannen fick Sverige en ämbetsman som bevakar medborgarnas rättigheter gentemot staten.

Om verket

Offentligt ämbete som bevakar medborgarnas rättigheter. Hans Järta (1774–1847).

Motivering

Ordet ”ombudsman” kommer från fornnordiskas *umboðsmaðr* och finns belagt i danska, svenska, norska och isländska källor sedan medeltiden. Den första officiella ombudsmannen i Sverige – ”Högste ombudsmannen” – tillsattes av Karl XII 1713 för att övervaka hur Sverige styrdes under hans landsflykt i Turkiet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Att en härskare tillsatte någon form av representant för att granska sina ämbetsmän var dock ingen ny historisk företeelse. Men i samband med 1809 års författning skapades den första ombudsmannen i den betydelse vi lägger i ordet i dag: en ämbetsman som företräder och bevakar medborgarnas rättigheter gentemot staten.

Gustav IV Adolf hade dragit in Sverige i Napoleonkrigen och tvingats avträda Finland till Ryssland. Våren 1809 gjorde en grupp ledande adelsmän uppror och avsatte kungen. En ny författning arbetades fram av riksdagen inspirerad av 1700-talets upplysningsidéer. En av försäkringarna mot nytt vanstyre var det nya ämbetet justitieombudsman, som på riksdagens uppdrag skulle bevaka undersåtarnas rättigheter.

I dag finns ombudsmän av detta slag i ett åttiotal länder. I många engelskspråkiga länder använder man det svenska begreppet ombudsman, till exempel *The Commonwealth Ombudsman* (Australien); *Federal Ombudsman* (Pakistan) och *The Office of the Ombudsman* (Irland). Ordet har också letat sig in i holländskan i form av *De federale ombudsman*. Men det finns också många andra namn på samma funktion: *Médiateur de République* (Frankrike), *Defensoría del Pueblo* (Peru), *Rzecznik Praw Obywatelskich* (Polen), *Avocatul Poporului* (Rumänien) för att nämna några.

Göta kanal (Baltzar von Platen, 1832)

Göta kanal var ett ambitiöst ingenjörsprojekt i början av 1800-talet som symboliserar Sveriges övergång från revanschistiska imperiedrömmar till inre ekonomisk, teknisk och social utveckling.

Om verket

En 19 mil lång kanal genom Sverige avsedd att förbinda Västerhavet med Östersjön. Baltzar von Platen (1766–1829).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

I början av 1800-var det forna stormaktsväldet Sverige på väg mot undergång. ”Östra riksdelen”, det vill säga Finland, hade gått förlorat till Ryssland. Våren 1809 siktades kosacker utanför Uppsala, danska arméer trängde in från väster och en grupp missnöjda officerare avsatte kungen, den excentriske Gustav IV Adolf. Det verkade osäkert om Sverige skulle överleva som självständig nation.

Mirakulöst redde det upp sig. Fienderna slogs tillbaka, Sverige fick en författning, en ny kung från Frankrike och en union med Norge som kompensation. Inom den svenska eliten drömde en del om revansch mot Ryssland. Men Sverige var ett krigstrött land. Till allmän förvåning strävade den nye kungen Karl XIV Johan efter goda relationer med Ryssland och förklarade Sverige neutralt i den europeiska stormaktspolitiken.

Det stora nationella projektet blev i stället inre reform och utveckling, symboliserat av det storslagna Göta kanal-projektet, som påbörjades 1810 och skulle förbinda Kattegatt med Östersjön. Som transportled överflyglades kanalen snart av järnvägen, men projektet stimulerade utvecklingen av svensk ingenjörskonst.

Bland Baltzar von Platens medarbetare fanns Nils Ericsson, som skulle komma att leda utbyggnaden av den svenska stambanan, samt hans bor John, som uppfann den moderna propellern och konstruerade pansarbåten USS Monitor som användes i det amerikanska inbördeskriget.

Nobelpriset (Alfred Nobel, 1901)

Nobelpriset är ett resultat av en kombination av svensk innovationsförmåga och dåligt samvete som har kommit att representera hopp om mänskligheten utveckling.

Om verket

Världens mest kända pris till insatser inom vetenskap, litteratur och fred. Alfred Nobel (1833–1896).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Alfred Nobels nitroglycerinindränkta dynamitstickor var den uppfinning som 1800-talet hade väntat på. Människan ville tränga djupare ner i jordskorpan för att hämta upp kol och järnmalm, bryta sig fram genom stora berg för att bygga vägar och utjämna marken för de nya och ständigt växande städerna.

Behovet av dynamit var outsinligt. Efter hand hade Nobel byggt upp ett imperium som omfattade ett hundratal fabriker. Påverkad av sin vän Bertha von Suttner, en framstående fredsaktivist, hoppades dock Nobel att dynamitens sprängkraft skulle vara så avskräckande att den förhindrade framtida krig.

När den förhoppningen kom på skam skapade Alfred Nobel ett pris som skulle utdelas till de personer som gjort störst nytta för mänskligheten under det gångna året. Tre kategorier är naturvetenskapliga – fysik, kemi och fysiologi – och utses av Kungliga Vetenskapsakademin. Litteraturpriset hanteras av Svenska Akademien medan den norska Nobelkommittén avgör vem eller vilka personer har gjort den största insatsen för fred under det gångna året.

Nobelpriset är världens mest kända pris och har haft stor betydelse för att göra Sverige ett attraktivt land för utländska forskare.

Det sfäriska kullagret (Sven Wingquist, 1906)

Det sfäriska kullagret är en av de många snilleblixtar som lade grunden för svensk industriell framgång och samhälleligt välstånd under 1900-talet.

Om verket

Ett rullningslager för belastningar som används i maskiner med roterande rörelser världen över, av Sven Wingquist (1876–1953).

Motivering

Textilföretaget Gamlestadens Fabriker hade vid 1900-talets inledning stora problem med att de stora textilmaskinerna som hölls i gång av stora drivaxlar gick ständigt sönder. Den unge ingenjören Sven Wingquist insåg att orsaken var de nästan omärkliga sättning-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

arna i marken som gjorde att kullagren i axlarna försköts en aning i sin bana och nöttes ner.

Han upprättade en experimentverkstad på Gamlestadens fabriksområde och kunde 1907 ta patent på ett sfäriskt kullager, vilket innebar att den bana som kulorna löpte var rundad och därmed minde känslig för tryck från sidan. Detta blev grunden för en av Sveriges största exportindustrier, Svenska Kullagerfabriken, SKF.

SKF var bara en av de så kallade snilleindustrier som lade grunden för Sveriges välstånd under 1900-talet. Bakom framgångsrika företag som LM Ericson, Aga, Asea, Alfa-Laval fanns banbrytande uppfinningar och innovationer. Kombinationen av hög läskunnighet, rättsstat, social rörlighet och1860-talet näringsfrihetsreformer hade skapat ett gynnsamt klimat för driftiga entreprenörer.

Viggen (Saab, 1967)

Viggen är ett avancerat stridsflygplan som symboliserar både svensk ingenjörsförmåga och viljan till väpnat försvar av svensk neutralitet.

Om verket

Ett stridsflygplan avsett att säkra självständighet och neutralitet.

Motivering

Sveriges historia fram till 1800-talet präglas av krig, inte minst under 1600-talet då svenska arméer drog våldsamt fram i Öst- och Centraleuropa. Men när andra världskriget bröt ut hade Sverige en 130 år lång period av fred och alliansfrihet bakom sig.

Försvaret var dåligt rustat, vilket var en an anledningarna till att den svenska regeringen tvingades till att vara mer eftergivna mot Nazityskland än vad många önskade. Slutsatsen i slutet av andra världskriget blev att en återupprättad neutralitet skulle återupprättas krävdes ett starkt försvar.

Under 1950- och 1960-talet utvecklade Sverige ett kraftfullt militärindustriellt komplex. Stat och försvarsindustri, fackföreningar och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

arbetsgivare, förvar och civilsamhälle – alla dessa sektorer samverkade nära varandra för att upprätthålla en hög defensiv förmåga.

Det främsta uttrycket för Sveriges höga försvarsambitioner var flygvapnet. Sverige hade legat långt efter stormakterna när det gällde militär flygkapacitet vid andra världskrigets utbrott men satsat intensivt med tusentals ingenjörer i Linköping och Trollhättan. Med flygplansmodeller som Lansen och Draken hade dock Sverige byggt upp ett av de starkaste flygvapnen i Europa vid 1950-talets mitt.

Under 1960-talet fortsatte satsningen med Viggen, som konstruerades enligt tidens idéer om folkförsvar. Viggen skulle kunna servas av värnpliktiga och lyfta och landa från tillfälliga flygfält som kunde upprättas runtom i Sverige.

Pappaledigheten (Sveriges riksdag, 1974)

Pappaledigheten var en banbrytande jämställdhetsreform som har omdanat det svenska samhället.

Om verket

Ersättning för fadern vid föräldraledighet.

Motivering

Med industrialismen skildes hem och arbete och hemmafrusamhället uppstod; mannens uppgift blev att stå till arbetsmarknadens förfogande och kvinnan fick ansvaret för att sköta hushåll och ta hand om barnen. Att en kvinna skulle lämna sin anställning när hon fick barn betraktades som en självklarhet.

Våren 1974 fattade den svenska riksdagen ett historiskt beslut. Som första land i världen införde Sverige möjligheten för pappor att ta ut betald föräldraledighet. Alla partier var eniga om förslaget, men det liberala Folkpartiet hade dock invändningar mot att föräldrarna själva fick bestämma vem som skulle ta ut ledigheten. De var oroliga för att den nya föräldraförsäkringen skulle bli en kvinnofälla som skulle binda mödrar till hem och barn. De hade velat ha en individualiserad försäkring delad lika mellan föräldrarna.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Oron visade sig berättigad. År 1995 – drygt 20 år efter införandet av den gemensamma föräldraförsäkringen – stod papporna för enbart 9 procent av all föräldraledighet. För att skynda på utvecklingen infördes då en pappamånad som gick förlorad om inte fadern utnyttjade den. I början av 2000-talet utökades kvoten till två pappamånader. Det tycks ha haft effekt. Männens uttag av föräldraledighet har stadigt ökat sedan dess: 16 procent 2005, 19 procent 2011 och 30 procent 2020.

Om glaset är halvtomt eller halvfullt ligger förstås i betraktarens öga. Men om man ser det över en längre tidsperiod är det ändå en historisk förändring.

5.13 Offentlighet

Gustavianum (Gustaf II Adolf och Olof Rudbäck d.ä., 1622–1625)

Universitetet är samhällets viktigaste kunskapsinstitution, för forskning och högre utbildning, med framtiden som förväntanshorisont.

Om verket

Gustavianum, som 1625 ersatte Academia Carolina som huvudbyggnad för akademisk undervisning, är i dag Uppsala universitets äldsta bevarade byggnad. Den restaurerades 1662–63 under ledning av professorn och naturforskaren Olof Rudbeck d.ä. (1630–1702), som enligt holländsk förebild lät uppföra den ”anatomiska teatern”, en spektakulär lektionssal för medicinstudenter. I dag är byggnaden museum.

Motivering

Uppsala universitet är Nordens äldsta universitet från 1477. Att det grundades av ärkebiskop Jakob Ulfsson, efter påvligt tillstånd, vittnar om hur nära relationerna till kyrkan varit. Med tiden har universiteten dock alltmer glidit in i nationalstatens sfär och blivit myndigheter. Många av de neoklassiska huvudbyggnader som blivit ikoniska för de äldsta universiteten byggdes på 1800-talet. Uppsala fick redan

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

under stormaktstiden, genom Gustav II Adolf, en ny egen huvudbyggnad för undervisning när Gustavianum stod klart 1625.

När byggnaden väl försetts med kupol och anatomisk teater hade redan nya universitet grundats i Dorpat/Tartu (1632) och Åbo (1640). Efter erövringen av de gamla östdanska provinserna öppnades 1668 ett universitet även i Lund (som redan 1438 hade ett studium generale i franciskankonventet), och så har det fortsatt.

Universitetet som kunskapsinstitution är en snart tusenårig framgångshistoria. Rötterna går än djupare om man inbegriper föregångare som bl.a. lärdomsinstitutioner i Irak, Egypten och Andalusien. Framgången bygger på förmågan att gång på gång återuppfinna sig själv, som när 1600-talets vetenskapliga revolution integrerades i (och omformade) den medeltida universitetsinstitutionen, men också genom senare tiders stora expansion. För något sekel sedan var universiteten fortfarande få och små med ett litet antal professorer. De tusentalet studenter som fanns i Uppsala när Gustavianum såg dagens ljus har i vår tid blivit 50 000.

1634 års regeringsform (Axel Oxenstierna, 1634)

Regeringsformen 1634 satte normen för utvecklingen av landets styrelse och förvaltning och har lagt grunden till den moderna statens institutioner.

Om verket

1634 års regeringsform gav den första strukturen för hur Sverige skulle organiseras och styras som central enhetsstat. Axel Oxenstierna (1583–1654).

Motivering

”Alla våra grannar äro våra fiender”, skriver Axel Oxenstierna i ett brev till änkedrottningen när han just tillträtt posten som Rikskansler 1612.

Landet befann sig i krig och hade nya provinser att administrera. En effektiv förvaltning var nödvändig för styrningen av riket och 1500-talets ordning där kungen direktstyrt blev nu ordnad i en fast

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

organisation för civil och militär förvaltning, där också ett offentligt etos var i fokus. Landet fick en länsindelning och rättsväsendet omorganiserades. Stockholm etablerades tydligt som huvudstad.

Genom regeringsformen inrättades fem centrala ämbetsverk ledda av riksämbetsmännen, kärnan i Kungens Råd, Riksrådet.

En rad andra institutioner av betydelse för en väl fungerande stat inrättades genom särskilda beslut. Sverige fick ett statligt organiserat postväsende. Lantmäteriet inrättades och en systematisk och detaljerad kartering av landet genomfördes för att tydliggöra ägandeförhållanden och underlätta skatteuppbörden. Post- och Inrikes tidningar, Sveriges första tidning, som ännu existera, startades för nyheter och för officiella kungörelser.

Arkitekten bakom 1634 års regeringsform var Axel Oxenstierna. Han var rikskansler från år 1612 och som sådan rådgivare till tre regenter (Karl IX, Gustav II Adolf, Kristina) och i deras frånvaro själv central beslutsfattare. Han ses med fog som Sveriges store statsbyggare.

Lappkodicillen (Svenska och norska staten, 1751)

Lappkodicillen utgör ett erkännande från svenska staten att samerna som folk hade vissa friheter som inte delades av andra undersåtar.

Om verket

En mellanstatlig överenskommelse om samernas rätt att röra sig fritt över gränsen mellan Sverige och Norge.

Motivering

Lappkodicillen från 1751 ger uttryck för att den samiska befolkningen hade en särställning inom den svenska enhetsstaten. Kodicillen gjorde det möjligt för samerna att föra renar över gränsen mellan Sverige och Norge, vilket kan tolkas som ett erkännande av deras rätt att regionalt utnyttja mark och vatten för renskötsel. Men kodicillen förstärkte samtidigt den statliga gränsdragningen kring samernas

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiska områden och tvingade dem att välja mellan att bli svenska eller norska undersåtar.

Sveriges avträde av Finland till Ryssland 1809 komplicerade frågan eftersom många norska samer förde sina renhjordar till finska betesmarker under vintern. Jordbrukets expansion ledde också till missnöje bland bönder, med betande renar på slåtterängar. Från norsk sida har det gjorts försök att säga upp avtalet men kodicillen är fortfarande i kraft.

Kodicillen spelade en positiv roll under andra världskriget. Den tyska ockupationsmakten i Norge respekterade den fria rörligheten vilket innebar att svenska samer kunde smuggla in mat och andra varor i Norge och bistå flyktingar som kom över fjällen. Samernas insatser blev särskilt viktiga vintern 1945 när allt fler människor tvingades fly undan tyskarnas härjningar i den norska Finnmarken.

Kodicillen illustrerar svårigheterna för en nationalstat att hantera minoritetsfrågor. Samernas bruk av mark och vatten för renskötsel, jakt och fiske är fortfarande aktuella och har lett till flera uppmärksammade rättstvister.

Svenska Akademiens ordbok (Gustav III, 1786)

Ordboken dokumenterar utförligt det svenska språket och gör denna del av kulturarvet brett tillgängligt.

Om verket

Ordbok över svenska språket från 1521 och framåt, och den enda sammanställningen av svenska ord från Gustav Vasas dagar fram till i dag. Ordboken har sedan 1898 givits ut av Svenska Akademien och med redaktion i Lund.

Motivering

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) är en historisk ordbok som beskriver svenskt skriftspråk från 1521 till i dag. Här finns uppgifter om ordens uttal, böjning, etymologi, samt betydelse (även i historiskt perspektiv), och därtill illustrerande exempel. De tre historiska

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ordböcker som närmast liknar SAOB är: *Deutsches Wörterbuch*, *Woordenboek der Nederlandsche Taal* och *Oxford English Dictionary.*

Källorna omfattar bl.a. Bibeln och andra religiösa texter, protokoll, bouppteckningar, räkenskaper, brev, dagstidningar, tidskrifter, skönlitteratur samt facklitteratur. Därmed speglar ordboken också det svenska samhällets utveckling, historia och kulturarv.

Ordbokens initiativtagare var Gustav III. Kungen hade ett omfattande kulturprogram, till stor del enligt fransk modell, vilket inneburit en betydande fransk påverkan på både svenskt språk och kulturliv, t.ex. genom inrättandet av en opera och en nationalscen. År 1786 instiftade han, med fransk förebild, Svenska Akademien, för att främja svenska språket och litteraturen. I stadgarna från 1786 anges som en uppgift en ”Svensk ordabok”, även den enligt franskt mönster.

Ordboken består av 39 band, och den sista volymen utkom 2023. Sedan 1997 är SAOB även tillgänglig utan kostnad via internet. Den utgör ett hjälpmedel för både forskare, experter och allmänhet, och bidrar till att samla, bevara och sprida kunskap om svenska språket, ett lättillgängligt och ovärderligt stöd för den som vill förstå svenska ords ursprung, mening och användning.

Läsebok för folkskolan (Norstedts förlag och Fredrik Ferdinand Carlsson, 1868)

Folkskolans läsebok har präglat generationer av svenskar, och är in i våra dagar en symbol för skolans uppdrag att både undervisa och fostra.

Om verket

Den första större profana svenska bok som fick spridning över hela landet var denna läsebok avsedd för folkskolan. Boken täckte in de flesta skolämnen. Utkom på Norstedts förlag under överinseende av historieprofessorn, ledamoten av Svenska Akademien, och ecklesiastikministern Fredrik Ferdinand Carlson (1811–1887).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Långt före folkskolan fanns en lagstadgad folkundervisning i Sverige och läskunnigheten var redan hög när obligatorisk skola infördes 1842. 1868 kom så den första upplagan av Folkskolans läsebok.

Under decennier skulle de stora upplagorna avlösa varandra. Boken rymmer sånger, fabler, historia, naturvetenskap och geografi, liksom många dikter, ofta i nationell och kristen anda. Talande titlar är: Betty Ehrenborgs ”Guds godhet”, Erik Gustaf Geijers ”Odalbonden” och ”Vikingen”, Esaias Tegnérs ”Svenska språket”, Johan Olof Wallins ”Förtröstan”, samt Johan Ludvig Runebergs ”Sven Dufva”, ”Vårt land” och ”Bonden Paavo”. Här finns även Richard Dybecks ”Du gamla, du friska, du fjellhöga Nord”, sedermera Sveriges nationalsång, ”Du gamla, du fria”.

Folkskolans läsebok har beskrivits som en nationell kanon, och ibland kritiserats, bl.a. av Ellen Key som beskrev den som en ”nationalolycka”. Exempel på ett inflytelserikt verk i dess efterföljd är Selma Lagerlöfs Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige.

Syftet var att förmedla kunskap, men läseboken hade också uppfostrande ambitioner, som att stärka nationalkänsla och religiösa ideal. Den uppmanar till fromhet, flit, samarbetsanda, tacksamhet, noggrannhet, ärlighet och ödmjukhet. Läseboken utgör därmed ett historiskt exempel på det som alltjämt ses som skolans uppgift: att utbilda barn så de inhämtar och utvecklar både den kunskap och de värderingar samtiden betraktar som viktiga.

Riksdagshuset (Helgo Zettervall och Aron Johansson, 1897–1905)

Riksdagshuset symboliserar demokratin.

Om verket

Den byggnad på Helgeandsholmen i Stockholm där den svenska riksdagen huserar och som symboliserar den svenska demokratin. Efter att enkammarriksdagen ersatt tvåkammarsystemet 1971 inleddes en omfattande om- och tillbyggnad, och tillkom gjorde bl.a. riksdagens nuvarande plenisal. I dess förgrund hänger E Hasselberg

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Olssons textil Minnet av ett landskap, vävd av Handarbetets vänner. Helgo Zettervall (1831–1907) och Aron Johansson (1860–1936).

Motivering

Sverige har haft någon form av riksdag sedan medeltiden, även om den sett olika ut genom historien. Första gången benämningen användes var år 1561 i Arboga. Riksdagen är alltså betydligt äldre än rösträtten. Sedan 1600-talet har den politiska maktens centrum legat i Stockholm. I början av 1900-talet uppfördes det riksdagshus där Sveriges riksdag alltjämt har sin hemvist.

Sverige är en representativ demokrati, och vart fjärde år har svenska medborgare därför rätt att välja sin riksdag. De 349 ledamöterna kommer från hela landet och olika politiska partier. Riksdagen stiftar lagar, beslutar om statens budget, kontrollerar regeringen och myndigheterna. Riksdagen avgör också vem som kan bilda regering. Denna får inte ha en majoritet i riksdagen mot sig, och för att få sina förslag godkända måste den få stöd av mer än hälften av de röstande.

Samtidigt med riksdagsvalet sker också val till kommunernas och regionernas fullmäktigeförsamlingar. Genom medlemskapet i Europeiska unionen har riksdagen överlåtit viss beslutanderätt till EU. Riksdagen arbetar även på olika sätt med EU-frågor.

Riksdagen är inte bara en plats där det fattas beslut, utan också en miljö där företrädare för olika partier debatterar, i kammaren och i de utskott där förslag bereds innan de går till omröstning. I utskotten finns också utrymme för förhandling. Riksdagen och dess hus spelar alltså en avgörande roll för hur Sverige styrs, och för demokratiskt åsiktsutbyte.

Brunnsviks folkhögskola (Karl-Erik Forsslund, 1906)

Brunnsviks folkhögskola symboliserar den frivilliga bildningsrörelsens betydelse för Sveriges demokratiska utveckling.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

En folkhögskola i Dalarna grundad av Karl-Erik Forsslund (1872–1941) för att erbjuda bildning för unga arbetare.

Motivering

Folkhögskolan skapades av den danske prästen N. F. S. Grundtvig i syftet att bilda folket till medborgare. I Sverige riktade sig folkhögskolorna inledningsvis till ungdomar från bondehem. Kring sekelskiftet 1900 kom en ny våg av idéburna folkhögskolor främst drivna av frikyrko-, nykterhets och arbetarrörelsen. Som en del i folkbildningen stärkte hundratusentals känsla av värdighet och inflytande på ett sätt som blev avgörande för demokratins genombrott och utveckling i Sverige.

När Brunnsviks folkhögskola grundades 1906 var den inte direkt knuten till arbetarrörelsen men dess föreståndare, författaren Karl Erik Forsslund, var socialdemokrat. Skolan attraherade bildningstörstande arbetare som ville vidga sina horisonter och utveckla sina kompetenser bortom de kunskaper de fått i folkskolan.

På Brunnsvik mötte de unga lärare som Rickard Sandler, sedermera både stats- och utrikesminister, och Torsten Fogelquist, framtida kulturredaktör på Dagens Nyheter. De studerade litteratur, historia och matematik men deltog också i ”övningsriksdagar” där de tränade sig i att ställa kontrapropositioner och formulera motioner trots att de flesta ännu saknade rösträtt.

I 1900-talets bildningsorganisationer, knutna till såväl politiska partier som folkrörelser, har studiecirkeln ofta använts som pedagogisk modell. Denna bildningsform är en genuint svensk innovation skapad i början av 1900-talet. I dag lever den vidare i den stora mängden av informellt organiserade bokklubbar runt om i landet.

Vasaloppet (Anders Pers och IFK Mora, 1922)

En skidtävling som på ett unikt sätt kombinerar historia, idrott, folkrörelse, friluftsliv och kultur.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Världens längsta, största och äldsta långlopp på skidor. Ett initiativ av redaktören och förstakammarledamoten Anders Pers (1860–1951) i Vestmanlands läns tidning den 10 februari 1922, arrangerat av IFK Mora, med stöd och finansiering av Dagens Nyheter. Loppet går mellan Sälen och Mora, och äger rum årligen den första söndagen i mars. Sammanlagt har över 1,5 miljoner skidlöpare deltagit i Vasaloppet, och numera brukar Vasaloppsveckans olika arrangemang locka mellan 50 000 och 60 000 deltagare.

Motivering

Vasaloppet är en av Sveriges mest kända idrottstävlingar, med stark historisk och kulturell laddning. Det är nio mil långt och går från Sälen till Mora, inspirerat av sägnen om Gustav Vasas äventyr i Dalarna 1520–21 och den (omvända) sträcka han skidade mot Norge för att fly danskarna. Över målet är tävlingens valspråk målat: I fäders spår för framtids segrar. Intill står konstnären Anders Zorns staty från 1903 över Gustav Vasa.

Vasaloppet har tävlande från många länder utanför Sverige. 1981 upphörde förbudet för kvinnor att delta. En officiell damklass inrättades 1997.

Många svenskar har själva deltagit, känner någon som deltagit, eller följer loppet, i tv och radio, eller på plats: minst 50 000 åskådare brukar stå längs spåret. Loppet visar upp svensk idrottsrörelse som folkrörelse, och har både amatörer och elit bland de deltagande. Det genomförs på längdskidor, en populär sport i stora delar av landet, och en idrottsgren där Sverige utmärkt sig internationellt. Många av landets mest välkända idrottare har varit längdskidåkare. När Riksidrottsförbundet firade sitt 100-årsjubileum år 2003 var Vasaloppsmålet en av de 100 idrottsmiljöer förbundet uppmärksammade.

Loppet speglar också många svenskars intresse för friluftsliv och natur. Det går genom natur- och kulturmiljö, förbi skogar, myrar, vattendrag, byar och fäbodar. Även kontrollstationerna, t. ex. Mångsbodarna och Oxberg, har blivit välkända, liksom den blåbärssoppa deltagarna erbjuds längs vägen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Per Albin Hanssons folkhemstal (Per Albin Hansson, 1928)

Talet introducerar Folkhemmet som metafor och än i dag starkt närvarande föreställning i svensk politik, samhällsdebatt och självförståelse.

Om verket

Socialdemokraten, senare statsministern, Per Albin Hanssons (1885–1946) tal vid remissdebatten i riksdagens andra kammare den 18 januari 1928, allmänt kallat Folkhemstalet.

Motivering

Per Albin Hanssons (statsminister 1932–1946) vision om ett samhälle där alla, oavsett bakgrund, ska garanteras välfärd och jämlikhet har spelat en central roll för svensk socialdemokrati, och genom dess långa regeringsinnehav också för hela Sverige. I talet använde Hansson växelvis orden ”folkhem” och ”medborgarhem” och ville se ett samhälle som, likt ”det goda hemmet”, präglas av medkänsla, utan vare sig ”kelgrisar” eller ”styvbarn”.

Folkhemsvisionen kombinerar jämlikhet och nationell gemenskap. Ordet hade tidigare använts från konservativt håll, av bl.a. bondeförbundaren Alfred Petersson i Påboda, statskunskapsprofessorn och högerpolitikern Rudolf Kjellén, och ungkyrkorörelsens ledare Manfred Björkquist. Liknande idéer hade även florerat i andra länder, inte minst i Norden, ibland också med liberala förtecken. Visionen förknippades med framstegstro, bland annat symboliserad av Stockholmsutställningen 1930, en manifestation av funktionalistisk formgivning, rationell planering och ingenjörskonst.

Den svenska välfärdsstaten byggdes på denna vision, som innebär att staten tar stort ansvar för invånarnas välbefinnande, och därmed intar en roll som på andra håll spelas av familj och civilsamhälle. Idén om folkhemmet har starkt präglat Sverige, materiellt och kulturellt, och lever fortfarande som samhällsideal. Den har också kritiserats, och förknippats med statsingripanden i enskilda sfärer.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Radiohuset (Erik Ahnborg och Sune Lindström, 1962)

Radio/tv i allmänhetens tjänst, sakligt och opartiskt bedriven under demokratisk kontroll, är jämte den fria pressen grundval för svensk offentlighet.

Om verket

Radiohuset symboliserar den institution som numera kallas public service. När det stod klart 1962 samlades i Radiohuset för första gången AB Radiotjänsts alla verksamheter under ett tak. Erik Ahnborg (1925–2020) och Sune Lindström (1906–1989).

Motivering

Radiomediets introduktion på 1920-talet var resultatet av ett intrikat förhandlingsspel med staten som organisatör. Tekniken och finansieringen blev statliga angelägenheter medan sändningsinnehållet anförtroddes AB Radiotjänst, ett av tidnings- och radioindustrierna samägt bolag med en statlig ämbetsman som ordförande. Programmen skulle präglas av saklighet och opartiskhet och nyheter förmedlas neutralt, av Tidningarnas Telegrambyrå. Folkbildning var en central uppgift.

Mediet växte snabbt. Finansieringen – reklam förekom inte – bestod av licensavgifter på radioapparater. Vid mitten av 1950-talet fanns två och en halv miljon licenser samtidigt som medarbetarna var spridda i allt från smygkontoriserade lägenheter till provisoriska baracker. Då ritades Radiohuset, som togs i bruk sommaren 1962, sedan dess ett landmärke på Gärdet i Stockholm. Den överdådiga entréhallen vittnade om institutionens makt och självbild.

Televisionen hade då redan tillkommit men hörde till Radiotjänst. Några år senare skildes de och 1967 fick Sveriges Television ett eget hus, intill. Kulturellt och mediepolitiskt har de förblivit ett: public service, mindre reglerat och frigjort från tidningsindustrin. Men kraven på saklighet och opartiskhet kvarstår, liksom demokratins skrankor. Tillsammans med de fria medierna har den institution Radiohuset symboliserar utgjort det offentliga Sveriges mediala scen och är därmed en viktig referenspunkt i vårt kulturella liv.

6 Kommitténs överväganden och förslag

I detta kapitel beskrivs kommitténs överväganden och förslag på hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid. Kapitlet inleds med ett avsnitt om kommitténs principiella utgångspunkter och bedömningar om vad som krävs för att en kulturkanon för Sverige ska bidra till ökad bildning, gemenskap och inkludering. Därefter följer kommitténs framåtsyftande bedömningar och förslag.

6.1 Principiella utgångspunkter

Hur kan en kulturkanon bidra till ökad bildning, gemenskap och inkludering?

Som vi såg i kapitel 2 var detta en gång i tiden, från början och mitten av 1800-talet fram till 1960-talet, en fråga som besvarades genom långsiktiga insatser inom ramen för folkskola och folkbildning, samt institutioner tillägnade bevarandet av det svenska kulturarvet som Skansen och Nordiska museet. Det var ett samspel mellan statliga och privata initiativ där skolan och skolplikten representerade det obligatoriska och folkbildning och folkrörelser det frivilliga. Finansiering var delad mellan offentlig, skattebaserad finansiering, storskalig filantropi och folkrörelse- och medlemsbaserade insatser i såväl pengar som obetald arbetskraft.

Denna utveckling skedde i ett bredare historiskt sammanhang där byggandet av nationalstater var en dominerande kraft. Detta skedde runtom i Europa genom en delvis tvingande process där enandets väg gick via en språklig standardisering och en stundtals hårdför marginalisering av regional och lokal kultur och identitet. Som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiker har visat, genomfördes denna nationalisering via institutioner som svenska folkskolan, den allmänna värnplikten och ett standardiserat språk som sedan användes i tidningar och annan media.

Samtidigt var denna process inte enbart en fråga om förtryck och brutalitet; det var också en historisk rörelse kännetecknad av ett enande inom ramen för lagbunden ordning och rättvisa. Vinsterna var långsiktiga och betydande även där förlusterna var lokala och påtagliga. Även om man också i det svenska fallet kan tala om en ”föreställd gemenskap”, för att använda Benedict Andersons berömda begrepp, så skedde detta i en stat med en speciellt lång historia med institutioner, inklusive riksdagen och landets lagar, som verkat som en enande kraft i många århundraden.

Som vi också såg i kapitel 2 kom denna situation att ändras efter de stora skolreformerna från 1960-talet då folkskolan ersattes av grundskolan. Detta var ett skifte som hade flera bottnar. Å ena sidan handlade det om pedagogiska reformer som strävade efter att demokratisera skolan och göra den mer jämlik, mindre paternalistisk och auktoritär. Å andra sidan fanns efter andra världskriget en strävan att göra undervisningen mindre nationalistisk. De nya överideologierna kom i stället att betona modernism, internationalism och multikulturalism.

Den modernistiska och postnationella andan förde med sig mycket gott. Betoningen på tämligen sträng uppfostran fick ge vika för idealisering av ungdom, frihet, framtid. Vardagsfriheten växte inte minst för unga människor och kvinnor. Det skedde en social islossning. Samtidigt innebar modernismen att blicken vändes bort från de historiska rötterna, från banden som kopplade ihop generationer.

Med tiden kom man att ta de sammanhållande krafterna för givna, vilket till början inte var helt orealistiskt givet att de som ledde samhället, var lärare i skolor, ledde folkbildningen, var föräldrar, ännu hade fostrats i en annan tid, utifrån de gamla bildningsidealen där kunskap, gemenskap och skötsamhet premierades.

Idag befinner oss i en tid då dessa vinster har överträffats av förluster. Sverige är på många sätt ett splittrat land. Den sammanhållning och gemenskap som länge kunde tas för given är i gungning och framstår som långt ifrån självklar. Vi står inför ett vägval.

I detta kapitel kommer vi därför att ge ett antal förslag rörande en kulturkanons möjliga bidrag till för att bättre premiera bildning, gemenskap och inkludering. Detta gäller först och främst de centrala

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

institutioner vi redan har diskuterat, det vill säga skola, folkbildning samt institutioner som är ämnade att bevara kulturarvet. Som vi kommer att gå in närmare på senare i kapitlet pläderar vi för en mångfald av aktörer och en resurspluralism. När det gäller det övergripande ansvaret för att förvalta och tillgängliggöra kanon, kommer vi att föreslå bildandet av en stiftelse som kan ta emot pengar från både stat, filantropi och småskaligt, medborgerligt givande.

6.2 Kommitténs förslag om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid

Enligt direktiven har kommittén i uppdrag att lämna förslag på hur en kulturkanon kan tillgängliggöras brett och hållas relevant över tid. Utifrån de principiella utgångspunkter som redovisats i föregående avsnitt beskrivs här våra förslag och bedömningar. En övergripande ambition bör, enligt kommitténs bedömning, vara att Sveriges kulturkanon får möjlighet att verka fritt och självständigt och med respekt för principen om armlängds avstånd från politiken.

Avsnittet inleds med kommitténs bedömningar om vilken organisationsform och aktör som är mest lämpad att förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon. Vår bedömning är att stiftelseformen är mest ändamålsenlig. Därför föreslår vi att regeringen tar initiativ till att en stiftelse bildas och att medel för detta avskiljs från Allmänna arvsfonden. Vidare föreslår vi ett antal uppgifter för stiftelsen. Med den nederländska kanonhemsidan som förebild föreslår vi i avsnitt 6.2.3 att stiftelsen ska ansvara för att utveckla och driva en mångdimensionell digital portal för kunskapsförmedling om kanon. Den digitala portalen ska utgöra fundamentet och samlingsplatsen för en kulturkanon för Sverige. Via portalen presenteras de 100 verken som fönster som ger utblick mot en bredare förståelse för Sveriges kultur och historia. I avsnitt 6.2.4 lämnar vi förslag om hur stiftelsen kan främja tillgängliggörandet av kanonen genom kulturarvsinstitutionerna. Vi föreslår bl.a. att ett nätverk för kulturarvsinstitutioner bildas, att kanonen tillförs regionala och lokala perspektiv och att en permanent kanonutställning produceras och visas för en bred publik. I avsnitt 6.2.5 föreslår vi att stiftelsen ansvarar för att ta fram och sprida informationsmaterial och kunskapsmaterial om Sveriges kultur-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kanon och i avsnitt 6.2.6 att stiftelsen ska samverka med folkbildningens aktörer i syfte att främja bildning, gemenskap och inkludering i hela landet och i hela livet. Slutligen föreslår vi att det ska åligga stiftelsen ett ansvar för att utvärdera och vid behov revidera kanon.

Därutöver lämnar vi i avsnitten 6.2.8 och 6.2.9 vissa förslag och bedömningar i fråga om kanon och utbildningsväsendet.

Avslutningsvis föreslår vi i avsnitt 6.3 ett antal interimsförslag som innebär att regeringen, eller den regeringen bestämmer, får ansvar för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon i avvaktan på att den föreslagna stiftelsen kan vara på plats.

6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet

Bedömning: För att säkra en långsiktigt relevant och politiskt oberoende kulturkanon bör ansvaret för dess förvaltning och tillgängliggörande ligga hos en självständig stiftelse.

Kommittén har i föregående avsnitt redogjort för sin bedömning att det finns många vinster med att finansiering och genomförande av verksamhet kopplad till kulturkanon sker via en mångfald av aktörer, där såväl staten som den privata sektorn och civilsamhället har viktiga roller.

Sveriges kulturkanon har skapats med syftet att vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering. För att ge bästa möjliga förutsättningar att bidra till dessa värden behöver verksamheten bedrivas på ett sätt som både främjar kvalitet, kreativitet och nyskapande och som är oberoende av kortsiktiga politiska beslut. Den aktör som ska förvalta kulturkanonen måste kunna agera fritt och självständigt: samarbeten och avtal ska kunna ingås fritt, finansiering ska vara såväl mångsidig som långsiktig och det innehållsliga måste värnas från politisk styrning. Kommittén anser att myndighetsformen har en rad begränsningar för att kunna bedriva en verksamhet som garanterar frihet och självbestämmande och som har möjlighet att attrahera resurser på ett mångsidigt sätt. Kommitténs bedömning är därför att Sveriges kulturkanon har störst förutsättningar att förvaltas och tillgängliggöras långsiktigt inom ramen för en annan verksamhetsform.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Under 1990-talet genomfördes stora stiftelsereformer i Sverige, där riksdagen bemyndigade regeringen att med de tidigare löntagarfondsmedlen som kapital inrätta sammanlagt elva stiftelser, däribland Stiftelsen för strategisk och miljöstrategisk forskning, stiftelsehögskolorna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping och kulturstiftelsen Framtidens kultur. Syftet med 1990-talets stiftelsereformer var att ge vissa verksamheter en mer självständig och långsiktig förvaltning som inte var beroende av politiska beslut. Utvärderingar har visat att stiftelseformen har varit en framgångsfaktor för verksamheternas utveckling, effektivitet och möjligheter att verka självständigt – såväl verksamhetsmässigt som finansiellt. Stiftelsen Framtidens kultur avvecklades efter 16 år i enlighet med föreskrifterna i stiftelseförordnandet. Stiftelsen hade då nära fördubblat sitt kapital och hade delat ut 800 miljoner kronor i stöd till långsiktiga och nyskapande kulturprojekt. Som regeringen konstaterade i budgetpropositionen för 2009 spelade Stiftelsen Framtidens kultur en betydelsefull roll för det fria kulturlivet och den nyskapande kulturen under den tid den var verksam.[1] Genom att vara en självständig aktör på kulturfältet, med hög grad av autonomi och flexibilitet, kunde stiftelsen fånga initiativ från privatpersoner, institutioner, enskilda företag samt andra stiftelser.[2] Enligt Kulturutredningen (SOU 2009:16) var en annan framgångsfaktor för stiftelsen att den uppfattades som obyråkratisk och flexibel, samt att stiftelsen grundades på ett engångsvis tilldelat grundkapital och inte anslagsfinansiering, vilket starkt bidrog till stiftelsens självständighet.[3]

Av anförda skäl bedömer vi att en stiftelse skulle vara den verksamhetsform som lämpar sig bäst för uppgiften att långsiktigt förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon.

[1] Budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1), utg. omr. 17, s. 20.
[2] *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3), s. 51–52.
[3] *Kulturutredningen*, *del 2* (SOU 2009:16), s. 319–321.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.2.2 En ny stiftelse bildas

Förslag: Regeringen tar initiativ till att bilda en stiftelse som ska förvalta, tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon. För att möjliggöra detta avskiljer staten kapital från Allmänna arvsfonden.

Stiftelsen ansvarar för att:

- utveckla och förvalta en digital portal som utgör basen för förmedling av kunskap om Sveriges kulturkanon,
- presentera de 100 verken som fönster mot en bredare bildningsresa,
- initiera ett kanonnätverk för kultur- och kulturarvsaktörer,
- uppmuntra och stödja regionala och lokala kanoninitiativ,
- i samarbete med ett museum producera och visa en permanent kanonutställning,
- ta fram och sprida tryckt material om kulturkanon,
- samverka med studieförbund och folkhögskolor i syfte att främja bildning gemenskap och inkludering, samt att
- utvärdera och vid behov revidera Sveriges kulturkanon.

Kommittén föreslår att regeringen tar initiativ till att bilda en självständig stiftelse med uppgift att långsiktigt förvalta Sveriges kulturkanon. Stiftelsens ändamål ska vara att förvalta, tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon. Med den föreslagna verksamhetsformen säkerställs en varaktig och oberoende förvaltning av kanon. En kanonstiftelse kommer att utgöra en egen juridisk person som kan förvärva rättigheter och ta på sig skyldigheter på samma sätt som andra juridiska personer. Stiftelsen kommer också utan begränsningar kunna ta emot donationer och för olika ändamål förvalta dessa, äga bolag samt bygga upp egna ekonomiska medel och andra tillgångar.

Nedan redogörs för de rättsliga förutsättningar som krävs för att en stiftelse ska kunna bildas, därefter följer en beskrivning av vilka uppgifter stiftelsen föreslås ha. Uppgifterna beskrivs i den ordning som de följer i förslagsrutan ovan.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Rättsliga förutsättningar för att bilda en stiftelse

För att få till stånd en kanonstiftelse krävs att ett antal villkor är uppfyllda. Grundläggande bestämmelser för stiftelser finns i stiftelselagen (1994:1220). Enligt stiftelselagen bildas en stiftelse genom att en eller flera stiftare avskiljer egendom till en självständig, varaktig förvaltning för ett bestämt ändamål. Stiftelsens ändamål, organisation och medelsanvändning slås fast i ett stiftelseförordnande.

Som nämnts ovan föreslår vi att regeringen tar initiativ till att bilda en stiftelse. Stiftaren blir därmed staten. Det ankommer alltså på staten (regeringen) att ta fram ett stiftelseförordnande där ramarna för stiftelsens verksamhet och förvaltning anges. Det ankommer också på staten att överföra ett stiftelsekapital som är så stort att varaktighetskriteriet kan anses vara uppfyllt.

Kommittén föreslår att stiftelsen bildas genom att staten avskiljer medel från Allmänna arvsfonden för att förvaltas som en självständig förmögenhet. Allmänna arvsfonden inrättades 1928 med syftet att bidra till samhällsnytta genom att utveckla Sverige med hjälp av arv från avlidna personer som saknade anhöriga. I dag får dessa medel endast användas för att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för målgrupperna barn, ungdomar, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Riksrevisionen har granskat Allmänna arvsfonden.[4] Deras övergripande slutsats var att systemet med Allmänna arvsfonden varken fungerar ändamålsenligt eller effektivt och att ett nytt system för att hantera arv efter avlidna utan arvingar och testamente borde införas, förslagsvis inom statens budget. Riksrevisionen rekommenderade regeringen att inleda en process med målet att avveckla systemet med Allmänna arvsfonden.

Kommittén delar uppfattningen att systemet med Allmänna arvsfonden bör avvecklas och anser att det finns starka skäl för att se över hur tillgångarna kan användas på ett mer transparent och ändamålsenligt sätt. Vår bedömning är att medlen skulle göra större nytta om de användes för att stärka värden som gemenskap, bildning och inkludering i samhället, dvs. ledorden för kulturkanon. Mot den bakgrunden anser vi att regeringen snarast bör inhämta ett beslutsunderlag i fråga om vilka åtgärder som krävs för att avskilja medel från Allmänna arvsfonden för att finansiera bildandet av en stiftelse för kulturkanon. Vidare föreslår vi att regeringen inleder arbetet med

[4] Riksrevisionen, *Allmänna arvsfonden – pengar som söker mening* (2024).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

att ta fram ett stiftelseförordnande och andra nödvändiga förberedelser för att stiftelsen ska kunna bildas och påbörja sin verksamhet. Regeringen bör därutöver säkerställa att processen fortlöper skyndsamt, så att stiftelsen kan vara etablerad och ha påbörjat sin verksamhet senast år 2029.

6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal

Förslag och bedömning: Kärnan för tillgängliggörandet av Sveriges kulturkanon utgörs av en digital hemvist som uppmuntrar till en bredare bildningsresa. Stiftelsen ska därför:

- utveckla och långsiktigt förvalta en digital portal, och
- presentera de 100 verken som fönster mot en bredare bildningsresa.

Som vi redogjort för i kapitel 3 lanserade den nederländska kanonkommittén en avancerad hemsida. Hemsidan kom att leva vidare och har sedan dess fungerat som det främsta verktyget för att tillgängliggöra kanon i Nederländerna. Den består av själva kanon, en tidslinje med femtio så kallade ”fönster”. Dessa fönster fungerar som tematiska ingångar till centrala delar av Nederländernas historia. I denna modell används konkreta företeelser, t.ex. en person, plats eller händelse som utgångspunkt för att utforska bredare historiska och kulturella sammanhang. Den nederländska kanonkommittén betonade att det bakomliggande ämnet är minst lika viktigt som det specifika fenomen som valts som ingång. Hemsidan ger därigenom möjligheter att koppla mer information till de enskilda företeelserna, allt från lästips till förslag på platser att besöka för ytterligare fördjupning, för att bidra till en vidare utveckling av de femtio fönstren.

Vi bedömer att den nederländska hemsidan är ett utmärkt exempel på hur historia och kultur kan göras tillgänglig, engagerande och relevant för en bred publik. Genom att strukturera innehållet i en kronologisk tidslinje, med utgångspunkt i de femtio fönstren får användaren en överskådlig och pedagogiskt uppbyggd berättelse om landets historia. Denna form gör det enkelt att ta till sig helheten, samtidigt som det är möjligt att fördjupa sig i enskilda ämnen. Hemsidan är dessutom interaktiv och visuellt tilltalande, med bilder, ani-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mationer och tidslinjer som bidrar till att väcka intresse och inspirera till lärande. En välavvägd balans mellan historiska fakta och levande berättelser gör att historien inte bara upplevs som informativ, utan även som mänsklig och relevant.

Mot den bakgrunden anser vi att ett liknande initiativ har goda möjligheter att även i Sverige utgöra basen för tillgängliggörandet av en kulturkanon. I det följande redogör vi för vårt förslag om att en digital portal bör utvecklas som själva kärnan för hur Sveriges kulturkanon ska spridas och tillgängliggöras. Vidare kommer vi att redogöra för våra bedömningar om den digitala portalens innehåll – fönster mot en bredare bildningsresa.

En digital portal som bas för förmedling av kunskap om Sveriges kulturkanon

I dagens samhälle genomsyrar digital teknik och internet i princip alla delar av människors liv. Det är numer en naturlig del av hur vi kommunicerar, arbetar och underhåller oss, men även hur vi lär oss och tillgodogör oss ny kunskap. För att skapa förutsättningar för bredast möjliga spridning och tillgängliggörande av kanon bedömer kommittén att tyngdpunkten för förmedling av kunskap om Sveriges kanon bör ske genom en digital portal.

Skälen till vår bedömning är flera. För det första har en digital portal fördelen att den kan nå ut till alla med internetuppkoppling, oavsett var i landet man befinner sig eller vilken socioekonomisk bakgrund man tillhör. För att kanon ska kunna bli ett verktyg för gemenskap, inkludering och bildning, krävs att alla ska kunna ta del av den. En digital närvaro möjliggör detta.

För det andra skapar en digital portal möjligheter till en mer interaktiv och engagerande upplevelse än vad som är möjligt med de traditionella tryckta medierna. Genom att inkludera funktioner som video, ljud, bilder och interaktiva tidslinjer kan användaren enkelt navigera mellan de olika verken, läsa bakgrundsinformation och hänvisas till relaterande verk eller skeenden på ett sätt som gör upplevelsen både dynamisk och lärorik. En portal ger också möjligheter att använda sig av immersiv teknik. Detta är särskilt värdefullt för de yngre användarna, som ofta är vana vid interaktiva digitala miljöer.

För det tredje ger portalen möjligheter att kontinuerligt uppdatera och utveckla innehållet. Världen omkring oss förändras i en

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

rasande takt, och många aspekter av våra liv behöver omvärderas och tolkas i nytt ljus, så även vår kultur och historia. Även om den kulturkanon som presenteras i detta betänkande inte kommer vara föremål för prövning och revidering under de närmaste åren, finns goda anledningar att möjliggöra för nya tolkningar, analyser och associationer att kontinuerligt uppdatera och utveckla innehållet kring verken.

Avslutningsvis har portalen fördelen att den kan anpassas till flera olika målgrupper. Sveriges kulturkanon är till för alla, och därför behöver portalen utvecklas så att så många som möjligt ska känna att den är för dem. Den främsta målgruppen för portalen är den intresserade allmänheten. Kommittén ser dock behov av att portalen utformas med särskilda inslag för särskilda målgrupper, t.ex. skolan. Kommittén anser att innehållet i portalen bör anpassas för att möta behoven i olika årskurser och ämnen, t.ex. genom att möjliggöra för lärare att hitta resurser och material som är kopplade till läroplanen, och för elever att interagera med innehållet på ett sätt som passar deras digitala färdigheter. Kommittén bedömer att portalen kan utgöra ett kraftfullt verktyg för att väcka intresse för svensk kultur och historia hos elever i alla åldrar. Portalen har dessutom möjligheten att anpassas för att vara tillgängligt för personer med särskilda behov. Genom att erbjuda funktioner som underlättar användning för personer med funktionshinder kan innehållet göras tillgängligt för fler.

Huvudfokus för den digitala portalens innehåll ska vara Sveriges kulturkanon, det vill säga de 100 verken. Utformningen av portalen ska göra det enkelt att hitta fram till det man är intresserad av att lära sig mer om, antingen i en kronologisk framställning eller uppdelat per kategori och område. Kommittén anser dock att kanon inte ska förstås som en definitiv och obestridlig lista. För att möjliggöra den fördjupning och förkovran som regeringen efterlyst i direktiven anser vi att bildningsresan inte bör sluta vid de 100 verken. Tvärtom, det är här den börjar. De 100 verken ska leda till en djupare och bredare förståelse för Sveriges kultur och historia – genom fönster som öppnar för nya perspektiv och samband – in i en bildningsresa.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Fönster mot en bredare bildningsresa

De 100 verk som valts ut av expertgrupperna och som redogjorts för i kapitel fyra utgör ett fundament för en historisk förståelse av hur den svenska kulturen och samhället har utvecklats, påverkat varandra och formats över tid. Verken möjliggör för var en och att bilda sig en grundläggande uppfattning om var vi är i dag och hur vi kom hit.

Vår uppfattning är att varje verk kan öppna upp mot en djupare och bredare förståelse av Sveriges kultur och historia samt samspelet dem emellan. Ett verk kan således leda vidare till olika perioder, ämnen, personer, händelser, kulturströmningar eller fenomen som på olika sätt relaterar till verket, och som har betydelse för en mångsidig och djupgående förståelse av utvecklingen av den svenska kulturen och det svenska samhället i stort. Verken kan därmed sägas utgöra fönster, som kan dra paralleller såväl bakåt som framåt i tiden och innehålla referenser till hur de olika skeendena, personerna eller fenomenen har kommit påverka, och fortsatt påverkar, vår samtid.

Verkens förmåga att verka som fönster mot en bredare bildningsresa finns redan nu återspeglat i expertgruppernas motiveringar till verken. Motiveringarna innehåller en stor mängd referenser och hänvisningar till centrala personer, skeenden och företeelser som anknyter till verket och ger en bredare bild av det sammanhang inom vilket verket tillkom, vilken påverkan det hade på sin samtid och dess betydelse det har idag. Genom motiveringarna blir det också tydligt hur konstarterna, då och nu, påverkar och påverkas av omgivande samhälle.

Verken och expertgruppernas motiveringar kan alltså fungera som fönster i sin egen rätt. För att portalen ytterligare ska kunna uppmuntra till nyfikenhet och inspirera till en vilja att fördjupa sig i svensk kultur och historia, anser kommittén att verken, med utgångspunkt i motiveringarna, bör tillföras ett rikt material av bilder, ljud, fotografier, kartor och filmer, som bidrar till att levandegöra verken. Detta kan utvecklas ytterligare genom att t.ex. hänvisa och länka till det digitaliserade material som museer, arkiv, bibliotek och andra aktörer tillgängliggjort via olika databaser, plattformar och hemsidor.

Vidare ser vi ett värde av att det i anslutning till verken, och som en del av fönstren, finns förslag på institutioner och platser att besöka, t.ex. museer, bibliotek, arkiv, kulturmiljöer och andra besöksmål, som på olika sätt kan arbeta med och bidra till att levandegöra kanon och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

på så sätt bli en del av bildningsresan. För att göra portalen attraktiv att använda och uppmuntra till nyfikenhet bör sidan med förslagen om besöksmål med fördel utformas på ett interaktivt sätt, t.ex. genom en karta över Sverige där de olika platserna finns utpekade.

Kommittén vill dock betona vikten av balans i mängden information och hänvisningar som finns i anslutning till verken. Det är viktigt att det finns tillräckligt med information för att kunna uppmuntra till nyfikenhet och vidare fördjupning. Allt för stor informationsmängd kan dock motverka syftet med portalen och i stället verka avskräckande.

Kommittén föreslår att stiftelsen ska ha det övergripande ansvaret för att utveckla och förvalta den digitala portalen och, med utgångspunkt i de 100 verken, utveckla fönster mot Sveriges historia och kultur. Det är i sammanhanget viktigt att rätt kompetens inkluderas i framtagandet av fönstren. Arbetsprocessen kräver att nödvändiga avvägningar och urval görs, och för att projektet med att utveckla fönstren ska vara vetenskapligt förankrat, trovärdigt och legitimt, behöver detta utföras och granskas av de professioner som besitter rätt kompetens. Stiftelsen bör därför ta fram fönstren i nära samarbete med sakkunniga inom universitet och högskolor, museer, bibliotek, arkiv och andra relevanta aktörer, som utifrån sina ämnesområden och expertis kan utveckla fönstren med olika perspektiv på den svenska historien, kulturen och dess utveckling.

I avsnitt 6.2.4 redogör kommittén för förslag om att ett nationellt kanonnätverk bildas och att kanon bör kompletteras med regionala och lokala perspektiv. I det sammanhanget kommer vi närmare gå in på hur dessa båda förslag bör integreras i den digitala portalen.

AI och kulturkanon – mot en kulturellt förankrad digital framtid

Kommittén bedömer att artificiell intelligens (AI) kan bidra till att göra den digitala portalen till en mer levande, tillgänglig och inspirerande plats för att utforska Sveriges kulturkanon. Genom att anpassa och förmedla innehåll utifrån användarens intressen, ålder och behov kan AI stödja portalen i att nå en bred allmänhet – från unga elever till vuxna med olika bakgrund och förkunskaper. Detta kan stärka nyfikenheten och uppmuntra till vidare utforskande av svensk kultur och historia. Vidare kan AI bidra till att göra portalen tillgänglig för

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fler genom att t.ex. skapa sammanfattningar och lättlästa texter, erbjuda funktioner för flerspråkigt stöd samt röststyrning och uppläsning för personer med olika behov.

Genom att definiera ett urval av centrala verk, idéer och uttryck som anses vara representativa för svensk kultur och kulturhistoria, kan kanon fungera som en gemensam referensram som AI kan tränas på eller relatera till i olika kontexter. Detta möjliggör för en bättre förståelse för kulturella nyanser, idiomatiska uttryck och historiska sammanhang som präglar det svenska språket och samhällsdebatten. AI-system kan med hjälp av kanon tränas med en samling av inflytelserika verk för att få den att känna igen mönster, stilar och teman som präglar svensk kultur. För att AI-verktyget ska vara verkningsfullt krävs att det utöver verken kan använda sig av många olika källor, t.ex. artiklar som diskuterar verken, forskningsresultat etc.

För AI-system som används i skolor, på biliotek, i medier och inom offentlig förvaltning är kulturell kontext avgörande. Ett AI-verktyg som har tillgång till verk från t.ex. Selma Lagerlöf, Karin Boye eller August Strindberg får bättre förutsättningar att hantera svenska språket på ett nyanserat sätt. På så sätt kan kulturkanon bidra till ökad kulturell träffsäkerhet i AI:s interaktion med människor.

För att kanon ska kunna användas av AI på ett meningsfullt sätt krävs vissa praktiska åtgärder. Verken som ingår i kanon behöver bl.a. digitaliseras, struktureras och göras tillgängliga i format som kan användas i träning och utveckling av AI-modeller. Det innebär att texterna bör vara maskinläsbara, licensierade för användning i AI-sammanhang och åtföljas av metadata som förklarar deras historiska och kulturella kontext. Även upphovsrättsliga frågor behöver beaktas.

Kommittén vill i sammanhanget betona de utmaningar som många kulturarskapare och kulturarbetare står inför i den pågående AI-utvecklingen. AI påverkar redan idag yrkesverksamma kulturskapare, både som ett verktyg i konstnärliga och kreativa processer, men även som ett orosmoln i fråga om minskade arbetstillfällen och utebliven ersättning när verk, utan upphovspersonens medgivande, nyttjas som träningsdata för generativ AI. För att kulturskapares ekonomiska intressen tas till vara är det av största vikt att upphovsrätten respekteras vid användning av konstnärliga och litterära verk i AI-inlärningen, t.ex. genom licensiering.

Sammanfattningsvis kan en kulturkanon för Sverige, rätt utformad och tekniskt tillgänglig, bli ett stöd för AI-verktyg i att förstå och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

förmedla svensk kultur och historia, och på så sätt bidra till en mer kulturellt förankrad digital framtid. Stiftelsen bör i ett tidigt skede vidta de praktiska åtgärder som krävs för att åstadkomma detta. Vidare bör stiftelsen i arbetet med att utveckla den digitala portalen beakta AI:s potential för portalen.

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

Kommittén vill här rikta uppmärksamheten mot museerna, arkiven, biblioteken och andra kulturaktörer, som alla inom sina ämnesområden och expertis, kan spela en central roll i att tillgängliggöra och levandegöra en kulturkanon för Sverige. I det följande presenteras kommitténs förslag i fråga om hur stiftelsen ska verka för att kanonen tillgängliggörs genom kultur- och kulturarvsaktörerna.

Förslag och bedömning: Kultur- och kulturarvsaktörerna har en avgörande roll för att tillgängliggöra och levandegöra Sveriges kulturkanon. Stiftelsen ska därför ansvara för att:

- ett nätverk bildas för samverkan och erfarenhetsutbyte mellan olika kultur- och kulturarvsaktörer,
- kanon tillförs regionala och lokala perspektiv. Stiftelsen bör uppmuntra aktörer från hela landet, såväl offentliga som ideella och privata aktörer, att initiera och genomföra regionala och lokala kanonprojekt, och
- en permanent kanonutställning produceras och visas för publik.

Ett kanonnätverk bildas för att tillgängliggöra och levandegöra kanon

I Nederländerna har ett kanonnätverk av museer och andra kulturinstitutioner bildats på initiativ av Openluchtmuseum i Arnhem. I nätverket arbetar aktörer runt om i Nederländerna för att, med utgångspunkt i kanon, tillsammans lyfta fram mångfalden i nationens historia. Nätverket samlar ett stort antal museer, minnesplatser och andra kulturarvsinstitutioner. Aktörerna väljer ut specifika föremål,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dokument, minnesplatser eller motsvarande, som har särskild betydelse för något av de femtio fönstren som utgör Nederländernas kanon. Nätverket har en särskild sida på den nederländska kanonhemsidan där varje föremål finns presenterat med tillhörande beskrivning av dess betydelse för aktuellt fönster. Några exempel är Rotterdams bibliotek som har flera originaldokument från Erasmus vilka är sammanlänkade med just Erasmusfönstret, Rembrandts husmuseum som bidrar till fönstret om Rembrandt, och Rijkmuseum i Amsterdam som bidrar med föremål till flera av fönstren.

Kommittén anser att ett motsvarande initiativ i Sverige har goda förutsättningar att göra kulturkanon tillgänglig och levande. Det är kommitténs förhoppning att stiftelsen ska inspirera och bjuda in institutioner från olika delar av kultur- och kulturarvsområdet och från hela landet, till att ingå i nätverket och att ta initiativ till kanonrelaterade aktiviteter. Kommittén anser att nätverket bör utgöra ett forum för samverkan och erfarenhetsutbyte, där såväl de stora statliga aktörerna som regionala och mindre, ideella aktörer ska kunna träffas för att inspirera varandra, dela goda exempel och genomföra gemensamma projekt. Till skillnad från det nederländska initiativet anser vi att det inte ska ställas krav på att medverkande institutioner har föremål i sina samlingar som direkt kan kopplas till listan med de 100 verken eller tillhörande fönster. Vi välkomnar i stället ett brett deltagande: alltifrån statliga museimyndigheter till mindre regionala eller lokala museer, folkbibliotek, arbetslivsmuseer, hembygdsföreningar eller enskilda arkiv.

Vi föreslår att stiftelsen ska ha ett särskilt ansvar för nätverket. I det ingår bl.a. att vara sammankallande för nätverksträffar, ansvara för att ta fram en grafisk profil och informationsmaterial som kan användas av de anslutna aktörerna samt samordna program, projekt och kampanjer. Stiftelsen ska även ge stöd till mindre aktörer som vill arbeta med kanon.

Vidare anser vi att den digitala portalen bör fungera som ett nav för nätverkets aktörer att synliggöra sitt arbete med kanon. Genom att samla och lyfta fram aktörernas initiativ kan portalen spegla den mångfald och det lokala engagemang som är avgörande för en levande och inkluderande kanon. Via portalen finns möjligheter för institutionerna att presentera hur de tolkar, förmedlar och utvecklar sitt arbete med kanon. Detta kan t.ex. handla om pågående och kom-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mande utställningar, utbildnings- och förmedlingsprojekt, tematiska kampanjer och lokala initiativ.

Kanon för hela landet

Kommittén är av uppfattningen att Sveriges kulturkanon kan bli mer relevant och meningsfull för fler om den speglar såväl den nationella helheten som lokala särdrag. Regionala och lokala perspektiv på kanon kan förstärka känslan av delaktighet och identitet, samtidigt som de fördjupar förståelsen för nationens sammansatta historia och kulturella landskap. Kommittén förespråkar därför att regionala och lokala kanonprojekt och initiativ tas. Sådana initiativ kan bidra till att synliggöra den kulturella mångfald som präglar många delar av landet. Kommittén har noterat att lokala initiativ tagits redan under utredningens gång, exempelvis i sydöstra Skåne, Hälsingland och Västmanland.

Kommittén vill i detta avseende särskilt uppmärksamma länsmuseerna. Länsmuseerna har bland annat i uppdrag att göra länens kulturarv tillgängligt, öka kunskapen och insikten om det förflutna samt förmedla och dokumentera länens historia. Länsmuseerna ger även stöd till, och har en utbredd samverkan med, kommuner och civilsamhällesaktörer inom kulturhistoriska- och kulturmiljöfrågor. Ett antal av museerna har även regionala hembygdsförbund som huvudmän. De redan etablerade kontakterna med olika aktörer innebär att länsmuseerna kan ha en särskild roll i att knyta till sig andra aktörer i länen för att genomföra regionala kanonprojekt.

Det som kommittén bedömer vara det ändamålsenligt främsta projektet att inleda med, är skapandet av regionala kanoner. Den nationella kanon kan fungera som inspirationskälla, men de regionala motsvarigheterna behöver nödvändigtvis inte vara utformade på samma sätt. Länens särdrag kan föranleda att regional hänsyn behöver tas i fråga om kategorier, områden eller kriterier. Ett annat exempel är projekt som tar sin utgångspunkt i något av verken som ingår i Sveriges kulturkanon, som sedan utvecklas till ett regionalt fönster, t.ex. Falu koppargruvas betydelse för Dalarna eller Utvandrarnas småländska förankring. På så vis kan det regionala perspektivet också komma att bidra till att bredda den nationella kanonen och ge ytterligare substans till fönstren.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Stiftelsen ska ha ett ansvar för att aktivt uppmuntra till lokala och regionala kanoninitiativ, som en viktig del av arbetet med att främja, förankra och bredda förståelsen av Sveriges kulturkanon. Genom att stimulera lokalt engagemang och regionala perspektiv kan stiftelsen bidra till att kulturkanonen inte bara blir en angelägenhet på nationell nivå, utan även något som lever och tolkas i hela landet.

Det ska via den digitala portalen vara möjligt att ta del av de lokala och regionala initiativen och projekten. Portalen blir därmed ett verktyg för att samla och presentera de olika sätt som lokala och regionala aktörer arbetar med kulturarvet och kanon. Genom att lyfta fram dessa initiativ får inte bara kulturinstitutioner möjlighet att synas, utan även lokala aktörer som hembygdsföreningar, arbetslivsmuseer och regionala arkiv. Det är särskilt viktigt att denna samling av lokala och regionala initiativ finns på den digital portalen, eftersom det gör det möjligt för användare från hela Sverige att upptäcka och engagera sig i det lokala kulturarvet. Genom att ge lokala och regionala aktörer en särskild plats på portalen får de synlighet och erkännande på en nationell nivå, samtidigt som de bibehåller sin lokala förankring.

En permanent kanonutställning

I Nederländerna har den stiftelse som bildades av kanonkommittén slutit ett avtal med Openluchtmuseum i Arnhem för en permanent kanonutställning som öppnade 2017. Utställningen är ett ambitiöst projekt, med stort fokus på teknik, interaktiva och immersiva upplevelser. På utställningen får besökaren lära sig om den nederländska kanonen genom bland annat animationer, spel och filmer. Utställningen har blivit mycket populär och lockar framför allt barn och unga, mycket på grund av den immersiva och interaktiva tekniken.

Kommittén föreslår att en motsvarande utställning produceras även för Sveriges kulturkanon. Syftet med utställningen är att uppmuntra nyfikenhet och en vilja att lära mer om den svenska historien och kulturen. I likhet med kanonutställningen på Openluchtmuseum i Arnhem föreslår vi att den svenska motsvarigheten ska vara tekniskt avancerad för att ge förutsättningar för interaktiva konst- och kulturupplevelser. Detta kan locka framför allt barn och unga men även nya och ovana museibesökare till utställningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Med en hög ambitionsnivå vad gäller formen och de tekniska förutsättningarna för utställningen bedömer kommittén att kostnaderna kommer att kräva att stiftelsen i ett tidigt skede inleder arbetet med fundraising för att inom en överskådlig framtid kunna inleda diskussioner med ett museum om att hysa utställningen samt uppnå nödvändig finansiering för att påbörja planering och produktion av utställningen.

För att en utställning ska kunna produceras och visas för publik behöver en lokal för ändamålet identifieras. Det mest ändamålsenliga är att utställningen produceras och visas i ett befintligt museums lokaler. Fördelarna med detta är att det inom museernas organisation finns nödvändig kompetens och att det, åtminstone i några av centralmuseernas fall, finns lokalytor som kan inrymma utställningen. Det museum vars ämnesområde och ändamål som kommittén bedömer ligger närmast syftet med kanonutställningen, är Stiftelsen Nordiska museet. Kommittén anser därför att stiftelsen bör undersöka förutsättningarna för att sluta ett avtal med Nordiska museet med syfte att finansiera produktionen och driften av kanonutställningen i Nordiska museets regi.

6.2.5 Tillgängliggörande av kanon genom informationsmaterial och en tryckt publikation

Förslag: Stiftelsen ansvarar för att ta fram och sprida informationsmaterial och kunskapsunderlag om Sveriges kulturkanon. I detta ingår dels ett brett informationsuppdrag som syftar till att öka kännedomen om och engagemanget för kulturkanon hos en bred allmänhet, dels ett mer avgränsat uppdrag att ta fram en illustrerad publikation baserad på expertgruppernas urval.

I föregående avsnitt har vi beskrivit kommitténs förslag om hur kanon ska tillgängliggöras via en digital portal och genom kulturarvsinstitutionerna. Den digitala tillgängligheten skapar förutsättningar för bredd, snabbhet och interaktivitet men har inte det fysiska rummets närvaro och varaktighet. Vi anser att tryckt material utgör ett angeläget komplement till den digitala förmedlingen då det tryckta erbjuder beständighet, påtaglighet och en förankring i människors vardag. Kommittén föreslår därför att det ska åligga stiftelsen att ansvara

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

för utgivning och spridning av informationsmaterial och annat kunskapsunderlag om kulturkanon. Detta omfattar olika former av publikt anpassat material som bidrar till att synliggöra och levandegöra kanon i olika sammanhang och för olika målgrupper. Sådant material kan exempelvis inkludera digitala resurser, affischer, broschyrer eller interaktiva presentationer, och bör utformas för att väcka intresse, nyfikenhet och upptäckarlust. Syftet är inte enbart att sprida kunskap, utan att bjuda in fler att delta i ett samtal om Sveriges kultur, dess historia och betydelse i samtiden.

Inom ramen för detta uppdrag föreslås även att stiftelsen ges ett långsiktigt ansvar för att ta fram en illustrerad och kommenterad publikation som bygger på expertgruppernas urval och motiveringar. Denna publikation ska utformas så att den blir tillgänglig och engagerande för en bred allmänhet, inklusive folkbildningsverksamheter och enskilda medborgare, utan att göra avkall på den sakkunskap och det omdöme som har präglat expertgruppernas arbete. Med en tilltalande formgivning, ett rikt bildmaterial och fördjupande kommentarer ska publikationen bidra till att förmedla kunskap, skapa engagemang och inspirera till fortsatt utforskande av Sveriges kulturarv. Den tryckta publikationen blir också ett fysiskt och beständigt uttryck för kanon, något som kan leva vidare i bokhyllor, klassrum och bibliotek över tid.

För att säkerställa hög kvalitet i såväl innehåll som distribution bör stiftelsen genomföra uppgiften i samverkan med ett etablerat bokförlag genom upphandling eller annan form av avtal.

I enlighet med vad vi har förespråkat i avsnitt 6.1 om vikten av att det finns en mångfald av aktörer och en resurspluralism anser vi att det finns fördelar med konkurrens även när det kommer till bokutgivning om kanon. Vi välkomnar därför också andra bokutgivningsinitiativ som kan ge fler perspektiv på kanon och ytterligare bredda bildningsresan.

Kommittén bedömer att det är av stor vikt att en publikation tas fram och sprids i närtid. Av den anledningen föreslår vi i avsnitt 6.3.3 en tidsbegränsad lösning som innebär att regeringen tar initiativ till att en första utgåva av publikationen tas fram och sprids redan nu.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

Förslag: Stiftelsen samverkar med studieförbund och folkhögskolor i syfte att främja bildning gemenskap och inkludering.

Folkbildningen har under lång tid utgjort en central del av det demokratiska projektet i Sverige. Den har spelat en avgörande roll för att sprida kunskap om, och utgöra en arena för dialog kring, svensk kultur i bred bemärkelse – från litteratur och historia till vardagslivets traditioner. Historiskt har folkbildningen varit nära kopplad till demokratiseringen av det svenska samhället. Genom medborgarbildning och främjandet av delaktighet har den bidragit till att stärka individers möjlighet att påverka sin egen livssituation och samhällsutvecklingen i stort.

Till skillnad från utbildning inom de obligatoriska skolformerna bygger folkbildningen på ett stort mått av frivillighet, egenansvar och självbestämmande. Folkbildningen är inte reglerad av läroplaner, kursplaner eller nationella mål, utan präglas av deltagarstyrning, tillit och gemensamt kunskapsskapande. Den riktar sig i huvudsak till vuxna – äldre ungdomar, personer i arbetslivet, pensionärer – som söker en andra chans, vill fördjupa sig inom nya områden eller helt enkelt utvidga sin bildningshorisont. Denna icke-formella och frivilliga karaktär är en av folkbildningens största styrkor och möjliggör ett livslångt lärande där den enskilda individens intressen och behov står i centrum. Folkbildningen är också en bärare av gemenskap och kulturell identitet. Den erbjuder människor mötesplatser som främjar samhörighet och social sammanhållning. Studiecirklar, föreläsningar och kulturarrangemang stärker det civila samhället och skapar lokala och regionala nätverk.

I detta sammanhang ser vi ett värde i att koppla arbetet med en kulturkanon till folkbildningen. I relation till folkbildningen finns det anledning att uppmuntra skapandet av underlag utifrån en kulturkanon, material som kan utgöra inspiration för studiecirklar och andra aktiviteter i klassisk folkbildningsanda. Vidare kan kulturkanon utgöra en bas för utvecklingen av såväl lokala och regionala kanon som kanon som har tematisk orientering – från slöjd till sport, spel, mat, folkmusik och mycket annat. Kommittén välkomnar folkbildningens aktörer att initiera pilotprojekt med utgångspunkt i Sveriges kulturkanon. Vår bedömning är att sådana initiativ kan ge upphov

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

till en positiv spridningseffekt, vilket i sin tur kan främja ett omfattande engagemang för bildning, fortbildning och livslångt lärande.

6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Förslag: Stiftelsen ska ansvara för att utvärdera och vid behov revidera Sveriges kulturkanon. En utgångspunkt bör vara att det sker efter tio år.

En viktig utgångspunkt för kommittén har varit att kanonen ska vara levande och behålla sin relevans över tid. Vi ser varken listan med de 100 verken eller fönstren som ska utvecklas som slutgiltiga. Förståelsen för vår historia är som bekant inte statisk – nya perspektiv, insikter och tolkningar uppstår ständigt, och vår gemensamma berättelse omformas i takt med dem. Trots att vi har lagt stor omsorg på både koncept och urvalsförfarande, och anser att vårt förslag är gediget, är det inte en kanon huggen i sten. För att behålla sin livskraft behöver kulturkanonen kunna förändras, det måste finnas en vilja att ompröva och en varsam hand som följer med tiden.

I Nederländerna rekommenderade kommittén att kanon skulle utvärderas och eventuellt revideras efter fem år. Detta betraktades senare som för kort tid, eftersom implementeringen av kanon i skolorna knappt hade kunnat genomföras. En revidering skedde i stället efter tio år. Kommittén bedömer att det är rimligt att en utvärdering och revidering sker efter tio år även i Sverige. Mot den bakgrunden föreslår vi att stiftelsen genomför en utvärdering och vid behov revidering av Sveriges kulturkanon efter tio år.

6.2.8 Tillgängliggörande av kanon genom skolväsendet

I avsnitten ovan har vi redogjort för vårt förslag om att ansvaret för den långsiktiga förvaltningen och tillgängliggörandet av Sveriges kulturkanon bör åligga en självständig stiftelse, samt förslag på åtgärder som bl.a. syftar till att engagera en mångfald av aktörer att inkluderas i kanonarbetet. I följande avsnitt vänder vi blicken mot utbildningsväsendet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förslag: Vid pågående reformering av läroplaner och kurs- och ämnesplaner beaktar regeringen kulturkanon och uppmanar till användning i tillämpliga delar.

Bedömning: Särskilda läromedel och lärarhandledningar tas fram och sprids.

Rätten till att få kunskap om det gemensamma kulturarvet

Barn och unga är en central målgrupp när det gäller tillgängliggörandet av en kulturkanon. Sveriges kulturkanon innehåller en bred repertoar av centrala händelser och verk som har blivit viktiga referenspunkter för svensk kultur och tradition. Denna kunskap bör komma skolans elever och lärare till del. En kungstanke här är att alla barn, alla elever, i den obligatoriska grundskolan, ska ha samma rättigheter och lika tillgång till vårt gemensamma kulturella kapital[5]. En sådan ansats är inte ny. I den gamla folkskolan var den representerad i såväl universalläroboken Läsebok för folkskolan som i de läromedel som handlade om medborgarskap. Grundtanken var att oavsett vilken skola ett barn gick i, skulle alla barn kunna tillägna sig denna bildning.

Likvärdighet är också i dag en viktig utgångspunkt i skolans författningar. Av skollagen (2010:800) framgår det att skolan genom hög kvalitet, stark likvärdighet och genom ett kompensatoriskt arbete ska ge alla elever, oavsett bakgrund, möjlighet att lyckas i skolan. Samtidigt har flera statliga utredningar och andra rapporter visat att skillnaderna mellan elevgrupper och skolor i Sverige har ökat under en längre tid och att dagens skola präglas av stora problem med likvärdigheten. Det finns flera orsaker till detta. Framför allt kan det i hög grad hänföras till en tilltagande skolsegregation. En viktig förklaring till den ökade skolsegregationen är den allt större boendesegregationen men skolvalet och den ökade andelen elever i fristående skolor har bidragit till utvecklingen.[6] Men det finns också inbyggda problem i skolförfattningarna till följd av olika reformer

[5] Med kulturellt kapital avser vi här den bildning som representeras i den kulturkanon vi presenterade i kapitel 5, dvs. såväl vad vi benämner ”konstarter” som det vi kallar ”samhälle”.
[6] *En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU 2020:28).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

som genomfördes i början av 1990-talet och inte minst tolkningen och tillämpningen av dem.

Som vi visat i kapitel 2 har dagens mål- och resultatstyrning, i kombination med läroplaner och kurs- och ämnesplaner som är allmänt formulerade på hög abstraktionsnivå, lett till en alltför stor frihet för skolhuvudmännen att lokalt besluta om skolverksamhetens form och innehåll. Dessutom har styrdokumentens ensidiga betoning på elevers förmågor, såsom analytiskt tänkande och problemlösning, bidragit till att osynliggöra vikten av solida och välförankrade baskunskaper.[7] Läroplansutredningen har i sitt betänkande *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande* (SOU 2025:19) konstaterat att det är olämpligt med skrivningar i författningarna som öppnar upp för skilda tolkningar och alltför stora skillnader just för att det motverkar skolans likvärdighetsuppdrag.

Kommittén noterar med tillfredsställelse de förslag som läroplansutredningen har lämnat om ett tydligare fokus på faktakunskaper och grundläggande ämneskunskaper i läroplanerna. En sådan kunskapsinriktning ligger i linje med kommitténs egen uppfattning om vikten av att elever tillägnar sig centrala kunskaper inom skolans ämnen som grund för bildning och aktivt medborgarskap. Här finns en rättighets- och rättviseaspekt att beakta. I grund och botten har alla barn rätt till kunskap om vårt gemensamma arv och om vår kultur och identitet. Vi tror att de verk, avgörande händelser och andra historiska milstolpar som expertgrupperna har tagit fram och som vi har presenterat i detta betänkande kan utgöra viktigt stoff i en reformerad skola med större fokus på grundläggande kunskaper.

Samtidigt är det inte en självklarhet att introducera fler krav och nya bestämmelser i skolans styrdokument. Det finns ett värde i att skolans lärare utifrån sin pedagogiska och ämnesmässiga kompetens har ett utrymme att göra egna avvägningar och anpassa undervisningen till elevernas behov och förutsättningar. En skicklig lärare får därigenom möjlighet att ge skräddarsydd undervisning av hög kvalitet. Ett bestämmande inflytande från lärare är också kopplat till ökad yrkesstolthet och ansvarstagande, vilket i sin tur är viktiga faktorer för skolans möjligheter att rekrytera lärare.

Baksidan av myntet är det motsatta: när det blir upp till den enskilda läraren eller skolhuvudmannen att tolka och forma utbildnings-

[7] *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning* (SOU 2025:19), s. 137.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

uppdraget är risken större för att likvärdigheten i undervisningen blir lidande. Konsekvensen blir att bildning och gemenskap kan bli ett specialerbjudande i stället för den allemansrätt den borde vara. Det är genuint svårt att göra en avvägning mellan å ena sidan professionens behov att lägga upp sin undervisning och å andra sidan det allmännas behov att alla elever, oavsett bakgrund och bostadsort, ges en likvärdig utbildning. I det splittrade land som Sverige blivit ser vi ett behov av åtgärder för att på nytt premiera bildning, gemenskap och inkludering. Som vi har sett i avsnitt 3.1 har Danmark valt att införliva sin litteraturkanon i läroplanerna för ämnet danska i grundskolan och gymnasieskolan och har därigenom gjort det obligatoriskt för elever att stifta bekantskap med ett antal danska författare inom ramen för danskundervisningen. Även den danska historiekanonen är införlivad i läroplanen för historieämnet, där det anges att eleverna ska ha genomgått samtliga punkter på listan när de avslutar årskurs nio. I samtal med företrädare för den danska reformen har vi förstått att detta har fungerat väl och har uppfattats som positivt av lärarna.

Vi föreslår mot denna bakgrund att regeringen, i samband med den översyn av läroplaner och kurs- och ämnesplaner som följer av läroplansutredningens förslag, överväger att införa skrivningar om kulturkanon i relevanta delar av styrdokumenten. Sådana inslag skulle i tillämpliga delar kunna bidra till att fördjupa undervisningens innehåll och stärka elevernas förståelse för centrala uttryck och kulturella referenspunkter som har påverkat Sveriges historiska, samhälleliga och kulturella utveckling.

Vi bedömer att undervisning om kanon kan ske integrerat inom befintliga ämnesstrukturer. Undervisning om de litterära verken som ingår i kanon bör också kunna ske parallellt med undervisning om de skönlitterära verk som ingår i de s.k. läslistorna som har tagits fram av Statens skolverk och Statens kulturråd, som ett frivilligt stöd för lärare när de väljer skönlitteratur för sin undervisning.

Läromedel och lärarhandledningar behöver tas fram

Kommittén vill också understryka vikten av att det i anslutning till en reviderad läroplan tas fram läromedel av hög kvalitet som specifikt behandlar kulturkanon och relaterade kulturella uttryck och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiska skeenden. Sådana läromedel är en förutsättning för att undervisningen ska kunna hålla hög kvalitet, vila på vetenskaplig grund och främja likvärdighet. Som bl.a. Läromedelsutredningen (SOU 2021:70) har visat kan tillgång till läromedel vara avgörande för undervisningens kvalitet. Tillgången till läromedel har också mycket stor betydelse för att elever ska få en likvärdig undervisning. Dessutom kan läromedel och lärarhandledningar stödja lärare i att planera undervisningen. Det är därför angeläget att läromedel av hög kvalitet utvecklas med utgångspunkt i expertgruppernas val av verk och händelser och motiveringarna för dessa.

Mot bakgrund av ovan gör kommittén bedömningen att läromedelsproducenterna bör initiera ett arbete med att utveckla läromedel om kulturkanon. I vårt arbete, inte minst inom ramen för hemsidan Folkets kanon, har vi sett att det finns ett genuint intresse och engagemang för en kulturkanon bland lärare och elever runt om i landet. Vi tror därför att det kommer att finnas en efterfrågan på undervisningsmaterial om kanon. Vår bedömning är att läromedel om kanon kan komma till användning i undervisningen om det utformas för att stämma överens med relevanta delar av tillämplig kurs- och ämnesplan eller som ett ämnesövergripande läromedel.

Läromedlen som tas fram bör omfatta alla stadier och rikta sig till grundskolan, anpassade grundskolan, gymnasieskolan, den anpassade gymnasieskolan och kommunala vuxenutbildningen. Det är även önskvärt om pedagogiskt material utvecklas för utbildning inom folkbildning och, som vi beskriver närmare i avsnitt 6.2.9, samhällsintroduktionen för nyanlända. I detta sammanhang vill vi poängtera vikten av att bildningsresan börjar tidigt och att det finns förutsättningar för ett livslångt lärande. Produktionen av undervisningsmaterial bör ske enligt gängse sätt, hos etablerade läromedelsproducenter och av personer som har god kunskap om ämnet och ämnets didaktik, liksom om kurs- eller ämnesplanen och läroplanen samt om aktuell forskning på området.

Som komplement till dessa läromedel bör det även tas fram lärarhandledningar och olika insatser för kompetensutveckling för lärare som vill integrera kanon i sin undervisning. Lärarhandledningar är viktiga både för att ge stöd för hur ett läromedel ska användas och för att beskriva hur andra lärverktyg kan användas för att utveckla undervisningen och stärka elevernas lärande.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Undervisningsmaterialet som tas fram bör med jämna mellanrum uppdateras och hållas relevant.

Det är önskvärt att läromedel och lärarhandledningar kan förmedlas digitalt genom den digitala portalen för kulturkanon.

6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända

Förslag: Regeringen överväger att införa tillämpliga delar av kulturkanon i kursplanen för samhällsorientering inom vuxenutbildningen i svenska för invandrare (sfi).

Utöver barn och unga som nås via utbildningssystemet är det viktigt att nå ut med kunskap om den svenska kulturen i en bred bemärkelse till de människor som är nya i Sverige. Detta är en förutsättning för att Sveriges kulturkanon ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering, såsom det anges i kommittédirektiven.

I dag ges nyanlända invandrare utbildning om svenska samhället genom den s.k. samhällsorienteringen. Samhällsorientering har utvecklats sedan 1960-talet och omfattar minst 100 timmar för nyanlända invandrare. Kursen syftar till att underlätta etableringen i arbets- och samhällslivet genom att ge grundläggande förståelse för det svenska samhället, inklusive rättigheter, skyldigheter och praktiskt vardagsliv. Tyngdpunkten ska ligga på den praktiska aspekten av att leva i Sverige. Kommunerna ansvarar för att erbjuda samhällsorientering och kan samverka med andra kommuner eller upphandla tjänsten. Samhällsorientering ges på modersmål eller ett språk deltagaren behärskar, och innehåller åtta tematiska delar.

Utbildning i svenska språket ges genom den kommunala vuxenutbildningen i svenska för invandrare (sfi). Målet med sfi är att ge elever grundläggande kunskaper att kommunicera muntligt och skriftligt i vardagslivet, i samhällslivet, i studielivet och i arbetslivet.

Samhällsorienteringen har kritiserats för att den saknar enhetlighet och likvärdighet över landet i fråga om såväl innehåll som genomförande. Eftersom det är kommunen som bestämmer utformningen av den samhällsorientering som kommunen erbjuder varierar både innehåll och kvalitet boerende på bostadsort och utförare. Utred-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända har gjort en översyn av samhällsorienteringen i syfte att bl.a. stärka kunskaperna om det svenska samhället hos, och tydliggöra vilka förväntningar samhället har på, personer som bor i Sverige (SOU 2025:55).

Utredningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända drar slutsatsen att en grundförutsättning för att kursen i samhällsorientering ska uppnå sitt syfte och fungera ändamålsenligt, är att deltagarna får likvärdig kunskap om det svenska samhället och samhällets grundläggande värderingar. Samhällsorienteringsutredningen bedömer att detta kan åstadkommas om samhällsorientering inordnas som en kurs i den kommunala vuxenutbildningen (komvux), som är en etablerad skolform, organiserad och reglerad för att främja enhetlighet och en likvärdig utbildning. Samhällsorienteringsutredningen föreslår därför att samhällsorientering i fortsättningen ska ingå som en nationell kurs i komvux i sfi. Den nya kursen ska enligt utredningen ha ett tydligt fokus på de grundläggande värderingar som det svenska samhället vilar på, såsom demokrati och grundlagar, rättsstatens principer, pressfrihet och mediernas roll, central lagstiftning, mänskliga rättigheter, barnens rättigheter, jämställdhet m.m. Kursen föreslås också innehålla undervisning om hur samhället är organiserat, såsom Sveriges välfärdssamhälle, kultur och högtider, geografi och befolkningssammansättning, arbete, hälsa och sjukvård, kommuners uppdrag, statliga myndigheters uppdrag, samt lagstiftning om bl.a. allemansrätt, djurskydd, begravning och arv. Slutligen föreslås att kursen ska innehålla undervisning om praktiskt vardagsliv, såsom normer och sociala koder, arbete och socialförsäkringar, skola och förskola, kommunal service, fritid och kultur samt civilsamhällets integrationsinsatser. Samhällsorienteringsutredningen föreslår att Statens skolverk får i uppdrag att utifrån dessa utgångspunkter ta fram ett förslag till kursplan för den nya utbildningen.

Kommittén instämmer i utredningens uppfattning att nyanlända bör ges rätt till en likvärdig kunskap om det svenska samhället och samhällets grundläggande värderingar. Ett genomgående tema i detta betänkande har också varit att ett centralt syfte med en kulturkanon måste vara att stärka den svenska demokratin i den anda som historiskt präglade ett återkommande fokus på medborgarkunskap, ett ämne för såväl skola som folkbildning och i högsta grad relevant för samhällsorientering för nyanlända. Men vi vill med emfas betona att en sådan kunskap måste omfatta en brett kulturellt och djupt

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiskt perspektiv på och förståelse av det svenska samhällskontraktet – inte bara i formell mening eller i termer av abstrakta värderingar, utan som ett levande uttryck för en historiskt betingad svensk kultur. Vi konstaterar också att flertalet verk och företeelser som expertgrupperna har valt ut att ingå i kulturkanon har bäring på det föreslagna innehållet i den nya kursen. Expertgrupperna har i föregående kapitel presenterat de utvalda verken och motiveringarna för dessa som fönster som öppnar perspektiv mot nutid och dåtid. Urvalet är gjort med utgångspunkten att verken/företeelserna har satt en varaktig prägel på det svenska samhället, och därigenom kan bidra med förståelse av dagens Sverige. Som expertgruppen för samhälle uttrycker det ska urvalen ”kunna tjäna till ledning för den som önskar orientera sig i vårt samhälle”.

Kommittén föreslår därför att regeringen tar detta i beaktande när den reformerar samhällsorienteringen. I uppdraget till Statens skolverk att ta fram ett förslag till kursplan bör det, utöver de föreslagna utgångspunkter som har preciserats av samhällsorienteringsutredningen, ingå att införliva tillämpliga delar av kulturkanon.

6.3 Interimslösningar för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon i avvaktan på att en stiftelse bildas

Ovan har kommittén redogjort för de förslag och bedömningar som vi anser vara mest ändamålsenliga för att Sveriges kulturkanon ska kunna förvaltas, tillgängliggöras och främjas på lång sikt. Eftersom bildandet av den stiftelse som vi föreslår kommer att kräva ett antal beslut och andra åtgärder från regeringens sida lämnas i detta avsnitt förslag som syftar till att kanon kan tillgängliggöras fram till dess att stiftelsen finns på plats och kan ta över ansvaret. Kommittén överlåter till regeringen att besluta huruvida förslagen nedan bör genomföras inom Regeringskansliet eller ges som uppdrag till en eller flera förvaltningsmyndigheter. De ekonomiska konsekvenserna av dessa förslag beskrivs närmare i kapitel 7.

Kommittén bedömer att regeringen bör kunna vidta de åtgärder som krävs för att stiftelsen ska kunna bildas inom en period av fyra år. Förslagen nedan avser därför perioden 2026–2028.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förslag: I avvaktan på att stiftelsen för Sveriges kulturkanon är etablerad vidtar regeringen, eller den regeringen bestämmer, följande åtgärder:

- tar fram en tillfällig webbplats för förmedling av kunskap om kanon,
- fördelar stimulansbidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt, och
- låter producera och distribuera en folkutgåva av kanon i bokform.

6.3.1 En tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon

Som framgår i avsnitt 6.2.3 föreslår kommittén att stiftelsen ska ansvara för att utveckla och förvalta en digital portal som ska utgöra själva kärnan för att långsiktigt tillgängliggöra och sprida kunskap om kanon. Kommittén kommer att föra över domännamnet www.kulturkanon.se till Regeringskansliet. Domännamnet har hittills använts för webbplatsen Folkets kanon, som samlat in förslag från allmänheten, men kan framöver användas som adress för den nya digitala portal som ska utvecklas av stiftelsen.

Mot bakgrund av att processen för att få stiftelsen på plats kommer att ta tid, bedömer kommittén att en temporär webbplats bör tas fram tills dess att stiftelsen kan inleda sitt arbete med den digitala portalen. Vi föreslår därför att regeringen tar initiativ till att utveckla en sådan webbplats. Utveckling och drift av den temporära webbplatsen bör utföras av regeringen (Regeringskansliet) eller den regeringen bestämmer under perioden 2026–2028.

Webbplatsen bör utformas kring de 100 verken och expertgruppernas motiveringar. Med utgångspunkt i verken bör det finnas hänvisningar till museer, arkiv eller bibliotek vars föremål ingår i kanon samt till kulturmiljöer eller andra besöksmål som relaterar till något av verken. Därutöver bör det finnas länkar och andra hänvisningar till t.ex. relevant litteratur eller forskning som kan erbjuda och uppmuntra till och ytterligare fördjupning.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.3.2 Tillfälliga stimulansmedel till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt

Som beskrivits i avsnitt 6.2.4 anser kommittén att regionala och lokala kanoninitiativ kan bredda förståelsen av Sveriges kulturkanon. I samma avsnitt föreslår vi att ett nätverk bildas för samverkan och erfarenhetsutbyte mellan kultur- och kulturarvsaktörer och att den nya stiftelsen ska uppmuntra aktörer från hela landet att initiera och genomföra regionala kanonprojekt.

Många kulturaktörer på regional nivå har en ansträngda ekonomi och har med dagens resurstilldelning svårt att klara sina kärnuppgifter. Kommittén anser därför att regeringen bör ta ansvar för att stimulera regionala kanonprojekt för att på så sätt inleda arbetet med att bredda den officiella kulturkanonen med regionala och lokala perspektiv. Här kan länsmuseerna ha en särskilt viktig roll.

Kommittén föreslår därför att 20 miljoner kronor i regeringens kulturbudget för perioden 2026–2028 öronmärks för ett särskilt stimulansbidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer i syfte att möjliggöra regionala kanonprojekt.

6.3.3 En tidig folkutgåva av kanon i bokform

I avsnitt 6.2.5 föreslår kommittén att en stiftelse ska ansvara för att ta fram en illustrerad publikation med expertgruppernas urval och motiveringar. För att säkerställa att innehållet i kulturkanon kan ges god spridning även innan stiftelsen är etablerad, föreslår vi här en tidsbegränsad övergångslösning.

Kommittén bedömer att det är av stor vikt att kulturkanonen så snart som möjligt görs tillgänglig för en bred allmänhet, inte bara elektroniskt utan också i tryckt form. Publikationen bör omfatta expertgruppernas texter och motiveringar av urvalet av de 100 verken.

För att möjliggöra detta föreslår vi att regeringen tar initiativ till att upphandla ett bokförlag för produktion och distribution. Upphandlingen bör utföras av antingen Regeringskansliet eller av en lämplig myndighet som regeringen utser för ändamålet. Tanken är inte att publikationen ska produceras inom Regeringskansliet eller av en myndighet, utan av ett professionellt förlag med relevant kompetens. Denna folkutgåva trycks förslagsvis i en första upplaga om

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5 000 exemplar varefter fler upplagor kan tryckas i mån av efterfrågan. Den säljs till ett subventionerat pris via den traditionella bokhandeln och andra kanaler. Den bör också göras tillgänglig i digital form för nedladdning.

När den föreslagna stiftelsen har etablerats kan rättigheter och textfiler överlämnas till stiftelsen, så att den långsiktigt kan ansvara för vidareutveckling, uppdatering och eventuella nya upplagor. På så sätt skapas en hållbar struktur för att över tid förvalta och sprida en kulturkanon för Sverige.

7 Konsekvenser

I detta kapitel redogör kommittén för konsekvenserna av sina förslag. Vilka konsekvenser som ska utredas framgår av kommittéförordningen (1998:1474), av förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning och av utredningens direktiv.[1]

Av 6–7 §§ i förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning anges att det ska framgå av konsekvensutredningen vilka alternativa lösningar som finns och vad konsekvenserna blir om inga åtgärder vidtas. Där anges vidare att det ska framgå vilka som berörs av regleringen samt om regleringen överensstämmer med EU-rätten.

Enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) ska kommittéer beräkna och redovisa ekonomiska konsekvenser av sina förslag. Detta gäller kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. En sådan redovisning görs nedan i avsnitt 7.1.

Enligt 15 § kommittéförordningen ska kommittéer även analysera konsekvenser för det kommunala självstyret, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Konsekvenser enligt denna bestämmelse redovisas nedan i avsnitt 7.2.

Av kommitténs direktiv framgår att de offentligfinansiella effekterna av de förslag på åtgärder som lämnas ska beräknas. Om kostnader för det allmänna förväntas, ska förslag till finansiering redovisas.

[1] Den 6 maj 2024 trädde den nya förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar i kraft. Förordningen ska inte tillämpas för kommittéer och särskilda utredare som har tillkallats före ikraftträdandet. För kommittéer och utredningar som har tillsatts efter den 6 maj 2024 gäller dock fortfarande 6 och 7 §§ i den upphävda förordningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Kommitténs förslag medför ekonomiska konsekvenser på ett antal områden. Dessa redovisas nedan knutet till respektive förslag.

Finansieringsförslag för bildandet av en ny stiftelse

Kommittén föreslår att regeringen tar initiativ till att bilda en ny stiftelse med ansvar för att förvalta, tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon. De bedömningar som presenteras i detta avsnitt är av övergripande karaktär. När regeringen tar fram ett stiftelseförordnande och utreder behov av beredningsunderlag bör en fördjupad kostnadsanalys genomföras.

Kommittén har gjort bedömningen att stiftelsen bör tillföras ett grundkapital, vars avkastning ska finansiera verksamheten. Utöver avkastningen från grundkapitalet kommer stiftelsen att kunna ta emot gåvor och donationer, samt bygga upp egna ekonomiska tillgångar att använda för verksamheten.

Utifrån de uppgifter som föreslås åläggas stiftelsen, uppskattas de totala årliga kostnaderna uppgå till cirka 6 miljoner kronor. I detta ingår löpande kostnader för personal, kommunikation och administrativa funktioner. Därutöver tillkommer kostnader för lokaler, utveckling och drift av en avancerad digital portal, samt kostnader för styrelsearvoden och revision. En mindre buffert bör även avsättas för oförutsedda utgifter och framtida utvecklingsinsatser.

För att stiftelsen ska kunna bedriva sin verksamhet långsiktigt, utan att förbruka grundkapitalet, krävs att kapitalet genererar en årlig avkastning som motsvarar den uppskattade driftkostnaden. Med ett antagande om en real årlig avkastning om fyra procent, efter förvaltningskostnader och inflation, bedömer kommittén att ett grundkapital om cirka 150 miljoner kronor är nödvändigt.

Kommittén föreslår att grundkapitalet tillskjuts genom att medel avskiljs som ett engångsbelopp från Allmänna arvsfonden. Genom att finansieringen sker i form av ett engångsavskiljande av medel ur

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fonden säkerställs en långsiktigt hållbar och oberoende finansieringsmodell för stiftelsen, utan behov av framtida offentliga anslag.

Samhällsekonomiska konsekvenser

Förslaget innebär att ett engångsbelopp om cirka 150 miljoner kronor avskiljs från Allmänna arvsfonden och tillförs som grundkapital till en nyinrättad stiftelse. Detta medför att arvsfondens förmögenhetsmassa minskar i motsvarande grad. Eftersom fondens verksamhet till stor del är beroende av avkastningen på dess kapital, innebär detta även en minskad avkastningsförmåga, vilket på sikt kan leda till att mindre resurser finns tillgängliga för att bevilja stöd till ideella organisationers projekt.

Allmänna arvsfonden är inte en statligt finansierad fond, vilket innebär att överföringen av medel inte medför någon direkt påverkan på statens budget eller utgifter. Däremot har staten ett övergripande ansvar för fondens funktion och legitimitet. Om fondens utdelningskapacitet minskar och behovet av finansiering för ideella projekt kvarstår, finns en viss risk att trycket på andra statliga bidragsformer ökar över tid.

Samtidigt finns det skäl att anta att stiftelsen, genom sitt arbete med att tillgängliggöra och främja kulturkanon, kan medföra vissa positiva samhällsekonomiska effekter. Verksamheten bedöms kunna bidra till att stärka tillgången till kultur och bildning, främja inkludering och gemenskap samt skapa förutsättningar för nya former av samverkan inom kultur- och utbildningsområdet. Det är också sannolikt att insatser kopplade till kulturkanon kan öka intresset för kulturarvet och därigenom stimulera platsutveckling, besöksnäring och kulturarvsturism. I förlängningen kan detta innebära bättre förutsättningar att internationellt marknadsföra Sverige som turistdestination.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ekonomiska konsekvenser av kommitténs förslag till interimslösningar i avvaktan på att en stiftelse har bildats

I avsnitt 6.3 föreslår vi tre interimslösningar som syftar till att tillgängliggöra en kulturkanon för Sverige i väntan på att stiftelsen bildas.

Ett första förslag gäller en tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon. Vi uppskattar att kostnaden för att utveckla och förvalta webbplatsen uppgår till 2 miljoner kronor under en treårsperiod. Beräkningarna grundar sig på kostnaderna för webbplatsen Folkets kanon. Kostnaderna under det första året kommer vara högre på grund av att webbplatsen behöver utvecklas. Arbetet med att kontinuerligt hålla webbplatsen uppdaterad har omfattat en halvårsarbetskraft. Eftersom genomsnittskostnaden för en årsarbetskraft i staten uppgår till cirka 1 miljon kronor bedömer vi att 500 000 kronor per år bör avsättas för webbplatsens förvaltning. Kostnaderna bedöms kunna finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Ett andra förslag som lämnas är att 20 miljoner kronor öronmärks under perioden 2026–2028 för bidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att stimulera regionala kanonprojekt. Kommittén bedömer att det finns flera möjliga anslag inom utgiftsområde 17, exempelvis anslag 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* eller anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård*.

Ett tredje förslag är att en första utgåva i form av en folkupplaga av Sveriges kulturkanon produceras och distribueras. Vi bedömer att upplagan bör omfatta 5 000 exemplar till en kostnad av totalt 500 000 kronor. Kostnaderna bedöms kunna finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17.

7.2 Övriga konsekvenser

I det följande behandlas konsekvenser av våra förslag enligt 15 § kommittéförordningen (1998:1474). De förslag vi har presenterat kan inte bedömas ha någon direkt inverkan på det kommunala självstyret, små företags arbetsförutsättningar eller konkurrensförmåga, för jämställdheten mellan kvinnor och män, brottslighet eller det brottsförebyggande arbetet. Dessa aspekter kommenteras därför inte närmare.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Målen för den svenska regionalpolitiken är att skapa förutsättningar för varaktig ekonomisk tillväxt, rättvisa och valfrihet så att levnadsvillkoren blir likvärdiga för medborgarna i hela landet. Kommitténs förslag förväntas bidra till en ökad tillgång till kultur över hela landet, vilket bedöms ha särskilt stor betydelse för glest befolkade och landsbygdsområden, som är särskilt känsliga för förändringar i tillgången till offentlig service, inklusive utbildning och kultur. Inte minst den digitala portal som föreslås utgöra kärnan för tillgängliggörandet och främjandet av kulturkanon skapar förutsättningar för att nå ut brett och likvärdigt över hela landet.

Vidare bedöms listorna med verken i sig kunna bidra till positiva effekter för det regionala utvecklingsarbetet. Verken som har valts ut och motiveringarna för dessa utgår från eller leder till geografiska platser av historisk och kulturhistorisk betydelse. Den föreslagna digitala portalen förväntas förstärka detta genom att ge förslag på kulturmiljöer, museer, kulturinstitutioner och andra besöksmål runt om i landet att besöka. Listorna och portalen bedöms därigenom stimulera kulturella och kreativa verksamheter samt bidra till destinationsutveckling och kulturturism. Kommittén bedömer att detta kommer att gynna besöksnäringen och turismen i hela landet.

Förslaget om att stiftelsen ska uppmuntra till lokala och regionala kanonprojekt bedöms bidra till att öka intresset för lokal och regional kultur och historia. Sådana initiativ kan stärka platsens attraktivitet och bidra till regional utveckling, bland annat genom att främja turism och skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt.

Möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen

Målet för integrationspolitiken är att utrikes födda kvinnor och män ska ha samma skyldigheter, rättigheter och möjligheter som den övriga befolkningen att leva ett fritt, värdigt och självständigt liv inom samhällsgemenskapen. Detta förutsätter att den som långvarigt befinner sig i Sverige anstränger sig för att bli en del av det svenska samhället och att samhället både ställer krav och ger möjligheter till integration. Integrationspolitiken ska bidra till social och kulturell, ekonomisk, språklig och demokratisk integration samt

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

att genom utbildning förbättra förutsättningarna för flickor och pojkar med utländsk bakgrund.

Sammantaget bedöms våra förslag kunna ha positiva konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

En kulturkanon för Sverige ska vara ett redskap för bildning, gemenskap och inkludering. De 100 verken som ingår i kanonen har valts ut för att de har satt en varaktig prägel på samhället och kan bidra till ökad förståelse av dagens Sverige. Kommittén har föreslagit att tillämpliga delar av en kulturkanon för Sverige införlivas i kursplanen för den nya kursen samhällsorientering inom vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi). Kommittén menar att en samhällsorientering med inslag av kulturkanon kan bidra till att de som deltar i samhällsorientering får med sig grundläggande kunskaper om det svenska samhället och vad som har format det. Kunskap om svensk historia och kultur – inte minst de grundläggande rättsliga, politiska, ekonomiska, religiösa, vetenskapliga institutioner, lagar och regler som har format Sverige under lång tid – kan fungera som en karta och kompass till det svenska samhället som kan erbjudas nyanlända. Detta kan bidra till social, kulturell, språklig och demokratisk integration. Sammantaget bedöms förslaget stödja målet om att utrikes födda ska ha samma möjligheter som övriga befolkningen att leva ett självständigt, värdigt och fritt liv i Sverige.

Kommittédirektiv 2023:180

En svensk kulturkanon

Beslut vid regeringssammanträde den 21 december 2023

Sammanfattning

En kommitté ska ansvara för att ta fram en svensk kulturkanon. Syftet är att göra svensk kultur tillgänglig för fler. En svensk kulturkanon ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering.

Kommittén ska bl.a.

- utse konst- och kulturområden som ska ingå i en svensk kulturkanon,
- fastställa vilka kriterier som ska gälla vid valet av verk till en svensk kulturkanon,
- utse deltagare i expertgrupper utifrån sakkompetens inom respektive område,
- uppdra åt varje expertgrupp att självständigt, enligt de kriterier som kommittén fastställt, avgöra vilka verk som ska ingå i en svensk kulturkanon inom det område som gruppen svarar för,
- sammanställa en svensk kulturkanon av de verk som väljs ut av expertgrupperna,
- skapa en öppen och inkluderande process vid framtagandet av en svensk kulturkanon där allmänheten ges möjlighet att komma med förslag, och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

- föreslå hur en svensk kulturkanon ska kunna hållas relevant över tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2025.

Uppdraget att utse konst- och kulturområden och fastställa vilka kriterier som ska gälla vid valet av verk till en svensk kulturkanon

De nationella kulturpolitiska målen anger att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145). Flera uppföljningar och utvärderingar visar att det finns behov av att bredda deltagandet i kulturlivet. Svensk kultur och vår gemensamma historia utgör grunden för vår kollektiva identitet. Kulturen ger oss gemensamma referensramar samtidigt som den kan vidga våra perspektiv. Den kan lära oss att förstå både oss själva, vår historia och andra.

Kulturen är en viktig sammanhållande kraft i ett samhälle präglat av snabb demografisk, teknologisk och kulturell förändring. Mycket av de kunskaper som var självklara för tidigare generationer kommer i dag allt färre i samhället till del. Det finns därför ett ökat behov av att skapa förutsättningar för gemensamma referensramar i vårt demokratiska samhälle och därmed sätta en gemensam grund att ta avstamp från. Till detta kan kulturen bidra.

Av den sakpolitiska överenskommelse som har slutits mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna (Tidöavtalet) framgår att en svensk kulturkanon ska tas fram. Utgångspunkten är att den ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering. På så sätt kan en kulturkanon också bidra till att stärka de grundläggande demokratiska värden som vårt samhälle vilar på.

En svensk kulturkanon kommer på sikt att behöva förändras och uppdateras, men utgångspunkten bör i första hand vara verk eller kulturuttryck som har haft betydelse över tid. Verk av både kvinnor och män bör ingå.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kommittén ska därför

- utse konst- och kulturområden som ska ingå i en svensk kulturkanon, och
- fastställa vilka kriterier som ska gälla vid valet av verk till en svensk kulturkanon.

Uppdraget att utse grupper av personer med expertis inom de konst- och kulturområden som ska ingå i kulturkanonen

Arbetet med att välja ut de verk som ska ingå i en svensk kulturkanon ska bedrivas inom grupper av personer med expertis inom de konst- och kulturområden som ska ingå i kulturkanonen, nedan kallade expertgrupper. Utgångspunkten är att principen om armlängds avstånd i kulturpolitiken ska råda vid framtagandet av en svensk kulturkanon. Deltagare i expertgrupperna bör därför utses av kommittén och bestå av det antal personer som kommittén bestämmer. Expertgruppernas uppdrag ska omfatta att självständigt avgöra vilka verk som ska ingå i en svensk kulturkanon inom det ämnesområde som expertgruppen svarar för.

Kommittén ska därför

- utse deltagare i expertgrupper utifrån sakkompetens inom respektive område,
- utse en person inom varje expertgrupp till sammankallande,
- uppdra åt varje expertgrupp att självständigt, enligt de kriterier som kommittén fastställt, avgöra vilka verk som ska ingå i en svensk kulturkanon inom det område som gruppen svarar för,
- uppdra åt varje expertgrupp att, inom den tid som kommittén bestämmer, redovisa resultatet av sitt arbete till kommittén, och
- sammanställa en svensk kulturkanon av de verk som väljs ut av expertgrupperna.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Uppdraget att skapa en öppen och inkluderande process vid framtagandet av en svensk kulturkanon

Bildning bör vara en angelägenhet för alla. Det är därför viktigt att även processen med att ta fram en svensk kulturkanon är öppen och inkluderande. Avgörandet kring vilka verk som ska väljas ut ska tas av experter, men även allmänheten ska ha möjlighet att komma med förslag. En svensk kulturkanon kan bli ett verktyg för att höja den allmänna bildningsnivån i vårt land, bland både barn och vuxna. Det är eftersträvansvärt att även processen med att ta fram den ska kunna bidra till att öka kunskapen om svensk kultur och svenskt kulturarv.

Kommittén ska därför

- skapa en öppen och inkluderande process vid framtagandet av en svensk kulturkanon där allmänheten ges möjlighet att komma med förslag,
- se till att de förslag som allmänheten lämnar kommer expertgrupperna till del så att förslagen kan beaktas vid urvalet av verk, och
- genom utåtriktad verksamhet i hela landet skapa ett brett intresse för och dialog om innehållet i en svensk kulturkanon.

Uppdraget att föreslå hur en svensk kulturkanon ska tillgängliggöras och hållas relevant

För att en svensk kulturkanon ska vara en levande och verkningsfull förutsättning för bildning, gemenskap och inkludering är det avgörande att det finns förutsättningar för att den blir tillgänglig och kan användas brett. Av särskild vikt är det att barn och unga får möjlighet att ta del av det den svenska kulturskatten har att erbjuda. Samtidigt bör den uppmuntra till fördjupning och förkovran genom hela livet. En svensk kulturkanon behöver därför vara relevant och tillgänglig för både barn och vuxna.

Konsten och kulturen förändras över tid. För att en svensk kulturkanon inte ska förlora sin relevans är det därför viktigt att den kan ses över och justeras. Om utredningen ser ett behov av att någon aktör ska ges i uppgift att förvalta den svenska kulturkanonen bör utgångspunkten för ett sådant arbete vara att det bedrivs i varaktig form inom ramen för befintlig myndighetsstruktur.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kommittén ska därför

- föreslå hur en svensk kulturkanon kan tillgängliggöras brett,
- föreslå hur en svensk kulturkanon kan tillvaratas och användas långsiktigt, och
- föreslå hur en svensk kulturkanon ska kunna hållas relevant över tid.

Konsekvensbeskrivningar

De förslag och beslutsunderlag som utredaren redovisar ska följa kommittéförordningens (1998:1474) krav på konsekvensbeskrivningar och kostnadsberäkningar. De offentligfinansiella effekterna av de förslag på åtgärder som lämnas ska beräknas. Om kostnader för det allmänna förväntas, ska förslag till finansiering redovisas. Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Redovisning av uppdraget

Kommittén ska ha en dialog med myndigheter, institutioner och aktörer som arbetar med att producera, bevara och tillgängliggöra kultur och kulturarv, med utbildningssektorn och med andra aktörer som på annat sätt är relevanta för kommitténs uppdrag. Kommittén ska även ha en dialog med urfolket samerna och de andra nationella minoriteternas organisationer. Kommittén ska även ha en dialog med Statens skolverk och Statens kulturråd som fått i uppdrag att ta fram läslistor till skolan.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2025.

(Kulturdepartementet)

Förteckning över utvalda verk

Tabellen nedan innehåller en förteckning över samtliga verk som har valts ut av expertgrupperna att ingå i en kulturkanon för Sverige. För utförliga motiveringar för alla enskilda poster, se kapitel 5.

Tabell 1 Förteckning över utvalda verk

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Det går an	Carl Jonas Love Almqvist	Litteratur: prosaverk	Spirande kärlek skildras finstämt engagerande. Stor potential för framtiden har den kvinnliga partens frimodiga omsorg om en jämställd relation.
Giftas (Äktenskapshistorier 1–2)	August Strindberg	Litteratur: prosaverk	Noveller som kretsar kring tidens stora frågor om äktenskap, män och kvinnor, på ett sätt som än i dag är tankeväckande och provokativt.
Gösta Berlings saga	Selma Lagerlöf	Litteratur: prosaverk	Överdådigt skildras en förlorad värld i form av en döende herrgårdskultur som hotas av ansvarslös livsglädje och kapitalistiska spekulationer.
Muittalus sámid birra. En bok om lapparnas liv	Johan Turi	Litteratur: prosaverk	Ett grundläggande verk i samisk litteratur som underfundigt varvar folklivsskildring med magiska berättelser framvuxna ur muntligt berättande.
Kallocain	Karin Boye	Litteratur: prosaverk	I en framtid som i mycket blivit nutid visas med stor kraft hur individens frihetsvilja kan krocka med Statens maktutövning för det gemensamma bästa.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Pippi Långstrump	Astrid Lindgren	Litteratur: prosaverk	Den klassiska svenska barnbokens mest ikoniska verk, debuten för ett uppburet författarskap och början på en högkonjunktur för svensk barnkultur.
Utvandrarna	Vilhelm Moberg	Litteratur: prosaverk	Med nyanserad och engagerande inlevelse skildras en grupp människor som år 1850 utvandrar till Amerika, bort från fattigdom och överhetsförtryck
Katitzi	Katarina Taikon	Litteratur: prosaverk	Verket inleder en banbrytande barnboksserie om en ung romsk flickas kamp mot diskriminering och socialt tryck i 1930- och 1940-talets Sverige.
Den vedervärdige mannen från Säffle	Maj Sjöwall, Per Wahlöö	Litteratur: prosaverk	En av författarnas starka brottsromaner som inledde ”det svenska deckarundret” genom chockverkan och en kärv bild av ett hårdnande samhällsklimat.
”Skulle jag sörja, då vore jag tokot”, ur Helicons Blomster	Lasse Lucidor	Litteratur: dikter	Med ett gott humör som uttrycksfullt talar genom seklerna gestaltar dikten såväl olyckans växlingar som en grundläggande livsbejakelse.
”Drick ur ditt glas, se Döden på dig väntar”, Fredmans epistel nr 30, ur Fredmans epistlar	Carl Michael Bellman	Litteratur: dikter	Ett av de mest kända av de många Bellmanverk som i ord och toner lever vidare idag, starkare än kanske något annat från det svenska 1700-talet.
”Några ord till min k. dotter, i fall jag hade någon, 1–33”, ur Skaldeförsök	Anna Maria Lenngren	Litteratur: dikter	En konstnärligt komplex dikt som med många bottnar av försåtlig ironi och satir problematiserar kvinnans ställning i 1700-talets svenska samhälle.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
”Vän! I förödelsens stund”	Erik Johan Stagnelius	Litteratur: dikter	I en av romantikens mest citerade och mest gripande dikter söker sig tanken från förtvivlan till det skapelseord som låter ordning födas ur kaos.
”Triumf att finnas till…”, ur Septemberlyran	Edith Södergran	Litteratur: dikter	Hämningslöst uttrycker dikten en kvinnlig självkänsla men även en allmänmänskligt berörande livsglädje och tacksamhet för livets gåva.
”Det är vackrast när det skymmer”, ur Kaos	Pär Lagerkvist	Litteratur: dikter	Med stark aftonstämning fångar dikten en förhöjd känsla av trygghet i tillvaron – och av obönhörligt annalkande förgänglighet.
”Stjärnorna kvittar det lika”, ur En döddansares visor	Nils Ferlin	Litteratur: dikter	Med bitande ironi kontrasteras människornas lidande mot en äldre uppfattning om ett medlidande inbyggt i en välmenande gudomlig världsordning.
”Eufori”, ur Färjesång	Gunnar Ekelöf	Litteratur: dikter	En sommarkväll öppnar sig hisnande perspektiv av naturgemenskap då ”allt är i allt” och ”allt som var outsägligt och fjärran är outsägligt och nära”.
”Den halvfärdiga himlen”, ur Den halvfärdiga himlen	Tomas Tranströmer	Litteratur: dikter	Omisskännligt gestaltar bildspråkets mästare hur en modlös social stämning öppnar sig mot en samhörighet och en uppenbarande blick på naturen.
”Äktenskapsfrågan I–II”, ur Husfrid	Sonja Åkesson	Litteratur: dikter	En dubbeldikt som drastiskt framställer ett ojämlikt äktenskap som ett kolonialistiskt slaveri för kvinnan och en källa till missnöje för mannen.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Kalkmåleri i Härkeberga kyrka	Albertus Pictor	Bild och form	Albertus Pictor, Sveriges mest kända medeltida konstnär, har i Härkeberga kyrka skapat en rik och fascinerande bildvärld av hög konstnärlig nivå som inspirerat över sekler.
Gripsholms slott med statens porträttsamling	Henrik von Cöllen, Fredrik Nussdorffer	Bild och form	Ett av Sveriges mest välbevarade Vasaslott med världens äldsta nationella porträttsamling om cirka 5000 verk, avbildande kända svenska personer från sent 1400-tal till idag.
Självporträtt med allegorier	David Klöcker Ehrenstrahl	Bild och form	Ett betydande självporträtt av stormaktstidens mest kända konstnär. Ehrenstrahl förnyade den inhemska konsten med verk förankrade i sin tid, som inspirerat över århundraden.
Kungliga slottet	Nicodemus Tessin d.y., Carl Hårleman	Bild och form	Med praktfulla inredningar och museer ger Kungliga Slottet, ett av Europas största och mest besökta kungliga slott, en unik inblick i den svenska monarkins rika kulturarv.
Nordisk sommarkväll	Richard Berg	Bild och form	Nordisk sommarkväll är ett betydande exempel på tidens nationalromantiska stämningsmåleri, som än idag verkar inspirerande och uppmärksammas stort internationellt.
Lilla Hyttnäs, Sundborn	Karin och Carl Larsson	Bild och form	Sveriges mest kända konstnärshem och främsta exemplet på ett inflytande från Arts & Crafts i svensk heminredning. Har inspirerat design och inredning fram till idag, däribland Ikea.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Målningarna till templet	Hilma af Klint	Bild och form	Hilma af Klints mest kända verk är en fascinerande bildvärld som väckt internationell sensation och debatt, samt lett till en omvärdering av den abstrakta konstens framväxt.
Tomtebobarnen	Elsa Beskow	Bild och form	Elsa Beskow var en pionjär inom barnbokskonsten, däribland med Tomtebobarnen som blev en stor internationell framgång och som lästs av generationer av barn i världen.
Stockholms stadshus	Ragnar Östberg	Bild och form	En av Sveriges mest kända byggnader som bl.a. är berömd för den årliga Nobelbanketten. Innehåller betydande verk av framstående svenska konstnärer, formgivare och hantverkare.
Sitting… Six months later, Version A	Öyvind Fahlström	Bild och form	Ett verk från 1960-talet av Öyvind Fahlström, en av våra internationellt mest kända konstnärer, som tillhörde popkonstens avantgarde och ägnade sig åt konstartsöverskridande uttryck.
Drottningholmsmusiken	Johan Helmich Roman	Musik	Inget musikaliskt verk från svensk tid före 1800-talet har fått större historiskt genomslag än Drottningholmsmusiken.
Sjung med oss mamma, första häftet	Alice Tegnér	Musik	Sångerna har alltsedan publiceringen sjungits av miljoner barn och vuxna – spontant, i skolan, i vardag och efter årstidens växlingar.
Midsommarvaka, Svensk Rapsodi nr. 1 för stor orkester, op. 19	Hugo Alfvén	Musik	Verket är en av de mest spridda, kända och uppskattade svenska kompositionerna över huvud taget, både inom Norden och i större internationellt sammanhang.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Tre inspelade låtar med spelmannen Hjort Anders Olsson	Hjort Anders Olsson	Musik	Inom svensk spelmanstradition förtjänar Hjort Anders Olsson att framhållas både som individuell spelman och som särskilt viktig förmedlare av äldre traditioner. Han samspelade med dokumentationsarbetet av folklåtar under det tidiga 1900-talet och har varit impulsgivare till många folkmusiker i yngre generationer.
”Flyttningssång” och ”Till kåtan och hemmet”	Lars Sikku, Frida Johansson	Musik	Inspelningarna är en unik klingande dokumentation av en levande sångtradition hos norra Sveriges samiska befolkning.
”Calle Schewens vals” och ”Möte i monsunen”	Evert Taube	Musik	Evert Taubes visor hör till det som både litterärt och musikaliskt fått spridning i breda samhällslager och som fortfarande traderas muntligt i allsång, referenser, citat och melodilån.
Förklädd gud, op. 24	Lars-Erik Larsson	Musik	Ett verk som kom att få stor betydelse för Sverige under andra världskriget och som därefter fått klassikerstatus genom tusentals framföranden runt om i landet och utomlands.
Aniara	Karl-Birger Blomdahl	Musik	Aniara är den första science fiction-operan helt byggd på sin tids modernistiska tonspråk. I samverkan med de nya radio- och tv-medierna har verket haft ett genomslag långt bortom den mesta musik som skapats under 1900-talet.
Jazz på svenska	Jan Johansson	Musik	Skivan har genom sitt sammanförande av olika musikaliska fält spelat en mycket stor roll i svenskt musikliv.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Symfoni nr 7	Allan Pettersson	Musik	Allan Petterssons sjunde symfoni blev tonsättarens stora genombrott och har blivit ett älskat verk världen över.
Drottningholms slottsteater	Carl Fredrik Adelcrantz	Film och scenkonst	En unik 1700-talsteater, del av Världsarvet Drottningholm, och den äldsta teater som regelbundet använder originalscenmaskineri i föreställningar.
Lejonets unge på Sundsvalls teater	Frida Stéenhoff	Film och scenkonst	Frida Stéenhoff är en av de kvinnliga 1800-talsdramatiker som återupptäckts. Sundsvalls teater representerar teaterlivets expansion under 1800-talet.
Ett drömspel	August Strindberg	Film och scenkonst	Ett drömspel intar en särställning i dramatiken, då den spelats i Sverige och internationellt i en mängd tolkningar och inspirerat till nya pjäser.
Körkarlen	Victor Sjöström	Film och scenkonst	Körkarlen, efter Selma Lagerlöfs roman (1912), är ett virtuost exempel på den konstnärliga stumfilmens guldålder med stort internationellt genomslag.
Gullregn med kupletten ”Den ökända hästen från Troja”	Karl Gerhard	Film och scenkonst	Revykungen Karl Gerhard uttryckte samhällskritik i den underhållande satirens form, bl.a. mot nazismen under Andra världskriget trots censur och polisingripande.
Fröken Julie	Birgit Cullberg	Film och scenkonst	Ett modernt och nu klassiskt dansdrama av den världsberömda koreografen Birgit Cullberg om klass- och könskamp efter August Strindbergs pjäs.
Det sjunde inseglet	Ingmar Bergman	Film och scenkonst	Det sjunde inseglet är en av Ingmar Bergmans mest betydelsefulla filmer och en referenspunkt inom både konstfilm och populärkultur.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Dom kallar oss mods	Stefan Jarl, Jan Lindqvist	Film och scenkonst	Filmen är första delen i den omdiskuterade Mods-trilogin, ett tidsdokument och en av flera kulturella och samhällskritiska referenspunkter från 1968.
Fars lille påg	Franz Arnold, Ernst Bach, Nils Poppe	Film och scenkonst	Den starka lustspelstraditionen i teater och film representeras av Fars lille påg med Nils Poppe på Fredriksdalsteatern i Helsingborg 1975.
Medeas barn på Unga Klara	Suzanne Osten, Per Lysander	Film och scenkonst	En barntragedi utifrån barnens perspektiv och en barnkulturell milstolpe som genomgripande påverkat barnteaterns utveckling i Sverige och världen.
Heliga Birgittas uppenbarelser	Heliga Birgitta	Lärdom och sakprosa	Birgitta var vår märkligaste medeltida personlighet och den internationellt bäst kända, ett europeiskt helgon med bestående inverkan och en häpnadsväckande skrift.
Historia om de nordiska folken	Olaus Magnus	Lärdom och sakprosa	Det satte Sverige på kartan för en europeisk publik.
Christinas självbiografi	Drottning Christina	Lärdom och sakprosa	En av de märkligaste böckerna från svensk stormaktstid.
Lappländsk resa	Carl von Linné	Lärdom och sakprosa	Linné är en viktig figur i svensk tradition, hans landskapsskildringar är klassiska.
Drömbok	Emanuel Swedenborg	Lärdom och sakprosa	Swedenborgs betydelse svenskt och internationellt kan knappast överdrivas.
Fädernas gudasaga	Viktor Rydberg	Lärdom och sakprosa	Asamytologin liksom Rydbergs tolkning av den är en del av det svenska arvet.
Svenska folkets underbara öden	Carl Grimberg	Lärdom och sakprosa	Verket blev klassiskt och normbildande för en viss syn på svensk historia. Det blev även mycket läst.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Barnets århundrade	Ellen Key	Lärdom och sakprosa	Detta verk hade stor betydelse för samtiden och även för eftervärlden.
Kris i befolkningsfrågan	Alva och Gunnar Myrdal	Lärdom och sakprosa	Oerhört viktigt verk i sin tid, omdebatterat och ifrågasatt i efterhand.
Vägmärken	Dag Hammarskjöld	Lärdom och sakprosa	En intresseväckande bok av den världsberömda svenska generalsekreteraren för FN, Dag Hammarskjöld.
Magnus Erikssons landslag	Kung Magnus Eriksson	Lag och rätt	Magnus Erikssons lagverk förde samman riket under gemensam rättsordning och utgör därmed en avgörande referenspunkt för Sveriges rättsliga utveckling.
1734 års lag	Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen	Lag och rätt	1734 års lag är vårt lands första och sannolikt sista allmänna lagkodifikation. Den utgör ännu förlaga till vår inofficiella lagbok.
1766 års tryckfrihetsförordning	Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen	Lag och rätt	1766 års tryckfrihetsförordning (TF) är central i Sveriges politiska historia. Dagens yttrandefrihetsgrundlagar och offentlighetsprincip följer i rakt nedstigande led.
Offentlighetsprincipen		Lag och rätt	Principen om att medborgarna ska ha insyn i förvaltning och rättskipning är grundläggande för svensk rättsordning och var i sin art länge världsunik.
1809 års regeringsform	Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen	Lag och rätt	1809 års konstitutionella revolution ledde till en ny grundlag. Den gällde i över 150 år, under vilka Sveriges nutida styrelseskick tog form.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Rättegångsbalken	Sveriges riksdag	Lag och rätt	Reglerna om tvistlösning och utkrävande av straffansvar utgör rättsordningens skelett. Där avtecknas samhällets rättskultur.
Europakonventionen	Europarådet	Lag och rätt	Europakonventionen (EKMR) ger rättslig form åt mänskliga rättigheter som kan åberopas av var och en. Sedan 1995 är den en central del av den svenska rättsordningen.
Brottsbalken	Sveriges riksdag	Lag och rätt	Brottsbalken anger en yttersta gräns för vilka beteenden som tolereras. Som en av riksdagen stiftad moralkodex återspeglar den rådande rättssyn.
1974 års regeringsform	Sveriges riksdag	Lag och rätt	Regeringsformen beskriver idéer och principer på vilka nationalstaten Sverige är uppbyggd. Tillsammans med successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen utgör den vår konstitution.
Allemansrätten		Lag och rätt	Allemansrätten är en för svensk rättssyn särskiljande sedvänja som vuxit fram under lång tid samt präglar friluftsliv och ansvar för gemensam natur.
Husaby kyrka		Religion	Sockenkyrkan: Med kristendomen kom en ny tro, men också ett nytt kulturlandskap med sockenkyrkor, ett samhällsbygge som gav oss våra kommuner.
Vadstena kloster	Heliga Birgitta	Religion	Ett andligt kultur- och kunskapscentrum, grundat av en kyrklig superkändis med egen orden som länge var Sveriges enda av Rom utnämnda helgon, Heliga Birgitta.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Horologium Mirabile Lundense	Trol. Nicolaus Lilienvelds m.fl.	Religion	Tiden och kalendern: med kristendomen kom en ny tidsorientering som vi fortfarande lever med, även när den förlorat sin religiösa språksättning.
Malmöpsalmboken	Christiern Pedersen	Religion	Psalmboken har en unik ställning i svenskt gudstjänstliv och en stark förankring i folkdjupet för livstydning i glädje och sorg från vaggan till graven.
Gustav Vasas bibel	Sv. övers. trol. av Olaus Petri, Laurentius Andreæ, Laurentius Petri, m.fl.	Religion	Ingen som vill förstå kristen tro, eller tala, skriva och läsa på svenska, kommer undan Bibeln, som källa till bildskapande och kulturell kreativitet.
Konventikelplakatet	Svenska staten, riksdagens ständer	Religion	Statens försök att begränsa mötesfriheten i ett enhetssamhälle med religionsplikt vittnar om en framväxande pluralism på väg mot religionsfrihet.
Marstrands synagoga		Religion	Symbol för judisk tro och närvaro i svenskt samhälls- och kulturliv, men också en påminnelse om en historia av restriktioner för mosaiska bekännare.
”O store Gud”	Carl Boberg	Religion	En tidig svensk musikexportsuccé från 1800-talets svenska folkväckelse, som också var en musikrörelse med stor betydelse för Sveriges demokratisering.
Kyrkomötets beslut att öppna prästämbetet för både män och kvinnor	Svenska kyrkans kyrkomöte	Religion	Den i särklass allvarligaste konflikten i Svenska kyrkan under 1900-talet, som idag fortsätter att såväl inspirera som förvåna i Sverige och omvärlden.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Nattvardsgästerna	Ingmar Bergman	Religion	För sin gestaltning av den lutherska religiösa sekulariseringen och dess stora genomslag i det internationella livsåskådningssamtalet.
Falu koppargruva		Ekonomi	Gruvnäringen lade grunden till Sveriges välstånd symboliserat av malm, arbete och teknisk innovation i världsarvet Falu koppargruva.
Riksbanken	Sveriges riksdag	Ekonomi	Den finansiella sektorn är ekonomins blodomlopp och Riksbanken, världens äldsta centralbank, garanterar stabilitet i penningväsende och kreditmarknad.
Storskiftet		Ekonomi	Skiftesrörelsens effektivisering av jordbruket utökade livsmedelsförsörjningen, frigjorde arbetskraft och möjliggjorde Sveriges industrialisering och ekonomiska utveckling.
Näringsfrihetsförordningen	Johan August Gripenstedt	Ekonomi	Näringsfrihetsreformen 1864 och andra liberala lagändringar lade grunden för Sveriges entreprenörskap, industrialisering och välstånd.
Industrilandskapet i Norrköping	Carl Theodor Malm, Theodor Glosemeyer, Karl Flodin, Knut Pihlström, Werner Northun m.fl.	Ekonomi	Industrilandskapet i Norrköping (1850–1920) gestaltar hur industrin omformade Sverige – ett arv av arbetsliv, innovation och samhällsbygge.
Harsprånget i Lule älv	Sveriges riksdag	Ekonomi	En symbol för hur naturresurser och ingenjörskonst format Sveriges energiförsörjning, industri och självbild in i modern tid.
Folkpensionsreformen	Sveriges riksdag	Ekonomi	Välfärdsstaten utmärker Sverige genom skattefinansierad omfördelning, ett universellt pensionssystem, och stark offentlig närvaro i vardagslivet.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Saltsjöbadsavtalet	LO, SAF	Ekonomi	För att ha lagt grunden till samförstånd, arbetsfred och ekonomisk stabilitet – ett karaktäristiskt svenskt sätt att lösa intressemotsättningar.
Ikea Älmhult	Ingvar Kamprad	Ekonomi	Ikea symboliserar svensk entreprenörsanda och visar hur nyskapande affärsmodeller kan förändra såväl företag och världshandel som hem och vardagsliv.
Särbeskattningen av makar	Sveriges riksdag	Ekonomi	En reform som frigjorde kvinnors arbetskraft och lade grunden för ekonomisk jämställdhet i det moderna Sverige.
Luft- och eldmaskin	Mårten Triewald	Uppfinningar	Mårten Triewalds luft- och eldmaskin är ett exempel på den mottaglighet för nya idéer och innovationer som karaktäriserade 1700-talets Sverige.
Systema Naturae	Carl von Linné	Uppfinningar	Systema Naturae representerar den svenska upplysningen under 1700-talet och är det kanske mest kända svenska bidraget till vetenskapshistorien.
Tabellkommissionen	Pehr Wargentin	Uppfinningar	Tabellverket var den första statliga myndigheten för befolkningsstatistik i världen och lade grunden både för en effektiv svensk förvaltning och framgångsrik registerforskning.
Kakelugnen	Fredrik Wrede, Carl Johan Cronstedt	Uppfinningar	Kakelugnen löste den svenska energikrisen på 1700-talet, har hög värmeeffektivitet och representerar svensk innovationsförmåga när det gäller att hålla medborgarna varma och torra i ett kallt klimat.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Justitieombudsmannen	Hans Järta och Bondeståndet	Uppfinningar	Med införandet av Justitieombudsmannen fick Sverige en ämbetsman som bevakar medborgarnas rättigheter gentemot staten.
Göta kanal	Baltzar von Platen	Uppfinningar	Göta kanal var ett ambitiöst ingenjörsprojekt i början av 1800-talet som symboliserar Sveriges övergång från revanschistiska imperiedrömmar till inre ekonomisk, teknisk och social utveckling.
Nobelpriset	Alfred Nobel	Uppfinningar	Nobelpriset är ett resultat av en kombination av svensk innovationsförmåga och dåligt samvete som har kommit att representera hopp om mänsklighetens utveckling.
Det sfäriska kullagret	Sven Wingquist	Uppfinningar	Det sfäriska kullagret är en av de många snilleblixtar som lade grunden för svensk industriell framgång och samhälleligt välstånd under 1900-talet.
Viggen	SAAB	Uppfinningar	Viggen är ett avancerat stridsflygplan som symboliserar både svensk ingenjörsförmåga och viljan till väpnat försvar av svensk neutralitet.
Pappaledigheten	Sveriges riksdag	Uppfinningar	Pappaledigheten var en banbrytande jämställdhetsreform som har omdanat det svenska samhället.
Gustavianum	Gustaf II Adolf och Olof Rudbäck d.ä.	Offentlighet	Universitetet är samhällets viktigaste kunskapsinstitution, för forskning och högre utbildning, med framtiden som förväntanshorisont.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
1634 års regeringsform	Axel Oxenstierna	Offentlighet	Regeringsformen 1634 satte normen för utvecklingen av landets styrelse och förvaltning och har lagt grunden till den moderna statens institutioner.
Lappkodicillen	Svenska och norska staten	Offentlighet	Lappkodicillen utgör ett erkännande från svenska staten att samerna som folk hade vissa friheter som inte delades av andra undersåtar.
Svenska Akademiens ordbok	Gustav III	Offentlighet	Ordboken dokumenterar utförligt det svenska språket och gör denna del av kulturarvet brett tillgängligt.
Läsebok för folkskolan	Norstedts förlag och Fredrik Ferdinand Carlsson	Offentlighet	Folkskolans läsebok har präglat generationer av svenskar, och är in i våra dagar en symbol för skolans uppdrag att både undervisa och fostra.
Riksdagshuset	Helgo Zettervall och Aron Johansson	Offentlighet	Riksdagshuset symboliserar demokratin.
Brunnsviks folkhögskola	Karl-Erik Forsslund	Offentlighet	Brunnsviks folkhögskola symboliserar den frivilliga bildningsrörelsens betydelse för Sveriges demokratiska utveckling.
Vasaloppet	Anders Pers och IFK Mora	Offentlighet	En skidtävling som på ett unikt sätt kombinerar historia, idrott, folkrörelse, friluftsliv och kultur.
Per Albin Hanssons folkhemstal	Per Albin Hansson	Offentlighet	Talet introducerar Folkhemmet som metafor och än i dag starkt närvarande föreställning i svensk politik, samhällsdebatt och självförståelse.
Radiohuset	Erik Ahnborg och Sune Lindström	Offentlighet	Radio/tv i allmänhetens tjänst, sakligt och opartiskt bedriven under demokratisk kontroll, är jämte den fria pressen grundval för svensk offentlighet.

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.
25. Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. A.
26. Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. U.
27. En socionomutbildning i tiden. U.
28. Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. A.
29. Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. A.
30. Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. Fi.
31. Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. Ju.
32. Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. LI.
33. Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. Ju.
34. Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. Ju.
35. Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. A.

36. Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. UD.
37. Skärpta villkor för friskolesektorn. U.
38. Att omhänderta barn och unga. S.
39. Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. S.
40. Säkrare tivoli. Ju.
41. Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. S.
42. Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. Ju.
43. Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. S.
44. Förbättrat stöd i skolan. U.
45. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. Ju.
46. Tryggare idrottsarrangemang. Ju.
47. Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? KN.
48. Stärkt pandemiberedskap. S.
49. Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. Ju.
50. En ny nationell myndighet för viltförvaltning. LI.
51. Bättre förutsättningar för klimatanpassning. KN.
52. Ökad insyn i politiska processer. Ju.
53. Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. S.
54. Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. Ju.
55. En reformerad samhällsorientering för bättre integration. A.
56. Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Ju.
57. Polisiär beredskap i fred, kris och krig. Ju.
58. En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. LI.
59. Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ju.
60. En starkare fondmarknad. Fi.
61. Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. S.
62. Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. S.
63. Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. S.
64. En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. LI.
65. En mer flexibel hyresmarknad. Ju.
66. En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. Ju.
67. Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. LI.
68. Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. KN.
69. Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. LI.
70. Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. A.
71. Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. S.
72. Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. U.
73. En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. A.
74. Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. A.
75. Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. Fi.
76. Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. A.
77. En översyn av den statliga lönegarantin. A.
78. En reformerad underrättelseverksamhet. Fö.
79. Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. Fö.

80. Koordinatbestämda fastighetsgränser. Ju.
81. En ny organisation av ekobrottsbekämpningen. Ju.
82. Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. LI.
83. Ett nationellt förbud mot tiggeri. Ju.
84. Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. S.
85. Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. LI.
86. Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. Fö.
87. Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. Ju.
88. Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. KN.
89. En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. LI.
90. Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. Fi.
91. Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. Ju.
92. En kulturkanon för Sverige. Ku.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. [25]

Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. [28]

Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. [29]

Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. [35]

En reformerad samhällsorientering för bättre integration. [55]

Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. [70]

En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. [73]

Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. [74]

Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. [76]

En översyn av den statliga lönegarantin. [77]

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. [3]

Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]

AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]

En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. [20]

Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. [30]

En starkare fondmarknad. [60]

Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. [75]

Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. [90]

Försvarsdepartementet

Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. [6]

En reformerad underrättelseverksamhet. [78]

Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. [79]

Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. [86]

Justitiedepartementet

Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]

Straffbarhetsåldern. [11]

Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. [31]

Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. [33]

Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. [34]

Säkrare tivoli. [40]

Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. [42]

Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. [45]

Tryggare idrottsarrangemang. [46]

Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. [49]

Ökad insyn i politiska processer. [52]

Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. [54]

Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. [56]

Polisiär beredskap i fred, kris och krig. [57]

Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. [59]

En mer flexibel hyresmarknad. [65]

En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. [66]

Koordinatbestämda fastighetsgränser. [80]

En ny organisation av ekobrotts-bekämpningen. [81]

Ett nationellt förbud mot tiggeri. [83]

Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. [87]

Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. [91]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]

En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändnings-sektorn (LULUCF). [21]

Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. [22]

Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? [47]

Bättre förutsättningar för klimatanpassning. [51]

Nya samverkansformer, modern bygg-nads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. [68]

Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. [88]

Kulturdepartementet

Publiken i fokus – reformer för ett star-kare filmland. [24]

En kulturkanon för Sverige. [92]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]

Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. [32]

En ny nationell myndighet för viltförvaltning. [50]

En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. [58]

En ny kontrollorganisation i livsmedels-kedjan – för ökad effektivitet, lik-värdighet och konkurrenskraft. [64]

Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. [67]

Effektivare samverkan för djur- och folk-hälsa. [69]

Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jord-bruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. [82]

Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. [85]

En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. [89]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]

Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Att omhänderta barn och unga. [38]

Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. [39]

Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. [41]

Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. [43]

Stärkt pandemiberedskap. [48]

Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. [53]

Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. [61]

Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. [62]

Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. [63]

Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. [71]

Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. [84]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. [26]

En socionomutbildning i tiden. [27]

Skärpta villkor för friskolesektorn. [37]

Förbättrat stöd i skolan. [44]

Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. [72]

Utrikesdepartementet

Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. [36]

En kulturkanon för Sverige

Betänkande av kommittén En kulturkanon för Sverige

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2025:92

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Omslagsbild: Den svenske industrimannen och uppfinnaren Sven Wingquist sittandes i det stora kullager, som visades på jubileumsutställningen i Göteborg/Järnvägsmuseet och de transporthistoriska samlingarna

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1347-7 (tryck)

ISBN 978-91-525-1348-4 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet Parisa Liljestrand

Regeringen beslutade den 21 december 2023 att ge en kommitté i uppdrag att ansvara för att ta fram en svensk kulturkanon. Historikern Lars Trägårdh förordnades samma dag som kommitténs ordförande.

Som ledamöter i kommittén förordnades den 29 februari 2025 verksamhetsledaren för Läsfrämjarinstitutet Marlen Eskander, journalisten Gunilla Kindstrand, publicisten PJ Anders Linder samt docenten i litteraturvetenskap Peter Luthersson. På egen begäran entledigades Marlen Eskander den 19 november 2024 och Peter Luthersson entledigades, också på egen begäran, den 13 januari 2025. Kommittén har antagit namnet En kulturkanon för Sverige.

I februari 2025 utsåg kommittén expertgrupper med uppgift att självständigt avgöra vilka verk som ska ingå i Sveriges kulturkanon. Följande personer har ingått i expertgrupperna: professorn Hans-Gunnar Axberger, docenten Katarina Barrling, professorn Daniel Waldenström, författaren Henrik Berggren, professorn Bengt Kristensson Uggla, ämbetsmannen Inga-Britt Ahlenius, professorn Svante Nordin, professorn och författaren Torsten Pettersson, professorn Mattias Lundberg, docenten och överintendenten/museichefen Karin Sidén, skribenten och tidigare förläggaren Björn Linnell samt professorn Karin Helander.

Felicia Gaumont Skaarud anställdes som biträdande sekreterare i kommittén på halvtid fr.o.m. 5 mars 2024 och fr.o.m. 1 mars 2025 på heltid. Som sekreterare anställdes Zoi Santikos och Björn Östbring fr.o.m. 15 april 2024. Zoi Santikos var anställd på halvtid under april månad och därefter på heltid. Björn Östbring var anställd som huvudsekreterare under perioden 15 april 2024–31 december 2024, och som sekreterare fr.o.m. 1 januari 2025. Helene Biller anställdes som sek-

reterare fr.o.m. 1 september 2024 och som ny huvudsekreterare fr.o.m. 1 januari 2025. Zoi Santikos avslutade sitt arbete i kommittén den 31 december 2024. Eric Arborén Åström anställdes som sekreterare fr.o.m. 1 januari 2025.

Härmed överlämnar kommittén betänkandet *En kulturkanon för Sverige* (SOU 2025:92). Uppdraget är i och med detta slutfört.

Stockholm i augusti 2025

Lars Trägårdh

Gunilla Kindstrand
PJ Anders Linder
Helene Biller
Eric Arborén Åström
Felicia Gaumont Skaarud
Björn Östbring

Innehåll

Sammanfattning 9

1 Uppdrag och utgångspunkter 15

1.1 Utredningsuppdraget 15

1.2 Kommitténs tolkning av uppdraget 15

1.3 Kommitténs arbete 17

1.4 Samråd och samtalspartners 18

1.5 Betänkandets disposition 19

2 Historisk utblick 21

2.1 En kulturkanon för Sverige: Varför? Varför nu? Och hur var det förr? 21

2.1.1 En gång hade vi en kanon (1809–1962) 24

2.1.2 Uppbrottet från den historiska kanonen (1962–2025) 29

2.1.3 Skolreformerna: Från folkskola till grundskola (1962–2025) 35

2.2 Konsekvenserna och behovet av en kulturkanon för Sverige 39

3 Internationell utblick 41

3.1 Danmark 42

3.1.1 Litteraturkanon 2004, 2014 och 2025 42

3.1.2 Historiekanon 2006 43

3.1.3 Kulturkanon 2006 44

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.1.4 Demokratikanon 2008 ... 46
3.1.5 Nuläge ... 47

3.2 Nederländerna ... 49
3.2.1 Bakgrund ... 50
3.2.2 Uppdrag och tillvägagångssätt ... 50
3.2.3 Resultat och tillgängliggörande ... 51
3.2.4 Revidering ... 52
3.2.5 Nuläge ... 53

3.3 Frankrike, Storbritannien och USA ... 54
3.3.1 Frankrike ... 54
3.3.2 Storbritannien ... 59
3.3.3 USA ... 59

3.4 Sammanfattning och slutsatser ... 62

4 Folkets kanon ... 65

4.1 En kulturkanon ska vara en angelägenhet för alla ... 65

4.2 Arbetet med Folkets kanon ... 66

4.3 Förslagen från svenska folket ... 67

5 En kulturkanon för Sverige – omfattning och innehåll ... 113

5.1 Arbetet med att ta fram en kanon ... 113
5.1.1 Kulturkanonens uppbyggnad – konstarter och samhälle ... 113
5.1.2 Expertgrupperna ... 114
5.1.3 Kriterier för urval av verk ... 115
5.1.4 Hur har expertgrupperna arbetat och vilka avgränsningar har de gjort? ... 116

5.2 En kulturkanon för Sverige – hundra verk och referenspunkter som format Sveriges kultur och historia ... 120

5.3 Litteratur 1: nio prosaverk ... 122

5.4 Litteratur 2: tio dikter ... 131

5.5 Bild och form ... 141

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.6 Musik ... 152
5.7 Film och scenkonst ... 163
5.8 Lärdom och sakprosa ... 174
5.9 Lag och rätt ... 181
5.10 Religion ... 192
5.11 Ekonomi ... 203
5.12 Uppfinningar ... 215
5.13 Offentlighet ... 225

6 Kommitténs överväganden och förslag ... 237

6.1 Principiella utgångspunkter ... 237
6.2 Kommitténs förslag om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid ... 239
6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet ... 240
6.2.2 En ny stiftelse bildas ... 242
6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal ... 244
6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna ... 250
6.2.5 Tillgängliggörande av kanon genom informationsmaterial och en tryckt publikation ... 254
6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen ... 256
6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid ... 257
6.2.8 Tillgängliggörande av kanon genom skolväsendet ... 257
6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända ... 262

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.3 Interimslösningar för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon i avvaktan på att en stiftelse bildas 264
6.3.1 En tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon 265
6.3.2 Tillfälliga stimulansmedel till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt 266
6.3.3 En tidig folkutgåva av kanon i bokform 266

7 Konsekvenser 269

7.1 Ekonomiska konsekvenser 270

7.2 Övriga konsekvenser 272

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:180 275

Bilaga 2 Förteckning över utvalda verk 281

Sammanfattning

Sverige är i dag präglat av en stor splittring rörande tillit, trygghet, social sammanhållning och gemenskap. I detta läge finns behov av att tydliggöra och tillgängliggöra det kulturella arv som har format landet, som en gemensam referensram för både nya och etablerade medborgare.

Genom att lyfta fram verk och företeelser som haft varaktig betydelse för svensk kultur och samhällsutveckling – inom både konstnärliga och samhälleliga fält – syftar kulturkanonen till att främja en medborgerlig bildning som kan stärka gemenskapen och bredda förståelsen för Sveriges historiska förankring.

En kulturkanon för Sverige – hundra verk som har satt en varaktig prägel på det svenska samhället

Sakkunniga experter har utifrån av kommittén fastställda kriterier självständigt valt ut 100 verk och företeelser som har satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition. Tillsammans utgör dessa verk en kulturkanon för Sverige.

En kulturkanon för Sverige har en holistisk ansats och består av två kategorier – konstarter respektive samhälle – med sammanlagt tio områden. Inom konstartskategorin finns följande områden: litteratur, bild och form, musik, film och scenkonst samt lärdom och sakprosa. Dessa områden speglar både det gemensamma och den mångfald samt kritiska ådra som har präglat svensk kultur över tid. I kategorin samhälle ingår områdena: lag och rätt, religion, ekonomi, uppfinningar samt offentlighet. Dessa områden representerar aspekter av svensk kultur och samhällsutveckling som utgör dess institutionella och materiella bas, i en historisk rörelse där förändring och kontinuitet är centrala beståndsdelar.

För att levandegöra verken presenteras de med utförliga motiveringar som placerar dem i sina respektive sammanhang och i ett historiskt perspektiv. På så sätt fungerar de som fönster mot en bredare bildningsresa genom svensk kultur och samhällsutveckling. Kulturkanonens vägledande ledord är bildning, gemenskap och inkludering.

En ny stiftelse bildas för att förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon

Kommittén föreslår att en självständig stiftelse bildas med uppgift att långsiktigt förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon. Kommittén bedömer att förvaltningen av kulturkanonen kräver en verksamhetsform som garanterar självständighet, flexibilitet och oberoende från kortsiktiga politiska beslut. Stiftelseformen bedöms särskilt väl lämpad för detta ändamål, då den möjliggör en varaktig förvaltning med hög grad av autonomi och bred finansieringsbas. Staten föreslås vara stiftare, och stiftelsekapitalet föreslås avskiljas från Allmänna arvsfonden. Regeringen föreslås skyndsamt vidta de åtgärder som krävs för att inleda bildandet av stiftelsen, inklusive att ta fram ett stiftelseförordnande.

En digital portal med fönster mot en bredare bildningsresa

Den huvudsakliga kanalen för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon ska vara en digital portal som utgör basen för en bredare bildningsresa. Portalen ska presentera de 100 utvalda verken och samtidigt fungera som tematiska ingångar, s.k. fönster, till Sveriges historia, kultur och samhällsutveckling. Med inspiration från Nederländerna föreslås portalen erbjuda en pedagogisk och interaktiv upplevelse genom multimedia, tidslinjer och möjligheter till fördjupning, vilket främjar nyfikenhet och lärande. Portalen föreslås utformas för att vara tillgänglig för en bred publik, inklusive skola och personer med särskilda behov.

En utgångspunkt är att verken som ingår i kulturkanonen inte ska betraktas som slutstationer, utan snarare som avgångshallar, eller just fönster, för vidare utforskning. Stiftelsen föreslås ansvara för

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

utveckling och långsiktig förvaltning av portalen i samverkan med relevanta kultur- och kunskapsinstitutioner.

Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

För att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon bland kultur- och kulturarvsaktörer föreslår vi att ett nätverk bildas av statliga, regionala och ideella aktörer inom kultur- och kulturarvsområdet, där stiftelsen föreslås ha ett särskilt samordningsansvar. Nätverket ska främja samverkan, erfarenhetsutbyte och gemensamma projekt Den digitala portalen ska fungera som ett nav för att synliggöra aktörernas kanonarbete och lokala initiativ. Kommittén betonar vikten av regionala kanonprojekt, där länsinstitutionerna, och då särskilt länsmuseerna, kan ta en central roll i att engagera lokala aktörer och utveckla regionala perspektiv som kan bredda kanonens innehåll. Dessutom föreslås en permanentkanonutställning i Sverige, inspirerad av det nederländska exemplet, som särskilt riktar sig till barn, unga och ovana museibesökare.

Informationsmaterial och en tryckt publikation

För att nå bred spridning av kulturkanon föreslås att den nya stiftelsen åläggs ansvar för att ta fram och sprida informationsmaterial och kunskapsunderlag om Sveriges kulturkanon. Detta ska omfatta ett brett informationsuppdrag riktat till allmänheten samt ett långsiktigt ansvar att ta fram en illustrerad publikation baserad på expertgruppernas urval.

Informationsmaterialet ska bidra till att synliggöra och levandegöra kulturkanonen i olika sammanhang och för skilda målgrupper. Materialet kan bestå av digitala resurser, affischer, broschyrer eller interaktiva presentationer och ska utformas för att väcka intresse och engagemang för kulturarvet. Den tryckta publikationen blir också ett fysiskt och beständigt uttryck för kanon som kan leva vidare över tid.

Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Kommittén föreslår att en kulturkanon för Sverige ska utvärderas och vid behov revideras efter tio år. Ansvaret för detta föreslås ligga på den nya stiftelsen.

Kulturkanon inom skolväsendet

Barn och unga är en central målgrupp när det gäller tillgängliggörandet av kulturkanonen. En kulturkanon för Sverige innehåller en bred repertoar av centrala händelser och verk som har blivit viktiga referenspunkter för svensk kultur och tradition. Denna kunskap bör komma skolans elever och lärare till del. Vi föreslår att regeringen, i samband med den översyn av läroplaner och kurs- och ämnesplaner som följer av läroplansutredningens förslag, överväger att införa skrivningar om kulturkanon i relevanta delar av skolans styrdokument.

Kulturkanon för nyanlända

Samhällsorientering för nyanlända syftar till att ge grundläggande kunskap om det svenska samhället och underlätta etablering för de som är nya i Sverige. Utredningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända föreslår i sitt betänkande *En reformerad samhällsorientering för bättre integration* (SOU 2025:55) att samhällsorienteringen inordnas som en nationell kurs inom komvux i sfi, för att säkerställa likvärdighet och enhetlighet. Den nya kursen föreslås omfatta bl.a. undervisning om Sveriges grundläggande värderingar såsom demokrati, rättsstatens principer, och praktiska aspekter av vardagslivet i Sverige. Kommittén konstaterar att flera verk som valts ut att ingå i Sveriges kulturkanon är relevanta för kursens innehåll, då de speglar företeelser som präglat det svenska samhället och därmed bidrar till ökad förståelse för dagens Sverige. Kommittén föreslår därför att regeringen beaktar detta vid reformeringen av samhällsorienteringen och att Statens skolverk i sitt uppdrag att ta fram kursplan även får i uppdrag att införliva tillämpliga delar av kulturkanon i den nya kursen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Interimslösningar i avvaktan på att en stiftelse bildas

I väntan på att den nya stiftelsen är bildad och har inlett sin verksamhet föreslås ett antal övergångslösningar. För dessa tillfälliga uppdrag ansvarar regeringen eller den regeringen bestämmer. Ett av dessa interimistiska förslag är att en temporär kanonwebbplats utvecklas, som baseras på de 100 utvalda verken och expertgruppernas motiveringar. Vidare föreslås öronmärkta medel i stimulansbidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att möjliggöra regionala kanonprojekt. För att snabbt sprida kanon till en bred allmänhet föreslås också en folkupplaga av en tryckt bok, baserad på expertgruppernas urval och motiveringar.

1 Uppdrag och utgångspunkter

1.1 Utredningsuppdraget

Kommittén har enligt direktiven (dir. 2023:180) haft i uppdrag att ta fram en svensk kulturkanon som ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering. Syftet är att göra svensk kultur tillgänglig för fler.

Av direktiven framgår att kommittén ska utse vilka konst- och kulturområden som ska ingå i Sveriges kulturkanon och fastställa kriterier för valet av verk. Med utgångspunkt i dessa kriterier ska expertgrupper med sakkompetens inom de olika områdena självständigt avgöra vilka verk som ska ingå i kanon. Kommittén ska också under arbetets gång skapa en öppen och inkluderande process, där allmänheten ges möjlighet att lämna förslag. I uppdraget ingår även att föreslå hur en kulturkanon ska tillgängliggöras och hållas relevant över tid.

1.2 Kommitténs tolkning av uppdraget

Kulturbegreppet

Kommittén har valt en bred definition av kulturbegreppet. Denna omfattar inte enbart litteratur och andra konstarter utan även den kultur som kommer till uttryck i hur samhällets gemensamma institutioner är kulturellt präglade över tid genom lagstiftning och politiska, religiösa, vetenskapliga och ekonomiska institutioner, värderingar, normer och praktiker.

Vidare har kommittén tagit fasta på en definition av kultur som kan betona såväl beständighet som förändring.

Utifrån detta har valet gjorts att skapa två expertgrupper: en för konstarter inom områdena litteratur, musik, bild och form, film och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

scenkonst samt lärdom och sakprosa, där experterna fick uppdraget att välja verk av hög kvalitet som har gjort bestående intryck och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition, samt en för samhälle, inom områdena religion, lag och rätt, ekonomi, uppfinningar och offentlighet där experterna fick välja ut dokument, platser, produkter, enskilda händelser eller motsvarande som satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk offentlighet och självförståelse. För att framhäva kriteriet rörande varaktighet och beständighet valde kommittén dessutom att verken som valdes skulle vara minst 50 år gamla.

I linje med sitt uppdrag har kommittén också skapat möjlighet för allmänheten att lämna förslag till inslag i kulturkanon. På den nätportal – Folkets kanon – där förslagen kunnat lämnas har det inte ställts samma begränsande krav vad gäller tidpunkter och genrer som på expertgruppernas urval utan det har varit möjligt att nominera helt fritt. Många förslag har också rört områden utöver de tio som kommittén valt ut, t.ex. matkultur, traditioner, sedvänjor, spel och sport ingår. Intresset har varit stort och förslagen har gjorts tillgängliga för expertgrupperna allt eftersom de lämnats.

Bildning, gemenskap och inkludering

I direktivet ingår också tre ledord beträffande syftet med en kulturkanon: *bildning*, *gemenskap* och *inkludering*. Kommitténs tolkning är att frågan om *gemenskap* i dag är aktuell då oron är stor rörande splittring, segregering, bristande social sammanhållning, misslyckad integration av invandrare, upplevd otrygghet och systemhotande kriminalitet. Frågan om ett gemensamt ”vi” uppfattas som alltmer angelägen. Vad gäller *bildning* är vår samtid präglad av en oro rörande skolans kapacitet att erbjuda alla unga lika tillgång till läskunnighet, kunskap, bildning och tillgång till vårt gemensamma kulturella kapital.

I dessa två fall syns begreppen relativt klara och tydliga. Det gäller dock inte det tredje begreppet – *inkludering*. Detta kan ses som ett begrepp som signalerar ”mångfald”, det vill säga vikten av att erkänna och positivt betrakta den mångkultur som kännetecknar dagens Sverige, och som normativt uttrycks i det ideologiskt laddade honnörsordet ”multikulturalism”. Det kan, å andra sidan, också uppfattas

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mer prosaiskt i termer av en process där individer upptas in i en delad gemenskap.

Kommittén har landat i den senare tolkningen vilken kan sammanfattas som att de tre ledorden, sammankopplade, betyder följande: att genom bildning inkludera alla i en delad gemenskap. Denna tolkning har i sin tur bäring på valet av kommitténs kulturbegreppsdefinition. Genom att välja det bredare kulturbegreppet blir det möjligt att fånga såväl de beständiga, varaktiga element som kännetecknar vad vi kan kalla ”basen”: de lagar och institutioner som utgör de ”sega” strukturer i samhället som är gemensamma och inte är föremål för valfrihet eller snabb förändring, såväl som den pluralism, öppenhet, förändring och valfrihet som utgör kulturella uttryck i det frivilliga samhället – ibland kallat civilsamhället – där inte minst konstarterna ingår som centrala element.

Kanon kontra fönster och referenspunkter

Givet denna komplexitet – eller ambivalens – har kommittén även beslutat att förstå kanon mindre som ett slutgiltigt och avstängt rättesnöre, för att i stället anamma de kompletterande och nyanserande metaforerna ”fönster” och ”referenspunkter”. Här har vi bland annat blivit inspirerade av den nederländska kulturkanonen (som vi diskuterar mer utförligt i följande kapitels jämförande utblick). Tanken är att de verk som expertgrupperna väljer inte ska ses som ultimativa eller uteslutande utan som fönster som öppnar upp: kanon som en avgångshall snarare än en slutstation.

1.3 Kommitténs arbete

Kommitténs arbete har genomförts i tre faser. I den första fasen, våren och hösten 2024, samlade kommittén in information om andra kanoninitiativ och en modell för Sveriges kulturkanon utvecklades. Arbetet byggde huvudsakligen på genomgångar av undersökningar, rapporter och annan referenslitteratur inom området.

Under den andra arbetsfasen, hösten 2024, förberedde tillsättandet av expertgrupperna: kompetensprofiler för experterna utarbetades uppdragsbeskrivningar togs fram och kriterier för urval av verk mejslades ut.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Den tredje och sista arbetsfasen inleddes i februari 2025. De två expertgrupperna utsågs och genomförde sedan arbetet med att välja vilka verk och händelser som ska ingå i Sveriges kulturkanon. Expertgruppernas urval av verk skedde helt självständigt och utan påverkan från kommittén. Däremot samrådde de båda grupperna med varandra. Parallellt med detta lanserades hemsidan Folkets kanon, där svenska folket fick möjlighet att lämna förslag. I den tredje fasen av arbetet har också ingått att sammanställa kommitténs bedömningar och förslag och att producera själva betänkandet.

1.4 Samråd och samtalspartners

Kommittén har genomfört ett antal möten med enskilda samt med organisationer, myndigheter och andra aktörer. Kommittén har bl.a. träffat Riksantikvarieämbetet, Statens skolverk, Statens fastighetsverk, Bildkonst Sverige, Riksförbundet Sveriges museer, Sveriges arkitekter, Länsmuseernas samarbetsråd, Kulturskolan Stockholm och Gastronomiska akademien. Kommitténs ordförande har därutöver fört samtal med bl.a. David Ek, Lennart Rohdin, Yvonne Rock, Johan Wennström, Eva Bergquist, Joel Halldorff, Pratik Vithlani, Agneta Dreber, Navid Modiri, Magnus Lindgren, Payam Moula, Lawen Redar, Petra Kahn, Nathalie Rothschild, Linn Mårdstam, Etienne de Gonneville, Katerina Doytchinov, Denis Ravaille, Inger Enkvist, Patrik Ribe, Victor Johansson, Peter Ollén, Emil Mönster, Anders Bäckström, Måns Lönnroth, Magnus Persson, Jonas Qvarsebo, Per Selle, Daniel Sävborg, Claes Brunius, Maciej Zaremba, Lars Åberg, Carl Jan Granqvist, Carsten von Otter, Lars Strannegård, Eva Seilitz, Daniel Sundberg, Cecilia Wikström, Henrik Pålsson-Edgren, Magnus Henrekson och Bengt Sandin.

För att inhämta information från andra länder har flera internationella kontakter tagits. Under hösten 2024 genomfördes en studieresa till Nederländerna. I Nederländerna träffade kommittén Frits van Oostrom, Hubert Slings och James Kennedy. Uppföljande kommunikation genomfördes via mejl med Frits van Oostrom, Hubert Slings och James Kennedy. Kommittén har också fört samtal med Jakob Hoffman på Børne- og Undervisningsministeriet i Danmark och med med Fabrice Blanchard, Maryvonne de Saint Pulgent, Bruno Henri-Rousseau, Alexandra Kowalski, Didier Leschi och Pap Ndiaye

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i Frankrike. I samband med ett besök i USA träffade kommitténs ordförande Lisa Tiersten och Roosevelt Montás vid Columbia University.

Kommittén har också fört samtal med utredningen En förbättrad samhällsorientering för nyanlända (A2023:06).

Under hösten 2024 genomfördes rundabordssamtal med representanter från Svenska Tornedalingars Riksförbund, Met Nuoret, Romer International Sverigefinländarnas delegation, Svenska kyrkan, Stockholms stift, Paideia folkhögskola, Trajosko Drom, Riksorganisationen Romer i Sverige, Sverigefinländska ungdomsförbundet, Sverigefinländarnas Arkiv, V-akka, Finlandssvenskarnas riksförbund, Sveriges Jiddischförbund, Judiska ungdomsförbundet, Judiska Centralrådet/Judiska församlingen i Stockholm, Judisk kultur i Sverige och Judiska museet. Flera samiska organisationer blev också inbjudna till rundabordssamtalet. Ingen av dessa deltog i mötet.

Kommitténs ordförande träffade även Erling Fredriksson och Lena Engqvist Forslund från Tornedalsteatern, samt med Anders Bäckström, Helena Lindström, Peter Waara, Bengt Bucht och Eva Hellman från Tornedalssällskapet i Uppsala.

Utöver de aktörer som nämns ovan har kommitténs ordförande bjudits in till och deltagit vid ett stort antal konferenser, föreläsningar och seminarier. Vid dessa evenemang träffade ordföranden representanter från organisationer och myndigheter, men även ett mycket stort antal enskilda medborgare, som på olika sätt bidragit med perspektiv och fört utredningsarbetet framåt.

1.5 Betänkandets disposition

Betänkandet är indelat i sju kapitel. Kapitel 2 består av en historisk utblick som dels fördjupar förståelsen av sambandet mellan kultur och samhällsgemenskap, dels beskriver hur ett nationellt kulturarv och en informell kanon etablerades under andra halvan av 1800-talet men under de senaste decennierna har kommit att försvagas. Kapitlet utgör en del av den centrala problemställningen på vilken utredningen vilar. I kapitel 3 redogör vi för kontexten, utformningen och användandet av officiella kanon i andra länder, med fokus främst på Danmark och Nederländerna.

Kapitel 4 behandlar Folkets kanon, den webbplats kommittén tagit fram för att möjliggöra för allmänheten att lämna förslag på verk,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

personer, uttryck eller motsvarande som de anser ha särskild betydelse för svensk kultur. Webbplatsen har också syftat till att bjuda in till och skapa en plattform för svensk vardagskultur, dess mångfald och variation från olika delar av landet.

I kapitel 5 presenteras de 100 verken som utgör Sveriges kulturkanon och motiveringarna för dessa. Kapitlet innehåller också definitioner, principer och vägval som kommittén beslutat om och som utgjort förutsättningar för expertgruppernas arbete med att välja ut verken. Vi beskriver även förfarandet bakom valen av de sakkunniga experterna.

I kapitel 6 redogörs för kommitténs överväganden och förslag om hur kulturkanon långsiktigt ska förvaltas och tillgängliggöras. Förslagens konsekvenser beskrivs i kapitel 7.

2 Historisk utblick

2.1 En kulturkanon för Sverige: Varför? Varför nu? Och hur var det förr?

Vi lever i tuffa tider. Världen tycks vara i gungning på ett sätt som få nu levande människor födda i Sverige har upplevt. Men vi har varit där förr. Låt oss gå tillbaka till 1935. Även detta var en tid präglad av kriser och hot, med ekonomisk depression, fascism i Italien och Hitler vid makten i Tyskland. Ingen visste säkert, men många fruktade att ett nytt krig stod för dörren. Och att demokratin var hotad.

I dag är det få som känner till att man i Sverige då valde att organisera ett stort firande av den svenska riksdagens 500-årsjubileum. Firandet avsåg riksmötet i Arboga 1435 då Engelbrekt Engelbrektsson utsågs till befälhavare över Sveriges väpnade styrkor. Det ansågs vara det första riksmötet där även bönder var med. Modern historieforskning är av annan uppfattning. Men det viktiga var att man, i detta politiskt prekära läge, valde att tillsammans med de övriga nordiska länderna genomföra en stor manifestation, där svensk och nordisk identitet kopplades till demokrati och frihet. Firandet pågick i flera dagar, i såväl Stockholm som i Arboga, och förutom kungen och statsministern deltog representanter för alla nordiska parlament tillsammans med medlemmar av hundratals folkrörelseorganisationer.[1]

Evenemanget kan ses som ett svar på Hitlers förhoppning om en grandios nordisk rasgemenskap under tyskt ledarskap. Mot detta nazistiska ideal ställdes vid firandet en helt annan berättelse, byggd på Erik Gustaf Geijers inflytelserika historia om Sverige, där demokrati och folkfrihet stod i centrum. Geijers berättelse skulle efter publiceringen komma att påverka inte minst Socialdemokraternas partiledare Per-Albin Hansson.

[1] Karl Hildebrand och Eric Hallin, *Riksdagens Minnesfest 1935*. P.A. Norstedts & Söner. Stockholm, 1936.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

I dag är det lätt att avfärda dessa utsagor som nationalromantisk fiktion, som berättelser utan täckning i historiska, vetenskapliga fakta. Så blev det också ganska snart efter andra världskrigets slut då historiker som Erik Lönnroth och stridbara publicister som Herbert Tingsten kritiserade såväl Geijers kreativa förhållningssätt till källor och källkritik som Socialdemokraternas entusiasm för vad som nu anklagades för att vara nationalistiskt självförhärligande.

Problemet med denna kritik var att barnet kastades ut med badvattnet. En berättelse om nationell identitet som bygger på en föreställning om ett kulturarv där frihet och lagbunden ordning är centrala komponenter är i sig viktig. Att i en iver att kritisera enskilda detaljer överge varje försök att formulera en historiskt förankrad berättelse om Sverige riskerar att landa i både historielöshet och en tämligen förvirrad syn på vilka vi har varit, blivit och kan komma att bli.

I viss mån är detta just vad som har skett. Ett sätt att förstå den nuvarande regeringens tillsättande av en kommitté för att iscensätta ”en kulturkanon för Sverige” är att se det som ett försök att komma till rätta med denna förvirring genom att (åter)skapa en berättelse om vilka vi är, vad som ”håller oss samman”, det vill säga vad som gör att vi är just ett ”samhälle” snarare än en geografisk plätt bebott av ett antal människor med olika föreställningar om historia, kultur, identitet och värderingar.

Redan detta har visat sig kontroversiellt. Beslutet att skapa en kulturkanon mötte ett omedelbart motstånd, inte på empirisk grund (någon kanon att kritisera fanns ju inte än) utan rent principiella skäl. Kritiken bottnade i vad vi kan kalla de nya ”överideologier” som har kommit att bli centrala för svensk nationell identitet efter det andra världskriget. Det blev tydligt i den debatt som florerade 2006 i samband med att den folkpartistiska riksdagsledamoten Cecilia Wikström, tillika ledamot i kulturutskottet, lade fram ett förslag om en litterär kanon.[2] I den hetsiga debatt som följde ställdes kanonidén mot ideal om mångkultur, internationalism och modernism.[3] Sverige sågs av kritikerna som postnationellt. Inte bara nationalismen ansågs förkastlig, utan även nationalstat och nationell demokrati uppfattades

[2] Cecilia Wikström, ”Skapa svensk litteraturkanon” i *Sydsvenskan*, 22 juli 2006.
[3] Stefan Jonsson menade, till exempel, i sin kritik av Wikström att ”närhelst en politisk grupp har använt kulturen för att ena sin befolkning till ett folk med ett gemensamt mål, har resultatet blivit det motsatta, intolerans, rasism, lynchningar, upplopp, död”. ”Världen bortom folkpartiet” i *Dagens Nyheter*, 2006-08-26.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

stundtals som ett förlegat och chauvinistiskt tankegods i en tid av globalisering, migration och multikulturalism.

Dagens debatt påminner delvis om den som utspelade sig 2006. Men läget är annorlunda i dag. Vad är det då som står på spel? 2006 tycktes nationalstaten för en del debattörer vara på väg ner i historiens papperskorg.[4] Politiker från såväl höger som vänster pläderade för mer eller mindre öppna gränser och fri global rörlighet. Till höger fanns visioner om en global marknadsekonomi utan statligt regelkrångel och höga skatter; från vänster förhoppningar om en värld utan gränser där mänskliga rättigheter trumfade det nationella, exkluderande medborgarskapet. Så sent som 2014 kunde den moderate statsministern Fredrik Reinfeldt plädera för ”öppna hjärtan” och sommaren efter deklarerade hans socialdemokratiske efterträdare, Stefan Löfven, att ”mitt Europa bygger inga murar”. Efter flyktingkrisen 2015 och de konsekvenser som följt i kölvattnet av stor invandring och misslyckad integration är sådana positioner i dag svårare att inta, för att uttrycka det försiktigt.

Den optimistiska och aningslösa postnationella ideologin har överväldigats av vad som ibland kallas för ”det svenska tillståndet”. I dag har vi ett splittrat Sverige där variationen vad gäller fundamentala sociala värden som tillit, trygghet och framtidstro är enorm. På Södermalm i Stockholm är otryggheten låg och tilliten hög. Närmare 80 procent av tillfrågade personer säger sig lita på andra. Att därifrån cykla till Rågsved, en annan stadsdel i Stockholm, tar 40 minuter. Det innebär också att man rör sig 40 procentenheter neråt på tillitsskalan. Och skulle man resa ännu längre söderöver – till stadsdelarna Navestad och Hageby i Norrköping – så är vi nere på under 20 procent som litar på andra.[5]

Inte så konstigt, då, att många i dag ställer frågor om vilka vi är, om vad som kan hålla oss samman. Hela frågan om ”samhälle” har blivit akut. Såväl regeringen som den socialdemokratiska oppositionen har återupplivat tankefiguren ”gemenskap” mot bakgrund av allt fler bevis på splittring, otrygghet och brottslighet, inte minst

[4] Magnus Persson, t.ex. noterar i ett kapitel om kanon-striden 2006, att läget numera är annorlunda än på slutet av 1800-talet. ”Då bevittnade man etableringen av nationalstaten. Idag bevittnar vi dess avveckling.” *Den goda boken: samtida föreställningar om litteratur och läsning*, 91. Studentlitteratur, 2012.

[5] Tillitsbarometern 2020, https://www.mchs.se/arkiv/projekt/ccf/tillitsbarometern.html (senast kontrollerad den 30 juni 2025) och Gemenskapsbarometern 2024, https://www.dagenssamhalle.se/styrning-och-beslut/demokrati/nya-siffror-enorma-skillnader-i-tillit-och-framtidstro-i-kommunerna/ (senast kontrollerad den 30 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

vad gäller samhällskontraktets kärna, det vill säga den systemhotande välfärdsbrottsligheten.[6] Skolans roll och dess nuvarande kris debatteras också flitigt, inklusive dess kapacitet att erbjuda såväl kunskap och bildning som att utgöra en kompass för värderingar där de plikter och rättigheter som utgör samhällskontraktet står i balans med varandra. Tillit och gemenskap bottnar i ömsesidighetens logik. Det räcker inte med väluttänkta lagar och icke-korrupta institutioner; det krävs också att medborgarna är bildade och pålitliga och att de har internaliserat lagen i form av normer.

2.1.1 En gång hade vi en kanon (1809–1962)

Efter slaget vid Poltava följde närmre 100 år av geopolitiskt förfall som slutade med förlusten av den östra rikshalvan till Ryssland. I detta läge – 1809 – stod Sverige inför risken att dela Polens öde: att utraderas från Europas karta som självständig stat. Ryssen attackerade från norr, dansken från söder.

Men i stället kom denna existentiella kris att leda till att en ny föreställning om Sverige. Denna växte fram under en tid där nya idéer om nation, medborgarskap och demokrati kom att dominera politiken runt om i Europa. Inte minst kom de franska och amerikanska revolutionerna att inspirera dessa rörelser, förknippade med den liberala nationalism som nådde en höjdpunkt med 1848 års revolutioner runt om i Europa.

Sverige var inget undantag; även här sammanföll kampen för nationell suveränitet med demokratiska mål. En viktig grupp utgjordes av Götiska förbundets medlemmar och då i synnerhet historikern Erik Gustav Geijer, som nämnts redan i inledningen till detta kapitel. Geijer var influerad av den franska revolutionen och kom med tiden – i synnerhet efter det berömda ”avfallet” 1838 – att röra sig från en konservativ hållning till en mer liberal position. Den individuella frihetens framsteg, skrev Geijer, ”är historiens egen rörelse”.[7]

Geijers centrala bidrag var att som historiker skriva fram en berättelse om Sverige som kopplade samman forntid med samtid, och romantisk fiktion med handfasta historiska fakta. Hans narrativa ryggrad var föreställningen om den lagbundna ordningens djupa

[6] Se till exempel *Tiden* nr 3/2023.
[7] Citerad i Henrik Berggren och Lars Trägårdh, *Är svensken människa*, Norstedts, 2015, s. 95.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

rötter i Sverige – tanken om att ”land ska med lag byggas”. Denna var i sin tur kopplad till frihetsbegäret, synligt inte minst i hans hyllning till Odalbonden och Tinget. Slutligen betonade han alliansen mellan kungarna som stod för det nationella allmänintresset och bönderna som representerade allmoge och folk. Som senare historiker har noterat kan man visserligen debattera den faktiska frihetsgraden för många bönder, men att feodalism och livegenskap plågade svensk allmoge i lägre grad än i nästan alla andra europeiska länder kvarstår som fundamentalt faktum.

Geijer mötte redan under sin levnadstid skarp kritik från Anders Fryxell, som i sina skrifter om Geijers ”aristokratifördömande” anklagade Geijer för att ha underskattat adelns viktiga roll. Senare skulle Geijers narrativ om Sverige, svenskar och svensk kultur även komma att kritiseras av historikern Erik Lönnroth, som utifrån sin källkritiska forskning menade att Geijer stundtals skrev mer som nationalromantiker än som modern forskare. Detta gällde inte minst tolkningen av Engelbrekt som bondeledare och förkämpe för såväl böndernas frihet som Sveriges nationella suveränitet.

Geijers svenska historia kom att få ett enormt genomslag, inte bara inom akademin utan kanske främst genom den litteratur och de läroböcker som kom att användas i folkskolan. Ett standardverk var C.T. Odhners *Lärobok i fäderneslandets historia: bearbetad för folkskolan* från 1877 där böndernas kamp mot herrarna hyllades.[8] Enligt Odhner gav Engelbrekt ”den svenska allmogen sin frihet och självständighet åter” och enade den svenska nationen.[9] Även Erik Lönnroth tvingades medge att ”Geijers historieuppfattning, präglad av djup originalitet, har gått in i eftervärldens medvetande”.[10]

Lönnroths observation bekräftas av den socialdemokratiska statsministern Per Albin Hansson när han på 1930-talet skriver att: ”Hur bristfällig den officiella uppfostran än var i tider som vi kunna kalla gamla, även om de icke äro långt avlägsna, nog lärde vi oss beundran för de män som höjde upprorsfanan och ledde frihetskampen mot utländska och inhemska fogdar och folkförtryckare”.[11]

Denna berättelse om Sverige påverkade på djupet andra böcker i folkskolan, inte minst *Läsebok för folkskolan* som gavs ut i många

[8] Se även Georg Brandell, *Sveriges Historia: Berättad för folkskolans barn*. A.V. Carlsons Bokförlag-Aktiebolag, Stockholm, 1904, andra upplagan 2006.
[9] C.T. Odhner, *Lärobok i fäderneslandets historia: bearbetad för folkskolan.* 1902, s. 97.
[10] Erik Lönnroth, ”Den svenska riksdagens uppkomst”, i Scandia 15, 1943, s. 1.
[11] Per Albin Hansson, ”Demokrati, tal och uppsatser”, Stockholm, *Tiden*, 1935, s. 132–133.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

upplagor och med en rad kompendier mellan 1868 och 1951.[12] Denna läsebok var i hög grad upplagd just som en kanonantologi, med ett stort urval av texter, såväl litterära som sakprosa och lagtexter, av tongivande tänkare och författare genom tiderna. Även om fokus låg på Sverige omfattade denna serie av läseböcker även imponerande kompendier av översättningar av texter från hela världen.[13] Det nationella perspektivet var med andra ord inte främmande för det internationella och universella.

Men det var inte bara de nationella och patriotiska historiska perspektiven som förmedlades i folkskola och i folkbildning utan med tiden kom även det modernare begreppet ”medborgarskap” att få en alltmer central plats. Ett sådant exempel var den synnerligen ambitiösa och omfattande serie böcker som gick under samlingsnamnet *Medborgarens bok* och som kom ut i sju delar och en mängd upplagor mellan 1884 och 1952.[14] Författaren var Gustaf A. Aldén, och han var som föreståndare för Folkhögskolan i södra Vi djupt rotad i den svenska folkbildningstraditionen.

I samma anda lanserade Värner Rydén, den förste socialdemokratiske ecklesiastikministern, boken *Medborgarkunskap*, en dåtida bestseller som gavs ut i en mängd upplagor mellan 1923 och 1959. Boken var en modern, demokratisk och sekulär ersättare av katekesen, som kombinerade många av de element som ingick i Odhner, i *Läsebok för folkskolan* och *Medborgarens bok*, det vill säga såväl svensk historia som konkret information om hur svensk demokrati fungerar, lokalt och nationellt, och vad det i praktiken innebär att vara en svensk medborgare. En modern variant av *Bondepraktikan*, ämnad för en allmoge på väg in i det nya demokratiska tidevarvet.[15] Symptomatiskt för den tidens bildningstradition utövades denna bildning i medborgarskap sålunda båda underifrån – via den frivilliga folkbildningen – och ovanifrån – via den obligatoriska folkskolan.

---

[12] Henrik Edgren, *En kungsådra för nationens samhörighet: Läsebokför förskolan i det sena 1800-talet och tidiga 1900-talets skola och samhälle*, Lund, Nordic Academic Press, 2024. Se även *Läs om ditt samhälle* (Folkskolans läsebok) av Arvid Rosén och Oscar Jonsson, P.A. Norstedt & Söner 1949, 1954.

[13] Läsebok för Folkskolan, Särskild parallellupplaga till tionde upplagan, femte avdelningen. Stockholm: P.A. Norstedts & Söner, 1922.

[14] Gustaf A. Aldén. *Medborgarens bok: Handledning för menige man*, i sju delar, från 1884. Lars Hökerbergs förlag.

[15] Boken kom senare att kritiseras för de inledande avsnitten där det refererades till ”den nordiska rasen”, men i huvudsak bestod boken dels av ett historiskt avsnitt, dels av en genomgång av hur svensk demokrati fungerar i praktiken.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Som det tidigare citatet från Per Albin Hansson visade, kom denna kanoniska och historiska bildningstradition, som tillgängliggjordes såväl ovanifrån via folkskolan som underifrån via folkbildning och folkhögskolor, att påverka synen på svensk nationell identitet. Av speciell vikt var att denna föreställning påverkade den svenska socialdemokratins utveckling från en marxism präglad av anti-nationell internationalism, klasskamp och kritik av den ”borgerliga” demokratin till ett omfamnande av nationell demokrati som kom att få sitt främsta retoriska uttryck i begreppet ”folkhem”.

Socialdemokratins nationella vändning kom till pregnant uttryck i en valaffisch från 1930-talet där valspråket, mot bakgrund av socialismens röda och svenska flaggans blågula färger, löd: ”Svenska folkets väg är folkfrihetens och demokratins väg”. Den Geijerska berättelsen kommer till uttryck i en historisk trappa där Torgny lagman står på första steget och Engelbrekt på det andra. De representerade dels principen ”land ska med lag byggas”, dels vad Erik Gustaf Geijer beskriver som de två svenska friheterna, dvs böndernas frihet från livegenskap och adligt förtryck samt Sveriges frihet från dansk överhöghet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Figur 2.1 Valaffisch för Socialdemokratiska arbetapartiet från 1934

Källa: Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Detta närmande mellan socialistisk internationalism och en demokratisk nationalism hade även sina rötter i en folkbildningstradition som var inspirerad av den danske grundaren av den nordiska folkhögskoletraditionen, prästen och folkbildaren N.S.F. Grundtvig. Inspirerad av den tyske filosofen Johann Gottlieb Fichte – inte minst hans verk *Reden an die Deutsche Nation* (1806), Grundtvig kom att förfolkliga den tyska *Bildungs* traditionen i syfte att göra den tillgänglig inte bara för borgerskapet utan för hela folket – och då i synnerhet bönderna.

På danska kom begreppet att bli *dannelse*, en översättning av *Bildung* med dess betoning på att utveckla personligheten genom tämligen sträng självuppfostran baserad på läsning och disciplin. Det var en syn på karaktärsdaning som kombinerade den liberala

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

självhjälpstraditionen med en nationalromantisk syn på folket som nationens kärna.[16]

Detta var en folkrörelsetradition som spred sig till de andra nordiska länderna, inklusive Sverige, och som kom att utgöra ett speciellt bidrag till den nordiska demokratiseringen underifrån; med fokus på bönder och (senare) arbetare, och i Sverige även med kopplingar till såväl frikyrkorörelser som nykterhetsrörelser.

Centralt för dessa rörelser var tämligen stränga moraliska ideal som var ämnade att undvika formerandet av ett trasproletariat. Målet var att lyfta fattiga bönder och arbetare ur mörker och elände via bildning. Denna ambition var kopplad till dygder som skötsamhet och arbetsetik. Ett av de klassiska historiska verken som fångar denna moraliska logik är Ronny Ambjörnssons studie, *Den skötsamme arbetaren.*

Denna moral- och dygdelära kopplades i sin tur till arbetar- och folkrörelsernas negativa syn på välgörenhet. Vad man pläderade för var rätten och plikten att arbeta, betala skatt och förtjäna sociala rättigheter. Denna logik kom också att bli det svenska samhällskontraktets hårda kärna allt eftersom den folkhemska välfärdsstaten tog form.

2.1.2 Uppbrottet från den historiska kanonen (1962–2025)

I kapitlets första del låg fokus på det som en gång fanns. Detta för att uppmärksamma att vi i Sverige för inte så länge sedan de facto hade en historisk kulturkanon med stark betoning på medborgarkunskap. ”Kanon” må inte ha varit termen för dagen, men inte minst *Folkskolans läsebok* byggde på en rad texter av kanonisk art.

I detta avsnitt vänder vi oss mot uppbrottet som sker efter andra världskriget. Vi kommer att kort beskriva hur nya föreställningar om såväl skola, bildning, medborgarskap och fostran tar plats inom

[16] Folket i kontrast till den borgerliga medel- och överklassen; ibland benämnt som ”småfolket”. Även begreppet ”folklig” uppfattades på detta sätt. Inom arbetarrörelsen kom folket i denna tappning – mer som demos än ethnos – att ta över rollen som det primära, ideologiska ledordet. Man kan se en rörelse från ”klass” till ”folk” med början på tidigt nittonhundratal och med en höjdpunkt under 1930-talet då folkhems ideologin kom att dominera inom Socialdemokratin under Per Albin Hansson. Studerar man Socialdemokraternas partiprogram mellan 1902 och 1949, ser man hur begreppet arbetare gradvis ersätt av begreppet folk i takt med att partiet rör sig från att vara ett klasskampsparti till att bli ett folkparthemsparti. Se Lars Trägårdh, ”Varieties of Volkish Ideologies” in *Language and the Construction of Class Identities*, Bo Stråth (ed), Gothenburg: Gothenburg University Press, 1990.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ramen för en rad nya överideologier med konsekvenser för synen på svensk nationell identitet. Dessa innebar att blicken vändes bort från svensk historia och kultur. Vi inleder med att diskutera de nya överideologierna för att sedan fokusera på skolan.

Modernism

Tendenser i skolreformerna gick hand i hand med modernismens genombrott som en överideologi i Sverige. Sverige blev med tiden känt som ”världens modernaste land” som till och med blev titeln för ett populärt TV-program om svenskhet och svensk mentalitet, med Fredrik Lindström som programledare och historikern Peter Englund som bisittare. Programserien visades under 2006 och 2007, men tankefiguren har en betydligt längre historia än så. Den kan härledas inte minst till Stockholmsutställningen 1930, men också till den starka ställning som äktenskapet mellan ingenjörskap och entreprenörskap fick i Sverige under den 100-årsperiod av rekordstor ekonomisk tillväxt som kännetecknade Sverige mellan 1870 och 1970. Fokus kom att ligga på uppfinningar, ingenjörskap och entreprenörskap, på en symbios mellan industri och demokrati, välstånd och välfärd.

Sverige kom sålunda redan på 1930-talet att uppfattas som en ”modell” skriven i modernitetens tecken. I detta avseende stack Sverige tidigt ut ur ett bredare europeiskt perspektiv. Tillsammans med USA var det ett av de få länder som inte hängav sig åt antimodernism och en nostalgisk, tillbakablickande föreställning om förlust, nedgång och förfall – i synnerhet under mellankrigstidens Europa. En radikal och orädd modernism blev en bärande del i svensk nationell identitet. Bara ett par år efter Stockholmsutställningen kunde sålunda en socialdemokratisk valaffisch från 1936 deklarera att svenskarna var ”Framtidsfolket”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Figur 2.2 Valaffisch för Socialdemokratiska arbetarpartiet från 1936

Källa: Arbetarrörelsens arkiv och biliotek.

Detta var en tankefigur som även gick på export med stor framgång, i synnerhet under 1960-talets rusiga guldår. I böcker som David Jenkins *The Progress Machine* (1969) och Richard F. Tomassons *The Prototypical Modern Society* (1970) kom tanken om Sverige som världens mest moderna land att torgföras, oftast med entusiasm och även viss avundsjuka. Alla var dock inte frälsta: under samma tid kom den brittiske journalisten Roland Huntford ut med boken *The New Totalitarians* (1971) där Sverige beskrevs som ett förverkligande av Huxleys dystopiska saga om den ”sköna nya världen”; ett land av lydiga robotar som dyrkade staten och en själsdödande samhällsordning.

Förvisso fanns det även i Sverige intellektuella som intog en mer kritisk hållning gentemot den moderna välfärdsstaten, men Huntford imponerade inte på de svenska politiker och journalister som ofta med hull och hår anslöt sig till tesen om Sverige som den progressiva modernismens hemort i världen. 1984 kom detta till uttryck i

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ett specialnummer om Sverige i den ledande amerikanska tidskriften *Dædalus*. Sverige presenterades av Arne Ruth, dåvarande chefredaktör och chef för kulturredaktionen på *Dagens Nyheter*, som ”The Second New Nation” – det vill säga precis bakom den ”första” moderna nationen: USA.[17]

Volvo kom sålunda att ersätta Engelbrekt; modernitet puffade bort historia; betoningen på tämligen sträng uppfostran fick ge vika för idealisering av ungdom, frihet och framtid. Vinsterna med denna utveckling och dessa ideal var stora. Sverige gick mellan 1870 och 1970 ifrån att vara ett av Europas fattigaste länder till att bli ett av världens rikaste länder; unga människor kunde undfly patriarkala och hierarkiska sociala strukturer, inte minst i familjen som blev allt mer individualiserad.

Samtidigt innebar modernismen att blicken vändes bort från de historiska rötterna, från banden som kopplade ihop generationer. I denna situation tog man de sammanhållande krafterna för givna, vilket inte var helt obegripligt mot bakgrund av att de som ännu ledde samhället hade fostrats i en annan tid, utifrån de gamla bildningsidealen i en skola där kunskap premierades – och då inte bara teknisk kunskap utan även humanistiska ideal och idéer.

Internationalism

Den modernistiska överideologin kom också att kompletteras med en internationalism som blev ytterligare en grundbult i efterkrigstidens formande av svensk nationell identitet. Med tiden kom allt fler frågor att ställas om hur Sverige hade agerat under kriget. Den eftergiftspolitik som räddade Sverige från kriget framstod som moraliskt belastad: järnhandel med Hitler-Tyskland, transiteringar av tyska trupper till det ockuperade Norge, en njugg behandling av judiska flyktingar. Bilden var inte entydig – när vinden vände kom Sverige att agera i en mer pro-allierad riktning. Men även det kunde kritiseras som opportunism i självviska syften.

I detta läge erbjöd FN:s andre generalsekreterare, Dag Hammarskjöld, en väg ut. Som djupt troende såg han det som självklart att alla människor hade samma värde inför Gud, en tanke som i sekula-

[17] Arne Ruth, ”The Second New Nation: The Mythology of Moderns Sweden”, *Dædalus*, 113, nr 2.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

riserad form kom att uttryckas i termer av mänskliga rättigheter. Han var en naturlig kosmopolit som pekade ut en väg för Sverige som aktör på den globala scenen. Sverige skulle axla ett större ansvar för fattiga länder i den tredje världen som ofta ännu var kolonier utan nationell frihet.

Detta arv axlades av kommande svenska ledare. Inte minst kom Olof Palme att stå för de ideal som med tiden innebar att Sverige i sympatiserande kretsar blev känt som en moralisk stormakt. Biståndspolitiken, enprocentsmålet, SIDA, allt detta blev till något som var konkret i det materiella och ansågs utgöra ett moraliskt bevis för Sveriges internationalism och förmåga till global solidaritet. Palme själv var visserligen i grunden en svensk patriot med en vision som var mindre präglad av utopiskt kosmopolitiska tänkande än av förhoppningen om en ny, bättre, postkolonial värld av demokratiska folkhem utifrån svensk mall. Men fröet var sått för en mer radikal internationalism som kom att bli ännu mer tongivande efter Berlinmurens fall, socialismens kollaps som den ungdomliga idealismens hörnsten, och framväxten av den nya utopism som gjorde den postnationella tanken om mänskliga rättigheter till sitt nyckelbegrepp efter 1990.

Likt modernismen blev denna överideologi en viktig del av svensk nationell identitet, både på hemmaplan och i världens ögon. Den kunde också uppfattas som varande i samklang med andra delar av svenska anspråk på att vara en godhetsregim, med ideal som jämställdhet, barns rättigheter, jämlikhet och en utvecklad välfärdsstat.

Samtidigt var det en föreställning som likt modernismen vände blicken bort från historia och det specifika i den svenska kulturen. Betonandet av modernitet och internationalism samverkade till en ny förståelse av Sverige som radikalt post-nationellt och i grunden ett uttryck för universella ideal som undflydde partikulära och nationella traditioner och begränsningar. Först på senare år kom forskning som *World Values Survey* att visa att Sverige i själva verket var allt annat än normalt (i betydelsen genomsnittligt), med ett samhällskontrakt som var extremt på flera sätt, från en radikal individualism till extremt hög social tillit.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Multikulturalism

Den tredje överideologin kom sist: multikulturalismen. Den var kopplad till invandring och i viss mån erkännandet av nationella minoriteter. Men den måste förstås mot bakgrund av den medborgaruniversalism som var en stor styrka för det svenska samhällskontraktet. Denna logik kännetecknade länge invandringspolitiken i Sverige, inte minst under efterkrigstiden fram till 1970-talet. Då var regeln arbetskraftsinvandring, där assimilering i termer av språk och kultur var en given förutsättning. Kopplingen mellan arbete och invandring var också helt central och inte för inte låg politiken under AMS, Arbetsmarknadsstyrelsen. I det stora hela var detta en framgångsrik politik som skapade förutsättningar för integration, gemenskap och inkludering.

Denna era tog slut när reglerna för arbetskraftsinvandring skärptes vid 1960-talets slut[18] och definitivt i samband med den ekonomiska nedgång som följde efter oljekrisen 1973. Med tiden kom i stället en ny typ av invandring att bli legio: flyktinginvandring på humanitära grunder. Denna var också högst kompatibel med den internationalistiska överideologin och den framväxande idealism som byggde på idéer som mänskliga rättigheter och gränslöshet, i synnerhet efter Berlinmurens fall 1989.

Denna nya överideologi innebar också att assimilering blev ett skällsord och att politiken i stället kom att betona kulturell mångfald, rätten till hemspråksundervisning samt tolerans för olika värderingar och religioner.

Men åter riktades blicken bort från svensk kultur och historia. Dessutom kom frågor om kulturella skillnader och hur man i verkligheten skulle kunna integrera det stora antal människor som kom till Sverige från länder med väldigt annorlunda kultur att präglas av en stor portion av aningslöshet. Anti-nationalismen ledde till en blindhet rörande såväl svensk kultur som andra länders.

[18] Kungl. Maj.ts proposition nr 142 år 1968 (prop. 1968:142 – höst).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

2.1.3 Skolreformerna: Från folkskola till grundskola (1962–2025)

Redan under och direkt efter andra världskriget sjösattes viktiga utredningar rörande skolan. Till en början, i 1940 års skolutredning, betonades behovet av en skola i samhällets intresse, där den fostrande tanken var ett huvudspår, med målet att skapa nationellt sinnade medborgare. Efter andra världskriget kom dessa ideal gradvis, med en början i 1946 års skolkommission, att ersättas av pedagogiska ideal som premierade kritiskt tänkande mot bakgrund av det auktoritära tänkande som kännetecknat inte minst Nazi-Tyskland.

Ett offer för denna kritik av tysk bildnings-tradition blev de klassiska bildningsideal som var centrala för tysk *Bildung* och som via tyska filosofer och pedagoger, inte minst Johann Friedrich Herbert och Tuiskon Ziller, kommit att genomsyra även svensk pedagogik under den tid mellan 1860 och fram till reformerna efter andra världskriget vilket nationalekonomen Magnus Henrekson och statsvetaren Johan Wennström utpekar som central för den svenska skolans styrka.[19]

Detta var en styrka som, nota bene, även byggde på ett ännu djupare historiskt arv, som inte minst hängde ihop med en jämförande hög läskunnighet i Sverige. Denna var kopplad till det svensklutherska betonandet av att alla medborgare skulle kunna läsa och förstå bibeln – eller i vart fall katekesen och psalmboken – och där även husförhören och prästernas roll vad gäller folkbokföring för att inte tala om såväl formell som informell social kontroll i socken och lokalsamhälle spelade en stor roll.

Enligt nationalekonomen och skolforskaren Gabriel Heller Sahlgren och Johan Wennström kom man efter andra världskriget att i Sverige missförstå kopplingarna – eller snarare skillnaderna – mellan *Bildung* och den tyska skolan som den utvecklades under Nazismen.[20] För nazisterna var *Bildung* ett hot då den hade som syfte att fostra bildade och potentiellt kritiska och fritänkande medborgare. Som Johan Östling visar i sin avhandling, var detta en insikt som närmst var självklar i Tyskland efter kriget där man också

[19] Magnus Henrekson och Johan Wennström, *Dumbing Down – The Crisis of Quality and Equity in a Once-Great School System and How to Reverse the Trend*. Palgrave Macmillan, 2022.
[20] Johan Wennström och Gabriel Heller Sahlgren (2022). ”När barnen fick makten i den nazistiska skolan”. *Kvartal*, 4 maj; Gabriel Heller Sahlgren och Johan Wennström. ”The Fatal Conceit: Swedish Education after Nazism.” *Journal of Controversial Ideas* 2022.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fick se en renässans för de klassiska, humanistiska bildningsidealen från tiden före Hitler. Detta var en tradition, skriver Östling, som man såg som ”ett värn” mot inte bara absurda rasteorier utan även en ”tekniskt-mekanisk världsbild” som underminerade den humanistiska synen på individ och samhälle.[21]

I Sverige, däremot, kom man i stället att förknippa ”tysk” pedagogik med katederdisciplin och den typ av auktoritära lärare som bl.a. kom skildrades i den för skoldebatten inflytelserika filmen *Hets*, från 1944, med Alf Sjöberg som regissör och Ingmar Bergman som manusförfattare. I stället kom en mer ”progressiv” pedagogik, inte minst inspirerad av amerikanen John Dewey, men med inspiration även från Ellen Key, att hamna i centrum.[22]

Denna vändning kopplades till ett större fokus på den framväxande socialvetenskapen, mer influerad av vetenskapliga ideal som befrämjade en mer teknisk och framtidsorienterad syn på samhället än den som satte nationell gemenskap, bildning och historia i högsätet.[23] Detta ledde i sin tur till att historieämnet förlorade mark samtidigt som det nya, mer moderna ämnet samhällskunskap kom att ta mer plats.

Bland de ledande gestalterna i introduktionen av den nya reformpedagogiken fanns inte minst Socialdemokraterna Alva Myrdal och Stellan Arvidsson. Centrala tankar inkluderade ”fri fostran” – en idé som uttrycktes redan i 1946 års skolkommission. Denna pedagogik premierade ideal som eleven i centrum, kritiskt tänkande samt en syn på skolan som en demokratisk arena där elever och lärare ingick i en mer jämlik relation, med läraren som ”coach” till elever som var självgående och självlärande. Med detta följde även att den klassiska katederundervisningen sattes under kritisk lupp och idén om läraren som auktoritet på sina ämnen blev föremål för växande kritik.[24]

Inte minst efter den politiska turbulensen 1968 kom med tiden kravet på bildning och kunskap, historia och nationell identitet, att

[21] Johan Östling, *Nazismens sensmoral: Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Stockholm: Atlantis, 2008.
[22] Magnus Henrekson (red), *Kunskapssynen och pedagogiken*. Dialogos, 2017; Inger Enkvist, *De svenska skolreformerna 1962–1985 och personerna bakom dem*. Gidlunds förlag, 2016. Inger Enkvist, *Kunskap i kris: ideologier i svensk skola på 2020-talet*, Gidlunds förlag, 2023.
[23] Herbert Tingsten, *Gud och fosterlandet: Studier i hundra års skolpropaganda*, P.A. Norstedts & Söner, 1969. Thom Axelsson och Jonas Qvarsebo, *Skola och medborgaruppfostran – mellan pedagogik, vetenskap och moral*. Studentlitteratur 2022. Pontus Larsson, *Skola, historia och fostran*. Linköpings universitet, 2025. Ingmarie Danielsson Malmros, *Det var en gång ett land: Berättelser om svenskhet i historieläroböcker och elevers föreställningsvärldar,* Agerins bokförlag, 2012.
[24] Bengt Sandin och Maria Sundkvist, *Barn barndom och samhälle*. Gleerups, 2014. Hans Albin Larsson, *Mot bättre vetande: En svensk skolhistoria*. SNS förlag, Stockholm. 2011.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ersättas av ett fokus på kritiskt tänkande, anti-auktoritära klassrum, och med jämlikhet som det övergripande målet. Det var en ansats som kom på bekostnad av en mer traditionell betoning på kunskap och bildning, inklusive det kanoniska kunskapsstoff som kännetecknade folkskolan och dess läromedel.

Den pragmatiska förståelsen av att elever har olika förutsättningar gällande begåvning och talang, som hade kännetecknat den gamla skolan med dess mångfald av skoltyper – från folkskola till läroverk, med yrkesutbildning och flickskolor – kom att ses som omodern och diskriminerande. I stället blev målet en skola för alla, en ”enhetsskola” som sedan mynnade ut i grundskolan och i ett reformerat gymnasium som inte längre var samma exklusiva bildningsskola som förr. Även lärarens status devalverades, även detta i jämlikheten och universalismens tecken.

Efter 1975 blev inte gemensamma läromedel längre obligatoriska och med tiden kom skolor och lärare att få allt större frihet att forma sina egen undervisning. De gamla bildningsidealen kom att framstå som gammalmodiga, auktoritära och nationalistiska, med för stort fokus på klassiska texter i en tid av modernism, snabb förändring, invandring och ökad etnisk mångfald som med tiden kom att forma de normativa överideologier som diskuterats ovan. Samhällskunskap blev det nya modeämnet; historia tappade delvis sin position.

Devalveringen av lärarledd undervisning, med kunskap, fostran och bildning som skolans främsta uppdrag, fick dock inte omedelbar effekt. Lärare som var skolade i den gamla pedagogiken och de klassiska kunskapsidealen utgjorde bromsklossar. Denna tröghet var man redan tidigt var medveten om. I en apokryfisk formulering (som ibland, på oklara grunder, hänförs till Alva Myrdal) konstaterades att det ambitiösa reformprogrammet inte kunde få fullt genomslag förrän den nuvarande kadern av lärare hade gått i pension.

Effekterna på svenska elevers kunskap skulle också bli synliga först kring 1990-talets ingång och än mer efter 2000 i takt med att alarmerande resultat från de storskaliga och jämförande undersökningar som numera genomförs (TIMSS sedan 1995, PISA från 2000). Svaga svenska resultat i framför allt Pisamätningarna gav sent om sider upphov till en intensiv debatt om skolan, där inte minst den konstruktivistiska synen har blivit ifrågasatt. Samtidigt, och delvis överlappande, diskuteras vad reformer som kommunalisering, fritt skolval och skolpeng har inneburit. Modernismens ytterst enhetliga

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

skolsystem, där de fristående skolorna utgjorde en försvinnande liten del, har ersatts av ett system med ett mycket stort antal skolhuvudmän, kommunala och privata. Till detta ska läggas att andelen elever med utländsk bakgrund har ökat kraftigt. Resultatet är ett betydligt mer heterogent skolsystem med klart färre gemensamma nämnare.[25]

Även medborgarskapsidealet kom att utmanas. Den handfasta undervisningen i medborgarkunskap som utmärkte tiden från folkskolans införande till efterkrigstidens reformer kom med tiden att överflyglas inte bara av den nya reformpedagogiken utan även av den negativa synen på nationalism och betoningen på svensk kultur och historia. Idéer om mänskliga rättigheter och multikulturalism blev efter Berlinmurens fall 1989 centrala, normativa begrepp och grunden för en idealism som attraherade inte minst många ungdomar.

Dessa idéer ansågs centrala för demokratin, framför allt för de som förespråkade den ”liberala demokratin”, ett tankegods där begränsningar av majoritetsdemokratin genom maktdelning, minoritetsskydd och rättigheter var centrala principer. Men jämfört den handfasta presentation av demokrati som en medborgerlig praktik som kom till uttryck i de tidigare nämnda *Medborgarens bok* och *Medborgarkunskap*, framstår det liberala demokratibegreppet som mer abstrakt än konkret. I den offentliga debatten talas gärna om ”demokratins kris” samtidigt som kunskapen om hur demokrati fungerar konkret ofta saknas eller syns förvirrad.

Till exempel kunde Stiftelsen Rättsfonden (2022) publicera resultaten från en undersökning av vad svenska gymnasister visste om rättsstatens roll i en demokrati.[26] Man började med att fråga vad fyra ofta använda läroböcker i samhällskunskap hade att förmedla om demokrati och kom fram till att ”eleverna förväntas föra teoretiska resonemang om demokratin, men det ställs inga krav på konkreta insikter om områden som det ska resoneras om”. Enkäten visade i sin tur att de flesta gymnasister inte ens vet vad en ”rättsstat” betyder. Man noterar att många aldrig har hört ordet – därav skriftens dramatiska titel: ”Aldrig hört ordet ... – vaddå rättsstat?”.

Detta ledde inte bara Rättsfonden men även andra aktörer i bl.a. folkbildningsvärlden att plädera för ett återupprättande av medbor-

[25] Magnus Henrekson och Johan Wennström, *Dumbing Down – The Crisis of Quality and Equity in a Once-Great School System and How to Reverse the Trend*. Palgrave Macmillan, 2022.
[26] Rättsfonden. ”Aldrig hört ordet … – vaddå rättsstat?” Vad vet svenska gymnasister om rättsstatens roll i en demokrati? Rättsfondens skriftserie nr 44, 2022.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

garkunskap som ett ämne där unga och vuxna får konkret utbildning i hur demokrati faktiskt utövas. Detta var en gång Sverige och de andra nordiska ländernas paradgren, med folkrörelserna kända som ”demokratiskolor” som arbetade underifrån samtidigt som folkskolan, speciellt efter början av 1900-talet, inkluderade samma ämne i sin undervisning.[27]

2.2 Konsekvenserna och behovet av en kulturkanon för Sverige

Så kom vi då hit: Till ett Sverige präglat av splittring, separatism och en tillits- och trygghetskris.

I vilken mån kan en ny kulturkanon för Sverige vara ett svar på denna kris? Ledorden i regeringens direktiv är: Bildning – Gemenskap – Inkludering. Som vi antyder ovan vore det naivt att tro att en kulturkanon, hur raffinerat konstruerad den än må vara, i sig skulle bota den svenska sjukan. Och precis som var fallet med de nederländska och danska kanonprojekten står dess betydelse och faller med frågan om hur den används. Skolan är helt central, likaså den bildning som erbjuds nyanlända. Även folkbildningen måste ges en viktig roll, så även kulturarvsaktörer.

En förhoppning är dock att ett grundligt nytänkande rörande svensk historia och kultur, och då inte minst de sega, grundläggande rättsliga, politiska, ekonomiska, religiösa, vetenskapliga institutioner, lagar och regler som har format Sverige under lång tid, ska kunna utgöra en karta och kompass som erbjuds alla barn och nyanlända. Som en väg till att bli delaktig i det gemensamma kulturella kapitalet: en nyckel till att kunna leva och söka sin lycka och frihet i ett land som på många sätt har unikt goda förutsättningar för detta.

[27] Betoningen av folkbildningens roll för bildning och dess funktion som demokratiskola har återkommande uppmärksammats även under senare tid, se t.ex. Kenneth Abrahamsson, Per-Ola Jansson och Torvald Åkesson (red), D*emokratin som bildningsväg*. Carlsson, 2022; Sara Johansson (red), *Sällskapet för folkundervisningens befrämjande 1822–2022*, Förlaget näringslivshistoria, 2022: Kenneth Abrahamsson, *Medborgaren i samhällsdialogen*, Publica, 1993. Lene Rachel Andersen och Thomas Björkman, *The Nordic Secret*. Fri Tanke. 2017.

3 Internationell utblick

Viljan att i en kanon fånga nationell identitet och kultur är inte unik för Sverige. I detta kapitel beskrivs och diskuteras liknande projekt i andra länder. Gemensamt för dessa är dels att sådana försök tenderar att skapa debatt, dels att de har sina ursprung i behovet av – och svårigheten i – att skapa en balans mellan två delvis motstridiga ideal: gemenskap och mångfald.

Detta gäller inte minst de danska och nederländska kanonprojekten vilka är av speciell relevans för Sverige. Likt Sverige var dessa två länder kända för att ha hög social tillit, stark nationell gemenskap och utvecklade välfärdsstater baserade på inkluderande samhällskontrakt där nyckelord som tolerans, jämlikhet och jämställdhet var centrala.

I båda fallen var bakgrunden till kanoninitiativen den växande sociala och politiska spänningen under 2000-talet i kölvattnet av ökad invandring kombinerad med misslyckad integration. Att kunna forma ett gemensamt ”vi” som inkluderar unga och nyanlända i ett individualistiskt och hypermodernt samhälle framstod inte längre som självklart. Frågan hur detta skulle kunna åstadkommas landade i ambitionen att via kanonprojekt skapa en gemensam kulturell referensram som kunde utgöra ett enande kitt i samhällen där separatism och segregering började framstå som pluralismen och multikulturalismens baksida.

Vi börjar med Danmark och Nederländerna för att sedan göra kortare, kompletterande nedslag i Frankrike, England och USA, tre länder där man på olika sätt har hanterat frågor rörande kanonisering, tillgång till det gemensamma kulturarvet och befrämjandet av en gemensam nationell identitet.[1]

[1] Andra exempel är den regionala flamländska historiekanon som togs fram 2023 (Canon van Vlaanderen 2023) samt Lettlands kulturkanon från 2008 (National Library of Latvia, 2024).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.1 Danmark

I Danmark tog man under mitten av 2000-talet fram flera officiella kanoner. Nedan tecknas i korthet de olika varianterna. Den kulturkanon som togs fram av kulturdepartementet 2006 var den mest ambitiösa satsningen i termer av process och slutprodukt. Dock förvaltas och tillgängliggörs den inte längre. De kanoner som i dag är i bruk är litteraturkanonen från 2004 och historiekanonen från 2006. Båda dessa togs fram på uppdrag av det danska utbildningsdepartementet och har funktionen att ange obligatoriska element inom respektive skolämne.

Under 2025 har den danska S-regeringen dessutom bestämt att revidera litteraturkanon under den socialdemokratiske barn- och utbildningsminister Mattias Tesfayes ledning. I det nya geopolitiska läget har kanon uppfattats som en motvikt till de nya hoten från omvärlden som ytterligare har förstärkt den redan existerande oron gällande den sociala sammanhållningen inom landet. I detta läge har frågan ställts om den ”inre försvarslinjen” och behovet av en ”andlig upprustning”.

3.1.1 Litteraturkanon 2004, 2014 och 2025

Det danska utbildningsdepartementet tog 2004 fram en obligatorisk litteraturkanon för grundskola och gymnasium. Redan under 1990-talet hade dåvarande utbildningsminister Bertel Haarder (Venstre) tillsatt en kanonkommitté vars uppdrag var att undersöka litteraturundervisningen i skolan. Kommitténs arbete resulterade i en rapport som främst argumenterade för vikten av att eleverna skulle få stifta bekantskap med klassisk litteratur av hög kvalitet. Ledamöterna argumenterade för litteraturens egenvärde och underströk att själva diskussionen om kanon var viktigare än fastställandet av en.[2] Rapporten utmynnade således inte i några konkreta förslag till skolväsendet utan var snarare ett inlägg i debatten om litteraturens och danskundervisningens villkor.

I början av 2000-talet återupplivades diskussionen om kanon. Ytterligare en kommitté tillsattes, denna gång under utbildningsminister Ulla Tørnæs (Venstre) med syfte att bygga vidare på rap-

[2] Epinion 2020, ”Undersoegelse af laerernes brug af kanonlisterne i dansk og historie”, s. 7.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

porten från 1994, men med det tydliga uppdraget att ta fram en obligatorisk litteraturkanon till grundskolan och gymnasiet.[3] Kommittén bestod av 13 experter med kompetens inom utbildningsväsendet, förlagsbranschen samt språk- och litteratur-området. Ordförande var Jørn Lund (som sedermera även blev ordförande för arbetet med Kulturkanon). Arbetet resulterade i en obligatorisk lista på 14 författare för grundskola och gymnasium samt vägledande icke-obligatoriska litteraturlistor. Elever ska under sin skolgång ha läst minst en text av varje författare. Angående undervisning kring kanon betonade kommittén vikten av att framhäva författarskapens bredare betydelse och inverkan på det danska samhället, men också att detta gemensamma litterära arv inte är enhetligt eller kan betraktas som uttryck för en nationell identitet.[4]

Urvalet väckte omedelbart kritik på grund av den skeva könsrepresentationen: 13 manliga och en kvinnlig författare.[5] Kritiken på denna punkt har varit återkommande och är i skrivande ögonblick även ett argument i samband med den revidering som utförs 2025.

Redan under 2014 skedde en mindre revidering för grundskolan.[6] Den omarbetning som nu – 2025 – genomförs rör gymnasiet.

3.1.2 Historiekanon 2006

Under 2006 lanserades en historiekanon i Danmark.[7] Urvalet gjordes av en kommitté ledd av historieprofessorn Knut J.V. Jespersen. Att ta fram en historiekanon var bara en del av kommitténs uppdrag. Den övergripande uppgiften var att ge förslag på hur historieundervisningen skulle stärkas i allmänhet. Det som valts ut att ingå i kanon gavs inga motiveringar eller presentationer i rapporten.

Syftet med en historiekanon var att hjälpa elever att få en kronologisk överblick över särskilt viktiga händelser och brytpunkter i historien. Kanonlistan rymmer allt från Tutanchamon till Kalmarunionen, reformationen och 11 september. Inriktningen var således inte att förmedla enbart dansk historia.

[3] Undervisningsministeriet 2004, ”Dansk litteraturs kanon. Rapport fra Kanonudvalget”, s. 7, 14.
[4] Undervisningsministeriet 2004, s. 23.
[5] Politiken 2004.11.22, ”Kvinderne mangler i den litterære kanon”.
[6] Epinion 2020, s. 7.
[7] Undervisningsministeriet 2006, ”Rapport fra Udvalget til styrkelse af historie i folkeskolen”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Arbetet har reviderats två gånger och består i dag av 30 händelser eller personer. Den senaste revideringen gjordes 2022 då Förintelsen tillkom, liksom punkten ”Nordatlanten og rigsfællesskabet”.[8]

Läroplanen för historieämnet anger att elever ska ha gått igenom samtliga punkter på listan när de avslutar årskurs 9. Däremot finns inget krav på att lärarna måste undervisa om kanonpunkterna i kronologisk ordning. Kanonpunkterna kan i undervisningen täckas in under behandlingen av andra problemställningar och teman snarare än vara styrande för historieundervisningens upplägg.[9]

Till skillnad från litteraturkanon från 2004 och kulturkanon 2006 är inte historiekanon begränsad till att täcka enbart dansk historia och kultur. Den principiella debatten kring historiekanon handlade i högre grad om olika pedagogiska ideal och ambitioner inom historieämnet. Kommitténs uppdrag motiverades av en önskan att ändra historieundervisningen i riktning mot att förmedla grundkunskaper och etablera en kronologisk historie-uppfattning. Detta i kontrast till den då rådande kursplanen från 1995, vars huvudsakliga syftesformulering angav att historie-undervisningen ska ”styrke elevernes historiebevidsthed og identitet og øge deres lyst til og motivation for aktiv deltagelse i et demokratisk samfund”. Inriktningen på kommitténs arbete och rekommendationer var att åter betona mer direkta historiekunskaper, vilka beskrevs som en förutsättning för att utveckla genuin historiemedvetenhet.[10]

3.1.3 Kulturkanon 2006

Den mest ambitiösa satsningen på en kanon var paradoxalt nog den som med tiden visat sig röna minst framgång, nämligen den kulturkanon som lanserades 2006.[11] Arbetet sjösattes av dåvarande kulturminister Brian Mikkelsen, Det Konservative Folkeparti, år 2004.

Den danska kulturkanonen skulle rymma och presentera ”de største og vigtigste værker i den danske kulturarv”, och syftet var att fungera som en vägvisare i en lång och komplex dansk kulturhistoria. Det fanns en önskan om att bidra till en levande debatt om

[8] Børne- og Undervisningsministeriet 2022, ”Kommissorium for kanonudvalg vedrørende tilføjelsen af Holocaust til kanonpunktet Augustoprøret og jødeaktionen 1943 i historiekanon”.
[9] Børne- og Undervisningsministeriet 2023, ”Historie. Læseplan 2019”, s. 27.
[10] Undervisningsministeriet 2006, s. 8, 14.
[11] Kulturministeriet 2006, ”Kulturkanon” (Særnummer av Kulturkontakten).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dansk konst och kultur, samt att inspirera medborgarna till bildning och fördjupning. Kulturkanon skulle även bidra till att stärka gemenskapen genom att lyfta fram det gemensamma historiska arvet och belysa hur det format danskarna.[12]

Kulturministeriet tillsatte under 2005 sju kommittéer för respektive konst- och kulturområde. Varje kommitté bestod av fem ledamöter, varav en ordförande. Ledamöterna var utövande konstnärer eller andra ämnesexperter. Uppdraget var att välja ut tolv verk[13] som förutom att de i särskilt hög grad kunde ge konstnärliga upplevelser också kunde anses ha varit betydelsefulla för en tidigare generation och likväl vara relevanta för kommande generationer. Verken skulle inte bara hålla hög konstnärlig kvalitet utan också illustrera hur dansk konst och kultur utvecklats i växelverkan med europeiska och internationella strömningar.

De sju kommittéordförandena höll gemensamma möten under arbetets gång, detta för att säkerställa att det inte uppstod överlappningar mellan verken i respektive grupp, samt för att garantera att den slutgiltiga kanonen framstod som enhetlig. Språkforskaren Jørn Lund hade rollen som ”overformand”, en huvudordförande för det övergripande arbetet.

I januari 2006 publicerades urvalet och kontextualiserade texter om varje verk, samt en kortfattad beskrivning av kommittéernas arbete och hur de nått fram till det slutgiltiga urvalet. Kanonen bestod av 108 verk, indelade i åtta kategorier: arkitektur, bildkonst, formgivning och konsthantverk, film, litteratur, musik, scenkonst samt en separat kanon för barnkultur. Den sistnämnda kategorin tillkom under arbetets gång med att välja ut verk till de sju förutbestämda områdena.

Rapportens texter om verken bearbetades ytterligare inför en boksatsning. Boken *Kulturkanon* gavs ut på Politikens förlag, genomillustrerad i fyrfärg med en tillhörande DVD.[14] Syftet med att tillgängliggöra kanon i bokform var att presentera verken på ett inspirerande sätt med förhoppningen att kunna bidra till ytterligare fördjupning. Boken gavs ut hösten 2006 i samband med skolstart, och delades ut i gratis klassuppsättningar till grundskolan, gymnasiet, yrkeshögskolor samt vuxenutbildning. Den såldes också i bokhandeln till ett

[12] Kulturministeriet 2006, s. 4–5.
[13] Med undantag för musikområdet där kommittén totalt valde ut 24 verk: tolv verk inom populärmusik och tolv inom konstmusik.
[14] Kulturministeriet & Hammershøy et al. 2006, Kulturkanon.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

subventionerat pris. Utöver den tryckta boken lanserades även en särskild kanonhemsida som administrerades av kulturministeriet. Syftet med hemsidan var att nå ut bredare och mer långsiktigt och att utnyttja de digitala mediernas möjlighet till interaktivitet.

Kulturkanons hemsida lades ner redan 2009 på grund av att kostnader för bild- och filmrättigheter blev för omfattande när det treåriga avtalet hade löpt ut. Beslutet att inte förhandla fram ett nytt avtal avspeglar förmodligen en bedömning att intresset och genomslaget blivit mindre än man från regeringen hade hoppats på.[15]

3.1.4 Demokratikanon 2008

År 2008 lanserades en demokratikanon som bestod av ett urval av händelser, filosofiska strömningar och politiska texter som alla haft betydelse för utvecklingen av det danska statsskicket.[16] Kommittén som tog fram demokratikanonen leddes av samma person som lett arbetet med historiekanonen, professor Knud J.V. Jespersen.

I förordet skrev dåvarande statsminister Anders Fogh Rasmussen (Venstre) om syftet med en demokratikanon: ”Vi må indse, at opslutningen om folkestyret og respekten for de grundlæggende frihedsrettigheder ikke er en selvfølge. Friheden skal vindes, udvikles og forsvares i hver ny generation. Regeringen ønsker derfor at styrke kendskabet til de principper om frihed og folkestyre, som det danske samfund bygger på”.[17]

Innehållet, bestående av 35 punkter, är inte begränsat till danska händelser och texter, utan innehåller även flera av upplysningens internationella tänkare och händelser som t.ex. westfaliska freden, franska revolutionen, och Berlinmurens fall. Kanonrapporten rymmer en inledande text som skiljer mellan å ena sidan demokratins idéer kring jämlikhet, frihet, och tolerans, och å andra sidan demokrati som styrelseform.[18]

Syftet var att fungera som inspiration, med syfte att väcka debatt och förståelse för förutsättningarna för den moderna danska demokratin. Här finner man också ekon från Grundtvigs tankar om *dan-*

[15] Politiken 2009.05.12, ”Kulturkanon på nette lukker”. Lektor Niels D. Lund vid Danmarks Biblioteksskole: Se även Politiken 2016.01.28, ”Den gamle kulturkanon endte som en fuser”.
[16] Undervisningsministeriet 2008, ”Demokratikanon. Udvalget til udarbejdelse af en demokratikanon”.
[17] Undervisningsministeriet 2008, s. 5.
[18] Undervisningsministeriet 2008, s. 89.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

nelse, det vill säga den danska tolkningen av det tyska begreppet *Bildung*, där tonvikten ligger på att fostra och forma individer genom bildning i historia och kultur med syftet att skapa allmänbildade, demokratiskt sinnade medborgare. Ett samtida uttryck för detta finner man hos Søren Peter Hansen, direktør, Tænketanken Prospekt, när han skriver i texten *Grundlovens sjæl – dannelse og folkeoplysning i et demokratisk samfund*:

Dannelse og folkeoplysning er afgørende for et velfungerende demokrati. Og det handler om mere end viden – det er en livslang proces, hvor individet lærer at forstå sig selv som en del af historiske, kulturelle og sociale fællesskaber. Den enkelte borger må ikke blot udvikle sig personligt men også evne at indgå i det fælles. Demokratiet, som Grundloven bygger på, forudsætter oplyste og ansvarlige borgere. Det er ikke nok med valg og strukturer. Demokratiet kræver en befolkning med dømmekraft, historisk bevidsthed og vilje til dialog. Derfor er dannelse og folkeoplysning ikke luksus men nødvendigheder.[19]

Demokratikanonen är inte obligatorisk i skolsystemet men kommittén föreslog att pedagogiskt material kring demokratikanonen skulle tas fram med sikte på skolan och som en hjälp i skolans redan befintliga uppdrag att undervisa om demokratin.[20]

3.1.5 Nuläge

Ett flertal olika kanonprojekt genomfördes således under en kort period under 2000-talet. Under 2010-talet togs enbart ett sådant initiativ, och det blev kortvarigt. Vad som i stället karakteriserar 2010-talet är att de icke-obligatoriska kanoner som tagits fram inte gavs fortsatt politiskt stöd utan avvecklades. Detta gäller som vi såg ovan inte minst det ambitiösa projektet från 2006 med en ”kulturkanon” vars ambition var att etablera en kanon som omfattade konstarterna i stort.

De obligatoriska kanonerna i skolsystemet tycks däremot vara väl etablerade. I dagsläget är det främst de kanoner som tagits fram av utbildningsdepartementet och riktar sig till skolorna som fortfarande är aktuella, dvs. litteraturkanon från 2004 och historiekanon

[19] https://www.taenketankenprospekt.dk/2025/06/05/grundlovens-sjael-dannelse-og-folkeoplysning-i-et-demokratisk-samfund/ (hämtad 2025-06-05).
[20] Undervisningsministeriet 2008, s. 84–86.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

från 2006. Under socialdemokraten Mette Fredriksens första regering slöts ett blocköverskridande avtal om skolpolitiken, och som en del i detta arbete gjordes en studie och utvärdering av kanonlistornas användning i skolorna och lärarnas syn på dem. Syftet var att undersökningen skulle fungera som underlag för avtalsparterna i de fortsatta diskussionerna om kanonlistornas roll i skolan och ett eventuellt behov av revidering.[21] Utvärderingen visar att respektive kanon påverkar undervisningen, och att lärarnas åsikter på det stora hela är positiva. Rapporten sammanfattar lärarnas uppfattningar på följande vis:

> Dansklærerne udtrykker tilfredshed med, at der findes en fælles kanonliste for eleverne. De betragter en fælles kanonliste som en god tilgang til at skabe en fælles bevidsthed om landets værdier og kulturarv formidlet gennem litteraturen. Historielærerne betragter indsigt i egen kultur og historie, som en måde at øge elevernes bevidsthed om, hvorfor ens samfund og levevilkår ser ud, som de gør i dag. Ideen om et kulturfællesskab er lærerne derfor positivt stemt over for. Historielærerne udtrykker derudover, at de er glade for, at der er en fælles kanonliste, der er ens for alle elever uanset, hvor i landet børnene vokser op og går i skole. Undervisningen på baggrund af kanonlisterne kan imidlertid medføre en række udfordringer i praksis, men lærerne har sædvanligvis en holdning til, hvordan disse udfordringer bør/kan håndteres.[22]

Många lärare inom både danska och historia uttrycker att innehållet i de obligatoriska kanonlistorna är i stort sett sådant som de ändå skulle ha undervisat om även om det inte hade fastslagits i en kanon. Samtidigt upplevs själva styrningen som negativ. Urvalet av litteratur anses generellt bra, men många lärare anser att flera författarskap är för svåra för eleverna, eller för otidsenliga och svåra att engagera eleverna i. Det finns därför en rädsla att ”eleverne mister deres læselyst og interesse, i det kanonforfatterne sprogligt opleves som for krævende”.[23]

Vissa lärare använder kanonpunkterna som utgångspunkt för sin undervisningsplanering, medan vissa knappt skänker kanonlistan en tanke. Vanligast är dock ett mellanting, där kanonlistan exempelvis används som en checklista för att kontrollera att alla kanonpunkter täcks in – en ”eftertjek af årsplanen”. Att kanonlistan kan ha en relativt undanskymd roll i undervisningsplaneringen möjliggörs inte minst av att de flesta läromedel har anpassats för att täcka innehållet

[21] Epinion 2020, s. 3.
[22] Epinion 2020, s. 5.
[23] Epinion 2020, s. 10–11.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i kanonerna. Framför allt historielärarna bedömer att ”så længe man anvender forlagsmateriale eller fagportaler, så vil kanonlisten af sig selv indgå”.[24]

Även det politiska stödet för de obligatoriska kanonerna ämnade för undervisning i skolan tycks vara brett. Ett tecken på detta är den tidigare nämnda revidering av litteraturkanon som pågår 2025, denna gång under ledning av den socialdemokratiske ministern Mattias Tesfaye. Även den kritik som tidigare funnits från bl.a. Dansklärarföreningen och Danska akademin har minskat och Dansklärarföreningen driver inte längre avskaffade av kanon. Stöd finns, som noterats, inte bara bland de borgerliga partierna utan även inom S. Sammantaget kan man dra slutsatsen att det finns ett stabilt stöd för kanonlistornas fortsatta existens, men att det också existerar ett tryck på återkommande revideringar, i synnerhet vad gäller litteraturkanon.

3.2 Nederländerna

Under mitten av 2000-talet togs även en kanon fram i Nederländerna.[25] Den nederländska kanon, *Canon van Nederland*, är en historiekanon som består av en tidslinje med 50 ”fönster” som skildrar historiska händelser, personer eller fenomen som har haft stor betydelse för Nederländernas historia och moderna utveckling. Kanon utformades med sikte på användning i grundskolans senare årskurser eller de första årskurserna i gymnasieskolan, men ambitionen var också att nå ut bredare än så och bli ett redskap för bildning och historisk kunskap för alla och envar i Nederländerna.

Nederländernas kanon arbetades fram under 2005 under ledning av professor Frits van Oostrom. Resultatet presenterades ett år senare i form av en rapport och med en hemsida. Arbetet reviderades under 2019 under ledning av professor James Kennedy.

[24] Epinion 2020, s. 25. Se även s. 5–6.
[25] OCW 2007, ”A key to Dutch history. Report by the committee for the development of the Dutch canon”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.2.1 Bakgrund

Under 2005 publicerades en rapport av det nederländska utbildningsrådet som uttryckte oro över dåvarande utbildnings-system och unga människors kunskapsluckor vad gällde nederländsk historia.[26] Man tog särskilt fasta på utmaningarna som rörde integration och ansåg att införandet av en kanon skulle kunna bidra till ökad förståelse för det gemensamma kulturarvet.

Rapporten togs i huvudsak emot väl och markerade därmed ett skifte i uppfattningen om kanon. År 1989 hade en kommitté tagit fram förslag på läslistor med klassiker att använda i skolundervisningen. Förslaget hade mötts av stora protester och implementerades aldrig i skolan. Även 2005 fanns skepsis, med det rådde stor enighet i parlamentet om att följa utbildningsrådets rekommendation.

Den politiska kontexten i Nederländerna dessa år präglades av morden på politikern Pim Fortyn (2002) och filmregissören Theo van Gogh (2004). Frågor om migration, integrationsproblem och nationell identitet stod i fokus.

Ministern för departementet för utbildning, kultur och vetenskap (OCW), Maria J.A. van der Hoeven (Kristdemokraterna, regeringen Balkenede II), formulerade i maj 2005 uppdraget att ta fram ett utkast på en historiekanon för Nederländerna.[27] Uppdraget motiverades med att den sociala utvecklingen hade gett frågan om nederländsk identitet ny aktualitet. Kanon skulle bidra till gemensam kunskap om Nederländernas kultur och samhälle, och fokusera på ”värdefulla delar av vår historia som vi vill föra vidare till nya generationer”. Detta kunde innefatta både positiva och negativa historiska händelser och erfarenheter – det viktiga skulle vara vad som har format den nederländska kulturen. Särskilt fokus skulle även ges till internationella sammanhang och till samspelet med andra kulturer.

3.2.2 Uppdrag och tillvägagångssätt

Kommittén fick ett år på sig för att utarbeta en historiekanon. Kommittén skulle också ge förslag på hur den skulle användas i skolan. Dessutom skulle kulturinstitutionernas roll i kanonfrågan ses över

[26] Onderwijsraad (the Education Council of the Netherlands) 2005, ”De stand van educatief Nederland”.
[27] OCW, 2005. ”Taakopdracht voor de commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och ett förslag läggas fram om hur kanon skulle kunna leva vidare och revideras i framtiden.

Kommittén bestod av åtta ledamöter och en sekreterare under ledning av litteratur- och humanioraprofessor Frits van Oostrom. De flesta ledamöterna var verksamma akademiker inom bland annat historia, filosofi och ämnesdidaktik, men kommittén rymde även en politiker och en person verksam inom skolvärlden.

Under året hölls 14 kommittémöten, samt ytterligare möten i mindre grupper med representanter från bland annat lärarkåren. Kommittén inledde sitt arbete genom att lansera en särskild kanonhemsida. Webbsidan blev senare en plattform för den färdiga kanon, men fungerade initialt som ”work in progress” med ett diskussionsforum och möjlighet för allmänheten att lämna synpunkter på det pågående arbetet. Allmänheten gavs exempelvis tillfälle att betygsätta olika händelser utifrån kanonisk kvalitet. På hemsidan fanns information om alla ledamöter, mötesschema och en översikt av kommande aktiviteter. Webbsidan besöktes över 50 000 gånger under arbetet med framtagandet av kanon, med mer än 15 000 unika besökare.

3.2.3 Resultat och tillgängliggörande

Rapporten som publicerades år 2006 bestod av två delar. I den första delen beskrevs arbetet med framtagandet av kanon, dess syfte och kommitténs slutsats. Där ingick bland annat ett trettiotal punkter med konkreta förslag på hur skolan skulle kunna implementera kanon i undervisningen. Den andra delen bestod av själva kanon: en tidslinje med femtio ”fönster”, dvs. de händelser, personer och företeelser som valts ut som ingångar till Nederländernas historia. Den pedagogiska tanken med ”fönster” innebär att det bakomliggande sammanhanget är minst lika centralt som det konkreta fenomen som valts som ingång till ämnet. Idén har ordförande van Oostom beskrivit som ett sätt att navigera mellan starka önskemål om ”listor” och samtidigt den starka kritiken mot kanon som just en definitiv lista.[28]

[28] Tre intervjuer genomfördes den 15 och 16 oktober 2024 med Frits van Oostrom, James Kennedy samt Hubert Slings.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Efter sex månader publicerades ytterligare en delrapport som samlade den respons som inkommit och presenterade kommitténs svar och några mindre förändringar som dessa föranlett.

För att utveckla och förvalta kanon skapades en stiftelse som gavs namn efter hemsidan: Stichting entoen.nu. Bland de pedagogiska produkter som togs fram fanns en informationsplansch för klassrummen och förslaget att lärarna skulle arbeta med ”dagens” eller ”veckans fönster”. Men det främsta verktyget för att tillgängliggöra kanon har varit genom en hemsida.

Hemsidan öppnade möjligheter att koppla annan information till de enskilda händelserna, allt ifrån lästips till förslag på platser att besöka för ytterligare fördjupning. Kommitténs rapport ger ett exempel på hur fönstret för Rembrandts Nattvakten skulle kunna användas, beroende på elevernas ålder och förkunskaper och hur referenserna på hemsidan kan hjälpa lärare att leda vidare eleverna inte bara i Rembrandts och 1600-talets måleri, utan också till andra konstnärer och tidsepoker.[29]

På hemsidan har fönstren grupperats utifrån olika teman, men det primära presentationssättet är en rak kronologisk presentation av de 50.

Lanseringen fick ett varmt mottagande i media och allmänhet. En stor tidning hade som rubrik på sin förstasida: ”En kanon som inte vill vara en lag”. Det speglar en medveten strategi från ordförande van Ostroom: kommittén valde att lägga störst fokus på behovet av historiekunskaper i befolkningen i stort, och tona ned frågor om nationell identitet. Även den pedagogiska idén om ”fönster” hade en avväpnande funktion genom att de syftade till att behandla många olika historiska teman, och tilläts ge en mångfacetterad bild av landets historia och behandla även mörka och svåra ämnen.

3.2.4 Revidering

Rekommendationen i den ursprungliga rapporten var att utvärdering och eventuell revidering skulle ske efter fem år. Detta betraktades senare som en för kort tid, eftersom kanonen knappt hade hunnit implementeras i skolorna. Revidering dröjde till 2019–2020 och då på initiativ av minister Ingrid van Engelshoven (från socialliberala

[29] OCW 2007, s. 43–44.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

partiet D66 och regeringen Rutte III). En central motivering för revideringen var bristande representation av kvinnor i kanon.[30] Detta var en viktigare fråga än kanonens hantering av det koloniala arvet. De koloniala frågorna hade behandlats i den ursprungliga kanon men kom att få större roll i den reviderade versionen.

Historieprofessor James Kennedy fick uppdraget att leda revideringen. Kommittén hade fria händer att göra om kanon från grunden, men valde att sätta en gräns att maximalt byta ut 20 procent av fönstren.

Resultatet presenterades i juni 2020.[31] Kanon består fortsatt av totalt 50 fönster i kronologisk ordning, varav tio bytts ut. Texterna till återstående 40 fönster har dessutom uppdaterats och fler hänvisningar och referenser har lagts till. Dessutom reducerades antalet teman som används på hemsidan för att gruppera fönstren (från 14 till 7). Kommittén beslutade också att hemsidan skulle byta namn till canonvannederland.nl.

Bland de tio händelser och personer som tagits bort från kanon återfinns bland andra greve Floris V av Holland, Amsterdams kanaler, multikulturalism och konströrelsen De Stijl. De borttagna fönstren finns fortfarande lättillgängliga under webbplatsens arkiv och går att fortsatt ta del av eller användas i undervisningen. Bland de som lagts till finns exempelvis Maria av Burgund, nationalfärgen orange och migranternas historia.

Kommittén hade även i uppdrag att rekommendera ett intervall för när kanon bör revideras i framtiden. Kommitténs slutsats blev 10 år.[32]

3.2.5 Nuläge

Det ursprungliga direktivet angav att kanon skulle utvecklas med syfte att komma till användning inom både grundskola och gymnasium. Av allt att döma har kanon i dag en väletablerad status inom skolsystemet.

Det dröjde till 2009/2010 innan kanon togs in bland de nationella utbildningsmålen. Förslaget att integrera kanon var ursprungligen

[30] Det var ursprungligen bara i tre av fönstren som kvinnor var huvudpersoner. Efter revideringen är det sju fönster där kvinnor är huvudpersoner.
[31] Stichtung entoen.nu 2020, ”Open vensters voor onze tijd. De Canon van Nederland herijkt”; Canonvannederland.nl 2020, ”The canon of the Netherlands has been renewed!”.
[32] Stichtung entoen.nu 2020, s. 37–38.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mer ambitiöst, men reviderades längs vägen för att bli mindre detaljerat och ge lärare större självständighet. Nederländerna har av tradition starkt oberoende för skolorna och deras huvudmän att bestämma över undervisningen. Att kanon blivit en del av läroplanen innebär därför inte att det material som tagits fram (hemsidans texter och filmer) är obligatoriskt. Undervisning om kanonpunkterna kan utgå från vanliga textböcker, vilka nuförtiden ofta rymmer eget material om kanon.

Kommittén 2006 valde att inrikta sig på att göra kanon och textmaterialet lämpligt för de äldre årskurserna i grundskolan. Skälet var framför allt att det är den skolform som alla genomgår. Revideringskommittén valde att i högre grad skapa material som passade gymnasieskolan.

Av den senaste mer omfattande utvärderingen framgår att ungefär 60 procent av lärarna på både grundskolan och gymnasiet i någon mån använder sig av kanon och dess pedagogiska material. Dess position och roll bedömdes dock vara starkare i grundskolan än på gymnasienivå.[33]

Sedan 2017 finns en ambitiös historisk utställning baserad på kanon vid det nationella Openluchtmuseum i Arnhem, som även har tagit över driften av hemsidan. Hemsidan har cirka en miljon besökare om året. Av allt att döma finns brett politiskt stöd för kanons fortsatta existens.

3.3 Frankrike, Storbritannien och USA

3.3.1 Frankrike

Under besök i Frankrike genomfördes intervjuer[34] för att få en uppfattning om hur fransk kultur, historia och kultur delges till unga i skolor, nyanlända som söker medborgarskap, samt tillgängliggörs allmänheten i stort.

Bland andra intervjuades den förre utbildningsministern Pap Ndiaye, numera fransk ambassadör (Conseil de l'Europe i Strasbourg) om

[33] Stichting entoen.nu/Oberon 2019, ”De Canon van Nederland. Vervolgonderzoek 2018/19”, s. 44–45, 47.

[34] Intervjuerna genomfördes början av juni 2024 i Paris och Strasbourg. Den 5 juni med Didier Leschi och Fabrice Blanchard, båda chefer vid OFII (Office Français de l’Immigration et de l’Intégration); den 6 juni med Maryvonne de Saint Pulgent; och den 7 juni med Pap Ndiaye (i Strasbourg). Intervjun med Bruno Henri-Rousseau genomfördes den 11 april 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

undervisning i franska skolor rörande fransk kultur och historia; Maryvonne de Saint Pulgent, en framträdande aktör i franskt kulturliv, speciellt rörande kulturarvet; Alexandra Kowalski, sociolog vid Central European University i Wien som forskar om kulturarvsfrågor; Bruno Henri-Rousseau, entreprenör som länge arbetat med kommersiellt tillgängliggörande av kulturarv i Frankrike för Culturespace och numera vid Caumont Centre d'art; Didier Leschi och Fabrice Blanchard, båda chefer vid OFII (Office Français de l'Immigration et de l'Intégration); samt individer som nyligen gått igenom processen att söka franskt medborgarskap.

Skolan

På ett övergripande plan kan man säga att det i Frankrike inte finns en egentlig kanondebatt med avseende på skolundervisning. Det ses som självklart att fransk kultur och civilisation ”finns” samt att alla elever i franska skolor ska undervisas därefter.

Samtidigt är denna betoning på det ”franska” inbäddat i en föreställning om att den franska kulturen, eller civilisationen, också har universella anspråk. Frankrike har sedan den franska revolutionen betonat vad som kallas en civil, eller medborgerlig, nationalism i motsats till den etniska nationalism som till exempel har utmärkt Tyskland – och många andra länder – där etnicitet och ”kultur” i en mer avgränsad, nationell, mening är avgörande.[35]

I detta avseende ingår Frankrike i en mindre grupp länder, äldre statsbildningar, där institutioner och lagar har varit speciellt formativa. Till dessa kan man, i Europa, räkna även England, Nederländerna, Danmark och Sverige.

Frankrike utmärker sig också med sin centralism, inte minst vad gäller skolan. Betoningen ligger på den gemensamma kulturen, något som blivit ännu viktigare i en tid då den etniska mångfalden har ökat på grund av invandring från inte minst forna franska kolonier i Afrika. Enligt det franska utbildningsdepartementet har denna betoning på en gemensam fransk kultur i ämnen som historia, filosofi och historia under de senaste hundra åren möjliggjort integrationen av barn från Italien, Polen, Afrika och Portugal.

[35] Rogers Brubaker, Citiz*enship and Nationhood in France and Germany*, Harvard University Press, 1992.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Centralismen kommer även till uttryck när det gäller läroplaner och läromedel även om det existerar valfrihet mellan ett visst antal offentligt godkända läromedel. Privata skolor finns, likaså hemskolning, men i båda fallen måste undervisning följa den statliga läroplanen.

Denna stränga betoning på det fransk-universella har på senare tid lett till en kritik från dem som pläderar för större respekt för kulturell mångfald, inklusive acceptans av pluralism avseende religion. Tanken att skolan ska vara sekulär är dock fortsatt stark, och existerande förbud vad gäller uttryck för religiositet, till exempel slöjor, kan ses som uttryck för att den franska principen rörande strikt separation mellan religion och stat – laïcité – främst betonar frihet *från* religion i offentliga institutioner och platser, inklusive, och med speciell emfas, skolan.[36]

Medborgarskap och integration

En liknande ansats gäller den process och de krav som ställs på invandrare. Jämförelsen med USA är här betecknande.

I USA finns det formellt krav på att en invandrare som vill bli medborgare måste besitta vissa kunskaper om USA, dess historia, dess konstitution, etc. Det finns även ett medborgarprov och den ansökande måste besvara en rad frågor rörande sin hälsa, politiska åsikter, och även bevisa att personen inte har ett brottsregister.

Även om vi i detta nu – 2025 – ser tecken på att man i USA vill skärpa kraven och göra det svårare att bli medborgare, har processen historiskt lika mycket handlat om en välkomnande process där man efter att ha svurit sin ed på att respektera konstitutionen välkomnats till ett land där invandring har setts som central för såväl den nationella identiteten som det faktiska samhällslivet.

I Frankrike, där toleransens för religion, religiös pluralism och kulturell mångfald är mer begränsad, mot bakgrunden av principen om laïcité, framstår processen rörande naturalisering (medborgarskap), inklusive de kurser, prov, säkerhetsrutiner och intervjuer som ingår betydligt mer krävande.[37]

En av dem vi intervjuade var en nyligen naturaliserad amerikansk kvinna som berättade om vad hon menade var en plågsam och ut-

[36] Intervju med Pap Ndiaye den 7 juni 2024.
[37] Se t.ex. Livret du Citoyen, Février 2022, Ministère de L'Lintérieur, https://www.immigration.interieur.gouv.fr.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dragen process som tog flera år och var präglad mer av misstänksamhet än av välkomnande. Detta trots att hon var vit, välutbildad och talade flytande franska.[38]

Hennes kritiska perspektiv speglade den kritiska hållning som bland andra sociologen Alexandra Kowalski gav uttryck för. Enligt henne är fransk invandrings- och integrationspolitik ofta diskriminerande, inte minst gentemot muslimer och afrikaner.

Under intervjun på OFII fick vi, å andra sidan, höra att man i dag måste betona vikten av inte bara integration och assimilering, men även säkerhetsfrågor. De senare har sedan den våg av terroristattacker som har drabbat Frankrike, inte minst under 2015 (Charlie Hebdo, nattklubben Bataclan, med flera) kommit att bli alltmer centrala för OFII:s rutiner.[39]

Kulturarv

Den franske historikern och ledamoten av Franska akademin, Pierre Nora, myntade på 1980-talet begreppet ”lieux de mémoire” – minnesplatser – som blev väl känt tack vare hans inflytelserika trilogi med samma namn.[40] För historiker kom begreppet att bli ett viktigt redskap i analyserna av hur historiker och politiker har kommit att tänka kring och ibland politisera det kollektiva minnet i konkret, fysisk form. För Nora var platserna viktiga ankare för det kollektiva minnet utan vilket en upplevd gemenskap inte är möjlig. Det franska landskapet, med alla dess ruiner, borgar, slott, och monument, utgjorde en mosaik som förde samman levd historia med det samtida samhället på ett påtagligt sätt.

I Frankrike och många andra krigsdrabbade länder kom inte minst slagfälten att bli föremål för minnesskapande, men minnenas landskap spände över mycket mer än så. Inte bara slott, herresäten och krigsmonument, utan även dammar, broar, fabriker och mycket mer har kommit att levandegöra minnen, inspirera forskning och utgöra platser för folklig turism.

[38] Intervju den 5 juni 2024. Anonym.
[39] Didier Leschi, *Ce Grand Dérangement: L’Immigration en Face*. Nouvelle Èdition, Septembre 2023, Tract Gallimard, Paris.
[40] Denna serie av böcker publicerades på franska av förlaget Gallimard och kom senare ut på engelska på University of Chicago Press i fyra volymer. Det utgjorde ett samarbete mellan Nora och andra franska historiker. Fokus låg på såväl nationen som på platser och Frankrike i pluralis, dvs med uppmärksamhet riktad mot regioner och lokala platser.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Frankrike var tidigt ute med att systematisera och tillgängliggöra dessa minnesplatser. Som Maryvonne de Saint Pulgent noterade när vi talade med henne är dessa minnesplatser mer populära än museer.[41] Ett skäl till detta, menar hon, är att de upplevs som ”verkliga” och autentiska på ett sätt som inte är möjligt i ett museum där upplevelsen kan kännas distanserad och förmedlad: inlåst i en välorganiserad men ibland steril promenad från rum till rum av upphängda och utplacerade föremål utan naturlig fysisk kontext.

De tidiga franska initiativen att levandegöra historiska händelser och platser i Frankrike kom att inspirera internationella initiativ inom ramen för FN:s föregångare, Nationernas förbund (NF). 1922 etablerades the International Committee on Intellectual Cooperation (ICIC) där berömda kultur- och vetenskapspersoner som Henri Bergson, Albert Einstein och Marie Curie ingick. Ett par år senare, 1924, skapades The International Institute for Intellectual Cooperation (IIIC) med sitt säte i Paris.

Efter andra världskriget, när FN ersatte NF, skapades sedan 1946 UNESCO som blev redskapet för att internationalisera den franska traditionen att bevara, utveckla och tillgängliggöra kulturellt viktiga minnesplatser – världsarv – runt om i världen samt inspirera lokala och nationella åthävor i samma anda.

Med tiden har dessa aktiviteter i Frankrike även kommit att inspirerar samarbeten mellan den franska staten och företag som arbetar med kulturarv. Ett exempel på detta är Culturespace, ett vinstdrivande företag som sedan starten har utvecklat ett antal kulturarv, som från företagets grundande 1991, har lockat totalt cirka fem miljoner besökare. Upplägget har byggt på avtal där staten äger och har ansvar för underhåll medan Culturespace investerar i utveckling av och drift av projekten. Man etablerar även en formel för att dela på vinster på ett sådant sätt att vid en viss vinstnivå staten erhåller medel för underhåll.

[41] Intervju den 6 juni 2024.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

3.3.2 Storbritannien

Statens Fastighetsverk bjöd hösten 2024[42] in såväl en representant från Culturspace – Bruno Henri-Rousseau[43] – som två från den engelska National Trust till en konferens på Svartsjö slott utanför Stockholm där även representanter från den svenska kultur- och kulturarvssektorn fanns på plats.

National Trust (NT) representerar likt Culturespace en organisationsform som är fristående från staten – i detta fall den brittiska. Skapat 1895 som en fristående stiftelse, har NT i dag mer än 5 miljoner medlemmar, 10 000 anställda och tusentals volontärer. NT är i dag Europas största stiftelse med syftet att bevara natur och kultur, inklusive mer än 250 000 hektar jordbruksland, mer än 1 200 kilometer kustremsa och mer än 500 historiska fastigheter, trädgårdar och naturreservat.

National Trust och Culturespace representerar något tämligen osvenskt avseende kulturpolitik och tillgängliggörande av vårt gemensamma kulturarv och historia, då de som privata aktörer finansierar investering, utveckling och tillgängliggörande av kulturarvet, inte sällan i samarbete med statliga och offentliga aktörer. Vi återkommer till detta tema i slutkapitlet.

3.3.3 USA

I USA har debatten om vikten av en kulturkanon stundtals varit intensiv, inte minst provocerad av litteraturvetaren Harold Bloom vars mest kända bok är *The Western Canon: The Books and School of the Ages* (1994). Bloom var motståndare till den multikulturalism som kommit att bli allt mer vanligt förekommande i den amerikanska akademin mot slutet av 1900-talet. Ett berömt citat som tillskrivs Bloom är att han ska ha sagt om multikulturalismen att ”it means fifth-rate work by people full of resentment”.

Men det finns en annan sida av denna sak, nämligen en lång och ännu existerande tradition av att undervisa amerikanska collegestudenter i läsning av klassiker. Det främsta exemplet är Columbia Universitys ”core curriculum”, en obligatorisk kurs för alla studenter. Den är en form av kanonkurs med betoning på västerländska klas-

[42] Konferensen ägde rum på Svartsjö slott den 22 november, 2024.
[43] Intervjuad dels i samband med konferensen på Svartsjö slott, dels separat den 11 april 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

siker som spänner över ett brett fält – från filosofi och vetenskap till litteratur och konst. Dess rötter går tillbaka till år 1919 och första världskriget då en kurs skapades för att undervisa amerikanska soldater om de institutioner, värderingar och den kultur som de förväntades slåss och möjligen dö för. I detta låg, som vi såg i den danska betoningen på *dannelse*, en föreställning om en koppling mellan bildning, gemenskap, frihet och fostran av demokratiska medborgare.

Snart kom kursen att bli obligatorisk för alla studenter vid Columbia inom ramen för ett klassiskt bildningsideal där tanken var att samtliga, oavsett senare specialisering, skulle besitta en djup och gedigen allmänbildning. Likt dansk *dannelse*, och svensk folkbildning kom inspirationen från den tyska *Bildungs*-traditionen som i USA kom att bli känd som *liberal arts*. I grunden fanns medborgaridealet och idén om att ett fritt samhälle var beroende av att läkare, företagare, ingenjörer, vetenskapsmän, advokater och andra specialister, för att inte tala om politiker, bottnade i en bred bildning som omfattade kunskap från de gamla grekerna till dagens stora tänkare.

Det ska betonas att kursen aldrig har varit snävt fokuserat på amerikansk kultur utan snarare har en bredare ansats som på engelska kallas ”Western civilization”. I detta avseende påminns vi av den franska ansatsen, där det nationella uppfattas som ett uttryck för – eller del av – det universella om än i bemärkelsen det västerländska. Kopplat till detta är att man i USA, likt i Frankrike, omfattar en nationell identitet som är intimt kopplad till demokratiska, frihetliga institutioner snarare än en avgränsad, inåtvänd, exkluderande, etnisk, religiös eller rasbaserad nationell identitet.

Med tiden kom denna kurs, i olika versioner, att spridas till andra amerikanska universitet. Bortom kursen i sig kom även tanken om vikten av en bred allmänbildning – *liberal arts* – att genomsyra amerikansk akademisk grundutbildning.

I motsats till Europa, där man numera redan från början av universitetsundervisningen specialiserar sig, måste amerikanska studenter följa ett ”general education requirement”. Man väljer visserligen ett fokus – en major – inom ett visst område för sin examen, men man måste dessutom utifrån en väl specificerad formel ta ett antal kurser inom alla tre huvudområdena, det vill säga humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Under senare decennier har dock den klassiska core curriculum-kursen kommit att kritiseras för sitt betonande av västerländsk kultur. Den gemensamma, obligatoriska kursen har på många andra universitetet ofta övergetts till förmån för större valfrihet inom ramen för ”general education requirement” där obligatoriet på en gemensam bildningsbas har försvagats, eller, som på Columbia, har man reformerat kursen, åtminstone på marginalen, för att inkludera mer icke-västerländskt material.

För att fördjupa vår förståelse av denna utveckling intervjuade vi under våren 2025 professor Roosevelt Montás i New York.[44] Montás ledde under tio år the core curriculum. Montás kom till USA som 12-åring med sina föräldrar som invandrade från Dominikanska Republiken.

Som invandrare från den globala södern argumenterar Montás med lidelse för klassikerkursen stora betydelse; inte trots men just på grund av att han själv inte var född i USA. I sin bok *Rescuing Socrates: How the Great Books Changed My Life and Why They Matter for a New Generation*[45] berättar han hur han av en serie tillfälligheter började läsa klassiker och senare antogs till Columbia där han tog core curriculum-kursen och sedan läste vidare på avancerad nivå för att till slut ta jobbet att leda undervisningen av hela detta kurspaket.

Montás understryker framför allt vikten av *liberal arts* och en undervisning som ämnar till att skapa bildade medborgare som kan bära idealen om demokrati och frihet och tanken om det universella medborgarskapet in i framtiden. Hösten 2025 kommer Montás att lämna Columbia för att vidareutveckla sin ansats vid den kända liberal arts skolan Bard College utanför New York som Professor in Liberal Education and Civic Life.

I vårt samtal gav han uttryck för stor oro i en tid då denna idétradition i USA utsätts för stort tryck från både woke-vänstern och Trumphögern. Montás menar att båda läger har en djup oförståelse för vad bildning är liksom för att vi behöver unga människor som kan tänka kritiskt och ändå samtala med varandra på basis av en gedigen och gemensam bildning.

Roosevelt Montás pläderar för att de belägrade humanisterna måste återvända till sina rötter i en tradition av bildning och kritiskt tänkande

[44] Intervjun ägde rum på Columbia University den 8 april 2025.
[45] Roosevelt Montás, *Rescuing Socrates: How the Great Books Changed My Life and Why They Matter for a New Generation*. Princeton University Press, 2021.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och bekämpa den ideologiproduktion som är aktivistisk, men saknar en bas där kritiskt tänkande bottnar i klassisk bildning. Han är också skeptisk till den trend som under de senaste 50 åren har lett till att undervisning får allt lägre status inom akademien jämfört med forskning.

För humanister bör målet vara att i första hand guida och fostra blivande specialister i den klassiska allmänbildningens anda. Inte att själva bli ”specialister utan ande”, som Max Weber varnade för och dessutom inom ramen för en snart när oläsbar postmodern forskning som har mer med ideologisk tro och mindre med kunskap att göra.[46]

3.4 Sammanfattning och slutsatser

Ett par slutsatser som kan dras utifrån denna jämförande genomgång är att en kulturkanon, för att bli verksam och ett instrument för jämlik och rättvis tillgång till ett gemensamt kulturkapital och bildningstradition, bör vara direkt kopplad till skola och utbildning. Detta kan inrättas på rekommenderad, men ändå frivillig, basis som i Nederländerna. I detta fall fanns ingen möjlighet att välja ett obligatorium då den nederländska författningen inte tillät detta, men Frits van Oostrom menade[47] att hade det varit möjligt skulle det ha varit en bättre, mer rättvis och inkluderande, väg att gå för att nå ut till alla elever i skolan.

Att en kanon kan ingå som ett obligatoriskt moment i läroplaner och läromedel, ser vi i flera av de danska kanonerna samt även som ett lokalt påbud i exemplet från Columbia University. Detta just för att kunna bidra kraftfullt till principerna om bildning, gemenskap och inkludering. Andra typer av kanonprojekt, som bara har en vag förankring i skolan, tycks få ganska kort livslängd, som exemplet med den danska kulturkanonen från 2006 ger vid handen. Enligt representanter för det danska utbildningsdepartementet som vi talade med,

[46] Max Weber, Den protestantiska etiken och kapitalismens anda. Lund: Argos, 1985, s. 86.
[47] I mejlväxling 27 april 2025 skriver van Oostrom: ”I would have preferred an obligatory status for the canon in our primary schools, and judging from the developments since then, I am even more in favor of such an approach, considering the strangeness of the paradox that our canon was widely embraced, and even praised as a rare example of positive and effective educational policy – and on the other hand is living in limbo with just a gentle recommendation and left to the will (and whims) of the schools”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

tenderade frivilliga inslag i kanoner i allmänhet att falla bort emedan de obligatoriska överlevde.[48]

Det finns, å andra sidan, också möjligheter att på basis av frivillighet, pluralism och mångfald satsa på tillgängliggörande av kulturarvet i bred bemärkelse. Här ser vi hur olika former av samarbeten mellan offentliga och privata aktörer kan befrämja såväl en finansiell resurspluralism som en kreativitet i utförande och iscensättande.

Som exemplen från Frankrike och England visar kan ett sådant kulturellt entreprenörskap involvera såväl icke-vinstdrivande organisationer och stiftelser, likt National Trust i England, som vinstdrivande företag, likt Culturespace i Frankrike. Dessa företag och organisationer kan, ofta i samarbeten med offentliga institutioner och myndigheter, investera i, utveckla och tillgängliggöra det gemensamma kulturavet.

Slutligen är det viktigt att betona de grundläggande skillnaderna mellan individens relationer till stat kontra civilsamhälle som också har bäring för hur vi tänker kring obligatorium kontra frivillighet. I individens relation till staten – som i grundskolan och i invandrares integration via SFI och kurser i samhälls- och medborgarkunskap – kan det ställas krav på obligatoriskt inhämtande av kunskap, som främjar den enskildes möjligheter att fullt ut ta del i samhällslivet och att ta ansvar som samhällsmedlem och medborgare. Detta är den arena som kännetecknas av lagbunden ordning och medborgaruniversalism snarare än valfrihet och pluralism.

Där det, å andra sidan, handlar om individens plats, relationer och agerande i den arena vi kallar civilsamhället – det frivilliga samhället – är den styrande logiken snarare den motsatta. Detta är den arena i stället kännetecknas av frivillighet, egenmakt, självförvaltning, entreprenörskap, pluralism och mångfald.

[48] Intervju den 9 april 2025 med Jakob Daugbjerg Hoffmann, Chefkonsulent som arbetar för Mattias Tesfaye på det danska utbildningsdepartementet.

4 Folkets kanon

4.1 En kulturkanon ska vara en angelägenhet för alla

Kommittédirektivet innehåller en spänning mellan två aspekter av uppdraget: den ena omfattar en instruktion att skapa expertgrupper som ska utarbeta en officiell kanon grundad såväl i djup ämneskunskap som i en bred allmänbildning; den andra en uppmaning att skapa möjlighet för allmänheten att bidra.

I detta kapitel fokuserar vi på allmänhetens medverkan. Intresset för utredningen har varit stort, vilket har kommit till uttryck dels i en bred offentlig mediedebatt, dels i en rad intervjuer med kommitténs ordförande. Kanonprojektet har även diskuterats i såväl tv och radio som i poddar med betydande räckvidd.

Ur ett medborgarperspektiv har den stora mängden offentliga föreläsningar och samtal som har iscensatts under utredningens gång varit ännu viktigare. Kommitténs ordförande har inbjudits till ett femtiotal fora av denna karaktär, och mötena har varit betydelsefulla för framväxten av detta betänkande. Sammantaget talar vi om tusentals personer, såväl representanter för organisationer som enskilda medborgare, som på detta sätt har bidragit till utredningsprocessen. Detta gäller i synnerhet folkbildnings-Sverige, som både historiskt och i samtiden har spelat och fortsätter att spela en helt central roll för den folkliga och frivilliga bildningen och det aktiva medborgarskapet.

Dessutom har utredningen skapat en digital plattform för kulturkanon – benämnd Folkets kanon – som beskrivs närmare nedan. Tillsammans med kommunikation via brev, vykort, epost, sms, och telefonsamtal har utredningen på detta sätt kunnat ta emot och beakta en stor mängd förslag och tankar som ytterligare har breddat perspektiven på svensk kultur och historia.

4.2 Arbetet med Folkets kanon

Enligt direktiven har kommittén i uppdrag att under utredningsperioden skapa en öppen och inkluderande process där allmänheten ges möjlighet att komma med förslag till vad som ska ingå i en kulturkanon för Sverige. Som en del i detta valde kommittén att ta fram en webbplats där allmänheten gavs möjlighet att lämna förslag på verk, personer eller uttryck som de ansåg haft särskild betydelse för svensk kultur och samhälle. Webbplatsen syftade till att stimulera eftertanke och en bredare diskussion om vad som satt sin prägel på det svenska samhället. Här kunde också vardags- och populärkultur, regional och lokal kultur och andra uttryck, vid sidan om de kategorier och områden som kommittén valt ut, lyftas fram. Centralt för webbplatsen var också att visa upp mångfald och variation från olika delar av landet. Sammantaget har det bildats en ”folkets kanon”.

Expertgrupperna, som arbetade med att ta fram en kulturkanon för Sverige, bereddes möjlighet att i den mån deras deadline medgav ta del av samtliga inskickade förslag.

Om webbplatsen Folkets kanon

Webbplatsen Folkets kanon (www.kulturkanon.se) lanserades den 27 januari 2025 och var öppen fram till dess att utredningen avslutades den 31 augusti. Den var utformad på ett lekfullt sätt med tillgänglighet och användarvänlighet i fokus. Besökare kunde lämna egna förslag samt motivera varför det föreslagna borde ingå i en kulturkanon för Sverige.

En av webbplatsens huvudfunktioner var ett formulär som kunde fyllas i med förslag på verk, upphovsperson samt motivering. Vad man ville föreslå var helt fritt: böcker, dikter, visor, konstverk, händelser, traditioner, verksamheter etc. Förslagen publicerades inte automatiskt på webbplatsen, utan granskades av kommittén och lades upp manuellt allteftersom. Avsikten var att så många förslag som möjligt skulle publiceras.

Webbplatsen hade en sökfunktion som gjorde det möjligt att navigera bland de publicerade förslagen. Samtliga förslag sorterades också in under olika tematiska områden för att underlätta sökning. De tematiska områdena utgjordes till en början av de kategorier och områden som kommittén valt ut att ingå i den officiella kultur-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kanonen, dvs. litteratur, bild och form, lärdom och sakprosa, musik samt film och scenkonst, lag och rätt, religion, offentlighet, ekonomi och uppfinningar. Efterhand tillkom ett antal områden utifrån de förslag som skickades in från allmänheten, vilket beskrivs närmare nedan.

Till skillnad från de kriterier, uppsatta av kommittén som expertgrupperna hade att förhålla sig till, fanns inga angivna begränsningar för ämnen till Folkets kanon. Här fanns heller inte samma tidsbegränsning som för expertgrupperna, vilka slutrapporterade i maj 2025. Allmänheten hade möjlighet att skicka in förslag fram till sensommaren 2025 då betänkandet redovisades. Under hela utredningsperioden publicerades inkomna förslag på webbplatsen, vilken resulterade i en omfattande kulturbank fylld av allt från matkultur, spel- och idrottskultur och uppfinningar till litteratur, musik och samhälleliga företeelser.

4.3 Förslagen från svenska folket

Från den 27 januari 2025, då webbplatsen lanserades, fram till dess att den stängdes den 31 augusti hade allmänheten möjlighet att skicka in förslag. Under den första veckan kom det in cirka 5 000 förslag och under hela perioden inkom det över 9 000 förslag.

Kommittén tog även emot hela kanonlistor som tagits fram av organisationer och privatpersoner, däribland en kanon för bräd- och rollspel och en barn- och ungdomslitteraturkanon, vilket ytterligare bidrog till mångfalden bland förslagen. I följande avsnitt redogörs för några av de vanligast förekommande förslagen som skickades in till webbplatsen och därefter presenteras ett antal av de tematiska kanonlistor som antingen har publicerats på webbplatsen Folkets kanon, i detta betänkande eller på annan plats.

Förslag inom konstarterna

Av de förslag som skickades in inom kategorin konstarter föll de allra flesta in under området litteratur. Återkommande förslag var bland annat klassiker som Stad-serien av Per Anders Fogelströms, *Röda rummet* av August Strindberg och *Kvinnor och äppelträd* av Moa Martinson. Även verk av Esaias Tegnér, Carl Jonas Love Almqvist och Karin Boye föreslogs många gånger. En stor del av de litterära

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

förslagen bestod av barn- och ungdomslitteratur. Överlägset flest förslag fick Astrid Lindgrens bokserier som kretsar kring karaktärerna Emil i Lönneberga, Pippi Långstrump, Ronja Rövardotter med flera. Förslag om barnbokskaraktärerna Alfons Åberg, Bamse och Pettson och Findus förekom också i hög utsträckning.

Inom samtliga konstarter inkom förslag på både äldre och samtida verk, klassiska och populärkulturella. Inom musik föreslogs allt från Drottningholmsmusiken komponerad av Johan Helmich Roman och Fredmans Epistlar av Carl Michael Bellman till Monica Zetterlund, Nationalteatern, ABBA, The Latin Kings, Avicii och Bathory. Inom de övriga konstartsområdena återkom bl.a. förslag på konstverk av Anders Zorn, Hilma af Klint och Carl Johan de Geer samt filmer av Ingmar Bergman och Lukas Moodysson.

Förslag inom samhälle

De flesta förslagen från allmänheten inom samhällskategorin var kopplade till lag och rätt samt religion. Inom lag och rätt förekom bl.a. yttrandefrihetsgrundlagen, tryckfrihetsförordningen och strandskyddet många gånger. Inom religion föreslogs bibeln, lilla katekesen och koranen flera gånger.

Det inkom även många förslag med olika typer av politisk och civilsamhällelig natur, t.ex. var Saltsjöbadsavtalet, folkhemmet, folkbildning och folkrörelserna återkommande förslag. Många förslag var också kopplade till tidigare statsministern Olof Palme, såsom Palmeutredningen.

Det skickades också in många förslag på betydelsefulla enskilda händelser, däribland Almstriden, Göteborgskravallerna och Folkhälsomyndighetens presskonferenser under coronapandemin. Därutöver föreslogs vid upprepade tillfällen samhällsfunktioner såsom kommunala kulturskolan och Systembolaget.

Utöver detta kom det in många förslag på olika typer av svenska uppfinningar, såsom Spotify, skiftnyckeln och en hel kanonlista med svenska tekniska landvinningar, där bland annat det automatiska telefonväxelsystemet AXE inkluderades.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förslag inom vardagskultur

Tanken med webbplatsen var, som nämnts, att skapa ett forum där olika sorters kultur fick ta plats utan begränsningar. Många av dessa fria förslag handlade om svenska traditioner, sedvänjor och aktiviteter som är vanligt förekommande inslag i svensk vardag. Det fanns också förslag på företeelser inom mat, spel, kulturarv samt tv och radio. Med utgångspunkt i dessa formulerades ytterligare sju tematiska områden på webbplatsen: matkultur, idrottskultur, spelkultur, natur, vetenskap, kulturarv och kulturmiljö samt tv och radio. Totalt fanns det 17 tematiska områden.

Inom matkultur var förslagen ofta kopplade till en specifik stad eller region, såsom pitepalt, svartsoppa och spettekaka. Kanelbullen, semlan och företeelsen att fika föreslogs många gånger. Spelkultur och idrottskultur var också populära. Spelen *Minecraft* och *Drakar och demoner* förekom ofta. Inom idrott föreslogs GAIS och Elitloppet upprepade gånger. Även Friskis & Svettis, Simborgarmärket och Friluftsfrämjandets Skogsmulle förekom flera gånger. Inom tv och radio föreslogs bland annat barnprogrammet Fem myror är fler än fyra elefanter ett stort antal gånger, liksom tv-programmen Rederiet och Adventskalendern.

Utöver detta kom det in många förslag med koppling till svenska kulturella sedvänjor och traditioner, bl.a. midsommarfirande, raggarkulturen och påskägg med godis. Även lekar och ramsor som Bro bro breja, hoppa hage och brännboll föreslogs flera gånger. Det kom även in många förslag kopplade till den samiska kulturen, exempelvis den samiska konsthantverkstraditionen duodji, jojk samt samernas rennäring.

Tematiska kanonlistor

Som nämnt har intresset och engagemanget för utredningen och frågan om kulturkanon varit stort, detta har bland annat visat sig i den rad olika kanonlistor som tagits fram av oberoende parter under utredningsperioden. Det har handlat om allt från regionala kanoner till spelkanoner. En del av listorna har skickats in till kommittén, medan andra har publicerats på annat sätt. Nedan presenteras ett urval av de listor som tagits fram.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Spelkanon

Under Almedalsveckan 2024 överlämnades en spelkanon till ordföranden Lars Trägårdh, initierad av Dataspelsbranschen, branschorganisationen för Sveriges dataspel. Listan ska enligt initiativtagarna spegla det svenska spelundret och rymmer en bredd över genrer, tid och spelplattformar. Följande spel ingår i listan:[1]

Stugan

Utvecklat av: Kimmo Eriksson, Viggo Kann & Olle E Johansson, 1978/1986.

Ett av Sveriges tidiga spel för PC där spelaren i textform utforskar en mystisk och överraskande småländsk stuga. Spelet utvecklades av tre tonåringar med tillgång till en stordator. Det har inspirerat många och är fortfarande en källa till glädje med sina humoristiska texter.

BackPacker

Utvecklat av: Tati Mixedia, 1995.

BackPacker förkroppsligar vågen som gjorde dataspel till en folklig angelägenhet i Sverige på 1990-talet. Alla kunde förstå och uppskatta konceptet med att resa jorden runt med frågesport längs med destinationerna. BackPacker blev starten på något stort med nyblivna spelare och en växande inhemsk bransch.

Europa Universalis

Utvecklat av: Paradox Interactive, 2000.

Paradox Interactives historiska strategispel som täcker renässansen till upplysningen bjuder på ett stort djup som kräver mycket av spelaren. Genom att våga göra ett så avancerat spel definierade de subgenren Grand Strategy. Det goda mottagandet ledde till flera uppföljare och andra framgångsrika serier från Paradox som Hearts of Iron och Victoria.

[1] ”Listan över Sveriges spelkulturskatt är här”, tillgänglig på dataspelsbranschen.se (senast kontrollerad den 16 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ground Control

Utvecklat av: Massive Entertainment, 2000.

Massive Entertainment var en pionjär med deras ambitiösa 3D realtidsstrategispel som satte mer fokus på taktiska strider än resurshantering, i en blek framtid där mega-företag strider över koloniserade planeter. Ground Control stakade ut kartan för Massive som senare skapade spel som World in Conflict och The Division.

Battlefield 1942

Utvecklat av: DICE, (Digital Illusions CE) 2002.

Redan 1992 kom DICE första spel Pinball Dreams och visade hur levande flipperspel kunde bli på en dator och satte grunden för det som skulle bli en av landets mest framgångsrika spelstudior. Med Battlefield 1942 fick världen upp ögonen på Sverige som spelnation, och spelserien har varit älskad sedan dess.

Amnesia – The Dark Descent

Utvecklat av: Frictional Games, 2010.

Ett välgjort skräckspel med smart spelmekanik och omtalat manus. Spelet håller hög nivå av bild och ljud och använde sig skickligt av hela spelmediet och omhuldade fasor och känslor på ett sätt som naglade sig fast hos alla som vågade sig på att spela.

Minecraft

Utvecklat av: Mojang, 2011.

Ursprungligen utvecklat av en enda spelutvecklare, Markus Persson, och revolutionerade spelvärlden med sitt öppna sandlådespel, fokuserat på kreativitet och samarbetsbyggande i stor skala. I dag vittnar spelet om hur stort avtryck Sverige gjort i spelbranschen, och är en föregångare i svenska innovativa och globalt betydelsefulla spel.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Toca Tea Party

Utvecklat av: Toca Boca, 2011.

Med sin lekfulla design för surfplattor och mobil visade Toca Boca på nya möjligheter att skapa spel för de allra minsta. Toca Tea Party bröt ny mark för hur barnspel kunde se ut. Därefter har en lång serie innovativa spel och appar från utvecklaren älskats av nya barnkullar, nu samlades i Toca Boca World.

Candy Crush Saga

Utvecklat av: King, 2012.

Candy Crush Saga fick en hel värld att matcha godisar och levla upp. Spelet tog sig an nya målgrupper som annars inte såg sig som spelare, och har med sitt enorma genomslag inspirerat ett otal efterföljare, stärkt pusselspel som en genre att räkna med inom branschen, och varit en viktig byggsten för att etablera de svenska mobilspelen.

Star Stable Online

Utvecklat av: Star Stable Entertainment, 2012.

Star Stable Online gav entusiastiska hästtjejer ett alldeles eget MMORPG byggt på gemenskap och väldesignade äventyr. Genom att lyssna in sin målgrupp och släppa nytt innehåll varje vecka har man skapat ett älskat spel som håller hög kvalitet i innehåll och över tid.

Goat Simulator

Utvecklat av: Coffee Stain Studios, 2014.

Ett humoristiskt spel som blev ett framgångskvitto för spelindustrin i Skövde och gjorde avtryck i världen. Goat Simulator utmanar spelnormer, underhåller spelaren och tog tidigt fasta på att det också kan vara roligt att titta på när andra spelar knasiga spel.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

The Battle of Polytopia

Utvecklat av: Midjiwan, 2016.

The Battle of Polytopias strategiska djup och tillgänglighet har gett spelet dedikerade fans över hela världen. Spelet engagerar vare sig man spelar själv eller i grupp, och det faktum att det till och med hamnat förinstallerat i vissa bilar pekar på den innovativa attraktionskraft som kommit med spelet.

Budget Cuts

Utvecklat av: Neat Corporation, 2018.

För sin unika mekanik för att förflytta sig genom världen, samt till fullo använda VR motion controllers för maximal ”funfactor” när spelaren interagerar med objekt omkring sig. Budget Cuts bröt ny mark i VR när det kom, och sporrade en generation av spelmakare att ge sig in i detta nya medium för spel.

Sayonara Wild Hearts

Utvecklat av: Simogo, 2019.

En kondenserad spelupplevelse som lever upp till beskrivningen av att vara ett pop-album i spelform. Med Malmö-flörtar som falafelhak har det vunnit ett kulturellt erkännande på hemmaplan, samtidigt som spelupplevelsen med sin fart och rytm gått hem hos publiken globalt.

It Takes Two

Utvecklat av: Hazelight, 2021.

Skilsmässoparet i centrum har väckt spelkärleken till liv hos annars spelskeptiska familjer. Med fantastisk detaljnivå och känsla i allt från minispel till berättande är det ett modernt spel som vill berätta en historia genom att sätta fokus på samarbete spelare emellan.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Bordsspels- och rollspelskanon

I december 2024 överlämnades en Bordsspels- och rollspelskanon till Lars Trägårdh, vilken initierats av ION Game Design och Sverok Spelkulturförbundet. Enligt initiativtagarna ska listan representera spel som har en bredd över genrer, upphovspersoner och spelsystem. Följande bords- och rollspel ingår i listan:

Hnefatafl (Tafl-spel, 700-talet)

Hnefatafl får stå som representant för en hel familj av Tafl-spel. Troligen det närmaste vi har som vi kan se som ett ursprungligt svenskt spel. De moderna regler som spelet nu spelas efter är nedskrivna från Samisk tradition, där spelformen verkar ha varit stor. På detta sätt är spelet ett gott exempel på hur spelkultur traderas och kan vara både ursvensk och multikulturell på samma gång.

Svenskt bräde (1300-tal)

Bräde berättar en historia om kulturellt utbyte redan under medeltiden, vilket har skapat framstående spel såväl i Europa som i västra Asien och norra Afrika. Som en del i detta fanns, och finns, en levande kultur runt vad som på svenska kallas Bräde, och internationellt kallas Swedish Tables. Ett spel som varit ett av de historiskt helt avgörande, men som höll på att gå förlorat, tills traditionen återuppväcktes efter ett fynd i samband med bärgningen av Vasa.

Tjuv och polis (Alga, 1944)

Algas första egna spel, som dessutom fortfarande är i utgivning! Uppfinnaren är okänd, men första utgåvan är av Alga. Detta är både ett spel som många spelat och har ett förhållande till, och ett portalspel för Alga, Sveriges utan tvekan viktigaste bordspelsutgivare hittills.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Bondespelet (Sagokonst, 1951)

Ett riktigt klassiskt svenskt spel som hittats i var och varannan sommarstuga och vart och vartannat uppehållsrum sedan 1970-talet och framåt. Upphovspersonens identitet verkar förlorad i historien men det gavs ut för första gången 1950 och kom därmed att bli en stilbildare för spel under 1950-, 60- och 70-talen under den era då Alga var mer eller mindre allenarådande som brädspelspublicist i Sverige.

Jägerso (Alga, 1956)

Många spel från den nya stil av brädspel som kom efter andra världskriget återanvänder mekaniker som liknar varandra, ofta med någon alternativ presentation. Jägersro är en tidig klassiker som hade fler innovativa och för sin tid ovanliga designval än kanske något annat spel från Algas katalog. Den varierbara spellängden. De många alternativa vägarna till vinst. Och inte minst att man som spelare kan köpa delar av spelsystemet och tjäna på sina motståndares användning av det.

Travspelet med V65 (Alga, 1982)

Ett av de nydesignade spel som kom under 1980-talet som fick mest genomslag innan rollspelen tog över marknaden. Det bygger på en simulering av travtävlingar och har en rik flora av olika delar och moment. Förflyttningen är tärningsbaserad men berikas av både en bana där förflyttningar kan utföras på ett kreativt sätt och av en kombination av modifieringstärning och vanlig tärning. Ett spel som gått under radarn för många, men som var både välspritt i landet och mångfacetterat för sin tid.

Drakborgen (Alga & Brio, 1985)

En klassiker har fått många att spendera timmar med att dö många, många gånger i de mörka och oförlåtande labyrinterna kring en drakes håla. Ett nytänkande designarbete med karaktärsbaserad mekanik, brickbaserad spelplan, stor återspelbarhet, oförlåtande regler och stora svårighetsgrad som gav de spelare minnen för livet. En klassiker

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

som kombinerar rollspel med brädspel i ett spelsystem som gör varje val spännande där det gäller att balansera strategi, tur och mod.

Svea Rike (Target Games/Casper, 1996)

Svea Rike innehåller både intressanta spelmekaniska moment som gick bortom vad som var vanligt av ett familjespel vid tiden för dess publicering. Dess innehåll hjälpte dessutom till att lära ut svensk historia. Svea Rike var modernt för sin tid och har haft stor påverkan på hur svensk brädspelsdesignkultur utvecklats.

Terraforming Mars (FryxGames, 2016)

För de som har spel som intresse är Terraforming Mars en internationell superstjärna! Det första svenska spelet som legat på en topp 10-placering på den inofficiella världsranking som tillhandahålls av webbplatsen boardgamegeek. Med en frikostig kortbaserad ”engine builder”-mekanik och ett tema, tom titeln antyder, som ligger rätt i tiden har spelet charmat många.

Pax Viking (ION Game Design, 2021)

Ett spel rikt på innehåll med högt återspelsvärde om det för svensk del intressanta vikingaresorna i österled. Det kombinerar på ett elegant sätt många mekaniker som återfinns i modernare brädspel och erbjuder variabla vinstkriterier som med ett unikt handikappsystem om spelarna har olika erfarenhetsnivå. En annan del av spelet som sticker ut är hur det kombinerar ”engine builder” med närvaro och strategi på en karta. Spelet har rönt internationell framgång. En blivande klassiker.

Drakar och Demoner (Äventyrsspel/Target Games, 1982)

Spelet som ofta presenteras som synonymt med rollspel i Sverige. Det formade en generation och kom att göra rollspel till något som alla i Sverige under 1980-talet visste vad det var, antingen som spelare eller som oroliga tvivlare. Både regler och världsbeskrivning formades

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

till något som har hjälpt många, framför allt ungdomar, att bygga sina fantasivärldar. Och i stort sett alla seniora entreprenörer som har byggt det svenska digitala spelundret spelade Drakar och Demoner under sin ungdom.

Mutant (Äventyrsspel/Target Games, 1984)

Det första svenska rollspel som på riktigt skapade något helt nytt och eget, med en helt ursprunglig värld som gett upphov till en hel genre av nordiskt humoristiskt, men ändå allvarligt, postapokalyptiskt berättande. Sci-fi rollspelet utspelar sig i ett framtida Sverige efter den stora katastrofen. Ett rollspel som många spelat och minns och som faktiskt utspelade sig i ett framtida Sverige.

Kult (Äventyrsspel, 1991)

På samma sätt som Drakar och Demoner lyckades göra rollspel till något som de flesta kände till så gjorde Kult rollspel till något som många oroade sig över. Kult är också det första större svenska exemplet på att göra rollspel, och egentligen spel över huvud taget, till något som medvetet i designen riktades till en äldre och mognare målgrupp, där mörkare och allvarligare ämnen kan avhandlas. Det har varit bidragande till en stor del av den moderna uppfattningen av vad ett spel kan vara, framför allt i Sverige, men delvis även internationellt.

Eon (Neogames och Helmgast, 1996)

Den svenska rollspelskulturen har gått i vågor och i den kanske största dalen tog Eon fanan och höll intresset vid liv. Eon bidrog med många nytänkande designval i en spelgenre som höll på att fastna i gamla hjulspår, och var avgörande i att bredda antalet svenska utgivare. Utan Eon är risken att den i dag så levande svenska rollspelskultren hade varit betydligt mindre.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Nordiska väsen (Fria Ligan, 2020)

Nordiska väsen är det mest uppmärksammade moderna svenska rollspelet, som också utspelar sig i den svenska folktron. Ett vackert undantag i svensk speldesign som ofta saknar koppling till svenskt kulturarv. Spelsystemet är uppdaterat och mer nedbantat i regeldetaljer med ett ökat fokus på upplevelsen och det gemensamma berättandet, i linje med vad som är brukligt numera i rollspelssammanhang.[2]

Uppsävjaskolans litteraturkanon

Kommittén har fått ta del av en litteraturkanon framtagen under höstterminen 2024 av elever vid Uppsävjaskolan i Uppsala från förskoleklass upp till årskurs 5. Listan har temat ”Böcker vi gillat bäst att läsa 23/24” och innehåller uppåt 100 olika titlar, allt från *Ronja Rövardotter*, *Handbok för superhjältar* och *Lasse-Majas detektivbyrå* till Harry Potter-böckerna, *Häxorna* och *Historien om Bodri*. Samtliga böcker på listan har även en medföljande motivering skriven av eleverna.[3]

En kulturkanon för Västmanland

Det har även tagits fram ett antal regionala kulturkanoner, däribland en för Västmanland, en för Hälsingland samt ett initiativ till en sydöstskånsk kanon. Den västmanländska kulturkanonen publicerades i *Vestmanlands Läns Tidning* i april 2024 och togs fram av dess tidigare kulturredaktör Erik Jersenius. Enligt upphovspersonen ska de utvalda verken ha som ambition att spegla historiska skeenden i Västmanland, som även gärna i förlängningen får återspegla Sveriges historia. Följande verk ingår i listan:

[2] Listan översändes till kommitténs ordförande Lars Trägårdh och har publicerats på kulturkanon.se. När webbplatsen stängs ner i augusti 2025 kommer allt publicerat material arkiveras och finnas hos Riksarkivet.
[3] Listan översändes till kommittén och har publicerats på kulturkanon.se. När webbplatsen stängs ner i augusti 2025 kommer allt publicerat material arkiveras och finnas hos Riksarkivet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

- **Odendisastenen**, cirka 1050 av Rödballe (Fläckebo, Sala)
- **En lustig comedia vid namn Tisbe**, 1610 av Magnus Olai Asteropheros (Arboga)
- **Atlantica**, 1677–1702 av Olof Rudbeck (Västerås)
- **Svenska psalmboken**, 1819, **Den blomstertid nu kommer** av Johan Olof Wallin (Västerås)
- **Du gamla du fria**, 1844 av Richard Dybeck (Odensvi, Köping)
- **Markurells i Wadköping**, 1919 av Hjalmar Bergman (”Wadköping”/Västerås)
- **Vardag: Dikter**, 1926, **Slut på sommarlovet** av Gunnar Mascoll Silfverstolpe (Rytterne, Västerås)
- **Uppror i Järnbäraland**, 1945 av Maj Hirdman (Norberg)
- **Krakel Spektakel och Kusin Vitamin**, 1952 av Lennart Hellsing (Västanfors, Fagersta)
- **Klockorna**, 1960 av Bo Setterlind
- **Ja, dä ä dä!**, 1969, **Små lätta moln**, av Torbjörn ”Pugh” Rogefeldt (Västerås)
- **Yllet**, 1973 av Lars Gustafsson (Västerås)
- **För levande och döda**, 1989, **Näktergalen i Badelunda**, Tomas Tranströmer (Västerås)
- **Mig äger ingen**, 2007 av Åsa Linderborg (Västerås)
- **Cirkeln**, 2011 av Mats Strandberg och Sara Bergmark Elfgren (Västanfors, Fagersta)
- **Västmanland**, 2015 av Sven Olov Karlsson (Norberg)
- **Händelsehorisonten**, 2018 av Balsam Karam (Skinnskatteberg)[4]

[4] Västmanlands kulturkanon publicerades i artikeln *Lista: Här är länets kulturkanon – håller du med?* Och finns tillgänglig på VLT.se (senast kontrollerad den 16 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

En kulturkanon för Hälsingland

Under Hälsinglands bokmässa i maj 2025 presenterade Hälsinge Akademi en kulturkanon för Hälsingland. Kulturkanonen är framtagen av Akademins ledamöter och innehåller ”konstnärliga verk och föremål som har gjort bestående intryck och blivit viktiga referenspunkter i landskapets kultur och tradition samt företeelser och personer som satt varaktig prägel på Hälsingland och blivit viktiga för självförståelsen”. Hälsinglands kulturkanon består av totalt 75 verk och föremål inom områdena litteratur, film, fotografi, folkmusik, låtarv, klassisk/modern/jazz/populärmusik, konst, sakral konst, kulturhistoriska objekt, evenemang/händelser, maträtter, byggnader, scenartister, platser och personligheter. I listan finner man bland annat Hälsingelagen, filmen *Lång-Lasse i Delsbo,* Hilding Mickelssons hälsingebilder, Snickar-Erskes efterlämnade låtarv och maträtten kolbullar.[5]

En kulturkanon för sydöstra Skåne

I samband med att hemsidan lanserades i februari 2025 uppmärksammade *Ystads Allehanda* förslag med koppling till sydöstra Skåne som inkommit till hemsidan. Bland förslagen fanns rockbandet Bob Hund, duon Hasse & Tage, Filmerna *Bröderna Lejonhjärta* och *Den enfaldige mördaren* samt Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. Artikeln avslutades med uppmaningen ”Nu skapar YA en egen sydöstskånsk kulturkanon. Vilka verk bör vara med på listan? Vilka verk sitter i vår folksjäl – eller bör bli en del av den?”.[6] Nedan listas de svar som kom in till tidningen:

- ”I en sydöstskånsk kulturkanon bör Tomelilla Konstsamling, Sveriges första konstmuseum på landsbygden, med devisen ”Konsten åt landsbygdens folk”, vara en självklar komponent. 1927 skrev storstadspressen ”nu har kulturen flyttat 60 mil söderut” (Simon Grate). Yngve Andrén & Co’s innovativa, framsynta och ideella arbete gav kulturen på Österlen en rivstart och man behöver bara läsa Gunilla Blombergs jubileumsbok

[5] ”EN KANON FÖR HÄLSINGLAND, signerad Hälsinge Akademi”, tillgänglig på halsingeakademi.se (senast kontrollerad den 3 juni).
[6] Publicerades i artikeln *Vad ska ingå i en kulturkanon för Sverige? Här är förslagen från sydöst* och finns tillgänglig på ystadsallehanda.se (senast kontrollerad den 16 juni 2025).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

”Tomelilla Konstsamling 1924–2024” för att förstå vilken betydelse Konstsamlingen har haft för kulturen ända fram till våra dagar.”

- ”Självklart bör Wallander och den kulturvandring man kan gå i Ystad ingå i en sydostskånsk kulturkanon!”
- ”Det allra viktigaste kulturen från sydöstra Skåne är självklart Piraten, och det eftermäle han lämnade. Ska man verkligen bli skånsk kan man inte missa ”Bombibitt och jag”.”
- ”Den skånska dialekten, med alla dess olika märkliga ord. Det tycker jag är skånsk kulturkanon i sitt esse: Fubbick, Nimt, och Rullebör.”

Gastronomi – en kulturyttring

Om det är något vi människor har gemensamt i hela våra liv är det mat. Därför var det inte förvånande att bland de som först och sedan kontinuerligt tog kontakt med kommittén återfanns representanter för de akademier i Sverige som är hängivna den svenska gastronomiska kulturen. Nedan återfinner vi, efter en kort inledning, deras gemensamma förslag uppdelade i olika avdelningar: rätter, måltidstraditioner, gastronomisk litteratur, och konstnärliga verk med gastronomiusla inslag.

Det enskilt viktigaste argumentet för att gastronomi ska ingå i en svensk kulturkanon är att kost, dryck och måltider är bärare av kollektiv identitet och ett centralt element i det svenska kulturarvet. Det unika med gastronomin är att den återspeglar svensk nationell och regional kultur och fungerar som en allestädes närvarande, levande och dynamisk kulturyttring.

I samarbete med Gastronomiska Akademien och Måltidsakademien har Aptitum Akademi åtagit sig att samla några av de mest framträdande gastronomiska ”verken”. Dessa har valts ut från skilda gastronomiska kulturyttringar. De förenas av den betydelse de har haft och fortfarande har för att föra vidare svensk kulturhistoria mellan generationer tack vare sin breda förankring och inkluderande natur.[7]

[7] Listan över de gastronomiska ”verken” är framtagen av Aptitum Akademi i samarbete med Gastronomiska Akademien och Måltidsakademien. Översändes till kommitténs ordförande i juni 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Alla dessa verk visar hur gastronomi används som ett kraftfullt verktyg för att utforska teman som identitet, sociala strukturer, glädje, sorg, nostalgi och mänskliga relationer inom svensk konst och kultur.

Rätter

Akademierna har utgått från svensk husmanskost när det gäller urvalet av måltidsrätter. Begreppet husmanskost härstammar från ordet husman, ett äldre ord för bonde/husbonde och syftar på den kost som bonden serverade till sin familj och tjänstefolket som helt eller delvis fick sin lön i form av kost och logi. Liknande ord finns i tyskan, men i övriga Europa saknar de flesta språk jämförbara ord. Husmanskosten karaktäriserades av att den lagades varje dag, den lagades från grunden, var näringsrik och mättande, anpassad för människor med kroppsarbete och baserades på lokala råvaror som kunde lagras över året med dåtidens konserveringstekniker. Husmanskostens ursprung och internationella särart ska förstås utifrån att Norden enbart hade en årlig skörd, som stundom slog fel, och därtill en lång vinter. Råvaror måste hanteras och lagras på ett sätt som möjliggjorde användande under minst ett år. Fermentering, gravning, saltning och torkning används i dag för att skapa de unika smaker som nordbor har lärt sig älska, men ursprunget är överlevnad i en del av världen där de flesta råvaror producerades under en mycket begränsad del av året.

Husmanskost är något som många människor regelbundet möter. Det gör den tillgänglig och relevant för en bredare allmänhet och skapar gemensamma referensramar för medborgarna. Svensk måltidskultur har djupa rötter och en lång historia som sträcker sig tillbaka till medeltiden. Traditionella rätter som sill, köttbullar, gravlax och ärtsoppa är bärare av kulturarv och historia. De har överlevt generationer och berättar om svenskarnas livsstil, tillgång på råvaror, och sociala sammanhang genom tiderna.

Dessa rätter har akademierna valt ut som representativa för flera av de råvaror och konserveringstekniker som spelat stor roll under den svenska husmanskostens framväxt. I det slutliga urvalet har också beaktats hur vanligt förekommande rätterna är i olika sammanhang där husmanskosten illustreras med specifika rätter. Här har tagits hänsyn till hovtraktören Tore Wretmans urval i boken Svensk Husmanskost.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ärtsoppa och pannkakor (1200-talet, 1800-talet)

Ärtsoppa har serverats i Sverige så tidigt som på 1200-talet. Att rätten framför allt serveras på torsdagar tros ha sitt ursprung i en katolsk tradition att inte äta kött på fredagar vilket innebar att de som kunde gärna åt rejält på torsdagen, som kompensation för fredagens avhållsamhet. Ärtsoppans huvudingredienser är gula ärter och rimmat fläsk. Den innehåller ofta lök, kryddas med mejram och/eller timjan, ibland ingefära och äts ofta med senap. Ärtsoppa har tillagats av olika sorters ärter, med det gemensamt att de blötläggs innan kokning.

Pannkakor som efterrätt tillkom på 1800-talet och då till en början på restauranger. Få rätter har behållit sin status under så lång tid som ärtsoppan. Traditionen med ärtsoppa och pannkakor på torsdagar har varit central inom stora delar av den offentliga matlagningen. Ärtsoppan har de senaste århundradet intagits till lunch inom militären, i skolan och på lunchrestaurangerna än till middag i hemmen.

Sill och strömming (Medeltiden)

Sill (eller strömming som den kallas på ostkusten norr om Kalmarsund) har varit en av de viktigaste proteinkällorna i Sverige i århundraden. Tillgången har historiskt sett också varit mycket god. För att lagra fisken och även exportera den lärde man sig redan på medeltiden att lägga in den i salt. Från 1700-talet blev det allt vanligare att lägga in sillen i lag med ättika, socker och kryddor. Detta ökade hållbarheten och gav också sillen en mer varierad smak. Även rökning, torkning och fermentering (surströmming) har historiskt använts för att konservera sillen. Under århundraden har husmanskosten berikats med flera olika sillrätter: Sill och potatis, Stekt strömming med potatismos och Sillpudding är några av de mest betydande. Sill i olika former är också en självklar del av ett svenskt smörgåsbord, julbord eller påskbord.

Gravad lax med hovmästarsås (Medeltiden)

Att grava fisk är en gammal nordisk konserveringsteknik som går tillbaka till medeltiden. Genom att gnida in och låta fisken ligga i en blandning av salt och socker genomgår fisken en autolysprocess där

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kroppsegna enzymer bryter ner vävnaden och låter socker och salt tränga in och konservera fisken. Samtidigt verkar de mjölksyrebakterier som finns naturligt i fiskens skinn och i den omgivande miljön till att fermentera sockret som då får en förstärkt konserverande effekt. De bidrar också till den speciella gravade smaken. Metoden blev ett populärt alternativ till saltningen som krävde mycket större volymer av det dyra saltet. Lax var vanligast att grava, dels för att tillgången var mycket god ända fram till 1900-talet, dels för att dess feta karaktär gjorde gravningen extra lämplig som konserveringsmetod. Alla feta fiskar lämpar sig bra för gravning och genom historien har det därför varit vanligt att även grava sik, röding och makrill. Att servera hovmästarsås till gravad lax blev populärt på 1700-talet. Såsens söta och syrliga smak kompletterar den milda, feta smaken av gravad lax mycket väl. Namnet kommer av att den ofta tillreddes direkt vid bordet av hovmästaren.

Raggmunk med fläsk och lingon (1700-talet)

Rätten uppstod på 1700-talet när potatisen blev en del av det svenska hushållet. Raggmunk gjordes på det som fanns till hands på bondgårdarna: potatis, mjöl och mjölk. Även fläsk och lingon var råvaror som de flesta gårdar hade tillgång till under större delen av året. Potatis var relativt enkel att vinterlagra i en vanlig jordkällare som gav mörker och rätt temperatur. Fläsk var det vanligaste köttet. Grisar var enkla att föda upp då de kunde äta det mesta. Köttet bevarades genom att saltas och ibland även rökas. Lingon konserverades genom att läggas in i socker. Samma ingredienser förekommer i kroppkakor som har sitt regionala ursprung i Småland och på Öland.

Köttbullar med potatismos och lingon (1700-talet)

Köttbullar började dyka upp i Sverige under 1700-talet, med inspiration från liknande malda köttprodukter i andra länder. De blev snabbt populära som husmanskost eftersom de uppfyllde kraven på enkelhet och högt näringsinnehåll. Man kunde använda olika typer av kött, beroende på vad gården hade tillgång till. Potatismos eller kokt potatis blev ett naturligt tillbehör, liksom de sockerkonserverade lingonen och senare också inlagd gurka (pressgurka). Köttbullar är

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i sitt ursprung egentligen den minst svenska av våra exempel på husmanskost. Att de samtidigt har blivit den mest svenska rätten i ett internationellt perspektiv beror på flera faktorer: a) Tore Wretman hade stor betydelse för att lyfta den svenska husmanskosten i allmänhet, men kanske köttbullarna i synnerhet. b) Ikea lanserade ”Swedish meatballs” på alla sina varuhus. c) Köttbullar är en huvudkomponent på det internationellt kända svenska smörgåsbordet. Allra viktigast kanske ändå är kombination av smaker. Den salta köttbullen, det krämiga potatismoset, den söta lingonsylten och den syrliga gurkan skapar en smakupplevelse som tilltalar i princip alla som möter svensk husmanskost.

Andra typiska rätter som bygger på samma traditionella ingredienser

Råvaror som lax, sill, potatis, fläsk, lingon och lök går igen i ännu fler klassiska svenska rätter. Några exempel är; Fläsk med löksås, Pyttipanna, Fläskpannkaka med lingon, Rotmos med fläsklägg, Sillbullar med potatis, Laxpudding, inkokt lax, blodpudding med lingon. Palt med stekt fläsk och lingon. Bruna bönor med fläsk. Janssons frestelse.

Måltidstraditioner

Få kulturyttringar är så spridda, välkända och älskade som våra gemensamma måltidstraditioner. Vi vill lyfta fram några traditioner som över generationer har förenat svenskar från alla landsändar. Precis som alla andra urval i en kulturkanon är det mycket vi har tvingats att välja bort. Kräftskivan, surströmmingsskivan och gåsmiddagen är exempel på traditionella svenska festmåltider som hade kunnat vara med.

Akademierna har valt ut fem måltidstraditioner med ursprung i helt olika sociala och kulturella sammanhang, men som över tiden blivit självklara i de flesta svenskars medvetande. Samtliga dessa ”verk” är också helt unika i ett internationellt perspektiv och globalt förknippade med Sverige.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Smörgårdsbordet (1500-talet)

Smörgåsbordet har sina rötter i 1500-talets brännvinsbord och utvecklades under 1800-talet till en omfattande buffémåltid. Ursprungligen var det en förrätt med tilltugg till snapsen, men det blev snabbt en populär måltid på järnvägsstationer och vid festliga tillfällen i hemmen. Smörgåsbordet blev internationellt känt vid OS i Stockholm 1912 och världsutställningarna i New York 1939 och 1964. Det är en symbol för svensk matkultur och gästfrihet, med ett stort och varierat utbud av kalla och varma rätter. Typiska rätter inkluderar sill, gravlax, köttbullar, prinskorv, Janssons frestelse, ost, bröd och snaps. Smörgåsbordet är ursprunget till julbordet, påskbordet och midsommarbuffén och gör oss världsunika i det att måltiderna vid de tre största högtiderna i Sverige i princip saknar enskilda signaturrätter utan i stället bygger på en mångfald av traditionella rätter paketerade som ett smörgårdsbord.

Snapsvisan (1800-talet)

Snapsvisorna har sitt ursprung i borgerliga och akademiska miljöer under andra hälften av 1800-talet och blev folkliga när spritransonering och motboken infördes för cirka 100 år sedan. Snapsvisor är korta, humoristiska sånger som sjungs vid festliga tillfällen när man dricker snaps, t ex jul, påsk, midsommar och kräftskivan. Snapsvisan är unik för det svenska språkområdet (Sverige och Finland). Den skiljer sig från dryckesvisan (som finns i ett flertal kulturer) på flera sätt: Snapsvisan kan i princip handla om vad som helst medan dryckesvisan enbart besjunger själva drycken. Snapsvisan är en skålvisa som beledsagar skålen medan dryckesvisan inte nödvändigtvis behöver följas av att man skålar eller ens sitter till bords.

Fika (1910)

Traditionen har sina rötter i kaffets intåg i Sverige på 1700-talet, men ordet ”Fika” började användas först runt 1910. Den vanligaste förklaringen till själva ordet fika är att det är så kallad backslang av det gamla svenska ordet för kaffe, *kaffi*, som med omkastade stavelser blir fika. Fikat har delvis ett ursprung i hemmen där det blev

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

en folkets dryck och särskilt kvinnornas. Kaffe var det som serverades när någon kom på besök och det skulle alltid vara något till, ofta en bulle, en mjuk kaka och minst två sorters småkakor. Fika har dock också ett ursprung i det hårda arbetet inom jordbruket och på fabrikerna, där kaffepausen blev en stund för återhämtning. På fabrikerna hade kaffe införts vid klockan elva på förmiddagen och tre på eftermiddagen som en åtgärd för att minska det stora antalet olyckor vid just dessa tidpunkter. 11-kaffe och 3-kaffe lever kvar som en slags kulturell norm även om vi av praktiska skäl nu lägger våra kaffe- eller fikapauser vid andra tider.

Nobelfesten (1901)

”Festernas fest” är världens mest kända måltid, åtminstone sett till hur många människor som varje år har möjlighet att följa den i direktsändning. Den första Nobelmiddagen hölls i Spegelsalen på Grand Hôtel i Stockholm den 10 december 1901, med 113 gäster var den mindre än dagens storslagna bankett. År 1934 flyttades festen till Blå Hallen i Stockholms Stadshus och nu ryms 1 300 inbjudna gäster. Ur ett gastronomiskt perspektiv har måltiden stor betydelse genom att de rätter som serveras är moderna tolkningar av svenska kulinariska traditioner och råvaror. Nobelfesten är inte bara en hyllning till vetenskapliga och litterära framsteg, utan också en möjlighet att visa upp svensk kultur och gästfrihet, något som bidrar till en positiv Sverigebild. För oss svenskar är det ett tillfälle att samla släkt och vänner för att laga och avnjuta den egna Nobelmiddagen medan man följer TV-sändningen. Nobelmiddagen är ett tillfälle för alla att ta del av traditionell svensk ”vett och etikett” för en festligare middag med bordsplacering, serveringsregler, tal och skålar.

Skolmåltiden (1945, 1973)

Skolmåltider började erbjudas till fattiga barn redan under andra halvan av 1800-talet. Staten började ge bidrag till skolluncher på 1930-talet, och 1945 utformades riktlinjer för näringsriktig skolmat. 1973 blev gratis skolmat obligatoriskt för alla elever i grundskolan och detta fastställdes 1997 även i skollagen. Sedan 2011 ställs krav på att måltiderna ska vara näringsriktiga och följa Livsmedels-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

verkets rekommendationer. Skolmåltiden är en viktig del av utbildningen och har stor betydelse för elevernas hälsa, trivsel och lärande. Sverige har ett världsunikt system för skolmåltider, där synen har förändrats från att enbart handla om att mätta elever till att se måltiden som ett verktyg för att främja hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion. Än i dag är det bara ett fåtal länder i världen som har en obligatorisk, kostnadsfri skolmåltid för samtliga skolbarn.

Gastronomisk litteratur

Sverige anses som ledande i måltidslitteratur av internationella experter, både vad gäller böckernas kvalitet och antalet utgivna böcker per capita. Kokböckerna har haft en särställning i de svenska hemmen under flera århundranden. Dels i utbildande syfte, och dels genom den roll de haft i att föra vidare traditionella svenska rätter mellan generationer. Kokböckerna har också bidragit till att ständigt förnya den svenska gastronomin. Under de senaste decennierna har kokböcker blivit vanliga som coffee table books. Flera av dem kan anses ha en framträdande roll i det svenska kulturarvet. Några av dem tillhör också de mest sålda svenska böckerna alla kategorier.

Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber, Cajsa Warg (1755)

Boken anses vara den första riktigt inflytelserika kokboken i Sverige. Den blev snabbt en grundläggande resurs för hushållning och matlagning under 1700-talet och långt in på 1800-talet. Cajsa Warg, som egentligen hette Anna Christina Warg, arbetade som husföreståndarinna i förmögna Stockholmsfamiljer och använde sin omfattande erfarenhet för att skapa en kokbok som kombinerade praktiska råd med detaljerade recept. Många av recepten börjar med uttrycket ”man tager, om man så hafva kan”. Detta uttryck har senare blivit känt som ”man tager vad man haver”. Boken har haft en bestående påverkan på svensk kokkonst och hushållning. Cajsa Warg har blivit en ikon inom svensk matlagningshistoria.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kokkonsten som vetenskap och konst, Charles Emil Hagdahl (1879)

Hagdahl, som var läkare, kombinerade sin medicinska kunskap med sitt intresse för gastronomi, lantbruk och odling. Boken innehåller närmare 3 000 recept, varav många är provlagade i hans eget kök vid Hötorget i Stockholm. Boken ger en omfattande historik över kokkonstens utveckling och kombinerar vetenskapliga principer med matlagningens konst. Därtill erbjuder den roande läsning med intressanta kulturhistoriska uppgifter. Den betonar vikten av kunskap om födoämnen för människans hälsa och välbefinnande. Hagdahl samlade, systematiserade och provade recept från olika länder, särskilt Frankrike, och experimenterade med olika tekniker och ingredienser. Boken beskriver inte bara hur rätterna bör tillagas, utan innehåller även näringslära, vett och etikett, samt råd om hur husmodern bör hantera tjänstefolk och vad som ansågs vara lämpliga kvaliteter för en god husmor. Kokkonsten gjorde succé, fick stor spridning och ökade därmed intresset för gastronomi.

Prinsessornas kokbok, Jenny Åkerström (1929)

Titeln syftar på prinsessorna Margaretha, Märtha och Astrid som var döttrar till prins Carl och prinsessan Ingeborg. Jenny Åkerström undervisade dem vid sin hushållsskola i Stockholm och tillägnade dem boken. Den är känd för sina recept och koppling till svenska kungligheter. Boken har haft stor påverkan på svensk matlagning och introducerade bl.a. Prinsesstårtan. Den innehåller recept på både husmanskost och festmat, med kommentarer om vad prinsessorna tyckte om de olika rätterna.

Sju sorters kakor, ICA-förlaget (1945)

Boken har sålts i 3,8 miljoner exemplar och är med det inte bara Sveriges mest sålda bakbok och kokbok, utan också en av Sveriges med sålda böcker alla kategorier. Den har haft stor påverkan på svensk bakning och blivit en symbol för svensk fikakultur. Förutom cirka 300 recept innehåller boken en historik över kakbakandet genom tiderna, information om ingredienser, tillagning och förvaring.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Vår kokbok, KF Provkök (1951)

Boken skapades med syftet att vara en pedagogisk och lättanvänd resurs för svenska hushåll. Den har blivit norm för senare kokböcker, bl.a. genom införandet av exakta mått, tider och temperaturer i recepten, vilket gjorde det möjligt för alla, oavsett erfarenhet, att lyckas i köket. Boken har ständigt förnyats och alltid speglat sin samtid och anpassats efter samhällsförändringar och nya trender. Från traditionell husmanskost till invandrade maträtter har den kontinuerligt uppdaterats för att möta behoven hos svenska hushåll. Den har också tagit hänsyn till medicinska rön, teknisk utveckling och förändrade familjestrukturer. Boken har sålts i över 2 miljoner exemplar.

Svensk Husmanskost, Tore Wretman (1967)

Under 1960-talets stigande välstånd och framåtanda kände många inom gastronomin av en sorts ”teknikpessimism” som återspeglas i Tore Wretmans förord till sin blivande klassiker. Den utveckling som styrts av samhällsingenjörer mot stordrift och effektivitet, där tid blivit en bristvara, såg Wretman som ett hot mot husmanskosten i svenska hem, eftersom dessa rätter måste lagas från grunden och kräver mycket tid, omsorg och engagemang.

”Gemensamt för alla dessa rätter är att de härstammar ur självhushållningens nödvändighet att ta vara på allt och att de speciellt älskas av herrar. Särskilt män som blivit lite uttjatade på fest- och representationsmat.”

Wretman såg sin bok som ett sätt att bevara detta kulturarv, från aladåb till ölsupa. De utförliga recepten som varvas med förklaringar och personliga kommentarer utgör tillsammans med Slas illustrationer ett referensverk som tryckts om i flera upplagor och ständigt sålt slut. Husmanskosten som under 1800-talet vuxit fram i bondska kök och borgarhem var en produkt av sin tid, och precis som skedde då har rätter försvunnit och ersatts av nya, präglade av vårt mer utåtriktade samhälle. Men i dag är det många unga med nyväckt intresse som tar sig an de gamla recepten.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Konstnärliga verk med gastronomiska inslag

I den svenska skönlitteraturen finns tusentals exempel på hur gastronomin använts för att illustrera sociala, kulturella, geografiska och historiska sammanhang. Här nöjer vi oss med tre, samt några exempel från film, teater, opera och bildkonst.

Litteratur

Utvandrarna av Vilhelm Moberg

Moberg skildrar ofta torftigheten och enkelheten i den svenska bondens kost, men också de fåtaliga festmåltiderna och de nya, främmande matupplevelserna i Amerika. Festerna i Småland före utvandringen, den knappa provianten under resan över Atlanten och mötet med amerikansk mat som viltfågel och majsbröd är framträdande. Maten gestaltar klasskillnader, kampen för överlevnad, hemkänsla och förlust av tradition. Den symboliserar umbäranden men också hopp om ett bättre liv och en anpassning till en ny kultur.

Pippi Långstrump av Astrid Lindgren

Pippi är känd för sin okonventionella matlagning och sina färgstarka måltider. Våfflor på golvet, ”krumelurpiller”, pannkakskalas och Pippis förmåga att äta enorma mängder godis. Maten är ett uttryck för frihet, fantasi, lekfullhet och att bryta mot normer. Det understryker Pippis karaktär som en antiauktoritär figur som skapar sin egen värld.

Hemsöborna av August Strindberg

Mat och dryck är centrala i skildringen av livet på Hemsö. Klassiska exempel är den rika och ibland vilda maten vid fester, såsom kräftskivor, fiskmåltider, punch och brännvin. Måltiderna är ofta robusta och jordnära, med fokus på vad skärgården kan erbjuda. Scenen där drängen Carlsson blir bjuden på stora mängder är också minnesvärd. Maten används här för att skildra livskraft, sensualitet, social status och maktförhållanden. De rikliga måltiderna markerar fest och överflöd, men också en viss råhet och en koppling till naturen. Alkoholen

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

bidrar till konflikter och avslöjar karaktärernas sanna natur, samtidigt som den är en del av gemenskapen. Måltiderna blir också en scen för dramat, där spänningar och relationer utspelas.

Film

Fanny och Alexander av Ingmar Bergman

Julmiddagsscenen är en av filmens mest ikoniska. Det överdådiga julbordet med alla klassiska rätter, drycker och den festliga stämningen är central. Senare finns även den mer spartanska maten i bängelgården. Maten skildrar överflöd, trygghet, familj, tradition och sensualitet. Kontrasten till den stränga och torftiga maten i biskopshemmet förstärker temat om frihet kontra förtryck, och den förlorade oskulden.

Sällskapsresan av Lasse Åberg

Den klassiska scenen där Stig-Helmer kämpar med den frysta flygplansmaten, eller när han försöker förstå den lokala matkulturen på Gran Canaria. Bufféerna på charterhotellet är också en del av skildringen. Maten används för humoristisk effekt, för att skildra kulturkrockar och turismens absurditeter. Den symboliserar längtan efter det exotiska kontra den trygga men ack så tråkiga svenska maten.

Teater

Markurells i Wadköping av Hjalmar Bergman

Den berömda frukostscenen där Markurell äter sin rikliga frukost med aptit, som en viktig del av hans karaktär och morgonrutin. Han är känd för att vara en storätare och maten är en del av hans pondus och livskraft. Maten skildrar karaktär, makt, rutin och en viss jordnära sensualitet. Den förstärker Markurells starka personlighet och hans roll i den lilla staden.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Opera

Aniara av Harry Martinson

Även om det är en futuristisk och existentiell rymdopera, finns det subtila referenser till mat i form av ransonering och den brist på naturliga födoämnen som uppstår när Aniara kommer ur kurs. Bristen på riktig mat och minnena av den förstärker tragedin. Maten symboliserar förlust, brist, längtan efter det jordbundna och mänskligheten sårbarhet i rymdens oändlighet.

Konst

Carl Larssons akvareller, t.ex. Lisbeth fiskar eller scener från Ett hem

Larsson skildrar ofta idylliska familjemåltider, sommarfester med mat i trädgården, fisketurer och skördeaktiviteter. Maten och dukningen är en central del av de harmoniska hemmiljöerna han avbildar. Maten symboliserar hemkänsla, familjens värme, svensk sommaridyll, enkelhet och glädjen i det vardagliga livet. Den bidrar till Larssons bild av ett idealiserat Sverige.

Anders Zorns målningar, t.ex. Midsommardans eller porträtt med mat

Zorn avbildar ofta folkliga fester och sammankomster där mat och dryck är en naturlig del av festligheterna. Exempelvis i dansscener kan man ana maten vid sidan om, och hans porträtt kan ibland inkludera symboliska element relaterade till mat eller dryck. Även hans skildringar av dalkullor och deras liv kan antyda matkulturen. Maten (och drycken) bidrar till att skapa en känsla av folklighet, gemenskap, fest och en vitalitet som var typisk för hans skildringar av det svenska folklivet. Den förstärker känslan av autenticitet och tradition.

Ohistoriekanon

Under många århundraden var Sveriges historia betydligt mer omfattande än i dag och sträckte sig vida längre tillbaka i tiden. Forntiden och vikingatiden var fulla av mäktiga och minnesvärda händelser, detaljer och individer som fängslade och påverkade människor. Alla

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kände till dem – Ane den gamle som offrade sina barn för att få evigt liv, Ingjald illråde som enade riket genom svek och våld, slaget på Bråvallarna som var så väldigt att himmel och jord tycktes störta samman och mycket annat. De gällde för verklig historia men mötte inte enbart i de akademiska historieverken. Man läste om dem i skolan, konstnärer skildrade dem på monumentalmålningar och i skulpturer, författare skrev dikter, pjäser och romaner om dem. De knöts till verkliga platser i landskapet och tillhörde allmänbildningen, den gemensamma kunskapen.[8]

Det senaste århundradet har historikerna omvärderat dessa berättelser och avfärdat dem som sagor. Det har lett till att berättelserna glömts bort. Men det är inte en självklar konsekvens av historikernas utmönstring – ingen har på länge trott att Odysseus, Teseus eller Romulus och Remus funnits i verkligheten, ändå lever berättelserna om dem och fortsätter att fascinera och väcka tankar. På samma sätt levde länge de svenska fornhistorierna genom sin kraft att låta människor känna igen sig i berättelsernas personer, deras handlingar och öden, och därigenom bättre förstå sig själva och sin omvärld. Berättelserna skänkte tröst och väckte engagemang, de verkade inspirerande och avskräckande, de var gripande, spännande och underhållande, de gav precis som de antika sagorna och bibliska berättelserna en möjlighet att tolka det man upplevde i sitt eget liv och det man erfor om rikets eller världens stora skeenden. Många verkliga platser runtom i landet var laddade med mening och eggande mystik.

En central förutsättning var att de svenska fornhistorierna var en gemensam kunskap som delades av alla svenskar. Historierna skapade därmed en gemensam referensram som man kunde alludera på och räkna med att bli förstådd. Som delar av bilden av Sveriges någotsånär verkliga förflutna gav detaljerna och individerna hållpunkter som gjorde det möjligt att bättre förstå det förflutna och även den fysiska miljö man hade omkring sig. Just som berättelser åskådliggjorde fornhistorierna det förflutna och skapade känslan av ett gemensamt arv för alla svenskar.

Till följd av rollen som en gemensam kunskap levde fornhistorierna kvar i det allmänna medvetandet även långt efter att de alltmer vetenskapligt medvetna historikerna avfärdat dem. De fortfor att

[8] Ohistoriekanonen är framtagen av Daniel Sävborg och översändes till Lars Trägårdh i juni 2025. Se även Daniel Sävborg, *Händelser ur Sveriges ohistoria: En försvunnen tid*, Dialogos förlag, Stockholm, 2025.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

återges i konsten och litteraturen långt in på 1900-talet och förblev en gemensam kunskap lika länge. I dag har mycket av detta förlorat sin status som gemensam kunskap. Skolreformatorer och modernitetsivrare har i missriktat nit sett till att historierna inte längre hör den gemensamma kunskapen till. Men forntidsberättelsernas värde hänger inte på deras historiska status, och inte heller utgör kunskapen om dem ett uttryck för exkluderande nationalism. Historierna tillhör kulturarvet och kunskapen om dem berikar förståelsen och gemenskapen hos alla som lever i Sverige med dess litteratur, konst och fornminnen som så ofta har koppling till dessa historier. Och kunskapen knyter samman vår tid och oss själva med tidigare perioder och generationer.

De historier som omtalas i det följande är ett urval, mycket begränsat, gällande sådana händelser och gestalter som länge bar på stor mening för de flesta i Sverige.

Domalde.

Domalde var enligt den isländske historieskrivaren Snorre Sturlassons Ynglingasaga från 1200-talet en sveakung som skulle ha offrats till gudarna för att folket skulle få god årsväxt och slippa svält. Han placerades i den allra äldsta tiden, bland de närmaste avkomlingarna till gudarna. Han fascinerade en romantisk diktare som Erik Johan Stagnelius och även andra 1800-talsdramatiker. I svensk historieskrivning tolkades med tiden hans död som ett självoffer – kungen valde att frivilligt dö för blotkniven för folkets skull. Den rollen som den osjälviske härskaren och tragiske hjälten har han på Carl Larssons monumentalmålning Midvinterblot i Nationalmuseums trapphall, ett konstverk som de flesta svenskar än i dag har sett, på plats eller på bild. Hos Larsson representerar han både den mörka hedendomen med dess blodighet och den förebildlige svenske härskaren som sätter sitt folk främst.

Ane den gamle.

Sveakungen Ane den gamle får en av de utförligaste biografierna i Snorre Sturlassons Ynglingasaga från 1200-talet. Han lider ständiga nederlag mot angripande fiender och tvingas gång på gång i landsflykt.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Han vill inte dö och offrar en efter en av sina söner till guden Odin för att få leva vidare. Men fastän han till slut är tvåhundra år gammal åldras han kroppsligen och blir allt svagare och skröpligare. Till sist kan han varken komma ur sängen eller äta själv, utan tvingas dia från en hornpip som ett spädbarn. Han vill offra sitt sista barn också, men då sätter folket stopp, sonen räddas och kung Ane dör. Denne sveakung blev i historieskrivning och diktning en bild både för den åldrige härskarens visdom och för den onde fadern som offrar sina barn, både för fredsälskaren och den misslyckade härföraren, han var både den ynklige egoisten och representanten för människans längtan efter evigt liv. Uttolkare från de mest skilda utgångspunkter kunde läsa in sina tankar och rädslor i honom. Skolböcker och populärhistoriska verk uppmärksammade honom, författarna älskade honom under både 1800- och 1900-tal; diktare som August Strindberg och Verner von Heidenstam lät hans öde uttrycka deras ideologi och världsbild. Han var känd av alla genom skolornas uppmärksamhet och genom sitt fascinerande öde. Under en stor del av 1900-talet kom han att knytas till Uppsala högar i en djärv tolkning som förutsatte hans existens som en historisk regent under 400-talet och som laddade Gamla Uppsala med ytterligare mytisk och suggestiv kraft. I dag är det få som förfäktar hans historiska status, men den tragiska och kusliga berättelsen om hans öde fortfar att fascinera.

Ingjald illråde.

Den fornisländska historieskrivningen ger Ingjald mer utrymme än någon annan sveakung i forntiden. Han får en fullständig biografi som börjar med misslyckanden i barndomen som leder till revanschism och härsklystnad. Med tiden blir han den onde kung Ingjald illråde som sviker och bränner inne alla sina konkurrenter om makten, småkungarna i det nuvarande Sverige. I äldre svensk historieskrivning, diktning och konst fick han en komplex roll: han hyllades som riksbyggare – skapare av ett enat Sverige – och likaså som lagstiftare – han skulle enligt då gällande historieskrivning ha gett svenskarna en gemensam lag under den vise lagmannen Viger spa, som nämns i Upplandslagen. Samtidigt var han genom sitt våldsamma handlande en varning för hänsynslöshet och lömskhet. Från 1700-talet till 2000-talet har han engagerat fler författare än någon forntida sveakung.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Den lysande berättelse Snorre Sturlasson skriver om honom i sin Ynglingasaga, och som återberättades i skolböcker och populärhistoriska verk, gjorde hans livssaga till en både skrämmande och tragisk historia som alla i Sverige mindes och kände till. Historikerna daterade honom till 600-talet, men under 1900-talet uttryckte disciplinens företrädare allt starkare skepsis mot berättelsernas trovärdighet.

Slaget på Bråvallarna.

Striden mellan danskarna under kung Harald Hildetand och sveakungen Ring gällde under medeltiden för det största av alla slag i Nordens historia. Det skildras i källorna som en strid där himmel och jord tycktes braka samman, där urtidens kaos återvänt och där gudarna själv deltog i kampen. De kvinnliga krigarnas centrala insatser i striden blev en utgångspunkt för myterna om den nordiska forntidens sköldmör, en romantisering som fortfarande påverkar konstverk och populäruppfattningar och där olika tider läst in sina egna ideal eller fördomar. I svensk historieskrivning kom slaget att få en central nationell roll. Det var en händelse där svearna segrade och därmed visade sin överlägsenhet, och det skedde i en koalition med götar och norrmän. Därtill visade sveakungen Ring ädelmod och respekt mot den besegrade fiendekungen, vilket stämde väl med den nationella självbilden. Slaget resulterade i sveakungens status som överhärskare över hela Norden, och även det passade väl in i den storsvenska självbilden. Men härutöver blev Bråvallaslaget en av de viktigaste startpunkterna för svensk arkeologi och historieturism: under 1600-talet grävde man fram en mängd genuina forntida föremål, man försökte tolka forntida monument som skeppssättningar, gravhögar och ristningar, man slog samman lösa folkliga traditioner om specifika platser med berättelserna om slaget och man besökte de platser som laddats med dess minnen och lät sig inspireras och fascineras. Från 1500-talet till 1800-talet var Bråvallaslaget ett omtyckt motiv bland svenska och danska konstnärer och under 1800- och 1900-tal ett lika omtyckt motiv för författarna, som däri kunde läsa in sina egna ideal och ideologier. August Malmströms monumentalmålning Bråvalla slag, som ännu möter på framträdande plats i Stockholms stadshus, var tidens mest hyllade svenska konstverk, och i en novell av August Strindberg blev Bråvallaslaget höjdpunkten.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Än i dag engagerar det populärhistoriker och hembygdsentusiaster. Så länge det ansågs höra historien till fördes det till 700-talet.

Hjalmar och Ingeborg.

Historien om Hjalmar och Ingeborg och striden på Samsö kombinerade två av de mest hyllade idealen och de mest omhuldade konstnärliga motiven under århundraden i Sverige: den ädle svenske hjälten som går i strid mot onda våldsmän, som kämpar hederligt mot den ohederlige motståndarens svarta magi, som besegrar sin fiende mot alla odds men som ändå efteråt dör en tragisk död av sina sår. Dessutom var den en äkta kärlekshistoria – den egentligen enda under forntiden. Den våldsamma striden gäller kvinnan, Ingeborg, den döende Hjalmars sista tankar går till henne och hon dör som följd av hans död. Som kärlekshistoria exploaterades berättelsen av otaliga diktare och konstnärer från 1500-tal till 1900-tal; under 1800-talet var denna historia ett av de allra mest populära motiven i dikt och konst. Flera av konstverken kan fortfarande beskådas, inte minst Mårten Eskil Winges och August Malmströms målningar, men har blivit svårförståeliga för en publik utan kunskap om berättelsen. Källorna till historien var som så ofta fornisländska dikter och sagor från 1100- och 1200-talen, men från och med renässansen blev det även en del av den officiella svenska historien. Som enda fornnordiska berättelse inkluderades den i Läsebok för folkskolan redan i dess första upplaga på 1860-talet och blev kvar där till den sista på 1960-talet. Härigenom fick den representera den fornnordiska traditionen och andan för de flesta svenskar och utgjorde mer än det mesta en genuint gemensam kunskap för alla svenskar oavsett bakgrund och profession.

Erik väderhatt.

Erik väderhatt presenterades i 1300-talets svenska historieskrivning som en kung på Ragnar lodbroks tid, alltså 800-talet. Hans tillnamn förklarades där av att han fick hednagudarna att ge honom den vind han ville genom att vrida på sin hatt. Medeltidens och renässansens historiker fängslades av hans koppling till forntida trolldom, och han fick mestadels tjäna som avskräckande exempel på svartkonst och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

vidskepelse. Senare identifierades han med en kung Erik Emundsson som Snorre Sturlasson skildrar i sina kungasagor – denne har enat Sveariket och företagit framgångsrika erövringståg i österled. Tillnamnet väderhatt gjorde att han knöts till Kungshatt, den fantasieggande Mälarön med sin imponerande höjd och sina branta stup. Under 1800-talet skildrades hans djärva språng från Kungshattkippan undan fienderna i praktfulla dikter och målningar. Erik väderhatt fick därmed rollen som både svensk riksenare och som hjältarnas hjälte. Han hyllades i konstverk, diktverk, böcker och tidningar, och man planerade ett ståtligt tusenårsjubileum 1882. Han var en av få fornkungar som alla svenskar mötte genom Läsebok för folkskolan, där hans roll som superhjälte fanns kvar intill sista upplagan på 1960-talet. Hans koppling till Kungshatt nära Stockholm gör denna plats laddad med mystik, och där lever hans minne fortfarande kvar.

Slaget på Fyrisvallarna.

I slaget på Fyrisvallarna utanför Uppsala skulle enligt de fornnordiska källorna sveakungen Erik segersäll ha besegrat sin brorson Styrbjörn, som krävt att få ta över kungatiteln efter sin döde far. Slaget på Fyrisvallarna är den händelse under svensk vikingatid som skildras ojämförligt utförligast av de norröna sagorna och det fick därigenom en framträdande roll i svensk historieskrivning och historiebild. Med tiden kom slaget att tolkas som en nationell kamp för Sverige mot en utländsk inkräktare – antingen Danmark eller allmänt rovgiriga våldsmän. Den rollen har slaget i de flesta av de dramer, romaner och noveller som skrevs under 1800-talet och det tidigare 1900-talet, liksom i Mårten Eskil Winges monumentalmålning, som fick andra pris i tävlingen om utsmyckning av Nationalmuseums trapphall. Vid sidan av denna nationella roll hade slaget på Fyrisvallarna en mer komplex roll som en skildring av en tragisk ung hjälte som är storslagen på de flesta vis men som för sin heders skull går i strid mot sitt eget fosterland och därmed stupar, ännu inte vuxen. Både slaget och dess huvudpersoner – Styrbjörn och Erik Segersäll – fortsatte att fascinera författarna under 1900-talet och blev ämne för författare som Verner von Heidenstam, Frans G. Bengtsson och Åke Ohlmarks. Erik Segersäll nämnd i nära samtida dokument som sveakung under slutet av 900-talet, medan Styrbjörns historiska existens har ifråga-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

satts. En sannolik historisk grund till sagornas skildring av slaget finns dock. En strid vid Uppsala vid den aktuella tiden nämns på ett antal runstenar i Skåne och Östergötland. Det gör det till ett av få fall då samtida svenska källor och senare norröna sagor behandlar samma ämne. Härigenom gör såväl runstenarna som den än i dag existerande platsen, Föret utanför Uppsala, ett antal platser i Sverige laddade med myter och en stämning av forntid, tragik och dikt.

Sigrid storråda.

Sigrid storråda var enligt medeltida nordisk historieskrivning Erik Segersälls hustru och därmed drottning av Sverige i slutet av 900-talet. Som änka uppvaktades hon av åtskilliga kungar och gifte sig till sist med Sven tveskägg av Danmark. Bilden av den kraftfulla och stolta, men också hänsynslösa och skrämmande, svenska drottningen inspirerade konstnärer och författare under lång tid och spelade en framträdande roll även i historieskrivningen. Hennes värdiga reaktion sedan hennes tilltänkte Olav Tryggvason slagit henne i ansiktet och avfärdat henne som hundhedning väckte beundran, liksom hennes framgångsrika hämnd för detta – Olav stupade vid Svolder och Norge erövrades av Sigrids son och make. Hennes val att bränna inne sina friare, med hänvisning till att de som småkungar var alltför lågbördiga för att vara värdiga henne, väckte både respekt och negativ moralisering av kommentatorerna. Hennes val att hålla fast vid hedendomen i samband med kung Olavs frieri gjorde henne till en komplex gestalt som olika konstnärer och bedömare kunde läsa in olika moraliska kvaliteter i – i Selma Lagerlöfs novell om henne är hon primärt, på gott och ont, den gamla hedendomens representant och därmed samtidigt det stora hoppet för alla inhemska naturväsen som tvingats gömma sig och fly undan kristendomen; för andra uttolkare är hon den stolta bevararen av de gamla traditionerna. Stoltheten framhävs också i konsten, där bland andra Mårten Eskil Winge avbildade henne i en storslagen målning. Bilden av henne hos Snorre Sturlasson spelade en viktig roll i den framväxande romantiseringen av vikingatiden och dess förkristna, påstått friare och mer jämlikare kvinnoroll. I vår tid är hon ofta den moderna kvinnan som inte viker sig för våldet från en man. Bröderna Weibull ägnade Sigrid storråda stort intresse

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och deras avfärdande av henne som en historisk gestalt har varit ett slags typexempel på deras källkritiska metod.

Blot-Sven och det sista hedniska motståndet i Sverige.

Maktkampen mellan den kristne kung Inge d.ä. och Sveriges sista hedniska kung, Blot-Sven var länge central i historieskrivningen. Händelsen har ofta beskrivits som den sista striden mellan hedendom och kristendom, där kristendomen en sista gång slås tillbaka – men ändå segrar till sist, och då oåterkalleligt. Isländska sagor från och med 1100-talets slut skildrar en dramatisk konfrontation på tinget, där den kristne kung Inge vägrar förrätta det hedniska offret, fördrivs och ersätts av stormannen Sven, som återinför de hedniska offerfesterna; efter en kort tid som kung dödas Blot-Sven av Inge som återtar tronen, varvid kristendomen slutligen segrar i Sverige. I svenska kungalängder från 1200-talet kallas han ”Sven avgudadyrkaren” och ”Sven blodkarl”, och i en svenska Eskillegenden sägs han ha kallats Blod-Sven och tvingat folket dricka offerdjurens blod. Händelserna tillskrevs en avgörande roll i det svenska kristnandet, och därtill var den en oerhört dramatisk historia som fascinerat historieskrivare och författare under lång tid, från dramer från det tidiga 1800-talet till en roman utgiven 2024 (Kalle Dixelius, Den som märker stenar). Det råder delade meningar inom forskningen om Blot-Svens existens men hans roll i den etablerade bilden av det förflutna är stor.

Den helige Sigfrid.

Missionsbiskopen Sigfrid omtalas i samtida källor och spelade en viss roll i det svenska och norska kristnandet under 1000-talet. Men under århundradena som följer växer berättelsen om honom. I Norge slås han samman med andra personer och förvandlas till kungarna Olav Tryggvasons och Olav den heliges närmaste man. I Sverige sägs han ha varit biskop av Växjö och Skara, och i en 1200-talskrönika sågs han vara den som förde kristendomen till Sverige och omvände landet. Senare under samma århundrade uppges han ha döpt Olof skötkonung, Sveriges förste kristne kung, som i verkligheten framhävt sig som kristen redan flera decennier före Sigfrids ankomst till

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Norden. Vid seklets slut tillkommer en utförlig Sigfridslegend som ännu starkare understryker hans roll som Sveriges kristnare. I legenden har ett helt nytt motiv tillkommit, hans samarbete med sina systersöner Unaman, Sunaman och Vinaman, som mördas av hedningarna; deras avhuggna huvuden återfinns sjungande i ett kar. Med kung Olofs hjälp kristnar Sigfrid framgångsrikt Värend och Sverige. I legenden är Sigfrid ett helgon, och han förblir under medeltiden ett av de mest uppskattade svenska helgonen med talrika bilder i kyrkorna. Att han skulle ha döpt Olof skötkonung är en uppgift som fortfarande möter i framställningar för allmänheten. Karet med de halshuggna systersönerna blir under senmedeltiden huvudmotivet i historien om Sigfrid och återges ännu på Växjö stifts vapen.

Finland i Sveriges kulturkanon

Efter utnämnandet av ordförande till kanonutredningen dröjde det bara några dagar innan förfrågningar från media. Den första kom från YLE i Finland. Man var nyfiken på om Finland på något sätt skulle inkluderas i en kulturkanon för Sverige. Frågan var helt rimlig. Som ordföranden, med rötter i Skåne, kunde notera var ju Skånes gemensamma historia med Sverige ganska kort jämfört med den tid – kring minst 600 år och mer än så om vi inkluderar de nära banden även efter 1809 – då Finland var en del av det svenska riket.

Intresset för Finlands plats i en svensk kulturkanon mattades inte heller av under utredningens gång, utan kontakterna snarare fördjupades. Ett flertal intervjuer med finländsk media genomfördes och kommitténs ordförande var även inbjuden till Finska Akademien i Stockholm.[9] Under denna period var ordförande även i kontakt med Stefan Nygård, historiker knuten till Helsingfors universitet, ett samarbete som ledde till en inbjudan till Hanaholmen, ett välkänt och betydelsefullt samarbets- och kulturcentrum för Sverige och Finland, där ett seminarium ägde rum i juni 2025 med målet att sammanställa verk, händelser, personer som fångade ”Finland i Sveriges kulturkanon”. De som deltog i seminariet och vars arbete resulterade i listan nedan, var följande personer: Ainur Elmgren, Patricia Berg, Johan Strang, Anu Lahtinen, Anna Baijars, Peter

[9] https://www.finskaakademien.se/.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Stadius, Mikko Majander, Eeva-Liisa Bastman, Stefan Nygård, Janne Wikström och Ina Lindberg.

Sankt Henrikslegenden

Sankt Henrikslegenden är en helgonberättelse som berättar om Finlands skyddshelgon, biskop Henrik, om kristendomens etablering in Finland och om det svenska rikets expansion österut. Den hör till Finlands äldsta litterära texter och speglar en tid av stora politiska, ideologiska och kulturella omvälvningar.

Balladtraditionen

Ballader, dvs. folkliga visor av medeltida ursprung, sjöngs överallt i Europa, men speciellt i Norden var balladkulturen stark och enhetlig. Via den svenskspråkiga befolkningen i Finland har dessa sånger också förmedlats till den finska kulturen, där sångerna ofta omarbetades till runometer. Tack vare en stark muntlig tradition bevarades de svenskspråkiga balladerna länge i Svenskfinland.

Kvinnofreden i Karelen 1316

Den första oktober 1316 utfärdade kung Birger Magnusson ett skyddsbrev för kvinnorna i Karelen som gav kvinnorna där, liksom i resten av Sverige, rätt till skydd och kvinnofrid samt fastslog att den som bröt mot detta kunde straffas.

Mikael Agricolas finska översättning av Nya Testamentet 1548

Oerhört viktigt verk för utvecklingen av det finska skriftspråket och ett pionjärarbete som lade grunden för finskspråkig religiös litteratur som användes i det svenska riket ända fram till 1880-talet, då en assimileringspolitik inleddes. En rätt betydande del (10–20 procent) av gudstjänsterna i det svenska riket fram till 1809 hölls på finska.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ortnamn

Ortnamn (såsom bebyggelsenamn och naturnamn) på samiska, finska och meänkieli tillhör kulturarvet i Sverige. Svenskan har lånat in många ortnamn från de samiska språken. Norrbottens län är rikt på ortnamn med ursprung i meänkieli. Många av de inlånade ortnamnen har försvenskats i uttal eller stavning. Ortnamn i de så kallade finnskogarna, främst i Värmland längs norska gränsen, återspeglar inflyttningen av svedjebrukande finnar från Savolax under 1500- och 1600-talen. Av cirka 7 000 dokumenterade finska ortnamn i Värmland används över hälften i levande tradition. Ortnamnen är det regionala och nationella kulturarvets levande monument och vittnar om flerspråkighetens djupa rötter i Sveriges historia.

Anders Mickelsson Keksi (1622 i Övertorneå – 1705)

Den förste allmogepoet på meänkieli vars namn finns bevarad i historiska källor. Han diktade på runomått, även känt som Kalevalamått, ett karakteristiskt versmått för den episka folkdiktningen i den östersjöfinska kulturkretsen (ett orimmat, allitterérande versmått, oftast med fyra trokéer per rad). Därmed är Keksi även den förste vid namn kände runosångaren i Norden. Eftersom meänkieli och besläktade dialekter talas på båda sidor om Torne älv, är Keksis bevarade verk – en dikt om islossningen i Torne älv 1677 och en smädedikt – milstolpar i Finlands och Sveriges delade folkliga kulturarv.

Den karolinska psalmboken (1695) och dess systerverk, den finska psalmboken (1701)

De tidiga psalmböckerna är folkböcker som påverkade poesi, litteratur, andlighet, läsvanor och musik i nästa två århundraden och introducerade poesi- och sångklassiker som ”Den blomstertid nu kommer” i den svenska och den finska kulturen. Den karolinska psalmboken var i användning mellan åren 1695–1819 i Sverige och 1701 års finska psalmbok ända till år 1886.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Frederna i Nystad 1721, Åbo 1743, Fredrikshamn 1809

Samtliga slutna på orter som i dag ligger i Finland. Fredrikshamn (namngivet efter den svenska kungen Fredrik I) låg i Ryssland från tiden efter hattarnas krig 1743. Dessa årtal och fredsavtal, slutna efter krigsförluster mot Ryssland är en central del av Sveriges historiska kanon. De är fortfarande aktuella som en historisk bakgrund till dagens geopolitiska läge.

Sveaborg

Sjöfästningen utanför Helsingfors representerar svensk ingenjörskonst och förkroppsligar Sveriges sista stora försvar av den östra rikshalvan. Byggd som ett ”Nordens Gibraltar” var fästningen ett uttryck för svensk militär ambition, men dess kapitulation 1808 var ett led i Sveriges övergång från stormakt till småstat.

Anders Chydenius, Den nationnale winsten (1765)

En betydande skrift inom svensk upplysningstradition kring ekonomiska frågor och marknadens inre mekanismer, som anses föregå många av de idéer som Adam Smith lanserade i *The Wealth of Nations* (1776). Chydenius hade också en betydande roll i samband med författandet av den första tryckfrihetslagen 1766.

Carl Axel Gottlund (1796–1875)

Författare och forskare från Finland som samlade folkdiktning och allmogetraditioner bland skogsfinnarna i Dalarna och Värmland. Gottlunds ambition var att bilda en finsk ”härad” och en finsk församling i finnskogarna, med andra ord, tillerkänna den finsktalande befolkningen större sociala och politiska rättigheter och ett institutionellt stöd för bevarandet av sin kultur. Han grundade den första finska föreningen i Sverige i modern tid, *Föreningen Stockholms Finnkår* (Tukhulmin Suomalaiskunta), med syfte att befrämja det finska språket och litteraturen i Sverige. Gottlunds livsverk visar hur den tidiga finska nationalismen påverkade Sverige långsiktigt. Gottlunds födelsedag, 24 februari, firas som sverigefinnarnas dag i Sverige

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sedan 2011 och Gottlund inspirerade etableringen av Förvaltningsområdet för finska i Sverige (sedan 2000). Förvaltningsområdets uppgift är att tillgodose den finsktalande minoritetens språkliga rättigheter och är ett konkret resultat av Sveriges unika historiska och kulturella relation till det finska språket.

J. L. Runeberg, Fänrik Ståls sägner (1848)

Ett av de centrala verken inom nordisk patriotisk diktning under mitten av 1800-talet, som fick stor genomslagskraft i Sverige. Trots Runebergs ställning som finsk nationalskald har detta verk även varit en del av Sveriges litterära kanon under en lång tid.

Zacharias Topelius, Fältskärns berättelser

Topelius magnum opus var i hundra år den mest spridda och lästa historiska romanen i både Finland och Sverige. Den har format generationers uppfattning om Sveriges och Finlands händelserika gemensamma historia under 1600- och 1700-talet och kombinerar underhållning med lättillgänglig historisk kunskap. Romanen trycktes först som följetong 1851–1866 och i bokupplaga i fem cykler, eller delar, 1853–1867. (fotnot: texten från SLS hemsida för Topelius samlade skrifter)

De finska folksagorna

Finska folksagor (tolkade av Katri Vala och Henry Peter Matthis, Kooperativa Förbundet 1944) introducerade den finska sagotraditionen till en rikssvensk publik under andra världskriget. Året innan utkom finlandssvenske Erik Thermans *Finska folksagor* på Söderströms förlag. Båda böckerna öste ur sagosamlingen *Suomen kansan satuja ja tarinoita* (1–4, Finska Litteratursällskapet 1852–1866), utgiven i urval på svenska redan 1864. Översättaren Therman använde sagorna som evidens för den finska kulturens öppenhet västerut. Poeten Vala och skandinavisten Matthis valde sagor som skulle tilltala en vuxen publik för att återintroducera kulturarvet till dess ursprungliga målgrupp. Katri Vala (Karin Wadenström, 1901–1944)

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

var en finsk poet med svenska rötter på fädernet och tornedalska rötter på mödernet, som har hyllats som den finskspråkiga modernismens pionjär och vars livsverk medvetet har överbryggat språkliga och nationella gränser.

Zacharias Topelius, Läsning för barn (1865–1896)

Topelius mångsidiga produktion för barn hade en avgörande betydelse för synen på barn, barndom, barnuppfostran och barnlitteratur i Norden under 1800- och det tidiga 1900-talet.

Dan Andersson (1888–1920)

Poet och författare med skogsfinska och vallonska rötter. Hans dikt genomsyras av ett brinnande patos för de utsatta och förtryckta och en intensiv, andlig längtan bortom den organiserade religionens normer. Dan Andersson har inspirerat tonsättare som Thorstein Bergman, Gunde Johansson, Gunnar Turesson, Ragnar Ågren och Sven Lind. Hans melankoliska poesi tillhör Finlands och Sveriges gemensamma kulturarv, och hans verser har förbehållslöst anammats i Finland via översättningar och coverinspelningar av finska artister. I Anderssons dikt, ofta tonsatt i moll, ekar ett ursvenskt vemod som i dag hotas av kulturell glömska väster om Östersjön.

Den finlandssvenska modernismen

Finlandssvenska poeter som Edith Södergran, Elmer Diktonius, Rabbe Enckell, Gunnar Björling och Henry Parland introducerade modernistiska idéer och uttrycksformer i den svenskspråkiga litteraturen under 1910- och 1920-talen. De bröt med den traditionella poesin och förmedlande impulser från europeiska strömningar som symbolism, expressionism och futurism till Norden.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ålandsfrågan (1917–1921)

Att den infekterade Ålandsfrågan mellan Sverige och Finland löstes på fredlig väg genom Nationerna förbund pekade mot svenska kärnvärden under det långa 1900-talet: demokratisk konfliktlösning, internationell rätt och folkrättsliga precedenser för självbestämmande.

Finnkampen (Sverigekampen i Finland)

Landskampen i friidrott mellan Sverige och Finland har arrangerats sedan 1925 (paus 1932–1939). Det är en unik landskampsinstitution även i internationell jämförelse och vittnar om det nära och långvariga förhållandet mellan länderna. Landskampsinstitutionen har varit ett återkommande möte som innehållit dramatik och tvister, men även utgjort ett forum för att manifestera det svenska och det finska i förhållande till varandra.

Finlandskommittén 1939–1940

Kommittén som koordinerade den svenska frivilligrörelsen under vinterkriget utgjorde den organisatoriska grunden för svenska frivilligkåren. Dess slagord ”Finlands sak är vår” symboliserar Sveriges moraliska dilemma mellan neutralitet och broderskap. 8 000 svenska frivilliga, massivt materiellt stöd och Finlandshjälpen var uttryck för grannlandssolidaritet, medan landets ställning utanför kriget skapade skuldkänslor. Episoden definierar Sveriges ställning som en humanitär stormakt som balanserar pragmatisk realpolitik med moraliska imperativ.

Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige

Den 1957 grundade föreningen visar på Sveriges och Finlands gemensamma arv av folkrörelseverksamhet och föreningsliv på gräsrotsnivå. Dess äldsta ännu existerande medlemsorganisation, Finska föreningen i Stockholm, grundades år 1894. SFRF var initiativtagare till bildandet av Sverigefinländarnas delegation (registrerad 2001) som har till uppgift att bevaka sverigefinländarnas språkliga, kulturella, samhälleliga och sociala intressen. Riksförbundets uppdrag är att

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

främja sverigefinnarnas gemensamma sociala och kulturella strävanden och att främja sverigefinnarnas aktiva deltagande i det svenska samhället och det nordiska samarbetet. SFRF ger ut nyhetstidningen *Ruotsin Suomalainen* sedan 1964.

Tornedalica

Bokförlaget etablerades 1962 på initiativ av Erik Weinz, Albert Pekkari, Edvin Mäkitalo och Göran Widmark. Sedan dess har förlaget publicerat 67 boktitlar från Nordkalotten och Tornedalen, och förlaget har påbörjat digitalisering av äldre titlar för att göra dem tillgängliga till allmänheten. Tornedalica är en ideell förening som ansvarar för och värnar om publikationer med ett kulturhistoriskt värde med anknytning till Nordkalottområdet, de nationella minoriteterna och Tornedalen. Bokförlaget Tornedalica gör med små medel en värdefull insats i bevarandet och förmedlingen av det lokala och regionala kulturarvet.

Projekt Älvdal (1974–2003)

Ett flerspråkigt projekt som startades 1974 av Bengt Andersson vid Norrbottens Bildningsförbund för att inventera folkmusikens immateriella kulturarv i Norrbotten. Folkmusiktraditionen dokumenterades genom att intervjua och spela in äldre människors framföranden. Resultatet blev notsamlingen *Folkmusik i Pite älvdal* (1978) och *Folkmusik i Kalix älvdal* (1980) samt nya inspelningar bland annat med musikgruppen *Norrlåtar*. År 2003 kom Hasse Alatalos bok *Nurmen lintu – Ängens fågel* ut, med noter, texter, svenska översättningar samt dokumentation om visorna och de människor som sjungit dem. Projekt Älvdal har i decennier bidragit till bevarandet och revitaliseringen av ett unikt regionalt kulturarv över språkgränserna.

Finska språknämnden i Sverige

Språknämnden grundades 1975 i anknytning till Svenska språknämnden i Stockholm och i nära samarbete med Svenska språkvårdsnämnden i Finland och dess finska motsvarighet Kielitoimisto. Samarbetet

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

över språkgränserna var givet i och med de gemensamma utmaningarna för finskan i Sverige och svenskan i Finland: Man ville utveckla en likvärdig terminologi inför framtiden inom förvaltning och samhälle på båda språken och därmed bevara ett unikt historiskt arv som förenar svenskan och finskan. Finska språknämnden i Sverige ingår nu i Isof, Institutet för språk och folkminnen, en statlig myndighet med syftet att bygga upp och sprida kunskap om språk och kultur i Sverige. De nationella minoriteternas språk och kultur är en del av det svenska kulturarvet som Isof har som uppgift att förvalta och vårda.

Märta Tikkanen, Män kan inte våldtas (1975)

Ett centralt verk och modern klassiker inom den nya feministiska litteraturen på 1970-talet. Tikkanens genombrottsroman kom ut mitt under en svensk våldtäktsdebatt. De svenska kritikerna var inledningsvis försiktigt positiva, i motsats till den rätt nedgörande kritik Tikkanen möttes av i sitt hemland Finland. Boken etablerad sig som en viktig partsinlaga i svensk offentlig debatt och var startskottet till att Tikkanen blev en av förgrundsgestalterna för kvinnorörelsen i hela Norden.

Antti Jalava, Asfaltblomman (1980)

Romanen blev en central sverigefinsk symbol genom den autentiska skildringen av finska arbetares vardag i svenska förorter, med kulturkrockar och den dubbla tillhörigheten mellan två länder. Boken påminner om den finska arbetskraftsinvandringen, som banade väg för Sveriges omvandling från emigrationsland till mångkulturellt välfärdssamhälle. Över en halv miljon emigrerade finnar etablerade Sveriges första stora språkminoritet efter andra världskriget. Det finsk-svensk kulturmötet blev en modell för senare invandring och var avgörande för förståelsen av modern svensk identitet och mångfald.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Folkets kanon och expertgruppernas utvalda verk

I arbetet med att ta fram en kulturkanon för Sverige har två expertgrupper, en för konstarter och en för samhälle, valt ut totalt 100 verk och företeelser som de anser haft en särskild betydelse för svensk kultur och samhällsutveckling. Samtidigt har allmänheten genom Folkets kanon haft möjlighet att bidra med sina egna förslag. Trots olika förutsättningar och perspektiv har det funnits många överensstämmelser mellan experternas val och de förslag som kommit från allmänheten. Detta belyser en till viss del gemensam förståelse av vilka verk och företeelser som varit avgörande för svensk kultur och samhälle.

Av de verk som expertgruppen valde inom kategorin konstarter återfinns 51 verk[10] bland de förslag som inkommit till Folkets kanon. Bland annat har Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* och Katarina Taikons *Katitzi* föreslagits över 30 respektive 20 gånger, dessutom har *Katitzi* valts ut särskilt av en hel skolklass som skickade in ett förslag de tyckte skulle ingå i kulturkanon. Därutöver har musikalbumet *Jazz på svenska* av Jan Johansson förslagits över 40 gånger och Karin och Carl Larssons konstnärshem Lilla Hyttnäs i Sundborn cirka 50 gånger. Av de dokument, platser, produkter eller enskilda händelser inom samhällskategorin som valts ut av expertgruppen, återfinns 25 bland de förslag som inkommit till Folkets kanon. Flera av de förslag som inkommit från allmänheten inom denna kategori kan även kopplas till företeelser som expertgruppen har valt ut, även om skilda saker valts ut för att symbolisera dem. Till exempel har expertgruppen valt ut Per Albin Hanssons folkhemstal, samtidigt som det till Folkets kanon inkommit över 50 förslag kopplade till folkhemmet. På liknande sätt har expertgruppernas val av Brunnsviks folkhögskola kopplingar till över 80 förslag i Folkets kanon relaterade till folkhögskolor, folkbildning och folkrörelser.

Många förslag har, som tidigare framkommit, rört företeelser utanför expertgruppernas områden: vardags- och populärkultur, regional och lokal kultur med mera. Sammantaget ger de en bred och variationsrik bild av vad människor i Sverige anser vara viktigt att bevara som delar av Sveriges kulturella arv. Att åskådliggöra

[10] Expertgruppen för konstarter hade i uppgift att välja ut tio verk inom varje område, förutom inom litteratur, där nio verk skulle vara prosa och det tionde en ”antologi” med tio dikter ur den svenska lyriken. Konstartsgruppen valde därför ut totalt 59 verk, inklusive dikterna.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

denna bredd, att visa hur mycket som hålls för betydelsefullt, har varit en av de bärande tankarna bakom Folkets kanon.

Reflektioner och lärdomar

Det stora gensvaret visar att det finns ett starkt engagemang och intresse bland allmänheten för kanonarbetet. Webbplatsen Folkets kanon har inte bara fungerat som ett insamlingsverktyg, utan också som ett forum för samtal och reflektion kring kulturens betydelse.

Webbplatsen har även genererat ringar på vattnet, bl.a. SJ:s sommarkampanj 2025 ”Semestra bland förslagen till Sveriges kulturkanon!”. Kampanjen tog avstamp i Folkets kanon och visade hur man via SJ:s transportmedel kunde uppleva några av de förslag som skickats in till webbplatsen. Totalt listades 25 förslag på SJ:s hemsida och bland förslagen fanns t.ex. Göteborgsvitsen, *Visa från Utanmyra*, *Doktor Glas* och Malmöfalafeln.

Andra exempel bidrar de skolklasser med, som byggt upp projekt runt Folkets kanon och skickat in det eleverna röstat fram som viktigt för en kulturkanon för Sverige.

Folkets kanon har utgjort en brygga mellan expertis och allmänhet. För framtida satsningar av liknande karaktär rekommenderar vi att formerna för digital medverkan vidareutvecklas och att kommunikation och tillgänglighet prioriteras högt.

Hemsidan finns arkiverad på Riksarkivet tillsammans med övrigt material från denna utredning. Domännamnet www.kulturkanon.se har förts över till Regeringskansliet och kan användas för en kommande satsning på en digital plattform för kulturkanonen, motsvarande förslaget vi lämnar i avsnitt 6.2.3. I framtiden kan det material som Folkets kanon genererat bland annat ses som en ögonblicksbild av 2020-talets kulturella strömningar och synen på kultur.

5 En kulturkanon för Sverige – omfattning och innehåll

I detta kapitel presenteras de verk, företeelser och uttryck som kan betraktas som centrala kulturella referenspunkter i det svenska samhället och som ingår i en kulturkanon för Sverige. Dessa benämns nedan som verken.

Kapitlet inleds med en redovisning av kommitténs arbete med att utse expertgrupper samt vilka kriterier och avgränsningar som kommittén beslutat om för arbetet med att välja ut verken. Därefter följer ett avsnitt där expertgrupperna beskriver hur de har tillämpat kommitténs kriterier, hur verken har valts ut och utgångspunkterna för detta arbete. I ett förord ges sedan en introduktion till verken som har valts ut. Slutligen presenteras varje verk och motiveringarna för dessa. Motiveringarna är skrivna av expertgrupperna. Som tidigare har nämnts har arbetet med att välja ut verken skett självständigt av expertgrupperna utan inblandning från kommittén.

5.1 Arbetet med att ta fram en kanon

5.1.1 Kulturkanonens uppbyggnad – konstarter och samhälle

I kommitténs uppdrag har det ingått att utse vilka konst- och kulturområden som ska ingå i en kulturkanon. En utgångspunkt för kommittén har, som vi tidigare har beskrivit, varit att ta fram en bred kulturkanon som präglas av ett holistiskt perspektiv. Den kanon som i det följande kommer att presenteras består därför av två olika kategorier: konstarter respektive samhälle. Inom dessa kategorier har kommittén utsett sammanlagt tio områden, fem för konstarter och fem för samhälle. I kategorin konstarter ingår följande områden: litteratur, bild och form, musik, film och scenkonst samt lärdom och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sakprosa. Dessa områden speglar både det gemensamma och den mångfald samt kritiska ådra som har präglat svensk kultur över tid. I kategorin samhälle ingår områdena lag och rätt, religion, ekonomi, uppfinningar samt offentlighet. Dessa områden representerar aspekter av svensk kultur och samhällsutveckling som utgör dess institutionella och materiella bas, i en historisk rörelse där förändring och kontinuitet är centrala beståndsdelar.

5.1.2 Expertgrupperna

Av uppdraget till kommittén framgår att arbetet med att välja ut de verk som ska ingå i en kulturkanon ska bedrivas inom grupper av personer med expertis inom de konst- och kulturområden som ska ingå. Enligt direktiven ska grupperna, nedan kallade expertgrupperna, utses av kommittén och bestå av det antal personer som kommittén bestämmer. En person ska inom varje grupp utses att vara sammankallande. Vidare framgår att principen om armlängds avstånd ska gälla vid framtagandet av en kulturkanon. Expertgrupperna ska därför arbeta självständigt, utan inblandning från vare sig kommittén eller regeringen, enligt de kriterier som kommittén fastställt. De verk som väljs ut av expertgrupperna ska sammanställas av kommittén till en kulturkanon.

Två expertgrupper knöts till kommittén: en med inriktning mot konstarter och en med fokus på samhällskategorin. Med två större grupper i stället för flera mindre skapades bättre möjligheter att balansera urvalen i tid och rum och undvika såväl dubbleringar som stora vita fält. Varje expertgrupp bestod av sex ledamöter, varav en utsågs till sammankallande inom gruppen. Följande personer utsågs att ingå i konstartsgruppen: professorn Svante Nordin, professorn och författaren Torsten Pettersson, professorn Mattias Lundberg, skribenten och tidigare förläggaren Björn Linnell, professorn Karin Helander samt docenten och museichefen Karin Sidén, som också var sammankallande i gruppen.

När det gäller samhällsgruppen utsågs: professorn Hans-Gunnar Axberger, docenten Katarina Barrling, författaren Henrik Berggren, professorn Bengt Kristensson Uggla, ämbetsmannen Inga-Britt Ahlenius samt professorn Daniel Waldenström, som inom gruppen utsågs till sammankallande.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.1.3 Kriterier för urval av verk

I enlighet med direktivet har kommittén fastställt vilka kriterier som skulle gälla vid valet av verk. Kriterierna utformades på ett sådant sätt att de sakkunniga experterna fick stor frihet att forma sitt eget arbete. Inom ramen för kriterierna har experterna själva kunnat fatta beslut om avgränsningar och eventuella ytterligare urvalskriterier för arbetet med att välja ut verken. Kriterierna beskrevs i en uppdragsbeskrivning som överlämnades till expertgrupperna.

Expertgrupperna fick i uppdrag att välja ut sammanlagt 100 verk som tillsammans ska utgöra Sveriges kulturkanon. Kriterierna formulerades som följer:

- Expertgruppen för konstarterna ska för vart och ett av de fem områdena välja ut tio verk av hög kvalitet som har gjort bestående intryck och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition.
- På området litteratur ska nio verk vara prosa och det tionde en ”antologi” med tio dikter ur den svenska lyriken.
- Expertgruppen för samhälle ska för vart och ett av de fem områdena välja ut tio dokument, platser, produkter, enskilda händelser eller motsvarande som satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk offentlighet och självförståelse.
- Det som väljs ska vara konkret och påtagligt: någonting som förvisso kan symbolisera ett värde eller en föreställning men som samtidigt ska gå att läsa, lyssna till eller besöka etc. En enskild persons verk kan vara en post, men inte den enskilda personen själv.
- De utvalda verken ska vara minst 50 år gamla.
- De utvalda verken ska utgöra en tidslinje.
- Av kommittédirektiven framgår att verk av både kvinnor och män ska ingå.

När det gäller tidsgränsen att verken ska vara minst 50 år gamla, dvs. vara tillkomna senast 1975, var en utgångspunkt att en viss tid bör ha gått sedan verket tillkom eller händelsen ägde rum för att man ska kunna hävda att ett verk, en händelse eller motsvarande är beständigt.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Med 50-årsgränsen ville kommittén även undvika att överskatta samtiden.

Avsikten med kriteriet att verken ska utgöra en tidslinje var att undvika att verken blir koncentrerade till en viss epok. Kommittén har genom detta kriterium också försökt säkerställa att de av experterna utvalda verken skapar förutsättningar för att utveckla fönster mot Sveriges historia och en bredare bildningsresa.

I syfte att sätta verken i ett sammanhang har expertgrupperna haft i uppdrag att redovisa inte bara listor med verk utan även motiveringar till verken och varför de ska ingå i en kulturkanon.

För att säkerställa en enhetlig redovisning innehöll uppdragsbeskrivningen även instruktioner om begränsningar i antal tecken och en mall för hur varje verk skulle redovisas. Den övergripande redovisningen av expertgruppernas arbete skulle omfatta högst 5 000 tecken, medan motiveringarna till verken skulle omfatta högst 1 500 tecken.

Expertgrupperna redovisade sitt uppdrag till kommittén den 7 maj 2025.

5.1.4 Hur har expertgrupperna arbetat och vilka avgränsningar har de gjort?

Som beskrivits ovan har expertgrupperna haft stor frihet att, inom ramarna för kriterierna som kommittén har fastställt, göra egna avgränsningar och avvägningar. I det följande beskriver respektive expertgrupp med egna ord hur de har arbetat, vilka avgränsningar och tolkningar de har gjort under urvalsprocessen samt skälen för dessa.

Expertgruppen för konstarterna

Expertgruppen för konstarterna har arbetat självständigt men inom ramar bestämda av kommittén för ”En kulturkanon för Sverige”. Till dem hör direktiven: fem kategorier (litteratur, musik, scenkonst och film, bild och form samt lärdom och sakprosa); tio verk per kategori; och en tidsgräns dragen vid år 1975.

Vid ett flertal möten har gruppen diskuterat tolkningar, tillämpningar och kritik av kanonbegreppet i forskning och kulturdebatt. Det angivna antalet konstarter och verk har i vissa kategorier upplevts som en svår begränsning och gruppen hade gärna arbetat med något

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

annat begrepp. Med den givna termen har den dock särskilt fastnat för det i Nederländerna tillämpade kanonbegreppet där verken betraktats som referenspunkter, eller ”fönster”, för vidare kunskap om verk, konstnärskap och relevanta kontexter. Eftersom barnkultur saknas som kategori har därtill barnkulturella perspektiv integrerats i samtliga verklistor.

Regeringsdirektivet för utredningen talar dels om ”kanon”, dels om inkludering och tillgängliggörande. Det innebär ett dubbelt perspektiv, rentav en partiell – och välkommen – omdefinition av begreppet ”kanon”, där två slags kriterier bör beaktas: etablerat konstnärligt värde och relevans för en bredare allmänhet i dagens Sverige.

De betydelsefulla kulturella referenspunkter som har gjort bestående intryck över tid är främst valda i sin egen rätt, men ibland även som representanter för en genre; många av dem har haft såväl nationell som internationell betydelse. I olika grad ges kontextuella beskrivningar som placerar dem i ett kulturellt sammanhang. För vissa verk har gruppen därtill koordinerat kategoriseringen, t.ex. av Karl-Birger Blomdahls opera Aniara under musiken, med text av Erik Lindegren efter Harry Martinsons versepos. Samtal har även förts med Expertgruppen för samhälle, som har upptagit vissa verk, t.ex. psalmdiktningen.

För litteraturens del lyder direktivet: ”nio prosaverk” och, som en tionde post, en miniantologi med ”tio dikter”. Urvalet består då dels av etablerade verk av synnerligen högt konstnärligt värde, dels av verk som är av god litterär kvalitet men lika mycket väljs för att de för 2020-talets icke-professionella läsare kan kännas relevanta och relaterbara. Det betyder bl.a. att en traditionell höglitterär kanon har kompletterats med barn- och populärlitteratur. Därutöver markeras att svensk kultur även före år 1975 var diversifierad bortom huvudfåran, i detta fall av ett verk med ett samiskt och ett verk med ett romskt perspektiv.

I behandlingen av musikaliska verk har konstnärlig höjd, historisk betydelse och faktiskt genomslag bedömts sida vid sida. Ingen av dessa ger i sig tillräcklig grund för att lyfta fram ett verk. Receptionen är deskriptivt avgörbar, medan konstnärlig höjd och historisk betydelse bedömts värderande. Uppdragets avgränsning innebär att vissa aktörer med stort genomslag, såsom ABBA, fallit utanför ramen då deras mest bestående insatser tillkommit efter 1975. De till ”folkets kanon” insända förslagen visar också tydligt att behovet av folkbild-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ning och framlyftande är mindre efter 1975, då musiken i fråga lever starkt i nutida kultur och medvetande.

Scenkonst och film har placerats inom samma område. Scenkonsten har betydligt äldre traditioner än den nyare filmkonsten. Därför finns fler kulturella referenspunkter från scenkonsten än från filmen. Eftersom scenkonst och film placerats tillsammans påvisas också kopplingar vad gäller överföringar av kulturella referenspunkter mellan dessa konstarter. Den levande scenkonsten är ögonblickets konst och går inte att återuppleva i efterhand. Därför måste de scenkonstnärliga verken fungera symboliskt eller relatera till en specifik del av, eller på annat sätt påminna om, scenkonstverket.

Med bild och form avses i urvalet bildkonst, skulptur, konsthantverk, design och i viss mån även arkitektur. För att kunna vidga och fördjupa urvalet har i flera fall specifika byggnader valts som rymmer både bild i vid bemärkelse och form, ibland från flera sekler. I urvalet av bild och form har kanonbegreppet betraktats som referenspunkter för olika former av kulturell relevans, såsom inomkonstnärlig relevans, verk med betydelse som uttryck för olika föreställningar, uppfattningar och synsätt i en viss tid, samt verk som haft relevans över tid och rum för en konstnärlig genre, för andra konstarter samt i samhälls- och konstdebatt.

I urvalet för sakprosa och lärdomshistoriskt viktiga verk har kanonbegreppet tolkats historiskt, det vill säga att det som valts haft störst betydelse, men inte nödvändigtvis det som borde ha haft det. Härvid frångås tre traditionellt förekommande nyanser av begreppet kanon, d.v.s. kanon som rättesnöre eller direktiv, kanon som en lista av mästerverk respektive kanon som haft en stark direkt inverkan.

Verken förtecknas kronologiskt inom de fem kategorierna, med särskild betoning på de längre motiveringar (bestämda till högst 1 500 tecken) som klargör verkens betydelse som kulturella referenspunkter.

Expertgruppen för samhälle

Samhällsgruppen bildades i februari 2025 och har haft sex möten. Efter inledande diskussioner kring uppdragets förutsättningar fördelades ämnesområdena inom gruppen. Utarbetade förslag har sedan

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

processats. Visst samråd har skett med företrädare för konstartsgruppen.

Gruppens experter har under begränsad tid utfört uppdraget vid sidan av ordinarie åtaganden. Någon sekreterare eller sekretariat har inte funnits att tillgå. En bedömning av våra val och motiveringar bör göras med beaktande av dessa förutsättningar.

De områden inom vilka urvalen skett är givna i uppdraget. Hur områdena ska definieras har föranlett ingående diskussioner. Övervägandena kring detta redovisas inte särskilt men framgår i viss mån indirekt genom urvalen.

Kanonkommittén har vidarebefordrat förslag från allmänheten (”folkets kanon”). Det har rört sig om ett stort och vittomfattande material som inspirerat men inom givna ramar inte varit möjligt att direkt beakta. I kommitténs uppdrag till gruppen ingår heller inte att detta ska ske.

Urvalen ska avse dokument, platser, produkter, enskilda händelser eller motsvarande. I stället för verk har gruppen föreställt sig fönster, vilka öppnar perspektiv på nutid och dåtid.

Urvalen ska ha satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk offentlighet och självförståelse. Gruppen har uppfattat detta så, att urvalen ska kunna tjäna till ledning för den som önskar orientera sig i vårt samhälle och kunna bidra till förståelse av dagens Sverige. Att i det sammanhanget tillämpa kanonbegreppet är svårt. En traditionell kanon torde syfta till att lyfta fram förebilder. Våra urval innefattar inga normativa ställningstaganden av det slaget.

Urvalen får inte gälla enskilda personer. De får avse något som en viss person har skapat eller åstadkommit men inte personen själv. I vissa fall skulle det ha tett sig naturligt att låta inflytelserika individer och deras livsgärningar stå som referenspunkter men detta har uppdragsramen alltså inte medgett. Ett exempel på hur detta påverkat är att i stället för Carl von Linné har dennes epokgörande Systema Naturae från 1735 tagits med. I andra fall har det inte varit möjligt att finna lösningar av det slaget.

Valda urvalsposter ska vara konkreta och påtagliga samt gå att läsa, lyssna till eller besöka etc. Det bör alltså inte vara exempelvis ideologier, ismer eller principer. Gruppen har så långt möjligt försökt tillgodose detta men i några fall tänjt på denna del av uppdragsbeskrivningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

En viktig avgränsning är att urvalen ska vara daterade före 1975. Gruppen har i och för sig förståelse för detta. Samtidigt har Sverige under det senaste halvseklet oåterkalleligen förändrats. Begränsningen har medfört att åtskilligt som därvid varit uppe till diskussion fått utgå. Det slutliga urvalet innefattar därmed inte senare referenspunkter av stor betydelse för nutida svensk offentlighet och självförståelse. Vi har försökt kompensera detta genom att styra urval och motiveringar mot sådant som förebådar utvecklingen efter 1975.

Vi noterade tidigt avsaknaden av förlaga; någon tidigare svensk ”samhällskulturell kanon” verkar inte existera. Våra urval och motiveringar återspeglar med nödvändighet subjektiva bedömningar. Att resultatet kan göras till föremål för diskussion och kritik är därvid lika självklart som angeläget.

Det har för gruppen inte framstått som tydligt hur resultatet av dess arbete ska användas. Enligt kommitténs direktiv ska denna sammanställa de urval som gjorts. Där framgår även att dessa ingår i en utvecklingsprocess där de kommer att ses över och justeras. Det urval gruppen gjort kan därmed ses som det första steget i en process, snarare än som en slutlig ”lista”.

Trots de vedermödor som varit förenade med arbetet vill vi framhålla att uppdraget varit meningsfullt och för oss själva givande.

5.2 En kulturkanon för Sverige – hundra verk och referenspunkter som format Sveriges kultur och historia

Nedan presenteras de 100 verk som har valts ut av expertgrupperna att ingå i en kulturkanon för Sverige. I ett inledande förord ger Karin Sidén (sammankallande i gruppen för konstarter) och Daniel Waldenström (sammankallande i gruppen för samhälle) en introduktion till listorna med utvalda verk. Därefter följer en presentation av verken och motiveringarna till deras urval, ordnade kronologiskt inom respektive kategori.

Först redovisas verken inom konstarterna i följande ordning: litteratur, bild och form, musik, film och scenkonst samt lärdom och sakprosa. Därefter följer verken inom kategorin samhälle fördelade på: lag och rätt, religion, ekonomi, uppfinningar samt offentlighet.

En förteckning över de utvalda verken finns i bilaga 2.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förord av Karin Sidén och Daniel Waldenström, 21 maj 2025

De listor som här följer är resultatet av två expertgruppers arbete inom de direktiv som angetts av kommittén för En kulturkanon för Sverige. Expertgrupperna för konstarterna respektive samhälle har haft i uppdrag att identifiera verk, företeelser och uttryck som kan betraktas som centrala kulturella referenspunkter i det svenska samhället, historiskt och i dag. Arbetet har utgått från ett antal fastställda ramar från kommittén för En kulturkanon för Sverige: fem konstarter respektive fem samhällsområden, tio poster per kategori samt en kronologisk avgränsning före år 1975.

Valen speglar både etablerade kulturella värden och en fortsatt relevans för en bredare allmänhet. Det innebär att traditionella urvalskriterier i vissa fall kompletterats med andra perspektiv, såsom representativitet, igenkänning och samhällsbärande betydelse. I synnerhet har ambitionen varit att synliggöra ett kulturellt och samhälleligt arv som är mångfasetterat, levande och tolkningsbart ur flera synvinklar.

I stället för att utgöra en slutlig och auktoritativ kanon, syftar listorna till att erbjuda orienteringspunkter för vidare reflektion och kunskap. De fungerar som ”fönster” in i svensk kultur och samhällsutveckling — med blicken riktad både mot historien och samtiden. I linje med uppdraget har expertgrupperna gjort avvägningar som förenar förståelse med urvalets konkretion: det som har valts kan läsas, ses, höras eller besökas, och i sig bära betydelse både som verk och som del av ett större sammanhang.

Detta förord markerar övergången från principiella överväganden till det faktiska urvalet. Listorna presenteras kronologiskt inom respektive kategori, åtföljda av motiveringar som placerar varje verk eller företeelse i sin kulturella eller samhälleliga kontext. De utgör början på en process där diskussion, användning och eventuell revidering ingår som naturliga nästa steg.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.3 Litteratur 1: nio prosaverk

Det går an (Carl Jonas Love Almqvist, 1839)

Spirande kärlek skildras finstämt engagerande. Stor potential för framtiden har den kvinnliga partens frimodiga omsorg om en jämställd relation.

Om verket

En ofta omtryckt samtidsroman av Carl Jonas Love Almqvist (1793–1866) om mäns och kvinnors samlevnad.

Motivering

Som en tidig svensk roman uppfyller *Det går an* elegant genreförväntningar om osmyckat språk, vardagsrealism och detaljerad karaktärsteckning. Insiktsfullt och fullt igenkännligt för vår tid skildras den spirande parrelationens psykologiska avläsningsförsök och försiktiga framstötar under en lång resa genom Mellansverige.

I sin egen tid var romanen en hårt kritiserad skandalsuccé och har förblivit en ständigt omtryckt klassiker. Orsaken är framför allt glashantverkaren Sara Videbecks övertygelse att hennes och sergeanten Alberts framväxande kärlek inte ska undergrävas av en juridisk formalisering. Det som går an för henne är en fri relation baserad på fortsatt tycke och ömsesidig respekt, inte på äktenskapet som ett obrytbart juridiskt-religiöst tvång. Viktigt för henne är därtill ekonomisk jämlikhet som en oundgänglig del av en jämställd relation.

Detta pekar framåt mot senare jämställdhetssträvanden men har även djupa rötter i de bibliska jämlikhetsideal som kristna kyrkor ofta har åsidosatt. Det är nämligen Saras övertygelse att människor kan förbli kloka och jämlika ”om de får leva i sitt liv, som Gud skapat dem” och inte fastnar i en ömsesidigt förgiftande relation. På så sätt gestaltar *Det går an* även kontinuiteten mellan moderna jämlikhetsideal och den demokratiska kristendom som i Bibeln formulerades av Paulus i Galaterbrevet 3:28: ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Giftas. Äktenskapshistorier 1–2 (August Strindberg, 1884 och 1886)

Noveller som kretsar kring tidens stora frågor om äktenskap, män och kvinnor, på ett sätt som än i dag är tankeväckande och provokativt.

Om verket

Två novellsamlingar av August Strindberg (1849–1912) som bl.a. omfattar ”Ett dockhem” och ”Dygdens lön”.

Motivering

Med dessa två verk gjorde August Strindberg sig omöjlig i sin samtids Sverige. Redan länge hade han irriterat de etablerade samhällsskikten, och nu såg de sin chans att näpsa den uppstudsige. Strindberg ställdes inför rätta, anklagad för att ha drivit gäck med religionen. Han frigavs, men uppståndelsen drev honom i exil.

Novellerna retade dock inte bara de gamla vanliga fienderna, utan även tidigare vänner som menade att Strindberg hade valt fel i den stora frågan om kvinnlig emancipation. I den radikala 1880-talsströmningen ”Det moderna genombrottet” var Strindberg en central gestalt – fram till nu. Med Giftasnovellerna inleds hans s.k. ”avfall” från stora delar av det som sågs som tidens progressiva krafter, olika former av tidiga socialdemokrater och socialliberaler.

I flera av novellerna angrep Strindberg vad han uppfattade som sin tids avart: överklassens ”kulturkvinna” som – liksom Nora i norrmannen Henrik Ibsens pjäs *Ett dockhem* – vill frigöra sig från mannen och äktenskapet. I de gamla vännernas ögon var Strindberg nu reaktionär. I ett företal till den första samlingen, som utgörs av en fingerad intervju med författaren, får intervjuaren utbrista: ”Herrn som är frisinnad gudbevars, har tillåtit sig att gyckla med kvinnofrågan. Hur vågar herrn det?” Och författaren svarar: ”Jag medger att det fordras större mod att gyckla med det fåniga på modet, än att låta sig bäras av en konjunkturström!”.

Sådan var Strindberg ständigt: svårbehandlad, motspänstig.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Gösta Berlings saga (Selma Lagerlöf, 1891)

Överdådigt skildras en förlorad värld i form av en döende herrgårdskultur som hotas av ansvarslös livsglädje och kapitalistiska spekulationer.

Om verket

En roman av Selma Lagerlöf (1858–1940) om herrgårdskulturens nedgång och fall i 1800-talets Värmland.

Motivering

”Äntligen stod prästen i predikstolen.” Med den klassiska inledningen till Gösta Berling hävdar den svenska provinsen och den fabulerande sagan sin rätt i svensk litteratur. Här skildras mäktiga, mörka krafter i de värmländska skogarna. I stormens öga står den avsuttne, försupne prästen Gösta Berling, en härjad romantisk hjälte vars vackra yttre döljer en sargad själ. Han och hans snyltande kamrater, kavaljererna, drar festande från herrgård till herrgård och för med sig oro och förödelse med sin ohämmade livsglädje.

Romanen återspeglar en förändringens tid i det slutande 1800-talets Sverige. Den industriella revolutionen och det nya finanskapitalet har påbörjat omvandlingen av ett äldre bonde- och brukssamhälle till ett modernt jordbruk och en modern industri. Då växer det fram en rörelse som vill bevara minnet av det samhälle som håller på att försvinna. Som ett monument över denna strävan föds Skansen, den snart förlorade svenska bondekulturens friluftsmuseum.

I litteraturen framhävs då landsbygden och det förflutna av ”nittiotalismen” – bl.a. av framstående poeter som Verner von Heidenstam, Gustaf Fröding och Erik Axel Karlfeldt – och även Gösta Berling blir en färgstark påminnelse om vad som måste överges då Sverige omfunktioneras.

Frågan återkom hos Selma Lagerlöf då hon kritiserade framstegstankens brist på andlighet i *Antikrists mirakler* (1897) men även då hon lät landet knytas samman på ett modernitetsfrämjande sätt i *Nils Holgersson underbara resa* (1906–1907).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Muittalus sámid birra. En bok om lapparnas liv (Johan Turi, 1917)

Ett grundläggande verk i samisk litteratur som underfundigt varvar folklivsskildring med magiska berättelser framvuxna ur muntligt berättande.

Om verket

Den svenska översättningen av en bok som år 1910 hade givits ut på den samiska Kautokeinodialekten med en dansk översättning av Emilie Demant Hatt efter muntlig och skriftlig framställning av Johan Turi (1854–1936), översatt till svenska av Sven Karlén och K.B. Wiklund år 1917.

Motivering

Den muntliga samiska berättarkonsten har varit lätt att nonchalera i en skriftorienterad kultur som den svenska. Därför var det av stor vikt att renskötaren och jägaren Johan Turi år 1908 förmedlade sin minnesskatt både muntligt och skriftligt till den danska etnografen Emilie Demant Hatt. Hon gav sedan ut texten i original år 1910 och i svensk översättning år 1917.

Som ”muittalus” (ung. ”minnesberättelse”) förmedlar Turi egna erfarenheter, men än mer ett kollektivt traderat stoff: sedvänjor vid renskötsel och jakt, folklig sjukvård och begravningar – och även vid umgänget med andar och vålnader. Detta kan han beteckna som ”skrock”, men oftast framför han spökberättelserna sakligt och respektfullt. Inledningsvis skriver han dock att det inte är ”säkert, om de äro alldeles riktiga, eftersom de inte ha varit uppskrivna”. Det är en brasklapp, men även en ironisk nick åt en självtillräcklig skriftkultur och rationalism. Så uppstår en mångbottnad helhet bortom den skarpa västerländska gränsen mellan realism och magi.

I den samiska litteraturen har Turis bok gjort avtryck långt fram i tiden. I olika konstellationer av muntlig tradition och självbiografiskt färgad fiktion möter renskötarlivet i romaner som Andreas Labbas *Anta* (1969) och *Anta och Mari* (1971) samt Per Idivuomas *Rövarvind* (1973) och *Sunnanvind* (1974). Särskilt tydligt återkommer Turis episodiska och fritt halvdokumentära berättande i Sara Ranta-Rönnlunds *Nådevalpar* (1971) och *Nåjder* (1972).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kallocain (Karin Boye, 1940)

I en framtid som i mycket blivit nutid visas med stor kraft hur individens frihetsvilja kan krocka med Statens maktutövning för det gemensamma bästa.

Om verket

En dystopisk framtidsroman av Karin Boye (1900–1941) om modernitetens och det moderna samhällets skrämmande utveckling.

Motivering

I skuggan av ett världskrig skriver Karin Boye den skrämmande framtidsskildringen *Kallocain*. Romanen är tillkommen under krigets första år och utkommer hösten 1940. Dessa upplevelser och framväxten av de två diktaturerna, nazisternas Tyskland och det kommunistiska Sovjetunionen, kastar sin mörka skugga över skildringen. Men det gäller också olika teorier och terapier som menar sig kunna bemästra det mänskliga psyket.

1900-talet blev dystopiernas århundrade, i stark konstrast till tidigare sekler, inte minst 1800-talet, där drömmar och utopier om en bättre, lyckligare framtid var många och fantasieggande.

Första världskriget (1914–1918) var det första moderna kriget, med sin maskinella krigföring och i dess kölvatten framväxten av den moderna storstaden med sina stora industriområden, ja hela städer byggda kring enorma industrikomplex, såväl i det kapitalistiska väst som det kommunistiska Sovjetunionen. Människan kan och ska styras som arbetskraft och som samhällsvarelse. Över dystopier som ryssen Evgenji Zamjatins *Vi* (1924), Aldous Huxleys *Du sköna nya värld* (1932) och George Orwells *1984* (1949) kastar, liksom hos Karin Boye, moderniteten och den maskinella teknokratin sin djupa slagskugga. Världen tornar upp sig som människofientlig i sin rationalitet. Frihet är ett tillstånd att stilla bedja om i ett samhälle där Leo Kalls sanningsserum bidrar till kontroll och förtryck.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Pippi Långstrump (Astrid Lindgren, 1945)

Den klassiska svenska barnbokens mest ikoniska verk, debuten för ett uppburet författarskap och början på en högkonjunktur för svensk barnkultur.

Om verket

Den första i en serie barnböcker av Astrid Lindgren (1907–2002) med illustrationer av Ingrid Vang Nyman (1916–1959) om Pippi Långstrump och hennes vänner, apan herr Nilsson, hästen Lilla Gubben, samt skoleleverna Tommy och Annika.

Motivering

I slutet av andra världskriget (1939–1945) rider ett upproriskt och oberoende barn, Pippilotta Viktualia Rullgardina Krusmynta Efraimsdotter Långstrump, in i svensk barnlitteratur på sin häst Lilla Gubben och med sin apa Herr Nilsson. Det gör hon till äldre förläggares och skrämda föräldrars förtrytelse – och därmed förändras bilden av vad barn kan och bör vara. Samma år gav också Lennart Hellsing ut sin första barnbok och Tove Jansson sin första Muminbok.

Pippi Långstrump var ett av många fenomen som bidrog till det moderna Sverige. Ungefär samtidigt grundades t.ex. kvällstidningen Expressen. Pippi är liksom den, med dess blandning av sensationsjournalistik och liberala idéer, kritisk mot förlegade normer och tänkesätt. Sverige ska nu bli världens modernaste land, och i det ingår att göra städerna barnvänliga. Men också livets mörka sidor, såsom döden, möter hos Astrid Lindgren. Redan hos Pippi i form av den döda mamman i himlen, senare som huvudmotiv inte minst i *Bröderna Lejonhjärta* (1973).

Med Pippi föds också den moderna svenska barnboken, där Astrid Lindgren som redaktör och förläggare skulle hjälpa fram författare som har revolutionerat synen på barn och läsning samt placerat Sverige i barnkulturens framkant, bl.a. med Pippi-översättningar till 80 språk. På denna stam har det vuxit många barn- och ungdomsförfattare men även annan barnkultur, t.ex. teaterscenen Unga Klara

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och filmer som Kay Pollaks *Elvis!Elvis!* (1977) baserad på böcker av Maria Gripe.

Utvandrarna (Vilhelm Moberg, 1949)

Med nyanserad och engagerande inlevelse skildras en grupp människor som år 1850 utvandrar till Amerika, bort från fattigdom och överhetsförtryck.

Om verket

Det första verket av fyra i en romanserie av Vilhelm Moberg (1898–1973) om den svenska utvandringen till USA.

Motivering

Under åren 1830–1930 utvandrade en miljon svenskar till USA, ofta för att de som i *Utvandrarna* såg ”sina (jord)lotter förminskade men sina barnkullar förökade”. Moberg skildrar sålunda Karl-Oskar och Kristina Nilssons flykt från fattigdom och svält men även ”åkianernas” flykt undan religionsförföljelser. Sällsynt starkt levandegör han dem alla, bl.a. genom att återskapa deras ålderdomliga språk och självklara religiositet. Guds vilja är en ständig referenspunkt, men särskilt för Karl-Oskar gäller även människans egen strävsamhet. Och hos åkianerna möter vi samma bibliska jämlikhetsideal som i Almqvists *Det går an*: alla är ”jämlikar som syskon i Guds barnakull”.

Utvandrarna inledde en fyrdelad romanserie (1949–1959) som blev en folkkär höjdpunkt i den svenska arbetarlitteraturen, även företrädd av Moa Martinson, Ivar Lo-Johansson, Eyvind Johnson och Harry Martinson (födda mellan 1890 och 1904). Samtidigt pekade den framåt mot betydande romanprojekt som skildrade det moderna Sveriges framväxt genom enskilda individers upplevelser: Per Anders Fogelströms Stad-serie från Stockholm (1960–1968), Sven Delblancs Hedebysvit (1970–1976), Kerstin Ekmans Katrineholmsvit (1974–1983) och Sara Lidmans Jernbanesvit från Norrland (1977–1999).

Romansvitens både konstnärliga och folkliga genomslagskraft bekräftas av dess omvandling till Jan Troells förnämliga filmer

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Utvandrarna (1971) och *Nybyggarna* (1972) samt den populära musikalen *Kristina från Duvemåla* (1995) med musik av Benny Andersson.

Katitzi (Katarina Taikon, 1969)

Verket inleder en banbrytande barnboksserie om en ung romsk flickas kamp mot diskriminering och socialt tryck i 1930- och 1940-talets Sverige.

Om verket

Första delen i en barnboksserie av Katarina Taikon (1932–1995) om den romska flickan Katitzi.

Motivering

Med Katarina Taikons tretton barnböcker om Katitzi (smeknamn för Katarina), delvis byggda på hennes egna erfarenheter, tar den romska erfarenheten plats i barnlitteraturen.

I första delen får vi följa den sjuåriga Katitzis liv på ett barnhem, hennes möte med livet i ett romskt läger och erfarenhet av diskriminering såsom förvägrad rätt att gå i skola. I de följande böckerna går hennes liv vidare fram till att hon som ung vuxen, i romanen *Uppbrott* (1980), bryter sig loss ur sitt påtvingade äktenskap, börjar tjäna pengar och skapar sig ett eget liv.

När *Katitzi* kom ut var Katarina Taikon välkänd som aktivist och debattör i romska frågor. Bl.a. hade hon polemiserat mot författaren Ivar Lo-Johansson som hon angrep för vad hon såg som hans romantiserande syn på ”zigenarliv”. Där han förespråkade att romerna skulle få ”leva i enlighet med sin livsstil” krävde Katarina Taikon tillgång till det moderna välfärdssamhällets alla faciliteter. Mot det som Johansson hyllade, det pittoreska i det fria kringflyttande livet i läger och på vägarna, satte hon rinnande varmt och kallt vatten och moderna lägenheter.

I böckerna om Katitzi gestaltas en klyvnad mellan de två livsformerna: en solidarisk skildring av romsk vardag och verklighet, men även en dröm om att bryta sig loss, leva ett eget liv utanför klanens

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

krav och regler. Med viktiga romska förtecken är det 1900-talets karakteristiska konflikt mellan tradition och modernitet, invanda livsmönster och individuell frigörelse.

Den vedervärdige mannen från Säffle (Maj Sjöwall och Per Wahlöö, 1971)

En av författarnas starka brottsromaner som inledde ”det svenska deckarundret” genom chockverkan och en kärv bild av ett hårdnande samhällsklimat.

Om verket

En polisroman, den sjunde i en serie om tio verk utgivna åren 1965–1975 av Maj Sjöwall (1935–2020) och Per Wahlöö (1926–1975).

Motivering

I tio ”romaner om ett brott” skapade författarparet en ny och inflytelserik helhet av pusseldeckarens fyndiga intrigbygge (tydligt i *Den skrattande polisen*, 1968); Ed McBains råa amerikanska storstadsskildring; samt den svenska arbetarlitteraturens och 1960-talsradikalismens samhällskritik från vänster. *Den vedervärdige* inleds stilenligt med ett gåtfullt bajonettmord men sedan får intrikat intrigföring vika för Stockholmsskildring och en kritik av polisväsendet. Det framställs som godtyckligt brutalt mot enskilda medborgare och politiska demonstranter samt präglat av en kåranda som blockerar allt ansvarsutkrävande. Då den däröver förbittrade mördaren skjuter poliser från ett hustak är både kommissarie Beck och en kraschande polishelikopter dessutom så ineffektiva att mördaren oskadliggörs av en byggnadsarbetare, tidsenligt heroiserad i den socialistiska realismens anda.

Den konspiratoriska bilden av ledande samhällsskikt går tydligast igen i Stieg Larssons Millennium-trilogi (2005–2007). Också annars är det Sjöwall och Wahlöö som – tillsammans med Palmemordets avidyllisering av den svenska självbilden år 1986 – lägger grunden till ”det svenska deckarundret” med internationellt framgångsrika författare som Leif G.W. Persson, Henning Mankell, Håkan Nesser,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Åsa Larsson och Camilla Läckberg. Författarparets genomslag syns även i *Mannen på taket* (1976), Bo Widerbergs starka filmatisering av *Den vedervärdige*, och i över femtio ”Beckfilmer” ända fram till sommaren 2025.

5.4 Litteratur 2: tio dikter

”Skulle jag sörja, då vore jag tokot”, ur Helicons Blomster (Lasse Lucidor, 1688)

Med ett gott humör som uttrycksfullt talar genom seklerna gestaltar dikten såväl olyckans växlingar som en grundläggande livsbejakelse.

Om verket

En engagerande dikt av Lasse Lucidor, pseudonym för Lars Johansson (1638–1674), om livets vedermödor och glädjeämnen.

Motivering

Av 1600-talets författare hyllas Georg Stiernhielm (1598–1672) som ”den svenska skaldekonstens fader”. Hans elaborerade skapelser kräver dock större möda av läsaren än de visor som skrevs av pseudonymen Lasse Lucidor. I sin konstfulla enkelhet är de i dag mer tillgängliga.

Med sina studier i Tyskland återspeglade Lucidor livet i det stormaktstidens Sverige som var utbrett till Finland, Baltikum, Polen och norra Tyskland. Därmed var det mer kosmopolitiskt och mångspråkigt än vid någon annan tidpunkt.

Lucidor har ägnats många anekdotiska skildringar där han framställs som en stolt och egensinnig rumlare. ”Skulle jag sörja” betraktades av äldre forskare som nedtecknad när han satt i fängelse anklagad för att ha förtalat ett adligt brudpar. I dikten dyker hans namn upp, som något av en signatur. Som en följd av det har diktens jag ofta likställts med författaren – men det hör till senare tiders syn på dikt och liv. Tanken att diktaren i varje dikt gav utlopp åt privata känslor var främmande för 1600-talet. Då ansågs en diktare snarare skriva in sig i en tradition där varje diktform, varje genre, hade klara

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

regler för vad som skulle ingå. Diktaren skulle inte blotta sitt privata jag i lyriska utsvävningar utan vara en bärare av traditionens krav, i bästa fall – som i denna dikt – uppfyllda med energi och virtuositet. Det gör dikten levande också för dagens läsare: med gott humör beskriver den olyckans växlingar men även en grundläggande livsbejakelse.

”Drick ur ditt glas, se Döden på dig väntar”, Fredmans epistel nr 30, ur Fredmans epistlar (Carl Michael Bellman, 1790)

Ett av de mest kända av de många Bellmanverk som i ord och toner lever vidare i dag, starkare än kanske något annat från det svenska 1700-talet.

Om verket

En kombination av dikt och musik som står i Carl Michael Bellmans (1740–1795) viktigaste verk, utgivet på Åhlströms nottryckeri.

Motivering

Dikten ingår i *Fredmans epistlar*, en samling visor bestående av såväl text som musik. Redan titeln, med dess anspelning på aposteln Paulus ”epistlar” i Nya testamentet, vittnar om en värld av lekfull bibelparodi och upp och ner vända värden. Vi möter ”aposteln” Fredman där han tumlar runt med sina dryckesbröder och väninnor bland krogar och syltor: här finns fader Movitz och fader Berg, korpral Mollberg och – inte minst – sångmön Ulla Winblad, ”nymf och prästinna i Bacchi tempel”.

Med mycken möda har man tidvis försökt hitta faktiska förebilder till Bellmans gestalter och därmed blandat samman honom själv med hans figurer. I dag betraktas hans diktade värld snarare som just uppdiktad, en andra värld där dryckesguden Bacchus och kärleksguden Venus härskar. Där heter templet krogen och himmelriket sängen.

I denna dikt möter vi stackars Movitz där han lungsjuk och eländig inväntar döden – ett tillstånd som skildras med brutal påtaglighet. Dock, mörkret från dödsskuggans dal skingras av fader Fredmans

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

glada budskap: Drick! Sjung om livets vår! I en så kallad karnevalisk tradition ställer Bellman det sinnliga – mat, dryck och älskog – som ett slags utopisk motpol mot död och förgängelse.

Bellmans diktade värld lever genom att sjungas. Och genom åren har olika sätt att uppfatta och framföra hans sånger växlat, från 1800-talets pryda akademiska körsång till utlevande tolkningar av framstående Bellmantrubadurer som Cornelis Wreesvijk och Fred Åkerström.

”Några ord till min k. dotter, i fall jag hade någon, 1–33” (1798), ur Skaldeförsök (Anna Maria Lenngren, 1819)

En konstnärligt komplex dikt som med många bottnar av försåtlig ironi och satir problematiserar kvinnans ställning i 1700-talets svenska samhälle.

Om verket

En lång dikt av Anna Maria Lenngren (1754–1817) där diktjaget ger en antagen kvinnlig mottagare råd om nyttiga livsstrategier.

Motivering

Sveriges unika tryckfrihetsförordning av år 1766 stimulerade utgivningen av tidningar och journaler. Det är för att tillfredsställa behovet av nöje och tankeställare hos den därigenom framväxande publiken som Anna Maria Lenngrens författarskap utvecklas, med bidrag i tidningar och tidskrifter fram till den inflytelserika *Stockholms-Posten* (grundad 1778). Hennes medel blev den lätta humoristiska satirens, med små säkert fångade vardagsbilder och lätt parodierande idyller. Alla hennes texter publicerades anonymt och kom ut i urval först efter hennes död som *Skaldeförsök* (1819), en självvald (ironiskt?) anspråkslös titel.

Lenngrens lätta samtalston kan dölja satirens klo, bl.a. i dikten ”Pojkarne” (1797). I likartad stil utgör ”Några ord” (tryckt i *Stockholms-Posten* 1798) ett mångbottnat ironiskt ”försvar” för kvinnlig anpasslighet. Frågan om kvinnors uppfostran och samhällsställning hade då aktualiserats av den engelska kvinnorättskämpen Mary

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Wollstonecrafts inflytelserika *Till försvar för kvinnans rättigheter* (1792) och tidigare av Hedvig Charlotta Nordenflychts ”Fruentimrets försvar” (1761).

I sitt ämnesval och sin gestaltning förebådar ”Några ord” en litterär realism samtidigt som Lenngrens dikter är förankrade i den samtida klassicismens genrekrav. När försök görs att i titelns ”i fall jag hade någon” se ett uttryck för Lenngrens egen livsbesvikelse över sin barnlöshet sker en intimisering som leder bort från hennes karakteristiska retande dubbeltydighet.

”Vän! I förödelsens stund” (Erik Johan Stagnelius, odaterad)

I en av romantikens mest citerade och mest gripande dikter söker sig tanken från förtvivlan till det skapelseord som låter ordning födas ur kaos.

Om verket

En dikt som efter Erik Johan Stagnelius (1793–1823) död gavs ut i den av Lorenzo Hammarsköld ombesörjda utgåvan av hans samlade arbeten (1824–1826).

Motivering

Tämligen okänd under sin livstid, med endast ett fåtal utgivna verk, har Stagnelius av eftervärlden hälsats som en av 1800-talets mest spännande poeter. Ofta har hans öde legat till grund för bilden av det romantiska geniet som ensam, ung och fattig lämnar efter sig mästerverk, upptäckta efter hans död. Det är en senare ifrågasatt bild som bygger inte minst på anekdotiska skildringar av hans nära samtid.

Stagnelius diktning är full av lärda litterära och filosofiska referenser, hämtade från såväl antik mytologi som kristendom och gnostiskt världsförakt, där människan anses vara fjättrad vid materien i en ständig strävan mot ljus och ande. Den kräver stundtals kommentarer för att i dag förstås. Men ordens klangfärger och bildernas skimmer förmedlar också en berörande vilja att visa en väg ut ur existensens ödemark.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Dikten börjar i förtvivlan, ett dystert ”avgrundsdjup”. Men så ställs frågan ”Säg, vem räddar dig då?”, följd av tankstreck och början på ett svar. Och räddaren är en vänlig ängel, ”det heliga Ord” som skapade världarna. Så blir just skapelseordet – som kan vara dikten själv – den ”Vän! I förödelsens stund” som diktaren åkallar. Motsatserna upphävs. Mörkret består men är samtidigt ljusets förutsättning, ordning föds ur oordning: ”Natten är dagens mor, Kaos är granne med Gud”.

De två delarna av denna berömda slutrad har också använts som titlar för dramatikern Lars Noréns klassiska självbiografiska genombrottspjäser, samlade i volymen *Två pjäser* (1983).

”Triumf att finnas till …”, ur Septemberlyran (Edith Södergran, 1918)

Hämningslöst uttrycker dikten en kvinnlig självkänsla men även en allmänmänskligt berörande livsglädje och tacksamhet för livets gåva.

Om verket

En dikt ur Edith Södergrans (1892–1923) andra diktsamling.

Motivering

En särställning i svenskspråkig litteratur intar de finlandssvenska lyriska modernister som redan från år 1916 anknöt till de modernistiska strömningar i Europa som först senare skulle få genomslag i Sverige. Till dem hör, förutom pionjären Edith Södergran, den språksprängande Gunnar Björling (1887–1960), den kärve Elmer Diktonius (1896–1961) och den känsligt livsgrubblande Kerstin Söderholm (1897–1944).

Även i Sverige har Edith Södergran blivit en självklar klassiker och en favoritlyriker för många läsare. Ovanligt tydligt företräder hon det ideal som Elsa Grave formulerade i dikten ”Poesi är farligt” (i hennes *Avfall. Till och från*, 1974): ”Poesin är farlig / för alla begripligheters / fyrkantiga solar / som vill förbränna oss”.

Edith Södergran kan skriva skarpt avslöjande om mannens inställning till kvinnan (”Dagen svalnar”, 1–4) eller mot slutet av sitt

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

liv melankoliskt om livets väg mot Gud (”Det finns ingen som har tid i världen”) eller mot intighet (”Ingenting”). Men hon är också känd för en livsberusning och en hämningslös kvinnlig självkänsla som i den valda dikten famnar kosmos: ”Jag går på sol, jag står på sol, / jag vet av ingenting annat än sol”. Så är det ”Triumf att leva, triumf att andas, triumf att finnas till!”.

Den entusiasmen skulle falna i dödens närhet men även då, i dikten ”Ingenting”, kvarstod tacksamheten för livets gåva: ”Vi böra älska livets långa timmar av sjukdom / och trånga år av längtan / såsom de korta ögonblick då öknen blommar”.

”Det är vackrast när det skymmer”, ur Kaos (Pär Lagerkvist, 1919)

Med stark aftonstämning fångar dikten en förhöjd känsla av trygghet i tillvaron – och av obönhörligt annalkande förgänglighet.

Om verket

En ofta omtryckt dikt ur en diktsamling av Pär Lagerkvist (1891–1974).

Motivering

Pär Lagerkvist, nobelpristagare av år 1951, producerade sig i många litterära genrer. Bland hans romaner framträder särskilt *Dvärgen* (1944), en studie i ondska förlagd till renässansen men med adress i samtiden, och *Barabbas* (1950).

Denna religionsgrubblande roman om mannen som fick leva i stället för Jesus återspeglar en tros- och livsåskådningskamp som går igenom hela Lagerkvists författarskap. Hållningen kan då vara desperat. En gång var himlen gudomlig, men nu under det sekulariserade 1900-talet står en känslig människa under dess ”förkrympta valv” och kan bara utropa: ”Ångest, ångest är min arvedel” (i *Ångest*, 1916). Och detta då i bitter rytmimiterande kontrast mot de nationellt trygga som med Verner von Heidenstams ord och Wilhelm Stenhammars toner sjunger i kör: ”Sverige, Sverige, Sverige, fosterland” (”Sverige”, 1905).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Men stämningen hos Lagerkvist kan också svänga mot det mer rofyllda: ”Det är vackrast när det skymmer. / All den kärlek jorden rymmer / ligger samlad i ett dunkelt ljus”. Rymden är alltså fylld av omsorg och ”Herren själv utplånar fjärran stränder”. Men så mycket förtröstan kvarstår inte i 1900-talet att detta vore en garanti för ett liv efter döden. Pendeln svänger till en resignation mellan ångest och förtröstan: ”Allt är mitt, och allt skall tagas från mig”, ”Jag skall vandra – / ensam, utan spår”.

”Stjärnorna kvittar det lika”, ur En döddansares visor (Nils Ferlin, 1930)

Med bitande ironi kontrasteras människornas lidande mot en äldre uppfattning om ett medlidande inbyggt i en välmenande gudomlig världsordning.

Om verket

En dikt ur Nils Ferlins (1898–1961) debutsamling.

Motivering

Till arbetarförfattarna räknas vanligen de prosaister som nämndes ovan i samband med Mobergs *Utvandrarna*, men av dem var Harry Martinson även en arbetarpoet liksom bl.a. Dan Andersson (1880–1920) och Erik Lindorm (1889–1941). I miljöval och ibland i vardagligt språk anslöt de sig till Gustaf Frödings (1860–1911) folklighet, i kontrast mot bildningsbakgrunden hos poeter som Hjalmar Gullberg (1898–1961) och Karin Boye (1900–1941).

Hos Ferlin framträder också en vis- och gycklartradition inledd av Lasse Lucidor. I ”En valsmelodi” möter vi diktens jag som ”slåss med en smäktande vals, / och jag är ganska mager om bena, / tillika om armar och hals –”. Även ”Stjärnorna kvittar det lika” knyter an till musiken, men nu med en sardonisk kontrast i stil med Lagerkvists gentemot Heidenstam. En psalm av Lina Sandell (1832–1903) börjar nämligen ”Jag kan inte räkna dem alla, / de prov på Guds godhet jag rönt” – men hos Ferlin vrids det till: ”Man kan inte räkna dem

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

alla / sägner och sånt man hör … / Det säjs att en stjärna ska falla / var gång när en människa dör –". Men i en kall värld av änkor och hungrande barn är detta bara ett bittert minne av äldre gudsförtröstan: "– Stjärnorna kvittar det lika / om någon är född eller död".

Så blir dikten ett starkt uttryck för 1900-talets sekularisering. Den kristna tron är betvivlad eller förlorad, vägen till himlen stängd. För dödsgrubblet hos Ferlin, gudskampen hos Lagerkvist, finns ingen bot, men väl ett uttryck: dikten.

"Eufori", ur Färjesång (Gunnar Ekelöf, 1941)

En sommarkväll öppnar sig hisnande perspektiv av naturgemenskap då "allt är i allt" och "allt som var outsägligt och fjärran är outsägligt och nära".

Om verket

Den avslutande dikten i Gunnar Ekelöfs (1907–1968) femte diktsamling.

Motivering

I den svenska 1900-talspoesin står Gunnar Ekelöf som den store ensamme, samtida med Erik Lindegren (1910–1968) och Karl Vennberg (1910–1995), men inte som de inordnad som modernistisk "fyrtiotalist". Boktiteln *Non serviam* (1945) betygar diktarens vägran att tjäna någon kollektiv ideologi och en dikt i *Färjesång* börjar: "Jag tror på den ensamma människan". Ändå finns det, när allt tillfälligt har skalats bort, ett band till andra människor: "Det som är botten i dig är botten också i andra".

Den föreningen smyger sig genom "Eufori". "Du sitter i trädgården", börjar den, men växlar till ett opersonligt pronomen: "man kan sitta och känna de fjärran ländernas närhet". Och sedan, medan natten skrider och hundlokorna skummar, tar den mänskliga grundsubstansen formen av ett jag: "Ja, vara ett med natten, ett med mig själv".

Så är det bottnen i oss alla, utbytbara i det djupast mänskliga, som tar emot den grönskande sommarnaturen – den som viskar, den som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

lyssnar till det som ”jag” inte kan säga. ”Det är som om blommorna trängde sig närmre” och den gemensamma mänskliga livsupplevelsen blir till slut: ”allt som var outsägligt och fjärran är outsägligt och nära”.

Det är en mystik, men inte en som sträcker sig bortom horisonten mot fjärran anade världar. Det mystiska, det outsägliga men förnimbara, är här och nu. Det gömmer sig och det visar sig i träden och blommorna – i en vanlig svensk trädgård där en människa en sommarnatt sitter vid ett stearinljus med sin smörgås.

”Den halvfärdiga himlen”, ur Den halvfärdiga himlen (Tomas Tranströmer, 1962)

Omisskännligt gestaltar bildspråkets mästare hur en modlös social stämning öppnar sig mot en samhörighet och en uppenbarande blick på naturen.

Om verket

En dikt ur den svenske nobelpristagaren Tomas Tranströmers (1931–2015) tredje diktsamling.

Motivering

Tomas Tranströmer är Sveriges internationellt mest kände poet och nobelpristagare av år 2011. Hans dikter utspelar sig ofta i en lätt igenkännlig vardagsmiljö – men hans värld är större än så och dimensionen bortom det självklara markeras tydligt i hans boktitlar. Det finns *Hemligheter på vägen* (1958), det finns *Klanger och spår* (1966); kanske kräver de ett *Mörkerseende* (1970) för att bli uppdagade, där de ligger bortom det som vi uppfattar som den ogenomträngliga *Sanningsbarriären* (1978).

I den valda dikten råder först ”Modlösheten” och ”Ångesten”, men det sker en öppning: ”Allting börjar se sig omkring. / Vi går i solen hundratals”. Och gemenskapen är djupare än så: ”Var människa en halvöppen dörr / som leder till ett rum för alla”. De orden betonar bandet mellan individ och samhälle och kan även tillämpas som ett motto för litteraturläsning: författaren öppnar en dörr på gränt,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

läsarens andel är att skjuta upp den och gå in, för att i ett större sammanhang finna sig själv och bli mer fullständig som människa.

Till slut öppnar sig dikten ytterligare och går bortom människornas värld: ”Den oändliga marken under oss. // Vattnet lyser mellan träden. // Insjön är ett fönster mot jorden”. Det är Tomas Tranströmers särskilda signum: det överrumplande, uppenbarande bildspråket som sträcker ett känselspröt mot en vidare verklighet.

”Äktenskapsfrågan I–II”, ur Husfrid (Sonja Åkesson, 1963)

En dubbeldikt som drastiskt framställer ett ojämlikt äktenskap som ett kolonialistiskt slaveri för kvinnan och en källa till missnöje för mannen.

Om verket

En dikt i två delar av Sonja Åkesson (1926–1976) som problematiserar äktenskapet som samlevnadsform.

Motivering

Med titeln ”Äktenskapsfrågan” anger Sonja Åkesson två anknytningar för sina spegelvända dikter: dels till ett debattämne som framträdde då det svenska 1960-talet problematiserade förhållandet mellan könen; dels till en dikt av Gustaf Fröding i samlingen *Guitarr och dragharmonika* (1891). Den handlar om paret Erk och Maja som i gott samförstånd planerar äktenskap men också bekymrar sig för sin utkomst. I skarp kontrast mot det står läget på 1960-talet: problemet är inte livsuppehället utan slitningen mellan kvinnor och män med markant olika uppfattningar om samlivet.

I den första dikten kommer kvinnan till tals med en drastisk och bevingad beskrivning av sig själv som en motsvarighet till undersåtarna i koloniserade länder: ”Komma krypa knäna / tigga / vara Vit Mans slav”. Till bilden hör själsdödande hushållsarbete, mannens lynnighet och tillfälliga gester av jämställdhet. I den andra, mindre kända men lika talande dikten visar sig även mannen vara otillfredsställd: han känner sig nonchalerad av barnen och plågad av misstanken att hust-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

run aldrig har brytt sig om honom som människa, ”hon som väl tog en för att bli försörjd”.

Så framställer dikten med litterära medel och med drabbande kraft samma poäng som feminismen både på 1960-talet och senare: i ett samhälle med en i grunden ojämlik köns- och äktenskapsstruktur far både kvinnor och män illa.

5.5 Bild och form

Kalkmåleri i Härkeberga kyrka (Albertus Pictor, 1480-tal)

Albertus Pictor, Sveriges mest kända medeltida konstnär, har i Härkeberga kyrka skapat en rik och fascinerande bildvärld av hög konstnärlig nivå som inspirerat över sekler.

Om verket

Kalkmåleri av Albertus Pictor (cirka 1440–1509) på väggar och valv i Härkeberga kyrka, Uppland, med religiösa motiv samt skildringar relaterade till tidens livsregler och folktro.

Motivering

Albertus Pictor (född cirka 1440–1445 i Tyskland, död i Stockholm 1509) var verksam som målare och pärlstickare och hade viss tid egen verkstad i Stockholm med många medarbetare. Särskilt under 1480-talet utförde han och verkstaden ett flertal muralmålningar till vilka hör de i Härkeberga kyrka, Härnevi kyrka och Täby kyrka men också de i Lid och Floda kyrkor samt i kyrkorna Dingtuna och Kumla. Hans figurstil är kraftfull, utförd i klara färger och med en omväxlande ornamentik som är anpassad efter valvarkitekturen. Bilderna, som användes i predikningar under en bildfattig tid, är didaktiska men ger samtidigt uttryck för berättarglädje och ibland burlesk humor. Bildprogrammet i Härkeberga kyrka tillkom under Sveriges katolska tid och återger framför allt motiv från Gamla och Nya Testamentet med förebilder hämtade från *Biblia Pauperum* (”fattigmansbibeln”), men också skildringar av tidens moraliska livsregler och folktro. Albertus Pictor och verkstadens arbeten i medeltida kyrkor på olika

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

håll i Sverige håller en hög konstnärlig nivå, sett även ur ett europeiskt perspektiv, och ger en unik inblick i medeltidens föreställningsvärld.

Bildprogrammet i Härkeberga kyrka får här representera det rika och välbevarade medeltida kulturarv som ännu finns kvar i ett flertal kyrkor runt om i landet, bland annat i form av kalkmåleri, triumfkrucifix, träskulptur, altartavlor, dopfuntar och textilier. Till tidens framstående konstnärer hörde även bl.a. målaren och skulptören Haaken Gulleson verksam särskilt i Hälsingland och den tyskfödde Bernt Notke, som tillskrivits den kända skulpturgruppen Sant Göran och draken i Storkyrkan i Stockholm. Den bildvärld som Albertus Pictor företräder har bland annat inspirerat Ingmar Bergman i arbetet med filmen *Det sjunde inseglet* (1957).

Gripsholms slott (Henrik von Cöllen och Fredrik Nussdorffer, 1537) med statens porträttsamling (1822)

Ett av Sveriges mest välbevarade Vasaslott med världens äldsta nationella porträttsamling om cirka 5 000 verk, avbildande kända svenska personer från sent 1400-tal till i dag.

Om verket

Vasaslott med bildkonst, skulptur, möbler och konsthantverk från och med 1500-talet samt med statens porträttsamling med verk från sent 1400-tal till i dag. Byggmästarna var Henrik von Cöllen och Fredrik Nussdorffer på uppdrag av Gustav Vasa.

Motivering

Gripsholms slott började uppföras som försvarsborg på 1530-talet på Gustav Vasas initiativ och var då en del av det nationella försvarssystemet. Hertig Karls kammare på Gripsholm är i dag en av Sveriges mest välbevarade inredningar från 1500-talet. Även den så kallade Rikssalen med helfigursporträtt av Gustav Vasa och hans samtida europeiska regenter, minner i sina delar om slottets ursprungliga miljö. Gripsholm kom att genomgå betydande omdaningar under

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

änkedrottning Hedvig Eleonoras tid då bl.a. Drottningflygeln byggdes. Gustaf III lät uppföra en slottsteater med invigning 1782, ritad av Erik Palmstedt, i ett av slottets runda renässanstorn; Gripsholmsteatern är en av Europas mest välbevarade 1700-talsteatrar. På sent 1800-tal ägde flera omdiskuterade renoveringar rum under ledning av arkitekten Fredrik Lilljekvist. Renoveringen, som tillkom under en tid av starka nationella strömningar och då intresset var stort för äldre historiska stilar, förkastades av vissa samtida kritiker som historieförfalskning, däribland av Verner von Heidenstam i dennes artikel ”Gripsholm som fornminne” i skriften *Modern barbarism* (1894).

På Gripsholm finns sedan 1822 statens porträttsamling, världens äldsta nationella porträttsamling, som i dag omfattar cirka 5 000 porträtt i olika tekniker avbildande kända svenska personer från sent 1400-tal till i dag, alltifrån Willem Boys porträtt av Gustav Vasa som renässansfurste från 1550-talet till Marja Helanders fotografiska hedersporträtt från 2022 avbildande konstnären Britta Marakatt-Labba, internationellt känd i dag för sina verk med förankring i samisk kultur.

Självporträtt med allegorier (David Klöcker Ehrenstrahl, 1691)

Ett betydande självporträtt av stormaktstidens mest kända konstnär. Ehrenstrahl förnyade den inhemska konsten med verk förankrade i sin tid, som inspirerat över århundraden.

Om verket

Självporträtt med allegorier av David Klöcker Ehrenstrahl (1628–1698) är en oljemålning på duk som tillhör samlingarna på Nationalmuseum.

Motivering

I *Självporträtt med allegorier* från 1691 framställer David Klöcker Ehrenstrahl sig själv i rollen som uppburen hovmålare, som en svensk motsvarighet till Rubens, i allongeperuk och invid en personifikation av *Pictura* (målarkonsten) och *Inventio* (Fantasin eller Inbillningskraften). Självporträttet av den internationellt skolade Ehrenstrahl, framhåller inte bara hantverkets och fantasins betydelse för konst-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

skapandet utan också uppgiften att ”måla överhetens odödeliga beröm”. Ehrenstrahl, bördig från Hamburg, hörde till stormaktstidens många invandrade konstnärer, från Tyskland, Nederländerna, Frankrike och England, och kom som hovmålare att bli tongivande som konstnär under det karolinska enväldet. Med porträtt, genremåleri, djur- och naturmåleri samt med sina religiösa och allegoriska framställningar, förnyade Ehrenstrahl den inhemska konsten och gav uttryck för stormaktstidens föreställningar om människan, kungamakten, sociala hierarkier och om liv och död. Flera av eleverna i hans ateljé i Gamla Stan förde hans porträttstil vidare och blev uppmärksammade konstnärer i Sverige och utomlands, däribland Michael Dahl och David von Krafft. Hit hörde även dottern, konstnären Anna Maria Ehrenstrahl som anlitades flitigt i hemlandet i sin tid och var en av de första kvinnliga målarna i Sverige.

David Klöcker Ehrenstrahl hade en betydande ställning i det stormaktstida konstlivet och har ibland kallats för ”Den svenska målarkonstens fader”. Carl Larsson framhöll hans betydelse i en av freskerna i Nationalmusei trapphall medan John-Erik Franzén inspirerades av Ehrenstrahls karolinska kungaporträtt inför sitt omdiskuterade gruppporträtt från 1985 av den nuvarande kungafamiljen.

Kungliga slottet (Nicodemus Tessin d.y. och Carl Hårleman, 1771)

Med praktfulla inredningar och museer ger Kungliga Slottet, ett av Europas största och mest besökta kungliga slott, en unik inblick i den svenska monarkins rika kulturarv.

Om verket

Kungliga Slottet i Stockholm, ritat av Nicodemus Tessin d.y. (1654–1728) och Carl Hårleman (1700–1753), har interiörer med konst, möbler och konsthantverk från företrädesvis 1700- och 1800-talen, samt ett antal museer.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Efter att den ursprungligen medeltida slottsanläggningen Tre Kronor brunnit ner 1697, påbörjades byggandet av Kungliga Slottet efter ritningar av Nicodemus Tessin d.y. i italiensk barockstil. På grund av det Stora nordiska kriget avstannade byggnadsarbetena 1709 för att återupptas igen först 1727. Efter Tessins död året därpå, övertogs bygget av Carl Hårleman som kom att rita flera av slottets rokokointeriörer. Slottet togs i bruk 1754 av Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, men invändiga arbeten fortgick till 1770-talet under ledning av Carl Johan Cronstedt och Carl Gustaf Tessin.

För utsmyckningen av Kungliga slottet, ett av Europas största kungliga slott, inkallades under 1700-talet ett flertal skulptörer och hantverkare från Frankrike. I slottets många och skiftande interiörer finns betydande konstverk, möbler och konsthantverksföremål av såväl framstående utländska som svenska konstnärer, formgivare och konsthantverkare. Till de senare hör bl.a. skulpturer av 1700-talets mest kända svenska skulptör Johan Tobias Sergel, målningar av konstnärer som Alexander Roslin och Gustaf Lundberg från 1700-talet, möbler av Georg Haupt från samma århundrade och porträtt av Anders Zorn.

I Kungliga Slottet finns även de intresseväckande museerna Gustav III:s antikmuseum, Skattkammaren med riksregalierna, Livrustkammaren och Museum Tre Kronor. Kungliga Slottet används för representation av den nuvarande kungafamiljen och är i dag ett av Sveriges mest kända och besökta turistmål.

Nordisk sommarkväll (Richard Berg, 1899–1900)

Nordisk sommarkväll är ett betydande exempel på tidens nationalromantiska stämningsmåleri, som än i dag verkar inspirerande och uppmärksammas stort internationellt.

Om verket

Nordisk sommarkväll av Richard Bergh (1858–1919) är en oljemålning på duk som tillhör Göteborgs konstmuseum.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Nordisk sommarkväll är ett betydande exempel på det svenska nationalromantiska stämningsmåleriet från sekelskiftet 1900. I målningen utgör den nordiska naturen och skymningsljuset klangbottnar för stämningar och korrespondenser i sig och för de avbildade personernas känslolägen. Målningen tillkom under en tid då nationella strömningar var starka inom svensk konst, litteratur och musik och då den svenska naturen skildrades av många målare. Hit hör bl.a. Anders Zorns *Midsommardans*, prins Eugens *Molnet,* Otto Hesselboms *Vårt land* och verk av Charlotte Wahlström och Karl Nordström. *Nordisk sommarkväll* tillkom vid Ekholmsnäs gård på Lidingö. Som modell för kvinnan på altanen stod sångerskan Karin Pyk och för mannen författaren Per Hallström, som så småningom blev ersatt av konstnärsvännen prins Eugen. Richard Bergh kom tidigt att ge uttryck för en konstsyn som ytterst bottnade i symbolismen som idéströmning, och i en uppsats 1887 skrev han:” En tavla skall ej ge naturen sådan den är, utan sådan den verkar under en viss känslostämning hos betraktaren”. Han menade vidare att ”målaren måste vara skald”. Tanken på konstarternas samverkan var utbredd vid tiden men också reaktionen mot industrialisering och städernas expansion. Landsbygden och dess natur blev nu en källa för konstnärlig inspiration.

Richard Bergh var tongivande som konstnär, konstteoretiker och konstpolitiker i Sverige kring sekelskiftet 1900. Hans *Nordisk sommarkväll* inköptes av konstsamlaren Pontus Fürstenberg 1901, som året därpå skänkte målningen till Göteborgs konstmuseum. Verket är ett av de mest kända exemplen på nordisk sekelskifteskonst, ibland benämnt ”Northern Light”, och har visats på ett flertal utställningar runtom i Europa och USA alltsedan 1980-talet.

Lilla Hyttnäs, Sundborn (Karin och Carl Larsson, 1889–1912)

Sveriges mest kända konstnärshem och främsta exemplet på ett inflytande från Arts & Crafts i svensk heminredning. Har inspirerat design och inredning fram till i dag, däribland Ikea.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Lilla Hyttnäs i Sundborn, Dalarna, även kallat Carl Larsson-gården, är ett konstnärshem som skapades av Karin (1859–1928) och Carl Larsson (1853–1919).

Motivering

Konstnärsparet Karin och Carl Larsson kom 1889 till 1912 att bygga upp sitt konstnärshem Lilla Hyttnäs i Sundborn, Dalarna, som ett allkonstverk där arkitektur, konst, möbler, konsthantverk och trädgård samverkar i en helhet. Inspiration hämtades från den brittiska Arts & Crafts-rörelsen som framhöll allkonstverkstanken, hantverkets betydelse, återanvändning av historiska möbler och betydelsen av ett personligt skapat hem. Lilla Hyttnäs, som hade skänkts av Karin Larssons far Adolf Bergöö till paret Larsson 1888, var ursprungligen en enkel stuga som byggdes om till bostad och ateljé och omvandlades till ett konstnärshem. Byggnadsetapperna kan avläsas på husets fasader där olika stilar möts, som fasader med stående panel, delar av en faluröd stockstuga och putsad fasad, allt sammanhållet i ett färgackord av vitt, rött och grönt. Karin Larsson formgav egna möbler och vävde tyger och gobelänger till hemmet, medan äldre allmogemöbler återanvändes och målades om för att passa in i rummen. Vid tiden uppfattades Dalarna som nationens hjärta och flera konstnärshem uppfördes där, däribland Zorngården i Mora och Alfvénsgården i Tällberg. År 1899 utkom författaren och reformpedagogen Ellen Key med sin skrift *Skönhet för alla* som pläderade för äkta hantverk och ett personligt och funktionellt hem, som kontrast till tidens massproduktion och tunga, belamrade inredningar.

I en serie akvareller och i bilderboken *Ett hem* (1899) av Carl Larsson, spreds parets Larssons heminredningsideal. Boken som gavs ut i många upplagor fick stor spridning utomlands och har med sina motiv från Lilla Hyttnäs bidragit till att påverka synen på svensk design, modern inredning, mode, populärkultur och återbruk, både nationellt och internationellt fram till i dag.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Målningarna till templet (Hilma af Klint, 1906–1915)

Hilma af Klints mest kända verk är en fascinerande bildvärld som väckt internationell sensation och debatt, samt lett till en omvärdering av den abstrakta konstens framväxt.

Om verket

Målningarna till templet av Hilma af Klint (1862–1944) består av 193 verk, tillkomna mellan 1906 och 1915. Tillhör Hilma af Klint Foundation, Moderna Museet.

Motivering

Hilma af Klint var en svensk målare, teosof och pionjär inom abstrakt måleri. Hon studerade 1882–1887 vid Fruntimmersafdelningen på Konstakademien i Stockholm och ägnade sig initialt åt landskapsmåleri. Intresset för teosofi och andra esoteriska strömningar delade hon med flera andra kvinnliga konstnärer, däribland Anna Cassel som hon viss tid samverkade med. Hilma af Klint bildade 1896 gruppen *De fem*, som anordnade regelbundna andliga sammankomster. 1906 påbörjade hon *Målningarna till templet*, som består av 193 målningar i olika format. Hon ansåg sig i arbetet med målningssviten vara ledd av en andlig dimension, och skapade rika bildvärldar fyllda med symboler, bokstäver och ord. I verken förmedlade hon olika budskap som hon emottagit för att belysa existensens stora frågor. I sin skrift ”Symboler, Bokstäver och Ord” försökte hon själv tolka de olika teckenens komplexa betydelser. De abstrakta målningarna visades mycket sällan under hennes livstid, och hon angav i sina anteckningsböcker att hon önskade att de skulle visas först 20 år efter hennes död. I samband med en stor utställning om det spiritistiska i konsten, i Los Angeles 1986, fick hennes abstrakta verk ett internationellt genombrott.

I dag räknas af Klint till en av de viktigaste pionjärerna för den abstrakta konsten, vars *Målningarna till templet* påbörjades före den abstrakta konstens genombrott i Ryssland och Europa. Det har lett till en diskussion om abstrakt konst och en revidering av beskrivningen av den tidiga abstrakta konstens framväxt. På senare år har ett stort antal utställningar arrangerats runt om i världen, och populärkultur,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

däribland film, har ägnats hennes konstnärskap. Uppmärksamheten har lett till en debatt om konstnärlig upphovsrätt och om kommersialisering av konstnärskap.

Tomtebobarnen (Elsa Beskow, 1910)

Elsa Beskow var en pionjär inom barnbokskonsten, däribland med Tomtebobarnen (1910) som blev en stor internationell framgång och som lästs av generationer av barn i världen.

Om verket

Tomtebobarnen är en bilderbok av Elsa Beskow (1874–1953) som handlar om fyra tomtebobarn i en besjälad natur.

Motivering

Elsa Beskow föddes i Stockholm 1874 och gick på Tekniska skolan (nuvarande Konstfack). 1897 gav hon ut sin första bilderbok *Sagan om den lilla lilla gumman*. Genombrottet kom 1901 med *Puttes äventyr i blåbärsskogen, Tomtebobarnen* utkom 1910 och 1917 påbörjades utgivningen av de populära bilderböckerna om Tant Brun, Tant Grön och Tant Gredelin. Hon illustrerade även Alice Tegnérs sångbok *Nu ska vi sjunga* och läseböcker i serien *Nu ska vi läsa*. Beskow gav ut ett fyrtiotal bilderböcker och ett stort antal sagor.

Tomtebobarnen, som blev hennes internationella genombrott, handlar om fyra tomtebobarn som följer sina föräldrars strävanden i en besjälad natur fylld av magi. ”Min avsikt med denna bok är ju att rycka barnen med mig till skogen, att få dem att älska dess mossa, bark och stenar”, skrev Elsa Beskow om sin hyllade bilderbok. Beskow var en pionjär på barnbokens område med sina fantasifulla skildringar av natur, berättelser och stämningar.

Tidigare århundradens bildfattiga, moraliskt präglade barnböcker efterföljdes kring sekelskiftet 1900 av Elsa Beskow och andra illustratörer som bl.a. Ottilia Adelborg, Jenny Nyström, Carl Larsson och John Bauer som skapade bilderböcker där illustrationerna var bärande, estetiskt uttrycksfulla och uppmuntrade till barns inlevelse

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

och fantasi. År 1900 publicerades Ellens Keys *Barnets århundrade*, *Sagabibliotekets* illustrerade böcker började att ges ut (1899–1954), John Bauer bidrog med illustrationer i *Bland tomtar och troll* (1907–1915) och flera tidningar för barn utgavs. Beskows fantasifulla bilderböcker, där vardag, magi och poesi samsas, har getts ut på många språk, de läses än i dag och har inspirerat generationer av barnbokskonstnärer, däribland Tove Jansson och Ilon Wikland.

Stockholms stadshus (Ragnar Östberg, 1923)

En av Sveriges mest kända byggnader som bl.a. är berömd för den årliga Nobelbanketten. Innehåller betydande verk av framstående svenska konstnärer, formgivare och hantverkare.

Om verket

Stockholms stadshus uppfördes 1911–1923 efter ritningar av Ragnar Östberg (1866–1945) och rymmer interiörer med konst, möbler och konsthantverk från 1900-talet.

Motivering

Stockholms stadshus var sin tids prestigebygge och ett av den nationalromantiska stilens viktigaste byggnadsverk. Arkitekturen i rött tegel minner om Stockholms och Sveriges historia, samtidigt som influenser även hämtats från italiensk renässansarkitektur, nordisk gotik och islamisk konst. Stadshusets påkostade inredningar med konst, möbler, textilier och konsthantverk, utfördes av ett antal av tidens tongivande svenska konstnärer och formgivare. Till dessa hörde bl. a. prins Eugen med fresken *Staden vid vattnet* och Einar Forseth med guldmosaiken i Gyllene salen, Axel Törnemans fresker, skulpturer av Christian Eriksson och Carl Eldh, möblemang av Carl Malmsten och Erik Spolén samt textilkonst av Maja Sjöström. Stockholm Konst tillför i dag byggnaden modern och samtida konst och design.

Stadshuset invigdes 23 juni 1923, på dagen 400 år efter att Gustav Vasa gjorde sitt intåg i Stockholm som nyvald kung, med dåvarande

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

statsministern Hjalmar Branting som talare på Borggården. Sedan dess har byggnaden använts både för politiska och ceremoniella ändamål samt för visningar och olika evenemang. I Stockholms stadshus hålls på nationaldagen en ceremoni för att välkomna nya stockholmare som fått svenskt medborgarskap under senaste året. Här arrangeras sedan 1930 även den årliga Nobelbanketten, vilket har gjort stadshuset berömt och till ett av Sveriges mest besökta turistmål.

Även om huset byggdes för Stockholms stadsfullmäktige och styret av staden, har stadshuset blivit en symbol för hela landet. Stockholms stadshus är också ett exempel på en betydande arkitektur i landet, för vilken Sverige gjort sig internationellt känt. Hit hör bl.a. även Skogskyrkogården och Stockholms stadsbibliotek, båda ritade av Gunnar Asplund.

Sitting … Six months later, Version A (Öyvind Fahlström, 1962)

Ett verk från 1960-talet av Öyvind Fahlström, en av våra internationellt mest kända konstnärer, som tillhörde popkonstens avantgarde och ägnade sig åt konstartsöverskridande uttryck.

Om verket

Öyvind Fahlströms (1928–1976) *Sitting … Six months later* (Version A) är en målning från 1962 i blandteknik som tillhör Moderna Museet.

Motivering

Öyvind Fahlström, som föddes i Sao Paolo i Brasilien, var verksam som tecknare, målare, grafiker, poet, författare, filmskapare, ljudkompositör och performancekonstnär. Fahlström arbetade även med installationer, kritik, manifest, radio, teater och tv. Han var länge verksam utomlands där han blev internationellt känd för bland annat sin informella konst, popkonst och konkreta musik. På 1960-talet hörde han till avantgardet i New York och umgicks där med konstnärer som bl.a. Robert Rauschenberg och Jasper Johns, och med tonsättaren John Cage. I sin konst undersökte Fahlström bland annat ekonomiska, politiska och sociala sammanhang, ofta uttryckt med

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

en kritisk udd. Fahlström var även viktig för avantgardeteatern och för teatrala happenings, bland annat på Pistolteatern i Stockholm. Öyvind Fahlström hade sin första separatutställning 1953, åren 1956–1959 bodde han i Paris och började då inkludera serietidningsklipp i sin konst. På 1950-talet ägnade han sig även åt informell konst och konkret poesi, samt i New York på 1960-talet skapade han sina verk av kartor och spel, men också happenings och performances. På Moderna museet i Stockholm, under Pontus Hulténs chefskap, kom Fahlström att delta med flera uppmärksammade happenings. De sista tio åren av sitt liv arbetade han även med film.

Öyvind Fahlström får med sitt verk *Sitting … Six months later* (Version A) i tempera på duk med fotocollage, träpärlor och tråd samt med rörliga delar av målad kartong, metall och vinyl representera 1960-talets experimentella, ifrågasättande konst och utvidgade konstbegrepp. Han är en av Sveriges mest kända konstnärer internationellt och en viktig inspiratör för konstnärer i dag.

5.6 Musik

Drottningholmsmusiken (Johan Helmich Roman, 1744)

Inget musikaliskt verk från svensk tid före 1800-talet har fått större historiskt genomslag än Drottningholmsmusiken.

Om verket

24 kortare orkestersatser av Johan Helmich Roman (1694–1758), framförda i samband med bröllopet mellan kronprinsen Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika av Preussen 1744.

Motivering

Den frihetstide hovkapellmästaren Johan Helmich Romans musik till det kungliga bilägret i samband med kronprins Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas bröllop i augusti 1744 innehåller många stycken som blivit kända och uppskattade i breda lager, däribland den inledande satsen, samt den menuettmelodi som Bellman lånade till Fredmans epistel nr 9, ”Käraste bröder, systrar och vänner”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Roman är den tidigaste musikaliske gestalten i svensk musikhistoria som kontinuerligt har uppmärksammats och värdesatts efter sin död, utan att behöva ”återupptäckas”. Hans tid som kapellmästare präglades av en professionalisering, internationalisering och modernisering av hovkapellet och det svenska musiklivet. Romans flera längre resor i Europa ledde till viktiga kontakter och erfarenheter som kom det svenska musiklivet till gagn. I ett äreminne över Roman nästan tio år efter dennes död skriver man: ”Vår Roman reste ut såsom stor Musicus och kom större hem igen”. I en tid då orkester- och kammarmusik tidigare främst varit en angelägenhet för hovet genomförde Roman på 1730-talet vad som sannolikt var de första offentliga konserterna i Sverige.

Drottningholmsmusiken har genom modern notutgivning, skivinspelningar samt radio och tv fått en mycket stark närvaro i moderna föreställningar och uppfattningar om det svenska 1700-talet.

Sjung med oss mamma, första häftet (Alice Tegnér, 1892)

Sångerna har alltsedan publiceringen sjungits av miljoner barn och vuxna – spontant, i skolan, i vardag och efter årstidens växlingar.

Om verket

Sånger för barn, familj och skola. Vissa är skrivna av Alice Tegnér (1864–1943) själv, andra är hennes bearbetningar av äldre visor.

Motivering

Det första häftet i samlingen innehåller såväl egna visor som bearbetningar av befintliga melodier. I den senare kategorin finns exempelvis ”Goder afton, goder afton, både herre och fru” och ”Borgmästar Munthe”. Bland Tegnérs originalmelodier har ”Ekorr’n satt i granen”, ”Bä, bä, vita lamm” och ”Dansa, min docka” blivit speciellt älskade. Texterna har ett enkelt och vardagsnära tilltal som stått sig i mer än ett sekel. *Sjung med oss mamma* är en pionjärinsats för svensk barnmusik, som följts upp av Knut Brodin, Gullan Bornemark, Georg Riedel och Georg ”Jojje” Wadenius. Visorna sprids ännu i skolor,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

barnverksamheter, muntligen över generationsgränserna och från barn till barn. I häftet ingår även psalmer, såsom Johan Olof Wallins ”Din klara sol går åter opp”.

Det första häftet utkom i många upplagor under hela 1900-talet, och följdes av åtta andra under fyrtio års tid, med Tegnérs originalkompositioner ”Sockerbagaren”, ”Blåsippan ute i backarna står”, ”Sov du lilla vide ung”, ”Tre pepparkaksgubbar” och många andra. Dessa har haft ett ojämförligt starkt genomslag och fått sådan klassikerstatus att de i dag ofta antas vara ”traditionella visor”. Häftena översattes bland annat i Tyskland och England. Tegnér tog initiativ till sångboken *Nu ska vi sjunga*, en sångbok för småskolan som sedan 1943 utkommit i många upplagor, illustrerade av Elsa Beskow. Här utgavs de visor som skolbarn vid insamlade önskemål själva önskade sjunga, vilket speglar ett för tiden ovanligt receptivt barnperspektiv. Tegnér har även komponerat solosånger, körverk och kammarmusik.

Midsommarvaka, Svensk Rapsodi nr 1 för stor orkester, op. 19 (Hugo Alfvén, 1903)

Verket är en av de mest spridda, kända och uppskattade svenska kompositionerna över huvud taget, både inom Norden och i större internationellt sammanhang.

Om verket

Rapsodi för orkester av Hugo Alfvén (1872–1960), programmatiskt föreställande ett svenskt midsommarfirande, med citat och referenser till svenska folkmelodier. Uruppförd 1904.

Motivering

Hugo Alfvén representerade många sidor av svenskt musikliv runt 1900, såväl nationalromantikens idealiserade bild av landsbygd och folklig kultur, som det akademiska musiklivet och den gryende amatörkörs-rörelsen, där han gjort viktiga bidrag med ”Jungfrun hon går i ringen”, ”Uti vår hage” och ”Glädjens blomster”. *Midsommarvaka* är en klingande gestaltning av ett midsommarfirande i det fria, inte

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

olikt det sätt som helgen fortfarande firas av många. Alfvén följde sin tids aktiva insamling och dokumentation av folklig kultur. *Midsommarvaka* spelades inom bara några år på många håll i Europa, Nordamerika, Afrika och Asien och gavs som balett i Paris (av Svenska baletten) och i London 1920. 1954 gjordes en skivinspelning med Alfvén själv som dirigent. Denna kom att få stor betydelse för styckets spridning och uppskattning i bredare kretsar. Inledningstemat har förekommit i filmer som ”Hon dansade en sommar” (1951) och har under titeln ”Swedish rhapsody” dykt upp i så olika sammanhang som hos countrygitarristen Chet Atkins, som signatur i Radio Sorong på Nya Guinea, hos det brittiska hårdrocksbandet Deep Purple, och i Piero Umilianis ”Mah-nà mah-nà” bland annat i ”The Muppet Show”.

Alfvén var känd för sin mästerliga instrumenteringskonst även i den symfoniska dikten *En skärgårdssägen* samma år (1904). Sitt stora genombrott som tonsättare fick han med sin andra symfoni 1899. Här är det en annan Alfvén som symfoniskt tecknar liv och död i absoluta termer. Hans mångsidighet framgår av hans stora framgång med körverk baserade på folkmelodier och på svensk lyrik, samt hans schlager ”Roslagsvår” till text av Alf Henrikson, 1954.

Tre inspelade låtar med spelmannen Hjort Anders Olsson

Inom svensk spelmanstradition förtjänar Hjort Anders Olsson att framhållas både som individuell spelman och som särskilt viktig förmedlare av äldre traditioner. Han samspelade med dokumentationsarbetet av folklåtar under det tidiga 1900-talet och har varit impulsgivare till många folkmusiker i yngre generationer.

Om verket

Tre exempel på Hjort Ander Olssons (1865–1952) musicerande: en polska, en vispolska och en gånglåt.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Hjort Anders Olsson är en av de mest omtalade personerna i svensk spelmanstradition. Genom sitt kringflyttande liv har hans låtrepertoar traditionsrötter såväl i uppväxtbygderna Bingsjö, Rättviks finnmark, som utmed Hälsingekusten och i Uppland, där han kom att bosätta sig. Hjort Anders samverkade med nya minnesinstitutioner som Nordiska museet och Skansen samt med den organiserade spelmansrörelsen, dess spelmanstävlingar och turnéer ute i landet.

Även om Hjort Anders tidigt och noggrant dokumenterats genom notuppteckningar och outgivna inspelningar har vi för tillgänglighetens skull här valt att framhålla tre utgivna exempel på hans eget spel. Låtarna tjänar som ingång till Hjort Anders individuella skapande och plats i traditionen. Den första är en polska efter Pekkos Per från Bingsjö (1808–1877) av vilkens låtar Hjort Anders anses vara en viktig förmedlare. ”Den börjar i dur och slutar i moll” enligt Hjort Anders och har fått stor spridning under namnet ”Polska i dur och i moll”. Den andra är en vispolska av Hjort Anders själv. Bägge finns utgivna på Vax Records/Naxos.

1950 registrerades Hjort Anders som upphovsperson till den välkända ”Gärdebylåten”, i samband med att radiomannen Matts Arnberg gav ut den i sättning för flera fioler. Melodin har traderats långt tidigare i Dalarna och Hälsingland, och även givits ut på skiva med Rättviks spelmanslag 1944. Just Hjort Anders version kom att bli speciellt inflytelserik och är den som spelats av många tusen fiolspelare genom åren. Inspelningen tillsammans med Nils Agenmark och Ole Hjort 1952 (utgiven på Philips) utgör det tredje exemplet på Hjort Anders betydelse.

Flyttningssång (Lars Sikku) och Till kåtan och hemmet (Frida Johansson)

Inspelningarna är en unik klingande dokumentation av en levande sångtradition hos norra Sveriges samiska befolkning.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Två samiska jojkar från tidigt 1900-tal, inspelade av Karl Tirén i Talma Sameby respektive Semisjaur-Njarg sameby 1914–1915.

Motivering

Järnvägstjänstemannen Karl Tiréns inspelningar av samisk jojk är en stor källa till kunskap om samiskt liv och kultur vid tidpunkten. Tanken med projektet var att bevara muntliga traditioner för framtiden. Indirekt fanns också tanken på att skapa bredare intresse för jojk och att inympa denna sångkultur i annan musikodling, vilket också skedde, dels hos tonsättare som Wilhelm Peterson-Berger och Erland von Koch, och senare hos många nutida samiska jojkare som hämtar inspiration från Sikku, Johansson och många av de andra som dokumenterades under 1910-talet. Numera ådrar sig inspelningarna från en tid då den samiska jojken lät mycket annorlunda än i dag både lokalt intresse i Sverige och Sapmi, och ett betydande internationellt engagemang. Unesco utsåg 2025 samlingen till ett världsminne.

Tirén hade under sin uppväxt i Jämtland tidig vänskap med samer och en inblick i samiskt liv, men hörde aldrig jojk, då detta hörde till den privata sfären. Under sitt arbete som järnvägstjänsteman kom han i kontakt med denna sångtradition i samband med spelmanstävlingar. Eftersom Tirén tidigt använde fonografens teknologi, har vi i dag en unik möjlighet att höra drygt sekelgammal jojk (skivetiketten Caprice). Sikkus och Johanssons jojkar representerar olika perspektiv på nomadiskt liv i norra Sverige runt 1900. De relaterar till spänningen mellan å ena sidan ett nomadiskt och cykliskt återkommande liv över stora områden, och enskilda platser som ett särskilt hem.

”Calle Schewens vals” och ”Möte i monsunen” (Evert Taube, 1931 och 1935)

Evert Taubes visor hör till det som både litterärt och musikaliskt fått spridning i breda samhällslager och som fortfarande traderas muntligt i allsång, referenser, citat och melodilån.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Två sånger som representerar olika sidor av vispoeten Evert Taube (1890–1976).

Motivering

Evert Taube förenade i sin visdiktning det högst lokala – Bohuslän, Roslagen eller Stockholm – med den globala sjömansromantiken. ”Calle Schewens vals” och ”Möte i monsunen” exemplifierar de två tendenserna i älskade visor som senare tolkats av många andra. De har vunnit en självklar plats i den svenska allsången, i vilken man kan förväntas att instämma. I efterföljd av sångpoeter som Carl Michael Bellman, Gunnar Wennerberg och Birger Sjöberg håller sig Taube delvis med ett återkommande persongalleri. Han var en viktig förmedlare mellan traditionen från dessa diktare och yngre trubadurer som Olle Adolphson och Cornelis Vreeswijk.

”Calle Schewens vals” tillkom i ett sammanhang där den svenska idyllen genomgick moderniserande förändringar. Ett musikaliskt arv från Bellmans viskonst är den kontrasterade passagen i molltonart, innan huvudmelodin återkommer. Valsen kan höras framförd av Taube själv 1936 (skivetiketten Columbia).

”Möte i monsunen” skildrar ett kosmopolitiskt sjömansliv, som Taube delvis upplevt själv, delvis fått berättat av sin far. Här figurerar karaktären Fritiof Andersson i en resa som sträcker sig från Sydafrika, Shanghai, Singapore, Siam (Thailand), Ceylon och Hamburg.

Taubes visor har överlevt tidens glömska och många senare vistraditioner genom större spridning i vidare folklager. Taube och Birger Sjöberg slog bägge igenom på 1920-talet med en tillbakablickande, delvis idyllisk bild av svenskt samhälle och kultur. När Sjöberg skildrade småstadslivet med dess vardag och strävanden, tecknade Taube det heroiska och starkt idealiserade, ett slags koncentrat av den ensamma individens drömmar om sin egen väg i livet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förklädd gud, op. 24 (Lars-Erik Larsson, 1940)

Ett verk som kom att få stor betydelse för Sverige under andra världskriget och som därefter fått klassikerstatus genom tusentals framföranden runt om i landet och utomlands.

Om verket

Lyrisk svit för orkester, kör, solister och recitatör. Musik av Lars-Erik Larsson (1908–1986), text av Hjalmar Gullberg.

Motivering

Under en orolig tid i Europa beställdes ett radiospel av de två skåningarna Lars-Erik Larsson och Hjalmar Gullberg, bägge anställda vid Radiotjänst. Mediet möjliggjorde ett samkonstverk med körsatser, solopassager och reciterade verser. Verket hör sedan dess till de oftast framförda svenska kör- och orkesterverken. Texten har via internationellt intresse översatts till flera språk.

Förklädd gud uruppfördes i direktsändning i radio 1940 dirigerat av tonsättaren. Uruppförandet under brinnande världskrig kom att prägla allvaret i hur helheten mottogs och tolkades, i synnerhet Gullbergs sent tilldiktade ord ”ej för de starka i världen, med de svaga – ej för krigare, men bönder som plöjt sin jordlott utan att klaga, spelar en gud på flöjt”. Sviten blev ett protestverk av betydande sprängkraft, där Apollon sammansmälts med Kristusgestalten i naturreligiösa föreställningar. Sensmoralen är att vi aldrig kan veta vem ibland oss som möjligen går omkring som en gud förklädd till medmänniska.

Förklädd gud är stilmässigt lättillgängligt i kontrast till 1940-talets gryende musikaliska modernism. Trots att modernister kom att dominera under efterkrigstiden har Larssons lyriska svit kommit att stå sig som det oftast framförda större verket i Sverige. I samverkan med den framväxande rörelsen av blandade amatörkörer i hela landet har *Förklädd gud* kommit att framföras regelbundet och beröra många lyssnare. På detta sätt är verket också en representant för 1900-talets körutveckling i Sverige, där i dag 540 000 svenskar, drygt 5 procent av befolkningen, sjunger i kör.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Aniara (Karl-Birger Blomdahl, 1958)

Aniara är den första science fiction-operan helt byggd på sin tids modernistiska tonspråk. I samverkan med de nya radio- och tv-medierna har verket haft ett genomslag långt bortom den mesta musik som skapats under 1900-talet.

Om verket

En opera (”Revy om människan i tid och rum”) av Karl-Birger Blomdahl (1916–1968) i två akter där samtidens främsta aktörer inom alla konstarter samlades för att realisera en futuristisk föreställning om människans agerande i det moderna och framtida samhället. Uruppförd på Kungl. Operan, 1959 och sänd i tv-version 1960.

Motivering

Rymdoperan *Aniara* i sju tablåer samlade sin tids tongivande kreatörer i ett samarbete över konstarterna. Harry Martinsons redan berömda versepos (1956) gjordes till libretto av poeten Erik Lindegren, med unikt ambitiösa insatser från Sveriges främsta inom regi (Göran Gentele), koreografi (Birgit Åkesson), dekor (Sven X:et Erixson), kostym (Börje Edh) och musikalisk interpretation (dirigent Sixten Ehrling). Temat med ett rymdskepp som kommer ur kurs och vad mänskligheten tar sig för när hoppet bedöms vara ute har visat sig genklinga i många moderna livs- och samhällssituationer. Förutom film- och radioversioner baserade på Blomdahls *Aniara*, har Martinsons rymdepos avsatt film, teater, radioföljetonger och tv-serier världen över.

Den forne ingenjörsstudenten Blomdahl odlade vid sidan av sin ledande ställning inom musikalisk modernism sedan ungdomsåren ett starkt intresse för astronomi, teknik och naturvetenskaper, vilket låg i tiden för det sena 1950-talets skärningspunkt av neurotisk svartsyn på existentiellt plan och framtidsoptimism vad gäller välfärd, teknologi och samhällsplanering. Allt detta sammanstrålade i tonsättningen av *Aniara*. Operan blev många människors första kontakt med tolvtonsteknik, elektronmusik och operaroller som uttrycktes helt genom dans (som piloten Isagel). Utöver den modernistiska stramheten finns utblickar till svensk romantik, jazzmusik och andra

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

referenser till ett jordiskt liv i det rymdsammanhang där operan utspelar sig.

Jazz på svenska (Jan Johansson, 1964)

Skivan har genom sitt sammanförande av olika musikaliska fält spelat en mycket stor roll i svenskt musikliv.

Om verket

Svenska folklåtar tolkade inom jazzidiomet av Jan Johansson (1931–1968) (piano) och Georg Riedel (bas).

Motivering

Detta album har nått långt utanför både jazzens och den moderna folkmusikens sfärer. *Jazz på svenska* är Sveriges genom tiderna mest sålda jazzskiva och erkänns klassikerstatus inom jazzvärlden. För många har den också blivit den första kontaktytan till svensk traditionsmusik. Det mest i många sammanhang spridda spåret är ”Visa från Utanmyra”, baserat på en uppteckning av Reser Anna Larssons framförande av Olof von Dalins ”O tysta ensamhet”. Detta spår sammanknyter därmed inte bara jazz och svensk folkmusik, utan även 1700-talets poesi med senare tiders systematiska folkmusikinsamling. Genom Georg Riedels emblematiska basspel, framfört helt utan tidigare erfarenhet av svensk folkmusik, blickar inspelningen även framåt till Riedels och Johanssons musik till filmatiseringar av Astrid Lindgrens barnböcker.

Redan före Johansson hade bland andra Lars Gullin och Bengt-Arne Wallin sammangift den afro-amerikanska jazzmusiken med svenska folklåtar. Ingen av dessa pionjärer fick dock samma genomslag som Johansson och Riedel med sin *Jazz på svenska*. Skivan bidrog till ett breddat intresse för jazz under en period då detta musikfält höll på att helt ebba ut i en ny kommersiell musikvärld. Frånvaron av trummor på skivan har bidragit till ett intuitivt och kontemplativt mottagande hos många lyssnare. Ljudteknikern Olle Swembel spelade en stor roll för det klingande slutresultatet genom konstnär-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ligt och tekniskt balanserande av Johanssons och Riedels intrikata samspel.

Symfoni nr 7 (Allan Pettersson, 1968)

Allan Petterssons sjunde symfoni blev tonsättarens stora genombrott och har blivit ett älskat verk världen över.

Om verket

Symfoni av Allan Pettersson (1911–1980) i en sammanhängande sats, ungefär 40 minuters speltid, uruppförd 1968.

Motivering

Hos Allan Petterson sammanflöt två drag i svenska efterkrigssamhället, dels en individualistisk strävan efter originalitet – att inte skriva som någon tonsättare i tidens strömningar och grupper – dels en önskan till kollektiv identifikation med lyssnare i bredare lager än vad som då var vanligt i konstmusiken. Bland Petterssons symfonier har den sjunde i sitt självbiografiska mörker och skönhet blivit ett älskat verk världen över. Det har förekommit i många filmer (bland annat Roy Anderssons), omnämnts i romaner, inspirerat till bildkonst, och är det svenska konstmusikverk som haft störst skivförsäljning. Trots internationell ryktbarhet är tonsättarnamnet möjligen mindre känt bland svenska folket än exempelvis Franz Berwalds eller Wilhelm Stenhammars, vilken understryks av fotografen Gunnar Källströms ord ”Vem fan är Allan Pettersson”, som också givit namn till en TV-dokumentär (1974).

Pettersson har kallats ”en av de sista stora symfonikerna” och jämförts med Gustav Mahler och Dimitrij Sjostakovitj. Det finns internationella sällskap och tidskrifter uteslutande ägnade åt Petterssons musik. Han stod medvetet helt utanför alla strömningar av såväl nyklassicism som skolbildande modernism. Efter uruppförandet av sjunde symfonin 1968 med efterföljande succé har verket prisats och belönats. Många har vittnat om livsomvälvande upplevelser i

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

samband med sina första kontakter med symfonin, och radioprogram och essäer har byggts helt på sådana personliga vittnesbörd.

5.7 Film och scenkonst

Drottningholms slottsteater (Carl Fredrik Adelcrantz, 1766)

En unik 1700-talsteater, del av Världsarvet Drottningholm, och den äldsta teater som regelbundet använder originalscenmaskineri i föreställningar.

Om verket

Drottningholms Slottsteater är belägen vid Drottningholms slott, ritades av Carl Fredrik Adelcrantz (1716–1796) och uppfördes 1766 för drottning Lovisa Ulrika (1720–1782).

Motivering

Drottning Lovisa Ulrika lät bygga teatern, som ritades av Carl Fredrik Adelcrantz. Han var arkitekt även till Ulriksdals slottsteater (Confidencen, 1753), som också är i bruk i dag. Lovisa Ulrika, född i Preussen, förde med sig internationella idéer och artister till svensk teater. På slottsteatrarna spelade ett italienskt operasällskap och franska skådespelare. L. J. Desprez ritade Drottningholmsteaterns Déjeunersalong och originalkulisser. Teaterlivet på Drottningholm blomstrade sommartid under Lovisa Ulrikas son, Gustav III. Efter Gustav III:s död användes Drottningholmsteatern mycket sällan. Teatern återupptäcktes 1921 och återinvigdes året efter. I dag ges föreställningar, där publiken kan uppleva originalmaskineri och dekorväxlingar inför öppen ridå. Teatern har inspirerat regissörer, t.ex. Ingmar Bergman för Mozarts *Trollflöjten* (TV2, 1975).

Teaterlivet intensifierades under Gustav III, teatern blev ett verktyg för att manifestera kungamakten. Han skapade de svenska nationalscenerna, genom att kombinera internationella influenser och konstnärer med det svenska språket. Kungliga Teatern (Operan) invigdes 1773 i Bollhuset med operan *Thetis och Pelée* med musik av F.A. Uttini och balett av balettmästare L. Gallodier. Gustav III

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

skrev själv utkast till operalibretton, bl.a. *Gustaf Wasa* (1786) med text av J. H. Kellgren, musik av J. G. Naumann och dekor av Desprez; den var länge ansedd som svensk nationalopera. Gustav III grundade Kungliga Dramatiska Teatern 1788.

Lejonets unge på Sundsvalls teater (Frida Stéenhoff, 1897)

Frida Stéenhoff är en av de kvinnliga 1800-talsdramatiker som återupptäckts. Sundsvalls teater representerar teaterlivets expansion under 1800-talet.

Om verket

Frida Stéenhoffs (1865–1945) drama, *Lejonets unge*, Nutidsskildring i fyra akter, publicerades 1896 och hade sin urpremiär på Sundsvalls teater 1897. Pjäsen är åtkomlig bl.a. på Litteraturbanken. Sundsvalls teater uppfördes 1894 efter ritningar av arkitekten Johan Erik Stenberg. Den är byggnadsminne sedan 1974.

Motivering

Rydbergska sällskapets urpremiär på Frida Stéenhoffs (under pseudonymen Harold Gote) kontroversiella samtidspjäs *Lejonets unge* blev en historisk skandalsuccé på Sundsvalls teater 1897. Det moderna genombrottets kvinnliga dramatiker som Alfhild Agrell, Victoria Benedictsson, Anne Charlotte Leffler och Frida Stéenhoff var flitigt spelade, både hyllade och omstridda, under 1800-talets sista decennier. Deras pjäser drev frågor om kvinnors ekonomiska, sociala, sexuella, moraliska och konstnärliga rättigheter. Stéenhoff var även samhällsdebattör och introducerade begreppet ”feminism”, i nuvarande betydelse, i föredraget *Feminismens moral* (1903). *Lejonets unge* pläderar för rätten till fri kärlek och föräldraskap utanför äktenskapet och siar om att nästa sekel blir ”Barnets århundrade” – vilket blev titeln på Ellen Keys bok (1900). Den kvinnliga 1800-talsdramatiken avfärdades senare som ”indignationsdramatik”, men återupptäcktes under 2000-talet, analyseras bl.a. utifrån feministiska perspektiv, spelas regel-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

bundet och inspirerar den samtida diskussionen om könsmaktsordning, historieskrivning och kvalitetsbegrepp.

I takt med industrialiseringen växte landsortsteatern snabbt under sent 1800-tal. Teaterintresset spreds över landet, det bildades fler och större resande teatersällskap. Under 1800-talets slut byggdes många nya teaterhus i städerna. En representativ teaterbyggnad var viktig för stadens status.

Sundsvalls teater från 1894 var den första i landet med elektriskt ljus. Den är i dag byggnadsminne.

Ett drömspel (August Strindberg, 1901)

Ett drömspel intar en särställning i dramatiken, då den spelats i Sverige och internationellt i en mängd tolkningar och inspirerat till nya pjäser.

Om verket

August Strindbergs (1849–1912) drama *Ett drömspel* från 1901 publicerades 1902 och hade sin urpremiär på Svenska teatern 1907. Pjäsen är åtkomlig bl.a. på Litteraturbanken.

Motivering

I förordet ”Erinran” formulerar August Strindberg den drömspelsdramaturgi med ”drömmens osammanhängande men skenbart logiska form” där ”Allt kan ske, allt är möjligt och sannolikt”, vilket genomsyrar inte bara *Ett drömspel* (1901) utan också pjäser präglade av Strindbergs drömspelsdramaturgi, skrivna av senare dramatiker. Sedan urpremiären på Svenska teatern 1907 har Indras dotter i *Ett drömspel* fått konstatera att ”Det är synd om människorna” i ett oräkneligt antal tolkningar. På svensk scen är pjäsen iscensatt av regissörer som Mauritz Stiller (Lorensbergsteatern 2016), Olof Molander med 5 uppsättningar (1935–1963), där den första som gavs på Dramaten placerades i sekelskiftets Stockholm och skärgård, samt Ingmar Bergman med 4 uppsättningar, (1963–1986), varav den första som tv-teater. *Ett drömspel* har även iscensatts på svensk scen av världsledande, internationella gästregissörer som t.ex. Max Reinhardts expressionistiska

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

tolkning (Dramaten 1921) och två postmoderna uppsättningar av Robert Lepage (Dramaten 1994) och Robert Wilson (Stockholms stadsteater 1998).

Ett drömspels berömmelse bygger även på innovativa iscensättningar utomlands. Strindbergs drama har filmatiserats och inspirerat dramatiker till nya pjäser, som t.ex. Staffan Westerbergs barnpjäs *Ett litet drömspel* (1981) och till musikdramatik, som Ingvar Lidholms opera *Ett drömspel* (1992) samt till nya djärva tolkningar och ny drömspelsdramatik som suger upp tidens strömningar också från 2000-talet.

Körkarlen (Victor Sjöström, 1921)

Körkarlen, efter Selma Lagerlöfs roman (1912), är ett virtuost exempel på den konstnärliga stumfilmens guldålder med stort internationellt genomslag.

Om verket

Körkarlen är en svensk dramafilm i regi av Victor Sjöström (1879–1960) från 1921, baserad på Selma Lagerlöfs roman från 1912. I rollerna: Victor Sjöström, Hilda Borgström m.fl. Fotograf: Julius Jaenzon. Produktionsbolag: Svensk Filmindustri.

Motivering

Den tidiga svenska filmhistorien domineras av regissörerna Victor Sjöström och Mauritz Stiller. Tillsammans bildade de 1922 filmproduktionsbolaget AB Svensk Filminspelning. Båda filmatiserade Selma Lagerlöfs romaner. Victor Sjöström regisserade även bl.a. *Ingmarssönerna* och *Karin Ingmarsdotter*, och Mauritz Stiller *Herr Arnes penningar* och *Gösta Berlings saga* (1924) med Greta Garbo. Sjöström, född 1879, och Stiller, född 1883 i Helsingfors, började båda sina karriärer som skådespelare och debuterade som filmregissörer 1912. Såväl Sjöström som Stiller har påverkat senare tiders filmskapare.

Körkarlen var den första produktionen som spelades in i SF:s nya Filmstaden-ateljéer i Råsunda. Trickfilmningar och komplicerade

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dubbelexponeringar av filmfotografen Julius Jaenzon förnyade filmens bildspråk. Victor Sjöström medverkade själv i rollen som David Holm. *Körkarlen* hade en framgångsrik premiär i New York 1922, vilket ledde till att Sjöström var verksam i Hollywood under knappt ett decennium. *Körkarlen* betraktas som del av en internationell filmkanon och har på 2000-talet utsetts till den bästa svenska filmen någonsin i filmkritikeromröstningar. Regissören Ingmar Bergman har framhävt dess betydelse och Sjöström gjorde sin sista filmroll i Ingmar Bergmans *Smultronstället* (1957).

Körkarlen är en kulturell referenspunkt som också gjort avtryck på teaterscenen, t.ex. i Per Olov Enquists pjäs *Bildmakarna* (Dramaten, 1998).

Gullregn med kupletten ”Den ökända hästen från Troja” (Karl Gerhard, 1940)

Revykungen Karl Gerhard uttryckte samhällskritik i den underhållande satirens form, bl.a. mot nazismen under Andra världskriget trots censur och polisingripande.

Om verket

Revyn Gullregn av Karl Gerhard (1891–1964) med premiär på Folkan i Stockholm 1940 innehöll den antinazistiska kupletten ”Den ökända hästen från Troja”. Musiken till kuplettens refräng är skriven av Isaak Dunajevskij, vers och arrangemang av Lille Bror Söderlundh.

Motivering

Revykungen Karl Gerhard var en lika tydlig som modig röst mot nazismen. Med revyn *Gullregn* och kupletten ”Den ökända hästen från Troja” utmanade han det politiska etablissemanget och blev uppkallad till utrikesministern. Kupletten förbjöds genom polisingripande. Detta hindrade inte Gerhard från att med humor och fräckhet utmana censuren och fortsätta framföra kupletten. Gerhards revy och kuplett finns med i Hasse Ekmans film *Jazzgossen* (1958). Kupletten har sjungits in av bl.a. Magnus Uggla (2006).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Svensk teater intog en ambivalent hållning mot 1930-talets fascism och den tyska nazismen. Pär Lagerkvists antifascistiska pjäs *Bödeln* hyllades i Norge 1934/1935, men bemöttes negativt i Stockholm. Antinazistiskt motstånd på svensk scen fanns främst på Göteborgs stadsteater, bl.a. genom uppsättningen av Vilhelm Mobergs roman *Rid i natt*. Teaterlivet i huvudstaden var politiskt kluvet. Dramaten gjorde ett omdiskuterat gästspel i Berlin 1941 med August Strindbergs *Gustav Vasa*. På Nya Teatern gavs Taggen-revyer med antinazistiska inslag.

Karl Gerhard var under 1920-talet samtida med Ernst Rolf och hans lyxigt påkostade revyer. Revytraditionen med satirisk, politisk udd har fått arvtagare, från 1960- och 1970-talens Hasse & Tage (Hans Alfredson och Tage Danielsson) till 2000-talets Henrik Dorsin bl.a. med gruppen Grotesco, som med social medvetenhet, global omvärldsblick och stundtals normbrytande provokation både gisslat självgod svenskhet och roat den svenska publiken.

Fröken Julie (Birgit Cullberg, 1950)

Ett modernt och nu klassiskt dansdrama av den världsberömda koreografen Birgit Cullberg om klass- och könskamp efter August Strindbergs pjäs.

Om verket

Koreografen Birgit Cullbergs (1908–1999) dansdrama *Fröken Julie*, efter August Strindbergs naturalistiska drama från 1888, hade premiär på Västerås teater 1950. I rollerna: Elsa Marianne von Rosen, Julius Mengarelli och Birgit Cullberg.

Motivering

Birgit Cullberg är en portalgestalt inom svensk danskonst. 1950 är ett danshistoriskt märkesår. Då introducerades det moderna dansdramat med Cullbergs *Fröken Julie* på Västerås teater i Riksteaterns regi. Cullbergs *Fröken Julie*, efter en av August Strindbergs mest spelade pjäser (1888), väckte stor uppmärksamhet genom såväl sin blandning av klassisk balett och emotionellt laddad modern dans som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

det psykologiskt intrikata och sensuellt-erotiska rörelsespråket för adelsfröken Julie och betjänten Jean. I dag är verket en modern klassiker som dansats på Kungliga teatern, av Cullbergbaletten, på många internationella scener i Europa och USA samt i tv.

Birgit Cullberg utbildades av bl.a. koreografen Kurt Jooss. Hon medverkade i Taggen-revyerna samt i Karl Gerhards revyer, bl.a. med det antinazistiska solot ”Kulturpropaganda”. Som koreograf inspirerades hon av dramatik, myter, engagemanget för fred, relationer samt privata erfarenheter. Birgit Cullberg har en lång rad av internationella framgångar med bl.a. *Månrenen, Romeo och Julia* och *Rapport* samt nyskapande tv-baletter som *Den elaka drottningen* och *Rött vin i gröna glas*. Hon grundade Cullbergbaletten 1967, där hennes son dansaren Niklas Ek var en kongenial uttolkare. Kompaniet leddes 1981–1993 av Cullbergs son, dansaren och koreografen Mats Ek, vars expressiva verk i dag dansas på världens scener. Birgit Cullberg dansade Moder Afrika i hans *Soweto* 1977. Cullbergbaletten är del av Riksteatern, i dag under namnet Cullberg.

Det sjunde inseglet (Ingmar Bergman, 1957)

Det sjunde inseglet är en av Ingmar Bergmans mest betydelsefulla filmer och en referenspunkt inom både konstfilm och populärkultur.

Om verket

Ingmar Bergmans (1918–2007) dramafilm *Det sjunde inseglet* hade premiär 1957. Filmen baserades på Bergmans pjäs *Trämålning*. I rollerna Max von Sydow, Bengt Ekerot, m.fl. Fotograf: Gunnar Fischer. Produktionsbolag: Svensk Filmindustri.

Motivering

Ingmar Bergman är en av världens mest berömda filmregissörer. Hans genombrott skedde på 1950-talet med internationellt prisbelönta filmer som *Sommarnattens leende*, *Det sjunde inseglet* och *Smultronstället*. 1952–1958 var han verksam regissör vid Malmö stadsteater och filmade på somrarna med teaterns ”Bergman-skådespelare”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Det sjunde inseglet inspirerades bl.a. av en medeltida kyrkomålning av Albertus Pictor, i filmen gestaltad i en ikonisk scen, där Max von Sydows Riddaren spelar schack med Bengt Ekerots Döden – en återkommande referenspunkt inom kultur- och filmhistorien. Slutscenen där Döden dansar bort med sina offer är en av filmhistoriens mest berömda.

Bland Ingmar Bergmans stora framgångar märks *Jungfrukällan* (1960), *Såsom i en spegel* (1961) och *Fanny och Alexander* (1982), alla Oscars-belönade som bästa utländska film. Till Bergmans mest betydande filmer räknas också *Nattvardsgästerna* (1963), *Tystnaden* (1963), *Persona* (1966) och *Viskningar och rop* (1972).

Bergman regisserade även folkkära produktioner för tv som hans *Scener ur ett äktenskap* (1973) – ett drama om äktenskap, otrohet och svek som sågs av 3,5 milj. svenskar när den gick och som ledde till att familjerådgivningen fick ett uppsving – och Mozarts *Trollflöjten* (1975). Under 2000-talet görs nya adaptioner av Bergmans verk, både i Sverige och utomlands. Hans filmer teatraliseras och Ingmar Bergman är i dag en av Sveriges mest spelade dramatiker, *Scener ur ett äktenskap* har getts i minst ett 90-tal uppsättningar i tre världsdelar.

Dom kallar oss mods (Stefan Jarl och Jan Lindqvist, 1968)

Filmen är första delen i den omdiskuterade Modstrilogin, ett tidsdokument och en av flera kulturella och samhällskritiska referenspunkter från 1968.

Om verket

Dom kallar oss mods är en dokumentärfilm och första delen i *Modstrilogin* av regissörerna Stefan Jarl (f. 1941) och Jan Lindqvist (f. 1941). Fotograf: Jan Lindqvist. Produktionsbolag: Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Jan Lindqvist & Stefan Jarl.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Modstrilogin *Dom kallar oss mods* (1968), *Ett anständigt liv* (1979) och *Det sociala arvet* (1993) är svensk filmhistorias kanske mest omtalade dokumentärfilmsprojekt, som påverkat samhällsdebatten i decennier. *Dom kallar oss mods* av filmskoleeleverna Stefan Jarl och Jan Lindqvist, lät de socialt marginaliserade ungdomarna Kenta och Stoffe bli centralfigurer i den autentiska skildringen av modsens tillvaro i Stockholms city. Deras dröm om frihet är en motpol till de välanpassade medborgarnas ”Svenssonliv”. Kameran följer modsens vardag tätt och nära. Intervjuer med modsen vittnar om droger, hemlöshet och bristande framtidstro. Frihetsdrömmen slutar i social misär.

Andra betydelsefulla filmer från samma år är den Guldbaggebelönade reportagefilmen *Den vita sporten* om demonstrationerna kring Davis Cup-matchen mellan Sverige och Rhodesia i Båstad 1968 av filmarkollektivet Grupp 13 med bl.a. Roy Andersson (långfilmsdebut med *En kärlekshistoria* 1970) och Bo Widerberg (som långfilmsdebuterade 1963 med *Barnvagnen* och *Kvarteret Korpen*) samt Mai Zetterlings dramafilm *Flickorna*, en uppgörelse med könsroller och fördomar som under 2000-talet betraktas som en feministisk kultfilm.

Samhällskritiska vindar blåste genom kulturlivet runt 1968. Fria teatergrupper spelade nya pjäser om samtida politiska frågor, t.ex. Narren i Stockholm samt Nationalteatern och musikgruppen Nynningen i Göteborg. Tidsandan influerade den progressiva musikrörelsen (”proggen”), som vände sig mot kommersiella krafter.

Fars lille påg (Franz Arnold, Ernst Bach och Nils Poppe, 1975)

Den starka lustspelstraditionen i teater och film representeras av Fars lille påg med Nils Poppe på Fredriksdalsteatern i Helsingborg 1975.

Om verket

Fars lille påg (1926) av Franz Arnold (1878–1960) och Ernst Bach (1876–1929) bearbetades för Fredriksdalsteatern 1975 med Nils Poppe (1908–2000) som teaterdirektör och på scenen. Uppsättningen tvsändes. Reprisen 1985 finns på SVT öppet arkiv och DVD-utgåva 2012.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Lustspelet *Fars lille Påg* med Nils Poppe var den första av en lång rad uppsättningar som tv-sändes från Fredriksdal. Skådespelaren och komikern Nils Poppes genombrott skedde med operetten *Blåjackor* på Oscarsteatern 1942. Den filmatiserades 1945 och blev en stor framgång. Poppe och moatjén Annalisa Ericson sågs som Europas svar på dansparet Fred Astaire och Ginger Rogers. Poppe var en folkkär aktör i ett 40-tal komedifilmer med roller som Soldat Fabian Bom (7 filmer) och Sten Stensson Stéen (4 filmer). Poppes *Aktören* eller *Pengar – en tragikomisk saga* vann pris på Biennalen i Venedig 1947. Han representerades 1959 på filmkomikerfestivalen ”100 clowns” i London, som ”Sweden’s greatest clown and comedian of the classic mould” och liknades vid Chaplin och Danny Kaye.

Sommarteater har långa traditioner med folkkära verk som *Värmlänningarna* (1846) och *Himlaspelet* (1941). Nils Poppes fysiska komik, improvisationsförmåga och popularitet fick stor betydelse för lustspelstraditionen sommartid. 1966 övertog han Fredriksdalsteatern i Helsingborg fram till han som 85-åring gjorde sin sista föreställning 1993. Då spelade han mot dansösen, clownen, skådespelaren och komikern Eva Rydberg, som sedan förde Fredriksdalstraditionen vidare med komedier och lustspel, 1994–2023, bl.a. med *Fars lilla tös*, en bearbetning av *Fars lille påg*. Virtuositeten i komisk plastik och tajming har även vidareförts genom bl.a. skådespelaren Gösta Ekman (t.ex. som Papphammar).

Medeas barn på Unga Klara (Suzanne Osten och Per Lysander, 1975)

En barntragedi utifrån barnens perspektiv och en barnkulturell milstolpe som genomgripande påverkat barnteaterns utveckling i Sverige och världen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Medeas barn är en barnpjäs av Suzanne Osten (1944–2024) och Per Lysander (f. 1944) med premiär på Unga Klara, Stockholms stadsteater, 1975 i regi av Suzanne Osten. Pjäsen finns publicerad bl.a. i Suzanne Osten, *Nio pjäser på Unga Klara*, Themis förlag (2009).

Motivering

Suzanne Ostens och Per Lysanders barntragedi från 1975 bygger på Euripides antika tragedi *Medea*. I *Medeas barn* gestaltas en skilsmässa ur barnens perspektiv. Barnen bearbetar föräldrarnas konflikt och sin utsatthet genom flykt- och rymningslekar. Genom barntragedins form skildras, med insikt, humor och empati, barns maktlöshet i en vuxenstyrd värld. Osten och Lysander låter Medeas barn i pjäsen uttrycka starka känslor av sorg, ångest och försoning på samma allvar som världsdramatiken erbjudit vuxenpubliken i över två årtusenden. I *Medeas barn* kräver barnet sina rättigheter och respekt för sina känslor. Efter premiären har pjäsen spelats på många scener i Sverige och utomlands.

Regissören Suzanne Osten är unik som banbrytare för barnteaterns starka utveckling från och med sent 1960-tal till i dag, från den fria gruppen Fickteaterns samhällskritiska teater till iscensättningar om barns existentiella frågor och komplexa känslor på scenen Unga Klara (1975–2009 som del av Stockholms stadsteater och till 2014 med Osten som konstnärlig ledare). Unga Klara är i dag nationell scen för barn och unga.

Suzanne Ostens djärvt innovativa och konstnärligt explosiva scenkonst för ung publik såväl tematiskt som gestaltningsmässigt, hennes definition av barnperspektiv och envetna arbete för barnets rätt till konstnärliga upplevelser redan 15 år före FN:s konvention om barnets rättigheter, har haft stort genomslag över hela världen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.8 Lärdom och sakprosa

Heliga Birgittas uppenbarelser (Heliga Birgitta, cirka 1370)

Birgitta var vår märkligaste medeltida personlighet och den internationellt bäst kända, ett europeiskt helgon med bestående inverkan och en häpnadsväckande skrift.

Om verket

Nedtecknade uppenbarelser av Heliga Birgitta (1303–1373), sedan utgivna, numera översatta till svenska.

Motivering

En kraft från ovan drev denna kvinna att resa till Rom för att reformera världen. Kungar, kejsare och påvar behandlade hon med barska tillsägelser. Hennes uppdrag kom från Gud själv och hade uppenbarats för henne genom syn och extas. Hon nedtecknade med bistånd av en lärd medhjälpare vad hon sett. Hennes visioner gav en skakande, skräckinjagande men samtidigt uppbygglig bild av en hinsides verklighet, Den återspeglade det som tilldrog sig på jorden så som det blev synligt för hennes tro.

Hennes inflytande kan spåras i Rom lika väl som i Vadstena. Fromma systrar har under århundradena sjungit lovsången i hennes åminnelse. Strindberg och Heidenstam har porträtterat henne som på en gång helig och maktfullkomlig. En påminnelse samtidigt om det halva årtusende när Sverige var ett romerskt katolskt land. Delar av hennes kloster revs av Gustav Vasas fogdar. Men minnet av Birgitta överlevde.

Historia om de nordiska folken (Olaus Magnus, 1555)

Det satte Sverige på kartan för en europeisk publik.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

En bok av Olaus Magnus (1490–1557) om Sveriges historia och geografi.

Motivering

Skriven av Sveriges siste katolska ärkebiskop placerade boken Sverige på kartan och lästes i hela Europa. Lika mycket geografi som historia beledsagades av en karta som blivit ikonisk. Här handlar det om folkseder och landskap, om djur och växter, om en exotisk terräng som slog Europa med häpnad och som fortfarande kan blända svenskar med sinne för källkritik. Saga eller verklighet gav detta en ny och intim bild av det nordiska land som författaren från sin exil i Rom bara kunde se för sin inre syn.

Även om bokens beskrivningar till stor del är hämtade från fantasin snarare än från verkligheten eller kanske just därför gav de en fängslade berättelse om landet i norr. Det hela bars av en varm patriotism och kunde därför accepteras även i Sverige trots att författaren var utstött på grund av sin katolska tro och lojalitet. Svenskarnas syn på sig själva har genom århundraden påverkats av denna bok liksom av dess illustrationer.

Christinas självbiografi (Drottning Christina, 1670–1680)

En av de märkligaste böckerna från svensk stormaktstid.

Om verket

Självbiografi, skriven på franska under Christinas (1626–1689) tid i Rom.

Motivering

Christina (d.1689) var en av stormaktstidens intressantaste figurer, liksom Heliga Birgitta med europeiskt rykte. En kättare i svenskt perspektiv men en som man aldrig glömt. En lysande bok även om

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

den inte når långt förbi barndomen. Unik i svensk litteraturhistoria även om den skrevs på franska.

Christina placerades i en nästan omöjlig situation som ensam kvinna i toppen på en hierarki av män. Hon flydde den lutherska ortodoxin och det kalla klimatet till Rom och den kontinentala kulturen. Ensam bland svenska monarker hade hon ett intresse för filosofi och inbjöd, med dessvärre olycklig utgång, René Descartes till Stockholm. Lika skön som Greta Garbo i filmen om henne var hon kanske inte. Men lika mycket en gåta för samtid och eftervärld.

Lappländsk resa (Carl von Linné, 1732)

Linné är en viktig figur i svensk tradition, hans landskapsskildringar är klassiska.

Om verket

Reseskildring från Lappland av Carl von Linné (1707–1778).

Motivering

Linnés reseböcker hör hemma i kanon, detta av många skäl (stil, inverkan, betydelse för att ge de olika svenska landskapen en del av deras identitet osv).

Linné är en central gestalt i svensk tradition. Han var vår mest kända naturvetenskapsman, mannen som ordnade naturen. Men han var också blomsterkungen som skickade ut generationer av svenska skolelever med portörer i handen att under sommarloven samla växter för herbariet och lära sig deras latinska namn enligt Linnés system.

Han skrev 1700-talets vackraste svenska prosa och de bilder han gav av våra landskap är oupplösliga delar av en sorts svensk landskapspatriotism, som alltid gått djupare än den nationella patriotismen.

Att Linné var den svensk som erhöll den främsta platsen i vetenskapernas historia har garanterat hans berömmelse även i hemlandet. Hans lärjungars många botaniska forskningsresor till alla kontinenter har givit honom en plats i globaliseringens vetenskapshistoria.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Drömbok (Emanuel Swedenborg, 1743–1744)

Swedenborgs betydelse svenskt och internationellt kan knappast överdrivas.

Om verket

Emanuel Swedenborgs (1688–1772) drömmar nedtecknade.

Motivering

Swedenborg är vår mest världsberömda protestantiska religiösa personlighet, en visionär liksom Heliga Birgitta. Hans syner av den andra världen, hans hemlighetsfulla korrespondenslära har inspirerat Blake och Baudelaire, Balzac och Dostojevskij. I alla världsdelar har han fått lärjungar och kyrkor.

Kant fann honom tokig, men det fanns metod i hans galenskap. Han höll lika strikt ordning på andarna som Linné på blommorna. Naturvetenskapligt och bergstekniskt skolad var han måhända en fantast, men med förankring i sinnevärlden. Hans skrifter på latin spreds över världen. Det hemlighetsfulla och säregna i hans visioner eggar fantasin.

Var och en som går förbi Swedenborg House i centrala London påminns om den betydelse den svenske andeskådaren haft för engelskspråkig kultur.

Fädernas gudasaga (Viktor Rydberg, 1887)

Asamytologin liksom Rydbergs tolkning av den är en del av det svenska arvet.

Om verket

Verket av Viktor Rydberg (1828–1895) skildrar den fornnordiska asamytologin.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Asasagan lever i våra ortnamn och i svensk medvetenhet, i konst och arkitektur, minne och fantasi. Den finns där på gränsen mellan förhistoria och historia, mellan fantasi och verklighet. Den inspirerade göticismen under stormaktstiden men också under den romantiska perioden vid 1800-talets början. Under seklets senare hälft fick den en återkomst, som Rydbergs verk bar vittne om.

Viktor Rydberg (d. 1895) var Sveriges viktigaste författare under senare delen av 1800-talet, romanförfattare och poet, men också religiös reformator och lärd fornforskare. En offentlig moralist av ojämförlig auktoritet i sin samtid. Hans Jubelfestkantat blev den akademiska idealismens stoltaste litterära monument. Hans Grottesång blev inspirerande för svensk arbetarrörelse.

Svenska folkets underbara öden (Carl Grimberg, 1915)

Verket blev klassiskt och normbildande för en viss syn på svensk historia. Det blev även mycket läst.

Om verket

Verket av Carl Grimberg (1875–1941) handlar i flera band om Sveriges historia.

Motivering

Den ”storsvenska” visionen av svensk historia, som gick tillbaka till Erik Gustaf Geijer och andra under 1800-talets början handlade om krig och kungar, men lika mycket om bönder och folkliga seder, om näringar och fester. Grimberg berättade för svenska folket och fick detta folk att känna stolthet över sin historia. Källkritiken har gått hårt åt delar av hans framställning.

Men historia är lika mycket sägen och fantasi som den är lärda fotnoter. Grimberg var inte främmande för fotnoterna. Men det var berättelserna han ville återge i ord, liksom det samtida historiemåleriet av bl.a. Gustaf Cederström och Carl Gustaf Hellqvist återgav det i bild och statyer av Bengt Erland Fogelberg och Johan Peter Molin

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

förmedlade det i sten. Historieskrivning är själv en del av det historiska förloppet. Grimbergs arbeten vittnade om det.

Grimberg hade berättarglädje som få, han skrev läroböcker och stora verk också om världshistorien, verk som lästes även i våra nordiska grannländer.

Barnets århundrade (Ellen Key, 1900)

Detta verk hade stor betydelse för samtiden och även för eftervärlden.

Om verket

Bok av Ellen Key (1849–1926) om temat barn.

Motivering

Vår mest berömda kvinnliga intellektuella som retat samtid och eftervärld men också var verksam under det sekelskifte som upptäckte barnen (Topelius, Carl Larsson Selma Lagerlöf m.fl.).

För det svenska 1890-tal som Ellen Key var en representant för var skönheten och fantasin centrala ting. Hon predikade ett konstens evangelium. För henne var kärleken viktigare än äktenskapet, barnen viktigare än böckerna. Profetissan byggde ett monument över sig själv genom sitt Strand (Liksom andra av hennes samtida Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Carl och Karin Larsson, Anders och Emma Zorn m.fl. gjorde något liknande).

Ellen Key översattes framför allt till tyska och blev en europeisk berömdhet.

Kris i befolkningsfrågan (Alva och Gunnar Myrdal, 1944)

Oerhört viktigt verk i sin tid, omdebatterat och ifrågasatt i efterhand.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

En debattskrift av Alva (1902–1986) och Gunnar Myrdal (1898–1987) med socialdemokratisk inriktning.

Motivering

En symbol för folkhemmet. Ett utkast till en social utopi. En skiss till en social ingenjörsvetenskap som var avsedd att lösa samhällsproblemen med förnuftets verktyg. En tanke om de vetenskapligt skolade experternas överlägsenhet. Lockande för många, förfärande för andra.

Gunnar Myrdal blev en representant för en ny riktning inom nationalekonomin. Internationellt rykte delade han med hustrun Alva som förkämpe för fredsrörelsen. Denna möjligen oheliga familj kompletterades av sonen Jan som i 1968-rörelsens anda gjorde uppror mot allt föräldrarna stått för.

Vägmärken (Dag Hammarskjöld, 1963)

En intresseväckande bok av den världsberömda svenska generalsekreteraren för FN, Dag Hammarskjöld.

Om verket

Bok av Dag Hammarskjöld (1905–1961) med tankar och aforismer i högstämd ton.

Motivering

Hammarskjöld var generalsekreteraren som införde ett andaktsrum i FN-byggnaden och som företog ensamma fjällvandringar, läste Pascal och Buber och efterlämnade en bok som bar vittne om hans hemliga andliga liv. Den bar också vittne om en idealism som ter sig typiskt svensk och som bidrar till att förklara både Hammarskjölds praktiska svårigheter och hans inspirerande föredöme.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Dag Hammarskjöld blev en svensk hjälte för en ny tid, en internationalist som samtidigt var bärare av en specifikt svensk tradition.

Det religiöst färgade stämningsliv som den efterlämnade boken vittnar om förefaller ha varit relativt okänt för Hammarskjölds samtida, men har blivit bestämmande för eftervärldens bild.

5.9 Lag och rätt

Magnus Erikssons landslag (kung Magnus Eriksson, cirka 1350)

Magnus Erikssons lagverk förde samman riket under gemensam rättsordning och utgör därmed en avgörande referenspunkt för Sveriges rättsliga utveckling.

Om verket

Magnus Erikssons (1316–1374) landslag sammanförde under 1300-talet de skilda landskapslagarna. Även de få stadslagarna hör till helheten.

Motivering

Sverige var under medeltiden ett valkungadöme. I början av 1300-talet rådde interregnum. Vid Mora stenar, enligt traditionen platsen för konungaval, samlades år 1319 stormän för att välja den då treårige Magnus Eriksson. Samtidigt undertecknades frihetsbrevet, ett dokument av konstitutionell karaktär.

Under kungens barndom utgick rikets styrelse från de kretsar som valt honom. I sin senare kungagärning verkade Magnus för rikets rättsliga enande. Landet bestod av lagsagor vilkas oskrivna normer nedtecknats i landskapslagar. Landslagen göt samman lagsagornas rättssystem till en enhet. Den började tillämpas vid 1300-talets mitt. Införlivandet i samhällena var en process av organisk natur, inte helt olik det rättsliga enande som delar av Europa genomgår i vår tid, där ökad ekonomisk och social rörlighet ensar betingelser för handel och vandel.

Ännu i början av 1400-talet fanns lagsagor där landslagen inte slagit igenom. På 1440-talet reviderades den och bar sedan Kristoffers

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

namn men i princip bestod den rättsordning som etablerades med Magnus Erikssons landslag i 400 år, fram till 1734 års lag.

Frihetsbrevet var ett slags avtal som förpliktade kungen att för framtiden bevara och försvara rättigheter, privilegier och sedvänjor men också åtaganden från de församlade att i gengäld vara lojala med styrelsen. Det har likheter med Magna Charta, det avtal som hundra år tidigare slöts mellan Englands konung och makteliter, och förebådar kungaeden i 1809 års regeringsform.

1734 års lag (Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen, 1734)

1734 års lag är vårt lands första och sannolikt sista allmänna lagkodifikation. Den utgör ännu förlaga till vår inofficiella lagbok.

Om verket

Sveriges rikes lag Gillad och antagen på riksdagen år 1734, stadfäst av konungen den 23 januari 1736 ersatte det lagverk Magnus Eriksson fyra sekler tidigare lade grunden till och som i reviderad form kallades Kristoffers landslag. Den gällde både land och stad och blev därmed Sveriges första för hela riket gemensamma lag.

Motivering

Det svenska samhället hade sedan Magnus Eriksson på 1300-talet grundade sitt lagverk genomgripande förändrats, socialt, politiskt och ekonomiskt. Behovet av en anpassad lag illustreras i protokoll från riksdagen, där det noteras att rikets undersåtar varit ”likasom uti mörker stadde”. Den lag som antogs har beskrivits som slutpunkten på den svenska stormaktstidens rättsutveckling och starten på det som följer. I riksdagen välkomnades den som ”ifrån all tvetydighet och åldersmörker ränsad”.

Lagens systematik liknade landskapslagarnas med indelning i balkar: giftermåls-, ärvda-, jorda-, byggninga-, handels-, missgärnings-, straff-, utsöknings- och rättegångsbalken. Fragment är ännu gällande och strukturen bibehållen i den årligen utkommande ”lagboken”.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Nya lagverk har döpts i dess efterföljd, senast Miljöbalken och Socialförsäkringsbalken.

Byggninga- och Handelsbalken återges ännu. Under rubrikerna hittar man dock endast fragment av originalen, såsom den ofta citerade rubriken till kapitel 12 i byggningabalken: *Om huru svin må i ollonskog släppas*. Ännu gällande är Handelsbalkens 5 kap. 1 *§: Säljer man tvem ett; gälde skadan åter, och den behålle godset, som först köpte*, där tvem alltså är dativformen av två. Bestämmelsen illustrerar tidens lagstiftningsteknik, där normen beskrivs i form av en konkret händelses konsekvens. Ärvdabalken, jordabalken, utsökningsbalken och rättegångsbalken finns kvar men inte författningarnas originalinnehåll.

1766 års tryckfrihetsförordning (Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen, 1766)

1766 års tryckfrihetsförordning (TF) är central i Sveriges politiska historia. Dagens yttrandefrihetsgrundlagar och offentlighetsprincip följer i rakt nedstigande led.

Om verket

Kongl. Maj:ts Nådige Förordning Angående Skrif- och Tryck-friheten. Gifwen Stockholm i Råd-Kammaren then 2. Decembr, 1766. 1766 års tryckfrihetsförordning antas vara världens äldsta författning i sitt slag. Den innehöll ett vidsträckt censurförbud, ansvarsbestämmelser, anonymitetsrättigheter och bestämmelser om allmänna handlingar. Den upphävdes och ersattes successivt under följande decennier men återupplivades efter 1809.

Motivering

Förordningen tillkom under frihetstiden, då politiska grupperingar stred om inflytande. Efter ett maktskifte i början av 1760-talet tillträdde ett nytt parti, som sett sig missgynnat av censur och liknande frihetsinskränkningar. För att få bort censuren och säkerställa en rätt att sprida allmänna handlingar utarbetades förordningen, som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

saknade laglig förebild, även om censuren förbjudits också på annat håll och de allmänna upplysningsidéerna från utlandet påverkade.

När frihetstiden ändade och Gustaf III genomfört sin statskupp upphävdes så småningom det mesta. Men fröet var sått och friheten återkom i tydligare grundlagsform 1809–1810. Principerna från 1766 är sedan dess rådande i vårt land.

I hägnet av dessa grundlagsfästa principer har medborgerliga anspråk på att delta i och yttra sig över allmänna angelägenheter vuxit fram. Det bejakas i vår nuvarande regeringsforms portalbestämmelse där det slås fast att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning. Lika stor betydelse hade frihetligheten för pressens och sedermera massmediernas framväxt. Tryckfriheten möjliggjorde utvecklingen av en både politiskt och ekonomiskt central näring, tidningsindustrin, vilken i sin tur födde ett yrke: journalistiken. Detta är inte, lika lite som tryckfrihetens idé, unikt svenska företeelser men de tidiga rättsgarantier som kan härledas tillbaka till 1766 års TF gav hos oss det fria ordet en flygande start.

Offentlighetsprincipen (1766, 1809, 1937 och 1949)

Principen om att medborgarna ska ha insyn i förvaltning och rättskipning är grundläggande för svensk rättsordning och var i sin art länge världsunik.

Om verket

Offentlighetsprincipen innebär att allmänna angelägenheter ska skötas öppet och att sådant som därvid inhämtas eller framställs ska hållas allmänt tillgängligt.

Motivering

Grundsatsen om offentlighet kan spåras tillbaka till tiden då menigheten tog verksam del i avgörandet av rättstvister och andra allmänna angelägenheter vid häradsting och landsting. Det är offentlighetsprincipens ena del, som i dag tar sig uttryck i att domstolsförhand-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

lingar är offentliga, liksom sammanträden i riksdagen och motsvarande möten i kommunala och regionala församlingar.

Den andra delen tillkom 1766, med rätten att trycka sådant som rörde rättskipning och förvaltning. Den återkom i 1809 års regeringsform och den vid samma tid återskapade tryckfrihetsförordningen. Under 1800-talet uppkom, med oklart upphov, offentlighetsprincipen som sammanfattande benämning. Den används dock inte i lagstiftningen, där grundbegreppet sedan 1937 är allmän handling – *Om allmänna handlingars offentlighet* är ännu rubriken i gällande tryckfrihetsförordningens andra kapitel, som innehåller detaljerade bestämmelser om utlämnade av myndigheters handlingar.

Det handlar om just en princip. Offentligheten är inte undantagslös. Rikets säkerhet och andra allmänna behov kan ges företräde, liksom privatlivets helgd och enskilda affärsintressen med mera. Men utgångspunkten är alltid offentlighet; det är undantagen som ska motiveras, inte den medborgerliga insynsrätten. I modern lagstiftning har den rätten motiverats med behoven av rättssäkerhet, möjligheten att informera sig inför allmänna val och transparensen som redskap mot korruption och ineffektivitet.

1809 års regeringsform (Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen, 1809)

1809 års konstitutionella revolution ledde till en ny grundlag. Den gällde i över 150 år, under vilka Sveriges nutida styrelseskick tog form.

Om verket

Kongl. Maj:ts Och Riksens Ständers Fastställde Regerings-Form; Dat. Stockholm den 6 Junii 1809. 1809 års regeringsform fungerade som konstitution 1809–1974. Där stadgades att Sverige skulle vara en monarki och ett arvrike samt att kungen skulle vara av ”den rena evangeliska läran”. Han ägde rätt att allena styra riket.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Gustaf III efterträddes av sonen, Gustaf IV Adolf, som saknade sin faders talanger. Hans regeringstids mörker slutade ett i krig där riket miste sin östra del, Finland, till Ryssland. Han avsattes därefter med våldsmakt och landsförvisades. Sådan var situationen i mars 1809. På knappa tre månader utarbetades en ny regeringsform vilken antogs den 6 juni samma år.

Val av den landsförvisades efterträdare hade under parollen *konstitution först, konung sedan* fått vänta. I enlighet med den nya regeringsformen kunde, efter att ett första val gått om intet, den franske generalen Jean Baptiste Bernadotte väljs till kronprins för att sedan bli Sveriges konung 1814 och inleda den dynasti som ännu besätter tronen.

Den nya regeringsformen hämtade viss inspiration från utlandet och upplysningsidéerna men var inhemsk och författad i riksdagens konstitutionsutskott. Utskottet åkallade nationella särdrag vilka präglade det urgamla, aldrig utplånade svenska lynnet: *stolthet utan övermod, frihetskänsla utan yra, sanningsnit utan svärmeri samt redbar verksamhet utan skryt och iver.*

Karakteristiskt är att inga rättighetskataloger motsvarande dem som under samma epok antogs i Frankrike och USA förekommer. I stället anknöt grundlagen till det slags kungaeder som funnits i landslagarna och 1319 års frihetsbrev. Enligt § 16 skulle konungen exempelvis ”vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan att han lagligen förvunnen och dömd är”.

Rättegångsbalken (Sveriges riksdag, 1948)

Reglerna om tvistlösning och utkrävande av straffansvar utgör rättsordningens skelett. Där avtecknas samhällets rättskultur.

Om verket

Rättegångsbalk. Given Särö den 18 juli 1942; ikraftträdande den 1 januari 1948. Den ännu gällande rättegångsbalken från 1948 ersatte processordningen enligt 1734 års lag. Reformen hade förberetts under

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

decennier och innebar en genomgripande och bestående förändring av rättslivet.

Motivering

I fornsvensk tid var rättskipningen folkets angelägenhet och utövades på s.k. ting ledda av förtroendemän. När städer framträdde formades där ett eget domstolsväsende. Med rikstanken kom konungens domsrätt. Strukturen återspeglas i 1734 års rättegångsbalk, som mer bekräftade det som varit än förebådade något nytt. Likväl bestod den gamla balken i över två sekler. Till dess många brister hörde då ofullständighet, irrelevans och ålderdomlig formalism.

1948 års balk förändrade mycket; i rättslivet benämndes den, med en under resten av seklet bestående yrvakenhet, ”nya rättegångsbalken”. Åtskilligt var i praktiken obsolet. Det gällde till exempel brottsmisstänktas ”insättande på bekännelse”, dvs. frihetsberövande i väntan på erkännande. Möjligheten kvarstod men användes inte längre.

Domarens inkvisitoriska funktion upphörde. Parterna blev ansvariga för den utredning på vilken domaren grundar sin dom. En stor förändring gällde bevisning. Äldre bevisregler var formellt och legalt utformade så att om, förenklat uttryckt, två vittnen uppgav samma sak skulle förhållandet anses bevisat. Detta ersattes med en fri prövning, där domaren får beakta och tillåta allt han eller hon finner vara av betydelse, liksom bortse från annat, hur omvittnat det än är. Som återspegling av svensk rättskultur framträder de fria formerna, inte bara vid bevisprövningen utan även i rättegångsordningen i övrigt. Detsamma gäller nämnden, lekmän som deltar i dömandet under lagfarna domares ledning.

Europakonventionen (Europarådet, 1950)

Europakonventionen (EKMR) ger rättslig form åt mänskliga rättigheter som kan åberopas av var och en. Sedan 1995 är den en central del av den svenska rättsordningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Folkrättsligt fördrag mellan ursprungligen tio europeiska stater i syfte att främja samarbete om rättsstatliga principer med demokratin som grundval.

Motivering

Europarådet skapades efter andra världskrigets slut. Sverige var ett av tio grundarländer. En av rådets första åtgärder var utarbetandet av en konvention med FN:s deklaration om mänskliga rättigheter som förebild, fast med effektiva rättsliga garantier för den enskilde. Därför anförtroddes övervakningen åt en europeisk domstol inför vilken enskilda medborgare i de anslutna staterna kunde föra talan. Allt eftersom fler länder anslutit sig till Europarådet har domstolens upptagningsområde vuxit. I dag omfattas ett femtiotal länder.

Portalbestämmelsen föreskriver de fördragsslutande staternas skyldighet att respektera konventionen och garantera var och en de fri- och rättigheter den innehåller. I rättighetskatalogen uppräknas rätten till liv, frihet och säkerhet, rättvis rättegång, skydd för privat- och familjeliv, yttrandefrihet m.m., liksom ett antal förbud, t.ex. mot tortyr, slaveri och tvångsarbete. Processen inför domstolen, som är belägen i Strasbourg, är ingående reglerad. Ett antal tilläggsprotokoll har tillförts.

Sverige ratificerade konventionen 1953. Ratificering bedömdes inte kräva inkorporering, eftersom svensk rätt redan ansågs motsvara konventionens krav. Genom att svensk grundlag saknar rättighetskatalog fick EKMR dock ökad aktualitet. När konventionen 1995 slutligen inkorporerades och även formellt blev lag i Sverige fullföljdes en utveckling som startat nästan ett halvsekel tidigare.

Brottsbalken (Sveriges riksdag, 1965)

Brottsbalken anger en yttersta gräns för vilka beteenden som tolereras. Som en av riksdagen stiftad moralkodex återspeglar den rådande rättssyn.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Brottsbalk. Given Stockholms slott den 21 december 1962; ikraftträdande den 1 januari 1965. Brottsbalken är Sveriges allmänna strafflag. Där beskrivs vad som kan medföra brottsutredning och vilka straff eller påföljder som då kan utdömas. Den ersatte 1864 års strafflag.

Motivering

”Straffbalkar” fanns redan i landskapslagarna. Straffen kunde inte bara under medeltiden utan även senare vara drakoniska; avrättningen av kungamördaren Anckarström 1792 bär syn för sägen. Dödsstraffet avskaffades först 1921.

Vedergällningstankar var förlegade när brottsbalken stiftades. Individualprevention stod i fokus. Särskilt avseende fästes vid ”vad som finnes ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället”. Detta skulle dock ske ”med iakttagande av vad som kräves för att upprätthålla allmän laglydnad”. Bakom detta fanns tanken att strafflagen har en moralbildande verkan som kan förtas om brott inte får konsekvenser.

Strävan efter att låta vård och behandling ersätta straff (behandlingstanken) avsatte spår i uppdelningen mellan straff (fängelse och böter) och övriga påföljder (villkorlig dom, skyddstillsyn, m.m.). Behovet av allmänprevention har samtidigt följt som en skugga på lagstiftarens strävan att avfolka fängelserna, ett motto tillskrivet den tongivande kriminalpolitikern Karl Schlyters.

De grundläggande gränserna för vad som är straffbart bestod dock. De har under lång tid följt samhällsutvecklingen. Exempel på avkriminaliseringar är: homosexualitet (successivt från 1944); brott mot trosfrid (hädelse), pornografi/sedlighetsbrott och beljugande av myndighet (1970-tal). Exempel på nykriminaliseringar: våldtäkt inom äktenskap, barnaga, barnpornografi, dataintrång, olaga våldsskildring/videovåld, kränkande fotografering, olaga integritetsintrång, blåljussabotage.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

1974 års regeringsform (Sveriges riksdag, 1974)

Regeringsformen beskriver idéer och principer på vilka nationalstaten Sverige är uppbyggd. Tillsammans med successionsordningen (SO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) utgör den vår konstitution.

Om verket

1974 års regeringsform, *ikraftträdande den 1 januari 1975.* Regeringsformen (RF) är en av Sveriges grundlagar. De övriga är successionsordningen (SO), tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Namnet kan förstås bokstavligt – formen för hur riket regeras. Ändring i grundlag måste bekräftas efter riksdagsval (två riksdagsbeslut med mellanliggande val).

Motivering

1809 års RF var när den ersattes obsolet. Tiden från 1920-talet och framåt har kallats ”det författningslösa halvseklet”. Det är talande att resan från kungamakt till nutida parlamentarism företogs utan rättsligt stöd. När den nya regeringsformen 1974 stadgade att ”regeringen styr riket” var detta sedan länge realitet, trots att grundlagen föreskrev att riket styrdes av konungen allena. Land har inte alltid med lag byggts.

Med den nya regeringsformen stadfästes folkstyrelsen samtidigt som monarkin avlövades, bara ett pennstreck från att helt utraderas, som det uttrycktes av statsministern. Jean Baptiste Bernadottes sjunde arvtagare räddades kvar på tronen av den s.k. Torekovkompromissen, en överenskommelse mellan riksdagspartierna om att låta monarkin fortleva men blott som ceremoniel.

Den nya grundlagen kritiserades för att inte vara mer än en regeringsmanual. I långa stycken rör det sig också om regler för riksdagens, regeringens och myndigheternas arbete och samspel, med andra ord om regerandets former. Bakom detta finns dock principer, som i portalstadgandet: *All offentlig makt i Sverige utgår från folket.* Även bestämmelser vilka en gång avfärdades som snömos har fått patina och visat sig bära konkreta värden. Senare revideringar har bidragit.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

I enlighet med under efterkrigstiden rådande svensk rättssyn fanns ingen rättighetskatalog med 1974. Steg i den riktningen togs snart och i dag är regeringsformen ett mer levande dokument än när det tillkom.

Allemansrätten (sedvänja utvecklad över tiden)

Allemansrätten är en för svensk rättssyn särskiljande sedvänja som vuxit fram under lång tid samt präglar friluftsliv och ansvar för gemensam natur.

Om verket

Allemansrätten innebär att envar har frihet att röra sig i naturen och tillgodogöra sig blommor, bär, svamp med mera så länge inte markägares rätt störs.

Motivering

En rätt att ta väg över annans ägor kan spåras långt tillbaka, möjligen som en följd av att Sverige varit ett glest befolkat land där frihet för ”alle man” att röra sig i skog och mark framstått som oproblematisk. I lagarna finns tidiga spår exempelvis i stadganden om jakt, fiske och flottning. Någon rättighet i modern mening är det inte, det handlar snarare om begränsningar av äganderätten.

Rättsligen framträder allemansrätten tydligt i 1864 års strafflag. Där straffades tagande av olovlig väg över tomt eller plantering som kunde skadas. Av detta framgick motsatsvis att det i övrigt var fritt att röra sig även över odlad mark. På samma sätt straffades den som i naturen olovligen tog växande träd eller av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon nötter eller kåda med mera. Sådant som inte uppräknades var fritt att plocka, dit hörde och hör vilda bär och blommor, svamp med mera. Bestämmelserna finns delvis ordagrant kvar i gällande brottsbalk.

När termen allemansrätt kom i bruk är oklart. I lagtext är den sällsynt, men spår finns i plan- och bygglagstiftningen och andra regleringar som rör naturlivet. Regeringsformen 2 kap. 15 § omnämner att ”alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten”,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

vilket torde syfta på begreppets historiska och sedvanerättsliga innebörd. Allemansrätten förblir därmed en fragmentariskt reglerad frihet att under ansvar och hänsyn nyttja skog och mark. Som sådan är den kännetecknade för svensk rättskultur.

5.10 Religion

Husaby kyrka (1000-tal)

Sockenkyrkan: Med kristendomen kom en ny tro, men också ett nytt kulturlandskap med sockenkyrkor, ett samhällsbygge som gav oss våra kommuner.

Om verket

Husaby kyrka, som ligger sydost om Kinnekulle i Västergötland, är en av Sveriges äldsta kyrkor och platsen för Olof Skötkonungs såväl kungadop som kungagrav – därtill ett biskopssäte som blev en sockenkyrka.

Motivering

Husaby i Västergötland var från början ett biskopssäte som sedan blev en sockenkyrka, men vars torn också fungerat som försvarsverk. Här finns gravarna efter den förste sveakungen som lät döpa sig, Olof Skötkonung, och missionsbiskopen Unni, som vittnar om kristendomens tidiga historia i landet.

Den nya tron kom utifrån, förmedlad via engelsk och tysk mission, men den redan då tusen år gamla kyrkan med rötterna i Mellanöstern skulle snart också rent materiellt omforma kulturlandskapet genom sockenbildningen. Därmed uppstod ett lokalt spelrum för universell livsorientering där folket kunde möta idéer, konst, musik och språk från stora delar av världen. Sockenkyrkan erbjöd gudstjänster med präst, men också kyrkbacke och sockenstämma, embryot till senare tiders demokratiska offentlighet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kyrkan är det svenska samhälles äldsta organisation. Sockenkyrkan hade länge ansvar för skola, fattigvård, sjukvård – och var länge på många sätt samhället. Gudstjänstrummet fungerade också som konsthall och konsertsal, litteraturscen och plats för samhällsinformation. I socknen förrättades olika val och våra dagars kommuner uppstod genom att den borgliga kommunen 1862 skildes ut från den kyrkliga, men fortfarande anges ofta församlingen som födelseort.

Urbaniseringen förflyttade med tiden sockenkyrkorna från centrum till periferi och gjorde dem delvis obsoleta, men ännu ligger de kvar i kulturlandskapet som ett minne av ett dunkelt förflutet – och än i dag firar många där gudstjänst och än fler sluter upp kring högtider och förrättningar.

Vadstena kloster (Heliga Birgitta, 1384)

Ett andligt kultur- och kunskapscentrum, grundat av en kyrklig superkändis med egen orden som länge var Sveriges enda av Rom utnämnda helgon, Heliga Birgitta.

Om verket

Vadstena kloster, invigt 1384, planerades och ritades av Heliga Birgitta (1303–1373), som grundade Birgittinorden men också är känd för sina uppenbarelser. Verksamheten upphörde 1595, återvände 1935 genom Elisabeth Hesselblads försorg och klostret återupprättades 1963.

Motivering

Klosterrörelsen, som tidigt växte fram inom den kristna kyrkan, fick en stark expansion i vårt land på 1100-talet med etableringar som Alvastra, Nydala och Varnhem. Klostren var viktiga andliga centra med omfattande kontinentala nätverk som genom att förmedla studietekniker, högre bildning och sjukvård, teknologi, hantverkskunnande och odlingsmetoder, som väsentligt bidrog till samhällsbygget.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Änkan Birgitta Birgersdotter, känd för sina uppenbarelser, hade nära kontakter i hov och samhällselit, planerade och ritade klostret i Vadstena med Nordens största bibliotek och därtill landets största jordägare. Heliga Birgitta grundade en egen klosterorden för både nunnor och munkar, Birgittinorden, dog i Rom men begravdes i Vadstena, blev snart helgonförklarad och är Sveriges verkliga superkändis på kyrkans område.

Klostren var länge den viktigaste platsen för traditionsförmedling och högre bildning, bar upp såväl den andliga som kulturella infrastrukturen och bidrog på många sätt till samhällsutvecklingen. Lokalt förankrade och samtidigt integrerade i en gemensam europeisk bildningskultur med gemensam tro och latinet som gemensamt språk och kopplade till pilgrimsvandringar, vilka i vår tid fått ett nytt uppsving. I modern tid har klosterrörelsen återkommit också i Sverige, efter att successivt ha stängts ned i kölvattnen efter reformationen och till slut upphört under 1500-talets sista år, då i stället prästgården med den evangeliska prästfamiljen delvis övertog flera av klostrens samhällsbyggande funktioner.

Horologium Mirabile Lundense (Lunds domkyrka, 1423)

Tiden och kalendern: med kristendomen kom en ny tidsorientering som vi fortfarande lever med, även när den förlorat sin religiösa språksättning.

Om verket

Det astronomiska uret, *Horologium Mirabile Lundense* (”Det underbara uret i Lund”) finns sedan 1423 i Sveriges mest besökta kyrka, Lunds domkyrka. Efter att ha förfallit under 1600-talet, blev det under 1800-talet nedplockat, för att sedan renoveras i början av förra århundradet och återinvigas i samband med domkyrkans 800-årsjubileum 1923. Troligen konstruerat av bland annat Rostockurmakaren Nicolaus Lilienvelds (1350/1365–1420/1435), restaurerat av Julius Bertram-Larsen (1854–1935) och Theodor Wåhlin (1864–1948).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Uret i kyrkan är ingen tillfällighet. Den kristna kyrkan har alltid hållit ordning på tiden för att veta när gudstjänster och högtider ska hållas. Kyrkklockor och urtavlor har i sin tur påmint det omkringliggande samhället om vad klockan är.

Urtavlans olika visare markerar att en robust tidsuppfattning alltid måste grundas i himlakropparnas obönhörliga rörelser på himlen. Men av ”det underbara uret i Lund” framgår också att detta inte är all tid och att alla dagar inte har samma betydelse. I den roterande kalendern under urtavlan har händelser i Jesu liv som bär upp kyrkoåret skrivits in i den objektiva kosmologiska tiden och format högtider som advent, jul, påsk och pingst.

I kalendern har helgonens martyrdagar blivit våra namnsdagar. Veckan, som är en judisk-kristen uppfinning, fungerar här som ett ”litet” kyrkoår (med söndagen som påskdag) – samtidigt som bestående influenser från fornnordisk religion finns kvar i veckodagarnas namn, som t.ex. ”Tors-dag”. Tidräkningen och våra sätt att fira traditionella högtider har djupa historiska rötter, men har också influerats av och blandats upp med religiösa och sekulära traditioner från andra delar av världen. I grunden finns en tidskultur som på ett förunderligt sätt förenar årliga cykliska upprepningar med en linjär historisk tidsriktning som irreversibelt rör sig framåt. Denna tidsfilosofi, som också har djupa rötter i judisk historieteologi och islamsk astronomi, har på ett bestående sätt format det moderna organisationssamhället.

Malmöpsalmboken (Christiern Pedersen, 1528)

Psalmboken har en unik ställning i svenskt gudstjänstliv och en stark förankring i folkdjupet för livstydning i glädje och sorg från vaggan till graven.

Om verket

Ett tidigt uttryck för psalmtraditionen är *Malmöpsalmboken* (Malmøpsalmbog) från 1528, som nytrycktes av Christiern Pedersen (1480–1554) i något utvidgad och språkligt reviderad version 1533 i Malmö,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

den stad där den danska reformationen inleddes i juni 1527, men som sedan länge också är en självklar del av Sverige. Minst tre psalmer i Malmöpsalmboken sägs vara ”udtagne aff thet Swenske Exemplar” och således översättningar från (i dag förkomna) svenska förlagor.

Christiern Pedersen hade varit kanik i Lund, magister i Paris och utgett en översättning av Nya testamentet till danska under sin nederländska landsflykt med danske kungen, innan han slog sig ned som boktryckare i Malmö.

Motivering

Psalmer och körmusik, orglar och andra musikinstrument, är en oundgänglig del av kyrkans liv, ett kulturarv som kyrkorna i dag i hög grad delar med det övriga samhället. Psalmtraditionen går tillbaka till judisk tradition och sången i Jerusalems tempel och Psaltaren fungerade som sångbok redan i den första kristna församlingen. Den gemensamma församlingssången fick ett uppsving i och med reformationen, då också psalmdiktningen blomstrade i fria former.

Den första nationella psalmboken i Sverige kom 1695 och spreds i hela stormakten från Delaware till Ingermanland, men redan 1583 hade den första finskspråkiga psalmboken utkommit i det svenska riket. Bland senare psalmböcker kan nämnas den ”Wallinska psalmboken” från 1819 och 1937-års psalmbok, som också inkluderade en rad läsarsånger. Den nuvarande psalmboken från 1986 är en ekumenisk innovation med de 325 första psalmerna gemensamma för många kristna samfund. Psalmer som ”Den blomstertid nu kommer” och ”Härlig är jorden” är självklara delar av ett gemensamt kulturarv.

Psalmboken är en gudstjänstbok som också innehåller böner och evangeliebok. I Svenska kyrkans psalmbok finns därtill Luthers lilla katekes (1529/1544), som är en koncentrerad framställning av den kristna tron (budorden, trons artiklar, Herrens bön, dopet och nattvarden) författad av Martin Luther för att möta sin tids andliga nöd och okunskap. Genom katekesundervisningen lades grunden till läskunnighet, skolutbildning, samhällsforstran, men också inskolning i en hierarkisk samhällsform.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Gustav Vasas bibel (Biblia på Swensko, 1541)

Ingen som vill förstå kristen tro, eller tala, skriva och läsa på svenska, kommer undan Bibeln, som källa till bildskapande och kulturell kreativitet.

Om verket

Bibeln är en av världens mest spridda böcker med ojämförligt inflytande. Vasabibeln, *Biblia, Thet är: All then Helgha Scrifft, på Swensko*, utgör den första svenska översättningen av hela Bibeln och har som första text på nysvenska också varit avgörande för det svenska språkets utveckling. Bibeln är skriven av en stor mängd författare och denna den första översättningen till svenska gjordes troligen av bl.a. Olaus Petri (1493–1552), Laurentius Andreæ (1470–1552) och Laurentius Petri (1499–1573).

Motivering

Bibeln är en av de viktigaste källorna till kulturell orientering och meningsbildning i det svenska samhället. Bibeln är egentligen ett bibliotek av normerande texter vars omfång varierat över tid och rum men som inte är kronologiskt organiserat, utan berättar en frälsningshistoria. Den kristna Bibeln delas in i Gamla testamentet (som också utgör den Hebreiska Bibeln, Tanach, dock annorlunda organiserad) respektive Nya testamentet och omfattar 39 respektive 27 böcker plus apokryfer.

Originaltexterna är skrivna på hebreiska, arameiska och grekiska av människor från några folkspillror i Mellanöstern under en tusenårig tidsperiod. Urvalet har växt fram genom en komplicerad process: de ortodoxa kyrkorna har aldrig lyckats enas, romerska-katoliker fastställde sin kanon först på 1500-talet och någon luthersk kanon har aldrig fastslagits, även om omfånget för svensk del fixerades på 1800-talet då apokryferna försvann när reformerta bibelsällskap finansierade bibelspridningen.

I och med reformationen kom Bibeln mera i fokus och samtidigt skedde en uppvärdering av folkspråken och det är ingen överdrift att påstå att Vasabibeln, som skickades ut till alla kyrkor i landet

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

tillsammans med en mässordning på svenska, lade grunden till nysvenskan. Själva översättningsarbetet krävde också såväl användning av fornnordiska ord som språkliga nybildningar. Språk förändras emellertid och få kan i dag utan ansträngning läsa denna översättning, vilket redan titeln signalerar: Biblia, Thet är: All then Helgha Scrifft, på Swensko.

Konventikelplakatet (Svenska staten, riksdagens ständer, 1726)

Statens försök att begränsa mötesfriheten i ett enhetssamhälle med religionsplikt vittnar om en framväxande pluralism på väg mot religionsfrihet.

Om verket

Konventikelplakatet var en förordning som röstades igenom med stöd av samtliga ständer i riksdagen den 12 januari 1726 och som syftade till att bevara ”enheten i religionen” genom att förhindra samlingar av religiös karaktär utanför kyrkan.

Motivering

Konventikelplakatet tillkom efter en incident 1723 då det i Järla förekommit andliga samtal, psalmsång och fri bön i en grupp bestående av både män och kvinnor som inte var släkt med varandra. Beslutet om att begränsa mötesfriheten och klassa samlingar utanför kyrkan som lagbrott, med tunga straffålägganden i form av böter, fängelse eller landsförvisning i två år, togs enhälligt av ständerna. Staten var mån om enhetlighet och sammanhållning – vilket format synen på individ-stat. Kyrkan ville försvara läroämbetet och var rädd för villoläror men också själavårdsproblem då det skapat osäkerhet om giltigheten i prästers ämbetshandlingar – resultatet blev i stället en allt starkare kyrkokritik.

Sedan religionskrigen uppfattade man påtvingad enhet i lära och religiöst liv som en nödvändig grund för den absoluta staten, i enlighet med principen om ”en furste, en tro” – cuius regio, eius religio. Samtidigt växte pietism och herrnhutism fram som ställde den per-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sonliga autentiska erfarenheten framför dogmatikens rena lära med gemenskapsformer som byggde på frivilligt valda sammanslutningar av troende.

Konventikelplakatet upphävdes (eller snarare mildrades) 1858. 1860 blev det tillåtet att lämna statskyrkan till annat av staten godkänt trossamfund – först 1951 kom den egentliga religionsfrihetslagstiftningen på plats. 2000 särkopplades relationerna mellan kyrka och stat. Men innan dess hade Svenska kyrkan själv 1929 föreslagit att tillhörigheten skulle göras frivillig, men staten nekat.

Marstrands synagoga (1782)

Symbol för judisk tro och närvaro i svenskt samhälls- och kulturliv, men också en påminnelse om en historia av restriktioner för mosaiska bekännare.

Om verket

Sveriges första synagoga, inrymd i det nyanlagda utanverket Fredriksborg på Marstrand 1782, efter att Gustav III givit staden frihandelsprivilegier och därmed också en religionsfrihet som övriga landet inte ägde.

Motivering

Den judiska närvaron i Sverige är en historia präglad av restriktioner, även om tillfälliga besök av judar förekommit (t ex genom kontakterna med de baltiska provinserna och holländarnas etablering av Göteborg) och judar som valt (tvingats till) assimilering genom att döpa sig och konvertera. Det ”judereglement” från 1779 som 1782 tillåtit dem att bosätta sig i enskilda städer avskaffades 1838, men först 1870 fick judar med svenskt medborgarskap likvärdiga medborgerliga rättigheter.

1782 invigdes en synagoga på Marstrand, vars frihamnsprivilegier (Porto Franco) inkluderade en viss religionsfrihet för en växande judisk koloni. Redan 1794 hade dock många flyttat från ön, då frihamnsrättigheterna drogs in. Bland judarna som då lämnade ön

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fanns dess andre kantor, Gabriel Schlesinger, som ursprungligen kom från London men nu flyttade till det näraliggande Göteborg, där han fick samma uppdrag i stadens judiska församling, som redan tidigare haft två lokaler när dagens synagoga stod klar 1855.

Den förste juden som officiellt fick bosätta sig i Sverige utan att konvertera var Aaron Isaac, som kom till Stockholm från Tyskland redan 1774. I huvudstaden fanns sedan 1795 en synagoga i Gamla stan, vars verksamhet dock flyttade till Stora synagogan 1870.

Genom återkommande vågor av invandring har den judiska närvaron inom konst, kultur, vetenskap, statsförvaltning och näringsliv förstärkts och berikat landet – samtidigt som antijudiska och antisemitiska strömningar regelbundet behövt stävjas.

”O store Gud” (Carl Boberg, 1885)

En tidig svensk musikexportsuccé från 1800-talets svenska folkväckelse, som också var en musikrörelse med stor betydelse för Sveriges demokratisering.

Om verket

Sången ”O store Gud” är en av världens mest spelade andliga sånger – översatt till över hundra språk och vars engelska version, *How Great Thou Art*, sjungits av såväl Elvis Presley och Johnny Cash som Whitney Houston och vunnit Grammy – och därtill en viktig symbol för hela den svenska folkväckelsen. Bearbetning av svensk folkmelodi, text av Carl Boberg (1859–1940).

Motivering

Den folkväckelse som förändrade det andliga och kulturella landskapet i Sverige under andra halvan av 1800-talet var också en musikrörelse som spred och spreds med hjälp av nya andliga sånger, som t.ex. Lina Sandells (1832–1907) välkända ”Tryggare kan ingen vara” (SvPs 248), ”Blott en dag” (SvPs 249) och ”Bred dina vida vingar” (SvPs 190).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Den naturromantiska psalmen ”O store Gud”, som skulle bli än mer berömd, skrevs av Carl Boberg, som tidstypiskt förenade rollerna som predikant inom Svenska Missionsförbundet, slöjdlärare, redaktör och riksdagsman. Det starka affirmativa draget i dessa texter samexisterade visserligen i repertoaren med sånger som strängt tog avstånd från ”världen”, men folkväckelsen blev Sveriges första folkrörelse vars föreningsdemokrati och aktiva samhällsengagemang inspirerade såväl nykterhetsrörelse som arbetarrörelse.

Impulsen till folkväckelsen kom från den skotske metodistpastorn Georg Scott, men marken hade förberetts av omfattande pietistisk och herrnhutisk fromhet. Det första baptistiska dopet förrättades i Vallersvik 1848 och strax därefter grundade sjömannen F. O. Nilsson (1809–1881) den första baptistförsamlingen efter anglosaxisk förebild. I väckelsens andra huvudfåra, den nyevangeliska (ett slags pietistisk folkrörelselutherdom), sökte Carl Olof Rosenius (1816–1868) i stället med EFS och genom tidskriften Pietisten hålla väckelsen inom Svenska kyrkan. Med efterträdaren Paul Peter Waldenström (1838–1917) drev utvecklingen mot konflikt.

Kyrkomötets beslut att öppna prästämbetet för både män och kvinnor (Svenska kyrkans kyrkomöte, 1958)

Den i särklass allvarligaste konflikten i Svenska kyrkan under 1900-talet, som i dag fortsätter att såväl inspirera som förvåna i Sverige och omvärlden.

Om verket

Frågan om ”kvinnliga präster” skapade den djupaste konflikten i Svenska kyrkan under 1900-talet, då politiska och teologiska ambitioner att modernisera kyrkan i sin tur gav upphov till ett organiserat motstånd som faktiskt kunde sprängt kyrkan.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Efter att kvinnor fått rösträtt i riksdagsval 1921 och 1945 till slut fått tillträde till alla statliga tjänster, med undantag för prästtjänster, var frustrationen stor inte minst hos många kvinnor i kyrkan. När frågan varit uppe redan på 1920-talet hade de teologiska fakulteterna inte sett några teologiska hinder, men biskopsmöte och domkapitel hade avböjt.

Efter att ett kyrkomöte 1957 med två tredjedelars majoritet röstat nej hade regeringen tryckt på och riksdagen lagstiftat i frågan, därför sammankallades ett extrainsatt kyrkomöte som öppnade prästämbetet för både män och kvinnor. På palmsöndagen 1960 vigdes de tre första kvinnorna – Elisabeth Djurle, Ingrid Persson och Margit Sahlin – till präster i Svenska kyrkan. Det skulle dock bli många strider om den så kallade ”samvetsklausulen” som tillät undantag. Kontroversen blev djup och långvarig med motståndet organiserat i Svenska kyrkans fria synod och Missionsprovinsen.

Medan den så kallade ”exegetdeklarationen” 1951 fastslagit att vigning av kvinnor var ”oförenligt med nytestamentlig åskådning och skulle innebära ett avsteg från troheten mot den heliga Skrift” menade andra tongivande teologer att en sådan kategorisk argumentation var både oluthersk och vetenskapligt orimlig.

Efter att kyrkomötet avskaffat samvetsklausulen 1982 och 1993 fattat beslut om att kvinnoprästmotståndare inte längre kunde vigas till präster har debattens vågor stillnat och i dag är kvinnorna på väg att bli i majoritet.

Nattvardsgästerna (Ingmar Bergman, 1963)

För sin gestaltning av den lutherska religiösa sekulariseringen och dess stora genomslag i det internationella livsåskådningssamtalet.

Om verket

En filmisk gestaltning av Ingmar Bergman (1918–2007) på 89 minuter av den existentiella uppgörelsen med faderskomplexet i ett luthersk teologiskt universum där religiös tro och sekulariserad gudsövergivenhet är sammanflätade med varandra och samexisterar.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Under 1900-talet präglades Sverige av en omfattande sekularisering i kombination med en kyrko- och kristendomskritik som med tiden tilltog. I den inhemska debatten kom filosofiprofessorn Ingemar Hedenius genom Tro och vetande (1949) att leverera en dräpande kritik av raden av biskopar som nyss varit teologiprofessorer. Denna attack med fokus på frågor om ”Guds existens” fick en uppmärksamhet som inte har någon motsvarighet i svensk historia, men den stannade också inom landet.

En som däremot fick stor internationell uppmärksamhet var teater- och filmregissören Ingmar Bergman, som markerar ett andra spår i efterkrigstidens kristendomskritik, ett förhållande som iscensätts i ”Smultronstället” (1957) där han gestaltar själens sensuella mörker och kroppens andligt-erotiska relationella främlingskap under ytan hos en professor på väg till jubeldoktorspromotion.

Prästsonens självbiografiska uppgörelse med faderskomplexets både hotfulla och trygghetsskapande sidor, i en värld där Gud är frånvarande men kyrkklockorna fortfarande ringer, har teologiska övertoner som frammanar en existentiell svindel inför tillvarons gränssituationer. Gudsövergivenheten hos den lidande Människosonen på väggkrucifixet bakom den likaledes gudsövergivne prästen Thomas, spelad av Gunnar Björnstrand, i ”Nattvardsgästerna” (1963) öppnar perspektiv på luthersk andlighet bortom alternativen närvaro/frånvaro, religiöst/sekulärt i ett land där många, bokstavligt talat, är långt mer kristna än de faktiskt tror.

5.11 Ekonomi

Falu koppargruva (cirka 1400)

Gruvnäringen lade grunden till Sveriges välstånd symboliserat av malm, arbete och teknisk innovation i världsarvet Falu koppargruva.

Om verket

Gruvnäringen har sedan århundranden varit grunden för Sveriges välstånd och världsarvet Falu koppargruva var stormaktstidens ekonomiska motor.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Gruvnäringen har i över tusen år varit en hörnsten i Sveriges ekonomiska utveckling. Med tusentals gruvor, särskilt i Bergslagen, Norrbotten och Västerbotten, har malmbrytning och metallframställning inte bara byggt välstånd, utan också bidragit till teknologisk utveckling och lagt grunden för Sveriges industrialisering och handel.

Särskilt framträdande är Falu koppargruva – ett av Sveriges viktigaste historiska industrilandskap. Gruvan var i drift i hundratals år och nådde sin höjdpunkt under stormaktstiden, då den stod för majoriteten av världens kopparproduktion. Intäkterna från kopparn blev ett ekonomiskt nav under stormaktstiden och bidrog till att finansiera Sveriges politiska och militära ambitioner.

Invandrade tekniker och köpmän, däribland valloner, lärde oss konsten att tillverka tackjärn, mässing, gjuta kanoner och pressa järnplåtar. Den främste av dessa entreprenörer var holländaren Louis De Geer, grundare av flera bergsbruk, skeppsrederier och med tiden Sveriges rikaste man.

Kring gruvorna växte ett avancerat samhälle fram brukens industriella arbetsdelning, storproduktion och teknikutveckling skapade till en ny ekonomisk och social struktur på landsbygden.

Gruvnäringen gav även upphov till annan industriell verksamhet, i form av exempelvis smältverk och mekanisk industri. Flera av dagens ledande teknikföretag har sina rötter i denna tradition.

Sverige är fortfarande EU:s största producent av järnmalm och en viktig aktör inom bas- och ädelmetaller. Arvet från gruvnäringen lever vidare i teknik, export och regional utveckling – ett arv som Falu gruva tydligt symboliserar.

Riksbanken (Sveriges riksdag, 1668)

Den finansiella sektorn är ekonomins blodomlopp och Riksbanken, världens äldsta centralbank, garanterar stabilitet i penningväsende och kreditmarknad.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Riksbanken, grundad 1668, är världens äldsta ännu verksamma centralbank som ansvarar för penningpolitik och agerar garant för det svenska bankväsendets finansiering av företag och hushåll.

Motivering

Finanssektorn är en bärande del av Sveriges ekonomiska infrastruktur – den kanaliserar sparande till investeringar, möjliggör betalningar och hjälper hushåll, företag och offentlig sektor att hantera risker över tid.

Kärnan i detta system har sedan 1600-talet utgjorts av bankväsendet, där Sveriges riksbank intar en särskild roll. Grundad år 1668 är Riksbanken världens äldsta centralbank. Från att ha varit en institution för statens finansiering utvecklades den under 1900-talet till en modern centralbank med sedelmonopol, ansvar för penningpolitiken och uppdrag att trygga den finansiella stabiliteten.

Finanssektorns expansion under 1800-talet med sparbanker, affärsbanker och specialiserade kreditinstitut bidrog till industrialisering, jordbrukets omvandling och framväxten av ett investeringsdrivet näringsliv. Under 1900-talet har sektorn också formats av finansiella kriser. från 1920-talets deflation och Kreugerkraschen till 1990-talets bankkris, vilka lett till ökad reglering och modernisering.

Sedan 1980-talet har internationalisering och teknisk utveckling förändrat sektorn i grunden. Nya aktörer, instrument och marknader har vuxit fram, och Sverige har blivit en av Europas mest dynamiska finansmiljöer.

Att Riksbanken, med sina anor från 1600-talet, än i dag spelar en central roll visar finanssystemets långsiktiga betydelse för Sveriges ekonomiska kulturarv – som blodomloppet i en modern marknadsekonomi.

Storskiftet (1749)

Skiftesrörelsens effektivisering av jordbruket utökade livsmedelsförsörjningen, frigjorde arbetskraft och möjliggjorde Sveriges industrialisering och ekonomiska utveckling.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Jordbrukets omvandling från medeltida självhushållning till marknadsorienterad storskalighet genomfördes under skiftesrörelsen under 1700- och 1800-talen.

Motivering

Jordbruket har historiskt varit grunden för svensk ekonomi och försörjning. Långt in på 1900-talet levde majoriteten av befolkningen av jorden, ofta genom självhushållning. En växande befolkning och framväxande industri krävde dock en effektivare jordbruksstruktur.

Skiftesreformerna under 1700- och 1800-talen innebar en genomgripande förändring av landskapet. Med storskiftet (1749), enskiftet (1807) och laga skifte (1827) slogs tidigare uppsplittrade tegar samman till större, mer sammanhängande enheter. Rutger Macklean på Svaneholm var pionjär som redan på 1780-talet efter brittisk förebild att rationalisering av jordbruket kunde öka avkastningen och minska arbetsbördan.

Jordbrukets effektivisering möjliggjorde mekanisering, ökad produktivitet och i förlängningen Sveriges industrialisering. Omvandlingen frigjorde också arbetskraft, vilket dels gav upphov till en urbaniseringsvåg till städernas industrier, dels en proletarisering av landsbygden som efter missväxtåren på 1860-talet inledde den omfattande Amerikautvandringen då en fjärdedel av Sveriges befolkning emigrerade.

Även under 1900-talet har jordbruket haft stor betydelse, från smör- och fläskexport till statliga regleringar och målet om nationell självförsörjning efter andra världskriget.

Jordbruket är i dag en mindre sektor men har spelat en historisk roll för Sveriges ekonomiska omvandling och välfärdsbygge, liksom i vår försörjningsberedskap. Skiftesreformerna blev avgörande i övergången från medeltida struktur till modern livsmedelsförsörjning och industriell utveckling.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Näringsfrihetsförordningen (Johan August Gripenstedt, 1864)

Näringsfrihetsreformen 1864 och andra liberala lagändringar lade grunden för Sveriges entreprenörskap, industrialisering och välstånd.

Om verket

Förordningen för utvidgad näringsfrihet, 1864 års näringsförordning, infördes i Sverige 18 juni 1864. En rad liberala ekonomiska reformer under 1800-talet gav Sverige en modern och äganderättsskyddad ekonomisk bas. Till dessa hör frihandelsreformer, en ny aktiebolagslag, och näringsfrihetsreformen 1864 som avskaffade skråväsendet och gav myndiga personer oavsett kön eller bostadsort rätt att starta näringsverksamhet. Johan August Gripenfeldt (1800–1888) var Sveriges finansminister 1845–1855.

Motivering

Grunden för Sveriges moderna ekonomi vilar på de frihetliga reformer som genomfördes under 1800-talet. Näringsfrihetsförordningen från 1864 utgjorde en historisk vändpunkt. Genom att avskaffa de sista resterna av skråväsendet och ge både män och kvinnor rätt att bedriva handel och företagande, öppnades dörren till en ny tid av entreprenörskap, tillväxt och social rörlighet.

Vid denna tid anslöt sig Sverige även till det växande europeiska frihandelssystemet, där tullsänkningar banade väg för ökad internationell handel. Tillsammans med representationsreformen samma år och övergången till guldmyntfot 1873, lades den ekonomiska och politiska grund som möjliggjorde industrialisering och global integration.

Insikter om att öppna marknader och säkrad äganderätt inte bara gynnade tillväxt, utan också minskade privilegiesamhällets makt låg bakom dessa förändringar. Reformvågen, som förberetts av liberala tänkare som Anders Chydenius och leddes av reformpolitiker som Johan August Gripenstedt, innebar att gamla maktstrukturer ersattes av lagar som garanterade individens rätt att verka fritt på marknaden.

Näringsfrihet och frihandel blev därmed centrala beståndsdelar i den svenska utvecklingsmodellen, med ekonomisk öppenhet som drivkraft för både välstånd och social förändring. Än i dag utgör dessa

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

principer ett fundament för Sveriges roll som handelsnation och innovationsdriven ekonomi.

Industrilandskapet i Norrköping (Carl Theodor Malm, Theodor Glosemeyer, m.fl., cirka 1850–1920)

Industrilandskapet i Norrköping (1850–1920) gestaltar hur industrin omformade Sverige – ett arv av arbetsliv, innovation och samhällsbygge.

Om verket

Industrilandskapet runt Motala ström domineras av ståtliga fabriksbyggnader från det sena 1800-talet då Norrköping var landets största industristad, men har en förhistoria som går tillbaka till medeltida kvarnar och har senare genomgått en tidstypisk postindustriell omvandling med etablering av museer, Campus Norrköping och konsertsalen *Louis de Geer*. Arkitekterna var Carl Theodor Malm (1815–1890), Theodor Glosemeyer (1832–1886), Karl Flodin (1857–1930), Knut Pihlström (1875–1940), Werner Northun (1865–1936) m.fl.

Motivering

Industrin har länge varit en av Sveriges viktigaste ekonomiska drivkrafter och fungerat som en katalysator för forskning och utveckling. Som arbetsgivare och exportmotor har industrin format samhällsekonomin och människors vardagsliv i över ett sekel och står än i dag för en femtedel av BNP och tre fjärdedelar av exporten.

Basindustrin, med skogsbruk, gruvor, metall- och verkstadsindustri, lade grunden för Sveriges välstånd. Från sågverkens genombrott längs Norrlandskusten under 1800-talet till specialiserad stål- och pappersproduktion, har basindustrin etablerat både regionala samhällen och internationell närvaro.

Företag som Asea, SKF och LM Ericsson – den så kallade snilleindustrin – förenade tekniskt nytänkande med världsomspännande räckvidd. Fordonsindustrins Volvo, Saab och Scania blev internationellt tongivande. Industrin blev Sveriges största arbetsgivare och en ny arbetarklass växte fram, under efterkrigstiden även med betydande

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

inslag av arbetskraftsinvandring från särskilt framför allt Finland och Sydeuropa och Finland: under rekordåren 1968–1971 anlände 110 000 finländare för att arbeta i Sverige.

Industrilandskapet i Norrköping, med dess restaurerade byggnader och fabriker från 1600-talets hantverk till textilindustrins 1800-tal, vittnar om en epok där maskiner, arbetskraft och vattenkraft förenades i stadens framväxande industrimiljö – i dag omvandlad till universitetscampus, museum och konsertsal med framtiden som förväntanshorisont.

Harsprånget i Lule älv (Sveriges riksdag, 1900)

En symbol för hur naturresurser och ingenjörskonst format Sveriges energiförsörjning, industri och självbild in i modern tid.

Om verket

Under hela industrialiseringen fram till i dag har vattenkraften utgjort Sveriges största energikälla. Harsprånget i Lule älv är landets största vattenkraftverk.

Motivering

Energiförsörjningens utveckling i Sverige speglar landets ekonomiska omvandling från jordbrukssamhälle till högindustrialiserad välfärdsstat. Genom fyra historiska epoker – ved, kol, olja och el – har olika energikällor lagt grunden för produktion, transporter och samhällsutveckling.

Ved och träkol dominerade fram till mitten av 1800-talet, främst inom gruvdrift och uppvärmning. Därefter tog importerad stenkol över. Den var nödvändig för att driva ångmaskiner, gasverk och industrier, men skapade samtidigt importberoende som gjorde Sverige sårbart.

Under andra världskrigets handelsembargo stod vattenkraften för viktig elförsörjning, särskilt av tågtrafiken. Oljan blev efter kriget dominerande energikälla, främst på grund av bilismens framväxt. Oljekrisen 1973 tvingade dock Sverige att ställa om till elproduktion

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

från vattenkraft och kärnkraft. Elektrifieringen av malmbanan visade tidigt hur energiomställning kunde driva både infrastruktur och industri.

Energifrågan ett gränsland mellan ekonomi, miljö och säkerhet. I dag baseras Sveriges elproduktion till stor del på vattenkraft, en resurs som inte släpper ut koldioxid men som påverkar landskap och ekosystem. Miljöproblem förknippade med älvarnas utbyggnad, skogens avverkning och industrins utsläpp får allt större uppmärksamhet och politiskt avtryck.

Den svenska energiförsörjning präglas av långsiktigt planerad, statligt organiserad och tekniskt avancerad produktion. Utmaningarna för både klimat och närmiljö är dock omfattande.

Folkpensionsreformen (Sveriges riksdag, 1913)

Välfärdsstaten utmärker Sverige genom skattefinansierad omfördelning, ett universellt pensionssystem, och stark offentlig närvaro i vardagslivet.

Om verket

Den offentliga sektorns framväxt under 1900-talet förändrade Sverige i grunden, och kom med såväl socialförsäkringar och välfärdsstat som höga skatter och omfattande marknadsregleringar. Folkpensionen från 1913, världens första generella pensionssystem, symboliserar denna omvälvning.

Motivering

Välfärdsstaten är ett av den svenska samhällsekonomins mest utmärkande drag. Dess framväxt under 1900-talet speglar en djup samhällelig omvandling där ekonomisk omfördelning, social trygghet och skattefinansierad offentlig service har blivit centrala delar av samhälle och politik.

Grunden för den offentliga sektorns expansion lades med demokratins genombrott på 1910-talet. Redan 1913 års folkpension – världens första allmänna pensionssystem – innebar ett genombrott. Den byggdes senare ut till ett brett trygghetssystem för hela befolk-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ningen, där allmänna socialförsäkringar erbjöd ekonomiskt skydd vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraskap och ålderdom, oberoende av inkomstnivå.

Under efterkrigstiden förstärktes statens roll. Skatter och ökade offentliga utgifter byggde ett generellt välfärdssystem som omfattade skola, vård och omsorg. Jämlikheten som norm befästes även kulturellt t.ex. genom 1960-talets berömda Du-reform.

Samtidigt innebar regleringar av kapitalmarknader, kreditutbud och priser att välfärdsstaten övergick från en ren social modell till att också bli ett verktyg för ekonomisk centralstyrning. Industripolitiken och de höga skatterna under 1970- och 80-talen övergavs dock efter år av stagnation, hög inflation och slutligen den djupa 90-talskrisen.

Modellen har förändrats sedan 1990-talet, men dess grundidéer om solidarisk omfördelning, generella rättigheter och stark statlig närvaro fortsätter prägla samhällsekonomin och svenskarnas öppenhet gentemot en ständigt pågående strukturomvandling.

Saltsjöbadsavtalet (LO och SAF, 1938)

För att ha lagt grunden till samförstånd, arbetsfred och ekonomisk stabilitet – ett karaktäristiskt svenskt sätt att lösa intressemotsättningar.

Om verket

Saltsjöbadsavtalet var ett historiskt avtal som ingicks 1938 mellan företrädare för arbetsmarknadens parter, arbetsgivarföreningen Svenska Arbetsgivareföreningen och fackföreningsrörelsens Landsorganisationen, och som stipulerade regler för avtal inom arbetsmarknadsområdet.

Motivering

Den svenska arbetsmarknadsmodellen utgör en central del av landets ekonomiska kulturarv. Den kännetecknas av ett samspel mellan arbetsmarknadens parter – fackföreningar och arbetsgivarorgani-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

sationer – där lönebildning och arbetsvillkor i huvudsak regleras utan statlig inblandning.

Modellen växte fram ur en tid präglad av arbetsmarknadskonflikter, där storstrejken 1909 och Ådalshändelserna 1931 blev avgörande för insikten om behovet av fredliga lösningar, vilket även andra nordiska länder erfarit.

Genombrottet kom 1938 med Saltsjöbadsavtalet, ett historiskt avtal mellan LO och SAF som skapade ordnade former för konfliktlösning och löneförhandling. Det blev startpunkten för ett långvarigt samförstånd som bidrog till stabilitet, låg konfliktnivå och stark ekonomisk utveckling under efterkrigstiden.

Under 1960- och 70-talen utvecklades modellen med solidarisk lönepolitik och aktiv arbetsmarknadspolitik och, i sin radikalaste form, löntagarfonder. Ambitionen var att kombinera jämlikhet och full sysselsättning, kompletterad med statligt omställningsstöd. Men den radikala inriktningen och industripolitikens växande problem skapade konflikter med arbetsgivare och ledde så småningom till modellens omformning mot minskad centralism.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen är djupt förankrad i folkrörelsetraditionen och har präglat bilden av Sverige som ett land där förhandling och ansvarstagande går före konfrontation. Den har starkt påverkat Sveriges ekonomi, samhällsklimat och internationella anseende.

Ikea Älmhult (Ingvar Kamprad, 1958)

Ikea symboliserar svensk entreprenörsanda och visar hur nyskapande affärsmodeller kan förändra såväl företag och världshandel som hem och vardagsliv.

Om verket

Det första Ikea-varuhuset i Älmhult, invigt 1958. Det entreprenörskap har präglat svenskt näringsliv och skapat välstånd sedan 1800-talet personifieras på många sätt av Ingvar Kamprads (1926–2018) Ikea.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Entreprenörskap och företagande är grundpelare i Sveriges ekonomiska kulturarv. I över ett sekel har entreprenörer spelat en avgörande roll i att forma och förnya det svenska näringslivet – från 1800-talets tekniska innovationer till dagens globala teknik- och finansbolag.

Under industrialiseringens genombrott kring 1900-talet växte det fram en rad företag ur uppfinnaranda och nytänkande. Alfred Nobel, Gustaf Dalén, Gustaf de Laval och Lars Magnus Ericsson är exempel på personer vars innovationer grundlade internationella industriframgångar.

Efterkrigstidens entreprenörer tog initiativ inom nya sektorer med fokus på förändrade affärsmodeller. Ingvar Kamprad revolutionerade möbelhandeln med Ikea, medan Erling Persson (H&M) och Per-Olof Ahl (Kappahl) formade en modern klädbransch. Samtidigt förvandlade byggentreprenörer som bröderna Mattsson och Olov Lindgren stadens silhuetter och människors boende.

Inom finanssektorn har entreprenörer som A O Wallenberg, Erik Penser och Olof Stenhammar fått arvtagare i dagens framgångsrika fintech- och riskkapitalföretag. Bland det svenska musikundrets entreprenörer finns Stikkan Anderson (Polar), Denniz Pop (Cheiron) och Niklas Zennström (Kazaa).

Entreprenörskap innebär risktagande och är inte alltid framgångsrikt. Ett av de kändaste misslyckanden är tändstickskungen Ivar Kreugers krasch 1932.

Sammantaget har entreprenörer spelat en nyckelroll i Sveriges ekonomiska utveckling och fortsätter att prägla landets framtid som nyskapande industrination.

Särbeskattningen av makar (Sveriges riksdag, 1971)

En reform som frigjorde kvinnors arbetskraft och lade grunden för ekonomisk jämställdhet i det moderna Sverige.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

I Sverige är ekonomisk jämställdhet en del av det samhälleliga kulturarvet som många tar för självklar. Dess grund finns i både kvinnorörelse och en omfattande familjepolitik där subventionerad förskola, pappaledighet och särbeskattning mellan makar frigjorde kvinnors arbetskraft och påverkade familjens ekonomiska styrkeförhållanden.

Motivering

Jämställdheten mellan kvinnor och män är i dag en självklar del av den svenska samhällsekonomin. Den har formats genom decennier av politiska reformer, opinionsbildning och sociala förändringar som gett kvinnor och män mer lika möjligheter på både arbetsmarknaden och i familjelivet.

Sveriges riksdag beslutade 1919 om allmän och lika rösträtt, vilket blev startpunkten för kvinnors formella inkludering i det demokratiska livet. Under 1900-talet följde reformer som lade grunden för ett mer jämställt samhälle, från lagen om kvinnors behörighet till statliga ämbeten 1923, till det allmänna barnbidragets införande 1948, betald föräldraledighet i tre månader för yrkesarbetande kvinnor 1955, införandet av särbeskattning av makars inkomster 1971 och föräldraförsäkringen 1974 där också föräldrar rätt att dela på ledigheten vid barns födelse. Dessa åtgärder har uppmuntrat kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, vilket i sin tur bidragit till alla individers ekonomiska frigörelse, och sannolikt stärkt Sveriges långsiktiga ekonomiska utveckling.

Låg löneskillnad mellan könen och en hög andel kvinnor i arbetslivet har blivit kännetecknande för det svenska samhället. Jämställdhet har kommit att inte enbart ses som en fråga om social rättvisa, utan också som ett effektivt verktyg för ekonomisk tillväxt och alla medborgares välfärd.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5.12 Uppfinningar

Luft- och eldmaskin (Mårten Triewald, 1728)

Mårten Triewalds luft- och eldmaskin är ett exempel på den mottaglighet för nya idéer och innovationer som karaktäriserade 1700-talets Sverige.

Om verket

Sveriges första ångmaskin, av Mårten Triewald (1691–1749), köpman, kapten vid ingenjörstrupperna och medgrundare av Kungliga vetenskapsakademin.

Motivering

Mårten Triewalds luft- och eldmaskin är ett exempel på Sveriges öppenhet för de nya perspektiv, metoder och upptäckter som 1600-talets vetenskapliga revolution frambringat. Triewald hade kommit i kontakt med Newtons *Principia* och den nya fysiken under en vistelse i England. Dessutom hade han arbetat som inspektör vid en gruva i Newcastle, där man använde en ångdriven vattenpump för att dränera gruvan.

Väl hemma i Sverige försökte han konstruera en liknande apparat i Dannemora. Den pumpade också ut vatten, men aldrig i tillräckliga mängder för att torrlägga gruvan. Dessutom drabbades den av många problem och driftstörningar. Det skulle dröja närmare 30 år innan ångkraft prövades i Sverige igen.

De nya kunskaper och teorier som Triewald förde med sig från England slog dock rot. På Riddarhuset i Stockholm föreläste han om den Newtonska fysiken och 1739 blev han en av grundarna av Kungliga vetenskapsakademin. Vid denna tid var universiteten bildningsinstitutioner där man inte främst ägnade sig åt teknisk forskning och innovation. Den nya vetenskapsakademin var däremot inriktad på kunskap som kunde förbättra människors liv. Alla ledamöter var jämlika och de enda kriterierna för inval var meriter. Kunskap och nya rön skulle publiceras på svenska så att ”allmoge och fruntimmer” kunde ta del av dem.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Triewald och Kungliga Vetenskapsakademin är del av den svenska upplysningen på 1700-talet med namn som Polhem, Linné, Celsius, Berzelius och Scheele. Den lade grunden för Sveriges framtida utveckling till en industri- och kunskapsnation.

Systema Naturae (Carl von Linné, 1735)

Systema Naturae representerar den svenska upplysningen under 1700-talet och är det kanske mest kända svenska bidraget till vetenskapshistorien.

Om verket

Ett internationellt accepterat klassificeringssystem för växter och djur av botanikern, läkaren, geologen och zoologen Carl von Linné (1707–1778).

Motivering

Linnés klassificeringssystem av växter och djur var inte det första. Tidigare cirkulerade många varianter på namngivning, vilket innebar en risk för att flera forskare ovetande om varandra gav egna namn på samma växt eller djurart. Mest betydande var klassificering av växter. Linné delade in hela växtvärlden i 24 klasser med utgångspunkt i en egenskap som var enkel att observera, nämligen deras sexualorgan: antalet ståndare hos blomman och hur de är placerade runt pistillen.

Att växternas namn hjälpte till att sortera dem betydde inte att alla växter med samma släktnamn nödvändigtvis var släkt. Detta var Linné medveten om, men hans primära syfte med systematiken var att göra växterna enkla att identifiera. Linnés system spreds snabbt över världen tack vare dess geniala enkelhet. Det blev lättare att kommunicera effektivt med ett och samma system i stället för hänvisningar till lokala benämningar.

Medan Linnés idéer spreds uppstod också kritik, framför allt i Tyskland, där man använde ett klassificeringssystem som utgick ifrån formen på blommornas kronblad. När en av de tyska bota-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

nikerna ondgjorde sig över svenskens sexualsystem i ett brev 1737 svarade Linné på sitt slagkraftiga sätt: ”Vi är skapade till människor för att ha olika åsikter. Genom denna tvedräkt kommer slutligen sanningen att lysa fram. Vi botanister lever i en fri republik. Det är tillåtet för var och en att säga vad han behagar. Blott tiden kommer att döma oss.”

Linnes sexualsystem har reviderats och kritiserats men sedan 1700-talet har det fortsatt att vara en inspiration för svensk forskning och vetenskap.

Tabellkommissionen (Pehr Wargentin, 1756)

Tabellverket var den första statliga myndigheten för befolkningsstatistik i världen och lade grunden både för en effektiv svensk förvaltning och framgångsrik registerforskning.

Om verket

Tabellkommissionen (Statistiska centralbyrån) var en statlig myndighet för befolkningsstatistik. Pehr Wargentin (1717–1783) var astronom, matematiker och statistiker.

Motivering

Att sköta folkbokföringen var fram till 1900-talet kyrkans ansvar, men i takt med att staten krävde in allt fler statistiska uppgifter växte missnöjet med redovisningskravet bland prästerna. Lösningen blev att skapa en särskild myndighet för att bearbeta och analysera statistiken, Tabellkommissionen, som grundades 1756.

Till kommissionen knöts astronomen och matematikern Pehr Wargentin, som sedan 1749 var Kungliga Vetenskapsakademins ständige sekreterare. Han utvecklade statistiska metoder för att mäta livslängd, fastställa mortaliteten, beräkna inkomster och andra kunskaper om befolkningen som staten behövde för att kunna beräkna skatteinkomster, bygga städer, anlägga vägar och planera försvaret av riket.

Tabellkommissionen utökade statens makt över undersåtarna men den skapade också möjligheter för mer effektiv förvaltning och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

bättre planering för samhälleliga behov, inte minst när det gällde folkhälsan. Införandet av personnummer år 1947 gjorde det också möjligt att identifiera individer på ett unikt sätt. Olika system med personnummer finns i många länder, men Sverige fick de tidigt en bred användning och allmän acceptans vilket har skapat förutsättningar för det som kallas registerforskning och möjliggjort omfattande longitudinella studier.

Kunskap om åldrande är ett exempel på framgångsrik registerforskning. H70-studierna vid Göteborgs universitet gör att 70-åringar födda olika år har kunnat analyseras och följas. Socialstyrelsens cancerregister är ett annat exempel och tvillingregistret vid Karolinska institutet är det största i sitt slag i världen. Folkbokföringen har också varit ett ovärderligt material för historiker när det gäller att studera demografiska förändringar och sociala förhållanden i det förflutna.

Kakelugnen (Fredrik Wrede och Carl Johan Cronstedt, 1767)

Kakelugnen löste den svenska energikrisen på 1700-talet, har hög värmeeffektivitet och representerar svensk innovationsförmåga när det gäller att hålla medborgarna varma och torra i ett kallt klimat.

Om verket

En energieffektiv eldstad inklädd i kakel av Riksrådet Fabian Wrede (1724–1795) och arkitekten Carl Johan Cronstedt (1709–1779).

Motivering

På 1700-talet drabbades Sverige av en energikris. Skogen skulle ge både byggmaterial och bränsle till såväl järnbruk som bostäder. Den räckte inte till med dåtidens oekonomiska eldningstekniker, där omkring 90 procent av värmeeffekten gick förlorad. År 1767 gav det svenska Riksrådet generalen Fabian Wrede och arkitekten Carl Johan Cronstedt i uppdrag att utveckla en mer effektiv form av uppvärmning i bostäderna.

Lösningen blev den svenska kakelugnen. Den bestod av ett innovativt system av invändiga rökkanaler som kan vara upp till 10 meter

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

i sammanslagen längd. Under passagen genom kanalerna värmer rökgaserna upp teglet, bruket och kaklet och ger därmed en långvarig värmeeffekt. Kunskap om hur man byggde kakelugnar spreds i särskilda informationsbroschyrer med ritningar, ett tidigt exempel på tillgängliggörande av ny teknik.

Kakelugnen möjliggjorde en helt ny typ av bostadsbyggande. Nu kunde man ha större fönster i hemmen, eftersom värmeförlusten genom glasytorna spelade mindre roll. Den verkliga storhetsepoken för den svenska kakelugnen kom med urbaniseringen under andra hälften av 1800-talet. I städerna byggdes många flerfamiljshus för såväl arbetare som medelklass, där kakelugnen utgjorde den primära värmekällan. Under 1920- och 1930-talen ersattes kakelugnarna av centralvärme.

Men kakelugnen försvann inte ur historien. Vår tids energikris i samband med en ökad respekt för gamla byggnadstekniker ledde i stället till att intresset återuppvaknade. Många människor vill ha levande eld som ett komplement till andra uppvärmningssystem och kakelugnar är både vackra och energieffektiva.

Justitieombudsmannen (Hans Järta och Bondeståndet, 1809)

Med införandet av Justitieombudsmannen fick Sverige en ämbetsman som bevakar medborgarnas rättigheter gentemot staten.

Om verket

Offentligt ämbete som bevakar medborgarnas rättigheter. Hans Järta (1774–1847).

Motivering

Ordet ”ombudsman” kommer från fornnordiskas *umboðsmaðr* och finns belagt i danska, svenska, norska och isländska källor sedan medeltiden. Den första officiella ombudsmannen i Sverige – ”Högste ombudsmannen” – tillsattes av Karl XII 1713 för att övervaka hur Sverige styrdes under hans landsflykt i Turkiet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Att en härskare tillsatte någon form av representant för att granska sina ämbetsmän var dock ingen ny historisk företeelse. Men i samband med 1809 års författning skapades den första ombudsmannen i den betydelse vi lägger i ordet i dag: en ämbetsman som företräder och bevakar medborgarnas rättigheter gentemot staten.

Gustav IV Adolf hade dragit in Sverige i Napoleonkrigen och tvingats avträda Finland till Ryssland. Våren 1809 gjorde en grupp ledande adelsmän uppror och avsatte kungen. En ny författning arbetades fram av riksdagen inspirerad av 1700-talets upplysningsidéer. En av försäkringarna mot nytt vanstyre var det nya ämbetet justitieombudsman, som på riksdagens uppdrag skulle bevaka undersåtarnas rättigheter.

I dag finns ombudsmän av detta slag i ett åttiotal länder. I många engelskspråkiga länder använder man det svenska begreppet ombudsman, till exempel *The Commonwealth Ombudsman* (Australien); *Federal Ombudsman* (Pakistan) och *The Office of the Ombudsman* (Irland). Ordet har också letat sig in i holländskan i form av *De federale ombudsman*. Men det finns också många andra namn på samma funktion: *Médiateur de République* (Frankrike), *Defensoría del Pueblo* (Peru), *Rzecznik Praw Obywatelskich* (Polen), *Avocatul Poporului* (Rumänien) för att nämna några.

Göta kanal (Baltzar von Platen, 1832)

Göta kanal var ett ambitiöst ingenjörsprojekt i början av 1800-talet som symboliserar Sveriges övergång från revanschistiska imperiedrömmar till inre ekonomisk, teknisk och social utveckling.

Om verket

En 19 mil lång kanal genom Sverige avsedd att förbinda Västerhavet med Östersjön. Baltzar von Platen (1766–1829).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

I början av 1800-var det forna stormaktsväldet Sverige på väg mot undergång. ”Östra riksdelen”, det vill säga Finland, hade gått förlorat till Ryssland. Våren 1809 siktades kosacker utanför Uppsala, danska arméer trängde in från väster och en grupp missnöjda officerare avsatte kungen, den excentriske Gustav IV Adolf. Det verkade osäkert om Sverige skulle överleva som självständig nation.

Mirakulöst redde det upp sig. Fienderna slogs tillbaka, Sverige fick en författning, en ny kung från Frankrike och en union med Norge som kompensation. Inom den svenska eliten drömde en del om revansch mot Ryssland. Men Sverige var ett krigstrött land. Till allmän förvåning strävade den nye kungen Karl XIV Johan efter goda relationer med Ryssland och förklarade Sverige neutralt i den europeiska stormaktspolitiken.

Det stora nationella projektet blev i stället inre reform och utveckling, symboliserat av det storslagna Göta kanal-projektet, som påbörjades 1810 och skulle förbinda Kattegatt med Östersjön. Som transportled överflyglades kanalen snart av järnvägen, men projektet stimulerade utvecklingen av svensk ingenjörskonst.

Bland Baltzar von Platens medarbetare fanns Nils Ericsson, som skulle komma att leda utbyggnaden av den svenska stambanan, samt hans bor John, som uppfann den moderna propellern och konstruerade pansarbåten USS Monitor som användes i det amerikanska inbördeskriget.

Nobelpriset (Alfred Nobel, 1901)

Nobelpriset är ett resultat av en kombination av svensk innovationsförmåga och dåligt samvete som har kommit att representera hopp om mänskligheten utveckling.

Om verket

Världens mest kända pris till insatser inom vetenskap, litteratur och fred. Alfred Nobel (1833–1896).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Alfred Nobels nitroglycerinindränkta dynamitstickor var den uppfinning som 1800-talet hade väntat på. Människan ville tränga djupare ner i jordskorpan för att hämta upp kol och järnmalm, bryta sig fram genom stora berg för att bygga vägar och utjämna marken för de nya och ständigt växande städerna.

Behovet av dynamit var outsinligt. Efter hand hade Nobel byggt upp ett imperium som omfattade ett hundratal fabriker. Påverkad av sin vän Bertha von Suttner, en framstående fredsaktivist, hoppades dock Nobel att dynamitens sprängkraft skulle vara så avskräckande att den förhindrade framtida krig.

När den förhoppningen kom på skam skapade Alfred Nobel ett pris som skulle utdelas till de personer som gjort störst nytta för mänskligheten under det gångna året. Tre kategorier är naturvetenskapliga – fysik, kemi och fysiologi – och utses av Kungliga Vetenskapsakademin. Litteraturpriset hanteras av Svenska Akademien medan den norska Nobelkommittén avgör vem eller vilka personer har gjort den största insatsen för fred under det gångna året.

Nobelpriset är världens mest kända pris och har haft stor betydelse för att göra Sverige ett attraktivt land för utländska forskare.

Det sfäriska kullagret (Sven Wingquist, 1906)

Det sfäriska kullagret är en av de många snilleblixtar som lade grunden för svensk industriell framgång och samhälleligt välstånd under 1900-talet.

Om verket

Ett rullningslager för belastningar som används i maskiner med roterande rörelser världen över, av Sven Wingquist (1876–1953).

Motivering

Textilföretaget Gamlestadens Fabriker hade vid 1900-talets inledning stora problem med att de stora textilmaskinerna som hölls i gång av stora drivaxlar gick ständigt sönder. Den unge ingenjören Sven Wingquist insåg att orsaken var de nästan omärkliga sättning-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

arna i marken som gjorde att kullagren i axlarna försköts en aning i sin bana och nöttes ner.

Han upprättade en experimentverkstad på Gamlestadens fabriksområde och kunde 1907 ta patent på ett sfäriskt kullager, vilket innebar att den bana som kulorna löpte var rundad och därmed minde känslig för tryck från sidan. Detta blev grunden för en av Sveriges största exportindustrier, Svenska Kullagerfabriken, SKF.

SKF var bara en av de så kallade snilleindustrier som lade grunden för Sveriges välstånd under 1900-talet. Bakom framgångsrika företag som LM Ericson, Aga, Asea, Alfa-Laval fanns banbrytande uppfinningar och innovationer. Kombinationen av hög läskunnighet, rättsstat, social rörlighet och1860-talet näringsfrihetsreformer hade skapat ett gynnsamt klimat för driftiga entreprenörer.

Viggen (Saab, 1967)

Viggen är ett avancerat stridsflygplan som symboliserar både svensk ingenjörsförmåga och viljan till väpnat försvar av svensk neutralitet.

Om verket

Ett stridsflygplan avsett att säkra självständighet och neutralitet.

Motivering

Sveriges historia fram till 1800-talet präglas av krig, inte minst under 1600-talet då svenska arméer drog våldsamt fram i Öst- och Centraleuropa. Men när andra världskriget bröt ut hade Sverige en 130 år lång period av fred och alliansfrihet bakom sig.

Försvaret var dåligt rustat, vilket var en an anledningarna till att den svenska regeringen tvingades till att vara mer eftergivna mot Nazityskland än vad många önskade. Slutsatsen i slutet av andra världskriget blev att en återupprättad neutralitet skulle återupprättas krävdes ett starkt försvar.

Under 1950- och 1960-talet utvecklade Sverige ett kraftfullt militärindustriellt komplex. Stat och försvarsindustri, fackföreningar och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

arbetsgivare, förvar och civilsamhälle – alla dessa sektorer samverkade nära varandra för att upprätthålla en hög defensiv förmåga.

Det främsta uttrycket för Sveriges höga försvarsambitioner var flygvapnet. Sverige hade legat långt efter stormakterna när det gällde militär flygkapacitet vid andra världskrigets utbrott men satsat intensivt med tusentals ingenjörer i Linköping och Trollhättan. Med flygplansmodeller som Lansen och Draken hade dock Sverige byggt upp ett av de starkaste flygvapnen i Europa vid 1950-talets mitt.

Under 1960-talet fortsatte satsningen med Viggen, som konstruerades enligt tidens idéer om folkförsvar. Viggen skulle kunna servas av värnpliktiga och lyfta och landa från tillfälliga flygfält som kunde upprättas runtom i Sverige.

Pappaledigheten (Sveriges riksdag, 1974)

Pappaledigheten var en banbrytande jämställdhetsreform som har omdanat det svenska samhället.

Om verket

Ersättning för fadern vid föräldraledighet.

Motivering

Med industrialismen skildes hem och arbete och hemmafrusamhället uppstod; mannens uppgift blev att stå till arbetsmarknadens förfogande och kvinnan fick ansvaret för att sköta hushåll och ta hand om barnen. Att en kvinna skulle lämna sin anställning när hon fick barn betraktades som en självklarhet.

Våren 1974 fattade den svenska riksdagen ett historiskt beslut. Som första land i världen införde Sverige möjligheten för pappor att ta ut betald föräldraledighet. Alla partier var eniga om förslaget, men det liberala Folkpartiet hade dock invändningar mot att föräldrarna själva fick bestämma vem som skulle ta ut ledigheten. De var oroliga för att den nya föräldraförsäkringen skulle bli en kvinnofälla som skulle binda mödrar till hem och barn. De hade velat ha en individualiserad försäkring delad lika mellan föräldrarna.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Oron visade sig berättigad. År 1995 – drygt 20 år efter införandet av den gemensamma föräldraförsäkringen – stod papporna för enbart 9 procent av all föräldraledighet. För att skynda på utvecklingen infördes då en pappamånad som gick förlorad om inte fadern utnyttjade den. I början av 2000-talet utökades kvoten till två pappamånader. Det tycks ha haft effekt. Männens uttag av föräldraledighet har stadigt ökat sedan dess: 16 procent 2005, 19 procent 2011 och 30 procent 2020.

Om glaset är halvtomt eller halvfullt ligger förstås i betraktarens öga. Men om man ser det över en längre tidsperiod är det ändå en historisk förändring.

5.13 Offentlighet

Gustavianum (Gustaf II Adolf och Olof Rudbäck d.ä., 1622–1625)

Universitetet är samhällets viktigaste kunskapsinstitution, för forskning och högre utbildning, med framtiden som förväntanshorisont.

Om verket

Gustavianum, som 1625 ersatte Academia Carolina som huvudbyggnad för akademisk undervisning, är i dag Uppsala universitets äldsta bevarade byggnad. Den restaurerades 1662–63 under ledning av professorn och naturforskaren Olof Rudbeck d.ä. (1630–1702), som enligt holländsk förebild lät uppföra den ”anatomiska teatern”, en spektakulär lektionssal för medicinstudenter. I dag är byggnaden museum.

Motivering

Uppsala universitet är Nordens äldsta universitet från 1477. Att det grundades av ärkebiskop Jakob Ulfsson, efter påvligt tillstånd, vittnar om hur nära relationerna till kyrkan varit. Med tiden har universiteten dock alltmer glidit in i nationalstatens sfär och blivit myndigheter. Många av de neoklassiska huvudbyggnader som blivit ikoniska för de äldsta universiteten byggdes på 1800-talet. Uppsala fick redan

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

under stormaktstiden, genom Gustav II Adolf, en ny egen huvudbyggnad för undervisning när Gustavianum stod klart 1625.

När byggnaden väl försetts med kupol och anatomisk teater hade redan nya universitet grundats i Dorpat/Tartu (1632) och Åbo (1640). Efter erövringen av de gamla östdanska provinserna öppnades 1668 ett universitet även i Lund (som redan 1438 hade ett studium generale i franciskankonventet), och så har det fortsatt.

Universitetet som kunskapsinstitution är en snart tusenårig framgångshistoria. Rötterna går än djupare om man inbegriper föregångare som bl.a. lärdomsinstitutioner i Irak, Egypten och Andalusien. Framgången bygger på förmågan att gång på gång återuppfinna sig själv, som när 1600-talets vetenskapliga revolution integrerades i (och omformade) den medeltida universitetsinstitutionen, men också genom senare tiders stora expansion. För något sekel sedan var universiteten fortfarande få och små med ett litet antal professorer. De tusentalet studenter som fanns i Uppsala när Gustavianum såg dagens ljus har i vår tid blivit 50 000.

1634 års regeringsform (Axel Oxenstierna, 1634)

Regeringsformen 1634 satte normen för utvecklingen av landets styrelse och förvaltning och har lagt grunden till den moderna statens institutioner.

Om verket

1634 års regeringsform gav den första strukturen för hur Sverige skulle organiseras och styras som central enhetsstat. Axel Oxenstierna (1583–1654).

Motivering

”Alla våra grannar äro våra fiender”, skriver Axel Oxenstierna i ett brev till änkedrottningen när han just tillträtt posten som Rikskansler 1612.

Landet befann sig i krig och hade nya provinser att administrera. En effektiv förvaltning var nödvändig för styrningen av riket och 1500-talets ordning där kungen direktstyrt blev nu ordnad i en fast

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

organisation för civil och militär förvaltning, där också ett offentligt etos var i fokus. Landet fick en länsindelning och rättsväsendet omorganiserades. Stockholm etablerades tydligt som huvudstad.

Genom regeringsformen inrättades fem centrala ämbetsverk ledda av riksämbetsmännen, kärnan i Kungens Råd, Riksrådet.

En rad andra institutioner av betydelse för en väl fungerande stat inrättades genom särskilda beslut. Sverige fick ett statligt organiserat postväsende. Lantmäteriet inrättades och en systematisk och detaljerad kartering av landet genomfördes för att tydliggöra ägandeförhållanden och underlätta skatteuppbörden. Post- och Inrikes tidningar, Sveriges första tidning, som ännu existera, startades för nyheter och för officiella kungörelser.

Arkitekten bakom 1634 års regeringsform var Axel Oxenstierna. Han var rikskansler från år 1612 och som sådan rådgivare till tre regenter (Karl IX, Gustav II Adolf, Kristina) och i deras frånvaro själv central beslutsfattare. Han ses med fog som Sveriges store statsbyggare.

Lappkodicillen (Svenska och norska staten, 1751)

Lappkodicillen utgör ett erkännande från svenska staten att samerna som folk hade vissa friheter som inte delades av andra undersåtar.

Om verket

En mellanstatlig överenskommelse om samernas rätt att röra sig fritt över gränsen mellan Sverige och Norge.

Motivering

Lappkodicillen från 1751 ger uttryck för att den samiska befolkningen hade en särställning inom den svenska enhetsstaten. Kodicillen gjorde det möjligt för samerna att föra renar över gränsen mellan Sverige och Norge, vilket kan tolkas som ett erkännande av deras rätt att regionalt utnyttja mark och vatten för renskötsel. Men kodicillen förstärkte samtidigt den statliga gränsdragningen kring samernas

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiska områden och tvingade dem att välja mellan att bli svenska eller norska undersåtar.

Sveriges avträde av Finland till Ryssland 1809 komplicerade frågan eftersom många norska samer förde sina renhjordar till finska betesmarker under vintern. Jordbrukets expansion ledde också till missnöje bland bönder, med betande renar på slåtterängar. Från norsk sida har det gjorts försök att säga upp avtalet men kodicillen är fortfarande i kraft.

Kodicillen spelade en positiv roll under andra världskriget. Den tyska ockupationsmakten i Norge respekterade den fria rörligheten vilket innebar att svenska samer kunde smuggla in mat och andra varor i Norge och bistå flyktingar som kom över fjällen. Samernas insatser blev särskilt viktiga vintern 1945 när allt fler människor tvingades fly undan tyskarnas härjningar i den norska Finnmarken.

Kodicillen illustrerar svårigheterna för en nationalstat att hantera minoritetsfrågor. Samernas bruk av mark och vatten för renskötsel, jakt och fiske är fortfarande aktuella och har lett till flera uppmärksammade rättstvister.

Svenska Akademiens ordbok (Gustav III, 1786)

Ordboken dokumenterar utförligt det svenska språket och gör denna del av kulturarvet brett tillgängligt.

Om verket

Ordbok över svenska språket från 1521 och framåt, och den enda sammanställningen av svenska ord från Gustav Vasas dagar fram till i dag. Ordboken har sedan 1898 givits ut av Svenska Akademien och med redaktion i Lund.

Motivering

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) är en historisk ordbok som beskriver svenskt skriftspråk från 1521 till i dag. Här finns uppgifter om ordens uttal, böjning, etymologi, samt betydelse (även i historiskt perspektiv), och därtill illustrerande exempel. De tre historiska

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ordböcker som närmast liknar SAOB är: *Deutsches Wörterbuch*, *Woordenboek der Nederlandsche Taal* och *Oxford English Dictionary.*

Källorna omfattar bl.a. Bibeln och andra religiösa texter, protokoll, bouppteckningar, räkenskaper, brev, dagstidningar, tidskrifter, skönlitteratur samt facklitteratur. Därmed speglar ordboken också det svenska samhällets utveckling, historia och kulturarv.

Ordbokens initiativtagare var Gustav III. Kungen hade ett omfattande kulturprogram, till stor del enligt fransk modell, vilket inneburit en betydande fransk påverkan på både svenskt språk och kulturliv, t.ex. genom inrättandet av en opera och en nationalscen. År 1786 instiftade han, med fransk förebild, Svenska Akademien, för att främja svenska språket och litteraturen. I stadgarna från 1786 anges som en uppgift en ”Svensk ordabok”, även den enligt franskt mönster.

Ordboken består av 39 band, och den sista volymen utkom 2023. Sedan 1997 är SAOB även tillgänglig utan kostnad via internet. Den utgör ett hjälpmedel för både forskare, experter och allmänhet, och bidrar till att samla, bevara och sprida kunskap om svenska språket, ett lättillgängligt och ovärderligt stöd för den som vill förstå svenska ords ursprung, mening och användning.

Läsebok för folkskolan (Norstedts förlag och Fredrik Ferdinand Carlsson, 1868)

Folkskolans läsebok har präglat generationer av svenskar, och är in i våra dagar en symbol för skolans uppdrag att både undervisa och fostra.

Om verket

Den första större profana svenska bok som fick spridning över hela landet var denna läsebok avsedd för folkskolan. Boken täckte in de flesta skolämnen. Utkom på Norstedts förlag under överinseende av historieprofessorn, ledamoten av Svenska Akademien, och ecklesiastikministern Fredrik Ferdinand Carlson (1811–1887).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Motivering

Långt före folkskolan fanns en lagstadgad folkundervisning i Sverige och läskunnigheten var redan hög när obligatorisk skola infördes 1842. 1868 kom så den första upplagan av Folkskolans läsebok.

Under decennier skulle de stora upplagorna avlösa varandra. Boken rymmer sånger, fabler, historia, naturvetenskap och geografi, liksom många dikter, ofta i nationell och kristen anda. Talande titlar är: Betty Ehrenborgs ”Guds godhet”, Erik Gustaf Geijers ”Odalbonden” och ”Vikingen”, Esaias Tegnérs ”Svenska språket”, Johan Olof Wallins ”Förtröstan”, samt Johan Ludvig Runebergs ”Sven Dufva”, ”Vårt land” och ”Bonden Paavo”. Här finns även Richard Dybecks ”Du gamla, du friska, du fjellhöga Nord”, sedermera Sveriges nationalsång, ”Du gamla, du fria”.

Folkskolans läsebok har beskrivits som en nationell kanon, och ibland kritiserats, bl.a. av Ellen Key som beskrev den som en ”nationalolycka”. Exempel på ett inflytelserikt verk i dess efterföljd är Selma Lagerlöfs Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige.

Syftet var att förmedla kunskap, men läseboken hade också uppfostrande ambitioner, som att stärka nationalkänsla och religiösa ideal. Den uppmanar till fromhet, flit, samarbetsanda, tacksamhet, noggrannhet, ärlighet och ödmjukhet. Läseboken utgör därmed ett historiskt exempel på det som alltjämt ses som skolans uppgift: att utbilda barn så de inhämtar och utvecklar både den kunskap och de värderingar samtiden betraktar som viktiga.

Riksdagshuset (Helgo Zettervall och Aron Johansson, 1897–1905)

Riksdagshuset symboliserar demokratin.

Om verket

Den byggnad på Helgeandsholmen i Stockholm där den svenska riksdagen huserar och som symboliserar den svenska demokratin. Efter att enkammarriksdagen ersatt tvåkammarsystemet 1971 inleddes en omfattande om- och tillbyggnad, och tillkom gjorde bl.a. riksdagens nuvarande plenisal. I dess förgrund hänger E Hasselberg

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Olssons textil Minnet av ett landskap, vävd av Handarbetets vänner. Helgo Zettervall (1831–1907) och Aron Johansson (1860–1936).

Motivering

Sverige har haft någon form av riksdag sedan medeltiden, även om den sett olika ut genom historien. Första gången benämningen användes var år 1561 i Arboga. Riksdagen är alltså betydligt äldre än rösträtten. Sedan 1600-talet har den politiska maktens centrum legat i Stockholm. I början av 1900-talet uppfördes det riksdagshus där Sveriges riksdag alltjämt har sin hemvist.

Sverige är en representativ demokrati, och vart fjärde år har svenska medborgare därför rätt att välja sin riksdag. De 349 ledamöterna kommer från hela landet och olika politiska partier. Riksdagen stiftar lagar, beslutar om statens budget, kontrollerar regeringen och myndigheterna. Riksdagen avgör också vem som kan bilda regering. Denna får inte ha en majoritet i riksdagen mot sig, och för att få sina förslag godkända måste den få stöd av mer än hälften av de röstande.

Samtidigt med riksdagsvalet sker också val till kommunernas och regionernas fullmäktigeförsamlingar. Genom medlemskapet i Europeiska unionen har riksdagen överlåtit viss beslutanderätt till EU. Riksdagen arbetar även på olika sätt med EU-frågor.

Riksdagen är inte bara en plats där det fattas beslut, utan också en miljö där företrädare för olika partier debatterar, i kammaren och i de utskott där förslag bereds innan de går till omröstning. I utskotten finns också utrymme för förhandling. Riksdagen och dess hus spelar alltså en avgörande roll för hur Sverige styrs, och för demokratiskt åsiktsutbyte.

Brunnsviks folkhögskola (Karl-Erik Forsslund, 1906)

Brunnsviks folkhögskola symboliserar den frivilliga bildningsrörelsens betydelse för Sveriges demokratiska utveckling.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

En folkhögskola i Dalarna grundad av Karl-Erik Forsslund (1872–1941) för att erbjuda bildning för unga arbetare.

Motivering

Folkhögskolan skapades av den danske prästen N. F. S. Grundtvig i syftet att bilda folket till medborgare. I Sverige riktade sig folkhögskolorna inledningsvis till ungdomar från bondehem. Kring sekelskiftet 1900 kom en ny våg av idéburna folkhögskolor främst drivna av frikyrko-, nykterhets och arbetarrörelsen. Som en del i folkbildningen stärkte hundratusentals känsla av värdighet och inflytande på ett sätt som blev avgörande för demokratins genombrott och utveckling i Sverige.

När Brunnsviks folkhögskola grundades 1906 var den inte direkt knuten till arbetarrörelsen men dess föreståndare, författaren Karl Erik Forsslund, var socialdemokrat. Skolan attraherade bildningstörstande arbetare som ville vidga sina horisonter och utveckla sina kompetenser bortom de kunskaper de fått i folkskolan.

På Brunnsvik mötte de unga lärare som Rickard Sandler, sedermera både stats- och utrikesminister, och Torsten Fogelquist, framtida kulturredaktör på Dagens Nyheter. De studerade litteratur, historia och matematik men deltog också i ”övningsriksdagar” där de tränade sig i att ställa kontrapropositioner och formulera motioner trots att de flesta ännu saknade rösträtt.

I 1900-talets bildningsorganisationer, knutna till såväl politiska partier som folkrörelser, har studiecirkeln ofta använts som pedagogisk modell. Denna bildningsform är en genuint svensk innovation skapad i början av 1900-talet. I dag lever den vidare i den stora mängden av informellt organiserade bokklubbar runt om i landet.

Vasaloppet (Anders Pers och IFK Mora, 1922)

En skidtävling som på ett unikt sätt kombinerar historia, idrott, folkrörelse, friluftsliv och kultur.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om verket

Världens längsta, största och äldsta långlopp på skidor. Ett initiativ av redaktören och förstakammarledamoten Anders Pers (1860–1951) i Vestmanlands läns tidning den 10 februari 1922, arrangerat av IFK Mora, med stöd och finansiering av Dagens Nyheter. Loppet går mellan Sälen och Mora, och äger rum årligen den första söndagen i mars. Sammanlagt har över 1,5 miljoner skidlöpare deltagit i Vasaloppet, och numera brukar Vasaloppsveckans olika arrangemang locka mellan 50 000 och 60 000 deltagare.

Motivering

Vasaloppet är en av Sveriges mest kända idrottstävlingar, med stark historisk och kulturell laddning. Det är nio mil långt och går från Sälen till Mora, inspirerat av sägnen om Gustav Vasas äventyr i Dalarna 1520–21 och den (omvända) sträcka han skidade mot Norge för att fly danskarna. Över målet är tävlingens valspråk målat: I fäders spår för framtids segrar. Intill står konstnären Anders Zorns staty från 1903 över Gustav Vasa.

Vasaloppet har tävlande från många länder utanför Sverige. 1981 upphörde förbudet för kvinnor att delta. En officiell damklass inrättades 1997.

Många svenskar har själva deltagit, känner någon som deltagit, eller följer loppet, i tv och radio, eller på plats: minst 50 000 åskådare brukar stå längs spåret. Loppet visar upp svensk idrottsrörelse som folkrörelse, och har både amatörer och elit bland de deltagande. Det genomförs på längdskidor, en populär sport i stora delar av landet, och en idrottsgren där Sverige utmärkt sig internationellt. Många av landets mest välkända idrottare har varit längdskidåkare. När Riksidrottsförbundet firade sitt 100-årsjubileum år 2003 var Vasaloppsmålet en av de 100 idrottsmiljöer förbundet uppmärksammade.

Loppet speglar också många svenskars intresse för friluftsliv och natur. Det går genom natur- och kulturmiljö, förbi skogar, myrar, vattendrag, byar och fäbodar. Även kontrollstationerna, t. ex. Mångsbodarna och Oxberg, har blivit välkända, liksom den blåbärssoppa deltagarna erbjuds längs vägen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Per Albin Hanssons folkhemstal (Per Albin Hansson, 1928)

Talet introducerar Folkhemmet som metafor och än i dag starkt närvarande föreställning i svensk politik, samhällsdebatt och självförståelse.

Om verket

Socialdemokraten, senare statsministern, Per Albin Hanssons (1885–1946) tal vid remissdebatten i riksdagens andra kammare den 18 januari 1928, allmänt kallat Folkhemstalet.

Motivering

Per Albin Hanssons (statsminister 1932–1946) vision om ett samhälle där alla, oavsett bakgrund, ska garanteras välfärd och jämlikhet har spelat en central roll för svensk socialdemokrati, och genom dess långa regeringsinnehav också för hela Sverige. I talet använde Hansson växelvis orden ”folkhem” och ”medborgarhem” och ville se ett samhälle som, likt ”det goda hemmet”, präglas av medkänsla, utan vare sig ”kelgrisar” eller ”styvbarn”.

Folkhemsvisionen kombinerar jämlikhet och nationell gemenskap. Ordet hade tidigare använts från konservativt håll, av bl.a. bondeförbundaren Alfred Petersson i Påboda, statskunskapsprofessorn och högerpolitikern Rudolf Kjellén, och ungkyrkorörelsens ledare Manfred Björkquist. Liknande idéer hade även florerat i andra länder, inte minst i Norden, ibland också med liberala förtecken. Visionen förknippades med framstegstro, bland annat symboliserad av Stockholmsutställningen 1930, en manifestation av funktionalistisk formgivning, rationell planering och ingenjörskonst.

Den svenska välfärdsstaten byggdes på denna vision, som innebär att staten tar stort ansvar för invånarnas välbefinnande, och därmed intar en roll som på andra håll spelas av familj och civilsamhälle. Idén om folkhemmet har starkt präglat Sverige, materiellt och kulturellt, och lever fortfarande som samhällsideal. Den har också kritiserats, och förknippats med statsingripanden i enskilda sfärer.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Radiohuset (Erik Ahnborg och Sune Lindström, 1962)

Radio/tv i allmänhetens tjänst, sakligt och opartiskt bedriven under demokratisk kontroll, är jämte den fria pressen grundval för svensk offentlighet.

Om verket

Radiohuset symboliserar den institution som numera kallas public service. När det stod klart 1962 samlades i Radiohuset för första gången AB Radiotjänsts alla verksamheter under ett tak. Erik Ahnborg (1925–2020) och Sune Lindström (1906–1989).

Motivering

Radiomediets introduktion på 1920-talet var resultatet av ett intrikat förhandlingsspel med staten som organisatör. Tekniken och finansieringen blev statliga angelägenheter medan sändningsinnehållet anförtroddes AB Radiotjänst, ett av tidnings- och radioindustrierna samägt bolag med en statlig ämbetsman som ordförande. Programmen skulle präglas av saklighet och opartiskhet och nyheter förmedlas neutralt, av Tidningarnas Telegrambyrå. Folkbildning var en central uppgift.

Mediet växte snabbt. Finansieringen – reklam förekom inte – bestod av licensavgifter på radioapparater. Vid mitten av 1950-talet fanns två och en halv miljon licenser samtidigt som medarbetarna var spridda i allt från smygkontoriserade lägenheter till provisoriska baracker. Då ritades Radiohuset, som togs i bruk sommaren 1962, sedan dess ett landmärke på Gärdet i Stockholm. Den överdådiga entréhallen vittnade om institutionens makt och självbild.

Televisionen hade då redan tillkommit men hörde till Radiotjänst. Några år senare skildes de och 1967 fick Sveriges Television ett eget hus, intill. Kulturellt och mediepolitiskt har de förblivit ett: public service, mindre reglerat och frigjort från tidningsindustrin. Men kraven på saklighet och opartiskhet kvarstår, liksom demokratins skrankor. Tillsammans med de fria medierna har den institution Radiohuset symboliserar utgjort det offentliga Sveriges mediala scen och är därmed en viktig referenspunkt i vårt kulturella liv.

6 Kommitténs överväganden och förslag

I detta kapitel beskrivs kommitténs överväganden och förslag på hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid. Kapitlet inleds med ett avsnitt om kommitténs principiella utgångspunkter och bedömningar om vad som krävs för att en kulturkanon för Sverige ska bidra till ökad bildning, gemenskap och inkludering. Därefter följer kommitténs framåtsyftande bedömningar och förslag.

6.1 Principiella utgångspunkter

Hur kan en kulturkanon bidra till ökad bildning, gemenskap och inkludering?

Som vi såg i kapitel 2 var detta en gång i tiden, från början och mitten av 1800-talet fram till 1960-talet, en fråga som besvarades genom långsiktiga insatser inom ramen för folkskola och folkbildning, samt institutioner tillägnade bevarandet av det svenska kulturarvet som Skansen och Nordiska museet. Det var ett samspel mellan statliga och privata initiativ där skolan och skolplikten representerade det obligatoriska och folkbildning och folkrörelser det frivilliga. Finansiering var delad mellan offentlig, skattebaserad finansiering, storskalig filantropi och folkrörelse- och medlemsbaserade insatser i såväl pengar som obetald arbetskraft.

Denna utveckling skedde i ett bredare historiskt sammanhang där byggandet av nationalstater var en dominerande kraft. Detta skedde runtom i Europa genom en delvis tvingande process där enandets väg gick via en språklig standardisering och en stundtals hårdför marginalisering av regional och lokal kultur och identitet. Som

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiker har visat, genomfördes denna nationalisering via institutioner som svenska folkskolan, den allmänna värnplikten och ett standardiserat språk som sedan användes i tidningar och annan media.

Samtidigt var denna process inte enbart en fråga om förtryck och brutalitet; det var också en historisk rörelse kännetecknad av ett enande inom ramen för lagbunden ordning och rättvisa. Vinsterna var långsiktiga och betydande även där förlusterna var lokala och påtagliga. Även om man också i det svenska fallet kan tala om en ”föreställd gemenskap”, för att använda Benedict Andersons berömda begrepp, så skedde detta i en stat med en speciellt lång historia med institutioner, inklusive riksdagen och landets lagar, som verkat som en enande kraft i många århundraden.

Som vi också såg i kapitel 2 kom denna situation att ändras efter de stora skolreformerna från 1960-talet då folkskolan ersattes av grundskolan. Detta var ett skifte som hade flera bottnar. Å ena sidan handlade det om pedagogiska reformer som strävade efter att demokratisera skolan och göra den mer jämlik, mindre paternalistisk och auktoritär. Å andra sidan fanns efter andra världskriget en strävan att göra undervisningen mindre nationalistisk. De nya överideologierna kom i stället att betona modernism, internationalism och multikulturalism.

Den modernistiska och postnationella andan förde med sig mycket gott. Betoningen på tämligen sträng uppfostran fick ge vika för idealisering av ungdom, frihet, framtid. Vardagsfriheten växte inte minst för unga människor och kvinnor. Det skedde en social islossning. Samtidigt innebar modernismen att blicken vändes bort från de historiska rötterna, från banden som kopplade ihop generationer.

Med tiden kom man att ta de sammanhållande krafterna för givna, vilket till början inte var helt orealistiskt givet att de som ledde samhället, var lärare i skolor, ledde folkbildningen, var föräldrar, ännu hade fostrats i en annan tid, utifrån de gamla bildningsidealen där kunskap, gemenskap och skötsamhet premierades.

Idag befinner oss i en tid då dessa vinster har överträffats av förluster. Sverige är på många sätt ett splittrat land. Den sammanhållning och gemenskap som länge kunde tas för given är i gungning och framstår som långt ifrån självklar. Vi står inför ett vägval.

I detta kapitel kommer vi därför att ge ett antal förslag rörande en kulturkanons möjliga bidrag till för att bättre premiera bildning, gemenskap och inkludering. Detta gäller först och främst de centrala

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

institutioner vi redan har diskuterat, det vill säga skola, folkbildning samt institutioner som är ämnade att bevara kulturarvet. Som vi kommer att gå in närmare på senare i kapitlet pläderar vi för en mångfald av aktörer och en resurspluralism. När det gäller det övergripande ansvaret för att förvalta och tillgängliggöra kanon, kommer vi att föreslå bildandet av en stiftelse som kan ta emot pengar från både stat, filantropi och småskaligt, medborgerligt givande.

6.2 Kommitténs förslag om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid

Enligt direktiven har kommittén i uppdrag att lämna förslag på hur en kulturkanon kan tillgängliggöras brett och hållas relevant över tid. Utifrån de principiella utgångspunkter som redovisats i föregående avsnitt beskrivs här våra förslag och bedömningar. En övergripande ambition bör, enligt kommitténs bedömning, vara att Sveriges kulturkanon får möjlighet att verka fritt och självständigt och med respekt för principen om armlängds avstånd från politiken.

Avsnittet inleds med kommitténs bedömningar om vilken organisationsform och aktör som är mest lämpad att förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon. Vår bedömning är att stiftelseformen är mest ändamålsenlig. Därför föreslår vi att regeringen tar initiativ till att en stiftelse bildas och att medel för detta avskiljs från Allmänna arvsfonden. Vidare föreslår vi ett antal uppgifter för stiftelsen. Med den nederländska kanonhemsidan som förebild föreslår vi i avsnitt 6.2.3 att stiftelsen ska ansvara för att utveckla och driva en mångdimensionell digital portal för kunskapsförmedling om kanon. Den digitala portalen ska utgöra fundamentet och samlingsplatsen för en kulturkanon för Sverige. Via portalen presenteras de 100 verken som fönster som ger utblick mot en bredare förståelse för Sveriges kultur och historia. I avsnitt 6.2.4 lämnar vi förslag om hur stiftelsen kan främja tillgängliggörandet av kanonen genom kulturarvsinstitutionerna. Vi föreslår bl.a. att ett nätverk för kulturarvsinstitutioner bildas, att kanonen tillförs regionala och lokala perspektiv och att en permanent kanonutställning produceras och visas för en bred publik. I avsnitt 6.2.5 föreslår vi att stiftelsen ansvarar för att ta fram och sprida informationsmaterial och kunskapsmaterial om Sveriges kultur-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

kanon och i avsnitt 6.2.6 att stiftelsen ska samverka med folkbildningens aktörer i syfte att främja bildning, gemenskap och inkludering i hela landet och i hela livet. Slutligen föreslår vi att det ska åligga stiftelsen ett ansvar för att utvärdera och vid behov revidera kanon.

Därutöver lämnar vi i avsnitten 6.2.8 och 6.2.9 vissa förslag och bedömningar i fråga om kanon och utbildningsväsendet.

Avslutningsvis föreslår vi i avsnitt 6.3 ett antal interimsförslag som innebär att regeringen, eller den regeringen bestämmer, får ansvar för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon i avvaktan på att den föreslagna stiftelsen kan vara på plats.

6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet

Bedömning: För att säkra en långsiktigt relevant och politiskt oberoende kulturkanon bör ansvaret för dess förvaltning och tillgängliggörande ligga hos en självständig stiftelse.

Kommittén har i föregående avsnitt redogjort för sin bedömning att det finns många vinster med att finansiering och genomförande av verksamhet kopplad till kulturkanon sker via en mångfald av aktörer, där såväl staten som den privata sektorn och civilsamhället har viktiga roller.

Sveriges kulturkanon har skapats med syftet att vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering. För att ge bästa möjliga förutsättningar att bidra till dessa värden behöver verksamheten bedrivas på ett sätt som både främjar kvalitet, kreativitet och nyskapande och som är oberoende av kortsiktiga politiska beslut. Den aktör som ska förvalta kulturkanonen måste kunna agera fritt och självständigt: samarbeten och avtal ska kunna ingås fritt, finansiering ska vara såväl mångsidig som långsiktig och det innehållsliga måste värnas från politisk styrning. Kommittén anser att myndighetsformen har en rad begränsningar för att kunna bedriva en verksamhet som garanterar frihet och självbestämmande och som har möjlighet att attrahera resurser på ett mångsidigt sätt. Kommitténs bedömning är därför att Sveriges kulturkanon har störst förutsättningar att förvaltas och tillgängliggöras långsiktigt inom ramen för en annan verksamhetsform.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Under 1990-talet genomfördes stora stiftelsereformer i Sverige, där riksdagen bemyndigade regeringen att med de tidigare löntagarfondsmedlen som kapital inrätta sammanlagt elva stiftelser, däribland Stiftelsen för strategisk och miljöstrategisk forskning, stiftelsehögskolorna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping och kulturstiftelsen Framtidens kultur. Syftet med 1990-talets stiftelsereformer var att ge vissa verksamheter en mer självständig och långsiktig förvaltning som inte var beroende av politiska beslut. Utvärderingar har visat att stiftelseformen har varit en framgångsfaktor för verksamheternas utveckling, effektivitet och möjligheter att verka självständigt – såväl verksamhetsmässigt som finansiellt. Stiftelsen Framtidens kultur avvecklades efter 16 år i enlighet med föreskrifterna i stiftelseförordnandet. Stiftelsen hade då nära fördubblat sitt kapital och hade delat ut 800 miljoner kronor i stöd till långsiktiga och nyskapande kulturprojekt. Som regeringen konstaterade i budgetpropositionen för 2009 spelade Stiftelsen Framtidens kultur en betydelsefull roll för det fria kulturlivet och den nyskapande kulturen under den tid den var verksam.[1] Genom att vara en självständig aktör på kulturfältet, med hög grad av autonomi och flexibilitet, kunde stiftelsen fånga initiativ från privatpersoner, institutioner, enskilda företag samt andra stiftelser.[2] Enligt Kulturutredningen (SOU 2009:16) var en annan framgångsfaktor för stiftelsen att den uppfattades som obyråkratisk och flexibel, samt att stiftelsen grundades på ett engångsvis tilldelat grundkapital och inte anslagsfinansiering, vilket starkt bidrog till stiftelsens självständighet.[3]

Av anförda skäl bedömer vi att en stiftelse skulle vara den verksamhetsform som lämpar sig bäst för uppgiften att långsiktigt förvalta och tillgängliggöra Sveriges kulturkanon.

[1] Budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1), utg. omr. 17, s. 20.
[2] *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3), s. 51–52.
[3] *Kulturutredningen*, *del 2* (SOU 2009:16), s. 319–321.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.2.2 En ny stiftelse bildas

Förslag: Regeringen tar initiativ till att bilda en stiftelse som ska förvalta, tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon. För att möjliggöra detta avskiljer staten kapital från Allmänna arvsfonden.

Stiftelsen ansvarar för att:

- utveckla och förvalta en digital portal som utgör basen för förmedling av kunskap om Sveriges kulturkanon,
- presentera de 100 verken som fönster mot en bredare bildningsresa,
- initiera ett kanonnätverk för kultur- och kulturarvsaktörer,
- uppmuntra och stödja regionala och lokala kanoninitiativ,
- i samarbete med ett museum producera och visa en permanent kanonutställning,
- ta fram och sprida tryckt material om kulturkanon,
- samverka med studieförbund och folkhögskolor i syfte att främja bildning gemenskap och inkludering, samt att
- utvärdera och vid behov revidera Sveriges kulturkanon.

Kommittén föreslår att regeringen tar initiativ till att bilda en självständig stiftelse med uppgift att långsiktigt förvalta Sveriges kulturkanon. Stiftelsens ändamål ska vara att förvalta, tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon. Med den föreslagna verksamhetsformen säkerställs en varaktig och oberoende förvaltning av kanon. En kanonstiftelse kommer att utgöra en egen juridisk person som kan förvärva rättigheter och ta på sig skyldigheter på samma sätt som andra juridiska personer. Stiftelsen kommer också utan begränsningar kunna ta emot donationer och för olika ändamål förvalta dessa, äga bolag samt bygga upp egna ekonomiska medel och andra tillgångar.

Nedan redogörs för de rättsliga förutsättningar som krävs för att en stiftelse ska kunna bildas, därefter följer en beskrivning av vilka uppgifter stiftelsen föreslås ha. Uppgifterna beskrivs i den ordning som de följer i förslagsrutan ovan.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Rättsliga förutsättningar för att bilda en stiftelse

För att få till stånd en kanonstiftelse krävs att ett antal villkor är uppfyllda. Grundläggande bestämmelser för stiftelser finns i stiftelselagen (1994:1220). Enligt stiftelselagen bildas en stiftelse genom att en eller flera stiftare avskiljer egendom till en självständig, varaktig förvaltning för ett bestämt ändamål. Stiftelsens ändamål, organisation och medelsanvändning slås fast i ett stiftelseförordnande.

Som nämnts ovan föreslår vi att regeringen tar initiativ till att bilda en stiftelse. Stiftaren blir därmed staten. Det ankommer alltså på staten (regeringen) att ta fram ett stiftelseförordnande där ramarna för stiftelsens verksamhet och förvaltning anges. Det ankommer också på staten att överföra ett stiftelsekapital som är så stort att varaktighetskriteriet kan anses vara uppfyllt.

Kommittén föreslår att stiftelsen bildas genom att staten avskiljer medel från Allmänna arvsfonden för att förvaltas som en självständig förmögenhet. Allmänna arvsfonden inrättades 1928 med syftet att bidra till samhällsnytta genom att utveckla Sverige med hjälp av arv från avlidna personer som saknade anhöriga. I dag får dessa medel endast användas för att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för målgrupperna barn, ungdomar, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Riksrevisionen har granskat Allmänna arvsfonden.[4] Deras övergripande slutsats var att systemet med Allmänna arvsfonden varken fungerar ändamålsenligt eller effektivt och att ett nytt system för att hantera arv efter avlidna utan arvingar och testamente borde införas, förslagsvis inom statens budget. Riksrevisionen rekommenderade regeringen att inleda en process med målet att avveckla systemet med Allmänna arvsfonden.

Kommittén delar uppfattningen att systemet med Allmänna arvsfonden bör avvecklas och anser att det finns starka skäl för att se över hur tillgångarna kan användas på ett mer transparent och ändamålsenligt sätt. Vår bedömning är att medlen skulle göra större nytta om de användes för att stärka värden som gemenskap, bildning och inkludering i samhället, dvs. ledorden för kulturkanon. Mot den bakgrunden anser vi att regeringen snarast bör inhämta ett beslutsunderlag i fråga om vilka åtgärder som krävs för att avskilja medel från Allmänna arvsfonden för att finansiera bildandet av en stiftelse för kulturkanon. Vidare föreslår vi att regeringen inleder arbetet med

[4] Riksrevisionen, *Allmänna arvsfonden – pengar som söker mening* (2024).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

att ta fram ett stiftelseförordnande och andra nödvändiga förberedelser för att stiftelsen ska kunna bildas och påbörja sin verksamhet. Regeringen bör därutöver säkerställa att processen fortlöper skyndsamt, så att stiftelsen kan vara etablerad och ha påbörjat sin verksamhet senast år 2029.

6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal

Förslag och bedömning: Kärnan för tillgängliggörandet av Sveriges kulturkanon utgörs av en digital hemvist som uppmuntrar till en bredare bildningsresa. Stiftelsen ska därför:

- utveckla och långsiktigt förvalta en digital portal, och
- presentera de 100 verken som fönster mot en bredare bildningsresa.

Som vi redogjort för i kapitel 3 lanserade den nederländska kanonkommittén en avancerad hemsida. Hemsidan kom att leva vidare och har sedan dess fungerat som det främsta verktyget för att tillgängliggöra kanon i Nederländerna. Den består av själva kanon, en tidslinje med femtio så kallade ”fönster”. Dessa fönster fungerar som tematiska ingångar till centrala delar av Nederländernas historia. I denna modell används konkreta företeelser, t.ex. en person, plats eller händelse som utgångspunkt för att utforska bredare historiska och kulturella sammanhang. Den nederländska kanonkommittén betonade att det bakomliggande ämnet är minst lika viktigt som det specifika fenomen som valts som ingång. Hemsidan ger därigenom möjligheter att koppla mer information till de enskilda företeelserna, allt från lästips till förslag på platser att besöka för ytterligare fördjupning, för att bidra till en vidare utveckling av de femtio fönstren.

Vi bedömer att den nederländska hemsidan är ett utmärkt exempel på hur historia och kultur kan göras tillgänglig, engagerande och relevant för en bred publik. Genom att strukturera innehållet i en kronologisk tidslinje, med utgångspunkt i de femtio fönstren får användaren en överskådlig och pedagogiskt uppbyggd berättelse om landets historia. Denna form gör det enkelt att ta till sig helheten, samtidigt som det är möjligt att fördjupa sig i enskilda ämnen. Hemsidan är dessutom interaktiv och visuellt tilltalande, med bilder, ani-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mationer och tidslinjer som bidrar till att väcka intresse och inspirera till lärande. En välavvägd balans mellan historiska fakta och levande berättelser gör att historien inte bara upplevs som informativ, utan även som mänsklig och relevant.

Mot den bakgrunden anser vi att ett liknande initiativ har goda möjligheter att även i Sverige utgöra basen för tillgängliggörandet av en kulturkanon. I det följande redogör vi för vårt förslag om att en digital portal bör utvecklas som själva kärnan för hur Sveriges kulturkanon ska spridas och tillgängliggöras. Vidare kommer vi att redogöra för våra bedömningar om den digitala portalens innehåll – fönster mot en bredare bildningsresa.

En digital portal som bas för förmedling av kunskap om Sveriges kulturkanon

I dagens samhälle genomsyrar digital teknik och internet i princip alla delar av människors liv. Det är numer en naturlig del av hur vi kommunicerar, arbetar och underhåller oss, men även hur vi lär oss och tillgodogör oss ny kunskap. För att skapa förutsättningar för bredast möjliga spridning och tillgängliggörande av kanon bedömer kommittén att tyngdpunkten för förmedling av kunskap om Sveriges kanon bör ske genom en digital portal.

Skälen till vår bedömning är flera. För det första har en digital portal fördelen att den kan nå ut till alla med internetuppkoppling, oavsett var i landet man befinner sig eller vilken socioekonomisk bakgrund man tillhör. För att kanon ska kunna bli ett verktyg för gemenskap, inkludering och bildning, krävs att alla ska kunna ta del av den. En digital närvaro möjliggör detta.

För det andra skapar en digital portal möjligheter till en mer interaktiv och engagerande upplevelse än vad som är möjligt med de traditionella tryckta medierna. Genom att inkludera funktioner som video, ljud, bilder och interaktiva tidslinjer kan användaren enkelt navigera mellan de olika verken, läsa bakgrundsinformation och hänvisas till relaterande verk eller skeenden på ett sätt som gör upplevelsen både dynamisk och lärorik. En portal ger också möjligheter att använda sig av immersiv teknik. Detta är särskilt värdefullt för de yngre användarna, som ofta är vana vid interaktiva digitala miljöer.

För det tredje ger portalen möjligheter att kontinuerligt uppdatera och utveckla innehållet. Världen omkring oss förändras i en

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

rasande takt, och många aspekter av våra liv behöver omvärderas och tolkas i nytt ljus, så även vår kultur och historia. Även om den kulturkanon som presenteras i detta betänkande inte kommer vara föremål för prövning och revidering under de närmaste åren, finns goda anledningar att möjliggöra för nya tolkningar, analyser och associationer att kontinuerligt uppdatera och utveckla innehållet kring verken.

Avslutningsvis har portalen fördelen att den kan anpassas till flera olika målgrupper. Sveriges kulturkanon är till för alla, och därför behöver portalen utvecklas så att så många som möjligt ska känna att den är för dem. Den främsta målgruppen för portalen är den intresserade allmänheten. Kommittén ser dock behov av att portalen utformas med särskilda inslag för särskilda målgrupper, t.ex. skolan. Kommittén anser att innehållet i portalen bör anpassas för att möta behoven i olika årskurser och ämnen, t.ex. genom att möjliggöra för lärare att hitta resurser och material som är kopplade till läroplanen, och för elever att interagera med innehållet på ett sätt som passar deras digitala färdigheter. Kommittén bedömer att portalen kan utgöra ett kraftfullt verktyg för att väcka intresse för svensk kultur och historia hos elever i alla åldrar. Portalen har dessutom möjligheten att anpassas för att vara tillgängligt för personer med särskilda behov. Genom att erbjuda funktioner som underlättar användning för personer med funktionshinder kan innehållet göras tillgängligt för fler.

Huvudfokus för den digitala portalens innehåll ska vara Sveriges kulturkanon, det vill säga de 100 verken. Utformningen av portalen ska göra det enkelt att hitta fram till det man är intresserad av att lära sig mer om, antingen i en kronologisk framställning eller uppdelat per kategori och område. Kommittén anser dock att kanon inte ska förstås som en definitiv och obestridlig lista. För att möjliggöra den fördjupning och förkovran som regeringen efterlyst i direktiven anser vi att bildningsresan inte bör sluta vid de 100 verken. Tvärtom, det är här den börjar. De 100 verken ska leda till en djupare och bredare förståelse för Sveriges kultur och historia – genom fönster som öppnar för nya perspektiv och samband – in i en bildningsresa.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Fönster mot en bredare bildningsresa

De 100 verk som valts ut av expertgrupperna och som redogjorts för i kapitel fyra utgör ett fundament för en historisk förståelse av hur den svenska kulturen och samhället har utvecklats, påverkat varandra och formats över tid. Verken möjliggör för var en och att bilda sig en grundläggande uppfattning om var vi är i dag och hur vi kom hit.

Vår uppfattning är att varje verk kan öppna upp mot en djupare och bredare förståelse av Sveriges kultur och historia samt samspelet dem emellan. Ett verk kan således leda vidare till olika perioder, ämnen, personer, händelser, kulturströmningar eller fenomen som på olika sätt relaterar till verket, och som har betydelse för en mångsidig och djupgående förståelse av utvecklingen av den svenska kulturen och det svenska samhället i stort. Verken kan därmed sägas utgöra fönster, som kan dra paralleller såväl bakåt som framåt i tiden och innehålla referenser till hur de olika skeendena, personerna eller fenomenen har kommit påverka, och fortsatt påverkar, vår samtid.

Verkens förmåga att verka som fönster mot en bredare bildningsresa finns redan nu återspeglat i expertgruppernas motiveringar till verken. Motiveringarna innehåller en stor mängd referenser och hänvisningar till centrala personer, skeenden och företeelser som anknyter till verket och ger en bredare bild av det sammanhang inom vilket verket tillkom, vilken påverkan det hade på sin samtid och dess betydelse det har idag. Genom motiveringarna blir det också tydligt hur konstarterna, då och nu, påverkar och påverkas av omgivande samhälle.

Verken och expertgruppernas motiveringar kan alltså fungera som fönster i sin egen rätt. För att portalen ytterligare ska kunna uppmuntra till nyfikenhet och inspirera till en vilja att fördjupa sig i svensk kultur och historia, anser kommittén att verken, med utgångspunkt i motiveringarna, bör tillföras ett rikt material av bilder, ljud, fotografier, kartor och filmer, som bidrar till att levandegöra verken. Detta kan utvecklas ytterligare genom att t.ex. hänvisa och länka till det digitaliserade material som museer, arkiv, bibliotek och andra aktörer tillgängliggjort via olika databaser, plattformar och hemsidor.

Vidare ser vi ett värde av att det i anslutning till verken, och som en del av fönstren, finns förslag på institutioner och platser att besöka, t.ex. museer, bibliotek, arkiv, kulturmiljöer och andra besöksmål, som på olika sätt kan arbeta med och bidra till att levandegöra kanon och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

på så sätt bli en del av bildningsresan. För att göra portalen attraktiv att använda och uppmuntra till nyfikenhet bör sidan med förslagen om besöksmål med fördel utformas på ett interaktivt sätt, t.ex. genom en karta över Sverige där de olika platserna finns utpekade.

Kommittén vill dock betona vikten av balans i mängden information och hänvisningar som finns i anslutning till verken. Det är viktigt att det finns tillräckligt med information för att kunna uppmuntra till nyfikenhet och vidare fördjupning. Allt för stor informationsmängd kan dock motverka syftet med portalen och i stället verka avskräckande.

Kommittén föreslår att stiftelsen ska ha det övergripande ansvaret för att utveckla och förvalta den digitala portalen och, med utgångspunkt i de 100 verken, utveckla fönster mot Sveriges historia och kultur. Det är i sammanhanget viktigt att rätt kompetens inkluderas i framtagandet av fönstren. Arbetsprocessen kräver att nödvändiga avvägningar och urval görs, och för att projektet med att utveckla fönstren ska vara vetenskapligt förankrat, trovärdigt och legitimt, behöver detta utföras och granskas av de professioner som besitter rätt kompetens. Stiftelsen bör därför ta fram fönstren i nära samarbete med sakkunniga inom universitet och högskolor, museer, bibliotek, arkiv och andra relevanta aktörer, som utifrån sina ämnesområden och expertis kan utveckla fönstren med olika perspektiv på den svenska historien, kulturen och dess utveckling.

I avsnitt 6.2.4 redogör kommittén för förslag om att ett nationellt kanonnätverk bildas och att kanon bör kompletteras med regionala och lokala perspektiv. I det sammanhanget kommer vi närmare gå in på hur dessa båda förslag bör integreras i den digitala portalen.

AI och kulturkanon – mot en kulturellt förankrad digital framtid

Kommittén bedömer att artificiell intelligens (AI) kan bidra till att göra den digitala portalen till en mer levande, tillgänglig och inspirerande plats för att utforska Sveriges kulturkanon. Genom att anpassa och förmedla innehåll utifrån användarens intressen, ålder och behov kan AI stödja portalen i att nå en bred allmänhet – från unga elever till vuxna med olika bakgrund och förkunskaper. Detta kan stärka nyfikenheten och uppmuntra till vidare utforskande av svensk kultur och historia. Vidare kan AI bidra till att göra portalen tillgänglig för

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fler genom att t.ex. skapa sammanfattningar och lättlästa texter, erbjuda funktioner för flerspråkigt stöd samt röststyrning och uppläsning för personer med olika behov.

Genom att definiera ett urval av centrala verk, idéer och uttryck som anses vara representativa för svensk kultur och kulturhistoria, kan kanon fungera som en gemensam referensram som AI kan tränas på eller relatera till i olika kontexter. Detta möjliggör för en bättre förståelse för kulturella nyanser, idiomatiska uttryck och historiska sammanhang som präglar det svenska språket och samhällsdebatten. AI-system kan med hjälp av kanon tränas med en samling av inflytelserika verk för att få den att känna igen mönster, stilar och teman som präglar svensk kultur. För att AI-verktyget ska vara verkningsfullt krävs att det utöver verken kan använda sig av många olika källor, t.ex. artiklar som diskuterar verken, forskningsresultat etc.

För AI-system som används i skolor, på biliotek, i medier och inom offentlig förvaltning är kulturell kontext avgörande. Ett AI-verktyg som har tillgång till verk från t.ex. Selma Lagerlöf, Karin Boye eller August Strindberg får bättre förutsättningar att hantera svenska språket på ett nyanserat sätt. På så sätt kan kulturkanon bidra till ökad kulturell träffsäkerhet i AI:s interaktion med människor.

För att kanon ska kunna användas av AI på ett meningsfullt sätt krävs vissa praktiska åtgärder. Verken som ingår i kanon behöver bl.a. digitaliseras, struktureras och göras tillgängliga i format som kan användas i träning och utveckling av AI-modeller. Det innebär att texterna bör vara maskinläsbara, licensierade för användning i AI-sammanhang och åtföljas av metadata som förklarar deras historiska och kulturella kontext. Även upphovsrättsliga frågor behöver beaktas.

Kommittén vill i sammanhanget betona de utmaningar som många kulturarskapare och kulturarbetare står inför i den pågående AI-utvecklingen. AI påverkar redan idag yrkesverksamma kulturskapare, både som ett verktyg i konstnärliga och kreativa processer, men även som ett orosmoln i fråga om minskade arbetstillfällen och utebliven ersättning när verk, utan upphovspersonens medgivande, nyttjas som träningsdata för generativ AI. För att kulturskapares ekonomiska intressen tas till vara är det av största vikt att upphovsrätten respekteras vid användning av konstnärliga och litterära verk i AI-inlärningen, t.ex. genom licensiering.

Sammanfattningsvis kan en kulturkanon för Sverige, rätt utformad och tekniskt tillgänglig, bli ett stöd för AI-verktyg i att förstå och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

förmedla svensk kultur och historia, och på så sätt bidra till en mer kulturellt förankrad digital framtid. Stiftelsen bör i ett tidigt skede vidta de praktiska åtgärder som krävs för att åstadkomma detta. Vidare bör stiftelsen i arbetet med att utveckla den digitala portalen beakta AI:s potential för portalen.

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

Kommittén vill här rikta uppmärksamheten mot museerna, arkiven, biblioteken och andra kulturaktörer, som alla inom sina ämnesområden och expertis, kan spela en central roll i att tillgängliggöra och levandegöra en kulturkanon för Sverige. I det följande presenteras kommitténs förslag i fråga om hur stiftelsen ska verka för att kanonen tillgängliggörs genom kultur- och kulturarvsaktörerna.

Förslag och bedömning: Kultur- och kulturarvsaktörerna har en avgörande roll för att tillgängliggöra och levandegöra Sveriges kulturkanon. Stiftelsen ska därför ansvara för att:

- ett nätverk bildas för samverkan och erfarenhetsutbyte mellan olika kultur- och kulturarvsaktörer,
- kanon tillförs regionala och lokala perspektiv. Stiftelsen bör uppmuntra aktörer från hela landet, såväl offentliga som ideella och privata aktörer, att initiera och genomföra regionala och lokala kanonprojekt, och
- en permanent kanonutställning produceras och visas för publik.

Ett kanonnätverk bildas för att tillgängliggöra och levandegöra kanon

I Nederländerna har ett kanonnätverk av museer och andra kulturinstitutioner bildats på initiativ av Openluchtmuseum i Arnhem. I nätverket arbetar aktörer runt om i Nederländerna för att, med utgångspunkt i kanon, tillsammans lyfta fram mångfalden i nationens historia. Nätverket samlar ett stort antal museer, minnesplatser och andra kulturarvsinstitutioner. Aktörerna väljer ut specifika föremål,

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

dokument, minnesplatser eller motsvarande, som har särskild betydelse för något av de femtio fönstren som utgör Nederländernas kanon. Nätverket har en särskild sida på den nederländska kanonhemsidan där varje föremål finns presenterat med tillhörande beskrivning av dess betydelse för aktuellt fönster. Några exempel är Rotterdams bibliotek som har flera originaldokument från Erasmus vilka är sammanlänkade med just Erasmusfönstret, Rembrandts husmuseum som bidrar till fönstret om Rembrandt, och Rijkmuseum i Amsterdam som bidrar med föremål till flera av fönstren.

Kommittén anser att ett motsvarande initiativ i Sverige har goda förutsättningar att göra kulturkanon tillgänglig och levande. Det är kommitténs förhoppning att stiftelsen ska inspirera och bjuda in institutioner från olika delar av kultur- och kulturarvsområdet och från hela landet, till att ingå i nätverket och att ta initiativ till kanonrelaterade aktiviteter. Kommittén anser att nätverket bör utgöra ett forum för samverkan och erfarenhetsutbyte, där såväl de stora statliga aktörerna som regionala och mindre, ideella aktörer ska kunna träffas för att inspirera varandra, dela goda exempel och genomföra gemensamma projekt. Till skillnad från det nederländska initiativet anser vi att det inte ska ställas krav på att medverkande institutioner har föremål i sina samlingar som direkt kan kopplas till listan med de 100 verken eller tillhörande fönster. Vi välkomnar i stället ett brett deltagande: alltifrån statliga museimyndigheter till mindre regionala eller lokala museer, folkbibliotek, arbetslivsmuseer, hembygdsföreningar eller enskilda arkiv.

Vi föreslår att stiftelsen ska ha ett särskilt ansvar för nätverket. I det ingår bl.a. att vara sammankallande för nätverksträffar, ansvara för att ta fram en grafisk profil och informationsmaterial som kan användas av de anslutna aktörerna samt samordna program, projekt och kampanjer. Stiftelsen ska även ge stöd till mindre aktörer som vill arbeta med kanon.

Vidare anser vi att den digitala portalen bör fungera som ett nav för nätverkets aktörer att synliggöra sitt arbete med kanon. Genom att samla och lyfta fram aktörernas initiativ kan portalen spegla den mångfald och det lokala engagemang som är avgörande för en levande och inkluderande kanon. Via portalen finns möjligheter för institutionerna att presentera hur de tolkar, förmedlar och utvecklar sitt arbete med kanon. Detta kan t.ex. handla om pågående och kom-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

mande utställningar, utbildnings- och förmedlingsprojekt, tematiska kampanjer och lokala initiativ.

Kanon för hela landet

Kommittén är av uppfattningen att Sveriges kulturkanon kan bli mer relevant och meningsfull för fler om den speglar såväl den nationella helheten som lokala särdrag. Regionala och lokala perspektiv på kanon kan förstärka känslan av delaktighet och identitet, samtidigt som de fördjupar förståelsen för nationens sammansatta historia och kulturella landskap. Kommittén förespråkar därför att regionala och lokala kanonprojekt och initiativ tas. Sådana initiativ kan bidra till att synliggöra den kulturella mångfald som präglar många delar av landet. Kommittén har noterat att lokala initiativ tagits redan under utredningens gång, exempelvis i sydöstra Skåne, Hälsingland och Västmanland.

Kommittén vill i detta avseende särskilt uppmärksamma länsmuseerna. Länsmuseerna har bland annat i uppdrag att göra länens kulturarv tillgängligt, öka kunskapen och insikten om det förflutna samt förmedla och dokumentera länens historia. Länsmuseerna ger även stöd till, och har en utbredd samverkan med, kommuner och civilsamhällesaktörer inom kulturhistoriska- och kulturmiljöfrågor. Ett antal av museerna har även regionala hembygdsförbund som huvudmän. De redan etablerade kontakterna med olika aktörer innebär att länsmuseerna kan ha en särskild roll i att knyta till sig andra aktörer i länen för att genomföra regionala kanonprojekt.

Det som kommittén bedömer vara det ändamålsenligt främsta projektet att inleda med, är skapandet av regionala kanoner. Den nationella kanon kan fungera som inspirationskälla, men de regionala motsvarigheterna behöver nödvändigtvis inte vara utformade på samma sätt. Länens särdrag kan föranleda att regional hänsyn behöver tas i fråga om kategorier, områden eller kriterier. Ett annat exempel är projekt som tar sin utgångspunkt i något av verken som ingår i Sveriges kulturkanon, som sedan utvecklas till ett regionalt fönster, t.ex. Falu koppargruvas betydelse för Dalarna eller Utvandrarnas småländska förankring. På så vis kan det regionala perspektivet också komma att bidra till att bredda den nationella kanonen och ge ytterligare substans till fönstren.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Stiftelsen ska ha ett ansvar för att aktivt uppmuntra till lokala och regionala kanoninitiativ, som en viktig del av arbetet med att främja, förankra och bredda förståelsen av Sveriges kulturkanon. Genom att stimulera lokalt engagemang och regionala perspektiv kan stiftelsen bidra till att kulturkanonen inte bara blir en angelägenhet på nationell nivå, utan även något som lever och tolkas i hela landet.

Det ska via den digitala portalen vara möjligt att ta del av de lokala och regionala initiativen och projekten. Portalen blir därmed ett verktyg för att samla och presentera de olika sätt som lokala och regionala aktörer arbetar med kulturarvet och kanon. Genom att lyfta fram dessa initiativ får inte bara kulturinstitutioner möjlighet att synas, utan även lokala aktörer som hembygdsföreningar, arbetslivsmuseer och regionala arkiv. Det är särskilt viktigt att denna samling av lokala och regionala initiativ finns på den digital portalen, eftersom det gör det möjligt för användare från hela Sverige att upptäcka och engagera sig i det lokala kulturarvet. Genom att ge lokala och regionala aktörer en särskild plats på portalen får de synlighet och erkännande på en nationell nivå, samtidigt som de bibehåller sin lokala förankring.

En permanent kanonutställning

I Nederländerna har den stiftelse som bildades av kanonkommittén slutit ett avtal med Openluchtmuseum i Arnhem för en permanent kanonutställning som öppnade 2017. Utställningen är ett ambitiöst projekt, med stort fokus på teknik, interaktiva och immersiva upplevelser. På utställningen får besökaren lära sig om den nederländska kanonen genom bland annat animationer, spel och filmer. Utställningen har blivit mycket populär och lockar framför allt barn och unga, mycket på grund av den immersiva och interaktiva tekniken.

Kommittén föreslår att en motsvarande utställning produceras även för Sveriges kulturkanon. Syftet med utställningen är att uppmuntra nyfikenhet och en vilja att lära mer om den svenska historien och kulturen. I likhet med kanonutställningen på Openluchtmuseum i Arnhem föreslår vi att den svenska motsvarigheten ska vara tekniskt avancerad för att ge förutsättningar för interaktiva konst- och kulturupplevelser. Detta kan locka framför allt barn och unga men även nya och ovana museibesökare till utställningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Med en hög ambitionsnivå vad gäller formen och de tekniska förutsättningarna för utställningen bedömer kommittén att kostnaderna kommer att kräva att stiftelsen i ett tidigt skede inleder arbetet med fundraising för att inom en överskådlig framtid kunna inleda diskussioner med ett museum om att hysa utställningen samt uppnå nödvändig finansiering för att påbörja planering och produktion av utställningen.

För att en utställning ska kunna produceras och visas för publik behöver en lokal för ändamålet identifieras. Det mest ändamålsenliga är att utställningen produceras och visas i ett befintligt museums lokaler. Fördelarna med detta är att det inom museernas organisation finns nödvändig kompetens och att det, åtminstone i några av centralmuseernas fall, finns lokalytor som kan inrymma utställningen. Det museum vars ämnesområde och ändamål som kommittén bedömer ligger närmast syftet med kanonutställningen, är Stiftelsen Nordiska museet. Kommittén anser därför att stiftelsen bör undersöka förutsättningarna för att sluta ett avtal med Nordiska museet med syfte att finansiera produktionen och driften av kanonutställningen i Nordiska museets regi.

6.2.5 Tillgängliggörande av kanon genom informationsmaterial och en tryckt publikation

Förslag: Stiftelsen ansvarar för att ta fram och sprida informationsmaterial och kunskapsunderlag om Sveriges kulturkanon. I detta ingår dels ett brett informationsuppdrag som syftar till att öka kännedomen om och engagemanget för kulturkanon hos en bred allmänhet, dels ett mer avgränsat uppdrag att ta fram en illustrerad publikation baserad på expertgruppernas urval.

I föregående avsnitt har vi beskrivit kommitténs förslag om hur kanon ska tillgängliggöras via en digital portal och genom kulturarvsinstitutionerna. Den digitala tillgängligheten skapar förutsättningar för bredd, snabbhet och interaktivitet men har inte det fysiska rummets närvaro och varaktighet. Vi anser att tryckt material utgör ett angeläget komplement till den digitala förmedlingen då det tryckta erbjuder beständighet, påtaglighet och en förankring i människors vardag. Kommittén föreslår därför att det ska åligga stiftelsen att ansvara

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

för utgivning och spridning av informationsmaterial och annat kunskapsunderlag om kulturkanon. Detta omfattar olika former av publikt anpassat material som bidrar till att synliggöra och levandegöra kanon i olika sammanhang och för olika målgrupper. Sådant material kan exempelvis inkludera digitala resurser, affischer, broschyrer eller interaktiva presentationer, och bör utformas för att väcka intresse, nyfikenhet och upptäckarlust. Syftet är inte enbart att sprida kunskap, utan att bjuda in fler att delta i ett samtal om Sveriges kultur, dess historia och betydelse i samtiden.

Inom ramen för detta uppdrag föreslås även att stiftelsen ges ett långsiktigt ansvar för att ta fram en illustrerad och kommenterad publikation som bygger på expertgruppernas urval och motiveringar. Denna publikation ska utformas så att den blir tillgänglig och engagerande för en bred allmänhet, inklusive folkbildningsverksamheter och enskilda medborgare, utan att göra avkall på den sakkunskap och det omdöme som har präglat expertgruppernas arbete. Med en tilltalande formgivning, ett rikt bildmaterial och fördjupande kommentarer ska publikationen bidra till att förmedla kunskap, skapa engagemang och inspirera till fortsatt utforskande av Sveriges kulturarv. Den tryckta publikationen blir också ett fysiskt och beständigt uttryck för kanon, något som kan leva vidare i bokhyllor, klassrum och bibliotek över tid.

För att säkerställa hög kvalitet i såväl innehåll som distribution bör stiftelsen genomföra uppgiften i samverkan med ett etablerat bokförlag genom upphandling eller annan form av avtal.

I enlighet med vad vi har förespråkat i avsnitt 6.1 om vikten av att det finns en mångfald av aktörer och en resurspluralism anser vi att det finns fördelar med konkurrens även när det kommer till bokutgivning om kanon. Vi välkomnar därför också andra bokutgivningsinitiativ som kan ge fler perspektiv på kanon och ytterligare bredda bildningsresan.

Kommittén bedömer att det är av stor vikt att en publikation tas fram och sprids i närtid. Av den anledningen föreslår vi i avsnitt 6.3.3 en tidsbegränsad lösning som innebär att regeringen tar initiativ till att en första utgåva av publikationen tas fram och sprids redan nu.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

Förslag: Stiftelsen samverkar med studieförbund och folkhögskolor i syfte att främja bildning gemenskap och inkludering.

Folkbildningen har under lång tid utgjort en central del av det demokratiska projektet i Sverige. Den har spelat en avgörande roll för att sprida kunskap om, och utgöra en arena för dialog kring, svensk kultur i bred bemärkelse – från litteratur och historia till vardagslivets traditioner. Historiskt har folkbildningen varit nära kopplad till demokratiseringen av det svenska samhället. Genom medborgarbildning och främjandet av delaktighet har den bidragit till att stärka individers möjlighet att påverka sin egen livssituation och samhällsutvecklingen i stort.

Till skillnad från utbildning inom de obligatoriska skolformerna bygger folkbildningen på ett stort mått av frivillighet, egenansvar och självbestämmande. Folkbildningen är inte reglerad av läroplaner, kursplaner eller nationella mål, utan präglas av deltagarstyrning, tillit och gemensamt kunskapsskapande. Den riktar sig i huvudsak till vuxna – äldre ungdomar, personer i arbetslivet, pensionärer – som söker en andra chans, vill fördjupa sig inom nya områden eller helt enkelt utvidga sin bildningshorisont. Denna icke-formella och frivilliga karaktär är en av folkbildningens största styrkor och möjliggör ett livslångt lärande där den enskilda individens intressen och behov står i centrum. Folkbildningen är också en bärare av gemenskap och kulturell identitet. Den erbjuder människor mötesplatser som främjar samhörighet och social sammanhållning. Studiecirklar, föreläsningar och kulturarrangemang stärker det civila samhället och skapar lokala och regionala nätverk.

I detta sammanhang ser vi ett värde i att koppla arbetet med en kulturkanon till folkbildningen. I relation till folkbildningen finns det anledning att uppmuntra skapandet av underlag utifrån en kulturkanon, material som kan utgöra inspiration för studiecirklar och andra aktiviteter i klassisk folkbildningsanda. Vidare kan kulturkanon utgöra en bas för utvecklingen av såväl lokala och regionala kanon som kanon som har tematisk orientering – från slöjd till sport, spel, mat, folkmusik och mycket annat. Kommittén välkomnar folkbildningens aktörer att initiera pilotprojekt med utgångspunkt i Sveriges kulturkanon. Vår bedömning är att sådana initiativ kan ge upphov

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

till en positiv spridningseffekt, vilket i sin tur kan främja ett omfattande engagemang för bildning, fortbildning och livslångt lärande.

6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Förslag: Stiftelsen ska ansvara för att utvärdera och vid behov revidera Sveriges kulturkanon. En utgångspunkt bör vara att det sker efter tio år.

En viktig utgångspunkt för kommittén har varit att kanonen ska vara levande och behålla sin relevans över tid. Vi ser varken listan med de 100 verken eller fönstren som ska utvecklas som slutgiltiga. Förståelsen för vår historia är som bekant inte statisk – nya perspektiv, insikter och tolkningar uppstår ständigt, och vår gemensamma berättelse omformas i takt med dem. Trots att vi har lagt stor omsorg på både koncept och urvalsförfarande, och anser att vårt förslag är gediget, är det inte en kanon huggen i sten. För att behålla sin livskraft behöver kulturkanonen kunna förändras, det måste finnas en vilja att ompröva och en varsam hand som följer med tiden.

I Nederländerna rekommenderade kommittén att kanon skulle utvärderas och eventuellt revideras efter fem år. Detta betraktades senare som för kort tid, eftersom implementeringen av kanon i skolorna knappt hade kunnat genomföras. En revidering skedde i stället efter tio år. Kommittén bedömer att det är rimligt att en utvärdering och revidering sker efter tio år även i Sverige. Mot den bakgrunden föreslår vi att stiftelsen genomför en utvärdering och vid behov revidering av Sveriges kulturkanon efter tio år.

6.2.8 Tillgängliggörande av kanon genom skolväsendet

I avsnitten ovan har vi redogjort för vårt förslag om att ansvaret för den långsiktiga förvaltningen och tillgängliggörandet av Sveriges kulturkanon bör åligga en självständig stiftelse, samt förslag på åtgärder som bl.a. syftar till att engagera en mångfald av aktörer att inkluderas i kanonarbetet. I följande avsnitt vänder vi blicken mot utbildningsväsendet.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förslag: Vid pågående reformering av läroplaner och kurs- och ämnesplaner beaktar regeringen kulturkanon och uppmanar till användning i tillämpliga delar.

Bedömning: Särskilda läromedel och lärarhandledningar tas fram och sprids.

Rätten till att få kunskap om det gemensamma kulturarvet

Barn och unga är en central målgrupp när det gäller tillgängliggörandet av en kulturkanon. Sveriges kulturkanon innehåller en bred repertoar av centrala händelser och verk som har blivit viktiga referenspunkter för svensk kultur och tradition. Denna kunskap bör komma skolans elever och lärare till del. En kungstanke här är att alla barn, alla elever, i den obligatoriska grundskolan, ska ha samma rättigheter och lika tillgång till vårt gemensamma kulturella kapital[5]. En sådan ansats är inte ny. I den gamla folkskolan var den representerad i såväl universalläroboken Läsebok för folkskolan som i de läromedel som handlade om medborgarskap. Grundtanken var att oavsett vilken skola ett barn gick i, skulle alla barn kunna tillägna sig denna bildning.

Likvärdighet är också i dag en viktig utgångspunkt i skolans författningar. Av skollagen (2010:800) framgår det att skolan genom hög kvalitet, stark likvärdighet och genom ett kompensatoriskt arbete ska ge alla elever, oavsett bakgrund, möjlighet att lyckas i skolan. Samtidigt har flera statliga utredningar och andra rapporter visat att skillnaderna mellan elevgrupper och skolor i Sverige har ökat under en längre tid och att dagens skola präglas av stora problem med likvärdigheten. Det finns flera orsaker till detta. Framför allt kan det i hög grad hänföras till en tilltagande skolsegregation. En viktig förklaring till den ökade skolsegregationen är den allt större boendesegregationen men skolvalet och den ökade andelen elever i fristående skolor har bidragit till utvecklingen.[6] Men det finns också inbyggda problem i skolförfattningarna till följd av olika reformer

[5] Med kulturellt kapital avser vi här den bildning som representeras i den kulturkanon vi presenterade i kapitel 5, dvs. såväl vad vi benämner ”konstarter” som det vi kallar ”samhälle”.
[6] *En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning* (SOU 2020:28).

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

som genomfördes i början av 1990-talet och inte minst tolkningen och tillämpningen av dem.

Som vi visat i kapitel 2 har dagens mål- och resultatstyrning, i kombination med läroplaner och kurs- och ämnesplaner som är allmänt formulerade på hög abstraktionsnivå, lett till en alltför stor frihet för skolhuvudmännen att lokalt besluta om skolverksamhetens form och innehåll. Dessutom har styrdokumentens ensidiga betoning på elevers förmågor, såsom analytiskt tänkande och problemlösning, bidragit till att osynliggöra vikten av solida och välförankrade baskunskaper.[7] Läroplansutredningen har i sitt betänkande *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande* (SOU 2025:19) konstaterat att det är olämpligt med skrivningar i författningarna som öppnar upp för skilda tolkningar och alltför stora skillnader just för att det motverkar skolans likvärdighetsuppdrag.

Kommittén noterar med tillfredsställelse de förslag som läroplansutredningen har lämnat om ett tydligare fokus på faktakunskaper och grundläggande ämneskunskaper i läroplanerna. En sådan kunskapsinriktning ligger i linje med kommitténs egen uppfattning om vikten av att elever tillägnar sig centrala kunskaper inom skolans ämnen som grund för bildning och aktivt medborgarskap. Här finns en rättighets- och rättviseaspekt att beakta. I grund och botten har alla barn rätt till kunskap om vårt gemensamma arv och om vår kultur och identitet. Vi tror att de verk, avgörande händelser och andra historiska milstolpar som expertgrupperna har tagit fram och som vi har presenterat i detta betänkande kan utgöra viktigt stoff i en reformerad skola med större fokus på grundläggande kunskaper.

Samtidigt är det inte en självklarhet att introducera fler krav och nya bestämmelser i skolans styrdokument. Det finns ett värde i att skolans lärare utifrån sin pedagogiska och ämnesmässiga kompetens har ett utrymme att göra egna avvägningar och anpassa undervisningen till elevernas behov och förutsättningar. En skicklig lärare får därigenom möjlighet att ge skräddarsydd undervisning av hög kvalitet. Ett bestämmande inflytande från lärare är också kopplat till ökad yrkesstolthet och ansvarstagande, vilket i sin tur är viktiga faktorer för skolans möjligheter att rekrytera lärare.

Baksidan av myntet är det motsatta: när det blir upp till den enskilda läraren eller skolhuvudmannen att tolka och forma utbildnings-

[7] *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning* (SOU 2025:19), s. 137.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

uppdraget är risken större för att likvärdigheten i undervisningen blir lidande. Konsekvensen blir att bildning och gemenskap kan bli ett specialerbjudande i stället för den allemansrätt den borde vara. Det är genuint svårt att göra en avvägning mellan å ena sidan professionens behov att lägga upp sin undervisning och å andra sidan det allmännas behov att alla elever, oavsett bakgrund och bostadsort, ges en likvärdig utbildning. I det splittrade land som Sverige blivit ser vi ett behov av åtgärder för att på nytt premiera bildning, gemenskap och inkludering. Som vi har sett i avsnitt 3.1 har Danmark valt att införliva sin litteraturkanon i läroplanerna för ämnet danska i grundskolan och gymnasieskolan och har därigenom gjort det obligatoriskt för elever att stifta bekantskap med ett antal danska författare inom ramen för danskundervisningen. Även den danska historiekanonen är införlivad i läroplanen för historieämnet, där det anges att eleverna ska ha genomgått samtliga punkter på listan när de avslutar årskurs nio. I samtal med företrädare för den danska reformen har vi förstått att detta har fungerat väl och har uppfattats som positivt av lärarna.

Vi föreslår mot denna bakgrund att regeringen, i samband med den översyn av läroplaner och kurs- och ämnesplaner som följer av läroplansutredningens förslag, överväger att införa skrivningar om kulturkanon i relevanta delar av styrdokumenten. Sådana inslag skulle i tillämpliga delar kunna bidra till att fördjupa undervisningens innehåll och stärka elevernas förståelse för centrala uttryck och kulturella referenspunkter som har påverkat Sveriges historiska, samhälleliga och kulturella utveckling.

Vi bedömer att undervisning om kanon kan ske integrerat inom befintliga ämnesstrukturer. Undervisning om de litterära verken som ingår i kanon bör också kunna ske parallellt med undervisning om de skönlitterära verk som ingår i de s.k. läslistorna som har tagits fram av Statens skolverk och Statens kulturråd, som ett frivilligt stöd för lärare när de väljer skönlitteratur för sin undervisning.

Läromedel och lärarhandledningar behöver tas fram

Kommittén vill också understryka vikten av att det i anslutning till en reviderad läroplan tas fram läromedel av hög kvalitet som specifikt behandlar kulturkanon och relaterade kulturella uttryck och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiska skeenden. Sådana läromedel är en förutsättning för att undervisningen ska kunna hålla hög kvalitet, vila på vetenskaplig grund och främja likvärdighet. Som bl.a. Läromedelsutredningen (SOU 2021:70) har visat kan tillgång till läromedel vara avgörande för undervisningens kvalitet. Tillgången till läromedel har också mycket stor betydelse för att elever ska få en likvärdig undervisning. Dessutom kan läromedel och lärarhandledningar stödja lärare i att planera undervisningen. Det är därför angeläget att läromedel av hög kvalitet utvecklas med utgångspunkt i expertgruppernas val av verk och händelser och motiveringarna för dessa.

Mot bakgrund av ovan gör kommittén bedömningen att läromedelsproducenterna bör initiera ett arbete med att utveckla läromedel om kulturkanon. I vårt arbete, inte minst inom ramen för hemsidan Folkets kanon, har vi sett att det finns ett genuint intresse och engagemang för en kulturkanon bland lärare och elever runt om i landet. Vi tror därför att det kommer att finnas en efterfrågan på undervisningsmaterial om kanon. Vår bedömning är att läromedel om kanon kan komma till användning i undervisningen om det utformas för att stämma överens med relevanta delar av tillämplig kurs- och ämnesplan eller som ett ämnesövergripande läromedel.

Läromedlen som tas fram bör omfatta alla stadier och rikta sig till grundskolan, anpassade grundskolan, gymnasieskolan, den anpassade gymnasieskolan och kommunala vuxenutbildningen. Det är även önskvärt om pedagogiskt material utvecklas för utbildning inom folkbildning och, som vi beskriver närmare i avsnitt 6.2.9, samhällsintroduktionen för nyanlända. I detta sammanhang vill vi poängtera vikten av att bildningsresan börjar tidigt och att det finns förutsättningar för ett livslångt lärande. Produktionen av undervisningsmaterial bör ske enligt gängse sätt, hos etablerade läromedelsproducenter och av personer som har god kunskap om ämnet och ämnets didaktik, liksom om kurs- eller ämnesplanen och läroplanen samt om aktuell forskning på området.

Som komplement till dessa läromedel bör det även tas fram lärarhandledningar och olika insatser för kompetensutveckling för lärare som vill integrera kanon i sin undervisning. Lärarhandledningar är viktiga både för att ge stöd för hur ett läromedel ska användas och för att beskriva hur andra lärverktyg kan användas för att utveckla undervisningen och stärka elevernas lärande.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Undervisningsmaterialet som tas fram bör med jämna mellanrum uppdateras och hållas relevant.

Det är önskvärt att läromedel och lärarhandledningar kan förmedlas digitalt genom den digitala portalen för kulturkanon.

6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända

Förslag: Regeringen överväger att införa tillämpliga delar av kulturkanon i kursplanen för samhällsorientering inom vuxenutbildningen i svenska för invandrare (sfi).

Utöver barn och unga som nås via utbildningssystemet är det viktigt att nå ut med kunskap om den svenska kulturen i en bred bemärkelse till de människor som är nya i Sverige. Detta är en förutsättning för att Sveriges kulturkanon ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering, såsom det anges i kommittédirektiven.

I dag ges nyanlända invandrare utbildning om svenska samhället genom den s.k. samhällsorienteringen. Samhällsorientering har utvecklats sedan 1960-talet och omfattar minst 100 timmar för nyanlända invandrare. Kursen syftar till att underlätta etableringen i arbets- och samhällslivet genom att ge grundläggande förståelse för det svenska samhället, inklusive rättigheter, skyldigheter och praktiskt vardagsliv. Tyngdpunkten ska ligga på den praktiska aspekten av att leva i Sverige. Kommunerna ansvarar för att erbjuda samhällsorientering och kan samverka med andra kommuner eller upphandla tjänsten. Samhällsorientering ges på modersmål eller ett språk deltagaren behärskar, och innehåller åtta tematiska delar.

Utbildning i svenska språket ges genom den kommunala vuxenutbildningen i svenska för invandrare (sfi). Målet med sfi är att ge elever grundläggande kunskaper att kommunicera muntligt och skriftligt i vardagslivet, i samhällslivet, i studielivet och i arbetslivet.

Samhällsorienteringen har kritiserats för att den saknar enhetlighet och likvärdighet över landet i fråga om såväl innehåll som genomförande. Eftersom det är kommunen som bestämmer utformningen av den samhällsorientering som kommunen erbjuder varierar både innehåll och kvalitet boerende på bostadsort och utförare. Utred-

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

ningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända har gjort en översyn av samhällsorienteringen i syfte att bl.a. stärka kunskaperna om det svenska samhället hos, och tydliggöra vilka förväntningar samhället har på, personer som bor i Sverige (SOU 2025:55).

Utredningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända drar slutsatsen att en grundförutsättning för att kursen i samhällsorientering ska uppnå sitt syfte och fungera ändamålsenligt, är att deltagarna får likvärdig kunskap om det svenska samhället och samhällets grundläggande värderingar. Samhällsorienteringsutredningen bedömer att detta kan åstadkommas om samhällsorientering inordnas som en kurs i den kommunala vuxenutbildningen (komvux), som är en etablerad skolform, organiserad och reglerad för att främja enhetlighet och en likvärdig utbildning. Samhällsorienteringsutredningen föreslår därför att samhällsorientering i fortsättningen ska ingå som en nationell kurs i komvux i sfi. Den nya kursen ska enligt utredningen ha ett tydligt fokus på de grundläggande värderingar som det svenska samhället vilar på, såsom demokrati och grundlagar, rättsstatens principer, pressfrihet och mediernas roll, central lagstiftning, mänskliga rättigheter, barnens rättigheter, jämställdhet m.m. Kursen föreslås också innehålla undervisning om hur samhället är organiserat, såsom Sveriges välfärdssamhälle, kultur och högtider, geografi och befolkningssammansättning, arbete, hälsa och sjukvård, kommuners uppdrag, statliga myndigheters uppdrag, samt lagstiftning om bl.a. allemansrätt, djurskydd, begravning och arv. Slutligen föreslås att kursen ska innehålla undervisning om praktiskt vardagsliv, såsom normer och sociala koder, arbete och socialförsäkringar, skola och förskola, kommunal service, fritid och kultur samt civilsamhällets integrationsinsatser. Samhällsorienteringsutredningen föreslår att Statens skolverk får i uppdrag att utifrån dessa utgångspunkter ta fram ett förslag till kursplan för den nya utbildningen.

Kommittén instämmer i utredningens uppfattning att nyanlända bör ges rätt till en likvärdig kunskap om det svenska samhället och samhällets grundläggande värderingar. Ett genomgående tema i detta betänkande har också varit att ett centralt syfte med en kulturkanon måste vara att stärka den svenska demokratin i den anda som historiskt präglade ett återkommande fokus på medborgarkunskap, ett ämne för såväl skola som folkbildning och i högsta grad relevant för samhällsorientering för nyanlända. Men vi vill med emfas betona att en sådan kunskap måste omfatta en brett kulturellt och djupt

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

historiskt perspektiv på och förståelse av det svenska samhällskontraktet – inte bara i formell mening eller i termer av abstrakta värderingar, utan som ett levande uttryck för en historiskt betingad svensk kultur. Vi konstaterar också att flertalet verk och företeelser som expertgrupperna har valt ut att ingå i kulturkanon har bäring på det föreslagna innehållet i den nya kursen. Expertgrupperna har i föregående kapitel presenterat de utvalda verken och motiveringarna för dessa som fönster som öppnar perspektiv mot nutid och dåtid. Urvalet är gjort med utgångspunkten att verken/företeelserna har satt en varaktig prägel på det svenska samhället, och därigenom kan bidra med förståelse av dagens Sverige. Som expertgruppen för samhälle uttrycker det ska urvalen ”kunna tjäna till ledning för den som önskar orientera sig i vårt samhälle”.

Kommittén föreslår därför att regeringen tar detta i beaktande när den reformerar samhällsorienteringen. I uppdraget till Statens skolverk att ta fram ett förslag till kursplan bör det, utöver de föreslagna utgångspunkter som har preciserats av samhällsorienteringsutredningen, ingå att införliva tillämpliga delar av kulturkanon.

6.3 Interimslösningar för att tillgängliggöra Sveriges kulturkanon i avvaktan på att en stiftelse bildas

Ovan har kommittén redogjort för de förslag och bedömningar som vi anser vara mest ändamålsenliga för att Sveriges kulturkanon ska kunna förvaltas, tillgängliggöras och främjas på lång sikt. Eftersom bildandet av den stiftelse som vi föreslår kommer att kräva ett antal beslut och andra åtgärder från regeringens sida lämnas i detta avsnitt förslag som syftar till att kanon kan tillgängliggöras fram till dess att stiftelsen finns på plats och kan ta över ansvaret. Kommittén överlåter till regeringen att besluta huruvida förslagen nedan bör genomföras inom Regeringskansliet eller ges som uppdrag till en eller flera förvaltningsmyndigheter. De ekonomiska konsekvenserna av dessa förslag beskrivs närmare i kapitel 7.

Kommittén bedömer att regeringen bör kunna vidta de åtgärder som krävs för att stiftelsen ska kunna bildas inom en period av fyra år. Förslagen nedan avser därför perioden 2026–2028.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Förslag: I avvaktan på att stiftelsen för Sveriges kulturkanon är etablerad vidtar regeringen, eller den regeringen bestämmer, följande åtgärder:

- tar fram en tillfällig webbplats för förmedling av kunskap om kanon,
- fördelar stimulansbidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt, och
- låter producera och distribuera en folkutgåva av kanon i bokform.

6.3.1 En tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon

Som framgår i avsnitt 6.2.3 föreslår kommittén att stiftelsen ska ansvara för att utveckla och förvalta en digital portal som ska utgöra själva kärnan för att långsiktigt tillgängliggöra och sprida kunskap om kanon. Kommittén kommer att föra över domännamnet www.kulturkanon.se till Regeringskansliet. Domännamnet har hittills använts för webbplatsen Folkets kanon, som samlat in förslag från allmänheten, men kan framöver användas som adress för den nya digitala portal som ska utvecklas av stiftelsen.

Mot bakgrund av att processen för att få stiftelsen på plats kommer att ta tid, bedömer kommittén att en temporär webbplats bör tas fram tills dess att stiftelsen kan inleda sitt arbete med den digitala portalen. Vi föreslår därför att regeringen tar initiativ till att utveckla en sådan webbplats. Utveckling och drift av den temporära webbplatsen bör utföras av regeringen (Regeringskansliet) eller den regeringen bestämmer under perioden 2026–2028.

Webbplatsen bör utformas kring de 100 verken och expertgruppernas motiveringar. Med utgångspunkt i verken bör det finnas hänvisningar till museer, arkiv eller bibliotek vars föremål ingår i kanon samt till kulturmiljöer eller andra besöksmål som relaterar till något av verken. Därutöver bör det finnas länkar och andra hänvisningar till t.ex. relevant litteratur eller forskning som kan erbjuda och uppmuntra till och ytterligare fördjupning.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

6.3.2 Tillfälliga stimulansmedel till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att initiera regionala kanonprojekt

Som beskrivits i avsnitt 6.2.4 anser kommittén att regionala och lokala kanoninitiativ kan bredda förståelsen av Sveriges kulturkanon. I samma avsnitt föreslår vi att ett nätverk bildas för samverkan och erfarenhetsutbyte mellan kultur- och kulturarvsaktörer och att den nya stiftelsen ska uppmuntra aktörer från hela landet att initiera och genomföra regionala kanonprojekt.

Många kulturaktörer på regional nivå har en ansträngda ekonomi och har med dagens resurstilldelning svårt att klara sina kärnuppgifter. Kommittén anser därför att regeringen bör ta ansvar för att stimulera regionala kanonprojekt för att på så sätt inleda arbetet med att bredda den officiella kulturkanonen med regionala och lokala perspektiv. Här kan länsmuseerna ha en särskilt viktig roll.

Kommittén föreslår därför att 20 miljoner kronor i regeringens kulturbudget för perioden 2026–2028 öronmärks för ett särskilt stimulansbidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer i syfte att möjliggöra regionala kanonprojekt.

6.3.3 En tidig folkutgåva av kanon i bokform

I avsnitt 6.2.5 föreslår kommittén att en stiftelse ska ansvara för att ta fram en illustrerad publikation med expertgruppernas urval och motiveringar. För att säkerställa att innehållet i kulturkanon kan ges god spridning även innan stiftelsen är etablerad, föreslår vi här en tidsbegränsad övergångslösning.

Kommittén bedömer att det är av stor vikt att kulturkanonen så snart som möjligt görs tillgänglig för en bred allmänhet, inte bara elektroniskt utan också i tryckt form. Publikationen bör omfatta expertgruppernas texter och motiveringar av urvalet av de 100 verken.

För att möjliggöra detta föreslår vi att regeringen tar initiativ till att upphandla ett bokförlag för produktion och distribution. Upphandlingen bör utföras av antingen Regeringskansliet eller av en lämplig myndighet som regeringen utser för ändamålet. Tanken är inte att publikationen ska produceras inom Regeringskansliet eller av en myndighet, utan av ett professionellt förlag med relevant kompetens. Denna folkutgåva trycks förslagsvis i en första upplaga om

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

5 000 exemplar varefter fler upplagor kan tryckas i mån av efterfrågan. Den säljs till ett subventionerat pris via den traditionella bokhandeln och andra kanaler. Den bör också göras tillgänglig i digital form för nedladdning.

När den föreslagna stiftelsen har etablerats kan rättigheter och textfiler överlämnas till stiftelsen, så att den långsiktigt kan ansvara för vidareutveckling, uppdatering och eventuella nya upplagor. På så sätt skapas en hållbar struktur för att över tid förvalta och sprida en kulturkanon för Sverige.

7 Konsekvenser

I detta kapitel redogör kommittén för konsekvenserna av sina förslag. Vilka konsekvenser som ska utredas framgår av kommittéförordningen (1998:1474), av förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning och av utredningens direktiv.[1]

Av 6–7 §§ i förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning anges att det ska framgå av konsekvensutredningen vilka alternativa lösningar som finns och vad konsekvenserna blir om inga åtgärder vidtas. Där anges vidare att det ska framgå vilka som berörs av regleringen samt om regleringen överensstämmer med EU-rätten.

Enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) ska kommittéer beräkna och redovisa ekonomiska konsekvenser av sina förslag. Detta gäller kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. En sådan redovisning görs nedan i avsnitt 7.1.

Enligt 15 § kommittéförordningen ska kommittéer även analysera konsekvenser för det kommunala självstyret, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Konsekvenser enligt denna bestämmelse redovisas nedan i avsnitt 7.2.

Av kommitténs direktiv framgår att de offentligfinansiella effekterna av de förslag på åtgärder som lämnas ska beräknas. Om kostnader för det allmänna förväntas, ska förslag till finansiering redovisas.

[1] Den 6 maj 2024 trädde den nya förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar i kraft. Förordningen ska inte tillämpas för kommittéer och särskilda utredare som har tillkallats före ikraftträdandet. För kommittéer och utredningar som har tillsatts efter den 6 maj 2024 gäller dock fortfarande 6 och 7 §§ i den upphävda förordningen.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Kommitténs förslag medför ekonomiska konsekvenser på ett antal områden. Dessa redovisas nedan knutet till respektive förslag.

Finansieringsförslag för bildandet av en ny stiftelse

Kommittén föreslår att regeringen tar initiativ till att bilda en ny stiftelse med ansvar för att förvalta, tillgängliggöra och främja Sveriges kulturkanon. De bedömningar som presenteras i detta avsnitt är av övergripande karaktär. När regeringen tar fram ett stiftelseförordnande och utreder behov av beredningsunderlag bör en fördjupad kostnadsanalys genomföras.

Kommittén har gjort bedömningen att stiftelsen bör tillföras ett grundkapital, vars avkastning ska finansiera verksamheten. Utöver avkastningen från grundkapitalet kommer stiftelsen att kunna ta emot gåvor och donationer, samt bygga upp egna ekonomiska tillgångar att använda för verksamheten.

Utifrån de uppgifter som föreslås åläggas stiftelsen, uppskattas de totala årliga kostnaderna uppgå till cirka 6 miljoner kronor. I detta ingår löpande kostnader för personal, kommunikation och administrativa funktioner. Därutöver tillkommer kostnader för lokaler, utveckling och drift av en avancerad digital portal, samt kostnader för styrelsearvoden och revision. En mindre buffert bör även avsättas för oförutsedda utgifter och framtida utvecklingsinsatser.

För att stiftelsen ska kunna bedriva sin verksamhet långsiktigt, utan att förbruka grundkapitalet, krävs att kapitalet genererar en årlig avkastning som motsvarar den uppskattade driftkostnaden. Med ett antagande om en real årlig avkastning om fyra procent, efter förvaltningskostnader och inflation, bedömer kommittén att ett grundkapital om cirka 150 miljoner kronor är nödvändigt.

Kommittén föreslår att grundkapitalet tillskjuts genom att medel avskiljs som ett engångsbelopp från Allmänna arvsfonden. Genom att finansieringen sker i form av ett engångsavskiljande av medel ur

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

fonden säkerställs en långsiktigt hållbar och oberoende finansieringsmodell för stiftelsen, utan behov av framtida offentliga anslag.

Samhällsekonomiska konsekvenser

Förslaget innebär att ett engångsbelopp om cirka 150 miljoner kronor avskiljs från Allmänna arvsfonden och tillförs som grundkapital till en nyinrättad stiftelse. Detta medför att arvsfondens förmögenhetsmassa minskar i motsvarande grad. Eftersom fondens verksamhet till stor del är beroende av avkastningen på dess kapital, innebär detta även en minskad avkastningsförmåga, vilket på sikt kan leda till att mindre resurser finns tillgängliga för att bevilja stöd till ideella organisationers projekt.

Allmänna arvsfonden är inte en statligt finansierad fond, vilket innebär att överföringen av medel inte medför någon direkt påverkan på statens budget eller utgifter. Däremot har staten ett övergripande ansvar för fondens funktion och legitimitet. Om fondens utdelningskapacitet minskar och behovet av finansiering för ideella projekt kvarstår, finns en viss risk att trycket på andra statliga bidragsformer ökar över tid.

Samtidigt finns det skäl att anta att stiftelsen, genom sitt arbete med att tillgängliggöra och främja kulturkanon, kan medföra vissa positiva samhällsekonomiska effekter. Verksamheten bedöms kunna bidra till att stärka tillgången till kultur och bildning, främja inkludering och gemenskap samt skapa förutsättningar för nya former av samverkan inom kultur- och utbildningsområdet. Det är också sannolikt att insatser kopplade till kulturkanon kan öka intresset för kulturarvet och därigenom stimulera platsutveckling, besöksnäring och kulturarvsturism. I förlängningen kan detta innebära bättre förutsättningar att internationellt marknadsföra Sverige som turistdestination.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Ekonomiska konsekvenser av kommitténs förslag till interimslösningar i avvaktan på att en stiftelse har bildats

I avsnitt 6.3 föreslår vi tre interimslösningar som syftar till att tillgängliggöra en kulturkanon för Sverige i väntan på att stiftelsen bildas.

Ett första förslag gäller en tillfällig webbplats för att förmedla kunskap om Sveriges kulturkanon. Vi uppskattar att kostnaden för att utveckla och förvalta webbplatsen uppgår till 2 miljoner kronor under en treårsperiod. Beräkningarna grundar sig på kostnaderna för webbplatsen Folkets kanon. Kostnaderna under det första året kommer vara högre på grund av att webbplatsen behöver utvecklas. Arbetet med att kontinuerligt hålla webbplatsen uppdaterad har omfattat en halvårsarbetskraft. Eftersom genomsnittskostnaden för en årsarbetskraft i staten uppgår till cirka 1 miljon kronor bedömer vi att 500 000 kronor per år bör avsättas för webbplatsens förvaltning. Kostnaderna bedöms kunna finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid.

Ett andra förslag som lämnas är att 20 miljoner kronor öronmärks under perioden 2026–2028 för bidrag till länsmuseer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer för att stimulera regionala kanonprojekt. Kommittén bedömer att det finns flera möjliga anslag inom utgiftsområde 17, exempelvis anslag 1:6 *Bidrag till regional kulturverksamhet* eller anslag 7:2 *Bidrag till kulturmiljövård*.

Ett tredje förslag är att en första utgåva i form av en folkupplaga av Sveriges kulturkanon produceras och distribueras. Vi bedömer att upplagan bör omfatta 5 000 exemplar till en kostnad av totalt 500 000 kronor. Kostnaderna bedöms kunna finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17.

7.2 Övriga konsekvenser

I det följande behandlas konsekvenser av våra förslag enligt 15 § kommittéförordningen (1998:1474). De förslag vi har presenterat kan inte bedömas ha någon direkt inverkan på det kommunala självstyret, små företags arbetsförutsättningar eller konkurrensförmåga, för jämställdheten mellan kvinnor och män, brottslighet eller det brottsförebyggande arbetet. Dessa aspekter kommenteras därför inte närmare.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Målen för den svenska regionalpolitiken är att skapa förutsättningar för varaktig ekonomisk tillväxt, rättvisa och valfrihet så att levnadsvillkoren blir likvärdiga för medborgarna i hela landet. Kommitténs förslag förväntas bidra till en ökad tillgång till kultur över hela landet, vilket bedöms ha särskilt stor betydelse för glest befolkade och landsbygdsområden, som är särskilt känsliga för förändringar i tillgången till offentlig service, inklusive utbildning och kultur. Inte minst den digitala portal som föreslås utgöra kärnan för tillgängliggörandet och främjandet av kulturkanon skapar förutsättningar för att nå ut brett och likvärdigt över hela landet.

Vidare bedöms listorna med verken i sig kunna bidra till positiva effekter för det regionala utvecklingsarbetet. Verken som har valts ut och motiveringarna för dessa utgår från eller leder till geografiska platser av historisk och kulturhistorisk betydelse. Den föreslagna digitala portalen förväntas förstärka detta genom att ge förslag på kulturmiljöer, museer, kulturinstitutioner och andra besöksmål runt om i landet att besöka. Listorna och portalen bedöms därigenom stimulera kulturella och kreativa verksamheter samt bidra till destinationsutveckling och kulturturism. Kommittén bedömer att detta kommer att gynna besöksnäringen och turismen i hela landet.

Förslaget om att stiftelsen ska uppmuntra till lokala och regionala kanonprojekt bedöms bidra till att öka intresset för lokal och regional kultur och historia. Sådana initiativ kan stärka platsens attraktivitet och bidra till regional utveckling, bland annat genom att främja turism och skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt.

Möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen

Målet för integrationspolitiken är att utrikes födda kvinnor och män ska ha samma skyldigheter, rättigheter och möjligheter som den övriga befolkningen att leva ett fritt, värdigt och självständigt liv inom samhällsgemenskapen. Detta förutsätter att den som långvarigt befinner sig i Sverige anstränger sig för att bli en del av det svenska samhället och att samhället både ställer krav och ger möjligheter till integration. Integrationspolitiken ska bidra till social och kulturell, ekonomisk, språklig och demokratisk integration samt

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

att genom utbildning förbättra förutsättningarna för flickor och pojkar med utländsk bakgrund.

Sammantaget bedöms våra förslag kunna ha positiva konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

En kulturkanon för Sverige ska vara ett redskap för bildning, gemenskap och inkludering. De 100 verken som ingår i kanonen har valts ut för att de har satt en varaktig prägel på samhället och kan bidra till ökad förståelse av dagens Sverige. Kommittén har föreslagit att tillämpliga delar av en kulturkanon för Sverige införlivas i kursplanen för den nya kursen samhällsorientering inom vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi). Kommittén menar att en samhällsorientering med inslag av kulturkanon kan bidra till att de som deltar i samhällsorientering får med sig grundläggande kunskaper om det svenska samhället och vad som har format det. Kunskap om svensk historia och kultur – inte minst de grundläggande rättsliga, politiska, ekonomiska, religiösa, vetenskapliga institutioner, lagar och regler som har format Sverige under lång tid – kan fungera som en karta och kompass till det svenska samhället som kan erbjudas nyanlända. Detta kan bidra till social, kulturell, språklig och demokratisk integration. Sammantaget bedöms förslaget stödja målet om att utrikes födda ska ha samma möjligheter som övriga befolkningen att leva ett självständigt, värdigt och fritt liv i Sverige.

Kommittédirektiv 2023:180

En svensk kulturkanon

Beslut vid regeringssammanträde den 21 december 2023

Sammanfattning

En kommitté ska ansvara för att ta fram en svensk kulturkanon. Syftet är att göra svensk kultur tillgänglig för fler. En svensk kulturkanon ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering.

Kommittén ska bl.a.

- utse konst- och kulturområden som ska ingå i en svensk kulturkanon,
- fastställa vilka kriterier som ska gälla vid valet av verk till en svensk kulturkanon,
- utse deltagare i expertgrupper utifrån sakkompetens inom respektive område,
- uppdra åt varje expertgrupp att självständigt, enligt de kriterier som kommittén fastställt, avgöra vilka verk som ska ingå i en svensk kulturkanon inom det område som gruppen svarar för,
- sammanställa en svensk kulturkanon av de verk som väljs ut av expertgrupperna,
- skapa en öppen och inkluderande process vid framtagandet av en svensk kulturkanon där allmänheten ges möjlighet att komma med förslag, och

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

- föreslå hur en svensk kulturkanon ska kunna hållas relevant över tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2025.

Uppdraget att utse konst- och kulturområden och fastställa vilka kriterier som ska gälla vid valet av verk till en svensk kulturkanon

De nationella kulturpolitiska målen anger att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145). Flera uppföljningar och utvärderingar visar att det finns behov av att bredda deltagandet i kulturlivet. Svensk kultur och vår gemensamma historia utgör grunden för vår kollektiva identitet. Kulturen ger oss gemensamma referensramar samtidigt som den kan vidga våra perspektiv. Den kan lära oss att förstå både oss själva, vår historia och andra.

Kulturen är en viktig sammanhållande kraft i ett samhälle präglat av snabb demografisk, teknologisk och kulturell förändring. Mycket av de kunskaper som var självklara för tidigare generationer kommer i dag allt färre i samhället till del. Det finns därför ett ökat behov av att skapa förutsättningar för gemensamma referensramar i vårt demokratiska samhälle och därmed sätta en gemensam grund att ta avstamp från. Till detta kan kulturen bidra.

Av den sakpolitiska överenskommelse som har slutits mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna (Tidöavtalet) framgår att en svensk kulturkanon ska tas fram. Utgångspunkten är att den ska vara ett levande och användbart verktyg för bildning, gemenskap och inkludering. På så sätt kan en kulturkanon också bidra till att stärka de grundläggande demokratiska värden som vårt samhälle vilar på.

En svensk kulturkanon kommer på sikt att behöva förändras och uppdateras, men utgångspunkten bör i första hand vara verk eller kulturuttryck som har haft betydelse över tid. Verk av både kvinnor och män bör ingå.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kommittén ska därför

- utse konst- och kulturområden som ska ingå i en svensk kulturkanon, och
- fastställa vilka kriterier som ska gälla vid valet av verk till en svensk kulturkanon.

Uppdraget att utse grupper av personer med expertis inom de konst- och kulturområden som ska ingå i kulturkanonen

Arbetet med att välja ut de verk som ska ingå i en svensk kulturkanon ska bedrivas inom grupper av personer med expertis inom de konst- och kulturområden som ska ingå i kulturkanonen, nedan kallade expertgrupper. Utgångspunkten är att principen om armlängds avstånd i kulturpolitiken ska råda vid framtagandet av en svensk kulturkanon. Deltagare i expertgrupperna bör därför utses av kommittén och bestå av det antal personer som kommittén bestämmer. Expertgruppernas uppdrag ska omfatta att självständigt avgöra vilka verk som ska ingå i en svensk kulturkanon inom det ämnesområde som expertgruppen svarar för.

Kommittén ska därför

- utse deltagare i expertgrupper utifrån sakkompetens inom respektive område,
- utse en person inom varje expertgrupp till sammankallande,
- uppdra åt varje expertgrupp att självständigt, enligt de kriterier som kommittén fastställt, avgöra vilka verk som ska ingå i en svensk kulturkanon inom det område som gruppen svarar för,
- uppdra åt varje expertgrupp att, inom den tid som kommittén bestämmer, redovisa resultatet av sitt arbete till kommittén, och
- sammanställa en svensk kulturkanon av de verk som väljs ut av expertgrupperna.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Uppdraget att skapa en öppen och inkluderande process vid framtagandet av en svensk kulturkanon

Bildning bör vara en angelägenhet för alla. Det är därför viktigt att även processen med att ta fram en svensk kulturkanon är öppen och inkluderande. Avgörandet kring vilka verk som ska väljas ut ska tas av experter, men även allmänheten ska ha möjlighet att komma med förslag. En svensk kulturkanon kan bli ett verktyg för att höja den allmänna bildningsnivån i vårt land, bland både barn och vuxna. Det är eftersträvansvärt att även processen med att ta fram den ska kunna bidra till att öka kunskapen om svensk kultur och svenskt kulturarv.

Kommittén ska därför

- skapa en öppen och inkluderande process vid framtagandet av en svensk kulturkanon där allmänheten ges möjlighet att komma med förslag,
- se till att de förslag som allmänheten lämnar kommer expertgrupperna till del så att förslagen kan beaktas vid urvalet av verk, och
- genom utåtriktad verksamhet i hela landet skapa ett brett intresse för och dialog om innehållet i en svensk kulturkanon.

Uppdraget att föreslå hur en svensk kulturkanon ska tillgängliggöras och hållas relevant

För att en svensk kulturkanon ska vara en levande och verkningsfull förutsättning för bildning, gemenskap och inkludering är det avgörande att det finns förutsättningar för att den blir tillgänglig och kan användas brett. Av särskild vikt är det att barn och unga får möjlighet att ta del av det den svenska kulturskatten har att erbjuda. Samtidigt bör den uppmuntra till fördjupning och förkovran genom hela livet. En svensk kulturkanon behöver därför vara relevant och tillgänglig för både barn och vuxna.

Konsten och kulturen förändras över tid. För att en svensk kulturkanon inte ska förlora sin relevans är det därför viktigt att den kan ses över och justeras. Om utredningen ser ett behov av att någon aktör ska ges i uppgift att förvalta den svenska kulturkanonen bör utgångspunkten för ett sådant arbete vara att det bedrivs i varaktig form inom ramen för befintlig myndighetsstruktur.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Kommittén ska därför

- föreslå hur en svensk kulturkanon kan tillgängliggöras brett,
- föreslå hur en svensk kulturkanon kan tillvaratas och användas långsiktigt, och
- föreslå hur en svensk kulturkanon ska kunna hållas relevant över tid.

Konsekvensbeskrivningar

De förslag och beslutsunderlag som utredaren redovisar ska följa kommittéförordningens (1998:1474) krav på konsekvensbeskrivningar och kostnadsberäkningar. De offentligfinansiella effekterna av de förslag på åtgärder som lämnas ska beräknas. Om kostnader för det allmänna förväntas, ska förslag till finansiering redovisas. Om förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Redovisning av uppdraget

Kommittén ska ha en dialog med myndigheter, institutioner och aktörer som arbetar med att producera, bevara och tillgängliggöra kultur och kulturarv, med utbildningssektorn och med andra aktörer som på annat sätt är relevanta för kommitténs uppdrag. Kommittén ska även ha en dialog med urfolket samerna och de andra nationella minoriteternas organisationer. Kommittén ska även ha en dialog med Statens skolverk och Statens kulturråd som fått i uppdrag att ta fram läslistor till skolan.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2025.

(Kulturdepartementet)

Förteckning över utvalda verk

Tabellen nedan innehåller en förteckning över samtliga verk som har valts ut av expertgrupperna att ingå i en kulturkanon för Sverige. För utförliga motiveringar för alla enskilda poster, se kapitel 5.

Tabell 1 Förteckning över utvalda verk

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Det går an	Carl Jonas Love Almqvist	Litteratur: prosaverk	Spirande kärlek skildras finstämt engagerande. Stor potential för framtiden har den kvinnliga partens frimodiga omsorg om en jämställd relation.
Giftas (Äktenskapshistorier 1–2)	August Strindberg	Litteratur: prosaverk	Noveller som kretsar kring tidens stora frågor om äktenskap, män och kvinnor, på ett sätt som än i dag är tankeväckande och provokativt.
Gösta Berlings saga	Selma Lagerlöf	Litteratur: prosaverk	Överdådigt skildras en förlorad värld i form av en döende herrgårdskultur som hotas av ansvarslös livsglädje och kapitalistiska spekulationer.
Muittalus sámid birra. En bok om lapparnas liv	Johan Turi	Litteratur: prosaverk	Ett grundläggande verk i samisk litteratur som underfundigt varvar folklivsskildring med magiska berättelser framvuxna ur muntligt berättande.
Kallocain	Karin Boye	Litteratur: prosaverk	I en framtid som i mycket blivit nutid visas med stor kraft hur individens frihetsvilja kan krocka med Statens maktutövning för det gemensamma bästa.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Pippi Långstrump	Astrid Lindgren	Litteratur: prosaverk	Den klassiska svenska barnbokens mest ikoniska verk, debuten för ett uppburet författarskap och början på en högkonjunktur för svensk barnkultur.
Utvandrarna	Vilhelm Moberg	Litteratur: prosaverk	Med nyanserad och engagerande inlevelse skildras en grupp människor som år 1850 utvandrar till Amerika, bort från fattigdom och överhetsförtryck
Katitzi	Katarina Taikon	Litteratur: prosaverk	Verket inleder en banbrytande barnboksserie om en ung romsk flickas kamp mot diskriminering och socialt tryck i 1930- och 1940-talets Sverige.
Den vedervärdige mannen från Säffle	Maj Sjöwall, Per Wahlöö	Litteratur: prosaverk	En av författarnas starka brottsromaner som inledde ”det svenska deckarundret” genom chockverkan och en kärv bild av ett hårdnande samhällsklimat.
”Skulle jag sörja, då vore jag tokot”, ur Helicons Blomster	Lasse Lucidor	Litteratur: dikter	Med ett gott humör som uttrycksfullt talar genom seklerna gestaltar dikten såväl olyckans växlingar som en grundläggande livsbejakelse.
”Drick ur ditt glas, se Döden på dig väntar”, Fredmans epistel nr 30, ur Fredmans epistlar	Carl Michael Bellman	Litteratur: dikter	Ett av de mest kända av de många Bellmanverk som i ord och toner lever vidare idag, starkare än kanske något annat från det svenska 1700-talet.
”Några ord till min k. dotter, i fall jag hade någon, 1–33”, ur Skaldeförsök	Anna Maria Lenngren	Litteratur: dikter	En konstnärligt komplex dikt som med många bottnar av försåtlig ironi och satir problematiserar kvinnans ställning i 1700-talets svenska samhälle.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
”Vän! I förödelsens stund”	Erik Johan Stagnelius	Litteratur: dikter	I en av romantikens mest citerade och mest gripande dikter söker sig tanken från förtvivlan till det skapelseord som låter ordning födas ur kaos.
”Triumf att finnas till…”, ur Septemberlyran	Edith Södergran	Litteratur: dikter	Hämningslöst uttrycker dikten en kvinnlig självkänsla men även en allmänmänskligt berörande livsglädje och tacksamhet för livets gåva.
”Det är vackrast när det skymmer”, ur Kaos	Pär Lagerkvist	Litteratur: dikter	Med stark aftonstämning fångar dikten en förhöjd känsla av trygghet i tillvaron – och av obönhörligt annalkande förgänglighet.
”Stjärnorna kvittar det lika”, ur En döddansares visor	Nils Ferlin	Litteratur: dikter	Med bitande ironi kontrasteras människornas lidande mot en äldre uppfattning om ett medlidande inbyggt i en välmenande gudomlig världsordning.
”Eufori”, ur Färjesång	Gunnar Ekelöf	Litteratur: dikter	En sommarkväll öppnar sig hisnande perspektiv av naturgemenskap då ”allt är i allt” och ”allt som var outsägligt och fjärran är outsägligt och nära”.
”Den halvfärdiga himlen”, ur Den halvfärdiga himlen	Tomas Tranströmer	Litteratur: dikter	Omisskännligt gestaltar bildspråkets mästare hur en modlös social stämning öppnar sig mot en samhörighet och en uppenbarande blick på naturen.
”Äktenskapsfrågan I–II”, ur Husfrid	Sonja Åkesson	Litteratur: dikter	En dubbeldikt som drastiskt framställer ett ojämlikt äktenskap som ett kolonialistiskt slaveri för kvinnan och en källa till missnöje för mannen.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Kalkmåleri i Härkeberga kyrka	Albertus Pictor	Bild och form	Albertus Pictor, Sveriges mest kända medeltida konstnär, har i Härkeberga kyrka skapat en rik och fascinerande bildvärld av hög konstnärlig nivå som inspirerat över sekler.
Gripsholms slott med statens porträttsamling	Henrik von Cöllen, Fredrik Nussdorffer	Bild och form	Ett av Sveriges mest välbevarade Vasaslott med världens äldsta nationella porträttsamling om cirka 5000 verk, avbildande kända svenska personer från sent 1400-tal till idag.
Självporträtt med allegorier	David Klöcker Ehrenstrahl	Bild och form	Ett betydande självporträtt av stormaktstidens mest kända konstnär. Ehrenstrahl förnyade den inhemska konsten med verk förankrade i sin tid, som inspirerat över århundraden.
Kungliga slottet	Nicodemus Tessin d.y., Carl Hårleman	Bild och form	Med praktfulla inredningar och museer ger Kungliga Slottet, ett av Europas största och mest besökta kungliga slott, en unik inblick i den svenska monarkins rika kulturarv.
Nordisk sommarkväll	Richard Berg	Bild och form	Nordisk sommarkväll är ett betydande exempel på tidens nationalromantiska stämningsmåleri, som än idag verkar inspirerande och uppmärksammas stort internationellt.
Lilla Hyttnäs, Sundborn	Karin och Carl Larsson	Bild och form	Sveriges mest kända konstnärshem och främsta exemplet på ett inflytande från Arts & Crafts i svensk heminredning. Har inspirerat design och inredning fram till idag, däribland Ikea.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Målningarna till templet	Hilma af Klint	Bild och form	Hilma af Klints mest kända verk är en fascinerande bildvärld som väckt internationell sensation och debatt, samt lett till en omvärdering av den abstrakta konstens framväxt.
Tomtebobarnen	Elsa Beskow	Bild och form	Elsa Beskow var en pionjär inom barnbokskonsten, däribland med Tomtebobarnen som blev en stor internationell framgång och som lästs av generationer av barn i världen.
Stockholms stadshus	Ragnar Östberg	Bild och form	En av Sveriges mest kända byggnader som bl.a. är berömd för den årliga Nobelbanketten. Innehåller betydande verk av framstående svenska konstnärer, formgivare och hantverkare.
Sitting… Six months later, Version A	Öyvind Fahlström	Bild och form	Ett verk från 1960-talet av Öyvind Fahlström, en av våra internationellt mest kända konstnärer, som tillhörde popkonstens avantgarde och ägnade sig åt konstartsöverskridande uttryck.
Drottningholmsmusiken	Johan Helmich Roman	Musik	Inget musikaliskt verk från svensk tid före 1800-talet har fått större historiskt genomslag än Drottningholmsmusiken.
Sjung med oss mamma, första häftet	Alice Tegnér	Musik	Sångerna har alltsedan publiceringen sjungits av miljoner barn och vuxna – spontant, i skolan, i vardag och efter årstidens växlingar.
Midsommarvaka, Svensk Rapsodi nr. 1 för stor orkester, op. 19	Hugo Alfvén	Musik	Verket är en av de mest spridda, kända och uppskattade svenska kompositionerna över huvud taget, både inom Norden och i större internationellt sammanhang.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Tre inspelade låtar med spelmannen Hjort Anders Olsson	Hjort Anders Olsson	Musik	Inom svensk spelmanstradition förtjänar Hjort Anders Olsson att framhållas både som individuell spelman och som särskilt viktig förmedlare av äldre traditioner. Han samspelade med dokumentationsarbetet av folklåtar under det tidiga 1900-talet och har varit impulsgivare till många folkmusiker i yngre generationer.
”Flyttningssång” och ”Till kåtan och hemmet”	Lars Sikku, Frida Johansson	Musik	Inspelningarna är en unik klingande dokumentation av en levande sångtradition hos norra Sveriges samiska befolkning.
”Calle Schewens vals” och ”Möte i monsunen”	Evert Taube	Musik	Evert Taubes visor hör till det som både litterärt och musikaliskt fått spridning i breda samhällslager och som fortfarande traderas muntligt i allsång, referenser, citat och melodilån.
Förklädd gud, op. 24	Lars-Erik Larsson	Musik	Ett verk som kom att få stor betydelse för Sverige under andra världskriget och som därefter fått klassikerstatus genom tusentals framföranden runt om i landet och utomlands.
Aniara	Karl-Birger Blomdahl	Musik	Aniara är den första science fiction-operan helt byggd på sin tids modernistiska tonspråk. I samverkan med de nya radio- och tv-medierna har verket haft ett genomslag långt bortom den mesta musik som skapats under 1900-talet.
Jazz på svenska	Jan Johansson	Musik	Skivan har genom sitt sammanförande av olika musikaliska fält spelat en mycket stor roll i svenskt musikliv.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Symfoni nr 7	Allan Pettersson	Musik	Allan Petterssons sjunde symfoni blev tonsättarens stora genombrott och har blivit ett älskat verk världen över.
Drottningholms slottsteater	Carl Fredrik Adelcrantz	Film och scenkonst	En unik 1700-talsteater, del av Världsarvet Drottningholm, och den äldsta teater som regelbundet använder originalscenmaskineri i föreställningar.
Lejonets unge på Sundsvalls teater	Frida Stéenhoff	Film och scenkonst	Frida Stéenhoff är en av de kvinnliga 1800-talsdramatiker som återupptäckts. Sundsvalls teater representerar teaterlivets expansion under 1800-talet.
Ett drömspel	August Strindberg	Film och scenkonst	Ett drömspel intar en särställning i dramatiken, då den spelats i Sverige och internationellt i en mängd tolkningar och inspirerat till nya pjäser.
Körkarlen	Victor Sjöström	Film och scenkonst	Körkarlen, efter Selma Lagerlöfs roman (1912), är ett virtuost exempel på den konstnärliga stumfilmens guldålder med stort internationellt genomslag.
Gullregn med kupletten ”Den ökända hästen från Troja”	Karl Gerhard	Film och scenkonst	Revykungen Karl Gerhard uttryckte samhällskritik i den underhållande satirens form, bl.a. mot nazismen under Andra världskriget trots censur och polisingripande.
Fröken Julie	Birgit Cullberg	Film och scenkonst	Ett modernt och nu klassiskt dansdrama av den världsberömda koreografen Birgit Cullberg om klass- och könskamp efter August Strindbergs pjäs.
Det sjunde inseglet	Ingmar Bergman	Film och scenkonst	Det sjunde inseglet är en av Ingmar Bergmans mest betydelsefulla filmer och en referenspunkt inom både konstfilm och populärkultur.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Dom kallar oss mods	Stefan Jarl, Jan Lindqvist	Film och scenkonst	Filmen är första delen i den omdiskuterade Mods-trilogin, ett tidsdokument och en av flera kulturella och samhällskritiska referenspunkter från 1968.
Fars lille påg	Franz Arnold, Ernst Bach, Nils Poppe	Film och scenkonst	Den starka lustspelstraditionen i teater och film representeras av Fars lille påg med Nils Poppe på Fredriksdalsteatern i Helsingborg 1975.
Medeas barn på Unga Klara	Suzanne Osten, Per Lysander	Film och scenkonst	En barntragedi utifrån barnens perspektiv och en barnkulturell milstolpe som genomgripande påverkat barnteaterns utveckling i Sverige och världen.
Heliga Birgittas uppenbarelser	Heliga Birgitta	Lärdom och sakprosa	Birgitta var vår märkligaste medeltida personlighet och den internationellt bäst kända, ett europeiskt helgon med bestående inverkan och en häpnadsväckande skrift.
Historia om de nordiska folken	Olaus Magnus	Lärdom och sakprosa	Det satte Sverige på kartan för en europeisk publik.
Christinas självbiografi	Drottning Christina	Lärdom och sakprosa	En av de märkligaste böckerna från svensk stormaktstid.
Lappländsk resa	Carl von Linné	Lärdom och sakprosa	Linné är en viktig figur i svensk tradition, hans landskapsskildringar är klassiska.
Drömbok	Emanuel Swedenborg	Lärdom och sakprosa	Swedenborgs betydelse svenskt och internationellt kan knappast överdrivas.
Fädernas gudasaga	Viktor Rydberg	Lärdom och sakprosa	Asamytologin liksom Rydbergs tolkning av den är en del av det svenska arvet.
Svenska folkets underbara öden	Carl Grimberg	Lärdom och sakprosa	Verket blev klassiskt och normbildande för en viss syn på svensk historia. Det blev även mycket läst.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Barnets århundrade	Ellen Key	Lärdom och sakprosa	Detta verk hade stor betydelse för samtiden och även för eftervärlden.
Kris i befolkningsfrågan	Alva och Gunnar Myrdal	Lärdom och sakprosa	Oerhört viktigt verk i sin tid, omdebatterat och ifrågasatt i efterhand.
Vägmärken	Dag Hammarskjöld	Lärdom och sakprosa	En intresseväckande bok av den världsberömda svenska generalsekreteraren för FN, Dag Hammarskjöld.
Magnus Erikssons landslag	Kung Magnus Eriksson	Lag och rätt	Magnus Erikssons lagverk förde samman riket under gemensam rättsordning och utgör därmed en avgörande referenspunkt för Sveriges rättsliga utveckling.
1734 års lag	Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen	Lag och rätt	1734 års lag är vårt lands första och sannolikt sista allmänna lagkodifikation. Den utgör ännu förlaga till vår inofficiella lagbok.
1766 års tryckfrihetsförordning	Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen	Lag och rätt	1766 års tryckfrihetsförordning (TF) är central i Sveriges politiska historia. Dagens yttrandefrihetsgrundlagar och offentlighetsprincip följer i rakt nedstigande led.
Offentlighetsprincipen		Lag och rätt	Principen om att medborgarna ska ha insyn i förvaltning och rättskipning är grundläggande för svensk rättsordning och var i sin art länge världsunik.
1809 års regeringsform	Beslut i riksdagen och stadfäst av kungen	Lag och rätt	1809 års konstitutionella revolution ledde till en ny grundlag. Den gällde i över 150 år, under vilka Sveriges nutida styrelseskick tog form.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Rättegångsbalken	Sveriges riksdag	Lag och rätt	Reglerna om tvistlösning och utkrävande av straffansvar utgör rättsordningens skelett. Där avtecknas samhällets rättskultur.
Europakonventionen	Europarådet	Lag och rätt	Europakonventionen (EKMR) ger rättslig form åt mänskliga rättigheter som kan åberopas av var och en. Sedan 1995 är den en central del av den svenska rättsordningen.
Brottsbalken	Sveriges riksdag	Lag och rätt	Brottsbalken anger en yttersta gräns för vilka beteenden som tolereras. Som en av riksdagen stiftad moralkodex återspeglar den rådande rättssyn.
1974 års regeringsform	Sveriges riksdag	Lag och rätt	Regeringsformen beskriver idéer och principer på vilka nationalstaten Sverige är uppbyggd. Tillsammans med successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen utgör den vår konstitution.
Allemansrätten		Lag och rätt	Allemansrätten är en för svensk rättssyn särskiljande sedvänja som vuxit fram under lång tid samt präglar friluftsliv och ansvar för gemensam natur.
Husaby kyrka		Religion	Sockenkyrkan: Med kristendomen kom en ny tro, men också ett nytt kulturlandskap med sockenkyrkor, ett samhällsbygge som gav oss våra kommuner.
Vadstena kloster	Heliga Birgitta	Religion	Ett andligt kultur- och kunskapscentrum, grundat av en kyrklig superkändis med egen orden som länge var Sveriges enda av Rom utnämnda helgon, Heliga Birgitta.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Horologium Mirabile Lundense	Trol. Nicolaus Lilienvelds m.fl.	Religion	Tiden och kalendern: med kristendomen kom en ny tidsorientering som vi fortfarande lever med, även när den förlorat sin religiösa språksättning.
Malmöpsalmboken	Christiern Pedersen	Religion	Psalmboken har en unik ställning i svenskt gudstjänstliv och en stark förankring i folkdjupet för livstydning i glädje och sorg från vaggan till graven.
Gustav Vasas bibel	Sv. övers. trol. av Olaus Petri, Laurentius Andreæ, Laurentius Petri, m.fl.	Religion	Ingen som vill förstå kristen tro, eller tala, skriva och läsa på svenska, kommer undan Bibeln, som källa till bildskapande och kulturell kreativitet.
Konventikelplakatet	Svenska staten, riksdagens ständer	Religion	Statens försök att begränsa mötesfriheten i ett enhetssamhälle med religionsplikt vittnar om en framväxande pluralism på väg mot religionsfrihet.
Marstrands synagoga		Religion	Symbol för judisk tro och närvaro i svenskt samhälls- och kulturliv, men också en påminnelse om en historia av restriktioner för mosaiska bekännare.
”O store Gud”	Carl Boberg	Religion	En tidig svensk musikexportsuccé från 1800-talets svenska folkväckelse, som också var en musikrörelse med stor betydelse för Sveriges demokratisering.
Kyrkomötets beslut att öppna prästämbetet för både män och kvinnor	Svenska kyrkans kyrkomöte	Religion	Den i särklass allvarligaste konflikten i Svenska kyrkan under 1900-talet, som idag fortsätter att såväl inspirera som förvåna i Sverige och omvärlden.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Nattvardsgästerna	Ingmar Bergman	Religion	För sin gestaltning av den lutherska religiösa sekulariseringen och dess stora genomslag i det internationella livsåskådningssamtalet.
Falu koppargruva		Ekonomi	Gruvnäringen lade grunden till Sveriges välstånd symboliserat av malm, arbete och teknisk innovation i världsarvet Falu koppargruva.
Riksbanken	Sveriges riksdag	Ekonomi	Den finansiella sektorn är ekonomins blodomlopp och Riksbanken, världens äldsta centralbank, garanterar stabilitet i penningväsende och kreditmarknad.
Storskiftet		Ekonomi	Skiftesrörelsens effektivisering av jordbruket utökade livsmedelsförsörjningen, frigjorde arbetskraft och möjliggjorde Sveriges industrialisering och ekonomiska utveckling.
Näringsfrihetsförordningen	Johan August Gripenstedt	Ekonomi	Näringsfrihetsreformen 1864 och andra liberala lagändringar lade grunden för Sveriges entreprenörskap, industrialisering och välstånd.
Industrilandskapet i Norrköping	Carl Theodor Malm, Theodor Glosemeyer, Karl Flodin, Knut Pihlström, Werner Northun m.fl.	Ekonomi	Industrilandskapet i Norrköping (1850–1920) gestaltar hur industrin omformade Sverige – ett arv av arbetsliv, innovation och samhällsbygge.
Harsprånget i Lule älv	Sveriges riksdag	Ekonomi	En symbol för hur naturresurser och ingenjörskonst format Sveriges energiförsörjning, industri och självbild in i modern tid.
Folkpensionsreformen	Sveriges riksdag	Ekonomi	Välfärdsstaten utmärker Sverige genom skattefinansierad omfördelning, ett universellt pensionssystem, och stark offentlig närvaro i vardagslivet.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Saltsjöbadsavtalet	LO, SAF	Ekonomi	För att ha lagt grunden till samförstånd, arbetsfred och ekonomisk stabilitet – ett karaktäristiskt svenskt sätt att lösa intressemotsättningar.
Ikea Älmhult	Ingvar Kamprad	Ekonomi	Ikea symboliserar svensk entreprenörsanda och visar hur nyskapande affärsmodeller kan förändra såväl företag och världshandel som hem och vardagsliv.
Särbeskattningen av makar	Sveriges riksdag	Ekonomi	En reform som frigjorde kvinnors arbetskraft och lade grunden för ekonomisk jämställdhet i det moderna Sverige.
Luft- och eldmaskin	Mårten Triewald	Uppfinningar	Mårten Triewalds luft- och eldmaskin är ett exempel på den mottaglighet för nya idéer och innovationer som karaktäriserade 1700-talets Sverige.
Systema Naturae	Carl von Linné	Uppfinningar	Systema Naturae representerar den svenska upplysningen under 1700-talet och är det kanske mest kända svenska bidraget till vetenskapshistorien.
Tabellkommissionen	Pehr Wargentin	Uppfinningar	Tabellverket var den första statliga myndigheten för befolkningsstatistik i världen och lade grunden både för en effektiv svensk förvaltning och framgångsrik registerforskning.
Kakelugnen	Fredrik Wrede, Carl Johan Cronstedt	Uppfinningar	Kakelugnen löste den svenska energikrisen på 1700-talet, har hög värmeeffektivitet och representerar svensk innovationsförmåga när det gäller att hålla medborgarna varma och torra i ett kallt klimat.

386/25 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 - KS-2025/00024-28 KSNAU Anmälningsärenden 2025-12-09 : En kulturkanon for-sverige SOU 202592.pdf

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
Justitieombudsmannen	Hans Järta och Bondeståndet	Uppfinningar	Med införandet av Justitieombudsmannen fick Sverige en ämbetsman som bevakar medborgarnas rättigheter gentemot staten.
Göta kanal	Baltzar von Platen	Uppfinningar	Göta kanal var ett ambitiöst ingenjörsprojekt i början av 1800-talet som symboliserar Sveriges övergång från revanschistiska imperiedrömmar till inre ekonomisk, teknisk och social utveckling.
Nobelpriset	Alfred Nobel	Uppfinningar	Nobelpriset är ett resultat av en kombination av svensk innovationsförmåga och dåligt samvete som har kommit att representera hopp om mänsklighetens utveckling.
Det sfäriska kullagret	Sven Wingquist	Uppfinningar	Det sfäriska kullagret är en av de många snilleblixtar som lade grunden för svensk industriell framgång och samhälleligt välstånd under 1900-talet.
Viggen	SAAB	Uppfinningar	Viggen är ett avancerat stridsflygplan som symboliserar både svensk ingenjörsförmåga och viljan till väpnat försvar av svensk neutralitet.
Pappaledigheten	Sveriges riksdag	Uppfinningar	Pappaledigheten var en banbrytande jämställdhetsreform som har omdanat det svenska samhället.
Gustavianum	Gustaf II Adolf och Olof Rudbäck d.ä.	Offentlighet	Universitetet är samhällets viktigaste kunskapsinstitution, för forskning och högre utbildning, med framtiden som förväntanshorisont.

Titel på verk	Upphovsperson	Område	Kort motivering
1634 års regeringsform	Axel Oxenstierna	Offentlighet	Regeringsformen 1634 satte normen för utvecklingen av landets styrelse och förvaltning och har lagt grunden till den moderna statens institutioner.
Lappkodicillen	Svenska och norska staten	Offentlighet	Lappkodicillen utgör ett erkännande från svenska staten att samerna som folk hade vissa friheter som inte delades av andra undersåtar.
Svenska Akademiens ordbok	Gustav III	Offentlighet	Ordboken dokumenterar utförligt det svenska språket och gör denna del av kulturarvet brett tillgängligt.
Läsebok för folkskolan	Norstedts förlag och Fredrik Ferdinand Carlsson	Offentlighet	Folkskolans läsebok har präglat generationer av svenskar, och är in i våra dagar en symbol för skolans uppdrag att både undervisa och fostra.
Riksdagshuset	Helgo Zettervall och Aron Johansson	Offentlighet	Riksdagshuset symboliserar demokratin.
Brunnsviks folkhögskola	Karl-Erik Forsslund	Offentlighet	Brunnsviks folkhögskola symboliserar den frivilliga bildningsrörelsens betydelse för Sveriges demokratiska utveckling.
Vasaloppet	Anders Pers och IFK Mora	Offentlighet	En skidtävling som på ett unikt sätt kombinerar historia, idrott, folkrörelse, friluftsliv och kultur.
Per Albin Hanssons folkhemstal	Per Albin Hansson	Offentlighet	Talet introducerar Folkhemmet som metafor och än i dag starkt närvarande föreställning i svensk politik, samhällsdebatt och självförståelse.
Radiohuset	Erik Ahnborg och Sune Lindström	Offentlighet	Radio/tv i allmänhetens tjänst, sakligt och opartiskt bedriven under demokratisk kontroll, är jämte den fria pressen grundval för svensk offentlighet.

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.
25. Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. A.
26. Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. U.
27. En socionomutbildning i tiden. U.
28. Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. A.
29. Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. A.
30. Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. Fi.
31. Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. Ju.
32. Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. LI.
33. Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. Ju.
34. Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. Ju.
35. Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. A.

36. Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. UD.
37. Skärpta villkor för friskolesektorn. U.
38. Att omhänderta barn och unga. S.
39. Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. S.
40. Säkrare tivoli. Ju.
41. Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. S.
42. Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. Ju.
43. Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. S.
44. Förbättrat stöd i skolan. U.
45. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. Ju.
46. Tryggare idrottsarrangemang. Ju.
47. Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? KN.
48. Stärkt pandemiberedskap. S.
49. Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. Ju.
50. En ny nationell myndighet för viltförvaltning. LI.
51. Bättre förutsättningar för klimatanpassning. KN.
52. Ökad insyn i politiska processer. Ju.
53. Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. S.
54. Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. Ju.
55. En reformerad samhällsorientering för bättre integration. A.
56. Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Ju.
57. Polisiär beredskap i fred, kris och krig. Ju.
58. En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. LI.
59. Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ju.
60. En starkare fondmarknad. Fi.
61. Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. S.
62. Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. S.
63. Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. S.
64. En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. LI.
65. En mer flexibel hyresmarknad. Ju.
66. En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. Ju.
67. Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. LI.
68. Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. KN.
69. Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. LI.
70. Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. A.
71. Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. S.
72. Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. U.
73. En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. A.
74. Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. A.
75. Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. Fi.
76. Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. A.
77. En översyn av den statliga lönegarantin. A.
78. En reformerad underrättelseverksamhet. Fö.
79. Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. Fö.

80. Koordinatbestämda fastighetsgränser. Ju.
81. En ny organisation av ekobrottsbekämpningen. Ju.
82. Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. LI.
83. Ett nationellt förbud mot tiggeri. Ju.
84. Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. S.
85. Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. LI.
86. Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. Fö.
87. Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. Ju.
88. Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. KN.
89. En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. LI.
90. Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. Fi.
91. Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. Ju.
92. En kulturkanon för Sverige. Ku.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. [25]

Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. [28]

Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. [29]

Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. [35]

En reformerad samhällsorientering för bättre integration. [55]

Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. [70]

En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. [73]

Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. [74]

Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. [76]

En översyn av den statliga lönegarantin. [77]

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. [3]

Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]

AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]

En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. [20]

Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. [30]

En starkare fondmarknad. [60]

Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. [75]

Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. [90]

Försvarsdepartementet

Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. [6]

En reformerad underrättelseverksamhet. [78]

Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. [79]

Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. [86]

Justitiedepartementet

Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]

Straffbarhetsåldern. [11]

Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. [31]

Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. [33]

Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. [34]

Säkrare tivoli. [40]

Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. [42]

Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. [45]

Tryggare idrottsarrangemang. [46]

Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. [49]

Ökad insyn i politiska processer. [52]

Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. [54]

Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. [56]

Polisiär beredskap i fred, kris och krig. [57]

Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. [59]

En mer flexibel hyresmarknad. [65]

En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. [66]

Koordinatbestämda fastighetsgränser. [80]

En ny organisation av ekobrotts-bekämpningen. [81]

Ett nationellt förbud mot tiggeri. [83]

Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. [87]

Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. [91]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]

En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändnings-sektorn (LULUCF). [21]

Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. [22]

Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? [47]

Bättre förutsättningar för klimatanpassning. [51]

Nya samverkansformer, modern bygg-nads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. [68]

Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. [88]

Kulturdepartementet

Publiken i fokus – reformer för ett star-kare filmland. [24]

En kulturkanon för Sverige. [92]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]

Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. [32]

En ny nationell myndighet för viltförvaltning. [50]

En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. [58]

En ny kontrollorganisation i livsmedels-kedjan – för ökad effektivitet, lik-värdighet och konkurrenskraft. [64]

Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. [67]

Effektivare samverkan för djur- och folk-hälsa. [69]

Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jord-bruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. [82]

Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. [85]

En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. [89]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]

Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Att omhänderta barn och unga. [38]

Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. [39]

Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. [41]

Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. [43]

Stärkt pandemiberedskap. [48]

Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. [53]

Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. [61]

Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. [62]

Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. [63]

Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. [71]

Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. [84]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. [26]

En socionomutbildning i tiden. [27]

Skärpta villkor för friskolesektorn. [37]

Förbättrat stöd i skolan. [44]

Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. [72]

Utrikesdepartementet

Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. [36]

Från: Annika Dalén
Skickat: den 30 oktober 2025 15:22
Till: Umeå kommun; Utbildningskontoret; Individ- och familjenämnden
Kopia: Linda Gustafsson
Ämne: Sv: Remittering av promemorian Kompletterande förslag tillbetänkandet Skärpta regler och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) Svar senast 28/11

JUSK avstår från att yttra sig på denna. Utskottet yttrade sig i den tidigare remissomgången, diarienummer KS-2025/00375

Med vänliga hälsningar,
Annika Dalén
Utvecklingsstrateg jämställdhet
090-16 58 91
annika.dalen@umea.se
Umeå kommun
Stadsledningskontoret
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se/jamstalldhet

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

---

Från: Umeå kommun
Skickat: den 22 oktober 2025 12:59
Till: Utbildningskontoret ; Individ- och familjenämnden
Kopia: Linda Gustafsson ; Annika Dalén
Ämne: VB: Remittering av promemorian Kompletterande förslag tillbetänkandet Skärpta regler och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) Svar senast 28/11

Hej!
Kommunstyrelsen överlämnar denna remiss till Gymnasie – och utbildningsnämnden och Individ – och familjenämnden för eget yttrande till Justitiedepartementet. Sista dag för att besvara remissen är **28 november 2025.** Kopia på nämndens protokollsutdrag inkl. yttrande skickas till ksdiarium@umea.se, märk ämnesraden med diarienummer: KS-2025/0093.
Kopia till Linda Gustafsson och Annika Dalén med svar till KS diarium om JUSK ska yttra sig eller inte.
Med vänlig hälsning
Registrator
090 – 16 10 00
umea.kommun@umea.se
Umeå kommun
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se

UMEÅ KOMMUN

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

Från: Kristina Teglund **För** JU L7
Skickat: den 17 oktober 2025 09:47
Till: info@amnesty.se; registrator ; info@sweref.org; info ; bolagsverket@bolagsverket.se; info ; registrator@csn.se; info@centrumforrattvisa.se; info@crd.org; kommun@degerfors.se; JU Delmi ; do ; domstolsverket@dom.se; kommunstyrelse@enkoping.se; huvudkontoret ; forvaltningsrattenigoteborg ; forvaltningsrattenilulea ; forvaltningsrattenimalmo ; forvaltningsrattenistockholm ; gota hovratt ; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; huddinge@huddinge.se; registrator ; registrator ; iaf ; registrator ; registrator vss ; registrator ; imy ; kansliet@sjf.se; info ; info ; kammarrattenistockholm ; krokoms.kommun@krokom.se; kronofogdemyndigheten@kronofogden.se; registrator ; registrator ; info ; registrator@lu.se; blekinge@lansstyrelsen.se; dalarna@lansstyrelsen.se; kronoberg@lansstyrelsen.se; Norrbotten@lansstyrelsen.se; stockholm@lansstyrelsen.se; vasternorrland@lansstyrelsen.se; vastragotaland@lansstyrelsen.se; malmo tingsratt ; registrator ; kommun@munkfors.se; registrator ; registrator ; info@publicistklubben.se; forbund@rfsl.se; jutitieombudsmannen@jo.se; stadshuset@ronneby.se; kundservice ; registrator ; smakom.sverige@gmail.com; kommunen@staffanstorp.se; registrator@ju.se; registrator ; kyrkostyrelsen@svenskakyrkan.se; info ; info ; remiss@advokatsamfundet.se; info@sverigesakassor.se; registrator@skr.se; sakerhetspolisen@sakerhetspolisen.se; kommun@tanum.se; kommunen@uddevalla.se; Umeå kommun ; swest ; registrator ; registrator ; kommunen@ystad.se; registrator ; kommun@asele.se; Kommun@orebro.se; kommunledning@ornskoldsvik.se
Kopia: Ju Registrator
Ämne: Remittering av promemorian Kompletterande förslag tillbetänkandet Skärpta regler och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) Svar senast 28/11

Kompletterande förslag till betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) - Regeringen.se

Remittering av promemorian Kompletterande förslag till betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33)

Remissinstanser

1. Amnesty International
2. Arbetsförmedlingen
3. Asylrättscentrum
4. Barnombudsmannen
5. Bolagsverket
6. Brottsförebyggande rådet
7. Centrala studiestödsnämnden
8. Centrum för rättvisa
9. Civil Rights Defenders

10. Degerfors kommun
11. Delegationen för migrationsstudier
12. Diskrimineringsombudsmannen
13. Domstolsverket
14. Enköpings kommun
15. Försäkringskassan
16. Förvaltningsrätten i Göteborg (migrationsdomstolen)
17. Förvaltningsrätten i Luleå (migrationsdomstolen)
18. Förvaltningsrätten i Malmö (migrationsdomstolen)
19. Förvaltningsrätten i Stockholm (migrationsdomstolen)
20. Göta hovrätt
21. Göteborgs kommun
22. Huddinge kommun
23. Högskolan Dalarna
24. Högskolan i Halmstad
25. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen
26. Inspektionen för socialförsäkringen
27. Inspektionen för vård och omsorg
28. Institutet för mänskliga rättigheter
29. Integritetsskyddsmyndigheten
30. Journalistförbundet
31. Justitiekanslern
32. Jämställdhetsmyndigheten
33. Kammarrätten i Stockholm (Migrationsöverdomstolen)
34. Krokoms kommun
35. Kronofogdemyndigheten
36. Kungl. Tekniska högskolan
37. Linköpings universitet
38. Linnéuniversitetet
39. Lunds universitet
40. Länsstyrelsen i Blekinge län
41. Länsstyrelsen i Dalarnas län

42. Länsstyrelsen i Kronobergs län
43. Länsstyrelsen i Norrbottens län
44. Länsstyrelsen i Stockholms län
45. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
46. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
47. Malmö tingsrätt
48. Migrationsverket
49. Munkfors kommun
50. Pensionsmyndigheten
51. Polismyndigheten
52. Publicistklubben
53. Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter
54. Riksdagens ombudsmän
55. Ronneby kommun
56. Rädda barnen
57. Skatteverket
58. Småkom
59. Staffanstorps kommun
60. Stiftelsen Högskolan i Jönköping
61. Stockholms universitet
62. Svenska kyrkan
63. Svenska PEN
64. Svenska Röda Korset
65. Sveriges advokatsamfund
66. Sveriges A-kassor
67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Säkerhetspolisen
69. Tanums kommun
70. Uddevalla kommun
71. Umeå kommun
72. UNHCR:s representation för de nordiska och baltiska länderna
73. Universitets- och högskolerådet

74. Uppsala universitet
75. Ystads kommun
76. Åklagarmyndigheten
77. Åsele kommun
78. Örebro kommun
79. Örnsköldsviks kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 28 november 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L7@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/02026 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Avsikten är att promemorian ska läsas tillsammans med betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33). Promemorian tar inte ställning till de förslag som har lämnats i betänkandet, utan endast till behovet av vissa kompletterande bestämmelser till förslaget.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta. För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se. Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Anders Olin
Departementsråd

Från: Individ- och familjenämnden
Skickat: den 23 oktober 2025 09:09
Till: KS Diarium
Ämne: VB: Ju2025/02026 - Umeå kommun - Individ- och familjenämnden

För kännedom, se nedan.
med vänlig hälsning
Anneli Silverhav
Registrator
090-16 10 12

Från: Individ- och familjenämnden
Skickat: den 23 oktober 2025 09:08
Till: 'ju.remissvar@regeringskansliet.se'
Kopia: 'ju.L7@regeringskansliet.se'
Ämne: Ju2025/02026 - Umeå kommun - Individ- och familjenämnden

Hej,
Individ- och familjenämnden i Umeå kommun avstår från att yttra sig på remiss Remittering av promemorian Kompletterande förslag tillbetänkandet Skärpta regler och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33).
med vänlig hälsning
Anneli Silverhav
Registrator
090-16 10 12
ifnamnden@umea.se
Umeå kommun
Äldreomsorgs-/Stöd- och omsorgsförvaltningen
Nämndkansli
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31 A
www.umea.se/kommun

Undvik personnummer och annan känslig information/personuppgifter i mejl som skickas!
Läs mer om GDPR och behandling av personuppgifter: www.umea.se/gdpr

Från: Kristina Teglund <kristina.teglund@regeringskansliet.se> för JU L7 <ju.L7@regeringskansliet.se>
Skickat: den 17 oktober 2025 09:47
Till: info@amnesty.se; registrator; info@sweref.org; info; bolagsverket@bolagsverket.se; info; registrator@csn.se; info@centrumforrattvisa.se; info@crd.org; kommun@degerfors.se; JU Delmi; do; domstolsverket@dom.se; kommunstyrelse@enkoping.se; huvudkontoret; forvaltningsrattenigoteborg; forvaltningsrattenilulea; forvaltningsrattenimalmo; forvaltningsrattenistockholm; gota hovratt; stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se; huddinge@huddinge.se; registrator; registrator; iaf; registrator; registrator vss; registrator; imy; kansliet@sjf.se; info; info; kammarrattenistockholm; krokoms.kommun@krokom.se; kronofogdemyndigheten@kronofogden.se; registrator; registrator; info; registrator@lu.se; blekinge@lansstyrelsen.se; dalarna@lansstyrelsen.se; kronoberg@lansstyrelsen.se; Norrbotten@lansstyrelsen.se; stockholm@lansstyrelsen.se; vasternorrland@lansstyrelsen.se; vastragotaland@lansstyrelsen.se; malmo tingsratt; registrator; kommun@munkfors.se; registrator; registrator; info@publicistklubben.se; forbund@rfsl.se; jutitieombudsmannen@jo.se; stadshuset@ronneby.se; kundservice; registrator; smakom.sverige@gmail.com; kommunen@staffanstorp.se; registrator@ju.se; registrator; kyrkostyrelsen@svenskakyrkan.se; info; info; remiss@advokatsamfundet.se; info@sverigesakassor.se; registrator@skr.se; sakerhetspolisen@sakerhetspolisen.se; kommun@tanum.se; kommunen@uddevalla.se; Umeå kommun; swest; registrator; registrator; kommunen@ystad.se; registrator; kommun@asele.se; Kommun@orebro.se; kommunledning@ornskoldsvik.se
Kopia: Ju Registrator
Ämne: Remittering av promemorian Kompletterande förslag tillbetänkandet Skärpta regler och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) Svar senast 28/11
Bifogade filer: Remissmissiv kompletterande PM SOU 2025_33 webb.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Kompletterande förslag till betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) - Regeringen.se

Remittering av promemorian Kompletterande förslag till betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33)

Remissinstanser

1. Amnesty International
2. Arbetsförmedlingen

3. Asylrättscentrum
4. Barnombudsmannen
5. Bolagsverket
6. Brottsförebyggande rådet
7. Centrala studiestödsnämnden
8. Centrum för rättvisa
9. Civil Rights Defenders
10. Degerfors kommun
11. Delegationen för migrationsstudier
12. Diskrimineringsombudsmannen
13. Domstolsverket
14. Enköpings kommun
15. Försäkringskassan
16. Förvaltningsrätten i Göteborg (migrationsdomstolen)
17. Förvaltningsrätten i Luleå (migrationsdomstolen)
18. Förvaltningsrätten i Malmö (migrationsdomstolen)
19. Förvaltningsrätten i Stockholm (migrationsdomstolen)
20. Göta hovrätt
21. Göteborgs kommun
22. Huddinge kommun
23. Högskolan Dalarna
24. Högskolan i Halmstad
25. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen
26. Inspektionen för socialförsäkringen
27. Inspektionen för vård och omsorg
28. Institutet för mänskliga rättigheter
29. Integritetsskyddsmyndigheten
30. Journalistförbundet
31. Justitiekanslern
32. Jämställdhetsmyndigheten
33. Kammarrätten i Stockholm (Migrationsöverdomstolen)
34. Krokoms kommun

35. Kronofogdemyndigheten
36. Kungl. Tekniska högskolan
37. Linköpings universitet
38. Linnéuniversitetet
39. Lunds universitet
40. Länsstyrelsen i Blekinge län
41. Länsstyrelsen i Dalarnas län
42. Länsstyrelsen i Kronobergs län
43. Länsstyrelsen i Norrbottens län
44. Länsstyrelsen i Stockholms län
45. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
46. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
47. Malmö tingsrätt
48. Migrationsverket
49. Munkfors kommun
50. Pensionsmyndigheten
51. Polismyndigheten
52. Publicistklubben
53. Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter
54. Riksdagens ombudsmän
55. Ronneby kommun
56. Rädda barnen
57. Skatteverket
58. Småkom
59. Staffanstorps kommun
60. Stiftelsen Högskolan i Jönköping
61. Stockholms universitet
62. Svenska kyrkan
63. Svenska PEN
64. Svenska Röda Korset
65. Sveriges advokatsamfund
66. Sveriges A-kassor

67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Säkerhetspolisen
69. Tanums kommun
70. Uddevalla kommun
71. Umeå kommun
72. UNHCR:s representation för de nordiska och baltiska länderna
73. Universitets- och högskolerådet
74. Uppsala universitet
75. Ystads kommun
76. Åklagarmyndigheten
77. Åsele kommun
78. Örebro kommun
79. Örnsköldsviks kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 28 november 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L7@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/02026 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Avsikten är att promemorian ska läsas tillsammans med betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33). Promemorian tar inte ställning till de förslag som har lämnats i betänkandet, utan endast till behovet av vissa kompletterande bestämmelser till förslaget.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta. För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se. Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på

remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Anders Olin
Departementsråd

Regeringskansliet

Remiss

2025-10-17
Ju2025/02026

Justitiedepartementet

Remittering av promemorian Kompletterande förslag till betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33)

Remissinstanser

1. Amnesty International
2. Arbetsförmedlingen
3. Asylrättscentrum
4. Barnombudsmannen
5. Bolagsverket
6. Brottsförebyggande rådet
7. Centrala studiestödsnämnden
8. Centrum för rättvisa
9. Civil Rights Defenders
10. Degerfors kommun
11. Delegationen för migrationsstudier
12. Diskrimineringsombudsmannen
13. Domstolsverket
14. Enköpings kommun
15. Försäkringskassan
16. Förvaltningsrätten i Göteborg (migrationsdomstolen)
17. Förvaltningsrätten i Luleå (migrationsdomstolen)
18. Förvaltningsrätten i Malmö (migrationsdomstolen)

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Herkulesgatan 17
E-post: ju.registrator@regeringskansliet.se

19. Förvaltningsrätten i Stockholm (migrationsdomstolen)
20. Göta hovrätt
21. Göteborgs kommun
22. Huddinge kommun
23. Högskolan Dalarna
24. Högskolan i Halmstad
25. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen
26. Inspektionen för socialförsäkringen
27. Inspektionen för vård och omsorg
28. Institutet för mänskliga rättigheter
29. Integritetsskyddsmyndigheten
30. Journalistförbundet
31. Justitiekanslern
32. Jämställdhetsmyndigheten
33. Kammarrätten i Stockholm (Migrationsöverdomstolen)
34. Krokoms kommun
35. Kronofogdemyndigheten
36. Kungl. Tekniska högskolan
37. Linköpings universitet
38. Linnéuniversitetet
39. Lunds universitet
40. Länsstyrelsen i Blekinge län
41. Länsstyrelsen i Dalarnas län
42. Länsstyrelsen i Kronobergs län
43. Länsstyrelsen i Norrbottens län
44. Länsstyrelsen i Stockholms län
45. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
46. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
47. Malmö tingsrätt
48. Migrationsverket

49. Munkfors kommun
50. Pensionsmyndigheten
51. Polismyndigheten
52. Publicistklubben
53. Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter
54. Riksdagens ombudsmän
55. Ronneby kommun
56. Rädda barnen
57. Skatteverket
58. Småkom
59. Staffanstorps kommun
60. Stiftelsen Högskolan i Jönköping
61. Stockholms universitet
62. Svenska kyrkan
63. Svenska PEN
64. Svenska Röda Korset
65. Sveriges advokatsamfund
66. Sveriges A-kassor
67. Sveriges Kommuner och Regioner
68. Säkerhetspolisen
69. Tanums kommun
70. Uddevalla kommun
71. Umeå kommun
72. UNHCR:s representation för de nordiska och baltiska länderna
73. Universitets- och högskolerådet
74. Uppsala universitet
75. Ystads kommun
76. Åklagarmyndigheten
77. Åsele kommun

78. Örebro kommun
79. Örnsköldsviks kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Justitiedepartementet **senast den 28 november 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L7@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025/02026 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian. Avsikten är att promemorian ska läsas tillsammans med betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33). Promemorian tar inte ställning till de förslag som har lämnats i betänkandet, utan endast till behovet av vissa kompletterande bestämmelser till förslaget.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta. För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se. Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Anders Olin
Departementsråd

Från: Ruth-Aïda Nahum <ruth-aida.nahum@regeringskansliet.se> för Fi BA EU remissvar <fi.ba.eu.remissvar@regeringskansliet.se>
Skickat: den 23 oktober 2025 09:34
Kopia: Regeringskansliet@atta45.se; Terese Wallin
Ämne: Remiss av Europeiska kommissionens förslag till ett nytt genomföranderamverk - Svar senast 23 januari 2026
Bifogade filer: Remissmissiv_Fi2025_01913.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Du får inte ofta e-post från fi.ba.eu.remissvar@regeringskansliet.se. Läs om varför det här är viktigt

Ni ombeds lämna synpunkter på Europeiska kommissionens förslag till ett nytt genomföranderamverk.
Den 16 juli 2025 antog Europeiska kommissionen ett förslag till flerårig budgetram för perioden 2028–2034. Förslaget innehåller bl.a. en förordning som fastställer ett nytt övergripande ramverk för uppföljning av budgetutgifter och prestation samt horisontella regler för unionens program och verksamheter. Förordningen, som även inkluderar fem bilagor, kompletterar de sektorsspecifika bestämmelser som är föremål för en egen remiss.

- Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om fastställande av en utgiftsspårnings- och prestationsram för budgeten samt andra övergripande regler för unionens program och verksamheter (COM(2025) 545 final) och den svenska översättningen.
- Bilaga 1
- Bilaga 2–5

För en övergripande beskrivning av förslaget, se faktapromemorian Förslag till förordning om inrättande av ett nytt ramverk för uppföljning av budgetutgifter och genomförande (2025/26:FPM5). Faktapromemorian finns tillgänglig på regeringens webbplats, www.regeringen.se.
Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet senast **den 23 januari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ba.eu.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2025/01913 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.
Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.
Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.
I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i förslagen. Aktörer berörs i olika utsträckning av förslaget. Remissinstanserna ombeds vänligen att tydligt ange vilken artikel, skäl eller bilaga som eventuella synpunkter avser.
Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.
För **andra remissinstanser** innebär remissen ett erbjudande att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.
Carl Asplund
Departementsråd

Regeringskansliet

Remiss

2025-10-22
Fi2025/01913

Finansdepartementet
Budgetavdelningen, EU-budgetenheten

Europeiska kommissionens förslag till en ny förordning om inrättande av ett nytt ramverk för uppföljning av budgetutgifter och genomförande

Remissinstanser

1. 2030-sekretariatet
2. ABB
3. Affärsverket svenska kraftnät
4. Agrifood
5. Almi AB
6. Almi invest
7. Arbetsförmedlingen
8. Arbetsgivarverket
9. Arjeplogs kommun
10. Arla
11. Astra Zeneca
12. Axis Communication
13. Betodlarna
14. Biodlarna
15. Biodlingsföretagarna
16. Birdlife Sverige
17. Blekinge tekniska högskola
18. Bodens kommun

Telefonväxel: 08-405 10 00

Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Jakobsgatan 24
E-post: fi.registrator@regeringskansliet.se

19. Bottenviksbågen
20. Boverket
21. Branschråd för Lantbrukets Rådgivningsföretag
22. Brottsförebyggande rådet
23. Brottsoffermyndigheten
24. Business Sweden (Sveriges export- och investeringsråd)
25. Chalmers Tekniska Högskola AB
26. Clusters of Sweden
27. Concord Sverige
28. Coompanion
29. De Recirkulerande Vattenbrukarna Sverige
30. Diskrimineringsombudsmannen
31. Djurens rätt
32. Djurskyddet Sverige
33. Eda kommun
34. E-hälsomyndigheten
35. Ekobrottsmyndigheten
36. Ekologiska Lantbrukarna
37. Ekonomistyrningsverket
38. Eksjö kommun
39. Energiforsk
40. Energiföretagen
41. Energimarknadsinspektionen
42. Energimyndigheten
43. Ericsson
44. Euroregion Baltic
45. Exportkreditnämnden
46. Falu kommun
47. Fellesrådet
48. Finansinspektionen

49. Fiskbranschens Riksförbund
50. Folkbildningsrådet
51. Folkhälsomyndigheten
52. Fondbolagens förening
53. Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd
54. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas)
55. ForumCiv
56. Fremia
57. Funktionsrätt Sverige
58. Fåravelsförbundet
59. Förbundet Svensk Fäbodkultur
60. Företagarna
61. Försvarets materielverk
62. Försvarshögskolan
63. Försvarsmakten
64. Försäkringskassan
65. Gislaveds kommun
66. Gotlands kommun
67. Greater Copenhagen
68. Gränskommittén Innlandet-Dalarna
69. Gård & Djurhälsan
70. Gällivare kommun
71. Göteborgs hamn
72. Göteborgs kommun
73. Göteborgs universitet
74. Halmstads kommun
75. Hampaodlarnas Riksförbund
76. Handelshögskolan i Stockholm
77. Haninge kommun

78. Havs- och Kustfiskarnas Producentorganisation
79. Havs- och vattenmyndigheten
80. Heby kommun
81. Hela Sverige ska leva
82. Helsingborgs kommun
83. Hofors kommun
84. Hultsfreds kommun
85. Hushållningssällskapens Förbund
86. Hylte kommun
87. Härjedalens kommun
88. IF Metall
89. Implementeringsrådet
90. Industriarbetsgivarna
91. Industriella utvecklingscentra (IUC)
92. Innovations- och kemiindustrierna i Sverige
93. Innovatum Science Park
94. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering
95. Institutet för entreprenörskaps- och småföretagsforskning
96. Institutet för Näringslivsforskning
97. Institutet för rymdfysik
98. International Rescue Committee (Rescue)
99. IVL Svenska miljöinstitutet
100. Jämställdhetsmyndigheten
101. Kalmar kommun
102. Kammarkollegiet
103. Karlskrona kommun
104. Karlstads kommun
105. Karlstads universitet
106. Karolinska institutet
107. Karolinska universitetssjukhuset

108. Katrineholms kommun
109. Kemikalieinspektionen
110. Kiruna kommun
111. Klimatpolitiska rådet
112. Klippans kommun
113. Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse
114. Kommerskollegium
115. Konjunkturinstitutet
116. Konkurrensverket
117. Krav
118. Kreativ Sektor
119. Krokoms kommun
120. Kungl. biblioteket
121. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien
122. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien
123. Kungl. Tekniska högskolan
124. Kungsbacka kommun
125. Kustbevakningen
126. Kvarkenrådet
127. Kvinna till Kvinna
128. Kött- och Charkföretagen
129. Lammproducenterna
130. Landsbygdsnätverket
131. Landsorganisationen i Sverige (LO)
132. Landsrådet för Sveriges Barn- och Ungdomsorganisationer
133. Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)
134. Lantmännen
135. Laxå kommun
136. Leader Sverige
137. Lekebergs kommun

138. Lessebo kommun
139. Linköpings kommun
140. Linköpings universitet
141. Linnéuniversitetet
142. Livsmedelsföretagen
143. Livsmedelsverket
144. Ljusnarsbergs kommun
145. Lokal utveckling Sverige
146. LRF Ungdomen
147. Ludvig & Co
148. Ludvika kommun
149. Luftfartsverket
150. Luleå kommun
151. Luleå tekniska universitet
152. Lunds universitet
153. Läkare utan gränser
154. Läkarmissionen
155. Läkemedelsindustriföreningen
156. Läkemedelsverket
157. Länsstyrelsen i Blekinge län
158. Länsstyrelsen i Dalarnas län
159. Länsstyrelsen i Gotlands län
160. Länsstyrelsen i Gävleborgs län
161. Länsstyrelsen i Hallands län
162. Länsstyrelsen i Jämtlands län
163. Länsstyrelsen i Jönköpings län
164. Länsstyrelsen i Kalmar län
165. Länsstyrelsen i Kronobergs län
166. Länsstyrelsen i Kronobergslän
167. Länsstyrelsen i Norrbottens län

168. Länsstyrelsen i Skåne län
169. Länsstyrelsen i Skånes län
170. Länsstyrelsen i Stockholms län
171. Länsstyrelsen i Södermanlands län
172. Länsstyrelsen i Sörmlands län
173. Länsstyrelsen i Uppsala län
174. Länsstyrelsen i Värmlands län
175. Länsstyrelsen i Västerbottens län
176. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
177. Länsstyrelsen i Västmanlands län
178. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
179. Länsstyrelsen i Örebro län
180. Länsstyrelsen i Östergötlands län
181. Malmö kommun
182. Malmö universitet
183. Markaryds kommun
184. Matfiskodlarna
185. Melleruds kommun
186. MidtSkandia
187. Migrationsverket
188. Mittuniversitetet
189. Mobility Sweden
190. Mora kommun
191. MyFab
192. Myndigheten för digital förvaltning
193. Myndigheten för kulturanalys
194. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
195. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
196. Myndigheten för totalförsvarsanalys
197. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

198. Myndigheten för yrkeshögskolan
199. Mälardalens universitet
200. Nasdaq
201. Nationellt centrum för marin vattenbruksforskning
202. Nationellt kompetenscentrum för vattenbruk
203. Naturskyddsföreningen
204. Naturvårdsverket
205. Nordiska ministerrådet
206. Nordiska Skärgårdssamarbetet
207. Nordkalottrådet
208. Norrbottens Kustfiskares Producentorganisation
209. Norrköpings kommun
210. Norsjö kommun
211. North Sweden
212. Näringslivets internationella råd (NIR)
213. Operation Smile
214. Organic Sweden
215. Ovanåkers kommun
216. Pajala kommun
217. Patent- och registreringsverket
218. Perstorps kommun
219. Polarforskningssekretariatet
220. Polismyndigheten
221. Post- och telestyrelsen
222. Producentorganisationen Kustfiskarna Bottenhavet
223. Ragunda kommun
224. Regelrådet
225. Region Blekinge
226. Region Dalarna
227. Region Gävleborg

228. Region Halland
229. Region Jämtland Härjedalen
230. Region Jönköpings län
231. Region Kalmar län
232. Region Kronoberg
233. Region Norrbotten
234. Region Skåne
235. Region Stockholm
236. Region Sörmland
237. Region Uppsala
238. Region Värmland
239. Region Västerbotten
240. Region Västernorrland
241. Region Västmanland
242. Region Örebro län
243. Region Östergötland
244. Renägarförbundet
245. Research Institutes of Sweden AB
246. RFSU
247. Riksantikvarieämbetet
248. Riksarkivet
249. Riksföreningen Sveriges stadsmissioner
250. Riksgälden
251. Rymdstyrelsen
252. Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige
253. Rädda Barnen
254. Röda Korset
255. SAAB
256. Sahlgrenska universitetssjukhuset
257. Sala kommun

258. Sametinget
259. Sandvik
260. Scania
261. SciLifeLab
262. Sigtuna kommun
263. Simrishamns kommun
264. Sjöfartsverket
265. Skara kommun
266. Skatteverket
267. Skellefteå kommun
268. Skogforsk
269. Skogsindustrierna
270. Skogsstyrelsen
271. Skånes Universitetssjukhus
272. Skärgårdarnas Riksförbund
273. Skövde kommun
274. Småföretagarnas Riksförbund
275. Socialstyrelsen
276. Sollefteå kommun
277. Sparbankernas Riksförbund
278. Specialpedagogiska skolmyndigheten
279. Sportfiskarna
280. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering
281. Statens energimyndighet
282. Statens geotekniska institut
283. Statens jordbruksverk
284. Statens skolverk
285. Statens veterinärmedicinska anstalt
286. Statens väg- och transportforskningsinstitut
287. Statistiska centralbyrån

288. Statskontoret
289. Stiftelsen Lantbruksforskning
290. Stockholm Environment Institute
291. Stockholm International Water Institute
292. Stockholms kommun
293. Stockholms universitet
294. Storumans kommun
295. Strömsunds kommun
296. Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS)
297. Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)
298. Sundsvalls kommun
299. Surahammars kommun
300. Svemin
301. Svensk elektronik
302. Svensk Exportkredit
303. Svensk Fågel
304. Svensk Handel
305. Svensk Mjölk
306. Svensk pingstmission (PMU)
307. Svensk Projektexport
308. Svensk Sjöfart
309. Svensk Värdepappersmarknad
310. Svenska Bankföreningen
311. Svenska Bonde- och Småbrukarförbundet
312. Svenska Fåravelsförbundet
313. Svenska Insjöfiskares Centralförbund
314. Svenska institutet för europapolitiska studier
315. Svenska kyrkan
316. Svenska Köttföretagen
317. Svenska Samernas Riksförbund

318. Svenska Tornedalingars Riksförbund
319. Svenska Ägg
320. Svenskt Näringsliv
321. Svenskt Vattenbruk och Sjömat
322. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
323. Sveriges Biodlares Riksförbund
324. Sveriges Fiskares Producentorganisation
325. Sveriges Fiskevattenägareförbund
326. Sveriges Frö- och Oljeväxtodlare
327. Sveriges geologiska undersökning
328. Sveriges Grisföretagare
329. Sveriges hembygdsförbund
330. Sveriges Ingenjörer
331. Sveriges Jordbruksarrendatorer
332. Sveriges Jordägareförbund
333. Sveriges Kommuner och Regioner
334. Sveriges lantbruksuniversitet
335. Sveriges Meteorologiska och hydrologiska institut
336. Sveriges Mjölkbönder
337. Sveriges Nötköttsproducenter
338. Sveriges Riksidrottsförbund
339. Sveriges Spannmålsodlarförening
340. Sveriges Sportfiske och Fiskevårdsförbund
341. Svinesundskommittén
342. Swecare
343. Swedac
344. Sweden Food Arena
345. Swedfund
346. Swedish Finech
347. Swedish Incubators & Science Parks

348. Swedish Medtech
349. Swedish Pelagic Federation Producentorganisation
350. Swedish Private Equity & Venture Capital Association
351. Säkerhets- och försvarsföretagen (SOFF)
352. Säkerhetspolisen
353. Söderhamns kommun
354. Sölvesborgs kommun
355. Tand- och läkemedelsförmånsverket
356. TechAlliansen
357. TechSverige
358. Teknikföretagen
359. Tierps kommun
360. Tillväxtanalys
361. Tillväxtbolaget för Sveriges Lantbrukare
362. Tillväxtverket
363. Tjänstemännens centralorganisation (TCO)
364. Torsby kommun
365. Totalförsvarets forskningsinstitut
366. Trafikanalys
367. Trafikverket
368. Tranemo kommun
369. Transportföretagen
370. Transportstyrelsen
371. Trollhättans kommun
372. Trosa kommun
373. Tullverket
374. Umeå kommun
375. Umeå universitet
376. UNHCR:s kontor för de nordiska och baltiska länderna
377. Union to Union

378. Universitets- och högskolerådet
379. Upphandlingsmyndigheten
380. Uppsala akademiska sjukhus
381. Uppsala kommun
382. Uppsala universitet
383. Vadstena kommun
384. Vansbro kommun
385. Verket för innovationssystem (Vinnova)
386. Vetenskap & Allmänhet
387. Vetenskapsrådet
388. Visita
389. Volvo Cars
390. Volvo Group
391. Världsnaturfonden WWF
392. Västerviks kommun
393. Västerås kommun
394. Västra Götalandsregionen
395. Växa Sverige
396. Wateraid
397. We Effect
398. Åklagarmyndigheten
399. Älvdalens kommun
400. Öckerö kommun
401. Örebro kommun
402. Örebro universitet
403. Örnsköldsviks kommun
404. Östersunds kommun

Den 16 juli 2025 antog Europeiska kommissionen ett förslag till flerårig budgetram för perioden 2028–2034. Förslaget innehåller bl.a. en förordning

som fastställer ett nytt övergripande ramverk för uppföljning av budgetutgifter och prestation samt horisontella regler för unionens program och verksamheter. Förordningen, som även inkluderar fem bilagor, kompletterar de sektorsspecifika bestämmelser som är föremål för en egen remiss.

- Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om fastställande av en utgiftsspårnings- och prestationsram för budgeten samt andra övergripande regler för unionens program och verksamheter (COM(2025) 545 final) och den svenska översättningen.
- Bilaga 1
- Bilaga 2–5

För en övergripande beskrivning av förslaget, se faktapromemorian Förslag till förordning om inrättande av ett nytt ramverk för uppföljning av budgetutgifter och genomförande (2025/26:FPM5). Faktapromemorian finns tillgänglig på regeringens webbplats, www.regeringen.se.

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 23 januari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ba.eu.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2025/01913 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i förslagen. Aktörer berörs i olika utsträckning av förslaget. Remissinstanserna ombeds vänligen att tydligt ange vilken artikel, skäl eller bilaga som eventuella synpunkter avser.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen ett erbjudande att lämna synpunkter.

Carl Asplund
Departementsråd

Från: Fredrik Hedlund
Skickat: den 13 november 2025 12:41
Till: KS Diarium
Ämne: KS-2025/01002

Miljö- och hälsoskyddsnämnden avstår att yttra oss i ärendet

Med vänlig hälsning

Fredrik Hedlund
Miljö- och hälsoskyddschef
090-161684
fredrik.hedlund@umea.se

Umeå Kommun
Stadsbyggnadsförvaltningen
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se

Läs om behandling av personuppgifter och dataskydd: www.umea.se/dataskydd

Från: Individ- och familjenämnden
Skickat: den 13 november 2025 10:33
Till: KS Diarium
Ämne: KS-2025/01002

Hej,
Individ- och familjenämnden avstår från att yttra sig i ärende KS-2025/01002.
med vänlig hälsning
Anneli Silverhav
Registrator
Nämndkansli
Äldreomsorgs-/Stöd- och omsorgsförvaltningen
090-16 10 12
ifnamnden@umea.se
Umeå kommun
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31 A
www.umea.se/kommun

Undvik personnummer och annan känslig information/personuppgifter i mejl som skickas!
Läs mer om GDPR och behandling av personuppgifter: www.umea.se/gdpr

---

Från: Umeå kommun <umea.kommun@umea.se>
Skickat: den 12 november 2025 11:42
Till: BN Diarium <bndiarium@umea.se>; Umeå Fritid <umea.fritid@umea.se>; Miljö- och hälsoskydd <miljoochhalsoskydd@umea.se>; Individ- och familjenämnden <ifnamnden@umea.se>; Överförmyndarenheten <overformyndarenheten@umea.se>; Utbildningskontoret <utbildningskontoret@umea.se>; Kulturförvaltningen Kultur <umea.kultur@umea.se>; TN Diarium SHBK <tndiarium@umea.se>; Äldrenämnden <aldrenamnden@umea.se>
Kopia: Stadsarkivet SLK <stadsarkivet@umea.se>; Johan Silverfred <johan.silverfred@umea.se>
Ämne: VB: Remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Hej!
Kommunstyrelsen överlämnar denna remiss till IFN, ÄN, FGN, GVN, TN, FN, KN, ÖFUR, MHN och BN för yttrande till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Riksarkivet. Sista dag för Umeå kommun att besvara remissen är **30 januari 2026**. Det betyder att nämndens yttrande till ksdiarium@umea.se ska vara inne senast 2025-12-24. Märk ämnesraden med diarienummer: KS-2025/01002.
Tidsplan:
BN 2025-12-10
FN 2025-12-10
MHN 2025-12-11
IFN 2025-12-17
ÖFUR 2025-12-17
GVN 2025-12-17
FGN 2025-12-18
KN 2025-12-18
TN 2025-12-18
ÄN 2025-12-18
KSNAU 2026-01-07
KS 2026-01-13
Med vänlig hälsning
Therese Stellén
Registrator
090 – 16 40 15
070 – 361 57 32
therese.stellen@umea.se
Umeå kommun
Demokrati och juridik
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se
UMEÅ KOMMUN

Från: Manda Gabrielsson <Manda.Gabrielsson@riksarkivet.se>
Skickat: den 3 november 2025 14:38
Ämne: Remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Du får inte ofta e-post från manda.gabrielsson@riksarkivet.se. Läs om varför det här är viktigt

Hej!
Riksarkivet har tagit fram ett förslag till nya föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar.
Remissmissiv, promemoria, förslag till föreskrifter samt formulär för synpunkter bifogas. Sista svarsdag är **den 30 januari 2026**.

Vänliga hälsningar,
Manda

Manda Gabrielsson
Utredare

Enheten för utredning och utveckling
Riksarkivet
Besöksadress: Arkivgatan 9A, Göteborg
Postadress: Box 7223, 187 13 Täby
Växel: 010-476 70 00
Direkt: 010-476 78 18
manda.gabrielsson@riksarkivet.se
www.riksarkivet.se

Riksarkivet behandlar personuppgifter för olika ändamål och är personuppgiftsansvarig för den behandling som sker. Läs mer här:
https://riksarkivet.se/personuppgifter

Från: Äldrenämnden
Skickat: den 13 november 2025 08:08
Till: KS Diarium
Ämne: KS-2025/01002

Hej,
Äldrenämnden avstår yttrande med hänvisning till att det ej är möjligt att prioritera utifrån kort svarstid och hög belastning.
med vänlig hälsning
Anneli Silverhav
Registrator
Nämndkansli
Äldreomsorgs-/Stöd- och omsorgsförvaltningen
090-16 10 12
aldrenamnden@umea.se
Umeå kommun
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31 A
www.umea.se/kommun

Undvik personnummer och annan känslig information/personuppgifter i mejl som skickas!
Läs mer om GDPR och behandling av personuppgifter: www.umea.se/gdpr

---

Från: Umeå kommun <umea.kommun@umea.se>
Skickat: den 12 november 2025 11:42
Till: BN Diarium <bndiarium@umea.se>; Umeå Fritid <umea.fritid@umea.se>; Miljö- och hälsoskydd <miljoochhalsoskydd@umea.se>; Individ- och familjenämnden <ifnamnden@umea.se>; Överförmyndarenheten <overformyndarenheten@umea.se>; Utbildningskontoret <utbildningskontoret@umea.se>; Kulturförvaltningen Kultur <umea.kultur@umea.se>; TN Diarium SHBK <tndiarium@umea.se>; Äldrenämnden <aldrenamnden@umea.se>
Kopia: Stadsarkivet SLK <stadsarkivet@umea.se>; Johan Silverfred <johan.silverfred@umea.se>
Ämne: VB: Remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Hej!
Kommunstyrelsen överlämnar denna remiss till IFN, ÄN, FGN, GVN, TN, FN, KN, ÖFUR, MHN och BN för yttrande till Kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till Riksarkivet. Sista dag för Umeå kommun att besvara remissen är **30 januari 2026**. Det betyder att nämndens yttrande till ksdiarium@umea.se ska vara inne senast 2025-12-24. Märk ämnesraden med diarienummer: KS-2025/01002.
Tidsplan:
BN 2025-12-10
FN 2025-12-10
MHN 2025-12-11
IFN 2025-12-17
ÖFUR 2025-12-17
GVN 2025-12-17
FGN 2025-12-18
KN 2025-12-18
TN 2025-12-18
ÄN 2025-12-18
KSNAU 2026-01-07
KS 2026-01-13
Med vänlig hälsning
Therese Stellén
Registrator
090 – 16 40 15
070 – 361 57 32
therese.stellen@umea.se
Umeå kommun
Demokrati och juridik
901 84 Umeå
Besöksadress: Skolgatan 31A
www.umea.se

Från: Manda Gabrielsson <Manda.Gabrielsson@riksarkivet.se>
Skickat: den 3 november 2025 14:38
Ämne: Remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Du får inte ofta e-post från manda.gabrielsson@riksarkivet.se. Läs om varför det här är viktigt

Hej!
Riksarkivet har tagit fram ett förslag till nya föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar.
Remissmissiv, promemoria, förslag till föreskrifter samt formulär för synpunkter bifogas. Sista svarsdag är **den 30 januari 2026**.

Vänliga hälsningar,
Manda

Manda Gabrielsson
Utredare

Enheten för utredning och utveckling
Riksarkivet
Besöksadress: Arkivgatan 9A, Göteborg
Postadress: Box 7223, 187 13 Täby
Växel: 010-476 70 00
Direkt: 010-476 78 18
manda.gabrielsson@riksarkivet.se
www.riksarkivet.se

Riksarkivet behandlar personuppgifter för olika ändamål och är personuppgiftsansvarig för den behandling som sker. Läs mer här:
https://riksarkivet.se/personuppgifter

Från: Manda Gabrielsson <Manda.Gabrielsson@riksarkivet.se>
Skickat: den 10 november 2025 09:04
Ämne: Rättelse - remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Du får inte ofta e-post från manda.gabrielsson@riksarkivet.se. Läs om varför det här är viktigt

Hej!

En rättelse. Notera att det blev fel årtal i diarienumret i remissmissivet, korrekt diarienummer är RA-KS **2025**/01320.

Ange ”Remissvar från [namn organisation/svarslämnande] angående remitterade föreskrifter med Dnr RA-KS 2025/01320” i ärenderaden när ni skickar in ert remissvar.

Tack på förhand.

Vänliga hälsningar,
Manda

Manda Gabrielsson
Utredare
Enheten för utredning och utveckling
Riksarkivet
Besöksadress: Arkivgatan 9A, Göteborg
Postadress: Box 7223, 187 13 Täby
Växel: 010-476 70 00
Direkt: 010-476 78 18
manda.gabrielsson@riksarkivet.se
www.riksarkivet.se

Riksarkivet behandlar personuppgifter för olika ändamål och är personuppgiftsansvarig för den behandling som sker. Läs mer här: https://riksarkivet.se/personuppgifter

Från: Manda Gabrielsson <Manda.Gabrielsson@riksarkivet.se>
Skickat: den 3 november 2025 14:38
Ämne: Remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter
Bifogade filer: Remissmissiv.pdf; Promemoria.pdf; Förslag till föreskrifter.pdf; Formulär för synpunkter.xlsx

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Du får inte ofta e-post från manda.gabrielsson@riksarkivet.se. Läs om varför det här är viktigt

Hej!

Riksarkivet har tagit fram ett förslag till nya föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar.

Remissmissiv, promemoria, förslag till föreskrifter samt formulär för synpunkter bifogas. Sista svarsdag är **den 30 januari 2026**.

Vänliga hälsningar,
Manda

Manda Gabrielsson
Utredare
Enheten för utredning och utveckling
Riksarkivet
Besöksadress: Arkivgatan 9A, Göteborg
Postadress: Box 7223, 187 13 Täby
Växel: 010-476 70 00
Direkt: 010-476 78 18
manda.gabrielsson@riksarkivet.se
www.riksarkivet.se

Riksarkivet behandlar personuppgifter för olika ändamål och är personuppgiftsansvarig för den behandling som sker. Läs mer här: https://riksarkivet.se/personuppgifter

Riksarkivet

Remiss
2025-11-03

RA-KS 2025/01320

Remiss av förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Riksarkivet har tagit fram ett förslag till nya föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter.

Föreskrifterna omfattar informationsutbyten som görs i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar.

Ni får nu möjlighet att yttra er över förslaget. Använd gärna bifogat formulär när ni besvarar remissen.

Svar på remissen önskas senast **den 30 januari 2026** och sänds till riksarkivet@riksarkivet.se. Ange ”Remissvar från [namn organisation/svarslämnande] angående remitterade föreskrifter med Dnr RA-KS 2024/01320” i ärenderaden.

Frågor om remissen kan under svarstiden ställas till:

Manda Gabrielsson (manda.gabrielsson@riksarkivet.se).

Bilagor:
• Promemoria.
• Förslag till föreskrifter.
• Formulär för synpunkter.

Postadress: Riksarkivet, Box 7223, 187 13 Täby · **Organisationsnr:** 202100-1074
Telefon: 010-476 70 00 · **E-post:** riksarkivet@riksarkivet.se · **Internet:** riksarkivet.se

Riksarkivet

Sändlista:
Arbetsförmedlingen
Arbetsmiljöverket
Bolagsverket
Brottsförebyggande rådet
Centrala studiestödsnämnden
Domstolsverket
E-hälsomyndigheten
Ekobrottsmyndigheten
Ekonomistyrningsverket
Finansinspektionen
Fondtorgsnämnden
Försäkringskassan
Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen
Inspektionen för socialförsäkringen
Inspektionen för vård och omsorg
Integritetsskyddsmyndigheten
Jämställdhetsmyndigheten
Kommuner: Göteborgs stad, Jönköpings kommun, Linköpings kommun, Luleå kommun, Malmö stad, Stockholms stad, Uddevalla kommun, Umeå kommun, Uppsala kommun
Kriminalvården
Kronofogdemyndigheten
Kustbevakningen
Lantmäteriet
Länsstyrelserna
Migrationsverket
Myndigheten för yrkeshögskolan
Naturvårdsverket
Pensionsmyndigheten
Polismyndigheten
Skatteverket
Skolverket
Statens servicecenter
Statens skolinspektion
Socialstyrelsen
Sveriges a-kassor
Sveriges kommuner och regioner
Säkerhetspolisen
Tillväxtverket
Transportstyrelsen
Tullverket
Utbetalningsmyndigheten
Utlandsmyndigheterna: Abu Dhabi, Bangkok, Istanbul, Madrid, Washington
Åklagarmyndigheten

Riksarkivet

Promemoria
2025-11-03

Dnr RA-KS 2025/01320

Förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning ... 2
2. Handlingar och uppgifter vid informationsutbyten ... 3
2.1 Allmänt om informationsutbyten ... 3
2.2 Lagar och lagändringar ... 4
2.3 Riksarkivets föreskrifter ... 5
3. Värdering och gallring ... 7
3.1 Ökat informationsutbyte som utgångspunkter för nya föreskrifter ... 7
3.2 Förutsättningar för gallring ... 7
3.3 Om gallringsmedgivandet ... 8
3.4 Dokumentation om informationsutbyten ... 9
4. Konsekvensutredning ... 11
4.1 Problemet, bemyndigandet och vad som ska uppnås ... 11
4.2 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser ... 11
4.3 Alternativa lösningar och effekterna av utebliven reglering ... 12
4.4 Överensstämmelse med EU-rätten ... 12
4.5 Vilka som berörs av regleringen ... 12
4.6 Ikraftträdande ... 13

1. Sammanfattning

Följande utredning behandlar ett förslag till nya föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten som görs mellan myndigheter för att effektivisera det brottsbekämpande arbetet i syfte att särskilt förebygga, förhindra, upptäcka, utreda och ingripa mot fusk, felaktiga utbetalningar, regelöverträdelser och brottslighet.

Föreskriften omfattar två handlingar:

- *handlingar och uppgifter som myndigheten tar emot eller lämnar ut genom ett informationsutbyte som görs med stöd av lag eller förordning,*
- *handlingar och uppgifter som myndigheten lämnar till en annan myndighet för att fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet som följer av lag eller förordning.*

Gemensamt för båda handlingarna är att det är informationsinbyten som har stöd i lag eller i förordning och som görs i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar. Det blir den nya föreskriftens inriktning. Föreskriften gäller inte informationsutbyten med stöd i lag eller förordning generellt.

Flera lagar och lagändringar är på gång med syfte att öka informationsutbyten mellan myndigheter och regleringarna berör många statliga myndigheter. Det innebär sannolikt att mängden kopior och likalydande handlingar och uppgifter i myndigheternas arkiv kommer att öka, åtminstone om resultatet av förändrad reglering blir i enlighet med förslagen i betänkanden och propositioner.

För att undvika dubbelarkivering tar Riksarkivet fram föreskrifter med förslag på gallring utifrån den förändring som regleringarna innebär för informationshanteringen inom staten, i enlighet med bevarandeändamålen i 3 § tredje stycket arkivlagen (1990:782).

Den här föreskriften reglerar uppkomsten av likalydande handlingar och uppgifter hos flera myndigheter. Föreskriften avser inte bara handlingar som typiskt sett är kopior, utan omfattar informationsmängder som i praktiken innebär en kopiebildning och duplicering av information inom statsförvaltningen som helhet.

I det följande definieras kopia som en duplicering av information – helt eller delvis – oavsett form eller medium. Det kan vara en fixerad handling, en datamängd eller enstaka eller flera uppgifter som återger samma innehåll som de ursprungliga handlingarna eller uppgifterna.

2. Handlingar och uppgifter vid informationsutbyten

2.1 Allmänt om informationsutbyten

Flera myndigheter är skyldiga och delaktiga i att göra informationsutbyten av handlingar och uppgifter mellan myndigheter i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar. Det finns flera lagar som reglerar informationsutbyten och uppgifts- och underrättelseskyldighet, till exempel:

- lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen,
- lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet,
- lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism,
- lagen (2023:456) om skyldighet att lämna uppgifter till Utbetalningsmyndigheten,
- lagen (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet,
- förordningen (2024:333) om fullgörande av underrättelseskyldighet enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder.

Informationsutbyten kan göras genom strukturerad samverkan, enligt former och tider som är bestämda i en överenskommelse. Informationsutbyten kan även göras utan att det finns en formell samverkan eller överenskommelse, på begäran eller på eget initiativ, till exempel i enlighet med utlänningsförordningen (2006:97) eller förordningen (2001:590) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet.

En uppgifts- och underrättelseskyldighet är ett slags informationsutbyte men som framförallt går i en riktning. Förslaget till föreskrifter om informationsutbyten mellan myndigheter omfattar handlingar och uppgifter som lämnas både som ett led i ett informationsutbyte och till följd av en uppgiftsskyldighet eller underrättelseskyldighet.

Skillnad mellan att göra ett informationsutbyte och att fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet

Informationsutbyten kan enbart göras med stöd i lag eller i förordning, men själva utbytet behöver inte vara tvingande, det beror på sammanhanget och respektive lagstöd. Med uppgifts- eller underrättelseskyldighet avses att det i lag eller av förordning följer att uppgift ska lämnas till en annan myndighet, därmed är de bestämmelserna tvingande.

2.2 Lagar och lagändringar

Det finns flera aktuella utredningar som har analyserat behovet av ett ökat informationsutbyte mellan myndigheter för att effektivisera det brottsbekämpande arbetet i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka, utreda och ingripa mot fusk, felaktiga utbetalningar, regelöverträdelser och brottslighet.

Ny skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna

Betänkandet *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – en ny huvudregel* (SOU 2023:69) och den efterföljande propositionen *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen* (prop. 2024/25:65) ledde fram till lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna som trädde i kraft den 1 april 2025. Lagen ger ett antal statliga myndigheter, kommuner, regioner och skolor en skyldighet att lämna uppgifter till brottsbekämpande myndigheter.

Enligt 2 § avses med brottsbekämpande myndigheter Ekobrottsmyndigheten, Kustbevakningen, Polismyndigheten, Skatteverket, Säkerhetspolisen, Tullverket och Åklagarmyndigheten. Enligt 4 § gäller skyldigheten att lämna uppgifter bland annat även för yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet på socialtjänstens område samt enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården. Av 5 § framgår vilka myndigheter som omfattas av uppgiftsskyldigheten.

Aktuella betänkanden och propositioner

Ytterligare betänkanden är delbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – behov och föreslagna förändringar* (SOU 2024:63) och slutbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor* (SOU 2025:45).

Betänkandena har handlat om att myndigheterna bör få bättre möjligheter att utbyta information med varandra – både av offentliga uppgifter och av uppgifter som omfattas av sekretess till skydd för enskilda – för att fullgöra sina uppdrag. Utredningarna har föreslagit att det i ännu större utsträckning ska vara möjligt att lämna uppgifter till andra myndigheter på begäran såväl som på eget initiativ.[1]

I propositionen *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse* (prop. 2024/25:180) beskrivs att möjligheterna till informationsutbyte mellan myndigheter behöver bli större generellt. Uppgifter som finns hos en myndighet kan vara avgörande för att en annan myndighet ska kunna fullgöra sitt uppdrag. Myndigheterna behöver ha tillgång till uppgifter som är korrekta, aktuella och relevanta.

[1] *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – behov och föreslagna förändringar*, SOU 2024:63, s. 15–17, samt *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor*, SOU 2025:45, s. 19–21.

Uppgifter ska kunna lämnas om det behövs för att:

- förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet,
- utreda och lagföra brott,
- förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen,
- förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda fusk och olika typer av regelöverträdelser.

De lagar som hittills har införts innebär att flera myndigheter har fått väsentligt större förutsättningar att ta del av uppgifter från andra myndigheter, men de är begränsade till uppgiftslämnande mellan vissa myndigheter och aktörer samt för vissa avgränsade behov. Bestämmelserna är också utformade på olika sätt och förutsättningarna för ett utlämnande av uppgifter skiljer sig åt mellan de olika regleringarna.

Förslaget i prop. 2024/25:180 är att införa en ny sekretessbrytande bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Syftet med den nya bestämmelsen är att myndigheter ska kunna utbyta sekretessbelagd information med varandra. Sekretess till skydd för enskilda ska inte hindra att uppgifter lämnas mellan myndigheter om det behövs för vissa syften. Den nya sekretessbrytande bestämmelsen föreslås träda i kraft den 1 december 2025.[2]

Det finns fler förslag på nya eller ändrade bestämmelser – vilka framgår av SOU 2025:45 – för att bland annat göra det möjligt för myndigheter att på eget initiativ även lämna ut offentliga uppgifter till andra myndigheter. Eftersom det inte finns någon generell bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen om att myndigheter på eget initiativ får lämna uppgifter som inte är sekretessbelagda till en annan myndighet föreligger i praktiken ett hinder även mot ett sådant utlämnande, trots att det inte finns några sekretesshinder. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 oktober 2026.[3]

2.3 Riksarkivets föreskrifter

Riksarkivets generella föreskrifter

Enligt Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 2021:6) om gallring av handlingar av uppenbart ringa betydelse och handlingar som är generiska för styr-, stöd- och kärnverksamheter får *dubbletter och kopior* gallras. Det gallringsmedgivandet gäller dubbletter och kopior inom den egna myndigheten och avsikten är att motverka kopiebildning i verksamheten – under förutsättning att handlingarna inte får ett nytt syfte och ny betydelse i en annan process. Det gäller inte kopiebildning mellan myndigheter.

[2] *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse*, prop. 2024/25:180, s. 1, 5 och 14.
[3] SOU 2025:45, s. 19, 20 och 367.

Inte heller *handlingar som inkommit för kännedom och som inte föranlett någon åtgärd, om de även i övrigt saknar betydelse* i RA-FS 2021:6 gäller för handlingar och uppgifter inom informationsutbyten. Även om ett informationsutbyte inte leder till någon åtgärd behöver informationsutbytet eller uppgifts- eller underrättelseskyldigheten dokumenteras och kunna spåras i efterhand.

Eftersom informationsutbytet enbart kan göras med stöd i lag eller förordning, och eftersom det antingen är en tvingande skyldighet eller en lagstadgad uppmaning, behöver myndigheterna visa att de har gjort vad som följer av lag eller förordning. Det behövs även för uppföljning och granskning, både internt och externt.

Enligt Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 2021:7) om gallring av handlingar inom stödverksamheter får *handlingar i ärenden rörande utlämnande av allmänna handlingar* gallras när de inte behövs för verksamheten. Bestämmelserna i RA-FS 2021:7 gäller gallring av handlingar i ärenden rörande utlämnande av allmänna handlingar enligt tryckfrihetsförordningen (TF). I det här sammanhanget likställs inte ett informationsutbyte eller en uppgifts- eller underrättelseskyldighet med en begäran om allmän handling mellan myndigheter.

Riksarkivets myndighetsspecifika föreskrifter

Några av Riksarkivets myndighetsspecifika föreskrifter (RA-MS) reglerar informationsutbyten men de omfattar specifika utbyten inom viss lagstiftning, och ibland enbart utbyte av pappershandlingar.

Det gäller till exempel RA-MS 2022:14 och RA-MS 2022:15 om gallring i beskattningsverksamheten respektive folkbokföringsverksamheten hos Skatteverket av handlingar och uppgifter som utbyts i samarbetet enligt lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet.

Om kvittenser

I samband med att handlingar eller uppgifter lämnas till en annan myndighet genom formulär eller blanketter för att fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet kan också en kvittens på mottagen handling genereras. Kvittenser kommer inte omfattas av det här förslaget till föreskrifter om informationsutbyten mellan myndigheter. Istället kommer Riksarkivet att utreda om automatiskt genererade kvittenser i allmänhet bör kunna gallras och därmed omfattas av RA-FS 2021:6.

3. Värdering och gallring

3.1 Ökat informationsutbyte som utgångspunkter för nya föreskrifter

Med anledning av att informationsutbyten mellan flertalet myndigheter sannolikt kommer att öka framöver – särskilt eftersom utbyten ska kunna göras på eget initiativ – tar Riksarkivet fram ett förslag till nya föreskrifter om informationsutbyten mellan myndigheter.

Utgångspunkten för gallringsmedgivandet är de handlingar och uppgifter som myndigheten tar emot eller lämnar ut genom informationsutbyten och som görs med stöd av lag eller förordning i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar. Se föreskriftsförslaget, 1 kap. 3 §. Förslaget omfattar både informationsutbyten genom strukturerade former för samverkan och uppgiftslämnande på begäran eller på eget initiativ, samt skyldigheten att lämna uppgifter eller underrättelser till andra myndigheter.

Den förändrade lagstiftningen ökar mängden kopior och likalydande handlingar och uppgifter inom statsförvaltningen som helhet genom att den mottagande myndigheten tar emot en kopia av en handling från den avlämnande myndigheten. Myndigheten kan ta emot uppgifter från ett källsystem eller genom att handlingar och uppgifter förmedlas via åtkomst till en yta eller del av att system. Uppgifter kan också lämnas genom att den avlämnande myndigheten fyller i formulär eller blanketter på andra myndigheters webbsidor. Då kan i vissa fall även en handling som motsvarar det ifyllda formuläret genereras.

Informationsutbytet behöver inte innebära att det skapas kopior av handlingar och uppgifter, men det innebär en duplicering av likalydande information inom statsförvaltningen. I praktiken tar myndigheter emot motsvarande kopior av handlingar eller uppgifter som ursprungligen hör till andra myndigheter. Det lämnas också ut handlingar och uppgifter som utgör kopior av den avlämnande myndighetens ursprungliga handlingar.

Exempel på handlingar som kan förekomma inom ramen för utbyten kan vara underrättelser, protokoll, rapporter, sammanställningar och många olika slags uppgifter. Eftersom handlingar inom utbytet utgörs av kopior och likalydande uppgifter och inte myndigheternas ursprungliga handlingar, bör gallringen inte påverka bevarandeändamålen i 3 § tredje stycket arkivlagen. Tvärtom bör gallringsbestämmelsen motverka dubbelarkivering och öka effektiviteten i hanteringen av myndigheternas arkiv.

3.2 Förutsättningar för gallring

En myndighet får inte gallra handlingar och uppgifter som utgör den myndighetens ursprungliga handlingar – om inte handlingarna och uppgifterna i sig får gallras enligt andra bestämmelser om gallring. Det framgår av föreskriftsförslaget, 3 kap. 4 §.

Det är den avlämnande myndigheten som ansvarar för bevarande och gallring av de ursprungliga handlingarna och uppgifterna. De handlingar och

uppgifter som ursprungligen hör till myndigheten gallras utifrån samma bestämmelser som andra handlingar hos myndigheten enligt föreskrifter eller beslut av Riksarkivet, eller särskilda bestämmelser om gallring i lag eller förordning. Det innebär att även ursprungliga handlingar eller uppgifter potentiellt kan komma att gallras hos avlämnande myndighet.

Det är endast handlingar som har kopierats eller duplicerats och som tagits emot eller lämnats ut som ett led i ett informationsutbyte eller till följd av en uppgifts- eller underrättelseskyldighet som får gallras, i enlighet med föreskriftsförslaget, 3 kap. 1 och 2 §§. Det gäller även då uppgifterna har lämnats genom formulär eller blanketter som genererar en handling som motsvarar det ifylla formuläret.

Eftersom det enbart är kopior eller likalydande handlingar eller uppgifter som överförs inom ramen för ett informationsutbyte eller till följd av en uppgifts- eller underrättelseskyldighet, bör myndigheten kunna gallra den information som har överförts genom informationsutbytet när den inte längre behövs för verksamheten. De handlingar och uppgifter som utbyts och som behövs för deltagande i samverkan eller som lämnas utifrån en uppgifts- eller underrättelseskyldighet, bör framförallt vara aktuella för den mottagande myndigheten under den tid som samverkan pågår eller tills dess att åtgärd har vidtagits.

Gallringsmedgivandet gäller under förutsättning att myndigheten dokumenterar vad informationsutbytet eller uppgifts- och underrättelseskyldigheten har inneburit, vilka åtgärder som har vidtagits och vilka handlingar eller uppgifter som har förmedlats. Se föreskriftsförslaget, 3 kap. 3 §.

Däremot omfattar gallringsmedgivandet inte handlingar och uppgifter som tillförs ett ärende – om inte handlingarna och uppgifterna i ärendet i sig får gallras enligt andra bestämmelser om gallring. Handlingar och uppgifter som ingår i ett ärende kan ha ett helt annat syfte än informationsutbytet. Se föreskriftsförslaget, 3 kap. 5 §.

Föreskrifterna gäller inte heller om det inte finns avvikande bestämmelser om bevarande eller gallring i lag eller förordning eller i föreskrifter eller beslut som grundar sig på lag eller förordning. Det framgår av föreskriftsförslaget, 1 kap. 2 §.

3.3 Om gallringsmedgivandet

Gallringsmedgivandet innebär att Riksarkivet har bedömt att handlingarna och uppgifterna i förslaget till föreskrifter om informationsutbyten mellan myndigheter generellt inte har någon betydelse utifrån arkivlagens bevarandeändamål.

Myndigheten behöver ändå göra en bedömning om handlingar och uppgifter ska bevaras för forskningens behov i det enskilda fallet och fastställa frister för att säkerställa allmänhetens rätt till insyn och rättskipningens och förvaltningens behov. Det framgår av föreskriftsförslaget, 2 kap. 1–3 §§.

Gallringsmedgivandet är inte tvingande. Alternativet till gallring är att de handlingar och uppgifter som myndigheten tar emot eller lämnar ut genom informationsutbytet bevaras.

3.4 Dokumentation om informationsutbyten

Det behöver finnas handlingar i myndigheternas arkiv i sådan omfattning att reformen och följderna av ett förändrat och ökat informationsutbyte mellan myndigheterna kan studeras i efterhand. Därför är förutsättningen för gallringsmedgivandet av handlingar och uppgifter som överförs genom informationsutbyten att myndigheten dokumenterar vad informationsutbytet har inneburit, vilka åtgärder som har vidtagits och vilka handlingar eller uppgifter som har förmedlats.

Ett syfte med att myndigheterna dokumenterar vad informationsutbytet har inneburit är att säkerställa förvaltningens, rättskipningen och forskningens behov av information om informationsutbytet för att kunna redovisa, granska och utvärdera resultatet av informationsutbytet. Ett annat syfte är att kunna följa upp vilka utbyten som har gjorts för att kunna spåra de ursprungliga handlingar och uppgifter som finns hos respektive myndighet.

Ett ytterligare syfte är att handlingar som dokumenterar informationsutbytet behövs för att myndigheterna ska kunna visa att de har gjort rätt och följt lag eller förordning. Myndigheterna kan bli granskande i efterhand och behöva bevisa att de har varit en del av ett informationsutbyte.

Myndigheter är också skyldiga att registrera handlingar eller hålla dem ordnade enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Det ska inte kunna misstänkas att myndigheten har gallrat vissa handlingar eller uppgifter som kunde varit till fördel för en enskild eller påverkat en eventuell granskning negativt.

Bestämmelsen innebär inte ett krav på att upprätta specifika handlingar som dokumenterar informationsutbytet. Däremot är det en förutsättning för att kunna gallra handlingar och uppgifter som tagits emot eller lämnats ut genom informationsutbyten att det finns dokumentation bevarad om vad informationsutbytet inneburit, i enlighet med exempel nedan.

Handlingar och uppgifter som dokumenterar informationsutbyten är till exempel:

- Handlingar som visar hur och i vilken omfattning myndigheten har samarbetat med andra brottsbekämpandemyndigheter och aktörer, vilka andra som har deltagit, samt vilka överenskommelser och villkor för informationsutbyten som har beslutats, och enligt vilket lagstöd. Det vill säga, de handlingar som beskriver och utgör grund för en samverkansinsats, organisationen av arbetet – som också behövs för att påvisa att de rättsliga förutsättningarna för informationsutbytet inom ramen för samverkan är uppfyllda.

- Dokumentation av metoder, sökbegrepp och resultat är forskningsmässigt intressant för att beskriva informationsutbytet, även rapporter och utvärderingar. Handlingar som gör det möjligt att jämföra analyser och vilka sökbegrepp som har använts, studera och utvärdera resultat och utfall, vilka åtgärder som har vidtagits i olika situationer eller jämföra en äldre analys med en ny. Dokumentation som i förlängningen visar frekvens och genomslag av reformen.
- Redovisning av vilka handlingar och uppgifter som har överförts genom informationsutbytet, dokumentation som visar vad utbytet handlade om. Även om kopior och likalydande handlingar och uppgifter gallras hos den mottagande myndigheten ska det vara möjligt att spåra de ursprungliga handlingarna hos den avlämnande myndigheten om sådana forskningsbehov finns – under förutsättning att uppgifterna inte har gallrats hos den avlämnande myndigheten enligt andra bestämmelser om gallring.

Det här är en större samhällelig förändring och reform för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar som behöver kunna beforskas. Både effekterna av politiska beslut, påverkan för myndigheternas verksamhet och arbetssätt, och betydelsen av informationsutbytet och den förändrade lagstiftningen för samhället i stort. Till exempel om den förändrade lagstiftningen påverkade den totala brottsligheten och skyddet av den enskildes sekretess och integritet.

Det är värdefullt att dokumentera det ökade informationsutbytet mellan myndigheterna för att kunna bedöma resultat och konsekvenser och spåra de ursprungliga handlingarna och uppgifterna vid behov – både utifrån offentlighets- och forskningssynpunkter. Själva företeelsen är intressant i ett större perspektiv. Det finns ett stort forskningsvärde i större samhällsförändringar.

I Riksarkivets gallrings- och bevarandepolicy, *Bevarandet av nutiden,* anges att arkivhandlingar kan användas som information dels om den verksamhet där handlingarna har uppkommit, dels om förhållanden i organisationens omvärld. Båda dessa användningssätt ska beaktas i lika stor utsträckning vid bedömningen av vad som ska gallras respektive bevaras.[4]

[4] Riksarkivets gallrings- och bevarandepolicy, *Bevarandet av nutiden*, Uppsala 1995, s. 6 och 7.

4. Konsekvensutredning

Enligt förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar ska en konsekvensutredning genomföras för att kunna bedöma effekterna av olika förslag och för att kunna fatta välgrundade beslut.

4.1 Problemet, bemyndigandet och vad som ska uppnås

Både befintliga lagar och förslag till nya lagar och lagändringar medför ökade möjligheter till informationsutbyten mellan myndigheter och regleringarna berör många statliga myndigheter. Därför är det påkallat att Riksarkivet utreder behovet av bevarande och gallring. Särskilt utifrån att det sannolikt medför att mängden kopior och likalydande handlingar och uppgifter i myndigheternas arkiv kommer att öka genom ökade informationsutbyten, åtminstone om resultatet av förändrad reglering blir i enlighet med förslagen i betänkanden och propositioner.

Det är problematiskt om arkiven växer genom en stor tillökning av kopior av handlingar och uppgifter som redan finns på andra myndigheter där handlingarna har sitt ursprung. För att undvika dubbelarkivering tar Riksarkivet fram ett förslag till nya föreskrifter utifrån den förändring som regleringarna medför gällande informationshanteringen inom statsförvaltningen.

4.2 Kostnadsmässiga och andra konsekvenser

Myndigheternas arkiv ska bevaras, hållas ordnade och vårdas vilket innebär kostnader. Handlingar som inte behövs för att tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen, förvaltningen och forskningen, bör därför gallras. Anledningen är att arkiven inte ska överösas med information. Det bör därför finnas en möjlighet att gallra ut handlingar med lågt informationsvärde eller begränsad betydelse över tid.

Genom gallring styrs framtidens tillgång till erfarenheter och kunskap. Såväl forskningens krav som insynsrätten förutsätter största möjliga bevarande, vilket framgår av Riksarkivets gallrings- och bevarandepolicy. Gallring är ett aktivt ingrepp som ska motiveras.[5] I detta fall utgörs motiveringen av att handlingar och uppgifter som myndigheten tar emot eller lämnar ut genom informationsutbyten eller till följd av en uppgifts- eller underrättelseskyldighet är kopior eller likalydande handlingar. Respektive myndighet har ansvar för de handlingar och uppgifter som ursprungligen hör till den myndigheten.

Egentligen ingår inte kopior i myndighetens arkiv och behöver därmed inte heller omfattas av myndighetens arkivredovisning, med undantag för om de tillförts ett ärende. Det finns en lång tradition av gallringsregler för kopior inom arkivsektorn, till exempel i gallringsråden för kommun, landsting och region som den tidigare Samrådsgruppen (SKA) har tagit fram tillsammans med Riksarkivet och Sveriges kommuner och regioner (SKR).

[5] *Bevarandet av nutiden*, s. 1.

Det framgår även av arkivlagens förarbeten att gallringen syftar till att arkiven inte ska tyngas av handlingar som saknar påtagligt informationsvärde, som bara utgör en dubblering av information som bättre kan sökas i ett annat arkiv eller som har ett informationsvärde som är markant begränsat i tiden.[6]

Dock får gallringen av handlingar och uppgifter som myndigheten tar emot eller lämnar ut genom informationsutbyten enbart genomföras under förutsättning att myndigheten dokumenterar vad informationsutbytet har inneburit, vilka åtgärder som har vidtagits och vilka handlingar eller uppgifter som har förmedlats.

Det är nödvändigt att myndigheterna dokumenterar vad informationsutbytet inneburit för att tillgodose arkivlagens bevarandeändamål. Konsekvensen skulle annars bli att det inte skulle vara möjligt att i efterhand få insyn, bedöma resultat och konsekvenser eller forska om en samhällelig förändring och reform i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar.

4.3 Alternativa lösningar och effekterna av utebliven reglering

Om inte Riksarkivet tar fram en föreskrift om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar, kommer sannolikt många statliga myndigheter att behöva framställa om myndighetsspecifika föreskrifter (RA-MS). Det är inte effektivt eller ändamålsenligt när förutsättningarna såväl som handlingarna och uppgifterna är likartade mellan myndigheterna.

Om Riksarkivet inte skulle besluta om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten skulle det medföra en dubbelarkivering av kopior och likalydande handlingar och uppgifter, med risk för minskad effektivitet i hanteringen av myndigheternas arkiv. Det skulle i sin tur innebära potentiellt stora kostnadsmässiga konsekvenser för myndigheterna, genom att även kopior av handlingar behöver bevaras, hållas ordnade och vårdas.

4.4 Överensstämmelse med EU-rätten

Föreskrifterna står i överensstämmelse med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till EU. Behandlingen av personuppgifter är nödvändig för arkivändamål av allmänt intresse.

4.5 Vilka som berörs av regleringen

Samtliga myndigheter som enligt lag eller förordning är skyldiga och delaktiga i att utbyta handlingar och uppgifter mellan myndigheter eller fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet som följer av lag eller förordning, i syfte att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar, berörs av de nya föreskrifterna.

---

[6] *Om arkiv m.m.*, prop. 1989/90:72, s. 39-40.

I förlängningen kan även kommuner och regioner påverkas av att Riksarkivet tar ställning gällande bevarande och gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter. Riksarkivet kan ge råd till kommuner och regioner i generella frågor, och även kommuner och regioner kan omfattas av informationsutbyten eller uppgifts- och underrättelseskyldigheten med stöd i lag eller förordning.

4.6 Ikraftträdande

Det är angeläget att föreskrifterna träder i kraft så snart som möjligt. Ett ökat informationsutbyte mellan myndigheterna för att förebygga, förhindra, upptäcka och utreda brott, fusk, regelöverträdelser och felaktiga utbetalningar är en högst aktuell fråga. Lagen om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna trädde i kraft den 1 april 2025 och fler lagförslag är på gång.

Några ytterligare konsekvenser enligt förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar, än de ovan beskrivna, har inte identifierats.

Manda Gabrielsson

Riksarkivets författningssamling

ISSN
Ansvarig utgivare: Jens Västberg

RA-FS 2026:XX

Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

beslutade den XX 2026.

Riksarkivet föreskriver följande med stöd av 12 § första stycket arkivförordningen (1991:446).

1 kap. Tillämpningsområde

1 § Dessa föreskrifter gäller för
– statliga myndigheter, med undantag för riksdagens myndigheter, regeringen, Regeringskansliet och utrikesrepresentationen,
– sådana organ som avses i 2 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) till den del de allmänna handlingarna härrör från den verksamhet som avses i bilagan till den lagen, och
– sådana organ som förvarar allmänna handlingar med stöd av lagen (2015:602) om överlämnande av allmänna handlingar för förvaring.

Med myndighet avses i föreskrifterna sådana myndigheter och organ som anges i första stycket.

2 § Föreskrifterna gäller om det inte finns avvikande bestämmelser om bevarande eller gallring i lag eller förordning eller i föreskrifter eller beslut som grundar sig på lag eller förordning.

3 § Föreskrifterna gäller gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten som görs mellan myndigheter i syfte att
– förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet,
– utreda och lagföra brott,
– förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen,
– förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda fusk och olika typer av regelöverträdelser.

2 kap. När handlingar får gallras

1 § En myndighet får gallra handlingar och uppgifter med stöd av dessa föreskrifter under förutsättning att allmänhetens rätt till insyn inte åsidosätts och att handlingarna eller uppgifterna saknar betydelse för rättskipningen, förvaltningen och forskningens behov.

2 § Myndigheten ska fastställa fristen för gallring och då särskilt beakta att handlingarna inte gallras innan
– föreskriven bearbetning, redovisning eller kontroll har slutförts,
– tidsfrist för revision och preskription har gått ut, eller
– betydelse för styrkande av rättigheter och skyldigheter har upphört.

3 § Myndigheten ska dokumentera sin bedömning enligt 1 och 2 §§.

3 kap. Vilka handlingar och uppgifter som får gallras och villkoren för gallring

1 § En myndighet får gallra handlingar och uppgifter som den enligt 1 kap. 3 § tar emot eller lämnar ut genom ett informationsutbyte som görs med stöd av lag eller förordning.

2 § En myndighet får gallra handlingar och uppgifter som den enligt 1 kap. 3 § lämnar till en annan myndighet för att fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet som följer av lag eller förordning.

3 § En förutsättning för gallring är att myndigheten dokumenterar vad informationsutbytet eller uppgifts- eller underrättelseskyldigheten har inneburit, vilka åtgärder som har vidtagits och vilka handlingar eller uppgifter som har förmedlats.

4 § Myndigheten får inte gallra de ursprungliga handlingarna och uppgifterna som har använts för informationsutbytet eller för att fullgöra en uppgifts- eller underrättelseskyldighet, om inte handlingarna och uppgifterna får gallras enligt andra föreskrifter eller beslut av Riksarkivet, eller särskilda bestämmelser om gallring i lag eller förordning.

5 § Myndigheten får inte gallra handlingar och uppgifter som tillförs ett ärende, om inte handlingarna och uppgifterna i ärendet får gallras enligt andra föreskrifter eller beslut av Riksarkivet, eller särskilda bestämmelser om gallring i lag eller förordning.

Dessa föreskrifter träder i kraft den XX 2026.

Karin Åström Iko

Manda Gabrielsson

UTKAST

Synpunkter på förslag till Riksarkivets föreskrifter om gallring av handlingar och uppgifter inom informationsutbyten mellan myndigheter

Avsnitt	Synpunkter
Rubrik	
1 kap. Tillämpningsområde	
1 §	
2 §	
3 §	
2 kap. När handlingar får gallras	
1 §	
2 §	
3 §	
3 kap. Vilka handlingar och uppgifter som får gallras och villkoren för gallring	
1 §	
2 §	
3 §	
4 §	
5 §	

Allmänna synpunkter

Från: Maria Solberg <maria.solberg@regeringskansliet.se> för FI OFA DOF Remisser <fi.ofa.dof.remisser@regeringskansliet.se>
Skickat: den 11 november 2025 10:44
Till: Maria Solberg
Kopia: regeringskansliet@atta45.se
Ämne: Remiss av SOU 2025:101 Betänkandet Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation - Svar senast 23 februari 2026
Bifogade filer: Remissmissiv.pdf

Uppföljningsflagga: Följ upp
Flagga: Har meddelandeflagga

Du får inte ofta e-post från fi.ofa.dof.remisser@regeringskansliet.se. Läs om varför det här är viktigt

SOU 2025:101 Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation

Betänkandet Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation (SOU 2025:101)

Remissinstanser

1. Affärsverket svenska kraftnät
2. AI Sweden
3. Amazon Sverige
4. Arbetsförmedlingen
5. Arbetsgivarverket
6. Arbetsmiljöverket
7. AstraZeneca AB
8. Barnens rätt i samhället (Bris)
9. Barnombudsmannen
10. Bodens kommun
11. Bolagsverket
12. Borgholms kommun
13. Borlänge kommun
14. Boverket
15. Centrum för rättvisa
16. Diskrimineringsombudsmannen
17. Domstolsverket
18. E.ON Sverige AB
19. Elsäkerhetsverket
20. Energiföretagen Sverige

21. Enköpings kommun
22. Eslövs kommun
23. Facebook Sweden AB
24. Finansinspektionen
25. Försvarets materielverk
26. Försvarets radioanstalt
27. Försäkringskassan
28. Förvaltningsrätten i Härnösand
29. Förvaltningsrätten i Karlstad
30. Förvaltningsrätten i Stockholm
31. Google Sweden AB
32. Göteborgs kommun
33. Höörs kommun
34. Institutet för mänskliga rättigheter
35. Integritetsskyddsmyndigheten
36. Justitiekanslern
37. Jämställdhetsmyndigheten
38. Jämtkraft AB
39. Jönköpings kommun
40. Kammarrätten i Stockholm
41. Kammarrätten i Sundsvall
42. Karlskrona kommun
43. Karolinska institutet
44. Karolinska universitetssjukhuset
45. Kemikalieinspektionen
46. Kiruna kommun
47. Klarna Bank AB
48. Kommerskollegium
49. Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)
50. Konsumentverket
51. Kumla kommun
52. Kungliga biblioteket
53. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)
54. Landsorganisationen i Sverige (LO)
55. Linköpings kommun
56. Linköpings universitet

57. Livsmedelsverket
58. Lovable Labs Sweden AB
59. Läkemedelsverket
60. Länsstyrelsen i Kalmar län
61. Länsstyrelsen i Norrbottens län
62. Länsstyrelsen i Skåne län
63. Länsstyrelsen i Stockholms län
64. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
65. Länsstyrelsen i Västmanlands län
66. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
67. Marks kommun
68. Mediemyndigheten
69. Microsoft Aktiebolag
70. Migrationsverket
71. Mora kommun
72. Myndigheten för digital förvaltning
73. Myndigheten för psykologiskt försvar
74. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
75. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
76. Myndigheten för yrkeshögskolan
77. Mölndals kommun
78. Nacka kommun
79. Nybro kommun
80. Polismyndigheten
81. Post- och telestyrelsen
82. Region Dalarna
83. Region Kronoberg
84. Region Norrbotten
85. Region Skåne
86. Region Stockholm
87. Riksarkivet
88. Riksdagens ombudsmän
89. RISE Research Institutes of Sweden AB
90. Ronneby kommun
91. Sala kommun
92. Sana Labs AB

93. Sandvikens kommun
94. SciLifeLab
95. Service- och kommunikationsfacket (Seko)
96. Skatteverket
97. Skellefteå kommun
98. Socialstyrelsen
99. Sollefteå kommun
100. Solna kommun
101. Spotify AB
102. Statens energimyndighet
103. Statens skolinspektion
104. Statens skolverk
105. Stiftelsen för Internetinfrastruktur (Internetstiftelsen)
106. Stockholm Gas AB
107. Stockholms kommun
108. Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll
109. Sundsvalls kommun
110. Sunne kommun
111. Svenska institutet för standarder (SIS)
112. Svenska journalistförbundet
113. Svenskt Näringsliv
114. Sveriges Advokatsamfund
115. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
116. Sveriges Kommuner och Regioner
117. Sveriges konsumenter
118. Sweco Sverige AB
119. Swedish Incubators & Science Parks (SISP)
120. Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden
121. Säkerhetspolisen
122. Södertörns tingsrätt
123. TechSverige
124. Teknikföretagen
125. Telefonaktiebolaget LM Ericsson
126. Telenor Sverige
127. Telia Sverige
128. Tidningsutgivarna

129. Tillväxtverket
130. Tjänstemännen centralorganisation (TCO)
131. Totalförsvarets forskningsinstitut
132. Transportstyrelsen
133. Trelleborgs kommun
134. Tullverket
135. Umeå kommun
136. Umeå universitet
137. Universitets- och högskolerådet
138. Universitetskanslerämbetet
139. Uppsala universitet
140. Utbetalningsmyndigheten
141. Verket för innovationssystem
142. Vetenskapsrådet
143. Wallenberg AI, Autonomous Systems and Software Program (WASP)
144. Åklagarmyndigheten
145. Ängelholms kommun
146. Östersunds kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 23 februari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.dof.remisser@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2025/01969 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet. Om remissen är begränsad till en viss del av betänkandet, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Åtta45.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Felisa Krzyzanski
Ämnesråd

Kopia till

Åtta45, e-postadress: regeringskansliet@atta45.se

Regeringskansliet

Remiss

2025-11-11
Fi2025/01969

Finansdepartementet

Betänkandet Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation (SOU 2025:101)

Remissinstanser

1. Affärsverket svenska kraftnät
2. AI Sweden
3. Amazon Sverige
4. Arbetsförmedlingen
5. Arbetsgivarverket
6. Arbetsmiljöverket
7. AstraZeneca AB
8. Barnens rätt i samhället (Bris)
9. Barnombudsmannen
10. Bodens kommun
11. Bolagsverket
12. Borgholms kommun
13. Borlänge kommun
14. Boverket
15. Centrum för rättvisa
16. Diskrimineringsombudsmannen
17. Domstolsverket
18. E.ON Sverige AB

Telefonväxel: 08-405 10 00

Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Jakobsgatan 24
E-post: fi.registrator@regeringskansliet.se

19. Elsäkerhetsverket
20. Energiföretagen Sverige
21. Enköpings kommun
22. Eslövs kommun
23. Facebook Sweden AB
24. Finansinspektionen
25. Försvarets materielverk
26. Försvarets radioanstalt
27. Försäkringskassan
28. Förvaltningsrätten i Härnösand
29. Förvaltningsrätten i Karlstad
30. Förvaltningsrätten i Stockholm
31. Google Sweden AB
32. Göteborgs kommun
33. Höörs kommun
34. Institutet för mänskliga rättigheter
35. Integritetsskyddsmyndigheten
36. Justitiekanslern
37. Jämställdhetsmyndigheten
38. Jämtkraft AB
39. Jönköpings kommun
40. Kammarrätten i Stockholm
41. Kammarrätten i Sundsvall
42. Karlskrona kommun
43. Karolinska institutet
44. Karolinska universitetssjukhuset
45. Kemikalieinspektionen
46. Kiruna kommun
47. Klarna Bank AB
48. Kommerskollegium

49. Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)
50. Konsumentverket
51. Kumla kommun
52. Kungliga biblioteket
53. Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)
54. Landsorganisationen i Sverige (LO)
55. Linköpings kommun
56. Linköpings universitet
57. Livsmedelsverket
58. Lovable Labs Sweden AB
59. Läkemedelsverket
60. Länsstyrelsen i Kalmar län
61. Länsstyrelsen i Norrbottens län
62. Länsstyrelsen i Skåne län
63. Länsstyrelsen i Stockholms län
64. Länsstyrelsen i Västernorrlands län
65. Länsstyrelsen i Västmanlands län
66. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
67. Marks kommun
68. Mediemyndigheten
69. Microsoft Aktiebolag
70. Migrationsverket
71. Mora kommun
72. Myndigheten för digital förvaltning
73. Myndigheten för psykologiskt försvar
74. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
75. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
76. Myndigheten för yrkeshögskolan
77. Mölndals kommun
78. Nacka kommun

79. Nybro kommun
80. Polismyndigheten
81. Post- och telestyrelsen
82. Region Dalarna
83. Region Kronoberg
84. Region Norrbotten
85. Region Skåne
86. Region Stockholm
87. Riksarkivet
88. Riksdagens ombudsmän
89. RISE Research Institutes of Sweden AB
90. Ronneby kommun
91. Sala kommun
92. Sana Labs AB
93. Sandvikens kommun
94. SciLifeLab
95. Service- och kommunikationsfacket (Seko)
96. Skatteverket
97. Skellefteå kommun
98. Socialstyrelsen
99. Sollefteå kommun
100. Solna kommun
101. Spotify AB
102. Statens energimyndighet
103. Statens skolinspektion
104. Statens skolverk
105. Stiftelsen för Internetinfrastruktur (Internetstiftelsen)
106. Stockholm Gas AB
107. Stockholms kommun
108. Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll

109. Sundsvalls kommun
110. Sunne kommun
111. Svenska institutet för standarder (SIS)
112. Svenska journalistförbundet
113. Svenskt Näringsliv
114. Sveriges Advokatsamfund
115. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
116. Sveriges Kommuner och Regioner
117. Sveriges konsumenter
118. Sweco Sverige AB
119. Swedish Incubators & Science Parks (SISP)
120. Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden
121. Säkerhetspolisen
122. Södertörns tingsrätt
123. TechSverige
124. Teknikföretagen
125. Telefonaktiebolaget LM Ericsson
126. Telenor Sverige
127. Telia Sverige
128. Tidningsutgivarna
129. Tillväxtverket
130. Tjänstemännen centralorganisation (TCO)
131. Totalförsvarets forskningsinstitut
132. Transportstyrelsen
133. Trelleborgs kommun
134. Tullverket
135. Umeå kommun
136. Umeå universitet
137. Universitets- och högskolerådet
138. Universitetskanslerämbetet

139. Uppsala universitet
140. Utbetalningsmyndigheten
141. Verket för innovationssystem
142. Vetenskapsrådet
143. Wallenberg AI, Autonomous Systems and Software Program (WASP)
144. Åklagarmyndigheten
145. Ängelholms kommun
146. Östersunds kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 23 februari 2026**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.dof.remisser@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2025/01969 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet. Om remissen är begränsad till en viss del av betänkandet, anges detta inom parentes efter remissinstansens namn i remisslistan. En sådan begränsning hindrar givetvis inte att remissinstansen lämnar synpunkter också på övriga delar.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Åtta45.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Felisa Krzyzanski
Ämnesråd

Kopia till

Åtta45, e-postadress: regeringskansliet@atta45.se

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse
2025-11-26

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/01020

Nämndinitiativ: Decembersatsningar; Bore Sköld (V)

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar

att avslå nämndinitiativet att undanta kommunens äldre och barnfamiljer från kommunala omsorgsavgifter i december 2025

att avslå nämndinitiativet att under december 2025 utbetala tillfälligt förhöjt bidrag för julklapp till barnfamiljer med försörjningsstöd

Ärendebeskrivning
Bore Sköld, vänsterpartiet, lämnade vid kommunstyrelsens sammanträde den 11 november ett nämndinitiativ om decembersatsningar. Initiativet innebär att Umeå kommun under december månad undantar kommunens äldre och barnfamiljer från kommunala omsorgsavgifter samt att Umeå kommun under december månad utbetalar ett tillfälligt förhöjt bidrag för julklapp till barnfamiljer med försörjningsstöd. Kommunstyrelsen lämnade initiativet till förvaltningen för beredning.

Motivering till beslutet
Kommunala omsorgsavgifter
Taxor och avgifter beslutas enligt reglementet av fullmäktige, på förslag från nämnd. Nämnd har rätt att besluta i ärenden gällande själva tillämpningen av fullmäktige antagen taxa.

Initiativet om att undanta december månad från omsorgsavgift bedöms inte vara en fråga om tillämpning av fastställd taxa/avgift, utan är ett beslut som endast kan fattas av fullmäktige. Eftersom det är nämnd som enligt reglementet föreslår taxor och avgifter bör initiativet från Bore Sköld först remitteras till berörda nämnder för att sedan skrivas fram till fullmäktige för beslut. Detta innebär att initiativet tidsmässigt inte är möjligt att genomföra före december månads utgång 2025.

Även om kommunstyrelsen skulle välja att kringgå nämnderna genom att föreslå fullmäktige att besluta om avsteget med finansiering från kommunstyrelsen, dvs omfördelning av budget från kommunstyrelsen till

Tjänsteskrivelse

Dnr: KS-2025/01020

berörda nämnder, så hinner inte beslut fattas i fullmäktige innan december månads utgång.

Det medför att initiativet inte är möjligt att genomföra för december 2025, varför förvaltningen föreslår att det avslås.

Tillfälligt förhöjt bidrag
I kommunallagens grundläggande kompetensbestämmelse ligger ett principiellt förbud mot att ge understöd åt enskilda. Det anses falla utanför den allmänna kompetensen att göra vederlagsfria prestationer till enskilda personer om inte kommunen enligt offentligrättslig eller civilrättslig lag har rätt att göra en sådan. Lagstödet för att utbetala en ekonomisk förmån enligt initiativet i fråga är 12 kap 1§, 2§ socialtjänstlag (2025:800) (SoL).

12 kap 2§ SoL ger socialnämnden i kommunen en befogenhet att inrätta ett stöd för andra fall än de som omfattas av 12 kap. 1 § SoL om det finns skäl för det, men bestämmelsen innebär inte i sig någon skyldighet för en kommun, eller någon rättighet för en enskild till bistånd. Ett beslut om att inrätta ett stöd enlig 12 kap 2§ SoL är av principiell betydelse och ska tas av fullmäktige, eller av socialnämnden när kommunfullmäktige har beslutat att socialnämnden ska ha befogenheten att fatta denna typ av beslut som enbart berör nämndens ansvarsområde. Enligt *reglemente för Umeå kommuns styrelse och nämnder* ansvarar individ- och familjenämnden för sin förvaltning och kommunens uppgifter inom socialtjänsten, för de under 65 år. Förslaget om tillfälligt förhöjt bidrag för julklapp till barnfamiljer med försörjningsstöd, är därför inte en fråga för kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige, varför förslaget är att initiativet avslås.

Även om det i nämndinitiativet inte uttryckligen framgår om initiativet avser endast 2025 så görs den tolkningen utifrån att det i förslaget hänvisas till det överskott kommunen prognosticerar för 2025.

Beslutsunderlag

Nämndinitiativ Bore Sköld (V)

Beslutet ska skickas till
Bore Sköld

Elin Pietroni
stadsdirektör

Lena Gustafsson
ekonomidirektör

Nämndinitiativ – Decembersatsningar (V)

Umeå kommun går återigen mot ett rekordstort prognosticerat rekordöverskott. Många av kommunens nämnder och verksamheter har tvingats till effektiviseringar och åtstramningar de senaste åren, trots regelbundet återkommande plusresultat för kommunen. Dramatiska avgiftshöjningar för äldre, vakanshållningar, en mer restriktiv behovsbedömning och slimmad bemanning i omsorgen har gett ett önskat resultat – mer klirr i kassan, men tyvärr på kommuninvånarnas bekostnad. Vänsterpartiet tycker att det är orimligt att de kommuninvånare som har minst ekonomiska marginaler också blir de som får betala kalaset när Umeå kommun hellre vill lägga pengar på hög än släcka bränderna i, bland annat, äldreomsorgen. Det är svårt att på kort sikt hitta en rimlig användning för dessa medel, och arbetet med att hitta viktiga förebyggande investeringar skulle ha påbörjats långt tidigare. Vänsterpartiet ser dock att det kortsiktigt skulle vara möjligt och klädsamt att använda en del av pengarna till att under december månad undanta kommunens äldre och barnfamiljer från kommunala omsorgsavgifter, samt att tillfälligt höja bidraget för julklapp som betalas ut till barnfamiljer med försörjningsstöd.

Vänsterpartiet yrkar

att Umeå kommun under december månad undantar kommunens äldre och barnfamiljer från kommunala omsorgsavgifter, att Umeå kommun under december månad utbetalar ett tillfälligt förhöjt bidrag för julklapp till barnfamiljer med försörjningsstöd.

Bore Sköld

Gruppledare för Vänsterpartiet

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2025-11-18

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/01041

Information: Väven 10 år

Förslag till beslut

Ärendebeskrivning

Vid sammanträdet 2025-12-09 informerar ekonomidirektör Lena Höök Gustafsson och vd för Umeå Kommunföretag AB Fredrik Lundberg om ärendet.

Beslutsunderlag

Väven 10 år

Beredningsansvariga

Beslutet ska skickas till

-

Väven på väg in i framtiden!

Tillsammans undersöker vi Vävens möjligheter och drivkrafter.
Vi genomför en avstämning/uppföljning och utvärderar vision, mål och strategier så att framtida behov av förbättringar och/eller förändringar genomförs på ett långsiktigt hållbart sätt.

Kortversion 20250522

VÄVEN 10 ÅR

BAKGRUND

Tiden går fort när man har roligt och i år är det hela 10 år sedan kulturhuset Väven invigdes. Vårt kulturhus är en etablerad del av stadsbilden och en symbol för Umeå. Varje dag strömmar tusentals besökare genom huset och tar del av olika möjligheter och arrangemang. Väven erbjuder förutom sitt kulturella innehåll även hotell, mat, fika och annat som bidrar till och främjar en aktiv mötesplats. Vi upplever, inspireras, samtalar och utvecklas.

HISTORIK

Väven ligger i det kulturella stråk som benämns Staden mellan broarna, ett omvandlingsprojekt startade redan i början av 1990-talet och som sedan pågått i decenier. Syftet var att vända stadens ansikte mot Umeälven och skapa platser för upplevelser och aktiviteter.

Tanken på att samla en stor del av Umeås kulturverksamhet under ett gemensamt tak hade visserligen funnits ett bra tag - men 2006 när planerna på att ansöka om Europas Kulturhuvudstad 2014 blev aktuella introducerades ett centralt placerat kulturhus som ett delprojekt inför ett eventuellt Kulturhuvudstadsår. Tanken på att flytta in biblioteket i ett nytt kulturhus och skapa ett modernt stadsbibliotek anpassat för framtiden lanserades.

En av de viktigaste idéerna i projektet var att väva samman många olika funktioner i byggnaden.

UTMANING GENOMFÖRANDE

Stora projekt som påverkar en hel stad kräver en god demokratisk process och Väven har naturligtvis varit debatterad i Umeå. En stor del av arkitektuppdraget kom därför att handla om att säkerställa brukarnas delaktighet och inflytande, om än med begränsningen utifrån den fastställda volymen och gestaltningen. Över 70 personer från 36 olika verksamheter medverkade i arbetsgrupper för att identifiera och analysera förslag på vilka tjänster Väven skulle erbjuda besökarna. Det blev ett ovärderligt underlag och viktig input som starkt bidragit till resultatet och Vävens innehåll.

Beslutet att genomföra projektet med ett nytt kulturhus togs sent, vilket påverkade den följande processen och ställde krav på effektiv planering, projektering och byggnation.

Gestaltning, detaljplan och projektering påbörjades initialt utan att innehållet var fastställt. Byggnaden kom först att planeras som ett tomt skal och slutligt fastställande av ytor, egenskaper samt inplacering av verksamhetslokaler för kulturverksamheter fick förhålla sig till skalet. Vissa av de frågor som ofta ställs kring kulturhuset är härstammar från denna förutsättning. T.ex. frågan om varför Vävenscenen ligger nere vid älven och blockerar den absolut bästa utsikten?

Lokalbehovet var ett scenrum som skulle rymma 400 sittande gäster och fungera för Riksteatern. Det innebar att det utrymmesmässigt endast "fick plats" nere på kajen i den södra delen.

SYFTE OCH METOD

Det övergripande syftet med studien är att undersöka hur Väven förhåller sig till de ursprungliga målen med ledorden: Hållbart, Tillgängligt, Generalitet, Jämlikhet och social rättvisa, Energieffektivitet, Driftekonomiskt, Mångfald, Användarvänligt och funktionellt, Innovativt, Tryggt och säkert, Kommunikativt och interaktivt samt Helhetet.

De övergripande frågeställningarna är:

- Har fungerar Väven utifrån mål och vision?
- Hur fungerar samverkan mellan de olika verksamheterna?
- Nyttjas Väven till fullo?
- Hur ska Väven fortsätta att utvecklas?

För att besvara frågorna har underlag samlats in på flera sätt. Genom faktainsamling och statistik samt genom kvalitativa metoder som intervjuer och observationer på plats.

YTOR OCH ÄGANDE

Umeå kommuns cirka 15000 m² i Väven består till stor del av lokaler för kreativitet, med stadsbiblioteket som urmoder på tre våningsplan. Här finns även Kvinnohistoriskt museum, flera skaparverkstäder, filmsalar, lokaler för konst och mycket mer. Många av kommunens moderna och kreativa lokaler kan hyras eller lånas av allmänheten.

Övriga 10000 m² förvaltas av Blå Huset. På Torget hittar du Stora Hotellet, hotellet U&Me, Gotthards krog, Kulturbageriet, DUÅ Delikatesser, Två Fiskare och Linné och Grankvist. På våning 5 ligger konferensanläggningen P5. På våning 1 vid älven hittar du Kajen.

Det är det samägda bolaget Väven i Umeå AB som äger och förvaltar byggnaden Väven. Fort Knox och Umeå kommun är i sin tur bolagets hyresgäster.

MÅLOMRÅDEN

UPPDATERADE RIKTLINJER 2014

NYA MÅLOMRÅDEN

När vi nu, efter 10 år, gör en utvärdering av de riktlinjer som låg till grund för planering, projektering och byggande av Väven, så kan vi konstatera att det finns överlapp mellan flera av dessa. Många av målen säger samma sak och det totala antalet skapar otydlighet. Det finns däremot mycket i de ursprungliga riktlinjerna som är viktigt att ta fasta på och föra vidare. Målområdena bygger också på den varumärkesplattform som beslutades 2014. Trots att den är väl formulerad och paketerad så verkar det som att den inte riktigt nått ut. Till sist har vi gjort tillägg till målområdena baserade på det analysarbete som genomförts i samband med framtagandet, som bestått av insamling av statistik, genskjutsintervjuer på plats samt djupintervjuer med nyckelpersoner.

Vi föreslår att sammanfatta visionen i 4 målområden, som beskriver vilken långsiktig utveckling som är önskvärd. "Det välanvända huset", "det vänliga huset", "det föränderliga huset" och "det hållbara huset". Målen är sammankopplade i det att samtliga är fundamentala för att tillsammans skapa det Väven som medborgarna förtjänar.

LÄSINSTRUKTION

På nästa sida finns en sammanfattad version av de ursprungliga generella riktlinjerna och varumärkesplattformen. Pil-ikonerna ovan rubrikerna visar vilket målområde som tar hand om relevanta riktliner och frågeställningar. I den längre versionen av Vävenplanen finns också en genomlysning och en SWOT-analys av varje enskilt målområde, men i denna, kortare, version så ligger rekommendationer direkt på nästa uppslag.

Denna version är bantad från 27 sidor till 7, vilket medför att delar av den analys som ligger till grund för rekommendationerna har försvunnit.

DET VÄLANVÄNDA HUSET
en tydlig samverkan

DET VÄNLIGA HUSET
en jämlik och trygg mötesplats

DET FÖRÄNDERLIGA HUSET
en kreativ och nyfiken plats

DET HÅLLBARA HUSET
en sund och smart miljö

MÅLOMRÅDEN

GENERELLA RIKTLINJER 2014

HÅLLBART

Utformningen av miljön, från principiella materialval, generell rumsutformning, flexibel planlösning och samnyttjande av lokaler syftar till en långsiktigt hållbar byggnad. och mötesplatser för människor att samlas.

ENERGIEFFEKTIVT OCH DRIFTSEKONOMISKT

Låg energianvändning - högre krav än Boverkets Byggregler. Minimikrav på klimatskalets värmegenomgångskoefficient Hög grad av självbetjäning, överskådlighet och samnyttjande av lokaler ska bidra till en god driftsekonomi

ANVÄNDARVÄNLIGT OCH FUNKTIONELLT

Lokalerna ska utformas så att det är lätt att orientera sig och vara intuitivt självinstruerande. Logistiken inom byggnaden ska vara funktionell och effektiv.

INNOVATIVT OCH AKTIVITETSSKAPANDE

Byggnad och verksamheter ska ha en hög sk. WOW-faktor. Huset ska ta tillvara på de värden utsikten erbjuder. Genomgående ska innovativa lösningar på design, interaktivitet och teknik ska väljas.

GENERELLT OCH FLEXIBELT

Lokalerna ska utformas generella och tillåta en flexibel användning och så långt som möjligt medge förändring över tid. Huset utformas i princip utan fysiska verksamhetsgränser vilket i sig ställer stora krav på samverkan mellan de olika nyttjarna.

TILLGÄNGLIGT

Väven ska vara tillgänglig för alla, alltid. Byggnad och verksamhet ska vara inkluderande för alla, oberoende av ålder, etnicitet, kön, funktionsnedsättningar eller social status.

TRYGGT OCH SÄKERT

Väven ska vara en trygg plats. Genomtänkta lösningar garanterar säkerhet för både besökare och personal.

JÄMLIKT OCH RÄTTVIST

Byggnad och verksamhet ska vara inkluderande. Väven ska upplevas välkomnande så att att alla kan känna tillhörighet.

KOMMUNIKATIVT OCH INTERAKTIVT

Väven ska vara både en fysisk och en virtuell mötesplats, med nya tekniska tillämpningar för installationer, inredning och utrustning

VARUMÄRKESPLATTFORM 2014

Väven är en samlingsplats som väver samman kultur och människor genom ett spektrum av upplevelser som är engagerande, inkluderande och inspirerande..

Med sin placering vid Umeälven i stadens centrum kommer Väven på nytt förena och skapa förutsättningar för människor att interagera med älven – och varandra.

Väven är mer än bara en fysisk plats. Väven är en plattform som engagerar människor och idéer för att skapa kultur i dess vidaste bemärkelse – från musik till mat, föreläsningar till förströelse, de spontana till de planerade, privat eller i affärer.

Väven agerar värd och sammanför kommersiella och kulturella aktörer på sätt som skapar nya former av samarbeten och kulturella flöden

REKOMMENDATIONER

KOMMUNIKATION NORR-SÖDER

Det bör genomföras en utredning för att undersöka möjligheterna att skapa invändig kommunikation mellan norra och södra husdelen när biblioteket är stängt. Det skulle kunna underlätta samverkan, aktivera fler delar av huset fler timmar och befolka icke-platser. Ett exempel på problematiken är "BioVino". Ett spännande samarbete inom huset som gynnar både Gotthards och Folkets Bio, men där gästerna efter maten på Gotthards tvingas gå ut ur byggnaden, runt huset och sedan in nere vid Kajen och lotsas upp till Folkets Bio. Många av verksamheterna i Väven, på såväl norra som södra sidan, bedriver verksamhet även kvällstid och såväl Väven som helhet som de enskilda verksamheterna skulle gynnas av bättre kopplingar inom huset.

Möjliga lösningar: Genom biblioteket eller via P5 och terrassen.

PLACERING AV PERSONALYTOR

Personal ute på "golvet" skapar trygghet för besökare. Personalarbetsplatser på fler platser i byggnaden skapar mer rörelse och fler ögon i de publika delarna av Väven. Man ser tydlig effekt av detta när man jämför delar av plan 2, 3 och 4 av stadsbiblioteket.

En inventering av vilka som arbetar på väven och huruvida deras arbetsuppgifter skulle kunna placeras på annan plats i byggnaden skulle behövas.

TRAPPHUS

Trapphusen kan upplevas ogästvänliga och mörka. Vissa besökare är osäkra på huruvida man får gå in eller inte. Kan man förbättra tillgängligheten på ett smart sätt, utan att kompromissa med befintlig, högkvalitativ arkitektur?

Möjliga lösningar: Komplettera och flytta in informationsskyltar i trapphus för att tydligt bjuda in besökare.

VÄRDSKAP

Idag saknas en gemensam service som agerar husvärd. Orienterbarheten nämns ofta som ett problem. Skyltning kan säkerligen bli bättre, men löser inte allt. Värdskap skulle kunna innebära både att svara på enkla frågor och få besökare att våga utforska väven. Väven belönar nyfikenhet idag och det är en viktig kvalitet. En kvalitet man inte bör bygga bort i försök att förbättra orienterbarhet.

RÖRELSE LÄNGS FASAD

Väven är gestaltad med ett tydligt koncept där rörelse sker längs fasad och funktioner placeras antingen i öppet landskap eller i grupper av rum. Genom att du kan se var du befinner dig i Umeå så underlättas orientering och skapas rörelse i huset. På vissa ytor har detta frångåtts, vilket skapar obefolkade platser som inte leder vidare till något för besökaren. Detta blir icke-platser som upplevs som otrygga och tilldrar sig aktiviteter som inte tål att synas. I flera fall handlar den stängda rundgången om att verksamheterna saknar förrådsutrymmen och därmed fyller kommunikationsytor.

Möjliga lösningar: Gestaltningsprogram med tydliga regler för var verksamheterna får breda ut sig. Utredning kring hur man kan lösa förrådsproblematiken på väven.

TORGET

Torget är en viktig plats på väven, då den lockar människor från tidig morgon till sen kväll. Detta gör att verksamheterna på torget gärna maximerar sina ytor där, vilket medför att torgkänslan lätt går förlorad och det istället blir en trång gång mellan verksamheter. Verksamheternas gäster saknar också tillgång till toalettpaketet vid entrén mot Storgatan när biblioteket är stängt. Vi tror att denna del av huset skulle må bra av ett större och mer öppet samnyttjande. Kan biblioteket och verksamheterna som idag återfinns på torget tillsammans nyttja en större del och på så sätt jämna ut användandet/tätheten, skapa bättre tillgänglighet till badrum och berika varandras verksamheter?

SCENERNA

Utreda möjligheter att skapa mervärde vid arrangemang samt utreda om det finns möjlighet att öka användandet av scenerna. Idag finns stoppklossar bl.a. i möjligheterna till iordningställande av Vävenscenen, akustiken mellan vävenscenen och filmsalarna, möjligheten att använda kajenscenen och vävenscenen samtidig.

ORGANISATION

Idag saknas en funktion som driver det verksamhetsövergripande arbetet. De enskilda verksamheterna gynnas av ett starkt Väven och en organisation med bra representation och förståelse för verksamheternas utmaningar, men med ett större husperspektiv. På denna nivå styr man arbetet med den Vävengemensamma identiteten. Det är också här ifrån man säkerställer att det finns tydliga förhållningsregler för samverkan och samnyttjande. En tydlighet som idag bygger på personliga relationer och fungerar olika bra, beroende på personkemi och position. Tydlighet i och sänkta trösklar för samarbete var två vanligt förekommande förslag på vad som skulle kunna möjliggöra utökat nyttjande av huset.

Hur kan Väven i Umeå AB underlätta detta? Säkerställ att det finns resurser och roller för att hantera gemensamma frågor och behov.

BEFOLKA TERRASSEN

Terrassen är ett av Vävens absolut exklusivaste lägen. Trots detta nyttjas den väldigt lite, och drar till sig människor som inte vill synas. Detta skapar en otrygghet på såväl terrassen som angränsande ytor inomhus.

Möjliga lösningar: Det behövs en ordentlig utredning om vilka förutsättningar som krävs för att skapa liv och rörelse på terrassen. Vad kan tillskapas där och för vilka? Terrassen har en enorm potential som bör tas tillvara på.

NYTTJANDEGRAD

För att säkerställa att väven nyttjas på ett så bra sätt som möjligt skulle man behöva en mer differentierad statistik. Det är positivt att det sammanlagda nyttjandet och antalet arrangemang ökar, men det betyder inte nödvändigtvis att huset är optimalt nyttjat. Hur ser uthyrning av t.ex. "umgås matverkstad" och "spela musikrum" ut? Vissa av husets möjligheter kanske måste säljas in tydligare, andra kanske behöver ge plats för en ny funktion som tydligare efterfrågas idag. Men för att säkerställa detta behöver man tillförlitlig statistik för uthyrning och användande av husets samliga ytor.

Det skulle också vara nyttigt att analysera vilka som besöker väven. Har man evenemang som lockar olika målgrupper? Finns det målgrupper man missar? Är väven verkligen för alla?

BOKNINGSSYSTEM

Bokningssystemet är idag ett hinder för samnyttjande av lokaler. Det finns överenskommelser som säger att verksamheter ska kunna hyra av varandra, men där tillgång till bokningssystem saknas. Finns det möjlighet att skapa ett gemensamt bokningssystem för vävens lokaler? Detta skulle också kunna bidra till att de olika verksamheterna lättare ser vad som planeras hända på övriga delar av Väven och på så sätt möjliggöra samarbeten.

KOMMUNIKATION

Skyltningen kan förbättras, såväl insom utvändigt. Den invädiga skyltningen kanske kan förbättras av en genomläsning och implementering av "vävens varumärkesplattform". Håller den än? Och vad kan man isf göra för att säkerställa att den genomsyrar Väven. Man bör också utreda möjligheterna till extern skyltning, för att underlätta för besökare och öka exponering för en del av de verksamheter som Väven rymmer.

Såväl genskjuts- som djupintervjuer visar att många inte riktigt har koll på vad som händer på Väven. Vare sig det är besökare eller personal. Detta kan å ena sidan vara en effekt av att det händer så otroligt mycket spännande i byggnaden, att det är svårt att hålla koll på allt. Men det kan också vara så att Väven inte riktigt når ut med sin kommunikation.

PROJEKTERINGSUNDERLAG

Väven är en komplex byggnad. Både vad gäller huset i sig och samspelet mellan verksamheterna som håller till där. Väven måste samtidigt tåla förändring, för att fortsätta vara relevant. Risken med förändring är att man i ett försök att lösa ett problem, skapar andra. För att förhindra detta behöver projektörer och entreprenörer som anlitas för byggnadsprojekt i Väven ha god förståelse för helheten Väven. Behöver gestaltningsprogrammet uppdateras eller är det fortfarande relevant? Räcker det som underlag? Hur kan vi se till att de som arbetar med förändring på väven tar del av relevant information?

STADEN MELLAN BROARNA

Väven planerades som en del av förvandlingen av "Staden mellan broarna". Även om Väven är ett välkommet inslag som lockar mycket folk, så har man inte optimerat Väven som en del av "Staden mellan broarna. En del av detta är en konsekvens av att vissa attraktiva ytor blivit tvungna att användas för mer inåtriktad verksamhet, t.ex. vävenscenen och folkets bio. Andra saker går att förändra:

Södra entrén upplevs lätt som mörk eller t.om. stängd. Detta beror till stor del på att reflektionen av glaset gör att man inte riktigt ser in till Kajen-scenen när det är ljust ute. Kanske kan man lösa detta med belysning eller en tydlighet i skyltning?

Delar av ytorna mot älven används som förråd, vilket höjer trösklarna för folk som eventuellt skulle vilja besöka väven. En lösning på detta problem skulle också kopplas till rekommendationen om "rörelse längs fasad".
Den stora planteringen som separerar Trädgård i norr och Väven gör att man tappar kopplingen där emellan. Att från parken kunna se vad som händer i Väven skulle stärka Väven som en del av "Staden mellan broarna". Vice versa skulle också Kajenscenen bli ännu mer attraktiv av att ha den vackra parken som fond i öster.

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2025-11-25

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00181

Ekonomisk rapport januari-september och januari-oktober 2025

Förslag till beslut

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar

att till protokollet notera att utskottet tagit del av informationen.

Ärendebeskrivning

Ekonomidirektör redovisar ekonomisk uppföljning avseende perioderna januari-september och januari-oktober 2025. Uppföljningen avser kommunen i stort, dess nämnder och kommunstyrelsen och är en del i kommunstyrelsens uppsiktsplikt

Beslutsunderlag

Beredningsansvariga

Beslutet ska skickas till

Förnamn, Efternamn	Lena Gustafsson
Befattning	ekonomidirektör

UMEÅ KOMMUN

Tjänsteskrivelse

2025-12-04

Kommunstyrelsens
näringslivs- och arbetsutskott

Diarienr: KS-2025/00794

Stadsdirektören informerar

Förslag till beslut

Ärendebeskrivning

Vid sammanträdet 2025-12-09 informerar stadsdirektör Elin Pietroni om aktuella frågor.

Beslutsunderlag

Beredningsansvariga

Beslutet ska skickas till